LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԻ ԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 2 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2846

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԷՆ ԸՍԵՐ – ԱՅՈ ԿԱՄ ՈՉ

Փոխան Երեւանի, որ կը շարունակէ իր քար լռութիւնը, ներգաղթի յետաձգման մասին զեկոյց մը հրապարակել տուած է «Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Մարմին»ը:

Պէտք է յիշէք բոլորդ ալ,— այս այն կազմակերպութիւնն է որ հրապարակ իջաւ շռնդալից հաւատիքներով, 1933ի ամառը, եւ որ երկու տարուան մէջոցին հաւաքեց պատկառելի՛ գումար մը,— 150,000էն 200,000 ֆրանք, բնակարաններու շինութեան համար:

Ամէնէն իվեր լուր չունէինք իր մասին,— եւ ահաւասիկ իր զեկոյցը, իբրեւ լուսաբանութիւն:

Այդ զեկոյցէն կ'իմանանք հետեւեալ «նորութիւնները».—

1. «Մենք գիտենք եւ քանիցս յայտարարած ենք, որ խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան որոշումը ներգաղթի մասին միշտ ի զօրու է եւ չէ փոխուած»:

2. «Ներգաղթի ուշացումը կասում չի նշանակեր»:

3. Ուշացումը «հետեւանք է բնակարաններու անբաւականութեան» ինչպէս եւ «կառուցուած եւ կառուցուող հսկայական ձեռնարկներու աւարտման ծրագիրներուն, որոնց հրամայողական անհրաժեշտութիւնը ժամանակաւորապէս երկրորդ աստիճանի վրայ կը թողու ներգաղթի հարցը»:

4. Երեւանի մինչեւ հիմա պահած ակամայ լռութիւնը անտարբերութեան մեղադրանքով որակել եւ հաւատալ անուղղակի ձեւերով կատարուած ճնշումներու դրական արդիւնքին՝ կը նշանակէ անգիտակցաբար վնասել գործին:

5. Ներգաղթը բացառապէս պետական գործ է եւ պետութեան մը միջոցներով միայն հնարաւոր: Ունինք արդէն մեր պետութեան, խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան վճռական որոշումը այդ մասին: Սպասենք ուրեմն անվրդով անոր իրագործման»:

Ահա ձեզի սրտապնդի՛չ լուսաբանութիւններ, իբրեւ պատասխան աջէն եւ ձախէն արձակուած կանչերուն, որոնք խոր անձկութիւն եւ անհամբերութիւն կը մատնեն ամէնէն ի վեր:

Փա՛ռք տուէք որ անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ «ներգաղթի ուշացումը կասում չի նշանակեր»:

Իսկ թէ մինչեւ ե՞րբ կրնայ տեւել «ուշացումը», կամ, մեր աշխարհաբարով, այս տարի ներգաղթ պիտի ըլլա՞յ,— ատոր պատասխանը ոչ Ֆոնտի Մարմինը գիտէ, ոչ Հօկը, ոչ ալ Բարեգործականը:

Անշուշտ կառավարութիւնը գիտէ եւ կրնար հաղորդել երկտող հեռագրով մը,— այո կամ ոչ:

Դժբախտաբար, ինչպէս բոլոր կառավարութիւնները, մեր «բարեխնամ»ն ալ շատ լաւ սերտած է դիւանագիտական նրբութիւնները:

Փոխանակ չիտակ չիտակ «Ոչ» պոռալու մեր երեսին, ինչպէս պիտի ընէր անսեթեւեթ գիւղացի – բանուոր մը, ան դէմքն իսկ չի ցուցներ, եւ իր տրամադրութիւնները հաղորդելու պաշտօնը կը յանձնէ միջնորդներու, քարտուղար կամ դռնապան:

×

Զեկոյցը կը հաստատէ ճշմարտութիւն մը որ, թէեւ տարրական, բանավէճի նիւթ էր դարձած մինչեւ այսօր,— «Ներգաղթը բացառապէս պետական գործ է եւ պետութեան մը միջոցներով միայն հնարաւոր»:

Եթէ առաջին օրէն ընդունուած ըլլար այս ճշմարտութիւնը, ապահովաբար երկու անգամ աւելի բազմութիւն կը փրկուէր պանդխտութենէ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Մինչդեռ, Երեւան անտեսեց այս տարրական ճշմարտութիւնը, մոռցաւ թէ իր պարտականութիւնն էր ներգաղթը վերածել հիմնական քաղաքականութեան մը, եւ պարզապէս առեւտուրի, սակարկութեան նիւթ Արտասահմանի հետ:

— Դրամ կուտաք, բնակարան կը շինենք, կ'ընդունինք ...

Այս նախնական, խեղկատակ հակապետական քաղաքականութեան համար, Երեւան իրեն հետ ունեցաւ Արտասահմանի բոլոր «Հայաստանասէրները»:

Անոնք չհանդուրժեցին ո՛ր եւ է քննադատութեան, այս գետնին վրայ, ինչպէս ուրիշ հարցերու մէջ: Տեղէն վեր ցատկողը պաշտպան, ձրի փաստաբան հանդիսացաւ Երեւանի,— «Կառավարութիւնը իր գործը գիտէ»:

Այս միեւնոյն մարդիկը արխարա՛ր կը թելադրեն որ Միացեալ Ցանձնաժողովը կամ ուրիշ մարմիններ պահանջներ դնեն ֆրանսական կառավարութեան, փոխանակ ողորմելի աղերսագիրներ, լալկան յուշագիրներ մատուցանելու. բայց կը սրտմտին, երբ շատ աւելի արդար պահանջներ, տարրական պարտականութիւններ կը յիշեցնենք քու իշխանութեանդ:

Դեռ ուրիշ հարց մը,— անոնք դժգոհ են բարեկամներու դիրքէն ալ: Պէտք եղածին չափ «հաւատարմական» չեն գտներ զայն:

Ահա տեսէք,— Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է որ կը տրանջայ.

— «Անդին ունինք մաս մը ժողովուրդ, որ եթէ թշնամի չէ, չուզեր բստ արժանւոյն գնահատել Հայաստանի իրականութիւնը: Անոր նկատմամբ իր զգացումները գաղջ են, բառերը կշռուած եւ վարանոտ ու վերապահ ուղղութեան մը կը հետեւի»: (16 յունիս):

Եւ թուելով անոնց ուրիշ մեղքերը.

— «Այս պարագաներուն տակ, ի՞նչ իրաւունք ունինք մեղադրելու Երեւանը կամ Մոսկուան, եթէ Սփիւռքի հայութեան փափաքներուն եւ առաջարկներուն հանդէպ ցոյց տան գաղջ, վերապահ եւ զգոյշ վերաբերմունք»:

Ուրեմն, արժանի՛ ենք մեր ճակատագրին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ Իտալիա հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իբրեւ հետեւանք հաբէշական հարցին:

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ երկու նոր դէպքեր պատահեցան Խորհրդային Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Յունիս 23ին 40 ճափոնցի զինուորներ երկու սպաներու հետ անցան խորհրդային սահմանը եւ ներս մտան մինչեւ 400 մեթր: Յետոյ իջան հովիտի մը մէջ եւ հոն մնացին մինչեւ մթնշաղ: Մութը կոխելէ յետոյ ճափոնցիները վերադարձան Մանչուրիա: Յունիս 26ին դարձեալ 40 ճափոնցի զինուորներ մօտեցան սահմանին ուր իրենց միացան 60 հեծելազօրքեր: Յետոյ բոլորը մէկ անցան սահմանը: Խորհրդային պահակները տեսան երկու արշաւներն ալ, բայց չուզեցին կրակ ընել, որպէսզի ընդհարում մը չպատահի: Յունիս 27ին ճափոնական երկու թնդանօթակիրներ Ամուր գետն ի վեր ելան, մտնելով խորհրդային երկրի մէջ: Ճամբան հանդիպեցան խորհրդային նաւերու, որոնք ազդարարեցին թէ ջրանցքը փակ է օտար նաւերու համար: Սակայն եւ այնպէս ճափոնական նաւերը մտան ջրանցքին մէջ, նաւազները թնդանօթներուն եւ գնդացիրներուն գլուխն անցան եւ զանոնք ուղղեցին խորհրդային նաւերուն վրայ: Ռուս նաւազները կրցան լռեցնել զանոնք: Խորհրդային նաւերը որ եւ է հրահանգ ստացած չըլլալով, կրակ չբացին: Երկու դէպքերն ալ Մոսկուա հաղորդուեցան: Կը կարծուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը բողոքելով քննութիւն պիտի պահանջէ: Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ Սիպերիոյ Ծովային Շրջանի, մասնաւորապէս Վլատիվոսթոքի ճափոնցիներուն ազդարարուած է թէ պիտի տարագրուին անյապաղ: Վլատիվոսթոքի բոլոր օտարականները մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած են: Ճափոնական նաւերուն արգիլուած է մտնել Սիպերիոյ նաւահանգիստները:

*** *Ճափոնի պատերազմական նախարարը կառավարութեան յանձնեց տեղեկագիր մը, որուն համաձայն 200.000 խորհ. զինուորներ համախմբուած են Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Միւս կողմէ ամրութիւններ կը շինուին սահմանագլուխին երկայնքը: Այս կացութեան առջեւ, ճափոնի պատերազմական նախարարը անկարելի կը գտնէ ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքել Խ. Միութեան հետ:*

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲՈՂՈՔԵԼ

Իսկ Իտալիա կը պատասխանէ զօրաշարժով

Հաբէշական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց իտալական աղբիւրէ տրուած այն լուրերուն դէմ թէ գերեվաճառութիւնը եւ վայրենութիւնը կը տիրապետեն Եթովպիոյ մէջ: Գերեվաճառութիւնը չեն ուրանար, բայց կ'ըսեն թէ ամէն տարի հազարաւոր ստրուկներ կ'արձակուին կայսեր ուղղակի միջամտութեամբ, եւ դպրոցներ կը բացուին անոնց համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ գիտել կուտան թէ Հաբէշները ոչ յետամնաց են, ոչ ալ կիսավայրենի: Բազմաթիւ դպրոցներ բացուած են ամբողջ երկրին մէջ, եւ շատերը կը գտնուին եւրոպացի ուսուցիչներու ձեռքին տակ: Եթովպիա միշտ պատրաստ է արդար գոհացում տալու Իտալիոյ, եթէ իրաւարար ատեանը հակառակ վճիռ արձակէ: Եթէ հաբէշական կառավարութիւնը օտար պաշտօնեաներու պէտք ունենայ, պիտի գործածէ իր ազատ կամքով, ոչ թէ պարտադրանքով, ինչպէս կը պահանջէ Իտալիա:

*** *Հաբէշիստանի կայսրը ունկնդրութեան ընդունելով անգլիական թերթի մը թղթակիցը, գանգատեցաւ թէ քանի մը շաբաթէ ի վեր չեն կրնար զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալ Չեխոսլովաքիայէն, Տանըմարքայէն, Ֆրանսայէն եւ Պելժիքայէն: «Կարգ մը առաքումներ, որոնց դրամը վճարած ենք, վար դրուած են նաւահանգիստներու մէջ»: Կայսրը ուժգնօրէն կը բողոքէ այս խտրական ընթացքին դէմ, ըսելով.— «Իտալիա մեծ գործարաններ ունի որոնք գիշեր ցերեկ կ'աշխատին իր զինուորները սպառազինելու համար արդիական զէնքերով: Մենք անճար հովիւներ եւ հողագործներ ենք եւ ուրիշ միջոց չունինք եթէ ոչ արտասահմանէն գնել մաս մը հրացան եւ թնդանօթ, որպէսզի մեր զինուորները չստիպուին պատերազմի երթալ միայն սուրերով եւ նիզակներով:*

Վերջին լուրերու համաձայն, Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել դէպի արեւելեան Ափրիկէ:

Սուրիոյ վարչապետը Փարիզի մէջ

Շէյխ Թաճէտտին էլ Հասանի, Սուրիոյ վարչապետը, Մարսէյլ հասաւ շաբաթ օր եւ շիտակ Փարիզ եկաւ: 1929ին եւ 1933ին ալ Ֆրանսա եկած է, մասնաւոր պաշտօնով: Պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, շէյխ Թաճէտտին յայտարարեց թէ սկիզբէն ի վեր իր քաղաքականութիւնն եղած է ամրապնդել Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը, որպէսզի իր երկիրը կարենայ օր առաջ դառնալ անկախ պետութիւն մը՝ բայց անքակտելի կերպով կապուած Ֆրանսայի հետ: «Ընդարձակ ծրագիր մը կազմուած է Սուրիոյ վերաշինութեան համար,— ջրհորներ պիտի բացուին կամ մաքրուին անապատին մէջ, ճամբաներ պիտի շինուին, ստորերկրեայ ջրանցքները պիտի նորոգուին, ջրարաշխական ուսումնասիրութիւններ եւայլն պիտի կատարուին: Իմ կառավարութիւնս բաւարար վարկ սահմանած է ցուցահանդէսի մը համար որ պիտի բացուի յառաջիկայ տարի, Դամասկոսի մէջ: Ճամբորդութենէս պիտի օգտուիմ, թէ այս ցուցահանդէսին յաջողութեան եւ թէ Սուրիոյ առեւտրական եւ հողագործական բարօրութեան համար, մասնաւորապէս ջանալով բանուկ փոխանակութիւն մը կազմակերպել Ֆրանսայի հետ»:

—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ Անգարայէն մասնաւոր շոգեկառքով Տիարպէքիր մեկնեցաւ, Ադանայի ճամբով: Այս քննական ճամբորդութիւնը 43 օր պիտի տեւէ եւ վարչապետը բոլոր Արեւել. Նահանգները պիտի հանդիպի, յետոյ Երզնկա – Տրապիզոն – Սամսոն ճամբով Անգարա պիտի վերադառնայ:

ՎԵՑ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Նիժնի Թագիլի մէջ (Ուրալ), սպաննած ըլլալով բանւոր ընկեր մը որ կը ձաղկէր զիրենք իբրեւ «դասակարգային թշնամի»: Ուրիշ ինը ամբաստանեալներ, որոնց երկուքը կիներ, դատապարտուեցան երկարատեւ բանտարկութեան եւ ստացուածքներու գրաւման: Դատավարութեան ատեն 160 հանքագործներու պատուիրակութիւն մը ցոյց կատարեց, մահապատիժ պահանջելով մարդասպանին համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԲՈՒԺԵԼԻ

Երէկ վերջապէս ձեռքս անցաւ Գրողներու Միջազգային Համագումարին առթիւ խօսուած գլխաւոր ճառերուն բնագիրը:

Միեւնոյն ատեն կարդացի Խ. Հայաստանի Կոմունիստ՝ Ալազանի ճառը, (Զանգու, 29 յունիս):

Կարդացի եւ կարմրեցայ:

Լեռ ու ձոր՝ միւսներուն եւ այս տղուն շարադրութեան միջեւ:

Ճիշդ է որ լեռ ու ձորը իրապէս գոյութիւն ունի միւսներուն եւ մերիններուն միջեւ, ինչպէս անոնց պատկանած երկիրներուն եւ մեր աշխարհին միջեւ:

Բայց, կը կարծէի թէ մարդ գոնէ քիչ մը շուրջը կը նայի, Երեւանէն Մոսկուա եւ անկէ մինչեւ Փարիզ գալէ յետոյ:

Արդ, մինչ մեծ ժողովուրդներու հզօր զաւակները, Անտրէ Ժիտ, եւ Պառպիւս (Ֆրանսա), Ֆորսթըր կամ Հըքսլի (Անգլիա), Պանֆէրով, Տիխոնով եւ Ա. Տոլստոյ (Խ. Միութիւն) եւ ուրիշներ կը խօսին համաշխարհային խոշոր հարցերու մասին, սկզբունքի խնդիրներ արծարծելով, մեր ննջուկը անլի քարոզ մը կը կարդայ:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ հրաւիրուած ըլլար խօսելու Երեւանի կամ Աշտարակի «ակտիւ»ներու ժողովին մէջ:

Այսպէս, իր բերնով կ'իմանանք թէ «խորհրդային Հայաստանը, մեծ միութիւն մասնիկը, հայ ժողովրդի հայրենիքը ոչ ոքի կարեկցութեանը պէտք չունի»:

Շատ աւելի կարեւոր աւետիս մը.

— «*Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը պայքարում է հայ ժողովրդի թշնամիների դէմ, երկրից վտարուած հայ փաշիստների — դաշնակցականների դէմ, որոնք միացած համաշխարհային ամենասեւ ուժերին, կամենում են վտանգել Խորհրդային Միութեան, Խորհրդային Հայաստանի սոցիալիստական խաղաղ աշխատանքը: Նա պայքարում է ազգայնական, օտարատեաց գաղափարների դէմ: Նա բարեկամ է, սիրում եւ պաշտպանում է բոլոր ազգերի առաջաւոր գրողներին ու մտաւորականներին, որոնք պայքարում են մարդկութեան բարօրութեան համար*»:

Ճակատագրուա՛ծ է, աշխարհի ո՛ր մասին մէջ ալ գտնուին, մեր կարմրուկները պիտի մնան միշտ անզերազանցելի՝ իրենց իմաստակութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ: Անբուժելի՛:

Մանաւանդ անոնք որ Վանէն Երեւան անցած են:

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, կ'ուզէի մասնակցիլ ի պատիւ Ալազանի սարքուած սեղանին, բայց իր թերխաշ եւ թթու ճառը...:

ՎԱՀԷ

Դուրձեալ ժողովրդական յաղթանակ Գաղթակայանի մը մէջ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ յունիս 25ի թիւով.—

Լիփազմայի բախտն ալ վճռուեցաւ: Երէկ տեղի ունեցան թաղականական ընտրութիւնները, որոնք սկսան առտուան ժամը 9ին եւ վերջացան իրիկունը:

Ոստիկանութիւնը մինչեւ վերջ հսկեց եւ ներկայ ոստիկանները ընտրական տեղեկագիրը վաւերացուցին, հաստատելով թէ ընտրութիւնները կատարուած են հելլէնական օրէնքներու համաձայն եւ կանոնաւորութեամբ:

Ընտրութիւնները յետաձգելու համար, խառնակիչները աշխատեցան ամբողջ շաբաթ մը: Դիմում դատախազութեան եւ ոստիկանութեան, գրգռութիւն ժողովուրդին մէջ, մատնութիւն եւ քսութիւն: Բայց ապարդիւն: Լիփազմացին գրեթէ միաձայնութեամբ ընտրեց իր վստահելիները:

Ընտրական տետրակներու մէջ արձանագրուած էին 350, իսկ քուէարկութեան մասնակցած են 317 հոգի:

«Վազքփներու հակակշռի տակ առնուելով ընդունուեցաւ փոքրամասնութիւններու»

Պոլսոյ «Գուրուն» թերթը կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.— Փոքրամասնութեանց շրջանակներու մէջ խոր գոհունակութիւն պատճառած է այն լուրը թէ, նոր օրէնքին համաձայն, էվգաֆի վարչութիւնը պիտի հակակշռէ եւ կարգի դնէ փոքրամասնութեանց վագրֆները, միայն հարիւրին 5ի փոքր բաժին մը առնելով հասոյթներէն:

Ինչպէս յայտնի է, փոքրամասնութեանց հարուստները, դպրոց եւ եկեղեցի շինել տուած ատեն, տուներ եւ խանութներ ալ կը հիմնէին իբրեւ հասոյթի աղբիւր եւ զանոնք վագըֆ կ'ընէին եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անունով: Իւրաքանչիւր համայնքին Պատրիարքը կը յանձնանձէր այս կալուածները, իբրեւ միւթէվէլլի: Իսկ այն վայրերու մէջ ուր շատ վագըֆներ կային, կազմուած էին կալուածոց վարչութիւններ: Այսպէս, Բերայի մէջ ներկայիս կայ կալուածոց հոգաբարձութիւն մը որ վարձու կուտայ իրեն ենթակայ տուներն ու խանութները և հասոյթը կը յատկացնէ իր դպրոցներուն եւ եկեղեցիներուն: Բերայի վագըֆներուն մէջ կը գտնուին մեծ պանդոկներ, խանութներ եւ ի մէջ այլոց Թօքաթլեան պանդոկը:

Ղալաթիան ալ շատ վագըֆներ ունի, որոնք կը պատկանին դպրոցներու եւ եկեղեցիներու եւ բաղկացած են տուներէ եւ խանութներէ: Անոնց մէջ են «Քիւչիւք եւ Պէօյիւք Միլլէթ» խաները կը պատկանին Պալըքլըի յունական հիւանդանոցին:

Հրեայ հայրենակիցներն ալ ունին մեծ խաներ, ափարթըմաններ եւ խանութներ, իբրեւ հասոյթի աղբիւր իրենց դպրոցներուն եւ հիւանդանոցին համար:

Վերջերս, վագըֆներու այս մարմիններու գործունէութիւնը դժգոհութիւն առաջ բերաւ փոքրամասնութեանց մէջ եւ նոյնիսկ գործը դատարան ինկաւ:

Ահա թէ ինչո՞ւ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ այն լուրը որուն համաձայն բոլոր վագըֆները հակակշռի տակ պիտի առնուին:

Փոքրամասնութիւնները իրաւագիտական մարմիններ կազմած են, նոր օրէնքին համաձայն կազմակերպութիւններ ընելու համար:

15 ՕԴԱՆԱՒ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ մաքսային պաշտպանութեան ընդհ. հրամանատարութիւնը աւարտած է ուսումնասիրութիւնը զոր կը կատարէր երկար ատենէ ի վեր: Հրամանատարութիւնը առաւելապէս նկատի առած է հարաւային սահմանները եւ Միջերկրականի շրջանակը: Առաջինին համար որոշած է գործածել արագ միջոցներ եւ ի մէջ այլոց զրահապատ ինքնաշարժներ: Միջերկրականի սահմաններուն վրայ, մէկ կողմէ պիտի աւելցնէ շարժանաւերուն թիւը, միւս կողմէ 15 սաւառնակ պիտի ունենայ իր հրամանին տակ: Յոյս կայ որ 1936ին գնուին սաւառնակները եւ զրահապատ ինքնաշարժները:

Որոշուած է զօրացնել նաեւ Պոլսոյ մաքսային կազմակերպութիւնը, ինչպէս նաեւ նոր դրութեամբ կատարել Իզմիրէն անցնող թրքական նաւերու հա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԻՐԵՆՑ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ (ՀԱՃԸՆ, ԱՅՆԹԱՊ, ՄԱՐԱՇ, ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ԵՒՆ.) — ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ 900 ԱՆԴԱՄ — Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՐՁԸ — Զ. Ո. Մ.Ը ՄԻՇՏ ԿԵՆԴԱՆԻ — Կ. ԽԱՉԸ ԵՒ ՀՈԳԵՐԸ.

Ինչպէս բոլոր միւս հայ գաղութները, հոս եւս ժամանակի ընթացքին կազմուած են բազմաթիւ այլազան Հայր. Միութիւններ, Երիտասարդականներ, Հայուհեացներ եւն., որոնցմէ շատերը արդէն իսկ դադրած են, իսկ ոմանք ալ իրենց ներքին երկպառակութիւններու կամ իրարու հետ ունեցած պայքարին պատճառաւ, գործնական ուժ մը չեն ներկայացներ:

Այսպէս թէ այնպէս, այսօր հրապարակի վրայ կը յիշուին շուրջ 15 Հայր. Միութիւններ:

Հաճընի Հայր. Միութիւնը, որ ամէնէն կազմակերպուած միութիւնը պիտի ըլլար, մանաւանդ ամէնէն բազմանդամը, ներքին երկպառակութեանց պատճառով գրեթէ կազմալոյծ վիճակի մը հասած է: Իսկ այսօր հրապարակի վրայ գտնուող երկու անուանական Հաճընի Հայր. Միութիւնները, թէ միասնաբար եւ նաեւ առանձին առանձին ոչ մէկ շօշափելի ուժ չեն կրնար ներկայացնել: Հակառակ իր հնութեան եւ նիւթական կարողութեան, այս միութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր, բացի այն փոքրիկ խմբակէն, որ ամենայն հաւատարմութեամբ կը շարունակէ կառչած մնալ մեր ազգային ձգտումներուն, միշտ օգտակար ըլլալով հանրային այս կամ այն ձեռնարկին: Այս առթիւ ցաւով պիտի յիշատակեմ, որ Լա Փլաթայի այս հեռաւոր ափերու հայ կարմրակտուց թափթփուքներու մեծագոյն մասը, եթէ ոչ բոլորը, Հաճնցիներ են, որոնք իրենց մութ ու տխմար գործունէութեամբ անվերջ կ'աշխատին պղտորել այս խաղաղ գաղութի ներքին կեանքը: Երկու Հայրենակցականները միասին շուրջ 140 անդամ կը հաշուեն իրենց մէջ:

Աւելի բազմանդամ ու կազմակերպուած հայրենակցական միութիւն մը պիտի ըլլար Այնթապի հայրենակցականը եթէ անհատական եսերու պատճառաւ երկու մասի բաժնուած չըլլար: Այնուամենայնիւ շնորհիւ իրենց մակարդակին թէ մէկը եւ թէ միւսը կը շարունակէ պահել իր վաղեմի ազգայնական ոգին: Երկու միութիւնները միասնաբար 200-220 անդամ կը հաշուեն: Ինչպէս Հաճընի, նոյնպէս եւ Այնթապի հայրենակիցները ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կը տօնեն իրենց հերոսամարտերը, որոնք թէեւ տարուէ տարի աւելի աղօտ գոյն մը կը ստանան, բայց եւ այնպէս կը շարունակեն պահել մօտիկ անցեալի թարմ յիշատակը:

Բազմանդամ միութիւններէն մէկն ալ Մարաշի հայրենակցականն է: Ընդհանրապէս այս գաղութի մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն Մարաշցիները, որոնք մեծ մասով համեստ արհեստաւոր ու աշխատաւոր հայրենակիցներ ըլլալով, թէեւ յամառօրէն կը շարունակեն պահել իրենց թրքախօսութիւնը, բայց եւ այնպէս ունին որոշ հատուած մը որ կապուած կը մնայ հայ եկեղեցիին որու համար նոյն իսկ իրենց մասնաւոր քահանան բերել տուին (Բարսեղ քհյ. Թորոսեան): Այս հովիւը շնորհիւ իր բարեհամբոյր բնաւորութեան՝ կրցած է իր հայրենակիցներու համար տեսակ մը կեդրոնական ուժ ըլլալ: Հայր. Միութիւնը շուրջ 110 անդամներ կը հաշուէ իր մէջ, բայց առանձին հրապարակային գործ մը չի տեսներ:

Իր ժամանակին այս գաղութի համար լաւագոյն Հայրենակցականը կը համարուէր Վասպուրականի Միութիւնը, որ կենսունակ գործունէութիւն մը ունեցաւ մանաւանդ 5-6 տարիներ առաջ, խորհրդային երկիրներէն ճողոպրած շուրջ տասնեակ մը Վասպուրականցի ընտանիքներու շնորհիւ:

Քանի մը տարուան համերաշխ ու կենդանի գործունէութենէն վերջ, որուն մէջ ուշագրաւ տեղ մը բռնեց մանաւանդ նիւթական աշխատանքին արժէքը, այս միութիւնն ալ կիսակենդան կեանք մը ունի, թէեւ կը շարունակէ պահել իր անունն ու փոքրաթիւ անդամներու խմբակ մը, շուրջ 30 հոգի: Այս Միութեան գործունէութիւնը կասեցնող գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն է որ մէկ տարուան շրջանին կորսնցուցին իրենց գործօն անդամներէն երկուքը՝ Արմենակ Մաղաքեան (նախագահ) եւ Սահակ Թորգոմեան (քարտուղար): Իսկ անկէ առաջ ալ, նոյն միութեան կենդանի ջիղերէն՝ Կարապետ Բարսեղեանը: Միութիւնը կը պահէ իր գրադարանը, որ լաւագոյններէն մէկը կրնայ համարուիլ, համեմատաբար աւելի շատ ու ընտիր գրքերու քանակով մը:

Մինչեւ հիմա կանոնաւոր կերպով ու ամէն տարի տօնուած է Վասպուրականի հերոսամարտը:

Յիշեալ հայրենակցականներէն դուրս կարելի է յիշել Ատանայի Հայր. Միութիւնը շուրջ 30-40 անդամով, նոյնքան ալ Սեբաստիոյ, Կիւրինի գոյգ միութիւնները 35-45 անդամներով, Սիսինը՝ 35-40 անդամ, գրեթէ նոյնքան մըն ալ Կարակէօլի Հայր. Միութիւնը, Տէօրթ-Եօլ՝ 25-30, Խարբերդ 25-30, Եդեսիա՝ 25-30, Էվէրէկ՝ 25-30, Արաբկիր՝ 20-25: Ասոնց վրայ աւելցնելով նաեւ Այնթապի ու Հաճընի երիտասարդները, կը ստանանք 900 հոգինոց կլոր գումար մը, որոնք այսպէս թէ այնպէս հանրային գործին լծուելով, ջանք կը թափեն աջակցիլ այս հեռաւոր ափերու հայ կեանքի բարգաւաճման ու եթէ կարելի է ըսել ազգապահպանման: Ի՛նչ խօսք որ բացասական տիպարներ գոյութիւն ունին, բայց անոնք չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն: Գաղութի ստուար մեծամասնութիւնը հայրենասէր ու մեր տոհմիկ կենցաղի լաւագոյն պահպանիչներն ու ժառանգներն ըլլալով, դժուար կ'ենթարկուին պղտոր ու մութ հոսանքներու շողշողուն բայց՝ տկլոր «քաղաքականութեան»:

Ժամանակ մը Պուէնոս Այրէսի հանրային կեանքի մէջ իր անմիջական գործնական դերն ունէր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղը: Անխտիր կը մասնակցէին մեր բոլոր ազգային տօնակատարութեանց ու հանդիսութեանց՝ մէջն ըլլալով նաեւ Մայիս 28ը եւ Ապրիլեան եղեռնը: Հանդէսներու, թատրոններու ու երեկոյթ-ցերեկոյթներու զարդն էին անոնք: Բայց աստիճանաբար սկսան քաշուիլ հրապարակէն, ու մոռցուիլ շատերէն, շնորհիւ այն հակոտնեայ գործունէութեան որով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի որոշ հատուած մը կ'ուզէր, «քաղաքականութիւն» խաղալ ... Այսօր սակայն զգալով այս կործանիչ սխալը ու այն կորուստը որուն դէմ առ դէմ կանգնած են արդէն մեր այս երիտասարդները, նորէն քով քովի եկած, կ'ուզեն վերականգնել անցեալի լաւ ու գեղեցիկ գործունէութիւնը, այլ մանաւանդ այն լաւ անունը որ ձգած են: Ներկայիս նորէն խաղաղաշտ մը վարձած են, ուր այսուհետեւ տեղի պիտի ունենան վազքի, ցատկելու, պասքէթ-պոլի ինչպէս նաեւ ֆութ-պոլի խաղերը: Ունին սենեակ-ակումբ մը, իր փոքրիկ գրադարանովն ու ֆիմ-փոմի սեղանով, ինչպէս նաեւ լքուած ճատրակը, որուն դժբախտաբար մեր երիտասարդները շատ քիչ ուշադրութիւն կը դարձնեն, թէեւ աշխարհիս լաւագոյն ու ընթացիկ խաղն է, խիստ օգտակար ուղեղի զարգացման համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պուէնոս Այրէսի մասնաճիւղը իր շարքերուն մէջ ունի շուրջ 50 երիտասարդներ, որոնցմէ շատերը խոստմնալից են ու գիտակից իրենց պարտականութեան: Մեր միակ փափաքն է որ անոնք չտարուին աւէ-կօսէներով եւ թոյլ չտան որ միութիւնը անծանօթ ու անստոյգ ազդեցութեանց ենթակայ ըլլայ: Անոնք կրկին պիտի յաջողին իրենց նախկին դիրքը վերականգնել, եթէ վերսկսին բուն Հ. Մ. Ը. Մ.-ին վայել ազգային ու շինարար աշխատանքները: Անոնք գործունէութեան լայն հող ու միջավայր ունին, եւ Պ. Այրէսի հանրութիւնն ալ սիրով ընդառաջ կ'երթայ իրենց ձեռնարկներուն:

Այս օրերուն աշխատանքներ կը թափուին Պ. Այրէսի մէջ կազմակերպել նաեւ հայ արիներու մասնաճիւղ մը կամ խմբակ մը: Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը պէտք եղածին պէս աշխատած ըլլար, այս միութեան կարիքը մէջ տեղ չպիտի ելլէր: Կ'ըսուի թէ մօտ 17 անդամներ հաւաքեր են: Արժանթինի սկաուտական օրէնքին համաձայն օտարները իրաւունք չունին ազգային դրօշակ գործածելու, այլ միայն անոնք որ պաշտօնական տարազ կը կրեն:

Ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ հրապարակի ամէնէն կազմակերպուած երիտասարդական միութիւնը Զ. Ո. Մ.-ը կը մնայ: Միշտ կարգապահ ու լրջախոհ: Ի հարկէ չկայ այն քանակը ինչ որ 5-6 տարի առաջ էր: Շատ մը երիտասարդներ արդէն ընտանիք կազմած ըլլալով կամաց կամաց հեռացած են անոր անմիջական ու գործօն աշխատանքներէն: Ոմանք ալ իրենց առօրեայ աշխատանքներու բեռանով այլ եւս ի վիճակի չեն մօտիկէն իրենց աջակցութիւնը բերելու: Բայց որակը միշտ կը մնայ նոյնը: Ու շնորհիւ ատոր է որ, Պ. Այրէսի մասնաճիւղը իր վրայ առած է նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի Զ. Ո. Մ. Շրջանային վարչութեան պատասխանատուութիւնը: Շնորհիւ այս մարմնի աշխատանքներուն է որ կարելի է եղած մասնաճիւղեր ստեղծել Մոնթէվիտէոյի, ու Սան-Փաւլոյի մէջ: Շրջ. վարչութիւնը փորձեց նաեւ համանման մարմիններ ստեղծել Հիւս. Ամերիկայի մէջ, բայց այդ աշխատանքները զուր անցած են, քանի որ ցեղակրօններու հոսանքը ծաւալած է հոն: Զ. Ո. Մ.-ը արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունի, իսկ իր բոլոր ձեռնարկները եղած են բարենպատակ, եւ միշտ ալ բաժին հանուած է հայ դպրոցներուն, հիւանդներուն եւն.: Ունին կոկիկ գրադարան մը ուրկէ կ'օգտուին ոչ միայն իրենք միայնակ, այլ նաեւ հետաքրքրուող հասարակութիւնը: Մոնթէվիտէոյի ու Սան-Փաւլոյի մասնաճիւղերը անմիջական ու սերտ կերպով կապուած են Կ. Խաչի մասնաճիւղերու հետ եւ միասնաբար կը կատարեն իրենց հրապարակային ձեռնարկները: Նոյնքան օգտակար պիտի ըլլար այս երեւոյթը Պ. Այրէսի մէջ: Բայց մինչ այժմ չէ եղած: Երեւի առիթ ունեցած չեն: Այնուամենայնիւ ԶՈՄը մեր հանրային կեանքի կարեւորագոյն ջիղերէն մէկը կը մնայ: Պ. Այրէսի մէջ շուրջ 50-60 չոմունիք կան, մինչդեռ ըստ երեւոյթին շրջանները այժմ աւելի թիւ կը կազմեն, մանաւանդ Պրազիլ, որ ամենակարճ ժամանակաշրջանին կրցաւ պատկառելի թիւով հայ երիտասարդներ հաւաքել իր շուրջ:

Թէեւ Հարաւ. Ամերիկայի համար նորութիւն մըն է Հ. Կ. Խաչը, բայց այն ապացոյցը որ ամենակարճ շրջանին կրցաւ պատկառելի թիւով անդամ-անդամուհիներ հաւաքել իր շուրջը, նշան է որ հայ կինն ալ իր առօրեայ կերուխումէն դուրս կ'ուզէ մասնակից ըլլալ հանրային-ազգային կեանքին: Միութեան Հարաւ. Ամերիկայի մասնաճիւղի գլխաւոր վարչութիւնը կը գտնուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, ուր մօտաւորապէս 220 անդամ-անդամուհիներ կը հաշուեն: Գլխաւորապէս կ'աշխատին օժանդակել անկարող դպրոցական մանուկներուն, իսկ անկէ դուրս ալ կ'իրագործեն իրենց բուն ծրագիրը, ձեռք երկարելով անկարողներուն, աղքատներուն, հիւանդներուն, մանաւանդ հիւանդներու, որոնք դժբախտաբար շատ են: Տարուէ տարի կ'աւելնայ մատաղ ու երիտասարդ հիւանդ հայրենակիցներու թիւը: Այս մարզին մէջ Հ. Կ. Խաչը իրապէս որ փրկարար դեր մը պիտի կրնայ կատարել:

Հարաւ. Ամերիկայի ու Պուէնոս Այրէսի համար ցաւալի խնդիր մըն է գեղարուեստական կեանքի խոշոր բացը: Շատ անգամ ամբողջ տարին կ'անցնի ու կանոնաւոր ներկայացում մը իսկ տեղի չունենար: Իր ժամանակին բաւական ոգեւորութիւն ստեղծեց դերասան Լեւոն Յարութ: Իրմէ վերջ մեր շնորհալի դերասանապետը Զարիֆեանը եկաւ, բայց հակառակ իր ճիգերուն մինչեւ հիմա ալ չկրցաւ պահանջուած շարժումը ստեղծել: Պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ այս շրջանի մեր հայրենակիցներու համար Շէքսփիր, Իպսէն կամ Մոլիէռ անմարսելի նիւթեր են: Աւելի շուտ կը հետաքրքրուին ազգայնական, կամ թեթեւ ներկայացումներէ, քան նման արուեստի գոհարներէ: Մինչեւ հիմա սիրողներու կողմէ ներկայացուած «Արշին մալ ալան»ը կամ «Ուշ լինի նուշ լինի»ները լեցուն հանդիսատեսներ ունեցած են, մինչ Զարիֆեանի «Օթէլլօ»ն կամ «Համլէթ»ը հազիւ փոքրաթիւ հանդիսատեսներու բազմութիւն ունեցած է: Ու երբեք մեղադրելի չէ, եթէ մեր մեծ արուեստագէտը ներկայիս ստիպուած է նման թեթեւ օփերեթներ բեմադրել, գոնէ ինքզինքը կարենալ պահելու համար: Այժմ կը գտնուի դրացի հանրապետութեան Մոնթէվիտէոյի մէջ ուր պատրաստած է «Աշուղ Ղարիպ»ը: Ժամանակ մըն ալ մեր բեմերու վրայ փայլեցաւ տաղանդաւոր երիտասարդ մը՝ Կարօ Խաչիկեան, բայց իր անձնական ոդիսականին հետ, գիսաւոր աստղի մը նման չքացաւ մեր թատրոնի աշխարհէն:

Ս. ՓԻՐՈՒՆՑ

ՄԵՐ ՄԵԾ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

—•—

Տիկին Զօրեանի մասին մինչեւ հիմա գրուածներուն նոր բան չէ որ պիտի աւելցնեմ, այլ կ'ուզեմ երախտագիտութեան խօսք մը ուղղել այդ մեծ մանկավարժին՝ իր յոբելեանին առթիւ:

Աշակերտական նստարանէն ի վեր, ես չեմ տեսած իմ վաղեմի ուսուցչուհին, որպէսզի զինքը այլ կերպ ճանչնալու բախտն ունենայի, հետեւաբար եղած յիշողութիւններս բոլորովին պատանեկան են եւ չեն կրնար ընդգրկել Տիկին Զօրեանի հանրային գործունէութեան ամբողջութիւնը:

Տիկին Զօրեանի անունը կ'արթնցնէ իմ մէջ կարգ մը թանկագին եւ քաղցր յուշեր, որոնք կապուած են նաեւ մեր ընտանեկան կեանքի հետ:

Չորս քոյր էինք մենք եւ տարբեր միջնակարգ դպրոցներ կը յաճախէինք.— Թիֆլիսի Յովնանեան, Գայեանեան եւ ուսուցչական ընկերութեան դպրոցները: Տիկին Զօրեան այս բոլոր դպրոցներուն մէջ դասատու էր եւ ամէն տեղ արտակարգօրէն սիրուած եւ յարգուած:

Բանաստեղծի մը գրչին արժանի է այն սիրուն պատկերը, երբ մենք բոլորս, դպրոցներէն վերադարձած, մէկ սեղանի շուրջ մեր դասերը կը պատրաստէինք: Քանի՛ քանի՛ անգամ կը կրկնուէր այդտեղ Տիկ. Զօրեանի անունը ...

Մեծ էր Տիկ. Զօրեանի դերը դպրոցական կեանքին մէջ:

Իր աշխոյժ եւ կենդանի դասաւանդութեամբ, ան լարուած կը պահէր աշակերտներու հետաքրքրութիւնը եւ մեծապէս կը խթանէր անոնց հարցասիրութիւնը: Մենք աշակերտներս գիտէինք, որ դասը թութակօրէն կրկնելով՝ գոհ չպիտի ձգէինք մեր սիրելի ուսուցչուհին: Ատոր համար ալ, հետեւելով անոր ցուցմունքներուն, կը ջանայինք ըմբռնել երեւոյթներու պատճառական կապերը եւ անոնց ի յայտ գալու պայմանները:

Յովնանեան դպրոցին մէջ գոյութիւն ունէր թուանշանական դրութիւն մը, որ աշակերտին ուշադրութիւնը, դասը ըմբռնելէն աւելի, դէպի թուանշան մը կամ կէս մը կամ խաչ մը աւելի ունենալու սնափառութիւնը կը մղէր: Տիկ. Զօրեանը իր աշակերտներու համար կը գործածէր երկու նիշ.— բաւարար՝ գիտցողներուն եւ թոյլ՝ չգիտցողներուն համար: Այդ շրջանի պայմաններու մէջ դիւրին չէր այս բարեփոխութիւնը, նոյն իսկ շատ մը եւրոպական դպրոցներու մէջ հաստատուած աւանդական կարգերուն դէմ կ'երթար: Սակայն Տիկ. Զօրեան իր ուժեղ կամքով կրցաւ իր տեսակէտը առաջ տանիլ:

Տիկ. Զօրեանի աշակերտներէն «թոյլ» նիշ ստացողները շատ քիչ էին. ինչ որ լաւագոյն ապացոյցն է այն միտքին դէմ թէ, առանց թուանշաններու, անկարելի է խթանել աշակերտին ջանասիրութիւնը:

Կարգապահութիւնը օրինակելի էր միշտ Տիկ. Զօրեանի դասերու ժամանակ: Հինգերորդ դասարանին մէջ միայն 60 հոգի էինք եւ, հակառակ այս խճողման, անոր դասի առեն ճանճի թռիչքն իսկ կրնար լսուիլ:

Այս արտակարգ կարգապահութիւնը կը բացատրուի նախ Տիկ. Զօրեանի ստեղծած կենդանի հետաքրքրութեամբ դէպի դասը եւ ապա՝ իր անձնաւորութեամբ որ ոչ միայն գուրգուրանք, այլ եւ ակնածալի յարգանք կը պարտադրէր իր հանդէպ:

Իր ուսուցչական գործունէութեան ընթացքին եւս մեր ուսուցչուհին առիթ չէր փախցներ խարազանելու տիրող տգեղ սովորութիւններն ու բարքերը: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ ի՛նչ արգահատանքով կը խօսէր ան կարգ մը կիսակիրթ մայրերու մասին, որոնք օրուան նորոյթին հետեւելով կտրտուած ռուսերէնով խօսէին իրենց զաւակներուն հետ: Նոյնքան անողոք էին Տիկ. Զօրեանի արտայայտութիւնները՝ նոյն «մօտա»յով պայմանաւորուած սնափառութիւններու, ժամավաճառութիւններու եւ թեթեւամտութիւններու դէմ:

Տիկին Զօրեան իր անմրցելի գիտական պատրաստութիւնը, մանկավարժական հմտութիւնը եւ անկաշառ հանրային գործիչի սրտցաւութիւնը անվերապահօրէն ի սպաս դրաւ հայ մատաղ սերունդի համար:

Այս թարմ եւ կենսարար շունչին տակ հասակ նետած հայ աղջիկներն ու մանչերը աննկատ չմնացին մեր հանրային կեանքի մէջ: Սա Տիկ. Զօրեանի գերագոյն վարձատրութիւնն է: Անշուշտ թող այս յոբելենական օրերուն Տիկ. Զօրեանը ունենայ եւ այն հոգեկան գոհացումը թէ իր աշակերտ-աշակերտուհիները անսահման երախտագիտութեամբ կը գիտակցին, որ իրենք շատ բան, շատ բան որ գեղեցիկ է, բարի, մարդկային եւ հայկական, կը պարտին իր տուած դաստիարակութեան:

Յարգանք իր մեծ անունին:

Յարգանք իր արդիւնաւէտ գործին:

Մ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 յունիս.— Թէ «Յառաջ»ի մէջ (թիւ 2820) եւ թէ առանձին թռուցիկով (3 յունիս 1935) «ազգ. կեդր. վարչութիւն» ստորագրութիւնը կրող գրութիւններ՝ կրօն. ընկերակցութեանս դէմ կը պարունակեն մեղադրական ակնարկներ՝ կաթող. պատուիրակ սրբազանին Մարսէյլի մէջ վարած բանակցութեանց շուրջ:

Ընկերակցութիւնս ակամայ պարտք կը զգայ ժխտել այդ անհիմն վերագրումները, որոնց հարկ չի դատեր երկարօրէն ընդդիմախօսել, բաւականանալով ներկայ հակիրճ հերքումով, որ իր առաջին եւ վերջին խօսքը կը կազմէ, իր սկզբունքին դէմ ըլլալով զբաղիլ նման հրատարակութիւններով:

Վարչութիւն կրօն. ընկերակցութեան
Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց
Մայր-եկեղեցիի

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Իրիկուն մը, երբ Փիէռ Սթարովաքի իր բոլոր պարտականութիւնները կատարած եւ զինուորի օրն աւարտած էր, փափաքեցաւ վերի թաղերը կտրել անցնիլ, եւ այն լեռը մագլցիլ, որուն վրայ կը կոթնի քաղաքը: Ամայի փողոցէ մը դարձին, հեւիհեւ փախչող կին մը նշմարեց եւ շատ չանցած վրացական հագուստով տղամարդ մը տեսաւ, որ կը հետապնդէր զայն եւ անոր մէջքէն կը բռնէր: Այն ճերմակ քօղը, որ երկու ծակերով բաց էր, աչքերուն տեղը, այն քօղը, որ կը ծածկէր դէմքը եւ մանկամարդ աղջկան կուրծքն ի վար կ'իջնէր, նշմարել տուաւ այն կատարեալ դէմքերէն մին, գեղեցկութեան տիպար, զոր ոսկիի գնով կը գնեն եւ զէնքով ձեռք կը ձգեն եւ կ'երթան Ասիոյ սէրայները շէնցնելու: Հայուհին սրտաճմլիկ ճիչ մը արձակեց, յափշտակիչը զայն առնել տանելու վրայ էր, եւ Սթարովաքի, կարեկցութեան զգացումով մղուած, քաշեց իր սուրը, եւ խոյացաւ զայն պաշտպանելու համար: Կիսափուլ կամարի մը տակ ձիով մը ուրիշ մարդ մը կեցած էր, ուր քաշքշելով կը տանէր յափշտակիչը՝ իր աւարը: Այս վերջինին ձեռքերէն մէկը մանկամարդ աղջկան բերանը կը սեղմէր եւ կը խեղդէր իր ճիչերը, միւսով՝ ծառային նշան կ'ընէր: Եւ երբ տեսաւ որ ռուս զինուորը իր վրայ կը յառաջանայ սուսերամերկ, վրացական դաշոյնը, որ կը փայլէր մէջքի գօտիին վրայ, քաշեց եւ աղջիկը ներկայացնելով իր պաշտպանեալին հարուածներուն, գոչեց հայերէն.— «Ետ քաշուեցէք»: Սթարովաքի, չհամարձակելով զարնել, վախնալով որ իր հարուածները անոր վրայ իյնան, զոր կ'ուզէր ազատել, խստօրէն բռնեց այն բազուկը որ կը բռնէր եւ կը ճնշէր Հայուհին, եւ նոյն առեն՝ իր ձախ ձեռքը զինեց իր ատաղձագործի տապարով: Մանկամարդ աղջիկը գետին տապալեցաւ, գրեթէ անկենդան, յափշտակիչը անձկագին երկարաձիգ ճիչ մը արձակեց, տեսակ մը սուլում, որ կը ծառայէր հեռակայ հետեւորդներ կանչելու, եւ իր ահաւոր դաշոյնը ռուս զինուորին ճակտին դէմ փայլեցուց, բայց հարուածը դեռ չտուած՝ արդէն վրէժխնդիր տապարը Վրացիի ճակտին հասած էր որ ինկաւ արիւնաներկ: Ծառան իր տիրոջը մահէն սարսափահար, ձին հեծաւ եւ փծիկը դըրաւ: Սթարովաքի կանգուն մնաց յափշտակիչի արիւնազանգ եւ մանկամարդ աղջկան տժգոյն եւ պաղած մարմիններուն միջեւ:

Կը սպասուէր որ նոր կռիւ մըն ալ դիմագրէր, բայց ոչ մէկը երեւցաւ: Այն առեն ժամանակ ունեցաւ դննելու իր հակառակորդին դէմքն ու հագուստները: Ան երկարահասակ էր եւ ազնուական: Մուշտակեայ գլխանոցը, զոր կը կրէր կռուի միջոցին կիսովին անջատուած, յայտնի կը ցուցնէր այն արու եւ ահաւոր դիմագծութիւններէն մէկը, որուն վրայ կիրքի և կամքի աշխոյժը իր դրոշմը դրած է. այս մարդը ունէր բոլոր դիմագիծերը, որոնք առանձնապէս Կովկասի հորդաները կը բարացուցեն: Իր կիսաբաց ճակտէն արիւնը կը հոսէր, ահաւոր ջղաձգութիւն մը կը շարշըկէր իր անդամները: Այս անձկութեան մէջ, տակաւին վրէժխնդրութեան փափաք կը յայտնէր, ինքնածին վայրագութիւն մը, որ ներկայ մահուան կը յաղթանակէ եւ կարծես կը տիրապետէր իր ցաւն իսկ: Փիէռ լաւ չարժած ըլլալու գիտակցութիւնն ունէր, անհրաժեշտ գոհ մը, աւազակ մը եւ յափշտակիչ մը զգետնած էր միայն: Եւ սակայն իր առջեւ տարածուած գլխակը, որ ակռայ կը կրճտէր, ահաւոր էր տեսնել, եւ որուն արիւնաներկ ճակտին վրայ լուսնին ամոյն ճաճանչները կ'իյնային, կորիճ զինուորին մտքին մէջ դժուարաւ վերլուծելի տպաւորութիւն մը գործեց: Զուր տեղը փորձեց աղջիկը ուշքի բերել, որ թեթեւակի իսկ վիրաւորուած էր իր անկումով, եւ նուաղումը կը տեւէր դեռ: Սթարովաքի իր բազուկներուն մէջ առաւ զայն եւ տարաւ, ուր կամաց կամաց ուշքի եկաւ: Սթարովաքի ձայներու եւ ոտքերու ժխոր մը կը լսէր, որ կը մօտենար, «երթանք, ըսաւ մէկէն՝ մանկամարդ աղջկան, ըսէք ինծի, թէ ո՞վ էք, եւ ո՞ւրկէ կու գաք, տունէրնիդ պիտի առաջնորդեմ ձեզի»: — «Աստուած ողորմի ինծի» գոչեց մանկամարդ աղջիկը, դողդոջուն ձայնով մը, չեմ ճանչնար այն քաղաքը, դեռ երէկ հասած եմ՝ հօրս հետ: Քիչ առաջ զինքը աչքէս կորսնցուցի, այս աւերակ տուներուն մէջ, քիչ մը ետ մնացած էր, եւ աչքերովս զինքը կը փնտռէի, երբ այս մարդը եկաւ զիս բռնեց: Առաջին անգամ ձեռքէն փախայ, եւ ազատեցայ: Հետապնդեց զիս, եւ հեռացայ փախչելով՝ այն տեղէն՝ ուր հայրս կը մնար: Թող երանելին սուրբ Գրիգոր պաշտպանէ զիս»:

Հազիւ թէ արտասանած էր այս խօսքերը, երբ աւելի որոշ կերպով ձայներ լսեցին, որոնք հեռուէն կը գոչէին: «Շուշան, Շուշան, ո՞ւր ես»: Մանկամարդ աղջիկը ուրախութեան ճիչերով պատասխանեց, եւ իր ազատարարին հետ ուղղուեցաւ դէպի այն կէտը՝ ուրկէ ձայները կը թուէին գալ: Շուշանի ծերունի հայրն էր, որ այս ամայի եւ աւերակ փողոցներուն մէջէն զինք երկար ատեն փնտռելէ յետոյ, վերջապէս հասած էր Սթարովաքիի եւ իր հակառակորդին միջեւ կռիւ մղուած վայրէն քիչ մը հեռուն: Մեր զինուորը, արիւնոտ տապարը ձեռքը, եւ զգեստները՝ անկարգ, ծերունիին աչքերուն երեւցաւ ոչ թէ ազատարարը իր աղջկան, այլ իբր աւազակ մը կամ մարդասպան մը, եւ ետ ետ քաշուեցաւ, սարսափահար: Յետոյ, ի տես իր միակ զաւկին, որ լալագին իր գիրկը նետուեցաւ, նախատինքներ եւ անէծքներ տեղաց խեղճ Սթարովաքիին գլխուն, անոր հերոսութիւնը այնքան դէշ վարձատրելով: Երկար բարակ բացատրութիւն եւ Շուշանի վկայութիւնը եկան ծերունիին կասկածները փարատելու որ զինուորը պարկեշտ մարդ մը նկատէր: «Այս վայրը վտանգաւոր է, ըսաւ անոր Ռուսը, շուտով մեկնինք, յետոյ ամէն ինչ կը բացատրենք: Վկայ Սուրբ Աստուածածինը եւ նոյնիսկ երանելին Սուրբ Նիքոլան, (երանի թէ անոնց բարեխօսութիւնը փրկէ մեզ), զիս մեղադրելու ոչինչ ունիք: Բայց աճապարենք»:

(2)

Երբ կը փռնգտաք..

Վերջերս մեռաւ Էմիլ Նուրի, Փըրանսացի ծանօթ հրատարակչական տան հիմնադիրը, քաջահմուտ մտաւորական մը, ինչպէս ներկայացուցաւ «Ցառաջ»ի մէջ: Էմիլ Նուրի ծանօթ է նաեւ գրական ծածկանունով մը, Փ. Սէնթիվ: Այս անունով ստորագրած է բազմաթիւ բանասիրական եւ ազգագրական աշխատութիւններ,— Քապանէսին մէկ ուրիշ տպագրութիւնը ըլլար կարծես, նոյնքան յամառ պրպտող մը, նոյնքան խոր ծանօթութիւններու ամբար մը:

Իր մէկ աշխատութիւնը նուիրուած է փռնգտալու եւ յօրանջելու, որոնց տրուած նշանակութիւնները կը հաւաքէ բժշկական ժողովրդագրութեան, կախարդական աւանդութիւններու մէջէն՝ գրեթէ սպառիչ ձեւով մը:

Այդ աշխատութենէն կը թարգմանենք այն աւանդութիւնները, որոնց կը հաւատային Անգլիացիները Եղիսաբեթ թագուհիին օրով (1533 — 1603).—

1.— Երբ մարդ մը կը խօսի մէկու մը հետ որ եւ է խնդրի մը մասին եւ յանկարծ կը փռնգտայ երկու կամ չորս անգամ, թող ոտքի կանգնի անմիջապէս՝ եթէ նստած է, թող սկսի քալել՝ եթէ ոտքի վրայ է, եւ յառաջանայ չիփ-չիտակ, առանց կանգ առնելու, եւ ընէ իր գործին, որովհետեւ յաջողութիւն պիտի գտնէ:

2.— Երբ փռնգտայ աւելի քան չորս անգամ, թող տեղէն չշարժի, որովհետեւ պարզ չէ թէ յաջողութիւն պիտի գտնէ:

3.— Երբ կը փռնգտայ մէկ կամ երեք անգամ, թող չշարունակէ իր գործը, թող բոլորովին լքէ, որովհետեւ պիտի չյաջողի:

4.— Երբ երկու մարդ կը փռնգտան միաժամանակ, լաւ նշան է, թող շարունակեն ինչ գործի որ ձեռնարկած են, ծովու թէ ցամաքի վրայ, որովհետեւ պիտի յաջողին:

5.— Գիշեր ատեն, տան մէջ, ընտանիքին մէկ անդամին մէկ անգամ փռնգտալը նշան է բարեբախտութեան, բայց երբ երկու անգամ կը փռնգտայ, նշան է դժբախտութեան:

6.— Երբ մարդ մը երկու անգամ կը փռնգտայ երեք գիշեր շարունակ, նշան է թէ մէկը պիտի մեռնի տունին մէջ կամ մեծ դժբախտութիւն մը պիտի պատահի:

7.— Երբ մարդ մը անկողնին մէջ կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է առողջութեան կամ հարստութեան:

8.— Երբ մարդ մը երկուշաբթի առաւօտ, անկողինէն ելած ժամանակ, կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է թէ յաջողութիւն եւ ուրախութիւն պիտի գտնէ այդ ամբողջ շաբթուն: Բայց երբ երկու անգամ կը փռնգտայ, հակառակը պիտի պատահի:

9.— Երբ մարդ մը ձին կը կորսնցնէ եւ գոմէն դուրս ելած ատեն կը փռնգտայ, նշան է թէ պիտի գտնէ իր ձին, երբ երկու անգամ փռնգտայ, պիտի չգտնէ:

10.— Երբ մէկը ճաշին սկիզբը կը փռնգտայ մէկ անգամ, լաւ նշան է:

11.— Երբ կին մը, հիւանդ անկողին ինկած, կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է թէ պիտի առողջանայ, իսկ երբ կը փռնգտայ երկու անգամ, նշան է թէ պիտի մեռնի:

12.— Հապա եթէ ձեր կատուն փռնգտայ հարսնիքի մը նախօրեակին, նշան է թէ նորապսակները շատ երջանիկ պիտի ըլլան իրենց կեանքին մէջ:

⁂ Սէնթիվ, ուրիշ բազմաթիւ ժողովուրդներու կարգին, կը յիշատակէ նաեւ Թրքական աւանդութիւն մը փռնգտալու մասին.—

Նասրէտտին Հոճա իր աշակերտներուն կը պատուիրէր որ, երբ ինք փռնգտայ, ծափ զարնեն եւ գոչեն.— «Հայր օլա, հօճա»: Օր մը, Նասրէտտին Հոճային դոյլը հորն ինկաւ: Իմաստունը ըսաւ իր աշակերտներուն, որ հոր իջնեն եւ դոյլը հանեն: Սակայն աշակերտները վախցան եւ հոր չիջան: Այն ատեն Հոճան հանեց լըգեստները, չուան մը կապեց մէջքին եւ խնդրեց աշակերտներէն որ կամաց կամաց զինք իջեցնեն հորին մէջ: Այդպէս ալ ըրին, եւ Հոճան գրկելով դոյլը կամաց կամաց վեր կ'ելլէր հորէն: Երբ հորին բերանը հասեր էր, փռնգտաց: Աշակերտները ձգեցին չուանը, ծափ զարկին եւ աւանդական բարեմաղթութիւնը արտասանեցին.— «Հայր օլա, հօճա»: Սակայն Հոճան ինկաւ հորին մէջ, քիթն ու բերանը վիրաւոր: Երբ քիչ վերջ աշակերտները զինք դուրս հանեցին հորէն, Հոճան ըսաւ.— «Տղաքս, յանցանքը իմս է, այս դէպքը կը նշանակէ որ ամէն բարեմաղթութիւն անպայման բախտաւոր չի դարձներ մարդս»:

ՓՐՈՖ. Ս. ՍՈՂԻԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— o —

Ամերիկահայ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք մահը բազմավաստակ մշակի մը, փրոֆ. Սարգիս Սողիկեանի, որ երրորդ եւ վերջին կենդանի անդամն էր Սանասարեան վարժարանի եռանդամ տեսչութեան: Մահը տեղի ունեցած է մայիս 28ին, Բոչէսթըրի մէջ (Մ. Նահանգներ): Այս առթիւ իրազեկ մը հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ «Պայքար»ի մէջ.—

Փրոֆ. Սարգիս Սողիկեան ծնած էր Խարբերդ քաղաքը, մօտ 83 տարիներ առաջ: Ուշիմ եւ ուսումնասէր պատանի մը ըլլալուն՝ փոքրիկ հասակէն ընտրուած էր բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի սաներէն մին, եւ ուրիշներու հետ ղրկուած էր Գերմանիա՝ ուսանելու: Տասը տարիներ հոն ուսումն առնելէ եւ համալսարանական կրթութիւն մը ստանալէ յետոյ կը ղրկուի Կարին հոն հաստատելու համար Սանասարեան վարժարանը, իր ուրիշ երկու ընկերակիցներու՝ Յովսէփ Մատաթեանի եւ Գէորգ Աբուլեանի հետ:

Հոն կը դասախօսէր կրօնագիտութիւն, օտար լեզուներ (գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլիերէն), նոյնպէս երաժշտութիւն եւ դաշնակ:

Իր լեզուագիտութեան պատճառաւ ան միշտ թարգման կը հանդիսանար օտար այցելու դիւանագէտներու եւ տեղւոյն եւրոպական հիւպատոսներուն:

Սողիկեան մեծ դեր խաղցած է ազատելու վարժարանն ու ազգը վըտանգաւոր կորուստներէ, մանաւանդ 1895 եւ 96ի ջարդերու ատեն: Կարին կը ջարդուէր, տեղական կառավարութիւնը մեծ կասկածի մէջ էր՝ որպէս թէ Սանասարեան վարժարանի եւ հայ եկեղեցւոյ մէջ զէնքեր պահուած ըլլային, թէ հայ յեղափոխականներ կազմակերպուած էին վարժարանի շէնքին մէջ՝ Թուրքին դէմ յարձակողական դիրք բռնելու համար: Այս կասկածներու տակ կը տեսնուէր որ վարժարանի մօտակայ բըլուրին վրայէն թնդանօթները ուղղուած էին շէնքին կողմը եւ ամէն վայրկեան վախ ի սիրտ կը սպասուէր թէ ռմբակոծութիւնը պիտի սկսի եւ վարժարանի շէնքն ու անոր յարակից եկեղեցին պիտի վնասուէին:

Այն ատեններն էր որ Սողիկեան, իր հետ առնելով քանի մը ուրիշներ, վըտանգելով իր անձը, գաղտնապէս դիմում ըրաւ տեղւոյն ռուսական եւ անգլիական հիւպատոսներուն, բացատրեց անոնց թէ կառավարութեան կասկածները անհիմն էին եւ թէ իրենք պատրաստ են վարժարանին դըռները բանալու՝ եթէ կ'ուզեն քննութիւն մը ընել: Հիւպատոսներու միջամտութեամբ՝ Թուրք պաշտօնեաներ խուզարկութիւններ կատարեցին եւ բարեբախտաբար զէնք մը չկրցին գտնել: Միջանկեալ ըսելու է սակայն, թէ արդէն ամէն կասկածելի բան պահուած կամ թաղուած էր: Արդիւնքն այն եղաւ որ վարժարանի շէնքը դրուեցաւ կառավարութեան պաշտպանութեան տակ եւ դուռները բաց կը մնային՝ զինուորներու հսկողութեամբ: Թնդանօթները ետ դարձուեցան եւ այսպէսով ազատուեցան թէ վարժարանի շէնքը եւ թէ յարակից Հայ եկեղեցին՝ ուր հարիւրաւոր անձեր պահուըտած էին:

Այս դէպքերէն ժամանակ մը վերջ, անգլիական պաշտօնեաներ ղրկուած էին Կարին, քննութիւն կատարելու եւ հասկնալու ջարդերու իսկական պատճառը եւ պատասխանատուները: Սողիկեան, իբր թարգման եւ միջնորդ, անոնց հարցումներուն պատասխանած էր.

— «Ջարդերը մասնաւորապէս կազմակերպուած են եւ հրամանը Բ. Դոնէն եկած է: Շաքիր փաշա տարբեր քաղաքներ կը ղրկուի այդ նպատակին համար: Հայերը բոլորովին անմեղ են այդ մասին»:

Այս յայտարարութիւնը անգլիական թերթերուն մէջ գրուեցաւ, բայց բարեբախտաբար իր անունը չէր յիշուած, իր խնդրանքին համաձայն: Սակայն տեղական կառավարութիւնը կասկածեցաւ Սողիկեանի վրայ, անոր կեանքը վտանգուած էր, անտարակոյս պիտի աքսորուէր եթէ հիւպատոսներու բուռն միջամտութիւնը չըլլար: Անիկա չէր կրցած զսպել ինքզինքը եւ չյայտնել ճշմարտութիւնը երբ առիթն իրեն ներկայացած էր: Թէպէտ լաւ գիտէր թէ ի՛նչ մեծ վըտանգ կը սպառնար իր կեանքին:

Սողիկեան հաւատարմաբար ծառայեց իր սիրեցեալ վարժարանին ու իր ազգին՝ մօտաւորապէս 40 երկար տարիներ: Թէեւ հանգստեան թոշակի կոչուած էր, բայց դարձեալ կը շարունակէր իր դասախօսութիւնները Նոր Սանասարեանի մէջ ալ, մինչեւ մեծ պատերազմի ծագումը:

Իր եւ ընտանիքին ազատումը կը պարտի առաւելապէս իր գերմանախօսութեան՝ որուն պէտք ունէին Թուրքերը այն ատեն, նոյնպէս եւ իր շինած գեղեցիկ շէնքին: Ահա թէ ինչպէս.—

Սողիկեան, աջակցութեամբ իր աներոջ, Մկրտիչ Պալլարեանի, Կարնոյ մէջ շինած էր փառաւոր շէնք մը զոր միշտ օտար հիւպատոսներ կը բաղձային վարձել: Պատերազմի ատեն սոյն շէնքը վարձուած էր գերման հիւպատոսէն, շէնքին մէկ յարկաբաժինն ալ ինք կը բնակէր ընտանիքով: Երբ տեղահանութիւնը վրայ հասաւ, ինք գտնուեցաւ կերպով մը գերմանական պաշտպանութեան տակ նոյն շէնքին մէջ գտնուելուն համար: Սողիկեան օգուտ քաղեց այս եզական պատեհութենէն եւ իր ազգին օգտակար ըլլալու համար ոչ մէկ ջանք խընայեց: Հիւպատոսին միջամտութեամբ ազատելով շատ մը անձերու եւ որբերու կեանքերը, բողոքներ ղրկելով գերմանական կառավարութեան, բացատրել տալով գործուած աղէտները: Այս բոլորը դժբախտաբար շատ արդիւնք չունեցան սակայն: Հակառակ կառավարական բուռն բողոքներուն, ինք երկար ատեն ազատ մնաց տեղահանութենէ: Սակայն օր մը խաբուելով երբ դուրս ելած էր, յանկարծ ձերբակալուեցաւ եւ ղրկուեցաւ Երզնկա: Հոն իբր աքսոր մնաց ժամանակ մը, մինչեւ որ Ռուսերը գրաւեցին Կարինը եւ գերման հիւպատոսի խորհուրդով եւ պաշտպանութեամբ իր ընտանիքն ալ գնաց միացաւ իրեն: Անկէ անցան Սըվազ, մինչեւ որ զինադադարը տեղի ունեցաւ: Վերջէն Պոլիս երթալով Ամերիկա եկած էր ընտանեօք ուր կը բնակէր վերջին 13 տարիները:

Սողիկեան ճշմարիտ Հայ մըն էր, իր հայրենիքի սէրն այնչափ կը տանջէր զինքը որ չէր կրնար երջանկութիւն գտնել այս օտար երկրին մէջ: Ան չէր կրնար երեւակայել թէ յաւէտ պիտի զրկուի իր հայրենիքէն: Կը սիրէր հայկական ծէսերը, երգերը, սովորութիւնները, կ'երազէր հայրենիքի ջուրն ու հողը: Իր մահուան անկողնին մէջ կը կանչէր Հայաստան անունը եւ վերջին անգամ իր սիրելի կնոջ հետ հայկական երգեր երգելով աւանդեց իր հոգին:

Սողիկեանի մահուամբ կը վերջանայ Սանասարեանի տեսուչներու վերջին շառաւիղը: Անիկա թողուց իր ետին սգակիր կինը եւ երեք մանչ զաւակներ որոնք ներկայ էին թաղման:

ՅՈՎՍԷՓ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Թէհրանի Ալիքը հետեւեալ տողերը կը գրէ Յովսէփ Միրզայեանի մահուան առթիւ (16 յունիս).

Յովսէփ Միրզայեանը, որպէս գրական դէմք, անշուշտ, օժտուած էր գրական տաղանդով, եւ թերեւս թողնէր աւելի հարուստ գրական ժառանգութիւն, եթէ իր ամբողջ էութեամբ չնետուէր հանրային քաղաքական կեանքի փոթորկալի ծովի մէջ...

Տիրապետելով մի շարք լեզուների (հայերէն, իրաներէն, անգլիերէն ու ֆրանսերէն), նա տուեց հայ գրականութեան մի քանի կարեւորագոյն թարգմանութիւններ: Այսպէս, նրա բանաստեղծական գրչին են պատկանում՝ Լերմոնտովի «Դեւ»ը, Օմար Խայեամի չքնաղ քառեակները, Ֆերդովսու Շահնամէից չորս լաւագոյն հատուածներ են.:

Յովսէփ Միրզայեանի հանրային-քաղաքական գործունէութեան գնահատանքը, անշուշտ, մնում է պատմութեան:

Այսօր, նրա թարմ աճիւնի առջեւ, կարող ենք միայն ցաւով ասել, որ անջատուելով իր հոգուն ու մտքին հարազատ գաղափարական հոսանքից, ի վիճակի չեղաւ ստեղծելու նոր գաղափարական շարժում եւ իր յետեւից տանել ժողովրդական զանգուածները:

Հանրային կեանքի մէջ իր ձեռք բերած ժողովրդականութեամբ եւ ազդեցութեամբ հանգուցեալը պարտական է իր ուժեղ անհատականութեան ու գրչին:

Այն օրուանից, երբ նա եղաւ հարաւային Իրանահայութեան պատգամաւոր խորհրդարանում, նրա առջեւ բացուեց գործունէութեան լայն ասպարէզ թէ իրանահայութեան եւ թէ Իրանցիների շրջանակում:

Եւ տասնեակ տարիների ընթացքում նա բերել է իրանահայութեան հանրային կեանքի մէջ իր գործօն մասնակցութիւնը, երբեմն տեղի տալով բուռն պայքարի եւ յաճախ մըտնելով դժգոհ իր շրջապատից...

Հանգուցեալը գնահատելի աշխատանք է կատարել իրանական շրջաններում, ծանօթացնելով նրանց հայ գրականութեան, պատմութեան, մշակոյթի հետ եւ աշխատել երկու ցեղակից ժողովուրդների կուլտուրական մերձեցման:

ՄԱՄՈՒԼ

Բան չեն գիտեր

— o —

«Մշակ», անկախ հայաթերթ, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 յունիս).

— «Նախորդ խմբագրականով մը մատնանշեր էինք խորհրդային Հայաստանի անհոգութիւնը ներգաղթի հարցին լուծման մասին: Այս անգամ ալ կ'ուզենք անդրադառնալ ուրիշ անհոգութեան մը վրայ:

Յաճախ կը կարդանք թէ խորհրդային Հայաստանի հրատարակած է պատմութիւններ, ուսումնասիրութիւններ, քննադատութիւններ, երաժշտական գործեր եւ թարգմանութիւններ, բայց դեռ տեսած չենք զանոնք:

Ինչո՞ւ այս հրատարակութիւնները, զոր օրինակ, Դուրեանի, Թումանեանի, Մեծարենցի, Պարոնեանի, Սպենդիարեանի, Ռոմանոս Մելիքեանի, Միքայէլ Միրզոյեանի, Տելեմաք Աւետիսեանի, Վահան Թոթովենցի, Գրիգոր Սիւնիի, Կարա Մուրզայի, Նիկողայոս Տիգրանեանի, Փրոֆ. Յակոբեանի «Ուղեգրութիւն» հատորները, Ա. Յովհաննիսեանի «Խաչատուր Աբովեան»ը, Փրոֆ. Մանանդեանի «Հայաստանի հին ճարտարապետները», Խ. Սամուէլեանի «Հին Հայաստանի կուլտուրան», Փրոֆ. Օրբելիի «Հայաստանի արուեստի պատմութիւնը», Դ. Սիմոնեանի «Մ. Նալբանդեան»ը, եւայլն, եւայլն, չեն ղրկուիր արտասահմանի, մանաւանդ Ամերիկայի հայ թերթերուն:

Հայաստանի վարիչները ի՞նչպէս կ'ակնկալեն որ տարագիր հայութիւնը տեղեակ մնայ հայրենիքի մշակութային գործունէութեան եւ զարգացման ընթացքին: Ինչպէ՞ս կ'ակնկալեն որ արտասահմանի հայ թերթերը կարենան տեղեակ պահել գաղութները Խորհ. Հայաստանի մտաւորական ու գիտական նուաճումներուն:

Խորհրդ. Հայաստանի վարիչները միշտ կը քրթմնջեն թէ տարագիր հայ գաղութները չեն հետաքրքրուիր հայրենիքի կրթական, գրական ու գիտական աշխատասիրութիւններովը: Կը հետաքրքրուին բայց չեն կրնար վառ պահել իրենց հետաքրքրութիւնը՝ առանց ծանօթանալու այդ աշխատութեանց ինչ արժէք ներկայացնելուն:

Բոլշեւիկեան գաղափարի տարածումը երբեք չի հետաքրքրեր արտասահմանի հայութիւնը: Հետեւաբար ջանքերը, զորս Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ընէ այդ ուղղութեամբ, ոչ միայն ապարդիւն պիտի մնան այլ նաեւ պիտի ուծացնեն տարագիր հայութեան սէրը:

Մենք ուրախ պիտի ըլլանք իրազեկ պահել մեր ընթերցողները խորհրդ. Հայաստանի մտաւորական ու գեղարուեստական ջանքերուն մասին: Բայց կարելի չէ յանձնարարել գիրք մը, առանց զայն կարդացած ըլլալու: Կարելի չէ գնահատել գեղարուեստական առարկայ մը, առանց զայն տեսած ըլլալու:

Թող Խորհրդ. Հայաստան փաստ հայթայթէ՝ ղրկելով մեզի բոլոր իր հրատարակութիւններէն նմոյշներ, եւ մենք պիտի չզլանանք ներկայացնել զանոնք մեր ընթերցողներուն, իրազեկ պահելու Հայաստանի մէջ կատարուած գրական ու պատմական անցուդարձերուն:

Երբ Հայաստանի կառավարութիւնը կատարէ իր պարտականութիւնը, արտասահմանի հայ մամուլը զօրավիգ պիտի հանդիսանայ անոր՝ տարածելու համար հայ գաղութներուն մէջ Հայաստանի մշակութային տեղեկութիւնները եւ լուրերը:

Երբեք պէտք չկայ Խորհրդ. Հայաստանի վերաշինական, արդիւնաբերական, գրական ու գեղարուեստական վերելքի մասին սփիւռքի հայութեան հաղորդուելիք լուրերը պայմանաւորել Խորհրդ. վարչութեան փրոփականտին հետ:

Հայրենասէր հոծ հայութիւն մը գոյութիւն ունի արտասահմանի մէջ որ անկեղծ զգացումներով կապուած է իր հայրենիքին եւ հպարտ կը զգայ անոր նուաճումներով եւ զարգացման յառաջդիմական քայլերով: Նոյն այդ հայութիւնը կը փափաքի եւ կ'ակնկալէ որ տեղեակ պահուի Հայաստանի անցուդարձերուն:

Խորհրդ. Հայաստանի օրուան վարչութիւնը եւ անոր ցուցմունքներով գործող ամէն տեսակի մարմիններու պարտականութիւնն է հետաքրքրել գաղութահայութիւնը Հայաստանի վերելքով միայն»:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՍՔԵՄԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ

— • —

Մօթօսիքլէթով սուրհանդակ մը Պատրիարքարան երթալով յանձնեց պաշտօնագիր մը որով պատրիարքը կ'արտօնուի սքեմ կրելու:

⁂ Սքեմ կրելու արտօնագիր ստացած է նաեւ հայ կաթոլիկներու հոգեւոր հովիւ Վահան արք. Բջուրեան:

⁂ Փափա Էֆթիմ, որուն նոյնպէս կրօնական սքեմ կրելու արտօնութիւն տրուած է, յայտարարած է թէ շատ երախտապարտ է կառավարութեան՝ բայց պիտի շարունակէ աշխարհական տարազով պտտիլ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այս պահուն այլեւս տարբեր մարդ մը, իր ներսէն կը խուսափէին շատ երազներ, զորս երիտասարդութիւնը կը շինէ, կը փրցնէ, կը վերականգնէ, կրկին... ու ըսաւ, «ո՞ր սիրտը, երբ մարդու սիրտ է, կրնայ դիմանալ ասանկ հառաչանքի»:

Վահան իր սրտին ձայնը կը լսէր:

Պատին ետեւէն եկող ձայնը, իր թառը փնտռող թռչունին աղերսանքը, բառերը այլ եւս անոր ցաւին թրթռումը չէին տար: Դատապարտուած աղապատանքը: Կը ճանչնար: Իրենց քաղաքին մէջ սրտի տանկ վէրքերով լեցուն շատ պատմութիւններ կային, ամէնքն ալ, ամէնքն ալ այս մարդուն անձկութեան պէս բան մը, ամէնքն ալ տխուր էին:

Վահան պատին ետեւէն եկող հեծկլտուքը կը լսէր իր ներսը, ու ձեռքերը լարած, գոչեց

— Դէպի տառապողները, դէպի տառապողները ...

Եւ ի՞նչ անձնուրացութիւն:

Ա՞ս է արդեօք մեծութիւնը սրտերու, ուր աշխարհները իրենց լոյսերով կը ծփան, կը դառնան, եւ ուր անհունութիւնը կը սեղմուի հիւլէի մը մէջ:

×

Առտու էր:

Ժամը երկուքը զարկաւ:

Վահան չէր կրնար քնանալ: Այդ անծանօթին ձայնը իր սենեակին մէջ մնացած, կուլար, կը դողար կարծես՝ ձմեռը անտառի մը խորերէն հասնող ձայներուն պէս:

Վահան շատ յոգնած, գինով էր: Հիմակ գիշերը անդունդի փոխուած, սուրբի մը պէս բռնած սիրտը, բռնած էր իր ձայնը ակռաներով, կը մխրճէր խորութենէ խորութիւն:

Վահան կեանքի վիշտերուն անդունդը իջած, մէկիկ մէկիկ անոնք կ'երեւէին իրենց տխուր երեսներով: Կը տեսնէր իր սրտին բոլոր փայլակները, որոնք արիւնող սիրտերու նման կարմիր, լոյս կուտային անդունդին: Այդ լոյսերը, անդունդին խորութիւններուն կ'առաջնորդէին զինքը, կը տեսնէր անդունդը, աշխարհը ...

Շատ բան կը տեսնէր Վահան:

Տարիներ առաջ, հին, հին ժամանակներուն, կը պատմեն թէ, մարդոց ներսէն ճառագայթող լոյսերը աղուոր տեսարաններու լոյս կուտային, մարդիկ կը տեսնէին սրտէն ցոլացող երազներուն աշխարհը:

Ան էր բուն աշխարհը, իր վեհափառութիւնով կատարեալ, որովհետեւ մարդկային սիրտերու կրակով վառուած, սիրտերով կը բաբախէր, սիրտերու բաբախումը անոր բոլոր վայրկեանները կը կանոնաւորէր, կ'առաջնորդէր կեանքին:

Ու սիրահարներու պէս կը խնդային մարդիկ: Արեւին տակ երջանիկ էր ամէն բան:

Ծաղիկները այնքան աղուոր, գիրկ գիրկի կը ծիծաղէին կանանչներուն հետ: Աչքերը անոնց շոյող գոյներուն ճառագայթումը կը զգային, կը գինովնային անուշցմով:

Աղբիւրին ջուրերուն բիւրեղը առեւով կ'անուշնար: Կենդանիները, որոնք ուրախ զուարթ, լեռնէ լեռ, դաշտէ դաշտ կը պտտէին, կը զգային բոյրերով բռնկած արեւին հաճոյքը:

Ու երջանիկ էին մարդիկ իր արօրին քով մշիկ մշիկ քնացող մշակին նըման, թիթեռնիկներու ետեւէն վազող տղոց պէս:

Վահան նայեցաւ չորս դին, ու «ատոնք այն օրերուն էին» ... մրմնջեց դառնութեամբ:

«Բայց հիմա՞կ ... հիմա՞կ ...

«Ի՞նչ է ուրեմն արեւը, երբ սրտի մը լոյսերը չի կրնար հալեցնել իր կրակներով ...

«Ի՞նչ է արեւը, երբ կը տժգունի, իր բոցերը երբ կը թուլնան, կը կորսնցնեն իրենց արագութիւնը՝ բռնկած սիրտի մը դիմաց:

«Այդ արեւը ի՞նչ է, որ դարերու մշուշները կարմրցուցեր, կեանք է տուեր լռութիւններուն, ի՞նչ է այդ արեւը, երբ չի կրնար հասնիլ կեանքի մը անդունդին, երբ սիրտի մը ձայնը, հովի մը պէս կը մարէ իր կըրակները, ի՞նչ է, ի՞նչ է այդ արեւը..

«Ու դարերէ ի վեր, մարդուն պատմութիւնը սկսած օրէն ի վեր, մարդը սկսաւ քեզ փնտռել, մինչեւ այսօր քեզ կը փնտռէ, ու այգիներու գինիովը գինովցած, կը կանչէ քեզի, կեա՜նք ... կը կանչէ այն օրերու կեանքին, երբ մարդիկ աստուածներ էին:

«Ամէն տեղ, ամէն դի քու անունդ անոնց բերնին մէջ, անոնց լեզուն կը թրթռայ «կեա՜նք» ...

«Ու ամէն օր քու անունովդ կը բացուին անոնց աչքերը, որովհետեւ դուն սիրտերուն մէջ միայն կ'ապրիս, սիրտերը կը քաղցրացնես: Վայրկեանները քեզմով կ'երիտասարդանան, քեզմով է որ օրերը կը թեթեւնան, ու արեւին պայծառութիւնը կ'երեւի երկրի վրայ: Դարձեալ քեզմով է որ արեւը արիւնին մէջ բաբախող սիրտի մը պէս կը տաքնայ:

«Բայց .. բայց դարերէ ի վեր, մարդիկ քեզ կը փնտռեն, ու իր տղան փնտռող մօր մը նման կը կանչեն քեզի:

«Քեզի կը կանչեն չըթունք չըթունքի տուած, թռչուններուն պէս, որոնք ծառի մը ճիւղերուն վրայ օրօրուն, կտուց կտուցի կ'երգեն, գրաւիչ լեզու մը կը խօսին:

«Դարերէ ի վեր մարդիկ կը կանչեն, այն օրերու հրաշալի կեանքին կը կանչեն, մաքուր, մաքուր, ազատութեան մէջ գեղեցկացած, սրբացած կեանքին կը կանչեն:

«Մեր մօտիկն ես դուն, մեր արիւնին մէջ, մեր միսերուն խառնուած: Դուն կը տաքցնես մեր ոսկորներուն ծուծը: Բայց մարդիկ, չես գիտեր ի՞նչ տեսակ խենթութիւնով գինովցած, արեւին կը նային, անհունութեան խորերը կը փնտռեն քեզ:

«Ու քեզի համար, ալ խենթութիւն չմնաց որ չընէին: Իրարու արիւն խըմելու չափ գլուխնին տաքցած, աչքերնին ոլոր մոլոր, զիրար բզքտեցին՝ նման պատերազմի սուրին սուրինով իրարու փոր պատռող զինուորներուն:

«Բայց ատոնք բան չէին դեռ ...

«Ի՞նչ էին իրարու վրայ դիզուած զոհերը: Մէկուն աչքը պատռած, ուրիշի մը գլուխը բաժնուած երկուքի, ուրիշներ յօշոտուած, գրեթէ անճանաչելի իրենց մարդկային ձեւերուն մէջ, արիւնին կարմիրը փոշիի ու ծուխի խառնուած, սեւ, սեւ, սեւ ...

«Այսպէս գիւղեր, քաղաքներ, ճամբաներ լեցուած մարդկային մարմնի կտորուանքներով, որոնցմէ սարսափած ու շուարուն, անօթի շուներն անգամ կը հեռանան, կը փախչին ...

«Ոճրագործները, խենթերու գինովութեան անձնատուր, այս արիւնով ներկուած պատկերին առջեւ, կտոր մը յոգնութիւն առնելու համար, հանդարտ ու երջանիկ, ոսկեզօծ գլանիկներ ծխեցին ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(8)

կակչիւը։ Փիրէէն եւ Ալեքսանդրիայէն եկող ուղեւորներէն անոնք որ Իզմիր պիտի ելլեն, ցամաքի վրայ պիտի քննուին, Պոլիս ելլողներն ալ նաւին մէջ պիտի քննուին որպէսզի ժամանակ չկորսուի։

Գերմանիա գաղթավայր պիտի պահանջէ

«Վերսայլի դաշնագրին անէծքը զրկեց մեզ գաղթավայրեր ունենալու իրաւունքէն, բայց Համբերութի՛ւն, Առաջնորդը իրարու ետեւէ կը լուծէ խնդիրները։ Գաղթավայրերու խնդիրը պիտի հասուննայ երբ Գերմանիա նորէն մեծնայ եւ զօրանայ Եւրոպայի մէջ»։

Այս ճառը խօսեցաւ Զոր. Էփ, նոր Գերմանիոյ նահանգապետներէն, նախկին պատերազմիկներու առջեւ։

Իսկ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, աւելի կրակոտ ճառ մը խօսելով 130,000 ուկնդիրներու առջեւ, չէշտեց.

— «Երբ սերունդ մը որ պատերազմը կորսնցուցած է ամբողջ աշխարհի առջեւ, կը համարձակի վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, հակառակ բովանդակ աշխարհի ադմուկին, կրնանք ըսել թէ այդ սերունդը պղտիկ մարդերէ չի բաղկանար։ Ֆրանսացիները կ՚ըսեն.— «Մեր բանակը խաղաղութեան համար է, իսկ ձերինը պատերազմի»։ Աղամէն ի վեր բոլոր կազմակերպուած բանակները առաջադրուած են խաղաղութեան պահպանութեան համար։ Երբ աշխարհ կ՚ըսէ.— «Վերազինումը արգիլուած է», միտքս կուգայ Սաքսոնիոյ խեղճ Թագաւորը, որ 1918ի յեղափոխութիւնը կը դիտէր իր պալատին պատուհանէն եւ կը մրմռար.— «Բայց այս բանը օրէնքի դէմ չէ՞»։

1919էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիա այս տարի յունիս 28ի տարեդարձը (Վերսայլի դաշնագիր) տօնեց ոչ թէ իբրեւ ազգային սուգի օր, այլ իբրեւ օրը ազգային — ընկերվարութեան։ Եւ այս առթիւ էր որ Տոքթ. Կէօպէլս խօսեցաւ իր ճառը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

60 «*ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐ*» պիտի շինուին Մ. Նահանգներուն մէջ, ամենավերջին դրութեամբ։ 8,507,000 տոլար վարկ սահմանուած է այս օդանաւերու շինութեան համար։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին եւ ատոր համար ալ նոր օդանաւերը կը կոչուին «խորհրդաւոր»։

Պ. ՔԻԱՓ, Փարիզի ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը (այժմ նախագահ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին), շաբաթ մը մենամարտեցաւ իր նախորդին՝ Պ. Կոտէնի հետ, որ վիրաւորիչ բաց նամակ մը ուղղած էր իրեն։ Պ. Կոտէն թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ աջ սրունքէն։ Երկու հակառակորդները չհաշտուեցան։

ՉԻԱՐՇԱՒ — ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ (Սուիփսթէյք) մեծ պարգեւները, երեքական միլիոն փրանք, շահեցան հետեւեալ թիւերը, 470,011 I, 076,366 E եւ 011,082 Y, շնորհիւ «Քրիւտիթէ» ձիուն։ 1,500,000ական փրանք շահեցան 102,009 U, 109,865 I եւ 194,000 I թիւերը, իսկ մէկ մէկ միլիոն՝ 294,895 A., 443,694 U. եւ 174,314 E. թիւերը։

Երեք միլիոնի մէկ պարգեւը ինկած է Թուլոնի սպանդանոցի 24 պաշտօնեաներուն։

ԳՈՐՏԵՐՈՒ ՍՊԱՌՈՒՄԸ արտակարգ չափերու հասած է Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ։ Գիները չափազանց բարձրացած են։ Շահադէտներ առիթէն օգտուելով, կը յանձնարարեն գորտ հաւցնել գիւղերու մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ պիտի կատարուին յուլիսին եւ օգոստոսին, մասնակցութեամբ կէս միլիոն զինուորներու։ Օգոստոսի վերջին շաբթուն պիտի կատարուին մասնաւոր ռազմափորձեր, որոնց ներկայ պիտի ըլլան թագաւորը, Պ. Մուսոլինի եւ պետութեան բոլոր աստիճանաւորները։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ մասին հրատարակուած միջազգային տեղեկագիր մը կը հաստատէ թէ տագնապը զգալապէս աւելցած է մէկ տարիէն միւսը, հետեւեալ երկիրներուն մէջ.— Պուլկարիա, Ֆրանսա, Հունգարիա, Իրլանտա, Հոլանտա, Լեհաստան, Սպանիա, Զուիցերիա եւ Եուկոսլովիա։ Մ. Նահանգներուն մէջ կացութիւնը կայուն է, իսկ ուրիշ երկիրներու մէջ թեթեւ նուազում մը կը նշմարուի։

Ֆրանսայի մէջ յունիս 17էն 22ի շաբթուն պակսած են 4840 նպաստընկալ գործազուրկներ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԻ համագումարը փակելով իր նիստերը, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կ՚առաջարկէ անյապաղ ամրացնել դրամները, իբրեւ անհրաժեշտ պայման տնտեսական վերակազմութեան։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ իտալացի գործաւոր մը, բերնին մէջ պայթուցիկ նիւթ մը դնելով եւ բռնկցնելով։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ զինուորագրութեան վարչութիւնը յուլիս 1էն սկսաւ արձանագրել 47,000 նոր զինուորներ՝ բանակին եւ 11,000 հոգի՝ նաւատորմին համար, համաձայն վերջերս քուէարկուած օրինագծի մը։ 860 միլիոն տոլար սահմանուած է այս յաւելման համար։ Այս կարգադրութեամբ, Մ. Նահանգներու բանակը պիտի ունենայ 165,000 զինուոր, նաւատորմը՝ 16,000 հետեւակազօրք եւ 93,500 նաւազ։

14,000 *ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՇՐՋԻԿՆԵՐ* նամբայ ելած են Նիւ Եորքէն, 25 շոգենաւերով, Ֆրանսա գալու համար։ Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան բազմաթիւ շրջիկներ նաւ կը նստին մէկ օրուան մէջ։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՄԷՋ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգացուեցան յուլիս 1ի առտուն։ Յետոյ փոքրիկ մը պայթեցաւ տեղատարափ անձրեւներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ենթայանձնախումբի նիստը տեղի կ՚ունենայ այս Չորեքշաբթի (3 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3², Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը։

Միտքերու փոխանակութիւն ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ դասախօսութեան շուրջ։

ՊԱՆԷԾ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան։

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԶՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ԶՕՐԵԱՆ

Առենախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, ՏԻԿԻՆ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ, **Mlle Lily Laskine**ի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ԶԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (ջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ *Երգչախումբի*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. *Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ*

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M, DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան։

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳՐԻ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսաւ «Հայրենիք» ամսագրի 13րդ տարուան 8րդ (յունիս) թիւը հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

1. ՊԵՐՃՈՒՀԻ.— Օղակ մը շղթայէս։ 2. Լ. ԳԵՂՈՒՆԻ.— Կարօտի երգ։ 3. ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ.— Նէոմի։ 4. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ.— *ա*) Երբ կը մեկնիմ *եւ բ*) կենսագրութիւն։ 5. Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ.— Անվերադարձ։ 6. ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ.— Հէքեաթ։ 7. ԱՌՆԱԿ.— Սէրը։ 8. Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ.— Յովհաննէս Թլկուրանցիի տաղերը։ 9. Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— *ա*) Մենութեան ժամերին *եւ բ*) Գարնան մրմունջները։ 10. ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ.— Մի երգ եմ ուզում։ 11. ԱՆՆԻԿ.— Երկրիս վիշտը։ 12. ԼՈՒՍ.— Հարցականի ուղիներով։ 13. ԳՈՒՐԳԷՆ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ.— Պեղումները Առաջաւոր Ասիոյ մէջ։ 14. Վ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ.— Մտածումներ Հ. Յ. Դ.-եան երիտասարդ սերունդի մասին։ 15. Դ. ԱՁԱՏԵԱՆ.— Յոյները հայոց պատմութեան մէջ։ 16. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ.— Սերովբէ վարժապետի կեանքը։ 17. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՅԸԵԱՆ.— Հայրենի յուշեր։ 18. Զ. ԱՒԱԼՈՎ.— Վրաստանի անկախութիւնը։ 19. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ.— Մարդը եւ իր սնունդը։ 20. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ.— Բագուի երկրորդ ընդհարումները։ 21. ՂԱԶԱՐ ՔՈՋԱՐԵԱՆ.— Հայդուկի մը յուշերէն։ 22. Ա. ԱԹԱՆ.— Հայ կեանքը (*ամսական տեսութիւն*)։ 23. Մ. Օ.— Ամերիկահայ կեանք (*ամսական տեսութիւն*)։ 24. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Տարեկան բաժնեգին 5 տոլար, վեցամսեայ 3 տոլար։

ՀԱՍՑԷ.— Hairenik Monthly, 13 — 15 Shawmut St. Boston, Mass. (U. S. A.)։

ՀԱՅ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՕՍՈՒՆ ՖԻԼՄԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ԵՒ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԻԱՅՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.—

2 *Յուլիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը* 8.30*ին*

Mignon Palace. Place Voltaire, Métro Petits Ménagesի նիւղ դիմացը Porte de Versaillesի գիծին վրայ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.—

3 *Յուլիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը* 8.30*ին*

Cinéma de la Gare. Շոգեկառքի կայարանին դիմացը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ.—

4 *Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը* 8.30*ին*

Casino d'Arnouville. Ave. de la Gare de Villiers le Bel.

ԳԻՆԵՐԸ 4 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆ.— Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ, ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մէջ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 15էն 23

Բացօթեայ պար։ — Ընտիր նուագախումբ։ — Հաճելի անակնկալներ։

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով։

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալօններ։

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18։ Ինչպէս նաեւ նանդիսավայրի մուտքին։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք։ Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի։

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր եւ Տիկին Խոսրով Նալպանտեանի եւ իր հարազատ պարագաներուն, *Ալիս Նալպանտեանի* դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Աւետիսեան

էքս, *28* Յունիս *1935*

Հ. Մ. Ը. Մ.

(Անկլէնի հայ ծնողներուն)

Սկաուտ երէցներու Պատասխանատու վարիչ՝ Պ. Յարութիւն Յապաղեան նշանակուած է Անկլէնի գայլիկներու վարիչ։

Կը խնդրուի ծնողներէն յաւագոյն ընդունելութիւն ցոյց տալ եւ կամ դիմել իրեն

Mr. Dabaghian, 4, Rue de Chemin de Fer. Enghien-les-Bains.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Տեսնո՞ւմ էք այդ թշուառներին, դրանք նոյնպէս՝ հասարակութեան հիւանդոտ կազմուածքի արտադրած վէրքերն ու պալարներն են, որ կտրել եւ այստեղ են ձգել, այն մտքով, որ կազմուածքը բոլորովին չվարակուի։ Բայց ո՞ւրտեղից առաջ եկան այդ վէրքերը, այդ թարախալից պալարները,— յայտնի բան է, նոյն կազմուածքի հիւանդոտ դրութիւնից։ Եթէ մարմինը առողջ լինէր, դրանք չէին լինի։ Քննեցէք դրանց իւրաքանչիւրի կեանքի պատմութիւնը եւ դուք կը տեսնէք, որ դրանց գործած յանցանքների արմատը դրած է եղել այն հողի մէջ, որից դրանք բուսել, աճել եւ զարգացել են։ Իւրաքանչիւրի յանցանքի ձեւը, տեսակը, որպիսութիւնը տեղային բնաւորութիւն ունի։ Եւ այդ կէտից նայելով, այդ թշուառների ամէն մէկի կեանքի պատմութիւնը՝ նոյն հասարակութիւնների մտաւոր, բարոյական եւ հոգեկան հիւանդութեան պատմութիւնն է, որոնց միջից դուրս են եկել դրանք։ Այստեղ, այդ արգելանոցի մէջ, կարելի է ուսումնասիրել այն բոլոր կրթական, տնտեսական եւ հասարակական պայմանները, որ առաջ են բերել այս տեսակ հրէշներ։

Վերջացնելով իւր խօսքը, նա կրկին դարձաւ դէպի ինձ հարցրեց.

— Հիմայ հասկացա՞ք թէ ով է մեղաւորը, որ դուք, ես եւ այդ բոլոր թշուառները այստեղ բերուեցան։

— Ճշմարիտն ասած, շատ փոքր հասկացայ,— պատասխանեցի ես, ամաչելով իմ տգիտութեան վրայ։— Դուք բոլորովին նոր բաներ էք խօսում։

Նրա սառն դէմքի վրայ երեւաց մի թեթեւ ժպիտ։

— Ձեզ այնպէս է թւում, ասաց նա,— Բայց իմ խօսքերը նոր չեն, խելացի մարդիկ այսպէս են մտածում։ Հիմայ ես կը խօսեմ ձեզ հետ աւելի պարզ կերպով, հէնց ձեր լեզուով, որ դուք հասկանաք։ Ես իբրեւ օրինակ կը վերառնեմ հէնց ձեր անձնաւորութիւնը, որովհետեւ դա աւելի մօտիկ եւ աւելի ծանօթ է ձեզ։ Ասացէք, խնդրեմ, դուք ինչո՞ւ սկսեցիք գողանալ, երբ ձեր պատանեկութեան հասակում ընկերացաք այն մանկահասակ որբիկաների հետ։

— Մենք քաղցած էինք մնում, այդ պատճառով գողանում էինք, որ սովից չմեռնենք։

— Շատ լաւ։ Բայց միթէ՞ չէիք կարող դուք, կամ այն մանկահասակ որբիկները, ձեր աշխատանքով հաց վաստակել եւ չգողանալ։

— Մենք ոչինչ չէինք սովորած։

— Տեսնո՞ւմ էք, այստեղ կան պատճառներ, որ մարդուն անբարոյական են դարձնում, այն է՝ աշխատանքին անսովոր եւ անընդունակ լինելը։

Եւ նա սկսեց երկար բացատրել, թէ ինչ բան է հացի խնդիրը մարդկային հասարակութեան մէջ, թէ ինչո՞ւ մարդիկ հացի համար անբարոյական են դառնում, ասաց, որ ոչ միայն մի անհատը, գործելու անընդունակ լինելով եւ արդար աշխատանքի սովորած չլինելով, դառնում է գող, աւազակ, խաբեբայ,— այլ մի ամբողջ ժողովուրդ կարող է այսպէս դառնալ, եթէ աշխատանքի սովորած չէ։ Նա օրինակ բերեց մի քանի ցեղեր, որ պարապում են աւազակութեամբ եւ կողոպտում են իրանց հարեւաններին։ Ես հարցրի.

— Կան մարդիկ։ Որոնք աշխատանքի սովոր են, որոնք ընդունակ են գործելու, բայց դարձեալ գողանում են, խաբում են եւ իրանց վաստակի մէջ անազնիւ միջոցների են դիմում, օրինակ, Պարսկաստանի խաչագողները եւ Հրեաները։

Նա պատասխանեց.

— Ասացէք խնդրեմ, ինչո՞ւ ոչ մի այլ բարեկարգ երկիր, այլ միայն Պարսկաստանը արտադրեց խաչագողներ։ Այդ խաբեբաները ուրիշ ոչինչ չեն, եթէ ոչ, Պարսիկների բռնակալութեան բնական արդիւնք։ Մահմէտական կրօնը պիղծ է համարում նրանց. օրէնքի առջեւ հաւասար իրաւունքներ չեն վայելում, նրանց կայքը, նրանց կեանքը ապահով դրութեան մէջ չէ գտնւում, նրանց մշակութեան պտուղները, մահմէտականներից պիղծ համարուելով, չեն վաճառւում, եւ այսպէսով զրկւում են ապրուստի ամենահաստատ միջոցներից մէկից, որ մատակարարում է նրանց հողը, աւելացրէք դրանց վրայ Պարսիկների ճնշումը, հալածանքը, կամայականութիւնը, հարստահարութիւնը եւ ձեզ հասկանալի կը լինեն խաչագողների գոյութեան բուն պատճառները։ Սարկութիւնը խաչագողների մէջ զարգացրեց նենգաւորութիւն, իսկ ճնշուած, հալածուած եւ հարստահարուած դրութիւնը նրանց անբարոյական դարձրեց։ Հալածանքը զարգացրեց այդ հալածեալների մէջ նոյնպէս հալածասիրութեան ոգի, իսկ հարստահարութիւնը աճեցրեց նրանց մէջ անբարոյական բնազդումներ։ Վերջէց, այսինքն իրանից աւելի զօրաւորից, հարստահարելով, սովորեցին նրանք հարստահարել իրանցից աւելի տկարներին։ Այսպիսի ճնշումը արտադրեց խաչագողներին։ Պարսիկները հարստահարում էին նրանց կոպիտ ուժով, իսկ նրանք սովորեցին հարստահարել Պարսիկներին՝ կամ իրանցից աւելի տգէտ մարդկանց մեղմ խորամանկութեամբ եւ զանազան սատանայական խաբեբայութիւններով։ Ազատ մրցութեան մէջ եւ իրաւունքների հաւասարութեան մէջ նրանք լաւ կարող էին ազնիւ կերպով մաքառ[ել]։ Բայց որովհետեւ այդ իրաւունքները հաւասար էին,— մի կողմում կանգնած էր բռնութիւնը, կոպիտ ուժ[ը], իսկ միւս կողմում՝ անձայն հնազանդութիւնը,— այսպիսի յարաբերութեանց մէջ, շատ բնական է, որ մր[ցու]թեան համար նրանք կ՚ընտրէ[ին] անազնիւ միջոցներ։ Մինչ այդ դրո[ւ]թեան մէջ են եղել եւ են Պարսկաստանի խաչագողները։ Այլեւս ինչո՞ւ ենք մեղադրում խաչագողներին, որ նրանք անբարոյական դարձան. չէ՞ որ մահմէտական աշխարհը փչացրեց նրանց։

— Դուք օրինակ բերեցիք եւ Պարսկաստանի Հրեաներին,— առաջ տարաւ նա։— Չէ կարելի այդ ազգը անբարոյական կոչել, որ տուել է մարդկութեանը երկու ամենավսեմ եւ ա[մենա]մեծաբարձր կրօնքներ, որոնք բարոյականութեան հիմունքն են կազմում։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 76

(ՆՐԲՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 3 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2847

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ ՀԻՒԱՐԸ

— oo —

Պոլսոյ «Գումուրն» թերթը (նախկին «Վագըթ»), երկու անգամով հաղորդեց շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը:

Ինչպէս կարդացին ընթերցողները, նոր օրէնքի մը համաձայն, այսուհետեւ էվգաֆի տեսչութեան հակակշռին պիտի ենթարկուին փոքրամասնութեանց «վագըֆ»ները:

Այս ծառայութեան համար, էվգաֆը պիտի ստանայ «շատ փոքր բաժին մը», 5 առ հարիւր:

Պատճառաբանութիւնն ալ շատ համոզիչ է.

— «Մինչեւ հիմա փոքրամասնութեանց վագըֆները կը յանձնուէին համայնքներու կողմէ ընտրուած միւթէվէլլիներու կողմէ, իսկ էվգաֆի տեսչութիւնը չէր հետաքրքրուեր թէ մատակարարութիւնը աղէ՞կ է թէ գէշ է, թէ հասոյթները տեղին կը ծախսուի՞ն: Նոր օրէնքով կը փոխուի այս կացութիւնը»:

Թուրք թերթը ուրիշ բաներ ալ իմացեր է, անշուշտ քաղելով պաշտօնական աղբիւրէ.

— «Ինչպէս յայտնի է, փոքրամասնութեանց հարուստները դպրոց եւ եկեղեցի շինել տուած ատեն, տուներ եւ խանութներ ալ կը հիմնէին, իբրեւ եկամուտի աղբիւր եւ զանոնք վագըֆ կ՚ընէին եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անուան: Իւրաքանչիւր համայնքի պատրիարքը կը յանձնանձէր այս կալուածները, իբրեւ միւթէվէլլի: Իսկ այն վայրերուն մէջ ուր վագըֆներ շատ կային, կազմուած էին Կալուածոց Վարչութիւններ»:

Այս առթիւ յիշելով հայկական, յունական եւ «եահուտի» հասարակութեանց կարգ մը հարստութիւնները,— ....ն, խանութ, ...ն, Թոգաթլեան եւն.— «Գումուրն» գոհունակութեամբ կ՚արձա...րէ թէ փոքրամասնութիւնները իրենք արդէն գժգոհ էին վա...ներու մատակարարութենէն: «Ահա թէ ինչու գոհունակու...թեամբ ընդունուեցաւ այն լուրը որուն համաձայն բոլոր վագըֆները հակակշռի տակ պիտի առնուին»:

Իրականին մէջ, Թրքական իշխանութեան նպատակը ոչ կալուածներու լաւագոյն մատակարարութիւնն է, ոչ ալ հաշիւներու կանոնաւորութիւնը, այլ փոքրամասնութեանց վերջնական կողոպտումը:

Իր թաթին տակ առնելով անոնց անշարժ հարստութեանց մատակարարութիւնը, էնկիւրի իր հիմնական քաղաքականութեան ուրիշ մէկ երեսն է որ կը բանայ:

Տարիներու ընթացքին, օղակները ամրապէս տեղաւորելով բարոյական գետնի վրայ, եւ ամէն իրաւասութենէ զրկելով փոքրամասնութեանց վարիչ մարմինները, ան այժմ կը ձգտի փրցնել անոնց նիւթական յենարանները:

Այս ծրագիրը շատոնց կը գործադրուէր, արդէն, «լքեալ» գոյքերու քաղաքականութեամբ:

Սանասարեան խանի կամ Բանկալթիի գերեզմանատան յափշտակութիւնը ոչ բացառիկ դէպք մըն էր, ոչ ալ կորսուած դատի մը տրամաբանական ելքը: Շատ խոշոր պատառներ ըլլալով, այդ երկուքը զատ յանդգնեցան եւ յիշուեցան տարիներով. իսկ ուրիշ անհամար հարստութեանց ասարը ո՞վ լսեց: (Հարցը Պոլսոյ մասին է. գաւառը քանի տարիէ ի վեր «մաքրուած» ըլլալով):

Արդ, ինչ որ պատահարար կը կատարուէր իբրեւ ասար «լքեալ» գոյքի, այսուհետեւ պիտի շարունակուի ծրագրեալ եւ տեւական, շնորհիւ նոր օրէնքին:

Էվգաֆի տեսչութիւնը միշտ իրաւունք պիտի ունենայ խրելու յետին մանրամասնութեանց մէջ, վիճելի համարելու այս կամ այն կալուածին սեփականութիւնը, եւ աստիճանաբար հալեցնելու փոքրամասնութեանց անշարժ, նոյն իսկ շարժուն հարստութիւնները:

Սկիզբէն իվեր, օրինապէս խախուտ վիճակ ունեցած է ոչ-Թուրք հասարակութեանց սեփականութեան խնդիրը, որուն իշխանութեան կամքէն կախուած ըլլալով ամէն բան:

Նոր Թուրքիան ահագին ճամբայ կտրեց Իթթիհատէն մինչեւ քամալականութիւն, եւ այժմ բոլոր զէնքերն ունի իր ձեռքին մէջ, ըստ օրինի չեղեալ հռչակելու համար ընկալեալ սովորութեամբ, նոյն իսկ օրէնքներով հաստատուած իրաւունքներ:

Նոր օրէնքը նոր եւ աւելի լայն դուռ մը կը բանայ, ասպարէզ ներսէն զարնելու համար:

Անոր շնորհիւ, Էվգաֆի տեսչութիւնը (պետութիւնը) ոչ միայն պիտի կրնայ «ստուգել» վագըֆներու մատակարարութիւնը, այլեւ «ուղղութիւն տալ» անոնց եկամուտներուն գործածութեան:

Մանաւանդ որ, բոլոր փոքրամասնութեանց մէջ ալ կը վխտան հասարակիմներուն հասարակիմները ...

Ահա մէկ տարիէ ի վեր, կառավարութեան աջակցութեամբ, ...ի մը սրիկաներ գրաւած են Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ կեդր. վարժարանը եւ բոլոր կալուածները, եւ իրենց ուզածին պէս կը խաղան եկամուտներուն հետ, բացարձակապէս մերժելով որ եւ է ազգային իշխանութիւն:

Ահա ուրիշ հայանուն սրիկայ մը որ «լայիք» (աշխարհական) «Թուրք Քրիստոնեաներու Միութիւն» է կազմեր ...

Ուրիշ խօսքով, քամալականութիւնը պատրաստ ունի ոչ միայն տրցակներով օրէնքներ՝ փոքրամասնութեանց ոտքն ու ձեռքը կապելու, անոնց հանրային կեանքը կղպանքի տակ առնելու համար, այլ եւ տասնեակներով յառաջապահներ, իւրաքանչիւր հասարակութեան մէջ:

Կը բաւէ որ այս կամ այն փոքրամասնութենէն հինգ — տասը «Թուրք — քրիստոնեաներ» ապրանշան մը արձակեն, որպէսզի «բարեկարգիչ» օրէնք մը եւս խմբագրուի, եթէ եղածները չեն բաւեր:

Նկատեցէք որ, կղերական տարազի բացառիկ շնորհին մէջ, էնկիւրի չմոռցաւ հանրածանօթ չուչրթն խաչ, Բէյօղլուի Փափա էֆթիմը, զայն հաւասար բռնելով օրթոտոքս պատրիարքին հետ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՇՈՒՆ

Յուլիս 1ի երեկոյեան, Քաֆէ Վոլթէրի սրահին մէջ, Հօկը թէյասեղան մը կազմակերպած էր ի պատիւ Ալազանի, որ Փարիզ եկած էր Գրողներու Միջազգային Համագումարին առթիւ: Օրուան հիւրը կարդաց զեկուցում մը Խ. Հայաստանի արուեստի ու գրականութեան մասին:

Զեկուցումէն վերջ եղան գրաւոր շարք մը հարցումներ, բոլորն ալ ներգաղթի մասին:

Ալազան պաշտօնապէս եւ յանուն Հայաստանի խորհ. կառավարութեան յայտարարեց, թէ այս տարի անպայման ներգաղթ կը կազմակերպուի եւ առաջին կարաւանը Հայաստան կը մեկնի մինչեւ աշուն: (*Տեղեկութիւն չունի թիւի եւ բուն թուականի մասին*):

«ԿԱՄ ԿՐՃԱՏԵԼ, ԿԱՄ ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՏՊԵԼ»

Կարգ մը թերթեր ուշադրութիւն կ՚ընծայեն վարչապետ Պ. Լավալի հետեւեալ յայտարարութեանց վրայ, որ եղած են Ռուայայի մէջ, բանախօսութեան մը առթիւ.

— Եկմտացոյցին բացը ընդհանրապէս կը հաշուեն 11 միլիառ ֆրանք. բայց իրականին մէջ շատ աւելի մեծ է եւ օրէ օր կ՚աճի: Պետութիւնը գիտէ իր ծախքերը, բայց իր եկամուտները հետզհետէ աւելի անստոյգ կը դառնան: Ներկայ կացութիւնը միայն երկու ելք ունի,— կրճատել ծախքերը կամ նոր դրամ տպել: Ձեմ կրնար ըսել թէ ի՛նչ խնայողութիւններ ծրագրած են, ես կանգ չպիտի առնեմ որ եւ է բանի առջեւ: Եթէ ժողովրդականութիւնս պիտի կորսնցնեմ, կ՚ընդունիմ զայն իբրեւ իմ վարձատրութիւնս: Որ եւ է սպառնալիք զիս չպիտի շեղեցնէ իմ գտած շաւղէս, ո՛ր կողմէն ալ ըլլայ»:

Փարիզ վերադարձին, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, Պ. Լավալ յայտարարեց.

— Գործի ձեռնարկած եմ, իմ աշխատակիցներուս հետ յօրինելու այն միջոցները որ անհրաժեշտ են երկրին փրկութեան համար: Կ՚ուզեմ որ թոյլ տան աշխատիլ անդորրութեան եւ պայծառութեան մէջ: Ինչ որ կ՚ըսուի հրատարակելի հրամանագիրներու մասին՝ կանխահաս է: Կը զգուշացնեմ հանրութիւնը այն պայքարներուն դէմ որոնք ամէն բանէ առաջ շահադիտական նպատակներ ունին: Ի հարկին չպիտի վարանիմ դադրեցնել զանոնք: Այն պահուն ուր միջոցներ ձեռք պիտի առնենք ազգային դրամին փրկութեան համար, անհրաժեշտ է որ բոլորն ալ համակերպին կարգապահութեան»:

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԷ, ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Ինչո՞ւ ձախողեցան Հռոմի բանակցութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Իտըն շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ իր վերջին ապաքելութեան մասին (Փարիզ եւ Հռոմ): Իր խօսքերէն բացորոշապէս երեւան կուգար թէ ձախողած էր թէ անգլօ-գերման համաձայնութեան եւ թէ Հապէշական հարցին մէջ: Սկսելով Փարիզի ճամբորդութենէն, Անգլիոյ անպաշտօն նախարարը յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը նախ կ՚ուզէր օգտուիլ առաջին պատեհութենէն, լրիւ եւ անկեղծ բացատրութիւն մը տալու համար Ֆրանսական կառավարութեան՝ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան մասին: Կ՚ուզէր, նաեւ, Ֆրանսական կառավարութեան հետ քննել բոլոր միջոցները, փութացնելու համար բանակցութիւնները փետրուար 3ի զեկոյցով արծարծուած հարցերու մասին: Ես Ֆրանսայի վարչապետին հաղորդեցի անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան ամբողջ բովանդակութիւնը եւ բացատրեցի այն պարագաները որոնց մէջ բանակցութեան կատարուած եւ դաշնագիր կնքուած էր: Պ. Լավալ նոյնքան անկեղծութեամբ պարզեց Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտը այս համաձայնութեան եւ անոր հետեւանքներու մասին: Այս խօսակցութեան ընթացքին հաստատուեցաւ թէ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ սերտ գործակցութիւնը անհրաժեշտ է օդանաւային դաշինքին, կեդր. Եւրոպայի դաշինքին եւ ցամաքային սպառազինութեանց հարցերուն կարգադրութեան համար: Այս խնդիրները միայն Անգլիան եւ Ֆրանսան չեն շահագրգռեր: Այժմ Ֆրանսական կառավարութեան հետ համախորհուրդ կը փնտռենք գործակցութեան այն ձեւը որ կրնայ կատարելապէս եւ արագօրէն գլուխ հանել փետրուար 3ի ծրագրին գործադրութիւնը, մասնակցութեամբ բոլոր երկիրներու: Այս խօսակցութիւններէն վերջ որ յետոյ շարունակուեցան Պ. Մուսոլինիի հետ, ուրախ եմ յայտնելու թէ համաձայնութիւն գոյացաւ շարունակելու Եւրոպայի խաղաղեցման գործը՝ համաձայն փետրուար 3ի զեկոյցին եւ Սթրէզայի բանաձեւին տրամադրութեանց: Այժմ պատճառներ կան յուսալու թէ մօտերս պիտի գտնուի բանակցութեանց լաւագոյն մեթոտը:

« Պ. Մուսոլինիի հետ խօսեցայ Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ վէճին առթիւ, յայտնելով Մեծն Բրիտանիոյ մտահոգութիւնը՝ դէպքերու ընթացքի մասին: Բացատրեցի թէ մենք եսասիրական շարժառիթներով չէ որ կը մօտենանք այս հարցին, այլ իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ըսի թէ բրիտանական քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ եւ հետեւաբար մեր կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ այնպիսի դէպքերու հանդէպ որոնք կրնան ազդել Ազգաժողովի ապագային վրայ: Շեշտեցի թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը շատ վճռական գաղափարներ ունի այս մասին եւ թէ միայն հաւաքական ապահովութեամբ կրնանք պահպանել խաղաղութիւնը եւ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ Մեծն Բրիտանիա կրնայ կատարել իր դերը Եւրոպայի մէջ: Ցետոյ Պ. Մուսոլինիի ներկայացուցի հետեւեալ առաջարկները, իբրեւ փորձ, օգնելու համար վէճին վերջնական կարգադրութեան.— Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է Հապէշիստանի ընծայելու «նրբանցք» մը անգլիական Սոմալիլէնտի մէջէն, որպէսզի այդ երկիրը ելք մը ունենայ դէպի ծով: Այս առաջարկին նպատակն էր դիւրացնել այն հողային եւ տնտեսական զիջումները զորս Իտալիա կրնար պահանջել Հապէշիստանէն, վերջնական համաձայնութեան համար: Բացատրեցի թէ բրիտանական կառավարութիւնը որ եւ է փոխարինութիւն չի պահանջեր բացի արօտավայրի իրաւունքէ այն հողերուն վրայ կրնան Իտալիոյ ձգուիլ: Այս առաջարկը թեթեւութեամբ չէր եղած եւ միայն կացութեան ծանրութիւնը կրնար արդարացնել բրիտանական հող մը ուրիշին ձգել առանց որ եւ է փոխարինութեան: Շատ կը ցաւիմ որ Պ. Մուսոլինի չկրցաւ ընդունիլ այս առաջարկը՝ իբրեւ հիմ վէճին կարգադրութեան: Փարիզ վերադարձիս այս պարագան հաղորդեցի Պ. Լավալի»:

Պ. Իտընի զեկուցումէն վերջը, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ բրիտանական առաջարկը չեղեալ կը համարուի այլեւս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

—•—

« Զգայացունց » լուր մը՝ Մ. Նահանգներէն:

« Դուրեան յանձնախումբը», որ կազմուած էր եպիսկոպոսին սպանութենէն յետոյ, շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուցած է «Ազգ. կեդր. վարչութեան» (թիւ 2):

Պիտի ըսէք թէ վշտացաւ եւ ճաշ ունեցաւ, չդիմանալով աջէն եւ ձախէն տեղացող քննադատութեանց:

Զարաչար կը սխալիք: Դուրեան յանձնախումբը այդքան վախկոտ մարմին չէ, թէեւ կը սիրէր մութին մէջ գործել, տասնապատիկ աւելի մութ նպատակներու համար:

Յանձնախումբը պարզապէս վերջացած կը սեպէ իր պաշտօնը, եւ իր տեղեկագիրը «ներկայացուցած է այն միակ մարմնոյն որուն պարտական էր հաշիւ ներկայացնել»:

Ինծի եւ քեզի տրուած չէ բան մը գիտնալ ներկայացուած տեղեկագրի մասին:

Բայց, « Պայքար »ը մեզի օգնական:

Համաձայն ռամկավար պաշտօնաթերթին վկայութեան, Դուրեան յանձնախումբը իր պարտականութիւնը կատարած է «այս տեսակ մեծ դատերու յաջողութեան համար անհրաժեշտ եղող հսկայ գումարներու տեղ իր ձեռքին տակ ունենալով բաղդատաբար շատ համեստ գումար մը, որ Բանւորականներու և Դաշնակներու երեւակայած վաթսուն կամ ութսուն հազարը չէ, այլ միայն 24,000 տոլար»: (18 յունիս):

« Պայքար » կը վկայէ թէ «հաւաքուած գումարին առեւնագրութիւնը, իր սէնթերով ցոյց կուտայ որ Յանձնախումբը կանոնաւոր եւ մանրամասն հաշիւ պահած եւ իր բոլոր ծախքերը նշանակած է»:

Կրնայ ըլլալ: Բայց, ինչո՞ւ կը խուսափին հրատարակութեան տալ այդ հաշիւները:

Մանաւանդ որ, նոյն աղբիւրին վկայութեամբ, Յանձնախումբին «կատարած գործը կ՚արդարացնէ եղած ծախքերը»:

Ես համոզուեցայ թէ իսկապէս կ՚արդարացնէ՛: Կարդացէք եւ դուք ալ պիտի համոզուիք.

— *«Դուրեանի սպանութենէն վերջ Դաշնակ դաւադիրներ ծրագրած էին խուսափիլ եւ անյայտանալ, իրենց օձիքը ձեռք չտալու համար: Ցայտնի է որ բռնուած դաւադիրներէն զատ՝ ուրիշներ ալ կային որոնք կրցան անհետանալ, ինչպէս ցոյց կուտայ Եգիպտոս փախած Էքսի պարագան: Ոստիկանութիւնն ու դատարանը պէտք ունէին պարկեշտ քաղաքացիներու աջակցութեան, բռնելու համար ոճրագործները: Դուրեան Յանձնախումբը այս աջակցութիւնն ընծայեց իրբեւ պաշտօնը արդարութեան, իբրեւ պաշտպանը պարտաճանաչ հովիւի մը զոր Դաշնակցութիւնը հալածեց ամիսներով եւ յետոյ սպաննել տուաւ, յուսալով որ դաւադիրներըկը պրծին: Երբ Դուրեան Յանձնախումբի աջակցութեամբ անոնք բռնուեցան, միեւնոյն դաւադիր խմբակը յայտարարեց որ «ամէն գնով պիտի ազատէ բա՛տարկեալ անմեղ ընկերները»:*

Դեռ շատ աւելի պերճիմաստ խոստովանութիւններ կ՚ընէ ռամկավար օրկանը:

Այսօր գոհացէք այսքանով եւ աղաղակեցէք յոտնկայս.

— Կեցցե՛ն արդարութեան ասպետները, որ կրցան լեզու հանել նոյնիսկ խոչակահար թշուառներ եւ ցնդած պառաւներ կամ ջատուկներ, իբրև «պաշտպան հայրենիքի, ազգի եւ եկեղեցիի»:

Միայն այս գործը լիուլի «կ՚արդարացնէ եղած ծախքերը»:

ՎԱՀԷ

Մուսոլինի ինչու մերժեց առաջարկը

Իտալական կառավարութիւնը կիսապաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, բացատրելու համար այն պատճառները որոնց հիման վրայ մերժուեցան Պ. Իտընի առաջարկները: Իտալական տեսակէտով, եթէ Մուսոլինի ընդունէր որ դէպի ծով ելք մը տրուի Հապէշիստանի, Զէյլայի ճամբով, փոխարէն ստանալով տնտեսական արտօնութիւններ, բոլորն ալ դժգոհ պիտի մնային: Նախ Իտալիան, քանի որ եղած զիջումները չեն գոհացներ ոչ իր ապահովութիւնը, ոչ ալ ծաւալումը: Ցետոյ Ֆրանսան, որ այդ նաւահանգիստին (Զէյլա) Եթովպիոյ ձգուիլը պիտի համարէր մրցակցութիւն Ճիպութիի դէմ, եւ վերջապէս Մեծն Բրիտանիա ինք, որովհետեւ Պ. Իտընի առաջարկը կրնար վէճի ենթարկուիլ խորհրդարանին մէջ, վերջնական ձեւ առնելէ առաջ: Այս բոլոր պատճառներով, Մուսոլինի չէր կրնար ընդունիլ Պ. Իտընի առաջարկը:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, զեկոյցը կ՚եզրակացնէ.— Մեծն Բրիտանիա եթէ կ՚ուզէ բացարձակապէս կանխել որ եւ է վէճ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն միջեւ, ուզէ չուզէ պիտի համակերպի Հապէշիստանի միջազգային իրաւակարգի հիմնական փոփոխութեան մը:

Այս «զրաբար» բանաձեւը ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ Իտալիոյ հոգատարութեան ենթարկել Հապէշիստանը:

Իտալական զեկոյցին այս վերջին մասը անթելին կողմէ սխալ հասկցուելով, երէկ տեղի տուած էր այն լուրին թէ Իտալիա հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն: Իտալիա միշտ այդ ուղղութեամբ կը մտածէ, սակայն լուրը կանխահաս է, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը տակաւին չէ ձեռնարկած վէճին քննութեան:

Լեհաստան եւ Գերմանիա

Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պերլին կը հասնի այսօր, չորեքշաբթի: Մասնաւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Հիթլէրի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, Եւրոպայի քաղաքական կացութեան մասին: Կ՚ըսուի թէ այս այցելութեան հրաւէրը ուղղուած է Գերմանիոյ կողմէ:

Փարիզի մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան, որ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ նաեւ Լոնտոնի մէջ:

Ցամաքի Խաղաղութեան...

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է եօթ նոր զրահաւորներ շինել 1937 յունուարէն սկսեալ, իւրաքանչիւրը 35,000 թօն տարողութեամբ, լեցնելու համար քանի տարին լրացուցած նաւերու տեղը: Իսկ յառաջիկայ տարուան համար պիտի շինուին մէկ զրահաւոր, 12 թորփիլահալած եւ վեց սուզանաւ: Արդէն վարկ սահմանուած է 24 մարտանաւերու շինութեան համար, որոնք պիտի շինուին հետզհետէ, սկսելով 1935 դեկտեմբերէն:

Գերմանիոյ նախկին ռազմիկները Ֆրանսայի մէջ

Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիայէն նախկին ռազմիկներ եկան Փարիզ, դաշնակից նախկին ռազմիկներու խորհրդաժողովին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Կ՚ըսուի թէ երկու կողմերն ալ անկեղծօրէն յայտնած են իրենց տեսակէտները օրուան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՀԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐ

Յաճախ գրած ենք, որ համայնավարներու հաւաքական տնտեսութեան քաղաքականութիւնը հիմնայատակ կործանեց Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը: Խորհրդային վիճակագրութիւններով խակ ցոյց տուած ենք, թէ ինչ վնասներ կրած է հայկական գիւղը առաջին հնգամեակի ընթացքին:

Յիշեցնենք որ առաջին հնգամեակի վերջին տարին 1932ին, գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերու մէջ, համեմատած հնգամեակի առաջին տարուան 1929ի հետ, բերքը նուազած է գրեթէ կէս առ կէս (44 առ հարիւր): Մեզի նոյնպէս յայտնի էր, որ անասուններու թուական մեծ կորուստ է եղած Հայաստանի մէջ: Սակայն այն պատկերը, որ կը պարզուի ներկայիս, վեր էր նոյն իսկ մեր «հակահայաստանեան» Դաշնակցականներուս երեւակայութենէն:

Յունիսի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի անասնապահական հանրապետական խորհրդակցութիւն: Զեկուցումներով հանդէս են եկած՝ Անդրկովկասի հողագործ. գործավար Բունեաթ Զատէն, գործ. գործավար Մամիկոնեանը, Հայկոմկուսի կենտկոմի գիւղբաժնի վարիչ Ենգիբարեանը, եւ Հայաստանի նոր վարչապետ Գուլոյեանը: Բոլոր զեկուցանողներն ալ կը մատնանշեն, որ Հայաստանի անասնապահութիւնը 1929էն սկսած «կատաստրոֆիկ դրութեան մէջ է գտնուել»: Այս խնդրի վրայ առանձնապէս կանգ է առած Գուլոյեանը:

Այսպիսով, իրենք համայնավարները կը խոստովանին թէ 1929էն մինչեւ 1934 Հայաստանի անասնապահութիւնը ունեցած է անկման շրջան: Եւ այդ հինգ տարիներու ընթացքին համայնավարները ոչ մէկ անգամ վիճակագրական տեղեկութիւններ չեն հրապարակած անասնապահութեան կացութեան մասին: Առաջին անգամն է, որ Գուլոյեանը թուական տուեալներ կուտայ, այն ալ անոր համար, որ ցուցնէ թէ 1934էն անասուններու քանակական նուազումը կանգ է առած եւ սկսած է անասուններու աճում: Սակայն, մեզ հետաքրքրողը վարչապետի միտումը չէ, այլ թիւերու լեզուն, որ աւելի քան պերճախօս է:

1926 դեկտեմբերին, Հայաստանի մէջ կատարուեցաւ ընդհանուր վիճակագրութիւն: Վիճակագրութիւնը ցոյց տուաւ որ 1926ին Հայաստան ունէր՝ խոշոր եղջերաւոր անասուն՝ 781.083, մանր եղջերաւոր անասուն՝ 1.385.597, ձիեր՝ 28.538, էշ ու ջորի՝ 29.808 եւ խոզեր՝ 33.380:

1929 յունիս մէկին խոշոր եղջերաւոր անասուններու թիւը բարձրացած էր 892.000ի, իսկ մանր եղջերաւոր անասուններու թիւը 1.810.000ի: Այսպիսով, երկու եւ կէս տարուան ընթացքին (1926 դեկտ. 1929 յունիս), խոշոր եղջ. անասունները ունեցած են յաւելում 110.917 եւ մանր եղջ. անասունները՝ 524.503 հատ: Տարեկան միջին հաշուով՝ խոշոր եղջ. անասուններու յաւելում՝ 44.566, մանր եղջ. անասուններու յաւելում՝ 209.800: Ասոր դիմաց, ինչպէս համայնավար վարիչները իրենք կը խոստովանին, մինչեւ 1934 անասուններու սոսկալի նուազում: Մինչեւ 1934 յունուար, Հայաստանի մէջ մնացած են՝ խոշոր եղջ. անասուն 482.540 եւ մանր եղջ. անասուն՝ 609.100: Այսպիսով, չորս ու կէս տարուան ընթացքին (1929 յունիս — 1934 յունուար), խոշոր եղջ. անասուններու թիւը նուազած է՝ 410.460ով եւ մանր եղջ. անասուններու թիւը՝ 1.200.900ով: Տարեկան միջին նուազում՝ խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 91.213 եւ մանր եղջ. անասուններու համար՝ 266.889:

Միայն 1934ին է, որ անասուններու նուազումը կանգ կ'առնէ եւ կը սկսի թուական վերելք: Այսպէս խոշոր եղջ. անասուններու թիւը 1934ին աւելցեր է 73.460ով եւ մանր եղջ. անասուններու՝ 107.900ով: Մինչեւ 1935 յունուար, Հայաստան ունէր 556.000 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ 717.000 մանր եղջ. անասուն («Խ. Հ.», 10 յունիս):

Թուական այս աճումին պէտք է մօտենալ վերապահութեամբ: Թերեւս 600.000 ոչխարն ու այծը կրնան մէկ տարուան մէջ 100.000 աճում տալ, բայց կասկածելի է, որ 482.540 խոշոր եղջ. անասունները տան 73.460 գլուխ աճում: Նախ որ 482.540 գլուխ անասուններու մէկ մասը եզներ են: Երկրորդ, 1934ին չծնող (ստերջ) կովերու թիւը եղած է 18.7 առ հարիւր եւ երրորդ, նոյն թուականին նորածին հորթերու կորուստը եղած է 16—18 առ հարիւր: Եւ վերջապէս Հայաստանի խորհուրդներու ութերորդ համագումարին մէջ, հող. գործավար Մամիկոնեանը հետեւեալը կը յայտարարէր— «1933ի համեմատութեամբ, 1934ի խոշոր եղջ. անասունների թիւն աւելացել է 0.5 տոկոսով» («Խ.Հ.», 1935 յունուար 14): Կամ այն է, որ այդ կէս տոկոսի մատնանշումը տպագրական սխալ է, կամ դուրսէն մեծ թիւով անասուններ են գնած եւ կամ ներկայիս անպատկառօրէն սուտ կը խօսին: Բայց ընդունինք որ իրօք մէկ տարուան մէջ 73.460ի աճումը եղած է:

Եթէ կոլխոզային «քեալլագէօզութիւններ» տեղի չունենային եւ անասնաբուծութիւնը շարունակէր աճիլ 1926-1929ի չափով, ներկայիս 1935 յունիսին, Հայաստանը կ'ունենար մէկ միլիոն 159.396 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ երեք միլիոն 068.800 գլուխ մանր եղջ. անասուն: Դեռ պէտք է աւելցնել, որ վեց տարիներու ընթացքին (1929-1935 յունիս), 1929ի եւ 30ի ծնած հորթերը մինչեւ 1935 առնուազն երկու ծին կ'ունենային, իսկ իւրաքանչիւր տարուան գառնեբը եւ ուլերը յաջորդ տարին նոյնպէս սերունդ կ'արտադրէին:

Հայաստանի խորհրդային վարիչներու հաշուով, երկրորդ հնգամեակին, անասուններու քանակը տարեկան պիտի աւելնայ 20 առ հարիւր: Ուրեմն 1937ի վերջը, Հայաստանի խոշոր եղջ. անասուններու թիւը պիտի ըլլայ 889.600 եւ մանր եղջ. անասուններու թիւը՝ 1.147.200 գլուխ:

Այն ինչ, իրականին մէջ, բնականոն աճման պայմաններուն տակ, երկրորդ հնգամեակի վերջին տարին, Հայաստանը պիտի ունենար՝ խոշոր եղջ. անասուն՝ 1.854.944 եւ մանր եղջ. անասուն 4.902.680 գլուխ:

Ուրեմն, շնորհիւ համայնավարներու յանցագործ քաղաքականութեան, Հայաստանը երկու հնգամեակներու ընթացքին (1928-1937), կը կորսնցնէ 965.344 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ 3.755.480 մանր եղջ. անասուն:

Ահա թէ ինչու Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը կը պայքարի խորհրդային վարչաձեւին դէմ, որ հակահայաստանեան ընթացք ունի: Եւ իսկական հակահայաստանեաններ են նաեւ անոնք, որ արտասահմանի մէջ կը պաշտպանեն այդ կործանարար քաղաքականութիւնը:

Գիւղատնտեսութեան անկման մէջ խորհրդային իշխանութեան յանցագործութիւնն աւելի կը մեծնայ, երբ նկատի առնենք Հայաստանի պայմանները անասնաբուծութեան համար: Հայաստանը հարուստ է ալպեան արօտներով եւ խոտհարքներով: Ատոնց տարածութիւնն է մօտ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հեկտար: Հետեւաբար անասնաբուծութեան բարգաւաճման հիմնական պայմանը գոյութիւն ունի: Կը մնայ երկրի իշխանութիւնը հնարաւորութիւններ ստեղծէ ժողովրդի համար զարգացնելու իր տնտեսութիւնը եւ մասնաւորապէս անասնաբուծական մասը:

Եւ Հայաստանը, որ անասնաբուծութեամբ պէտք է խորհ. Միութեան մէջ առաջին տեղը բռնէր, այսօր ամենայետին շարքին վրայ է:

Իսկ թէ անասնաբուծութեան անկումը ինչ վնասներ կը հասցնէ երկրին, բաւական է գիտնալ, որ Հայաստանը ներկայիս ունի պահածոներու, կաշիի եւ կերպասեղէնի գործարաններ: Ուրեմն մեր արդիւնաբերութիւնը պէտք ունի կաշիի, մսի ու բուրդի:

Բացի ատկէ, Հայաստանի լեռնային շրջաններու գիւղացին գլխաւորապէս անասնապահութեամբ կ'ապրի: Եւ անասուններու ահաւոր այդ անկումը ոչ միայն կը խորտակէ անոնց տնտեսութիւնը, այլ եւ անօթութեան կը մատնէ այդ շրջաններու ժողովուրդը:

Բնականաբար, այդ բոլորը շատ զգալի չափով կ'ազդեն երկրի ամբողջ տնտեսութեան զարգացման վրայ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՋՐՈՅՑ ՄՐՏԱԳԻՆ

Հիմա որ ապրիլ 11-24ի մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին յարգանքի, վերյիշումի եւ ուխտի հանդէսները վերջացան:

Հիմա, որ նահատակներու արեան փոխարէն հայ բազուկով, հայ արիւնով շահուած արդար եւ հայրենական ժառանգութեանց մէկ մասին տիրացման մեր յաղթանակի տօնը մայիս 28ի հանդէսները վերջացան, որոնց փառաւոր յաջողութիւնը շատաչուն ապտակը եղաւ տխմար եւ ապազգայնացած փոքրամասնութեան մը,— երկու խօսք ունիմ ըսելու իմ վշտահար եւ խոցուած բայց անվհատ եւ խանդավառ երիտասարդ ընկերներուս:

Թող մեր երիտասարդութեան անվեհեր հսկիչը, մեր երիտասարդներուս պոռթկումին եւ ցասումին համբերատար կնքահայրը՝ «Յառաջ» ներողամիտ գտնուի, եթէ կարգէն կը շեղիմ համեստ գրչով:

Ամէն անգամ որ համազգային տօնակատարութիւն մը տեղի կ'ունենայ — եւ այդ առթիւ թափուած ջանքերու, զոհողութիւններու չափը գիտէ միայն կազմակերպողը — կարգադիր յանձնախումբերը միշտ ալ կ'ունենան տրտունջներ, իրենց փայլուն հանդէսներէն, ձեռնարկներէն վերջ:

Կրկնուած իրողութիւն է որ պզտիկ ազգ ենք, սակայն մեր պահանջէն, մեր կարողութենէն շատ աւելի պահանջող եւ անկարող ենք, պարզապէս անոր համար որ բազմագոյն ենք եւ անփափկանկատ: Կը փորձեն անտեսել, քննադատել, այսինչ կամ այն ինչ երեքուկէս հոգինոց կազմակերպութիւնը, «միութիւն»ը, ժամերով քարոզ կը կարդան գլխուդ: Կը սկսին թուել իրենց գիւղին — քաղաքին անցեալը, կամ անիրագործելի ծրագիրներէ կը ճառեն, թէ իր անունը պիտի տնկէ հայրենի հողին վրայ, բազմահազար հայրենակիցներ պիտի զետեղէ հոն, կամ թէ միւսը պիտի սատրէ,— տարիներ են անցեր արդէն— պիտի օգնէ թշուառին,«պիտի» թումբ կանգնի այլասերումի եւ չգիտեմ ինչերո՞ւ «պիտի» հերոսաբար կուրծք տայ ...

Զեմ ուրանար իւրաքանչիւրին գործի համար թափած եռանդը, նիւթական, առաւելապէս բարոյական զոհողութիւնները, սակայն ճիշդ չէ՞ որ եթէ այդ բոլոր աշխատութիւնները ի մի հաւաքուին, մէկ խողովակի մէջէն անցնին, այս չարչարուած ժողովուրդին բազմապատիկ աւելի օժանդակած կ'ըլլան:

Վերջապէս պէտք է ըմբռնենք որ միմիայն հայրենիքի անունով եղած ջանքերը միակ նպատակը, միակ բարութիւնը չեն: Եթէ մէկը հայրենիքին օգնելու մէջ կը գտնէ հոգեկան բաւարարութիւնը, ինչո՞ւ պէտք է անտեսէ գաղութներու մէջ ցիրուցան, թշուառութեան մատնուած հայրենակիցներ եւ փոխադարձաբար:

Եթէ ես կ'ուզեմ յարգել յիշատակը մէկ միլիոն անկորնչելի նահատակներուն, ինչո՞ւ դուն գլխս կը խծբծես, ինչո՞ւ չես ուզեր տարին գէթ մէկ անգամ քու ծնողքիդ, կնոջդ, մօրդ, քրոջդ, եղբօրդ, հօրդ, զաւկիդ սիրոյն գալ վերյիշել ու անգամ մը զինաթափ ըլլալ եղբօրդ դէմ:

Ու երբ այսքան արեան փոխարէն, վերստացանք վեցդարեան անկախութիւնը անհնարին զոհաբերութեամբ, երբ պատմական այս թուականը տարին գէթ մէկ անգամ կը սիրեմ պանծացնել ինչպէս կ'ընեն բոլոր ազգերը, դուն ինչո՞ւ ճամբուս վրայ քար կը նետես:

1918 մայիսին չէ՞ր որ ծնաւ Հայաստանի հանրապետութիւնը: Առաջ գոյութիւն ունէ՞ր, վերջապէս իր օրերուն բոլորս ալ չէի՞նք ուրախանար, չէի՞նք հպարտանար: Միթէ անոր երկունքին խորհրդանիշը՝ եռագոյնը ամէնուս սրտին մօտիկ չէ՞ր, մեր գուրգուրանքին, մեր պաշտամունքին առարկան չէ՞ր: Բոլոր կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները ամէն օր ամէն ժամ, ամէն առթիւ չէի՞ն պարզեր զայն:

Հարցումնե՛ր բազմիցս կրկնուած: Ուրեմն անգամ մըն ալ կրկնենք.

— Ե՞տ կ'երթանք թէ առաջ:

Ըսելիքս այն է որ, խանդավառ տղաք, քաղաքացիական եւ քաղաքական որոշ հասունութեան չէ հասած մեր ժողովուրդի մէկ մասը, մեծ մասը դժբախտաբար:

Եւ ահա թէ ինչո՞ւ միշտ ալ կ'ունենանք տրտունջներ ձեր սարքած հանդէս — հաւաքոյթներէն յետոյ:

Ըստ իս, պէտք է անտեսել բոլոր չողչողուն, անճիգ, անարժէք միութեանց գոյութիւնը եւ համախմբել ընդունակները: Անհրաժեշտ է պատրաստել ամբողջական ուժեր, դիմադրելու համար ձուլման: Բացարձակապէս ձեր հաւաքոյթներուն չհրաւիրել այս կամ այն միութիւնը, եւ հոսանքը, երբ գիտէք որ դիմակ են դրած կամ ունին վարիչներ որոնք իրենց խելքին փչածը դուրս կուտան, կարծելով թէ գիւղը մարդ չկայ...

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ (Յապաղած).— Ինչպէս հաղորդեր էինք, Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանին հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ յոբելենական հանդէս մը, հայ եւ օտար հոծ բազմութեան մը առջեւ:

Մենք ժամանակին չհաղորդեցինք այս հանդէսին մանրամասնութիւնները, որովհետեւ լսեր էինք թէ մօտ օրէն կաթողիկոսարանը, նախագահութեամբ Բաբգէն աթոռակիցին, պիտի սարքէր օրուան պատշաճ փառաւոր հանդիսութիւններ թէ Նոր Մարաշի (հայկական մեծ շրջան մը) եւ թէ քաղաքին մէջ: Եղած քաշքշուկներէն եւ յապաղումէն, կասկածներ ծագեցան մեր մտքին մէջ:

Իսկ մեր յիշած հանդէսին կը նախագահէր պապական նուիրակ գերապայծառ Ճիանինի: Բացման խօսքը օտարի մը համար դժուար այդ գործը գրուած էր Յիսուսեան Հայրերու եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեծաւորին Հ. Սօթիէի վրայ որ վեր հանեց Ս. Գրքի Թարգմանութեան կարեւորութիւնը, գրերու գիւտին պահանջը ու փառաբանեց հայ ստեղծագործ հանճարեղ միտքը:

Երկրորդ խօսողը Հ. Յովհ. Մըսըրեանն էր: Հօս մեր շնորհաւորանքի տուրքը տալու համար ըսենք որ հայ գիտուն կղերականը որ ամբողջ տարուան ընթացքին համալսարանի արեւելեան գիտութեանց ամբիոնէն լսելի ըրեր էր հայագիտութեան շուրջ այնքան խնամքով պատրաստած իր դասախօսութիւնները, գովելի գաղափարն էր ունեցեր տօնելու Ս. Գրքի Թարգմանութեան յոբելեանը, մանաւանդ սոյն հանդէսին կանչելով օտարներ:

Հ. Մըսըրեան լուսապատկերով ներկաներուն ցուցուց հայկական մանրանկարներ, միեւնոյն ատեն տալով պէտք եղած տեղեկութիւնները (ֆրանսերէն): Արարատեան դաշտէն ետք, տեսանք Արագածը, Վանայ լիճը, յետոյ քարտէսով՝ Նարեկայ վանքը եւ ուրիշ նշանաւոր վանքերը: Ատոնցմէ վերջ ներկայացուց հայկական ձեռագիրներու կողքերուն եւ ներսի զարդանկարները, ծանրանալով անոնց ճարտարապետական ու նկարչական արուեստին վրայ, հանդիսականներուն ցուցուց եւ բացատրեց քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքի ճամբաները (աղեղներով նըշանակուած) եւ անոր տարածումը Հայաստանէն դուրս:

Հ. Մըսըրեանէն ետք եկաւ Յովհ. արք. Նալբեան, որ հայերէն գրաւոր ճառով մը մատնանշեց մեզ սպառնացող վտանգը գաղութներուն մէջ եւ շեշտեց կարեւորութիւնը հայերէն լեզուի ուսուցման, անոր տարածման մատաղ սերունդներուն մէջ: Սորվեցուցէք մեր պատմութիւնը, որպէսզի անոնք կարենան դիմանալ, ցոյց տուէք նաեւ մեր պատմութիւնը ամէն անոնց որ կը յանդգնին վարկաբեկել մեր ցեղին անունը»:

Այդ հրահանգիչ բանախօսութիւնը հրատարակուեցաւ Հայ - Հռոմէական Պատրիարքարանի պաշտօնաթերթին «Աւետիք» ամսագրին մէջ: Շատ պիտի ուզէի որ «Յառաջ»ը արտատպէր, ի պէտս պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսացողներուն որոնք տակաւին ազգ, հայրենիք եւ կրօնք կամ յարանուանական դաւանանք իրարմէ զատելու կարողութիւն չունին կամ գիտմամբ չեն ուզեր ունենալ (ԽՄԲ.— Զենք ստացած):

Ահաւասիկ հանդէս մը եւրոպական առումով, որ իր կարգապահութեամբ եւ լրջութեամբ լաւ տպաւորութիւն թողուց հայ եւ օտար հանդիսականներուն վրայ: Պ. Կանաչեանի երգչախումբն ալ իր երաժշտական ու բանաստեղծական արուեստով շունչ կուտար մթնոլորտին:

Տեղական թերթերը եւ մասնաւորապէս «Լա Սիրի» մանրամասնօրէն նկարագրեցին հանդէսը:

Կաթողիկոսարանի կամ Բաբգէնծականի նախաձեռնութեամբ սարքուելիք զոյգ հանդէսներուն առաջինը տեղի ունեցաւ մայիս 12ին Նոր Մարաշի եկեղեցիին մէջ: Հակառակ շաբաթներով եղած ծանուցման, Բաբգէն կաթողիկոս կը բացակայէր, ըսին թէ հիւանդ է: Կը նախագահէր առաջնորդը՝ Կարօեան եպիսկ.

Հանդէսին կարեւորութիւնը [illegible] առնելով, կը կարծէինք թէ Պ. [illegible]նաչեանի երգչախումբը պէտք է [illegible] չուէր, մինչդեռ անոր տեղ [illegible] էր քաղաքիս բողոքականներու «Ջանասիրաց» կէս ռուհնիական միութեան մը երգչախումբը, բաղկացած 15 հոգիէ:

Ահա, Շահէ արք. (նոր ստացաւ արքութեան տիտղոսն ալ) բեմ գալով գրաւոր ճառ մը կը կարդայ,— լեռնակուտակ բառեր, ածականներ, հոմանիշներ եւ խրթին դարձուածքներ, բացատրելու համար «ոսկեդարի խորհուրդը»: Անշուշտ ժողովուրդը բան չհասկցաւ, մանաւանդ որ Նոր Մարաշի բնակիչներուն հարիւրին ութսունը հայերէն չի գիտեր:

Երկրորդ բանախօսն էր Վեր. Ենովք Կէօքկէօզեանը, նիւթ ունենալով «Հայաստան Ս.Գիրքն Հայոց»ը: Խօսեցաւ շատ սահուն հայերէնով մը, հասկնալի բոլորին: Միայն կ'ուզէինք գիտել տալ թէ 1500ամեակը միայն Ս. Գրքի տօնը չէ, այլ տօնը մեր 1500ամեայ մշակոյթին:

Միւս խօսողներն էին Պ. Ե. Տարօնեան եւ Տօքթ. Յ. Թօփճեան, «Ս. Մեսրոպի գործին Յաւիտենական Արժէքը», «Ս. Գրքի հայերէն Թարգմանութեան 1500 ամեակը» նիւթերուն շուրջ: Երկուքն ալ իրենց նիւթերուն մէջ էին, մանրամասնօրէն տուին այն ժամանակուան Հայաստանի ներքին, արտաքին վիճակը, Ս. Մեսրոպի եւ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Կամաց կամաց ծերունի հօրը յամառութիւնը տեղի տուաւ ճշմարտութեան առջեւ, գիտցաւ, թէ ինչպէս իր մէկ հատիկ աղջիկը ընդմիշտ իր ձեռքէն խլուելու վրայ էր, այն Լեզգի կամ Չէրքեզ պետերէն մէկուն կողմէն, որոնք կողոպուտով կ'ապրին եւ կը գողնան ամէն բան, մինչեւ իրենց կիները, բայց Սթարովսքի ինչքան արիութեամբ իր կեանքը վտանգած էր եւ ինչքան երախտապարտ ըլլալու էր անոր:

Գուշանլուցի Գուրգէն Պուրտիկ (այսպէս կը կոչուէր Շուշանի հայրը) հայ ագարակատէր մըն էր, Թիֆլիսի մէջ օտարական, որ նախորդ օրը հասած էր եւ որ մետաքսի վաճառական մը, իր հայրենակիցը՝ Խօճա Շաթուր, զինքը հիւրընկալած էր: Փիէռ, որ այս քաղաքին մէջ բաւական երկար բնակութիւն մը ըրած՝ տեղերուն բոլոր մանրամասնութեանց ընտանեցուցած էր, Գուրգէնին անծանօթ, առաջնորդեց զայն Խօճա Շաթուրի բնակարանը, որ մեծ իջեւանին մօտն էր, եւ ծերունին զայն օրհնութիւններով եւ շնորհակալիքով ողողելէ յետոյ, իրմէ խնդրեց որ տանուտէրին քով մտնեն, երեկոյթը մէկտեղ անցընելու: Ամէն ինչ որ հայրական սիրոյ ու արեւելեան երախտագիտութեան արտայայտութիւնը ունին աւելի խօսուն եւ աւելի գորովալի՝ Սթարովսքիին շռայլեցին եւ երկու ծերունիները (վանքի մետաքսի վաճառականն ու Գուրգէն տարեկից էին) բացին իրենց քսակը երիտասարդ Ռուսին առջեւ: Սեղանին վրայ պարզեցին ճոխ մուշտակները, գեղեցիկ մորթէ վերարկուներ, մետաքսեայ եւ ոսկեհուռ կերպասներ, եւ հրաւիրեցին զայն որ ինչ որ ուզէր ընտրէր, եւ զայն պահէր Գուրգէնի երախտագիտութեան իբր ապացոյց եւ իբր անհաւատչեայ իրենց բարեկամութեան: Սթարովսքի երկար մազով վերարկու մը միայն ընդունեցաւ, նափուշի կոչուած, Հայերու յատուկ զգեստեղէն, զոր կը հագնին բոլոր դասակարգերու մարդիկ: «Հաւատք Քրիստոնէի, ըսաւ իրենց, պիտի կարծէի երեսէն իյնալ սուրբ Աստուածածինին, եթէ ուզէի ծախել ձեզ, ինչ որ ըրած եմ ձեզի համար: Ես շարժեցայ, այնպէս ինչպէս որ պարտաւոր էի, ձեր աղջիկը ազատելով: Այն ռուս զինուորը, զոր կը տեսնէք, հարուստ չէ, չպիտի մերժէ ձեր սեղանը նստիլ, եթէ կ'ուզէք զինքը հիւրընկալել, եւ այս եափունչին պիտի պատսպարէ զինքը այս երկրին մէջ, յաճախ ինկող անձրեւին դէմ, բայց չեմ ուզեր ձեր դրամը: Մէկէ աւելի ռուս սպայ կը ճանչնամ, որոնք գործածած են զայն, Վրաստանի գինի եւ վրացական աղջիկներ վճարելու համար, մին ձեզի կը գինովցնէ եւ միւսը՝ ձեզի Չէրքեզներու դաշոյնի նշաւակ կը դարձնէ, շատ վտանգաւոր բաներ, ինչպէս գիտէք, հայրիկներ, եւ որոնք շատ սովորական են Հայաստանի մէջ: Այսպէս կ'ընդունիմ այս վերարկուն եւ ձեր բարեկամութիւնը կը խնդրեմ, եւ կ'աղաչեմ որ մնացեալը պահէք: Թող որ ո՞վ գիտէ թէ դուք ինձմէ աւելի հարուստ էք:

— Տղա՛ս, պատասխանեց, լուրջ ագարակատէրը, դուք փողերու թագաւորն էք եւ վեհանձնութեան մարգարիտը՝ փրկիչին զաւակներուն: Ընդունեցէք, ինչ որ ձեզի կ'առաջարկեմ, ես ագարակատէր մըն եմ միայն, եւ որովհետեւ քրիստոնեայ կամ մահմետական կառավարիչները հարուստներուն համար ճշմարիտ պատուհասներ են, այս երկրին մէջ,միշտ ցոյց չենք տար մեր քսակին խորը անոնց որոնք պիտի ուզէին անկէ առնել, բայց ես տակաւին ի պահ ունիմ քանի մը ոսկի՝ մեծ պատահարներու համար: Խնդրեմ, յանուն Հայաստանի բարի պաշտպանին,մի՛ մերժէք զիս, ինծի մեծ ցաւ պիտի պատճառէիք: Ասկէ շատ հեռուն կը բնակիմ: Իմ ագարակս, Գար-Քիլիսէի մօտ, պզտիկ հովիտի մը մէջ կը գտնուի: Եթէ երբեք այն կողմերը գաք, հրամեցէք մեր տունը: Գուշանլուցի Գուրգէն Պուրտիկը ձեզի պիտի ցուցնէ, որ իր վրայ բարիքները չեն իյնար, ինչպէս ցորենհատը կ'իյնայ ամուլ քարին վրայ: Թիֆլիս քիչ ժամանակ պիտի մնամ: Եկէք յաճախ տեսնել զիս իմ խօճա բարեկամիս պէս, թող բոլոր սուրբերու օրհնութիւնը ձեզի հետ ըլլան, որ իմ մէկ հատիկ աղջիկս ինծի վերադարձուցիք:

Փիէռ, իրեն համար շատ փառայեղ այս դէպքի միջոցաւ խօճային տունը մուտք կը գործէր, խիստ բարեբաստ Գուրգէնին եւ իր աղջկան համար, եւ հրաւէրէն օգուտ քաղեց: Երբ իր զինուորական ծառայութենէն ազատ ժամանակ ունենար, մետաքսի վաճառականին տունը կ'երթար, ուր ամէնէն ջերմ ընդունելութիւնը կը սպասէր իրեն: Արեւելքի Թուրքերը իրեն թոյլ չէին տար, Շուշանին խօսք ուղղելու, եւ մանկամարդ աղջիկը չէր կրնար առանց քօղի երեւալ: Բայց անգամ մը միայն տեսած էր զայն, եւ քանի մը րոպէ միայն անոր վարդագոյն այտերը, որոնց շառագոյնը՝ դեղձին կը յիշեցնէր տամուկ հուրքէ ճաճանչումը այս գեղանի աչքերով, այնքան շնորհքով գծուած թարմ բերանով,մաքուր բոցագոյն կարմրութեամբ զուանուրուած:

Մանկամարդ Հայուհին իսկ առանց շահագրգռութեան եւ առանց հաճոյքի չէր կրնար տեսնել այն անձը որ զինքը ազատած էր: Երկչոտ եւ պարզոգի կոյս մըն էր, եղնիկի պէս թեթեւ, փափուկ եւ երկչոտ, արուեստակութենէ զուրկ, եւ բոլորովին անձնատուր նախնական զգայութեանց որուն թարմազեղութիւնը աւելի յառաջացած քաղաքակրթութիւն մը կը չրափոխէ: Սրահին մէկ անկիւնը, կանգուն, ուշադիր, նայուածքներ կը սեւեռէր օտարականին վրայ, որոնց արտայայտութիւնը զինքը պարուրող քօղովը ծածկուած էր, երբեմն, անկասկած՝ դիպուածով, այս շարժուն հանդերձանքը քիչ մը կը բացուէր: Իր աչքերը զինուորին աչքերուն հանդիպած էր, եւ անմիջապէս փայլակի մը պէս արագ, անհետացած էր:

Գուրգէն իր աղջկան հետ թողուց Թիֆլիսը եւ յաճախ կրկնեց Սթարովսքիի, թէ իր ներկայութիւնը Գուշանլուի մէջ Գուրգէնի ընտանիքին համար ուրախութեան եւ երջանկութեան թուական մը պիտի ըլլար: Մոսկովցի զինուորն ալ շատ չանցած փոխեց պահականոցը, զանազան գաւառներու մէջ կարգաւ մնաց, ուր սպասարկութեան պահանջները զինքը կը կանչէին, եւ մօտ տարի մը Շիրվանի մէջ մնալէն յետոյ, ի վերջոյ հրաման ըստացաւ իր զօրաբաժնին հետ, Գարաքիլիսէ երթալ, ագարակատիրոջ բնակութեան մօտ:

(3)

իրեններուն ոգեղէն աշխատանքները, եւայլն, եւայլն :

Ինչպէս ըսինք, առիկա առաջինն էր, եւ երկրորդը տեղի ունեցաւ յաջորդ կիրակի, քաղաքին Անկլօ Ամէջորդ եկեղեցիին մէջ : Նոյն բանաբեմը, միեւնոյն երգերն ու խօսքերը : Քաղաքին մէջ ապրող 20,000 Հայերէն միայն (մենք համրեցինք) 600 հոգի եկած էին եւ միշտ մազ-մօրուք ճերմկցածներէն, այս անգամ քիչ մըն ալ բողոքականներ :

ՇԱՀՐՈԶ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պրիւսէլի ցուցահանդէսի մասին, որ յուսացուածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն մը ունեցած է : Միայն վերջի կիրակի օրուան ընթացքին, 215,000 այցելուներ արձանագրուած են, իսկ շաբաթ օրը՝ 132,000 :

Ապրիլ 27էն, այսինքն ցուցահանդէսին բացումէն մինչեւ այսօր մօտաւորապէս վեց միլիոն մարդ մտած է ցուցահանդէսի շրջափակին մէջ : Եւրոպայի, եւ թերեւս ամբողջ աշխարհի մէջ, միջազգային ոչ մէկ ցուցահանդէս այսքան փայլուն յաջողութիւն մը չէ ունեցած այցելուներու թիւի տեսակէտով, բաղդատաբար այսչափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ :

Մուտք բաժնետոմսերու սպառումը մինչեւ այսօր 180,000ի հասած է : Եղած են օրեր, ուր խնդրանքներուն թիւը 4500ի բարձրացած է : Ներկայիս այցելուներուն օրական միջինը 100,000 է :

Այս բացառիկ յաջողութիւնը արդիւնք կը նկատուի, ոչ միայն պելժ դրամին արժեզրկման եւ ապրուստի աժանութեան, այլ մասնաւորապէս ցուցահանդէսին անթերի կազմակերպութեան եւ տեղացի օտար այցելուներուն կարեւոր մասնակցութեան : Ցուցահանդէսին հասոյթը, այժմէն կարելի է ապահովուած նկատել, գոցելու համար եղած ընդհ. ծախքերը :

Պարագան նոյնն է նաեւ ցուցահանդէսի շրջափակին մէջ գտնուած սրճարաններուն, ճաշարաններուն եւ զբօսատեղիներուն համար : Եթէ նկատի չառնենք զանազան ուտելիքներու եւ զուարճալիքներու յատուկ մանր մունր տաղաւարները, ինչպէս նաեւ «հին Պրիւսէլ»ի(*) բազմաթիւ սրճարաններն ու զբօսատեղիները, քանի մը այն խոշոր հաստատութիւնները, որոնք զետեղուած են ցուցահանդէսին ընդարձակ հողամասին վրայ, մինչեւ այսօր 26 միլիոն փրանքէն աւելի զուտ հասոյթ մը ապահոված են :

Ամառուան այս գեղեցիկ ու արեւոտ օրերուն մէջ, ցուցահանդէսը եղած է զուարթ ու հաճելի ժամադրավայր մը ուր ամէն ցեղի եւ ազգութեան պատկանող մարդիկ իրար կը խաչաձեւեն : Զանազան կառավարութիւններու յատուկ շէնքերը երբեք այսքան շքեղ ու հոյակապ եղած չէին, եւ ոչ ալ այն բոլոր կանաչագեղ ու ծաղկազարդ ածուներն ու ցայտուն ջուրի աւազանները, որոնց կը հանդիպի մարդ ամէն քայլափոխին : Կայ նաեւ նկարչագեղ մեծ անտառ մը, իր գեղեցիկ լճակով, սաղարթագեղ ծառերով ու թանձրախիտ թուփերով, որոնք վերջին անձրեւներուն պատճառաւ արտակարգ թարմութիւն մը ստացած են :

Գիշերուան մթութեան մէջ ցուցահանդէսին համայնապատկերը աւելի հրապուրիչ ու դիւթական է : Ելեկտրական խոշոր լամբարները իրենց վառ ու շողշողուն լոյսերը կը սփռեն ամէն կողմ : Աւազաններու ու շատրուաններու մէջէն բարձրացող ցայտուն ջուրերը, ելեկտրական լոյսերու ազդեցութեան տակ, պսպղուն ու երփներանգ ցոլքեր կ'արձակեն, ակնապարար ու հմայիչ տպաւորութիւն մը ձգելով դիտողին վրայ : Կ'արժէ գիշեր ատեն դիտել այդ սիրուն ու դիւթական տեսարանը :

Հակառակ ցուցահանդէսին եռ ու զեռին եւ խուռներամ բազմութեան, ամէն կողմ կը տիրէ նմանը չտեսնուած կանոնաւորութիւն, կարգապահութիւն եւ մաքրութիւն :

Տեղացիներու եւ օտարականներու խուժումը անշուշտ ունեցած է իր բարերար ազդեցութիւնը Պրիւսէլի հրապարակին վրայ : Մայրաքաղաքին սրճարաններուն, զբօսարաններուն եւ պանդոկներուն մէջ խճողումը սովորականէն շատ աւելի եղած է եւ անոնց տէրերը լաւ դրամ կը շահին :

*** Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հաղորդուած նոր վիճակագրութեան մը համաձայն, Պելժիոյ մէջ գործազրկութիւնը զգալի նուազում մը կրած է 3–4 ամիսներէ ի վեր : Յունիս 25ին գործազուրկներուն ընդհանուր թիւը իջած է 175,317ի, մինչդեռ անցեալ տարի միեւնոյն թուականին մօտաւորապէս 350,000ի կը հասնէր :

Տնտեսական տագնապէն ի վեր, այսպիսի լուրջ բարւոքում տեսնուած չէր Պելժիոյ մէջ :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

(*) Ցուցահանդէսին մէջ մասնաւոր թաղ մը յատկացուած է հին ոճով շինուած տուներու, որոնք հին Պրիւսէլ քաղաքը կը յիշեցնեն :

ՀԱՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ՎԱՌՆԱՅԻ ՄԷՋ

(ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Պուլկարական «Վառնենսքի Նովինի» թերթը, իր 3935 թիւով, «Հայաստանի ազատագրութեան 17րդ տարեդարձը» խորագրով յօդուածի մը մէջ, հետեւեալը կը գրէ Վառնայի շքեղ տօնակատարութեան մասին.—

— Վառնայի հայ գաղութը սիրուն ձեւով տօնեց Հայաստանի ազատագրութեան 17րդ տարեդարձը :

Առաւօտեան ժամը 10ին, ամբողջ հայ գաղութը, զինուորական նուագախումբի, պուլկար եւ հայ եռագոյններու եւ Մակեդոնիոյ ազատագրութեան Հայ–Մակեդոն–Ադրիանուպոլսոյ կամաւորական զօրամասին մասնակցողներու առաջնորդութեամբ, ուղղուեցաւ դէպի Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանը :

Ցոյցը ներշնչող էր : Անոր շարքերուն մէջ կը գտնուէին Վառնայի գրեթէ բոլոր Հայերը,— այրեր, կիներ, երախաներ, սկաուտներ եւ մարզիկներ :

Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին առջեւ կանգնած էր զինուորական պատուոյ հարիւրեակ մը :

Ներկայ էին կայազօրի պետին ներկայացուցիչ փոխ-գնդապետ Փրվանով, պահեստի սպաներու եւ ենթասպաներու ներկայացուցիչները, Մակեդոնական տարագրութեան ներկայացուցչուհի տիկին Սլավովա, Թրակիական տարագրութեան ներկայացուցիչ Տոքթ. Տրակուլեւ եւ հոծ բազմութիւն :

Հայրենիքի համար ինկած հերոսներու յիշատակարանին վրայ ծաղկեպսակներ դրուելուն առթիւ, Տոքթ. Թահթաճեան բացատրեց օրուան հանդէսին նշանակութիւնը :

Տասնըեօթը տարի առաջ, հայ հերոսական ժողովուրդը, վեց դարերու խաւար ստրկութենէն յետոյ, փշրեց բռնութեան շղթաները եւ ծածանել տուաւ իր հայրենիքին վրայ ազատագրութեան դրօշակը :

Տոքթ. Թահթաճեան ընդգծեց նոյնպէս հայրենասիրութիւնը պուլկար զինուորին որ հիացում պատճառեց աշխարհին եւ մեռաւ հայրենիքի համար, երգը շրթունքին : Պուլկարներու հետ կողք կողքի, ռազմադաշտին վրայ նահատակուեցան Հայերը, կռուելով պուլկար դրօշին տակ եւ կատարելով իրենց պարտքը իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկարիոյ հանդէպ :

Այս ջերմ եւ գեղեցիկ խօսքերէն յետոյ, Տոքթ. Թահթաճեան խօսք տուաւ պուլկար բանակի պահեստի սպայ եւ Հայաստանի բանակի զօրավար Գարեգին Նժդեհի :

Պ. Նժդեհ, նախ մէկ քանի խորիմաստ խօսքերով ընդգծեց մարդկային կեանքի իմաստը եւ պարտքը առ հայրենիք :

— Մարդկային ձգտումը դէպի յաւերժականը զայն կը մղէ ուրախ մահուան, հայրենիքի եւ ազատութեան համար : Հերոսներու համար մահ չկայ. անոնք յաւիտենական են, անմահ են :

Ի վերջոյ, հռետորը յայտնեց թէ, հայ ժողովուրդը կապուեցաւ պուլկար ժողովուրդի հետ տակաւին Ցար Ասպարուխի շրջանէն : Պուլկարիա եւ Հայաստան հոգեւին միացած են : Անոնք հերոսական ցեղեր են :

Պուլկար հոգին մեծ է եւ զօրաւոր : Պուլկարը անմահ է, վասնզի ան ցոյց տուաւ թէ գիտէ մեռնիլ հայրենիքի համար եւ արիութեամբ պահել անոր ազատութիւնը :

Այս մարմարեայ յիշատակարանը, ըսաւ ամէնէն վերջ Պ. Նժդեհ, խորհրդանշանն է պուլկար երկաթեայ կամքին, պուլկար յաւիտենականութեան : Մենք, Հայերս, բարձր կը գնահատենք պուլկար ժողովուրդը եւ միշտ պատրաստ ենք պուլկար դրօշին տակ մեռնելու Պուլկարիոյ համար ...

Կեցցէ՛ սիրելի պուլկար ցար Պորիս Երրորդ :

Պ. Նժդեհի ճառը ուժգին տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ :

Գեղեցիկ էր այն վայրկեանը, երբ ծաղկեպսակ կը դրուէր նահատակ եւ հերոսական Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին վրայ : Բոլորը յուզումէն կ'արտասուէին :

Զինուորական նուագախումբը նուագեց մահուան քայլերգ, իսկ զինուորական հարիւրեակը պատիւ տուաւ :

Պաշտօնական անձեր շնորհաւորեցին հայ գաղութի ներկայացուցիչները :

Կէսօրէն վերջ, հայկական «Բարկէն Սիւնի» ընթերցարանին մէջ, Պ. Կարօ Ղազարոսեան խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարներու մասին» :

Տօնակատարութեան արձագանգ եղած են նաեւ Վառնայի պուլկար միւս թերթերը :

Անկախութեան Տօնը Պ. Այրէսի մէջ

— o —

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 6 յունիս (Յառաջ).— Յունիս 2, կիրակի կէս օրէն վերջ, Պուէնոս Այրէսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին կազմակերպութեամբ ու անմիջական մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Կ. Խաչի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հայրենակցական Միութիւններու եւ դպրոցներու հոգաբարձութեանց, տօնուեցաւ Մայիս 28ի տարեդարձը ընդարձակ սրահի մը մէջ :

Նախ քան սկսիլը, սրահը լեցուած էր երկսեռ հայրենակիցներով, այնպէս որ հետզհետէ հասնող հանդիսականները հարկադրուեցան ոտքի մնալ խուռներամ հասարակութեան մէջ, որու թիւը 1500 կ'անցնէր : Կը նշմարուէին մերձակայ արուարձաններու եւ շատ աւելի հեռու վայրերու հայրենակարօտ երիտասարդներ, որոնք ժամերով ճամբայ կտրած էին :

Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Բարակեանի բացման խօսքէն վերջ, որով շեշտեց անկախութեան գաղափարի բարոյական արժէքը, նուագախումբը տեղական ու հայկական քայլերգը հնչեցուց, զորս ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս :

Բեմը կը ներկայացնէր բնութեան տեսարան մը, որուն մէջտեղ եռագոյնի ու Արժանթինեան դրօշի երկնաբարձ գրկախառնութեան մէջէն կ'երեւէին Հայաստանի Հանրապետութեան անմիջական կերտողներն ու ականաւոր դէմքերը, ապա ընկ. Հ. Օհանջանեանի դահլիճը ու քիչ մը ասդին Պ. Այրէսի կոմիտէի պատրաստած եռագոյնը, որ ի մէջ այլոց քաղաքի հայ տուներու անմիջական զարդը կը կազմէ :

Հայ զինուորականներու ու հերոսներու կողքին, նշմարելի էին նաեւ տեղական ականաւոր դէմքեր, որոնք նոյն թափով ու զոհաբերութեամբ կերտած են հայրենիքի ազատութիւնը :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին տեղական ուժերը : Գեղեցիկ ու կորովի շեշտով մը արտասանեց ընկ. Կ. Մոմճեան Ակնունիի «Դէպի երկիր»ը, նոյնքան լաւ արտասանութիւններ ըրին Օր. Ալիս Աբրահամեան, «Զարկ Կովկաս», ընկ. Խ. Խաչերեան : Երգեցին Օր. Աշխէն Թիւֆէնկճեան եւ Եւա Քերովբեան :

Պ. Արտաշէս Յովհաննէսեան պարելով ժողովրդի սիրած «Շամիլեան», առիթ տուաւ որ զինք կանչեն, կրկին ու կրկին : Ընկ. Սահակ Բարսեղեանի երեւումը իր թառով, կրկնապատկեց ոգեւորութիւնը :

Տպաւորիչ եղաւ Հ.Կ. Խաչի մասնաճիւղի կազմակերպած կենդանի պատկերը, որով հինգ աղջիկներ, ամբողջապէս եռագոյն հագած, երկու օրիորդներու հետ, ուժի ու գաղափարի գրկախառնումով, «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան»ը կը մարմնաւորէին, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր քայլերգը :

Գեղարուեստական բաժնի այս սեղմ ու ամփոփ յայտագրէն դուրս բեմ կ'ելլեն օրուան բանախօսները ընկ. Սմբատ Թորգոմեան, Բէն Վարդանեան եւ ճանչցուած հրապարակախօսներէն Տոքթ. Elias Meily : Բացատրելով անկախութեան գաղափարին բնական ու նուիրական իմաստը, եւ զայն իրագործելու համար հայ ժողովրդի ըրած զոհաբերութիւնները, բանախօսները ցոյց տուին թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը ճգնաժամային վայրկեաններուն իր նիւթականէն վերջ, գիտէ նաեւ տալ իր կեանքը յանուն իր ազատագրութեան, իր լեզուին եւ իր ազգային սրբազան աւանդութիւններուն պահպանման :

Նկատի ունենալով մանաւանդ մեր օրերու քաղաքական կեանքի գորշ կացութիւնը, եւ մեզ սպառնացող ներքին վտանգը, բանախօսները կոչ ըրին հասարակութեան ըլլալ աւելի քան արթուն եւ գիտակից, ու պաղարիւնութեամբ դիմագրաւելով օրուան բոլոր շարժումները, սպասել ու պատրաստուիլ վաղուան :

Ս. Ֆիրունց

ՄԱՄՈՒԼ

«ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՐՔԵՐԸ»

— o —

Պոլսոյ «Ազդարար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յունիս).

— «Բարքերը այնքան այլանդակուած են որ, քեզմէ կը պահանջեն գրիչը բուրվառ դարձնել եւ ստնդուն օրը շարժել հանդիպածին առջեւ, իբրեւ խունկ գործածելով Հայկազեան բառարանին ամէնէն շողոմիչ խօսքերը : Էջերդ պէտք է վերածես Պրոպատիկէի աւազանի մը, ուր մտնողը վայրկենապէս սրբանալու է, որքան ալ թաթախուած ըլլայ թերիներով կամ մեղքերով : Տգէտը՝ արդէն իսկ ամենագէտ կը դառնայ, անբարոն՝ բարոյականի տիպար, ստախօսը՝ ճշմարտախօս, խաչագողը՝ առաքինի, գեղծանողը՝ պարկեշտ, թեթեւսօլիկը՝ ծանրախոհ, եւն. :

Եւ այս խունկը պէտք է ծխել ամէն ատեն, հարսնիքի թէ յուղարկաւորութեան, անհատական ձեռնարկներու թէ հանրային պաշտօնավարութեան առթիւ : Աւելին դեռ : Ինքդ առիթներ ստեղծելու եւ լորձնաշուրթն փառաբանելու ես :

Այդ պարագային, քեզմէ «օճառոտ ոսկորներ»,— աջէն ձախէն կը տեղան, նիւթով թէ ապրանքով, սկսեալ մէկ ոսկիէն մինչեւ գաւաթ մը օղի կամ գարեջուր, կամ պնակ մը կերակուր :

Իսկ եթէ ո եւ է ձեւով դադրի շնորհը, մի վախնար, շանթաժի եկիր, սանկ կէս բերան մը հայհոյէ, եւ վստահ եղիր որ յաջորդ օրն իսկ «կ'իւղոտիս» : Ի՞նչ փոյթ թէ անիրաւ ես, թէ անձնապէս իսկ դրամ կը պարտիս այն ժողովականին զոր կը խծբծես հրապարակաւ :

Հաւատա՛, նորէն ձայն չեն հաներ, այլ ընդհակառակն կ'աշխատին ձայնդ կտրել, կրկին ողորմելով... :

Իսկ վա՛յ քեզի, եթէ փորձես անկեղծութեան ամենաթեթեւ լարն անգամ թրթռացնել, եթէ մահացու մեղքը գործես հանրային շահը նկատի առնելու եւ ոչ թէ սեփական քսակը, եւ մանաւանդ սանկ թեթեւ մը պատռելու վարագոյրը : Օ՛, վայնասուն մըն է որ կը փրթի : Աւելի ճիշդը՝ անխտափարակ պայքար մը որ ոչ աչք ունի, ոչ ալ օրէնք կամ սրբութիւն, այլ միայն մէկ ուխտ.— Ամէն գնով, նեղել թէ անհերելի բոլոր զէնքերով խոցել դիմացինը, տապալել զայն որ ծալլէ մէկ կողմ դնէ «անկեղծութեան առաքինութիւնը» եւ դառնայ սաղմոսերգու ամէն կարգի ոչնչութեանց :

Միւս կողմէ, եթէ կայ ողջմիտ դասակարգ մը որ գիտէ դատել ու գնահատել, չկայ սակայն քէշը եթէ ոչ դատապարտելու, գոնէ չքաջալերելու բարոյական քաջութիւնը : Այսպէս, կը պատահի որ ամէն տեսակէտով անխոցելի անձեր իսկ, ուղղակի թէ անուղղակի, նպաստեն կեղծաւորութեան զարգանալուն, կամ ձայն չհանելով կամ ձայն «կտրել» տալով... : Մինչդեռ հանրային բարոյականի շահը կը պահանջէ ընդհակառակն մէջտեղ հանել այդ վէրքերը եւ խարանել :

ՅԱՌԱՋ.— Այս պատկերը կրնաք տասնապատկել արտասահմանի համար, սկսելով Փարիզէն...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Պրուն Գէշլայէն կը գրեն թէ այնտեղ մնացող 200 Հայեր կը զբաղին երկրագործութեամբ : Անկէ առաջ Պոլիս մեկնող գաղթականներէն վերադարձողներ նոյնպէս մշակութեամբ կը պարապին : Այս օրերս ալ վերադարձած են մայրեր իրենց զաւակներուն քով : Ցանքին մէկ մասը փճացած է, ժամանակին անձրեւ տեղացած չըլլալուն հետեւանքով :

«ՄՐԳԱՍՏԱՆ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

— o —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ.— Քանի մը շաբաթ առաջ «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ «Մրգաստան»ի յայտարարութիւնը : Քանի որ կարդալ գիտցող չափահաս մանուկ չունիմ, ահա մէկ տարուան «Մրգաստան» կը նուիրեմ Պոլսոյ դպրոցին : Եթէ կ'ուզենք որ նոր սերունդը փրկենք, պիտի ուժ տանք մանկական թերթերու :

Միթէ Թրանսիլվանիոյ եւ Լեհաստանի գաղութները չկորսուեցա՞ն իրենց անհոգութեան պատճառաւ :

Ա. Պօյաճեան

ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

— • —

Սոֆիայի «Քամպանա» թերթի յունիս 25 թիւին մէջ, Սոֆիայի դատաւոր Նայտէն Մալէեւի ստորագրութեամբ պաշտօնական յայտարարութիւն մը տպուած է, որով հրապարակային աճուրդի կը հանուին Փալովոյի Մեսրոպեան ճեմարանի շէնքերն ու պարապ գետինը, 3.434 քառ. մեթր տարածութեամբ :

Աճուրդի գործողութիւնը սկսած ըլլալով յունիս 28ին, պիտի վերջանայ յառաջիկայ յուլիս 13ին :

Պահանջատէրն է Միհրան Գէորգ Մուրատեան, որուն մօտ շէնքը գրաւի դրուած է 670 հազար լէվի, հիմնադիր տնօրէն Գէորգ Մեսրոպի կողմէ :

Աճուրդի գումարը կը սկսի 749.400 լէվով : Շէնքը եւ հողամասը կը ծախուին ամբողջութեամբ :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

«Ծուխ մըն էր բարձրացողը, խունկի ծուխի պէս կապոյտ ու գալարուն, որ զոհաբերութեան սեղանին կը ծըխայ, քուլայ քուլայ, երկինք կը բարձրանայ...

«Ես քեզ շատ սիրեցի, ով մարդկային սէրով եփած կեանք...

« Չեմ գիտեր, շատ պզտիկ էի, երբ մայրս բաներ կ'ըսէր, որոնք «Հայր մեր»ի մը քաղցրութիւնը ունէին, ու մօրկանս աչքերը կը գինովնային, կ'անուշնար երեսի կարմիրը, վարդի պէս կը վառէր, կ'ազուորնար վարդի պէս...

« Այս, զաւակս, այս, սիրտիս կտորը, կ'ըսէր, դուն ալ անոր պէս պիտի ըլլաս, ու որպէսզի սա աչուկներդ պահեն իրենց մարգարիտները, սիրտէդ խօսէ, ամէն ատեն մի մոռնար ձեռքդ կուրծքիդ դնելու, կուրծքիդ տակն է աշխարհը... »

« Լաւ չեմ յիշեր այդ պատմութիւնը, բայց ամէն անգամ ձեռքս կուրծքիս դնելուս, մայրիկիս այս քանի մը խօսքերը կը յիշեմ, ու ամէն անգամ քեզ քիչ մը աւելի կը սիրեմ, որովհետեւ մայրիկիս ձայնը կը լսեմ, սրտիս ձայնին խառնուած, մայրիկիս ձայնը սրտիս ձայնին պէս կը լսեմ, ու

« Քեզ կը սիրեմ :

« Քեզ կը սիրեմ, մայրիկիս ձայնին պէս, քեզ կը սիրեմ ով իմ սրտիս ձայնը...

« Կուրծքիս տակն է աշխարհը...

« Այդ օրէն ի վեր, քեզ կուրծքիս ներքեւ կը զգամ...

« Մանաւանդ որ, մարդը իր մարդկային իրաւունքներէն զրկուած, քոսոտ շուներու նման կը սատկին... »

Իր ներսը դողացող սէրը, արեւին պէս տաքուկ, տարիներ, տարիներ անդադար պատրաստուող ուժի մը զօրութիւնը զգաց Վահան, աւելի իջաւ սրտին խորը, մօտէն լսելու համար մօրը ձայնը, երբ կ'ըսէր՝ «կուրծքիդ տակն է աշխարհը», ու ձեռքը դրած կուրծքին, կարծես ականջին՝ աշխարհի ձայնը կը հասնէր, կը լսէր մարդկային աղաղակ մը...

×

Տրտմութիւնը երեսին վրայ, մութին խառնուած մառախուղին նման կը մնար :

Իրենց փախող երազին ետեւէն նայող մարդոց տրտմութիւնը կ'երեւէր իր բոլոր յստակութեամբ :

Վահանին տպաւորութիւնն էր աս, երբ հետեւեալ օրը, առաջին անգամ տեսաւ այս մարդը ու խօսեցաւ անոր հետ :

Սիրտը շատ լեցուն ըլլալու էր :

Այն աղբիւրներուն նման, որոնք լեցուած մինչեւ իրենց շրթունքները, կը պոռթկան յանկարծ ու կը վազեն գլգլանքով, հազիւ ծանօթացած, երբ գիշերուան վիճաբանութեան խօսքը եղաւ, առանց դժուարութեան, սկսաւ պատմել, անանկ յուզումով որ մնացած ատենէ մը ի վեր, իւրաքանչիւր բառին ծանրացած դուրս կուգար :

Երկու բարեկամներ էին : Ինք յիսուն տարեկան, իսկ միւսը, Ցեկան Ժօզէֆը, ինչպէս կը կանչէին բոլոր իր ծանօթները՝ երեսուն տարեկան :

Երկուքն ալ Լեհ էին :

Ցեկանը վեց ամիս առաջ եկած Փարիզ՝ իբր բժշկական ուսանող, Փարիզի նկարագրութիւնը կ'ընէր նամակի մը մէջ, երազով գրուած նամակ մը, աղուոր ապագայի մը համար մանրամասնութիւններով լեցուն, կը կանչէր զինքը Փարիզ, ու եթէ երջանիկ ըլլալ կ'ուզես, կ'աւելցնէր, ուրիշ բանի վրայ մի մտածեր, ու կը բացականչէր, «երջանկութիւն...»

Ասանկ նամակէ մը հմայուած, լքած կինը տղաքը, եկած էր Փարիզ :

Խաբուած, խաբուած, խենթի պէս գրեթէ, տառապանքը առջի օրէն ըսկսած էր : Անգործ, առանց դրամի, քանի մը շաբաթ երկուքն ալ ասդին անդին սլքտալէն ետք, սկսած էր աշխատիլ : Ու աշխատած էր տարիներ՝ Ռընօի գործարանը իբր բանուոր, տեսակ մը բեռնակիր :

Կ'աշխատէր : Իր գործին ծանրութեան սարսափը պահած տեսակ մը հպարտութեամբ, ձայն չէր հանէր :

Կարծես մարմինը կը կքէր, կը պղտիկնար, բան մը կը հատնէր իր ներսէն : Զէթը հանելու վրայ եղող ճրագը, քիչ մը ուժով կ'երերցնես երբ, բոցը կը շատնայ, կը զուարթանայ, լոյս կուտայ :

Տարիները կ'անցնէին :

Իր աշխատութիւնը միեւնոյնը, քալուածքը կը ծանրանար, շունչը թանձրացած, կը նեղուէր, մէջքը կը ծռէր քալած ատեն :

Մինչդեռ տարիներ իրարու վրայ կը բարդուէին, իր տառապանքն ալ կ'անցնէր չափէն, ու իր բարեկամը կը կրկնէր, « քանի մը ամիս եւս, անկէց ետք երջանկութիւն, կառքով պիտի տանիմ քեզ հայրենիք, մինչեւ Վարշաւիա» :

Իրենց պայմանն էր : Իր դրամովը Ցեկանը բժիշկ պիտի ըլլար, անկէց ետք պիտի սկսէր կանոնաւոր կեանք, նոր կեանքը :

Բայց այս քանի մը ամիսները կ'երկարէին, չէին լմննար, ամիսները իրարու կը յաջորդէին, տարիներ կ'ըլլային :

Եւ տասը տարի անցած էր :

Մինչդեռ Ցեկանը, բժշկութիւնը մոռցած, կեանքն ալ մոռցած, իր բարեկամին վաստկած դրամը կը մսխէր :

Ի՞նչ կ'ընէր :

Շուքի մը պատրանքը մոլորեցուցած զինքը, խելքը տուած, յանձնուած հոգիով մարմինով, կը քալէր դէպի չըմննալիք անծանօթը :

Ու կորսուած այսպէս կեանքին մէջ, չես գիտեր ինչո՞ւ, ամէն առտու, կ'երթար բժշկական վարժարան, կը ստորագրէր ներկայութեան տետրակը, ու աճապարանքով, դուրս կը սըպրդէր..

Օրեր, ամիսներ ու տարիներ միեւնոյն խաղը խաղաց :

Տարիները անցան :

Ամէն օր փողոցներուն անկիւնը, բան մը կը տեսնէր, փողոցի կեանքէն բան մը կը սորվէր, ու ամէն օր, իր բարեկամը կը խաբէր աւելի աղուոր, հանդարտութիւնով մը որ, այս տեսակ մարդոց գաղտնիքն է :

Բայց Փեթրուշքա ամէն դժուարութիւն, ամէն չարչարանք կը տանէր դժուարութեամբ, մտածելով որ օր մը, ճակատաբաց պիտի վերադառնար հայրենիք : Իր բարեկամը իր շնորհիւ բժիշկ մը, ինք անոր ձեռքին տակ տարբեր մարդ մը... մարդ մը վերջապէս...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՕՒՐ

(9)

հարցերու եւ խաղաղութեան պահպանման մասին: Մասնախումբ մը կազմուած է, որպէսզի բանաձեւէ այն սկզբունքները որոնց վրայ կրնան համաձայնիլ դաշնակից եւ գերման պատուիրակները:

Գերմանական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Գերմանիոյ ազգային - ընկերվարական վեթերաններուն «առաջնորդ»ը: Ներկայացուցիչներ ղրկած են Պոզպատեայ Սաղաւարտակիրները եւ Գերման Սպաներու Դաշնակցութիւնը: Պատուիրակութիւնը լիազօրութիւն ստացած է Պ. Հիթլէրէն: Ֆրանսայի պատուիրակներն են նախկին նախարար Պ. Ռիվօլէ, երեսփոխան Պ. Ժան Կուա եւն.: Գերման եւ դաշնակից «նախկին»ները միասին ճաշեցին վերջին երկու օրերու ընթացքին:

900 ՄԶԿԻԹՆԵՐ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ցուցակաց թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ ստուգման կը կարօտի.—

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, կրթական նախարարի զեկուցումին վրայ որոշեց փակել 900 մզկիթներ, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, կիրարկելով՝ տարիներէ ի վեր գործադրուող ծրագիրը, որով, Թուրքերը պէտք է ազատուին մահմէտականութեան ազդեցութենէն:

Փակուելիք մզկիթներուն մեծ մասը պիտի փլցուի, իսկ պատմական արժէք ներկայացնող մզկիթները պիտի վերածուին թանգարաններու, ամբարներու, ծխախոտի մթերանոցներու, եւայլն:

Մինչեւ հիմա փակուած են 300 մզկիթներ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են **21, Rue Edmond - Rostand** եւ որոնց փոխան յանձնումի ստացական տրուած է, պէտք է իրենց փաստաթուղթերը ներկայացնեն հետեւեալ կարգով.—

Չորեքշաբթի, **3** յուլիս ժամը 9 — 11, թիւ 7301 - 7400, ժամը 2 — 5 թիւ 7401 — 7500:

Հինգշաբթի, 4 յուլիս ժամը 9 — 11 թիւ 7501 — 7600, ժամը 2—5 թիւ 7601 — 7700:

Ուրբաթ, 5 յուլիս թղթածրարի յանձնում այն օտարականներուն համար, որոնց անունները կը սկսին **I, J, K, L,** տառերով:

Շաբաթ առտու (16 յուլիս) յանձնում տպագիր հարցարաններու, թղթածրարներու կազմութեան համար, այն օտարականներուն, որոնց անունը կը սկսի **M**. տառով եւ որոնք տակաւին չեն յանձնած իրենց թղթածրարները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Վաղը, հինգշաբթի կը սկսի հեծելանիւի Ֆրանսայի 29րդ շրջանը, նախաձեռնութեամբ L'Auto *թերթին: Հեռաւորութիւնն է 4338 քիլոմեթր, զոր հեծելանուորդները պիտի կտրեն 21 հանգրուանով:*

Մրցումին կը մասնակցին 94 մրցորդներ, եօթ ազգերէ (Ֆրանսացի, Պելճիքացի, Իտալացի, Գերմանացի, Սպանիացի, Զուիցերիացի եւ աւստրիացի):

Այս 94 հեծելանուորդներէն 40 հոգի իրենց պատկանած ազգի Հեծելանիւի Դաշնակցութեան կողմէ անջատուելով յատկապէս ղրկուած են Ֆրանսա, մասնակցելու համար այս մրցումին:

Քառասուն անջատուածներէն զատ կան նաեւ 24 հեծելանուորդներ, որոնք նոյնպէս անջատուելով պիտի մրցին անհատապէս: Իսկ մնացեալ 30 հեծելանուորդները կը մասնակցին իբրեւ չրջիկ:

Առաջին հանգրուանն է Փարիզ - Լիլ 262 քիլոմեթր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ, որ ընտրուած էր յունիս 9ին, գումարուեցաւ, յուլիս 1ին: Երեսփոխանները երդում բրին «սահմանադրական հանրապետութեան»: Արարողութենէն առաջ, վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ Զօր. Մէթաքսասի եւ վարչապետին միջեւ: Յետոյ համաձայնութիւն գոյացաւ թէ երեսփոխաններէն անոնք որ կուսակից են միապետութեան, իրենց խղճին դէմ գացած չեն ըլլար, երդում ընելով հանրապետութեան համար, որովհետեւ այդպիսի վարչաձեւի մէջ վեհապետը կրնայ ըլլալ նաեւ թագաւոր ...

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Աթէնքի քաղաքապետին տանը առջեւ, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ նամբուած պաշտօնեայի մը վրէժխնդրական արարքն է:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱԾ ըլլալով, կ'ըսուի թէ Պ. Էռիօ պիտի հրաժարի կուսակցութեան ղեկավարութենէն: Պետական նախարարին դժգոհութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ, նոյնպէս արմատական, յարած է համայնավար - ընկերվարական միացեալ ճակատին եւ Քաշէնի ու Պլումի հետ պայքար կը մղէ ազգային դահլիճին դէմ:

27 *ՕՐ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՕԴԻՆ ՄԷՋ* սաւառնելէ յետոյ, երկուշաբթի օր Մէրիտընին մէջ (Մ. Նահանգներ) վար իջան ամերիկացի օդանաւորդ եղբայրներ էլ եւ Ֆրէտ Քէյ: Թռիչքը տեւած է ճիշդ 27 օր 5 ժամ եւ 33 վայրկեան անընդհատ (653 ժամ): Նախապէս մրցանակ մը շահած էին դարձեալ երկու եղբայրներ՝ Հընթըր, սաւառնելով (1930) 553 ժամ եւ 41 վայրկեան: Քանի մը շաբաթ վերջը նոր թռիչք մը փորձեցին ուրիշ երկու Ամերիկացիներ, Ճէքսըն եւ Օ' Պրայըն, հազար ժամ անընդհատ սաւառնելու մտադրութեամբ, բայց հազիւ 674 ժամ կրցան մնալ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ, երբ լուսանկարներ կ'առնէին արեւելեան սահմանագլուխին վրայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի (3 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միտքերու փոխանակութիւն ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻի դասախօսութեան շուրջ:

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 4 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԶՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մեթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵԻԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ԶՕՐԵԱՆ

Առենախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, ՏԻԿԻՆ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ, **Mlle Lily Laskine**ի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (թաւջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ *Երգչախումբի*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. *Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ*

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M. DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան:

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԴԱՇՏԱՊԱՐՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ*

7 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը

ՄՕՆԹԸՍԻԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ:

ներկայ կ'ըլլայ *Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ*

գեղարուեստական բաժին՝ նուագ, երգ եւ ժազ-պանտ:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— Մասնաւոր օթօքառերը կը մեկնին առաւօտուն փլաս կլիշիէն ժամը 9ին, *10ին, 11ին*, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: վերադարձ՝ ժամը 7, *7.15, 8.30* եւ *9.15*:

Տոմս չունեցողները թող Լաֆայէթէն 8 թիւ հանրակառքը առնել եւ իջնել Մօնթիւսիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց ընկերութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները հոկտ. 1էն ըսկսեալ:

Դրամական.— *Վսեմ. Տիկին Ն. Գարամաճեանէ 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Մըրբեաններէ (Պրիւքսէլ) 2000 ֆրանք, Տիկին Սպարթալէ 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարեանէ, Պ. Ս. Վերտանեանէ 150ական ֆրանք, Պ. Ա. Բարսեղեանէ 120 ֆրանք, Արժանապատիւ Տէր Վ. քհնյ. Ժամկոչեանէ (Լիոն), Պ. Պ. Պետրոսեան եղբարք 100ական, Տիկին Ժանիքօ 50, Ոմն (Տիկին Ա. Յարութիւնեանի միջոցաւ) 25 ֆրանք, Պ. Պոլտոյեան 20 ֆրանք, Պելժարտինէր 10 ֆրանք:*

Իբր տարեկան բաժանորդագրութիւն.— *Տիկին Վ. Ճինօրի 500 ֆր., ողբացեալ Մադոսու պէյ 300 ֆրանք, Պ. Լ. Թուլլաճեան 200 ֆրանք, Տիկին Վ. Եմէնիճեան 60 ֆրանք, Ռըթէլի բաժանորդներ 270 ֆրանք, Անգլիոյ եւ Փարիզի անդամուհիներ 486.50 ֆր.:*

Նիւթեղէն.— *Տիկին Գավուքճեան 4 քիլօ չէօրէք, Պ. Լ. Եավրուեան (Մարսէյլ) 20 քիլօ թէյ, Պ. Ս. Թապիպեան 22 քիլօ շաքարեղէն, 35 քիլօ պիսկիւի, 70 քիլօ լուբիա, Պ. Ինչգալացեան Վահէ 52 քիլօ լուբիա, 1 քիլօ չամիչ, 3 քիլօ սիսեռ, Պ. Ինչգալացեան Հմայեակ 10 քիլօ ձիթապտուղ, Պ. Հապեան 60 քիլօ ձիթապտուղ, 10 քիլօ բակլա, Պ. Պ. Պետրոսեան եղբարք 75 քիլօ ձիթապտուղ, Պ. Պ. Չրպաչեան եղբարք 75 քիլօ արմաւ, Տիկին Սիսլեան Ա. 36 տուփ զուիցեր. պանիր, Տիկին Ի. Ֆրէնկեան եւ որդի 10 քիլօ չօքօլա, 10 քիլօ չէօրէկ, Պ. Ցովնանեան Մ. 21 ժերսէ հագուստ եւ մանած, Պ. Քէշիշեան մէկ քանդակուած ափսէ:*

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻ[ՒՆ]

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 15էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ **ՍԻՓԱՆ** ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ՝ **Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni**, **Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թի[ւ] հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏ

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք *ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ* ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ *տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):*

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն	10	*ֆրանք:*
Տպգր. ծախք	1	»
	11	*ֆրանք:*

Գաւառներ ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **«HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց ինչո՞ւ քարոյապէս փչացան Հրեաները: Եթէ նրանց ազատ ասպարէզ տային գործելու, եթէ նրանց չըհալածէին, նրանք երբեք ստիպուած չէին լինի խարեբայութեամբ ապրել: Հրեան ցեղական հարուստ ձիրքեր ունի, նա խելքի, իմաստութեան, գիտութեան, ճարտարութեան եւ գեղարուեստի ասպարէզում հանդէս է բերել ամենանշանաւոր հանճարներ: Օրինակ, Գերմանիայում նրա դրութիւնը փոքր ի շատէ ապահով է եղել, եւ նա միշտ նշանաւոր եւ օգտաւէտ է յայտնուել մարդկային գործունէութեան ամէն ճիւղերում: Իսկ մահմէտական աշխարհում նրան ճնշել են,— նա դարձել է վնասակար: Սկսեալ Եգիպտոսի փարաւոնների օրերից, աշխարհի երեսին ցիրուցան եղած այդ ազգը հալածւում է: Հալածանքը սովորեցրեց նրան խարեբայ լինել, խորամանկ լինել, նենգաւոր լինել: Այդ յատկութիւնները, որ առաջ եկան նեղուած կեանքի անխուսափելի անհրաժեշտութիւնից, դարձան բնաւորութիւն եւ ժառանգաբար անցան սերունդից սերունդ: Միայն դժբախտ դրութեան բարեփոխութիւնը կարող էր մաքրել այդ վատ յատկութիւնները: Եւ որտեղ նրանց դրութիւնը բարեփոխուեցաւ, այնտեղ նրանք լաւացան: Իսկ Պարսկաստանում եւ առհասարակ մահմէտական աշխարհներում նրանց դրութիւնը դեռ եւս անհանդուրժելի պայմանների մէջն է գտնւում: Նրանց կայքը յափշտակւում են, նրանց բարբարոսաբար չարչարւում են, նրանց ամէն կերպ հարստահարում են, նրանք էլ սովորեցին իրանց զէնքով՝ խելքով հարստահարել իրանցից աւելի միամիտներին: Այդ դէպքում խաչագողի նշանակութիւնը Հրէայից ոչինչով չէ զանազանւում, տարբերութիւնը միայն նրանց դաւանութեան եղանակի մէջն է:

— Հիմայ հասկացա՞ք, շարունակեց նա, որ մահմէտականութիւնը ինքն է մեղաւոր, որ պատրաստում է իւր միջից անպիտան մարդիկ: Եւ Պարսկաստանի նման երկիրը միայն կարող էր արտադրել խաչագողներ: Որպէս չէ կարելի մի վատ, անարգաւանդ հողից առողջ եւ պտղաբեր բոյսեր սպասել, այնպէս էլ չէ կարելի մի անբարեկարգ երկրից սպասել լաւ մարդիկ: Վատ հողը կարելի է մշակել եւ պտղաբեր դարձնել,— նոյնպէս եւ մի անբարեկարգ երկրի, որպիսին է Պարսկաստանը, հասարակական կազմակերպութիւնը կարելի է այնպիսի պայմանների մէջ դնել, որ եթէ վատերը, անբարոյականները բոլորովին չըոչնչանան, գոնէ նրանց թիւը համեմատաբար շատ փոքր լինէր:

Եւ նա երկար խօսում էր այն մասին թէ ինչ միջոցներ է հարկաւոր գործ դնել, որ աղքատութիւնը եւ մարդկանց չարութիւնը վերացուի, որ բոլոր մարդիկ լինեն կրթուած, բարի, գոհ եւ բախտաւոր: Այդ ամէնը բացատրում էր նա այնքան պարզ լեզուով, որ ես այժմ բոլորը հասկանում էի:

Այնուհետեւ ես համարեա ամէն գիշեր խօսում էի նրա հետ եւ շատ բաներ էի սովորում: Նրա հայեացքները, նրա կարծիքները բոլորովին տարբեր էին իմ մինչեւ այնօր լսածներից եւ սովորածներից: Օրինակ, մեր տէրտէրից շատ անգամ լսել էի թէ գողութիւնը մեղք է, եթէ գողանալու լինես, մեռնելուց յետոյ հոգիդ կը տանեն դժոխքի կրակի մէջ կ'այրեն: Բայց ես դժոխքի կրակից շատ չէի վախենում, որովհետեւ դեռ նպատակս երիտասարդ էի, մինչեւ մեռնելը շատ ժամանակ ունէի, կարող էի հազար անգամ գողանալ, թողութիւն ըստանալ: Եւ այսպէս իմ գործը հեշտացած էր: Բայց թէ այս աշխարհի, ներկայ կեանքի համար գողութիւնը ի՞նչ վնաս ունէր,— տէրտէրը այդ մասին ոչինչ չէր խօսում, նա միայն սպառնում էր դժոխքի կրակով: Բայց Համբը, բացի դժոխքից, նաեւ ասում էր որ գողի համար հէնց այդ աշխարհը նմանապէս դժոխք է, եւ եթէ ես առաջուց գիտենայի, երբեք չէի գողանալ: Ես շատ էի գողացել, շատ էի խաբել, ահագին գումարներ էի ձեռք բերել, բայց երբեք բախտաւոր չէի եղել:

«Քո անձնական բարիքը պէտք է որոնես ուրիշի բարիքի մէջ», ասում էր նա, «կը ցանկանայիր, որ ուրիշը անէ քեզ այն բանը, ինչ որ քեզ ախորժելի չէ, օրինակ, գողանայ քեզանից, խաբէ, հարստահարէ քեզ, անպատուէ քեզ, ճնշում գործ դնէ քեզ վրայ եւայլն»: «Չէի ցանկանայ», պատասխանում էի ես: «Ուրեմն դու էլ չպիտի անես ուրիշներին»: Յետոյ հարցնում էր. «Դու կը ցանկանայի՞ր որ ուրիշները սիրէին քեզ, օգնէին քեզ, յարգէին քո մարդկային իրաւունքները, չհարստահարէին քեզ»: Կը ցանկանայի»: «Ուրեմն դու էլ եւ միեւնոյն կերպով պէտք է վարուես ուրիշների հետ»: Նա ասում էր. «Մեր օգուտը ուրիշի օգտի մէջն է, վնասելով նրան, վնասում ենք մեզ»:

Բայց քաւոր Պետրոսը, իմ նախկին դաստիարակ, բոլորովին հակառակն էր խօսում, նա ասում էր. «Մենք մեր անձի համար ենք ապրում, մարդը պէտք է հոգ տանի իւր անձի եւ իւր բարօրութեան համար միայն, բայց երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իմ բարօրութեանը, ես պէտք է աշխատեմ նրան ոչնչացնել որ իմ անձը լաւ ապրի»: Ես այժմ հասկանում էի թէ որ աստիճան անբարոյական նշանակութիւն ունէին այդ խօսքերը, թէ որքան վնասակար էին նրանք: Դիցուք թէ, ես իմ անձի բարօրութեան համար ոչնչացնէի մի ուրիշին, ինձանից աւելի տկարին. չէ՞ որ կը գտնուէր մէկը, ինձանից աւելի զօրեղը, նա էլ իւր բարօրութեան համար ինձ կ'ոչնչացնէր, եւ այսպէս, զօրեղը անզօրին սպառելով, մարդկային հասարակութեան մէջ կը տիրէր ընդհանուր ամայութիւն, ընդհանուր դժբախտութիւն:

Համբը միշտ իւր խօսքերի մէջ օրինակ էր առնում իմ անձը, կարծես, ես ամբողջ մարդկութեան ներկայացուցիչը լինէի: Ասում էր, քո անձը քեզ աւելի մօտ է, դու նրա հետ աւելի ծանօթ ես, եւ քո անձի օրինակով կարող ես դատել բոլոր մարդերի վրայ: Ինձ երեւում էր, որ ես գրաւել էի նրա ուշադրութիւնը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՍՐԹՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 4 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2848 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Առիթ ունեցանք բացատրելու թէ՝ վերջերս «քաղքենի» եղանակ մը եւս կը հնչէ խորհրդային աշխարհին մէջ,—ընտանիքի գաղափարը:

Մեր առաջին տեսութիւնը հիմնուած էր հեռագրական լուրերու վրայ, որոնք ինչքան ալ վաւերական ըլլային, չէին կրնար ամբողջական գաղափար տալ կատարուած վերագնահատման մասին:

Այժմ աչքի առջեւ ունինք «Պրավդա»յէն թարգմանուած գրութիւն մը, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (15 յունիս):

Կէս – լուրջ, կէս – երգիծական այդ գրութիւնը վառ գոյներով կը պարզէ ոչ միայն հաստատուած կարգ ու սարքին ողբերգութիւնը, այլ եւ կը ներկայացնէ տարրական գիտելիքներ՝ ամուսնութեան, ամուսնալուծման, ընտանիքի եւ մօր մասին:

Ամէնէն մոլեռանդ հակայեղափոխականն իսկ չպիտի յաջողէր բոլշեւիկեան «նոր կենցաղը» ծաղրել այնքան սրամտօրէն եւ անգթօրէն, որքան այս գրութիւնը, որուն խորագիրն է «Մայրը»:

Թոյլ տուէք մեր աշխարհաբարին վերածել քանի մը հատուածներ.

— «Մի ժամանակ նոր կենցաղը կը փորձէին ստեղծել հաստատութեան գրասենեակին մէջ: Երեւան եկան մասնաւոր գրքոյկներ եւ ձեռնարկներ, որոնց մէջ սիրտ սառեցնող բարեխղճութեամբ շարադրուած էին նոր ծիսակատարութիւններու ձեւերը»:

Նախընտրելի է որ մնացեալը կարդաք մեր ուղղագրութեամբ, բայց իր բնագրով, իբրեւ աւելի հարազատ եւ ... պատկերալից.

— «Այս դեղատոմսով կարճ ժամանակից յետոյ խզբզվեց կոշմարային ներածշտական պրոֆմիութենական միստերիա՝ «Կարմիր կնունք» անուան տակ:

Նորածինին տանում էին տեղկոմի գրասենեակը: Այստեղ տեղի էր ունենում նուէրը յանձնելու հանդիսաւորութիւնը: Նուիրում էին միշտ միեւնոյն բանը,— կարմիր չթէ վերմակ: Բայց այդ վերմակի համար տեղկոմի նախագահին արդէն ռեվանշ (հատուցում) էր ձեռք բերում,— մանկան օրօրոցի առաջ նա երկու ժամ տեւող զեկուցում էր կարդում միջազգային դրութեան մասին:

Նորածինը բնականօրէն լաց էր լինում, սակայն փորձուած հռետորի համար դժուար բան չէր նրանից աւելի բարձր բղաւելը: Հասակաւորները ձանձրոյթով ծխում էին: Նուագախումբը յաճախ տուշ էր նուագում: Զեկուցումը վերջանալուց յետոյ լացից բաւականին կապտած մանկան անուն էին տալիս,— տղային կոչում էին Դոբրոխիմ, իսկ աղջկան՝ Կուվալդա, յոյս ունենալով որ երեխաները այդպէս կը կոչեն ամբողջ կեանքի ընթացքում»:

Նոյն սուր սլաքները՝ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման խեղկատակութեանց մասին:

— «Ամուսնանալը հեշտ է, իսկ բաժանուելն արդէն բոլորովին դժուար չէ: Անկեղծօրէն ասած, մեզանում բաժանուելն աւելի հեշտ է, քան ասենք թէ տնային գրքոյկում գրանցուելը կամ անհրաժեշտ տեղեկանք ստանալը կամ ամառանոց նաւթ տեղափոխելը:

Սակայն չափազանց խելօք ու մարդավարի օրէնքն ամուսնալուծութեան մասին, ամենեւին նրա համար չէ գրուած, որպէսզի նրանից օգտուեն այնպէս ինչպէս տրամուէյից: Նստեցիր, վճարեցիր տասը կոպէկ, ման եկար քո քէյֆով, եւ վազիր միւս վակոնի յետեւից»:

Բայց միայն կծու հեգնութիւններ չեն որ կը հոսին գրութեան մէջ, այլ եւ ... հասարակ մահկանացուներու յատուկ խրատներ:

Յօդուածագիրը կը պահանջէ որ հանրային կարծիքն ալ օգնէ օրէնքին: Բարեկամները պէտք է «երես դարձնեն», ընկերները պէտք է «ձեռք չտան» այն մարդուն որ տարին գրեթէ մէկ անգամ կը փոխէ իր կինը, որ կը լքէ կինն ու երախաները:

Դեռ կան վիժման պարագաները, ու վերջապէս փառաբանութիւնը ընտանիքի գաղափարին, այլ մանաւանդ մօր.

— «Իւրաքանչիւր աղջկան մէջ պէտք է գնահատել ապագայ մայրը:

«Պէտք է մէկ երեխայի մօր մէջ գնահատել 8 երեխաներու ապագայ մայրը»:

Եւ երբ աւելցնենք թէ կը յանձնարարուի նաեւ «մասնաւոր, ապետական հոգատարութեամբ վարուիլ կնոջ հանդէպ»,— կրնանք առանց դժուարութեան դատել վերագնահատման խորութիւնը:

Այլ եւս չենք հարցներ թէ այս բոլորը ինչով կը տարբերին հակայեղափոխական գիտելիքներէն, մինչեւ իսկ փաշական եւ հիթլէրական քարոզներէն:

Այս հարցին մէջ ալ, նոյն հիմնական հոգն է որ կը զբաղեցնէ, մեզ.— Երեւանն ու իր վարիչները, ներսի եւ դուրսի Երեւանցիները պիտի բարեհաճի՞ն օգտուիլ իրենց վարպետներուն վերագնահատման այս փորձերէն, որոնց շատ աւելի կարօտ է մեր մինուճար հայրենիքը, իր միջավայրով եւ իրական պահանջներով:

Այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս քաղաքական – տնտեսական ասպարէզին մէջ, իմաստակութիւնը, կապկութիւնը եւ բթամտութիւնը ի վերջոյ տեղի պիտի տա՞ն առողջ դատողութեան առջեւ:

Քննական միտքը, վերլուծական ոգին ինչո՞վ կը հակասեն յեղափոխութեան շահերուն:

Լէնինը ինք տարիներ առաջ եւ գրաւորապէս չյիշեցո՞ւց թէ բոլորովին տարբեր երկիրներ են Հայաստանն ու Ռուսաստանը:

Միասնիկեանը չէ՞ր որ ձաղկեց ռուսական կարմիր գօտին:

Իսկ բուն կեանքը, 1921էն ի վեր, շատ աւելի հրահանգիչ դասեր չսորվեցո՞ւց:

Քիչ մը թափ տուէք ձեր մտքին, փոխանակ «ֆորմիւլ»ներ հոլովելու թութակի պէս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելմտական վերակազմութեան մասին

Նախարարական խորհուրդին առջի օրուան նիստին մէջ, որոշուեցաւ խնայողութեանց վերաբերեալ հրամանագիրները պատրաստել մինչեւ յուլիս 16: Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց առաջին երկու հրամանագիրները որոնց մէկով կը ջնջուի միեւնոյն ատեն քանի մը պաշտօն վարելու դրութիւնը: Հանգստեան թոշակներու նախարարը ժողովին ներկայացուց հրամանագրի նախագիծ մը, որ կը տրամադրէ վերաքննութեան ենթարկել հանգստեան թոշակները, թէ կրճատումներ կատարելու եւ թէ զեղծումները խափանելու համար:

Որպէսզի կարելի ըլլայ փութացնել ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան գործը, նախարարական խորհուրդը որոշեց դադրեցնել հետեւեալ հաստատութեանց պաշտօնեաներուն տարեկան արձակուրդը.— պետական խորհուրդ, հաշուակալութեան դիւան, ելմտական ընդհանուր տեսչութիւն, վարչական ընդհ. տեսչութիւն, մէկ խօսքով՝ բոլոր վարչութեանց վերստուգման գրասենեակներ: Արձակուրդ չպիտի ստանան նաեւ բոլոր նախարարութեանց գրասենեակներու վարիչները, ցնոր տնօրինութիւն:

Իտալիոյ դժգոհութիւնը Անգլիոյ դէմ

Եթէ համաձայնական խնդիրը չկարգադրուի, պատերազմը անխուսափելի է մինչեւ Սեպտ. 15

Պ. Իտընի զեկուցումը՝ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին առջեւ, ընդհանուր դժգոհութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Կիսապաշտօնական մամուլն անգամ չի ծածկեր յառաջ եկած դառնութիւնը: Նախ բոլորն ալ կը բացատրեն թէ Իտալիա չէր կրնար ընդունիլ Անգլիոյ առաջարկները, որովհետեւ անոնք չէին կրնար տեւական խաղաղութիւն մը ապահովել արեւելեան Ափրիկէի սահմանին վրայ: Եթովպիա պիտի մնար հանգիստ եւ անպատիժ եւ նոյն իսկ խրախուսուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, իբրեւ անոր գործակիցը: Ինչ կը վերաբերի Օկատէնի նահանգը Իտալիոյ ձգելու առաջարկին, արտաքին նախարարութեան օրկանը գիտել կուտայ թէ Հապէշիստանի ամէնէն ամուլ հողամասն է այդ, անարժէք՝ տնտեսական տեսակէտով: «Իտալիա պէտք եղածէն աւելի ունի անմշակելի անապատներ: Ան կը փնտռէ արտադրիչ աշխատանքի դաշտեր, եւ ոչ թէ անօգուտ եւ անկառավարելի տարածութիւններ»:

Կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ Մեծն Բրիտանիա անընդունելի առաջարկներ ներկայացնելով կ'ուզէ ժամանակ շահեցնել, որպէսզի Եթովպիա զօրացնէ իր պատրաստութիւնները՝ Իտալիոյ զինուորական ձեռնարկներուն դէմ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Անգլիոյ պատուիրակը առաջարկներ ներկայացուցած ատեն, կարծիք չէ հարցուցած հապէշական կառավարութեան, որ անընդունելի կը գտնէ զանոնք:

Հռոմի մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան Լոնտոնի իտալական դեսպանին եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութեան, ուր անգամ մը եւս պիտի պարզուի Մուսոլինիի տեսակէտը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ, մինչեւ սեպտեմբեր 15, եթէ Մեծն Բրիտանիա չյաջողի կարգադրել վէճը, ուղղակի միջամտութեամբ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ:

Մոսկուայի բողոքը Ճափոնի դէմ

Թոքիոյի խորհրդային դեսպանը յուլիս 2ին ծանուցագիր մը յանձնեց ճափոնական կառավարութեան, բողոքելով սահմանային ութ դէպքերու դէմ, որոնց պատասխանատու կը համարուին ճափոնական նաւեր կամ զինուորներ: Դէպքերը պարզելէ յետոյ, բողոքագիրը կ'ըսէ.— «Համոզուած ըլլալով որ այս խռովութիւնները կրնան ծանր հետեւանքներ ունենալ երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար, խորհրդային կառավարութիւնը կ'արտօնէ զիս բողոքել Մանչուրիոյ ճափոնական զինուորական իշխանութեանց ընթացքին դէմ, իշխանութիւններ որոնց պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ճափոնական կառավարութեան վրայ: Միեւնոյն ատեն արտօնուած եմ տեղեկացնելու ձեզ թէ խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար թոյլ տալ որ ճափոնական-մանչուրիական նաւեր մտնեն Խ. Միութեան ներքին ջուրերուն մէջ, եւ եթէ, հակառակ ամէն ազդարարութեան, այդպիսի նաւեր մտնեն խորհրդային ջուրերը, հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը պէտք է կրեն Մանչուրիոյ ճափոնական իշխանութիւնները: Խորհրդային կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Ճափոն արագ եւ կորովի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, խափանելու համար գրգռիչ դէպքեր»:

Ի՞նչ կ'առնեն Գերմանիա եւ Լեհաստան

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պերլին հասաւ երէկ, չորեքշաբթի, եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Այցելութիւնը պիտի տեւէ երկու օր: Նախարարը պիտի տեսակցի Հիթլէրի, Զօր. Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի հետ: Հակառակ խիստ գաղտնապահութեան, լաւատեղեակ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ այցելութեան նպատակն է ծրագիր մը յօրինել, իբրեւ պատասխան ֆրանքօ-խորհրդային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին: Թէ Գերմանիա եւ թէ Լեհաստան տրամադիր կ'երեւան ընդունելու ոչ – յարձակման եւ խորհրդակցական դաշինքներու դրութիւն մը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, առանց փոխադարձ օգնութեան որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնելու: Տարակոյս չկայ թէ Լեհաստան պիտի նախընտրէր որ Ֆրանսա Գերմանիոյ կողմն ըլլայ քան Խ. Միութեան:

Խորհրդակցութեան նիւթ պիտի դառնայ նաեւ Տանցիկի Ազատ Քաղաքին տնտեսական տագնապը, որ հաւասար է սնանկութեան եւ որուն հետեւանքով ծանր կորուստներ կրած են լեհական հաստատութիւններ:

ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ որոնց աշխատանքի արտօնութեան պայմանաժամը կը լրանայ յունիս 30ին, պէտք է վերանորոգման համար դիմում կատարեն մինչեւ յուլիս 15, ներկայացնելով.— 1. խնդրագիր մը դրոշմնաւոր թուղթի վրայ.— 2. Աշխատանքի վկայական մը.— 3. Ինքնութեան թուղթը. — 4. Տեղաւորման գրասենեակին կողմէ տրուած առաջին վկայագիրը (նըպաստաւոր): Գրասենեակները անընդհատ բաց են ժամը 8 — 2.45:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԶԵԿՈՅՑ

Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնը ազուոր գրասենեակ մըն է, որ ունի ազուոր գրի մեքենայ մը,— կը տպէ ու կը տպէ:

Վերջերս երկու կարճ զեկոյցներ տպելով ղրկած էր թերթերուն:

Առաջինը տհաւասիկ.

— Ներկայիս կը յայտարարենք որ այն յերիւրանքը թէ Միութիւնս Սելանիկէն հարիւր որբեր կը բերէ Ֆրանսա, երկրագործութեան մէջ աշխատցնելու համար, բացարձակապէս անհիմն է: Այդպիսի որոշում եւ հրահանգ երբեք տրուած չէ եւ չի կրնար տրուիլ, եթէ ուզուի իսկ, երբ Ֆրանսա գործազրկութեան հետեւանքով իր դուռները պինդ փակած է օտարներու առջեւ:

Այս անգամ քիչ մը մարդավարի հայերէնով գրուած այս զեկոյցը որո՞ւ պատասխանն է,— նշդուած չէ:

Վահէն հարցուցած էր նոյն այս էջին վրայ: Ես ալ ուզեցի հասկնալ թէ որո՞ւ ուղղուած է, ո՞վ է գրեր այն «յերիւրանքը» որ «բացարձակապէս «անհիմն է»եղեր,—եթէ յերիւրանք է, արդէն անհիմն է, բառդ ալ խօ՞սք է, փաստաբան էֆէնտի:

Պրպտեցի եւ գտայ:

ԵՐԿՈՒՆՔի վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է Սելանիկեան թղթակցութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ Բարեգործականը կ'աշխատի հարիւր որբեր բերել Յունաստանէն Ֆրանսա: Այս թղթակցութեան պատմութիւնը շատ լաւ գիտէ Բարեգործականի էֆէնտին, սակայն չգիտնալ կը ձեւացնէ:

Ահա պատմութիւնը: ԵՐԿՈՒՆՔ, որբերու պատմութեան վերաբերեալ ամէն նիւթ ուզելով արձանագրել իր էջերուն մէջ, արտատպեր էր այդ թղթակցութիւնը, որ Սելանիկէն ղրկուած է ՅՈՒՍԱԲԵՐի, ասկէ երկու տարի առաջ: Որբերն են, որ իրենց պատմութիւնը կը գրեն,— հին դէպք մըն է որ կ'արձանագրեն իրենց պատմագիրքին մէջ,— Բարեգործականը չէ հերքած այդ լուրը իր ժամանակին, ուրեմն յերիւրանք չէ, բայց չէ՞ որ զեկոյց պէտք է տալ մամուլին, կամ նիւթ՝ գրի մեքենային:

Բարեգործականի երկրորդ զեկոյցը շատ աւելի հետաքրքրական է.

— Որ եւ է թիւրիմացութեան միանգամ ընդ միշտ առաջքը առնելու համար, կը յայտարարենք նաեւ որ Նանսէնեան Միջ. Օֆիսի կողմէ վերջերս մեր խնդրանքին վրայ Միութեանս տրամադրութեան տակ դրուած 10.000 զուից. ֆրանքի (50.000 ֆրանս. ֆրանք) նպաստադրամը սահմանուած ըլլալով Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ անգործ եւ չքաւոր ընտանիքներու ապրուստի միջոցներ հայթայթելու նպատակին, բոտ այնմ այդ շրջաններուն մէջ մեր մասնաժողովները այդ աշխատանքը կը կատարեն՝ յիշեալ օֆիսին ներկայացուցիչներուն հետ համախորհուրդ:

Պէտք է դիտել տալ թէ ազգը վստահութիւն ունի՞ Բարեգործականի բաշխումի արդարութեան վրայ: Եթէ Բարեգործականը գիտնար կատարել արդար բաշխումը, վրան թուխս նստած կտակներէն շատեր կ'երթային Հայաստան, իսկ ուրիշ գումարներ՝ աղքատիկ դպրոցներէ ներս:

Բայց ներողութի՛ւն, ժընեւէն տրուած այդ նպաստին մասին կազմակերպութիւններ կան, որ իրենց խօսքն ունին: Օրինակ Զոմը, որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, փոխանակ դիմելու Բարեգործականի, կը լսեմ որ ուղղակի պիտի դիմէ, մասնաւոր խողովակով մը, ժընեւ:

Եւ վստահ եղէք, երբ ժընեւ գնահատէ Զոմունեաց ծրագիրը, աշխարհ ալ կը տեսնէ թէ Զոմունիք ի՞նչպէս լաւ կը գործածեն դրամը:

ԱՐԱԶ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

(ԶԵԿՈՅՑ 1935 ՅՈՒԼԻՍ 2Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը, որ կը շարունակէ իր գումարումները ընդհանրապէս շաբաթը մէկ անգամ, յունիս 28ին իր 22րդ նիստը ունեցաւ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ եւ զբաղեցաւ իր օրակարգին վրայ գտնուած հարցերով:

Նախորդ նիստերու մէջ տրուած որոշման համաձայն, չորս անձերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, առաջնորդութեամբ երեսփոխան Պ. Մուրէի, յունիս 27ի առաւօտը ընդունուեցաւ Աշխատանքի նոր նախարար Պ. Ֆրոսառի կողմէ եւ անոր ներկայացուց Միացեալ Յանձնաժողովին պատրաստած նոր յուշագիրը: Պատուիրակութիւնը, մատնանիշ ընելով հայ գաղթականներու ողբերգական եւ բացառիկ կացութիւնը, նախարարին ուշադրութեանը ներկայացուց հայ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերու վերանորոգութեան տուրքի աշխատանքի իրաւունքի ջնջման պարագաներ, որոնք աղիտալի հետեւանքներ կ'ունենան ընտանիքներուն համար, քանի որ, ոչ միայն կը զրկեն զանոնք իրենց օրապահիկը ճարելու հնարաւորութենէն, հապա նաեւ գործազրկութեան նպաստի իրաւունքէն եւ ընկերային ապահովագրութեանց համար մինչեւ հիմա իրենց վճարած դրամագլխէն, եւ բաց աստի, զիրենք կ'ենթարկեն ինքնութեան 100 փրանքնոց թուղթ առնելու պարտաւորման: Պատուիրակութիւնը միանգամայն ի վեր հանեց թէ 10 առ 100ի օրէնքը կը շարունակուի անխտիր ի գործ դրուիլ հայ աշխատաւորներու համար, հայ աշխատաւորներու խմբովին արձակումները կը յաճախեն, եւ միւս կողմէ Մարսիլիոյ մէջ, թէպէտ վերջերս բարեացակամ մասնակի կարգադրութիւն մը եղած է, հայ գործազուրկները զրկուած կը մնան դեռ գործազրկութեանկանոնադրական նըպաստէն: Նոյնպէս, նախարարին ուշադրութեանը յանձնեց այն հայ գաղթականները որոնք իրենց ինքնութեան թուղթերուն մէջ օտար երկրի մը հպատակ ցոյց տրուած են, մինչդեռ չեն իրօք:

Նախարարը ի պատասխանի յայտարարեց թէ նշանակուած դժուարութեանց մէջէն ելլելու միակ միջոցը այն է որ կիրարկուող կանոնադրութիւնները բացառութիւն ընեն քաղաքական ապաստանեալներուն համար ինչպէս են Հայերը, եւ այս ուղղութեամբ կարգադրութիւն եղած է որպէսզի Մարդու Իրաւունքի Պաշտպան Լիկան կամ Ֆրանսայի Աշխատաւորութեան Ընդհ. Միութիւնը, նկատի առնելով հայ աշխատաւորներուն քաղաքական ապաստանեալի հանգամանքը, հաստատեն անոնց համար մասնաւոր կարգադրութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Մարսիլիոյ մասին, թէ նախարարը եւ թէ Պ. Մուրէ, յայտնելով որ գործազրկութեան նպաստի հարցը կախում ունի Մարսէյլի քաղաքապետութենէն, խոստացան այդ գործին մասին յատկապէս խօսիլ Մարսիլիոյ քաղաքապետ Պ. Թասոյի: 10 առ 100ի օրէնքին գալով, այս սահմանն ալ զանազան արհեստներու համար պիտի վերաքննուի, իսկ Հայերը ընդհանրապէս իբր քաղաքական ապաստանեալներ պիտի նկատուին:

Պատուիրակութիւնը յետ ունկնդրութեան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ դիւանապետ Պ. Շայեէի հետ, որուն իրաւասութեան մէջ կը գտնուի հայ աշխատաւորներու հարցը:

⁂ Աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած հայ գաղթականներու արձանագրու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

Հայ կեանքի ախտերէն մէկն ալ ռուսամոլութիւնն է, որ այլանդակ ու սպանիչ չափեր ընդունած է մանաւանդ Կովկասի մէջ:

Համեմատաբար նոր է այս ախտը հայ կեանքին մէջ, ուր ան արմատ բռնած է ռուսական գրաւումէն յետոյ, շուրջ հարիւրեամեակ մը առաջ: Ճիշդ է, տակաւին Իսրայէլ Օրիի եւ Դաւիթ Բէկի օրերէն հայ քաղաքական միտքը իր խարխափումներուն մէջ կը բռնէր նաեւ Ռուսաստանի ճամբան եւ օգնութիւն կը յուսար ռուս ցարերէն ու բանակներէն, բայց, այդ խաւար ու տագնապալի շրջաններուն անգամ, երբ տակաւին հասուն չէր հայ քաղաքական միտքը, ոչ ալ յետագայ սերունդներու զարհուրելի փորձառութիւնը կար, հայ մարդը բնաւ այն ռուսամոլը չէր, ինչ որ է այսօր:

19րդ դարու սկիզբէն, ռուսական հսկան շարժեցաւ դէպի Կովկաս եւ հայ հողերուն հետ գրաւեց նաեւ հայ սրտերը: Աննշանակ չէ հայ զէնքի, բազուկի ու մտքի աջակցութիւնը օտար ազգերուն ու պետութիւններուն, բայց թերեւս ոչ ոքի այնքան լիառատ ու ինքնամոռաց զոհողութեամբ տրուած է այդ օգնութիւնը, որքան Ռուսին ու Ռուսաստանին: Ու նաեւ ոչ ոքի այնքան մոլեռանդ հաւատարմութեամբ ծառայած է Հայը ազգովին, եւ ոչ ոքի այնքան սրտաբացօրէն վստահած է իր բախտը, որքան Ռուսին ու Ռուսաստանին, հոգ չէ թէ մինչեւ ալ գիտակցելով որ այդ հաւատարմութեան ու վստահութեան համար զարհուրելիօրէն կը պատժուի — ինչպէս պատժուեցաւ յաճախ — այն բոլորէն, որոնք թշնամի են Ռուսին ու Ռուսաստանին: Բայց հայկական բոլոր այդ աջակցութիւններուն, հաւատարմութիւններուն ու վստահութիւններուն հանդէպ, Ռուսն ու Ռուսաստանը ոչ միայն բնաւ չգործադրեցին իրենց հանդիսաւոր խոստումները, այլ եւ խաբեցին ու կեղծեցին շարունակ եւ, յաճախ ալ, ինչպէս ահա մեր օրերուն, ձեռք ձեռքի տուին մեր ժողովուրդի ու հայրենիքի թշնամիներուն:

Տակաւին Ներսէս Աշտարակեցիի օրերէն, Ռուսաստանը խաբեց մեզ ու դաւադրեց մեր գոյութեան դէմ: Ռուսական զէնքի յառաջապահ հայ կամաւորական գունդերը անձամբ եւ խաչով ու խաչվառով առաջնորդող Ներսէսի բաժինը աքսորը միայն եղաւ: Տարբեր ճակատագիր չունեցան նաեւ բոլոր Ներսէսներու բոլոր յաջորդները, մինչեւ մեր օրերուն: Որքան հաւատարմօրէն ծառայեց Հայը Ռուսաստանին, այնքան այս վերջինը արհամարհեց զայն ու անիրաւեց: Ու ռուսական ամբողջ քաղաքականութիւնը խտացաւ միակ նշանաբանի մը մէջ — Հայաստանն առանց Հայերու:

Այդ նշանաբանի ատրճանական գործադրման ցայտուն ապացոյցներն էին ռուս բանակներու կեղծ նահանջները Հայաստանի զանազան ռազմաճակատներուն վրայ, անցեալ դարու սկիզբներէն մինչեւ 1915ի Վասպուրականի աղէտաւոր նահանջը: Ապացոյցներ են նաեւ հայահալած քաղաքականութիւնը՝ եկեղեցական կալուածներու բազմիցս գրաւումով, հայ — թաթարական ընդհարումներու շղթայազերծումով, կովկասահայ մտաւորականութեան աքսորով, Դաշնակցութեան մեծաղորդ դատով, հայ մշակութային ազգակներու քայքայումով, հայ մարտական խումբերը թրքական սահմանին վրայ կրակի բռնելով, հայ քաղաքական դատի լուծումը քանիցս ձախողեցնելով, հայ կամաւորական բանակներու լուծումով, հայկական ռազմաճակատը վերջին անգամ լքելով, Պրեստ Լիթովսկի դաշնագիրը ստորագրելով, Հայաստանի մանուկ անկախութիւնը խորտակելով եւն. եւն.:

Սոսկալին, սակայն, ռուսական այս հայահալած քաղաքականութիւնը չէ այնքան, որքան այդ քաղաքականութեան բոլոր դարուն դասերէն տակաւին մեր չխրատուիլը, մեր ռուսամոլութիւնը, որ կը թուի թէ անբուժելի ախտ մըն է այլ եւս:

Նոր ապացոյցը այդ ախտին՝ կու տայ Հայաստանի ժողովուրդը:

«Հայ աշակերտները, կը գրէ վերջերս «Մոսկուա Նիւզ» անգլ. թերթը, Հայաստանի մէջ կը սկսին ռուսերէն սորվիլ դպրոցական երրորդ տարուան մէջ, ամէն օր մէկ ժամ»...

Աւելին: «Բազմաթիւ հայ ծնողներ, կը գրէ նոյն թերթը, կը նախընտրեն ուղարկել իրենց զաւակները ռուս դպրոց»...

Եւ վերջապէս ալ աւելին: Սկիզբէն ի վեր զուտ հայկական Լէնինականի մէջ (Ալեքսանդրապոլ) ռուս դպրոցներու աշակերտներուն «65 առ հարիւրը Հայեր են»...

Այս տողերը կարդալէ յետոյ, կը թուի թէ այլ եւս աւելորդ կը դառնայ որ եւ է մեկնաբանութիւն...

Խմբագրական «Ազատ խօսք»ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ

Իտալացիները Էրիթրէա եւ Սոմալի ուղարկած են 6 կամ 7 զօրաբաժիններ, որոնք օժտուած են արդիական սպառազինութեամբ: Անշուշտ, զինուորներու այս քանակը մեծ բան մը չէ, նոյն իսկ նկատի ունենալով տեղական խոշական ուժերը, կարելի է ըսել թէ՝ անիկա անբաւարար է Հռոմի համար՝ իր կամքը պարտադրելու Ատիս — Ապապայի: Ճիշդ է որ Հապէշիստանը չունի մեծ թիւով բնակչութիւն, որ 6էն աւելի եւ 12 միլիոնէն պակաս կը նկատուի: Ան չունի նաեւ մեծաթիւ բանակ մը՝ արդիական իմաստով: Իբրեւ բանակ 400.000 կը հաշուեն իր կանոնաւոր զօրքը՝ կան և ցեղեր ու ցեղախումբեր, բայց, ընդհանրապէս, ան զուրկ է սպայակոյտէ, հրամանատարութենէ, թէքնիք միջոցներէ եւ տիրակալող զէնքերէ:

Այս կայսրութեան տարածութիւնը երեք անգամ աւելի մեծ է քան Իտալիան: Ունի մինչեւ 4620 մեթրի հասնող բարձրութիւններ, հասարակածային անտառներ, եւ, դէպի Էրիթրէայի եւ Սոմալիի սահմանները, ընդարձակ ամայութիւններ:

Այս հողամասերուն վրայ դժուար է կռիւ մղել եւրոպական բանակներու համար: Հոն ոչ Նափոլէոնի, եւ ոչ ալ Հինտէնպուրկի դրութեամբ կարելի է պատերազմիլ:

Այդ դրութիւնները կրնան միայն զուր ճիգեր դառնալ ու նոյն իսկ ծանր կորուստներ պատճառել: Իտալացիները Հապէշիստանի մէջ պատերազմելու ձեւը ճշդելու ատեն նկատի պիտի ունենան իրենց փորձառութիւնը, զոր ձեռք ձգած են Ափրիկէի մէջ իրենց նախկին կռիւներէն: Իտալիոյ սպայակոյտը իր դիւաններուն մէջ ամբարած ունի մեծ փորձառութիւն մը: Ան նկատի ունի նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ գաղթային պատերազմական պատմութիւնը:

Այն իրողութիւնը թէ Իտալացիները չեն անապաբեր զինուորական գործողութիւնները սկսելու,— բան մը որ արդիւնք է նաեւ կլիմայական պայմաններու,— եւ ամէն բանէ առաջ մեթոտիկ կերպով կը հաստատեն ամուր խարիսխներ՝ ապահով ելքերու համար, յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ իտալական զինուորական շրջանակները որքան լրջօրէն կ'ըմբռնեն իրենց գործին ծանրութիւնը: Հարկ է հաստատել որ այս դժուարութիւնները պատրանքներով չեն սնանիր ու երբեք չեն չափեր Հապէշիստանը Եւրոպայի հետ:

Իտալացիներու համար Հապէշիստանի մէջ պատերազմը պիտի ըլլայ, ամէն բանէ առաջ, կռիւ մը տարածութեան հետ, որ հեռուէ հեռու կը յիշեցնէ Նափոլէոնի արշաւը դէպի Ռուսիա՝ 1812ին: Յետոյ՝ կռիւ զրկանքին դէմ, կլիմային եւ անսպասելի յարձակումներուն բնակիչ — բանակի մը կամ բանակ — բնակիչներու կողմէ, որ անընդունակ է մեծ կռիւ տալու, բայց ատակ է, ընդհատաբար, երկար տոկալու եւ յամառօրէն նեղելու՝ ճակատէն, կողքէն թէ ծոծրակէն՝ թափանցող բանակը:

Այս պայմաններուն մէջ, Իտալացիները չեն կրնար ցրուել իրենց ուժերը, քանի որ նման գործելակերպով մը անոնք մաս մաս հարուածելու վտանգին կ'ենթարկուին: Միւս կողմէ անոնք չեն կրնար նաեւ մէկ ուղղութեամբ քալել:

Պատերազմիլ չի նշանակեր սկզբունքներ կիրարկել, այլ նպատակին հասնիլ: Այդ նպատակները պէտք է խելօք կերպով ընտրուած ըլլան եւ մեծ հոգածութեամբ ճշդուած: Սոկէ զատ, զինուորական արուեստը չարտօներ ուժերը բրտօրէն օգտագործել եւ զէնքերը յառաջացնել միայն մէկ կռիւի: Դեռ Զ. դարուն, Մաւրիկ կայսրը (582—602) երբ հարց ծագեցաւ թէ ինչպէս պէտք է պատերազմիլ Պուլկարաց դէմ, որոնք Դանուբի հիւսիսը ամրացեր էին, յանձնարարեց առաջին առաջ հոգ տանիլ իրարմէ անջատել թշնամի խլխումբերը, մէկը մեկուսացնելով, միւսը նուէրներով կաշառելով եւն.: Այս տեսակէտէն Իտալացիները կը կիրարկեն անշուշտ իրենց քաղաքականութիւնը, բան մը որ իրենց թոյլ պիտի տայ, այս կամ այն ձեւով, սիրաշահիլ իսլամ բնակչութիւնները՝ հարաւային եւ արեւելեան Հապէշիստանի մէջ, ուսկից վերջ անոնք պիտի սկսին ուղղուիլ դէպի հիւսիս — արեւմուտք, ուր Հապէշները քրիստոնեայ են եւ ուր, թերեւս, հարկ պիտի ըլլայ շրջապատուիլ կռիւ մը տանիլ՝ պարտադրելու համար բնիկները որ հպատակին Հռոմի կամքին:

Միւս կողմէ, Եւրոպայի մէջ քաղաքական հաւասարակշռութեան պայմանները Իտալացիները կը մղեն պատերազմը մղել այնպիսի ձեւով մը, որ յաջողութիւնը ապահով ըլլայ առանց, սակայն, նկատելի ուժ սպառելու կռիւի մը մէջ, որ շատ հեռու է մայր հայրենիքէն: Իտալիան կրնա՞յ գաղթային երկար պատերազմ մը մղել, որ, անտարակոյս, զգալի մաս մը պիտի խլէ իր ուժերէն եւ ուշադրութենէն:

Հոս տեղը չէ մանրամասնօրէն վերլուծել այդ պարագաները: Բայց, պարզ է որ մեծ գործերը կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ մեծ համբերութիւններ:

Հապէշիստանի մէջ պատերազմը հասարակ կռիւ մը պիտի չըլլայ կամ պատերազմական պարզ պտոյտ մը: Իտալիա սանձուած է կռիւ մը մղել մեծ դժուարութեանց դէմ՝ կարելի եղածին չափ փոքր ուժերով եւ մինչ նկատի ունենալով որ իր պարտութիւնը կրնայ մեծապէս վարկաբեկել զէնքը եւ կոտրել իր հեղինակութիւնը՝ որպէս մեծ պետութիւն: Իտալիա, կամայ ակամայ, պիտի տանի գաղթային երկար պատերազմ մը: Այս տեսակէտէն, Մայր Արեւելքի մէջ Ճափոնի գործունէութիւնը,— ուր, այդ մեծ պետութիւնը, առանց ձեւականօրէն պատերազմի մէջ ըլլալու կը գտնուի տեւական զինուորական գործողութեան մէջ — աւելի բախտաւոր է եւ մինչ նոյն յաջողութիւնները կ'ապահովէ իրեն:

Հապէշիստանի մէջ կռիւը ինչ ձեւով ալ ծաւալի, ի վերջոյ անոր արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ իտալական մեծ բանակը սիստեմաթիք կերպով պիտի թափանցէ, իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ իրեն հետեւի աշխատաւորական բանակը ու ամէն օր շինէ 90 սանթիմ լայնքով երկաթուղի, ինչպէս նաեւ բեռնակառքերու յատուկ ճամբաներ: Փողպատեայ շոգեկառքեր, թեթեւ հրասայլեր, օդային ուժեր, անթել հեռագիր եւ այլ թէքնիք առաւելութիւններ կրնան այս պատերազմող եւ կառուցանող բանակներուն տալ մեծ ու ամբողջական ապահովութիւն մը՝ վերջնական յաղթանակին համար:

Օկատէն նահանգը, ուրկէ կը հոսին Ցէպի, Շէպէլի եւ Ճուպա գետերը, եւ որ կը ներկայացնէ Հապէշիստանի բարձր լեռները, որպէս շարունակութիւն Սոմալիի, ունի պատերազմի յարմարութիւններ: Այս նահանգը, որ կը գտնուի իտալական Սոմալիի երկարութեան վրայ, կը բաղկանայ անապատներէ եւ ունի մշակումի յատուկ քիչ հողեր, ուր կը ցանուին ուրծ, ծխախոտ եւն.: Ունի նաեւ ձրգախոտ, կենդանիներ եւն.: Այդ նահանգին մէջ կը բնակին իսլամներ եւ կռապաշտներ զորս կարելի է սիրաշահիլ անգլիական դրութեամբ, յարգելով տեղական բարքերն ու սովորութիւնները եւ գլխաւորաբար, արագօրէն բարելաւելով բնակչութեան ապրուստը, ինչ որ կարելի է միայն երկաթուղային եւ ինքնաշարժի միջոցաւ հաղորդակցութիւն հաստատելով:

Պատերազմելու այս ձեւը որ կը նշանակէ սիստեմաթիք եւ անընդհատ գրաւել երկիրը բանակի մը կողմէ որ երկաթ է հագած եւ պատրաստ է ամէն բանէ ընդունելու փճացման պատերազմ մը, կը համապատասխանէ Իտալիոյ իբրեւ մեծ պետութիւն, որ կը ձգտի իտալացի ժողովուրդին ապահովել հողամաս մը, ուր տեղ կայ եւ Հապէշ ժողովուրդին, ե՛ւ Իտալացիներուն համար՝ դեռ հազար տարիներ:

Իրապէս, կռուելու այս ձեւը ամէնէն դանդաղն է եւ կախում ունի դրամի քանակէն ու աշխատաւորներու թիւէն, քան թէ զինուորներու շատութենէն. բայց, այդ կերպով կարելի է շատ ամուր ձեւով ոտք դնել ամէն մէկ գրաւուած հողին վրայ: Աւելին. այսպէսով թշնամի կողմը ամենանուազ չափով կը զգայ որեւէ զգացումներ:

Դէպի Էրիթրէ երկարող ճակատը թոյլ կու տայ կռուի սովորական կերպերը աւելի շատ կիրարկելու: Բայց, այդ ճակատին վրայ Իտալացիք պիտի հանդիպին բնակչութեան ամէնէն տոկուն մասին ինչպէս նաեւ հապէշ բանակի ամէնէն ուժեղ դիմադրութեան, ինչ որ անհրաժեշտ պիտի դարձնէ աւելի մեծ թիւով ուժեր շարժման մէջ դնել: Այս պատճառաւ, Էրիթրէայէն յառաջացող գործողութիւնները, ուր Իտալացիք ունին Մասուրա — Ասմարա — Քէրէն՝ Ակորտաթ — Պիշա երկաթուղագիծը եւ բաւական խճուղի կամ քարուղի ճամբաներ՝ մինչեւ Հապէշիստանի սահմանը, պիտի ջանան, միւս կողմէ, օդային ուժերով աշակերել Տոնքալիա, Թիկրէ, Ամհարա եւ Շոա նահանգները, ինչ որ հոգեբանական լաւ արդիւնքներ պիտի պարգեւէ իրենց: Բնական է որ Էրիթրէէն եկող ուժերը ուշ կամ կանուխ ձեռք կարկառեն Սոմալիէն գալիք ուժերուն:

Ընդհ. կրկին որ Հապէշիստանի մէջ մղուելիք կռիւը եւրոպական ոճով պիտի չըլլայ:

Հապէշ ցեղերը, հակառակ իրենց զինուորական ընդունակութեանց, շատ նախնական են, որպէսզի ի վիճակի ըլլան նման կռիւ մը տանելու: Իտալացիները որեւէ շահ չունին, ունենալով պողպատեայ բանակ մը իբրեւ շարժուն բերդ, փնտռելու թէ նամին գլխաւոր ուժերը ճակատ ճակատի գալու համար: Ուշ կամ կանուխ, այս վերջինները տեղի պիտի տան, որովհետեւ պիտի չկարենան սնանիլ ու կռուիլ բազմաթիւ թեթեւ հրասայլերու, արագաշարժ հրանօթներու եւ օդանաւերու դէմ զորս ունի յառաջացող բանակը:

Այսպէս, փոքր բանակով բայց արհեստագիտական միջոցներով, դրամով ու ժամանակով, Իտալիա պիտի յաջողի ձեռք ձգել տիրակալութիւն մը Հապէշիստանի վրայ, վեր վար ճիշդ այնպէս, ինչպէս Մեծն Բրիտանիան կը տիրակալէ աշխարհի շատ մը երկիրներուն...

Տ.

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Օրուան հոգերէն ու դառնութիւններէն ձանձրացած, քայլերս ուղղեցի Սափրիչներու Ընկերակցութեան գրասենեակը:

Արդէն դրան աջեւն էի:

Խռնուած են բանուորներ, առանց սեռի, տարիքի եւ ազգի խտրութեան:

Հայերը, թէեւ առաւել թիւ մը չեն կազմեր, սակայն դիմողներն ալ լուրջ ուշադրութեան արժանի են:

Այս առթիւ հարցում մը,— ո՞ւր մնաց Հայ Սափրիչներու Միութիւնը...

Անհնարին մը: Մուտքէն մինչեւ ներս երկարող միջանցքը լեցուն է: Ինչպէս փողոցներու, սրճարաններու անկիւնը, նոյն խօսքն ալ հոս կը լսուի:

— Հակառակ բոլոր կանոնաւոր թուղթերուս, դարձեալ աշխատանքի իրաւունքէս զրկեցին:

— Գէշ աղէկ նպաստ մը կ'առնէի, ան ալ կտրեցին:

Ուրիշ մըն ալ աւելի ողբալի.

— Եղբայր, ի՞նչ ընեմ, մէկ չեմ, երկուք չեմ, խուցիս չորս պատերուն մէջ երեք հոգի հացին ճամբան կը նային:

Այցելուներու շարքը դեռ կ'երկարի:

Բազմաթիւներ արժէկով ներս կը մտնեմ: Սրահը, որ հազիւ 50 հոգի կը պարունակէ, հիմա թիւը 200 ալ կ'անցնի:

Մուխէն ու շունչէն ապականած օդը, նախանձոտ ուղտի մը պէս փռուեր է:

Արդէն, ակնարկ մը բաւական է, այս խեղճերուն ներքին եւ արտաքին կեանքին վրայ գաղափար մը կազմելու:

Եւ սակայն, բոլորն ալ, կարծես, իրենց շունչը իրենց քաշած կը սպասեն պաշտօնեային, որ պիտի կարդայ գործին պայմանն ու քանակը:

Վերջապէս:

— Այսինչ փողոցին համար գործաւոր մը, կը ծանուցանէ պաշտօնեան: Հայ մը անմիջապէս թեկնածու կը կանգնի:

— Ներողութիւն, պարոն, Ֆրանսացի կ'ուզեն:

Խեղճ ձեռքերը կուրծքին, յուզուած պատին կը կռթնի:

Գրեթէ լալով՝

— Հաւատա՛, ընկեր, այս առաւօտ գաւաթ մը սեւ սուրճով եմ անցուցեր: Դարձեալ հոգ չէր ըներ: Բայց ինչպէս հոգ չընեմ, երբ ամէն անգամ որ տուն կը մտնեմ, պզտիկս գիս դիմաւորելով կ'ըսէ.

— Հայրի՛կ, շաքար բերի՞ր, կօշիկ բերի՞ր... երեքուկէս տարեկան է, ոչ «այո»ն կը հասկնայ եւ ոչ ալ «չկան»:

Ու այսպէս գործը կը մնայ, բայց Ֆրանսացիներուն շարքը ոչ:

Աւելի առաջ կը շարժիմ: Պաշտօնեային քովը, ոստիկանական գաղտնի գործակալ մը բոլոր նպաստի թուղթերը կը քննէ:

Իւրաքանչիւրը իրենը առնելով կը հեռանայ: Իսկ մերինները դեռ կը սպասեն ձեռնունայն:

— Ի՞նչ է պատահեր այսօր, ինչո՞ւ չեն տար մեր թուղթերը, կը փսփսան իրարու:

Վերջապէս կը սկսին կարդալ «եան»երու շարքը:

Գաղտնի՞քը:

Կը մտնենք գրասենեակէն հասկնալու համար:

— Ինչո՞ւ Հայերու նպաստին թուղթերը զատեր էին միւսներէն:

— Նոր օրէնք մըն է այս: Այն գործը որ կը ծանուցուի, ըլլայ գոհացուցիչ թէ ոչ, օտարականը պարտի ընդունիլ, եթէ Ֆրանսացին մերժէ:

— Բայց ինչո՞ւ միայն Հայերունը զատուած էր:

— Չեմ գիտեր, այդ միայն ոստիկանական պաշտօնեան գիտէ...

«Յառաջ»ի սուղ սիւնակներուն խնայելով, այստեղ կ'ընդհատեմ շարքը: Միայն պարտք կը սեպեմ յիշեցնել բոլոր նպաստ առնող հայ սափրիչնե–

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Բանակի կեանքը չի նպաստեր բնաւ սիրային երազանքներու: Սթարովսքի տեսած էր մեծ մասը իր ընկերներէն, որոնք խոնջէնքէն կամ ժանտախտի վարակումէն մեռեր էին: Երկարատեւ մարտեր, Չէրքէզներու հետ արիւնոտ ընդհարումներ, որոնք դաշտավայրերը կ'իջնէին, յանդգնութեամբ բանի մը տեղ չէին դներ ռուս բանակները, ամժանելի եւ շարունակական աշխատութիւններ, ի հարկէ երիտասարդ զինուորին երեւակայութեան մէջ տկարացուցած էին իր հեռաւոր արկածին՝ Վրացիին հետ ունեցած կռիւին եւ Խօճա Շաթուրի տուած այցելութեանց յիշատակը: Երբեմն սակայն, երբ զէնքով պահակութիւն կ'ընէր, կամ վրանին տակ կը հանգչէր, ստուերածային տեսիլք մը կ'երեւար իրեն, բայց հեռաւոր կախարդանքը, Ծուշանի այս տարտամ յիշատակը, ո՛չ մէկ խոր հետք ձգեր էր Սթարովսքիի մէջ: Իրեն համար այլ եւս կենդանի իրականութիւն մը չէր, իր անցեալը երազ մըն էր, կախարդիչ եւ ցնորական երազ մը:

Եւ սակայն երկարատեւ բնակութիւն մը ըրած չէր դեռ Գարաքիլիսէի մէջ, երբ իր ընկերներէն մէկը, Գուշանլուի անունը արտասանեց, այս բառը Սթարովսքիի մօտ արթնցուց Թիֆլիսի իր արկածներուն եւ բարեկամ Գուրգէնին քիչ ու աղօտած գաղափարը: «Այո, լաւ կը յիշեմ, մտովի կ'ըսէր ինքն իրեն: Գարաքիլիսէի մօտ է, որ կը գտնուի իր ագարակը: Ինծի ջերմապէս պարտադրեց, որ երթամ զինքը տեսնեմ: Մի՞թէ ան եմ դեռ: Այս բարի ծերունին, որ այնքան լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ ինծի, ո՞ղջ է դեռ եւ իր աղջի՛կը, մեծցած ըլլալու է, որքան սիրուն էր, անտարակոյս հիմակ անիկա...»: Հոս թմրուկին աղմուկը տղամարդուն մենախօսութիւնը ընդհատեց, Աւստրիացի հովիւ մը աւելի մելամաղձոտ, աւելի լուրջ մտածութեանց անձնատուր պիտի ըլլար: Բայց երբ մարդ ինքնակալի մը դրօշին տակ կը ծառայէ, ընելիք ուրիշ բան մը ունի, եւ զօրահանդէսը որ կը կոչէր Սթարովսքին, իր տեղը, անտարակոյս իբր չքմեղանք բաւական է ամէնէն պահանջկոտ ընթերցողուհիներուս մօտ:

Այս օրուան իրիկունը որ Գուրգէնի յիշատակը եկած էր ներկայանալ իր մտքին, զօրակոչին ներկայ էր, եւ զինուորներու եւ սպաներու վրայ որոնք կը շրջապատէին անուշադիր նայուածք մը կը պտտցնէր, երբ սպաներու շարքերուն մէջ իր աչքերուն հանդիպեցաւ դէմք մը որ տարտամօրէն ճանչնալ կարծեց: Որքան աւելի կը նայէր այս սպային, նոյնքան կը համոզուէր որ այլուր զայն տեսած ըլլար եւ աւելի նուազ կրնար յիշել թէ, ի՞նչ առթիւ, եւ ո՞րտեղ: Եւ սակայն անոր կերպարանքը նողկանք մը եւ ակամայ սարսափ մը կը ներշնչէր իրեն: Զօրաւոր, մեծղի մարդ մըն էր, բազմաթիւ նշաններով զարդարուն, փարթամ հագուստներով, եւ ճակատը ծածկած՝ սեւ մուշտակէ գլխանոցով մը, իր աչքերուն վրայ քաշած: Այս գլխանոցին արձակած ստուերը իր դէմքին մաս մը կը քօղարկէր եւ անտարակոյս իր դիմագծութեան կը նպաստէր մռայլ եւ անհամբոյր գոյնի մը տակ, որ կ'աւելցնէր իր դիմագծերուն չէչտուած նկարագիրը: Մեր զինուորը կը ջանար մէկտեղել իր յիշատակները և քիչ շատ ճիշդ գաղափար մը ունենալ այն տպաւորութեան մասին, զոր այս խիստ եւ կոկոզավիզ դէմքին կերպարանքը իր մտքին մէջ կը թողուր:

Տեսակ մը խորհրդաւոր սարսափ մը կարծես կապուած էր այս այլանդակ անձին հետ: Սթարովսքի կը զարմանար իր զգացած յուզումներու մասին, առանձին գաղափար մը կը հետապնդէր զինքը: Ա՞ն էր արդեօք... բայց ոչ, ի՞նչ հանգիտութիւն կրնար ըլլալ ռուս սպայի մը եւ վրացի աւազակի մը առջեւ: Զինուորը, երբ արտորոց եւ քմածին, շատ չանցած պիտի մէկ կողմ նետէր իր երեւակայութեան այս քմայքը: Եւ սակայն սպային սեւ եւ հրաբորբ աչքը սեւեռած էր իր վրայ՝ տարօրինակ արտայայտութեամբ մը: Սթարովսքի ամբողջ գիշերը այս երեւոյթին վրայ մտածեց, որ խել մը յիշատակներ եւ տարտամ սարսափներ կ'արթնցնէր իր մտքին մէջ:

Մեր զինուորին չարաթ մը արձակուրդ տուին, զոր փութաց օգտագործել Գուշանլու երթալու համար: Այս գիւղը Գարաքիլիսէէն տասնըվեց մղոն հեռու էր, նեղ կիրճի մը մէջ, զոր կը կտրէր կ'անցնէր առու մը եւ կ'երթար խառնել իր ջուրերը Պէմպաքի գետին ջուրերուն: Հողը ժայռերով ցցուած է, որոնց մէջ կ'երեւան, անկանոն կերպով նետուած, շինականներու տուները իրենց փոքր պատշգամներով, որոնք շրջապատուած են կանանչաւէտ մեծղի թեղօշներով: Բլուրը որ կը տիրապետէ գիւղին, որուն վերեւ ամփիթատրի պէս կը բարձրանայ, եւ նայուածքներուն առջեւ կը պարզէ իր բուսականութեան փարթամութիւնը, որուն առատութիւնը եւ գեղեցկութիւնը պատուական մշակութիւն մը կ'աւելցնէ: Խորքով, եւ երկու կողմերէն բարձրաբերձ լեռներով, զորս կը պսակեն թանձրախիտ անտառներ, կամ թաւշանման մարմանդ մը կը գորգէ, թէ մենաւոր եւ փայլուն, մռայլ եւ նկարագեղ պատկերի մը շրջանակը կը կազմեն:

Սթարովսքի իրիկուան դէմ թողած էր Գարաքիլիսէն, եւ ճամբայ ինկնալէն երեք կամ չորս ժամ յետոյ, հասած Գուշանլու: Աշնանային գեղեցիկ գիշեր մը կիսովին կը լուսաւորէր արդէն հասուն հունձքերը եւ շրջակայ անտառները, անոյշ պայծառութիւն մը, դաշտանկարին վրայ տարածուելով, կը փայփայէր անոր շրջագիծերը, եւ անոր անհարթութիւնները կը մեղմէր: Ճամբան գետին ընթացքին հետեւելէ յետոյ, կը հեռանար եւ կը բարձրանար այն բլուրը որուն զառիթափը կը գրաւէր գիւղը: Քանի կը յառաջանար զինուորը, կը տեսնէր որ հովիտին խորքը կը ցածնար, վայրի եղեւնիներու կրկնակ ծառուղիով մը օժտուած՝ առուով, եւ իր պզտիկ ագարակները, որոնց տանիքը կը պըպզար լուսնի ճաճանչներուն տակ: Կածանը յաճախ կը դառնար կրանիթէ գանգուածներու շուրջը, ուրկէ հոսուն ակեր կ'իջնէին ժայռերուն մէջէն օձոլորելով, երթալ միանալու առուակին: Սթարովսքի ջրաբխի մը մօտ հասաւ, ուր քանի մը ծաղկաւոր աղջիկներ ճերմակեղէն կը լուային, իր մօտենալուն՝ փախան անոնք, տեսաւ անոնց շրջազգեստները, որոնք կ'անհետանային եւ նորէն կ'երեւային, կտրտուած անտառի մը բացատներուն մէջէն եւ ամէն ինչ լռեց:

(4)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

«Նոր Երկիր» թերթի 30 եւ 40 թիւերու մէջ, ոմն Ա. Բ. գրպարտութիւններով եւ խեղաթիւրումներով լի թղթակցութիւն մըն է հրատարակած Տարօն – Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեանց դէմ, ներկայացնելով զանոնք որպէս զեղծարար, անհատական եւ հատուածական նպատակներ հետապնդող եւ Միութեան դրամները կուսակցական (իմա Դաշնակցական) նպատակներու համար մսխողներ։

Անշուշտ, չպիտի զիջանէինք պատասխանել այս անարգ եւ խայտառակ վերագրումներուն, եթէ չըլլար արտասահմանի մեր միամիտ եւ դիւրահաւան հայրենակիցներու զանգուածը, որ մօտէն տեղեակ չէ մեր շրջանի գործունէութեան հետ։

Որպէսզի մեր հայրենակիցները զոհ չերթան թիւրիմացութեանց եւ խաղալիկ չդառնան քանի մը արհեստով խառնակիչներու ձեռքը, Կեդր. Վարչութիւնս անհրաժեշտ կը համարի սոյն պաշտօնական բացատրութիւնը տալ հրապարակաւ։

Տ. Տ. Հ. Միութիւնը Ամերիկայի մէջ կազմուած է 1917 թուականին։ Առաջին Պատգամ. Ժողովը գումարուած է՝ երկու տարի յետոյ, որ մշակած է կանոնագիր – ծրագիր մը, որու համաձայն այս Միութիւնը կը հետապնդէր կրթական եւ բարեսիրական նպատակներ իր բնագաւառի ժողովրդի համար։ Ցետագային, 1926ին այս նպատակներու վրայ աւելցաւ Հայաստանի մէջ «Տարօնի Տուն» անունով դպրոց – արհեստանոց մը հիմնելու ծրագիրը, որ մինչեւ օրս ալ անգործադրելի է մնացած Հայաստանի պայմաններու պատճառով։ Քանզի մեր ծրագրած դպրոց – արհեստանոցը պէտք է լինէր Տարօն – Տուրուբերանցիներու սեփականութիւն եւ հոն մեր նորահաս սերունդը պիտի կրթուէր եւ դաստիարակուէր մեր պապերու ոգիով, բան մը զոր չի թոյլատրեր Հայաստանի վարչակարգը։ Ու այս պատճառով ալ մեր յաջորդական Պատգամ. Ժողովները յուսահատ են անցած այդ նպատակի վրայէն։

Այս նպատակներու կողքին մեր հայրենակցականը որդեգրած է եւ ներգաղթի քաղաքականութիւնը, որ կը սահմանափակուի միմիայն չքաւոր հայրենակիցներուն ճանապարհածախս հայթայթելու պայմանով։ Ներգաղթի համար Հայաստանի մէջ բնակարաններ եւ աւաններ կառուցանելու ծրագիր չունի այս Միութիւնը, եւ կը խորհինք, այդպէս ալ պիտի մնայ, որովհետեւ մեր նիւթական միջոցները շատ համեստ եւ սահմանափակ են եւ չեն բաւարարեր հսկայածախս աւաններ կառուցանելու գործին։

Եւ որպէսզի մօտաւոր գաղափար մը տանք մեր հայրենակիցներուն՝ մեր նիւթական կարողութեան եւ միջոցներու մասին, անմիջապէս ըսենք, որ այս Միութեան հիմնադրութենէն մինչեւ օրս մեր գանձի մէջ մտած է ոչ աւելի քան 15 հազար տոլար, որու մեծ մասը ծախսուած է նպաստի եւ կրթական գործերու համար եւ միայն մէկ չնչին մասը կը մնայ գանձին մէջ։

Ուրեմն, շուրջ 19 տարուան ընթացքին այս Միութիւնը հազիւ կրցած է գոյացնել 15 հազար տոլարի չնչին գումարը, եւ այն ալ նպաստաւոր, գործատու ժամանակաշրջանի մէջ։ Ալ երեւակայելու է, թէ այս անտեսական տագնապի օրերուն ի՛նչ պիտի ըլլայ այս Միութեան եկամուտը, որ միմիայն փոքրաթիւ աշխատաւոր Տարօնցիներու կամաւոր նուիրատուութեան վրայ է հիմնուած։

Անմտութիւն չէ՞ միթէ, այս խեղճուկ միջոցներով Դոնքիշոտի ծրագիրներով առաջնորդուիլ, որ է Հայաստանի մէջ աւան կառուցանելու ցնորքը։

«Նոր Երկիր» թերթի անտեղեակ յօդուածագիրը ինչ որ 50 եւ 100 հազար տոլարներու պատմութիւն կ'ընէ, որ իբր թէ մեր գանձն են մտած, եւ ապա հոսած են «Դաշնակցական Դանայեան Կարասը»։

Ողորմելի մարդ, որ առանց ստոյգ բան մը գիտնալու, ելեր առասպելական պատմութիւններ կը հիւսէ եւ կը խորհի թէ նման զառանցանքներ արժէք կը ներկայացնեն։ Նոյնպէս զառանցանք եւ անխիղճ զրպարտութիւն է կրանիթ Սիթիի, Տիթրոյիթի եւ Ֆրէզնոյի մեր հայրենակիցներուն վերագրուած չարաշահութիւնը, որ իբր թէ Միութեանս այդ հսկայ դրամները իւրացուցած են։

Մեր հաշիւները միշտ ալ պատգամ. ժողովներու քննութեան բովէն են անցած եւ գտնուած են մաքուր եւ կանոնաւոր։ Եւ ոչ մէկ չարաշահութեան կամ զեղծարարութեան դէպք է պատահած այս Միութեան բովանդակ պատմութեան մէջ։

Բան մը լսած է «Նոր Երկիր»ի գրախօսը, բայց չգիտէ թէ ի՛նչ է։ Լաւ է որ մենք բացատրենք։ Տարիներ առաջ Ֆրէզնոյի մեր կեդր. վարչութիւնը՝ անսալով կարգ մը ազդեցիկ հայրենակիցներու թելադրանքին, անխոհեմութիւնը կ'ունենայ Միութեան դրամներէն մաս մը իբր փոխառութիւն տալ տեղին հայրենակիցներէն ոմանց, որոնք յետագային անտեսական տագնապի բերումով կը դժուարանան վճարել իրենց պարտքը, որ մինչեւ հիմա ալ կը հետապնդուի։ Ահա ամբողջ եղելութիւնը զոր յօդուածագիրը զեղծարարութիւն կը համարի։ Ասոր ալ բուն պատասխանատուն այժմ Փարիզ ապաստանած մեր «հոչակաւոր» հայրենակիցն է, որ ամենաշատ նպաստաւորուած է մեր Միութենէն։ Եւ փոխանակ երախտագիտութեան, ան այժմ շինծու եւ չափազանցեալ լուրեր տարածելով կ'ուզէ մեր միաձակատ Միութիւնը երկպառակութեան մատնել։

Ապահովարար այս կարգի սեւ աշխատանքներ չպիտի յաջողին, քանի որ իրենց խորքով անմաքուր են։ Կեղծիքն ու զրպարտութիւնը անզօր են մեր Միութիւնը արատաւորելու եւ մեզ շեղելու մեր հայրենասիրական ճամբայէն, որ մեր պապերունն է եղած։

Տարօն – Տուրուբերանի հայրենասէր ժողովուրդը յանձին իր Հայրենակցական Միութեան այսօր ունի իր կուռ կազմակերպութիւնը, որ կ'առաջնորդէ զիրենք Մեսրոպներու, Վարդաններու, Խորենացիներու, Սեբոյներու, Հրայրներու եւ Գէորգ Չաւուշներու սուրբ ճանապարհով։

Տ. Տ. Հ. Միութեան Ամերիկայի
Կեդր. Վարչութիւն
(Կնիք)

17 յունիս 1935

բուն, որ չմերժեն իրենց տրուած մէկ կամ երկու օրուան գործը։ Այլապէս կը զրկուին այդ շնորհէն ալ։

Բացակայութիւնն ալ կրնայ նոյնքան չարիք հասցնել։

Ո՞վ պիտի բուժէ այս վէրքը, որ հակառակ Հայերուս հանդէպ եղած բացառիկ խոստումներուն, օրէ օր կ'ուռի եւ արմատ կը կապէ ...

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Խ. Հայաստան» կը գրէ.—

Հայաստան իր բարձրաբերձ լեռներով, ալպեան մարգագետիններով, պաղ աղբիւրներով, արագահոս գետերով եւ լեռնային բազմատեսակ հարստութիւններով ու բազմաթիւ հնութիւններով հսկայական կարելիութիւններ կը ստեղծէ զբօսարշաւներու կազմակերպութեան։ Սակայն դժբախտաբար լրիւ չեն օգտագործուիր այդ կարելիութիւնները։

Հինգ տարի է կազմուած է զբօսարշաւներու ընկերութիւնը, որ իր ցանցին մէջ ունի տակաւին 61.000 հոգի, կը նշանակէ թէ կազմակերպութիւնը չէ ծաւալած Հայաստանի մէջ։ Այս տարի կը յուսացուի որ ծաւալուն կազմակերպութեան մը ձեւն առնէ զբօսարշաւը։

Զբօսարշաւներու մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ լեռնագնացութիւնը, որ զարգացման ամէն կարելիութիւն ունի։ Հայաստան ունի Արագածը (4096 մեթր բարձրութեամբ), Ալագյազը (3573 մեթր), Մայմեխը (3098 մեթր), Լալուարը, Հատիսը եւ ուրիշ լեռներ։ Մինչեւ այժմ փոքրաթիւ խումբեր միայն կրցած են բարձրանալ այդ լեռներուն վրայ։ Այս տարի լեռ պիտի բարձրանան 2000 հոգի։

Լեռնարշաւը կը նպաստէ քաջութեան, կարգապահութեան, տոկունութեան, հաստատակամութեան։ Լեռներուն վարժուած, մթին ձորերուն ու ժայռերուն ծերպերուն մէջ չմոլորուող քաղաքացին ամէն յարմարութիւն կրնայ ցոյց տալ նաեւ երկրին պաշտպանութեան համար, ծանօթ՝ իր երկրին, զօրացած՝ իր նկարագիրով։

Զբօսարշաւներու մասնակցողներուն սպասարկութեան համար, կայաններ հիմնուած են Լենինականի, Երեւանի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Քոլագիրանի եւ Սեւանի մէջ։

⁂ Սեւանի կղզին դրուած է Հայաստանի զբօսարշաւներու ընկերութեան վարչութեան տրամադրութեան տակ, օգտագործելու համար կղզին այս տարուընէ սկսեալ։ Մասնաւոր նաւեր պիտի դրուին զբօսաշրջիկներու տրամադրութեան տակ, հետեւեալ գիծով,— Ելենովկա – Նորաշէն – Սպիտակ Բերդ – Հայրաւան – Նորադուզ – Շորժ – Ելենովկա։ Զբօսաշրջիկներուն համար ստեղծուած են նաեւ ջրային մարզախաղի եւ մարմնակրթութեան յարմարութիւններ։

⁂ Վ. Գործունեան կը գրէ «Խ. Հայաստան»ի մէջ.—

Աշխատաւորները իրենց արձակուրդը կ'անցընեն հանգստեան տուներու, ապաքինարաններու, ամարանոցներու մէջ եւ յաճախ անվճար։ Արձակուրդը կը տրուի անոր համար, որ բանուորը վերանորոգէ իր ուժերը եւ կազդուրուած՝ աւելի մեծ եռանդով լծուի իր աշխատանքին։ Մինչդեռ երբ արձակուրդը կ'անցնի աննպատակ, աշխատաւորը կը կորսնցնէ իր ընդունակութիւնները։ Պէտք է ըսել, որ մեր հանգստեան տուները եւ ապաքինարանները չեն կրնար ընդունիլ բոլոր աշխատաւորները։

Այն ատեն ի՞նչպէս օգտագործել արձակուրդը։

Պարզ է որ շնորհիւ զբօսարշաւներու կազմակերպութեան։ Բազմազան է իր գեղեցկութեամբ Հայաստանի բնութիւնը։ Եթէ հեռուները չերթանք, ահա Երեւանի մօտիկ գեղեցիկ են Շամիրամի (Հատիս) լերան լանջերը, աւելի քան հիասքանչ՝ Գեղամայ (Ալմազան) լեռնալանջերը, Գառնը գետին ափերը, Ծաղկունեաց անտառապատ լեռները, Լալուարը, Սեւանայ լիճը, Գառնի ձորը, ուր կարելի է լաւագոյն ձեւով անցընել արձակուրդը։

Կը բաւէ գիմել զբօսարշաւի ընկերութեան, եւ 5-10 հոգինոց խումբով մը երթալ հանգչիլ իրենց ուզած վայրը։

⁂ Ա. Բարխուդարեան եւս կը խօսի անհատական կամ փոքրիկ խմբական զբօսարշաւներու մասին եւ կոչ կ'ընէ աշխատաւորութեան ծանօթանալ Հայաստանի երկրին, պատմական յուշարձաններուն, բնական հարստութիւններուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրովականի շրջանի Քոլագերան գիւղէն կը հաղորդեն, որ գիւղին շրջակայքը երեւան հանուած են քարածուխի, երկաթի, պղինձի, ծծմբահրաքարի, շինաքարի, փրփրող կաւի հանքեր։

⁂ Կատարուած քննութիւնները ցոյց տուին, որ Ալլահվերդիի, Շամշադինի եւ Իջեւանի շրջաններուն մէջ, ուր ժամանակին այնքան զարգացած էր այգեգործութիւնը, կարելի է պատրաստել սեղանի լաւ գինիներ, մինչդեռ Արարատեան շրջանի գինին անուշ է եւ չի կրնար իբրեւ սեղանի գինի գործածուիլ։

⁂ Հայաստանի Կեդր. Դիւանը ձեռք ձգած է Յովհ. Թումանեանի, Պերճ Պռօշեանի, Վ. Փափազեանի, Ա. Մելիքեանի եւ Թորամանեանի անտիպ եւ արժէքաւոր նամակները։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ

— o —

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանային վարչութիւնը սկաուտական խումբերու շրջանային պետ ընտրած է Պ. Վազգէն Անդրէասեան ու իրեն աջակից ու փոխանորդ Պ. Միհրան Բիւրքճեան։

Այս զոյգ ընտրութիւնը հաճոյքով վաւերացնելով կը լիազօրեմ նորընտիր շրջանային պետը սկաուտական շրջ. գործադիր մարմնոյ իր ընկերներով կազմակերպելու եւ վարելու ամբողջ շրջանի Սկաուտական գործը։

Ուստի բոլոր սկաուտներուն կը թելադրեմ Հ. Մ. Ը. Մ.եան ոգիով եւ սկաուտական կարգապահութեամբ հնազանդելու շրջանային պետի հրահանգներուն եւ մանաւանդ անվերապահ աջակցութիւն ընծայել իրեն ամէն առթիւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու
Ազգ. պետ Գ. Յակոբեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԼՈՒՍԱՇՈՂ ԱՍՏՂԸ

— • —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յունիս).

— «Դեռ երէկ, մէկ երկու տարի առաջ, սիրելի, բայց պարզ ու քաղցր բառ մըն էր։ Յուշարարը կորսուած անկախութեան մը եւ արի ժողովուրդի մը փշրուած երազներուն։ Ոչ պայքար անոր համար, ոչ փոթորիկ անոր շուրջ. բոլորին համար՝ անիկա, հայկական եռագոյնը, կը ներկայացնէր ազատատենչ հայութեան փառքի վերջին խլեակը, հայրենիքի մէկ բեկորը, Հայոց անդաստանէն փրկուած միակ ծաղիկը։

Այսօր, մէկ երկու տարի ետք, անիկա, Հայկ. եռագոյնը, այս բոլորն է, բայց նաեւ ուրիշ բան։

Սիրելի է ան նորէն. յուշածաղիկը հայ հայրենիքի ու կորսուած մեր անկախութեան, մեր ամէնէն թանկագին ժառանգը վերջին քսանամեակին, որ իր մէջ կը խտացնէ դարերու մեր տագնապը, հեւքն ու կարօտը։

Բայց եռագոյնը, այսօր, այլեւս խաղաղ պատկեր մը չէ, այլեւս կարօտանքի ու ազգային անդորրերազանքի մը նշանը չէ։ Անիկա այսօր պայքարի ու փոթորիկի խորհրդանշան մըն է, երէկ ծաղիկ մը, այսօր մրրկածուփ դրօշակ մը։ Անոր մէջ հայրենիքէն բեկոր մը չէ որ կը տեսնենք, այլ բովանդակ հայրենիքը. հայրենիքի պատմական մէկ թուականը չէ որ կը ծրարենք անոր ծալքերուն, այլ հայ պատմութեան, հայ ազատագրութեան փոթորկաշունչ բոլոր թուականները։

Միայն անցեալը չէ, որ կը կարդանք անոր վրայ, այլեւ վաղը, գալիքը, լուսեղէն գալիքը։

Վերջին տարիներու ուրացումի պայքարները փոխեցին ժամանակակից հայութեան կերպարանքը եւ անոր հետ, նաեւ, իր սրբութիւններուն իմաստն ու բովանդակութիւնը։

Դիտեցէք հանդիսարաններէն ներս. կարդացէք զաղութէ զաղութ կատարուածտօնակատարութիւններու մասին Անկախութեան տարեդարձին առթիւ, եւ պիտի տեսնէք, թէ ինչ անհուն յեղաշրջում առաջ եկած է հայ հոգիին ու մտածման մէջ։

Եռագոյնը՝ այս տօնակատարութեանց ընթացքին, ազգային զարդդրօշակ մը չէ երբեք, այլ պայքարի խորհրդանշան մը, յանուն հայրենիքի, զրահ մը՝ մեր ինքնութեան ու ինքնապաշտպանութեան պահպանման համար, կարօտի ու հայրենասիրութեան, ազատութեան ու անկախութեան այն կենդանի, յուսացնցող նշանակը՝ որ Հայը ազգ կը դարձնէ եւ տէր՝ իր անժխտելի իրաւունքներուն։

Եռագոյնը՝ այսօր Հայ Դատն է, որ չէ լուծուած դեռ եւ պիտի լուծուի անպատճառ, գաղափարը հայ հայրենիքին, որ պիտի կերտուի վաղը, իր փշրուած ու յօշոտուած մասերուն միացումով։ Հայ մարդը կը զգայ ասիկա, ու կը պայքարի իր դրօշին համար, որովհետեւ անոր յաղթանակը իր Դատին ու հայրենիքին յաղթանակը կը նկատէ. անոր պարտութիւնը՝ իր հայրենիքին ծիւրումը, ուրացումը, չքացումը։ Ահա թէ ինչու հայ–բնեաւէր Հայը կը զոհէ ու կը զոհուի եռագոյնին համար, երբ ողջ է, ու երբ կը մեռնի՝ կ'ուզէ անով փաթթուած թաղուիլ, իբրեւ վերջին սփոփանքը տարագրութեան մէջ. իբրեւ հայրենիքի հողէն քաղցր ու թանկագին նշխար մը։

Եռագոյնն այսօր տարագիր հայրենիքն է հայութեան. անոր հալածական խորհուրդը՝ որ միակ ու ամենախոր սփոփանքը կը կազմէ Հայուն, ոգեկոչելով անոր մէջ անցեալի փառքը եւ արծարծելով ապագայի հանդէպ ցեղային խորունկ հաւատքը»։

Հայրենազուրկներու Ցաւեր

— • —

Լ'Էօվրի մէջ կը կարդանք.—

Երէկ փարիզեան դատարանի մը մէջ կը դատուէր հայ կին մը, այն ամբաստանութեամբ թէ չէ հնազանդած արտաքսումի հրամանին։

Այս կինը մայր է երեք զաւակներու, որոնք Ֆրանսացի են։ Հետեւաբար, հայ կնոջ համար թարոյապէս եւ նիւթապէս բացարձակ անկարելիութիւն է ստեղծուած հեռանալ Ֆրանսայէն, որ հայրենիքն է իր զաւակներուն։ Ասկէ զատ, կինը որ եւ է կարելիութիւն չունի վիզա մը ստանալու, որպէսզի մտնէ ուրիշ երկիր մը, կամ վերադառնայ այն երկիրը, ուրկէ կուգայ։

Ահա թէ ինչու համար կ'արտաքսուի Ֆրանսայէն։

Դժբախտ կինը կը բնակէր տան մը մէջ, դրացի ունենալով հայրենակից մը։ Իր այս հայրենակիցը շուն մը ունէր, գէշ շուն մը, որ օր մը կը խածնէ իր զաւակը։ Կինը փայտ մը կ'առնէ պաշտպանելու համար իր զաւակը եւ ծեծելու համար շունը։ Դրացին վրայ կը հասնի, կը միջամտէ եւ երկու հայրենակիցները կը կռուին իրարու հետ։

Գործը դատարան կը հասնի։ Երեք Ֆրանսացի զաւակներու մայրը ինքնաբերաբար կը դատապարտուի, որովհետեւ ոչ լեզու գիտէր, ոչ ալ փաստաբան ունէր։ Թէեւ դատապարտութիւն մը, որ երբ ներքին նախարարին վաւերացման կ'ենթարկուի, կը վերածուի արտաքսումի, ինչպէս բոլոր sursisով դատապարտութիւնները։

Ոստիկանութիւնը, որ ծանօթ էր խնդրին, Ֆրանսա բնակութեան առժամեայ արտօնութիւն կուտայ, սակայն երբ հայ կինը արտօնութիւնը նորոգելու համար նախարարութեան կը դիմէ, նախարարութիւնը հրաման կուտայ ձերբակալելու, այն ամբաստանութեամբ որ չէ հնազանդած արտաքսումի հրամանին եւ չէ հեռացած երկրէն։

Դատարանը 15 օրուան բանտարկութեան դատապարտեց հայ կինը։ Ֆրանսական թերթը կը գանգատի որ կառավարութիւնը տակաւին վերջ չէ տուած այս անգութ կարգադրութիւններուն եւ արտաքսումի անհեթեթ օրէնքին։

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
եւ
ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
Ամուսնացած
Պուր – լա – Ռէն, 30 յունիս 1935

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՑՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այս մտածումը շատ երազել կուտար կանուխէն, կը գինովնար գրեթէ, ու երբեմն սիրտը շատ բարձրացած, երբ կ'արցունքոտէին աչքերը, ինքնաբերաբար կը մրմնջէր

— Ներողութիւն ... ներեցէք ...

Ու ձեռքերը լարած կը մնար։ Այս պահուն իր կինը, տղաքը ու սիրելիները աչքին առջեւ, կուլար, աչքերը կը յորդէին սրտին խորը բիւրեղացած արցունքներով։ Որովհետեւ, իր սէրը կարօտով ուժովցած, իր տղոց ու կնկանը սիրոյն համար, աւելի բան մը ընել կը ջանար, կ'աշխատէր սրտանց։

— Ալ չեմ կրնար աշխատիլ, հիւանդ եմ, ուժ չմնաց վրաս, ըսաւ երբ օր մըն ալ,

Նոր ամիսներու անուններ տուաւ, շատ մօտ էին անոնք։

Ու չարունակեց աշխատիլ մինչեւ այն օրը, երբ արկածով վիրաւորուած ուսէն, ալ չկրցաւ աշխատիլ։ Անդամալոյծի պէս, տունը անկիւն մը քաշուած մնաց։

Հարուածը ուժով էր։

Ամէն օր քիչ մը աւելի կը տկարանար, իրաւ իրաւ կը հատնէր, կը պղտիկնար այս անգամ։ Ներսէն տաքութիւն մը, ամէն օր կը փախէր լոյսի պէս, կը կորսուէր։

Կը տքար։

Երբ գլուխը կախ, իր վիշտը չէր կրնար տանիլ, եղնիկի նման աչքերը լարած, կը հառաչէր,

— Բան մը կը ծանրանայ մարմինիս վրայ։ Ու գլուխը վեր առած ատեն, մշուշով լեցուած կը տեսնէր մթնոլորտը, աչքերը կը կորսուէին կոպիճներուն մէջ։

Աս ի՞նչ կեանք։

Փլած էր սիրտը, փլած էր կեանքը։

Երազները իրենց բոլոր գեղեցկութիւնով փախած, լեղի բան մը կը զգար ներսը, երբ շուդելով գրեթէ արհամարհանքով կը նայէր անոնց ետեւէն։ Երբեմն խնդուքի թեթեւ շունք մը կը քսուէր շրթունքներուն, ու վեր կը նայէր՝ բան մը խնդրելու արտայայտութեամբ։ Այն ատեն ծաղրանքի պէս կ'երեւէին երազները բոլոր, ու կը կրկնէր,

— Կատակերգութիւն, կատակերգութիւն։

Ու ձայնը կը կտրուէր, կոկորդին մէջ կը մնար. յետոյ պատիճան պատիճան մինչեւ սրտին յատակը կ'իջնէր։

Ձայնը սրտին մէջ կը մնար։

Ցեկանը ձանձրոյթով կը հետեւէր այս տառապանքին, ու իր զուարթութիւնը պահած, տխուր պատմութիւններ կ'ընէր, ու «ահա քեզիպէններուն կեանքը», կ'ըսէր ու կը խնդար։

Ցուսահատութիւնը այս հիւանդին կոկորդին ինկած, սեղմած վիզը, չէր կրնար ամէն բան ըսել, անհունապէս կը չարչարուէր երբեմն քանի մը բառ արտայայտելու համար, ու կը նայէր պարտուած։

Այս լռութիւնը կ'ուտէր զինքը, այս լռութիւնը ահաւոր, սիրտը կը պատռէր։

Ու Ցեկանին նայած ատեն, կը տեսնէր անոր երեսի բոլոր գիծերը, կը տեսնէր սարսափելի բան մը՝ որ արիւնին մէջէն կը ճառագայթէր՝ ծուխի խառնուած բոցի նման։

Առանց վայրկեանի մը, զայրոյթէն աչքերը մթնած, պոռաց անոր երեսն ի վեր,

— Սա՛ աչքերը, սա՛ աչքերը, կանաչ, կանաչ ...

Իրաւ ալ կանանչի խառնուրդ մը կար հոն, պղտոր, մութի պէս թանձր, երբ սեւեռած կը մնար մէկուն վրայ, ուրիշ գոյներ կ'անցնէին խորէն, ու իր բարեկամը շատ հեղ կը պոռար,

— Մարդու պէս նայէ ...

Վահան օր մը շատ մօտէն նայեցաւ այդ աչքերուն։ Իրաւունք ունէր հիւանդը։ Սարսափելի բան մը կար հոն։ Շատ խորունկ ալ չէր, կը տեսնուէր մօտէն։ Կանանչի ու մոխրագոյն կապոյտի խառնուած, ծածկուած թափանցիկ քօղի մը տակ, կը տեսնուէր այդ սարսափը։

Հիւանդի մը աչքերն էին անոնք, որուն ուղեղին կրակը ամէն վայրկեան տաքութիւն մը կը ցոլացնէ ու կը խաղան անոնք, կը դառնան տարօրինակօրէն իրենք իրենց վրայ։

Հիմակ որ ստիպուած էր աշխատիլ, ապրելու ու հիւանդ բարեկամը ապրեցնելու համար, նոր կեանք մը սկսաւ, տեսակ մը աշխատաւորութեան պէս դժնդակ։

Տառապանքի շարունակելի ապաշխարութիւն մը իրենց կեանքը ... երկուքն ալ անակնկալներու առջեւ, մէկը իր արկածախնդրութեան դժոխքին մէջ, միւսն ալ խարուած, իր մէջ կեանքը կեցած, անկարելիին առջեւ, կը նայէր անցեալին։

Ցեկանն ալ կեանքէն դուրս ելած, շուարած, ի՞նչ կրնար ընել, իր բարեկամը հիւանդ մը ապիկար մը ...

Տարիներ անդադար փողոցէ փողոց թափառած, մոլցած կեանքը, սիրտը մնացած կեանքին մակերեւոյթը, առանց պահիկ մը իջնելու կեանքին մէջ, ապրած էր, ապրած էր ...

Հիմա՞, հիմա՞ ...

Կ'ուզէր փախչիլ, հեռանալ, տեղ մը երթալ, մնալ միմինակ, ու երբ աշխատութեան վրայ կը մտածէր, կը վախնար ... որովհետեւ այս անգամ չէր կրնար խաբել, կեանքին հետ դէմ դիմաց, բռնուած էր կեանքէն։

Իր ընկերը կը տքար։ Անոր նայած ատեն, կ'ուզէր պոռալ, ճչալ շունի պէս։ Անոր հեծկլտուքները ջղագար մը կ'ընէին զինքը, ու կռնակը դարձուցած, բառ մը կար որ, կ'ուզէր թքնել անոր ճակատին, այդ ... ու մոլտաց,

— Սատկէ ...

Այլ եւս դեւը մտած իր մէջ, ատելութեամբ երես կը դարձնէր։ Քէնը ծնաւ տարօրինակ, զարհուրելի։

Ինքզինքէն զարհուրած մարդ մը, այլ եւս տեղ մը չէր կրնար մնալ։ Ուր որ երթար, իր երազներուն զգայախաբութիւնները կը կրկնուէին, կը շատնային։

Ու միեւնոյն բանը հազար անգամ կրկնած, չէր մոռնար կրկնելու ամէն հեղ, թէ ինք յանցաւոր չէր այս դժբախտութիւններուն մէջ, յանցաւոր մը կար, անծանօթ, չէս գիտեր ո՞վ։ Կար վերջապէս մէկը ... ուրիշ յանցաւորներ կային, խորհրդաւոր թշնամիներ ... իր բարեկամը ...

Դեւը կը կռուէր իր մէջ, ու յանձնուած անոր, կը կռուէր իր երազներուն, կը կռուէր ամէնուն հետ։

Հիմակ ուրիշ կռիւ մըն էր իր կեանքը։

Բայց ի՞նչ կռիւ։ Անորոշ, անկայուն, յարափոփոխ։ Կը քսուէր իր շուքին, ստուերի մը հետ։

Տարօրինակ կռիւ։

Դեւ կար ներսը։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(10)

թիւը կը շարունակուի: Մինչեւ յուլիս 27 արձանագրուած են (փրանսերէն այբուբենի մինչեւ Մ· գիրը) 217 հոգի, հետեւեալ կերպով բաժնուած·—

Օտար հպատակ 40 հոգի (25 թուրք,0 սուրիացի, 3 իրանեան, 1 պուլ-կար, 1 եգիպտացի)·— Ամուրի 82 հոգի, տանտէր 8 հոգի, այրը կամ կինը աշխատաւոր 21 հոգի, մէկ քանի տարիէ ի վեր գործազրկութեան նպաստ ստացող 12 հոգի, ըստ երեւոյթի սխալ կամ թերի տեղեկութեանց հիման վրայ 54 հոգի:

Աշխատանքի իրաւունքէն զրկուածները նորէն կը հրաւիրուին, իրենց շահուն համար, երթալ արձանագրուիլ 71, Ave. Kleber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Ինչպէս պիտի մատակարարեն «վագֆ»երը

Խօսելով փոքրամասնութեանց վագֆներու մասին, Պոլսոյ Թուրքերէն «Թան»ը Թօքաթլեան պանդոկը կը յիշէ իբրեւ ամէնէն հասութաբեր վագֆներէն մէկը: Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ վերջերս պակսած են հասոյթները եւ այս պատճառաւ մատակարարները պատուական կը պաշտօնավարեն:

«Նոր օրէնքը, կ'ըսէ, վեց ամիսէն պիտի գործադրուի: Պիտի կազմուի Էվգաֆի վարչական ժողով մը որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ կանոնագիր մը պատրաստել փոքրամասնութեանց վագֆներու մատակարարութեան մասին: Անգարայի եւ Իսթանպուլի մէջ մէկ մէկ դիւան պիտի հաստատուի եւ միւթէվէլլիները յայտագրով անոնց պիտի հաղորդեն իրենց հասոյթները, ծախքերը եւն·: Իբրեւ հակակշռի իրաւունք, Էվգաֆի ընդհ· տեսչութիւնը հասոյթներուն հարիւրին 5ը պիտի առնէ»:

Հարուստ ածխահանք մը Վանի մէջ

Վանէն կը գրեն *Սօն Փօսթա*·— *Հարուստ ածխահանք մը կայ որ մօտերս պիտի շահագործուի:*

Վանի մէջ պեղումներ կատարող հնագէտ Ամերիկացիները աշխատանքը դադրեցուցած են: Յաջորդ տարի դարձեալ պիտի գան:

Առեւտուրը Վանի մէջ մեծ մասով արծաթ դրամով կը կատարուի, իսկ ասկէ շատ կը վնասուին պաշտօնեաներն ու գիւղացիները:

Երաշտէն վերջ եկած անձրեւը երկրագործները ուրախացուց· յետոյ յաջորդող կարկուտի տեղատարափը այս ուրախութիւնը անհետացուց: Կարկուտը պարտէզները աւերեց եւ պտուղները թափեց: Այս տարի Վան գրեթէ բնաւ բերք չպիտի ունենայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ· ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 8րդ շերտին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ, 20 յուլիս, ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի ձայնասփիւռը դիւրաւ հաղորդէ արդիւնքը: Պարգեւներու վճարումը պիտի կատարուի երկուշաբթի օր (22 յուլիս), թէ Մարսէյլի եւ թէ Փարիզի մէջ:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ 5000 *ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ* գործադուլ հռչակեցին Լոնտոնի մէջ, իբրեւ բողոք կարգապահական պատիժի մը դէմ:

Պ· ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՈՒ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Փոքր Համաձայնութեան, Լոնտոն գնաց, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու համար անգլ· կառավարութեան հետ: Իր գլխաւոր նպատակն է ապահովել որ Մեծն Բրիտանիա անջատ համաձայնութիւններ չկնքէ, ինչպէս բրաւ Գերմանիոյ հետ, նաւային սպառազինութեանց մասին:

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ խորհրդաժողովը, որ բացուած էր Փարիզի մէջ, փակուեցաւ առջի օր: Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ բարոյական եւ նիւթական զինաթափութիւնը լաւագոյն միջոցը կը հռչակէ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը: Ժողովին փակումէն առաջ գերման եւ դաշնակից պատուիրակներ թափօր կազմելով գացին անծանօթ զինուորին դամբարանը, ուր Գերմանիոյ վեթերաններուն ներկայացուցիչը ծաղկեպսակ մը դրաւ:

ԱՍՏԵՂԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ պիտի գումարուի Փարիզի մէջ, յուլիս 9էն 17: Բացման նիստին ներկայ պիտի ըլլայ հանրապետութեան նախագահը: Աստեղագէտները մեծ հացկերոյթ մը պիտի սարքեն յուլիս 14ին, Էյֆէլի աշտարակին վերնայարկը, աստեղազարդ երկնքին տակ:

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ նորէն քաղաքական ասպարէզը նետուեցաւ, բուռն ճառ մը խօսելով ազգ· դաշինքին դէմ: Խաղաղութեան հարցին առթիւ դիտել տուաւ թէ շատ մը տեսակէտներով կացութիւնը աւելի գէշ է քան 1914էն առաջ:

Այրի Տիկին Սաթենիկ Փաստրմաճեան, Օր· Աշխէն Նանարեան եւ Պ· Խաչիկ Փաստրմաճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ յուլիս 2ին իր բնակարանին մէջ, Պիյանքուռ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 4 յուլիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, իր բնակարանին մէջ, 26 Rue Nationale, Billancourt, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պիյեանքուռի (Avenue des Moulineaux) գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ·— *Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:*

Հ Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԸՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ «Սկնունի» Ենթակոմիտէի ընդհ· անդամական ժողովը 4 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ· անդամական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ· ժողովի պատգամաւորի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ **ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ**

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլվար տիւ Նոր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 28 *ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ* 14էն 22:

կը ներկայացուի՝ **«ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏ»** օպէրէթը

(Ոգեկոչում հայ մեհենական կեանքի)

երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԱՒ

Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում:

ՃԱԶՊԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ:

ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ:

ՄՈՒՏՔ · 5 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդակց· միջոց.— Հանրակառք ՕՊԷՐԱՅԷՆ կամ ԺՕՐԼԷՍԷՆ 21 A: ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՑԻ-ՊԱՎԻՅՅՕՆ:

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի հայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 Յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին:

Հրապարակային քննութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուին՝ *ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ և ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՃԱՐՄԱՑԸ*

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲ.— Այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Նուպարեան Մատենադարանի մէջ, *11*, Square Alboni, տեղի կ'ունենայ Պ· Լ· ԿԻՄԻՇԿԵՐՏԱՆԻ դասախօսութիւնը *ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹի* մասին:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ *ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԼԸ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ Մ*..ճիւղին կողմէ *Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ*

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար, արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Հանրակառք Թիւ *40*, առնել փօրթ Քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել ցանթէն րօզիէր, ուր կը սպասեն առաջնորդներ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

6 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին Ռ. Ա. Կուսակցութեան սրահին մէջ

կը ներկայացուի *ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ* եւ Յ. Թումանեանի *«Մաղէկի Հէքեաթը»*

երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները:

Մուտք 2 ֆրանք.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ*

7 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը *3·30*ին

Հ· Յ· Դ· «ԲԱՐՍԵՂ - ՃԱՀՊԱԶ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացումներ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ *ՅԱՌԱՋ* ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի «ԱՇՏԱՐԱԿ» սրճարանին մէջ,

34, Villa Rouveyrolle· Asnière (Seine)·

***ՅԱՌԱՋ* ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ *56, Rue Piat* (ՊԷԼՎԻԼ)**

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌԻՆ ՄՕՏ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ հաւաքոյթը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին Սալ տը Սօսիէթէ Սաթրօնոմիքի մէջ, 28, Րիւ Սէրփանթ, Մէթրօ՝ Օտէոն: Կը դասախօսէ՝ Հայր Ս. Տէր Թովմասեան: Նիւթ՝ վենետիկի դերը Հայ գրական վերածնունդի մէջ:

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ արհեստակցական դասախօսութիւնը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան կեդրոնատեղին 7 Rue des Bernardins, (Paris 5). *Մէթրօ՝ Մօպէր - Միւթիւալիթէ: Կը հրաւիրուին բոլոր արհեստակիցները:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա որքան սառն էր, որքան ծածկամիտ էր դէպի իւր ընկերները, այնքան եռանդոտ կերպով սկսեց հոգ տանել իմ զարգացման վրայ: Մխանգամ ասաց ինձ·

— Մուրատ, դու այժմ գիտես (նա հիմայ ինձ հետ ռուսով էր խօսում) թէ ինչ է պատճառը, որ մարդիկ անբարոյական եւ միեւնոյն ժամանակ անբախտ են դառնում· դու գիտես նաեւ, որ մի մարդու անբախտութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է ծանօթանալ նրա կեանքի պատմութեան հետ: Եւ այսպէս, մի ամբողջ ազգի անբախտութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է նոյնպէս ծանօթանալ նրա պատմութեան հետ: Որովհետեւ մի ազգ մարդկութեան մէջ, նոյն տեղն է բռնում ինչ որ անհատը հասարակութեան մէջ: Եւ նա ազգերի պատմութիւնից բացատրեց ինձ շատ կրթիչ բաներ:

Երկար նա խօսում էր կրօնքի, լեզուի եւ գրականութեան մասին, բացատրում էր, թէ մի ազգի գրականութիւնը ինչ ուղղութիւն կարող է տալ նրա կեանքին եւ գործունէութեանը, բացատրում էր մեր նոր գրականութեան սխալ ընթացքը եւ նրա վնասակար ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ: Նրա ասածները ինձ այն աստիճան գրաւեցին, որ ես վճռեցի, որքան կարելի է, լաւ սովորել Հայոց լեզուն: Իմ լեզուն առաջ շատ կոշտ եւ ռամկական էր: Թուրքերէն եւ պարսկերէն բառերով լի էր իմ խօսակցութիւնը: Ես աշխատում էի այնուհետեւ բուն հայկական բառեր գործածել: Ես շատ շուտ սովորեցի բառերը, օրինակ, մի գիշերուան մէջ սովորեցի այդ բոլոր բառերի նշանակութիւնը· անհատ, ընտանիք, ցեղ, ազգ, հայրենիք, պետութիւն, քաղաքակրթութիւն, լուսաւորութիւն եւ ուրիշ շատ բառեր: Նա ասում էր, որ այդ բառերի վրայ ամբողջ գրքեր են գրուած, բայց նա մի քանի խօսքերով, բացատրում էր ինձ դրանց իմաստը: Ափսոս, որ թոյլ չէր տրուած մեզ մօտ գիրք, թուղթ, գրիչ ունենալ, թէ չէ, ես շատ բան կը սովորէի նրանից,

«Գիտութիւնը եւ ուսումը միայն միջոցներ են մի ժողովրդի համար հասնել բարօրութեան, բայց ոչ բարօրութեան սարրկան»,— ասում էր նա, եւ սկսում էր բացատրել, թէ ուրիշ ինչ պայմանների մէջ պէտք է դրուած լինի ժողովրդի կեանքը, որ կարողանայ լինել նա բախտաւոր: Երկար ու երկար խօսում էր հողի ու նրա մշակութեան պայմանների մասին, արհեստների կատարելագործութեան մասին, դրամատէրների գործունէութեան մասին եւ այլն: Աշխատանքը նա աւելի բարձր էր դասում, քան ամէն ինչ: «Աշխատանքը կեանք է, ասում էր նա, իսկ անգործութիւնը՝ մեռելութիւն»:

Նրա խօսակցութիւնը այնքան հաճելի էր, որ ես ժամերով լսում էի նրան եւ չէի կշտանում: Ոչ մի անմիտ բառ չէր դուրս թռչում նրա բերանից: Նա գիտէր խիստ լուրջ եւ խորին կերպով վերաբերուել դէպի ամէն մի հարց: Ես իմ կեանքում առաջին անգամ տեսնում էի մի այնպիսի երիտասարդ, որը անսահման բարութեան հետ ունէր եւ հմտութիւնների մեծ պաշար: Նա գիտէր մի քանի եւրոպական եւ ասիական լեզուներ, եւ, որքան ասես, խելացի մարդ էր:

Իմ մասին նա ոչինչ չէր խօսում: Մի քանի անգամ հետաքրքրուեցայ նրա անցեալով, բայց ստանում էի միշտ անորոշ պատասխաններ:

— Դուք բարի եւ ազնիւ մարդ էք,— մի օր ասեցի նրան,— դուք չէիք կարող ինձ նման եղեռնագործ լինել, պատմեցէք, խնդրեմ, ի՞նչ յանցանքի համար աքսորեցին ձեզ:

— Այդ մի հարցրէք··· պատասխանեց նա ոչ սակաւ յուզուած կերպով:

— Գոնէ ասեցէք դուք ո՞վ էք եւ ո՞ր տեղացի:

— Այդ եւս մի հարցրէք···:

Ո՞րպիսի տխուր գաղտնիք էր թաղնուած այն անբախտ երիտասարդի ճակատագրի մէջ: Ինչ էլ որ լինէր, ես համոզուած էի, որ նա ազնիւ մարդ էր, եւ նրա բարեկամութիւնը ինձ համար մեծ մխիթարութիւն էր համարում: Այդ էր պատճառը, որ քաւոր Պետրոսի երկրորդ նամակը ստանալուց յետոյ, ես ամենեւին չէի մտածում օգուտ քաղել նրա օգնութիւնից եւ նրա ձեռքով ազատութիւն գտնել: Եկաւ Ջաւիկը, անցան դառնի տօները, բայց ես չգնացի եղեւինների անտառը, Կարմիր բլուրի մօտ: Նա, որ ինձ մոլորեցրել էր, նա, որ ինձ ցոյց էր տուել չար գործի չար ճանապարհները, այժմ աշխատում էր փրկել ինձ: Բայց ինձ պէտք չէր փրկութիւնը նրա ձեռքից ընդունել: Ես արդէն բարոյապէս ինձ փրկուած էի համարում, սկսեալ այն օրից, որ իմ նոր դաստիարակի շնորհիւ մկրտուեցայ կրթութեան նոր աւազանի մէջ: Ես իմ շղթաների մէջ իմ անձը բախտաւոր էի համարում, որ միշտ կարող էի տեսնել նրան, միշտ կարող էի վայելել նրա բարեկամութիւնը եւ լսել նրա իմաստալից խրատները:

Աւագակապետի պատմութիւնը ինձ վրայ խիստ տխուր տպաւորութիւն թողեց: Նա սիրել էր մէկին, նրան նուիրել էր իւր անձը, իւր հոգեկան բոլոր քաղցր զգացմունքները: Նրա սիրոյ առարկան այլեւս չկար, բնակւում էր շատ հեռու, ոգիների աշխարհում: Բայց այդ դժբախտ մարդը դեռ շարունակում էր սիրել նրան, դեռ նրան յիշելիս, նրա այրական դէմքը մռայլւում էր տխրութեան թախիծներով: Ես նոյնպէս սիրում էի մէկին, բայց իմ սիրոյ առարկան գուցէ դեռ կենդանի էր, գուցէ դեռ մտածում էր իմ վրայ: Այժմ ո՞րտեղ էր անհայր, անմայր, անտուն, անտեղ եւ անօգնական որբիկը···: Ես շատ անգամ մտաբերում էի նրան եւ իմ սիրտը լցւում էր անշիջանելի կրակով: Աչքերիս արտասուքը չէր զօրում հանգցնելու այդ կրակը: Դատապարտեալը մոռանում է ծնողներ, ազգականներ, բարեկամներ, մոռանում է իւր հայրենիքը, բայց սիրած կնոջ յիշատակը մնում է նրանից անբաժան: Սիրած կնոջ կորուստը աւելի ծանրացնում է նրա շղթաները, աւելի զգալ է տալիս իւր թշուառ դրութիւնը:

(Շար·)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dämesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 5 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2849 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՌՕՐԵԱՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ

»»»··«««

Օրուան հոգերու վերլուծման նուիրուած շարքի մը մէջ, Փարիզի ռամկավար օրկանը անուղղակի կը շօշափէ շատ կարեւոր խնդիր մը,—կուսակցութեանց պատասխանատուութիւնն ու պարտականութիւնը՝ տագնապին հանդէպ:

— «Պարզ են գաղութներու հարցերը. մինչդեռ տիրող քաոսը, խանգարումները, անկերպարանութիւնը կարծել պիտի տային թէ ընկերային եւ քաղաքական ամենածանր կնճիռներ եւ պարարտ իշխանութիւններ ձեռք ձգելու մրցակցութիւններ կան:

Ֆրանսահայ գաղութը, օրինակի համար, ունի շատ պարզ հարց մը,— պէտք է օգնել օգնութեան կարօտներուն եւ աշխատիլ ու ձեռք բերել փրանսական իշխանութեան առաւելագոյն բարեացակամութիւնը:

Խաղաղութեան մթնոլորտ մը եւ ներդաշնակ աշխատակցութեան կամեցողութիւն,— ահա ինչ որ կը պահանջուի եւ ահա ինչ բանի միայն տեղ կայ ներկայ իրականութեան մէջ»:

Եթէ այս բանաձեւը կը վերաբերի միայն Ֆրանսայի առօրեայ հոգերուն, չէր արժեր խմբագրականի վերածել: Իսկ եթէ կը ձգտի գետինը հարթել ընդհանուր գործակցութեան մը համար, անբաւական է, իբրեւ հիմնաւորում:

Օրուան հոգերը գործակցաբար հետապնդելու եղանակ մը գտնուած է արդէն,— Միացեալ Յանձնաժողով, որ ճիշդ ու ճիշդ կը համապատասխանէ բանաձեւին,— «օգնել օգնութեան կարօտներուն եւ աշխատիլ ու ձեռք բերել Փրանսական իշխանութեան առաւելագոյն բարեացակամութիւնը»:

Այսպէս կամ այնպէս, այդ յանձնախումբին մէջ ներկայացուցիչներ ունին զանազան հոսանքներ, որոշ հասատութեանց անունով:

Պատահաբար ծնած եւ սկիզբէն իսկ մտավախ, այդ մարմինը զգուշացաւ քաղաքական կուսակցութիւններէն, նախընտրելով գործ ունենալ անհատներու հետ:

Յանձնախումբը կը գոհացնէ՞ մեզ:

Ո՛չ: Անոր կազմութենէն ի վեր, մենք օրը օրին առանց վերապահութեան մատնանշած ենք հիմնական թերութիւնները:

Արդ, այն ձեւով որ կազմուած է յանձնաժողովը, քաղաքական կուսակցութիւնները կրնա՞ն բան մը աւելցնել անոր վրայ:

Դարձեալ ոչ: Յանձնաժողովը առաջին օրէն իսկ առժամեայ հռչակած ըլլալով ինքզինքը, իր գործելու մեթոտներն ալ դատապարտուած են մնալու առօրեայ:

Ատոր համար է որ, մինչ կը յիշեցնենք թէ պարտաւոր է գոնէ ԻՐ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԱՐԵԼ ՏԻՐԱԲԱՐ, *գտնել հեղինակաւոր եւ բանուկ մեքենայ մը, ցնոր տնօրինութիւն:*

Վարկը շատոնց բացուած է: Կը մնայ արժեցնել, նոյն իսկ եթէ ամբան արձակուրդներուն հետ պիտի հալին բոլոր տրամադրութիւններն ու առաջադրութիւնները:

Բայց, միայն առօրեայ հոգե՞ր ունին գաղութները: Նոյն իսկ մեր գաղութը, Փրանսականը,

Եւ միայն այդ հոգերուն մէ՞ջ կ'ամփոփուին քաղաքական կուսակցութեանց պատասխանատուութիւններն ու պարտականութիւնները:

Ֆրանսայի վրայ իսկ ամփոփուինք, պատասխանը ժխտական է: Մանաւանդ Ֆրանսայի համար՝ շատ աւելի ժխտական:

Մինչ միւս գաղութները քիչ – շատ կազմակերպուած վիճակ ունին, Փրանսականը պատկերազարդ հաւաքածոյ մըն է համատարած ապիկարութեան եւ ընդվզեցուցիչ անիշխանութեան:

Ինչո՞ւ,— որովհետեւ կը պակսի «ներդաշնակ աշխատակցութեան կամեցողութիւնը»:

Ահա տարիներէ ի վեր կ'աղաղակենք թէ տարրական պահանջ է կազմակերպել գաղութները,—եւ ամէնէն առաջ այս գաղութը— զօրացնելու համար անոնց դիմադրական կորովը: Ինքնապաշտպանութի՛ւն:

Եւ, տարիներէ խվեր, մարդիկ յամառօրէն աչք ու ականջ կը փակեն այս պահանջին առջեւ, կարծել տալով թէ «ընկերային եւ քաղաքական ամենածանր կնճիռներ եւ պարարտ իշխանութիւններ ձեռք ձգելու մրցակցութիւններ կան»:

Նոյն ինքն ռամկավար կուսակցութիւնը, որ այժմ գործակցութեան երգը կ'երգէ խմբագրական բեմէն, մնաց ամէնէն մոլեռանդ ախոյեանը՝ այս ճակատին վրայ,— բան մը չընել:

Ան չկրցաւ զանազանել երկու լրացուցիչ, այլ անջատ խնդիրներ,— Հայաստան եւ Արտասահման: Այսինքն որոշ դիրք, պարտականութիւն՝ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին հանդէպ:

Գերի՝ կանխակալ կարծիքներու, ան կարծեց թէ ինչ որ կը կատարենք Արտասահմանի մէջ, մեր ինքնապաշտպանութեան համար, ուղղուած է Երեւանի դէմ:

Այս նախապաշարումը չփարատեցաւ նոյն իսկ 1932ին, երբ որոշ բանաձեւեր խմբագրուած եւ նշանագրուած էին Դաշնակցութեան հետ, բոլոր հարցերու մասին, իբրեւ արդիւնք ութ ամսուան բանակցութեանց:

Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր,— չենք գիտեր:

Բայց գիտենք մէկ բան,— այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ այլ եւս:

Կը բաւէ աչք մը նետել օրուան իրականութեան վրայ, նախատեսելու համար գալիքը:

Երբ գաղութի մը հանրային կեանքը այնքան կ'աղճատուի որ առտուն կանուխ արթնցողը «Ազգ. Խորհուրդ» կը թխէ, երբ հինգ հոգի իրարու լեզու չեն հասկնար, իրաւասու մարմին մը կազմելու եւ պետական նպաստը բաժնելու համար, երբ հասարակ «աֆէրիստ»ներ թղթածրար կը կազմեն «ազգ. փրկելու» համար,— կը նշանակէ թէ շատ երկար տեւեց թմրութիւնը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՍՊԱՆՆԵԼ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԸ

Մէկ միլիոն տրախմի պարգեւ սահմանելով

Աթէնքէն կը հեռագրեն յուլիս 3 թուականով.— *Ցոյն երեսփոխան մը, Մոխոփուլոս, երէկ առաջարկեց պարգեւ մը սահմանել, սպաննել տալու համար Վենիզելոսը, որ մահուան դատապարտուած է ի բացակայութեան: Այդ առաջարկին համաձայն, կառավարութիւնը պէտք է յայտարարութեամբ մը մէկ միլիոն տրախմի պարգեւ եւ ներում խոստանայ ո եւ է յոյն փախստական դատապարտեալի որ կը գործադրէ մահավճիռը:*

⁂ *Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կատարուի, վարչաձեւի մասին: Ժողովուրդէն պիտի խնդրուի քուէարկել ի նպաստ «ներկայ ժողովրդավար եւ խորհրդարանական դրութեան պահպանման կամ սահմանադրական միապետութեան մը հաստատման՝ խորհրդարանական կառավարութեան մը հաստատումով»: Այս վերջին բացատրութեամբ կ'ուզեն ըսել թէ պիտի վերահաստատուի Յունաստանի արքայական տունը, որուն ներկայ ժառանգորդն է նախկին թագաւորը, Եորկիոս (այժմ Լոնտոն): Հանրաքուէին թուականը եւ կատարման եղանակները պիտի հաղորդուին նախագահական հրամանագրով մը, քուէարկութենէն քառասուն օր առաջ: Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն պիտի նշանակէ քուէներու համեմատութիւնը՝ վարչաձեւի փոփոխութեան համար:*

ՆՈՅՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին վերադարձնելու համար Հապսպուրկներու անհատական ստացուածքները, արդէն վերջացած են եւ կը սպասուի օրինական ձեւակերպութեանց լրացման: Բանակցութիւնները, որոնք շատ բարդ հանգամանք ունէին, տեւեցին՝ աւելի քան մէկ տարի:

1919 *ապրիլ 3ին էր որ Աւստրիոյ Ազգ. Ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, երկրէն արտաքսելով կայսերական գերդաստանը եւ պետական սեփականութիւն հռչակելով անոնց ստացուածքները: Այս գրաւումը կ'ընդգրկէր Հապսպուրկներու բոլոր անհատական հարստութիւնը, այնպէս որ, շատ չանցած բողոքներ տեղալ սկսան: Երկար ատեն անլսելի մնացին այդ բողոքները, բայց երբ Աւստրիան ալ աջակողմեան տարրերու ձեռքն անցաւ, միջոցներ ձեռք առնուեցան, օրէնքը բարեփոխելու համար: Կառավարութեան ցեկոյցին համաձայն, նոր օրէնք մը պիտի հրատարակուի, իբրեւ բարեփոխում, յառաջիկային ձգելով 1919ի օրէնքին ամբողջական ջնջումը: Արտաքսուած արքայազուներէն երկուքը արդէն արտօնուած են Աւստրիա վերադառնալու, թէեւ օրէնքը ի զօրու է անոնց դէմ:*

Հապսպուրկներու անհատական ստացուածքները կը բաղկանան արժեթուղթերէ, անտառներէ, հողերէ, քանի մը ղղեակներէ եւ գեղարուեստական գանձերէ: Դժուար է գնահատել անոնց բուն արժէքը, քանի որ թաւալգլոր անկումներ ունեցաւ դրամը: Կառավարութիւնը չպիտի վերադարձնէ գեղարուեստական առարկաները եւ թանգարանները, կայսերական պալատ եւ Շէօնպրունի ղղեակը, որոնք պիտի մնան պետական սեփականութիւն:

Այս առթիւ կը յուզուի միապետութեան վերահաստատման խնդիրը, մանաւանդ որ, Իտալիոյ տրամադրութիւնները շատ նպաստաւոր են: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ միապետութեան վերահաստատումը պիտի ամրապնդէ Աւստրիոյ դիրքը, դիմադրելու համար Հիթլէրական փորձութեանց:

Վատիկանի մէջ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ կայսերական գերդաստանին վերադարձի արտօնութեան լուրը:

Անգլիա կ'ուզէ որ Ֆրանսա գործակցի լուծելու համար հաբէշական խնդիրը

Բրիտանական դահլիճը երկու ժամ անընդհատ խորհրդակցեցաւ, առջի օր, ելք մը գտնելու համար հաբէշական վէճին, քանի որ Մուսոլինի վճռապէս մերժած է Պ. Իտընի առաջարկները: Ժողովէն վերջը որոշուեցաւ սերտօրէն դիմել Փրանսական կառավարութեան եւ անոր գործակցութիւնը ապահովել: Այս առթիւ պիտի հասկցնեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ապագան եւ առ հասարակ հաւաքական գործունէութեան դրութիւնը պիտի վտանգուին, եթէ կարելի չըլլայ միասնաբար լուծել հաբէշական խնդիրը: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնն իսկ վտանգուած է, եթէ Մանչուրիոյ պատմութիւնը կրկնուի Հաբէշիստանով: Իտալիոյ զինուորական առաքումները եւ ուրիշ պատրաստութիւններ ցոյց կուտան թէ Մուսոլինի տրամադրութիւն չունի անսալու Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդներուն: Անգլիա առ այժմ որոշ առաջարկներ չունի, տնտեսական կամ ուրիշ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնելու համար, այլ կ'ուզէ ապահովել Ֆրանսայի աջակցութիւնը եւ արժեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը: Լոնտոնի մէջ կ'ընդունին թէ շատ ալ դիւրին չէ համոզել փրանսական կառավարութիւնը, միասին գործելու համար, բայց գերագոյն փորձը պիտի կատարուի փրկելու համար հաւաքական գործունէութեան դրութիւնը, որ արտաքին քաղաքականութեան առանցքն է երկու երկիրներուն համար ալ:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել արեւելեան Ափրիկէ, թնդանօթներով ու ամէն կարգի պատրաստութիւններով: Իսկ թերթերու հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ Իտալիա գոհացում չպիտի ստանայ, մինչեւ որ մասնաւոր վարչաձեւ մը չհաստատուի Հաբէշիստանի համար. (ուրիշ խօսքով՝ հոգատարութիւն):

Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի բանակցութիւնները

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պերլին հասած օրն իսկ, աւանդական արարողութենէն յետոյ, ամբողջ երեք ժամ խօսակցեցաւ Հիթլէրի հետ: Անկէ առաջ տեսնուած էր արտաքին նախարարին հետ: Առ այժմ գաղտնի կը պահուին այս տեսակցութեանց մանրամասնութիւնները: Կ'ըսուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը ուղած է շօշափել Հիթլէրի տրամադրութիւնները, իբրեւ միջնորդ ծառայելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Անշուշտ շատ աւելի կարեւոր խնդիրներ քննուած են, մանաւանդ Խ. Միութեան հանդէպ: Ամէն պարագայի մէջ, երեք ժամուան խօսակցութեան ընթացքին ոչ մէկ խնդիր անտեսուած է: Գերմանական մամուլը այս առթիւ ալ կը կրկնէ թէ Եւրոպան խաղաղեցնելու ամէնէն ազդու միջոցն է համաձայնութիւններ կնքել պետութենէ պետութիւն, ինչպէս անգլիագերման նաւային պայմանագիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲԱԺՆԵԼ «ՊԱՏԻՒԸ»

—•—

Ուրեմն, լսեցինք որ Դուրեան յանձնախումբը հրաժարեր է, լրացուցած ըլլալով իր պաշտօնը:

Լսեցինք նաեւ կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ, իր գործունէութեան մասին:

Այսպէս, յանձնախումբը հաւաքեր է «բաղդատաբար շատ համեստ գումար մը, որ Բանուորականներու եւ Դաշնակներու երեւակայած վաթսուն կամ ութսուն հազարը չէ, այլ միայն 24 հազար տոլար»:

Յետոյ, յանձնախումբին աջակցութեան շնորհիւ է որ դաւադիրները բռնուեցան: (*Պայքար*, 18 յունիս):

Ու վերջապէս համոզուեցանք թէ յանձնախումբին «կատարած գործը կ'արդարացնէ եղած ծախքերը»:

Թոյլ տուէք լրացնել յանձնախումբին գործունէութեան պատկերը, միշտ հետեւողութեամբ նոյն վաւերական աղբիւրին՝ ռամկավար «*Պայքար*»ին:

— «*Արդարութիւնը իր յաղթանակը միմիայն կը պարտի Դուրեան Յանձնախումբին եւ անոր կողքին կեցող հայրենիքի, ազգի եւ եկեղեցիի պաշտպան Հայութեան: Դատը պաշտպանողներն ու արդարութեան յաղթանակն ապահովողները, յանցաւորները բանել տուող, եւ անոնց դատապարտութիւնն անուրանալի, անժխտելի եւ անկողմնակալ վկայութիւններով յառաջ բերող Դուրեան Յանձնախումբն եղաւ, եւ ոչ թէ Դուրեանով եւ Հայ Եկեղեցիով երբեք չհետաքրքրուող Բանուորական Պոլշեւիկները որ առաջին վայրկեանէն իրենց բան գործ ըրին ամէն տեսակ գրգռութիւն յառաջ բերել, ինքզինքնուն գործ մը տեսնողի երեւոյթը տալ՝ շատ պոռալով եւ հրապարակն աղմկելով, մինչդեռ ներքնապէս կը հետապնդէին չէր*չիական հաշիւներ, քանի մը հետեւող աւելցնելու համար»:

Խնդրեմ, քիչ մը շունչ առէք, մարսելու համար այս շղթայաշար նախադասութիւնը:

Դեռ աւելի կարեւոր գաղտնիքներ պիտի լսէք.

— «*Այսօր ալ, ամբողջ դատավարութեան ընթացքին ամերիկեան դատարանին դէմ ամէն տեսակ յիմարական ցափառութքներ ընելէ վերջ, այս պարապ մարդիկ, որ ժողովրդային միամտութիւնը չահագործեցին, դեռ յիմարաբար կը յեղյեղեն թէ «Մասսաներու ճնշման տակ ամերիկեան դատարանը պատժեց Դաշնակները»: Ո՞ւր էին իրենց աշխատաւորական Պոլշեւիկ «Մասսա»ները, երբ իրենք կը քարկոծէին «պուրժուա» արդարութիւնը: Ի՞նչ զոհողութիւններ ըրին Պոլշեւիկ անդոյ «Մասսա»ները: Իրե՞նք ինչ բանի համար գործածեցին այն դրամները զորս իրենց կազմած ժողովներուն մէջ հաւաքեցին իբրեւ թէ Դուրեանի դատին պաշտպանութեան համար»:*

Ու վերջապէս.

— «*Դաշնակցական մամուլին ամբողջ կատաղութիւնը Դուրեան Յանձնախումբին դէմ՝ ապացոյց է որ մեծ գործ կատարեց անիկա ոճրագործներու դատապարտութեան մէջ: Եթէ այսօր Դուրեանի դահիճները կը տառապին բանտի մէջ, զանոնք հոն դնողը Բանուորական ցափառութքները չէին, այլ Դուրեան Յանձնախումբին ազդեցիկ աջակցութիւնն էր ամերիկեան դատարանին»:*

Այս բոլորը իմանալէ յետոյ, կըրնա՞ք վճռել թէ իսկապէս որո՞ւ կը պատկանի «ոճրագործներու դատապարտութեան» նախանձելի պատիւը, — ռամկավար յանձնախումբի՞ն, «Բանուորական ցափառութքներ»ո՞ւն թէ... Մ. Նահանգներու «պուր-ժուա» արդարադատութեան:

Ճիշդ լուծողին՝ մէկ տարեկան «Հայ – Բոյժ»:

ՎԱՀԷ

Աջն ու ձախը դէմ դիմաց

Արմատականներու գործադիր կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ առջի օր, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Էրիօ, ներքին խնդիրներու մասին: Զաղկելով հանրապետութեան դէմ սարքուած դաւերը, յայտարարեց.— «Անգամ մը եւս մեր կուսակցութիւնը կը ծառանայ այդ փորձերուն դէմ: Հանրապետութիւնը Ֆրանսայի վերջնական վարչաձեւն է եւ մենք թոյլ չպիտի տանք որ դպչին անոր: Մենք ոչ կրնանք թոյլատրել, ոչ ալ ըմբռնել բռնութեան կարգ մը պատրաստութիւններ, մենք չենք կրնար հասկնալ որ ինչպէս Ֆրանսացիներ կրնան ծանուցանել թէ ի հարկին ռազմական օդանաւերու պիտի վերածեն զբօսանքի յատուկ սաւառնակները, կռուելու համար իրենց հայրենակիցներուն դէմ, կամ պիտի ներկայացնեն հիւանդապահուհիներու խմբակցութիւններ որոնք սահմանուած են դարմանելու քաղաքացիական պատերազմի մը վիրաւորները, ինչպէս կը հաստատեն կարգ մը փաստաթուղթեր: Կարճ խօսքով, արմատականները ոչ ներքին պատերազմ կ'ուզեն, ոչ ալ արտաքին:

Պ. Էրիօ հաստատեց թէ կուսակցութիւնը պիտի մասնակցի յուլիս 14ի ցոյցերուն, պահելով սակայն իր անհատականութիւնը եւ եռագոյն դրօշը: Յետոյ հաղորդեց թէ յառաջիկայ հոկտեմբերի պիտի հրաժարի կուսակցութեան նախագահութենէն:

⁂ *Սէնի նահանգային ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ բուռն արտայայտութիւններ եղան Ֆաշական գործունէութեան դէմ: Աջակողմեան անդամ մը, որ «մարդասպան Թրօցքի» կը կոչուի ձախերուն կողմէ, յայտարարեց.— «« Շատ չանցած փողոցին մէջ պիտի չափուինք այս խնդիրներուն համար»: Միւսներն ալ առին տուին: Ի վերջոյ պարսաւանքի բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ Ֆաշական կազմակերպութեանց դէմ:*

⁂ *Ձախակողմեան կազմակերպութեանց հետապնդումներուն վրայ, Հուիյլի մէջ բռնուեցաւ բեռնակառք մը, որ ատրճանակներ, մետաղեայ գաւազաններ եւ դաշոյններ կը փոխադրէր «Ֆրանսական Համերաշխութեան» համար (աջակողմեան կազմակերպութիւն մը):*

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՏՐԷ ՍԻԹՐՕԷՆ, Ֆրանսայի ինքնաշարժի արքան, որուն հաստատութիւնը սնանկութեան դուռը հասած էր վերջերս, մեռաւ առջի օր, բժշկական գործողութեան մը հետեւանքով: 57 տարեկան էր եւ մեծ համբաւ ու հարստութիւն դիզած՝ շնորհիւ իր յանդգնութեան: Զինուորական ծառայութենէն վերջն էր որ, 1919ին, շինեց առաջին աժան ինքնաշարժը (հինգ ձի): Պատերազմի ընթացքին, ծրագիր մը ներկայացուց եւ յաջողեցաւ գործարան մը բանալ Ժավէլի քարափին վրայ, օրական 55,000 ռումբ արտադրելով: Չափազանց վառ երեւակայութիւն ունէր եւ մոլի էր շռնդալից «ռէքլամ»ներու: Էյֆէլի աշտարակն անգամ վարձած էր, իր ազդերը ցուցադրելու համար ելեկտրական լոյսերով:

ԱՄԱՐԱՆՈՑ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ վէզինէի մէջ (արուարձան): Տանտիրուհին, Օր. Մարթ Սօլ, նոր գացած էր տիրանալու կալուածին, երբ ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ եւ ինքն ալ մահացաւ վէրքեր ստացաւ: Կ'ըսուի թէ նախկին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ «ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ»

ԱԼԼԱՀԱՊԱՏ, 12 յունիս.— Արդար զառնութեամբ ու ցասումով է որ գրի կ'առնեմ այս տողերը «Յառաջ»ին ուղարկելու համար: Վասնզի թէեւ վաղուց էր որ մտադիր էի որոշ տեղեկութիւններ տալ մեր գաղութի մասին, յարմար առիթը կը զուգադիպի նշանաւոր թուականի մը՝ Մայիս 28ի 17րդ տարեդարձին, որու տօնակատարութիւնը վտանգաւոր սեպուեցաւ ... կուսակցական բնոյթ ունենալուն պատճառով:

Խօսքս հնդկահայ գաղութի փառաւոր անցեալի մասին չէ՛, մեզ չահահրգռողը ներկան է:

Շատոնց ի վեր արտաքին աշխարհը — միւս հայ գաղութները — լուր չունի այս տեղէն: Հազուադէպ է որ գրիչ շարժելու ընդունակ անհատ մը տրամադրութիւնը ունենայ այս կամ այն թերթին համառօտ տեղեկութիւն հաղորդելու: Եւ այս երկար տարիներու խոր լռութիւնը պէտք է վերագրել հնդկահայ գաղութի ներքին անմխիթար վիճակին: Ուծացումի ու այլասերումի կնիքը այնքան զօրեղ է այս գաղութին վրայ որ, հայութեան մօտաւոր թիւն իսկ դժուար է գրի առնել:

Ճիշդ է, կարելի է Հայոց եկեղեցին մէջ պրպտումներ կատարել, բաղդատել հին եւ նոր վիճակագրութեան տոմարներն ու ծննդեան ցուցակները, որով մօտաւոր գաղափար մը կը ստանայինք հնդկահայ գաղութի եւ մասնաւորապէս Կալկաթայի համրանքի մասին: Բայց կը ցաւիմ ըսել թէ այս միջոցն ալ վստահելի չէ, որովհետեւ դժուար է ճշդել թէ նոյնիսկ այդ եկեղեցւոյ տոմարներուն մէջ արձանագրուածները իրենք զիրենք Հայ կը համարե՞ն թէ ոչ:

Ի՜նչ պերճախօս ողբերգութիւն ... Եւ երբ հետեւանք ամէն Հայ, անհատ թէ ընտանիք, կ'ապրի իրեն համար, անտրամադիր իր հարեւանի խօսքը լսելու եւ կամ աջակցելու որ եւ է ազգօգուտ ձեռնարկի: Արդէն անձնուէր հայրենակիցներ ալ չունինք որ նախաձեռնութիւն ստանձնեն այդպիսի պարագաներու մէջ: Ու մինչ րուփիները թուխս են նստած օտար դրամատուններու մէջ, հայ ունեւորներու անունով, Իրանի Փէրիա եւ Ջարմահալ գաւառներու հայութիւնը մատնուած է անել կացութեան մը.— տարափոխիկ հիւանդութիւններ, մեծ թիւով զոհեր, ծայր աստիճանի աղքատութիւն ու չքաւորութիւն, եւ դեռ ինչպիսի թշուառութիւններ...

Երախտապարտ ըլլանք Պ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանի, որ նիւթապէս ապահովելով հանդերձ իր սեփական դպրոցի գոյութիւնը, ճիշդ 150,000 րուփի (ներկայ հաշւով մօտ 825,000 ֆրանք) պատկառելի գումար մը նուիրեց Թէհրանի Հայոց Ազգային դպրոցին, ինչպէս նաեւ ուրիշ 100,000 րուփի ալ տրամադրեց Ն. Ջուղայի մէջ հիմնուելիք Հոգեւոր դպրանոցին: Անցողակի յիշենք որ այս դպրանոցի հարցը սեղանի վրայ է աւելի քան երկու տարիէ ի վեր:

Բայց դեռ քանի քանի հարուստներ կան որոնք մէկտեղ գալով ու յիշեալ գումարներուն չափ նոյնքան ալ իրենք տրամադրելով Ջարմահալի ու Փէրիայի հայութեան, կրնային սրբել հազարաւոր անհատներու արցունքը: Պ. Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան, Պետրոս Կրէչեան, Գրիգոր Յարութիւնեան, Մաք Ջօն (Մկրտիչ Յովհաննէսեան) եւ ուրիշներ ի՞նչ պիտի խորհէին, եթէ ի վիճակի ըլլային այս տողերը կարդալու: Այո, եթէ միայն ի վիճակի ըլլային...

Արդեօ՞ք դրամն է որ կարճ կուգայ թէ հարկ եղած տրամադրութիւնը:

×

Եթէ լեզուն միակ միջոցն է բնորոշելու անհատի մը ազգութեան հանգամանքը, հնդկահայ գաղութին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ոչ Հայ կարելի է համարել ոչ Անգլիացի: Ի՞նչ կ'ըլլար եզրակացութիւնը այստեղի հայութեան մասին, եթէ լսէիք հետեւեալ նախադասութիւնը.

«էս տանկը բէյլվէյ կմպնան ա բիլանգ անում» (այս աւազանը կը պատկանի երկաթուղիի ընկերութեան): Եւ կամ.— «Այ տղայ վոն մինիթ հկ այստեղ», (այ տղայ կամ զաւակս, մէկ վայրկեան լսէ զիս): Օրինակներ շատ կարելի էր բերել, ցոյց տալու համար թէ ինչպիսի չքնաղ լեզու է չինուեր գալոց սերունդին համար, եւ կամ ինչպէս «Յառաջ»ը պիտի ըսէր՝ «ի պէտս զարգացելոց»:

Հայ մանուկը հայկական դպրոց չի յաճախեր: Արդէն պէտք ալ չզգար հայերէն սորվելու, եւ ազգային ոգիով մեծնալու: Այն գռեհիկ գաղափարը թէ հայերէնը հաց չի տար, խոր արմատ է ձգած ամէնուն սրտին մէջ:

Տարիները կը յաջորդեն իրարու, կարգով կուգան եւ ու կ'անցնին, եւ ամբողջ Կալկաթայի գաղութին մէջ, որուն թիւը 700ի կը հասնի, չկայ մէկը որ ուզէ իր շուրջը հաւաքել երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, տօնելու համար Վարդանանցը, Ապրիլեան Սգատօնը, Մայիս 28ը եւ վերջապէս յիշատակը Աստուածատուր Մուրատխանեան եւ Մնացական Վարդանեանի որոնք հիմնադիրներն են Հ. Մ. Ճեմարանին:

Սակայն գաղութը (Կալկաթան) զուրկ չէ կեդրոնական դէմքերէ, որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ «մեծայարգ», «անգլիագէտ», գրաբարագէտ», «Թաղխաղեանցի երկրպագու» Պ. Մեսրոպ Յ. Սեթեանցը, որ եղեւալ թշնամին է առհասարակ բոլոր գիւղացիներու եւ «հօս-հօս»ներու: Այս աննկարագիր մարդը կը յարձակի Դաշնակցականներու վրայ, անխնայ լուտանքներ թափելով բոլորի հասցէին, միեւնոյն ժամանակ հակառակ է մեր կարմիր կտուցներու քաղաքականութեան եւ մոլի թրքատեաց, ինչ որ կարելի է համարել իր միակ առաքինի գիծը:

Երկրորդ դէմքն է Պ. Սիմոն Մխիկեան — Վանեցի— որ Կալկաթա կը գտնուի 1913էն ի վեր: Հայերէնի դասատու եւ նոյն ժամանակ փոխ տեսուչն է Հ. Մ. Ճեմարանի: Այս պաշտօններուն գլուխը գտնուելով, բնականաբար շատ աւելին կը սպասուէր իրմէ: Հակառակ իր պարտաճանաչութեան եւ որոշ չափով ալ դաստիարակ ըլլալուն, հարկ եղած ազդեցութիւնը չունի հայ շրջանակներու մէջ շնորհիւ իր անձնասիրութեան եւ մեկուսացման:

Այս երկու Հայերը սկիզբէն ի վեր երկու ճակատ կազմած եւ պայքարած են իրար դէմ, լսելեայն եւ հրապարակաւ: Հակամարտութիւնը կը շարունակուի մինչեւ մեր օրերը նոյն մոլեռանդութեամբ: Արդար ըլլալու համար յիշենք որ իրերակերութեան գլխաւոր պատասխանատուն եղած է նոյն տխրահռչակ Սեթեանցը, որուն իրական պատկերը բնորոշելու համար հարկ է էջեր վատնել:

Կայ նաեւ երրորդ մը, որ մերթ այս եւ մերթ այն կողմ հակելով, ի հարկին երկու խմբակներուն ալ աքացի կուտայ, վարպետի եաւէն, առանց իր ճշգրիտ պատկերը ցոյց տալու:

×

Կալկաթայի Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանը հիմնուած է 1821ին, ուրեմն 114 տարի առաջ: Իր այս երկարատեւ գոյութեան ընթացքին ճեմարանը ունեցած է վերելքի ու վայրէջքի բազմաթիւ շրջաններ, ու այսօր կորսնցուցած իր նախկին համբաւն ու փառքը:

Առանձնապէս ողբերգական է այն իրողութիւնը որ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին ճեմարանը չի տուած մէկ հատիկ նշանաւոր դէմք: Նիւթապէս ապահով այս հաստատութիւնը կարծես սկիզբէն ի վեր որոշած է հրապարակ հանել թերխաշ հայ պատանիներ, կիսատ-պռատ ուսումով, որոնք յետոյ իրենց բախտը կը փնտռեն ածխահանքերու մէջ, հնդկականեփի, ճենաջնարակի եւ այլ այսպիսի գործարաններու մէջ:

Ամենամեծ սխալը եղած է այն որ ճեմարանը ոչ մէկ ատեն չէ ունեցած կարող եւ խղճամիտ տեսուչ մը:

Դեռ 1932ի սկիզբները երբ մեռաւ դպրոցի տեսուչը, իր տեղ կարգեց երիտասարդ եւ անփորձ Անգլիացի մը, որու բերնէն կաթի հոտ կուգար: Երկրորդական դպրոցէ մը արձակուած, այս պարոնը չունէր կ'առնէ Կալկաթայի ճեմարանը եւ ատեն մը իբրեւ անգլիերէնի ուսուցիչ պաշտօնավարելով, կը դառնայ տեսուչ, սակայն երկու տարի պաշտօնավարելէ յետոյ կը ձգէ կ'երթայ:

Եւ ահա իրեն յաջորդած է նոր Անգլիացի մը, որուն համար կ'ըսեն թէ փորձուած մարդ է եւ իր պաշտօնին գիտակից:

Ինչպէս յիշեցի, ճեմարանը զուրկ է եղած հայ տեսուչներէ: Այս վերջին չորս տարուան ընթացքին հոգաբարձութիւնը ստիպուեցաւ երկու անգամ տեսուչ փոխել, բայց ոչ ոքի մտքէն անցաւ առաջարկել որ հայ դպրոցը հայ տեսուչ ունենայ: Կարող հայ մտաւորականնե՞ր կը պակսին հրապարակին վրայ, Սուրիայէն մինչեւ Փարիզ: Եւ երեւակայել որ դպրոցի տեսուչներէն մէկը կը ստանայ տարեկան աւելի քան 50,000 ֆրանք, բացի ուրիշ դիւրութիւններէ: Գալով ուսուցչական կազմին, դպրոցի վարչութիւնը ջանացած է ոչ թէ կարող անհատներ պաշտօնի կոչել, այլ դպրոցի սեմէն ներս առնել հանդիպած մարդը, պայմանաւ որ հաւանի իբրեւ թոշակ ընդունիլ ամենաշատը ամսական 400-500 ֆրանք: Ի՜նչ կատակերգութիւն ... Որքան խղճալի է օտար տեսուչին թոշակը, նոյնքան փոխ եւ ծիծաղելի ուսուցչին վարձքը: Եւ որովհետեւ ուսուցիչներն ալ անփորձ են եւ միջին կրթութեամբ, ամենայն յօժարութեամբ կ'ընդունին այս չնչին ամսավճարը, ամէն առաւօտ ներս մտնելով դպրոցի սեմէն իբրեւ դաստիարակ եւ երեկոյեան դէմ դուրս ելլելով իբրեւ փրոֆէսօր: Իսկ թէ ի՞նչ կը սորվեցնեն աշակերտներուն ամբողջ օրուան ընթացքին, ոչ ոք կը հետաքրքրուի:

Դպրոցի ներկայ ուսուցչական կազմին մէջ (թիւով 10-11) չկայ եւ ոչ մէկ պատրաստուած հայերէնի դասատու: Եթէ աշակերտը կրցաւ ինքնօգնութեամբ սորվիլ հայերէնը լաւ, եթէ ոչ որո՞ւ հոգ:

Աշակերտներու ներկայ թիւն է մօտ 86, մինչ եօթը տարի առաջ 160 էր: Այլ եւս չկայ իրանահայ մանուկներու այն բազմութիւնը, լեցնելու թափուր մնացած տեղերը: Նիւթական տեսակէտով դպրոցը ապահով է շնորհիւ Հայոց Ս. Նազարէթ եկեղեցիէն ժառանգած հարստութեան, զոր հնդկահայ մեծատուններ կտակած են վերջին 200 տարուան ընթացքին: Դեռ վերջերս Սըր Պօլ Չէյթըրի (Պ. Պօղոս Աստուածատրեան) այրին մեռնելով ահագին գումար մը ձգեց եկեղեցիին: Ուրեմն միջոցները կան, բայց տրամադրութիւնը կը պակսի: Եւ խորհիլ որ ներկայիս որբերու ամբողջ բանակներ ունինք հողմածեծ ու թափառական աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ: Ինչո՞ւ անկարելի կը համարուի բարեփոխել ճեմարանի ուսուցչական կազմը, արտասահմանէն հրաւիրելով երկու-երեք պատրաստուած հայ ուսուցիչներ, նոյն ժամանակ Յունաստանէն, Սուրիայէն, եւ եթէ կարելի է Իրանէն հաւաքելով ընդունակ, բայց աղքատ տղաք:

Ես վերջացուցի: Սիրելի «Յառաջ», դուն որ միշտ պաշտպան ես եղեր հայ երիտասարդներու կոչերուն, ի՞նչ կը մտածես այս մասին: Գէթ մէկ անգամ գրադէ մեր վիճակով, քու կրակոտ շունչդ խառնելով մեր աղեկտուր ճիչերուն:

ՀԱՅԿԱԿ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԵՐՈՍԸ
ՏԻԿԻՆ Ե. ՁՕՐԵԱՆ

—o—

Ժընեւ ... Քաղաքային պարտէզ եւ երկու զինուորների յուշարձաններ: Երախտագէտ հայրենիքը յաւերժացրել է «համաշխարհային պատերազմում ընկած» իր հերոս զաւակների յիշատակը: Այդպէս է փորագրուած այդ յուշարձանների տակ:

Համաշխարհային պատերազմո՞ւմ: Բայց չէ՞ որ Զուիցերիան չէ մասնակցել այդ պատերազմին:

— Ո՛չ գիտէ, թերեւս սահմանապահներ են եղել այդ զինուորները եւ հիւանդացել են ցուրտ ձմրան պահակութիւն անելիս ու մեռել տանը կամ հիւանդանոցում փափուկ ու տաքուկ անկողիններում: Բայց այդ միեւնոյն է: Զուիցերիայում հերոս դառնալու ու անմահանալու համար պէտք չկայ որ մարդիկ անպայման Գողգոթա բարձրանան: Երախտագէտ հայրենիքը վարձատրում է հանրային ամէնէն սովորական ծառայութիւնները եւ այդ առատաձեռն վարձքը նա տալիս է իր պարտաճանաչ զաւակներին ոչ միայն նրանց մահուանից յետոյ, այլ նաեւ կենդանութեան ժամանակ:

Ի՞նչ լաւ է այդպիսի մի հայրենիք ունենալ ... Ի՞նչ լաւ է ապրել այդպիսի մի երկրում ...

Ժընեւ ... Աղքատիկ մի բնակարան: Քառասուն տարուան հանրային փայլուն ծառայութեան բեռը շալակին, իր օրերն է անցկացնում աշխատանքի հերոսը՝ Տիկ. Ե. Ջօրեանը: Նա Հայ է եւ այդ պատճառով էլ մինակ ու համարեա թէ մոռացուած մարդկանցից: Բայց ճակատը բաց է ու գլուխը բարձր եւ չունի դառնութիւն իր սրտում, որովհետեւ երբ քառասուն տարի առաջ նոյն այդ Ժընեւում նա տալիս էր իր որոշումը՝ ծառայել հայ ժողովրդին, գիտէր թէ ի՞նչ է իրեն սպասում: Եւ այսօր, ապրելով Ժընեւում ու տեսնելով զարհուրելի տարբերութիւնը զուիցերական կարգերի ու հայ կեանքի դաժան օրէնքների մէջ, նա չի գայթակղում, որովհետեւ եղել է գաղափարի զինուոր ու ծառայել է իր ժողովրդին առանց վարձքի ակնկալութեան:

Ոչ յոբելենական այս տօնակատարութիւնը, որին ձեռնարկել են Փարիզում ապրող նրա աշակերտուհիները եւ ոչ ալ «Յառաջ»ում լոյս տեսնող մեր յօդուածները որ եւ է ձեւով չեն կարող համարուել որպէս արժանի հատուցում մեր ուսուցչուհուն: Այս բոլորը պարտքի մի շատ չնչին մասն է, որ մենք ուզում ենք վերադարձնել նրան:

Տիկ. Ե. Ջօրեանը իմ յիշողութեան մէջ մնացել է, որպէս ուսուցչուհի: Դպրոցից յետոյ ես նրան չեմ հանդիպել: Եւ ամէն անգամ երբ նրա մասին խօսք է լինում, իմ առաջ պատկերանում է Թիֆլիզի Յովնանեան վարժարանը, իմ աշակերտական տարիները եւ դպրոցական այն բոլոր յիշատակները, որոնք քաղցր են մեզանից իւրաքանչիւրի համար:

Բայց յիշելով իմ աշակերտական այդ տարիները եւ բնագիտութեան ուսուցչուհի Տիկ. Ե. Ջօրեանին, իմ մէջ զարթնում է նաեւ մի ուրիշ զգացում, մի զգացում, որ ունենում են սովորաբար բացառիկ, հազուագիւտ բախտի արժանացած մարդիկ: Օրինակ, ի՞նչ է զգում մէկը, որ ճանաչել է Վիքթոր Հիւկոյին կամ աշակերտել է Պուշկինին: Ահա այդպիսի մի պարծանք, այդպիսի մի հպարտութիւն եմ զգում ես, երբ յիշում եմ որ Տիկ. Ե. Ջօրեանի աշակերտուհին լինելու բախտն եմ ունեցել:

Եւ այս հասկանալի է: Տիկին Ե. Ջօրեանը, որպէս ուսուցչուհի գրաւել է մեր կեանքում բացառիկ տեղ: Նրա նմանները շատ հազուագիւտ են եղել հայ դպրոցներում: Պետական օժանդակութիւնից զուրկ եւ, ընդհակառակն, պետութիւնից հալածուած հայկական դպրոցները, որ պահում էին հանրային կազմակերպութիւնների միջոցներով, չէին կարող ունենալ այնպիսի ուսուցչուհիներ, ինչպիսին էր Տիկին Ջօրեանը, որ պատուաւոր տեղ կարող էր գրաւել եւ ռուսական որ եւ է երկրի ամէնէն բարեկարգ դպրոցում:

Հետաքրքրական է, որ նոյն իսկ Կովկասի դպրոցական հոգաբարձութիւնը, Թիֆլիզի բազմաթիւ ուսուցիչների միջից նկատեց Տիկին Ե. Ջօրեանին եւ ամէնէն հրապուրիչ առաջարկներով փորձեց պետական դպրոցներ տանել նրան: Բայց Տիկինը մերժեց այդ առաջարկները ու շարունակեց իր բարձր կարողութիւնները նուիրաբերել միայն հայ դպրոցին:

Օրիորդաց դպրոցներում շատ աւելի, քան տղայոց, ընկերական մօտիկ յարաբերութիւններ են ստեղծւում վարժուհիների եւ աշակերտուհիների մէջ: Յովնանեան դպրոցում մենք էլ ունէինք այդպիսի վարժուհիներ: Բայց Տիկին Ջօրեանը դրանցից չէր: Նա երբեք չեղաւ մեզ համար ընկերուհի եւ մնաց միշտ էլ ուսուցչի եւ եթէ կ'ու... դէք մեծաւորի դիրքում:

Այդ նրան շատ էր սազում: Անը... ւական ծագումը, դաստիարակութիւ... նը, միջավայրն ու շրջապատը թո... ղել էին իրենց որոշ կնիքը նրա բնաւ... րութեան վրայ, եւ մենք միշտ զգու... էինք, որ մեր բնագիտութեան վար... ժուհին միւսների նման չի, որ կար... ծես թէ մի այլ աշխարհից է եկած:

Եւ նրա հանդէպ ունեցած մեր վե... բաբերմունքը բնորոշելու համար ճի... չէր լինի սէր բառը գործածել: Մեն... նրան չէինք սիրում, որովհետեւ չէին... համարձակւում սիրել: Տիկ. Ջօրեա... նին միայն յարգել, նրանից միայ... ակնածել կարելի էր: Բայց նա նմա... չէր նաեւ այն ուսուցչուհիներին, ... րոնց մանկավարժութիւնը խստու... թիւն բանեցնելու ու պատիժներ սահ... մանելու մէջ էր կայանում: Այդ տե... սակ ուսուցչուհիներ շատ կային մա... նաւանդ Ռուսաց դպրոցներում, ե... նրանց մանկավարժական սխալնե... արդիւնքը յայտնի է բոլորին: Տիկ. Ջօրեանը մեզ ոչինչ չէր պարտադրո..., եւ թէեւ խիստ ու ազդեցիկ, գիտէր ի... առարկաները մեզ սիրելի դարձնել... գաղտնիքը եւ պէտք է ասեմ, որ նր... առարկայից թոյլ աշակերտներ չկա... յին մեր դպրոցում:

Երբ ես դեռ աշակերտուհի էի ե... չգիտէի գաղափարական գործի ու հա... սարակ պաշտօնի մէջ եղած տարբե... րութիւնը, ինձ թւում էր, որ Տի... Ջօրեանի այս յաջողութիւնը պէտք... բացատրել միայն նրա մանկավարժա... կան հմտութեամբ, կամ ինչպէս մեն... էինք ասում այն ժամանակ «որովհե... տեւ նա լաւ է դաս տալիս»: Եւ յե... տոյ ես հասկցայ, որ միայն այդ չ... պատճառը: Նա ունէր ջերմ սէր դէպ... իր գործը, նա գաղափարի զինուո... էր եւ ոչ թէ սովորական պաշտօնեայ: Ուսուցչութիւնը Հայոց դպրոցնե... րում նրա համար ոչ դիրք ստեղծելո... եւ ոչ էլ ապրուստ ճարելու համա... էր, այլ միայն հանրային ծառայու... թիւն: Եթէ մենք այդ չէինք հասկա... նում այն ժամանակ, սակայն այդ... զգում էինք եւ այդ պատճառով ... հմայուած էինք Տիկ. Ջօրեանով:

Աշխատանքի հերոս, ուրիշ անուն... չեմ կարող տալ ես այն անձին կնոջ..., որ քառասուն տարի շարունակ գործե... է հանրային կեանքում, այսինքն մի... այնպիսի ասպարէզում, որտեղ աշխա... տանքը իսկապէս որ հերոսութիւն է:

Հ. ՔՕՇԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Խվէրէկէն (Կեսարիա) Պոլիս հասած երիտասարդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Խվէրէկ-Ֆէնէսէի մէջ մօտ 200 տնուոր Հայեր կան, որ մեծ մասամբ կը զբաղին այգեգործութեամբ ու հողագործութեամբ: Լաւ գիրքերու տէր են Պ. Պ. Պօղոս Կէօյպաշեան եւ Կիւլպէնկեան: Ֆէնէսէի եկեղեցին բաց է եւ ամէն օր արարողութիւն կ'ըլլայ: Իսկ կիրակի օրերը պատարագ կը մատուցուի դպիրներով ու դպրապետով: Հինգ հոգիէ բաղկացած Թաղ. Խորհուրդ մը ունի, որ կ'աշխատի: Ժողովուրդը եկեղեցասէր է: Ունի հոգեւոր հովիւ:

Յիշեալ երիտասարդը այցելած է նաեւ Կեսարիոյ առաջն. փոխանորդ Սրբատ Ծ. Վ.-ի, որուն հսկողութեան տակ որբանոց մը կայ, 15-20 որբերով: Կիւլպէնկեաններու բարերարութեամբ կը մատակարարուի որբանոցը:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Հազիւ կովու մը խուլ բառաչը, որ կը կոչէր այն վարժ ձեռքը որ ամէն իրիկուն իր կաթը կը պարպէր, հազիւ հեռաւոր ձայնը գիւղացիներուն, որոնք անտառէն վերադառնալով, իրենց վերադարձը կը ծանուցանէին իրենց ընտանիքին, հազիւ թէ պահակ շան ընդհատ հաչոցը կը խռովէին համայնական լռութիւնը: Գրաւիչ տեսարան մըն էր անդորր չքեղութեան խաղաղութեամբ: Ռուս զինուորին ռազմիկ դաստիարակութիւնը իր սիրտը փակած չէր քաղցր եւ քնքոյշ բոլոր այն տպաւորութեանց, որոնցմով բնութիւնը կը թափանցէ մեզի, եւ զորս ամէնէն կոշտ հոգիները կը զգան:

Ջրարբի պճլտուն ջուրերուն մօտ կանգուն, ակնապիշ կը դիտէր այս հանդարտ տեսարանը, երբ յանկարծ լեռներու բազմաձայն արձագանգը, սարսափահար ճիչեր կրկնելով, հծծիւններ, սպառնալիքներ եւ շատ մը ձիերու դոփիւնը, Սթարովսքին իր երազանքէն սթափեցուցին: Շատ չանցած նշմարեց բազմաթիւ ձիաւորներ, որոնք քառասմբակ կ'արշաւէին բացատին մէջէն: Իր պատրուգաւոր հրացանը լեցուց, եւ ուղղուեցաւ հասնելու այն կէտը, որ ձիաւորներու հետեւած կածանը կը յանգի գլխաւոր ճամբուն: Ամէն ինչ իրեն յիշեցուց Թիֆլիսի աւերակներու արկածը, արկած, որ երեք տարիներ առաջ Գուրջէնի հետ կը կապէր զինքը: Զուգադիպութիւնը աւելի աչքառու եղաւ, երբ տեսաւ կին մը, որ կ'ողորէր այս ձիաւորներէն մէկուն դէմ, եւ որուն անկարգ զգեստները, բացատին մացառներուն կառչելով, իր վազքը կը դանդաղեցնէին: Դարանակալ կեցաւ, լրտեսեց անոնց շարժումները եւ արդէն նշան կ'առնէր յափշտակիչին, երբ երկար ճիչ մը, անծանօթ ղօղէն թըռած հասաւ իրեն, որ յանուն ամենայն սրբոց օգնութիւն կը հայցէր: Ինքն է, ինքն իսկ է, կեցի՛ր, գոչեց ձիուն սանձէն բռնելով, թող տուր այս աւարը, եթէ ոչ մեռած ես, եւ ձիաւորին կուրծքին վրայ կ'թնցուց հրացանին փողը:

«Նորէ՞ն դուն, գոչեց այս վերջինը: Միշտ դուն, դժո՞խքը կը ղրկէ քեզ իմ ծրագիրներուս դէմ կենալու համար, ուր պիտի ղրկեմ քեզի: Խօս՛ւֆ, Մուրզա՛ւք, օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, շան պէս փռեցէք սա թշուառականը»:

Երկու մարդեր վազեցին, որոնցմէ մին եաթաղանը զինուորին գլխուն վրայ ճօճեց, Սթարովսքի կայծակփայլակէն աւելի արագ, իր հրացանը պարպեց, մարդը մեռած ինկաւ, եւ յափշտակիչին ձին, սաստկութեամբ կանգնելով, իր տէրը վար ձգեց, որ իր հեծկլտացող եւ կիսամեռ զերուհին գրկած էր: Ռուսը խոյացաւ դէպի մանկամարդ աղջիկը, Շուշանն էր, զայն վերցուց, եւ ապահով եղաւ որ ողջ էր դեռ: Ժխորէն արթնցած գիւղը, վազեց աղմուկին վայրը, տեսան լոյսը ջահերուն, որոնք կը մօտենան եւ գիւղացիներուն ոտնաձայնը գետինը կը թնդացնէր: Սթարովսքի նորէն լեցուցած էր զէնքը, եւ յափշտակիչին ընկերները կծիկը դրած էին: «Անզգա՛մ, թշուառական գոչեց մայրը եւ ահեղ ձայն մը, երկու անգամ իմ ճամբուս վրայ ելար, երկու անգամ կեանքս վտանգեցիր, երկու անգամ է որ աւարս ձեռքէս կը խլես: Պիտի ցուցնեմ քեզի»: Եւ երբ այս բառերը կ'արտասանէր, լուսինը զոր ամպ մը քօղարկեր էր, կարծես կը վերածնէր երկինքին մէջ, եւ աւազակին մերկ ճակատին վրայ կ'իյնար: Սթարովսքիի համար ինչ անակնկալ,— նոյն Վըրացին էր, որուն հանդիպած էր Թիֆլիսի աւերակներուն մէջ, միեւնոյն տարազը, միեւնոյն դիմագծութիւնը, եւ ձախ քունքին վրայ խորունկ սպի մը, ակօս մը, զոր զինուորին տապարը բացած էր, եւ որ գոցուելով սեւորակ գիծ մը կը նմանէր, խորապէս փորուած այս վայրի ճակատին վրայ:

Վրացին ձախ ձեռքով իր երկվարին բաշը բռնեց: Իր աջ թեւը, անկումի միջոցին, կոտրած էր, որ իրր անօգուտ թեւ, կը տատանէր մէջքէն ի վար: Այս էր պատճառը որ Սթարովսքի քիչ դիմադրութիւն զգացած էր իր կողմէն: Ձին քառատրոփ քշեց, թամբէն ատրճանակ մը հանելով, պարպեց զայն Սթարովսքիի ուղղութեամբ: Այս վերջինը հարուածով մը պատասխանեց, որ նոյնպէս պարապը գնաց, եւ շատ չանցած անտառներուն մէջ անհետանալով հետախոյզ կորսուեցաւ:

Մեր բարեկամին ճակտին գիրն էր, որ երկու անգամներ Շուշանը իր ծերունի հօրը դարձնէր, եւ երկու անգամուն ալ ինքն ազատարար՝ երբ յափշտակիչ նկատուէր: Շինականները զինքը շրջապատեցին, իր հրացանը դեռ կը մխար, իր հագուստները արիւնաներկ էին, իր առնական կեցուածքը, աղջիկը, զոր իր բազուկներուն մէջ առած էր, բոլոր ճշմարտանմանութիւնները վրան մեղսակցութիւն մը կը ծանրացնէին, ծեր Գուրգէնի ներկայութիւնը միայն վերջապէս փարատեց ամէն կասկած: Առաջնորդեցին, աւելի քաշքշելով տարին ծերունիին մօտ: Երախտագիտութեան արտայայտութիւնը սրտաճմլիկ եղաւ. երկու անգամ հրաշքով կ'ազատէր աղջիկը նոյն այն վտանգէն, զոր երեք տարի առաջ անցուցած էր: Շուշան արցունքներով ողողեց իր դէմքն ու պատկառելի մօրուքը:

«Սթարովսքին է, ձեր հինաւուրց բարեկամը, որ զիս ազատեց նորէն, ըսաւ իրեն: — Սթարովսքի, գիրկ եկուր, դուն ամէնէն քաջը եւ ամէնէն ազնիւն ես Քրիստոնեաներուն: Թող Աստուծոյ եւ սուրբ Նիքոլայի օրհնութիւնները գլխուդ վրայ իջնան: Եկուր որ գրկեմ քեզի, աղջկանս հետ կը սիրեմ քեզ, եւ կ'օրհնեմ քեզի իբր իր եղբայրը ... Բայց ի՞նչ է այս արիւնը, որ քեզ կը ծածկէ: — Վիրաւորուա՛ծ է, ըսաւ մանկամարդ եւ դալկահար աղջիկը: Ջահերը մօտեցուցին եւ տեսան որ գնդակ մը զինուորին թեւին քսուելով անոր արիւնը հոսեցուցած էր: Ազարակը մտան, ամէնէն զօրաւոր խնամքները շռայլեցին Սթարովսքիին եւ շատ չանցած պատահարներու ստիպողականութիւնը եւ անոնց տարօրինակութիւնը Ռուսին եւ մանկամարդ Հայուհիին միջեւ հաստատեցին այն թանկագին մտերմութիւնը, աւելի անմեղ եւ աւելի քաղցր քան սէրն իսկ. գաղտնի համակրութեան կապեր, որոնք երկու սրտեր կը մօտեցնեն եւ զանոնք անգիտակցաբար կը միացնեն իրարու, գինովցնող մօտութիւն, զոր արեւելեան բարքերը կ'անգիտանան եւ որ եւրոպական քաղաքակրթութեան ամէնէն մեծ հմայքը կը կազմէ:

(5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԱՍԻԱ ՇՐՋ. ԿԵԴՐՈՆ

— o —

Ամասիա, որ շրջանային կամ գաւառային կեդրոն յայտարարուեցաւ վերջերս, տեսէք թէ ի՛նչպիսի գիւղ մըն է:

«Խ. Հայաստան» կը գրէ (14 յունիս).—

Մինչեւ հիմա շրջանային այս կեդրոնը, Ամասիա, չունի վարսավիրայի խանութ մը, այնպէս որ դուք Ամասիայի մէջ կը տեսնէք մարդիկ, որոնք շաբաթներով, նոյն իսկ ամիսներով չեն սափրուիր:

Ամասիայի նորակառոյց հանրակացարանը, որուն մէկ սենակին մէջ կը բնակին մեքենաշարժ արօրի վարիչները, երբեք չէ մաքրուած: Սենեակին պատուհաններուն մէջ եւ տախտակամածին վրայ աղբը հաստ խաւ մը կապած է: Հանրակացարանը չունի երկաթեայ, նոյն իսկ փայտէ մահճակալ, այնպէս որ մեքենաշարժ արօրի վարիչները կը գիշերեն իրենց տեղէն հանուած դուռներու վրայ, իւրաքանչիւրին վրայ երկու հոգի:

Բաւական ընդարձակ եւ գեղեցիկ շէնք մըն է այս, բայց երբ դուռը բանաս եւ երեք քայլ առնես, կը հանդիպիս աղբի կոյտերու: Շէնքին ներքնայարկը կը գտնուի սենեակ մը, որ ժամանակին կ'օգտագործուէր իբրեւ մթերանոց, այժմ ... իբրեւ աղբանոց, ուրտեղէն գարշելի հոտ մը կուգայ:

Ահա գիւղին ճաշարանը: Տարիներէ ի վեր մաքրութիւն չէ տեսած: Մէկ կողմը ցախաւելը, անդին խալաթները (սփռոց), որոնք երկար ատենէ ի վեր լուացուած չըլլալով՝ կորսնցուցած են իրենց ճերմակ գոյնը:

Նորակառոյց կարգ մը ուրիշ շէնքերու մէջ ուր բնակութիւն հաստատած են մարդիկ, աղբը կուտակուած է այնքան, որ գարշահոտութիւնը կը տարածուի մինչեւ հեռուները:

Շրջանային կեդրոնը մինչեւ հիմա հիւրանոց չունի: Երեւանէն եկողը, եթէ ծանօթ կամ բարեկամ չունի, ստիպուած է գիշերելու դուրսը:

** Մոսկուայի մէջ հանքային նմոյշներու ցուցահանդէսը, ուր մեծ ուշադրութիւն գրաւեցին Հայաստանի հանքերը, հաստատեց, որ հայկական մարմարը, մասնաւորապէս եղնգաքարը, լաւագոյնն է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Արտասահմանի մէջ մեծ պահանջ կայ այս տեսակ մարմարի:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Տարօնի Գոյամարտի խանդավառ տօնը

— • —

Հայրենակիցներ, ճիշդ քսան տարի առաջ էր որ մեր ցեղի դարաւոր թշնամին ժամանակը յարմար դատելով եւ օգտուելով պատերազմի առիթէն՝ իր ցեղի յատուկ գազանութեամբ ու մեղսակցութեամբ անշնորհ եւ ագէտ քիւրտ խուժանին, ջանաց հայ անունը վերցնել Հայոց աշխարհէն: Ժամանակին զինաթափ ընելով հայ ժողովուրդը, ան իր դիւային ծրագիրը գործադրեց կարգ մը շրջաններու մէջ, որոնց շարքին զոհուեցաւ եւ մեր եւ Հայոց հանճարի փառայեղ ծննդավայրը՝ Տարօնի աշխարհը, անհաւասար մարտնչումներէ յետոյ:

Հայրենակիցներ, զանազան հրաշքներու եւ կամ արկածներու բովէն անցած մնացորդներս այսօր դժբախտութիւնը ունինք գտնուելու «քրիստոնեայ» Եւր. հողին վրայ եւ տեսակ մը սարկական կեանք կ'անցընենք ու վերջապէս «ճերմակ ջարդ»ին ենք ենթակայ, մեր ֆիզիքական ու բարոյական ամբողջ էութեամբ: Արդ, մեր բոլորիս պարտքն է տարին անգամ մը եւ մանաւանդ ամէն տարի այսօր՝ յուլիսի ընթացքին յիշել եւ վերյիշել մեր երբեմնի այնքան փառաւոր եւ այս այնքան տխուր անցեալը, ոչ միայն իբրեւ մարդկային պարտականութիւն, այլ եւ իբրեւ պատուաստ տարագրութեան փորձութեան դէմ: Կոչ կ'ընենք բոլոր Տարօնցիներուն մեր հայրենակից եղբայրներուն, ըլլան իսկ մէկ անձ, մէկ տեղ, լծուիլ յարգանքի տօնին, ծունկի գալ մեր պաշտելի նահատակներու հոգիներու առջեւ որոնք ապահովաբար հանգիստ չունին եւ կը սաւառնին մեր գլխուն վերեւ հայրենիքի մէջ եւ հայրենիքէն դուրս: Այսօր քննութեան օր է բոլորիս համար, եւ նուիրական յիշատակ մը պարտականութեան կը կանչէ մեզ, մոռնելով մեր մոլորութիւնները: Կոչ կ'ընենք բոլոր մեր մասնաճիւղերուն որ իւրաքանչիւրը իր հնարաւորութեան սահմաններու մէջ պատշաճօրէն տօնէ եւ խաղաղ ցոյցի մը տպաւորութիւնը ի յայտ բերէ իր հաշտ եւ աւանդապաշտ Տարօնցիի յատուկ կեցուածքով, մինչեւ որ հնչէ հայրենիք վերադառնալու հրաշալի զանգը:

Կեդր. Վարչութիւն Ֆրանսայի
(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆրանսերէն բանախօսութիւն հայկ. դատի մասին

»»»o«««

ԼԻՈՆ, 29 յունիս (Յապաղած).— Յունիս 27ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ ֆրանսերէն լեզուով հրապարակային բանախօսութիւն մը կատարեց Պ. Պէնար Վահէ, նիւթ ունենալով հայկական հարցը եւ գաղութները հետաքրքրող այժմէական խնդիրները:

Բանախօսութեան նպատակն էր առաւելապէս ֆրանսական շրջանակներուն ծանօթացնել մեր անցեալն ու ներկան: Այս առթիւ մասնաւոր հրաւիրագիրներ ղրկուած էին բաւական թիւով պետական եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, բայց նախապատրաստական աշխատանքներու համար ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, շատեր չկրցան ներկայ ըլլալ: Հայերէն թռուցիկներ ալ հազիւ 4-5 ժամ առաջ հրապարակ ելած էին: Հակառակ ատոր, սակայն մեր հայրենակիցներէն 250ի մօտ բազմութիւն մը, հեղձուցիչ տաքին, եկեր էին լսելու բանախօսները: Ֆրանսացի հրաւիրեալներէն ներկայ էին քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Պ. Գուզէն եւ Պ. Փիէռ Պիւժօ, Տիկ. Լամպէր եւ ուրիշներ: Հայ գործարանատէրերէն Պ. Պ. Ալթունեան եւ Տէմիրճեան, որոնք լաւ ընդունելութիւն մը ըրին հիւրերուն:

Նախագահը՝ իրաւագէտ Պ. Շառլ Լամպէր, նախկին խորհրդական նախարարութեան եւ երեսփոխան Լիոնի, ժամը 9ին հաւաքոյթը բանալով խօսքը տուաւ Պ. Վահէի, որ մէկ ժամէն աւելի տեւող գրաւոր եւ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը փառատցի պատմականն ըրաւ հայկական դատին, ըսկսած 60ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Այս առթիւ կարդաց զանազան պետութեանց վարիչներուն տուած խոստումները, եւայլն: Իբրեւ եզրակացութիւն, ըսաւ.— «Որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան տուած բոլոր որոշումները անգործադրելի կը մնան եւ մենք որ եւ է միջոց չունինք զանոնք գործադրել տալու, ատոր դարմանը կը գտնեմ միայն Ֆրանսայի մէջ. պէտք է կատարեալ վստահութիւն հանդէպ Ֆրանսայի: Ստեղծել հանրային նպաստաւոր կարծիք մը, ստանալու համար մեզի ի նպաստ լուծում մը քաղաքային օրինագրքի 11րդ յօդուածին որ կը տրամադրէ.— Օտարականը Ֆրանսայի մէջ պիտի վայելէ այն բոլոր իրաւունքները որոնք օտար երկրի մը մէջ կը տրուին Ֆրանսացիներուն: Եւ որովհետեւ Հայերս փոխադարձութիւն չունինք, այդ շնորհը մեզի կրնայ տրուիլ հանրապետութեան նախագահին մէկ պարզ հրամանագրով, առանց նոր օրէնքի մը քուէարկութեան պէտք ունենալու, որպէսզի Հայերը կարենան իրենց գոյութիւնը պահել խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, զերծ սպառնալիքներէ եւ վարչական տաղտուկներէ»:

Յետոյ Պ. Լամպէր, յանուն Ֆրանսայի եւ հայ ունկնդիրներուն, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց բանախօսին: Ըսաւ թէ ինք շատ գոհ մնացած է այս բանախօսութենէն, թէ իրեն համար սակայն աւելի դասախօսութիւն մըն էր, արժանի աւելի լայն շրջանակի մը մէջ կատարուելու, և շատ ուրախ պիտի ըլլար եթէ այս բանախօսութիւնը կատարուէր Փարիզի մէջ եւ ձայնասփիւռի առջեւ: «Ինչպէս որ մենք՝ Ֆրանսացիներս Հայերու մասին գաղափար չունինք: Օրինակ եթէ Եղբրումի ժողովին մէջ դուք ընդունէիք Թուրքերու առաջարկը եւ իրենց ու Գերմանիոյ կողքին ըլլայիք՝ չպիտի կոտորուէիք անշուշտ եւ թերեւս պատերազմին բախտը տարբեր ըլլար: Ձեզի խոստումներ շռայլուած են եւ դրժուած: Ես պիտի աշխատիմ իմ կարելին ընել ձեզի համար նպաստաւոր կարգադրութիւններ ձեռք բերելու եւ բարեացակամութեամբ վարուելու, ինչպէս եւ էի որ 1927ին առաջին անգամ հպատակութեան օրէնքը քուէարկել տուի»:

Բանախօսութենէն վերջ, մտերմիկ շրջանակի մը մէջ Քաղ. Խորհուրդի անդամներն ու Տէր եւ Տիկ. Լամպէր նոյն պատրաստակամութիւնն յայտնեցին: Պ. Լամպէր մինչեւ իսկ փափաքեցաւ որ նմանօրինակ բանախօսութիւն մը տեղի ունենայ քանի մը ամիս վերջ, եւ աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր իրենցմէ իւրաքանչիւրը 40-50 Ֆրանսացի պիտի բերէ իր հետ:

Ինչպէս կը տեսնուի, ֆրանսական շրջանակներուն մէջ բարեկամեցողութիւնը չի պակսիր մեզի հանդէպ, մեր անփութութիւնն է որ մեզ այսքան դառն փորձանքներու կ'ենթարկէ: Մէկը անհատաբար հրապարակ ելեր է եւ իր առջեւ գործունէութեան դաշտ կը գտնէ: Միացեալ Յանձնախումբը գէթ այսքա՞ն ալ չէր կրնար ընել, կարող անձ մը դաւառ ղրկելով: Վերջապէս Յանձնախումբը միայն թերթերու մէջ երեւցած հատուկտոր տեղեկութիւններէն եւ իրեն ղրկուած քանի մը նամակներէ՞ն պիտի իմանայ այն ողբերգական կացութիւնը ուր կը գալարուի Ֆրանսահայ ժողովուրդը, մինչ անպատասխանատու մարդիկ դաւանները կ'աղմկեն սնամէջ խոստումներ շռայլելով...

Ա. Հաքէլեան

Յ. Գ.— Դերասան Յ. Ղազարեան, որ երեք ամիսէ ի վեր Լիոնի Կռանժ Պլանշ հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուէր, վիրաբուժական գործողութեան մը շնորհիւ կատարելապէս առողջացած եւ տուն վերադարձած է:

Սիփանի պարահանդէսը

— • —

Սիփան երգչախումբի նախորդ պարահանդէսի յաջողութենէն ոգեւորուած Վիքթոր Հիւկօ սրահի վարչութիւնը իր նոր սրահի (Bois de Boulogne) բացումը յանձնած էր Սիփանի:

Այսպէսով երրորդ պարահանդէսն էր որ կուտար երգչախումբը, մէկը միւսէն աւելի խանդավառ, մէկը միւսէն աւելի բազմամարդ: Իսկապէս կ'արժէ շնորհաւորել կազմակերպիչները: Հակառակ օրուան կիզիչ տաքին, Փալէ տիւ Պուա տը Պուլոնեի՝ նոր սրահը լեցուած էր:

Ժամը չորսին սկսաւ պարահանդէսը անընդհատ շարունակուելու համար մինչեւ կէս գիշեր: Միջանկեալ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի երգեց «Լալկան ուռին», «Ծով լինի», «Դալիլօ» «Տուտուլ» եւ ահա քիչ մը յետոյ, հայկական տարազներով երեւան կուգար Սիփանի պարող խումբը, պարելու համար քանի մը հայկական պարեր:

Գեղարուեստական բաժնի իր մասնակցութիւնը բերաւ երգիչ Պ. Քէչէճեան եւ իր երգած երկու երգով լաւ տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ: Յաջողապէս երգեցին նոյնպէս Սիփանի անդամներէն Օր. Հռիփսիմէ Քնեադեան եւ Պ. Միհրան Սարեան:

Կրկին սկսան եւրոպական պարերը եւ երիտասարդ զոյգեր անընդհատ կը դառնային, չուզելով բաժնուիլ այս տաք մթնոլորտէն:

Ահաւասիկ միութիւն մը, «Սիփան» երգչախումբ, որ տարիներէ ի վեր, միակ նպատակն ունեցած է տարածել եւ վառ պահել հայ երգը թէ օտարներու մէջ, (դեռ անցեալ կիրակի էր որ իր մասնակցութիւնը կը բերէր Ժարտէն տ'Աքլիմաթասիոնի մէջ տեղի ունեցած հանդէսի մը կազմակերպուած օտարներու կողմէ) եւ թէ մեր մէջ: Իր սարքած պարահանդէսներն ալ նպատակ ունին այդ գաղափարին ծառայելու: Պարահանդէսին միջոցաւ կարելի եղած է հաւաքել երիտասարդներ, գոնէ քանի մը ժամ լսելու համար հայ երգը, պարելու համար հայկական շրջանակի մէջ:

** Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ Սիփանը պիտի մասնակցի Բարեգործականի դաշտապարահանդէսին: (Կիրակի, 7 յուլիս):

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐ», (Մանկական գրատուն «Մասիս» թիւ 10): Գին 10 լէյ: Ընկերութիւնը ամէն ամսու 15ին եւ 30ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք, 32 էջէ բաղկացեալ եւ պատկերազարդ: Հասցէ՝ Bld. Maria, 8, Պուքրէշ, Ռումանիա:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՂԲԱՅՐԸ ԵՂԲՕՐ ԴԷՄ

— • —

Պուքրէշի «Արագ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունիս).

— «Ապականած է այս պահուս հայ կեանքը գրեթէ ամէն հայ գաղութի մէջ: Չար որդ մը կը կրծէ հայութեան ներսը, ու կը ջլատէ զայն: Կը քայքայուին օրէ օր, մինչ կը հրճուին անդին մեր թշնամիները՝ ձեռքի տակէ դաւեր սարքելով մեր իսկ ծոցին մէջ, շնորհիւ վարձկան թշուառականներու որոնք կը խառնակեն հայ կեանքը, վէճ ստեղծելով ամէն վայրկեան եւ գրգռելով եղբայրը եղբօր դէմ:

Հարուածը թշնամիէն է որ կուգայ, դժբախտաբար Հայու ձեռքով: Ան սողոսկած է մեր ներսը, եւ կը կազմալուծէ մեզ անընդհատ: Ան կը ցանէ իր մահացու որոմը ընտանիքներէ իսկ ներս, ոսոխ դարձնելով եղբայրը եղբօր, հայրը զաւկին: Ճեղք մը բացուած է հայութեան ներսը եւ կը լայննայ երթալով: Ընտանիքներու մէջ ալ չեն հասկնար իրարու լեզու, ու տասնեակ տարիներու բարեկամներ թշնամի կը դառնան մէկէն:

Փատերը կը վխտան մեր իսկ աչքին տակ: Յիշենք թարմ օրինակ մը միայն: Յարգելի ազգային մը, իրենովն լեցուած Աթէնքի «Փրօիա» թերթին մէկ խմբագրականին առթիւ ուր կը փառաբանուէր հայ ժողովուրդի անկախութեան տօնը, թարգմանեց զայն ու խմբագրութեանս բերաւ, որպէսզի իր հրճուանքին հաղորդակից ընէ մեր ընթերցողներն ալ: Եւ ո՛վ հեգնութիւնը հայ ժողովուրդի ապրած ներկայ դառն վիճակին,— նոյն անձնաւորութեան մէկ հարազատ զաւակը, որ Աթէնք կը բնակի, բողոք մը ստորագրած է, ուրիշ երկու ողորմելիներու հետ, նոյն այդ *Փրօիա* թերթին մէջ, ուրանալով հայ ազգային տօնը: Երբ հոգեկան անդունդ մը կը բացուի այսպէս հայր ու զաւկի միջեւ, ո՞ւր կ'երթայ մեր ժողովուրդը ...

Պայքարը, որ տեղի ունեցաւ ամբողջ երեք ամիս մեր համայնքի ծոցին մէջ, նման շատ վէրքեր պարզեց մեր աչքին առջեւ: Զգացինք թշնամի մատը որ կը գրգռէր կրքերը: Դրամները զորս մսխեց ազգ.-պլօքը, չէր կրնար հայ սրտէ, Հայու վեհանձնութենէ բխիլ: Թշնամին էր որ կը գրգռէր վէճերը՝ մութին մէջ հրճուելու համար սրտանց, խայտալով որ հայ եկեղեցւոյ բակին մէջ կը փորձեն զիրար բզկտել միեւնոյն ցեղին զաւակները, շատերը առանց գիտնալու թէ յանուն ինչի՞... Աղեխարշ պատկերներ ի՞նչ ունեցանք մեր մէջ ալ, երբ երէկուան բարեկամները բռունցք կը ցցէին իրարու դէմ ու իրարու կը հայհոյէին երէկուան ընկերները: Ո՞վ կրցաւ առանց սիրտը նմռելու տեսնել եկեղեցւոյ բակի յունիս 16ի կռիւը, երբ երկու հարազատ եղբայրներ ուղղակի կը փորձէին զիրար բզկտել:

Որքան ալ անըմբռնելի ըլլայ, խորհրդաւոր ձեռք մը կայ որ կը գործէ հայ կեանքի մէջ, եղբայրը ատելի դարձնելով եղբօրը, ընկերն ընկերոջ, հայրը զաւկին: Անոր պտուղն են վէճերը որ կ'ալեկոծեն այս պահուս գաղութներու հայ կեանքը, ատելութիւն ու կիրք որոնք երթալով կը խորունկնան մեր մէջ: Ամէնէն հասարակ հարցերը զորս կարելի պիտի ըլլար փոխադարձ երկու անուշ խօսքով լուծել՝ կրքոտ կռիւի կը փոխէ ան, ու թաղականական պարզ խնդիրներէն կը ստեղծէ անլուծելի թնճուկներ, մոլեգին պայքար, մինչեւ իսկ արիւնալի բախումներ: Միակ նպատակ մը ունի ան,— խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովը գաղութներու մէջ, սպառել անոր ներքին ուժերը, քայքայել ամէն ներքին գործակցութիւն, ու չթողուլ որ հայ ժողովուրդը վերագտնէ իր հոգեկան կորովը, իր վստահութիւնը դէպի իր ապագան, ու իր շահագրգռութիւնը դէպի իր նուիրական դատը:

Ու մինչդեռ մենք զիրար կը բզկտենք ներքին վէճերով բռնկած այսպէս, ան կը քրքջայ մութին մէջ, հպարտ ատելութեան այն սերմին համար՝ զոր մեր ներսը ցանեց, ու այն խորխորատին համար՝ զոր մեր ծոցը բացաւ:

Իսկ միամիտներու զանգուած մը կայ որ փոխանակ արհամարհելու թշուառականները, որոնք օտար թոյնը կը ներարկեն մեր ներքին վէճերուն մէջ, ի պատուի՛ կը պահէ զանոնք»...

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

— • —

Իրանի հանճարեղ բանաստեղծին՝ Ֆիրտուսիի մահուան հազարամեակին առիթով՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնը որոշած է բացառիկ թիւ մը հանել, ամբողջութեամբ նուիրուած մեծ դիւցազներգակին եւ իր հայրենիքին:

Բացառիկը, որ շուտով լոյս պիտի տեսնէ, պիտի ունենայ 24 էջ, «Յուսաբեր»ի ծաւալով:

Բացառիկը, որ շուտով լոյս պիտի խատակցութիւնը հայ եւ օտարազգի գրիչներ, որոնց մէջ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան, փրոֆ. Հանս Հանրիխ Շեւէր, Հ. Օհանջանեան, փրոֆ. Ն. Ադոնց, Յ. Ջ. Միրզաեան, Հ. Ներսէս Ակինեան, Աթա Օլլահ Խան Ռուհի, Արդոյ Նահար Ալ Հասէնի, Ղասէմ Մուղամի, Աղայէ Մասուտի, Ռուբէն, Բաղի Օղ Ջէման, Ն. Ադրալեան, Կ. Յ. Բասմաջեան, բժ. Յ. Տ. Ստեփանեան, Բ. Թաշեան, Միրզա Ալի խան Դաշտի, Սաիտ Նաֆիս, Վաս. Նեմիրովիչ-Դանչենկոյ, Աղայէ Ռաշիտէ Եասէմի, Հայր Սիմոն Երեմեան, Ա. Արեղեան, փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, Դր. Արդոյ Վահապ Էզամի, Գ. Մխիթարեան, Լ. Նազարեան, Շ. Միսաքեան, Վահէ Արծրունի, Եր. Հայրապետեան, Արդոլ Հասէյն Խան Օվրաղ: Հայ Մամուլը Ֆիրտուսիի մասին, եւայլն:

Բացառիկը զարդարուած է եօթանասուն ընտիր նկարներով (գծագեր, «Շահնամէ»էն պատկերներ, Իրանի արուեստին վերաբերող գեղեցիկ նմուշներ, պատմական տեսարաններ):

Բացառիկը ամբողջովին տպուած է սահմանափակ թիւով ընտրելագոյն թուղթի վրայ:

ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ՔԷՕԼԷԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Նշանուած
Տէսին, 29 յունիս 1935

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Ու առանց հասկնալու, կը խաբէր ինքզինքը: Սուտը, հիմակ աւելի հզօր, ճշմարտութեան պէս գեղեցիկ, կեանքի բոլոր ձեւերուն խառնուած, սուրի պէս դարձած իր կեանքին կը սպառնար: Ու համակերպած անոր, գլուխը կախ, մտիկ կ'ընէր, կը հաւատար իր սուտին, կը խաբուէր տղու մը պէս, կը սիրէր իր սուտը:

Ու կ'աշխատէր, տեսակ մը պժգանքով, չուզելով աշխատիլ մը որ ...

Օր մըն ալ գծագրութեան թուղթ, տետրակ ու գունաւոր մատիտներ գնեց, տուփ մը կարկին, եռանկիւն ու ուղղանկիւն քանակներ գնեց, ու կէս օրին եւ իրկունը գործէն վերադարձին, նստած սեղանին առջեւ, կը գծէր կ'աւրէր, նորէն կը գծէր, ու կարծես վերջին հնարքը գտած, ձեռքերը իրարու կը շփէր, եւ ուրախ, շատ ուրախ, հարստութեան վրայ կը խօսէր, կ'երազէր ...

Յետոյ, կը կրկնէր՝ այո՛, ու խնդալով կը ճմռթկէր, կը պատռէր թերթ մը թուղթը, կը սկսէր ուրիշ մը: Այս պահուն պէտք էր իր մեկնութիւնները մտիկ ընել: Կը խօսէր, կը բացատրէր, երբ կը հասնէր գիծերու երկայնքին, բացատրութիւններն ալ կ'երկննային: Ու

— Քանի մը օրէն կը տեսնէք, ըսելով, իբր եզրակացութիւն, գլուխը կ'երկնցնէր, կը խնդար բարձրաձայն, ու ծիծաղով մը կը դոցուէր խօսակցութիւնը:

Գծելիքը, ամորձիքները բռնելիք գօտի մը, ըսածին նայելով՝ կատարելութիւն մը, եզական, խելքէ մտքէ դուրս բան մը: Այսպէս, ուղիղ եւ կոր գիծերու պատմութիւններ կ'ընէր, բաներ կ'ըսէր, շատ բան կ'ըսէր: Կարծես բոլոր ըսածները աչքերուն առջեւ, կը կրկնէր,

— Ահա՛, դիմացս է, կը տեսնեմ գօտին ...

Մտածումի մը մէջ, երբ մարմինը անշարժ, գրեթէ աթոռին կպած, կը մնար սեղանին առջեւ, կարծես այդ գծելիք գօտին, օձի պէս պլլուած ոտքերուն ...

×

Անհասկնալի, խորհրդաւոր աշխատութիւն մը,— լմնալիք չունէր: Գիծերը գիծերուն մէջ կը մտնէին, կը շատնային, կը կրկնուէին, ու ամէն օր կը վերսկսէր...

Ուրիշ գօտիներ գտած, կ'ընդօրինակէր, ամէն օր կը փոխէր, կը վերսկսէր: Խելքը պլլուած գօտիին, ամէն վերսկսումի, կը ջանար նոր անուն մը տալ անոր, բառերը իրարու ետեւ կը շարէր, երբեմն ցած, երբեմն ալ բարձրաձայն կը կրկնէր, կը պոռար, մտիկ կ'ընէր իր ձայնին շեշտերը: Զուարթութիւնը երբ կը խառնուէր կեղծիքին, չէր կրնար բռնել իր ծիծաղը, կը խնդար խամաճիկի պէս:

Ցեկանը այս տեսակ պահերը շատ կը սիրէր: Չես գիտեր ի՞նչ կը գտնէր: Միայն թէ սրտի կորսուած ձայնի մը հանդիպած, ձայնը կը պոռար:

Վահան, տարօրինակ, գրեթէ բացառիկ տիպարի մը առջեւ, Ցեկանը նմանցուց մարդու մը որ պայծառ, արեւով կարմրած լոյսին մէջ, կը քալէ աչքերը գոց, երբ խաւարը կը սկսի կը հանդիպի մութին, աչքերը կը բանայ, ամէն բան կը տեսնէ խաւարով ծածկուած: Կը տեսնէ ինքզինքը մինակ:

×

Հիւանդը ձեռքը կուրծքին, երբ կը խօսէր արցունքոտ աչքերով, Ցեկանը գլուխը կախ, քանակին հետ կը խաղար, կամ կը գծէր խոշոր քիթով, մեծ բերանով մարդու մը գլուխը, կը գրօսնուր, կը խօսէր գծած մարդուն հետ, կը կատակէր ու կը խնդար, մինչդեռ Փեթրուշքա — հիւանդին անունը — կ'ուզէր երթալ իր կնկան ու տղոց քով, ու հեկեկալէն երբ կը շարունակէր իր խնդրանքը, չինած ծաղրանկարը փակցնելով պատին, կը հրամայէր, «խօսէ այս մարդուն հետ»: Ու արհամարհոտ ծիծաղի մը հետ, շանթեր կը սլանային աչքերէն:

Ալ աւելի թունդ ելած, Փեթրուշքա կ'ուզէր բան մը ընել, ու բարկութեամբ, բռունցքի հարուածներ կուտար օդին, կը ցուցնէր բռունցքը՝ ուրագի մը կռնակին նման: Ամէն մէկ շարժումին, աթոռը տախտակամածին կը քսուէր: Այս պահուն, սպառնալիքը նկարի պէս կեանք առած, կը տեսնուէր աչքերով:

×

Արիւնոտ պատմութիւններ կարդալու մասնաւոր փափաք մը ունէր Ցեկանը: Ցնցուած, չէր կրնար ինքզինքը բռնել, կը նայէր ամէնուն, կը տեսնուէր գոհունակութիւնը:

Այս պահուն դէմքի լուռ խօսուրտուք մը: Յետոյ թեւ մը լարելով բերանը, կը խնդար, ուրախ, ուրախ:

— Խնդալու բան չկայ այս ոճիրին մէջ, ըսաւ օր մը Փեթրուշքա:

— Ես կը խնդամ, որովհետեւ մեր կեանքը, քիչ մըն ալ պէտք է ըլլայ բարբարոս, պատասխանեց Ցեկանը:

— Ա՛հ, կը հասկնամ, կը հասկնամ, յարեց Փեթրուշքա, կեանքը բարբարոսութիւնով սկսած, կ'ուզէք վերջացնել բարբարոսութիւնով: Ու ձեռքի դաւաթը տախտակամածին զարկաւ: Փշուր, փշուր,

— Վայրենի, պոռաց, Ցեկանը, ու քայլ մը առնել ուզած ատեն, անծանօթ ձեռք մը կարծես կը քաշէր ետեւէն, չէր թողուր: Ու

— Վայրենի՞, կրկնեց Փեթրուշքա, ահա ձեր կատակերգութիւնը: Խնդա՛, խնդա՛ կ'ըսեմ քեզի, հիմակ խնդա, ահա քեզի բարբարոս կատակերգութիւն մը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

«ՊԱՐԱՊԷԼԼԱ»Ն ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (30 յունիս).—

Մապլմեան եպիսկ. տխուր գործունէութեան ամօթալի էջ մը եւս աւելցուց Լանջախաչը կրծքին, վեղարը գլխին եւ գաւազանը ձեռքին: Փիրէայի ընդհ. դատախազութեան եւ թէ ոստիկանութեան անձամբ ներկայանալով յանձնեց յուշագիր մը պահանջելով արգիլել Գոքինիոյ Թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնները եւ իր կողմէ նոր նշանակուած մարդոց յանձնումը եկեղեցին ու դպրոցին:

Փոխանակ թոյլ տալու որ Գոքինիոյ ժողովուրդը քուէարկութեամբ իր կամքը յայտնէ, եպիսկոպոսը եւ իր չարագործ ընկերները Գոքինիոյ մէջ ստեղծեցին թիւ 2 թաղ. խորհուրդ մը, համակիր պլօքին, ձեռք առնելու եկեղեցին եւ դպրոցը: Եւ այս բոլորը կ'ուզուի պարտադրել ժողովուրդին, օտար իշխանութեան մը միջամտութիւնը հրաւիրելով: Թող չմոռցուի այս արարքը որ եպիսկոպոսը ինչպէս Լիփարմայի մէջ ըրաւ անցեալին, Գոքինիոյ մէջ ալ կ'ուզէ ոստիկաններու միջոցով բռնութեամբ կնիք եւ իշխանութիւն յանձն առնել: Այս արարքը չի մոռցուիր:

ճշմարիտ սարքած է դաւը, վրէժ լուծելու համար:

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ համաճարակ մը ծագած է Հռոմի մէջ, իբրեւ հետեւանք սաստիկ տաքերուն:

ՔՍԱՆ ՄՆՏՈՒԿ ՄՈՒԿ հասան Լոնտոնէն, Փասթէօրեան հաստատութեան համար: Բոլոր տեսակները ալ կը գտնուին այս ... ապրանքին մէջ:

Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ (կոմինտէրն), որ պիտի գումար–ուէր 1934 սեպտեմբերին եւ յետաձգուած էր 1935ի առաջին վեցամսեային, պիտի գումարուի մօտերս: Շատ մը պատգամաւորներ Մոսկուա հասած են արդէն: Ֆրանսական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Պ. Քաշէն: Ինչպէս նախորդ ժողովներուն, այս անգամ ալ դուռները փակ են թէ հանրութեան եւ թէ օտար մամուլին առջեւ:

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆ»ԻՆ մասնակցող հեծելանուորդները, 93 հոգի, Փարիզէն ճամբայ ելան հինգշաբթի առտու ժամը 7ին, անցնելով Ֆօպուռ Մոն–մարթրէն եւ Էթուալէն: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր ճամբուն վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ՌԸՄԻՇՈՅԻ անտառին մէջ

Կը խնդրուի Վալանսի եւ այլ վայրերու ընկերներէն նկատի ունենալ այդ օրը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Յուլիս ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ կիրակին ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին մէջ:

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այդ Թուականը:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH” 17, Rue Damesme. Paris (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հայ. Ա.—1ուկէս անգլ.:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Կ. Թիւֆ.— 100:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Տէմ.— 100:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Խբիմ.— 70:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, Մ. Մ.— 50:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 42:
ԹՐԱՆ, Վ. Ջատ.— 90:
ՓԻԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կիր.— 70:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կար.— 35:
ԹԻՐԱՆԱ, Զոք.— 100:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Ս. Փ.— 200:
ՄԱՔԵԼ, Յովի.— 61.40:
ՊԻՒԼ, Տել.— 250:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լօր.— 35:
ԱՓԹ, Ա. Թիւֆ.— 70:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թ. Պ.— 35:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 500:
ԼԻՈՆ, Զան.— 100:
ԼԻՈՆ, Վարդ.— 100:
ԼԻՈՆ, Պ. Պ.— 70:
ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 70:
ԼԷ ՄԻԼ, Խ. Ա.— 10:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. Խոր.— 70:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ա. Յովի.— 70:
ՔԱՍԹԵԼՆՕՏԱՐԻ, Ս. Փէն.— 100:
ԹԷՀՐԱՆ, Նիկ.— 200:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Յ. Զ.— 70:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Ադ.— 30:
ԱՓԹ, Ա. Քէհ.— 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 112.50:
ՊԷՅՐՈՒԹ, Հայր Մ.— 140:
ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Վ. Սուր.— 50:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 147:
ՊԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Բար.— 100:
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Իշխ. Ա.— 70:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Եէր.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հայր. Ա.— 35:
ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Գազ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 257:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՈՋԿԱՏԻ Շրջ. Հայր. Միութեան Փարիզի եւ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղերու խառն ժողովը 7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 6 Պուլըվար Ռուսէնի Իսիի հայկ. սրճարանին մէջ: Ջեկոյց ընդհ. հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
Ուրբաթ 5 Յուլիսէն — Յուլիս 12
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոները 8.30ին
ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ՖԻԼՄԵՐ
Gaby Morlay et Victor Francen dans «Melo» incognito avec Renée St. Cyr et Boucot.
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, ընկ. Թաչատուրեանի բնակարանին մէջ:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ Միջազգային քաղաքական կացութեան մասին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Կոնչք» եւ «Կեբին» խումբերու բոլոր ընկերները 7 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ
ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՋՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ՋՕՐԵԱՆ

Ատենախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ,

Mlle Lily Laskineի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (թաւջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M, DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան:

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՖՐ. Հ. Կ. Խ'ՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ. ԺԱՄԸ 15էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

*Palais du Bois de Boulogne*ի ՄԷՋ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ: ՃՈԽ Ւ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:

Գին 5 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս եւ ներկայացում

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՓՕՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

7 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie K. Bicêtre մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի՝ Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Աշակերտներու եւ Աշակերտուհիներու կողմէ կը ներկայացուի՝ ԳԱՌՆՈՒԿԸ (Թանկական Թատերախաղ մէկ արար) եւ ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՋԸ:

Դպրոցին երկսեռ աշակերտները պիտի պարեն հայկական պարեր Երգ եւ արտասանութիւն:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

7 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը

ՄՕՆԹԸՍԻԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ:

Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ԵՐՈՒԽԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին՝ նուագ, երգ եւ ժազ-պանտ:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— Մասնաւոր օթօքառերը կը մեկնին առաւօտուն փլաս կիյառէն ժամը 9ին, 10ին, 11ին, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: վերադարձ՝ ժամը 7, 7.45, 8.30 եւ 9.15:

Տոմս չունեցողները կրնան բօն Լաֆայէթէն 8 Թիւ հանրակառքը առնել եւ իջնել մօնթիւսլը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Բացօթեայ պար:— Ընտիր նուագախումբ:— Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք գիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 Թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ Ս. [illegible] Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, պար, արտասանութիւն:

ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք Սէն-Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Հանրակառք Թիւ 40, առնել փորթ քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէօյ. Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել ձոնթէն բօզլէր. ու կը սպասեն առաջնորդներ:

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի հայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 Յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Հրապարակային քննութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուին՝ ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ և ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՋԱՐՄԱՅՐԸ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ռ. Ա. սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ եւ Յ. Թումանեանի «Մաղիկի Հէքեաթը»

երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները:

Մուտք 2 ֆրանք.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ՍՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ

7 Յուլիս կիրակի. կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ԾԱՀՊԱՋ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացումներ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ, ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ, ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ, ԹՐԻՔՕԹԷՕԶՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ:

achat, vente, échange et reparation

HOVANNESSIAN
INGENIEUR E.M.I.

14. RUE DU SOLEIL. PARIS.XX. METRO: PLACE DES FETES
r.c. seine 579.489 TEL.: MENILMONTANT 41.67 C.C.P. paris 171738

MOTEURS ELECTRIQUES
pour machines à coudre, tricoteuses, bobinoirs et toutes machines
RESISTANCE
pour chauffages, indéfrisables etc.
ANTIPARASITAGE DES MOTEURS

ETUDES ET DEVIS GRATUITS SUR DEMANDE
machines à coudre d'occasion, — on demande correspondants, province et étranger

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1.2)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Առժամանակ Համբի բարեկամութիւնը ինձ մոռանալ տուեց Նէնէին, եւ սիրելի աղջկայ յիշատակը խիստ սակաւ էր խաւարեցնում իմ դժբախտ դրութեան րոպէները: Բայց դա երկար չտեւեց, ես կրկին անձնատուր եղայ այն սովորական հոգեմաշ թախծութեանը, որ Նէնէից բաժանուելուց յետոյ մշտապէս տանջում էր ինձ: Միանգամ Համբը գտաւ ինձ այսպիսի տրամադրութեան մէջ:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, կաբեկցութեամբ հարցրեց նա:

Ես նրանից թէեւ ծածուկ ոչինչ չունէի, բայց իմ կեանքի բոլոր անցքերը նրան պատմելու ժամանակ, ոչինչ չէի յիշել Նէնէի մասին: Այժմ ի՞նչպէս կարող էի թագցնել նրանից իմ սիրտը եւ նրան մաշող ցաւերը: Ես պատմեցի նրան բոլորը, ինչ որ յայտնի է ձեզ Նէնէի մասին, թէ որպէս գտայ նրան անտառում, այն րոպէում, երբ մի չարագործ պատրաստւում էր սպաննել նրան որպէս ազատեցի նրա կեանքը եւ բերեցի քաւոր Պետրոսի մօտ, թէ որպէս այդ վերջին չարագործը նոյնպէս հրամայեց ինձ սպաննել նրան, եւ որպէս ես խաբեցի նրան, յայտնելով թէ հրամանը կատարուած է, բայց աղջկան թագցրի իմ հօր խրճիթում, եւ վերջապէս, որպէս իմ վարմունքը ծնեցրեց անմեղ աղջկայ սրտում սէր դէպի ինձ, եւ այնուհետեւ նա չբաժանուեցաւ ինձանից եւ այն ժամանակ, երբ ես կալանաւորեալ, բանտարկուեցայ եւ դատապարտուեցայ մշտական աքսորի:

Կնոջ սէրը, որպէս երեւում էր, շատ ըմբռնելի չէր Համբին, նա իւր կեանքում կամ երբեք չէր սիրել, կամ եթէ սիրել էր, կրակը վաղուց արդէն հանգել էր նրա սրտում: Այդ էր պատճառը որ նա խիստ սառնութեամբ լսեց իմ պատմութիւնը, վերջը նկատելով.

— Այդ պատմութեան մէջ ես գովում եմ ձեր առաքինութիւնը, դուք ազատել էք մի թշուառի կեանք:

— Բայց նրան կորցնելը այժմ իմ կեանքը տանելի է դարձրել:

— Այդ ես հասկանում եմ... այդպիսի հանգամանքներում մարդուն փրկում է մի բան միայն — աշխատանքը: Աշխատանքը մոռանալ է տալիս սրտի կսկիծները, որ պատճէ են եկել սիրոյ սլաքներից:

Նրա սառն փիլիսոփայութիւնը այժմ ինձ չէր գրաւում: Ես տուեցի խիստ յուսահատական պատասխան.

— Այժմ մահը, միայն մահը կարող է հանգստացնել ինձ, աշխատանքից ես ձանձրացել եմ, մանաւանդ այսպիսի ապարդիւն աշխատանքից:

— Ոչինչ աշխատանք ապարդիւն չէ, երբ մարդկութեանը որ եւ իցէ օգուտ է բերում:

— Մեր աշխատանքը ի՞նչ օգուտ է բերում:

— Երեւի դու մոռացել ես, որ միանգամ ես քեզ ասացի, որ մեր օգուտը ուրիշի մէջն է, եւ նոյնը փոխադարձաբար: Եւ եթէ մենք ուղղակի կերպով չենք շահւում մեր աշխատանքից, կը շահուին, անտարակոյս մեզ նմանները, այսինքն՝ ուրիշ մարդիկ: Մենք փորում ենք լեռների սիրտը եւ այնտեղից դուրս ենք բերում պղինձ, երկաթ, ոսկի եւ արծաթ: Այդ մետաղներով բացւում են դպրոցներ, կառուցանում են արհեստանոցներ եւ այլ բարեգործական հիմնարկութիւններ: Նրանց մէջ ուսում են առնում, կրթւում են եւ լաւ մարդիկ են դառնում:

Ես այնքան գրաւուեցայ այդ վիճաբանութեամբ, որ մոռացայ Նէնէին, մոռացայ եւ նրա սէրը, որի առիթով սկսուել էր վիճաբանութիւնը: Համբը, իւր սառնասրտութեան հակառակ, աւելի տաքացած էր: Նա ուղիղ իմ աչքերի մէջ նայելով, ասաց.

— Դուք (երբ բարկանում էր նա, սկսում էր դուքով խօսել) միշտ մոռանում էք մեր անցեալ խօսակցութիւնները, որոնց մէջ մենք միշտ համաձայնուել ենք միմեանց հետ: Ես կրկին դառնամ դէպի ձեր անձնաւորութիւնը եւ ձեր անձի օրինակով կը բացատրեմ իմ մտքերը: Ասացէք, խնդրեմ, եթէ ես այժմ մոռացմամբ իմ քսակը ձեզ մօտ թողնէի, դուք ի՞նչպէս կը վարուէիք նրա հետ:

— Ես կը վեր առնէի, կը պահէի եւ կրկին ձեզ կը վերադարձնէի:

— Իսկ եթէ այդ պատահելու լինէր մի քանի տարի առա՞ջ:

— Ձեզ կը սպաննէի եւ կը խլէի ձեր քսակը:

— Այդ փոփոխութիւնը ո՞րտեղից ծագեց ձեր մէջ:

— Դուք ինձ սովորեցրիք, որ գողութիւնը վատ բան է:

— Հիմայ տեսնում էք, ես ձեզ սովորեցրի թէ գողութիւնը վատ բան է, չէ՞ որ այդ իմ օգտի համար արեցի, որովհետեւ դրանով ես ապահովացրի իմ քսակի դրութիւնը: Չէ՞ որ բոլոր վատ մարդիկ ձեզ նման են. նրանք էլ միեւնոյն ուղեղն, միեւնոյն նեարդային կազմուածքն ունեն, որպէս դուք: Եթէ մենք կը սովորեցնենք նրանց լաւ մարդիկ լինել, դրանով օգուտ կը բերենք մեզ — ինքներիս, որովհետեւ նրանք կը դադարեն մեզ չար գործելուց: Հիմա հասկանո՞ւմ էք, թէ ի՞նչ եղանակով ենք օգտւում մենք մեր դուրս փորած ոսկուց եւ արծաթից:

— Հասկանում եմ, նրանցով մարդիկ կրթութիւն են ստանում եւ դադարում են իրանց նման մարդկանց կողոպտել:

— Միայն կրթութիւնը չէ, ուրիշ շատ լաւ բաներ կատարւում են մեր աշխատանքի արդիւնքով:— Եւ նա սկսեց երկար խօսել այդ առարկայի վրայ եւ իւր դատողութիւնները վերջացրեց հետեւեալ ասացուածքով. «Մէկը ամէնքի համար, ամէնքը մէկի համար»:

— Այժմ հասկացայ, պատասխանեցի ես, բայց ինչո՞ւ դու մեր միւս ընկերներին եւս չես սովորեցնում լինել նման բարի լինել:

Նա դժուարացաւ պատասխանել, եւ րոպէական չփոթութիւններից յետոյ

— Այդ թողնենք... ասաց նա, խօսքը փոխելով, լսիր, Մուրատ, միայն բարի լինելով չէ որ մարդը կարող է ուրիշներին օգուտ բերել եւ ինքը բախտաւոր լինել: Մարդիկ հրեշտակներ չեն, որ միայն բարի լինելով կարողանան լաւ ապրել: Մարդը պէտք է գործէ, իսկ գործելու համար պէտք է մի բան սովորած լինի: Այդ մարդիկը — նա ցոյց տուեց դատապարտեալներին, — եթէ անբարոյականացան, եթէ դժբախտացան, գլխաւոր պատճառն այն էր որ ոչինչ հիմնաւոր բան սովորած չէին: Գոնէ այժմ սովորեցնէին:

(Շար.)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԾՐԹԽԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 6 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2850

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Կ'ուզէինք երկու բառի մէջ խտացնել այսօրուան յոբելեարին՝ Տիկին Եղ. Զօրեանի արժանիքը,— գիտութիւն եւ սիրտ: Մէր՝ ասպարէզին եւ իր պատկանած ժողովուրդին հանդէպ:

Արդարեւ, այն գրութիւնները որ երեւցան, այս առթիւ, «Յառաջ»ի մէջ եւ այլուր, ամէնէն աւելի կը ծանրանան այս երկու կէտերուն վրայ:

Ծնած՝ 1874ին, Շուշի, զաւակը՝ Ղարաբաղի երեւելիներէն երբեմն դեր–գնդապետ Իսահակ Մելիք–Շահնազարեան Սահակ աղայի, Եղիսաբէթ իր կրթութիւնը կը ստանայ ռուսական դպրոցի, այն ալ հարուստ միջավայրի մէջ:

Ինչպէս կը պատմէ «Վէմ», իր ընտանեկան շրջապատն ալ կը բաղկանար հարուստներէ, գինուորականներէ եւ պաշտօնեաներէ:

Եւ սակայն, մանկամարդ աղջիկը պատեհութիւն կը գտնէ յաճախելու հայկական շրջանակներ, կը ծանօթանայ Քրիստափորի եւ Զաւարեանի հետ, աւելի վերջը Ռոստոմի հետ (1892), երբ 19 տարեկան էր:

Յետոյ կը դառնայ ուսանող՝ Ժընեւի մէջ, հետեւելով համալսարանի բնագիտական բաժնին: Այնտեղ աւելի կը մտերմանայ Ռոստոմի, եւ կը նշանուի (1894), խոր զայրոյթ պատճառելով իր ծնողքին եւ ազգականներուն.

— «Ի՞նչպէս, Մելիք–Շահնազարեան ազնուական ընտանիքի զաւակը դառնայ կին մի աղքատ ու տկլոր յեղափոխականի, գիւղացիական ստոր ծագում ունեցող մէկի, որ նոյն իսկ ապրելու իրաւունքից զրկուած է Ռուսաստանում: Հակառակութիւնը խիստ վճռական էր. բայց Օր. Եղիսաբէթն ալ Մելիք–Շահնազարեան տոհմից էր: Նրա կամքն ալ կամք էր: Բախումը դարձաւ անխուսափելի. նրան զրկեցին օժիտից՝ խանքենդի գիւղից եւ մերժեցին ճանաչել նրանց ամուսնութիւնը:

Ժընեւում Օր. Եղիսաբէթ մասնակցում է հանրային կեանքին, Ռոստոմի հետ շարում է «Դրօշակ»ը, յօդուածներ է գրում, առ հասարակ օգնում է նրան: Միւս կողմից եռանդով հետեւում համալսարանական աշխատանքներին»: (Վէմ, 1934 նոյ.–դեկտ.):

Եւ այսպէս, պահելով իր անկախութիւնը, ամբողջութեամբ կը նուիրուի իր առաջադրած շաւղին, Ժընեւէն Թիֆլիս, Ֆիլի–պէ, նորէն Կովկասի մէջ եւ վերջապէս Ժընեւ (1923):

Իր նախընտրութիւնը կ'ըլլայ միշտ հայկական միջավայրը: Հայ դպրոցը իր բազմազան դժուարութիւններով, փոխան ռուսական կամ ուրիշ օտար հաստատութեանց փայլուն հեռանկարին:

Նկատի առնելով պայմանները, չպիտի կրնայինք ըսել թէ Տիկին Զօրեան կրցած է սերունդ մը արտադրել, այնպէս ինչպէս ողբացեալ Սիպիլը եւ ուրիշներ: Ինք տարբեր միջավայրի ծնունդ էր, իսկ իր կեանքը՝ միշտ ալեկոծ:

Եւ սակայն, այլապէս գնահատելի է իր քառասուն տարուան վաստակը, այնքան ալեկոծ պայմաններու մէջ:

Քիչերու տրուած է դիմանալ այնքան փորձութեանց, կապուելու համար ինքնուրոյն առաքելութեան մը,— «լաւ մարդիկ» հասցնել, ամէնէն օտարոտի կամ խոպան միջավայրին մէջ:

Անշուշտ իր արժանիքներուն գլխաւորն է նաեւ իր խորունկ հաւատքը՝ այս հալածական ժողովուրդի ճակատագրի մասին:

Այդ հաւատքն էր որ կը մղէր զինքը որ եւ է կերպով չխանգարել սքանչելի Ռոստոմին յեղափոխական եւ քաղաքական աշխատանքը եւ տարիներով ազատ ձգել զայն, ուզած տեղն երթալու, իր պարտականութիւնը կատարելու:

Դեռ վերջերս, զրոյցի մը ընթացքին, Ժընեւի մեր թղթակիցը իր բերնէն կը քաղէր հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Հայ խմորը անկորնչելի է, եւ մարդկութեան մէջ կը մնայ միշտ: Հայերս վտանգի պահուն իրար լաւ ենք բռնում, բայց խաղաղութեան ատեն վրիժառու ենք իրարու հանդէպ, չենք ուզում միասին գործել ... Հայը տոկուն է, աշխատասէր է եւ բարձր մշակոյթի ընդունակ:

Ահա թէ ինչպիսի դէմք մըն է որ կը մեծարուի այսօր:

Ողջունելով Տիկին Եղ. Զօրեանի քառասնամեայ գործունէութիւնը, մենք յարգած կ'ըլլանք ոչ միայն հանրային վաստակաւոր մը, այլ եւ հայ կնոջ անսպառ ճիգը՝ իբրեւ ազդակ ազգային վերածնութեան:

Եւ այս առթիւ, մենք խորին երախտագիտութեամբ կը յիշենք այն բազմաթիւ ուսուցչուհիներն ու վարժուհիները, որոնք մինչեւ այսօր ալ իրենց երակները կը քամեն, սերունդին եւ մշակոյթին պահպանման համար:

Ուսուցիչ ըլլալ, ուսուցիչ մնալ այս արմատախիլ վիճակին մէջ, որ եւ է ցամաքի վրայ, վառ պահելու համար կրակը,— անձնուիրութիւն մըն է որուն մասին գաղափար չի կրնար ունենալ փողոցին անցորդը:

Եւ արդէն հասած ենք այնպիսի կացութեան մը, ուր ասպարէզը հետզհետէ կ'աղօտանայ, կը դեղնի:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ արժէքներու գնահատման ճիգ մը փորձէինք, այս առթիւ,— դարձ մը դէպի գիտակցութիւն եւ գուրգուրանք:

Տիկին Զօրեանները եկան ու կ'երթան, «լի վաստակօք»: Իսկ ի՞նչպէս պիտի պահուի սերունդին մակարդակը, եթէ մենք թոյլ տանք որ աւիշը քամուի եւ ինքն իր մէջ ծիւրի:

Պայման չէ որ յոբելեաններ սարքուին ամէն տեղ, որպէսզի բարեհաճինք մեր մեծարանքը յայտնել:

Անոնք որ ծառայեցին այս դաժան ասպարէզին մէջ— ուսուցչութիւն — ոչ յոբելեանի կը սպասէին, ոչ ալ երախտագիտութեան հրապարակային ցոյցերու:

Եւ քանինե՜ր կան որ նոյն իսկ պարզ յիշատակութենէ մը զրկուած են:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հապէշական հարցը միշտ կը յուզէ միտքերը

Հինգշաբթի օր բուռն հարցապնդումներ եղան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հապէշական հարցին առթիւ: Քուէութեան նոխազն էր նախարարներուն բենիամինը, գաղթային նախարար Մաքտօնըլտ, որ պահ մը շատ նեղը մնալով, օգնութեան կանչեց Իտընը:

Գլխաւոր հարցը այն էր թէ ինչ իրաւասութեամբ հողային զիջումներ առաջարկուեցան Իտալիոյ, առանց խորհրդարանին կամ Թագաւորին կամքը հարցնելու: Շատերը յուզուած էին մանաւանդ անոր համար որ հողային զիջումը կրնար կատարուած իրողութիւն դառնալ, եթէ Մուսոլինի ընդունած ըլլար: Հարցումներուն պատասխանած ատեն, երկու նախարարները միշտ կը պնդէին թէ եղած առաջարկը փորձ մըն էր, տրամադրութիւնները շօշափելու համար. բայց անօգուտ: Կառավարութիւնը աւելի անախորժ կացութեան մը մատնուեցաւ, երբ կարգ մը երեսփոխաններ հարցուցին, թէ կարծիք հարցուա՞ծ է Եթովպիոյ ձգուելիք անդ. հողամասին բնակիչներուն: Գաղթային նախարարը ժխտական պատասխան տուաւ: «Հապա ի՞նչ պիտի պատահէր, եթէ այդ բնակիչները մերժէին նոր իշխանութեան տակ մտնել»: Պահպանողական երեսփոխան մը հարցուց.— «Նորին Վեհափառութեան բարեհաճութիւնը հարցուա՞ծ է»: Երիտասարդ նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք տրամադրութիւն չէր ունեցած այս հողամասը յանձնելու առանց պայմանի: Միեւնոյն ատեն նախարարը խոստովանեցաւ թէ Եթովպիոյ ձգուելիք հողաշերտը պիտի ունենար 80 քիլոմեթր երկայնութիւն եւ 20 քիլոմեթր լայնութիւն եւ թէ Զէյլայի բնակչութիւնը միշտ կը փոխուի համաձայն եղանակին, բայց 7000էն աւելի չէ:

Իտալական մամուլին դառնութիւնը

Իտալական մամուլը կը շարունակէ աւելի խոր դառնութեամբ քննադատել Անգլիոյ բռնած դիրքը՝ հապէշական հարցին մէջ: Հեղինակաւոր դէմք մը, Կայտա, խմբագրական մը գրելով «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ, գիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիոյ նպատակն է ոչ թէ փրկել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը, այլ իր ազդեցութեան տակ առնել Եթովպիան եւ յամրաբար գրաւել զայն: «Այսօր ո եւ է ողջամիտ Եւրոպացի չի կրնար հաստատել թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատիւը, կեանքը եւ հեղինակութիւնը ամբողջովին կախում ունի բարբարոս, անիշխանական եւ գերեվաճառ Եթովպիայէն: Իտալիա անտարբեր է նոյնիսկ գերագոյն յիմարութեան՝ անտեսական պոյքոթի սպառնալիքին հանդէպ: Այդպիսի պոյքոթ մը պիտի ոչնչացնէ եւրոպական միութիւնը, բայց եթէ գործադրուի, Իտալիան զօրաւոր եւ պատրաստ պիտի գտնուի, որովհետեւ արդէն գիտէ որ անոր դժբախտ հետեւանքները պիտի կրեն ուրիշները: Ինչո՞ւ է որ ամբողջ տասը տարի Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չանցուց Ժընեւի մէջ քննել Եթովպիոյ գերեվաճառութեան խնդիրը: Ինչո՞ւ համար չփորձեց պոյքոթ սարքել Ճափոնի դէմ, երբ Չինաստան կը բողոքէր Ազգերու Դաշնակցութեան: Ինչո՞ւ համար Մեծն Բրիտանիա չմիջամտեց Ուրուկուէյի եւ Փարակուէյի պատերազմին: Ինչո՞ւ նաւային համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ հետ, քանի որ նախապէս միշտ կը յայտարարէր թէ հաւաքական ապահովութիւնը պէտք է կազմակերպուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եւ հիմա ինչո՞ւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կ'առաջարկէ Եթովպիոյ համար»:

Յօդուածագրին կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա յաջողած է չէզոքացնել ֆրանսական ազդեցութիւնը: Եթովպիոյ կայսրը թէեւ ֆրանսերէն սորված է եւ ֆրանսացի խորհրդականներ ունի, բայց իր որդին անգլիացի ուսուցիչ եւ խորհրդական կը պահէ եւ կառավարութեան վերատեսուչները Անգլիացիներ են:

⁂ Փարիզի մէջ տրամադրութիւն չի տեսնուիր վճռական դիրք բռնելու Անգլիոյ հետ եւ մանաւանդ պոյքոթ հռչակելու Իտալիոյ դէմ:

⁂ Հապէշիստանի կայսրը Մ. Նահանգներու նախագահին դիմեց, բողոքելով Իտալիոյ դէմ եւ յիշեցնելով Քէլլօկ–Պրիան դաշինքին տրամադրութիւնները: Այս դիմումը անախորժ կացութեան մը կը մատնէ ամերիկեան կառավարութիւնը, քանի որ Մ. Նահանգները երկու անգամ, 1929ին եւ 1931ին միջամտեցին չինեւճափոնական վէճին (Մանչուրիա), նոյն դաշինքին հիման վրայ, սակայն ձախողեցան:

Գերմանիա եւ Լեհաստան աւելի սիրալիր

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, որ Պերլին կը գտնուէր երկու օր ի վեր, մեկնեցաւ յուլիս 4ին: Երկու կողմերն ալ շատ գոհ կ'երեւան տեսակցութենէն: Գնդ. Պէք ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, ջերմապէս պաշտպանեց պետութենէ պետութիւն համաձայնութեանց դրութիւնը, որ այժմ հիմը կը կազմէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան: Նախարարը բացատրեց թէ իր երկար խօսակցութիւնները Պ. Հիթլէրի եւ անոր գործակիցներուն հետ, կապ ունէին ոչ միայն զուտ լեհեւգերման յարաբերութեանց, այլեւ քաղաքական բոլոր խնդիրներու հետ: «Այս տեսակցութիւնները դրական քայլ մը կը կազմեն այն ճամբուն վրայ զոր երկու երկիրները գծեցին 1934 յունուար 26ի յայտարարութեամբ»: Լեհ նախարարին կարծիքով, պատմական դէպք մըն է այդ յայտարարութիւնը եւ կարեւոր քայլ մը Եւրոպայի խաղաղեցման համար: Այս առթիւ աւելցուց թէ Պերլին եկած էր Գերմանիոյ նախարարներուն քանիցս յայտնած բաղձանքին վրայ: Գերմանական մամուլը խօսելով այս այցելութեան վրայ, ջերմապէս կը գնահատէ Լեհաստանի բարեկամութեան արժէքը: Եղած հրատարակութիւններէն երեւան կու գայ որ շատ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերուած են, թէեւ որոշ տեղեկութիւններ չկան: Զուտ լեհեւգերման հարցերու մասին, գնդ. Պէք յայտարարած է թէ մարաջախտ Փիլսուտսքիի կտակը երկիւղածօրէն պիտի պահուի եւ յանձն առած է շարունակել սերտ գործակցութիւն մը՝ Գերմանիոյ հետ:

Լեհական մամուլն ալ նոյնքան գոհ կ'երեւայ, շեշտելով թէ Լեհաստանի արտաքին քաղաքականութեան առաջին նպատակն է բարւոք յարաբերութիւններ մշակել իր դրացիներուն հետ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է տարեկան բարեկենդան մը սարքել, հետեւելով Վենետիկի եւ Նիսի:

Թուական որոշուած է յուլիս 5—6ի գիշերը, տօնելու համար խորհրդային սահմանադրութեան լրացման տարեդարձը (1923):

Կարմիր թերթերը աւետելով նոր լուրը, կը յայտարարեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը այս ճակատին վրայ եւս պիտի մնայ անգերազանցելի:

— Բարեկենդանը մենք սարքելու ենք որ տեսնէք թէ ինչպէս կը սարքեն...

Ի՜նչ խօսք որ բացարձակապէս իրաւունք ունին ե՛ւ յոխորտալու, ե՛ւ պարծենալու ե՛ւ օրինակ հանդիսանալու ամբողջ աշխարհի առջեւ:

Վա՜յ անոր որ կը համարձակի ասպարէզ կարդալ իրենց, մանաւանդ այս ճակատին վրայ:

Յայտագրին ծանօթ չըլլալով, չեմ կրնար մանրամասնութիւններ հաղորդել, առաջին կարմիր Բարեկենդանի մասին:

Բայց, լուրջ պատճառներ ունիմ հաւատալու թէ անոր լրացուցիչ մաս պիտի կազմեն հետեւեալ պատմական դէպքերը, թէ ոչ այսօր, գոնէ գալիք տարի.—

1. Էնվէր փաշայի փախուստը Պոլսէն եւ ջերմ հիւրընկալութիւնը հայազգի Լեւոն Գարախանի տան մէջ (1918 — 1919), որպէսզի ազատ մնայ ձերբակալութենէ կամ տհարեկիչի մը գնդակէն:

2. Բագուի արեւելեան համագումարը (1920), նախագահութեամբ Զինովիեւի, Ռատէքի, Էնվէրի եւ Նուրի փաշաներու եւ ուղեկցութեամբ Ադրբէջանէն, Տաղստանէն, Ուզպէկնեբու ե՛ւ խազախներու երկրէն, Պուխարայէն, Խիվայէն, Թուրքեստանէն, Տանկաստանէն, Խրիմէն, Մոնկոլիայէն, Իրանէն, Աֆղանիստանէն, Պելուճիստանէն հասած յեղափոխական խաներու, պէկերու, հոճաներու, մոլլաներու եւ սէյիտներու:

3. Աֆղանիստանի փատիշահ Ամանուլահի փառաւոր ընդունելութիւնը Մոսկուայի մէջ, առաջնորդութեամբ ժողովրդական «կոմիսար»ներու եւ կարմիր զօրամասերու:

4. Ըմէթ Ինէօնիւի եւ Սթալինի ողջագուրումը՝ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, ի ներկայութեան մէկ միլիոն բանուորներու, զինուորներու եւ գիւղացիներու:

5. Սթալինի եւ Ինէօնիւի Իտրնի շամիլեան պարը միջնաբերդին մէջ, թառով, դափով եւ Կախէթու գինիով: (Յետոյ երկուքը մէկ յոտնկայս կ'երգեն. «Տէր պահէ թագաւորը», իբրեւ պատիւ Մեծն Բրիտանիոյ թագաւոր – կայսեր):

6. Սթալին երգչախումբի վարիչ, հնչեցնելու համար «Մարսէյեէզ»ը ի պատիւ Պ. Լավալի, ընկերակցութեամբ Կալինինի (դաշնակ), Մոլոտովի (ջութակ), Վորոշիլովի (շեփոր):

7. Սթալին, Աղասի Խանջեան եւ Խորէն Ա. կաթողիկոս կը խորհրդակցին Էջմիածնի մէջ, կոնդակներու արտածման հնգամեակ մը հաստատելու եւ գաղութները «հարուածային կարգով» փրկելու համար:

8. Աշտարակի գիւղացիներուն զօրաշարժը՝ ի պաշտպանութիւն Սպանիոյ յեղափոխական կառավարութեան:

Ափսո՜ս որ չկրցայ տեսակցիլ Ալազանի հետ, աւելի վաւերական տեղեկութիւններ ստանալու համար կարմիր կարնավալի հայկական սեկցիայի մասին...

ՎԱՀԷ

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ Ռ. ԶՕՐԵԱՆ

որ Ժընեւէն Փարիզ հասաւ երէկ եւ որուն մանկավարժական եւ հանրային գործունէութեան 40ամեակը կը տօնուի այսօր, շաբաթ:

Նանսէնեան Դրոշմաթուղթին հասոյթի բաշխումը

(ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ 1935 ՅՈՒԼԻՍ 4Ի)

Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու հասոյթին բաշխման յանձնաժողովը, որուն անդամներն են, Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարարութեան հաւանութեամբ, Պ. Պ. Բաշալեան, Բերբերեան Ռ., Եղիազարեան, Ինճիկեան, Խատիսեան եւ Չօպանեան, յունիս 27ին գումարուեցաւ Նանսէնեան Միջազգային օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Փանի:

Նանսէնեան դրոշմաթուղթին Ֆրանսայի մէջ կիրարկութեան թուականէն (1934 մայիս) մինչեւ 1935ի առաջին եռամսեայի վերջը հայկական բաժինը 57,484 փրանք արտադրած ըլլալով, յանձնաժողովը այդ գումարին բաշխումը կատարեց հետեւեալ հայկական կազմակերպութեանց վրայ.—

Մարսիլիոյ Հայ Տիկնանց Աղքատախնամ Ընկերութեան	17000
Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան	15000
Լիոնի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան	9000
Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պ.Կ.Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին	4480
Ֆրանսայի Հայ Կապոյտ Խաչին	3000
Հայ Գրողներու Միութեան	2000
Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան	1500
Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոցին	1500
Ռուսահայ Տիկնանց Միութեան	1500
Հայ Պատերազմիկ Սպաներու Միութեան	1500
Հայ Ուսանողական Միութեան	1000

Մարսիլիոյ եւ Լիոնի, ինչպէս նաեւ Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերութեանց սահմանուած գումարներէն պիտի օգտուին նաեւ այդ կեդրոններու շրջակայ քաղաքներուն մէջ գտնուող հայ կարօտեալները:

Պետական հրովարտակին համաձայն, որ հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի պաշտօնաթերթին մէջ, Նանսէնեան Դրոշմաթուղթին հասոյթը պէտք է յատկացուի հայ չքաւորներու եւ հիւանդներու, առանց որեւէ բաժին հանելու վարչական ծախքերու: Նպաստընկալ մարմինները պարտաւոր են իրենց ստացած գումարներուն գործածութեան մասին հաշիւ տալու Նանսէնեան Դրոշմաթուղթի Յանձնաժողովին:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԲԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջին շաբթուն որոշ հետաքրքրութիւն շարժեց Ալազանի ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, իբրեւ պատգամաւոր Գրողներու Միջազգային Համագումարին։

Բնական էր այդ հետաքրքրութիւնը։ Բանաստեղծը կուգար Հայաստանէն եւ մարդիկ կարօտն ունէին իր բերնէն քանի մը խօսք լսելու մեր հայրենիքի մասին։ Թէեւ փարիզահայ գաղութը ամէն տարի առիթը կ'ունենայ լսելու Խ. Հայաստան այցելող կամ այնտեղէն եկող վերադարձող եւ անվերադարձ բանբերներ, սակայն այս անգամ կը յուսային տեղեկութիւններ առնել խորհրդային աշխարհի հարազատ ներկայացուցիչէն։ Երկրորդ, գործադուրկ եւ անիրաւուած գաղթահայ աշխատաւորութեան միակ յոյսը մնացած է ներգաղթը, ուրեմն անհամբեր կը սպասուէր մխիթարական եւ յուսատու խօսքի մը՝ այդ ցաւերու մասին։

Ալազան Վասպուրականէն Երեւան ապաստանած որբերէն է, արհեստով գրաշար եւ կոչումով բանաստեղծ։ 1921ին խումբ մը տպագրիչ բանուորներու հետ միասին կը ձերբակալուի ու մօտ երկու ամիս կը մնայ Չեկայի նկուղներու մէջ (մէկ ամիսը միասին ենք անցուցած նոյն խուցին մէջ)։ Բանտէն դուրս գալով կ'անդամագրուի համայնավար կուսակցութեան եւ աստիճանաբար կը դառնայ օրուան իշխանաւորներու վստահելին։ Տաղանդաւոր բանաստեղծ է եւ բաւական գործօն մասնակցութիւն է բերած խորհրդահայ գրական կեանքին։ Միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութիւն չէ առած, մտաւոր շատ սահմանափակ կարողութեան տէր է եւ չունի զարգացման այն խորութիւնը, որ կարենար միջազգային այնքան պատկառելի բեմէ մը արժանաւորապէս ներկայացնել մեր երկիրը։ Այդ իսկ պատճառով, համագումարին առջեւ կարդացած իր զեկուցումը շատ խեղճուկ էր ու գունատ որ ոչ մէկ հետաքրքրական միտք կամ ուշագրաւ արտայայտութիւն կը պարունակէ։

Սակայն, հայկական տեսակէտէն, ուշադրութեան արժանի են իր զեկուցման քանի մը կէտերը։

Իր զեկուցման առաջին մասին մէջ, Ալազան կ'առաջնորդուի այն տեսակէտով, թէ հակառակ ցարական Ռուսաստանի եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ մեր մշակոյթի եւ դպրոցներու դէմ սարքուած հալածական քաղաքականութեան, հայ ժողովուրդը կրցած է ոչ միայն պահպանել իր ազգային մշակոյթը, այլ եւ տալ շարք մը նշանաւոր ստեղծագործներ (Աբովեան, Պարոնեան, Թումանեան, Սունդուկեան, Շիրվանզադէ, Նալբանդեան, Իսահակեան, Յ. Յակոբեան, Տէրեան, Նար-Դոս, Դուրեան, Մեծարենց եւ ուրիշներ)։

Ալազանի կարծիքով, այդ ստեղծագործներու «արժէքների իսկական գնահատումը կատարւում է միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում»։ Այս ճշմարտութիւնն ըմբռնած են նաեւ հայ մշակոյթի միւս աշխատաւորները (Մ. Սարեան, Փ. Թէրլէմէզեան, Հ. Աճառեան, Ալ. Թամանեան, Մ. Աբեղեան եւ ուրիշներ), որոնք փարած են խորհրդային իրաւակարգին եւ այժմ «մեծ եռանդով ու ազնուութեամբ աշխատում են մեր սոցիալիստական կուլտուրայի ճակատում»։ Իսկ խորհրդային իշխանութեան ամրապնդման պատուաւոր գործին կը ծառայեն «այնպիսի մեծ ստեղծագործներ, որպիսիք են՝ Ալ. Շիրվանզադէ, Աւ. Իսահակեան, արեւմտահայ նշանաւոր գրող տիկ. Զ. Եսայեանը եւ բազմաթիւ ուրիշներ»։

Խ. Հայաստանի գրականութիւնը արժանանալով Խ. Միութեան «170 միլիոն ժողովրդի ջերմ խրախուսական վերաբերմունքին», կը շարունակէ բիւրեղանալ ու բարգաւաճիլ։ Միայն թէ «երկրից վտարուած հայ ֆաշիստներ — Դաշնակցականներն են, որոնք միացած համաշխարհային ամենասեւ ուժերին, կամենում են վրդովել Խ. Հայաստանի սոցիալիստական խաղաղ աշխատանքը»։ Եւ Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը «պայքարում է հայ ժողովրդի այդ թշնամիների դէմ» ...

Ի հարկէ, միայն թեթեւամիտ հայ համայնավարը կրնար այսքան լուրջ համագումարի մը մէջ այսպիսի անհեթեթ ու անլուրջ յայտարարութիւններ ընել։ Խորհրդահայ բանաստեղծը չի ալ նկատեր թէ ինչպէս իր զեկուցման սկիզբը յայտնած միտքը կը հակասէ վերջին արտայայտութեան։

Եթէ Ալազան կ'ընդունի, որ ցարական եւ սուլթանական կառավարութիւնները «անտանելի հալածանքներ» կ'ենթարկէին հայ մշակոյթն ու դպրոցը, ապա ո՞վ էր պայքարողն այդ բռնակալութեանց դէմ եւ որո՞ւ պայքարին շնորհիւ էր, որ Խ. Հայաստանը ժառանգեց մշակութային այդ հարստութիւնը։ Մի՞թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլխաւորած ազգային-յեղափոխական շարժումը չէր, որ դիմադրուեց կարմիր սուլթանի եւ «ժողովուրդների բանտ ցարական Ռուսաստանի» մեր մշակոյթի եւ դպրոցներու հանդէպ տարած բոլոր գրոհներուն։ Ինչո՞ւ փաստօրէն այդչափ խեղաթիւրել պատմութիւնը եւ Դաշնակցականները ներկայացնել իբրեւ հայ մշակոյթի «թշնամիներ»։ Եթէ կուսակցամոլ այդ թոթովանքները խորհրդային գիւղական միտինկներու մէջ յարգի են, յամենայն դէպս ատոնց տեղը միջազգային գրողներու բեմը չէր։ Ամօ՛թ է, ամօթ։

Երկրորդ, ինչո՞ւ Ալազանը հայ գրողներու ցանկին մէջ մոռացութեան է տուած Րաֆֆիի, Մուրացանի, Գամառ-Քաթիպայի, Խրիմեան Հայրիկի, Ալիշանի, Ծերենցի, Արփիարեանի, Ահարոնեանի, Լ. Շանթի, Վարուժանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի եւ Սիամանթոյի անունները։ Շատ պարզ է։ Որովհետեւ անոնք են հանդիսացած հայ ազգային-յեղափոխական պայքարի եւ գաղափարախօսութեան դրօշակիրները եւ անոնց հրահրած գաղափարներու կենսագործումով է, որ վառ ու յաղթական է մնացած հայկական մշակոյթը։ Պատմական ճշմարտութիւններ կան որոնց խուսափումն իսկ քաղաքացիական քաջութեան կը կարօտի ...

Երրորդ, Ալազան կը յայտարարէ, թէ հայ մշակութային ստեղծագործներու «արժէքների իսկական գնահատումը կատարւում է միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում»։

Խորհրդային բանաստեղծի այս միտքը աւելի գունաւորուեցաւ իր այն ճառին մէջ, զոր արտասանեց ի պատիւ իրեն տրուած թէյասեղանի ժամանակ։ Ունկնդիրներն այն տպաւորութիւնը ստացան, թէ ներկայիս հայ մշակոյթն իր գոյութիւնը կը պարտի միայն խորհ. իշխանութեան։ Միայն խորհ. կառավարութիւնն էր, որ ստեղծեց հայ թատրոն ու գրականութիւն, նկարչութիւն ու երաժշտութիւն ...

Նախ այն փաստը, որ համագումարին առջեւ հայ մշակոյթի աշխատաւորներու թուած անուններու մէջ չի յիշուիր մէկ հատիկ անուն իսկ, որ իր ստեղծագործութեամբ եկած ըլլար խորհ. վարչաձեւը հաստատուելէ վերջ։ Յիշատակուած ստեղծագործները բոլորն ալ մինչեւ պատերազմ անուն հանած եւ գնահատանքի արժանացած մարդիկ էին։ Նոյնպէս նիւթապէս քիչ-շատ ապահով էին եւ ստեղծագործելու ամէն նպաստաւոր պայմաններ ունէին։ Պ. Դուրեանի պարագան պէտք չկայ ընդհանրացնելու, որովհետեւ ան տարբեր ժամանակաշրջանի մէջ ծնունդ առաւ։

Եթէ ճիշդ է, որ միայն խորհ. իշխանութիւնը գիտէ գնահատել ու ստեղծագործելու հնարաւորութիւններ տալ, ապա ի՞նչ պատահեցաւ, որ խորհ. տիրապետութեան այս 15 տարիներու ընթացքին, հին գրագէտներէն եւ ոչ մէկը արժէքաւոր գործ մը չարտադրեց, որ դափնի մը աւելցնէր իրենց վաստակած փառքին վրայ։ Շիրվանզադէ, Լէօ, Թումանեան, Աւ. Իսահակեան, Զ. Եսայեան, Յ. Յովհաննիսեան, Յ. Յակոբեան եւ Նար-Դոս մեր ժամանակաշրջանին վայել ի՞նչ նոր գործ են տուած։ Չեմ կարծեր թէ ոմանց պարսաւագիրը գեղարուեստական գրականութիւն նկատուի ...

Եւ յետոյ, մի՞թէ կարելի է անտեսել այն գերմարդկային ճիգերն ու անձնուէր աշխատանքը, որ կը տարուի գաղութներու մէջ յանուն հայ գրի ու դպրոցի։ Եթէ Ալազան կը պարծենայ եւ Պ. Զօպանեան կը հիանայ, որ խորհ. կառավարութիւնը հրատարակած է Պարոնեանի երկերը եւ արեւմտահայ գրողներու հաւաքածոն, ապա ի՞նչպէս չգնահատել ու չհիանալ այն գործին համար, որ կը կատարէ «Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու Միութիւնը», արդէն հրապարակ նետելով ութ մեծադիր հատորներ։

Եւ եթէ, վերջապէս, խորհ. իշխանութիւնը կը հանդիսանայ միակ սատարողը հայ ազգային մշակոյթի, ապա ի՞նչով բացատրել այն երեւոյթը, որ տարիներ շարունակ հայ դպրոցներէն վտարուեցան մեր ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը եւ 2–3 տարիներ առաջ անխտիր ու գարշելի հալածանքի ենթարկուեցան այն գրողներն ու գիտնականները, որոնք ինչպէս Ալազանն ալ կը խոստովանի, ազնուօրէն կը ծառայեն Խ. Հայաստանի մշակութային գործին։

Ո՛չ, անարդար է Ալազանի յայտարարութիւնը։ Իբրեւ Հայաստանի իշխանութիւն, խորհ. կառավարութիւնը պարտաւոր է հովանաւորել մեր մշակոյթը, սակայն միակը չէ, որ մտահոգ է հայկական մշակոյթի բարգաւաճման համար։

×

Թէյասեղանի ժամանակ Ալազանի արտասանած ճառը մեծ մասամբ կրկնութիւնն էր համագումարին տուած զեկուցման։ Միայն թէ կուսակցական «պոլեմիկա»ն չըրաւ եւ աւելի երկար կանգ առաւ խորհրդահայ նոր գրողներու եւ արուեստագէտներու ստեղծագործութեանց վրայ։ Անոնք որ հետեւած են Հայաստանի Խորհուրդներու 8րդ համագումարի աշխատանքներուն (գումարուած Երեւան, յունուարին), աւելի մանրամասն ու փաստացի ծանօթ են այդ ամէնուն՝ կրթական գործավար Եղիազարեանի զեկուցումէն։ Միայն երկու ուշագրաւ դէպք պատահեցաւ։

Ալազան խօսելով հայ թատրոնի մասին, յայտարարեց, թէ մինչեւ խորհ. իրաւակարգի հաստատումը հայկական թատրոն գոյութիւն չունէր։ Իսկ երբ Ալազանի ճառէն վերջ, նախագահ Աւ. Իսահակեան խօսք տըւաւ դերասան Շահխաթունիին, վերջինս մերժեց եւ սրահէն հեռացաւ։

Արդա՛ր էր վաստակաւոր դերասան Շահխաթունիի ցուցական բողոքը, որովհետեւ միւսներէն աւելի անոր յայտնի է, թէ իր եւ թէ նախորդ սերունդները ինչ աքնաջան աշխատանք են տարած հայ թատրոնի վերաստեղծման գործին մէջ։

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը, — դերասան Գմբէթեանը գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրաւ։ Ներկաները շատ փափաքեցան որ Չարենցի «Հայաստանը» արտասանէ, սակայն մերժեց։ Երբ վերջը իրեն հարց տրուեցաւ, թէ ինչո՞ւ Չարենցէն չարտասանեց, հետեւեալ պատասխանը տուաւ. — «Ներկայիս Չարենցը այնտեղ յարգի չէ»։

Այս միամիտ պատասխանը շատ բնորոշ է խորհրդային կարգ ու սարքի տեսակէտէն։ Որովհետեւ Չարենցը վերջերս ազգային տրամադրութիւններ է յայտնաբերած, ապա ուրեմն պէտք է հալածուի՝ անկախ իր տաղանդէն ու արժէքէն ...

Ալազանն ալ իր ճառին մէջ յատկապէս շեշտեց, թէ խորհրդային աշխարհին մէջ «ապաքաղաքական արուեստագէտ գոյութիւն չունի։ Նրանք գիտեն ինչի են ծառայում եւ ո՞ւր են գնում»։

Շատ ճիշդ է, կը բաւէ որ նախ Ստալինի հրամանն առնեն ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԱՏՐՈՆ

«ԾՈՎԱՀԷՆԸ»

Կը խոստովանիմ, — որոշ երկմտութեամբ մտայ «Պէշիկթաշլեան»ի սրահէն ներս, նկատի ունենալով խաղին տաղաչափուած ձեւը, Բագրատունիի կարողութեան հետ ներդաշնակութիւն պահելու դժուարութիւնը եւ հետեւանքները ...

Առաջին նախադասութիւններու փոխանակումէն յետոյ, անպատեհ մտածումները կը չքանային. մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր իրական, յանկուցիչ, եւ տիպարները խնամուած, գիտակից ու ճշմարիտ կը դառնէին մեզ Պրըթանիի մէկ ծովախորշը, բառերուն մէջ կենդանիօրէն ապրող ծովին դիմաց։

Ծերուկ «ծովի գայլ»ի տիպար մըն է մեծ հայրը, ծովի պաշտամունքին մոլեռանդ երկրպագու։

Իր երազանքի ժամերը կ'անցնին իր այրի հարսին, իր թոռնուհիին, եւ քարափէն դէպի հորիզոնը սաւառնող յիշատակներուն միջեւ։

Սպասումի ժամեր նոյնպէս՝ սպասում իր նաւաստի տղուն, որ մեկնած է դեռ հազիւ պատանի, տասնեակ տարիներէ ի վեր...

Ան պիտի գայ, պիտի գայ եւ ամուսնանայ իր գեղեցիկ թոռնուհիին հետ՝ որ իր երգերուն մէջ կ'երազէ գեղեցիկ նաւաստիին վերադարձը։

Եւ օր մը, երբ այրի հարսը մինակ՝ ուռկանները կը հիւսէ, նաւաստի մը կը յայտնուի սենեակին մէջ։ Տան տղուն ընկերն է եղած։ Միասին նաւարկած, միասին կռուած Անգլիացիներուն դէմ՝ իբրեւ ծովահէն, ան եկած է իր ընկերոջ գոյքերուն եւ յիշատակներուն մէկ ծրարը բերել, յայտնելով որ ապահովաբար ան բռնուած, եւ կախուած է իբրեւ ծովահէն...

Այդ պարտականութեան կատարումէն յետոյ ան կ'ուզէ մեկնիլ, բայց ծերուկը եւ թոռնուհին կը վերադառնան քարափի պտոյտէն։ Հարսը հազիւ ժամանակ կ'ունենայ անկիւն մը պահել երիտասարդ ծովահէնը, եւ ուռկանին տակ ծածկել յիշատակներու ծրարը...

Իր յուզումը ակներեւ է. մեծ հայրը եւ իր աղջիկը կը նկատեն. լուր ունի անշուշտ, բացակայէն լուր մը...

Մեծ հայրը դերադրդուած կը հարցապնդէ իր հարսը՝ որ կը կակազէ... ինչպէ՞ս յայտնել որ այնքան սպասուած զաւակը կախեր են Անգլիացիները ... եւ յանկարծ թոռնուհին ուռկանին տակ կը տեսնէ յիշատակներու ծրարը, կը բանայ, համբիչ մը՝ մեծ հօր յիշատակը... եւ ծանօթ իրեր... իր տղան եկած է. տղան, իր նաւաստի տղան ողջ — առողջ, ո՞ւր է, ինչո՞ւ կը պահուի... եւ

Եւ հարսը ուրախութեան պրկումով լարուած ծերուկ սրտին լարերը կոտրել հարուածով մը չփրցնելու համար, կը ստիպուի ստել, պաշտած ծովահէնը իր թաքստոցէն հանել եւ բերել ծերուկին գիրկը, որ իր թեւերը կը բանայ, իր զաւկին հեռաւոր նմանութիւնները գտնելով երիտասարդ դարձած նաւաստին վրայ։

Ծովահէնը սակայն պատուախնդիր մըն է։ Այդ խաբէութիւնը ծանր է իրեն։ Սիրելով հանդերձ իր ենթադրեալ նշանածը, ան իր ընկերոջ հանդէպ տեսակ մը դաւաճանութիւն կը համարի իր կեղծ դիրքէն օգտուիլ։

Անկեղծ խոստովանութիւն մը թէեւ կը վշտացնէ աղջիկը, բայց ան իր երազներուն իրականացումը լրացնող ծովահէնը կը սիրէ վճռապէս։

Նոր յայտնութիւն մը նոր դիմագիծ մը կուտայ խաղին։ Տան իսկական տղան կը յայտնուի յանկարծ։ Երկու ընկերներ դէմ դիմաց են։ Իրական տղան կը մեղադրէ ընկերը՝ իր դիրքը եւ նշանածը խլելու մտադրութեան համար։ Ծովահէնը ի զուր կը փորձէ չքմեղել։ Կը վանեն զայն, բայց աղջիկը ժամանակ կ'ունենայ անոր շշնջալ թէ զինքը միայն կը սիրէ։

Այժմ իսկական տղան իր տունն է։ Իր մեծ հօր կը պատմէ իր կեանքը։ Հարստացած է, ոչ թէ ծովի վրայ, այլ լեռներուն մէջ ոսկիի հանքեր փնտռելով եւ գտնելով։ Կը նկարագրէ հանքերը, հողին հետ պայքարը... եւ մեծ հայրը — ծովի մարդը — աչքերը խոշոր բացած կը հարցնէ.

— Այդ լեռներէն ծովը կ'երեւա՞յ...

Ո՛չ, չերեւար։ Ծովը հեռուն կը մնայ։ Եւ ծերուկ նաւազին հոգիին մէջ կը հեռանայ իր հողի մարդ դարձած զաւակին հանդէպ սնուցած երազն ու խանդաղատանքը։ Իրար չեն հասկնար այժմ. օտար են գրեթէ, եւ վերջին մնաք բարովի այցի մը պահուն, ծովահէնը, նաւաստին, քրթմնջող ու ներող պապին հոգիին մէջ կը գրաւէ այն տեղը, որ իր երկրախոյզ զաւակը պարպած էր։

Մէկ տեղ երկու զաւակ ունի այժմ ծերուկ «ծովի գայլ»ը։

Նշանակելի եւ բացառիկ յաջողութեամբ տարուեցաւ բովանդակ խաղը գլխաւոր դերակատարներուն կողմէ, փարիզահայ թատրոնին երկար ու անհաւասար ճամբուն վրայ կազմելով տեսակ մը անկիւնաքար։

Փաստ է այլ եւս, որ խղճմտօրէն աշխատուած, պըպտուած, ըմբռնուած խաղարկութեան մը ընդունակ ուժեր չեն պակսիր, եթէ կարող եւ մասնագիտօրէն ձեռնհաս մէկը մտադրէ մօտենալ հայ թատրոնին, անոր վայել նախանձախնդրութեամբ։

Բագրատունի իր վարած խումբով եւ իր խաղարկութեամբ՝ վերջերս այպանելի միջակութեան մը փոսին մէջ հեղհեղուկ խրող թատրոնին վարկը բարձրացնելով, դրաւ զայն արուեստական պատուանդանի մը վրայ։

Իր խաղը եւ կարողութիւնը ծանօթ էին ինծի տասնեակ տարիներէ ի վեր, եւ կասկած չունէի որ իր առաջին հայերէն դերակատարութիւնը հաւասար կ'ըլլար իր Ֆրանսական վերարտադրութիւններուն։

Ծերուկ նաւազի իր ստեղծած տիպարը՝ մանաւորապէս տպաւորիչ իր դիմափոխութեան արուեստին խորունկ գիտութեամբ՝ պիտի մնայ վերջնական օրինակը։

Խաղի, ձայնի — բարկութեան աւելնէն տարուած պահերէն զատ — շարժումներու ճշգրիտ վերարտադրութիւնը յաճախ յիշել տուաւ փարիզեան բեմերու մթնոլորտը, բնական, ազդուած, անսայթաք։

Իր շուրջը կը դառնային լաւ մարզուած իր խաղընկերները, որոնց մէջ նշանակելի եւ կարեւոր բաժին մը ունէր Պ. Գ. Տէրվիշեան (ծովահէն)։

Երկրորդ՝ եւ շատ աւելի պատասխանատու դերն է՝ որ կը ստանձնէ երիտասարդ դերասանը, կատարելով գնահատելի յաջողութեամբ։ Իր երկրախոյզ ընկերոջ հետ ընդհարումի տեսարանը խիստ տպաւորիչ էր, եւ պատուաբեր։

Անկասկած «յայտնութիւն» բառը պէտք է գործածել Տիկին Մ. Փափազեանի համար — որ կարծեմ երկրորդ անգամ բեմ կը բարձրանայ։

Պէտք է շնորհաւորել Բագրատունին իր այդ «գիւտ»ին համար։

Իր սիրահարուած մանկամարդ աղջկան հոգեկան յուզումներուն արտայայտութիւնները դերադանցօրէն յուզիչ եղան, իրենց զգացումին ճշմարտութեամբ։ Ամէն բան ապրելով — եւ հոգեւին — իր դերը, Տիկին Փափազեան իր խաղին եւ երիտասարդ շնորհին միջոցաւ կրցաւ այդ խստամբեր խաղին մէջ դնել թանկագին ծաղիկի մը բոյրը։ Տիկինը կը միացնէ իր վրայ բեմական բոլոր առաւելութիւնները, ձայնի հաճելի երանգաւորումներ, յստակ առոգանութիւն, արտայայտելու հաղորդական ուժ։

Մօրը դերը ստանձնած էր Տիկին Լ. Պետրոսեան, որ ծանօթ է իր խաղին նրբութեամբ եւ խղճմտութեամբ։ Իր փորձ արուեստագէտի կարողութիւնը նշանակելի տարրերէն մէկը եղաւ խաղին անսայթաք ընթացքին, թէեւ երբեմն — հոգեբանական ճգնաժամերու պահուն — ցանկալի պիտի ըլլար աւելի ուժեղ արտայայտութիւններ։

Յայտնութիւն մը նոյնպէս Պ. Ա. Կլըրիկեան, որ վերջին պահուն ստանձնած էր ոսկեխոյզ տղուն դերը։ Իր վարժ, կենդանի, ուժեղ եւ ճիշդ խաղը տեսնելով անկարելի էր հաւատալ թէ կը գտնուինք սիրողի մը քանի մը օրուան աշխատանքին դիմաց։

Անշուշտ այս միաձոյլ ու ներդաշնակ խաղարկութեան գլխաւոր արժանիքը կը պատկանի Բագրատունիի ղեկավարութեան եւ ցուցմունքներուն։

Մեր սիրողները եւ դերասանները իրենց մէջ պահուած արժանիքներ եւ կարելիութիւններ ունին, զորս պէտք է «հոգեխոյզ» մը լոյս աշխարհ բերէ։ Բագրատունիի այդ հոգեխոյզի եւ քանքարախոյզի դերը կատարած է։

Մեծապէս ցանկալի էր՝ որ Բագրատունի յառաջիկայ ձմրան շրջանին կրկին բեմադրէր՝ փարիզեան թատրոնի մը մէջ՝ «Ծովահէնը» իր ներկայ դերակատարներով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Դէպի հիւսիս՝ ճափոնական ծաւալման դեռ սկիզբի շրջանին, Չինաստան բաւական զօրաւոր ըլլալով, քիչ յոյս կը ներշնչէր Թոքիոյի վարիչներուն։

Չինաստան ունի 11.076.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն մը ուր մօտաւորապէս 450 միլիոն մարդիկ կը բնակին։ Ահաւոր թիւ Ճափոնի համար։ Բայց, այդ տարածութեան մեծ մասը Նանքինի կեդրոնի կառավարութենէն անկախ է։ Ամբողջ Թիպէթը այնքան թշնամաբար տրամադրուած էր դէպի կեդրոնը, որ քանի հազար Թիպէթցիներ կը քալեն արեւմտեան նահանգներուն վրայ։ Սին-Քիանկի, այսինքն չինական Թուրքեստանի մէջ քաղաքացիական պատերազմը իր ծայրեղ չափերուն է հասած եւ երկու կողմերը կը նպաստաւորուին երբեմն Ռուսերէն եւ երբեմն անգլեւհնդիկներէն։ Արտաքին Մոնկոլիան, որ այնքան լայն է որքան Միաց. Նահանգները, մէկ միլիոնի հասնող զանգուած մը ունի որ մէկ վայրէն միւսը կը տեղափոխուի։ Չինացիները ոչ մէկ հեղինակութիւն ունին։ Ներքին Մոնկոլիան աւելի հարուստ է եւ աւելի շատ բնակիչ ունի։ Ճափոնցիները կ'առնեն կէսէն աւելին որ միացած է Մանչուրիոյ պետութեան, իսկ միւս կէսը, ուր ռուսական ազդեցութիւնը բախումի մէջ է ճափոնական թափանցումին հետ, վեր վար հաւասար է Ֆրանսային։ Չինացիները հոն եւս որ եւ է դեր չեն խաղար։ Այս բոլոր արտաքին հողերը անջատ են Չինաստանէն, բայց իրական Չինաստանը, այն որ 80 նահանգներով կը բնորոշուի, 440 միլիոն բնակիչ ունի։ Վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ այդ հողամասին վրայ կան 250,000 Ճափոնցիներ։ Պարզ է որ 80 նահանգները իրարու միացած չեն։ Քաղաքացիական պատերազմը կը շարունակուի ամբողջ շրջանին մէջ, որ կ'երկարի միջին Եանկ-Ցէյի հարաւը։ Քանթոնն ու իր նահանգը անկախ են։ Արեւմուտքի ամբողջ շրջանը կը ղեկավարուի տեղական զինուորական վարիչներէ, իսկ Փէքինէն արեւմուտք քանի մը տարիէ ի վեր կ'իշխէ կառավարիչ Իէնկը, որուն հետ Նանքին կը բանակցի իբր օտար ուժի։ Փէքինը կը կառավարուի քաղաքական խորհուրդի մը կողմէ, որուն կը նախագահէ Հուան Ֆու։

Եւրոպական պետութիւններն ու Մ. Նահանգները, որոնք 1900ի առենները կը խորհէին բաժանել այս հսկայ կայսրութիւնը, խաղէն դուրս են այժմ։ Ներկայիս հոն կան միայն երկու հակառակորդներ, որոնք կը փորձեն իրենց դրօշները պարզել Չինաստանի վրայ։ Այդ ուժերն են Ճափոնն ու Սովետները։ Ճափոն կը փորձէ ուղղակի՝ իբրեւ պետութիւն եւ պետական միջոցներ ի գործ կը դնէ։ Այսպէս զինուորներ, լրտեսներ, տնտեսական պատերազմ, մանչուրեան իշխանութիւն։

Խ. Միութիւնը, իբրեւ գլխաւոր անդամ Գ. Միջազգայինի, գաղտնի ու յեղափոխական միջոցներ կը կիրարկէ։

Ո՞ր գործելակերպը աւելի վճռական դուրս պիտի գայ։

Ճափոնի ուղիղ գործունէութիւնը, առաջին ակնարկով, կը թուի թէ բաւական արդիւնաւոր կը դառնայ։ Ան գրաւեց Քորէան, Փորթ Արթուրը, յետոյ Մանչուրիոյ հարաւային մասը, Քիննու-Չէուն։ Ան օգտագործեց պատերազմը, իր գերիշխանութիւնը տարածելու համար Չինաստանի վրայ։ Ան օգտագործեց նաեւ ռուսական յեղափոխութիւնը՝ թափանցելու համար Սիպիր՝ մինչեւ Պայքալեան լիճը։ Ձեռք դրաւ ամբողջ Մանչուրիոյ վրայ, չգոհացաւ այդքանով, առաւ Ճէհոլը, հասաւ մեծ պատին, սպառնաց Փէքինին եւ առեն մը զօրք հանեց նոյն իսկ Շանկհայ։ Ճափոն յանկարծ զօրք ղրկեց Լուանէն՝ Ճէհոլի հարաւային մասը եւ զանոնք յառաջուց Քալկանի գիծովը դէպի Տոլոյ-Նոր, արեւմուտք։ Ներկայիս, Ճափոն Քալկանի մէջ ունի օդային հոյակապ խարիսխ մը, որով սպառնալիքի տակ կը մնայ ռուսական հաղորդակցութիւնը։ Ճափոն կը վերահսկէ Մոնկոլիոյ սահմանին մօտ Քալկան-Ուլկա առեւտրական գիծը, որ ճափոնական կը դառնայ մօտերս։ Այժմ գրաւում մը աւելի դիւրին է քան Թիմուրլէնկի օրով, երբ մոնկոլեան զունդեր մտան Ճափոնի ծովեզերքը։ Մոնկոլներու անցեալի պատերազմները յոգնեցուցած են այդ ցեղը։ Զորս միլիոննոց այդ ժողովուրդը այժմ յաճախ որս կը դառնայ զանազան համաճարակներու։

Արեւելեան Մոնկոլիան միշտ կը ներկայացնէ անպաշտօն մասը Խորհ. Միութեան եւ Ուրկէն կը կոչուին «Ուլան Պաթոր Քոթ» (կարմիր հերոսներու քաղաքը)։ Հոն միշտ կան սովետական զինուորներ՝ Քոզիչի հրամանին տակ։

Բայց այժմ ամէն տեղ Ճափոնցիներ կան։ Ինչպէս Մանչուրիոյ մէջ, անոնք կը ճամբորդեն նաեւ ամբողջ երկրին մէջ, կը հաստատեն բարեկամութիւններ, վաճառականի հագուստներ հագած կ'ուսումնասիրեն բոլոր զինուորական կարելիութիւնները, իսկ երկրաչափներ բնական հարստութիւններ կը փնտռեն։ Կ'երեւի որ Ճափոն, առանց Եւրոպայի գիտութեան, ռուսական սահմանին վրայ ստեղծած է շարժուն ճակատ մը։ Ան նոյն իսկ պատրաստ է բացայայտ գործողութեան մը՝ «ժառանգական թշնամի»ին՝ Ռուսիոյ դէմ։ Այսուհանդերձ, ծագող արեւի կայսրութիւնը չի կրնար այդ ձեւի զինուորական ձեռնարկ մը նկատի ունենալ, երբ իր ետեւ կը տեսնէ թշնամի Չինաստան մը։ Հարկ է, ուրեմն, հասկացողութեան մը գալ անոր հետ։ Ի՞նչ են տեսակէտները։

1924ին, երբ ամերիկեան ծերակոյտը օրէնք կը քուէարկէր ընդդէմ ճափոնական գաղթին, Թոքիօ ցաւ կը զգար իր այն մեծ սխալներուն համար, որոնց պատճառաւ կորսնցուցած էր Նանքինի վստահութիւնը։ Բայց մանաւանդ Մանչուրիոյ պատերազմէն եւ Ճէհոլի գրաւումէն վերջ Ճափոն

հասկցաւ թէ իր քաղաքականութեան ծայրանկիւնի քարը Ճինաստանն էր եւ թէ միայն մերձեցումը, փոյթ չէ թէ կարճատեւ, կրնար արդիւնաւոր դարձնել այդ քաղաքականութիւնը:

1884ի ճափոնեւչին պատերազմէն վերջ, ճերմակ միջամտութիւնը խռոված էր թէ Ճինաստանը եւ թէ Ճափոնը, այն մտածումէն թէ գործակցութիւն մը բնաւ կարելի չէ թուիր: Նոյնը՝ 1905ին: Յետոյ եկաւ բարեկամութիւնը Սուն Եաթ Սէնի ճափոն նախարար Ինուքայի հետ: Զօրաւոր պաշտօն Ծիանհայի գործելակերպէն, թերեւս կարելի պիտի ըլլար հաստատ բարեկամութիւն մը, Ճինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ, երկուստեք քաղաքագէտները՝ Նանքինի մէջ, եւ զինուորականները՝ Թօքիոյի մէջ տեւապէս չխանգարէին խաղաղութիւնը:

Բայց հակառակ բոլոր պատերազմներուն, ու հակառակ հակաճափոն քարոզչութեանց, Ճինաստան կը շարունակէ տեսնել այնքան լաւ որքան մտաւորական ճափոնը — թէ երկու երկիրներու միջեւ գործակցութիւն մը անհրաժեշտ է:

Ճինաստան, որ պէտք ունի մեծ ուժի մը, տարբեր է ըմբռնութիւն մը ընել Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ռուսիոյ հետ մինչեւ վերջերս սերտօրէն կապուած էր, բայց համայնավարական իր փորձերը նպաստաւոր չեղան:

Կը մնայ, ուրեմն, Ճափոնը: Իրապէս, դէպի Ճափոն Ճինացիներու լցացումները երբեք բարեկամական չեն: Բայց կեդրոնական կառավարութիւնը պէտք ունի մեծ յաջողութեան մը՝ իր գոյութիւնը պահելու համար: Իսկ այդ յաջողութիւնը կրնայ ձեռք ձգել եթէ կարենայ լեզու գտնել ասոր հետ: Ճափոն, անկասկած, Ազգերու Դաշնակցութեան կարեւոր անկարողութեան պատճառաւ, երկու տարիէ ի վեր զօրեղ ազդեցութիւն մը ձեռք ձգած է Մայր Արեւելքի մէջ, մինչ ճերմակներու ազդեցութիւնը համեմատաբար նուազած է: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները շատ յստակօրէն ցոյց տուին թէ չեն խորհիր ընդդիմանալ ճափոնական ծրագիրներուն:

Մնաց որ Անգլիան ալ կ'ընթանայ ճափոնի հետքերով:

Ճինացիները տեսնելով Անգլիացիներու դիրքը՝ իրենց երկրին մէջ, եկած են այն եզրակացութեան թէ՝ անոնք ցանկալով գրաւել Ճինաստանի արեւմտեան նահանգները, նուազ յառաջացած չեն, որքան ճափոնցիները: Տարբեր են լոկ կերպերը: Ճափոն գրաւեց Ճինաստանի հողերուն մէկ ամբողջ մասը, մինչ Անգլիա կ'ուզէ այն բանը ընել առանց աղմուկի: Անգլիացիները հետեւելով ճափոնցիներու օրինակին, երդում պատառ ըլլան թէ բարեկամ են Ճինացիներուն, բայց միեւնոյն ատեն կը ջանան ափ մը հող աւելի փրցնել:

Փաստ է որ ճերմակները ոչ միայն պացուցին իրենց անկարողութիւնը արդարութեան պահպանումի գործին մէջ, այլ եւ ճափոնցիներէն աւելի դէշ դուրս կուգան: Որովհետեւ, ոչ միայն օգտագործեն, առանձնաշնորհում կը ստանան, համաձայնագրեր ու աշխնքներ կը կնքեն, այլ եւ կը յափշտակեն ամբողջ նահանգներ: Թօքիոյի օգնութեամբ՝ Ճինաստան պիտի կրենար առանց մեծ վտանգի, ջնջել անարդար դաշնագիրներ:

Ս.

ԻՄ ՄԵԾ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀՈՒՆ

(Տիկին Ե. Զօրեանի յոբելեանին առթիւ)

— o —

Դու վառեցիր անմար մի հուր
Մեր հեզ, մատաղ սրտերի մէջ,
Եւ կռեցիր զէնքեր ամուր
Քո բորբոքած հրում անշէջ:

Կեանքը դարձրած մի ռազմաբեմ,
Մենք կռւում ենք քո զէնքերով.
Մենք կռւում ենք, որ մարդն անդէմ
Ծաղկի լոյսով, ծաղկի սիրով:

Ու պիտի տանք մեր փոքրերին
Իբրեւ աւանդ խօսքդ ազդու,
Որ նոքա էլ վատին, չարին
Դէմ կենան միշտ, ինչպէս որ դու:

Դու ապրում ես, երբ որ մենք կանք,
Եւ կ'ապրես երբ մենք չենք լինի,
Քո լոյս կեանքը — համակ գրկանք
Անմահութեան դրոշմ ունի...

ՄԻՆԱ

Դպրոցական հանդէս

»»»o«««

ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՄՊ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Անիէռ — Պուա Քոլոմպի ու Քոլոմպի շրջանի դասընթացքներու հետեւող փոքրիկներու մրցանակաբաշխութեան հանդէսը Պուա — Քոլոմպի թաղապետական սրահին մէջ կատարուեցաւ: Հանդէսը սկսաւ «Մարսէյէզ»ով եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան քայլերգով դաշնակի վրայ: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, բեմին վրայ չորս կարգ շարուած էին քառասունի մօտ մաքուր հագուած պզտիկներ: Նախ արտասանեցին վեց տարեկան Սիլվան Պըտուքճեան, Օր. Կուկունեան ֆրանսերէն, Օր. Իկիզեան հայերէն ու ֆրանսերէն, իսկ փոքրիկներ Գրիգորեան կողմներով ծաղկավաճառութիւն ըրին: Յետոյ ամէնը մէկ երգեցին «Սիրուն մանուշակ»ը, «Ով մեծասքանչ դու լեզու», իսկ դաշնակով «Բամփորուտն»ը: Ուրէն թառով նուագեց «Մինեոնակ»ը: 15 տարեկան Պերճ Կարապետեան արտասանեց «Յարգանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ»ը, որ ջերմ ծափեր խլեց, իսկ միւս պզտիկները բեմին վրայ խմբական պարեր ու խաղեր կատարեցին: Պ. Օննիկ Թադէոսեան ճառ մը խօսելով թելադրեց ծնողները հայ լեզուով կրթել իրենց զաւակները: Ուրէն թառով նուագեց եւ պարեցին Օր. Զատիկեան, Օր. Գազանճեան, Օր. Զատացեան հայկական տարազով, իսկ «Շամիլը» պարեց առանձին Օր. Զատիկեան: Պզտիկներու կողմէ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ ուսուցչուհի Օր. Նաթանեանի եւ յետոյ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութեան հանդէսը: Շրջանաւարտ եղան չորս օրիորդներ՝ Սապունճեան, Գազանճեան, Զատացեան եւ Թադէոսեան: Ուսուցչուհին ջանք չէր խնայած պզտիկներուն լաւ դաստիարակութեան համար:

Յակոբ Ադամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Երկրաբան ճարտարագէտ Կարապետեան «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը ստորագրէ հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը.—

Հայաստան վերջին շրջաններու մէջ մարած հրաբուխներու երկիր է, այնպիսի հրաբուխներու, որոնք իրենց արտահոսած նիւթերով մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն գիտական եւ գործնական տեսակէտով: Այդ պատճառով ալ, անցեալ դարու վերջերէն սկսեալ գրաւած է միջազգային հռչակաւոր հետախոյզներու եւ երկրաբաններու ուշադրութիւնը:

Հրաբխային գլխաւոր կեդրոններէ արտավիժած զանազան լաւաները, որոնք վիմագրական այլաձեւութիւններու ամբողջ շարք մը կը ներկայացնեն իրենց զանազանութիւններով, մեծ հետաքրքրութեան արժանացած են: Սեւակուճի (bazalte), անդեսաքարի (andésite), կարծրաքարի (trachyte), լիպաքարի (rhyolite) շարքեր, եւ անոնց այլաձեւութիւնները, ինչպէս նաեւ հողքար (tuf), լաւային հողքար, եղեգնաքար (obsidiane), ծծմաքար (ponce), հրաբխային բազմատեսակ գոյացութիւններ՝ առատօրէն կան Հայաստանի մէջ:

Այս քարերը կը կազմեն Հայաստանի ամէնէն թանկագին հարստութիւններէն մին, հարստութիւն մը, որ պահանջ մըն է ամբողջ Ռուսիոյ համար:

Շինութեանց յատուկ այս բազմազան քարերէն զատ, Հայաստանի մէջ կան նաեւ գունաւոր քարեր, ճակատ յարդարելու եւ յղկելու յատուկ քարեր:

Գունաւոր մետաղներէն, պղինձէն զատ, որ կը շահագործուի Ալլահվերդիի եւ Զանգեզուրի շրջաններուն մէջ, Հայաստանի այլ տեսակի մետաղներն են արճիճը, զինկը, արծաթակապարը եւն.: Միայն Ագարակի եւ Փիրդովանի շրջաններուն մէջ երեւան հանուած արծաթակապարի պաշարը կը հասնի մօտ 30.000 թոնի: Այս քանակը կը գերազանցէ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ երեւան հանուած արծաթակապարի պաշարը:

Զինկը, արճիճը, ինչպէս եւ անոնց հետ կապուած այնիւ մետաղները, վերջապէս հանքային այլ հարստութիւններ չեն օգտագործուած տակաւին: Տանձուտի, Զիրախլիի, Ալլահվերդիի, Սիսիմադանի եւ այլ տեղերու մէջ երեւան հանուած պղնձարջասպի հսկայական պաշարը կը մնայ տակաւին օգտագործելի:

Նոյնը պէտք է ըսել երկրին ընդերքը թաղուած ոչ-հանքային տեսակներու մասին, ինչպէս եւ երկրին երեսը ողողող ջուրի հսկայական ուժին մասին, որ օգտագործուելու պարագային բուռն թափ մը կը տանայ Հայաստանի տնտեսական կեանքը:

Այդ առաջադրութեամբ, Ռուսիոյ Գիտութեանց Ակադեմիան մասնաճիւղ մը հիմնեց Երեւանի մէջ, անոր միացնելով Երկրաբանական Ուսումնարանը:

Հայաստանի Երկրաբանական Ուսումնարանը կ'աշխատի բազմակողմանի ուսումնասիրութեան մը ենթարկել երկրին հնէաբանական, վիմագրական, ջրաերկրաբանական տարրերը:

30 տարիէ ի վեր նիւթեր եմ հաւաքած Հայաստանի եւ ամբողջ Անդրկովկասի երկրաբանութեան, վիմագրութեան, հնէաբանութեան եւ ջրաերկրաբանութեան մասին, այս նիւթերուն ուսումնասիրութիւններէն զատ, Երկրաբանական Ուսումնարանը պիտի աշխատի

1.— Հետազօտել Հայաստանի երկրաբանական կառուցուածքը:

2.— Կազմել եւ հրատարակել Հայաստանի երկրաբանական քարտէսը, որ կրնայ առաջնորդ ծառայել օգտակար հանածոներու, ստորերկրեայ ջուրերու հետազօտութեան:

3.— Հետազօտել երկրին հանքային հարստութիւնները:

4.— Հրատարակել Երկրաբանական Ուսումնարանի աշխատութիւնները գրքոյկներով կամ պարբերաթերթերով:

5.— Ուսումնասիրել Հայաստանի շարժագրութիւնը:

Այս գլխաւոր աշխատանքներուն կարգին, Ուսումնարանը պիտի զբաղի նաեւ հողագիտութեամբ, թանգարանի մը կազմութեամբ: 1937ին Մոսկուայի մէջ տեղի պիտի ունենայ երկրաբանական միջազգային համագումար, որուն եւս պատրաստուելու համար Երեւանի Երկրաբանական Ուսումնարանը այժմէն պէտք է աշխատի:

Մոլախինձ սոճր

Յուլիս 1ին մեծ շուքով տօնուեցաւ տասներորդ տարեդարձը Լօզանի դաշնագրի այն տրամադրութեան, որով Թրքական նաւահանգիստներու միջեւ նաւարկութիւնը (գապօթաժ) միայն Թրքական նաւերով պէտք է կատարուի: Լօզանի դաշնագրով (1923), օտար նաւերը իրաւունք ունէին երկու տարի ալ շարունակելու իրենց գործունէութիւնը: 1925ին աւարտեցաւ այդ պայմանաժամը եւ այդ օրէն ասդին միայն Թրքական դրօշն է որ կը պտտի ներքին ջուրերու վրայ, տարուէ տարի տարածուելով եւ փայլելով:

Պատրաստուած ծրագրին համաձայն, դրօշազարդուած էին նաւա-հանգիստի բոլոր նաւերը:

Այս առթիւ Թուրք թերթերը կը գրեն.—

1923ին, Թուրք առեւտրական տորմիղը 35.000 թոն տարողութիւն ունէր: Անկէ առաջ 70.000 թոն էր, բայց պատերազմի ընթացքին կորսուեցան 76 նաւեր, մօտ 54.000 թոն տարողութեամբ: Անոնցմէ զատ, պատերազմէն առաջ, բազմաթիւ փոխադրանաւեր եւ մակոյկներ ընկղմեցան Մարմարայի մէջ, Բշնամի ընդծովեաններու կողմէ:

Երբ պատերազմը վերջացաւ, միայն 12.000 թոն կար, որ զինադադարին գզգալապէս չաւելցաւ: 1923ին, այսինքն Լօզանի դաշնագրին կնքումէն յետոյ, նոր ոգեւորութիւն մը սկսաւ եւ Հանրապետութեան հռչակման տարին արդէն իսկ 88 նաւ կար, 34.902 թոն տարողութեամբ: Ամբողջովին հին ըլլալով, այս նաւերը չէին կրնար ապահովել ներքին նաւարկութիւնը: Այս պատճառաւ թոյլատրուեցաւ որ օտար նաւերը երկու տարի ալ բանին ներքին նաւահանգիստներու միջեւ: Յետոյ սակայն, շնորհիւ կառավարութեան տուած մղումին, տարողութիւնը տարուէ տարի աւելցաւ, հետեւեալ համեմատութեամբ.— 1924ին՝ 58 հազար թոն, 27ին՝ 63, 28ին՝ 77, եւ յաջորդաբար եղաւ 93, 103, 108, 110 հազար, իսկ 1933ին՝ 114 հազար թոն:

ՍԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Վերջերս կրկին անհանգստացուցիչ լուրեր տարածուեցան այն մասին, թէ Ֆրանսա տեղահան պիտի ընէ հաստատուած 60,000 Հայերը եւ պիտի տեղաւորէ զանոնք Սուրիոյ խորքերը:

Ինչպէս յայտնի է, այս զրոյցները առաջ եկան առոր գաղթականները Սուրիոյ մէջ բնդունելու եւ տեղաւորելու ծրագրին հետ մէկտեղ: Իբր թէ Ընկերի պահանջած է Ֆրանսայէն, որ ոչ միայն Ասորիները, այլեւ Հայերը Թուրքիոյ սահմանէն առնուազն 100 քիլոմեթր հեռու վայրերու մէջ տեղաւորուին: Իբր թէ նոյնիսկ Աղէպի շրջանին մէջ ապրող 10,000 Հայեր արդէն հրահանգ ստացած են հեռանալու իրենց ներկայ տեղերէն եւ երթալու թրքական սահմանէն 100 քիլոմեթր հեռու:

Հակառակ անոր, որ այս լուրերը հաղորդուեցան նաեւ Սուրիոյ արաբական թերթերու կողմէ, բայց բարեբախտաբար չհաստատուեցան: Տպաւորութիւնը այն էր, թէ Թուրքերն են որ նման զրոյցներ տարածելով՝ ուզած են Հայերու մէջ խուճապ առաջացնել եւ զանոնք ինքնաբերաբար տեղահան ընել:

Պէտք է ըսել, թէ զրեթէ ամէն տարի յարմար առիթով մը նման անհանգստացուցիչ զրոյցներ հրապարակ կը նետուին եւ կը զբաղեցնեն հայ հանրային միտքը, բայց միշտ ալ բարեբախտաբար անհիմն, շինծու դուրս կուգան: Այսուհանդերձ կասկած չկայ, որ Ընկերի կը ձգտի Սուրիոյ Հայերը հեռացնել իր սահմանին մօտ գտնուող բոլոր վայրերէն եւ ամէն առիթէ կ'օգտուի՝ իր նպատակին հասնելու համար: Ըստ երեւոյթին, ամէն անգամ, որ Ֆրանսայի հետ որ եւ է քաղաքական կամ առեւտրական խնդիրի մասին բանակցութիւններ կ'ըլլան, Ընկերի երբէ ոչ պաշտօնապէս, զէթ անպաշտօն կերպով փորձեր կ'ընէ Ֆրանսայէն կորզելու խոստում մը, որ Թուրքերու մղձաւանջը դարձած Հայերը պիտի հեռացուին Թուրքիոյ սահմանին մօտ եղող սուրիական հողերէն:

Սակայն, ինչպէս փորձը ցոյց կուտայ, Ֆրանսա տեղի չի տար եւ այդ կ'ընէ հարկաւ ոչ յանուն արդարութեան կամ Հայերը մասնաւորապէս սիրելուն համար, այլ պարզապէս այն պատճառով, որ Հայերը կը նկատէ իրեն համար օգտակար եւ վստահելի տարր մը Սուրիոյ մէջ եւ անոնց տեղահանութիւնէն Ֆրանսա ոչ միայն չպիտի շահի որ եւ է կերպով, այլ պիտի վնասուի, մանաւանդ որ տեղահանութիւնը պետական նոր ծախքերու ալ դուռ պիտի բանայ:

Նկատելի է, որ Թուրքերը մեծապէս կը հետաքրքրուին Սուրիոյ Հայերու ներքին կեանքով եւ նոյն իսկ ջանքեր կը թափեն անոնց մէկ մասին համակրանքը շահելու: Քէմալական թերթերը վերջերս վրդովուած էին, որ Հալէպի Դաշնակցականները յայտարարած են եղեր, թէ Հայերու համար ոխիր է թուրքերէն խօսիլը: Թուրք թղթակից մը այդ առթիւ չարախնդութեամբ կ'ըսէր, որ իբր թէ Դաշնակցականներու յայտարարութիւնը «հակազդեցութիւն» է առաջ բերած Հալէպի Հայերու մէջ եւ թէ վերջինները «կը շարունակեն թուրքերէն խօսիլ եւ նոյն իսկ թուրքերէն ճառեր խօսիլ»:

Ժամանակ մը, ինչպէս յայտնի է, Թուրքերը փորձեցին Հայերու դէմ զրգռել Սուրիոյ Արաբները, բայց ձախողեցան: Որ եւ է կասկած չկայ, որ անոնք պիտի շարունակեն միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնել եւ նորանոր դաւեր պիտի նիւթեն Սուրիոյ Հայերու դէմ՝ իրենց նպատակին հասնելու համար»:

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յունիս 29ին ճամբայ ելաւ դէպի արեւելեան նահանգները, ընկերակցութեամբ արտաքին գործոց նախարար Րիւշտիւ Արասի եւ ռամիկին — զինուորներու ընդհ. հրամանատար Ֆէվզի Չաքմաք. Կայարանին մէջ ողջերթի գացած էին Ազգ. Ժողովի նախագահ, եւ փոխ — նախագահ, բազմաթիւ գործավարներ եւ զինուորական ու քաղաքային անձեր: Վարչապետը հետեւեալը բաւ ողջերթի եկողներուն.

— «Շատ լաւ լուրեր պիտի բերեմ ձեզի, ձեր տեսած եւ գիտցած վայրերը կ'երթամ, բոլորդ առանձին առանձին պիտի յիշեմ»:

Վարչապետին կ'ընկերանան նաեւ երեսփոխաններ Թահսին եւ Պէքիր Քալէլի, ինչպէս եւ վարչապետութեան եւ արտաքին գործավարութեան մասնաւոր դիւանններու պետերը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆութպոլ

— o —

ՎԻԷՆ, 2 յուլիս (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի նորընտիր վարչութեան ֆութպոլի յանձնախումբը 30 յունիսին հրաւիրած էր Վալանսի Արծիւ մարզական միութեան Ա. խումբը կատարելու համար փոխադարձ բարեկամական մրցումը, ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին: Դատաւոր Պ. Դէորգ Պասմաճեանի սուլիչին վրայ, աչա մուտք կը գործեն 22 կայտառ մարզիկներ, դաշտին նիրս: Վալանսի Արծիւ մարզական խումբը գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ին: Խաղը սկսաւ ժամը 4.15ին Վալանսի խումբին յարձակողականով: Երկուստեք լաւ խաղարկութիւն ցոյց կուտային: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ հաւասար, 0-0: Բառորդ ժամէ դադարէ վերջ, սկսաւ երկրորդ կիսախաղը շատ աւելի հետաքրքրական: Խաղը լրանալու 20 վայրկեան մնացած, Հ. Մ. Ը. Մ.ը տիրապետելով դաշտին, կեդրոնի յառաջապահը Ն. Ալիքսանեան գեղեցիկ վայրէջքով շահեցաւ առաջին նշանակէտը: Ասոր վրայ Վալանսի խումբը ջանաց հաւասարիլ, բայց անօգուտ, խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 1-0ով: Զգալի էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեք լաւագոյն խաղացողներուն բացակայութիւնը: Լաւ խաղարկութիւն ցոյց տուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողներէն Մինասը, Վահրամը, Նուպարը եւ Ահարոնը: Վալանսի մեր երիտասարդ մարզիկներն ալ գնահատելի խաղարկութիւն ցոյց տուին: Կը մաղթենք յարատեւութիւն:

Յ. Մարոսեան

ԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Ոչինչ աւելի սովորական են քան ... աւանդութիւնները Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ. հոն միայն ... եւ սիրոյ նիւթեր չեն միայն, այլ թանկարժէք իրեր: Ամբողջ ... կան, որոնք մանկամարդ աղջիկներ գողնալը արհեստ ըրած են, ... ծախելու համար: Հետեւաբար Շուշանի արկածը շատ քիչ ուշադրութիւն պիտի արթնցնէր Գուշանի բնակիչներուն մէջ, առանց մասնաւոր պարագային, որ Գուրգէնի եւ Սթարովսքիի պատմութիւնը ... ամէնքն ալ իրազեկ ընել: ... սիրտ փոր կը հասնէին, գուշակելու համար, թէ ո՛ր ... կրնար պատկանիլ այս յանդուգն ...: «Թերեւս, ըսաւ, Շուշանի ...ներէն մին, Յովհաննէս, թերեւս ... բարձունքները բնակող ... ցեղերէն պատերազմիկ մըն է: ... կ'ենթադրէին, թէ յափշտակիչը Փարիկ էր, ոմանք՝ Չէրքէզ մը կը համարէին, բայց ամէնէն կարեւոր հարցերը միշտ անլուծելի կը մնային միշտ: «Ի՞նչպէս այս մարդը կրցած էր այսպիսի եղեռն մը գործել առնս զօրախումբերու ներկայութեան, եւ թէ ի՞նչպէս Շուշան, միշտ իր հօրը ապարանքին մէջ պահուած, այս օտարականին ցանկութիւնը արթնցուցած էր»:

Սթարովսքի իր երախտագէտ հիւրընկալներու տունը անցուց իր արձակուրդին ամբողջ ժամանակը: Իր սրտացութիւնը, զուարթութիւնը, բնատանիքին հաճելի էին. թերեւս նաեւ ծերունիին խոհեմութիւնը, որուն կալուածները պատերազմի թատերաբեմին մօտ կը գտնուէին, կ'առաջարկէր ունենալ պաշտպան մը յանձին ռուս այս զինուորին, զնահատուած իր պետերէն, եւ որուն ուղղամտութիւնը, անձնուիրութիւնն ու քաջութիւնը կը ճանչնար: Ամէնէն բուռն սէրը այս երիտասարդներուն սիրտը համակեց, եւ հայ կոյսը, որուն գեղեցկութիւնը ամէն օր կը ծաղկէր, եւ աւելի կատարեալ կը դառնար, ատրիճանաբար կը կորսնցնէր քիչ մը բան այն երկչոտութենէն, զոր մենութիւնը եւ իրենց մայրերուն օրինակը, միշտ գեր եւ համակերպող, այս երկրին մանկամարդ աղջիկներուն կուտան:

Արձակուրդը լմննալուն, նոր դէպք մը երկու սիրահարները աւելի մօտեցուց, վտանգի առանց որ եւ է խոստովանանք ընելու, այս տխրօրը միայն կը պատշաճէր իրենց: Գուշանլուի հովիտը զինուորական կայան դարձաւ, եւ Փիէն, իբր առաջնագործ, պաշտօն ունեցաւ զօրանոցներու շինութիւնը վարել եւ պատրաստել: Այսպէս՝ Շուշանի հրապոյրներուն անմիջական ազդեցութեան տակ եղաւ, եւ իր յարումը անոր՝ օրէ օր աւելցաւ: Ծերունի Գուրգէնը եւ իր ընտանիքը լաւ պիտի չըլլէին դէշ վարուելով իրենց աղջկան սիրահարին հետ, որուն երկու անդամներ կը պարտէր կեանքը: Եւ սակայն խոչընդոտ մը կը ներկայանար. հայ հարուստ ազարակատիրոջ եւ աղքատ ռուս զինուորին միջեւ հեռաւորութիւնը նշանակելի էր. մին ունէր՝ իր ծառաները, իր աւանդութիւնները եւ կ'ապրէր մեծափարթամ նահապետի մը նման, միւսը՝ ենթակայ պատերազմի ամէն տեսակ պատահարներուն, իր զօրավարձը միայն հաչուի առնել պարտաւոր էր, եւ թերեւս հեռակայ փառքը, յիսնապետի աստիճանին հետ կապուած: Ուստի երկու կողմն ալ առաջուան վիճակին մէջ մնացին որ նոյնքան վտանգաւոր է սխալական գործերու, որքան հասարակաց գործերուն մէջ: Մարդիկ զուր տեղը կ'ուզեն կասեցնել դէպքերը, դէպքերը ունին իրենց անխուսափելի ճակատագրականութիւնը որ զանոնք կ'առնէ կը տանի:

Կարելի է մտաբերել (որքան ալ քիչ երեւակայութեան տէր ըլլայ մարդ) Սթարովսքիի քաղցր կեանքը, որքան ատեն որ Գուշանլուի մէջ ծառայութեան մէջ եղաւ: Ինքն իսկ ըրած է ինծի կախարդական նկարագրութիւնը այն ամէնէն ոչինչ բաներուն, որոնց սիրտը այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայէ, իր Շուշանի հետ ունեցած եղբայրական մտերմութեան, մանկամարդ աղջկան սիրալիր ընդունելութեան, հոգածութեանց մասին, որոնց հոգի կուտար: Ոչինչ աւելի հեշտալից է քան հրավառ սիրոյ եւ անբռնադրօս զգոյլի մը միամիտ զարգացումը երկչոտ հոգիի մը, որ կ'անդրադառնայ ամէն ինչ: Եւ սակայն պարտաւորուեցաւ թողուլ Գուշանլուն, Գուրգէնի հիւրընկալ յարկն ու Շուշանի ներկայութիւնը, Սթարովսքի իր պետերուն կողմէ ետ կանչուեցաւ եւ վերսկսաւ իր սովորական ծառայութեան:

Վերադարձէն երկու օր ետքը, անցաւ ստայակոյտին առջեւ: Այն սպան որ այնքան զժնդակ կերպով մը առինքնած էր իր ուշադրութիւնը, հոն էր նորէն, միեւնոյն համազգեստով, միեւնոյն պատուանշաններով, ճակատը վարագուրած՝ միեւնոյն սեւ մուշտակեայ գլխանոցով, բայց իր աջ բազուկը թեւկալի մը վրայ կը հանգչէր: Հազիւ թէ Սթարովսքի տեսաւ այս մարդը, այն մուշտակեայ գլխանոցը, որ գլուխը կը ծածկէր, յանկարծական չարժումով, զոր բրաւ զինուորին դարձած ատենը, Թիֆլիսի աւազակին դէմքը երեւան հանեց, Շուշանի յափշտակիչին, որուն հետ երկու անգամներ՝ գլուխ գլխի կռուած էր Սթարովսքի, երեք տարի առաջ: Սխալիլը ջուր չէր վերցներ, այս կրկնակ վէրքը, այս թեւկապով բազուկը, այն դիմագիծներուն վայրագութիւնը, այն չարամտութիւնը եւ նենգութիւնը զորս կ'արտատայտէին այնքան ուժգնօրէն, պատասխանը զոր այս թաւ յօնքը տուաւ, երբ ան տեսաւ Սթարովսքին, որ կանգ առաւ իր առջեւ, ամէն ինչ կ'ապացուցանէր այս երկու անձերուն միեւնոյնն ըլլալը: Աւելի հեշտ է երեւակայել քան պատկերացնել ազնուամարդուն ապշահարութիւնը: Ի՞նչ, այս թշուառականը օր երկու անգամներ, երեք տարուան միջոցին, յամառօրէն եւ ինչքան յանդգնութեամբ փորձեր էր առեւանգում մը զոր միայն գիպուածը արգիլած էր գործադրելու. այս աւազակը, որ սպաննած էր մեր կարիճ զինուորին՝ իր բովանդակ վրիժառութեան զգացումով աւելի՝ որուն ստորակարգեալն էր, անմիջական հրամանատարութեան մաս կազմող սպաներէն էր, որուն կրնար եւ պարտէր իսկ՝ ուզ կամ կանուխ ենթարկուիլ ըստ ամենայն հաւանականութեան:

(6)

ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ անձամբ պիտի նախագահէ Բարեգործականի կիրակի օրուան Դաշտահանդէսին:

Հանդէսն ու հանդիսականները պիտի չարժանկարուին:

Ձախակողմեան հոսանքներու պաշտպանութիւնը Յուլիս 14ի տօնին առթիւ

Այս տարի բացառիկ ցոյցեր պիտի կատարուին յուլիս 14ի առթիւ, նախաձեռնութեամբ «Ժողովրդական Ճակատ»ին, որուն կը մասնակցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ արմատական ընկերվարականները: «Ազգային Ճակատ»ն ալ իր կարգին ցոյցեր կը կազմակերպէ: Այս պատրաստութեանց նպատակն է ուժերու զօրաշարժ մը կատարել, ի հարկին չափուելու համար: Կառավարութիւնը արտօնած է ցոյցերը, պայմանաւ որ երկու հոսանքները տարբեր կէտերու եւ տարբեր ժամերու մէջ համախմբուին, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին: Այս հրամանը կէտ առ կէտ պիտի գործադրուի Փարիզի մէջ: Ազգային ճակատին ուժերը պիտի համախմբուին Էթուալի հրապարակին շրջակաները, իսկ Ժողովրդական Ճակատին ուժերը՝ Պասթիյի շրջակաները: Այս քաղաքական ցոյցերուն արժէքը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, ինչպէս գրած էինք երէկ, արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն տասար մեծամասնութեամբ եւ նոյնինքն Էռիոյի նախագահութեամբ որոշեց մասնակցիլ: Արդ, այս կուսակցութիւնը, որ ամենամեծը եւ ամէնէն լաւ կազմակերպուածն է և որ քառասուն տարիէ ի վեր ուղղութիւն կուտայ Ֆրանսայի հանրապետական շարժման, մինչեւ հիմա հաւասարակշռութիւնը կը պահէր աջին եւ ձախին միջեւ: Հիմա որ դիրք բռնած է ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն հետ, «փրկելու համար հանրապետութիւնը», շատեր սկսած են հրաժարիլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի շրջանի առաջին հանգրուանին՝ Փարիզ – Լիլ մրցումը: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Վէզինէէն: Ճամբու ընթացքին հեծելանուորդները շատ դժուարութեանց մատնուեցան: Լիլ առաջին անգամ մուտք գործեց խումբէն 53 երկվայրկեան առաջ պելճիքացի Ռոմէն Մաէս, 262 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ 23 վայրկեան 58 երկվայրկեանէն (ժամական, 35 քիլոմեթր 408 մեթր): Երկրորդ հանդիսացաւ նոյնպէս պելճիքացի մը Գալուվէ, երրորդ՝ Ֆրանսացի Շարլ Փէլիսիէ:

Խումբին մէջ կը գտնուին նաեւ երեք նշանաւոր «Լեռներու Թագաւոր»ներ, ֆրանսացի Վիէթթօ, իտալացի Քամուզօ եւ սպանիացի Վէնսէն Թրիւէպա, որոնք առաջին հանգրուանին կը հասնին 74րդ (8 վայրկեան ուշ) իրենց ուժը վերապահելով լեռներուն:

Երէկ, ուրբաթ, կտրեցին երկրորդ հանգրուանը՝ Լիլ – Շարլվիլ, 192 քիլոմեթր: Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻՉ Պ. ԱՐՄ. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուէր աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Փարիզ վերադարձաւ այս շաբթու: Թէեւ յոգնած, միշտ կը պահէ նոյն եռանդուն տրամադրութիւնները:

15 ԲԱՌԸ ԵՐԵՔ ՖՐԱՆՔԻ հեռագիրներ պիտի ընդունուին յուլիս 14էն լուսնակայ եւ միայն երկու ամսուան համար, իբրեւ փորձ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Լէնինկրատի կեդրոնական կայարանին գանձապահը, Սոխաչեւսկի, որ 60,000 րուբլի իւրացուցած էր երեք տարուան ընթացքին: Սվերտլովսկի դատարանն ալ մահուան դատապարտեց գործարանի մը խնայողական սնտուկին վարիչը, գանձապահը եւ անոր եղբայրը, որոնք գողցեր էին բանուորի մը արժեթուղթերն ու դրամը: Վերջապէս Ռոսթովի մէջ մահուան դատապարտուեցաւ պետական ծրագրի շրջանային տեսուչը, Լուխաչեւսկի, որ 80,000 րուբլի գողցած եւ 300 վկայականներ շինած էր ճարտարագէտներու համար:

ՋՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Հռոմ պիտի երթայ այսօր, տեսակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ: Յետոյ պիտի հանդիպի Պելկրատ: Կը կարծուի թէ այս այցելութիւնները կապ ունին միապետութեան վերահաստատման հետ:

ՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ հրամանագիրը հրատարակուեցաւ ուրբաթ օր: Առաջին առթիւ պիտի վերաքննուին 1. ժամանակաւոր կամ վերջնական թոշակները՝ որ կը տրուին հիւանդութեանց համար.— 2. Այրիներու, որբերու եւայլն թոշակները: 3. Վէրքերու կամ արկածներու համար սահմանուած թոշակները:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ոսկիի պահեստը աւելցած ըլլալով, զեղչի սակը 5 առ հարիւրէն զեղչուեցաւ 4ի:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՔԻԹԸ ԽԱԾՆԵԼՈՎ կլլած ըլլալուն համար, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Հալէպցի ուսանող մը, Հայիկ: Ուսանողը վերաքննութեան դիմեց, եւ այս անգամ դատապարտուեցաւ երկու տարուան:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿԱՅՍ. ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻՆ աքսորի վճիռը ջնջելու որոշումը հաստատուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ եւ ազգ. ժողովին պիտի ներկայացուի յուլիս 9ին, վերջնական ձեւ տանելու համար: Այս որոշումը եւ միապետութեան վերահաստատման հաւանականութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեցին Փոքր Համաձայնութեանց պետութեանց:

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ միացման համար նոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ յուլիս 4ին, երկու կողմի լիազօրներուն միջեւ: Խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, կարգ մը կէտերու լուսաբանութենէն յետոյ:

ՎԷՋԻՆԷԻ ԱՄԱՐԱՆՈՑԻՆ պայթման պատասխանատուն կը համարուի, այժմ, նոյն ինքն տանտիրուհին, Օր. Մարթ Սօլ, որ շէնքը 1.375.000 ֆրանքի ապահովագրել յետոյ, պէնզին հաւաքած եւ կրակի տուած է եղեր: Դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, երբ պայթիւնը տեղի ունեցաւ:

Հ Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Բրիստափոր» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Կոփչք» եւ «Կեբին» խումբերու բոլոր ընկերները 7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՊՕՄՈՆ-ՍԷՆ ԺԻԻԼԻԷՆԻ Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ 28 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» սրահին մէջ, 10 Bld- des Marguerittes:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ թուականը, չի խաչաձեւելու համար դպրոցական հանդէսը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՈՐ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՐ ՅՈՒԼԻՍ 7ԻՆ:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՋՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ՋՕՐԵԱՆ

Առենախօսութիւններէ, ողջերթներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, **Mlle Lily Laskine**ի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (քանոնակ), ՕՐ. Զ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ *Երգչախումբի*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն այս յայտարարութեան:

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԼՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Ս. ճիւղին կողմէ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ*

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար, արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք Սէն-Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Հանրակառք Թիւ 40, առնել Փորթ Քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել ցանթէն բօզիէր, ուր կըսպասեն առաջնորդներ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*

7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ՌԸՄԻՇՈՅԻ անտառին մէջ

Կը խնդրուի Վալանսի եւ այլ վայրերու ընկերներէն նկատի ունենալ այդ օրը:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ*

7 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը

ՄՕՆԹԸՍԻԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ:

Ներկայ կ'ըլլայ Պ. *ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ*

գեղարուեստական բաժին՝ նուագ, երգ եւ ժազ-պանտ:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի հայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 Յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Հրապարակային քննութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուին՝ *ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ և ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՋԱՐՄԱՅՐԸ*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

6 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ռ. Ա. սրահին մէջ

կը ներկայացուի *ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ* եւ Յ. Թումանեանի *«Ծաղիկի Հէքեաթը»*

Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները:

Մուտք 2 ֆրանք.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԱՊԱՂԵԱՆ եւ *ՍԷՐԹԼԵԱՆ* ընտանիքները եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր, աներոջ եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

դառնաւէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 27ին Ցէսինի մէջ:

Ցէսին, 2 Յուլիս 1935

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹ[ԻՒ]

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulog[ne])

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 15էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ **ՍԻՓԱՆ** ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալօններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 Square Albo[ni] Paris. Tél. Troc. 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Մի[ու]թեան նուիրուած պիտի նկատուին:

Դպրոցական հանդէս եւ ներկայացում

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

7 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի՝ Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ կը ներկայացուի՝ *ԳԱՌՆՈ[ՒԿ]* (մանկական թատերախաղ մէկ արար) եւ *ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՋԸ*.

Դպրոցին երկսեռ աշակերտները պիտի պարեն հայկական պարեր, երգ եւ արտասանութիւն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈ[ՑԻ]*

7 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ԾԱՀՊԱՋ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացում

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)

de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ **B. WAHÉ**

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *Հեռաձայն* Nord 68-02

Պատիւ ունինք ծանուցանելու մեր ընթերցողներուն թէ՝ «BULLETIN MENSUEL»ը հրապարակ կ'ելլէ ամէն ամսուան 15ին: ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօներու առթիւ, յաջորդ թիւը հրապարակ կ'ելլէ ՅՈՒԼԻՍ 13ին, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

կարեւոր յօդուած մը *ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ* համար տրուած խոստմանց իրաւագիտական արժէքի եւ խզման պարագային՝ պահանջուած հատուցմանց մասին:

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	Մէկ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Կը վերյիշեցնենք մեր ընթերցողներուն որ «Bulletin Mensuel»ը բոլորովին անկախ թերթ մըն է եւ մեր նպատակն է՝ Հայերը ծանօթացնել Ֆրանսացիներու եւ օտարներու եւ պաշտպանել հայ պաղթականներուն տրուած իրաւունքները:

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ը.

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Դատապարտեալների փիրմայի վրայ, գինուորանոցից եւ զանազան արքունի շինուածքներից յետոյ, աւելի աչքի էր զարկում մի սպիտակ տնակ, որը շատ մօտ էր հիւանդանոցին: Այդ առանձնացած բնակարանը միայն երեք սենեակներ ունէր, փոքրիկ լուսամուտներով եւ լերդագոյն ներկած կտուրով: Մի կողմում գտնւում էր ծառաների կացարանը, որի մօտ էր խոհանոցը:

Երեւում էր որ վաղուց մարդիկ չէին բնակուել այստեղ: Բակի փոքրիկ պարտէզը, որ զարդարած էր մի քանի ծառերով, մնացել էր անմշակ, հովանոցը քայքայուել էր, փայտեայ վանդակապատը, շատ տեղ կոտրատուած էր, փտած սանդուղքից ցած էին թափուել մի քանի տախտակներ:

Սենեակների ներքին դրութիւնը շատ նման էր փոստայի կայարանի, ուր ուշ գիշերով եկած ճանապարհորդը իր բոլոր ծանրութիւնները խառնիխուռն ածած է լինում այս կողմ եւ այն կողմ, ուշադրութիւն չդարձնելով նրանց կարգի դնել, որովհետեւ առաւօտեան կրկին պէտք է ճանապարհ ընկնի, կրկին պէտք է նրանց կարգը խանգարուի:

Այժմեան բնակիչները նոյնպէս նորեկներ էին, նրանք իջեւանել էին այս տեղ հէնց նոյն գիշերը: Նրանց ծանրութիւնները նոյնպէս խառնիխուռն ածած էին այս կողմ եւ այն կողմ, ճանապարհի փոշին դեռ նստած էր նրանց վրայ: Բայց դրանք գնալու չէին, դրանք պէտք է մնային այդ բնակարանի մէջ:

Առաւօտ էր, խոնաւ, մառախլապատ առաւօտներից մէկը: Փոքրիկ բնակարանում դեռ քնած էին: Միայն սենեակներից մէկի դուռը կամաց բացուեցաւ եւ շեմքի վրայ յայտնուեցաւ մի բարձրահասակ օրիորդ: Նա նայեց իր շուրջը, հանդարտ քայլերով ցած իջաւ սանդուղքներից, անցաւ պարտէզի տատասկներով պատած ճեմելիքը, անցաւ կիսաւեր հովանոցի մօտից և մերձեցաւ փայտեայ վանդակապատին: Այստեղից սկսեց նայել դէպի շրջակայքը: Գիշերով եկած լինելով, նա դեռ ոչինչ չէր տեսնել. այժմ առաւօտեան լուսով ցանկանում էր լաւ նայել այն աշխարհի վրայ, ուր գուցէ ընդերկար սահմանուած կը լինէր մնալ:

Առաւօտեան թանձր մառախուղը հետզհետէ նօսրանում էր, բայց դեռ եւս աղօտ կերպով նկատւում էին հեռաւոր սարերը: Օրիորդը նայում էր, խորին անձկանօք նայում էր եւ, կարծես, զայրանում էր, որ ոչինչ չէր տեսնում:

Նրան կարելի էր ոչ աղախին համարել եւ ոչ տան աղջիկ: Նա ոչ աղախինի անվստահ կայտառութիւնն ունէր եւ ոչ տան աղջկայ նազելի վստահութիւնը: Նա աւելի նման էր տան-տիկնոջ մի հեռաւոր ազգականին, որ զրկուած էր ծնողներից, որին թէեւ սիրում են, փայփայում են, բայց զգացնել տալիս են, որ ինքը որբ է, որ իրան հոգու համար են պահում:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՈԶԿԱՏԻ Շրջ. Հայր. Միութ[եան] Փարիզի եւ Իսի լէ Մուլինոյի [մասնա]ճիւղերու խառն ժողովը 7 Յ[ուլիս] Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.[30ին] 6 Պուլվար Ռօտէնի Իսիի [...] սրճարանին մէջ: Զեկոյց ընդհ. [...]ցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին [...] հայրենակիցները անխտիր:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլ[ինոյի] մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը [...] Շաբաթ իրիկուն իր դպրոցին [...] կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Ե Ր Թ Ե Ւ Ե Կ Ի Հ Ա Մ Ա Ր՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւ	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ... ալիս	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 7 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2851

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

»»» · · «««

Իւրաքանչիւր Թղթարեր նոր փաստեր կը հաղորդէ Խ. Միութեան մէջ նշմարուած վերադնահատումներու մասին։

Ինչպէս բացատրեցինք զանազան առիթներով, հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան գաղափարէն յետոյ, ընտանիքի հարցն է որ կ'արծարծուի հրապարակաւ, խորհրդային թերթերու եւ ժողովներու մէջ։

Այս առթիւ, քննութեան կ'ենթարկուին այնպիսի պարագաներ, որոնք առ նուազն «բուրժուական» պիտի համարուէին քանի մը տարի առաջ։

Անցեալ օր հատուածներ քաղեր էինք Մոսկուայի կեդրոնական օրկանէն՝ «Պրաւդա»յէն, համաձայն «Խ. Հայաստան»ի թարգմանութեան։

Հատուած մը եւս, անմիջապէս կապելու համար զայն կառավարութեան պաշտօնաթերթին, «Իզվեստիա»յի նոյնքան վրդովիչ յայտնութեանց.

— «Շատ յաճախ կինը վախենում է երեխայ ծնելուց, որովհետեւ նա չի հաւատում ամուսնուն։ Անենք, ի՞նչպէս էլ հաւատայ, երբ չարաճճին երրորդ անգամ է ամուսնանում։ Նա կարող է փախչել եւ այժմ։ Կը գնայ որ եւ է տեղ երկու շաբաթով՝ խախտուած առողջութիւնը վերականգնելու համար, կը վերադառնայ նոր կնոջ հետ եւ ժպտաճ կերպով կը ձեռնարկի սենեակում միջնապատ քաշելուն։ Ո՛չ։ Այսպիսի թռչկոտողի համար ոչ ոք երեխայ չի ծնի։ Այս յօդուածի հեղինակները եթէ կանայք լինէին, չէին ցանկանայ երեխաներ ունենալ այդպիսի տիպից»։ («Խ. Հ.», 15 *յունիս*)։

Արդ, այս վրդովիչ կացութեան թուարանական պատկերն է որ կուտայ «Իզվեստիա», կիներու համագումարին առթիւ։

Համաձայն պաշտօնական աղբիւրներու, 1934*ին ամուսնալուծումներու համեմատութիւնն եղած է* 37 *առ հարիւր, բաղդատելով ամուսնութեանց հետ, եւ նուազագոյնը* 27 *առ հարիւր՝ նոյն տարուան հոկտեմբերին։ Իսկ այս տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին այդ համեմատութիւնը բարձրացած էր* 38 *առ հարիւրի, առաւելագոյն* 44*ի հասնելով մայիսին։* (4381 *ամուսնութիւն,* 2040 *ամուսնալուծում*)։

Աւելի վրդովիչ պարագայ մը, միշտ համաձայն խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթին։ — Ամուսնալուծուած ամոլներու իբր երկու երրորդը զաւակներ ունին, բայց հայրը կը խուսափի անոնց սնուցման պարտականութենէն, եւ յաճախ կ'երթայ «նոր բոյն» շինելու։ Տասնէն մէկ հայրն համաձայնութիւն կը գոյանայ ծնողներու միջեւ, եւ մեծ մասով պետութեան վրայ կ'իյնայ երախաներու հոգը։

Եւ կարմիր պաշտօնաթերթը կ'ողբայ.

— «Առնէ այնքան ծանրակշիռ պարագաներ են որ կարելի չէ լռութեան մատնել։ Թեթեւամտութիւնը՝ ընտանեկան գործերու մէջ, ոճիր մըն է, իսկ ապականութիւնը՝ նախատիպ մը խորհրդային կարգ ու սարքի բարոյականին»։

Յորդակէս պատճառ՝ այս ընդհանուր եւ սանձարձակ անբարոյականութենէն, «Իզվեստիա» կը փորձէ մեղմացուցիչ պարագաներ փնտռել, բացատրելով թէ երիտասարդներէն աւելի չափահասներուն՝ 30ներուն մէջ է որ ամէնէն աւելի յաճախադէպ են ամուսնալուծումները։ Իսկ առանք ալ «անցեալին մէջ կը պատկանէին առեւտրական կամ մանր քաղքենի ընտանիքներու, պահելով անոնց հոգեբանութիւնը»։

Ուրիշ մեղմացուցիչ պարագայ մը,— շատ մը ամուսնալուծումներ հետեւանք են բնակարան գտնելու դժուարութեան։

Պաշտօնաթերթին այս չքմեղանքները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն, քանի որ քիչ անդին կը պատմէ թէ կիներու համագումարին մէջ, պատգամաւորները ամէն բանէ առաջ պահանջեցին միջոցներ ձեռք առնել, «վերահաստատելու համար ընտանեկան զգացումը երիտասարդ համայնավարներու ընտանիքներուն մէջ»։

Եւ յետոյ, ինքն է որ կ'առաջարկէ փոփոխել օրէնքը, որպէսզի կարելի չըլլայ ամուսնալուծում կատարել, երբ չէ ապահովուած զաւակներու ճակատագիրը։ Մինչեւ իսկ պատիժներ կը պահանջէ զանցառուներուն դէմ։

Ամուսնալուծման հարցէն անբաժան է արհեստական վիժման խնդիրը, որ նոյնքան վրդովիչ համեմատութիւններ առացած է եւ որուն դէմ նոյնպէս խիստ միջոցներ կը պահանջեն օրուան վարիչներն ու գրիչները։

×

Չէինք ուզեր յանկերգի մը վերածել մեր եզրակացութիւնը, վերադնահատման այս փորձերն ալ յանձնելով Երեւանի ուշադրութեան։

Օրը օրին արձանագրելով այս վերադնահատումներն ու հոլովումները, մեր պարտքն եղաւ հաստատել թէ նոյնիսկ խորհրդային երկնքի տակ, մարդիկ սկսեր են սարսափիլ իրենց իսկ ստեղծած իրականութեան պատկերէն։

Արդ, երբ այնքան քամնելի կը գտնեն զանազան թերխաչ մարզանքներու ելքը՝ Մոսկուայի մէջ, կրնայ՞ք նկարագրել նոյն փորձերուն ձգած աւերը՝ մեր խեղճուկ երկրին մէջ... Բոլոր տեսակէտներով։

Թողո՛ւնք ընտանեկանը, ենթադրելով թէ «նահապետական» առաքինութիւնները անեղծ կը մնան գոնէ գիւղերու մէջ։ Իսկ ընկերային – քաղաքական կեանքի՞ մէջ։

Հապա գրականութեան եւ լեզուի անդաստանին մէջ կատարուած աւերումնե՞րը, որ կը շարունակուին սանձարձակ եւ անպատիժ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԱՆԼՈՅԾ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ՄԻՋԱՄՏԵԼ.— ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒՍ ՉԷԶՈՔ ՄՆԱԼ Կ'ՈՒԶԷ.— ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼ.— ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔԸ ԿԱՄԱՒՈՐ.— «ՊԱՏԵՐԱ՛ԶՄ», ԿԸ ԳՈՌԱՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պատասխանելով Եթովպիոյ կայսեր կողմէ նախագահ Րուզվելթի ուղղուած հեռագրին, յայտարարեց թէ չեն կրնար միջամտել իտալեւհապէշական վէճին։ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ խնդիրը լայնօրէն ուսումնասիրուած է, այս ժխտական պատասխանը տրուելէ առաջ։ Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, այս վէճը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութեան տակ, հետեւաբար Մ. Նահանգները չեն կրնար միջամտել, անգամ չըլլալով այդ կազմակերպութեան։ Մանաւանդ որ, արդէն իրաւարար ատեանի մը յանձնուած է խնդիրը։

⁂ *Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինիի երկու տղաքը, Պրունօ եւ Վիթթօրիօ,* 17 *եւ* 19 *տարեկան, կամաւոր արձանագրուեցան արեւելեան Ափրիկէի համար եւ ընդունուեցան իբրեւ զինուորական օդանաւորդ։ Դիմումը կատարած էին ոչ միայն օդանաւային նախարարութեան, այլեւ նոյն ինքն Մուսոլինիի, որ նախարարն է եւ որ անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց։ Այս լուրը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր մամուլը դեռ կը շարունակէ քննադատել Անգլիոյ բռնած դիրքը։*

Ուրիշ երկու կարեւոր դէպքեր ալ պատահեցան միեւնոյն օրը.— 1. *Նոր զինուորներ ճամբայ հանուեցան դէպի արեւելեան Ափրիկէ։ Հաշուի եղած է թէ* 250,000 *իտալական զինուոր կեդրոնացած պիտի ըլլայ այդ գաղթավայրին մէջ, երբ անձրեւները դադրին (սեպտեմբեր).—* 2. *Իտալիոյ ծովակալներու խորհուրդը, իր երրորդ եւ վերջին նիստէն վերջը, որուն կը նախագահէր Մուսոլինի, հետեւեալ կարճ զեկոյցը հրատարակեց.— «Կարգ մը միջոցներ որոշուեցան, աւելցնելու համար մեր նաւատորմին ուժը»։*

Այս բոլոր դէպքերէն կը հետեւի թէ Մուսոլինի վճռած է հապէշական խնդիրը լուծել «վերջնապէս», այսինքն զինու զօրութեամբ։ Այս որոշումը հաղորդուած էր Անգլիոյ անպաշտօն նախարարին՝ Իտընի եւ կը հաստատուի իտալական թերթերու զանազան հրատարակութիւններով, նոյնիսկ խորագիրներով։ Կ'ըսուի թէ արդէն իսկ 120,000 *իտալացի զինուորներ կեդրոնացած են Էրիթրէի եւ Սոմալիներու երկրին մէջ, Հապէշիստանի սահմանին վրայ, եւ նոյնքան ալ հասած պիտի ըլլայ մինչեւ Սեպտեմբեր։ Յուլիս 5ին ցնծագնացութիւններ կատարուեցան Հռոմի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, «պատերա՛զմ, պատերա՛զմ» աղաղակներով, երբ զինուորները կայարան կ'երթային։*

⁂ *Փէշթայի թերթերը կը գրեն թէ երկու հազար հունգարացի գործաւորներ կամաւոր գրուած են, Հապէշիստանի դէմ կռուելու համար, պայմանաւ որ կարենան իրենց ստանալիք ռոճիկներով պահել իրենց ընտանիքները։*

⁂ *Այս շաբթու Լոնտոն կը սպասուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, խորհրդակցելու համար իտալեւհապէշական վէճի մասին։ Կ'ըսուի թէ կարգ մը առաջարկներ պիտի ներկայացնէ անգլ. կառավարութեան։*

⁂ *Գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց իտալական դեսպանին թէ բացարձակապէս չէզոք պիտի մնայ իտալեւհապէշական վէճին մէջ եւ թոյլ չպիտի տայ որ գերմանական տուներ զէնք հայթայթեն Եթովպիոյ։*

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Հապսպուրկներու գերդաստանին Աւստրիա վերադարձի խնդիրը լուրջ մտահոգութեան մատնած է Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները (Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա), քանի որ միեւնոյն ատեն կը խօսուի միապետութեան վերահաստատման մասին։ Վերադարձը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբթու, երբ վերջնապէս քուէարկուած կ'ըլլայ նորման օրէնքը։ Կ'ըսուի թէ առաջին առթիւ Աւստրիա պիտի վերադառնայ դահընկէց կայսրուհին, Զիթա, իր զաւկին՝ Օթթօն արքեդուքսին հետ, որ գահաժառանգն է (23 *տարեկան*)։

Արքեդուքսը, որ աքսորական է 17 *տարիէ ի վեր եւ Պելճիքա կը գտնուի այժմ, հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Աւստրիա չպիտի վերադառնամ առանց բոլոր կուսակցութեանց հաւանութեան։ Չեմ ուրանար թէ բանակցութիւններ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ»։*

Մայր եւ որդի երբ վերադառնան, առաջին առթիւ պիտի վերստանան իրենց անհատական ստացուածքները, որոնք 500 *միլիոն տոլար կը գնահատուէին երբեմն, իսկ այսօր մեծ բան չեն արժեր։*

Տիրող մտահոգութիւնները փարատելու համար, Աւստրիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց մամուլին.

— *«Երէկ յայտարարեցի դաշնակցային խորհուրդին մէջ թէ նոր օրէնքը որ եւ է կապ չունի միապետութեան վերահաստատման հետ։ Պարտականութիւն կը սեպեմ կրկնել այդ յայտարարութիւնը։ Բացարձակ է իմ կառավարութեան եւ իմ անկեղծութիւնը։ Նոր Աւստրիան երբ յանձնառութիւն մը կը ստանձնէ, կը կատարէ։ Մենք չպիտի կատարենք որ եւ է ձեռնարկ որ կրնայ վրդովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը կամ վտանգել մեր աքանչելի յարաբերութիւնները օտար պետութեանց հետ։*

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ իշխան Շթարէմպէրկի Հռոմ երթալը կապ ունի միապետութեան վերահաստատման հետ։

■■■■■■■■

ԿԱՏԱՂԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ *առաջին պատուաստին յիսնամեակը տօնուեցաւ երէկ։* 1885 *յուլիս* 6*ին էր որ Փասթէօր կատաղութենէ փրկեց մարդ մը։ Իր առաջին փորձը կատարած էր պզտիկ տղու մը վրայ։*

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ ՏԱՆ ՄԸ ՎՐԱՅ, *Պերլինի շրջականները։ Անմիջապէս կրակ առաւ եւ բոցերուն մէջ ածխացան օդանաւորդն ու հինգ ուղեւորները։ Տունն ալ փլաւ եւ մոխիր դարձաւ։* 65 *տարեկան կին մը եւ տասը տարեկան թոռը մեռան երկրորդ յարկէն վար նետուած ատեն։ Քանի մը հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան։*

ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴ ՄԸ, *Ապտիւլ Գատէր, որ նուաղածութեամբ կ'ապրէր Փէշթայի մէջ, վերջերս Սոֆիա կը հասնի գործ փնտռելու համար։ Անցագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով,* 2000 *լէվա կուտայ Պուլկարի մը, որպէսզի նորոգէ։ Պուլկար միջնորդը չի յաջողիր, բայց դրամն ալ չի վերադարձներ։ Ապտիւլ Գատէր դատարան կը դիմէ, բայց կը կորսնցնէ դատը։* (Ճիւմհուրիյէթ)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

— • —

Յուլիս 14ի տօնը արտակարգ նշանակութիւն պիտի ունենայ այս տարի, դատելով օրուան լուրերէն։

Երկու հոսանքներ, ձախն ու աջը, վիթխարի ցոյցեր պիտի կատարեն։ Պիտի չափուին իրարու հետ, իրենց թուական, այլ մանաւանդ մարտական ուժերով։

Ձախերը արդէն կը նախատեսեն աւելի քան կէս միլիոն հետեւորդներ որոնց կրունկներուն տակ պիտի թնդան Փարիզի փողոցները։

Հաւանական է, քանի որ այս տարի բուն ձախերուն՝ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պիտի գործակցին նաեւ արմատականները։

Աջերն ալ նոյնքան շունդալից լուրեր կը հրատարակեն իրենց պատրաստութեանց մասին։

Ուրեմն, առնուազն մէկ միլիոն ցուցարարներ փողոց պիտի թափին, հնչեցնելու համար իրենց նշանախօսքերը.

— Անկցի՛ն փաշականութիւնը, պատերազմը, հրամանագիր – օրէնքները։ Հա՛ց, աշխատա՛նք, ազատութիւն...

— Անկցի՛ն միջազգային ապազգային «մասօն»ները, «մեթէք»ները, Հրեաները, Քաշէնները, Պլումները...

Ընդհարումները կանխելու համար, քաղաքն ալ աջ եւ ձախ թեւերու, արեւելեան եւ արեւմտեան մասերու բաժնուած է։

Արդ, երէկ զարմանալի կոչ մը կարդացի արմատականներու գլխաւոր օրկանին մէջ։

— «Ժողովրդական երգե՛ր կ'ուզենք...

«Թող անմիջապէս գործի լծուին արուեստագէտներն ու պարզ քաղաքացիները...

«Փարիզի ժողովուրդը եւ Ֆրանսայի ժողովուրդը միշտ, ծանրակշիռ ժամերուն, վերապահած են այն անզուր հերոսութիւնը որ երգելով կը վանէ դժբախտութիւնը։

«Ժողովրդական երգե՛ր կ'ուզենք ...ընթերցող բարեկամներ, գործի՛ կը սպասենք։

«Մի մոռնաք որ Ռուժէ տը Լիլ մէկ գիշերուան մէջ գրեց «Մարսէյեզ»ը, որ հանրապետական երգ մըն էր, ա՛յն ատեն»։

Ե՛ւ հպարտացայ ե՛ւ լացի, կարդալով այս կոչը։

Հպարտացայ՝ խորհելով թէ գոնէ այս գետնին վրայ բախտաւոր ենք,— մեր ժողովրդական անսպառ եւ անմահ երգերով։

Եւ լացի, յիշելով թէ Թուրքիայէն հեռանալէ տասը տարի վերջն ալ, «Շարգի»ն տիրաբար տեղաւորուած է նոյնիսկ նոր սերունդի սրտին մէջ։

Դեռ չեմ խօսիր ազգային – քաղաքական երգերու մասին, որոնք երկուքի բաժնած են «ազգ»ը ... ՎԱՀԷ

Դ. ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Սփոյց աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան Մոսկուա գացած է այս օրերս, հրահանգներ ստանալու եւ Փարիզ գալու համար։ Այս ճամբորդութիւնը կապ ունի շատ սահմանափակ ներգաղթի մը կարգադրութեանց հետ։ Կը կարծուի թէ հազիւ 1200 — 1500 *հոգի պիտի գտնուին, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ գաղութներէ, մինչեւ աշուն ղրկուելու համար։*

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք թէ յոյն երեսփոխան մը առաջարկած է մէկ միլիոն դրախմի պարգեւ սահմանել, սպաննելու համար Վենիզելոսը, որ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ եւ այժմ Փարիզ կը բնակի։

«Թայմզ» ի Թղթակիցը կը գրէ թէ Յունաստանի նախկին վարչապետը կ'ապրի խիստ հսկողութեան տակ։ Բացի ֆրանսական ոստիկանութենէն, ունի անձնական զաղտնի պահակներ ալ, որոնք իրեն կը հետեւին ուր որ երթայ։ Ոստիկանութիւնը մօտէն կը հսկէ բոլոր անոնց վրայ որ կը մօտենան Վենիզելոսի։ Անոր տունը մտնելու կ'արտօնուին միայն անոնք որոնց անունները կը գտնուին այցելուներու վաւերացեալ ցանկի մը մէջ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի որպէսզի չկարենան մօտենալ այն յոյն փախստականները որոնք մասնակցած ըլլալով վերջին ապստամբութեան, կրնան իրենց դժբախտութեան պատասխանատու համարել Վենիզելոսը։ Երբ վերջերս Նափոլիէն անհետացաւ յոյն սպայ մը, ոստիկանութիւնը թոյլ չտուաւ որ իրեն անծանօթ ո եւ է մէկը մտնէ Վենիզելոսի տունը, մինչեւ որ սպային տեղը գտնուեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ երկրորդ հանգրուանին՝ Լիլ – Շարլըվիլ մրցումը (192 *քիլոմեթր*)։ *Մրցորդները մեկնեցան Լիլէն կէս օրին ժամը* 12*ին, կիզիչ արեւի մը տակ։ Խումբէն չորս հոգի, որոնց գլուխը Անթօնէն Մաներ, խոյս տալով հասան Վալանսիէն։ Ետ մնացած հեծելանուորդները կը հետապնդեն եւ հասնելով կը սկսի մենամարտը։*

Առաջին հանգրուանին յաղթականը, Ռ. Մաէս որուն հեծելանիւը ճամբան կոտրած եւ 4 *վայրկեանի յապաղում մը ունեցած էր, ժամական* 42 *քիլոմեթր արագութեամբ հասաւ խումբին, զարմանքի մատնելով կազմակերպիչները։*

Առաջին անգամ Շարլըվիլ մտաւ ժողովրդական հեծելանուորդ ֆրանսացի Շարլ Փէլիսիէ, 192 *քիլոմեթր ճամբան կտրելով* 5 *ժամ* 32 *վայրկեան* 18 *երկվայրկեանէն* (*ժամական* 34 *քիլոմեթր* 667), *երկրորդը՝ նոյնպէս ֆրանսացի համաշխարհային նախկին ախոյեան եւ* 1935*ի Ֆրանսայի ախոյեան Ժօրժ Սփէշէր, իսկ երկրորդը՝* 1935 *տարուան Իտալիոյ շրջանը շահող իտալացի Պէրկամաչի։*

Մրցումէն հրաժարեցան իտալացի հեծելանուորներ Մարթանօ եւ Ճիաքօպ, որոնք նախորդ տարիներուն շատ մեծ անուն հանած էին։

Երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Շարլըվիլ – Մէց հանգրուանը։ Ընդհ. դասաւորման գլուխն է պելճիքացի Ռ. Մաէս, երկրորդը Շարլ Փէլիսիէ։ Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ *յառաջ կ'երթայ մեծ յաջողութեամբ, համաձայն Պոլսէն հասած հեռագրի մը։ Կառավարութիւնը որոշած է ամէն գնով ճարել* 30 *միլիոն ոսկիի գումար մը, ինչպէս պահանջած էր Զօր. Ըսմէթ։*

ԼՈՆՏՈՆԷՆ ՓԱՐԻԶ 50 ՎԱՅՐԿԵԱՆԷՆ *հասաւ նոր օդանաւ մը, առջի օր։ Երկու քաղաքներու հեռաւորութիւնն է* 330 *քիլոմեթր, եւ նախապէս կտրուած էր* 56 *վայրկեանէն։ Նոր օդանաւը սեփականութիւնն է Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութեան եւ օժտուած՝ անթելով։*

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ *պայքարը թուլցած կ'երեւայ Խ. Միութեան մէջ, դատելով թերթերու սպառումէն։ Այսպէս, «Պեզպոժնիք», անաստուածներու կազմակերպութեան կեդր. օրկանը, որ* 1932*ին* 200,000 *օրինակ կը տպուէր, այժմ իջած է* 100,000*ի։ «Անկրօն» հանդէսը* 1931*ին կը տպուէր* 37,000 *հատ,* 1932*ին՝* 20,000, 1933*ին՝* 13,000, *իսկ* 1934*ին՝* 12,000։ *Կարգ մը հակակրօնական հրատարակութիւններ ալ դադրած են, ընթերցող չգտնելով։*

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ *երկաթուղիի ուղղակի հաղորդակցութիւններ վերահաստատելու համար ժողով մը պիտի գումարուի այսօր,* 7 *յուլիս, Օտէսայի մէջ։*

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Վիքթոր Հիւկոյի կեանքին եւ գրական ստեղծագործութեանց մէջ առաջնակարգ տեղ գրաւած է Թատրոնը: Թէեւ վիպային արուեստին կազմաւորումը Թատրոնին տուած է անրնական եւ խարուսիկ վերելք մը, սակայն Հիւկօ կը մնայ հսկայ մը նաեւ բեմին վրայ, որովհետեւ վիպային արուեստով Հիւկօ ուզեց կործանել կեղծ դասականներու խաժամուժ եւ ախտաւոր կուռքերը եւ յենած իր հսկայ տաղանդին եւ երեւակայութեան վրայ, եւ մանաւանդ իր բանաստեղծի Թռիչքին եւ ազատախոհ ձգտումներուն վրայ, տուաւ այնպիսի Թատերգութիւններ որոնք տակաւին կը մնան ժամանակի անողոք հպումէն անխախտ: Անշուշտ Հիւկոյի Թատերական գործերը ունեցան ընդհանրապէս վիպային ուռուցիկ բեմականութիւն մը: Ներկայ ոգին կը ժխտէ այդ արուեստին վաւերական արժանիքը, սակայն նկատի պէտք է ունենանք իր ժամանակը եւ իր շրջանը:

Հիւկոյի տիպարները երբեմն խամաճիկներու չափ ծիծաղելի են, կը պատահի որ ջղայնանանք ի լուր այնպիսի տրամախօսութիւններու, որոնք ոչ թէ անիրական այլ նոյնիսկ երաժշտական են, սակայն Հիւկոյի երեւակայութիւնը կախարդական բան մը ունի, իսկ իր տիպարներուն կենդանութիւնը կը զգանք մանաւանդ իր բառին հրաշագեղ քնարերգութիւնը եւ նուագային կշռոյթը լսելով, բան մը որ կը պակսէր ընդհանրապէս դասականներու գործերուն մէջ: Անշուշտ այսքանը չի բաւեր, եւ հակառակ Հիւկոյի մշտահոս Թռիչքին եւ զմայլելի բանաստեղծութեան, իր Թատերական գործերը չեն արթնցուցած ամբոխին մէջ այն գերմարդկային ոգեւորութիւնը ինչպէս Շէյքսփիրի գործերը: Հիւկօ քսանը հինգ տարեկանին հաւատացած էր Ֆրանսացի Շէյքսփիր մը ըլլալուն, մինչեւ իր Պիւրկրավի բեմ ելլելը այդ հաւատքը անխախտ մնաց, եւ կարծողներ կան թէ Հիւկօ մինչեւ իր մահը այդ հաւատքին սրբազան գիտակցութեամբը հպարտացած է, արդէն իր Քրոմվէլի յառաջաբանին մէջ հիանդագին հաւանանքը ունի Շէյքսփիրի աստղին շողալը դիտելով միջազգային երկնքին վրայ:

Հիւկոյի համար Թատերական գործ մը համադրական տեսարան մը եղած է, անոր մէջ եւ անոր շուրջ ապրած է իբրեւ գրագէտ մը որ մեծ հանդիսութեան մը կեդրոնաձիգ ուժը կը կազմէ, մեծ բանաստեղծ մը որ մեծ դերակատար մը եղած է իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, խաղացած է իր դերը անկեղծ հաւատքով, ինչպէս խակական արուեստագէտները պիտի խաղային բեմին վրայ, երբ յաղթանակ, աքսոր եւ տառապանք, յաղթանակ եւ յաւիտենականութիւն, գինք դարձուցած էին մեծ դերասան մը: Արդէն կեանքը կանուխէն ժպտած է Հիւկոյի, քան տարեկանին հաւասար ամուսնութիւն, փառք եւ առողջութիւն, 1845ին անմահներու փաղանգին անդամ, դերկոմսի տիտղոս, ծերակուտական, ամէն ճակատի վրայ յաջողութիւն, բացառիկ կարողութիւն խօսելու եւ ճառելու:

Հիւկօ լայնածաւալ պաշար չունենալուն եւ իր ներքին ու մտային պահանջները սահմանափակ ըլլալուն, Ֆրանսական վիպային արուեստին զարգացման հիմքը բառերու վերանորոգումով միայն բացատրեց ու դարձաւ մեծ վարպետը վիպային դպրոցին եւ 1830էն 1840 գրեթէ միահեծան իշխեց իր պերճապաշտ բառին կրթնած: Սակայն Թատրոնը Հիւկոյի մոգական բանաստեղծութիւններով զարդարեց՝ շատ տուժեց իր խորքէն, այդքանը չէր բաւեր բեմին համար, վիպային ոգիով գրուած այդ շրջանի Թատերական կտորներու բոլոր ախտերը եւ պակասները զգալի են Հիւկոյի գործերուն մէջ:

Պերճախօսութիւն՝ բանաստեղծի տարազով, Հիւկօ հրաշալի մասնագէտ մըն էր խօսքին եւ սրբագործեց, բիւրեղացուց, աստուածացուց բառը եւ բեմ հանեց նաեւ պատմութիւնը՝ բանաստեղծի Թռիչքով, այնպէս որ իր բովանդակ Թատրոնը դարձաւ բառերու հրաշագեղ ամպիոն մը, գաղափարները, ընկերութիւնը, նոյնիսկ Աստուածը բառերու շատրուանին մէջ հրացայտ սահանքներով լուսապսակեց.

Car le mot c'est le verbe et le verbe c'est Dieu:

Եւ Հիւկոյի Թատրոնը բառին անմահացումով ապրեցաւ եւ կ'ապրի որպէս արուեստ պերճախօսութեան (art rhétorique) եւ բանաստեղծութեան:

Վիքթոր Հիւկօ պայքար մղած է դասական վարպետներու դէմ, քննադատած է Քօռնէյլը, առած է Ռասինը, երբեք չէ հասած Կէօթէին եւ ծառայած է իր ամբողջ ուժովը դասական ողբերգութեանց դէմ: Նետուած է Թատերական պայքարին մէջ այն հաւատքով թէ նոր արուեստի մը նախակարապետն է, եւ յաւիտենականութեան սիրահար՝ փնտռած է բեմին վրայ աննիւթական սահմանները իր ստեղծագործ երեւակայութեան, բեմ հանած է Քրոմվէլը 1827ին, որուն յառաջաբանը վիպային արուեստին մասին տեսակ մը մանիֆէսթ նկատուած է: Ցետոյ Էրնանին 1830ին, Ռիւյ Պլասը 1838ին եւն. եւն.:

Հիւկօ այնքան տարուած էր վիպային իմացականութեան կարթէն որ միմիա խանդավառութեամբ փոխակերպած է պատմական դէպքեր ու դէմքեր:

Թատերական արուեստի տեսակէտով Հիւկօ մեղանչումներ շատ ունեցած է, եթէ անոր շատ մը գործերը միշտ կ'ապրին, որովհետեւ զմայլելի ոտանաւորներ կան հոն, երաժշտական կենսունակութեամբ թրթռուն կտորներ, մանաւանդ Էրնանիի մէջ բայց միթէ այսքանը բաւակա՞ն է, Թատրոնը անօրինակ պահանջներ ունի: Բացի Կալիսի երկու գիտերքէն, որ շատ քիչ անգամ խաղցուած է եւ արձակ գրուած, Հիւկոյի միւս բոլոր գործերուն մէջ, ինչպէս Ռիւյ Պլասի, Կրոմվէլի, Պիւրկրավի, Լուքրէս Պորճիայի, կը պակսին հոգեբանական կառուցուածք եւ իրական ապրումներու եւ տիպարներու համապատասխան Թատերական մթնոլորտ:

Հիւկօ յանգերու, ոճի, պատկերներու հրաշալի աճպարար մը եղած է, իր ոտանաւորները բեմին վրայ երգային բանաստեղծութիւններ կը մնան, սակայն Թատրոնը բանաստեղծի յուզականութեան չափ պէտք ունի իրական տիպարներու, որոնք ոչ թէ ճառեն կամ յուզեն, այլ ապրին յաւիտենական հերոսներու բնական, մարդկայնօրէն ճիշդ կեանքը: Հիւկոյի սխալները եկած են այն բանէն որ ինք ողու մը կամ Աստուծոյ մը հոգին ունեցած է եւ աշխարհը իրեն երեւցած է իբրեւ անսահման դրախտավայր մը, եւ մարդկային կիրքերու, տառապանքներու եւ թշուառութեան վրայ հագցուցած է իր հրաշափառ եւ գգայածոխ երեւակայութեան բեհեզը:

Արդեօք ուրիշ պատճառներ ալ կա՞ն որ Հիւկօ խելայեղ կերպով նետուեցաւ Թատերական ասպարէզ: Հիւկօ մեծ դերասան մը եղած է իր կեանքին մէջ, խաղացած է ամէն ճակատի վրայ, զարմանալի պիտի ըլլար որ բեմը չհրապուրէր զինք, սիրած է ամէն ինչ որ բեմը կը բուրէր, սիրած է խանդավառ զգայականութեամբ դերասանուհիներու ալեկոծ եւ կախարդական ժանեակները, Ժիւլիէթ Տրուէի կրքոտ աչքերը, անոր սիրահալ գիրկընդխառնումները:

Elle allait et passait comme un oiseau de flamme,
Mettant sans le savoir le feu dans plus d'une âme.

Եթէ Ռասին մնաց կիրքերու խառնարան մը, Վոլթէր եւ Պօմարշէ գաղափարի տիտաններ, Մարիվօ զգացումներու իշխանը, Հիւկօ կը մնայ յաւիտենական հսկայ մը վիպային արուեստին որ անհատին տուաւ ինքնիրմէն հաճոյք առնելու, իր ներաշխարհը դեղապարզելու եւ պաշտպանելու զուրսէն եկած բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ վտանգներէն, Հիւկօ լուսատես առաքեալը եղաւ, եւ կը մնայ հսկայ մը նաեւ բեմին վրայ որովհետեւ մշտահոս հեղեղի մը պէս, երբեմն տղմուտ եւ յաճախ մաքուր սահանքներով ոռոգած է մարդկային հոգին եւ իր անխմանալի հանճարը, կեանքի ահագնաթափ փոթորիկներուն մէջէն խաղացած է պայքարի եւ ճակատագրականութեան մեծ դերը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Պատկերահանը.— Կը հաւնի՞ս լուսանկարիդ:

— Գէշ չէ: Միայն թէ քիթը գործիս չի գար:

— Իմ ալ գործիս չեկաւ այդ քիթը, բայց ի՞նչ ընեմ, քուկդ է:

×

— Ինչո՞ւ նշանածիդ կը նուիրես ծանր ընծաներ, քիչ մը շաքար կամ փունջ մը ծաղիկ բաւական է, որովհետեւ աժան է:

— Կը սխալիս, ծաղիկը կը թոռմի, շաքարը կը հատնի, մինչդեռ թանկագին ընծաներս կրնամ... ծախել ամուսնութենէն վերջ:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ...

Երբ Թուրք կառավարութիւնը իր օրհասը կ'ապրէր եւ իր բանակները բոլոր ճակատներուն վրայ իրենց պարտութիւնը կ'ողբային, Էնվէր, սպարապետն ու վերին հրամանատարը, կատղած բորենիի մը նման, անճար, մէկ ճակատէն միւսը կը վազէր հեւասպառ:

Ռազաքի մէջ ուր Սուրիոյ շոգեկառքի նեղ ու լայն գիծերը իրարու կը միանային, կեդրոնի սրահներս, բոլորուած էինք սեղանին շուրջ: Օրը երկու անգամ, պայմանագրական էր հաւաքուիլ հոն, օրուան անցուդարձերն ու լուրերը իրարմէ տեղեկանալու, ուր, զուարթ պատմութիւններ յաճախ անպակաս էին կեանքէն զրկուածներուս համար:

Մանրէարան հրեայ բժիշկ մը, կայարանի հրամանատարը, կարգապահութեան սպան, հայ անասնաբոյժը եւ մթերանոցներու հարիւրապետը:

Այն օրը, կատղած բորենիին անցքը տեղի ունեցած էր անշշուկ ու առանց ցոյցի, սակայն բանակներուն նահանջը, զանազան ռազմաճակատներուն ձախողանքը եւ սպարապետին կրած պարտութիւնները իրենց պատմութիւնը լաւ գիտցող Թուրքերուն համար, Էնվէրը, տեսակ մը արհամարհանքի առարկայ դարձուցած էին այլ եւս: Ոչ ապատարար բանակին եւ ոչ ալ պալքան·պատերազմին, Պոլսոյ ու Էտիրնէէն վերդարձող հերոսը չէին տեսներ մարմնացած անոր մէջ: Այլ՝ վեց դարերու կառավարութեան մը անկման միակ պատասխանատուն: Ու Թուրքերը չէին քաշուեր պատմելու պատկերաւոր զրոյցներ, որոնց իմաստը ճշգրիտ ու կատարեալ ցոլացումն էր իրենց ընկրկումին:

Թուրք յաղթական գնացքին Վիէննայի պարիսպներուն առջեւ փշրուելէն ի վեր, անկումը երբեք այս աստիճանի հասած չէր: Իր զինուորական փառքը, վերջին պալքանեան պատերազմի զինակիցներուն առջեւ 15 օրուան ընթացքին անէանալը, երէկուան գերի ժողովուրդներէն, Չաթալճայի ամրութեանց առջեւ կանգ առնող բանակներուն հետադիտակները որոնք Բիւզանդիոնի պարիսպները եւ Ցուստինիանոսի հոյակապ տաճարին գմբէթը կ'ընդնշմարէին, հոն ուր առաջին անգամ կայսրը, ի տես այս հրաշակերտին — որուն իւրաքանչիւր սիւնը բերուած էր նախկին հեթանոս մեհեանէ մը — պոռացած էր բղզացած անհուն գոհունակութիւնը, «Սողոմոն, յաղթեցի քեզ»: Թուրքը, դեռ մինչեւ հոս չէր ըմբռնած այն ահաւոր վտանգն ու իրականութիւնը որ ազգերու անկում կը կոչուէր:

Ու հիմա, երբ ընդարձակածաւալ կայսրութիւնը հետզհետէ սկսաւ նեղնալ ու ամփոփուիլ, երբ թշնամին իր լուծը սկսաւ պարտադրել, հակառակ իր աւանդական ու կրաւորական համակերպութեան, ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած, նշմարեց մերկ իրականութիւնը եւ սկսաւ խլրտիլ: Եւ սակայն, զուրկ ըմբռնատնալու բնական յատկութենէն, ան իբրեւ կատարեալ Արեւելքցի ու ճակատագրապաշտ, իր մխիթարութիւնը կը փնտռէր խաղաղ արտայայտութեանց մէջ:

Եւ առնցմէ մէկն էր այն պատմութիւնը, որ հարիւրապետը զրոյցի ձեւով ու հեգնանքով մեզի կը հաղորդէր:

Հազար ուղտերու տէր, հարուստ արար վաճառական մը որ Գահիրէէն մինչեւ Պասրա կ'երթեւեկէր, ճեղքելով ապառն ու անապատը, փոխանակելով արեւելքի բեհեզները հարաւի անուշահոտութեանց ու համեմներուն հետ, տարիքն առնելով կ'ուխտէ մահէն առաջ, Մուհամմէտի սրբատեղիները՝ Մէքքէն ու Մետինէն տեսնել:

Ու կը սկսի բարեգործութիւններ ընել, ծանօթներէն եւ նոյն իսկ օտարներէն ներողութիւն խնդրել իր կատարած անիրաւ գործերուն համար: Այսպէս, ամէնուն հալալ ընելէ վերջ, կ'որոշէ յաջորդ օրն իսկ ճամբայ ելլել: Երբ լիալուսին գիշերով պառկած երդիքին վրայ, դրախտի վայելքները կ'ըմբոշխնէր յաւերժահարսերուն աղինթեր, տեսաւ ուղտ մը որ ծնրադիր կ'որոճար: Ցիշեց, թէ ինչպէս իր ուղտերը լուռ ու մունջ, կը ծալլուէին իր շուրջը, երբ ինք միայնակ կանգնած ու բազկատարած, անապատի կիզիչ աւազին վրայ կ'աղօթէր: Մինչ, անդին, հորիզոնին վրայ ոսկեճաճանչ ու հրավառ գունտն արեւին, գոյներու տարափը կը տեղար անջրպետն ի վար: Վերջալոյսին մէջէն, ան հիմա, իր ստուերը կը տեսնէր որ կ'երկարէր ու անհունին մէջ կ'աներեւութանար...

Տնչատ ու քրտնաթոր, ընդոստ կ'արթննայ, յիշելով որ հակառակ ամէնքին «մնացէք բարով» ըսելուն, մոռցած էր այն հեզ ու լռակեաց անասունները, որոնց կռնակէն իր անբաւ հարստութիւնն էր դիզած: Ակնթարթի մը մէջ, վար կը խոյանայ, կը մտնէ բակէն ներս ուր ուղտերը հաւաքուած մրափելով կ'որոճային, իրենց գունչը աւազին երկարած:

Կը կանգնի ճիշդ մէջտեղը իր հազար ուղտերուն ու կ'ըսէ.

— Ով իմ ուղտերս բարի, ես որ ձեր շնորհիւ վաղն իսկ մարգարէին սրբատեղիները ուխտի պիտի երթամ, կուզամ վերջին անգամ ձեզմէ հրաժեշտ առնել եւ յայտնել շնորհակալութիւնս ձեր մատուցած անթիւ ու անհամար ծառայութեանց համար: Ձեր կռնակէն շահեցայ պատիւս ու հարստութիւնս. եթէ ակամայ չարչարած ու զանակոծած եմ ձեզ, եթէ անօթի ու ծարաւ ձգած եմ ձեզ, եթէ անգութ ու անգորոյն եղած եմ ձեզ հանդէպ, ներեցէք ինծի: Ձի երթալ կայ, գալ չկայ:

Հազիւ աւարտած էր իր խօսքը եւ ահա ուղտերէն մին լեզու կ'ելլէ ու զառնութեամբ.

— Տէր, ճիշդ է որ դուն մեզ անօթի ու ծարաւ չձգեցիր, ճիշդ է որ դուն մեզ չզանակոծեցիր ու չտանջեցիր, իրաւ է որ դուն գթոտ ու ողորմած գտնուեցար մեզի հանդէպ մեր հետ անցուցած ձեր ամբողջ կեանքի ընթացքին, եւ, սակայն, բան մը կայ, բան մը անլուր ու անվայել որ մենք քեզ նման տիրոջ մը երբեք ներած չենք...

Մենք որ անասուններուն մէջէն ամէնէն համբերատարն ու խոնարհն ենք, մենք որ նոյնիսկ մեր քալած ատենը կը խուսափինք մեր ոտքին ձայնըն իսկ հանելէ, մենք որ անապատները կը ճեղքենք պապակն ու ծարաւը առ ոչինչ համարելով, մենք որ մեր կռնակին բեռցուցած այնքան ծանր հակերուն առանց վնասելու եւ անտրտունջ կը տանինք, մենք չենք ներած քեզ այն անվայել վերաբերումը որ սկիզբէն ի վեր, մեզ նման պարկեշտ անասուններուն իբրեւ առաջնորդ կապած էք էշը: Մենք չենք ներեր ձեզ որովհետեւ մեր առջեւէն կապելով այս յիմար աւանակը, Պասրայէն մինչեւ Գահիրէ կը տանիք եւ երբոր ներս կը մտնենք քաղաքներու մեծ դռներէն, ի տես քածին, իր ականջները տնկած, կը սկսի մեծաշուինդ զռալ ու իր պոչը խաղցնել:

Եւ, ի տես այս անլուր տեսարանին փողոցներուն մէջ հաւաքուած չունեւորու վոհմակները, փողոցէ փողոց իրարու ձայն կուտան, լակոտներով, ոռնոցներով ու հաչելով մեր ետեւէն կը վազեն: Ճամբաներուն վրայ հաւաքուած ստահակները նարինջի ու լեմոնի կեղեւ կը նետեն մեր ետեւէն եւ ժանգոտած թիթեղներ զարնելով, ի խնդիր եղուկին ծաղրի ու հեգնանքի առարկայ կ'ընեն մեզ:

Մենք, ափսոս է որ չենք ներեր ձեզ:

Ուղտապանը, մտածկոտ, ձեռքը մօրուքին, այլայլած ու կարկամելով, «իրաւունք ունիք, ուղտերս», կ'ըսէ: Անկէ վերջ, կը յանձնարարեմ եղբօրըս որ փոխանակ էշը ձեզ առաջնորդ կարգելու, թող յետևէն ընէ, վասնզի էշ մը անհրաժեշտ է միշտ ունենալ, ինչպէս ի վաղուց անտի սովորութիւն է:

Այսպէս, ազգեր կան, որ դարերէ ի վեր, կաղ էշերու առաջնորդութեամբ կը քալեն, անտրտունջ: Ու երբ գերագոյն վայրկեանը կը ներկայանայ, անոնք կիտրոնի ու նարինջի կեղեւին եւ ժանգոտած թիթեղի զարկերուն կ'արժանանան:

Ց. ՏԷՐՈՒՆԻ

Այսպէս է իմ երկիրը...

Ապրիլ: Դեռ ձիւն է դա՛շտ ու լեռ, բայց փախզնեան արեւը վառ,
Ճերմակին տակ, ձեւ է տալիս մայր բնութեան նիզին դալար:
Մաքրամաքո՛ւր, Հայաստանեան ջինջ օդին տակ պայծառ կապած
Հի՛ր կակաչներ, ձիւնծաղիկներ ու անանուխ հազիւ ծլած
Հազա՛ր բոյսեր, հազա՛ր գոյնով, անմահական, վեհ խոյանքով,
Ծակծկում են ձեան շերտը, որ համբուրեն զմայլանքով
Շողն արեւի, որ ոչ մի տեղ այդքան ուժեղ, չէ բեղնաւոր,
Ինչպէս չէ սէգ ու կորովի, ոչ մի երկրում ծերն ալեւոր:
Հոնքոլորը, մեծ ու պզտիկ բնութեան մէջ երգել գիտեն.
Երգ կը հոսի սէ՛գ Մասիսէն, յուռթի դաշտէն, վարար գետէն,
Կ'երգեն նազով, խրոխտ սազով, սէր – կարօտով եւ օրհնելով
Ակօսն արտի, տղինքը մօր ու մշակի քրտինքը ծո՛վ:
Եւ քարայրում, եւ քարի տակ, եւ թփի տակ կայ թագնուած
Թէ՛ ոխակալ, թէ՛ բարեգութ հնադարեան մի վեհ Աստուած:
Ինչպէս չունեն չափ ու կշիռ նրա բարի գործերն արդար,
Նոյնպէս էլ նա՛, ցասման պահուն, լեռը կ'անէ պատառ պատառ:
Մի ձեռքով նա սար կը շինէ ու գլխին էլ ձիւնէ գդակ,
Միւս ձեռքով էլ կիրճեր մռա՛յլ, կիրճի մուտքին մի մեծ դղեակ,
Դղեակին մէջ կալանաւո՛ր, բայց փառաւոր մի արքայ վէս՝
Զգիտես թէ ո՞ր մին Աստուած, ո՞ր մին մարդն է կերտել այդպէս:
Մասիսի պէս հսկայ մատեան, էջերին մէջ Նոյեան տապան,
Քանի՛ դար է մրրիկների նիզերն անցուսպ ի վո՛ւր անցան
Դարձնելու մի էջ անգամ այդ մատեանէն խորախորհուրդ:
Մինչդեռ մի ծեր խորհեցի, քնքուշ մատով տուաւ յազուրդ
Իր ծարաւին, մե՛ր ծարաւին մեկնելով գիրքն անմեկնելի...
Այգի տնկեց սարալանջին, ու բուրմունքէն յո՛յժ խնկելի
Նոյը վերէն՝ կարօտն զգաց անմահ հուրի ու՛ մարեցաւ:
Շինեց կամուրջ ու փուլ եկաւ, շինեց պալատ՝ քամին տարաւ,
Եթէ շրջես բեկորները կ'ասես որ դեռ հաստատուն են
Մռա՛յլ դէմքով, լքուած տեսքով երկար դարեր դեռ կ'ողջունեն:
Արքան շինեց բերդ ու դղեակ, իսկ հովի՛ւը՝ եկեղեցի:
Մասիսն ասաց. «Ես օրհնեցի», Արագը թէ «մկրտեցի»
Իսկ այսօր էլ Հայն ասում է. «Այդ երկիրը ե՛ս շինեցի»:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«BOURRASQUE» (Marignan)

Միջերկրականի կապոյտ ալիքները ճեղքող ալժէրիական թղթատարին կամուրջին վրայ:

Մարսէլ Պառօէ՝ համալսարանաւոր, կը վերադառնայ իր հօր քով, կաշմբրուն հողի մարդ մը, որ աղքատ եկած Ալժէրիա, յամառ աշխատանքով տիրացած է ընդարձակ հողերու եւ մեծ հարստութեան:

Մարսէլ խանդաղատանքով կը խօսի իր ճամբու ընկերուհիին հետ — Այատա Պէն – Մօքտար, որ նոյնպէս կրթուած Փարիզ, իր հօր՝ Սփահիներու հրամանատար Պէն – Մօքթարի հետ կը վերադառնայ հայրենիք:

Գեղեցիկ ու ներդաշնակ զոյգ մը, հակառակ ցեղային տարբերութեան:

Այատայի հօրեղբայրը՝ Քայիտ – Պէյ – Քասըմ եւ Փիէռ Պառօէ երեւուն տարիներու զրացիներ եւ եղբայրական կապով գրեթէ միացած բարեկամներ են եղած:

Բայց այդ բարեկամութեան ջինջ երկինքին վրայ մօտալուտ մրրիկի մը նախանշանները կը յայտնուին՝ երբ Փիէռ Պառօէ իր զաւկին բերնէն կը լսէ Այատայի հետ ամուսնանալու մտադրութիւնը:

Հակառակ տեղացիներուն հանդէպ ունեցած համակրութեան, եւ Պէյ – Քասըմի համար տածած եղբայրական զգացումին, Փիէռ Պառօէ կտրուկ կերպով կը մերժէ թէ իր տղուն առաջարկը եւ թէ Այատայի հօրեղբօր Պէյ–Քասըմի միջամտութիւնը:

Մարսէլի մօր, Ժան Պառօէի աղաչանքները նոյնպէս ոչ մէկ արդիւնք կուտան: Նախկին ագարակի սպասուհի եւ Պառօէի սիրուհին, իր օրինական ամուսնութենէն ի վեր, Ժան Պառօէ ոչ մէկ իրաւասութիւն կը վայելէ կալուածատէրին որոշումներուն մէջ:

Փիէռի յամառ ու տիրական նկարագիրը այդ միջամտութիւններուն առջեւ կը ծառանայ, մինչեւ իսկ օր մը իր տղուն ներկայութեան՝ այցելութեան եկած Այատային տունէն վռնտելու սպառնալիքին հասնելով:

Ու մրրիկը կը պայթի:

Մարսէլ ցցուած է իր հօր դէմ, ընդդիմադիր, բողոքը բերնին:

Պառօէ առաջին անգամ կը հանդիպի ընդդիմախօսութեան. իր բարկութիւնը ահաւոր է. կը վռնտէ նաեւ իր զաւակը:

Մրրիկը կը սաստկանայ այժմ Պառօէի եւ իր կնոջ միջեւ:

Տասնեակ տարիներու համակերպումէն յետոյ Ժան Պառօէ յուսահատօրէն կը ցուցնէ իր ամուսնին դիմացը, մեղադրանքներու տարափով մը: Պառօէ կատաղութենէն խելայեղ՝ կ'ապտակէ...

Շանթն է որ կը պայթի Պառօէի գլխուն, գերագոյն վիրաւորանքի եւ խոստովանութեան մը ձեւին տակ, ցաւէն եւ յուսահատութենէն կիսախելագար մօր բերնէն.

— Մարսէլ իր սիրածին հետ պիտի ամուսնանայ, որովհետեւ անոր ցեղէն է ա՛ն... ա՛ն Պառօէ մը չէ...

Նշաւակուած հայրը ոճրի փոթորիկ մը զանկին տակ կը սուրայ Պէյ–Քասըմի ապարանքը... ան է իր կնոջ սիրահարը:

Ուրիշ ճամբով մը՝ կինը ուշաբերած ու նկատելով ահաւոր վտանգը, ինքնաշարժով մը կը կանխէ իր ամուսնին այցը Քայիտին մօտ:

Երկու նախկին սիրահարներուն արդարեւ Պէյ–Քասըմ Մարսէլի հայրն է — տեսակցութիւնը գերազանցօրէն յուզիչ է:

Պէյ – Քասըմ կ'ուզէ դիմագրաւել Պառօէի բարկութիւնը եւ քսաներեք տարիէ ի վեր վերջնապէս մէկ անգամ աղաղակել, որ շրջանին մէջ իր դեհցկութեամբ, քաջութեամբ հիացում գրաւող երիտասարդը իր զաւակն է, սեղմել զայն կուրծքին անգամ մը, եւ իյնալ Պառօէի գնդակին տակ՝ եթէ հարկ է:

Բայց Ժանի պաղատանքները կը համոզեն զինքը. կը խոստանայ դարձեալ լռել, ուրանալ իր հայրական իրաւունքը, եւ հազիւ ճամբու դրած զայն, Պառօէ կը ցցուի իր սենեակին մէջ, կատաղի, ահարկու...

Երկու հայր դէմ դիմաց:

Պէյ – Քասըմի արեւելեան տեղական հանդարտաբարոյութիւնը կը յաղթէ Պառօէի հոգեկան փոթորիկին:

— Իմ կարծիքով, կ'ըսէ ան,— կենդրոնդ խօսքերուն մէջ ոչ մէկ ճշմարտութիւն կայ... շղթայազերծ կին մը կրնայ ամէնէն սոսկալի բաները հնարել, վրէժ լուծելու համար...:

Պառօէ սկսած է խորհրդածել՝ յաղթահարուած.

– Եւ յետոյ, կը շեշտէ Պէյ – Քասըմ, դուն Մարսէլը կրթեցիր եւ մեծցուցիր քու օրինակովդ. ամբողջ կեանքդ ճգնեցար անոր համար... Քսաներեք տարի զայն քու զաւակդ կոչեցիր... Մարսէլ զաւակդ է... առանց տարակոյսի:

Պառօէ այժմ կը զգայ որ այս զայթակղութիւնը ստեղծելով վերջնապէս կը կորսնցնէր Մարսէլը, զոր կը սիրէ միշտ...

Հանդարտած ու հոգեպէս վերանորոգուած՝ Պառօէ վերադարձած կը վերագտնէ իր կինը ու երկու խոցոտուած սրտեր փոխադարձ ներումի մը մէջ կը գտնեն մրրիկէն պահ մը ցնցուած նախկին հանդարտութիւնը:

Պառօէ հայրական թեւեր կը բանայ իր յարկէն վռնտած եւ մեկնելու պատրաստուող Մարսէլին, երկարօրէն սեղմելով զայն իր լայն կուրծքին, եւ իր շուրջը վախ ու սարսափ ազդող հողի մարդու, տիրոջ չոր աչքերէն առաջին անգամ ըլլալով հայրական արցունքներ կը կաթին...

Ալքօվէր՝ որ Պառօէի դերը ստեղծած է՝ գերազանցօրէն տպաւորիչ է եւ ուժեղ: Այդ դերը ձեռնոցի մը նման կը դրկէ իր էութիւնը: Իր յաղթ կազմը, բամբ ու տիրական ձայնը, կտրուկ ու սաստ շարժումները անփոխարինելի Պառօէ մը կ'ընեն զայն: Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը՝ Մաքսուտեան՝ կարճ դերի մը քանի մը շարժումներուն եւ բառերուն մէջ — ինչպէս միշտ — գիտցած է դնել իր կնիքը, մարմնաւորել գեղեցիկ կերպով Այատայի հօր՝ Սփահիներու հրամանատար Պէն Մօքտարի տիպարը:

Քուէթիյեա տիրական ու ազդեցիկ կերպով գծած է Քայիտին ճշգրիտ կենդանագիրը, երանգաւորումներու գեղեցիկ պէսպիսութեամբ:

Ժան Սէրվէ Մարսէլը գրաւիչ է: Երիտասարդ արուեստագէտը իր ֆիզիքական գեղեցկութեան կը միացնէ նուրբ ճաշակ մը եւ արուեստի ըմբռնում, եւ հաճոյք մըն է զինքը լսել ու դիտել ժապաւէնի ընթացքին:

Ժէմէն Ռուէր Քոմէտի – Ֆրանսէզէն՝ ստանձնած էր Ժանի դժուարին դերը: Ամուսնին դէմ հոգեկան պոռթկումներու պահը իր խաղին ամենադեղեցիկ դրուագը եղաւ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երգ աշխատանքի եւ սիրոյ

Դու մի աղջի՛կ ես արթուն, դու մի աղջիկ՝ եռանդուն,
Առուի նման կարկաչուն՝ դու մի աղջիկ ես անդուլ.
Ես մի տղայ՝ կոմերիտ, ես մի տղայ՝ խնդասիրտ,
Մենք երկուսով ժրաջան ու եռանդուն կոմերիտ:

Երբ այգաբացն է շողում հորիզոնից կապուտակ,
Դուրս ենք գալիս միասին սարի մարմանդ հովի տակ.
Արտե՛րը մեր ծիրանի, արտե՛րը մեր արեւոտ,
Ու արտերում մեր անծիր մի շողշողուն առաւօտ:

Եւ արտերում մեր հասուն գործում ես դու սիրասուն,
Գործում ես դու սիրասուն ու խուրձերին երգասում.
Ես էլ ահա քո դիմաց, հունձ եմ անում քեզ նման,
Դու մի աղջիկ ես անդուլ, դու մի աղջիկ՝ աննման:

Երգ ես ասում խուրձերին մեքենայի կանչի տակ,
Արտերի պէս խշխշուն՝ յոյզերըդ ջինջ ու յստակ.
Ինձ հետ մրցման ես ելել՝ քո բրիգադով եռանդուն
Դու մի աղջիկ ես անդուլ՝ ոսկեգանգուր ծով արտում:

Քրտինքն արծաթ շիթերով երեսդ է ջինջ ակօսում,
Արեւ ունես քո սրտում, յոյզիդ խուրձերն են հոսում.
Յոյզի խուրձեր քո սրտում, ջինջ արտերի երգ ու սէր,
Մեքենայի կանչի տակ թափում ես դու ծով խուրձեր:

Թափում ես դու ծով խուրձեր ... յոյզիդ խուրձերն են ելնում.
Առուի նման կարկաչուն՝ յոյզիդ խուրձերը եռուն.
Երգ ես ասում խուրձերին, լսում եմ ես երգը քո,
Երգը ծփուն պտտերի, բեղուն երգով ու բերքով:

Երգ ես ասում խուրձերին արտերի պէս դու յստակ,
Հունձ ենք անում միասին սարի մարմանդ հովի տակ.
Դու մի աղջիկ ես ժպտուն, ես մի տղայ՝ խնդասիրտ,
Մենք երկուսով ժրաջան ու եռանդուն կոմերիտ:

ԱՐՄ. ՄՈՒՐՎԱԼԵԱՆ

(«Գրական Թերթ», Երեւան)

Մ ի լ ե ր

Դաշտերի անծայր փռուածքի վրայ
Գարունն իր ալուան, խաս գորգն է հիւսել,
Օ՛, նայիր, որքա՛ն ծիլեր են բուսել
Դաշտերի անծայր փռուածքի վրայ:
Դաշտերով մի զով զեփիւռ է վազում,
Պոկուած լեռների թաւշապատ լանջից,
Արեւի վճիտ ու ջինջ ճաճանչից
Զով զեփիւռի տակ ծիլերն են նազում:

— Օ՛, ծիլե՛ր, ծիլե՛ր, ձեզ սէ՛ր, ձեզ բարե՛ւ,
Ձեզ պայծառ արե՛ւ, ձեզ կեա՛նք, ձեզ գարո՛ւն,
Չէ՞ որ դուք ձեր վառ հոգու ամբարում
Իմաստուն անման խորհուրդն էք պահել:
Դուք կեանք էք մտնում մարտով մի յամառ
Ու արեւն է վառ ձեր կրծքին շողում,
Բայց գիտէ՞ք արդեօք որ այս թուխ հողում
Մեռան սերմերը ձեր անման համար:

Այդպէս է կեանքում, — մեռնում է մէկը,
Եւ նոր ուժեր են ներքեւից յառնում,
Ու միշտ ծնուողի կեանքի համերգը
Մեռնողի համար մահազդ է դառնում:
Ձեր սրտում հիմա կայ մի ուժ ներքին,
Կայ անդունդ մահուան, կայ կեանքի բարձունք,
Այդ մահացման մէջ ո՛չ լաց, ո՛չ արցունք,
Այդ մահացման մէջ երկունքն է բերքի:

Ողջո՛յն ձեր բերքի արեւոտ երգին,
Ձեր անման համար ողջո՛յն, օ՛, ողջո՛յն,
Ես էլ մի վսեմ մղումով ներքին,
Քայլում եմ առաջ, փոխւում ու անում:

ՄԿՐՏԻՉ ԿՈՐԻՒՆ

(Նոյն թերթէն)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սերովբէ վարժապետ

Պ. Թորքէն Բերբերեան հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի Սերովբէ Պատկանեանի մասին, ՀԱՑ-ՐԵՆԻՔ ամսագրին մէջ:

Ներսէս Աշտարակեցիի ժամանակակից, այս դոհար «վարժապետը», որ այնքան մեծ դեր կատարած է իր ուսուցչական գործունէութեամբ՝ սերունդ մը պատրաստելով Կովկասի մէջ, ինչպէս եւ իր լեզուական մաքրակրօնութեամբ՝ «մեծասքանչ»ին մասին պաշտամունք ներշնչելով աշակերտներուն, կը յայտնուի նաեւ իբրեւ փայլուն դէմք մը, ԺԹ. դարուն ըսկիզբը, մեր ազգային շարժման ճամբուն վրայ:

Ռուսամոլութիւնը, հ՛ն հետեւանդութիւն, մասնաւորաբար կը ճարակէր ռուսական զէնքի յաջողութեանէն վերջ, Կովկասի մէջ: Ցարը յառաջխաղալով դէպի հարաւ, իր կը-րունկը դրեր էր Արաքսի ափերուն վրայ: Ու մինչ հայ ժողովուրդը, իր միամիտ մտաւորականներով, վեղարաւոր կամ անվեղար, մեծ յոյսեր կը կապէր «խաչապաշտ» Ռուսին յաջողութիւններուն, հայ առեւտրական դասակարգը, մեր պատմութեան այդ չարչիները, ամէն ճիգ կը թափէին ռուսանալու, հայութենէն կտրուելու:

Այդ շրջանին է, որ Սերովբէ վարժապետ կը հայացնէ իր Թուրքերէն մականունը, Մինասիպեանի փոխարէն գրելով Պատկանեան, մինչ ուրիշներ Սարգիսեանը կը դրէին Սէրգէ-յեւ:

Գեղեցիկ է պատկերը, որ կուտայ Սերովբէի որդին, Գաբրիէլ, իր հօր մասին.—

«Հայրս օտարատեաց չէր, բայց խիստ դժգոհութիւն կը յայտնէր, երբ կը լսէր որ այս կամ այն Աստրախանցի հայ վաճառականը հայ անունը ռուս անունով փոխել է. Աղեքսանդր Տէր Պօղոսեանը դարձած էր Ալեքսէյ Փավլով, Բարթող Սարգսեանը՝ Վառֆալամէյ Սէրգէյեւ, Մկրտիչ Տէրտէրեանը՝ Նիքիթ Փոփով, եւն.: Մայիս ամսի մէջ Վոլգա գետը բառ սովորութեան իր ափերէն կ՚ել-լէր ու հարիւր մղոններ իր ձախ ափի դաշտավայրերը կը հեղեղէր: Օր մըն ալ հանդուցեալ հայրս, Սերովբէ վարժապետ, ինձ ասաց. «Կը տեսնե՞ս, սա յուռթի մեծ Վոլգան, ամէն տարի առատ ողողումները առաջով կը ծածկեն դիմացի դաշտավայրերն ու մարգագետինները, ու եաքը տաք ու չոգ յուլիսին Վոլգան պղտոր ջրերը ետ կը քաշէ իր ափերին մէջ ու իր վազած ճամբով կ՚երթայ: Բայց ան իր անելիքը արել է, տարուէ տարի կամաց կամաց մահաշունչ աւազի բարակ շերտերով ցանել է մարգագետինները: Այդպէս ալ օտարը ... սկսած է հեղեղել ազգիս տափաստանները՝ մեր աւանդութիւնները, մեր լեզուն ... Այսպէս որ շարունակուի, ազգիս կանանչ արտերը եւ ծաղիկները շուտով պիտի թոմին անոր մահաշունչ աւազին տակ»:

Այսպէս եւ այսօր, գրեթէ ամէն տեղ, այլ մանաւանդ Կովկասի մէջ:

Պ. Թ. Բերբերեան կը պարզէ աչա այդ հիւանդութիւնը, որ մեծ համեմատութիւններու էր հասեր ԺԹ. դարու սկիզբը:

«Սերովբէի սիրտը խռոված էր, որովհետեւ եթէ մի կողմից հայ դպրոցները հայ երախաներին հայութեան էին մօտեցնում, միւս կողմից՝ արագ եւ մեծ հոսանքով նրանց ծնողքը, մանաւանդ հարուստներին ձեռք բերող չերաերը օտարի ծոցն էին ընկնում: Երկու փառաւոր պատերազմներից յետոյ, Ռուսը կուռք էր դարձած հայ զանգուածների համար: Քաղաքներում ապրող Հայերը ամէն կերպ աշխատում էին ընդօրինակել Ռուսի խօսքը, Ռուսի ճաշակը, Ռուսի անունը: Շատ տեղ կոյր հե-տեւողութիւնը Ռուսին եւ սէրը դէպի Ռուսը շարունակուեցաւ երկար տարիներ եւ իր գերագոյն ազդեցութիւնն ունեցաւ ռուսահայութեան մտաւոր ու քաղաքական կեանքի վը-րայ:

Այդ տարիները պատմում էին թէ մի օր եկեղեցու բակում ակացիի հովանու տակ հաւաքուել էին «հասարակի մեծերը», եւ Սերովբէ վարժապետը այն միտքն էր յայտնել, որ Հայը իր ազգանունը թարգմանելով ռուսերէնի եւ կամ ջնջելով «եան» վերջաւորութիւնը, թաքցնում է օտարից որ ինքը Հայ է:

Առանձ մեր ժամանակի ուրացող-ներն են, ասել էր նա ու նայել ժամի հարուստ երեսփոխանին, որ Սարգիսեան ազգանունը թարգմանել էր Սերգէյեւի:Երեսփոխանը համոզուած որ առիթը եկել է քէնը հանելու, ասել էրՍերովբէին.

— Հրամանքդ էլ ուրացած է, պատճառ որ Մինասիպը փոխած ես Պատկանեանով:

Սերովբէ վարժապետ, որ «ճիպաղի տակ մնացողներէն չէր», պատասխանել էր հեգնօրէն.

Մինասիպ – օղլուն Պատկանի փո-
խելով,
Կամի հարազատ ազգիս ծոցը մտնել,
Իսկ դու Սարգիսեանդ Սերգէյեւ անե-
լով,
Կամիս օտարը ...ը համբուրել:

Ո՛րքան ճիշդ եւ այսօր, Երեւանի հայ բոլշեւիկներուն եւ ռամկավարներուն համար:

Պէրպէրներու հարսնիքը

—•—

Ցեղ մըն է այս, որ կ՚ապրի հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, իբրեւ նշխարքը Նումիդիացիներուն, որոնք իրենց հռչակաւոր այրուձիով յաճախ սարսափ կ՚ազդէին հին Հռոմի: Կարթագինէի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ, Նումիդեան աշխարհի այս բնակիչները, Պէրպէրները, կ՚ապրին հայրենի գունագեղ աւանդութիւններով: Այդ աւանդութիւններուն մէկ պատկերը ահա, — իրենց հարսնիքի արարողութիւնները:

Երբ ցորենը կը հասուննայ դաշտերուն մէջ, գարնան եղանակին, պէրպէր ժողովուրդը կը պատրաստուի դաշտային տօնի մը, որ կը սկսի կիրակի կամ չորեքշաբթի օր մը եւ կը տեւէ ամբողջ շաբաթ մը: Ամէն գիւղ կամ աւան, կամ վերջապէս ամէն վրանախումբ այս տօնը կը կատարէ իբրեւ նախապատրաստութիւն բեղնաւորութեան: Կ՚ընտրեն ընդարձակ մարգագետին մը, ուր կը հաւաքուի ամբողջ ժողովուրդը: Այլ մանաւանդ հասունցած մանչերն ու աղջիկները, որոնց համար է գրեթէ գարնանային այդ տօնը: Արդարեւ այդ օրն է որ աղջիկներն ու տղաքը կ՚ընտրեն իրենց նշանածը: Բոլորը հագուած են իրենց ամէնէն գեղեցիկ ըզգեստները, պճնուած՝ ինչպէս կրնան: Երգիչները, նուագածուները, շրջուն վաճառորդները կը թնդացնեն օդը: Աղջիկները հինայ քսած իրենց ձեռքերուն եւ ոտքերուն, կը շրջին բազմութեան մէջ փնտռելով իրենց «սիրտին սիրածը»: Աղջիկներն են, արդարեւ, որ կ՚ընտրեն իրենց նշանածը: Սակայն տղան իրաւունք ունի մերժելու՝ եթէ իրեն դիւր չի գար աղջիկը: Պէրպէր աղջիկը կը տարբերի ամաղոն աղջիկներէն, որոնք ոչ միայն կ՚ընտրեն իրենց նշանածը, այլ եւ կ՚առեւանգեն՝ եթէ չյօժարի տըղան:

Պէրպէր աղջիկը, իր նշանածը ընտրելէ վերջ, կը կանչէ մանչուկ մը, եւ կը պատուիրէ.— «Գնա՛ Հունդէյլի տղուն ըսէ, որ կը սիրեմ եւ նշանածս ընտրած եմ զինք»: Եթէ տղան համաձայնի, իրարու մօտ կուգան խօսեցեալները եւ ձեռք ձեռքի տուած երեք անգամ շրջան կ՚ընեն իրենց սուրբին վրանին շուրջ, ըսելով.— «Աստուած օրհնէ մեր պսակը եւ բեղնաւորէ մեզ»: Երբեմն ճիղեր կը հաւաքեն կը դիզեն եւ խարոյկ մը կը վառեն, մինչ նշանածները, ձեռք ձեռքի, շրջան կ՚ընեն խարոյկին շուրջ՝ կրակին մէջ նետելով շաքար, անանուխ եւ սպանդ (harmale):

Ամուսնութիւնը տեղի կ՚ունենայ երեք կամ եօթը օր վերջ:

Հարսնիքը կը տեւէ երեք օր: Ծախքերը կը ստանձնէ տղան: Աղջիկը որ եւ է օժիտ չի տար, սովորութիւն չէ: Ընդհակառակն տղան է, որ պարտաւոր է նշանածին տալ զգեստներ, հինայ եւ ոչխար մը: Հարսնիքին առաջին օրը հացկերոյթ մը կը տրուի, երբ ոչխարին սիրտը կը բաժնեն երկու նշանածները:

Երկրորդ օրը աղջիկը, ձի հեծած, կ՚առաջնորդուի իր ծնողքին տունէն նշանածին տունը: Աջ ձեռքին մէջ կը կրէ եղէգ մը, որուն փաթթուած է կտոր կերպաս իր նշանածին փաթթոցին կերպասէն: Ետեւը կը նստի փեսընկերը, գրկած հարսնցուին մէջքէն:

Երբ ճամբայ կ՚ելլէ հարսնեւորնե-րու թափօրը, կիները եւ աղջիկները կ՚երգեն.—

Ահա կ՚երթամ, ո՛վ իմ ծնողքներս,
Նստած՝ եզան մը վրայ ճերմակ կո-
դերով,
Մնա՛ք խաղաղութեամբ, է՛յ սիւները
վրանին, որ սիրելիներս կը ծածկէ,
Կը մեկնիմ բայց երբեք պիտի չմոռ-
նամ իմ բնտանիքս:
Ո՛վ Աստուած, ի՛նչքան երկար կը
թուի ճամբան, որ նշանածիս վը-
րանը կ՚երթայ:
Աղջի՛կ, թող քու բախտդ ըլլայ գե-
ղեցիկ ինչպէս մարգագետինը,
Որ լեցուն է ծաղիկներով, եւ որուն
մէջ կ՚արածին եզներ եւ ոչխարներ,
Կամ ինչպէս պայծառ աղբիւրը, որ իր
շուրջը կանանչ խոտով կը ծածկէ,
Քաղցր եղիր նշանածիդ հետ, աղջի՛կ,
ինչպէս գորգը, որուն վրայ պիտի
պառկիք:

Հարսանեկան թափօրին շուրջ ձի կը խաղցնեն, քառատրոփ կ՚արշաւեն ձիաւորպաքրկամ հրացան կը պարպեն: Իսկ համբաւաւոր նշանատուները ուղղակի նշան կ՚առնեն այն եղէգին, զոր հարսնցուն բռնած է աջ ձեռքով:

Փեսային վրանին առջեւ, փեսընկերը ձիէն վար կ՚իջեցնէ հարսնցուն: Մայրը կը դիմաւորէ զայն: Ետքոյ հարսնցուն, աջ կողմէն սկսելով, երեք անգամ շրջան կ՚ընէ փեսային վրանին շուրջ, ձեռքովը զարնելով վրանին: Ներս մտնելէ առաջ հաւկիթ մը կը կոտրէ: Այն ատեն կեսուրը կը սկսի աղօթել եւ խնդրել վրանին պաշտպան ոգիներէն, որ պաշտպանեն նոր հարսը: Ետքոյ օջախին քարին վրայ կը լուայ հարսին ոտքին մատները, նախ կրակին մէջ թաթխելով խունկ, կարագ եւ շաքար՝ սրբագործելու համար օջախը: Ի վերջոյ նոր հարսը հալած կարագի մէջ կը թաթխէ ձեռքը եւ նոյն ձեռքով կը սրբէ վրանին գլխաւոր դերանը, ի նշան քաղցրութեան եւ հնազանդութեան, որ կը պահանջուին իրմէ: Կոչնականները կ՚աշխատին զողնալ հարսին վը-նոցը, բայց փեսընկերը պահապան կեցած կը հսկէ՝ ձեռքը ողորկէ երկար գաւազան մը բռնած:

Այս անմեղ խաղին կը յաջորդէ ճաշը, որու գլխաւոր համադամը կը կազմէ արգանակը: Ետքոյ կը սկսին պարերը եւ զանազան խաղեր: Այդ պահուն կ՚անհետանան հարսն ու փեսան, մինչ հարսնեւորները խարոյկներ կը վառեն վրաններուն առջեւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ – ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան (խմբագիր Շ. Նարդունի), թիւ 10 (Յուլիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կեղծ – պատկերներ (ՓՐՈՖ. ԱՂԱ-ՋԱՆԵԱՆ), Խլիրդի մասին (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ), Մի՛ շփացնէք երախաները (ՏՈՔԹ. ԿԷՕՎՃԵԱՆ), Մի ներկէք ձեր շրթները (ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ), Ո՞ր աստղին տակ ծնած էք (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ), Զգուշացէք կայծակէն (ՏՈՔԹ. Յ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ), Պատասխաններ հիւանդ բաժանորդներու եւ գիտելիքներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. CH. AIVAZIAN, 17 Rue Damesme, PARIS.

Թուրքիոյ օդանաւային պատուագիրները

—•—

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.—

Սաւառնակի միութեան թիւ 1 օժանդակ (հայկական) դիր մը դրկած է բոլոր Թաղ. Խորհուրդներուն, յանձնարարելով շարժիլ համաձայն Սաւառնակի միութեան Պոլսոյ կեդրոնի շրջաբերականին, զարկ տալ իրենց գործունէութեան եւ արդիւնքը տեղեկագրել:

Միութեան շրջաբերականը կ՚ըսէ թէ Առեւտրական Սենեակը թէեւ 8000 ցոյց կուտայ արձանագրուած առեւտրականներուն թիւը, բայց կան նաեւ չարձանագրուած անձեր որոնք նկատի առնուելու են նուիրահաւաքութեան ժամանակ: Դարձեալ, Արհեստակցական միութիւնը 46,000 ցոյց կուտայ արձանագրուածներուն թիւը, մինչդեռ կան բազմաթիւ չարձանագրուածներ:

Այս տարի հինգ օր պիտի յատկացուի սաւառնակի տօնին, որ մինչեւ հիմա մէկ օր էր (օգոստ. 30): Այդ օրերու ընթացքին մասնաճիւղերը պէտք է հանդէսներ կազմակերպեն եւ նուէրներ ընդունին:

ԱՅԾՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

—•—

Այծտերեւի, կանացի ձեռք, Աստուածամօր թաթիկ ...

Այծտերեւներու կամարի մը տակ նստած եմ: Կ՚անձրեւէ բոյրը սրբութեան, քնքշութեան եւ երկնառաք արբեցութեան:

Մարմարակերտ մենաստանի մը անկիւնէն կը ծխեն բարակ զմուռս: Աստուածամայրը իր զարդախորշէն ինծի կը նայի, ալեկոծելով բուրմունքը: Կը քաղցրանայ տառապանքի եւ խաչելութեան հոտը:

Գլուխս կը կրթնցնեմ պատին, կը փակեմ աչքերս ու կը սրեմ հոտառութիւնս:

Այծտերեւի բոյրը քաղցր ալիքներով կը ջրվիժէ վրաս ու կ՚ողողէ զիս երանութիւնով: Կարծես բաց է մնացեր արքայութեան դուռը եւ դրախտին հոտը դուրս է յորդեր: Կը տեսնեմ գեղահասակ անցքը երանելեաց:

Կը փակուի դուռը ու կը բացուի աշխարհ մը մեղեդիական:

Կ՚անցնիմ սիրոյ եւ երաժշտութեան երկրի մը եզերքէն: Դիւթական ափերէն ծառերու ճիւղերը ինկած են ջուրին վրայ: Լուսնի լոյս: Նաւակ մը՝ մէջը կիթառ: Գիշերին մէջ երգը կը ծաղկի լուսաւէտ թերթերով: Ծովեր ու հրուանդաններ, պարտէզներ եւ երազական ուղիներ: Երգը կը բարձրանայ ու կ՚իյնայ ջուրերուն վրայ: Սրտագին կանչ մը կը կրկնուի.

—Եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր..

Երգը կրակուած է ու կ՚իյնայ տանիքներու վրայ, ննջասենեակներու վրայ, երազներու մէջ ...

Լուսնի ցոլքերը, ջուրերը, տերեւները յուզուած են.

— Եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր եկո՛ւր...

Գեղուհի մը կ՚անցնի ծովուն մէջէն, ծառերուն մէջէն, հոգիիս մէջէն, երգին մէջէն ...

×

Հանդիպատեսն եմ քըմական տօնակատարութեան մը: Ոսկեղէն դարպասներէն կ՚ելլեն պարիկներ, կ՚իջնեն բազմաստիճան սանդուղներէն ու հրապարակին վրայ կը բոնկեցնեն խոլապար մը: Երկինքէն կը տեղայ այծտերեւ: Բաժակները վեր կը բռնեն որ լեցուի բոյրով: Աստիճաններու եւ պատուհաններու մէջ կանանչ հագուած գեղուհիներ իրենց ձեռքերով կը կազմեն այծտերեւի հսկայ տունկ մը:

Հրապարակին կեդրոնը աւազան մը կը բացուի. անոր մէջ կղզեակ մը կայ համակ այծտերեւի:

Բոյրի ալեկոծութիւն եւ բոյրի փոթորիկ: Ալիք ալիք ոտքերէս վեր կ՚ելլեն անոնք, ալիք ալիք գլուխէս վար կը թափին, ալիք ալիք կը զարնուին, ալիք ալիք կը հոսին հոգիիս մէջ:

Ներաշխարհս կ՚օրօրուի: Տառապանքս ու երանութիւնս իրար կը գըրկեն ու կը համբուրուին:

Տառապանքս կը քնարահարէ ու երջանկութիւնը կը պարէ երգելով:

Ամբողջ մարմինս յանձնած եմ հովին ու արեւին՝ միայն հոտառութիւնս եւ միտքս է որ կը մնան այծտերեւներուն ներքեւ:

Ճերմակ հով մը, ճերմակ ճառագայթ մը, ճերմակ թիթեռնիկներ, ճերմակ ձուկեր ու ճերմակ աստղեր: Սպիտակ կղզիի մը մէջ եմ: Կոյսերը նստած են ձիւնեղէն պատերուն տակ ու ձիւթ կը ծամեն: Պարիսպներէն ու աշտարակներէն վար կախուած են բիւրաւոր «Աստուածամօր թաթիկներ»:

Կղզին նաւու մը պէս կը ծփայ ու կ՚առաջանայ ճերմակ ովկէանոսի մը վրայէն: Ճերմակ ծառերը իրեն առագաստ:

Հովը կ՚արբենայ, ջուրերը կը խենթենան ու կը սիրաբանեն, ալիքները անձնատուր կ՚ըլլան իրարու գիրկի մէջ:

Այծտերեւի ...

Ձեռակերտ ու նրբենի ծաղիկ, նրբայօրդ հոգիով եւ սրբաբոյր շունչով, կը դիկավարէ այս ուղեւորութիւնը դէպի երազուած նարնջաստանը:

Միսի հոտ, մէջը երկինք խառնուած, մոմի հոտ, մէջը Աստուածամայր խառնուած, միրգի հոտ, մէջը դրախտ խառնուած, ապա նրբացուած, ազնուացուած. — Ահա այս է այծտերեւի բոյրը:

Ուղեղիս բջիջները կը լիանան, կը յորդին նուրբ արբեցութիւնով, թոքերս կ՚ուռին տարաշխարհիկ պալատներու բուրումներով:

Ծովը կը փախչի, կը հեռանայ:

Նաւահանգիստ մը, ովկիանոսի մը ծայրը, կը բանայ իր գիրկը մեր կըղզեակին: Այրեցեալ գօտիի ծառեր եւ գիւղական տուներ: Ծառերուն վրայ հրեշտակներ նստած են ու տնակներուն մէջ կ՚ապրին հայրապետներ:

Բոլորը կ՚երկարեն իրենց ձեռքերը, անոնց մատներէն կը կաթի միւռոն, սաթի ցոլք եւ աստղի կաթիլ:

Կը նստեցնեն զիս այծտերեւի մը տակ: Կոյս մը երկու մատներով կը փակէ աչքերս: Դժուարութեամբ կը շնչեմ: Միտքիս տեսողութիւնով կը դիտեմ այծտերեւի ծաղիկները: Անոնք կը նմանին սրբուհիներու ձեռքերու: Անոնք կ՚օրհնեն զիս իրենց փափկապլպլակ ձեռքերով եւ կը թափեն բոյր մը գլուխէս վար:

Այծտերեւի տունկին մէջ պահուած է նաեւ Աստուածամայրը: Անիկա իր երկու ձեռքերը փոխած այծտերեւի, կը դպչի իմ տառապակոծ ու գինով գլուխս:

Ոտքի կ՚ելլեմ ու կը համբուրեմ Աստուածամօր ձեռքը՝

Այծտերեւի՛ ...

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ
ԳԻՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ

ՄԵՐ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ ԵՂԱԾ ԴԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ՄԱՍՆԱՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՆՐԲԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

TAILOR

Georges Cherbetjian

TÉLÉPH. PROV. 00.23
MÉTRO POISSONNIÈRE

94 RUE LAFAYETTE
PARIS

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երեքշաբթի (Յուլիս 9) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի ծրագրի քննութիւն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 21 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

PALAIS du BOIS de BOULOGNEի մէջ
(Avenue de Madrid)

Հաղորդակցութիւն.— **Porte Maillot**էն առնել **Jardin d'Acdimatation**ի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը:

ԸՆՏԻՐ ՈՒ ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՇ:

ՇԱՏ ՅԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԱԾ:

Հաճելի անակնկալներ, երգ, պար եւ զանազան խաղեր:

Գին 5 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս եւ ներկայացում

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԷՆ

Այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

Կը խօսի՝ Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Աշակերտներու եւ Աշակերտուհիներու կողմէ կը ներկայացուի՝ *ԳԱՌՆՈՒԿԸ* (Մանկական Թատերախաղ մէկ արար) եւ *ԽԵՑՈՅԻ ԹՈՒՋԸ:*

Դպրոցին երկսեռ աշակերտները պիտի պարեն հայկական պարեր. Երգ եւ արտասանութիւն:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Ձեզ առիթ մը ձեզի, տեսնելու ձեր փոքրիկները. թէ ինչպէս Թափուած աշխատանքին արդիւնքը ի յայտ պիտի բերեն եւ դուք ալ տեսնելով ուրախանաք:

Ազգի մը գոյութիւնը պահողը դպրոցն է եւ հիմը կը դրուի այս փոքրիկներով: Հայ գիրքն ու հայ դպրոցն է, որ պիտի կրնան կորուստի ճամբէն ազատել հայ մատաղ սերունդը:

Ուստի փութացէք օգնել մեզի, որպէսզի օգնած ըլլաք ձեր փոքրիկներուն:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Մ..ճիւղին կողմէ*

Այսօր Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար, արտասանութիւն:

ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք Սէն-Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Հանրակառք Թիւ *40*, առնել փորթ Քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել ֆօնթէն րօգիէր, ուր կը գտնուին առաջնորդներ:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՇՏԱՎԱՅՐԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ***ՍԻՓԱՆ*** ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ ղեկավարութեամբ՝ **Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք գիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 Թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ* եւ *ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

21 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Cartoucherieի օդասուն պարտէզին մէջ, Route Sabotier

մէթրօ՝ ՇԱԹՕ ՎԷՆՍԷՆԷՆ *10* վայրկեան հեռու:

Պարի համար մասնաւոր սրահ: կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը: ճաշը միասին բերել խմիչքները տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով:

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք:

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)
de la Ligue de Défense Générale
159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ **B. WAHÉ**
Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *հեռաձայն* Nord 68-02

Պատիւ ունինք ծանուցանելու մեր ընթերցողներուն թէ՝ «BULLETIN MENSUEL»ը հրապարակ կ'ելլէ ամէն ամսուան 15ին: ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօներու առթիւ, յաջորդ թիւր հրապարակ կ'ելլէ ՅՈՒԼԻՍ 13ին, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

Կարեւոր յօդուած մը *ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ* համար տրուած լուսաբանող իրաւագիտական արժէքի եւ խզման պարագային՝ պահանջուած հատուցմանց մասին:

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	ՄԷԿ ՏԱՐԻ	ՎԵՑ ԱՄԻՍ
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Կը վերյիշեցնենք մեր ընթերցողներուն որ «Bulletin Mensuel»*ը բոլորովին անկախ թերթ մըն է եւ մեր նպատակն է՝ Հայերը ծանօթացնել Ֆրանսացիներու եւ օտարներու եւ պաշտպանել հայ գաղթականներուն տրուած իրաւունքները:*

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐԻՆ

Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ, ԼԵՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԻԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ նպարավաճառներու ծանօթ՝

ETABLISSEMENTS PARISIENS

TIP-TOP

9 & 11, Rue Friand, Paris (14)

Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51

որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչքները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի:

ՉՄՈՌՆԱՔ ԽՄԻՉՔՆԵՐԸ ԵՍ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն **Danton : 52 - 73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

***BAUDELOCQUE**ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ*

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ **Nation,** հեռաձայն **Diderot 03-96**

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ — PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ՔՈՎ)

Մէթրօ՝ **St. Martin** եւ **Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86**

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի *ԴԵՂԵՐ,* պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ Թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ *ձրիաբար* դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Խզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette — **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ **certificats de coutume**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային գծերը: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին **10 ֆրանքի**, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար **15 ֆրանք:**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17 — 19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ, ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ, ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ, ԹՐԻՔՕԹԷՕԶՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ:

achat, vente, échange et reparation

HOVANNESSIAN
INGENIEUR E.M.I.
14. RUE DU SOLEIL. PARIS. XX. METRO: PLACE DES FETES
R.C. Seine 579.489 — TEL.: MENILMONTANT 41.67 — C.C.P. Paris 171738

MOTEURS ELECTRIQUES
pour machines à coudre, tricoteuses, bobinoirs et toutes machines
RESISTANCE
pour chauffages, indétrisables etc.
ANTIPARASITAGE DES MOTEURS

ETUDES ET DEVIS GRATUITS SUR DEMANDE
machines à coudre d'occasion, — on demande correspondants, province et étranger

---

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽԱՌՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ, ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԵՒ ԴՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ, ԱՆԱՐԱՏ, ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պղտոր օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու տայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻԻՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՋԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սաթենիկ Փաստրմաճեան, Օր. Աշխէն Նաճարեան եւ Պ. Խաչիկ Փաստրմաճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ 50 *ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Կ. Խաչին, (օգափոխութեան ղրկուելիք երախաներուն համար) փոխան ծաղկեպսակի, ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ Նաճարեանի մահուան առթիւ:*

Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նիկողոսեան ընտանիքը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՊԵՏՐՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Ոսկեան Լուսարեւեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Լուսարեւեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն՝ Տիկին ՔԱՋՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վարչութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլվար տիւ Նոր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 28 *ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ* 14էն 22:

կը ներկայացուի՝ **«ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱԻՕՍ»** օփէրէթը (Ոգեկոչում հայ մեհենական կեանքէ)

Նուագչութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում:

ՃԱՇԱՐԱՆ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:

ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդկց. միջոց.— Հանրակառք ՕԲԷՐԱէՆ կամ ԺՕՐԷՍէՆ 21A: ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹէՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ԲԱՎԻՅՕՆ:

ԳԱՑԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, ևն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ... այլն	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒԼԻՍ MARDI 9 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2852

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՇԱԲԱԹԸ

Առաջին անգամ չէ որ քաղաքական խմորումներ, աջի եւ ձախի ընդհարումներ կը պատահին այս երկրին մէջ։

Կուսակցական կիրքերու եւ քաղաքական փոթորիկներու դասական հնոցն է Ֆրանսան, եւ մարդիկ շատոնց վարժուած են ամէնէն շռնդալից անակնկալներուն, որոնք նորոյթի պէս կուգան ու կ'անցնին։

Եւ սակայն, ապահովաբար առաջին անգամ է որ այսքան գրգռագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին յուլիս 14ի տօնին առթիւ, նախաձեռնութեամբ երկու զօրաւոր հոսանքներու։

Աջի եւ ձախի կռիւ է նորէն։ Ազգեցութեան պայքար, որուն շնորհիւ օրուան վարիչները կը յաջողին պահել հաւասարակշռութիւնը։

Եւ նորէն յանուն հանրապետութեան է որ կը մղուի պայքարը, չհաշուելով աղմկայարոյց փոքրամասնութիւն մը։

Բայց, նոյն իսկ այդ վիճակին մէջ, օրուան խլրտումներն ու կիրակի օրուան պատրաստութիւնները շատ կը տարբերին նախընթաց դէպքերէ։

1934 փետր. 6ի դէպքերէն ի վեր, երբ Ֆրանսացիներ Ֆրանսացիներու արիւնը թափեցին փողոցներու մէջ, եւ երբ կատղած բազմութիւն մը կը սպառնար խուժել դէպի խորհրդարան, Ֆրանսան կը գտնուի նոր կացութեան մը, աւելի ճիշդ՝ նոր փորձութեանց առջեւ։

Օրուան բանաձեւը,— Փաշականութիւն — արդէն միս ու ոսկոր դարձած, կը գործէ Հրեղէն Խաչերու, «Ֆրանսական Համերաշխութեան», «Հայրենասէր Երիտասարդներ»ու եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի դրօշներուն տակ։

Այդ հոսանքներէն մէկն ու միւսը եւ անոնց մասնիկները անջատ գործելով հանդերձ, իրար կը լրացնեն, հասարակաց վտանգին առջեւ։ Եւ, մէկ օրէն միւսը աւելի հատու, սպառնալից լեզու կը գործածեն։

Դեռ վերջերս էր որ Ռընօ Ժան, «Ֆրանսական Համերաշխութեան» վարիչը, կը յայտարարէր, գրելով.

— «Կառավարելու համար անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ։ Կա՛մ կարգ – կանոն, կամ անկարգութիւն, խաղաղութիւն կամ պատերազմ, ներսը թէ դուրսը։ Արդ, հարկ է ոչնչացնել (սիւփրիմէ) առնուազն երկու հարիւր ներկայացուցիչներ որոնք դաւանանած են Ֆրանսայի։ Այո, մենք կը նախատեսենք, ի հարկին բռնի ուժով, ոչնչացումը «Իւմանիթէ»ի, միացեալ ճակատին եւ փրանմասոններու վտարումը Ֆրանսայէն։ Ինչպէս գրած ենք մեր թերթին մէջ, մենք պիտի զգետնենք Լէօն Պլումը. Ես անձամբ կը ստանձնեմ ատոր պատասխանատուութիւնը։ Կա՛մ մեզի հետ, կա՛մ մեզի դէմ։

Օրուան այս ժամուն, Հայրենասիրական Միութեան ոչ մէկ պետ չի հաւատար թէ կարելի է խուսափիլ քաղաքական պատերազմէ մը։ Կռիւը պիտի պայթի, կասկած չկայ։ Գալով մեզի, մենք փողոց պիտի իջնենք աղաղակելով ·«Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն»։

Որքան ալ ճարտասանական թուին այս խօսքերը, եւ անոնք որ արտասանուած են Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին՝ գնդ. տը լա Ռօքի կողմէ, կարելի չէ ժխտել թէ հարցգատ խոստումն են որոշ տրամադրութեանց։

Արդ, վերջին մէկ տարուան փաստերը կ'ապացուցանեն թէ հետզհետէ կ'աճի եւ կը ծաւալի այդ հոգեբանութիւնը, անունդ առնելով ներքին եւ արտաքին ազդակներէ։

Փաշականութիւնը կամ որ եւ է դիկտատուրա կը յաջողի՞ թէ ոչ,— այդ հարցը չէ որ կը զբաղեցնէ միտքերը, այլ երկու տարբեր հոսանքներու ծաւալման եւ ընդհարման վտանգը։

Անշուշտ այդ վտանգին գիտակցութիւնն է որ ոչ միայն սերտ մերձեցում հաստատեց աշխատաւորական շարժման երկու թեւերուն, ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ, այլ եւ ահա անոնց եւեւէն կը քաշէ արմատականներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը։ (Թերթերը կը գրեն թէ Լիոնի մէջ, յուլիս 14ի ցոյցերուն պիտի մասնակցի նոյն ինքն Էռիօ, թէեւ շարժման վարիչն է Տալատիէ)։

Ուրեմն, այս կուսակցութիւնը — արմատական — որ կը յաւակնի հաւասարակշռութեան նժարը պահել ափին մէջ — նոյնքան վտանգաւոր կը գտնէ կացութիւնը, որքան բուն ձախ թեւը՝ ընկերվարական – համայնավար։

Ուշագրաւ է որ, աջակողմեան չափաւոր թերթերն իսկ այլ եւս չեն ծածկեր իրենց միտումները։

Եթէ Հրեղէն Խաչերը բոյն կը տեղան, հետեւողութեամբ Մուսոլինիի կամ Հիթլէրի, աւելի խելօքներ նոյն տրամադրութիւնը կը յայտնեն տարբեր ուժգնութեամբ։

Իսկ ամէնէն կարեւորը, այլ եւս գաղտնիք չեն մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչին զօրաշարժի ծրագիրներն ու սպառազինութիւնները։

Ձախակողմեան թերթերը կը շարունակեն պնդել թէ անոնք սերտ կապեր ունին պահեստի սպաներուն եւ աւելի զօրաւոր շրջանակներու հետ։

Ատոր համար է որ կը պահանջեն անոնց լուծումը։ Կիրակի օրուան ցոյցն ալ կը ձգտի այդ գլխաւոր նպատակին,— ազդել հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան վրայ, եւ լուծել տալ փաշական խումբերը։

Անշուշտ կառավարութիւնը կրնայ նոյն դիրքը բռնել իրենց հանդէպ, եթէ խլրտումը ծայրայեղութեան յանգի։ Մանաւանդ որ, նախկին ռազմիկներու աջակողմեան զանգուածն ալ անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՋԵՐՈՒ եւ ՁԱԽԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒԼԻՍ 14ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հրեղէն Խաչերու հրամանատարը կը սպառնայ...

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐԳԻԼԵԼ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ

Քանի կը մօտենայ յուլիս 14ը, այնքան կը թանձրանայ մթնոլորտը։ Ամփոփենք վերջին քանի մը օրուան դէպքերը, գաղափար մը տալու համար եղած խմորումներուն վրայ։

Գնդ. տը լա Ռօք, Հրեղէն Խաչերու եւ ազգային կամաւորներու հրամանատարը, որ Փաշականութեան մեծ ուժը կը համարուի Ֆրանսայի մէջ, կը շարունակէ իր «համախմբում»ներն ու զօրաշարժները։ Վերջին ցոյցը տեղի ունեցաւ կիրակի առտու, Թուլուզի մէջ (հիւսիսային շրջան)։ Գնդապետը Փարիզէն Լիլ գնաց օդանաւով, եւ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ քանի մը հազար հետեւորդներու առջեւ։ Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Դէպքերը իրարու յաջորդեցին այնպէս ինչպէս նախատեսեր էինք։ Իրարու յաջորդող կառավարութեանց երկչոտ եւ նախատեսելու անկարողութիւնը այնքան արագացուցին անկումի թափը որ, կրնանք ըսել.— «Կա՛նգ առէք, մի՛ շարժիք. մենք կը ստանձնենք հրամանատարութիւնը»։ Բարոյապէս մենք յաղթական ենք արդէն։ Ատոր համոզուելու համար կը բաւէ կարդալ ժողովրդական ճակատին թերթերը։ Այդ ճակատին վարիչները կ'երեւակայեն թէ զանգուած մը պիտի կազմեն, իշխանութեան հասնելու համար։ Ընդհակառակն, այդ ճակատը կը կազմէ այն զանգուածը որ մեր շարքերուն մէջ պիտի ըլլայ վաղը։ Անոնք մեզի դէմ յարձակելով կ'ուզեն կանխահաս յարձակողական մը մղել մեզ, իբրեւ խռովարարներ ցուցնել, մեր դէմ հանել ոստիկանութեան եւ զօրքին ուժը, որպէսզի իրենք ներկայանան իբրեւ պաշտպանները այն կարգուսարքին զոր պիտի փլցնեն վաղը։ Ուրիշ ճամբով մը, անոնք կ'ուզեն իշխանութեան հասնիլ օրինականութեամբ։ Օրինակութիւնը կը յարգեն թէ ապօրինութեան կը դիմեն,—մեր հոգը չէ։Մենք կատարելապէս գիտենք որ եթէ աւելի ծանրակշիռ դէպքեր պատահին քանի մը օրէն կամ քանի մը շաբաթէն, այդպիսի շարժում մը մեզի պատեհութիւն պիտի տայ անմիջական պարտութեան մը մատնելու զիրենք։

«Մենք բոլորս պէտք է համաձայն ըլլանք թէ մեր առաջին նպատակն է վերահաստատել բարեկարգութիւնը, ստանձնել հրամանատարութիւնը, հեռացնել անկարգութեան տարրերը։ Երբ մեր գաղափարները տիրապետեն, օգուտ մարդ մը կամ կուսակցութիւն մը չպիտի փայլէ։ Անկարգութեան տարրերը հեռացնելու համար, մենք որոշ ատեն մը արձակուրդ պիտի տանք փտած խորհրդարանականութեան եւ լաւութեան պիտի դատապարտենք այն մութ ուժերը որ կը յաւակնին վարել մեր երկիրը։ Մենք լաւութեան պիտի դատապարտենք բարձր սեղանաւորութիւնը որ երկու չուանի վրայ կը խաղայ, ցնորական գինակցութիւն մը կնքելով խորհրդային իշխանութեան հետ եւ մերձեցում փորձելով Գերմանիոյ հետ։ Երբ մենք իշխանութեան հասնինք, աւելի պակաս նախարարներ պիտի ունենանք, բայց նաեւ աւելի պակաս գործաւորներ։ Մենք պիտի վերակազմենք արհեստի աշկերտութիւնը, եւ մարդիկ այլ եւս չպիտի տեսնեն սա նողկալի տեսարանը.— 50,000 օտար որակեալ բանուորներու մուտքը Ֆրանսա, երբ 500,000 ֆրանսացի գործազուրկներ կան։ Մենք տուներ պիտի շինենք բանուորներուն համար։ Ահա մեր ամբիջական ընթացքը։ Այս առաջին նպատակին հասնելէ վերջը միայն մենք ազատ պիտի ըլլանք վերադառնալու մեր նախասիրութեանց։

«ՎԱՂԸ, ՄԻՒՍ ՕՐԸ, ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՕՐԷՆ, ԵՍ ԿՐՆԱՄ ԶՕՐԱՇԱՐԺԻ ՀՐԱՄԱՆ ՏԱԼ ՁԵԶԻ, ԸՆԴԴԷՄ Պ. Պ. ՊԼՈՒՄԻ, ՏԱԼԱՏԻԷԻ, ՔԱՇԷՆԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ։ Շարունակեցէք կազմակերպուիլ, զինուորագրել եւ մանաւանդ հաւատալ ձեր ուժին։ Ֆրանսացին միշտ կը ձգտի կասկածիլ ինքն իրմէ։ Ես ինքս ամէն օր կը հաստատեմ թէ Հրեղէն Խաչի շարժումը շատ աւելի մեծ է քան կը կարծէի»։

Ձախակողմեան հոսանքներու կարգադրութիւնները

Կիրակի օր ժողով գումարեցին ձախակողմեան հոսանքներու ներկայացուցիչները, լրացնելու համար իրենց պատրաստութիւնները՝ յուլիս 14ի ցոյցին առթիւ։ Ժողովին կը մասնակցէին 1143 պատուիրակներ՝ 96 կազմակերպութիւններէ։ Բացման ճառին մէջ մասնաւորապէս շեշտուեցան հետեւեալ գաղափարները.

— «Այստեղ չկան ընկերվարականներ, համայնավարներ կամ արմատականներ, այլ միայն մարդիկ որ կ'ուզեն խափանել Փաշականութեան ճամբան։ Մեր մէջէն վանենք ինչ որ կը բաժնէ մեզ, պահենք ինչ որ իրարու կը միացնէ»։

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ.— Լուծել փաշական կազմակերպութիւնները.— Ջնջել հրամանագիր օրէնքները.— Բողոքել թոշակներու կրճատման դէմ, պետական պաշտօնեաներու արձակման, երկամեայ զինուորութեան, սպառազինութեանց յաւելման, ապրուստի սղութեան դէմ.— Պահանջել ընդհ. ներում բոլոր անոնց համար որոնք պայքարած են հացի, խաղաղութեան եւ ազատութեան համար.— Աժանցնել կազի, ելեկտրականութեան, փոխադրութեանց եւ ջուրի գինը.— Հանրօգուտ շինութիւններ կատարել, իբրեւ դարման գործազրկութեան.— Ջնջել աշխատաւորներու եւ մանր արտադրիչներու վրայ ծանրացող տուրքերը։ Բանաձեւը կը խօսի յանուն 500,000 աշխատաւորներու։

Նախկին ռազմիկներն ալ իրենց կարգին

Նախկին ռազմիկներու Ազգ. Միութեան խորհուրդը իր կարգին ժողով գումարելով, բողոքագիր մը ուղղեց մամուլին։ Միութիւնը կ'ըսէ թէ՝ խորապէս յուզուելով յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ շրջած զրոյցներէն, կառավարութեան եւ հանրային կարծիքին ուշադրութեան կը յանձնէ կացութեան պահանջները, կը խնդրէ վարչապետէն բացարձակ հրամաններ տալ, որպէսզի սրբուած թափօրները օրինական հանդամանք ունենան, ինչպէս վայել է ազգային տօնի մը։ «Հետեւաբար եռագոյնէն դուրս որեւէ դրօշ չի կրնար թոյլատրուիլ։ Եւ կառավարութիւնը, որ պահակն է օրէնքի եւ բարեկարգութեան, չի կրնար, այս պարագային, ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԾԱՆՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԿ. Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ տօնուեցաւ Տիկին Ե. Զօրեանի (ընկեր Ռոստոմի այրին) ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան 40ամեակը, ընտրեալ բազմութեամբ եւ ջերմագին արտայայտութեամբ։ Վայրուան ձգելով հանդէսին նկարագրութիւնը, սորեւ կը հրատարակենք յոբելեարին ճառը, այնքան պարզ եւ սակայն խորիմաստ.

— «Մարդու կեանքի մէջ կան րոպէներ, երբ խօսքը կորցնում է իր արժէքը եւ անզօր է արտայայտել ներքին ապրումներն ու իրական զգացմունքները։

Ձեր առջեւ կանգնած է մի պարզ աշխատաւոր, որ յանդգնութիւնն է ունեցած իր վրայ վերցնել *մարդ* պատրաստելու պարտականութիւնը։ Այդ աշխատաւորը ուսուցիչ է եղած։

Իմ կարծիքով, ուսուցիչը, փաստաբանը եւ քահանան իրենց անձնական կեանքի տէրը լինելու իրաւունքը չունեն։ Ամէն մէկ անխտիր նրանցից կարող է հաշիւ պահանջել մտքի, խօսքի եւ գործի։ Որովհետեւ ուսուցիչը մարդ պատրաստելու պարտականութիւնն ունի, փաստաբանը արդարութեան ուղեցոյց պիտի հանդիսանայ, իսկ քահանան աստուածային ճանապարհ ցոյց տալու է, մի ճանապարհ, որ մարդը կ'առաջնորդէ դէպի գերմարդկայինը՝ հոգեկան վեհ ու գեղեցիկ բարձրունքները։ Երբ մէկը կը ստանձնէ նման ծանր պարտականութիւն, դուք իրաւունք ունիք հարց տալու, թէ ո՞վ էիք մենք եւ ի՞նչ կը ներկայացնենք մեզնից, ձեռնարկելով մարդ կերտելու եւ անոր ուղղութիւն տալու պատասխանատու գործին։

Այդ հարցումին իմ կողմից կարող եմ հետեւեալը պատասխանել.— գործունէութեանս ամբողջ տեւողութեան ընթացքին ջանացել եմ երկու բարոյական չունենալ՝ մէկը ինձ համար եւ միւսը սաներիս համար։ Կեանքիս ընթացքին ինչ որ թոյլ եմ տուած ինձ, նոյնը թոյլ եմ տուել նաեւ սաներիս եւ ինչ որ արգիլել եմ ինձ, նոյնը արգիլած եմ նաեւ նրանց։ Ուրեմն հանգիստ խղճով կարող եմ ասել, որ սաներիս առաջնորդել եմ այն ճանապարհով, որ ճշմարիտ եմ գտած եւ աշխատել եմ նրանցից պատրաստել այնպիսի մարդիկ, որ իմ հասկացողութեամբ արժանի լինեն մարդ համարուելու բարձր կոչմանը։

Բայց արդեօք գտա՞ծ եմ մարդկային կեանքի ճշմարիտ ուղին եւ ճի՞շդ եմ ըմբռնած մարդ էակի կոչումը։ Խղճամիտ ժամագործը ջանք չի խնայում, որպէսզի իր շինած ժամացոյցը ուղիղ աշխատի, բայց եթէ վատորակ նիւթ է յանձնուած իրեն, որ կլիմայական ազդեցութիւնների տակ կարող է ձեւափոխուել, դա ժամագործի յանցանքը չէ, թէեւ իր խիղճը հանգիստ է։

Ես ձեզ ցոյց տուեցի, թէ ի՛նչ եմ աշխատել տալ իմ սաներին։ Իսկ դրա փոխարէն, ի՞նչ են տուել ինձ իմ սաները։

Ինձ վիճակուած է եղել փորձնական դասաւանդութեանց ուսուցչուհի լինել այնպիսի դպրոցներում եւ դասարաններում, որ մեծամասնութիւն են կազմել թէ ռուս, թէ վրացի եւ թէ հայ աշակերտներ։ Նաեւ ես նաեւ թաթար աշակերտների եւ դասաւանդած եմ զուտ հայկական դասարանում։ Ռուսաց – չուհի եմ եղած քաղաքներում եւ բախտ եմ ունեցած, շնորհիւ մեր զուիցերիացի բարեկամների, ամբողջ 11 տարի լինել նաեւ գիւղական ուսուցչուհի։ Հետեւաբար, առիթ եմ ունեցած հայ երեխային ուսումնասիրել թէ քաղաքի մթնոլորտի մէջ եւ թէ գիւղում՝ բնութեան ծոցում — հողին կապուած։ Եւ դա իրաւունք է տալիս ինձ ձեզ ներկայացնել հայ աշակերտի արժանիքները։

Հայ աշակերտը հասկանում է սրանչելի կերպով եւ դիւրութեամբ իւրացնում սովորածը։ Հասկացածը եւ իւրացրածը միացնելով, նա վարպետօրէն կենսագործում է կեանքի մէջ։ «Il comprend bien et il construit bien»։ Մինչդեռ միւս ազգութիւններին պատկանող աշակերտները համադրելու այդ կարողութիւնից զուրկ են։ Նրանք զարգանում են միակողմանի։ Հայ երեխայի մէջ ես տեսնում եմ *հնարը* (արհեստաւոր, artisan) եւ դա մեր հպարտութիւնն է։

Դարերի տառապանքն ու հալածանքը հայ մարդու մէջ չեն մեռցրել կենսունակութեան ոգին եւ նա սրբութեամբ պահպանել է իր հոգեկան գանձերը։ Սքանչելի է հայկական խմորը եւ այժմ ձեզ եմ դիմում, ո՛վ հայ երիտասարդներ.—

Մնացէք Հայ եւ ոչ թէ այն պատճառով որ ձեր ուսուցիչը Հայ է կամ դուք հայկական ծնունդ ունիք,— այլ որովհետեւ *արժէ Հայ մնալ*։

Հայ խմորից կը պատրաստուին մարդիկ ու գաղափարներ, որոնք ողջ մարդկութեան սեփականութիւնն են դառնալու»։

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԶՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ

Երէկ առտու (երկուշաբթի) Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժում ստացած հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberի Հայ Գաղթականական պաշտօնատուններ, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած։

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ նամակով այդ պաշտօնատուններուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տօսիէ) թիւը։

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսիլիոյ, Լիոնի, Վիէնի, Տէսինի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական հայ մարմիններէն, որ *իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած* հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստեն եւ ղրկեն Միացեալ Յանձնաժողովի ատենապետին, Պ. Լամէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ենթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը։

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները *պէտք է փութացնեն* այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի Նախարարութեան։

ԵՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն «Հայրենիք»ին (21 յունիս).— Ալպընիի վերաքննիչ Ատեանի գլխաւոր դատաւոր Ֆրէտէրիք Քրէյն ընթացք տուած է եօթ ընկերներու պաշտպան փաստաբաններու դիմումին եւ որոշած է, որ անոնց գործը վերաքննուի Ալպընիի վերին ատեանին առջեւ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ վերաքննելու համար կազմուած յանձնաժողովը իր առաջին նիստը գումարեց յուլիս 7ին, նախագահութեամբ Սթալինի։ Յանձնաժողովը 12 մասնախումբեր կազմեց, նախապատրաստական աշխատութեանց համար։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Ներկայիս տնտեսական ասպարէզին մէջ, Հիւս. Ամերիկայի գլխաւոր ու հիմնական մրցորդը Ճափոնն է:

Ծագող Արեգին երկիրը, օրը օրին աւելի մեծ ասպարէզներու կը տիրանայ գլխաւորաբար Հարաւ. Ամերիկայի լայնարձակ շուկաներու վրայ ուր մինչեւ այժմ միակ ու տիրական կը մնար Ուաշինկթընը, իր բիւրաւոր առեւտրա–տնտեսական հիմնարկութիւններով եւ գործակալութիւններով:

Ու մինչ Հիւս. Ամերիկան իր ամբողջ ուժն ու ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ներքին կամ ուրիշ քաղաքականութեան վրայ, տիւ ու գիշեր առեւտրական սենեակներն ու մասնագէտներու հսկայ բանակ մը կը լանուած են ծրագիրներ որոճալով, անդին աստիճանաբար, բայց գործնական կերպով, իրենց համար տնտեսական նուաճումներ կ'ունենան Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան, Գերմանիան, Ռուսիան եւ գլխաւորաբար Ճափոնը:

Արժանթինի հանրապետութիւնը, որ մինչեւ հիմա Հիւս. Ամերիկայի լաւագոյն յաճախորդներէն մէկը կը համարուէր, եւ որ 1928ին, անկէ գնած է 210 միլիոնէն աւելի գիւղատնտեսական մեքենաներ, բեռնակիր կամ մարդատար օթօներ, ռատիոյի վերաբերեալ բազմաթիւ գործիքներ, եւն. անցեալ տարի, հազիւ 50.000.000 տոլարի գործառնութիւն մը ունեցաւ:

Պրազիլիա, որու սուրճը միլիոնաւոր քիլօներով կը սպառուի Հիւս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ, այսօր աւելի շատ ծախող է քան գնող:

Քոլոմպիան, որուն տնտեսական կարողութիւնը գրեթէ ամբողջապէս Հիւս. Ամերիկայէն կախուած է, վերջերս կազմուած վիճակագրութեան մը համաձայն, երկու անգամ աւելի ծախած է իր ապրանքները Միաց. Նահանգներուն քան թէ անկէ առած է:

Անցեալներուն Չիլիի հանրապետութիւնը միշտ ալ գերադասած է ամերիկեան ապրանքն ու շուկան, մինչ անցեալ տարուան վերջի հաշուեկշիռը տասը միլիոնէն անդին չէ անցած, հակառակ անոր որ նոյն ժամանակաշրջանին Հիւս. Ամերիկան երկու անգամ աւելի գնումներ կատարած է:

Եւ այսպէս բոլոր միւս լատին ամերիկեան մեծ ու պզտիկ հանրապետութիւնները, առաւել կամ նուազ չափով:

Վենեցուէլան, Փարակուայ, Փերու, Էքուատոր, Չիլի, Քոլոմպիան, Պրազիլիա, Արժանթին, այսօր իրենք զիրենք աւելի մօտ կը զգան Եւրոպային ու Ծայր. Արեւելքին, քան եղբայրակից Միաց. Նահանգներուն:

Չկայ անկիւն մը, առեւտրական կամ տնտեսական որ եւ է հաստատութիւն մը ուր ներգործած չըլլայ Ճափոնը: Ճափոնական ապրանքը կարելի է տեսնել ու գտնել բոլոր խանութներու ու ցուցափեղկերուն մէջ: Նիփոնի զաւակը, իր կարճլիկ հասակով շրջան կ'ընէ Փանամայէն մինչեւ հեռաւոր Հրոյ Երկիրը: Ամէն տեղ, դեղին ցեղն է որ իր հեռաւոր եղբայրներու եւ քոյրերու աշխատանքը կ'առաջարկէ, միշտ աւելի նուազ գնով ու նպաստաւոր պայմաններով: Ամէն տեսակ գործուածքներէն մինչեւ ճափոնական մետաքսը, յախճապակին, չինէականներու վերաբերեալ գեղեցկագոյն նմոյշներ, ելեկտրական գործիքներէն մինչեւ լամպարները, թուղթն ու գրենական այլ եւ այլ պիտոյքները: Մէկ խօսքով այն ամէնը, ինչ որ անհրաժեշտ է առօրեայ գործածութեանց համար: Կը ծախեն, կը մրցին, գերազանցելով ու շփոթութեան մատնելով եւրոպական ու ամերիկեան ամէն տեսակի մրցորդները: Կը ծախեն ոչ միայն հարստութեան տենչէն բռնուած, այլ նաեւ ցեղին ընդունակութիւնն ու ճկունութիւնը ցոյց տալու համար, ոչ միայն ոսկիին համար, ապա նաեւ Ծագող Արեգին փառքին ու յաւերժութեան համար ...

Ամերիկեան գործուածքը այլ եւս ի վիճակի չէ ճափոնականին հետ մրցելու: Իսկ բուն Ամերիկայի համար աւելի վտանգաւորն այն է որ Ճափոնը օրը օրին կը նուազեցնէ իր բամբակի գնման չափը, որ մինչեւ այժմ կ'ըլլար Թէքսասէն, Հարաւ. Քարոլինայէն կամ Ճորճիայէն: Ցարանուն չափով մը, այժմ յիշեալ գնումները Ճափոն կը կատարէ Պրազիլիայէն, Քոլոմպիայէն եւ Փերուէն, յետոյ նոյն հում նիւթը կրկին իրենց վերադարձնելով իբրեւ պատրաստ ապրանք մը:

Վերջերս Ճափոնցիները սկսած են չափուիլ նաեւ ծանր արդիւնաբերութեան մարզին մէջ, ուր իրենց մեքենաները համահաւասար կերպով մրցակից կը հանդիսանան ամերիկեաններուն: Չիլիի վիճակագրութիւն մը ցոյց կու տայ թէ հոն այս արդիւնաբերութեան համար, Հարաւ. Ամերիկայի գլխաւոր կեդրոններէն Պ. Այրէսի եւ Սան Փաւլոյի մէջ մասնաւոր գործարաններ կան հիմնուած, ուրկէ օրը օրին հրապարակ կը հանուին ամէնէն կատարելագործուած ու նորաձեւ օթօները: Ասիկա նշան մըն է որ ճափոնական օթօն պիտի կրնայ իր միւս ապրանքներու նման, հրապարակէն քշել նաեւ ամերիկեան օթօն ու մնացեալ արդիւնաբերութիւնը:

Հարաւ. Ամերիկայի երաժշտական հրապարակն անգամ ողողուած է նիփոնական գործիքներով: Առաւելապար կրամոֆոնը: Ինչպէս նաեւ ձայնարձակները, որոնց համար Ճափոնցիները կը յայտարարեն թէ ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, այնպիսի պայմաններով ու արժէքով մը պիտի կրնան ծախել որ Եանքիները երբ եւ իցէ ի վիճակի պիտի չըլլան տոկալու:

Միւս կողմէն վաճառման գործողութեանց զուգընթաց, Ճափոն կ'աշխատի իր գնումներն ալ Հարաւ. Ամերիկայէն կատարել, ինչ որ խիստ կը նպաստէ իր առեւտրական գործառնութեանց: Մանաւանդ որ իր երկիրը ծովածաւալ շուկայ մըն է հարաւ–ամերիկեան ամէն տեսակի հում նիւթերու արդիւնաբերութեանց համար: Պրազիլիոյ ձգախէժը, Փերուի բամպակը, Չիլիի պղինձը, Պոլիվիոյ զինկը, Արժանթինի բուրդն ու միսը: Նոյն իսկ պրազիլիական սուրճը սպառելու համար: Ճափոն երկրի ներսերը մասնաւոր փրօփականտ կ'ընէ:

Բոլոր ասոնք պարագաներ են որ կուգան աւելի սերտ ու անմիջական կապերով միացնելու այս հեռաւոր վայրերը Ծայր. Արեւելքին հետ, որու հետ եղած շահը աւելի է քան հին ու նոր աշխարհին:

Աւելի նպաստաւոր է որովհետեւ շնորհիւ իր տնտեսական, աշխարհագրական ու աշխատաւորական բազմաթիւ պայմաններուն, ճափոնական ապրանքը հրապարակի վրայ միշտ կարելի է աժան գնով գտնել: Որովհետեւ ով չի գիտեր, որ Ճափոնի աշխատանքի պայմանները աշխարհիս արժանագոյնն է: Աշխատավարձը հոն նուազագոյնն է: Փոխադրութեան միջոցները աւելի քան նպաստաւոր են ու պետութիւնը այս ուղղութեամբ մասնաւոր ջանքեր կը թափէ պէտք եղած դիւրութիւնները տալով: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ճափոնական դրամի արժէքը, որու շնորհիւ անիկա միջոցներ ունի պէտք եղած մրցումը տանելու, միշտ նկատելով ամերիկեան ապրանքն ու աշխատանքը, որոնք համեմատաբար շատ աւելի սուղ են, թէեւ աւելի տոկուն եւ որակով աւելի բարձր: Ի՞նչ նշանակութիւն ունի որակը, երբ մարդիկ ներկայիս աւելի կը փնտռեն գինը:

Նոյն իսկ տոլարի քաղաքականութիւնը ի վիճակի չեղաւ որոշ բարեփոխութիւն մը առաջ բերելու ամերիկեան–ճափոնական տնտեսական մրցման մէջ: Անիկա գուցէ որոշ չափով կրցաւ օգտակար ըլլալ Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Հոլանտայի վերաբերեալ եւ ոսկին տակաւին իր հիմնական արժէքն ունի, բայց երբեք Ճափոնի համար, որու դրամը աշխարհիս նուազագոյն սակ ներկայացնող արժէքներէն մէկն է:

Հապա նաեւ հիմնական դեր կը խաղայ այս կամ այն հանրապետութեան մաքսային օրէնքը, որ մինչեւ այժմ եղած է ի նպաստ Նիփոնի: Իսկ հիմա արդէն լատին–ամերիկեան հանրապետութիւններէն շատերը օրինական պայմանագրութիւններով սկսած են ուղղակի կապուիլ Թոքիոյի հետ, յաճախ դրամի փոխարէն ապրանքի, հում նիւթի, եւ այլ արդիւնաբերութեանց փոխանակութիւններ կատարելով:

Վերջին ժամանակներս Ճափոնի դիւանագիտական ներկայացուցիչները եւ մասնաւոր անհատները կամ հիմնարկութիւնները սկսած են հողին հսկել ճափոն գաղթականները, որոնց աշխատանքը իբրեւ հում նիւթ անմիջապէս հայրենիք կը փոխադրուի շատ աւելի աժան գնով ու նպաստաւոր պայմաններով: Իսկ Փերուի մէջ սկսած են արդէն իրենց մանարաններուն համար բամպակի հսկայ արդիւնաբերութիւններ մշակել: Ճափոնական մասնաւոր առեւտրական յանձնախումբեր քաղաքէ քաղաք կը պտտին տեղին վրայ ու անմիջապէս կապուելու համար նոյն երկրի տնտեսական կեանքին ու սակարաններուն հետ:

Այս է պատճառը այն մտահոգութեան զոր ցոյց կու տան Հիւս. Ամերիկայի Մ. Նահանգները: Արտաքին նախարարը գիշեր ու ցերեկ աչք ու ականջ կտրած կը հետեւի Սանթիակոյի (Չիլի) մէջ կնքուած առեւտրական համագումարին, Սան Փաւլոյի մէջ գործող ճափոն մասնագէտներու աշխատանքներուն կամ Լիմայի, Լա Փազի, Ասանսիոնի, Մոնթէվիտէոյի նորանոր տնտեսական ձեռնարկներուն, որոնց համար չի խնայեր ժամանակը մամուլով, հեռաձայնով կամ ռատիոյով իր երկրի տրամադրութիւնը յայտնելու:

Այսպէս թէ այնպէս Հիւս. Ամերիկան այժմ աւելի քան երբեք մտահոգ է Ճափոնի այս յառաջխաղացումէն ու տնտեսական խաղաղ նուաճումներէն, այն ալ Հարաւ. Ամերիկայի տակաւին կուսական շուկաներուն վրայ, որոնց բազմամիլիոն ժողովուրդները անսահման նիւթական ու տնտեսական օգուտներ կրնան հայթայթել այն երկիրներուն որոնց հետ աւելի սերտօրէն ու տնտեսական կապերով շաղկապուած են:

Այս մարզին մէջ առ այժմ գերազանցն է Ճափոնը, ու այս հողին վրայ երկու երկիրները դեռ չափուելիք տեղեր ունին:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ

Գաղափարները, ինչպէս նաեւ ազգերը, կը յաղթանակեն պայքարելով: Ու պայքարելով յաղթանակեց նաեւ Եռագոյնը: Մայիս 28ի տարեդարձը այլեւս դադրած է պարզ տօնակատարութիւն ըլլալէ: Տարուէ տարի կը ստուարնան տօնակատար բազմութիւնները եւ տարուէ տարի կը խորունկնայ հայութեան հոգիի մէջ զայն խորհրդանշող մեծ գաղափարը: Մէկ թէ միւս իմաստով — թէ գաղափարի տիրակալութեան եւ թէ բազմութեանց ստուարացումին — անկախութեան տօնակատարութիւնը համազգային պատկառազդու ու մեծածաւալեցիկ ցոյցի մը կերպարանքը կ'առնէ: Եւ այսպէս գաղթաշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ: Եգիպտոսը — ձեզ օրինակ: Ստոյգ է, որ Աղեքսանդրիոյ մեծագոյն թատերասրահը, «Ալհամպրա»ն, ուր յունիս 15ին խռնուած էր աւելի քան 1500 հոգիէ բազմութիւն մը, այլեւս նեղ կուգայ Մայիս 28ի տօնակատարութեան: Գալ տարի Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի ունենանք նուազագոյնը 2000 հոգի (ու թերեւս տօնակատարենք բացօթեայ, վրաններու տակ): Անվիճելի է, որ Գահիրէի գեղեցկագոյն թատերասրահը՝ «Էզպէքիէ»ն՝ աւելի քան նեղ եկաւ Մայիս 28ի համար: Գալ տարի մենք հսկայ բազմութիւն պիտի ունենանք նաեւ Գահիրէի տօնակատարութեան: Ու համոզուած ենք, որ ճիշդ նոյնն է պատկերը նաեւ մեր միւս գաղութներուն մէջ:

Մայիս 28ի այս տպաւորիչ ու խորհրդաւոր յաղթանակը տեսնելով՝ պիտի ուզէինք անոր տօնակատարութեան առիթով քանի մը թելադրանքներ ընել:

Ցարդ մեր տօնակատարութիւնները հետեւեալ թերութիւններն ունէին.

Ա.— Կը տոնենք Մայիս 28ը՝ բացառաբար մե՛զ նկատի առնելով.

Բ.— Կը տոնենք անկախութեան տոնը՝ հանդէսին գերազանցաբար մշակութային բովանդակութիւն տալով:

Գ.— Հազուադէպօրէն անկախութեան տոնը կը տոնենք ճիշդ օրին՝ Մայիս 28ին:

Անհրաժեշտ է այս երեք կէտերուն մէջ ալ որոշ սրբագրութիւններ կատարել:

Նախ մեր տօնին պարտադրաբար պէտք է հրաւիրուին թէ հիւրընկալ երկրի եւ թէ օտար պետութեանց ներկայացուցիչները: Մայիս 28ը նաեւ այս տեսակէտով պիտի պահէ իր արժէքն ու քաղաքական կշիռը: Ինչ որ կ'ընեն մեր ընկերները Յունաստանի մէջ, նոյնը — ու ալ աւելի մեծ ծաւալով — պիտի ընենք բոլորս մեր տօնակատարութեանց բոլոր վայրերուն մէջ: Քաղցր է մեզի, երբ յոյն երկրի մեծարգեցիկ զինուորական նախարարը կը նախագահէ մեր տօնին եւ անձամբ, ջերմ ու անկեղծ բառերով, կը շնորհաւորէ մեր քաղաքական վերածնութեան անմեռ թուականը: Նոյնքան քաղցր պիտի ըլլայ, երբ նոյն մեծարանքը ընծայեն մեզ ու մեր տօնին մեր միւս գաղութներու մէջ: Այս թերացումը, որ մեզմէ կուգայ, յառաջիկայ տարուընէ պէտք է որ սրբագրուի:

Թերութիւններ ունին մեր հանդէսները նաեւ իրենց բովանդակութեամբ: Մայիս 28ը կարծես փառաբանանք մը ըլլայ հայ մշակոյթին, — երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւայլն: Եւ այս տեսակէտով մեր հանդէսները յաճախ այնքան պերճ են եւ այնքան բովանդակալից, որ բանախօսութիւնն իսկ (օրուան առիթով) կարծես աւելորդ կը դառնայ: Նաեւ ասանց բանախօսութեան կարծես մենք պիտի ունենայինք շքեղ ու տպաւորիչ տօնակատարութիւն մը, ամբողջութեամբ կապուած մեր մշակոյթին: Մինչ մեզ կը թուի, որ բացառաբար Մայիս 28ին մեր տօնակատարութեանց պիտի տրուի գերազանցաբար քաղաքական բովանդակութիւն: Պիտի ջանանք բեմին վրայ տալ պատկերը — գէթ իր գլխաւոր հանգրուաններով — քաղաքական այն ահեղ ու դարաւոր պայքարին, որ մղեցինք ազգովին՝ Մայիս 28ին հասնելու համար, — պատմական կարեւորագոյն աքթեր, դաշինքներ, պատերազմներ, դէմքեր եւայլն, եւ այլն: Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը իր մէջ պիտի խտացնէ այն քաղաքական կեանքը, որ ապրեցաւ մեր ժողովուրդը իր դարաւոր պատմութեան ճանապարհին՝ լուսաւոր օր մը Եռագոյնին տիրանալու համար: Եթէ մենք յաջողինք գլուխ հանել այս դժուարին գործը՝ լաւագոյնը մեծարած պիտի ըլլանք Մայիս 28ը, զուգահեռաբար ծառայելով նաեւ մեր ժողովուրդի քաղաքական դաստիարակութեան գործին:

Եւ, վերջապէս, պէտք է ջանալ ճիշդ օրին՝ Մայիս 28ին տօնել անկախութեան տարեդարձը, անոր տալով համազգային տօնակատարութեան կերպարանք (գոցելով վարժարանները, խանութները, դադրեցնելով գրասենեակներու աշխատութիւնները, մաղթանքներ կատարելով եկեղեցիներու մէջ, այդ օրը չհրատարակելով թերթերը եւայլն):

Տօնին մեծութիւնը մեզ կը պարտադրէ լրջօրէն քննութեան առնել հարցը՝ ամիսներ առաջ պատրաստուելով անկախութեան տարեդարձի փառայեղ, մեծավայելուչ ու համազգային տօնակատարութեան:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄՈՒԹ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՃԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԴԱՒԵՐԸ

Վարագոյրին ետեւ գործող անհատներէն մին է այս Ճիմ Զանգալեանը, վերակազմեալ ռամկավար պարոնը: Զինուորական է եւ եղած է կամաւոր: Յայտնի հակադաշնակ է՝ լեցուն թէ ատելութեամբ եւ թէ վրէժխնդրութեամբ: Կը բնակի Ն. Եորքի մէջ եւ կը ծառայէ ամերիկեան յայտնի ընկերութեան մը մէջ:

Միշտ լռութեան եւ խորհրդաւորութեան մէջ կը գործէ թէեւ իր անունը յաճախ տպագրութեան չի յանձնըւիր: Մութին մէջ աշխատող տիպարներէն է ու բաւականաչափ ճարպիկ է ու վտանգաւոր: Շատ չուտով համակրութիւն գրաւող է եւ խորամանկ: Գոյութիւն ունէր Դուրեանի սպանութենէն առաջ, բայց համեմատաբար աւելի գործօն դեր ստանձնեց սպանութենէն վերջ: Հաւատացած ըլլալով թէ Դաշնակցութիւնն է կազմակերպողը Դուրեանի սպանութեան (եւ հոդ էր իր հիմնական սխալը), Պ. Զանգալեանը վճռեց ցոյց տալ իր բոլոր ընդունակութիւնները՝ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ: Վերջին երկու տարուան ընթացքին երեք շատ կարեւոր աշխատանքներ կապուած են իր անուան հետ, որոնց վրայ կ'արժէ քիչ մը ուշադրութիւն դարձնել: Առաջինը՝ ինը ընկերներու դատավարութիւնն էր: Շատերը չեն գիտեր թէ Ճիմ Զանգալեանը ճակատագրական դեր խաղաց այս վերջին տրամային մէջ, մանաւանդ վերջին երեկոն, երբ ճիւրիի անդամներն առանձնացած էին՝ իրենց վճիռը տալու համար: Դատարանատան շէնքին դիմացը, փոքրիկ եւ աննշան ճաշարանի մը մէջ, երեկոյեան ժամը 3էն մինչեւ հետեւեալ առաւօտ այդ պարոնը նստած էր՝ ունենալով իր տրամադրութեան տակ, ինչպէս կ'ըսեն, Դուրեան յանձնախումբի անսպառ նիւթական աղբիւրները: Հազարաւոր եւ արագ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Դաշնակցութիւնը պաշտօնապէս մահուան դատապարտելու համար: Իր կատարած այդ դերը աննշմար մնաց շատերէն, բայց քիչերը գիտէին եւ կը հսկէին իր վրայ: Պարոնն իր վրայ դրուած յոյսերն արդարացուց, մեր ինը ընկերներու դատապարտութեամբ: Վճիռը տրուած էր եւ հակառակորդները, ինչպէս գիտէք, ցնծութեան մէջ էին: Ճ. Զանգալեանը բաւական խոշոր դեր կատարած էր՝ ինը ընկերներու դատապարտութեան գործին մէջ, առանց զգալու թէ քանի մը ամիս վերջ Նահանգապետ Լիմընը՝ իր ստորագրութեամբ, ի դերեւ պիտի հանէր Զանգալեանի բոլոր ջանքերը:

1934 յուլիսին էր: Պոսթընի մէջ տեղի կ'ունենար Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի Պատգամ. ժողովը: Այդ ժողովին մէջ, Պ. Զանգալեան եւ իր ընկերները կը խորհէին թէ «շատ կարեւոր» խօսակցութիւններ կրնային տեղի ունենալ: Անհրաժեշտ էր կերպով մը կապ պահպանել յեղափոխականներու այդ «գաղտնի» ժողովին հետ, նոր փաստեր հաւաքելու եւ բարձրագոյն դատական մարմնին վերաքննութեան համար եղած դիմումը վիժեցնելու համար: Համախորհուրդ Պոսթընի ականաւոր ռամկավար փաստաբանի մը հետ, Պ. Ճ. Զ. ամէն կերպ ջանաց նոր «փաստեր» հաւաքել եւ դրացի շէնքէն ինքնախօսի կապ մը հաստատուեցաւ «Հայրենիք»ի շէնքին հետ: Ժողովին մէջ, դատին շուրջ, շատ բան մը (մանաւանդ գաղտնիք) չկար խօսելու համար, բայց եւ այնպէս բոլոր պատգամաւորներն զգոյշ էին եւ շատերը գիշեր ատեն, կը հսկէին շէնքին շուրջ: Այդ հսկողութեան իբրեւ արդիւնք ռամկավար – բոլշեւիկեան գաղտնիքը երեւան հանուեցաւ եւ դաւադրութեանց մասնագէտ պարոնի այդ փորձն ալ ձախողեցաւ:

Յուսահատութիւնը Պ. Ճիմին համար չէ: Եթէ վերոյիշեալ երկու փորձերուն մէջ անյաջող ելաւ, այդ չի նշանակեր թէ երրորդն ալ անյաջող պիտի անցնի: Եւ իր բախտէն եւ կամ գուցէ իր կամքով, տեղի ունեցաւ Փրովիտէնսի մահափորձը: Նոր ասպարէզ մը՝ նիզակներ ճօճելու իր հակառակորդներուն դէմ: Մարդասպանութեան փորձ կատարող Պ. Նազարեանը լեգէոնական եղած է, ինչպէս նաեւ ինքը՝ Զանգալեան: Անհրաժեշտ էր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն հասցնել կաղ ահաբեկիչին: Եւ ահա պաշտօնական թուղթեր, հրաւիրագիրներ ժողովի, լեգէոնականներուն — կազմակերպուիլ եւ որ գլխաւորն է, դրամ հաւաքել եւ ուղարկել Պ. Ճ. Զ.ի մեծաւորին՝ Mr. Fomellին:

Գիտէ՞ր եղեր Պ. Ճ. Զ.ի գործ տուող ամերիկացի պարոնը թէ իր անունը պիտի չահագործուի՝ մարդասպան մը պաշտպանելու համար — յայտնի չէ: Գիտէ՞ր եղեր Պ. Ամերիկացին թէ «բազմաթիւ» գումարներ պիտի գան իր անունով՝ պաշտպանելու համար ոճրագործ Նազարեանը — յայտնի չէ: Մէկ բան պարզ է — որ Պ. Ֆոմէլի մօտ, երկար տարիներէ ի վեր, կ'աշխատի Պ. Ճ. Զ., յայտնի ռամկավար եւ ատելավառ հակադաշնակցականը: Դժուարի պարոնի այս ջանքերն ալ ի դերեւ ելան, շնորհիւ հսկող աչքերու:

Ինչ որ հետաքրքրական է այդ պարոնի մօտ, այդ այն է որ կը ջանայ միշտ ալ չէզոքութեան դիմակին տակ մնալ եւ կեղծ բարեխղճութիւնն՝ իբրեւ աժան ապրանք, ծախել շատերուն: Իր վերջին գրութեան մէջ կը յայտնէ թէ Նազարեանը լեգէոնական է եւ իր զէնքի ընկերները պարտաւոր են պաշտպանել: Բայց չէ՞ որ Մաթէոսն ու Նշանն ալ լեգէոնականներ եղած են: Անոր ալ պատասխանը ունի — ջանացած են «գաղտնիք»ներ կորզել երկու Դաշնակցականներէն՝ գիտնալու որ եթէ իրենք չեն սպաննած հապա ովքե՞ր ըրած են: Եւ որովհետեւ երկուքն ալ պատասխանած են թէ իրենք չեն գիտեր, պարոնն իր ընկերներով վճռած է ջանք թափել երկուքին ալ ազատելու մահուան վճիռը: Շատ պարզ է խեղկատակութիւնը — Դաշնակցականներն իրենց չգիտցած բաներու մասին լուր պիտի տային ազատելու համար ռամկավարներու պաշտպանութիւնը:

Գիտեմ, շատ ալ չարժեր Պ. Ճ. Զ.ի վրայ ուշադրութիւն դարձնել, բայց անհրաժեշտ համարեցինք գրել անոր եւ իր գործունէութեան մասին, դիւրըմբռնելի դարձնելու համար հետեւեալ յօդուածս— մեր հակառակորդների պայքարի նոր միջոցները:

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆՑ, ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ: (ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ): Արձանագրեց Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան: 1935, տպ. Ա. Տէր Սահակեան, Հալէպ:

Ազգի մը անցեալին ուսումնասիրութիւնը կատարելու համար չի բաւեր միայն մագաղաթներ թերթել ու հին գիրքեր պրպտել, այլ արձաններ եւ արձանագրութիւններ քննել, դրամներ եւ գերեզմանաքարեր վերլուծել, եւն.:

Գերեզմանաքարերու ուսումնասիրութեան պէտքը շատոնց զգացուած է Եւրոպայի մէջ, ուր բազմաթիւ մենագրութիւններ հրատարակուած են այս ուղղութեամբ: Մեր մէջ ալ բանասէրները ժամանակէ մը ի վեր այս կողմ դարձուցած են իրենց ուշադրութիւնը: Յիշենք միայն վերջինները, — Տօքթ. Թորգոմեան, Վահան Զարդարեան, Քիւրտեան եւ Հնասէր (Մանուկեան):

Այժմ Հալէպի բազմարդիւն առաջնորդը՝ Արտաւազդ արք., իր «Հալէպի ազգ. գերեզմանատանց պատմութիւն»ով եւ «Հայերէն տապանաքարերու արձանագիր»ներով՝ քար մը եւս կը զետեղէ մեր պատմութեան կառուցման շէնքին վրայ, որ կը կարօտի հոգատար ձեռքերու օգնութեան:

Այս աշխատութեան մէջ Արտաւազդ արք. քննած է Հալէպի «Սալիպէ Թաղի հին գերեզմանատան եւ Աղիգէլի ազգ. գերեզմանատան հարիւրաւոր տապանաքարերը», որոնց հնութիւնը կը հասնի 1452ի թուականը, եւ կուգայ մինչեւ մեր օրերը:

Հալէպի Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ պատմական հին մատրան մէջ թաղուած են Ազարիա Ջուղայեցի (1601), Պետրոս Կարկառեցի (1608) եւ Մկրտիչ Մարաշցի (1894) կաթողիկոսները, ինչպէս նաեւ Սարգիս արք. (1578), Խաչատուր երաժիշտ արք. Չէյթունցի (1620), Մարկոս եպիսկ. (1837) եւ Յարութիւն եպ. Եդեսիոյ (1848):

Յիշատակութեան արժանի է, որ Աղիգէլի ազգ. գերեզմանատան մէջ 1570է ասդին թաղուած են խումբ մը Ջուղայեցիներ, որոնք առանձին թաղամաս մը կը կազմեն: Ուրեմն՝ Ջուղայեցի գաղութ մը կար հոն: Աղիգէլի գերեզմանատան մէջ թաղուած է նաեւ ԺԷ. դարուն Հալէպի հայ մշակոյթին մէջ մեծագոյն տեղն ու ծառայութիւնն ունեցող Ուրֆացի «գրագիր» Աստուածատուր արուեստագէտ քահանան, որ վախճանած է 1683ին: Անոր գործերը «սփռուած են այժմ Հալէպի, Էջմիածնայ, Երուսաղէմի, Վենետիկի, Վիէննայի եւ այլ բազմաթիւ ձեռագրաց Մատենադարաններուն մէջ»:

Շնորհաւորելի է մեղուաջան հեղինակը, իր այս թանկագին գործին համար, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի «Ազգ. նոր գերեզմանատան շինութեան եւ բարեզարդման ծախուց»:

Կ. Յ. ՔԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը.— Յանցանքդ ծանր է, որովհետեւ կարծեմ յիսուներորդն է:

Ոճրագործը.— Լա՛ւ, յոբելեանս կատարեցէք եւ հանգչիմ, պարոն դատաւոր:

×

— Տիկի՛ն, քանի՞ տարեկան էք:

— Քսանհինգ գարուններ բոլորած եմ:

— Եթէ հաշուենք ամառնե՞րն ալ, աշուննե՞րն ալ ...

×

— Հայրի՛կ, ինչո՞ւ համար նաւերուն կնկան անուն կու տան սովորաբար ...

— Որովհետեւ կիներուն արդուզարդին պէս նաւերուն ... հանդերձանքն ալ շատ սուղի կը նստի կառավարութեանց:

×

Մարսիլիոյ մէջ, Ակնցի նոր հարս մը, առաջին անգամ էր, որ հանրակառք կը նստէր կեսրոջը հետ:

Եւ ինչպէս սովորութիւն է, նոր հարսը կը սկսի մէկիկ մէկիկ համբուրել հանրակառքին մէջ կեսրոջը քով նստած մարդոց ձեռքը ...

ՍՄՍԵՂՈՒԿ ՀՈԳԻՆԵՐ

—•—

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Գրեր էինք Անթիլի-ասի կաթողիկոսարանին կողմէ՝ Ս. Գրոց Թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ սարքուած յոբելենական հանդէսներուն մասին։ Նոյն թղթակցութեան մէջ ցաւով յայտնած էինք թէ գոյգ հանդէսներուն ալ կը բացակայէր Պ. Կանաչեանի երգչախումբը։ Մենք խուսափած էինք որ եւ է կարծիք յայտնելէ այդ մասին, այսօր սակայն, երբ յոբելենական յանձնախումբին (կաթողիկոսարան - Բարեգործական) եւ Պ. Կանաչեանին միջեւ տեղի ունեցած անցուդարձը ժողովուրդի սեփականութիւնն է դարձեր, այլ եւս պատճառ չեմ տեսներ լռելու։

Ամիսներ առաջ, յոբելենական յանձնախումբը կը խնդրէ Պ. Կանաչեանէն որ իր երգչախումբը տրամադրէ հանդէսներուն։ Առաջին առթիւ, Պ. Կանաչեան անձնական պատճառներով կը մերժէ դիմումը։ Սակայն, յետոյ կ՚ընդունի։ Եւ կ՚անցնի երգերու ընտրութեան։

Պ. Կանաչեան կուտայ ցուցակը իր երգերուն որոնց առաջինը, առանց որ եւ է կանխամտածումի դրած է եղեր «Յառաջ Նահատակ»ը։ Յոբելենական յանձնախումբի նախագահը՝ Տքթ. Ց. Թօփճեան կը հակառակի, առարկելով թէ «Բամ. Փորոտան»ը պէտք է երգուի այդ երգին տեղ։ Պ. Կանաչեան սիրով կ՚ընդունի, պայմանաւ որ 400 ֆրանք աւելի վճարեն։ Նախագահը անշուշտ խորհրդակցելով Անթիլիասի մեծերուն հետ, կը մերժէ։ Արդիւնքը այն կ՚ըլլայ որ Պ. Կանաչեանի այնքան գնահատուած երգչախումբին տեղ կը բերեն անանուն խեղճ ու կրակ «բուհճիական»ներ մը։

Այսքանը պատմութեան երեւոյթն է։ Անցնինք խորքին։ Առաջին հարց,— Յանձնախումբը ինչո՞ւ խայտարղէտ կազմով, այնքան ուժգնօրէն հակառակելով «Յառաջ Նահատակ»ին, ի վերջոյ կ՚առնէ մեծ արժէքաւոր երգչախումբը։ Այս վերաբերմունքին մէջ չէ՞ք նշմարեր մոլեռանդ հակառակութիւն մը։ Կասկած չկայ։

Յանձնախումբը, մերժելով կը մերժէ «Յառաջ Նահատակ»ը, որովհետեւ անոր մէկ տողը կ՚ըսէ.— Երթանք կոտորել դրօշակն եռագոյն։

Եւ սակայն ոչ մեր կրօնապետներուն եւ ոչ ալ Բարեգործականի կուսակիցներուն գործն կուգայ։ Խորհրդածութիւնները կը թողունք ընթերցողներուն։ Այս առթիւ մեր շնորհաւորութիւնը հայ երգի վարպետին՝ Պ. Կանաչեանին, որ կրցաւ քանի մը տասնեակ սուրիական ոսկիները (1400 ֆրանք) մերժելով հայկական խորհրդանշանը անգամ մը եւս բարձրացնել հոն ուր պէտք է մնայ։

Շահրոզ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խաչ մը

—•—

Երեւանի Պետ. Թանգարանը վերջերս ձեռք ձգեց հնագիտական եւ ոսկերչական արուեստի տեսակէտով մեծարժէք ոսկիէ խաչ մը, որ գտնուած է պատմական Դուին քաղաքին մէջ։

Ներքին Դուին գիւղէն Հեղինար Խուդոյեան, բամպակի արտին մէջ, քաղհանի ժամանակ, հողին տակ կը գտնէ խաչ մը, զոր կը տանի Երեւան եւ կը յանձնէ Պատմ. Թանգարանին։ Պրպտում կատարելու համար տեղւոյն վրայ, Դուին կը ղրկուի Ս. Բարխուդարեանը, որու քննութիւններուն համաձայն, խաչը գտնուած է Թոփրաղ-Ղալա գիւղի մէկ արտին մէջ, որ քանի մը տարի առաջ յանձնուած էր Ներքին Դուինի հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեան։ Խաչը թաղուած տեղը կը գտնուի Ներքին Դուին գիւղէն դէպի հարաւ եւ Թոփրաղ-Ղալա գիւղէն դէպի արեւմուտք մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։

Պատմական այդ վայրին մէջ գտնուած խաչը զուտ ոսկիէ շինուած է (92 յարգի) եւ կը կշռէ 18.4 կրամ։ Վերջին թեւի ծայրը ագուցուած է լայն օղակով կանթ մը։ Թեւերուն մէջտեղը ագուցուած է ոսկիէ երեքական թելերէ հիւսուածք մը, որ վերէն վար ունի 11 հանգոյց, իսկ ձախէն դէպի աջ՝ 8 հանգոյց։ Խաչին 4 թեւերուն վերին երեսին վրայ, եզերքներէն, շղթայաձեւ շարուած են ոսկիէ մանրահատիկ գնդիկներ, որոնք խաչին ամէն մէկ թեւին երկու ծայրերը կը վերջանան համեմատաբար աւելի մեծահատիկ գնդիկներով։ Խաչին կեդրոնը, առանձին ոսկիէ շրջանակի մը մէջ զետեղուած է մութ կարմիր թանկագին քար մը, որուն վրայ նուրբ գիծերով փորագրուած է թռչուն մը։

Խաչը պատրաստուած է ձեռքով, այսինքն ձուլածոյ չէ, վրայի զարդարանքները զօդուած են խաչին թեւերուն։

Այս խաչը քանի մը տեսակէտով հնագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Նախ պատրաստուած է հայ վարպետի մը ձեռքով եւ ոչ թէ ստացուած Բիւզանդիոնէն։ Ճշդութեամբ որոշել ժամանակը, կարելի չէ։ Բայց կասկած չկայ, որ շինուած է Բիւզանդիոնի հետ Հայաստանի ունեցած առեւտրական յարաբերութիւններէն առաջ։ Խաչին վրայի ոսկեթել հիւսուածքն ընդօրինակուած է այդ շրջանին վերաբերեալ ճարտարապետական կառուցուածքներու խոյակներուն վրայ քանդակուած բոլորովին յարեւմտան զարդարանքներէն։ Միւս կողմէ խաչին սիրտին վրայ քիչ մը թեք ագուցուած քարը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Սասանեան շրջանի (Գ.-Դ. դար) կնիք մը, որ աւելի կանուխ պատրաստուած է քան խաչը, եւ նախապէս իբրեւ կնիք ագուցուած՝ մատանիի վրայ, յետոյ միայն դրուած խաչին վրայ իբրեւ զարդարանք։

Թէ այս գիւտը, եւ թէ Պատմ. Թանգարանի նմոյշները, Դուինէն բերուած, ցոյց կուտան որ տակաւին ի՜նչ թանկարժէք առարկաներ կան թաղուած Հայաստանի նախկին մայրաքաղաքին աւերակներուն մէջ։

Չեչաքարէ կղմինտր

—o—

Երեւանի բազմարուեստեան վարժարանի ճարտարապետներէն Արսէն Մանանդեան փորձեր կը կատարէ չեչաքարով կղմինտր պատրաստելու։ Այդ փորձերը շատ յաջող արդիւնք տուին, եւ բազմարուեստեան վարժարանի մասնագիտական յանձնախումբին գնահատութեան արժանացան։ Նոյն յանձնախումբին տեղեկագրին համաձայն, չեչաքարէ կղմինտրները կը գերազանցեն կաւէ եւ աւազէ պատրաստուած կղմինտրները, որովհետեւ

1.— Նախ շատ թեթեւ են։

2.— Ջուր չանցընելու տեսակէտով աւելի ապահով են։

3.— Աւելի աժան են։

Մասնաւոր քննութիւն կատարուած է Կոտայքի, Անիի, Լենինականի չեչաքարերուն մասին, եւ հարկ տեսնուած է չեչաքարէ կղմինտր պատրաստելու երկու կայաններ սարքել Երեւանի եւ Լենինականի մօտ։ Չեչաքարէ կղմինտր պատրաստելու հնարաւորութիւններ կան նաեւ Զանգեզուրի եւ Լոռիի մէջ,։

Կղմինտրի պատրաստութիւնը կարելի է թէ մեքենաներով եւ թէ ձեռքով։

Բազմարուեստեան վարժարանի փորձագիտական բաժինը կ՚աշխատի նաեւ հարթ տանիքներ շինել չեչաքարով։

Սեւանի ձուկեր

—•—

Այս տարի, գարունը կանուխ բացուելուն, Սեւանի ձկնորսական ընկերութիւնը առատ ձուկ կրցաւ հայթայթել։ Ապրիլին որսացուած է 348.9 կենդինար ձուկ, մասնաւորաբար իշխան, բախտակ, կողակ։ Մայիսին՝ 2164.9 կենդինար։ Յունիսի առաջին հինգ օրերուն՝ 674 կենդինար։

Սեւանի ձկնորսական ընկերութիւնը բանակցութիւն կը կատարէ առեւտրական կազմակերպութեանց հետ օգնութեամբ ձուկ հայթայթելու համար մինչեւ Երեւան, կամ մինչեւ Լենինական։ Մինչեւ այժմ ձուկը կը փոխադրուի ինքնաշարժով, սակայն օդանաւով փոխադրութիւնը նախընտրելի է, որովհետեւ թէ աժան է եւ թէ արագ կը կատարուի։ Օդանաւերը կրնան թարմ ձուկը առնել Նորադուզի ձկնորսանէն եւ անմիջապէս փոխադրել պահանջուած վայրը։ Ջուրէն հանուելէ կէս ժամ վերջ, իշխան ձուկը կրնայ ճամբորդել Երեւանի եւ Լենինականի ճաշարանները։

Ներկայիս որսացուած ձուկին 50 առ հարիւրը շուկայ կը հանուի թարմ թարմ, իսկ մնացեալ մասը սառի մէջ կը դրուի։ Օրական միջին հաշուով Երեւան եւ Լենինական կը փոխադրուի 7 թոն ձուկ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռումանիայէն 30 հազար գաղթական

—o—

Այս տարի 30 հազար թուրք գաղթական պիտի տարուի Ռումանիայէն։ Մինչեւ հիմա Թուրք հիւպատոսարանը արձանագրուած են 26.270 հոգի որոնցմէ 7262 հոգին անցեալ տարուընէ պատրաստ էին եւ իրենց ինչքերը ծախած են։ Միւսներն ալ այս տարուան քաղը ընելէ եւ ծախելէ վերջ աշնան գաղթելու պատրաստ պիտի ըլլան։

Ռումէն կառավարութիւնը յօժարած է հաւաքական անցագիր տալ գաղթականներուն, այսպէս մեծ ծախք մը ազատելով զանոնք։ Զորս չոգենաւեր կը գտնուին Թրակիոյ մարդպանութեան տրամադրութեան տակ, գաղթականները առաջին առթիւ Քոսթանցայէն փոխադրելու համար։ Գալիք գաղթականները մեծ մասով Սիլիսթրէ, Փազարճըգի եւ Քոսթանցայի շրջաններէն են։

Եւկօսլաւիայէն 200 գաղթականներ Պոլիս հասան եւ Էլազիգ պիտի ղրկուին։

ՊՈԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

180,000 ոսկի հատուցում կը պահանջէ Պատրիարքէն եւ գերեզմանատան եռաչխաւորներէն

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը իրաւական Դ. ատեանին առջեւ, նոր դատ մը բացած է պատրիարքին եւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին չորս եռաչխաւորներուն դէմ։ Քաղաքապետութիւնը կ՚առարկէ թէ, իր դէմ դատ բացուած ըլլալուն հետեւանքով, երեք տարի առաջ չկրցաւ ծախել գերեզմանատան հողը եւ սակէ 180.000 ոսկիի վնաս կրած է, համաձայն փորձագէտներուն տեղեկագրին։ Հետեւաբար կը պահանջէ որ այդ հաշուին պատրիարքը 140.000 ոսկի, եռաչխաւորները հաւաքաբար՝ 40.000 ոսկի վճարեն իրեն։

Դատարանը քաղաքապետութեան այս պահանջմնագիրը բառ օրինի հաղորդած է պատրիարքին եւ չորս եռաչխաւորներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, 4 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն, մասնակցութեամբ Փրիվայի «Յառաջ» եւ Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբերուն սեղան մը սարքած էր ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի մահավճռին բեկման առթիւ, Պլէօ ճաշարանին մէջ։

Ճիշդ որոշեալ ժամուն բոլոր տրամադրելի սեղանները չուրջ բոլորուած էին հայրենասէր եւ խանդավառ երիտասարդներ։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Վարդան Շահպազեան (Լիոնէն) որ մեծ սրամտութեամբ կատարեց իր պաշտօնը։ Իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.— «Այսօր ուրախութեամբ կ՚ողջունենք մահուան վճռին բեկանումը եւ մեր ողջոյնը ղրկելով, կը պարպենք մեր բաժակները անմեղ կորիճներու կենացը, հաւատալով արդարութեան վերջնական յաղթանակին» ։Յետոյ երգուեցաւ նաեւ «Մըշակ բանուոր»ը։ Երգեցին ընկեր Գ. Փոյաճեան, Պ. Մինասեան, Օր. Ն. Մաաթէոսեան եւ տիկին Թէքթէքեան։ Կոմիտէին կողմէ խօսեցաւ ընկ. Ներշան Թէպոյեան, շեշտելով «Արմատացնենք մեր մէջ այն ոգին որ ի յայտ բերին Ամերիկայի մեր ընկերները, արհամարհելով բոլոր սոորին դաւերը որ կը նիւթուին զաճաճ սարկամիտներու կողմէ»։

Պ. Մինասեանի «Ես իմ անուշ Հայաստանին» արտասանութենէն վերջ, խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուեցաւ որմէ գոյացաւ աւելի քան 300 Ֆր.։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ Յ. Տէր Սարգիսեան, Ս. Պիլալի, Ա. Փոյաճեան (Ռոման), Փր. Դանիէլեան (Փօն տ՚Օպնա), ինչպէս նաեւ Փրիվայի ընկերներէն Մ. Ճիմճեան։ Մէկ ընդ մէջ ազգային յեղափոխական երգեր երգելով սրահէն բաժնուեցանք ժամադրուելով կիրակի (7 յուլիս), Փրիվայի «Յառաջ» խումբի կողմակերպած դաշտահանդէսին, Փլավիաքի (Արտէշ) մէջ։

Օշին Երանգունի

ՍԱՄՈՒԼ

Հին ցաւեր

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը գիտել կուտայ արդար դառնութեամբ (27 յունիս).

— «Հին ցաւ է հայկական օտարամոլութիւնը։

Խոնարհիլ օտարի առջեւ եւ սիրել զայն սեփական արժէքներու ստորագնահատման, ուրացման գնով։ Սիրել զայն նուաստօրէն, ստրուկի մը պէս, կապկելով անոր նոյնիսկ յոռի սովորութիւնները եւ աղարտել իր ցեղային ոգին ու նկարագիրը։

Տխուր այս երեւոյթին ականատես էք գրեթէ ամէն տեղ։ Ու տխուր այս գիծը, մեր ազգային բոլոր անժըխտելի առաքինութիւններու կարգին, սեւ թելի նման հիւսուած է մեր բովանդակ պատմութեան։

Ոչ թէ Վարդանեան, այլ Վարդանով կը սիրէ մականուանուիլ հայ մարդը նոյնիսկ Հայաստան աշխարհի, Երեւանի մէջ։ Իսկ, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, լեզէոն են արդէն հայ ծնողները ու ձաները, որոնք տակաւին կը պարծենան որ ամերիկացիին «հա՛սարա՞ծ» են արդէն, իրենց սեփական անունն իսկ ուրանալով։

Լեգէոն է թիւը այսօր այն Հայերուն, որոնք, Թուրքէն հալածական ու թրքական եղեռնին իրենց հարազատները զոհած, ազատ արտասահմանի մէջ անգամ թուրքերէն կը խօսին, թուրքերէն կ՚երգեն, նոյնիսկ Թուրքիան կ՚երազեն… Ստոյգ վիճակագրութիւնը կը պակսի, բայց անկասկած է որ հայ հայրենիքէն դուրս, տարագիր հայութեան խոշոր մէկ մասը իր մայրենի լեզուով չի խօսիր, նոյնիսկ իր ընտանիքին մէջ։ Ու ողբերգութիւնը հոն է, որ չի խօսիր ոչ թէ իրերու հարկադրանքով, ու կը խօսի ոչ թէ այն երկրի լեզուն, ուր ապաստան գտած է եւ հիւրընկալուած եւ որու բարիքները վայելելու համար շահ ունի այդ լեզուն խօսելու, այլ կը խօսի թուրք լեզուն, զարշանք պատճառելով զինք լսող արեւմտեան ու օտարին, բայց ինքը եւ երբեք չզգուելով իմքնիրմէն։

Օտարամոլ հայ մարդու համար միշտ նուազ արժէքաւոր են կամ բնաւ արժէք չունին հայ դպրոցն ու մամուլը, արուեստն ու գրականութիւնը, մտաւորականն ու գործիչը, հայրենիքն ու մշակոյթը։ Ընդհանրապէս տգէտ ու եսական, այդ մարդիկը օտար վարժարաններ կը ղրկեն իրենց զաւակները, առանց նոյնիսկ մայրենի նախնական կրթութիւն մը ապահովելու անոնց։ Կը նախընտրեն օտար թերթ կարդալ, զոր չեն ալ հասկնար յաճախ։ Կը խուսափին հայկական հաւաքոյթներէ եւ սիրամարգի պէս պճնուած օտար շրջանակներու մէջ կ՚ուզեն փայլիլ, հակառակ որ ծիծաղելի կ՚ըլլան իրենց կեղծ ձեւերուն մէջ։ Կ՚երկրպագեն օտար կեղծ կամ իրական համբաւներու, զորս չեն ճանչնար իրապէս։ Կը սիրեն ունկնդրել օտար երաժշտութիւն, զոր չեն ըմբռներ երբեք ու համ ալ չեն առներ իսկ։ Իրենց հետաքրքրութիւնը — որքան ունին — կը կեդրոնացնեն իրենց ազգութենէն ու ազգային կեանքէն դուրս օտար ու անհարազատ երեւոյթներու վրայ միայն, ու ամօթէն կը շառագունին յաճախ, երբ օտար բարեկամներ հարցում մը ուղղեն իրենց պատմութեան ու հայ կեանքի ամէնէն հանրածանօթ դէպքերու մասին ու… պատասխան չառնեն… Կը սիրեն ծռիլ օտարին առջեւ ու առիթ կորսնցնել հարազատի գլխուն։ Կը սիրեն իրենց ամենափոքրիկ վէճերն անգամ օտար դատարաններու առջեւ տանիլ ու յաղթանակներու գերագոյնը տարած ըլլալ կը կարծեն կամ գերագոյն երանութեան մէջ լողալ, երբ պատժել կամ վնասել տուած են իրենց հարազատ օտար ոյժի մը միջոցաւ…

Օտարամոլութեան այս գիծը զարհուրելի ողբերգութեան վերածած է հայ կեանքը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ը Ռայաքի մէջ

—•—

ԶԱՀԼԷ, (Յառաջ).— Մօտաւորապէս տարի մը առաջ կարճ թղթակցութիւն մը ղրկած էի «Յառաջ»ին պարզելով Ռայաքի փոքրաթիւ, սակայն խանդավառ գաղութի հոգերը։

Այդ կարճ այցելութեան ժամանակ գրեր էի որ եասնդուն պատանինեբու հոյլ մը կը գտնուէր հոն, անմըշակ մնացած։ Եւ չէշտեր էի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի մը անհրաժեշտութիւնը։ Ուրախ եմ աւետելու որ արդէն իրականութիւն է այդ բաղձանքը։

Մօտ 20-25 երիտասարդներ ջերմօրէն կը նետուին այս ձեռնարկին մէջ, սաեղծելով նաեւ համակիր շրջանակ մը եւ ապահովելով գաղութի գնահատանքը թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Մէկ ամսուան գործունէութիւնը ցոյց կուտայ թէ անոնք շատ լաւ ըմբռնած են միութեան ծրագիր-կանոնագիրը։ Մասնաճիւղը որոշած է պաշտպան կանգնիլ բոլոր կարեւոր տօներուն եւ ի հարկին նախաձեռնարկ ըլլալ եւ իբրեւ միութիւն հովանի ունենալ հալածական հայութեան խորհրդանշանը։

Հիմա Հ. Մ. Ը. Մ.ը գտնուելով լաւագոյն ձեռքերու մէջ, մեծ յոյսեր կը ներշնչէ բոլորին։ Արդէն ունեցաւ իր սեփական դաշտը եւ կազմուեցաւ Ֆութպոլի Ա. խումբը, իր համազգեստով։ Խումբին մաս կը կազմէ նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վերջին մրցման ախոյեան քաջամարտիկն Օննիկ Պալըքճեան, հազիւ 17 տարեկան։

Ս. Յ. Ռեհան

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Արմանքն ու զարմանքը Սթարովսքիի աչքերը կապկպած էին այն առտիճան, որ կատարեալ անակնկալ մըն էր, իրեն համար։ Հող՝ անշարժ էր իր ոտքին առջեւ, որ իր գլխանոցը աչքերուն վրայ իջեցնելով անմիջապէս ապայակոյտին կայանը վերադարձաւ։ Սթարովսքի մնաց, ըսենք, իր մտածումներուն մէջ թաղուած։ Կը նախատեսէր իրեն վիճակուած ճակատագիրը, ուր զինուորը մեքենայ մըն է զոր կառր կառր կ՚ընեն, առանց խղճահարութեան։ Բարձրաստիճան սպայի մը տեսլութեան առարկայ դառնալ, ամէն ինչ ըսել է, անպաշտպան՝ ամէնէն օտար եւ ամէնէն անգութ վրէժխնդրութեան նըշաւակ ըլլալ։ Ստորակարգին եւ հրամայողին միջեւ որ եւ է կապ չկայ, մէկը թագաւոր է, միւսը ստրուկ։ Վտանգներու եւ փառքի այն յարակցութիւնը, որ Եւրոպայի բանակներուն մէջ բոլոր շարքերը ուժեղ համակրութեամբ մը կը միացնէ իրարու, Ռուսիոյ մէջ անծանօթ է, ուր քանի մը սպաներ ուզածնուն պէս շարժման մէջ կը դնեն կամ կը փճացնեն այն մարդկային գործիքները՝ որոնց զինուոր անունը կուտանք։

Հա՞րկ էր որ Շուշանի գժրախտ սիրահարը երթար իր թշնամիին ով ըլլալը յայտնէր։ Իր պատմածներուն ոչ ոք պիտի հաւատար, ապացոյցները եւ վկաները կը պակսէին, սիրեց աւելի լռել եւ լուռ ու մունջ սպասել, ինչ որ իր ճակատին գիրը կը վերապահէ իրեն։ Բայց այնքան ահաւոր թշնամի մը չինած էր, որ իր հանդիստն իսկ նոյնքան վտանգաւոր էր իրեն համար, որքան բացէ ի բաց յանձնարարուած յարձակում մը, ինչ որ անողորոյն փորձառութիւն մը՝ շատ չանցած՝ պիտի սորվեցնէր։

Այն տեղեկութիւնները, զորս քաղեց խնդրոյ առարկայ սպայի մասին, չէին կրնար զինքը ապահովել։ Կախէթցի պետի մը տղան էր, հռչակաւոր իր աւազակութիւններով, եւ որուն ցեղը արինադանդ հռչակ մը ստացած էր իր յանդգնութեամբ եւ գործած վայրագութեամբ։ Ռուս կառավարութիւնը այս ահարկու պետը կը գործածէր քանի մը ընդդիմադիր հորդաներ, հլու հպատակ դարձնելու, եւ իբր վարձք՝ հօրը մատուցած ծառայութեան, իր զաւակը ստացած էր բարձրագոյն աստիճան մը մուկովեան զօրախումբերուն մէջ։ Սէն-Փեթերպուրկի դահլիճին քաղաքականութիւնը այս կարգի միջոցները կ՚օգտագործէր, որոնք իր ճամբան կը հարթէին վայրի ցեղերու կատարեալ նուաճման, որոնք այնքան խոշընդոտներ կը հանէին իր իշխանութեան տարածման։ Անհամբոյր, կեղծաւոր, անզուգական յանդգնութեան տէր, իր կամքէն զատ ուրիշ անգիտակ, երբ սկզբունք իր կիրքերը ճանչցող, երիտասարդ Թեչինոֆի (այս է անունը սպային) զինքը շրջապատողներուն այն տեսակ երկիւղ մը կը ներշնչէր ինչ որ ազատ ձգուած վայրի անասուն մը՝ քաղաքի մը բնակիչներուն։ Քաղաքակրթութեան չընտելացած, բայց այնքան ճկուն, որքան յայտնի բնաւորութեան մը տէր, գիւղերու հաշտուած էր կարգապահական եւ ընկերական արտաքին կերպերուն հետ։ Իր ախորժելի արտաքինով, թաւշապատ եւ փայլուն մուշտակին տակ, վագրի աչքը կը կայծկլտար եւ լեռին կը ցուցնէր մահացու իր ճիրանը։

Սթարովսքի շուտով զգաց իր վտանգալից դրութիւնը, ուր ճակատագիրը եւ իր քաջութիւնը զինքը դրած էին։ Յանկարծ դաղտագողի հալածանք մը, որու մասին անոնք միայն կրնան գաղափար մը ունենալ, որոնք կը ճանչնան բանակները, եւ անոնց ներքին կազմակերպութիւնը, թունաւորեց բոլոր իր վայրկեանները, իր հանգիստը տակնուվրայ ըրաւ, կեանքը վրդովեց, իր համբաւին վնասեց, իր պետերուն մօտ կասկածելի դարձուց զայն, ուրախութիւնը, առողջութիւնը եւ երջանկութիւնը խանգարեց։ Ամէն ինչ որ, իբր սպասարկութիւն՝ տաժանելի, սիրտ խառնող եւ արկածալից էր, իրեն վիճակեցաւ, դաւաճան տեղեկագիրներ զինքը ամբաստանեցին, եւ յանցապարտ նկատեցին, կարգապահութեան դէմ իր ամէնէն թեթեւ սխալները խստօրէն պատժեցին, թակարդներ լարեցին իրեն դէմ, լրտեսներով շրջապատեցին զինքը։ Ամէն տեղ Թեչինոֆի ձեռքը տեսաւ, բայց անոր յամառող վրէժխնդրութիւնը չբաւականացաւ իր ոտքերուն առջեւ ամէն տեսակ չարչարանք եւ ձանձրոյթ յարուցանելու։ Շատ չանցած՝ աւելի ծանր ամբաստանութիւններ արձակեցին խեղճ զինուորին դէմ։ Իր ունեցած յարաբերութիւնները Գուրգէն ընտանիքին հետ, երբ ոճիր նկատեցին, ամէնէն սուր գրոյցներ շրջան ընել տուին իրեն դէմ։ Քիչ առաջ իր ընկերները հոգի կուտային իրեն եւ իր պետերուն մօտ յարգանք կը վայելէր, տեսաւ որ ոմանց կարծիքը խաթարեր է, եւ ուրիշներու բարեկամութիւնը։ Այս հարուածները այնքան աւելի ահաւոր էին, որքան անոնք կը մեկնէին անծանօթ ձեռքէ մը։ Իր թշնամին այս չարակամ հետապնդումին, որ իր բընութիւնն իսկ կը յայտնէր, կը միացնէր այն խորամանկութիւնը եւ նենգամիտ հաշիւներ զորս բոլոր ճամբորդները գիտած են վայրի ժողովուրդներուն մէջ։ Սթարովսքիի դըպաւորը, որ մէկէ աւելի անգամներ առիթն ունեցած էր հիանալու այս երիտասարդին ուղղամտութեան, արտաքութեան, անկեղծութեան եւ պարկեշտութեան մասին, որ դեռ չէր հաւատ ընծայեր այն ամէն տեսակ անհիմն բսի-բսաներուն, որոնք կը միտէին դաւաճանօրէն անոր նկարագիրը ծաղկելու եւ իր վարմունքը կասկածելի դարձնելու, այս յարգելի անձը զայն կը պաշտպանէր ամէնուն դէմ, բայց իր պաշտպանեալը չափազանց զօրաւոր կուսակցութեան մը հետ գործ ունէր։ Այս երկարատեւ չարչարանքին ենթարկելէն յետոյ այս խեղճ զինուորը, եւ իր անուան ու իր անձին վրայ խել մը կասկածներ տարածայնելէն յետոյ, զայն մեցնելու համար, դիմեց աւելի զօրաւոր միջոցներու։

Դարունը արդէն շատ յառաջացած էր, եւ զինուորական գործողութիւնները քանի մը ամիսներէ ի վեր ընդմիջուած, կը վերստանային իրենց յառաջխաղացումը։ Սթարովսքի իր հակառակորդին մեքենայութեանց եւ լրտեսութեան նշաւակ, համարձակած չէր Շուշանը վերադառնալ։

(7)

ԹՈՒՆԸ ԸՆԴՀԱՐՄԱՆ ՄԸ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ԱՆՎՐԷՊ ԾԱԳԻԼ, ԵԹԷ ՎՃՌԱՊԷՍ ՋԱՐԳԻԼՈՒԻ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ»։

Բանաձեւը կը խօսի նաեւ ուրիշ հարցերու մասին, պահանջելով ամուր պահել ազգային դրամը, եւ եռագոյն դրօշին տակ համախմբուիլ, բարեկար – գելու համար պետական մեքենան։ Կը թելադրէ անմիջապէս հաստատել հա – մեմատական ներկայացուցչութիւն, վերահաստատել պետութեան հեղինա – կութիւնը, փութացնել ընտրական օրէնքը եւն.։

⁂ Կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, ներքին նախարարը հաղորդած է ձախակողմեան ցուցարարներուն թէ կրնան միայն երկու դրօշ գործածել — մէկը եռագոյն — եւ 30 խորհրդանշաններ, որոնց վերտառութիւն– ները պէտք է իրեն ներկայացուին կանխաւ։

Ժողովրդական ճակատի յաղթանակը

Աթէնքի «Նոր Օր»էն կ'իմանանք թէ Քոխինիոյ (Պիրէոս) գաղթակայա – նին մէջ ալ թաղ. խորհուրդի ընտրութիւն կատարուելով, յաղթանակած է ժողովրդական ցանկը, հակառակ խառնակիչներու բոլոր դաւերուն։ Ընտրու– թեան առթիւ արձանագրուած էին 620 թաղեցիներ։ Բացարձակ մեծամասնու– թեամբ (496 — 483) ընտրուած են 12 ժողովրդական ընտրելիները։

Ֆիքսի եւ Լիփազմայի գաղթակայաններէն վերջ, երրորդ յաղթանակն է որ կը շահի ժողովրդական հոսանքը։ Քոխինիա հակառակորդներուն միջնա – բերդն էր։

Դատաքրական գործունէութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

ՍՈՖԻԱ, 3 յուլիս (Յառաջ).— Վերջերս ոստիկանութիւնը երեւան հանեց պուլկար ապօրէն համայնավար կազմակերպութեան երեք ղեկավարները։ Դեռ ապրիլ 20էն ոստիկանութիւնը գտած էր անոնց հետքը։ Կալանաւորներէն մէկը Հայ մըն է՝ Գաբրիէլ Սարգիս Գաբրիէլեան, Վառնայէն։ Անոնք առաջին հարցաքննութեան իսկ խոստովանութիւններ ըրած են։ Պուլկարը 1923ի ան – դամ է եղած, Խոզքովայի մէջ, կոմսոմոլին, եկած է Սոֆիա ու կապուած է համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին։ Այն ատեն իրեն պաշ– տօն տրուած էր բանալ Թուրքիոյ անցքը, ինչ որ կատարած է։ Բայց, երբ ոս– տիկանութիւնը պրպտումներ է կատարած, իր ընկերը նոյն թաքուն ճամբով փախած է Յունաստան։ Գաբրիէլեան անցեալին մէջ դատապարտուած է, պե– տութեան պաշտպանութեան օրէնքին համաձայն, 15 տարի բերդարգելու – թեան։ 7 տարի բանտ մնալէ վերջ, ազատ ձգուած է։

Ձեռք անցուած ծածկագիրներէն եւ փաստաթուղթերէն կը հասկցուի թէ Պուլկարիան բաժնուած էր 16 շրջաններու, որոնց ամէն մէկ ծածկանուններ կը կրէ ինչպէս, օրինակ, Սոֆիան՝ Քուպա, Պուրկազը՝ Մեքսիքօ, Վառնան՝ Քո– բէա եւայլն։

«Մինչեւ ծայրը պիտի երթանք»

Շաբաթ օր Մուսոլինի Էպօլի (Նափոլի) գնաց, աչքէ անցնելու համար 5000 զինուորներ որոնք արեւելեան Ափրիկէ կ'երթային։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը «մտած են պայքարի մը մէջ որ մինչեւ վերջը յառաջ պիտի տարուի, ինչ որ ալ պատահի»։ Եւ շա– րունակեց.

— «Իտալական բանակը միշտ ալ յաղթած է բնիկ ցեղերուն։ Ատովան բացառութիւն մը եղաւ, երբեւ հետեւանք խորհրդարանական կառավարու – թեանց համբակութեան, ինչպէս եւ անոր համար որ մեր 14.000 զինուորները ջախջախուեցան 100,000նոց բանակէ մը։ Այսօր բովանդակ Իտալիան իր զօրքին կռնակն է եւ թող գիտնան թէ մեր ամբողջ ժողովուրդը հանդիստ եւ անօգուտ կեանքէ մը կը նախընտրէ հերոսութիւնն ու վտանգը։ Իտալական ազգը ամ – բողջութեամբ պիտի մասնակցի պատմութեան այն փառաւոր էջերուն որ պի– տի գրուին իր զաւակներուն կողմէ»։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը Լոնտոն հասաւ երէկ, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ նախարարներուն հետ, իտալեւհաբէշական վէճի մասին։ Անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ Ազգերու Դաշնակ– ցութիւնը ո՛ր աստիճան պիտի աջակցի, վէճը խաղաղութեամբ լուծելու հա – մար։ Հետզհետէ կը հաստատուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը տրա – մադիր չէ շատ յառաջ երթալու եւ Իտալիան պաղեցնելու։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ որոշած ըլլալով չէզոք մնալ, անգլ. կառավարութիւնը անելի մը մատնուած է։ Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է հաւատալ թէ Ազ– գերու Դաշնակցութիւնը պիտի կրնայ վճռական դեր կատարել կամ պատժա– կան տնօրինութիւններ սահմանել։

350,000 գերման նախկին ռազմիկներ կ'ողջունեն զինուորութեան վերահաստատումը

Կիրակի օր աւելի քան 350,000 նախկին ռազմիկներ համախմբուեցան Քա– սէլի մէջ (Գերմանիա), շնորհակալութիւն յայտնելով Հիթլէրի, պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ։ Օրուան ճառախօսները միեւնոյն ատեն խօսեցան խաղաղութեան մասին, յայտարարելով թէ զանազան երկիր – ներու նախկին ռազմիկներու մերձեցումը լաւագոյն միջոցն է ապահովելու խաղաղութիւնը։ Ընկերակցութեան նախագահը յայտարարեց թէ Գերմանիա երբեք չպիտի կրնար բանակ մը ունենալ, եթէ չըլլար նացի կուսակցութիւնը։ Ցաջորդաբար խօսեցան նաեւ երեք զօրավարներ, (մէկը՝ Հիթլէրի ներկայա– ցուցիչը), շեշտելով թէ միութեան կապը ամուր է Գերմանիոյ նախկին բանա– կին եւ նոր բանակին միջեւ։

Պատկառելի տեսարան մը կը ներկայացնէր նախկին ռազմիկներու թափօ–

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՑԸՏԱՋԳՈՒԱԾ է այս Ուր– բաթ (Յուլիս 12) իրիկուան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի)։

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ըը։ Շատերը գիշերն ի բուն քալեր էին, երկրին զանազան մասերէն։ Թափօրին վերեւ կը սաւառնէին 20.000 կարմիր դրօշներ, կայսերական Գերմանիոյ եր – կաթեայ խաչանիշով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ երրորդ հանգրուանին՝ Շարլըվիլ–Մէց մըր – ցումը (161 քիլոմեթր)։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 12.30ին։ Ճամ– բու ընթացքին հեծելանուորդները այնպէս արագ կը քշէին իրենց հեծելանիւը որ, շատեր իրենց հեծելանիւով միասին վար իյնալով վտանգաւոր արկածներ պատահեցան։ Վիրաւորեալներուն մէջ կը գտնուին նաեւ երկու հռչակաւոր Ֆրանսացիներ՝ «Լեռներու Թագաւոր»ը Ռընէ Վիէթթօ եւ Ռօժէ Լափէպի։ Ա– սոնք տեղին վրայ դարմանուելով մեծ դժուարութեամբ շարունակեցին մր – ցումը։ (Առաջինը վիրաւորուած է գլուխէն, իսկ երկրորդը՝ ոտքերէն)։

Մէցի 17 քիլոմեթր մնացած երեք նշանաւոր ախոյեաններ՝ Ֆրանսացի Մօ– րիս Արչամպօ, պելճիքացի Տանիէլ եւ իտալացի Ռաֆայէլ տի Փաքօ փախուստ տալով խումբէն կը հասնին Մէց առանձին եւ հոն հազարաւոր հանդիսա – տեսներու ներկայութեան տեղի կ'ունենայ ճակատագրական մրցումը (ըս – փրինթ), եւ իտալացի տի Փաքօ կը հռչակուի յաղթական 161 քիլոմեթր ճամ– բան կտրելով 4 ժամ, 29 վայրկեան, 7 երկվայրկեանէն (ժամական 35 քիլո – մեթր 895)։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ չորրորդ հանգրուանին՝ Մէց – Պէլֆօռ, (220 քիլոմեթր) մրցումը։ Հեծելանուորդները մեկնեցան առտուան ժամը 9.30ին։ Մէցէն եօթը քիլոմեթր հեռու՝ Մօթիններ – լէ – Մէց եւ Ժիւ - օ - Արշ ճամբուն վրայ անծանօթներու կողմէ տեղաւորած էին շիշերու կտորներ եւ գամեր։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս լուր տուաւ կազմակերպիչ մարմնին որ ուղե– գիծը փոխեց փոքր յապաղումով մը։ Այսպիսի դէպք պատահած էր Նիսի մէջ 1931ին։

Պէլֆօռ առաջին անգամ մտան տասը հեծելանուորդներ, բոլորն ալ օտար պելճիքացի, իտալացի եւ գերման, ուր յաղթական հռչակուեցաւ պելճիքացի Ժան Աէրց, 220 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 14 երկվայրկեանէն (ժա– մական 31 քիլոմեթր 411)։ Ընդհ. դասաւորման մէջ մեծ փոփոխութիւններ ե– ղան։

Երէկ, երկուշաբթի պիտի կտրէին Պէլֆօռ – Էվիան ճամբան, 320 քիլո – մեթր։ Այս հանգրուանը բաժնուած է երկուքի, առաջինը՝ Պէլֆօռ – Ժընեւ 262 քիլոմեթր խմբովին, իսկ երկրորդը՝ Ժընեւ – Էվիան 58 քիլոմեթր ժամա– կան վազք առանձին, մէկ – մէկ վայրկեան յապաղումով։

Այս հանգրուանէն յետոյ կը սկսի բուն լեռներու մրցումները, ուր մեծ անակնկալներու կը սպասուի։ Հ. Ս.

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ խստացուց քաղաքական ապօրէն գործունէութեան դէմ հաստատուած օրէնքը, նոր հրամանագրով մը, որուն համաձայն ներքին նախարարը կրնայ ծանրացնել տուգանքը, մինչեւ վեց ա– միս բանտարկել կամ հինգ տարի սահմանէն դուրս հանել անսաստողները։

ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼ Մուհիէտտին, որ ուսումնասիրութիւններ կը կա – տարէր Եւրոպայի մէջ, վերադառնալով յայտարարեր է թէ փողոցները պիտի բարեկարգէ, գամաւոր անցքեր պիտի հաստատէ, ծառեր տնկել պիտի տայ Վոսփորի մէջ եւն.։

Ի ԾՆԷ ԽՈՒԼ – ՀԱՄՐ երեխայ մը, (ինը տարեկան) սկսաւ լսել եւ խօսիլ Լոնտոնի մէջ, երկար դարմանումէ յետոյ։ Մանրամասնութիւններ կը պակ – սին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԶ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ մը, հարիւրապետ Փիւժէ եւ իր ուղեւորը Կէնկօ, ջարդ ու փշուր եղան կիրակի օր, Անժէի մէջ, երբ իրենց օդանաւով կը մասնակցէին 12 ժամուան միջազգային արշաւի մը։ Մրցումը շահելու վրայ էին, երբ իրենց օդանաւը ծառերուն զարնուեցաւ։

107 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐ ՄԸ անձնասպան եղաւ Սոֆիայի մէջ, հրապա – րակի մը վրայ, խորապէս յուսահատելով երկու հաւատարիմ բարեկամներու կորուստէն։

350 ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ Թռիչք մը կատարեցին Անգլիոյ մէջ, ի ներ– կայութեան Անգլիոյ Թագաւորին եւ հարիւր հազար բազմութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա թուխ դէմքը, սեւ կրակոտ աչ– քերը, հարուստ, մթնագոյն գիսակ– ները ամենեւին չէին համապատաս – խանում հնաւոր հիւսիսին։ Նա եկած էր հարաւից, ջերմ, արեգնաւէտ հա– րաւից, ուր արեւը մշտապէս եռ է գալիս, ուր դէմքերը ստանում են մուգ վարդի գոյն։ Բայց որքան լոյս և կեանք կար այն մթին աչքերի մէջ, որքան հրապուրանք այն թախծալի դէմքի վրայ։ Նա ներկայացնում էր մի աշխոյժ, անսանձ բնաւորութիւն, սքօղած տխրութեան ամպերով, թա– ղամած դառն յուսահատութեան մէջ։

Նա շարունակում էր նայել։

Վերջապէս շողացին արեգակի ա – ռաջին ճառագայթները եւ երեւան հանեցին շրջակայ տեսարանները։ Ա– հա այնտեղ, հալոցների բարձր ծը – խաններից, թուխ ամպերնման, դուրս էր հոսում թանձր մուխը եւ նսեմա – ցնում էր դեռ նոր լուսաւորուած հո– րիզոնը։ Մարդիկ մրոտած հագուս – տով, մրոտած դէմքով, սեւ, որպէս ուրուական, թափառում էին ծխային մթնոլորտի մէջ։ Այդ տեսարանը սարսափ ազդեց օրիորդի վրայ։ Հա – լոցներից ոչ այնքան հեռու, հանքա– յին քարերի կոյտերի մօտ, գետնի վը– րայ նստած էին նոյնպէս մռայլոտ դէմքեր։ Դրանք ծանր մուրճերով ջարդում էին, մանրում էին քարի մէջ թաղնուած մետաղը, եւ պատրաս – տում էին հալելու համար։ Օդը թն – դում էր հարիւրաւոր կառանների հար– ուածներից։ Ոմանք փոքրիկ սայլակ – ներով մանրած մետաղը քարշ էին տալիս, տանում էին ու ածում առան– ձին կոյտերի վրայ, որոնք բազմաթիւ բլրակների ձեւն էին ստացել։ Այդ բը– լրակներից մի քանիսը ծխում էին։ Ա– ծուխը եւ ծծումբը այրւում էր նրանց մէջ, եւ ուտում, մաշում էր հանքա – յին աւելորդ մասերը։ Օդը այստեղ խեղդում էր ծծումբի կծու հոտով։

Այդ կողմում ամէն առարկայ սեւ գոյն ունէր, կարծես ամէն ինչ սուգ էր զգեցած։ Մետաղի սեւ կղկղանքով պատած էին ճանապարհները, սեւ փո– շին ծածկել էր գործարանների կտուր– ները, սեւացած էին եւ ճնճղուկները, որ բոյն էին դրել այն շինուածքների ծածքի տակ։

Ամէն ինչ սեւ էր, ամէն ինչ մըռ – ռած էր։ Միայն կրակն ու բոցը, որ բորբոքւում էր հալոցների մէջ, ներ– կայացնում էր մի սոսկալի հակապատ– կեր ընդհանուր նսեմութեան մէջ։ Այդ դժոխքում մարդիկ այրւում էին բայց չէին խորովւում։ Հալած մե– տաղը ծփում էր բովերի մէջ, որպէս հրեղէն լճակ։ Երկաթեայ երկայն շե– րեփներով վեր էին առնում բաց դեղ– նագոյն հեղուկը եւ ածում էին արուր– եայ կաղապարների մէջ։ Քրտինքը յորդ վտակներով հոսում էր գործա– ւորների սարսափած դէմքից, բոցը խանձում էր նրանց կիսախարչ երես– ները։

Օրիորդը դէմքը շուռ տուեց զար – հուրելի տեսարանից։

Միւս առարկաները չէին հետա – քրքրում նրան։ Ահա այնտեղ, պաշ– տօնավար զինուորի հասակի կինը, փէշերը վեր քաշած, բոպիկ ոտներով, ցեխը կոխ տալով, վերադառնում էր մերձակայ վտակից, եւ ուսի վրայ դրած լծակի երկու ծայրերից թիթեղ– եայ սաթիլները քարշ տուած, ջուր էր բերում։

Այնտեղ պառաւը մրթմրթալով քը– շում էր դէպի դաշտը իւր մի հատիկ կովը։ Փոքր ինչ հեռու, մի սոտհակ տղայ, առանց անդրավարտիքի, մի – այն շապիկը հագին, նստած էր մերկ ձիու վրայ, եւ նոյնպէս մերկ ոտնե – րով նրա կողքերը ծեծելով, բոլոր ու– ժով վազեցնում էր իւր նիհար եա – բուն, Աստուած ոչ գիտէ, թէ դէպի ուր։ Բայց գիւղի մաղերը ծածանում էին, սատրիկ շփուելով օդի հետ։ Մի կողմում սագերի սպիտակ երամը, ի– րանց լայն թաթիկների վրայ օրօրուե– լով, եւ մի առանձին բաւականու – թեամբ կչկչալով, դիմում էր դէպի մերձակայ ճահիճը։ Փողոցում գիւ – ղացու մանկահասակ աղջիկը, մի քա– նի գրօշներ ափի մէջ պինդ բռնած, վազ էր տալիս դէպի մերձակայ դու– քանը քառորդ ֆունտ շաքար գնելու։ Նրան հանդիպեց մի գրագիր դեղին կօճակներով, ինչ որ ասաց, աղջիկը հայհոյեց նրան եւ փախաւ։

Ուրիշ ոչինչ չէր տեսնում օրիորդը, միայն այստեղ ու այնտեղ երեւում էին մռայլոտ շինուածքներ հազիւ նշ– մարելի լուսամուտներով, որոնք այն– քան առանձնացած էին, կարծես, վախենում էին մօտենալ միմեանց։ Պահապան զինուորները, չափաւոր քայլերով, անցուդարձ էին անում դռների առջեւ։ Օրիորդի արտասու – քով լցուած աչքերը յառած էին դէպի այդ կողմը։ Երկար նայում նա եւ, կարծես, աչքերով աշխատում էր ներս թափանցել այդ մռայլոտ շին – ուածքների հաստ պատերից։ Ծանր, երկաթապատ դռներից մէկը բաց – ուեցաւ եւ դրսում յայտնուեցաւ մի մոխրագոյն խումբ։ Շրջապատուած զինուորներով, խումբը շարժուեցաւ դէպի այն կողմը, ուր կանգնած էր սպիտակ տնակը։ Նրանք կրում էին բահեր, բրիչներ եւ փորելու զանազան գործիքներ։ Բայց ինչո՞ւ հսկողու – թեան ներքոյ էին տանում այդ թըշ– ուառ բանուորներին։ Օրիորդի սիր– տը սկսեց բաբախել։ Նա պատրաստ էր վազել, գնալ, մերձենալ նրանց եւ մօտից, շատ մօտից նայել նրանց վը– րայ։ Բայց նրա ոտները չհնազան – դուեցան, ծնկները դողացին, գլուխը պտտուեցաւ, աչքերի առջեւ մթնեց, նա թուլացաւ, ընկաւ պարտիզի վան– դակապատի վրայ։ Մոխրագոյն խումբը հեռուից անցաւ։ Ուշաթափ օրիոր– դը ոչինչ չտեսաւ, միայն նրա ա– կանջներին, որպէս երազի մէջ, զար– կում էին ծանր շղթաների աններդաշ– նակ հնչիւնները...։

Խորին ապշութեան մէջ նա ուշի ե– կաւ։ Անրջային տեսիլքը անցեր էր։ Նրա առջեւ նկարուեցան միեւնոյն մը– խուր, սրտաբեկ տեսարանները։ Նա դանդաղ, դողդողջուն քայլերով սկսեց դիմել դէպի այն սենեակը, որտեղից դուրս էր եկել։ Պարտէզի միջով անց– նելու ժամանակ նրա շրջազգեստի ներքին եզրը բռնուեցաւ վարդենու փշից եւ պատառուեցաւ։ Նա այն աս– տիճան յուզուած էր, որ ոչինչ չզգաց։ Սենեակի դրան մօտ հանդիպեց նրան սպասաւորը, հարցնելով.

— Պարոնները վե՞ր են կացել։

(Շար.)

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւ	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ...... տոլար	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 10 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2853

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ,— ՅՈՒԼԻՍ 10...

Քսանըեօթ տարի առաջ այսօր, Օսմ. կայսրութիւնը անգամ մը եւս կը փրկուէր նոր դէպքով մը,— վերահաստատուած սահմանադրութեան:

Բնականաբար, նոր կացութենէն կ'օգտուէին «բաղկացուցիչ տարրեր»ն ալ, վայելելով տարրական ազատութիւններ, եւ զգալապէս ոտքի կանգնելով:

Իսկ ամէնէն աւելի կ'օգտուէր անշուշտ, տիրապետող տարրը, Թուրքը: Ընդոստ արթնցած իր գարաւոր քունէն, ան վերածնութեան, բացարձակ անկախութեան ծրագիրներ կ'որոճար:

Ճիշդ այդ կէտն էր որ չհասկցան այսպէս կոչուած փոքրամասնութիւնները, ընդհանուր գինարբուքի գոլորշիներուն մէջ:

Կամ երբ հասկցան, շատ ուշ էր արդէն:

Հազիւ ազատած՝ արիւնազանգ բռնակալութեան մը շղթաներէն, անոնք իրենց քաղաքականութիւնը կը վարէին համաձայն օրուան հովերուն: Եւ անարգել թափ կուտային իրենց բոլոր տենչերուն, ցնծութեան չնդալից արտայայտութիւններով:

Օրուան իշխանութիւնը, որքան ալ հաճութեամբ չդիտէր այդ պոռթկումները — մանաւանդ գաւառի մէջ — կը նախընտրէր զգուշանալ միջամտութիւններէ:

Ան չտեսնելու կամ չհասկնալու կը զարնէր, որպէսզի կարենայ լրացնել երկու հիմնական առաջադրութիւններ,— 1. ապահովել կայսրութեան հողային եւ քաղաքական ամբողջութիւնը.— 2. խմբել եւ կազմակերպել Թուրք ժողովուրդը, որ իր հպատակներէն ետ մնացած էր առնուազն յիսուն տարի:

Այդ օրէն ցանուեցան այն սերմերը, որ յետոյ պիտի յանգէին նորագոյն Թուրքիոյ կազմութեան, թէ քաղաքական եւ թէ ընկերային տեսակէտով:

Անշուշտ Իթթիհատի վարիչներուն միտքէն չէր անցներ Թուրքիոյ այսօրուան կարգ ու սարքը,— ջնջում սուլթան-խալիֆայութեան, հանրապետութիւն, լատինական այրուբեն եւ մնացեալ աննախընթաց յեղաշրջումները:

Բայց, անժխտելի է թէ 1908ի օսմ. սահմանադրութեան հնոցին մէջ թրծուեցաւ այն սերունդը, որ այսօր տիրաբար կը վարէ Թուրքիոյ ճակատագիրը:

Անհրաժեշտ չէ գիտական – պատմական վերլուծումներ կատարել, համոզուելու համար այս ճշմարտութեան:

Իթթիհատ – Թէրաքքին էր որ, բիւրեղացնելով «Ժէօն Թիւրք»երու տենչերն ու տեսութիւնները, զանոնք վերածեց ընդհանուր հանգանակի մը:

Մենք անոր մակերեսը միայն տեսած եղանք օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, բայց այդ մակերեսն իսկ իմաստալից էր, իբրեւ ժամանակի նշան:

Այդ շրջանէն կը սկսին, ինչպէս ուսանողական եւ երիտասարդական շարժումները, նոյնպէս Թուրք ազգային գրականութեան եւ համաթուրք մշակոյթի զարգացման ծրագրեալ աշխատանքները:

Դարձեալ, այդ օրերուն էր որ կ'արծարծուէր ինչպէս ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը (վաթան), նոյնպէս օտար լուծը թօթափելու կամքը (քափիթիւլասիօններ, մենաշնորհներ եւն.):

«Օսմանցիական» քաղաքականութիւնը արդելք չէր, աւելի կամ պակաս զգուշութեամբ ձեւ ու մարմին տալու համար այս քաղաքականութեան: Ինչպէս որ համիսլամութեան բանաձեւն ալ արդելք չէր համաթուրանական շարժման, եւ ընդհակառակն կը հարթէր անոր ճամբան, կրօնական կախարդանքով:

Դժուար է ըսել թէ ո՛ւր պիտի յանգէր Իթթիհատը, եթէ պայթած չըլլար Մեծ Պատերազմը, կամ եթէ Թուրքիան մասնակցած չըլլար անոր:

Բայց, պատերազմէն վերջը, նոյն իսկ իր փլուզման պահուն, անոր գաղափարական աւանդներն էին որ հաւաքուեցան եւ նոր, աւելի բիւրեղացած հանգանակի մը վերածուեցան «միլլիճի»ներուն կողմէ:

Մնաց որ, նոյն այդ ազգային շարժման վարիչները, անոր ամէնէն գործօն տարրերը նախկին իթթիհատականներ էին, աւելի կամ պակաս արմատական:

Դեռ այսօր ալ, անոնք որ տիրաբար կ'իշխեն Թուրքիոյ մէջ, իրենց քաղաքական մկրտութիւնը ստացած են Իթթիհատի աւազանէն:

Ըսել կ'ուզենք թէ սերունդի գաղափարական կապը չխզուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, 1908էն ասդին, եւ քաղաքական – ընկերային խմորումը, տեսութեանց եւ առաջադրութեանց իրականացման ճիգը շարունակուեցաւ ու զարգացաւ անընդհատ, հակառակ ալ – խարհասասան փլուզումներուն:

Մէկ խօսքով, Յուլիս Տասը խոր հետք մը բացաւ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ, կազմեց ճակատագրական անկիւնադարձ մը, — վերածնութիւն կամ կործանում:

Դէպքերու ընթացքը դէպի կործանում կը տանէր, թէ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով: Սակայն յանգեցաւ անհաւատալի վերածնութեան մը, ի գին անհաշուելի կորուստներու, հողային թէ մարդկային:

Անկախ՝ բոլոր արտաքին ազդակներէն, կարելի չէ ուրանալ որ Թուրքը այդ վերածնութեան մէջ շատ բան կը պարտի Յուլիս 10ով սաղմնաւորուած եւ յամառ գիտակցութեամբ յառաջ տարուած աշխատանքներուն:

Պիտի ուզէի՞ք բաղդատութիւն մըն ալ մեր մասին կատարել, սկսելով նոյն այդ յուլիս 10էն, եւ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Բաղդատութիւն մը ոչ թէ ուժի կամ ճակատագրի, այլ պարզապէս քաղաքական զասափառակութեան ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԻՐԱՒԱՐԱՐ ԱՏԵԱՆԷՆ

Այդ պարագային անխուսափելի կը դառնայ պատերազմը Հաբեշիստանի դէմ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ իտալեւհաբէշական իրաւարար յանձնախումբին քաշքշուքները խոր դժգոհութիւն պատճառած են Իտալիոյ մէջ: Հաբէշիստանի ներկայացուցիչները, որոնց մէկը Ֆրանսացի է, իսկ միւսը Ամերիկացի, ուզած են քննութեան ենթարկել սահմաններու խնդիրը, ինչ որ կը հակասէ մայիս 25ին տրուած որոշման: Եթէ այսպէս շարունակուի, Իտալիա ետ պիտի քաշէ պատուիրակները: (Յանձնախումբը կը գումարուի Շվէնինկէնի մէջ, Հոլանտա): Իրազեկներ կը հաւատան թէ այդ պարագային Իտալիա հաշտարար միջոցները վերջացած համարելով, անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ զինուորական գործողութեանց, բռնի գոհացնելու համար իր ազգային պատիւը: Ատ այժմ անելի մը յանգած են բանակցութիւնները, որոնց նպատակը պիտի ըլլար ճշդել վերջին դէպքերու պատասխանատուութիւնները:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը նկատի առնելով Մ. Նահանգներու մեկուսացումը եւ Ֆրանսայի վերապահ դիրքը, ինչպէս եւ բրիտանական խորհրդարանին մէջ եղած հարցապնդումները եւ մամուլին քննադատութիւնները, այլեւս անյոյս կը նկատէ որ եւ է փորձ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Իտալիոյ դէմ հանելու: Հանրային կարծիքին ալ համաձայն չէ որ անգլ. կառավարութիւնը յամառի ահաբեկել Իտալիան: Հետեւաբար, կառավարութեան կը մնայ լուալ ձեռքերը, փոխանակ ճնշում բանեցնելու: Այժմ կը փորձուի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ հաստատել Ֆրանսայի միջոցաւ:

Երկուշաբթի օր զանազան հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, խոստացուած հողային զիջումներու մասին: Արտաքին նախարարը յետաձգեց իր պատասխանը: Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ 1923ին երբ Մեծն Բրիտանիա կը հաւանէր որ Եթովպիա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պայմաններէն մէկն էր ջնջել գերութիւնը եւ գերեվաճառութիւնը. մինչեւ այդ բանը չէ եղած, որով Եթովպիա դրժած է իր յանձնառութիւնները, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան: Արտաքին նախարարը պատասխանեց.— Դժուար է ըսել թէ Եթովպիա որ եւ է միջոց ձեռք առա՞ծ է թէ ոչ, գերեվաճառութիւնը ջնջելու համար, բայց կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ:

Զօր. ՔՈՆՏԻԼԻՍ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Հռոմ հասաւ երկուշաբթի առտու, ընկերակցութեամբ երեսփոխան Մէրքիւրիսի եւ երեք բարձրաստիճան սպաներու: Այս այցելութեան հրաւէրը ուղղած էր Իտալիոյ պատերազմի կամաւորներու ընկերակցութիւնը, որուն վարիչները միեւնոյն ատեն վարիչներն են Հռոմի համալսարանի կոմիտէին (Փաշական քարոզութեան պաշտօնական մարմինը արտասահմանի համար): Զօր. Քոնտիլիս երբեք չէ ծածկած իր համակրանքը Իտալիոյ արդի վարչաձեւի մասին, իսկ երեսփոխան Մէրքիւրիս եղբայրն է Յունաստանի Փաշական շարժման առաջնորդին: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ արժէք ունի այս այցելութիւնը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ Զօր. Քոնտիլիս ալ յարեցաւ միապետական շարժման: Զօրավարը երէկ ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով Յունաստանի կացութեան եւ միապետութեան վերահաստատման մասին: Հռոմի մէջ յայտնապէս գոհ են միապետութեան վերահաստատման ծրագրէն, որ մեծապէս պիտի ազդէ պալքանեան քաղաքականութեան վրայ, իտալական տեսակէտով:

⁂ Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար նախկին թագաւորին Եորկիոսի հետ:

Միացեալ Յանձնախումբին Բ. ընդհ. ժողովը

Միացեալ Յանձնախումբի Բ. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ: Նախագահ Պ. Խամէրեան կարդաց Յանձնախումբի Մայիս 3–8 յուլիսի գործունէութեան համառօտութիւնը եւ տուաւ կարգ մը բերանացի բացատրութիւններ:

Մայիս 3էն ի վեր Միացեալ Յանձնախումբին վրայ աւելցած են Հայ Գրողներու Միութեան եւ նախկին պատերազմիկ սպաներու Միութեան ներկայացուցիչները, իրաւագէտ խորհրդականի հանգամանքով փաստաբան Պ. Զարեհ Սրապեան: Մինչեւ այսօր պատասխան ստացած են Փարիզի եւ շրջականերու A—N սկզբնատառով աշխատաւորները, որոնցմէ 237 հոգի մերժուած են:

Անոնք որ զրկուած են աշխատանքի իրաւունքէ

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժում ստացած Հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberն Հայ Գաղթականական պաշտօնատունները, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած:

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ այս շաբթուան ընթացքին նամակով կամ անձամբ այդ պաշտօնատուններուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տօսիէ) թիւը, որ նշանակուած է իրենց աշխատանքի վկայականին կամ պայմանագրութեան վրայ զարնուած avis défavorableին քով: Մերժուածներու առաջին ցանկը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ երկուշաբթի:

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսիլիոյ, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական Հայ մարմիններէն, որ իրենց բնքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած Հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստուին եւ ղրկեն Միաց. Յանձնաժողովի ատենապետին, Պ. Խամէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ենթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը:

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները պէտք է փութացնեն այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի նախարարութեան:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԵՐԿՈՒ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ, երբ տասը փրանքնոց կեղծ դրամներ կը ջնէին: Կը կարծուի թէ դրամները կեղծուած են Շանկայի մէջ:

«ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»ՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

«ԹԱՅՄԶ»Ի ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ եւ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՉԱՐԻՔՆԵՐԸ

125-150,000 ՌՈՒՍ, 60-70,000 ՀԱՅ, 10-12000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ, 5000 ՍԱՐՑԻ

«Թայմզ»ի աշխատակից մը կը գրէ Փարիզէն (8 յուլիս).—

Տօքթ. Նանսէնի նախաձեռնութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ սկսուած գործը ի նպաստ ռուս եւ հայ գաղթականներու կը շարունակուի տակաւին: Շնորհիւ Նանսէնեան գրասենեակի ջանքերուն անոնցմէ շատեր տեղաւորուած են աշխարհի զանազան մասերուն մէջ եւ այժմ կը կազմեն հասարակութեան ինքնարու անդամներ: Դեռ շատ գործ կայ ընելիք: Դրամական միջոցները սահմանափակ են եւ ներկայ տնտեսական անկումը փակած է շատ մը դուռներ արտագաղթի համար: Խնդիրը եղերական նշանակութիւն ունի: Ֆրանսայի մէջ այսօր կան գաղթականներու բացորոշապէս սահմանուած չորս խմբակցութիւններ.— Ռուս, Հայ, Գերման եւ Սարցի: Ռուսերը կը կազմեն ամենամեծ խմբակցութիւնը,— 125 — 150,000, յետոյ կուգան Հայերը՝ 60 — 70000, կան 10 — 12000 Գերմանացիներ, որոնց հարիւրին 83ը Հրեաներ են եւ 5000 Սարցիներ:

Չի յուսացուիր որ գերման փախստականներուն մեծ մասը մնայ Ֆրանսա, ուր գրեթէ անկարելի է աշխատանքի անհրաժեշտ արտօնութիւնը ստանալ: Շատ քիչերը բաւարար դրամագլուխ ունին գործի ձեռնարկելու համար: Բազմաթիւ Գերմանացիներ արդէն գաղթած են Պաղեստին եւ այլուր եւ Գերման Տարագիրներու Տեսչութիւնը այժմ միջոցներ կ'ուսումնասիրէ արտագաղթ մը կազմակերպելու համար դէպի հարաւային Ամերիկայի զանազան երկիրները: Ֆրանսական կառավարութեան ընդհանուր դիրքը անոնց հանդէպ որոշապէս կ'արտայայտուի ականաւոր ծերակուտականի մը կողմէ որ վերջերս բսաւ թէ գերման փախստականները պէտք է Ֆրանսան նկատեն դուռ մը եւ ոչ թէ կառատուն մը (կառաժ):

Սարի գաղթականները, որոնք այժմ կ'ապրին հարաւային Ֆրանսայի 16 զանազան կեդրոններուն մէջ, Թուլուզէն մինչեւ Պիրենեանները, լաւ կը խնամուին ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Արտագաղթը միակ լուծումն է այս գաղթականներուն համար եւ որոշուած է որ Նանսէնեան գրասենեակը ըղբաղի անոնց ապագայով, թէեւ ներկայիս տրամադրելիք դրամ չկայ իր ձեռքը:

Կարգ մը տարբեր ազդակներ նպաստեցին հայ եւ ռուս գաղթականներու ներկայ ծանր կացութեան: Քաղաքական դէպքեր—նախագահ Տումէրի սպանութիւնը 1932ին, որուն յաջորդեց Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութիւնը անցեալ հոկտեմբերին— եւ գործազրկութեան յաւելումը անշուշտ մեծապէս պատճառ եղան հակօտար հոսանքի սաստկացման եւ օտար բանուորներու վրայ դրուած սահմանափակումներու: Այս սահմանափակումներու գործադրութենէն ի վեր գաղթականներու սոյն երկու խմբակցութիւնները իրենց պատմութեան ամէնէն դժուարին մէկը կ'անցընեն: Իրենց ներկայ կացութիւնը այնքան ծանր է որ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՇՈՒՏՈՎ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ ՉՏԱՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԻՆ, ԱՅՍ ԴԺԲԱԽՏՆԵՐԷՆ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՏՆՈՒԻՆ:

Այն գաղթականները որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին որոշ տարիներէ ի վեր, երկու գլխաւոր դժուարութիւններ ունին.—Աշխատանքի արտօնագրի ջնջում եւ արտաքսման հրաման: Գործազրկութեան հետեւանքով վերջերս բոլորովին նոր քաղաքականութիւն մը կը գործադրուի բոլոր օտար բանուորներուն հանդէպ եւ շատ խիստ ստուգման կ'ենթարկուին անոնց արտօնագիրները: Անխուսափելի են ծանր զրկանքներ: Թէեւ կան կարգ մը առանձնաշնորհեալ դասեր, ինչպէս Ֆրանսայի կիներու հազարաւոր ամուսինները, Ֆրանսացի զաւակներու հայրերը եւ նախկին զինուորները, բայց իրականին մէջ, իշխանութիւնները շատ ալ խորութիւն չեն դներ գործադրուած ստուգման մէջ: Գործազրկութիւնը իբրեւ արդարացում կը համարուի փախստականներու արտօնագրի անողոք ջնջման համար:

Տասը առ հարիւրի դրութիւնը եւ 1935 փետրուար 6ի հրամանագիրը որ կը սահմանափակէ օտար բանուորներու տեղափոխութիւնը մէկ նահանգէն միւսը, ծանրապէս կը ջլատէ գաղթականներու աշխատանքը, գործ փնտռելու համար: Մինչեւ որ աւելի մարդկային քաղաքականութեան մը չընդունուի աշխատանքի արտօնագիրներու հարցին մէջ, մասնաւորապէս ամուսնացած եւ ընտանիքի տէր մարդոց համար, այդ դժբախտներուն տառապանքը պիտի աւելնայ: Զրկանքի եւ անօթութեան պատճառած յուսահատութեան մէջ եւ իրենց կացութեան բացարձակապէս անյոյս հանգամանքին բերումով զարմանալի չպիտի ըլլայ եթէ անոնցմէ շատեր դիմեն ոճիրի կամ իրենց տառապանքէն ազատում փնտռեն ինքնասպանութեամբ:

1849 դեկտեմբեր 3ի այլեւս հնդրածանօթ արտաքսումներու ֆրանսական օրէնքը երբեք այնքան խստօրէն գործադրուած չէր որքան այսօր: Նախապէս սահմանուած պետութիւնը պաշտպանելու անբաղձալի օտարականներէ, անոր գործադրութիւնը այսօր յաճախ առաջ կը բերէ բոլորովին հակառակ արդիւնքը.— այսինքն անբաղձալիներու սաեղծում պետութեան մէջ եւ պետութեան կողմէ:

1849ի օրէնքը լայն իրաւասութիւններ կուտայ ներքին գործերու նախարարութեան՝ արտաքսումներու համար: Պարզ յայտարարութիւն մը ոստիկանութեան կողմէ թէ օտարական մը անբաղձալի է՝ յաճախ բաւարար կը համարուի արտաքսման հրամանագիր մը հանելու համար: Օտարական մը որ դատապարտուած է որ եւ է յանցանքի համար, որքան ալ աննշան, մեքենաբար կ'արտաքսուի: Այս դրութեան ամէնէն յոռի կողմը այն է որ անելի մը կը մատնէ ապաստանեալը: Ան երբ կը ստանայ արտաքսման հրամանագիրը, անմիջապէս ետ կ'առնեն իր ինքնութեան եւ ուրիշ անձնական թուղթերը: Յետոյ կը ձերբակալուի հրամանին հնազանդած չըլլալուն համար, կը դատապարտուի եւ կը բանտարկուի: Երբ փախստական մը չի հնազանդիր արտաքսման հրամանին — եթէ պետութիւն չունի չի կրնար — կը ձերբակալուի, կը դատուի, կը դատապարտուի եւ կը բանտարկուի: Դատարանը նկատի չառներ այն պարագան թէ մարդը անկարող է երկրէն հեռանալու, իսկ վարչական իշխանութիւնները աւելի կը դժուարացնեն կացութիւնը, մերժելով անցագիր: Այնպէս որ դատապարտեալին համար անկարելի է օրինապէս հեռանալ երկրէն: Պատիժը լրացնելէ յետոյ մարդը նորէն հրաման կը ստանայ հեռանալու, եւ երբ չի կրնար, նորէն կը դատուի եւ կը դատապար–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ «ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆ»Ը

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Նիւ Եօրքի Դուրեան Յանձնախումբը, որ այնքան չարաշուք դեր կատարեց ծանօթ դէպքերուն մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուցած է ապօրէն «Ազգ. Վարչութեան»:

Հայրենիք խմբագրականներու շարքի մը մէջ երեւան կը հանէ այդ յանձնախումբին գործունէութեան ամբողջ կեղծիքը, սկսելով հաշիւներէն (Յունիս 19 եւ 20).—

Պաշտօնական յայտարարութիւնը, զոր հրատարակած է Դուրեան յանձնախումբը Գալֆայեան փաստաբանի ստորագրութեամբ, կեղծիքներու գլուխ-գործոց մըն է, որ արժանի է հանրային մասնաւոր ուշադրութեան:

Նախ եւ առաջ՝ «Դուրեան յանձնախումբ»ը անամօթ կերպով կը կեղծէ, երբ կ'ըսէ թէ «հայ ժողովուրդը» «միակամ» «զօրավիգ կանգնած էր իրեն ետեւ»: Ամէն մարդ գիտէ, թէ ամերիկահայ գաղութի մէկ փոքր հատուածը միայն, որ համայնավարներէն եւ ռամկավարներէն մոլորուեցաւ, նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնեց «Դուրեան յանձնախումբ»ին: Ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութիւնը, ազատատենչ եւ ազգայնական հատուածը, զզուանք միայն զգաց այդ յանձնախումբին հանդէպ, որ կեանքի կոչուած էր ոչ թէ արդարութիւն փնտռելու, այլ անմեղներ զրպարտելով ու պատժել տալով իր անասնական վրէժխնդրական կիրքերուն յագուրդ տալու համար:

Երկրորդ՝ Դուրեան յանձնախումբը կը կեղծէ, երբ կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնն ու դատարանը պէտք ունէին «պարկեշտ քաղաքացիներու աջակցութեան՝ «օրէնքի անողոք թաթը չարագործներու ուսին վրայ դնելու համար»: Պարկեշտ քաղաքացիները պէտք չունէին երբեք Դուրեան յանձնախումբի կասկածելի նիւթական օգնութեան կամ բարոյական քաջալերութեան, որպէսզի խղճի մտօք իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնները կատարէին ոստիկանութեան եւ դատարանի հանդէպ: Ինչպէս դէպքերը շատ որոշ կերպով ցոյց տուին, Դուրեան յանձնախումբը մէջտեղ ելած էր անպարկեշտ քաղաքացիներու տխուր ծառայութիւններէն օգտուելու, զանոնք զրպարտութեանց ու կեղծ ցուցմունքներու մղելու, ամէն գնով ամբաստանել ու դատապարտել տալու համար Դաշնակցականները: Դուրեան յանձնախումբը կեանքի կոչուած էր ամբոխային գրգռութիւններ, փողոցային կռիւներ, հակադաշնակցական պոյքոթ առաջ բերելու, կռիւի, ատելութեան, զրպարտութեան, կեղծիքի ու դաւի այնպիսի թանձր մթնոլորտ մը ստեղծելու համար, որպէսզի մեծապէս դժուարանայ, նոյն իսկ անկարելի դառնայ ոստիկանութեան ու դատարանի գործը, արդարութեան գործը:

Երրորդ՝ Դուրեան յանձնախումբը կը կեղծէ, երբ կը հաւատացնէ թէ իր տարի ու կէսուան չարաշուք գործունէութիւնը «ոչ մէկ թաքուն ծալք ունի»: Եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ ան ընդհ. խօսքերով միայն պիտի կերակրէր հանրութիւնը, ինչո՞ւ պիտի խուսափէր մանրակրկիտ հրապարակային հաշուետուութիւն ընելէ: Եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ ան պիտի յամառէր իր անդամներու անունները իսկ գաղտնի պահելու: Ո՞վ չի գիտեր թէ Դուրեան յանձնախումբի գործունէութիւնը ունեցած է շատ թաքուն ծալքեր, զորս ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ յանդգնիլ հրապարակ հանելու:

Այդ դաւադիր պարոնները շատ լաւ կը հասկնան, որ եթէ թիւեր, անուններ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ հրապարակ հանէին, անմիջապէս պիտի բռնուէին իրենց սուտին մէջ: Ատոր համար է, օրինակ, որ անոնք խուսափած են ոչ միայն իրենց ելքի, այլեւ՝ ծախքերու հաշիւը ներկայացնել հանրութեան այլ եւ նոյն իսկ իրենց մուտքի մանրամասնութիւնները տալէ:

Զարմանալի ուշագրաւ է, որ իբր ընդհանուր մուտք ցոյց տուած են 24.664 տոլար 15 սէնթ միայն. մինչդեռ տիրող կարծիքն այն է, թէ Դուրեան յանձնախումբի ձեռքն անցած է 60.000 տոլարի չափ գումար մը:

Տարբերութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի շատ մեծ է: Այդպիսի խոշոր կեղծիք մը Դուրեան յանձնախումբը ապահովաբար չպիտի կրնար ընել, եթէ հարկադրուէր մի առ մի, քաղաքէ քաղաք թուելու, թէ ուրկէ՞ եւ որքա՞ն դրամ է ստացած:

Ըստ երեւոյթին, մարդիկ իրենց մուտքի գումարը դիմամբ իջեցուցած են 24.664 տոլարի, որպէսզի կարենան ատոր համապատասխան ալ պատրաստել ոչ—թաքուն ծախքերու հաշիւ մը եւ հարկ եղած պարագային նոյն իսկ ներկայացնել կառավարութեան: Իսկ մնացած մօտ 35.000 տոլարի մուտքը ուրացած, ծածկած են, որպէսզի կարենան դիւրութեամբ պարտկել այն թաքուն գործերը, զորս կատարած են այդ խոշոր գումարին միջոցով:

×

Կասկած չունինք, թէ Դուրեան յանձնախումբի «հրաժարական»ին առթիւ հրատարակուած «պաշտօնական յայտարարութիւնը» մեծապէս զարմացուց ոչ միայն Դաշնակցական, այլ եւ «ճակատական» ընթերցողները, երբ անոնք այդ «յայտարարութեան» մէջ յանկարծ կարդացին, որ «Դուրեանի դատը հետապնդելու համար» հաւաքուած ամբողջ գումարը եղած է միայն 24.664 տոլար 15 սէնթ:

Եւ ի՞նչպէս չզարմանային, երբ «միացեալ ճակատ»ի բոլոր ուժերը, ամէնէն պահպանողական ռամկավարներէն սկսած մինչեւ ամէնէն կարմիր համայնավարները, ամբողջ տարի մը անհագին աղմուկ հանելէ, ամբողջ ամերիկահայ գաղութը իրար անցնելէ, ամէն տեղ «հրապարակային մեծ ժողովներ» սարքելէ, իրենց ամէնէն մոլեռանդ գործիչները Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը ամիսներով պտըտցնելէ, հրապարակային եւ մասնաւոր, յայտնի եւ գաղտնի հաւաքոյթներու մէջ ամէն տեսակ հանգանակութիւններ ընելէ, իրենց հետեւորդներու կրքերն ու նախանձախնդրութիւնը մինչեւ վերջին աստիճան գրգռելէ յետոյ, յաջողած են հաւաքել ընդամէնը միայն 24.664 տոլար: Մինչդեռ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեն—մինակ, առանց հրապարակային մեծ ժողովներու, առանց աղմուկի, առանց ամերիկահայ գաղութը իրար անցնելու շատ աւելի կարճ ժամանակուան մը մէջ կրցաւ հաւաքել աւելի քան 82.000 տոլար:

Արդ՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ «հայ ժողովուրդը՝ կարեւէր խոցուած իր սիրելի առաջնորդին եղերական մահուամբ, ոճրագործներու դէմ ալ լեցուած արդար զայրոյթով եւ վճռականօրէն ու միակամ զօրավիգ կանգնած Դուրեան յանձնախումբին ետեւ» (ինչպէս որ կը հաւատացնէ մեզ Գալֆայեան փաստաբանի ստորագրութիւնը կրող «պաշտօնական յայտարարութիւնը») հազիւ կը հաւաքէ 24.664 տոլար, մինչդեռ «դաւադիր խմբակ մը», որուն դէմ է ըստ իրենց՝ ամբողջ «հայ ժողովուրդը», դիւրութեամբ կը հաւաքէ աւելի քան 82.000 տոլար:

Երկուքէն մէկը.— Կամ «ճակատականները» պէտք է խոստովանին, որ իրենց հետ չէ եղած ու չէ ժողովուրդը եւ իրենք եղած են ու են Դաշնակցութեան զանգուածին հետ համեմատած՝ պզտիկ փոքրամասնութիւն մը, հետեւաբար սուտ են եղած եւ են իրենց բոլոր յոխորտանքները հայ ժողովուրդը իրենց հետ ունենալու մասին, եւ կամ պէտք է խոստովանին, թէ իրենց հրատարակած 24.664 տոլարի թիւը կեղծիք մըն է, թէ իրենց հաւաքածը ատկէ շատ աւելի մեծ է եւ թէ իրենք այդ կեղծիքը հարկադրուեր են ընել՝ հանրային հաշուետուութենէ խուսափելու եւ իրենց մութ գործերը հանրութենէն ծածկելու համար:

×

Որքան ալ մենք պզտիկ կարծիք մը ունինք «միացեալ ճակատ»ին թեւ ու թիկունք եղող ամբոխի թիւի մասին, որքան ալ կասկած չունինք, թէ այդ ամբոխը ամերիկահայ գաղութի փոքրամասնութիւնը միայն կը ներկայացնէ, այսուհանդերձ չենք կրնար երբեք հաւատալ, որ «ճակատականներու» թափած գերագոյն ճիգերուն ամբողջ դրամական արդիւնքը միայն 24.664 տոլար է եղած, մանաւանդ երբ ի նկատի կ'ունենանք, որ «ճակատականներու» բանակին մէջ էին ամերիկահայ հարուստները: Չէ՞ որ Դաշնակցութիւնը քանդելու աննախընթաց պատեհութենէն օգտուելու համար՝ «ճակատականները» իրենց առաւելագոյն զոհողութիւնները ըրին եւ իրենց մամուլի մէջ ալ չծածկեցին այդ պարագան:

Մենք համոզուած ենք, որ «ճակատականները» ինքզինքնին կը զրպարտեն չարաչար կերպով, երբ կ'ուզեն հաւատացնել, թէ Հայոց պատմութեան մէջ իրենց համար եղած ամէնէն նպաստաւոր հոգեբանական մէկ շրջանին մէջ իրենց գերագոյն աննախընթաց ջանքերուն ամբողջ արդիւնքը եղած է միայն 24.664 տոլար, այն ատեն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրեն համար ամէնէն աննպաստ մէկ շրջանի մը մէջ՝ առանց մեծ ճիգեր ընելու կրցաւ հաւաքել աւելի քան 82 հազար տոլար:

Անկասկած «ճակատականները» երբեք այսքան չպիտի նուաստացնէին ինքզինքնին, երբեք այսքան ողորմելի գումարով մը չպիտի ներկայանային հանրութեան, եթէ հարկադրուած չըլլային այդ ընել՝ ծածկելու համար իրենց շատ մութ գործերը, որոնք լոյս աշխարհ տեսնելով կրնային մեծապէս վտանգել իրենց գոյութիւնը:

Ցատկանչական չէ՞ միթէ, որ Դուրեան յանձնախումբը յամառ լռութիւն պահեց եւ որ եւ է հերքում չհրատարակեց ո՛չ Դաշնակցական եւ ոչ ալ համայնավար թերթերու դէմ, որոնք ամիսներ շարունակ զանազան առիթներով հաշիւ կը պահանջէին եւ կ'ըսէին թէ Դուրեան յանձնախումբին ձեռքն ինկած է աւելի քան 60.000 տոլ.: Եթէ իրականութիւնը այդ գումարէն այնքան պակաս ըլլար, ինչպէս որ այժմ կը պնդեն, այն ատեն ինչո՞ւ այնքան երկար ատեն լուռ մնացին, ինչո՞ւ այսքան երկար լռելէ յետոյ ալ ուրիշի մը միջոցով միայն կը յայտարարեն, թէ մինչեւ այժմ իրենց գաղտնի պահած եկամուտին ամբողջ գումարը եղած է 24.664 տոլար. ինչո՞ւ չեն ըսեր, թէ ո՞ր քաղաքէն եւ որոնցմէ՞ որքան դրամ են հանգանակած եւ մէկ խօսքով՝ ի՞նչպէս է եղեր, որ «միացեալ ճակատ»ի լեռ մուկ է ծնած:

Մինչեւ որ Դուրեան յանձնախումբը չբարեհաճի հրատարակել մանրամասն հաշիւը քաղաքէ քաղաք այն բոլոր անձերուն, որոնք դրամ տուած են «Դուրեանի դատը հետապնդելու համար», դէթ այնպէս, ինչպէս որ ըրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէն «Հայրենիք»ի մէջ, հայ հասարակութիւնը իրաւունք ունի բացարձակապէս չհաւատալու Գալֆայեան փաստաբանի միջոցով Դուրեան յանձնախումբի հրատարակած «պաշտօնական յայտարարութեան»: Մինչեւ միանգամայն գոհացուցիչ հանրային հաշուետուութիւն մը իր առջեւ ունենալը ամէն պարկեշտ հայ մարդ իրաւունք ունի մնալու այն հաստատ համոզման մէջ որ՝

Ա.— Դուրեան յանձնախումբի ձեռքն ինկած դրամը ոչ թէ 24.664 տոլար է, այլ ատկէ շատ աւելի մեծ գումար մը:

Բ.— Դուրեան յանձնախումբը պակաս է ցոյց տուած իր եկամուտը, որպէսզի կարենայ ծածկել իր դաւադրական գործունէութեան թաքուն ծալքերը:

Գ.— Դուրեան յանձնախումբը իրապէս չափազանց շատ բան ունի թաքցնելու հանրութենէն, երբ չի քաշուիր ինքզինքը ծանրագոյն կասկածներու տակ դնելով՝ խուսափիլ հրապարակային մանրակրկիտ հաշուետուութենէ:

Դեռ կան ուրիշ ծանրակշիռ պարագաներ:

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս, իբրեւ մէկ նշանը ժամանակին, գրեթէ միեւնոյն ատեն լոյս տեսան երկու յօդուածներ, որոնք համագործակցողները կը հրաւիրէին դէպի միութիւն: Յօդուածներէն մին, որ կը կրէր «Լաւատեսութիւն» խորագիրը, լոյս տեսաւ «Ֆրանսայի համագործակցական»ին մէջ, իսկ միւսը «Վախ՝ կեանքէն» վերնագրով, զուիցերիական համագործակցական հրատարակութեան «Կէնոսէնշաֆթ — Ֆոլքսպլաթ»ի մէջ:

Այս երկու յօդուածներուն հեղինակները արդարօրէն դիտել կուտան վերջին տարիներու ընթացքին յուսահատութեան տարածումը եւ սպանութեանց յաճախակի դառնալը. եւ պիտի աւելցնէի,— յուսահատութիւնը, որ կարգ մը երկիրներու մէջ բնակչութեան լայն մասն է վարակած:

Վաղուան մութ հեռանկարները, գալիքը գնահատելու եւ նախատեսելու անկարելիութիւնը ստեղծեցին վախ մը կեանքէն, եւ վանեցին երբեմնի կենսուրախութիւնը:

Մարդկութիւնը կ'ապրի ոչ միայն տնտեսական, այլեւ բարոյական տագնապ մը: Մեր աչքերուն առջեւ կը մնան գոյութիւն ունեցող բաներու քանդումը: Մարդիկ կորսնցուցին իրենց երբեմնի հաւատքը. բայց չստեղծեցին նորը, առանց որուն կեանքը գոյութիւն չունի: Կրօնք, պահպանողականութիւն, ազատականութիւն եւ ընկերվարութիւն,— ամէն բան քանդուեցան: Քաղաքական կուսակցութիւնները դարձան բաւական բազմաթիւ, վարկազրկուեցան ու կարգ մը վայրերու մէջ բռնի ուժով մեկուսացուեցան հանրային կեանքէն ... Ազգերը դեռ եւս կը հաւատան կախարդիչ ուժին արտաքին միջոցներու, որոնցմով կրնան դարմանել իրենց թերիները:

Ժամանակակից փճացումին գլխաւոր պատճառն է ազգային եւ միջազգային համերաշխութեան քայքայումը: Ժամանակակից տագնապէն շատ տարիներ առաջ, ֆրանսացի փիլիսոփայ եւ բանաստեղծ Կիւյօ կը գրէր.— «Թերեւս աշխարհի մէջ չկայ առանձնական տխրութիւն, ոչ ալ անձնական հրճուանք. ամէն ինչ կապուած է սիրոյ եւ տառապանքի խորունկ ու անտեսանելի ընդհանրականութեան հետ»:

Բանաստեղծը իրաւունք ունի,— տնտեսական անձնական երջանկութիւն, հարստութիւն, դիրք եւն., չեն կրնար գոյութիւն ունենալ՝ առանց բարեկեցութեան ամբողջ ազգին: Վերջին յեղափոխութիւնները որքա՜ն հոյակապ հարստութիւններ ու գահեր աւլեցին:

Հակառակ ատոր, ոչ ոք պէտք է ծայրայեղ յոռետեսութեան մատնուի: Մարդիկ միշտ հակամէտ են թերագնահատելու լաւ ժամանակներու մէջ իրենց կացութեան տեւականութիւնը եւ դիւրաւ յուսահատելու տագնապալի տարիներու ընթացքին: Անոնք կը մոռնան որ ամէն ինչ կը փոխուի: Յաջողութեան ժամանակաշրջանները կը փոխուին դժուարին ժամանակներու, ինչպէս տաքը կը փոխուի ցուրտի, լոյսը՝ մութի, մակընթացութիւնը՝ տեղատուութեան: Այս պարագան շատ գեղեցիկ կերպով արտայայտած է հայ բանաստեղծ Ջիւանին:

Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան,
Վհատելու չէ վերջ կ'ունենան կուգան ու կ'երթան ...

Անկասկած պիտի անցնի եւ այսօրուան տագնապը: Ինծի կը թուի նոյն իսկ թէ պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց քանդիչ ժամանակաշրջանը այլ եւս վերջին է հասած ու արդէն իսկ կուգայ պատմութեան շինարարական, ստեղծագործական շրջանը, որու ընթացքին անձերու եւ ազգերու համագործակցականը առաջնակարգ դեր պիտի կատարէ:

Վերոյիշեալ ֆրանսերէն յօդուածին հեղինակը՝ Ժ. Պուրժէն, ձգտելով համագործակցողներու լաւատեսութիւնը զօրացնել, պելժ անուանի գրող Մէթէրլինկէն տող մը կը յիշէ.— «Չկան գէշ դէպքեր, այլ միայն կան գէշ ընդունուած դէպքեր»: Այս չափազանցումը կը յիշեցնէ ստոյիկեաններու փիլիսոփայութիւնը եւ կեանքը հնադարեան փիլիսոփայ Եպիկտետի: Երբ Եպիկտետ Հռոմ գերեվարեցաւ, իր չար տէրը ցուպով կոտրեց անոր ոտքը ու փիլիսոփան պահեց իր լաւ տրամադրութիւնը:

Ամէն պարագայի, իրաւացի է այն աշխարհահայեացքը, որ երջանկութիւնը չի սպասեր ապագային, այլ մարդոց կը սորվեցնէ գոհունակութիւն գտնել տրուած վայրկեանին մէջ, տեսնելով որ հոն եւս կան լաւ կողմեր:

Ասոր հետ կապակցօրէն կը յիշեմ ժամանակակից գրող մը, որ պատերազմի ընթացքին, ընդհանուր քանդումին մէջ, իր մէջ տրամադրութիւն էր գտած սիրահարելու ափ մը կանաչ հողի հետ, որ փամփուշտներէն անվթար մնացած էր:

Այս մտածումը աւելի պայծառ արտայայտած է սերպ բանաստեղծ Զմայ Եովանովիչը՝ իր մէկ բանաստեղծութեան մէջ: Ան կը պատմէ տխուր ու մտախոհ տղեկի մը մասին, որ, յաճախ, արտասուաթոր աչքերով, կը հարցնէր թէ ինչո՞ւ աշխարհի մէջ չկան առանց փուշի վարդեր: Այդ տղան ունէր ուրախ ընկեր մը, որ միշտ կը ճգնէր ամէն բանի մէջ միայն լաւը տեսնել ու յաճախ կ'ըսէր իր յուսահատ բարեկամին,— «Ի զուր կ'արտասուես: Հրճուէ որ փուշերու միջեւ եւս վարդեր կրնաս գտնել»:

Կը յիշեմ, նոյնպէս, որ համագործակցող մը ինծի պատմեց թէ ինչպէս յեղափոխութեան ատեն իր գրպանէն թռցուցած էին գիրքի մը վարձատրագինը: Ի վերջոյ փիլիսոփայօրէն դիտել տուաւ թէ, հակառակ նկատելի գումար մը կորսնցուցած ըլլալուն՝ զոր ստացած էր գրքին հրատարակիչէն, ինք չէր ցանկացած գողցողին տեղը եղած ըլլալ:

Գերման փիլիսոփայ Լայպնից հեղինակն է այն ծայրայեղօրէն լաւատես մտածումին թէ չարը այս աշխարհը կուգայ միայն բարիին ճամբան մաքրելու համար: Ատելութիւնը կրնայ փոխակերպուիլ սիրոյ: Գէշը սովորաբար կ'ընթանայ լաւին առջեւէն: Ասկէ եւ առածը թէ «որքան գէշ, այնքան լաւ»: Գէշ ժամանակները կրնան լաւ ժամանակներ բերել, կը բաւէ որ մարդկային կամքը չտկարանայ եւ ուղղուած ըլլայ հասնելու, ընդհանուր ճիգերով, բարքերու եւ նիւթական աւելի բարձր մակարդակի:

Բանաստեղծը կ'ըսէ.— «Նոր կեանքը կը ծաղկի աւերակներուն վրայ»:

Կեանքին տնտեսական եւ այլ պայմանները կախում ունին ոչ միայն արտաքին պատճառներէ, այլ եւ անոնք երեւան կուգան որպէս արդիւնքը մեր գործունէութեան: Դրամատիրութիւնը երեւան ելաւ ոչ այնքան տարերայնօրէն, որքան իբրեւ հետեւանք այն իրողութեան որ անջատ խմբակներ ու անձեր զայն գտան շատ յարմար: Համագործակցականը ծաւալեցաւ որպէս հակազդեցութիւն դրամատիրութեան՝ խումբ — խումբ մարդոց կողմէ, որոնք կամովին ու համերաշխաբար կապուած են իրարու:

Որպէսզի համագործակցականութիւնը յաղթանակէ, պէտք է ամրացուած ըլլայ ոչ միայն ընդհանուր ճիգերուն հիմերուն վրայ, այլ եւ՝ սիրոյ, հաւատքին եւ յոյսին վրայ: Սէրը կը մօտեցնէ մարդիկը, հաւատքը նեցուկ կ'ըլլայ կորովին եւ խանդավառութիւն կը ստեղծէ, իսկ յոյսը կը լուսաւորէ կեանքի ծանր ուղին:

Իտալացի ծանօթ գործիչ Մածծինի զանգուածները կը հրաւիրէ հաւատքի ու դաստիարակութեան՝ համագործակցականի ճամբով, իսկ երջանկութիւնը կը բաղդատէ արեւին հետ, որ, երբեմն, իր ճառագայթներով, կը ջերմացնէ յոգնած ճամբորդը եւ անոր ցոյց կուտայ ուղիղ ճամբան:

Իտէալը միշտ հեռու է. բայց ան կը ծառայէ իբրեւ ուղեցոյց աստղ՝ մարդկութեան համար: Ներկայիս ծանր ու փոխանցման ժամանակաշրջանին, համագործակցողները պէտք չէ որ կորսնցնեն իրենց հաւատքը՝ իրենց ուղիղ գործին նկատմամբ, որ շատ աւելի թեթեւ կերպով կը զգայ տագնապը, քան դրամատիրական հաստատութիւնները: Անոնք պէտք չէ որ կորսնցնեն աւելի լաւ ապագայի մը յոյսը եւ իրենց համագործակցական ոգին պէտք է ամուր ըլլայ:

Կեանքի նոր ձեւերու ստեղծման մէջ, պէտք է տիրակալէ ոգին, եւ ոչ թէ նիւթը:

Համագործակցականը կոչուած է ոգեւորելու երիտասարդ սրտերը:

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս որ Զուիցերիոյ մէջ Գերմանացիք, Ֆրանսացիք եւ Իտալացիք կը կազմեն դաշնակցական պետութիւն մը, անանկ ալ Հայաստանի մէջ Դաշնակցականները, ռամկավարներն ու Հնչակեանները կը կազմեն դաշնակցական ազգութիւն մը, ազգային բոլոր հարցերու մէջ միանգամայն ինքնավար:

Այն օրուընէ երբ գոյութիւն ունին այս կուսակցութիւնները, տեսնուած չէ համազգային հարց մը, որ տեղէ մը ճամբայ ինկած՝ անարգել իր նպատակին դիմած ըլլայ:

Կուսակցութիւն մը ազգին համար բան մը կը շինէ, բայց անկարելի է որ այդ շինուած բանը գործադրութեան դրուի, ինչքան ալ օգտակար ըլլայ, ոչ, պէտք է միւս երկու կուսակցութիւններուն առջեւէն անցնի, անոնք ալ ձեռքերը շինուած բանին վրայ շփեն, որ վաւերական սեպուի:

Զինուորագրութիւնը այն միակ հարցն էր, որ սխալմամբ կը կարծէի թէ համազգային պիտի ըլլար ու բոլոր կուսակցութիւնները իրենց քիթերը վեր բռնելով, թող պիտի տային որ այս հարցն անարգել անցնէր իր գործին երթար:

Բայց այդպէս չեղաւ:

Երեւանի մէջ Թրքահայ զինուորագիր առեան մը կայ, որուն անդամները, արեւմտահայ խորհուրդէն բխեալ, կազմուած էին Դաշնակցականներէ եւ ռամկավարներէ:

Ու հնչակեաններ չկային:

Տէր, դու փրկես ազատես ...

Էֆէնդիմ, սա հնչակեանները որոնք գրպանի փոշիի նման չըրջես՝ չեն երեւար, հրապարակ իջան ու պահանջեցին զինուորական առեանին մէջ տեղ մը:

— Տեղ չունինք, ըսին:

— Ինչո՞ւ:

— Վասնզի ձեր կուսակցութիւնը ընդամէնը 17 հոգիէ կը բաղկանայ:

Այս ըսելով, հնչակեանները եւս դարձան ու պոռացին.

— Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք:

Միացան:

Ու դեռ 17էն բան մըն ալ պակաս դուրս եկաւ: Ասոր վրայ գացին եկան, եղածին բան մըն ալ զարկին, վերջապէս իրենց թիւը 17ի հասցնելով, տեղ պահանջեցին եւ... ստացան:

×

Իսկ ես կը բողոքեմ:

Հայ ազգը երկու միլիոն է. 17ը երկու միլիոնին մէջ 117.710 անգամ կայ ու դեռ տասն ալ կ'աւելնայ: Եթէ տասն եւ եօթնոց կուսակցութիւն մը իրաւունք ունենայ տեղ մը պահանջելու, այն ատեն զինուորագիր առեանը պիտի բաղկանայ 117.710 անդամներէ եւ տասը փոխ անդամներէ: Թող տալով որ այսքանը միայն գրելով դրամին, նախ գրիչ չի բաւեր, երկրորդ՝ իբրեւ ճակատ մեկնողներ, մեր դէմ պիտի ունենանք ծերեր, կանայք ու երախաներ... միայն:

Այս օրէնքին հիման վրայ ի՞նչ կ'ըսէք ինծի, որ վաղն իսկ երթամ աներոջս, քեռիս, փեսայիս, քաւորիս կիները ծեծեմ ու հինգ քոյրերուս հետ վաթսուննոց կուսակցութիւն մը կազմեմ ու առեանին առջեւը գալով երկու տեղ պահանջեմ:

— Ա, պիտի ըսէք խելքը գլխին մարդ չունիս:

— Մարդ չունիմ, քեզի ինչ. մարդ չունիմ՝ ձող կը տնկեմ առեանին մէջ կը դառնամ, տեղը իմս չէ՞, խնդիրը սկզբունքին վրա՞յ է թէ մարդուն:

×

Ի տես կուսակցութեան մը այս անձնուրաց աշխատասիրութեան, միտքս կուգայ հետեւեալ միջադէպը, որ վերջաբանի փոխարէն կ'ուզեմ պատմել:

Այգեպան մը երկու մշակ վարձելով, այգին փորելու կը ղրկէ: Կէսօրին այգին գալով, կը տեսնէ որ այգին բնաւ փորուած չէ եւ մշակները իրարմէ քանի մը քայլ հեռաւորութեամբ կռնակնուն վրայ պառկած երկինք կը նային:

— Ի՞նչ ես ըրեր այսօր, կը հարցնէ այգեպանը՝ մօտենալով առաջին մշակին:

— Ոչինչ, կը պատասխանէ մշակը, առանց ծածկելու:

— Դուն ի՞նչ ես ըրեր, կը հարցնէ այգեպանը երկրորդ մշակին:

Սա, որ չէր լսած թէ ի՞նչ պատասխաներ էր իր ընկեր մշակը, կը պատասխանէ.

— Տէր, իսկ ես կ'օգնէի ընկերոջս:

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

ԿԻՆԸ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի Նիւզ Քրոնիքըլ կը գրէ.— Թուրքիոյ հանրապետութիւնը չբաւականացաւ միայն երիտասարդութեան համակրանքը շահելով: Փաշական կառավարութիւնները եւս ըրին այդ բանը: Բայց, Թուրքիա շահեցաւ նաեւ կիներու գործակցութիւնը: Թուրքիոյ մէջ բոլոր դռները կիներու առջեւ բացուած են: Կիները Թուրքիոյ մէջ՝ քաղաքական, տնտեսական եւ այլ մարզերու վրայ, այրերու հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն: Նոյն իսկ ես տեսայ որ շատ մը տեղեր, քաջալերութեան համար, կիները այրերէն կը նախընտրուին: Մի՞թէ մղումի պէտք ունի երիտասարդութիւնը: Ես տեսայ դպրոցական աղջիկներ, որոնք հասուն բանախօսի մը համարձակութեամբ, հինգ հազար հոգիի առջեւ ճառ կը խօսէին: Պոլսոյ մէջ փաստաբանուհիի մը հարցուցի թէ դատաւորները իրեն ցոյց կուտա՞ն այն յարգանքը, զոր կ'ընեն իր այր պաշտօնակիցներուն: Խօսակիցս զարմանքով նայեցաւ ինծի ու ըսաւ.— «Հարկաւ կը յարգեն, ինչո՞ւ չյարգեն»: Այս օրիորդը, որուն մեծ մայրը դեռ եւս ծածկուելով կ'ապրի, իսկ մայրը հազիւ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր չարշաֆը նետած է կռնակէն, կը զարմանար որ կատարուած փոփոխութիւնները իրեն չափ բնական չեն գտներ: Թէեւ Անատոլուի ներքնամասերուն մէջ կիներու կէսէն աւելին դեռ եւս չարշաֆ կը կրեն: Բայց, անոնց մեծ մասը կը սպասեն կառավարութեան ազդանշանին՝ կռնակնուն նետելու համար այդ ծածկոցները: Անթալյի պարզունակ կնոջ մը հետ շոգեկառքի ճամբորդութիւն մը կատարեցի: Որովհետեւ մեր կառաբաժնին մէջ այրեր չկային, կինը իր քօղը վեր

ցուց եւ իր ներսինը պարպեց ըսելով.
— Ատամնաբոյժ կիները իրապէս երջանիկ են։ Լաւծիս համաձայն, այն տեղի կուսակալը արգիլեր է չարչաֆ գործածելը։ Երբ այլ եւս անոնք առանց չարչաֆի փողոց ելլեն, պիտի չմտահոգուին թէ դրացիները իրենց հասցէին պիտի խօսին։ Գիտէ՞ք թէ չարչաֆ գործածելու մասին պնդողները ոչ թէ կիները, այլ այրերն են։

ՏԻԿ. ԶՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— oo —

Շաբաթ երեկոյ Սալ Ժէօկրաֆիի գեղեցիկ սրահը լեցուն էր ընտիր հասարակութեամբ մը։ Եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը տալու վաստակաւորի մը, քառասուն տարիներու բեղնաւոր գործունէութեան մը ունե…

…վեր հանելով անոր բարձր արժանիքները։ Ի մէջ այլոց ըսաւ.
— «Որքան որ գիտեմ, երկրորդ հայ կինն է Տիկ. Զօրեան, ողբացեալ Սիպիլէն վերջ, որուն յոբելեանը կը տօնուի ժողովուրդին կողմէ։ …

ՄԱՄՈՒԼ

Պոլսոյ դպրոցներուն խախտումը

— • —

«Ազդարար» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).
— «Ազգ. վարժարանները շատ լուրջ տագնապ մը կ'անցընեն այս միջոցին։
Տագնապ կար նաեւ երէկ, ինչպէս կը ցուցնեն պարտքի դէզերը գրեթէ ամէն կողմ։ Ուսուցիչներ կան որ 4—5 ամիսէ ի վեր թոշակ չեն առած եւ առնելու ալ յոյս չունին։

[…]

…ներս, որ մինչեւ այժմ ամէնէն ուժեղ կապերով սերտօրէն միացած կը մնար։ Այդ կապերը թուլցած չեն։

…կ'աւելնայ։ Իսկ փոքրիկ դպրոցականներն ալ կը հագնին սեւ կամ գորշ…

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Բայց գեղանի Շուշանի յիշատակն ու պատկերը, վերջապէս խռհեմութիւն ներշնչած խորհուրդները յաղթանակեցին։ Երկօրեայ արձակուրդ մը խնդրեց, եւ ղայն ստանալուն՝ դէպի գիւղը ճամբայ ինկաւ, երբ տասնապետ մը եւ երեք զինուորներ…

…թշնամիին հետ, եւ թելադրած Երեւանի սարդարը (պարսիկ զինուորական կառավարիչ) որ յանկարծակի վերադարձէ Ռուսերու պատկանող գիւղերը, գիւղեր զորս մեր զօրքերը տասնց պահակապօրի թողած են, ե…

[…]

…համակէր աղամարդուն հոգին, որ իր յիշատակները, վախերը, անարգ մահուան մը ստուգութիւնը անհեկլիօրէն կը չարչարէին։
(8)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

տուի: Պարագաներ կան երբ արտաքսուած մարդ մը աւելի քան տասը տարի անցուցած է բանտին մէջ:

Մարդիկ կը դատապարտուին հակառակ պատժական օրինագիրքի 64րդ յօդուածին որ կը վերաբերի կամքէ անկախ պարագաներու (ֆոռս մաժէօր): Այսպէս պետութենէ զրկուած փախստականը որ արտաքսման հրաման ստացած է, կը մտնէ կախարդական շրջանակի մը մէջ, ուրկէ ազատում չկայ:

Անիրաւ են պետութեան կրած վնասները այսպիսի դրութենէ մը: Այս կարգի բազմաթիւ մարդոց երկարատեւ բանտարկութիւնը բաւական ծախք կը պատճառէ երկրին: Վերջերս ընդհանուր դատախազը յիշեց պարագան օտարականի մը որ 29 անգամ դատապարտուած էր արտաքսման հրամանի մը համակերպած չըլլալուն համար եւ 8 տարի 9 ամիս բանտարկուած էր, պետութեան արժելով 28368 ֆրանք:

Թէ շատ մը Ֆրանսացիներ իրենք ալ կ'ըմբռնեն այս դրութեան չարիքները, կ'երեւայ այն յօդուածներէն որոնք պարբերաբար լոյս կը տեսնեն մամուլին մէջ եւ այն ջանքերէն որ կը կատարուին երեսփ. ժողովին ընդունիլ տալու համար նոր օրինագիծ մը Ռուսերու, Հայերու եւ ուրիշ հայրենազուրկ գաղթականներու համար:

Եթէ նոյնիսկ այս օրինագիծը օրէնքի վերածուի, չպիտի լուծէ աշխատանքի արտօնագիրներու ջնջման պատճառած դժուարութիւնները եւ ոչ ալ պիտի փարատէ անօթութեան ուրուականը, օգնելով փախստականներուն ինքնաբաւ դառնալուն:

Գերմանիա սկսաւ նոր մարտանաւեր շինել

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ ծովապետութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, գերմանական նաւատորմը վերակազմելու եւ անգլիականին 35 առ հարիւր համեմատութեան հասցնելու համար, համաձայն Լոնտոնի պայմանագրին: Որոշուած է մինչեւ տարուան վերջը շինել հետեւեալ մարտանաւերը.— 1. Երկու զրահապատ յածանաւ, իւրաքանչիւրը 26,000 թոն տարողութեամբ.— 2. Երկու յածանաւ՝ իւրաքանչիւրը 10.000 թոն տարողութեամբ.— Գ. 16 Թորփիլահալած՝ 1625 թոնոնոց.— Դ. 28 սուզանաւ, 20ը 250, 6ը 500, երկուքը 750 թոն տարողութեամբ:

Այս շինութիւններէն դուրս, նաւային մասնագէտները ծրագիրներ կը յօրինեն, ուրիշ մարտանաւեր շինելու համար 1936ին: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի գերմանական նաւատորմը կարելի եղածին չափ շուտով հասնի 35 առ հարիւր համեմատութեան:

Դիւրութիւն զինուորցու կպատակներու

«Ժուռնալ»ի մէջ կը կարդանք.— Օտարական մը որ առնուազն երկու տարի բնակած է Ֆրանսայի մէջ եւ զինուորութիւն չէ ըրած իր ծննդավայրին մէջ, կրնայ եթէ ուզէ ֆրանսական հպատակ դառնալ, իր զինուորութիւնը կատարել մայր երկրի մէկ զօրամասին մէջ, առանց հարկադրուելու արձանագրուիլ օտար լեգէոնի մէջ: Ասոր համար պէտք է ներկայանայ նախ դատական նախարարութեան եւ յայտնէ իր բաղձանքը: Այն ատեն կրնայ հպատակ արձանագրուիլ շատ արագ եւ առանց օրինական ծախքերու, պայմանաւ որ յարմար դատուի զինուորագրութեան բժիշկին կողմէ եւ յանձն առնէ ծառայել առ նուազն երեք տարի: Թեկնածուն պէտք չէ անցած ըլլայ 36 տարեկանը:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցապաղած).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ, հետեւեալ կարգով.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 8 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8էն 11 թիւ 1էն 3000, ժամը 14էն 17 թիւ 3001էն 5880:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 9 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8—11 թիւ 5881էն 6300, ժամը 14—17 թիւ 6301 — 6877:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8—11 թիւ 6878—7200, ժամը 14—17 թիւ 7201—7499:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 11 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8—11 թիւ 7500—7600, ժամը 14—17 թիւ 7601—7700:

ՈՒՐԲԱԹ, 12 ՅՈՒԼԻՍ.— Թղթածրարները պէտք է յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին M. տառով:

ՇԱԲԱԹ, 13 ՅՈՒԼԻՍ (առտուն).— Ցանձնում տպագիր հարցարաններու (թղթածրարներու կազմութեան համար) այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին N. տառով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:

ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՐ ՉԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՕՐԸ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երկուշաբթի օր հեծելանուորդները կտրեցին Ֆրանսայի շրջանին ամէնէն մեծ հանգրուանը՝ Պելֆոռ – Էվիան (320 քիլոմեթր): Այս տաժանելի արշաւը ըստ կարգադրութեան բաժնուած էր երկուքի, առաջինը՝ Պելֆոռ – Ժընեւ (262 քիլոմեթր), ուր հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 4.30ին, իսկ երկրորդը՝ Ժընեւ – Էվիան (58 քիլոմեթր):

Երբ մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ, Պելֆոռէն տասը քիլոմեթր հեռու սկսած էր արդէն մենամարտը՝ ֆրանսացի, պելճիքացի եւ իտալացի մրցորդներու միջեւ:

Առաջին կէս հանգրուանին 10 քիլոմեթր մնացած ֆրանսացի Մօրիս Արշամպօ փախուստ տալով մինակ կը հասնի Ժընեւ, որոշուած մենակէտը, խումբէն մէկ վայրկեան առաջ: 262 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 8 ժամ 21 վայրկեան, 22 երկվայրկեան (ժամական 31 քիլոմեթր 354), իսկ երկրորդ կը հասնի պելճիքացի տը Գալուվէ:

Երկրորդ հանգրուանը՝ Ժընեւ – Էվիան մրցումը որ ժամական հաշիւով իրար հետապնդելու յատկացուած էր, կը շահի իտալացի Ռաֆաէլ տի Փաքօ, 58 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 37 վայրկեան 24 երկվայրկեանէն (ժամական 35 քիլոմեթր 728): Երկրորդ կը հանդիսանայ ֆրանսացի Անթօնէն Մանեը, 2 երկվայրկեանի տարբերութեամբ:

Մրցումը լքեցին երեք աշխարհահռչակ սպանիացի հեծելանուորդներ՝ Վէնսէն Թուրիէպա, Էսքուէրա եւ Գանարտօ, իսկ Ֆրանսացիներ՝ Ժանվիէ եւ Լըրուէս, իտալացի՝ Գօրալլինի:

Երէկ, երեքշաբթի հեծելանուորդները հանգստացան Էվիանի մէջ, կտրելու համար Ալպեան լեռներու հանգրուանները:

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղած են եւ դեռ պիտի ըլլան, որովհետեւ ասկից վերջն է որ կը սկսի բուն մրցումը, խլելու համար «դեղին շապիկը», զոր մինչեւ հիմա կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս: Հ. Ս.

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան «Յառաջ»ի մէջ սպրդած են հետեւեալ սխալները.— 1. Խմբագրականին մէջ՝ «Ֆրանսական համերաշխութեան» վարիչին անունը պիտի ըլլայ ԺԱՆ – ՈՒԸՆՕ, (տպուած էր ՈՒԸՆՕ – ԺԱՆ):— 2. Բ. էջ, Ամերիկայի թղթակցութեան մէջ, Զանգալեան պիտի ըլլայ ԶԱՆԳԱԼԵԱՆ.— 3. Դ. էջ, Կ. Խաչի շնորհակալիքին մէջ, Տէր եւ Տիկ. Ստէփանեանի նուէրը՝ 500 լ.:

ԴՐԱՄ ՓԱԽՑՆԵԼՈՒ ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցան 20 Պելժեր, որոնց ինը կիներ են, Գերմանիոյ սահմանագլուխին վրայ: Բոլորն ալ բանտարկուեցան, բացի գլխաւորէն որ յաջողեցաւ փախչիլ: Հոլանտական սահմանագլուխին վրայ եւս ձերբակալուեցան Սպանիացի մը եւ Հոլանտացի ընտանիք մը:

ՐԻՒՇԹԻ ՊԷՅ, որ արտասահման կը բնակէր տասը տարիէ ի վեր, դատապարտուած ըլլալով քէմալական իշխանութեան կողմէ, Թուրքիա վերադարձաւ շնորհիւ ընդհ. ներման: Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) իր 1927ի վեցօրեայ պատմական ճառին մէջ, որ նոր Թուրքիոյ աւետարանը կը կազմէ, նախկին վարչապետը հռչակած էր «Ժողովուրդի թշնամի թիւ 1»:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ, ներքին նախարար Պ. Փականօն երէկ նախարարական խորհուրդին ներկայացուց իր ծրագիրը, բարեկարգութեան պահպանման մասին:

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Զգիտեմ:

— Սամավարը եփ է գալիս:

— Բերեցէք:

Նա մտաւ սենեակը:

Սպասաւորը մի քանի րոպէից յետոյ սամավարը ներս բերեց, դրեց սեղանին վրայ եւ լուռ դուրս գնաց: Օրիորդի տրամադրութիւնը, կարծես, նրա վրայ եւս ճնշում էր գործում:

Նա բացատրեց յատակի վրայ ընկած սնտուկներից մէկը, միւսը, նայեց չամադանի մէջ, նայեց ճանապարհորդական զամբիւղի մէջ, որոնում էր, թէ որտեղ դրած է թէյը: Շաքարն էլ անհետացել էր նրա աչքերից: Ցիշողութիւնը դաւաճանում էր նրան: Վերջապէս գտաւ միեւնոյն փոքրիկ սնտուկի մէջ, ուր տասն անգամ նայել էր: Սկսեց թէյ պատրաստել: Գործը փախչում էր նրանից. ձեռքերը չէին հնազանդւում. ջուրը վաթում էր, բաժակը ցած էր ընկնում, աղմուկ էր բարձրացնում: Հազիւ հազ կարողացաւ նա տաք ջրով լցրած թէյամանը սամավարի վրայ դնել: Գլուխը դարձեալ պտտւում էր: Նա հեռացաւ, նստեց լուսամուտի պատուհանում եւ ձեռքը նեցուկ տալով գլխին, սկսեց անխորհուրդ կերպով նայել դէպի պարտէզը: Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա խոշոր աչքերից եւ գլորւում էր բորբոքուած սիրտը...:

Կից սենեակում արդէն զարթել էին: Մանկահասակ տիկինը վեր էր կացել, իսկ նրա երիտասարդ ամուսինը դեռ պառկած էր մահճակալի վրայ:

— Դէ վերկաց,— շտապեցնում էր նրան տիկինը,— վերկաց, լուացուիր, հագնուիր, դու այս առաւօտ պէտք է ներկայանաս քո մեծաւորին:

— Դա մի այնքան շտապելու գործ չէ,— պատասխանեց երիտասարդը, աւելի ամուր կերպով փաթաթուելով ամառուայ վերմակի մէջ:— Էգուց էլ կարող եմ ներկայանալ:

— Այստեղ մեծաւորները, երեւի, խիստ պահանջողներ են,— նկատեց տիկինը:

— Իսկ ես խիստ պահանջը հեշտութեամբ չեմ վճարում,— ասաց ամուսինը:

Տիկինը, կարծես, ամուսնի յամառութիւնը պատժելու համար, վառեց մի բարակ պապիրոս, սկսեց ծխել: Ամուսինը այդ նկատելով, սկսեց աղաչել նրան.

— Թող տուր, ի սէր Աստուծոյ, քանի անգամ ասել եմ քեզ, որ թէյից առաջ չծխես: Դու ամբողջ գիշերը անհանգիստ էիր, դարձեալ հազում էիր:

Տիկինը ուշադրութիւն չդարձրեց եւ, ամուսնուն աւելի չիգրգռելու համար, մօտեցաւ նրա մահճակալին, ընկաւ նրա կուրծքի վրայ, ասելով.

— Ես քո բժշկութեանը չեմ հաւատում, չեմ հաւատում: Այդ միջոցին նա աւելի սաստկութեամբ ներս քաշեց պապիրոսի ծուխը եւ ապա իր դուռնատ շրթունքների միջից փչեց երիտասարդի խիտ մազերի վրայ, որոնք կորան մուխի մէջ:

— Այդ ի՞նչ երեխայութիւն է,— ասաց երիտասարդը, եւ գլուխը վեր բարձրացնելով, իւր մանկահասակ կնոջ անմեղ չարութիւնը վարձատրեց ջերմ համբոյրներով:

Դրանք այն ամուսիններից էին, որ մինչեւ մահ, մինչեւ խորին ծերութիւն ապրում են իրանց ամուսնութեան մեղրամիսի մէջ: Արդէն հինգ տարի էր, որ միասին էին ապրում, իսկ այսօր, կարծես, առաջասատի առաջին գիշերուան առաւօտը լինէր նրանց համար:

Երիտասարդը բժիշկ էր: Նա ընտրել էր ծառայութիւն Կայսրութեան այդ հեռաւոր անկիւնում ոչ թէ այն նպատակով, որ ծառայութիւնը այսպիսի խուլ տեղերում առաւելութեամբ էր վարձատրւում, ոչ, այլ նա աւելի բարոյական վարձատրութիւն էր սպասում այստեղ: Նրան մի առանձին բաւականութիւն էր պատճառում բժշկել դատապարտեալներին,— այդ հօր, մօր, բարեկամների խնամատարութիւնից զրկուած թշուառներին:

Նրա մանկահասակ կինը նոյն մարդասիրական զգացմունքն ունէր: Նա այն բարեսիրտ ու խելացի կնիկներից էր, որոնց նմանները խիստ հազուագիւտ են լինում ամուսնական կեանքում,— որոնք չեն ձգտում հաճոյանալ ադամարդին միմիայն կանացութեամբ, որոնք չեն բաւականանում օգնել նրան, բաժանել նրա հոգսերը, մի միայն խնայող, տնտես եւ լաւ տանտիկին լինելով,— այլ որոնք պաշտում են ադամարդի իտէալները, նպաստում են նրանց իրագործուելուն, վառ եւ մշտաբորբոք դրութեան մէջ են պահում նրա հոգին իւր բարձր, մարդասիրական գաղափարներով: Այսպիսի լծորդութեան մէջ կինը դառնում է այն գերագոյն ոգին, որից միշտ ներշնչուած է լինում ադամարդը, այսպիսի լծորդութեան մէջ ադամարդի եռանդը երբեք չէ մեռնում:

Դեռ եւս օրիորդ էր նա, դեռ եւս նոր էր ծանօթացել իւր ապագայ ամուսնացուի հետ, սկսեց բժշկական գրքեր կարդալ, յաճախել հիւանդանոցները եւ ներկայ գտնուել անդամահատական գործողութիւններին: Պատերազմի ժամանակ մտաւ նա «գթութեան քոյրերի» հասարակութեան մէջ, եւ գնդակների ու ռումբերի տարափի ներքոյ՝ փաթաթում էր վիրաւոր զինուորների վէրքերը: Այստեղ նա նորից հանդիպեց իւր ամուսնացուին, այստեղ սիրեց նրան եւ սիրուեցաւ:

Ոչ եկեղեցական եւ ոչ քաղաքական ամուսնութեամբ կարգուած չէին նրանք: Նրանց կապում էր մտքերի ձգտումների եւ գաղափարների համերաշխութիւնը: Բնութիւնը նոյնպէս գլացաւ օրհնել նրանց ամուսնութիւնը այն շաղկապով, որ կոչւում է բնական կապ.— զաւակներ չունեցան նրանք: Զաւակը սիրոյ աւելի հաստատ գրաւականն է ամուսինների մէջ, մանաւանդ այն դէպքում, երբ օրէնքը չէ կապում նրանց:

Հետաքրքիր պատահարները պարգեւեցին նրանց մի զաւակ, թէեւ իրանց արիւնից չէր: Դա այն օրիորդն էր, որ միւս սենեակում նստած լաց էր լինում: Օրիորդը պատկանում էր այն ցեղին, որ տուն, տեղ, հայրենիք չունի, որի հայրենիքը ամբողջ աշխարհն է, որը թափառում է ամէն տեղ: Նա գնչու (ցիգան) էր. նա բնութեան որդի էր: Որպիսի ջերմ սիրով տիկինը ընդունեց իւր մօտ այդ վայրենի այծեամին, որպիսի եռանդով հոգատարութեամբ նա սկսեց կրթել նրան, ուղղել նրա վատ սովորութիւնները:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
RÉdaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 11 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2854

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԺԽՈՐԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ինչո՞ւ այսքան իրարանցում եւ խժալուր կանչեր՝ Յուլիս 14ի տօնակատարութեան առթիւ։

Եւ ինչո՞ւ արտակարգ պատրաստութիւններ նոյն իսկ օրուան իշխանութեան կողմէ, ոչ միայն բարեկարգութիւնը պահպանելու, այլ եւ կարելի եղածին չափ հանդիսաւոր շուք տալու համար պաշտօնական տօնակատարութեան։

Երկար պիտի ըլլար մանրամասնել պատճառները, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական։

Կը բաւէ ըսել թէ Ֆրանսան ալ կը կարօտի լուրջ վերանորոգման մը, ինչպէս իր դրացիները։ Եթէ կ'ուզէք, Ֆրանսան ալ կը տառապի բարոյական, հոգեբանական հիւանդութենէ մը, իբրեւ տրամաբանական հետեւանքը մեծ պատերազմի վրդովումներուն։

Այդ հիւանդութիւնը փաշականութեան յանգեցաւ Իտալիոյ մէջ, եւ նոյն հոսանքի նորագոյն ձեւին՝ հիթլէրականութեան՝ Գերմանիոյ մէջ։

Արդ, այս երկու հոսանքները հետեւանք էին ոչ միայն պատերազմի վրդովումներուն, այլ եւ ռուսական յեղափոխութեան փոթորիկներուն, որոնք թէեւ մեղմացած՝ միշտ կը պահեն իրենց սպառնագին հանգամանքը։

Թէեւ տարբեր՝ այս ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ, Ֆրանսա անհրաժեշտ ուժն ունէր — եւ ունի — պահելու համար իր հաւասարակշռութիւնը։

Բայց, այդ հակամարտ հոսանքները չէին կրնար անտարբեր ձգել այս երկրին ժողովրդական զանգուածները, որոնք միշտ ալ տրամադիր են բռնկելու եւ փողոց իջնելու։

Այսպէս է որ, 1920էն իսկ, Ֆրանսան ունեցաւ իր համայնավարական կազմակերպութիւնը, ինչպէս, անոր զուգընթաց, ազգայնական ամէնէն թէժ կազմակերպութիւնները։

Եւ, ուրիշներուն հետ, այս երկու թեւերը ունեցան, տարածուեցան ոչ միայն քարոզչութեամբ ու տեսական մարզանքներով, այլ եւ գործնական գիտելիքներով։

Երկիրը աննախընթաց տագնապի մը մատնուած է տարիներէ ի վեր, եւ եթէ կարմիրները Մոսկուան կը ցուցնեն իբրեւ փարոս փրկութեան, միւսներն ալ Հռոմն ու Պերլինը կը մատնանշեն, միշտ նոյն մտահոգութեամբ։

Տարբեր մեկնակէտերէ քալելով, երկու թեւերը կը յանգին նոյն ելքին,— հիմնովին փոխել երկրին կարգ ու սարքը։

Անշուշտ բազմաթիւ նրբութիւններ կը պարունակէ այս բացատրութիւնը,— «հիմնովին փոխել»։

Եթէ մէկ թեւը խորհրդային իշխանութիւն կը պահանջէ, գոնէ բոլշեւիկներուն բերնով, միւս խայտաբղէտ զանգուածը մէջտեղ կը դնէ առաձգական բանաձեւ մը,— վերահաստատում պետական հեղինակութեան։ Բանաձեւ մը, որ կրնայ նշանակել թէ՛ բարեկարգում, զօրացում գործադիր իշխանութեան, թէ՛ փաշական դիկտատուրա, թէ՛ միապետութիւն։

Այս տեսակէտէն, ո՜րքան խօսուն են լրագրական կոչերը եւ Յուլիս 14ի առթիւ հրապարակ հանուած թռուցիկները։

Ահաւասիկ հատ մը, ուղղուած՝ «Ֆրանսայի ժողովուրդին», յանուն Երիտասարդ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան.

— «Ֆրանսացիներ, երեսուն տարիէ ի վեր, արմատական կուսակցութիւնը կը կառավարէ Ֆրանսան, ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունենալով խորհրդարանին մէջ։ 1914ին, պատերազմէն երեք ամիս առաջ, անոր կուրամտութիւնը մեր երկրին զինաթափութիւնը կը պատրաստէր։ Տասը տարի վերջը, իր տխմարութիւնը սնանկութեան կ'առաջնորդէր մեզ եւ անկէ ալ տասը տարի վերջը, կը փլէր գայթակղութեանց տիղմին եւ խռովութեան արիւնին մէջ։

... Պասթիյ մը կայ որ պէտք է կործանի,— ան կը գտնուի Քոնքորտի կամուրջին ծայրը»։ (*Կ'ակնարկէ Երեսփ. ժողովին*)։

Եւ դեռ ի՜նչ բառեր ու բացատրութիւններ՝ «միլիոնատէր» Պլումի, «դաւաճան» Մարթիի, «գողերու, շահագէտներու, մարդասպաններու եւ բովանդակ Եւրոպայի արհեստով յեղափոխականներ»ու մասին, «որոնք համախմբուած են Փարիզի մէջ»։

Անդիէն գնդ. տը լա Ռոք, Հրեղէն Խաչերու հրամանատարը, որուն համար ձախերը կ'ըսեն թէ պատերազմէն խուսափած եւ առեւտրական գործերով զբաղած է, կը շարունակէ իր մարտական ուժերուն եւ փայլուն նշանախօսքերուն ցուցադրութիւնը։

Արդէն 320,000 հաշուելով իր կազմակերպութեան անդամներուն թիւը, գնդապետը ակնախտիղ հեռանկարներ կը պարզէ իր ծրագրով, որ «ոչ ձախին պիտի ծառայէ, ոչ ալ աջին գերի պիտի ըլլայ»։

Տարակոյս չկայ թէ աջակողմեան հոսանքները իրենք իրենց մէջ ալ համաձայն չեն, շատ մը հիմնական հարցերու մէջ։

Խառն ի խուռն հրապարակ նետելով իրենց շռնդալից նշանախօսքերը, անոնք բնագդաբար կը հետեւին հինաւուրց առածի մը,— գաղափարներու ընդհարումէն լոյս կը ծագի։

Կը թուի թէ գնդ. տը լա Ռոք Հիթլէրի հետքերուն վրայ կը քալէ ոչ միայն կազմակերպութեան եւ գործունէութեան մեթոտներով, այլ եւ քարոզչութեամբ։ Այսինքն մարզանքներ կը կատարէ, գտնելու համար իր վերջնական հանգանակը։

Ի հարկէ «լոյս» մը պիտի ծագի այս բոլորէն, ապահովաբար դէպի աջ, քանի որ, արտաքին ազդակներն ալ աւելի շատ ուժ կու տան այդ հոգեբանութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, ելքը պիտի ըլլայ վերանորոգման ճիգ մը՝ դէպի աւելի հեղինակաւոր պետութիւն։

Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԻՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԻՆ։

ՈՐՈՇԱԾ ԵՆՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, (8 ԷՋ)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԻՒԹԵՐԸ ՀԱՍՑՆԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 30։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Աջերն ու Ձախերը կազմ ու պատրաստ

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր վաւերացուց ներքին նախարարին կարգադրութիւնները՝ յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն նախարարը յայտնեց թէ անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդուած են Փարիզի եւ գաւառի ոստիկանական վարչութեանց։

Բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, կիրակի օր շարժման մէջ պիտի դրուին բազմաթիւ ուժեր, ոստիկանական թէ զինուորական։ Իշխանութեան գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ եւ է ընդհարում՝ աջ եւ ձախ հոսանքներու միջեւ։ Որոշուած է որ Հրեղէն Խաչերու թափօրը մինչեւ Էթուալի հրապարակը հասնելէ յետոյ քաշուի, Պուա տը Պուլոնի ուղղութեամբ։ Իսկ՝ «Ժողովրդական ճակատ»ի թափօրը Պասթիյլի առջեւ համախմբուելէ յետոյ, պիտի անցնի Վէնսէնի անտառը։ Որպէսզի արկածներ չպատահին թափօրներու ցրուումէն յետոյ, արտակարգ խճողման հետեւանքով, հաւանական է որ Մեթրոյի երթեւեկը ընդհատուի պահ մը։ Այս նախատեսութեամբ, կը խորհուի 300 հանրակառք տրամադրել։ Դեռ վերջնապէս ճշդուած չեն այս խնդիրները։

«Ժողովրդական ճակատ»ը, որուն կը մասնակցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ արմատականներու մեծ մասը, տենդագին աշխատանքներ կը կատարէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Միեւնոյն ձեւով ցոյցեր պիտի կատարուին Փարիզի եւ առնուազն քառասուն նահանգագլուխ քաղաքներու մէջ։ Շատ մը վայրերու քաղաքապետութիւնները իրենք են որ կը կազմակերպեն ցոյցերը, ըլլալով ընկերվարական, արմատական կամ համայնավար։ Կազմակերպիչները խիստ միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի անկարգութիւններ չպատահին։ Բոլոր կարգադրութիւնները հաղորդուած են ոստիկանութեան։ Ժողովրդական ճակատին վարիչները կ'ըսեն թէ ցոյցերուն գլխաւոր նպատակն է ապացուցանել իրենց ուժը՝ ընդդէմ փաշականութեան։

Գալով աջակողմեան ճակատին, թերթերը շատ բան չեն գրեր մանաւանդ Հրեղէն Խաչի պատրաստութեանց մասին։ Ստոյգ է միայն որ այդ կազմակերպութեան Փարիզի եւ արուարձաններու անդամները կիրակի իրիկուն պիտի հաւաքուին Էթուալի հրապարակին վրայ, արծարծելու համար Անծանօթ Զինուորի դամբարանին բոցը։

Անշուշտ համախմբումներ պիտի կատարուին նաեւ գաւառական քաղաքներու մէջ։

Կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, որոշած է արտակարգ շուքով տօնել յուլիս 14ը։ Մանաւորապէս փայլուն հանգամանք պիտի ունենայ աւանդական զօրահանդէսը, որուն պիտի մասնակցին նաեւ 600 օդանաւեր։

Գնդ. տը լա Ռոք, Հրեղէն Խաչի հրամանատարը, որ շռնդալից ճառ մը խօսած էր առջի օր, տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ իր կազմակերպութիւնը ունի 320,000 գործօն անդամներ, որոնք ծախքերը կը հոգան կանոնաւոր անդամավճարներով։ Այս առթիւ փորձեց ապացուցանել թէ իրենց համախմբումները բոլորովին օրինական են, թէ ստիպուած են ինքնաշարժ հեծանիւներ եւ սաւառնակներ գործածել անդամներու փոխադրութեան համար, որովհետեւ համախմբումներու վայրը եւ ժամը վերջին պահուն կը ծանուցուի, ձախակողմեան հոսանքներու հետ չընդհարելու համար... Ու վերջապէս բացատրեց թէ Հրեղէն Խաչը հակառակ չէ խորհրդարանին, այլ կ'ուզէ որ ան միայն օրէնսդրական գործերով զբաղի, փոխանակ տիրապետելու գործադիր իշխանութեան վրայ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԵՑԱՆ

Ընդհանուր մտահոգութիւն ապագայի մասին

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ իրաւարար յանձնախումբին աշխատանքները ընդհատուեցան յուլիս 9ին, կարելի չըլլալով հաշտեցնել երկու կողմերու տեսակէտները։ Իտալիոյ պատուիրակները կ'ուզէին որ յանձնախումբը քննէ միայն վերջին դէպքերը, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար, իսկ Հապէշիստանի ներկայացուցիչները կ'առաջարկէին ճշդել սահմանները։ Իտալացիները վճռապէս մերժեցին այս առաջարկը։ Այժմ անհամբեր կը սպասուի Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման։ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուէր յուլիս 25ին, քննելու համար իրաւարար յանձնախումբին տեղեկագիրը։ Հիմա որ յանձնախումբը դադրեցուց իր աշխատանքները, չի գիտցուիր թէ ի՛նչ որոշում պիտի տրուի։ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը դեռ Լոնտոն կը գտնուի, եւ պիտի տեսակցի Անգլիոյ վարչապետին եւ ուրիշ նախարարներու հետ, ելք մը գտնելու համար։

Յանձնախումբին աշխատանքներու դադարման լուրը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ։

Իտալիոյ մէջ անտարբերութեամբ լսեցին այս բանակցութեանց խզումը, որոնք շատոնց նախատեսուած էին։ Կարելի է նոյնիսկ ըսել թէ Հռոմի քաղաքական շրջանակները աւելի գոհ քան թէ դժգոհ մնացին այս ելքէն, քանի որ Իտալիա այլեւս կը գտնէ իր գործելու ազատութիւնը արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ Իրաւարարութեան եղանակը որքան ալ սահմանափակ ըլլար, կը կաշկանդէր իր քաղաքական կամ զինուորական գործունէութեան ազատութիւնը։ Այժմ իտալական կառավարութիւնը կրնայ անկախօրէն գործել թէ Եթովպիոյ եւ թէ միւս պետութեանց հանդէպ, գոհացնելու համար իր գաղթային տենչերը։ Հետեւաբար կը հաստատուի թէ Իտալիա զինուորական գործողութեանց պիտի ձեռնարկէ անձրեւներու եղանակէն անմիջապէս վերջը, այսինքն մինչեւ երկու ամիս, եթէ դիւանագիտական արտակարգ դէպք մը չպատահի։ Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փորձէ ճնշում բանեցնել, Իտալիա անմիջապէս պիտի հրաժարի։

Մէկ խօսքով, Մուսոլինի որոշած է չփոխել իր դիրքը, մինչեւ որ կատարեալ գոհացում ստանայ։ Այդ կ'ապացուցանէ նոր զինուորներու առաքումը դէպի արեւելեան Ափրիկէ։ Յուլիս 9ին արքայական հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որով նոր զինուորներ կը կանչուին դրօշի տակ։ Ասոնք կը պատկանին 1909ի եւ 1910ի դասերուն եւ մեծ մասով մասնագէտներ են։

Իտալական մամուլը կը շարունակէ ձաղկել Անգլիոյ բռնած դիրքը։ Կարեւոր թերթ մը կ'ազդարարէ.— «Եթէ Մեծն Բրիտանիա խաղաղութեան համար կ'աշխատի, պէտք է ճանչնայ Իտալիոյ տեղը արեւուն տակ, որ կրնայ տեսնուիլ»։

Հակահրէական խռովքը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը գրեն թէ վերջերս նորէն սաստկանալ սկսած է հակահրէական հոսանքը։ Անցեալ շաբթէն ի վեր հիթլէրական երիտասարդները բուռն ցոյցեր կը կատարեն Պերլինի զանազան թաղերուն մէջ, անարգելով հրեայ առեւտրականները եւ թռուցիկներ ցրուելով։ Կիրակի գիշեր բուն իսկ մայրաքաղաքին կեդրոնը, բազմաթիւ երիտասարդներ դիրք բռնելով փողոցներու անկիւնը, կը դիտէին անցորդներուն դէմքերը։ Անոնք որ զուտ արիական չէին երեւար, կը ստանային ազդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Հրեա՛յ, այլեւս չենք ուզեր քեզ դուրսը տեսնել ժամը 22էն վերջը։ Հնազանդէ այս հրամանին, այլապէս վա՜յ ոսկորներուդ»։

Կը թուի թէ ոստիկանութեան յանձնարարուած է թոյլ չտալ որ բուռն ցոյցեր կատարուին գլխաւոր կեդրոններու մէջ։ Զրոյց կը շրջի թէ մօտերս կարգ մը նոր հրամանագիրներ պիտի հրատարակուին, պարտադրելով որ դաս մը գերման քաղաքացիներ ապացուցանեն իրենց արիական ծագումը։ Առաջին հրամանագրին համաձայն, բոլոր պետական պաշտօնեաները պարտաւոր պի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՆՑ ԱՆՀԵԹԵԹ ԱՆԳԹՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՄԵՐ ԱՆՀԵԹԵԹ ԱՊԻԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Փիէր Օտիա, որ ամէն օր տոմս մը ունի «Փարի - Միտի»ին մէջ, սրամիտ կամիթ մը յաճախ թարգմանուած «Յառաջ»ի մէջ, երկուշաբթի օրուան թիւով եւ «անհեթեթ անգթութիւն» խորագրին տակ կը գրէ.—

Այսօր, հեռո՜ւ ծիծաղը, կ'ուզեմ խօսիլ գթութեան հարցի մը մասին։

Պիտի ուզէի՞ք հաւատալ, եթէ իրապէս գրուէր թէ Ֆրանսա չափազանց բարբարոսութիւն ցոյց կու տայ կարգ մը պարագաներու մէջ։ Բայց ահա իրողութիւնը։ Պատերազմէն վերջ մեր երկրին մէջ հիւրընկալեցինք ռուս եւ հայ տարագիրներ, որոնք, վտարուած եւ ուրացուած իրենց երկիրներէն, դարձան *հայմաթլոս*, կամ եթէ կ'ուզէք՝ անուանենք «հայրենազուրկ»։ Եւ, արդէն, տեսնուելով որ բացառիկ կացութեան մը մէջ կը գտնուին այս տարագիրները, իրենց տրուեցաւ «Նանսէնեան անձնագիր մը», որ կը հաստատէ թէ «հայրենիք չունին»։

Այս տարագիրները, զորս հիւրընկալեցինք, ներկայիս կը գտնուին անել կացութեան մը մէջ։ Արդարեւ, ամէնէն աննշան յանցանքը որ գործեն,— նոյնիսկ ակամայ արկած մը,— մեքենաբար կը դատապարտուին վտարման։ Սակայն հազիւ ոտք դրած դրացի երկրի մը հողին վրայ, կը ձերբակալուին տեղական իշխանութեան կողմէ, սկզբունքի համար բանտ կը դրուին որոշ ժամանակ մը, որպէսզի քիչ մը մղուին այնտեղ, յետոյ վերստին կը քշուին դէպի Ֆրանսա։ Եւ որովհետեւ, այս ձեւով, բռնաբարած են Ֆրանսայէն վտարման հրամանագիրը, կ'ենթարկուին նոր դատապարտութեան մը ու կը վտարուին։ Եւ այսպէս շարունակաբար, մինչեւ որ խեղճերը մատնուին յուսահատութեան կամ դիմեն անձնասպանութեան։ Դեռ աւելին, — այս տարագիրները, որոնց ընթացքը, վարքն ու բարքը անքննադատելի է, երբ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն, չեն կրնար շահիլ իրենց օրապահիկը, եւ այսպէս, զուրկ նիւթական որ եւ է միջոցէ, կը ճամբուին այն երկիրը որ կը մերժէ զիրենք եւ կը վերադարձնէ նորէն դէպի մեր բանտերը։

Պէտք է գիտնալ, որ այս ճամբուած կամ արտաքսուած տարագիրները յաճախ այստեղ կը թողուն իրենց կինն ու զաւակները, որոնք ֆրանսացի են։ Եւ այսքան սառն անգթութեամբ մը, կառավարութիւնը երկուքի կը բաժնէ այս ընտանիքները եւ զանոնք կը մատնէ թշուառութեան։

Ընդունելի բա՞ն է, հանդուրժելի բա՞ն է այս։ Ֆրանսա տակաւին պիտի շարունակէ՞ տալ այսպիսի անհեթեթ (absurde) բարբարոսութեան մը օրինակը։ Մինչեւ հիմա կարելի եղաւ իրենց երկիրը ղրկել բազմաթիւ օտար աշխատաւորներ, որոնք, առանց այս վերաբերումին, յաւիտենապէս պիտի ուզէին մնալ մեր հողին վրայ։ Մարդկային եւ իմաստուն վերաբերում։ Անհրաժեշտ է ներկայիս հայ եւ ռուս տարագիրներուն, Նանսէնեան անձագիր կրողներուն համար իրաւական բանաւոր վիճակ մը հաստատել, (**un statut raisonnable**), գթութեամբ տոգորուած, մէկ խօսքով՝ արժանի Ֆրանսայի։

Ահա ֆրանսացի օրագրող մը, որ ինքնաբերաբար իր ձայնը կը բարձրացնէ մեր դատին համար։

Կ'ըսենք ու կը կրկնենք,— դեկոյցներ պատրաստող եւ դիմումներ պատմող մեր «մեծերը» վերջապէս պիտի հրաժարի՞ն Պապը Ալի դիմողներու աւանդութիւններէն եւ պիտի ուզե՞ն կապ պահել մամուլին հետ։

Փիէր Օտիա, ծանօթ իր գրական քննադատութիւններով, հրապարակագրական յօդուածներով եւ երգիծական տողերով, շատեր կը համրէ իր նման՝ օժտուած նաեւ մարդկային ցաւի հաղորդականութեամբ։ Պէտք է հաղորդակցիլ այսպիսի ազնիւ գրիչներու եւ սիրտերու հետ։ Պէտք է կապ պահել ֆրանսական մամուլին հետ։

Այս երկրին բուն վարիչները պաշտօնատուներու մէջ չէ որ կը նստին, այլ մամուլին մէջ։

Մամուլն է որ կը վարէ երկիրը։

ԱՐԱԶ

ՄԻՀՐԱՆ ՍԸՎԱՋԼԸԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կ'իմանանք ռամկավար գործիչ Միհրան Սըվազլըի մահը, որ տեղի ունեցած է Ամերիկայի մէջ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

Ծնած՝ Իզմիրի մէջ, հանգուցեալ իրաւագէտը իր ուսումը աւարտած է Ֆրանսայի մէջ։ Անդամ էր վերակազմեալ հնչակեան կուսակցութեան կեդր. վարչութեան, որ ատեն մը կը գտնուէր Կիպրոսի մէջ։ 1908ին գնաց Ամերիկա, ուր անցուցած է իր հանրային գործունէութեան մեծ մասը։ Գիտէր անգլերէն, յունարէն եւ ֆրանսերէն։ Գտնուած է նաեւ Փարիզ, մասնակցելով ազգ. պատուիրակութեան աշխատանքներուն, ինչպէս եւ Աթէնք, տասը տարի առաջ։ 73 տարեկան էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԽԱՐԸ՝ ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

... Հեռուէն բարձր ծխնելոյզներու գագաթները երկինքը կը մրկեն, արագիլի բոյնի ցախերուն նման: Այս նշան է թէ ճարտարարուեստի քաղաք է մօտեցող: Փլզէն, աշխարհահռչակ գարեջուրի կեդրոն, որ տակառներու հետ միշտ կը ճամբորդէ տաք ու հարուստ երկիրներ, մինչեւ Եգիպտոս հեռաւոր Ամերիկա: Ան հիւրընկալն է նաեւ երկաթի մեծ գործարանին, որուն լայն ու խոշոր ծխանները անդադար, անդադար ածուխ կը լափեն ու կրակ կը փսխեն, օրն ի բուն ծուխ ու մուր տեղալով չէն քաղաքին վրայ: Ան կ'արտադրէ կարծր մետաղէն ամէն ինչ, ամէն ինչ որ կ'ուզես ու կ'երազես, սկսած ասեղէն ու գամէն, գործիքներ, մեքենաներ, զէնք ու ծանր հրետանի, կամուրջներ ու զրահաւորի մասեր, որոնք ծով փոխադրելով քով քովի շարելը կը մնայ: Քաղաքին մեծ պանդոկին մէջ դուն կը տեսնես տարաշխարհիկ հիւրեր, որոնք եկած են տեսնելու եւ գնելու: Կը լսես Թուրքերէն ու կը հանդիպիս քաղաքային հագուստով Թուրք սպաներու: Երբ իրիկունը գործարանի փողոցէն անցնիս, անկէ դուրս կը վխտան մարդե՛ր, մարդե՛ր, մարդե՛ր, որոնք կ'ըլլան ալիք, կ'ըլլան գետ ու կը յորդեցնեն պարիսպներու շրջակայքի մութ փողոցները: Ու ընկերվարական ժան թերթեր ծախողներն ալ անկիւնները գրաւած ձեռքէ ձեռք կը տեղաւորեն պտտուն թղթիկները, պայթելու աստիճան պոռալով:

Պ. Վարդի Լեօ, չքեղ հագուած արդիական տեսքով մարդ, որ քանի մը լեզուներ գիտէ, այդ գործարանին մատակարարն ու արեւելեան բաժնի ներկայացուցիչն է: Կաշիէ պայուսակը ձեռքին, ան կը շրջի ծովերու եւ հովերու վրայ: Երբեմն նուրբ աղուէս եւ յաճախ չար սատանայ, ծախելու, սպառելու, գո՛րծ, գո՛րծ ընելու: Ան կը սիրէ աշխարհի բոլոր բոպիկ ու կիսաքուն ժողովուրդները եւ զանոնք կը գովէ աչքերը գո՛ց ու բերանը բաց: Ան կը շրջի այն կէտերուն վրայ որոնք հրաբխային կը թուին: Վէճի սերմեր կը նետէ, յետոյ յարձակումի փողերէն գինովնալու համար: Իր ի՛նչ մեղքը սակայն: Եթէ ինք տունը նստի ուրիշներ նոյնը պիտի ընեն: Ան կ'ախորժի խօսքով բայց այլ եւս կը խրտչի իրականին մէջ Հայերէն, որոնք լաւ նշան կեցան եւրոպական դիւանագիտութեան խաղերուն, մինչեւ վերջին մարդը բնաջնջելու աստիճան:

Հարուստ թաղի մը մէջ հսկայ պալատ մը կը ծնէր եւ մենք, երկու կաղ Հայու լակոտ, հետաքրքրուեցանք անոր տէրը գտնել գո՛րծ, գո՛րծ ընելու, իրեն արեւելեան գորգեր քշելու: Գիտէինք իրեն ով ըլլալը: Զինուորական էր այդ պահուն, կինն ալ հարուստին Ֆրանսայի ջերմուկները: Գիտէինք նաեւ թէ ե՞րբ պիտի վերադառնայ եւ օրերը համրելով կը սպասէինք իրեն: Պէտք էր աճապարել մրցորդներէն առաջ անցնելու համար: Ուստի մենք պանդոկի մը մէջ իր սենեակին դուռը ափ առինք, Վարդի Լեօր վարդագոյն հեռանկար բրաւ մեզի: Անմիջապէս ինք մեզի եկաւ նրբանցքին մէջ, փոխանակ մեզ ներս հրամցնելու քաղաքավարական պահանջին, մեր այցետոմսերը կարդալով.

— Օ՛, պարոններ, դուք Հա՞յ էք:

— Այո՛, պատասխանեցինք ուրախ:

— Հայերը կը սիրեմ եւ անոնցմէ շատ կ'ախորժիմ: Շատ չընէր որ Պոլիս եւ Էնկիւրի էի ... եւ կը ճանչնամ Հայերը: Ինծի գորգ կ'ուզէք վաճառել: Օ՛ շնորհակալ եմ, ի՛նչ յոգնութիւն: Դժբախտաբար հետս բերած եմ Զինաստանէն ու Թուրքիայէն: Պարոններ, բարի երթաք, յաջողութիւն ձեզի:

Ու մեկնեցաւ:

Ու մենք, թէեւ կաղ վհուկներ, բայց հօս չուարեցանք եւ իրարու երես կը նայէինք: Թոյն կը կաթէր Վարդի Լեօրան քթէն, բերնէն ու դէմքէն, թոյն, երբ աչքերը գոց եւ բերանը բաց մեզ կը շողոքորթէր: Թերեւս Իթթիհատի գայլերը այդքան տհաճութիւն չցուցնէին մեզի հանդիպելու ատեն: Ան մտաւ իր որջը, մենք տժգունած ու դեղնելով սանդուղներէն վար կը թափէինք:

— Աս ի՛նչ տարօրինակ համակիր ատելութիւն, ըսաւ ընկերս, վարանոտ ինծի նայելով, որմէ հոտածչղիք կը վազէ:

— Քալէ՛, տղայ քալէ, դուն այլապէս պոչը խորոված աղուէս, հո՞ս պիտի անճրկիս: Մեր փրկիչներն են ահա ասոնք, Եւրոպացինե՛րը, որոնցմէ օգնութիւն եւ փրկութիւն կը սպասէինք եւ որոնք մեզի համար իրենց քունն ու հանգիստը կորսնցուցած կը կարծէինք, հաւատալով դիւրահաւան գործիչներու: Որ ահա մեր դիակներուն վրայէն կամուրջներ կը նետեն Փոքր Ասիոյ այլ եւս դիւրին շահաստանները: Դեռ հոս եւ օրուան այս ժամո՞ւն ալ պիտի անճրկինք ըմբռնել ... Եւրոպայի մէջ, մեր փրկիչներուն աչքին ու թուքին տակ: Ոսկորի կայանին մէջ: Հանքերու խոռը: Շուկայի հում նիւթ անոնց ձեռքը: Լայն աշխարհի գեհիկ պողոտաներուն վրայ: Ովկիանոսներէն անդին: Մինչեւ Պրազիլիա եւ Հրոյ Երկիր: Ամէն ուր որ բախտը այլ եւս կը քշէ մեզ, առանց դադարի, գայլերու վոհմակէն մազապուրծ հօտի նման ...

X

Պոէքս: Ածուխի քաղաք հիւսիսային Պոհեմիոյ մէջ: Կծու հոտ մը հանքերու խորերէն ծորած կը լեցնէ օդը. իրիկունները մշուշը ծեր վհուկի պէս բիրին վրայ ծռած կը շրջի: Երբեմն այնքան թանձր կ'ըլլայ ան որ մատ աչքդ կոխեն չես տեսներ: Պէչրուհիներն ալ այդ պահերուն կը սկսին փողոցներէն ցեխի նման հոսիլ, ցեխի նման, որուն ամբողջ դուռնչը դրած կը ծծէ: Հրապարակին վրայ, խարտեաշ ու կաթնագոյն մորթով գեղեցիկ Գերմանուհիներ սովորութիւն ունին շրջագայելու վերջալոյսին, հնչեղ ժպիտները զուտ ոսկիի նման սալայատակի քարերուն զարնելով: Կ'ըսեն թէ քաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ պանդոկ մը անձնասպան եղած է, հիւրերով, կարասիներով ու կահմածներով: Այո՛, եւ սա տարօրինակ ձեւով որ հողն է մտեր: Իջե՛ր, ցածցե՛ր, խրեր ու կորսուեր է հողին տակը, հանքահորի մը մէջ:

Գեղեցիկ է հոն, ու զով, շուրջը կանանչ բլուրներ մատներու նման ցցուած: Երբ աշուն գայ, մանաւանդ քաղաքին բոլորտիքը կը պճնուի ու կ'աղուորնայ Փոքր Ասիոյ Հայաքաղաքներուն պէս: Ըլլայ Տիվրիկի բերդաթաղին նման, ըլլայ Ակնայ ու Բենկայի այգիներուն նման, ըլլայ Խուռնավիլի ածուներուն եւ կամ Եւդոկիոյ եւ Ամասիոյ արուարձաններուն պէս:

Բայց եթէ այս բոլորը ձեզ չեն հետաքրքրեր, զարնենք հանգստեան կոչուած աւագ ուսուցիչ Անդրէասի դուռը: Քաղաքին բնիկներէն է ան, ու կը բնակի Թատրոնին ետին: Երբ այցելութեան նպատակը իրեն հաճելի թուեցաւ, խնդալով զիս ներս հրամցուց:

— Օ՛, այո՛, այո՛, կինս գիտէ, հիմա կուգայ: Մարիա՛մ ...

Շէկ ու հայ գիւղական հացի գունդի պէս կլոր ու լեցուն, ի՛նչ անուշ կնիկ մըն է ան, որ տափիկ տափիկ պտտելով սենեակէ սենեակ, կը ցուցնէ ինծի ծախու իրերը որոնք իր ճարտարագէտ տղան, որ հիմա Կեսարիա է, հետը բերած է: Տղայ ալ ըսես սա՛նկ ըլլայ, ու անոնք հպարտ են իրմով, եւ կը նկարագրեն զայն ինծ: Փլզէնի երկաթի գործարանին հաշուին, այստեղ ելեկտրակայան մը կը շինէ ան: Ու մայրիկը կը պատմէ գինե՛ր, գինե՛ր, հէքեաթի նման գինե՛ր որոնցմէ ախորժելով ձեռքերը կը շփէ աւագ ուսուցիչը, մինչդեռ իմ գլուխս կը դառնայ:

Յանկարծ գետինն ինկած նշխար մը կը նշմարեմ, այն պահուն երբ իրենք փտած վարագոյր մը ինծի գովելով են զբաղած: Կը խոնարհիմ ու կը վերցնեմ զայն բազուկներուս վրայ: Գլուխս կը թառամի եւ երեսներս կը քսուին անոր: Հոգիս ետ կ'երթայ, մեր գեղը, ակութին առջին, հի՛ն հի՛ն մանկութեան, երբ պապուս գիրկը նստած կը խաղայի անոր կաշիէ գօտիին հետ, օղակէն անցընելով ու հանելով: Ասանկ ճիշդ ասանկ մեծ բարձի մը կռթնած կ'ըլլար ան:

— Աս բարձը, աս բարձը, աս ալ այնտեղէն է, կ'ըսեմ, այնտեղէն, Փոքր Ասիայէն:

— Այո, ատ ալ տղաս բերաւ:

— Եւ մէջինը խոտ է: Մեր դաշտերունը, մեր քաղածը: Դուք չէք լեցուցած այս խոտը:

— Այո, այդպէս է, կը հաստատեն:

— Մերն է աս: Աւա՛ղ ... Պահ մը լռութիւն:

— Հայ եմ ես, Հա՛յ, ու քեզի պէս ուսուցիչ եղած: Հայ, որ Թուրքերը ջարդեցին ձեր կայսեր եւ Գերմանիոյ կայսեր մեղսակից համամտութեամբ: Եւ թերթերը հոս մէկ բառ չգրեցին այդ մասին: Ու այս բարձը որ հոս է, Թուրքերը կողոպտած են մեր մեռելներէն ու ձեզի ծախած: Այո՛, կ'ուզեմ ունենալ:

— Տղաս պատմեց որ քաղաքին կէսը ամայի եւ անբնակ է: Տուները կործանած ու թափած են իրարու վրայ: Մարդ չի մտներ հոն եւ մարդ չանցնիր անկէ սարսափէն: Միայն վայրի բուեր գիշերները կ'ոռնան զարհուրելի ձայնով տանիքներուն վրայ ...

Բայց այս բարձը, այս բարձը կ'ուզեմ ունենալ: Չեն տար: Իբրեւ անուշան՝ իր տղան անոր գին չէր դրեր ու հիմա պէտք է Կեսարիա գրել ու հարցնել: Աչքերս կը դառնան: Շուրջս կը նայիմ: Ո՞ւր էք, հայրենի լեռներ, ուր այնքան արիւնով մկրտուեցաւ հոգիս: Եւ ուր բարձն ալ չստով իմս պիտի ըլլար եւ ուրիշ բաներ ալ ...

X

... Կը սիրեմ պտուղն ու բանջարեղէնը, երբ մանաւանդ անոնք հարաւէն գան: Տարաշխարհիկ հիւրեր, որ սնտուկներու մէջ բանտուած կը քշուին հիւսիս: Ու հեռաւոր երկիրներու բոյրերով լեցուն, կը նուաղին ցուցափեղկերու ետին, գոյներու ճոխութեան մէջ: Ոմանք խոշոր կ'ըլլան, կեղեւնին ճաթռտած ու հողի գոյն եւ ծայրերնին քանի մը տերեւ պինդ նստած, Գերմանացիի մը կնտած գլխուն առջեւը թաղուած մազի փունջի պէս, որուն մեր գեղը կուլիկ կ'ըսէինք: Զայն կը կտրեն բարակ բարակ ու նորէն կշիռի վրայ բռնելով քեզի կուտան հաստ դրամի մը փոխարէն, որ ոչ աչքդ կը տեսնէ ոչ ալ բերանդ կը զգայ:

Ուրիշ մը նարնջագդի մըն է, կեղեւը բաց դեղին գոյն, որ կ'ըսեն թէ ստամոքս կը բուժէ, թէեւ ես դեռ արդիւնքը չտեսայ: Ու տուփերուն մէջ խեղդուած թուխ արմաւը, պզտիկ խափշիկ տղոց մոմիային նման: Ու խնձորն ու չոր պտուղները բարեխառն Քալիֆոռնիայի, որոնք Հայուն ձեռներէցութեան այնքան երախտապարտ ըլլալու են, մինչեւ պանանը, նուռն ու լեմոնը: Կը սիրեմ հարաւը, իր գոյնն ու թոյրը: Եւ իր բերքերը աքսորուած հիւսիս, որոնք տարագիր են եւ ինծի պէս առանց հայրենիքի:

Բայց այս բոլորէն հատ մը կայ որ հրէշի պէս վրաս յարձակելով կը հալածէ զիս: Օ՛, քաղցր է ան պզտիկ աղջկան մը լեցուն համբոյրին պէս, ու կլոր եւ գոյնը կարմիր, անոր գողտրիկ կուրծքին ծայրին պէս: Բայց չէ, չէ, ես կը խրտչիմ անկէ, կը սոսկամ, կուլամ, կը փախչիմ: Ան կը խայթէ զիս: Ան կը հայհոյէ ինծի տուփին մէջի բարակ թուղթի տակէն, ես ալ իրեն, մանաւանդ զինքը հիմա շահագործողներուն: Որովհետեւ զինքը արտադրող, գնահատելով նկատի առնող, իրեն հռչակ շինելով արտածող, ու զայն աշխարհի ճանչցնողները Հայեր էին: Եւ դուք կրնաք զայն ուտե՞լ: Կը սիրե՞ք Իզմիրի թուզը, տարագիր Հայեր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք «Հայրենիք»ի մերկացումները Դուրեան յանձնախումբի գործունէութեան եւ հաշիւներու մասին:

Պատկերը լրացնելու համար, ստորեւ կ'արտատպենք Նիւ Եորքի հայ բոլշեւիկներու օրկան՝ Բանուորի մէկ խմբագրականը (20 յունիս): Կրնաք հասկնալ այս հրատարակութեան արժէքը, երբ ըսենք թէ ռամկավար, հնչակ, բոլշեւիկ բոլորը միասին էին հռչակաւոր «միացեալ ճակատ»ին մէջ, հակադաշնակցական խաչակրութեան ամէնէն կատաղի շրջանին.

Տեղապահ Գալֆայեանի ստորագրութեամբ, «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն»ը պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակեց «Պայքար»ի յունիս 16 թիւին մէջ, որ իբր թէ Դուրեան յանձնախումբի նիւթական եւ բարոյական գործառնութիւններու համարատուութիւնն էր:

Ըստ այս պաշտօնական յայտարարութեան, Դուրեան Յանձնախումբը մէկուկէս տարուան ընթացքին ստացած է միայն 24.664.15 տոլար:

Մենք շատ զօրաւոր պատճառներ ունինք կասկածելու ներկայացուած այս գումարի ստուգութեան մասին երբ, մանաւանդ, Դուրեան Յանձնախումբը մանրամասնութիւնը չի տար թէ ո՞ր քաղաքէն ինչ գումարներ ըստացած է:

Բայց առ այժմ թողունք այս կէտը: Ընդունինք թէ ներկայացուած գումարը ճիշդ է: Աւելի կամ պակաս չէ: Հիմա տեսնենք թէ այս գումարը ի՞նչպէս գործածուած է:

Առաջնորդարանի պաշտօնական յայտարարութիւնը Դուրեանի Յանձնախումբի ծախսալից գործերը հետեւեալ կէտերու մէջ կ'ամփոփէ.—

ա) Փաստաբաններու, բ) ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման համար, գ) վկաներու պաշտպանութիւն, ե) հրատարակութիւններ, եւն.:

Ահա այն գլխաւոր գործերը, որոնց վրայ ծախսուեր է 24 հազար տոլարէն աւելի գումարը:

Մէկ առ մէկ քննենք այս կէտերը տեսնելու համար թէ որքան վստահելի է տրուած նիւթական հաշուետուութիւնը:

1. Փաստաբաններ վարձելու հարցը, որ ամէնէն ծախսալից գործը նըկատուած է, իրապէս անհիմն է: Դուրեանի դատը՝ Ն. Եորքի նահանգին դատն էր: Զայն պաշտպանողը եղաւ նահանգային դատախազը: Եթէ անոր օգնականներ իսկ կային, անոնց համար հարկ եղած ծախքերը վճարեց եւ պարտաւոր էր վճարել կառավարութիւնը, ըստ օրէնքի տրամադրութեան: Եթէ Դուրեան Յանձնախումբը իր կողմէ դրամ է վճարեր այս կամ այն փաստաբանին, այդ իր յանցանքն է: Օրէնքով պարտաւոր չէր այդ բանը ընելու: Դուրեան Յանձնախումբի անդամները անձնական շահերու ակնկալութեամբ դրամ են տուեր այս կամ այն փաստաբանին, եթէ իսկապէս ունեցեր են իրենց կողմէ վարձուած փաստաբաններ:

2. Ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման կէտն ալ շատ աւելի թափանցիկ է: Տեռորիստներէն երկուքը, Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան ոճիրի վայրին մէջ ձերբակալուեցան: Իսկ միւս եօթնին մեծամասնութիւնը ոճիրէն մէկ քանի օրեր վերջն իսկ ձեռք տուին իրենց օճիքը: Դուրեան Յանձնախումբը գոյութիւն չունէր այդ օրերուն: Ան կազմուեցաւ շաբաթներ վերջ միայն: Ուրեմն ի՞նչպէս կրնար ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման աշխատանք տանիլ մարմին մը, որ տակաւին գոյութիւն չունէր:

3. Նոյնքան կեղծիք է վկաներու պաշտպանութեան մասին ըսուածը: Կառավարութիւնն ու ոստիկանութիւնը պարտաւոր էին Դուրեանի սպանութեան նման կարեւոր դատի մը վկաներուն ամէն պաշտպանութիւն եւ ապահովութիւն տալ: Նոյն իսկ որ եւ է քաղաքացի իրաւունք ունի ոստիկանական պաշտպանութիւն ստանալ երբ հարկ ըլլայ: Գոնէ օրէնքը այդպէս կը տրամադրէ: Եթէ Դուրեան Յանձնաժողովը մասնաւոր ծախքեր է ըրեր այս ուղղութեամբ, պարզապէս ուզեր է դատարկապորտներ կերակրել:

4. Հակադաշնակ պայքարներու մէջ ձերբակալուածներու պաշտպանութեան յաւակնութիւնը ուղղակի զաւեշտական է, որ ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ անհերքելի իրականութիւններու առջեւ:

Հակադաշնակ պայքարներու առթիւ ձերբակալութիւններ եղան՝ Շիկագոյի, Պոսթընի եւ Նիւ Եորքի մէջ: Այս ձերբակալուածներէն անոնք, որոնք միամտութիւնը ունեցան Դուրեան Յանձնախումբի պաշտպանութեան ապաւինելու, դառն յուսախաբութեան ենթարկուեցան: Մենք կարող ենք յիշատակել անուններ, որոնք Դաշնակցութեան դէմ եղած ցոյցերուն ու պայքարներուն մէջ ձերբակալուեցան եւ Դուրեան Յանձնախումբը ոչ միայն չպաշտպանեց զանոնք, այլ իր սեմէն ներս անգամ չընդունեց:

1934 Թուականի ապրիլ 8ին տեղի ունեցած հսկայ ցոյցերը եւ արիւնալի բախումները, Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ, բոլորին ծանօթ են: Հարցուցէք Պոսթընի դաշնակ զոհերուն, թէ ո՛վ վճարեց տուգանքի այն գումարները, որոնց ենթարկուեցան իրենք:

Շիքակոյի մասին խօսիլն անգամ աւելորդ է, ուր Դուրեան Յանձնախումբի ռամկավար ղեկավարները կտրուկ կերպով մերժեցին որ եւ է օժանդակութիւն տալ ձերբակալուած հակադաշնակ տարրերու դատի պաշտպանութեան համար:

Թող ըսեն այս մարդիկը ուրեմն թէ հակադաշնակ պայքարի ո՞ր զոհերուն համար դրամ են ծախսեր, որ անամօթաբար կը յայտարարեն թէ՝ «գործուած ոճիրին պատճառած գերազգրգռութեան հետեւանքով տեղի ունեցած կռիւներու առթիւ, դատավարութեան միջոցին փաստաբաններ տրամադրած է, երբ պահանջ ներկայացած է զանազան գաղութներէ»: Հարցուցէք Նիւ Եորքաբնակ Թորոս Պարոնեանին թէ Դուրեան Յանձնախումբը ի՞նչ պատասխանեց, երբ ինք անոր օժանդակութեան դիմեց իր ձերբակալուած ատենը:

5. Դուրեան Յանձնախումբի կողմէ եղած հրատարակութիւնները ոչ միայն ծախքերու դուռ չբացին, այլ եւ դարձան շահաբեր աղբիւրներ, որոնցմէ մինչեւ այսօր ալ կ'օգտուին իրենք:

Ահա Դուրեան Յանձնախումբի տրուած նիւթական հաշուետուութեան գլխաւոր կէտերը, որոնք որեւէ կերպով չեն արդարացներ վատնուած գումարները: Գումարներ, որոնց ճիշդ քանակը տակաւին անծանօթ կը մնայ ամերիկահայ աշխատաւորութեան:

Առաջնորդարանի հաշիւը ամերիկահայ աշխատաւորութեան պահանջներուն չի բաւարարեր: Դուրեան Յանձնախումբէն կը պահանջուի մանրամասն հաշուետուութիւն: Այնպիսի հաշուետուութիւն մը, որ լրիւ կերպով լուսաբանէ թէ որ քաղաքէն ինչ դրամ եկաւ: Ամբողջ դրամները ո՞ւր ծախսուեցան եւ ինչո՞ւ:

Այս բոլորը պէտք է տրուի սենթ առ սենթ:

Առաջնորդարանը մեզի կ'ըսէ թէ «Դուրեան Յանձնախումբի այս տեղեկագրին կցուած է նաեւ նիւթական մանրամասն հաշուետուութիւնը»:

Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ նոյնութեամբ հրապարակ չի դրուիր այդ տեղեկագիրը:

Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը այս կը պահանջէ:

Ռամկավարներէն եւ անոնց արբանեակներէն կազմուած Դուրեան Յանձնախումբ կոչուած մարմնի մարդիկը թող չկարծեն թէ հարցը փակուած է ամերիկահայ աշխատաւորութեան համար:

Անոնք որոնք իրենց արիւն քրտինքով վաստկած սենթերն ու տոլարները տուին, կ'ուզեն եւ կը պահանջեն գիտնալ թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս գործածուեցան այդ գումարները:

Դրամ տուողը ինքն՝ ժողովուրդն էր, ոչ թէ Գալֆայեանի գլխաւորած առաջնորդարանը, որուն տրուած են Դուրեան Յանձնախումբի հաշիւները:

Ժողովրդապետութեան անունով խօսող ռամկավար փարիսեցի ղեկավարները մինչեւ ե՞րբ պիտի արհամարհեն ժողովրդական զանգուածներու տարրական իրաւունքները:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ»

Ամերիկայէն եկած, լաւագոյն շարժանկարներու կարգին կ'արժէ դասել այս ֆիլմը,— Կեանքի պատկերներ:

Ֆաննի Հըրսթի վէպն է զոր Ճոն Սթալ վերածած է ֆիլմի (Պէք Սթրիթի հեղինակն ու բեմադրիչը):

Իսկապէս յաջող է: Մանաւանդ Ուօրրըն Ուիլլեմի Գլօտէթ Գօլպէրի եւ սեւամորթ Ռօչէլ Հըտսընի խաղարկութիւնները կրկնապատկած են յաջողութիւնը:

Նիւթը առնուած է Ամերիկայի, սեւամորթներու քաշած տառապանքներէն, որոնք անվերջ կը շարունակուին, իբրեւ հետեւանք սեւ ցեղի դէմ մղուած կռիւներու:

Հեղինակը ուզած է ապացուցանել աշխարհի անարդարութիւնները եւ իսկապէս քարոզչական շարժանկար մըն է, յաջողապէս դասաւորուած:

Նիւթը կարելի է երկու բառով ամփոփել.—

Երկու մայրերու շուրջ է որ կը դառնայ, մէկը սպիտակամորթ (Գլօտէթ Գօլպէր), իսկ միւսը սեւամորթ կին մը (Ռօչէլ Հըտսըն): Երկուքն ալ ունին մէկ մէկ աղջիկ, գրեթէ տարեկից: Ուրախ է Տիանը եւ գործի բերումով կրցած է հարստանալ Տալիլայի օգնութեամբ:

Սակայն այս վերջինը չունի այդ ուրախութիւնը, երանի կուտայ միւս կնկան, որ ամէն անգամ հաճոյքն ունի, գրկելու, սիրելու, շոյելու իր աղջիկը մինչ ինք՝ սեւամորթ կին մը, զրկուած է այդ բոլորէն: Իր աղջիկը որ սպիտակամորթ ծնած է, ատելութիւն մը ունի իր հարազատ մօրը դէմ ու խեղճ մայրը իր սէրը կը գոհացնէր աղջկան ատելութեամբ:

Փոքր եղած ժամանակն ալ այդպէս էր աղջիկը: Անգամ մը անձրեւոտ օրին, երբ Տալիլա անձրեւանոցն առած կ'երթար բերելու դպրոցէն, Փայօլան դասարանէն կը նշմարէ իր մայրը եւ դասագիրքը իր դէմքին առջեւ բռնած չուզեր մօրը նայիլ, չուզեր որ մայրը զինքը ճանչնայ:

Այժմ, երիտասարդ աղջիկ, կրկին կը զգայ այդ ամօթը զոր տարիներէն ի վեր կրած էր:

Օր մըն ալ երկտողով մը կը տեղեկացնեն մօրը թէ Փայօլան մեկնած է:

Երկար թափառումներէ յետոյ Տալիլան կը գտնէ իր աղջիկը, խանութի մը մէջ որ սիկառ կը ծախէր: Դուռը կը բանայ, կը մօտենայ աղջկան... ժամանակ չունենար երկու բառ ըսելու: Փայօլան նշմարելով այդ սեւ կինը, հարց կուտայ, թէ ո՞վ է, ի՞նչ կ'ուզէ, զինքը չի ճանչնար, մի՞թէ ինքը աղջիկն էր այդ սեւամորթ կնկան որ իր դէմ կեցած էր խղճալի կերպարանքով, մի՞թէ իր մայրն էր այդ կինը... եւ դուրս խոյանալով կուգար մօրը սենեակը ներողութիւն խնդրելով եւ միաժամանակ ազդարարելով.

— Քեզի կ'արգիլեմ այսուհետեւ աղջիկդ կոչել զիս, չեմ ուզեր որ անկէ յետոյ գաս եւ զիս գտնես, չեմ ուզեր որ նոյնիսկ փողոցին մէջ երբեք հանդիպիս զիս բարեւես:

Տիանը չունէր այդ դժբախտութիւնները, կը խղճար այդ հէք կնկան որ օրէ օր կը տկարանար եւ օր մըն աղջկան պատկերը սրտին սեղմած հոգին կ'աւանդէր:

Փայօլա իմանալով մօրը մահը, որուն պատճառը գրեթէ ինքն էր, կուգայ դագաղին վրայ հեծկլտալ, ներողութիւն խնդրել, սակայն շատ ուշ մեռած էր այլեւս Տալիլան:

Ասոր կողքին ցոյց կուտայ Տիանի կեանքը: Արբունքի հասած, աղջիկը կը սիրահարուի, իր իսկ՝ Տիանի ապագայ ամուսնոյն վրայ (Ու... Ուիլըմ) սակայն չհանդուրժելով այդ բանին կը բաժնուէր մայրը իր սիրահարէն, աղջիկը չտառապեցնելու համար:

Փայօլայի տիպարներ չկա՞ն մեր մէջ ալ, որոնք ի զուր կը կեղծեն իրենց ինքնութիւնը:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՍՈՂԻԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սանասարեանցի մը կը գրէ «Հայրենիք»ի մէջ, փրոֆ. Ս. Սողիկեանի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք անցեալ շաբթու.—

Բնաւորութեամբ հեզ էր փրոֆ. Սողիկեան: Ինքնամփոփ, մանկական ժպիտը շրթներուն: Աչքիս առջեւ է ինքը — ալեխառն մօրուքը զուրկ յարդարանքէ, վերարկուին կոճակը յաճախ բաճկոնի օղակով կոճկուած, իր շուրջի անցուդարձերուն անտարբեր: Տէրվիշ մըն էր եւ որքան համեստ: Իր պարապոյ ժամերուն ան բահը կամ բրիչը ձեռքը, իր տան փոքրիկ պարտէզին մէջ կը խնամէր իր ձեռքով տնկած ծաղիկները:

Առօրեայ կեանքի մէջ հանդարտ ու բարեհամբոյր, Սողիկեանը խիստ էր իր դասերու ժամանակ, դասարանը որ եւ է կերպ խանգարողներուն հանդէպ: Կը պատժէր յանցաւոր աշակերտը, բայց վերջինս հազիւ դրան քով հասած, երբ կ'ըսէինք՝ ներեցէք, Պ. Սողիկեան, անոր բարկացած դէմքը կը փոխուէր, կը գտնէր իր նախկին քաղցրութիւնը եւ մանկական ժպիտ մը աչքերուն մէջ, յանցաւորին կ'առաջարկէր դառնալ իր տեղը ու նստիլ: Եւ այս կարգի միջադէպեր մեզ առիթ կ'ընծայէին մեր չսերտած դասը անգամ մը աչքէ անցընելու:

Կրօնի ուսուցիչ էր. դասի ժամանակ երբեմն այնքան կը նոյնանար ան իր դասաւանդած նիւթին, որ կարծես բոլորովին կը փոխուէր: Այդ պահերուն ձայնը կարծես կը հալէր, ճշմարիտ յուզման պահեր կ'ունենար:

Սողիկեան ճշմարիտ հաւատացեալ մըն էր. շատ կը ցաւէր երբ թերահաւատութիւն կը տեսնէր աշակերտի մը մէջ: Ամէն պակասութիւն կը ներէր պայմանով որ աշակերտը հաւատացեալ ըլլար: Տօն օրերուն բոլոր աշակերտներով եկեղեցի կ'երթայինք, ու եթէ այնտեղ մեր ուսուցիչը պզտիկ անպարկեշտութիւն մը տեսնէր, կամ հաւատքի պակասի նշան, հետեւեալ օրը հաշուի կը նստէր անոր հեղինակին հետ:

Ամավերջի հանդէսներուն եւ ուսումնական դասարաններուն անոր ուղղած «Հուսկ բանք»ը խնամքով պատրաստուած էին, հայրական ջերմութեան շեշտ մը ունէին անոնք: Հմուտ դաշնակահար էր ան եւ դաշնակի ուսուցիչ միանգամայն, թերեւս այդ է նաեւ պատճառը որ անոր խօսքը հաճելի էր եւ երաժշտական:

1920ին ուրիշ գաղթականներու կարգին մենք ալ Ռուսաստանէն Պոլիս անցանք, կը սպասէինք յարմար առիթի մը Հայաստան անցնելու համար: Օր մը աննշան պատաքինով ծերուկ մը

կնոջ մը հետ մտաւ այն տեղ, ուր ես կը մնայի: Ձայնէն ճանչցայ, իմ սիրելի Սողիկեանը եւ իր տիկինն էին: Քիչ մը խօսելէ վերջ ծխատուփը հանեց և սիկարէթով մը զիս հիւրասիրել ուզեց: Սողիկեանի ծխելը տարօրինակ թուեցաւ ինծի, ան չէր սիրեր ծխել եւ բուռն հակառակորդ մը բոլոր ծխող – խմողներուն:

— Սա ի՞նչ փոփոխութիւն է, հարցուցի իրեն:— Իմ եւ ազգիս խաչելութիւնը մոռնալու համար, այժմ այս միջոցին կը դիմեմ, պատասխանեց, դառն ժպիտ մը դէմքին, ժպիտ մը որ արտասուք ալ բերաւ աչքերէն: Անկէ յետոյ, փրոֆ. Սողիկեան Ամերիկա եկաւ եւ հաստատուեցաւ Նիւ Եորքի Ռոչեսթըր քաղաքը:

Մօտ յիսուն տարի մեր կրթական ասպարէզին մէջ սիրտ ու հոգի մաշեցուցած փրոֆ. Սողիկեանը փակած է իր աչքերը յաւիտենապէս: Որքան ուսանելի պիտի ըլլար ապրող նոր սերունդին համար, եթէ կարելի ըլլար Սողիկեանի եւ անոր ընկերներուն կրթական գործունէութեան ամբողջական պատկերը տալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՀՃԱՏԵՆԴԻՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—o—

Կ. Այվազեանի յօդուածէն (Խորհ. Հայաստան).—

Եթէ նախապատերազմեան շրջանին՝ Հայաստանի մէջ ունէինք 120 հազար հեկտար ոռոգուած հող, այսօր ունինք 190 հազար հեկտար: Առաջին հնգամեակի ընթացքին Հայաստանի մէջ կատարուեցան հիմնական աշխատանքներ, ինչպէս Շիրակի, Հոկտեմբերի ջրանցքները, Այղր լճի ջրհանները, եւայլն:

Ընդարձակ հողամասեր ոռոգելու նպատակով կատարուած այդ աշխատանքներուն հետ, Հայաստանի ջրային տնտեսութիւնը չէ մոռցած նաեւ պայքարը, որ կը մղուի ճահճատենդին դէմ: Ղամարլուի շրջանին մէջ ցամքեցուցինք 1200 հեկտար ճահճացած հողամասեր, ինչ որ մեծապէս նպաստեց ճահճատենդին նուազման: Համաձայն հնգամեայ ծրագրին, բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ աւարտեցին հետեւեալ ձեռնարկները,— Փոքր Հոկտ.ի ջրանցքը, Այղր լճին ջրանցքը: Կազմեցինք նաեւ Կարասու — Զանգիբասարի ոռոգման նախագիծը: Երեք տարի առաջ մշակուած էր նաեւ Արազդայանի հողամասերուն ցամքեցումի եւ վերաշինութեան նախագիծը: Պէտք է գիտնալ, որ վերջին այս երկու շրջանները ճահճատենդի բոյներ են:

Երկրորդ հնգամեակի առաջին երկու տարիներու ջրային տնտեսութեան յատկացուած վարկը կը հասնի 18 միլիոն ռուբլի: Ըստ այդ ծրագրին, բացառիկ ուշադրութիւն կ'ընծայուի խոպան դաշտերու ոռոգման, որ բարդ հարց մըն է: Պէտք է գիտնալ, որ մեր խոպան դաշտերը կը գրաւեն մօտ 51 հազար հեկտար տարածութիւն, որուն 26 հազարը տակաւին իւրացուած չէ: Այս դաշտերուն ոռոգման ու մշակման համար աշխատելու ժամանակ, անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրութիւն ընել որ այդ աշխատանքը չնպաստէ ճահճատենդի տարածման:

Այս տարի խոպան դաշտերու մշակութեան համար պիտի տրուէր 14 միլիոն ռուբլի, սակայն տրուեցաւ միայն 4 ռուբլի, այնպէս որ ոչ միայն կարելի չեղաւ Աղհամզալուի եւ Սարունջիի ճահիճները ցամքեցնել (ճահճատենդի գլխաւոր օջախներ), այլեւ օգտագործել այդ հողամասերը:

Կ'աշխատինք խոպան դաշտագետիններու գլխաւոր ջրանցքը բանալ գէթ Երեւանի եւ Գառնի գետին միջեւ ինկած տարածութեան վրայ, որովհետեւ եթէ կիսատ մնայ այդ աշխատանքը, ճահիճ կը կազմուի չոր հողամասերու մէջ, Աղհամզալուի եւ այլ վայրերու մշակելի հողամասերուն վրայ: Մասնակի ճահճացում մը կայ արդէն Թազագիւղին մէջ:

Այս հարցը շատ բարդ է, որովհետեւ ոռոգման պարագային անհրաժեշտ է նոր հողեր տալ գիւղացիութեան:

Մեզ կը զբաղեցնէ նաեւ այն որ կարգ մը շրջաններու մէջ ճահիճներ կը կազմուին՝ երբ արդէն վերջացած է ցամաքեցումը: Ղամարլուի եւ Նուվայի միջեւ ինկած տարածութեան վրայ ահագին աշխատանք թափեցինք ցամքեցնելու համար ճահիճները, սակայն ցամքած տեղերը նորէն կը ճահճանան: Յանցանքը տեղական մարմիններունն է, որ չեն կրնար օգտագործել ոռոգման համար իրենց հայթայթուած ջուրը:

Պէտք է գիտել, որ Փոքր Հոկտեմբերի ջրանցքին եւ խոպան դաշտագետիններու ոռոգման ծրագիրը չի լուծեր Հայաստանի մէջ ճահճատենդի դէմ բացուած պայքարը, քանի որ ճահճատենդին հիմնական պատճառը անխնայ ջուրի գործածութիւնն է, միւս կողմէ ճահճացած շրջաններն են, ինչպէս Արազդայանը, Կարասուն, Զանգիբասարը, Կուր – Արաքսը: Բարդ հարց մըն ալ այս, օրինակ՝ Կարասու – Զանգիբասարի ծրագիրը: Ջրի իւրաքանչիւր կաթիլի համար պայքարելով հանդերձ, մենք աշխատեր ենք Կարասուի եւ Զանգիբասարի ծրագրին իրագործման վրայ, մենք աշխատեր ենք գոյութիւն ունեցող ճահիճները ցամքեցնելու համար: Մեծ աշխատանք թափած ենք նոյնպէս Արազդայանի մէջ, տեղւոյն ճահիճները չորցնելու համար Քալիֆորնիայի մեթոդով: Սակայն ամենաբարդ հարցն է որ կը ներկայացնէ Արազդայանի ծրագիրը, որովհետեւ այդ շրջանին մէջ պէտք է աշխատիլ ոչ միայն ցամքեցնելու եւ ոռոգելու համար, այլ եւ բնակավայր ստեղծելու համար: Եթէ Արազդայանի մէջ ջրամբար չինենք, ճահճատենդի բոյն կը դարձնենք վայրը,— կամ Արազդայանը վերածել ջրամբարի, կամ պէտք է պայքարիլ ճահճատենդի դէմ, երկուքէն մէկը:

Նուազ բարդ չէ Կարասու – Արազդայանի ծրագիրը:

Շատեր դիւրին կը կարծեն աշխատանքը, որ կը թափենք: Քանի՞ հեկտար հող ոռոգեցիք, կը հարցնեն մեզի, բայց մեր աշխատանքը չի կայանար միայն ոռոգման մէջ, այլ եւ գիտական բարդ խնդիրներու ուսումնասիրութեան մէջ, ինչպէս պարզեցինք վերը: Ահա Սեւանի հարցը, ահագին աշխատանք կատարած ենք Սեւանի ջուրին երեսը իջեցնելու հարցին մասին: Այդ հարցին մասին մեր քննութիւնները 3 հատորի կը հասնին: Այդ հատորները կազմուած են ակադեմական Լէվինսոն – Լեսինկի եւ այլ տասը փրոֆէսէօրներու մասնակցութեամբ: Թէ որքան կարեւոր գործ է այդ, կը բաւէ աւելցնել, որ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով գրուած ուսումնասիրութիւններ կան այդ հատորներուն մէջ:

Կարասու – Զանգիբասարի ճահիճները ցամքեցնելու համար, պէտք է ուսումնասիրել Արագածի բարձրաւանդակը: Այդ ծրագիրը արժէք կը ներկայացնէ ոչ միայն նոր հողամասեր ունենալու տեսակէտէն, այլ եւ, կարեւորն ալ այս է, շրջանը ճահճատենդէն ազատելու տեսակէտով: Ատոր համար հարկ եղաւ որ աշխատինք ամբողջ երեք տարի:

Ունինք նաեւ անմիջական աշխատանք մը,— Զանգի գետին ափերուն ամրացումը: Եթէ մենք չամրացնենք Զանգի գետին ափերը, Վաղարշապատի շրջանները կը զրկուին բամպակի իրենց հողերէն, աղէկ զատ ճահճատենդը աւերը կը շարունակէ այդտեղերը:

Կ'եզրակացնեմ.

1. Լաւ օգտագործել ոռոգման ջուրը: Անխնայ ջուր գործածելով ճահիճներ կը կազմուին եւ ճահճատենդը կը շարունակէ իր աւերը:

2. Աշխատիլ լուծել Կարասու–Զանգիբասարի հարցը, որպէսզի գործի ձեռնարկենք 1936ին: Առանց ատոր ճահճատենդը չանհետանար:

3. Վերջնապէս լուծել Արազդայանի հարցը:

Եթէ այս ամէնը կատարուի, երկրորդ հնգամեակին վերջը ճահճատենդը բոլորովին կ'անհետանայ Հայաստանի մէջ: Իմ կարծիքս է այս, որովհետեւ դիւրին չէ գեղեցիկ խոստումներ ընել, երբ ունինք այնպիսի բարդ հարցեր, Կարասու – Զանգիբասարը եւ Արազդայանը, որոնք դժուար թէ աւարտին երկրորդ հնգամեակի ընթացքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Վիէն, 7 յուլիս (Յառաջ).— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Փր. Հ. Կ. Խաչի դպրոցին տարեվերջի հանդէսը: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը: Աւելի քան 45 մանուկներ շարժման մէջ էին, հագած գոյնզգոյն հագուստներ, թիթեռնիկի պէս կը թռվռային սրահին մէջ: Ուսուցիչ Հ.Կ. Տէրմոյեան իւրաքանչիւրին մէկ մէկ պզտիկ բաժին հանած էր: Հանդէսը բացուեցաւ խմբերգով մը ղեկավարութեամբ Պ. Ահարոն Տիգրանեանի, որ շաբաթներով փորձեր կատարելով սորվեցուցած էր վեց կտոր ազգային եւ գեղջկական երգեր: Կ. Խաչի կողմէ Հ.Կ. Տէրմոյեան քանի մը թելադրանքներ բրաւ ծնողներուն մանուկներու հայեցի կրթութեան մասին: «Միայն դպրոց գալով չէ որ ձեր մանուկները հայերէն կրթութիւն պիտի առնեն: Դժբախտաբար պայմանները չափազանց սեղմ են, միջավայրը շատ աննպաստ է, Կ. Խաչը իր բոլոր ներելի միջոցները ի գործ դրած է պայքարելու համար այլասերման դէմ. բայց այսքանը բաւական չէ, շաբաթը 3—4 իրիկուն եւ ընդամէնը քանի մը ժամ: Հայ մօր մը պարտականութիւնն է իր պզտիկները վարժեցնել հայ լեզուին, պատմել ազգ. պատմութիւններ: Պէտք է ամէն գնով պահենք մեր մշակոյթը, եթէ այս օտարութեան մէջ պիտի մեռնինք, գէթ պատուով մեռնինք մնալով պատնէշի վրայ»: Յետոյ յանձնարարեց ծնողներուն որ իրենց մանուկները ժամանակին դպրոց ղրկեն: Ապա ներկայացուեցան երեք պզտիկ խաղեր, մէկը «Արփի» մանկական թերթէն, «Քաջ Նազարը» եւ Յ. Թումանեանի «Ծաղիկի հէքեաթ»ը զոր թատերախաղի վերածած էր Հ. Տէրմոյեան: Յաջորդաբար լսեցինք բազմաթիւ երգեր ու արտասանութիւններ, բոլորն ալ հայրենաշունչ: Յիշեմ գլխաւորները.— Օր. Վ. Նալպանտեան (Կարօտ հայրենի), Օր. Վ. Սահակեան (մեներգ), Օր. Լիլի Մուրատեան, Ա. Գուլակեան, Օրիորդներ Պ. Մեքանաճեան եւ Հ. Փանոսեան (արտասանութիւն): Աճուրդի դրուեցաւ գեղեցիկ ձեռագործ մը զոր Կ. Խաչի մասնաճիւղին նուիրած էր Պ. Վաղարշակ Աւոյեան: Գոյացաւ կոկիկ գումար մը եւ ձեռագործը շահեցաւ փոքրիկն Մարգարիտ Ս. Գալուստեան, 10 ֆրանք եւս նուիրելով: Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Կ'իմանամ թէ բացի բարոյական յաջողութենէն, նիւթական արդիւնքն ալ գոհացուցիչ եղած է:

Գարունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սան մը եւս

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քալամաթայի (Յունաստան) Հայ Կարմիր Խաչի Զաւարեան վարժարանի աղքատիկ սաներէն մէկն ալ ես որդեգրելով՝ կը ղրկեմ յիսուն ֆրանք իբրեւ դպրոցական ծախք, որպէսզի միշտ ծաղկած մնայ հայ մեծաքանչ լեզուն:

Բ. Ջիլեճեան

ԽՄԲ.— Այս նուիրատուութեամբ, Յառաջի շնորհիւ հաւաքուած գումարը կը բարձրանայ 600 ֆրանքի: Այս գումարը ղրկելով Քալամաթայի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին, կը խնդրենք որ որդեգրուած սաներուն անունները հաղորդուին Յառաջի միջոցաւ իրենց կնքահայրերուն:

ՀԱՐԱԶԱՏ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՐՄԱՏՆԱՅ

Սվազի երեսփոխան եւ «Ագշամ»ի խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըգ այս խորագրով գրել կուտայ.

— «Շատեր վախի մատնուած են Թուրք լեզուի նոր փոփոխութեան առջեւ: Ամէն կողմէ կը լսենք. «Օր մը պիտի հասնի՞նք այն վիճակին որ չհասկնանք գրութիւնները»:

Կարգ մը օրինակներէ զատելով, կարելի չէ իրաւունք չտալ այս վախին: Մենք իսկ, որ լեզուական գործով կը զբաղինք եւ ամէն օր կը գործածենք նոր բառերը, կը խոստովանինք թէ Անատոլու գործակալութեան ֆրանսերէն ղեկոյցներուն կը դիմենք միջազգային լուրերը հասկնալու համար, որովհետեւ Թուրքերէնէն բան մը չենք հասկնար: Անճարակ ձեւերու մէջ եւ նոր բառերով, մեր լեզուն անհասկնալի վիճակի մը կը հասնի: Պէտք է առնել ասոր առաջքը»:

Յօդուածագիրը յետոյ կը թելադրէ գոհանալ մինչեւ հիմա հրատարակուած 200 նոր բառերով եւ զանոնք գործածելով լաւ մը մարսել:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԺԲԱԽՏ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

—•—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունիս).

— «Ամավերջ է: Վարժարանները փակեցին իրենց դռները: Հանդարտ, արձակուրդի շրջանն է որ կը սկսի ուսուցչութեան եւ ուսանողութեան համար: Փակելով իր դռները, իւրաքանչիւր վարժարան, միաժամանակ կեանքի յորձանքին յանձնեց երկսեռ ընթացաւարտներու բազմութիւն մը, նախակրթարաններէն ու կիմնազիոններէն: Ոմանք — քիչերը, անշուշտ— ատոնցմէ, որոնք նիւթական ձեռնտու պայմաններէ զրկուած չեն, պիտի շարունակեն իրենց ուսումը, կատարելագործելու համար զայն: Պիտի աշխատին աւելի շատցնել ու խորացնել իրենց ուսման պաշարը: Շատերը, սակայն, արդէն պիտի նետուին կեանքի ասպարէզը եւ վաղուընէ ըսկսեալ պիտի խորհին իրենց ապրուստի միջոցներուն մասին:

Երէկ անհոգ ու անտարբեր, դպրոցական պարտականութիւններ միայն ունէին անոնք իրենց ուսերուն վրայ եւ աշխարհը ճանչցեր էին կրթարաններու չորս պատերուն մէջ պարփակուած: Վաղը, արդէն, հոգերը պիտի բազմանան, երբ նոր կեանք մը պիտի սկսի իրենց համար եւ նոր բոլորովին տարբեր աշխարհի մէջ պիտի գտնեն իրենք զիրենք:

Քանի մը սերունդներ առաջ, երբ աշխարհը ընկերային քաղաքական ու տնտեսական տագնապներու ներկայ արհաւիրքը չէր ճանչցած եւ երբ աննախընթաց վերիվայրումներ չէին ցնցած իրերու բնականոն վիճակը, կեանքի մէջ յաջողելու, կամ ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, «տապարի մը կոթ ըլլալ»ու պայմանները, այնքան ալ դժուար չէին: Որոշ չափով ուշիմութիւն, աշխատելու եռանդ եւ յարատեւութիւն ունենալէ վերջ, նորահաս երիտասարդը, ընդհանրապէս կը մտնէր արդէն յաջողութեան ճամբուն մէջ: Մինչեւ այսօր, այդ բոլոր յատկութիւնները, ընդհանրապէս բացարձակ երաշխիք մը չեն կեանքի մէջ յաջողելու համար: Այսօրուան պայմանները շատ դժնդակ են, եթէ ոչ յուսահատական: Կեանքը փոխուած է եւ ապրուստը դժուարացած: Գործազրկութիւնն ու տնտեսական տագնապը կը տիրապետեն ամէնուրեք: Ու դպրոցաւարտ կամ կիսաւարտ երիտասարդներ զիրար կը հրմշտկեն պաշտօնատուներու եւ գործատեղիներու առջեւ, որ եւ է գործ ճարելու համար: Վասնզի մատուցումը հաշիւ ու համրանք չունի, մինչդեռ խնդրանքի սով կայ:

Վիճակագրութիւն պատրաստող մը չէ գտնուած յարդ, ստուգելու համար թէ ի՛նչ համեմատութիւն կը ներկայացնեն գործ գտած եւ գործազուրկ մնացած դպրոցաւարտները այս երկրին մէջ: Պատրաստուած չըլլալով հանդերձ սակայն այդպիսի վիճակագրութիւն մը, պատկերը աւելի քան յուսահատական է: Ամէն տարի, կիմնազիոններն ու կրթ. բարձրագոյն այլ հաստատութիւններ, հազարներով ընթացաւարտներ կը հանեն: Ու քանի տարիները կ'անցնին, մտաւորական գործազուրկներու թիւը կը շատնայ: Ճիգերու եւ տարիներու աշխատանքին շնորհիւ ձեռք ձգուած վկայականները կը ծալլուին ու դարակը կը դրուին: Քիչերն են որ համալսարաններու մէջ կը շարունակեն իրենց ուսումը, մասնագիտութիւն մը ձեռք ձգելու համար: Շատերը պաշտօնատունէ պաշտօնատուն եւ վաճառատունէ վաճառատուն կը դիմեն, պաշտօն մը ճարելու ակնկալութեամբ: Ու մեծ մասով կը ձախողին իրենց դիմումներուն մէջ: Դուները փակ են անոնց առջեւ: Գործ չկայ: Պաշտօնները կը պակսին: Առեւտրական կամ պետական հաստատութիւնները, ընդհանրապէս, ոչ միայն նոր պաշտօնեաներու պէտք չունին, այլ եւ եղածներն ալ կրճատելու կը նային:

Երբեմն, թափուր մնացած պաշտօնի մը համար եղած հրաւէրին հարիւրաւոր թեկնածուներ կը պատասխանեն: Ու բախտը, անոնցմէ միայն մէկուն կը ժպտի: Միւսները գլխիկոր կը վերադառնան: Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ գործազուրկ են ոչ միայն նորահաս երիտասարդները, այլ եւ անհամար չափահասներ: Ու տարուէ տարի, նոր հասնող եւ վարժարաններէն դուրս եկող երիտասարդներով, որոշ զարգացում եւ մտային պաշարի տէր գործազուրկներու թիւը աւելի կը շատնայ, խորացնելով արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող տագնապը, աշխատաւորներու այս դասակարգին համար»:

Ամենք որ զրկուած են աշխատանքի իրաւունքէ

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժում ստացած հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberի Հայ Գաղթականական պաշտօնատուները, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած:

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ այս շաբթուան ընթացքին նամակով կամ անձամբ այդ պաշտօնատուներուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տօսիէ) թիւը, որ նշանակուած է իրենց աշխատանքի վկայականին կամ պայմանագրութեան վրայ զարնուած avis défavorableին քով: Մերժուածներու առաջին ցանկը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ երկուշաբթի:

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսիլիոյ, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական հայ մարմիններէն, որ իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստեն եւ ղրկեն Միաց. Յանձնաժողովի ատենապետին, Պ. Էմէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ենթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը:

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները պէտք է փութացնեն այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի նախարարութեան:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Հին պահականոցի մը մէջ փակեցին, ձեռքերը կապած, եւ երեք պահակներու պաշտօն յանձնեցին որ կարգաւ բանտը հսկեն: Բաւական խարխլած փայտաշէն հիւղ մըն էր, որուն դուռը սպայակոյտին կայանին հանդիպակաց էր, եւ որուն յետին մասը թեթեւ զառիվայրի եզերքն էր, որ գիւղին կը տիրապետէր: Քանի մը գրկաչափ պզտիկ մեծ ճամբայ մը բացուած էր: Աղեւալի օրը կանխող գիշերը, Սթարովսքի լսած էր միայն իր պահակին ոտքերուն միաձայն աղմուկը, երբ սուր «ով կայ» մը իր ականջին հասաւ: «Հեռու» գոչեց զինուորը: Յետոյ իր ձայնը կարծես մեղմացաւ, եւ լսելի եղան խնդուքներ եւ փսփսացող ձայներու խառնուրդ մը: Սթարովսքի ճիգ կ'ընէր այս գիշերային խօսակցութիւնը մտիկ ընել, որմէ բան մը չէր կրնար հասկնալ, երբ իր ուշադրութիւնը նոր ժխորէ մը սթափեցաւ: Բանտին միւս կողմէն, իրեն կը թուէր թէ զանգաղաշարժ եւ երկչոտ ձեռք մը կ'աշխատէր լուռ ու մունջ, դիւրաբեկ շէնքին հիմերը պեղել: Ի՞նչ կրնար ըլլալ մտադրութիւնը անոնց որոնք կը փորձէին այսպէս ներս մտնել իր տխուր ապաստարանին մէջ: Կ'անգիտանար զայն եւ իր փոյթը չէր ալ: Ի՞նչ ունէր վախնալու. իր մահուան ժամը առաջուց որոշուած էր: Թերեւս ալ այն տարտամ յոյսը, որ երբեք չէ լքեր մարդուն սիրտը, թոյլ տար Սթարովսքիին ընդնշմարելու՝ ազատելու անակնկալ միջոց մը: Լսեց: Ամբողջ ժամ մը միեւնոյն ժխորը շարունակուեցաւ: Յետոյ երեք հարուածներ զարկին պատը կազմող տախտակին վրայ, եւ ձայն մը, որ կարծես կուգար պատին մէջ բացուած ծակէ մը, մեղմաբար արտասանեց եւ շատ կամացուկ մը, հետեւեալ հայերէն լեզուով բառերը. «Մի՛ քնանար այս գիշեր, լուռ կեցիր. կէս գիշերէն երկու ժամ յետոյ, քեզի օգնութիւն պիտի հասնի»:

Յետոյ խոր լռութիւն տիրեց. պահակը փոխուեցաւ, եւ շատ չանցած՝ Սթարովսքի լսեց որ վերսկսան մէկ կողմէ զուարթ մրմունջները, միւս կողմէ՝ այն ստորերկրեայ աղմուկը, որուն մասին խօսեցայ, քիչ մը վերը: Շուրջ ժամ մը յետոյ, Սթարովսքի տեսաւ որ հողին մէջ մխուած գերաններէն մին կը շարժի, եւ հողին մէկ մասը, իր ազատարարին համբերատար աշխատութեամբ փորուած, քանի մը ոտքի լայնութեամբ ծակ մը կազմեց: Յովհաննէսն էր, Գուրգէնին տղան: Բայց նոր դժուարութիւն մը կար, ի՞նչպէս ռուս զինուորը, որուն ձեռքերը կապուած էին, կրնար օգտուիլ Յովհաննէսին վեհանձն ճարպկութենէն: Այս վերջինը մտածեց՝ տեղաւորել իր բարեկամը, առաջին, անգամ գլուխը ծակին կողմը, եւ այսպէս դուրս հանել զայն: Բայց ծակը անկանոն էր եւ նեղ, հողը բաժնուելով կը խեղդէր խեղճ զինուորը եւ զայն կը կուրցնէր: Ցաւը մէկէ աւելի խուլ հառաչ, մէկէ աւելի ակամայ հեծծիւն պատճառեց իրեն: Այս դժնեայ աշխատանքը երկար տեւեց: Կիսովին հեղձամղձուկ եւ կաս – կապոյտ՝ մեր հերոսը վերջապէս իր բանտին պատերէն դուրսն էր: Բայց ինչքան նախազգուշութիւն ձեռք առնել պէտք էր դեռ, ինչքան խոնջէք, որուն պիտի ենթակայ ըլլային: Տեղ տեղ դրուած պահակներ կը խափանէին իրենց ճամբան: Սողալով միայն կրնային յառաջանալ եւ Սթարովսքի, որուն ձեռքերը կապուած էին եւ գերի, վերջին ծայր տաժանքով մը կը կը քաշկռտուէր: Յովհաննէսը ստիպուեցաւ զայն իր ուսերուն վրայ առնել եւ այսպէս տանիլ, միշտ ոտքերով եւ ձեռքերով քալելով, եւ օգտագործելով հողին անհաւասարութիւնները, որ խուսափի պահակներու ուշադրութենէն:

Բայց այս այնքա՜ն վտանգաւոր եւ այնքան յոգնեցուցիչ ճամբէն յետոյ, որքան ուրախութիւն երբ հասան ծերունի Գուրգէնի տունը: Ինչ քաղցր հանգիստ ճաշակեց Սթարովսքի՝ այն միեւնոյն յարկին տակ ուր գեղանի Շուշանը կար: Պարզեցին իրեն թէ ի՛նչպէս Յովհաննէս եւ իր երիտասարդ եղբայրը, ռուս պահակներու անհոգութենէն եւ հայկական պատուական օղիէն հանդէպ տածած սէրէն օգուտ քաղելով, յաջողած էին՝ մէկը պահապաններուն ուշադրութիւնը զբաղեցնելով, միւսը բանալով այն ծակը ուրկէ փախուստ տուած էին: Իրեն թաքստոց մը պատրաստեցին Գուրգէնի ագարակին մէջ, եւ որոշեցին որ մինչեւ նոր կարգադրութիւն մը ընելը՝ դուրս չելլէ անկէ:

Այն երջանկութիւնը, զոր ողջնցած Սթարովսքի կը զգար իր մանկամարդ սիրականին տունը բնակելով, կը մեղցնէին իր դիրքին յատուկ բոլոր վախերն ու մտահոգութիւնները: Դատալիք, եւ մահավճռի մը հարուածին տակ, ի՞նչպէս խուսափիլ Ռուսերու հետապնդումներէն, որոնք ամբողջ երկիրը կը ծածկէին եւ անոր բացարձակ տէրն էին: Պարսկաստա՞ն ապաստանիլ, իրեն վերագրուած ոճիրը խոստովանիլ էր: Շուշանի՞ն մնալ, Գուրգէնի կեանքն ու հարստութիւնը վտանգի ենթարկել էր: Երեք օրեր սահեր էին, եւ Սթարովսքի սեղմօրէն փակուած կը կենար փոքր ու ցած սրահին մէջ զոր իրեն բնակութեան վայր սահմանած էին, երբ Յովհաննէսը ուժգնաբար դուռը հրելով գոչեց. «Այս կողմը ձիաւոր մարդիկ կուգան: Կը լսէ՞ք ձիերու արշաւը եւ մեր շուներու հաչիւնը»: Խեղճ Սթարովսքին ըսաւ,— «Քոզաքներ են, որ կուգան զիս փնտռելու: — Անոնք չեն կրնար գտնել ձեզի, ուր որ էք, յարեց երիտասարդը, հանգիստ մնացէք»:

Շատ չանցած Յովհաննէս իր բարեկամին սենեակը դարձաւ, իր պառաւ մեծ մօրը օգնելով, Շուշանի հետ ընկերացած: «Պարսիկնե՛րը, Պարսիկները, գոչեց: Կորսուած ենք: Ձեզի կը յանձնեմ քոյրս եւ պառաւ մայրս: Թերեւս այստեղ զերծ մնայ անոնց սատանայական խուժդութենէն: Գոնէ դուք պիտի պաշտպանէք զանոնք»:

Իրօք խումբ մը պարսիկ ասպատակներ էին, որոնք եկած էին գիւղը կողոպտելու: Յովհաննէս երկու կիները ռուս զինուորին պաշտպանութեան յանձնելէն քիչ յետոյ, հրացաններու ձայնը լսուեցաւ եւ կարմրուկ աղօտ լոյս մը թափանցեց մեկուսացած նոյն յարկարաժնին մէջ, զոր այս երեք անձերը կը գրաւէին: Գուրգէնի ագարակն էր, զոր աւազակները կը հրդեհէին: Սթարովսքի խոյացաւ երկու կիները իր հետ առնելով եւ փլած գերաններուն, հրախառն փլատակներուն թանձր ծուխին եւ պատերու բեկորներուն մէջէն դուրս ելաւ:

(9)

տի ըլլան ապացուցանել թէ հրեայ նախահայրեր չունին, այլապէս համդատեան պիտի կոչուին: Նկատելով որ այս կարգի պաշտօնեաներ շատ կան դեսպանատուններու եւ հիւպատոսարաններու մէջ, հաւանական է որ մեծ փոփոխութիւններ կատարուին: Ուրիշ հրամանագիր մը նոյն պայմանը պիտի դնէ շարժանկարի արուեստագէտներուն համար: Արդէն իսկ վտանգուած են շատ մը աստղեր, ինչպէս Էմիլ Եանինկ եւ Պրիճիթ Հէլմ:

Մ. Նահանգները պ կ'աճապարեն..

Մ. Նահանգներու ծովային նախարարը յայտարարեց թէ օգոստոս 7ին պիտի սկսի 24 նոր մարտանաւերու շինութիւնը, լեցնելու համար հինցած նաւերուն տեղը: Այս քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ 1943, յանգելով 54 նոր մարտանաւերու շինութեան:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (պաշտօնական).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ, հետեւեալ կարգով.—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 11 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8—11 թիւ 7500—7600, ժամը 14—17 թիւ 7601—7700:

ՈՒՐԲԱԹ, 12 ՅՈՒԼԻՍ.— Թղթածրարները պէտք է յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին M. տառով:

ՇԱԲԱԹ, 13 ՅՈՒԼԻՍ (առտուն).— Յանձնում տպագիր հարցարաններու (թղթածրարներու կազմութեան համար) այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին N. տառով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:

ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՐ ՉԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՕՐԸ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Երէկ, երեքշաբթի հեծելանւորդները իրենց առաջին հանգիստը անցուցին Ժընեւի մէջ, նաւարկելով Լեմանի լճին վրայ: Չորեքշաբթի կարեցին Ալպեան լեռներու առաջին հանգրուանը՝ Էվիան – Էքս – լէ – Պէն (207 քիլոմեթր), որ ամբողջովին լեռնային է: Հեծելանւորդները մագլցելով է որ պիտի բարձրանան Լա Գլուս կոչուած բարձունքը որուն երկայնութիւնն է 1470 մեթր, ինչպէս եւ Արավիսի կիրճը որ ունի 1470 մեթր երկայնութիւն: Նոյնպէս այսօր հինգշաբթի պիտի կարեն Էքս – լէ – Պէն Կրընոպլը հանգրուանը (229 քիլոմեթր):

Այս երկու լեռնային հանգրուաններուն մէջ է որ «Լեռներու Թագաւոր»ները՝ Վիէթթօ եւ Գամուզօ պիտի թափեն իրենց գերագոյն ճիգը: Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններու կը սպասուի: Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒ հրահանգ մը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի կուսակցութեան պաշտօնաթերթին մէջ: Այդ հրահանգին համաձայն, անբարոյականութիւն կը համարուի ծեծել իր կինը, գինովնալ կամ... կրօնական արարողութիւններ կատարել:

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ մը սկսած է հասնիլ նախագահ Րուզվէլթի գլխուն: Այն աստիճան որ, հարկ եղաւ տասը նոր քարտուղարներ վարձել, նամակները բանալու եւ կարգի դնելու համար: Տեղատարափը սաստկացաւ մասնաւորապէս ծերակուտական Լօնկի մէկ ծրագրին շնորհիւ, որուն համաձայն իւրաքանչիւր Ամերիկացի գիւղական բնակարան մը եւ ցկեանս եկամուտ պիտի ստանայ: Միայն այս հարցին առթիւ նախագահը ստացած է մէկուկէս միլիոն հեռագիր եւ 750,000 նամակ:

96 ՏԱՐԻՆ ԼՐԱՑՆԵԼՈՎ, հինգ միլիոն տոլար ապահովագին ստացաւ Ամերիկացի հռչակաւոր միլիոնատէրը, Ճօն Րաքֆէլլը, որուն «քաջագործութիւնները» ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Ծերունին ապահովագրուած էր 16 տարեկանին, եւ պայմանագիրը տարիքի վերջին սահման ընդունած էր 96 տարին: Ուրեմն, ըստ օրինի Րաքֆէլլը մեռած է...

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ առեւտրական բանակցութիւնները սկսան Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ առեւտրական նախարար Պ. Ժորժ Պօնէի: Թրքական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի դեսպան Սուատ: Պ. Պօնէ ողջունելով թրքական պատուիրակութիւնը, յայտնեց թէ Ֆրանսա կ'ուզէ համաձայնութեան մը յանգիլ, զարկ տալու համար երկու երկիրներու առեւտուրին:

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԸ, որուն շուրջը այնքան աղմուկ հանուեցաւ դէպի Ամերիկա ճամբորդութեան առթիւ, հանգստեան պիտի կոչուի ձմեռը: Երթեւեկը պիտի վերսկսի 1936ի գարնան, վարչական եւ նիւթական պատճառներով:

Հ. Դ.
Ց

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է այս Ուրբաթ (Յուլիս 12) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարդարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. գրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէրի եւ Լիվանսի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի քննութիւն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՔԷՕՅ, Հ. Եէմ.— 35:
ՄՕՐՍԱՆ ՍԻՒՌ ՕՐԺ, Ա. Գ.— 35:
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ճուհ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Կօչկ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 310:
ՏԷՍԻՆ, Եագու.— 75:
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պեպր.— 35:
ՍԵՎՐԱՆ, Հ. Խոյ. Քհնյ.— 70:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ. Մ.— 140:
ՌՕԱՆ, Յ. Պ.— 35:
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Աշճ.— 70:
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Մ. Մարկ.— 35:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Խ. Հէքիմ.— 35:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Քապ.— 205:
ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Աթ.— 70:
ԱՄԱՆ, Ա. Պէբ.— 37:
ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Վ. Փամփ.— 105:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Մարսէյլի Հայր. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները որպէս հացագին: Պոսթոնէն (Ամերիկա) Կարնոյ Հայրենակ. միութենէն 100 տոլար, Տէսինի (Ֆրանսա) Բարձր Հայքի Հայր. միութենէն 500 ֆրանք, Ռուանէն հայրենակից Մեսրոպ Թորոսեանէ 100 ֆրանք: Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1Հ)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ամէն անգամ երբ մի նոր փոփոխութիւն էր նկատում նրա մէջ դէպի աղնիւը եւ դէպի մարդավայելը, առաքինի կնոջ սիրտը լցւում էր անսահման բերկրութեամբ: Նա խսկոյն վազում էր ամուսնի մօտ եւ պատմում էր որդեգրուհու նոր յառաջդիմութիւնը: «Նրա մէջ թաղնուած ծիրքեր եւ գեղեցիկ յատկութիւններ շատ կան»,— ասում էր ամուսինը, ոչ սակաւ ուրախանալով, եւ տիկնոջ յոյսերը աւելի հաւանականութիւն էին ստանում: Շատ օրեր, ժամերով նստած, պարապում էր նրա հետ, սովորեցնում էր գրել, կարդալ եւ զանազան ձեռագործներ: Շատ անգամ ինքը պառկած էր լինում դիւանի վրայ, նրան նստեցնում էր իր մօտ, բարձր ձայնով կարդալ էր տալիս եւ մեծ բաւականութեամբ լսում էր: Վերջին ժամանակներում սկսեց պարապել նրա հետ մուզիկայով եւ նկարչութեամբ. վերջինի մէջ թէեւ մի առանձին ընդունակութիւն չէր ցոյց տալիս նա, բայց երաժշտութեան մէջ չափազանց ընդունակ գտնուեցաւ: Նրա բնական գեղեցիկ ձայնը, մըշակուելով, զարգանալով, սքանչացնում էր լսողներին:

Տիկնոջ դաստիարակութեան ոգին արտափայլեցաւ նրա աշխատասէր աշակերտուհու ոչ միայն մտաւոր եւ հոգեկան զարգացման վրայ, այլեւ նրա բնաւորութեան եւ բարոյական յատկութիւնների վրայ: Օրիորդը նոյնպէս սիրում էր իւր բարերարների հետ այցելել հիւանդներին. մտնել աղքատ շինականների խրճիթը եւ իւր հացի վերջին պատառը բաժանել կարօտեալների հետ:

Նա մնաց անբաժան իւր խնամակալներից եւ այն բոլոր ժամանակներում, երբ նրանք պաշտօնի առիթով ստիպուած էին մի քաղաքից միւս քաղաք, մի գաւառից միւս գաւառ անցնել: Իսկ երբ նրանք վճռեցին Սիբիր տեղափոխուել, այդ միջոցին նա աւելի ուրախ էր, աւելի բախտաւոր էր համարում իրան: Ի՞նչ էր որ կապում էր խեղճ աղջկայ սիրտը հեռաւոր հիւսիսի հետ. ի՞նչ էր որ քաշում էր նըրան այդ կողմը:— Այդ գաղտնիքը յայտնի էր տիկնոջը, յայտնի էր եւ նրա ամուսնուն: Ամէն անգամ, երբ ասում էին նրան. «Կը գնանք Սիբիր, կը տեսնենք նրան»,— խեղճ աղջիկը հրճուանքից սքանչանում էր, եւ ուրախութեան արտասուքը աչքերում, գրկում էր թէ տիկնոջը եւ թէ նրա ամուսնուն, համբուրում էր, անվերջ կերպով համբուրում էր, եւ թափում էր նրանց առջեւ իւր հոգու բոլոր շնորհակալութիւնները: Թէ տիկինը եւ թէ նրա ամուսինը՝ երկուսն էլ սիրում էին նրան, սիրում էին հարազատ զաւակի նման: Տիկինը սովորութիւն ունէր ասել. «Դա առաջ մի թանկագին, բայց անտաշ քար էր, ես ուրախ եմ, որ այդ դրութեան մէջ գտայ դրան, որովհետեւ իմ ցանկացած թրաշը (դրան) եւ փայլը կարողացայ տալ»:

Իսկ այն առաւօտ ոչ սակաւ վշտացաւ նա, երբ ղուրս գալով միւս սենեակը, գտաւ օրիորդին պատուհանում նստած եւ լաց լինելիս: Նա մօտեցաւ եւ, փայփայելով նրա գեղեցիկ գլուխը, հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, սիրելիս:

— Ոչինչ.. պատասխանեց օրիորդը, վեր կացաւ տեղից եւ սկսեց սրբել աչքերից արտասուքը:

— Դու քեզ վա՞տ ես զգում:

— Ոչ... գլուխս փոքր ինչ ցաւում է ...

Տիկինը գրկեց նրան, ասելով.

— Հասկանում եմ... խեղճ աղջիկ, դու շատ տանջուեցար, երկար համբերեցիր... մի փոքր եւս համբերիր, այնուհետեւ վերջ կը դրուի քո արտասուքին... :

Թ.

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Աւելի քան մի ամբողջ տարի անցել էր այն օրից, որ ես ծանօթացայ Համբի հետ: Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է իմ կեանքի ամենագեղեցիկ եւ ամենաբախտաւոր մասը համարել: Ես նրանից շատ բան սովորեցայ, նրա ազդեցութեանը ներքոյ ես բոլորովին ուրիշ մարդ դարձայ:

Ես թէեւ բարոյապէս եւ մտաւորապէս զարգանում էի, բայց իմ մարմնական զօրութիւնները օրըստօրէ թուլանում էին: Տաժանական աշխատանքը հանքերի մէջ՝ խլպառ մաշել էր ինձ: Ինձ տարան հիւանդանոց:

Հիւանդանոցը աքսորականի համար մի դուռն է, որտեղից բացւում է ճանապարհ դէպի դերեզման: Եւ ես ուրախ կը լինէի, եթէ ինձ վիճակուէր այդ ճանապարհով գնալ: Կեանքը ձանձրացրել էր ինձ:

Կեանքը ձանձրալի է դառնում աւելի այն ժամանակ, երբ հասկանում ես նրա նպատակը եւ չես կարողանում ցանկացածդ կատարել: Մինչեւ այնօր ես տգէտ, ոչինչ չէի հասկանում, այդ պատճառով էլ հանգիստ էի: Բայց երբ շատ բան սովորեցայ, սկսեցի աւելի տանջուել: Եթէ անասուններին ընութիւնը շատ խելք տուած լինէր, եթէ նրանք զգբոյց մտնէին, աւելի պահանջող կը լինէին եւ երբեք չէին յօժարուի կատարել այն բարբարոսական ծառայութիւնները, որ մարդիկ նրանց անել են տալիս:

Հիւանդանոցը դատապարտեալի ամենասիրելի օթեւանն է: Այստեղ նա աւելի հանգիստ է, այստեղ նրան մըշտապէս չեն մտրակում, թէեւ երբեմն չարացած ֆելդշերը ծեծում է նր[...] թէ ինչո՞ւ չէր կատարել իւր այ[...] այն պատուէրը, ինչո՞ւ դեղը իւր [...] ժամանակին գործ չէր ածել,— այսու[...] մենայնիւ, կրկնում եմ, հիւանդա[...]ցը դատապարտեալի հանգստութ[...] տեղն է, եւ այդ է պատճառը, որ [...] փափագում է, որ իւր հիւանդութ[...]նը երկարատեւ լինի, եւ աւելի բ[...] տաւոր է համարում իրան, եթէ [...] ւանդութեան մահիճը բոլորովին [...] րեզմանի կը փոխուի:

Բայց մեռնելը հեշտ բան չէ դա[...] պարտեալի համար: Օրէնքը մարդ[...] սիրական գեղեցիկ սկզբունքներ ու[...] Կախաղանի դատապարտուած թշ[...] ռականն անգամ, երբ պատժի նշա[...]կած օրը հիւանդանում է, այդ ժ[...] քում պատիժը յետաձգում են, [...] առողջացնում են, յետոյ են կախ[...] ղան բարձրացնում: Աքսորակ[...] նոյնպէս մի յայտնի ժամանակա[...] ջոց ունի տաժանական աշխատանք[...] րի մէջ ճգնելու, ապաշխարելու[...] իւր մեղքերը քաւելու:

(Շար[...])

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւ	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ....ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 12 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2855 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՓՈՐՁԷԻՆՔ ԲԱՂԴԱՏԵԼ...

Օսմանեան Յուլիս 10ի առթիւ (իրականին մէջ՝ Յուլիս 24), կը փորձուինք բաղդատութիւն մը կատարել Թուրքերու եւ մեր միջեւ: « Բաղդատութիւն մը ոչ թէ ուժի կամ ճակատագրի, այլ պարզապէս քաղաքական դաստիարակութեան... »:

Այդպիսի փորձեր որքան շատ կատարուին, օգտակար են թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար: Մանաւանդ որ, գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ, նոյն վրդովիչ պատկերը կը նշմարուի,— անստուգութիւն եւ կազմալուծում:

Ըսինք թէ սերունդի գաղափարական կապը չխզուեցաւ Թուրքերու մէջ, 1908 Յուլիս 10էն ասդին: Քաղաքական–ընկերային խմորումները, հիմնական առաջադրութեանց իրագործման ճիգը չարունակուեցան ու զարգացան անընդհատ:

Անշուշտ կարելի չէ համեմատել անոնց հաստատուն կացութիւնը՝ մեր արմատախիլ եւ երերուն վիճակին հետ:

Իր պատմութեան ամէնէն չարաշուք շրջանին ալ, Թուրքը մնաց իր հողին վրայ: Համակերպեցաւ, ընդվզեցաւ կամ կռուեցաւ իր երկրին մէջ, կռնակը ունենալով դարաւոր պետութիւն մը, բանակ եւ ուրիշ ամէն կարգ ու սարք, անսպառ հարստութիւններ եւ հնարաւորութիւններ:

Յետոյ, ունենալով երկիր եւ պետութիւն եւ հաստատուն բնակչութիւն, եւ գտնուելով երկու աշխարհներու ճամբուն վրայ, Թուրքը լայնօրէն օգտուեցաւ արտաքին բոլոր ազդակներէն, թէ պարտութեան եւ թէ յաղթանակի օրերուն:

Այսօր ալ, այդ առաւելութեան շնորհն է որ կը վայելէ, ժպիտներ քաղելով իր ճամբուն վրայ, աջէն թէ ձախէն:

Ահաւասիկ 17 տարիէ ի վեր, ան իբրեւ « սարի պէս կանգնած եար », իր կռնակն ունի աշխարհի ամէնէն յեղափոխական իշխանութիւնը,— Խ. Միութիւն: Իսկ միւսները, քաղքենի–դրամատիրական պետութիւնները, դեռ պատերազմին արիւնը չցամքած փորձեցին վերահաստատել դարաւոր աւանդութիւնը: Քանի որ չէին կրնար բաժնել Թանկագին գանձը — Թուրքիան — թող ապրի ու ծաղկի ան իրենց իսկ մրցակցութեան գնով:

Ծիծաղելի պիտի դառնար բաղդատութեան միտքն իսկ, եթէ անտեսէինք այս իրողութիւնները եւ դեռ ուրիշ անհաշուելի առաւելութիւններ:

Մենք պարզապէս տիրող ոգին, գործունէութեան ձեւերն է որ նկատի կ՚առնենք: Միշտ այն միամտութիւնն ունենալով թէ՝ առաւելութիւնը մեր կողմն է, այս տեսակէտէն:

Չէ՞ որ Թուրքերէն յիսուն տարի առաջ անցած էինք, բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Այն ալ՝ Թուրքիոյ մէջ, խաւարակուռ Ասիոյ լեռներուն տակ, իսկ հիմա որ կը գտնուինք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ...

Արդ, խնդիրը դնելով քաղաքական դաստիարակութեան գետնին վրայ, կրնա՞նք ճշդել թէ ո՛ր կողմ կը հակի նժարը:

1908էն ասդին, Թո՞ւրքը յառաջ գացեր է թէ մենք:

Նորէն կը յիշեցնենք,— հարցումին պատասխանելու համար անհրաժեշտ չէ մէջտեղ դնել 27 տարուան դէպքերը,— պատերազմ, հայաջինջ սարսափներ, վերադարձ, յետոյ նորէն աղէտ, արտագաղթ եւ մնացեալը:

Չմոռնանք թէ Թուրքը ինքն ալ ահաւոր փլուզումներ կրեց: Իր երկիրը մատնուեցաւ հուրի եւ սուրի, եւ նախկին օսմանեան կայսրութեան յիշատակը միայն մնաց:

Եւ յետոյ, քանի որ մենք անհնարին, անբաղդատելի նուաբեկութեան մը հանդիպեցանք, տրամաբանական էր որ շատ աւելի բարձր մնային մեր գիտակցութիւնն ու կորովը:

Այդ մխիթարութիւն ունի՞նք այսօր:

Գոնէ ունի՞նք մեր այսօրուան կացութեան գիտակցութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, մեր քաղաքական դաստիարակութիւնը ո՞րքան հասունցած է, 27 տարի վերջը:

Ահա ամբողջ հարցը,— ընկոյզի մը մէջ դրուած:

Պատասխանը գտէք, աչքէ անցընելով գաղութներու առօրեայ կեանքը, քաղաքական պայքարներէն մինչեւ վարժապետականը:

Քննեցէք, մանաւանդ, պայքարները բանաձեւելու, վարելու եւ տրամաբանական վախճանի մը հասցնելու ձեւերը:

Յետոյ թղթատեցէք մամուլը,— օրուան հայելին, ինչպէս կ՚ըսեն:

Բաղդատեցէք այդ հայելին քառասուն տարի առաջուան պատկերին հետ,— այն օրերուն հետ երբ մենք Թուրքիա կը գտնուէինք, իսկ մեր լուսաւորեալները՝ այստեղ եւ այնտեղ:

Կացութեան ո՛ր երեսէն ալ դիտէք, եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ չափազանց խռովիչ:

Մանաւանդ եթէ իրողութիւններն եւ երեւոյթները արձանագրուին չարժանկարի մը վրայ, իբրեւ իրագիտական դաս:

Քիչ մը եւս,— եւ քսան տարուան կապն ալ կը քանդուի:

Պատկերը կսկծալի է մանաւանդ անոր համար որ, մենք ամէն բանէ առաջ ինքնապաշտպանութեան հարց ունինք: Պահանջ մը որ կը պարտադրէ բոլոր ուժերու համախմբում:

Մեր ըսածը այն չէ որ ձուլածոյ կաղապարի մը վերածուին բոլոր հոսանքները:

Կեանքը կանգ պիտի առնէր այդպիսի պարագայի մը մէջ:

Մեր դժբախտութիւնը այն է որ, գաղափարներու պայքար մղուած ատեն, աւելի շատ չափուելու մարմաջը կը տիրապետէ, քան թէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը:

Եւ ահաւասիկ լաբիւրինթոս մը, որուն ելքը ոչ ոք պիտի կրնար նախատեսել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ.— ԵԹՈՎՊԻԱ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ.— ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ.—

Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ նոր դէպքեր պատահած են հաբէշական սահմանին վրայ: Զեկոյցին համաձայն, յուլիս 6ին երբ Հարարի իտալական հիւպատոսը Տիրէ Տաւա կ՚երթար ինքնաշարժով, ճամբան հանդիպեցաւ խումբ մը հաբէշ զինուորներու որոնց կը հրամայէր սպայ մը: Այս վերջինը ուզեց ձերբակալել հիւպատոսը, անարգական խօսքեր արտասանելով եւ սպառնալից դիրք մը բռնելով:

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ, դարձեալ Հարարի մէջ, ուրիշ դէպք մը պատահեցաւ: Հիւպատոսարանի զինուորներէն մէկը, որ նամակատուն կ՚երթար, պաշարուելով, քարի եւ փայտի բռնուեցաւ քանի մը բնիկներու կողմէ, որոնց մէջ կը գտնուէին քաղաքապետական պահակներ եւ քանի մը համազգեստաւոր զինուորներ: Ատտիս–Ապէպայի իտալական դեսպանը անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեց այս դէպքերուն առթիւ:

Այս երկու նոր դէպքերը զուգադիպելով իրաւարարական բանակցութեանց խզման հետ, աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը: Ուրիշ խօսքով, անգամ մը եւս կը զօրանայ Իտալիոյ դիրքը, ապառօրէն չարժելու եւ ուշ – կանուխ զինուորական գործողութեանց ձեռնարկելու համար:

Մինչ այս մինչ այն, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը շարունակէ խորհրդակցիլ Անգլիոյ նախարարներուն հետ, ելք մը գտնելու համար: Քարտուղարը տեսակցեցաւ նաեւ Լոնտոնի Փրանսական եւ լեհական դեսպաններուն հետ: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Մեծն Բրիտանիա չի ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը, բայց եւ այնպէս վճռած է ամէն միջոց փորձել, համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը: Եթէ, հակառակ բոլոր ջանքերուն, վերջին խօսքը զէնքին մնայ, անգլ. կառավարութիւնը պիտի խորհրդակցի գաղթապետութեանց հետ, իր բռնելիք դիրքը ճշդելու համար: Գաղթապետութիւնները մինչեւ հիմա հակառակ եղած են ուրիշներու գործին խառնուելու քաղաքականութեան, հետեւաբար մայր երկիրը չի կրնար ինքնագլուխ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնել Իտալիոյ դէմ:

Առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ իտալական կառավարութիւնը կարգ մը առաջարկներ ներկայացուցած է անգլիական կառավարութեան, Լոնտոնի դեսպանին միջոցաւ: Քիչ յետոյ վճռապէս հերքուեցաւ այս լուրը: Հեռագիրը կ՚ըսէր թէ Իտալիա առաջարկած է.— 1. Քաղաքական երաշխաւորութիւն մը, Իտալիոյ յանձնելով իտալական Սոմալիլէնտի և Էրիթրէի հաբէշական ներքնաշխարհին հսկողութիւնը.— 2. Ազդեցութեան շրջանակ մը հաստատել վերոյիշեալ հողամասերուն եւին, Հաբէշիստանի մէջ, Իտալիոյ յանձնելով տնտեսական եւ քաղաքական առանձնաշնորհներ, երկիրը օգտագործելու եւ զերիվաճառութիւնը ջնջելու համար:

Իրաւարար յանձնախումբին հաբէշական պատուիրակը, Ֆրանսացի փրօֆ. Ժէզ, իր տեղեկագիրը ներկայացնելով Ազգերու Դաշնակցութեան, խնդրեց փութացնել Ա. Դ. Խորհուրդին գումարումը: Նամակը եւ տեղեկագիրը հաղորդուեցան Ա. Դ. Խորհուրդի նախագահին, որ այս անգամ Լիթվինով է: Հաբէշական կառավարութիւնն ալ իր կարգին պիտի խնդրէ փութացնել ժողովը, նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հռոմի մէջ տիրող կարծիքը այս է.— Կա՛մ Եթովպիա տեղի պիտի տայ, եւ կամ Իտալիա միջոցներ ձեռք պիտի առնէ իր պաշտպանութեան համար: Մուսոլինի հաբէշական կառավարութեան վրայ ձգելով իրաւարարական բանակցութեանց խզման պատասխանատուութիւնը, աւելորդ գտած է որ եւ է բանակցութիւն: Մամուլի կարծիքով, որոշում տալու պարտքը կ՚իյնայ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ շահակից պետութեանց, աւելի ճիշդ՝ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ: Կա՛մ այս վերջինը տեղի կու տայ, քաւելով անցեալի մեղքերը եւ հաստատ երաշխաւորութիւններ ընծայելով ապագայի համար, եւ կամ իտալական կառավարութիւնը ձեռք պիտի առնէ բոլոր միջոցները, իր ապահովութեան համար:

⁂ Անգլիոյ պահլճը շատ կարեւոր նիստ մը գումարեց առջի օր: Իսկ երեսփ. ժողովին մէջ, նորէն հարցապնդումներ եղան հաբէշական հարցին առթիւ: Արտաքին նախարարը երկար բացատրութիւններ տուաւ կացութեան եւ կառավարութեան դիրքի մասին:

ՖՐԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻ

Պ. Ժան Թանըրի, Պանք տը րՖանսի կառավարիչը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Փարիզի ամերիկեան ակումբին առջեւ, ելմտական քաղաքականութեան եւ Փրանքի կացութեան մասին: Տեղական թերթերը մանաւոր գոհունակութեամբ կը հրատարակեն այդ ճառը, որ սերտ կապ ունի օրուան հոգերուն հետ: Ահաւասիկ հիմնական մասերը.

— « Պանք տը Ֆրանսը անտարբեր չէ նոր գաղափարներու հանդէպ եւ իր կառավարիչը չի սահմանափակուիր միայն անցեալի հայեցողութեամբ: Բայց ոչ ոք պիտի դատապարտէր աւանդութիւն մը որ դիմացած է լման 135 տարի, պատերազմներու, յեղափոխութեանց, քաղաքական վարչաձեւի, ընկերային տագնապներու, քաղաքական եւ տնտեսական վերիվայրումներու մէջէն եւ պահպանած է դրամական բարեկարգութիւնը, հետեւելով հիմնադիրներու ծրագրին: Այդ աւանդութիւնը կը բխի Նափոլէոնի դրած սկզբունքներէն: Ինչպէս յայտարարած ենք բազմաթիւ առիթներով, մենք համոզուած ենք թէ երկրի ներկայ վիճակին մէջ անարդար եւ անօգուտ պիտի ըլլայ մեր դրամին արժեզրկումը: Մենք վճռած ենք Փրանքը պաշտպանել որ եւ է յարձակման դէմ: Պաշտպանելով Փրանքը, պահելով անոր գինը հակառակ հրապուրիչ առաջարկներու, խորհուրդներու կամ ճնշումներու, մենք կը հաւատանք թէ մեր երկիրը միեւնոյն ատեն կը ծառայէ աշխարհի բարգաւաճման: Մեր ճիգերուն յաջողութիւնը պիտի դիւրացնէ աւելի լայն կարգադրութիւն մը.— Ընդհանուր ամրացում դրամի»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Եանքցէ Քիանկ գետը յորդելով, ահագին վնաս պատճառեց: Ողողուած երկրամասը Ֆրանսայի տարածութեան կէսը կ՚անցնի: Կը կարծուի թէ առնուազն 10,000 հոգի խեղդուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԴԵՂԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հետզհետէ «զգայացունց» համեմատութիւններ կ՚առնէ ռամկավարներու եւ բանուորականներու պայքարը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Շարժառիթը գիտէք բոլորդ ալ,— Դուրեան յանձնախումբին հաշիւները:

Մէկ եւ կէս տարի առաջ, միասին ճամբայ ելեր էին այս գործին համար:

Միասին ալ թեմ բարձրացան, դաշտ դաշտ, յետոյ միասին փողոց իջնելու համար, առաջնորդութեամբ Թագուհիներու եւ «աղջի էդա»ներու:

Դժբախտաբար սեւ կատու մը իրար ձգեց երկու խնամիները:

Եւ կազմուեցան երկու յանձնախումբեր, մէկը կարմիր, միւսը՝ դեղին,— երկուքն ալ կանանչ տոլար ժողվելու համար:

Թէ՛ կը ժողվէին, թէ կը վիճէին իրարու հետ, եւ թէ միասնաբար պատերազմը կը շարունակէին Դաշնակցութեան դէմ:

Իբրեւ աւելի խորամանկ, ռամկավարները յաջողեր էին իրենց ետեւէն քաշել «Երիտ. Հայաստան»ի հնչակեանները, որոնք ժառանգական պայքար ունին «բանուոր»ականներուն դէմ:

Եւ ահաւասիկ հաշուեյարդարի օրը:

Ռամկավար «Դուրփընտ»ը իր հրատարակչական յանձնելով Առաջնորդարանին, կը յայտնէ թէ հազիւ 24,664 տոլար հաւաքած եւ ծախսած է «արդարութեան յաղթանակին համար»:

— Սուտ կը խօսիք, կ՚աղաղակէ «Բանուոր», դուք առնուազն 60,000 տոլար ժողված էք, իսկ ձեր տպած յաղթանակը վրաս գրէ...

Ու կը պատմէ. (Բանուոր, 26 յունիս, 1935).

— Դեռ երկու ամիս առաջ էր, որ Ֆիլատելֆիոյ Դուրեան Յանձնախ.ի անդամներէն մէկը ժողովի մը մէջ ըսաւ թէ կեղը. Մարմինը մինչեւ հիմա 60,000 տոլարէն աւելի հանգանակած է: Իսկ հիմա այդ գումարը իջած է իր մէկ քառորդին: Բացայայտ է, որ Դուրեան Յանձնախումբի ռամկավար բուրժուա ղեկավարները այդ գումարը ամբողջութեամբ ծախսած են իրենց կուսակցական պրոպագանտին համար: Ուրիշ ոչինչ:

Այս քաղաքի Ս. Գր. Լուս. Եկեղեցին ձեռք ձգելու համար ռամկավարները դաշնակ հոգաբարձութեան հետ դատ ունեցան եւ ունին դեռ: Դատը վարող մարմինը ամբողջ կազմով ռամկավարներէ կը բաղկանայ: Իրենց ըրած մօտ ութը հազար տոլարի դատի ծախսերը ո՞ր տեղէն վճարուեցան: Դատավարութեան ընթացքին ունեցան չորս փաստաբաններ, մէկ գործակալ եւ դատավարութեան ժամանակ 20 անգամէ աւելի հոս բերել տուին Վարդան Տիրատ, Գալֆաեան վարդապետ, Սմսարեան եղբայրներ, Պոսթընէն՝ Տիգրան Պօյաճեան եւ տասնէ աւելի տէրտէրներ. Հակառակ այս բոլորին դատն ալ կորսնցուցին: Հիմա նորէն փաստաբան բռնած դատ կը վարեն՝ այս անգամ ալ դաշնակ տէրտէրին դէմ: Մենք վստահ գիտենք, որ այդ դատն ալ պիտի կորսնցնեն, որովհետեւ Նիւ Եորքէն ու Պոսթընէն դրամ ծախսելով եւ ընկեր բերելով դատ չի շահուիր:

Ֆիլատելֆիոյ աշխատաւոր հայ ղանդուածը լաւ գիտէ, որ այստեղի ռամկավար հակաբանուորական քլիքը ոչ թէ 8,000 տոլար՝ 800 տոլար ալ ձեռք բերելու միջոցներ չունէր: Հապա ո՞վ տուաւ այդ գումարը պարապ վատնելու համար, եթէ ոչ Դուրեան Յանձնախումբը»:

Չեմ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ օր օրին հետեւիլ այս գրչամարտին որ կը սպառնայ կոփամարտի վերածուիլ, ինչպէս եղեր է մէկ անգամ, Ֆիլատելֆիայի մէջ (16 յունիս):

ՎԱՀԷ

Աւստրիա ներեց նախկին իշխանազուններուն

Աւստրիոյ դաշնակցային խորհրդարանը յուլիս 10ին միաձայնութեամբ քուէարկեց կառավարութեան օրինագիծը, որով կը ջնջուի Հապսպուրկեան գերդաստանին դէմ հաստատուած աքսորը: Օրէնքը, որ գործադրելի է յուլիս 11էն, կը բաղկանայ 7 յօդուածներէ: Առաջինով կը ջնջուի 1919 ապրիլ 3ի Բ. յօդուածը որով աքսորի դատապարտուած են նախկին կայսերական գերդաստանին անդամները: Բ. յօդուածով կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ վերադարձնելու Հապսպուրկներու անձնական ստացուածքները, բացի գիտական եւ գեղարուեստական հաւաքածոներէ, իսկ Գ.ով կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ որոշել թէ ո՛ր ստացուածքները պիտի վերադարձուին եւ ինչ պայմաններով:

Քառասունի կը հասնի աքսորի դատապարտուած արհիդուքսերուն եւ արհիդքսուհիներուն թիւը: Կը կարծուի թէ առ այժմ չպիտի վերադառնայ արհիդուքս Օթթօ, գահաժառանգը, սպասելով յարմար պատեհութեան մը:

Զօր. Քոնտիլիսի Հռոմ այցելութիւնը եւ Յունաստանի ներքին կացութիւնը

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Պելկրատ մեկնեցաւ Հռոմէն, ուր կը գտնուէր երկու օրէ ի վեր: Իտալական թերթերը կը գրեն թէ զօրավարը Պ. Մուսոլինիի պարզելով իր երկրին կացութիւնը, խօսած է նաեւ միապետութեան վերահաստատման մասին: Արդէն ճամբորդութեան գլխաւոր նպատակն էր դրացի երկիրներու կարծիքը շօշափել, միապետութեան վերահաստատման մասին:

Յունաստանի Երեսփ. Ժողովը յուլիս 10ին քուէարկեց օրէնք մը որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կազմակերպուի, միապետութեան վերահաստատման մասին: Թուականը եւ անհրաժեշտ մեծամասնութեան խնդիրը պիտի որոշուին կառավարութեան կողմէ, նոյեմբեր 15էն առաջ:

⁂ Նախկին վարչապետ Պ. Փափանասթասիու, որ Մ. Նահանգները կ՚երթայ մէկ ամսուան համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Լոնտոնի մէջ.— « Եթէ արքայական ընտանիքը վերադառնայ, քաղաքացիական պատերազմը անխուսափելի է: Ժողովրդապետութիւնը պիտի անհետանայ, որովհետեւ դահը՝ ողորմելի քօղ մըն է փաշականութեան համար: Եթէ հանրաքուէն ուղղամտօրէն կատարուի, հանրապետութիւնը երբեք չի պարտուիր: Բայց մենք լուրջ պատճառներ ունինք կասկածելու թէ քուէարկութիւնը պիտի խարդախուի: Հանրապետութիւնը վտանգի մէջ էր ատեն մը: Վենիզելոս տեսաւ այդ վտանգը, սակայն իր զինեալ միջամտութիւնը ձախողեցաւ, որովհետեւ կանխահաս էր»:

Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Վենիզելոսի աստղը նորէն բարձրանալ սկսած է:

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ, ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ եւ ուրիշ զբօսավայրերու տոմսերը պիտի կրճատուին 20–30 առ հարիւր (տեղ տեղ մինչեւ 50%), համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման: Մանրամասնութիւնները ճշդուելէ յետոյ, օրէնքը գործադրելի պիտի դառնայ յուլիս 17էն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի յուլիս 10ի թիւով երեւցաւ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի մէկ յօդուածը «Կինը Թուրքիոյ մէջ»: Ինչպէս կ'երեւի, այդ թերթին աշխատակիցը նոր է դարձած Քամալի երկրէն, շրջելով զանազան քաղաքներ:

Ընթերցողը նկատեց, թերեւս, թէ այս թերթը մէկն է այն օտար թերթերէն, որոնք ուղղակի կը ծառայեն Թուրքիոյ: Յեղաշրջական էնկիւրին, քարացած մտայնութիւններ փոխելու իր վճռական քայլերուն հետ՝ պէտք ունէր եւ արտաքին զօրեղ ազդակներու, արտասահմանեան կարծիքը եւս յեղաշրջելու համար Թուրքիոյ մասին: Այդ ազդակներէն մէկն է «Նիւզ Քրոնիքլ»ի գրութիւնը:

Ուրեմն Թուրքիոյ բարեկամ մըն է որ կ'արտայայտուի եւ հետեւապէս ինչ որ կուտայ իբրեւ աննպաստ պարագայ՝ բացարձակ իրողութիւն է: Մանաւանդ որ «Նիւզ Քրոնիքլ» երբ բացասական գիծ մը կ'ուզէ, կամ հարկադրուած է մատնանշել դարձուածքներու ապաւինած եւ կամ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց»ներ կը փնտռէ:

Երկրորդ կարեւոր պարագան այն է որ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի այդ յօդուածը արտատպած է Պոլսոյ Թուրքերէն «Թան»ը (նախկին «Միլլիյէթ») իր 1 յուլիս 1935ի թիւով: Ասիկա երկրորդ վաւերականութիւն մըն է ճշմարտութեան մասին այն տեղեկութիւններուն զորս անգլիերէն թերթը կուտայ:

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ «Նիւզ Քրոնիքլ»:

Նախ կը խօսի այն «նուաճում»ներու մասին զորս էնկիւրի կատարած է Թուրք կնոջ համար: «Թուրքիոյ մէջ ամէն դուռ բաց է կնոջ առջեւ»: Այո, տարի մը առաջ այդ նուաճումը իր գերագոյն չափին հասաւ, երբ Թուրք կինը մտաւ նաեւ Ազգ. Ժողովէն ներս: Բայց մի՞թէ ասիկա չափանիշ մըն է Թուրք կնոջ քաղաքացիական զարգացման համար: Յօդուածագիրը կը խօսի անոր տրուած իրաւունքի մասին: Կ'ըսէ թէ «յաճախ նոյն իսկ, առ ի քաջալերութիւն կը նախընտրուին կիները»: Մենք գիտենք, նաեւ, որ մինչեւ դատաւոր կամ փաստաբան ըրին զանոնք եւ կամ ճառախօս՝ բեմէ բեմ:

Այս բոլորը գիտենք ու այս բոլորը ճիշդ են: Բայց կրկին կը հարցնենք, մի՞թէ ատոնք չափանիշ են Թուրք կնոջ քաղաքացիական զարգացման: Պատերազմէն առաջ չկայի՞ն Թրքուհիներ, որոնք ատանկ բլլային օսմ. խորհրդարանէն ներս մտնելու: Չկայի՞ն Թուրք աղջիկներ, որոնց բերնին մէջ ֆրանսերէնը կամ անգլիերէնը մայրենի լեզուի մը չափ դիւրասահ բլլար: Չկայի՞ն, վերջապէս Թրքուհիներ, ինչպէս Խալիտէ Էտիպ մը, որ Թուրք թէ օտար բեմերու վրայ լեզու չարժէին: Բայց, մենք երբեք բերանուրաց գմայլած չէինք «Թուրք կնոջ յառաջդիմութիւնը» դիտելով: Ընդհակառակն կը շարունակէինք հեգնել ու «Ֆաթմա»ն կամ «Այիշէ»ն իր մէջ ունէր, մեր չրթներուն վրայ, խոր թերահաւատութեան մը չեչտը: Խոստովանինք, որ մենք երէկ կը չափազանցէինք մեր թերագնահատմանը մէջ, ինչպէս այսօր կը չափազանցենք մեր գերագնահատման մէջ: Պոլիս ու Իզմիր կային Թուրք երիտասարդուհիներ, որոնք բառին բովանդակ իմաստով կանոնաւոր զարգացում ստացեր էին: Եթէ ուշադրութիւն ընենք, կը նկատենք որ միջին տարիքի կիներ կան այսօր հրապարակի վրայ ու կիներ որոնք Թուրքիա այցելող Եւրոպացիներուն համար եւրոպական շրջանակ կը ստեղծեն: Ատոնք յեղափոխութեա՞ն ծնունդն են. ո՛չ. կային, քամալականութիւնը լոկ «քաղաքացիական քող»ը — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — վերցուց անոնց երեսէն: Թուրքիա ապրողները գիտեն, անշուշտ, որ պաշտօնատարներու դասակարգը, սկսած արքունի գերդաստաններէն մինչեւ պէյերն ու փաշաները, իրենց աղջիկներուն բակսեր էին տալ, դեռ 1908էն սկսած, եւրոպական կրթութիւն: Եւ սակայն, անոնք, իրենց այն շրջանի այդ պատրաստութիւնը իբրեւ դասակարգային անհրաժեշտութիւն մը կ'ըմբռնէին եւ ընտանեկան — ընկերային շրջանակէն դուրս չէին գար: Չմոռնանք, որ զինադադարին նոյն պատրաստուած Թուրք կինն էր որ «գրաւեալ բանակներ»ու ապայութիւնը որսաց:

Իրականին մէջ, ուրեմն, Թուրք կնոջ քաղաքական գործունէութիւնը սկսած է աւելի կանուխ քան Քամալը: Կրկնենք յաճախ, որ ասիկա անժխտելի արժանիք մըն է իրեն համար: Մենք «բարոյախօսներ» եղանք: Մեր սիրտը դող կը մտնէր, որ հայ կին մը կամ հայ աղջիկ մը կապ կը հաստատէ եւրոպացի սպայի մը հետ: Ծիլ նայուածք, բամբասանք, «ազգային արժանապատուութիւն»... Ասիկա քաղաքական խակութիւն մըն էր — ընդունելով հանդերձ որ ան կը բխէր մաքուր ընտանեկան բարոյախնդրութենէ մը: Բայց, քաղաքական կեանքը իր հարկադրանքները ունի ու մենք այսօր ազգովին ենթակայ ենք անկումի ու քայքայումի...

Անշուշտ, ես նպատակ չունիմ վէճի դնելու խնդիր մը, որու մասին վճիռ կարելի չէ տալ: Բաներ կան, որոնք քիչ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք, «ազգային խառնուածք»ի արդիւնք են: Ըստ կարգի մատնանշում մըն է, զոր ըրի:

Այս բնորոշումէն կամ ճշդումէն վերջ, պատճառ չունինք, անշուշտ, ճշդելու նաեւ որ, Քամալ Աթաթիւրք քաղաքական կեանքին անպաշտօն մասնակից Թուրք կինը պաշտօնապէս նետեց ասպարէզ: Ու տարիները, որոնք թաւալեցան, ի հարկէ որոշ կերպով զարկ տուին Թուրք կիներու քաղաքացիական դաստիարակման:

Բայց, անհրաժեշտ է ճշդում մը ընել նաեւ հոս: Նկատելի եղաւ, թերեւս, որ «Թուրք կնոջ» չըսի, այլ «Թուրք կիներու»: Վասնզի Թուրքիոյ մէջ կինը տարանջատ ու իրարու հակադիր երկու տարրերէ կը բաղկանայ դեռ: Հիմա աւելի չեշտուած է ան:

Մէջբերենք, կրկին «Նիւզ Քրոնիքլ»ի վկայութիւնը: «Թէեւ Անատոլուի ներքին մասերուն մէջ կիներուն կէսէն աւելին այլ եւս չարչաֆ կը կրեն, բայց ատոնց մեծ մասը կը սպասեն կառավարութեան ազդանշանին՝ իրենց կանակէն նետելու համար իրենց ծածկոցները»: «Բայց»էն ասդին մասը տուրքն է թերթին: Բայց այնքան վրան բաց է որ խաչած հանն իսկ կը ծիծաղի: Այդ ո՞ր «ազդանշանն» է, արդեօք եւ քանի՞ հեղ պէտք է ազդարարուի: Կը յիշուի, չէ՞, որ Հալէպի տեղական ժողովներն ալ զբաղեցան այս տարի նախ քան համագումարը: Զբաղեցաւ նաեւ Ազգ. Ժողովը: Հալէպի համագումարին եկած կին պատուիրակ մը սպառնաց հեռանալ, եթէ ժողովը վճռական քայլեր չառնէ չարչաֆին դէմ:

Այսպէս, ուրեմն, չարչաֆը դեռ ծածկած է Թուրք կնոջ մեծ մասը: Քօղը դեռ տիրական է հոն. բայց հրամանագրեր, թերթեր, նկարներ, երեսփոխանուհիներ եւ դատաւորուհիներ կը ծառայեն քօղարկելու այդ ճշմարտութիւնը:

Հասկնալի է անշուշտ, որ այսպիսի մեծ փոփոխութիւններ ժամանակի կը կարօտին: Ասիկա միայն Թուրքիոյ յատուկ չէ: Զանգուածները դժուար կը լքեն իրենց բարքերը, աւանդութիւնները եւ պաշտամունքները: Ու ճիշդ հոս է արդէն խարխուլ մեր այն տեսակէտին թէ փոփոխութիւնները դեռ մակերեսային են ու չեն կրնար արմատական հանգամանք ստացած ըլլալ: Տասնամեակներ վերջ կը փոխուի՞ն թէ յեղաշրջումի այս թափին ու տարրերը տեւապէս կը մնան: Խեչափառը կրնաք հարթ, նոյն իսկ ասֆալթէ ճամբու մը վրայ դնել, լուսանկարել զայն ու ցոյց տալ ամէնքին, անիկա սակայն, միշտ չեղակի կամ ետ ետ պիտի ընթանայ:

Այդ խորշումը կը վկայէ, նորէն, «Նիւզ Քրոնիքլ»: «Ատանայի կիները իրապէս երջանիկ են, կուսակալը արգիլեր է չարչաֆ կրելը: Երբ այլ եւս առանց չարչաֆի փողոց ելլեն, պիտի չնեղուին իրենց հասցէին եղած բամբասանքներէն»:

Թափանցիկ է, չէ՞ մատնանշումը: Կը տեսնենք, ուրեմն, թէ Թուրքիոյ մէջ յարատեւ յարձակումի ենթակայ է այն կինը որ «կ'եւրոպականանայ»: Եւ այն ստուգեան որ լեզուի կամ բարոյական հարուածներուն սարսափը կ'ապրի: Ասիկա ցոյց կուտայ թէ՝ խուլ պայքար մը կը մղուի, ամբողջ երկրին մէջ, ի նպաստ կամ ի պաշտպանութիւն չարչաֆին: Այդ պայքարը կը տանի զանգուածը, «մութ ուժ մը», ինչպէս սովորութիւն է ըսել, որ իր կարգին, չարչաֆի տակ է: Այդ պայքարին մէջ գլխաւոր դեր ունի, անշուշտ, ինքը՝ Թուրք կինը, «Անատոլուի կիներուն մեծ մասը», զոր հարուածել կարելի չէ: Հօճա — տէրվիշ չէ որ «յետադիմական քարոզ խօսեցաւ» ըսեն ու ձերբակալեն: Ո՞ր մէկը, երբ այս երկրին մէկ ծայրէն միւսը դեռ կը տիրէ ան:

«Գիտէ՞ք որ չարչաֆ կրելու սովորումը աւելի շատ այրերէն կուգայ, եւ ոչ թէ կիներէն: Անոնք կը մտահոգուին որ մեզի դրամ պէտք է տան, եթէ եւրոպական հագուստներ հագնինք... Այս խօսքին վրայ (Այն — թապցի կնոջ ըսածին) երկուքս ալ ծիծաղեցանք»:

Անշո՛ւշտ: Պիտի ծիծաղին «Նիւզ Քրոնիքլ»ի բոլոր ընթերցողները որոնք պուտ մը խելք ունին: Աշխատակիցը կամ աշխատակցուհին ինք ալ ծիծաղած է, անշուշտ, իր գրածին վրայ: Վասնզի ինք բոլորէս լաւ գիտէ թէ այրերու առարկութեան հիմքը այդ չէ: Ընտանիքի հայրը պատնէշ մը բրած է չարչաֆը: Եւ անոր ետեւ կ'ուզէ անվթար պահել ընտանիքը: Զայն պաշտպանել նորութեան դէմ, որմէ կը չմորի կամ կը խրտչի ինք: Կը կրկնենք նորէն, — երկու մտայնութեանց զօրեղ պայքարն է չարչաֆին մէկն ու միւս կողմերը: Եւ հինն է որ նորին դէմ զայն դարձուցած է միակ կարելի զէնքը: Բանակ, ոստիկանութիւն, օրէնք, — այդ բոլորը անզօր են անոր առջեւ: Ու այրը, նետած բլլալով հանդերձ իր ֆէսը, պահած է իր կնոջ կամ աղջկան չարչաֆը: Ու կինն է, առաւելապէս, որ աննուաճելի բերդ մը դարձեր է, անընկճելի խոչընդոտ մը յեղաշրջման ուժեղ թափին առջեւ...

Չմոռնանք որ ան մեծ ազդակ է: Եթէ քամալականութիւնը պէտք տեսաւ «նուաճել» եւ զայն՝ երիտասարդութիւնը նուաճելէ վերջ, ապա ուրեմն ընդունինք որ ան մեծ դեր մը կրնայ կատարել: Ի՛նչ հարկ ճշդելու այդ դերը: Ժողովուրդներու պատմութիւնը լի է օրինակներով: Այդ դերը, սակայն, աւելի մեծ է երբ պահպանումի մը ի խնդիր է: «Անատոլուի կիներու մեծ մասը» այդ դերն է որ կը կատարէ: Եւ իրեն կռուան ունի այրը:

«Բոլոր այս փոփոխութիւնները, կը վերջացնէ «Նիւզ Քրոնիքլ», բնականաբար ազդած են նաեւ Թուրք ընտանեկան կեանքին վրայ, որուն ներքին կապը մինչեւ այժմ շատ ամուր էր»:

Մեկնութեան կը կարօտի՞ն այս տողերը: Ու պարզ չէ՞ թէ ինչ է պայքարին էութիւնը:

Բայց Լոնտոնի թերթին յօդուածը ունի ուրիշ հետաքրքրական կողմեր ալ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կաւ տի. Նորի կայարանին մէջ դէպի Շանթիյէի գացող չոգեկառքը լեցուած է ճամբորդներով: Շատեր ոտքի վրայ մնացեր են: Վերջին պահուն վակոնի մը բաժնեակէն ներս կը մտնէ վաթսունամեայ Հայուհի մը: Բոլոր տեղերը գրաւուած են դպրոցական խումբ մը Ֆրանսացիներէ: Անկիւն մը նստած է ծերունի Ֆրանսացի մը:

Հայ մայրիկը կը մնայ ոտքի:

Ճամբայ կ'ելլէ չոգեկառքը:

Հայ մայրիկը կ'երերայ ու իր ձեռքի ծրարները կը ջանայ տեղաւորել: Դպրոցականները անտարբեր կը խօսակցին, կը խնդան, կը չաղակրատեն:

Ծերունի Ֆրանսացին կ'օգնէ Հայուհիին գէշ ակնարկ մը նետելով դպրոցականներուն վրայ, որոնք կը շարունակեն իրենց չէնչող խօսակցութիւնները, ծիծաղներով եւ քրքիջներով:

Ծերունին ջղայնօրէն կը թօթվէ իր գլխիկը ու կը շարունակէ դայրոյթով նայիլ պատանիներուն:

Երկաթուղին կ'արշաւէ, օրօրելով հայ մայրիկը:

Ֆրանսացիին համբերութիւնը կը սպառի ու դառնալով աղմկող խումբին կ'ըսէ.

— Պարոններ, ձեզմէ մէկը թող բարեհաճի ոտքի ելլել եւ իր տեղը տալ այս կնոջ...

Տղաքը կը մռմռան ու կը պահեն իրենց տեղերը:

Ծերունին կ'աւելցնէ.

— Ձեզի է որ կ'ուղղեմ խօսքս, պարոններ: Ձեզմէ մէկը թող ոտքի ելլէ ու տեղ տայ այս ծեր կնոջ:

Ու խօսքը ուղղելով իր քովը գտնուողին.

— Օրինակի համար դուն, ոտքի ելիր եւ տեղդ տուր:

Պատանին կը պատասխանէ.

— Ինչո՞ւ տեղս պիտի տամ ուրիշին: Ես տեղիս համար վճարած եմ...

— Բայց ես յանուն ֆրանսական քաղաքավարութեան կը հրաւիրեմ քեզ որ ոտքի կ'անգնիս ու տեղդ տաս այս ծերունի մայրիկին:

Տղան կը պատասխանէ ու կ'ըսէ.

— Ես տեղէս չեմ ելլեր: Եթէ դուք այդքան կը մտածէք ծերունի կնոջ մասին, կրնաք ձեր տեղը տալ իրեն:

— Ֆրանսական բարեկրթութիւնը կը պահանջէ որ երիտասարդ մը իր տեղը տայ՝ ծերունիի մը կամ մանուկի մը...

Ընկերները մէջ կը մտնեն.

— Մենք չենք ճանչնար այդ տեսակ բարեկրթութիւն մը...

— Քաղաքավարութեան վարդապե՞տ է ինչ է...

— Ի՞նչ իրաւունքով կը խառնուիք ուրիշին...

— Մեր խօսակցութիւնը խանգարեց...

— Կարեւորութիւն մի՛ տաք...

Ծերունին կը դառնայ վճռական.

— Պարո՛ն, քեզի կ'ըսեմ որ ոտքի ելլես...

— Պիտի չելլեմ...

Հայ մայրիկը մէջ կը մտնէ.

— Կ'աղաչեմ, սիրելի պարոն, ինծի համար խնդիր մի՛ հանէք... կէս ժամ թող ոտքի վրայ մնամ. ի՛նչ կարեւորութիւն ունի... շատ կ'աղաչեմ որ ինծի համար անհանգիստ չըլլաք...

Տղան կ'ըսէ.

— Մանաւանդ որ օտարական է... Մեր երկրին մէջ մենք չունենք, անոնց տանք, մենք չնստինք, անոնց տեղ տանք...

Ծերունին ոտքի կը ցատկէ, կը բռնէ տղուն օձիքէն, կը քաշէ վեր ու գրեթէ բռնի Հայուհին կը նստեցնէ անոր տեղը:

Տղան լեզուագարութիւն կ'ընէ: Ծերունին կը տաքնայ ու կ'ապտակէ: Խնդիրը կը բորբոքի: Միւսները կը միջամտեն: Աղմուկ: Ծերունին իր այցետոմսը կուտայ ու կ'ըսէ.

— Առէք այս այցետոմսս ու ձեր հօրը տուէք: Կրնաք ինծի դէմ դատ բանալ: Ուրախ պիտի ըլլամ դատարանին մէջ ձեզի սորվեցնելով ֆրանսական բարեկրթութիւնը որ անտեսուած է նոր սերունդին կողմէ, խաթարելով մեր ցեղին ազնիւ նկարագիրը:

Ու այսպէսով նստաւ Հայուհին: Բայց ի՛նչ նստիլ: Գրեթէ կրակի կամ փուշի վրայ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«Ոստայն»

(ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ)

ԽՄԲ. — Գրած էինք թէ Սուրիոյ երկու հայ երեսփոխանները, ընկերներ Հրաչ Փափազեան եւ Մովսէս Տէր Գալուստեան հիւսուածեղէնի ընկերութիւն մը կազմած են, զարկ տալու համար Ճէպէլը Մուսայի տնտեսական զարգացման:

«Ազդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս ձեռնարկի մասին.—

— «Այս է անունը այն ընկերութեան, որ վերջերս կազմուեցաւ Հալէպի մէջ, նախաձեռնութեամբը Սուրիոյ երկու հայ երեսփոխաններուն: Ընկերութիւնը արդէն վաւերացուած է Սուրիական պետութենէն եւ գործի ձեռնարկած անցնող ամսուան կէսէն սկսեալ: Հրապարակ հանուած են 2000 բաժնեթուղթեր, 6ական ոսկինոց, կազմելու համար այս բաժնետիրական ընկերութեան դրամագլուխը՝ 12,000 ոսկի:

Մեծ մասը արդէն բաժնեթուղթերուն գնուած են Հալէպի մետաքսեղէնի վաճառականներուն կողմէ: Վարչութիւնը, սակայն, աւելի տարածելու եւ լայն խաւերու մասնակցութիւնը ապահովելու համար, մանուկոր միջոցներու դիմած է եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի զանազան շրջաններուն մէջ բաժնետէրեր գտած: Եւ յիրաւի, ընկերութեան ծաւալման գլխաւոր ազդակն ալ պիտի ըլլայ այդ փորձին յաջողութիւնը:

Քանի մը տողով կարելի է բացատրել Ոստայնի կազմութեան նպատակը:

Ճէպէլ Մուսայի հայկական գիւղերու ապրուստին միակ միջոցը մինչեւ համաշխարհային պատերազմ եղած էր տեղական մետաքսի արտադրութիւնը: Ամէն ընտանիք այդ շրջանի մէջ ունի իր թթենիի սեփական պարտէզը եւ չերամաբուծութիւնը կազմած է անոր հասոյթի աղբիւրը: Ամէն տարի գարնան, քանի մը ամիս ամբողջ գիւղացիները իրենց բնակարաններուն մէջ կը հիւրընկալեն չերամի հունտերը եւ այր ու կին, մանչ ու աղջիկ կը լծուին չերամապահութեան աշխատանքին: Արտադրուած խոզակները կը ծախեն Անտիոքի վաճառականներուն՝ շատ աննշան գներով, որոնք իրենց կարգին կը փոխադրեն կեդրոն քաղաքներ՝ գործածելի վիճակի մը վերածելու համար զանոնք: Այս կերպով գիւղացիները զոհ կը դառնան կրկնակ շահագործումներու, հիւսուածեղէնի գործարանի չգոյութեան պատճառաւ:

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ մանաւանդ, մէկ կողմէ արուեստական մետաքսներու ողողումը մեր հրապարակները, միւս կողմէ մետաքսեղէնի առեւտրականներու անբարեխիղճ վերաբերումն ու շահագործումները զգալանք պատճառեցին չերամապահութեան հանդէպ հայ գիւղացիներու մէջ որոնք մեծ մասամբ ջարդի ենթարկեցին թթենիի ծառերը, սահմանափակելով չերամապահութիւնը: Թթենիի հսկայ պարտէզներ փոխարինուեցան բանջարանոցներով եւ այլ պտղատու ծառերով: Եւ տեսնուեցաւ որ այդ կերպով ալ գիւղացիութիւնը չի կրնար աւելի շահաւոր հասոյթ մը ապահովել: Շատ մը գիւղերու արտադրած պտուղները, մասամբ փոխադրութեան դժուարութեան եւ մասամբ ալ սպառող հրապարակներու անբաւարարութեան պատճառաւ, փճանալու դատապարտուեցան: Միակ նարինջի բերքն է որ ապահով մնաց փտանգէն: Ամէն շրջան սակայն, զուրկ է նարինջի մշակութեան յարմարութիւններէն եւ սփիւռուած թթենիի տեղ նախապատուութիւնը տուած է ձիթենի կամ թուզի տունկերուն, որոնք չեն կրցած հասոյթ ապահովել գիւղացիներուն:

Մետաքսի բերքին նուազումն ու արժեզրկումը, Սուէտիոյ շրջանի մեր պատուական եւ արի գիւղացին մատնեց տնտեսական անօրինակ տագնապի մը: Քանի մը տարիէ ի վեր մանաւանդ թշուառութիւնը այն աստիճանի հասած է որ շատեր կը լքեն իրենց տուներն ու գիւղերը եւ գործ փնտռելու համար կ'երթան հեռաւոր քաղաքներ:

Ահա այդ կացութեան դարման մը գտնելու եւ հայ գիւղացին տնտեսական ծանր կացութենէ ազատելու մտահոգութեամբ, Սուրիոյ հայ երեսփոխանները նախաձեռնարկ եղած են կազմութեանը հիւսուածեղէնի անունով ընկերութեան մը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ հիմնել գործարան մը Պիթիասի մէջ եւ զարկ տալ Ճէպէլ Մուսայի հայկական շրջանի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին: Առաջին օրէն իսկ ձեռնարկը քաջալերութիւն գտած է ոչ միայն Հալէպի եւ Անտիոքի մետաքսեղէնի յայտնի հայ առեւտրականներուն կողմէ, այլեւ տեղացի մեծահարուստներ ուզած են գնել մեծ մասը հրապարակ հանուած բաժնեթուղթերուն, լաւ գիտնալով ձեռնարկին ապահովելիք նիւթական կարեւոր շահը: Ընկերութեան հիմնադիրները խուսափած են մասնաւորներու սեփականութիւնը դարձնելէ ձեռնարկը եւ նախապատիւ համարած մեր ժողովուրդի լայն խաւերուն մասնակցութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՈՂԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մոսկուա մերժեց բազմաթիւ «Հանրապետութիւններու» կարգին՝ Հայաստանի կառավարութեան խնդրանքն ալ, որով արտօնութիւն կ'ուզուէր հող տալու գիւղացիներուն անհատական շահագործման համար (բանջարանոց, պարտէզ, այգի, որոնք Հայաստանի մէջ «տնամերձ հողամաս» կը կոչուին), ինչպէս նաեւ կարգ մը ուրիշ թոյլտուութիւններ: Հաւաքական գիւղատնտեսութեան կանոնադրութեանց բարեփոխում մը վերջապէս:

Ահա Մոսկուայի պաշտօնական որոշումը այս մասին.—

Մերժուեցաւ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին առաջարկը, որով կը պահանջուէր թոյլ տալ որ գիւղացիներուն տնամերձ հողամասը տրուին ճարտարարուեստական մշակութեանց յատուկ հողամասերէն, ինչպէս եւ այն առաջարկը, որով կը պահանջուէր իրաւունք տալ հաւաքական գիւղատնտեսութեան բնիկ. ժողովին փոխելու տնամերձ հողամասերու բաշխումի չափը:

Հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ մտած առաջին դասու գիւղացիներուն արտօնուած է, անհատական շահագործումի համար, ունենալ ձի, զոր կարելի է փոխարինել մատակ գոմէշով, կամ 2 ջորիով, կամ 2 ուղտով, երկրորդ դասու գիւղացիներուն՝ մէկ ձի, մէկ էշ, (էշը կարելի է փոխարինել ջորիով կամ ուղտով), երրորդ դասու գիւղացիներուն՝ ձի եւ 2 էշ, (էշերուն տեղ կարելի ունենալ ջորի կամ ուղտ):

Մոսկուայի այս որոշումը հաղորդելէ վերջ, Հայաստանի կառավարութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ որոշումները, բխած՝ Մոսկուայի որոշումէն.—

Հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ մտած գիւղացիները, անհատական շահագործման համար, կրնան ունենալ տնամերձ հողամասեր (բանջարանոց, պարտէզ) հետեւեալ չափով (առանց հաշուելու բնակարաններու գրաւած հողը).

Ա.— Խոպան (չոռոգուած) հողամասերու մէջ.—

— 0,50 հեկտարէն մինչեւ 0,75 հեկտար Ամասիայի եւ Գորիսի շրջաններուն մէջ:

— 0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,50 հեկտար Ապարանի, Ալլահվերդիի, Աշտարակի, Դիլիջանի, Բասարգեչարի, Վաղարշապատի, Վեդիի, Իջեւանի, Ղամարլուի, Ղափանի, Կոտայքի, Լենինականի, Մարտունիի, Նոր Բայազիտի, Ստեփանաւանի, Ախթա... Թալինի շրջաններուն մէջ:

— 0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,40 հեկտար Ազիզբէկովի, Արթիկի, Ախթալի, Կիրովականի, Մեղրիի, Հոկտեմբերեան ու Շամշադինի շրջաններուն մէջ:

Բ.— Ոռոգուած հողամասերու մէջ.—

— 0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,30 հեկտար բոլոր շրջաններուն մէջ:

Անհատական շահագործման համար անասուններու տիրացման մասին.—

Վաղարշապատի, Ղամարլուի, Հոկտեմբերեան շրջանները ամբողջ, Վեդիի բամպակամշակութեան յատուկ գիւղերը կը դասուին առաջին կարգը: Այս դասու գիւղացիները կրնան ունենալ, անհատական շահագործման համար, մէկ կով կամ մատակ գոմէշ, 2 եզջիւրաւոր անասուն մէկ խոզ իր սերունդով, (եթէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը արտօնէ՝ 2 խոզ), մինչեւ [illegible] ոչխար, միասին՝ այծ, անսահման թիւով հաւ ու ճագար, եւ մեղու մինչեւ 20 փեթակ:

Այս շրջաններու գիւղացիները, լրացուցիչ կերպով եւ անհատական գործածութեան համար, կրնան ունենալ մէկ ձի կամ մատակ գոմէշ, 2 էշ կամ ջորի:

Արթիկի, Ազիզբեկովի, Ախտա... շրջանները, Ալլահվերդիի շրջանին դաշտային մասը, Աշտարակի, Դիլիջանի, Գորիսի, Միկոյեանի, Սիսիանի, Ղափանի, Լենինականի, Շամշադինի, Իջեւանի, Կիրովականի, Կոտայքի, Թալինի, Մեղրիի շրջանները առանց անասնաբուծական գիւղերուն պիտի դասուին երկրորդ կարգը: Այս դասու գիւղացիները, անհատական գործածութեան համար, կրնան ունենալ 2 — 3 կով, ինչպէս նաեւ ձագեր 2 — 3 խոզ՝ ձագերով, 20 — 25 ոչխար այծով միասին, անսահման թիւով հաւ եւ մինչեւ 20 փեթակ մեղու:

Այս շրջաններու գիւղացիները անհատական գործածութեան համար իբրեւ լրացուցիչ կրնան ունենալ մէկ ձի եւ մէկ էշ, կամ մէկ ձի եւ մէկ ջորի:

Ամասիայի, Ապարանի, Բասարգեչարի, Նոր Բայազիտի, Մարտունիի, Ստեփանաւանի շրջանները, Վեդիի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ազիզբեկովի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ղափանի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Միկոյեանի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ալլահվերդիի շրջանին լեռնային մասը, Մեղրիի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը պիտի դասուին երրորդ կարգը: Այս դասու գիւղացիները անհատական գործածութեան համար պիտի կրնան ունենալ 4 — 5 կով կամ մատակ գոմէշ, ինչպէս եւ ձագեր, 30 — 40 ոչխար, այծով միասին, 2 — 3 խոզ իր սերունդով, անսահման թիւով հաւ ու ճագար եւ մինչեւ 20 փեթակ մեղու:

Անհատական գործածութեան համար իբրեւ լրացուցիչ կրնան ունենալ նաեւ մէկ ձի եւ 2 էշ, կամ մէկ ձի եւ 2 ջորի:

ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

— о —

Խորհ. Հայաստան կը գրէ․— Հայաստանի բժշկական գիտական ուսումնարանները ներկայիս կը զբաղին մարդաբանական քննութիւններով: Մարդաբանական չափեր առնելով, կը փորձուի ճշդել Հայաստանի բնակչութեան կազմախօսական նկարագիրը, հասակը, որ մեծ կարեւորութիւն ունի բժշկութեան համար: Վերջապէս կ'աշխատուի լուծել երկրի ժողովուրդին, մասնաւորաբար Հայոց ծագման հարցը, պարզելով թէ ինչպէս կազմուած է, Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, մարդաբանական ներկայ տիպարը: Այս նպատակով, անցեալ տարիներուն՝ մարդաբանական քննութիւններու (չափերու) ենթարկուած են աւելի քան 1200 նորակոչ զինուորներ եւ բազմաթիւ մանուկներ: Ինչպէս գրեցինք ժամանակին, այս նպատակով 1934ին, Մոսկուայի մարդաբանական ուսումնարանի փրոֆէսէօրներէն Զինկեւիչի եւ Բունկիրովի առաջնորդութեամբ, գիտական արշաւախումբ մը քննութիւններ կատարեց Լոռիի եւ Ղազախի շրջանին մէջ, աւելի քան 300 չափեր առնելով եւ արեան քննութիւն կատարելով: Այս տարի, մարդաբանական ուսումնարանէն փրոֆ.Բունակիաաջնորդութեամբ, աւելի խոր քննութիւններ պիտի կատարուին Զանգեզուրի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ: Այս վայրերուն մէջ կատարուած քննութիւնները պիտի լրացուին Նախիջեւանի Հանրապետութեան Ագուլիսի շրջանին մէջ կատարուած քննութիւններով, որով պիտի պարզուին գոկ կոչուած ցեղախումբի մարդաբանական բնորոշ գիծերը:

Այս նոր յանձնախումբը իր աշխատանքները կը սկսի յուլիսի վերջը:

ԴԱՄԲԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԵՂՈՒՄ

— • —

Նոյն թերթը կը գրէ․— Կիրովականի ճամբարին մէջ հողը փորելու ժամանակ երեւան հանուեցան քարէ դամբարաններ: Պեղուած դամբարաններէն չորսը կը պարունակեն մէկական մարդկային կմախք, իսկ մէկուն մէջ թաղուած են 4 հոգի, մէկը երախայ որ կը գտնուի մօրը գրկին մէջ: Դամբարաններէն երեքին մէջ մարդկային կմախքի հետ կայ նաեւ մէկական եզան կմախք՝ կուչ եկած վիճակի մէջ, ինչ որ ենթադրել կուտայ հնագէտներուն թէ փաստ մըն է եզան պաշտամունքի: Հաւաքական թաղումը ցոյց կուտայ որ պեղուած դամբարանները կը վերաբերին պատմութեան տոհմային շրջանին եւ պղինձի դարուն վերջին կամ երկաթի դարուն սկիզբին:

Հնագիտական յանձնախումբը այս վայրին մէջ երեւան հանեց նաեւ երկու կիկլոպեան ամրոցներ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կառավարութեան որոշումով, վերջերս, քաղաքակրթութեան պատմութեան նախկին թանգարանի վերահաստատումով Երեւանի մէջ կազմուեցաւ պետական պատմական թանգարան:

Թանգարանն ունի հնագիտական եւ ժողովրդագիտական բաժիններ: Պատմական թանգարանի հիմնական նպատակն է ներկայացնել Հայաստանի պատմութիւնը համաձայն տնտեսական կազմակերպութեան, միաժամանակ ցոյց տալով ժողովուրդին նիստուկացը, բարքերը, սովորութիւնները, կենցաղը: Այս առաջադրութեամբ, պատմական թանգարանը խարխուլ պիտի ծառայէ պատմութեան եւ գրականութեան ուսումնարանին: Թանգարանին հետապնդած նպատակները գործնական կարեւորութիւն ունին, որովհետեւ պիտի նպաստէ մեր դպրոցներու Հայաստանի պատմութեան դասաւանդութեանց բարելաւման:

Պատմական թանգարանի տնօրէն նշանակուած է Ց. Զօրեան:

Մանր լուրեր

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութեան ուսումնարանը պատրաստեց Հայաստանի քաղաքացիական կռիւներու ժամանակագրութիւնը, մօտ 20 պրակ: Շուտով կը յանձնուի տպագրութեան:

⁂ Երեւանի կենսաբանական ուսումնարանի բուսաբանական բաժինը մասնաւոր արշաւախումբ մը ղրկեց Միկոյեանի եւ Ազիզբէկովի շրջանները, ուսումնասիրելու համար տեղական բուսական աշխարհը, բոյսերու պատմութիւնը, եւն.:

⁂ Ճարտարապետ Գ. Քոչար կը պատրաստէ Ղամարլուի շրջանի Արտաշատ հաւաքական գիւղատնտեսութեան յատուկ գիւղին նոր նախագիծը:

⁂ Նոյն ճարտարապետը պատրաստեց նաեւ Ղամարլուի շրջանին Մարտիկեան գիւղին նոր յատակագիծը, որով հիմնովին կը փոխուի հին գիւղին ձեւը: Յատակագիծը նկատի ունի 1100 տուն եւ գիւղին 10 տարուան աճումը: Նոր գիւղը պիտի ունենայ ընդարձակ ծառազարդ փողոցներ, հանգիստի եւ մշակոյթի պարտէզ, մարզարան, լոգարան, բաղնիք, հիւանդանոց, թատրոն, դպրոց: Տուները՝ մէկ յարկ երկու սենեակով կամ երկու յարկ երեք սենեակով:

⁂ Սեպտեմբեր 1ին Երեւանի մէջ կը բացուին երաժշտական կարճատեւ դասընթացքներ միջնակարգ դպրոցներու երգի եւ երաժշտութեան դասատուներու համար: Պիտի դասաւանդուի երաժշտական գրականութիւն, գործնական եւ տեսական երաժշտութիւն, երաժշտութեան պատմութիւն, դաշնակուրում, եւն.: Դասաւանդութիւնները Պետ. Երաժշտանոցի դասախօսներուն կողմէ:

⁂ Յունիս 24ին Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցը տուաւ վեց շրջանաւարտ, չորսը դաշնակի բաժնէն, իսկ երկուքը լարային նուագարանի բաժնէն: Առաջնութիւն շահողները մրցանակ ստացան:

⁂ Քրտական մշակոյթը եւ փոլքլորը ուսումնասիրելու նպատակով, Լէնինկրատէն Երեւան հասաւ եւ անմիջապէս Արարանի շրջանը մեկնեցաւ փիլիսոփայութեան, լեզուագիտութեան եւ պատմութեան ճեմարանի գիտական արշաւախումբը:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Այն ջերմ ընդունելութիւնը, որին արժանացաւ հռչակաւոր գերման գրող Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպը, դրդեց մեր բարեկամներից մէկին՝ քաջ գերմանագէտ եւ ռուսագէտ, ձեռնարկել այդ վէպի ռուսերէնի թարգմանութեան աշխատանքին: Եւ մէկուկէս տարի տեւող քրտնաջան ու տոկուն աշխատանքի շնորհիւ յաջողեցաւ գրական անզուգական այդ գործը վերածել դասական ռուսերէնի՝ իր այդ աշխատանքը նուիրելով ազգին՝ առանց որ եւ է նիւթական շահի ակնկալութեան:

Այդ թարգմանութեան ծանօթ բարեկամների մէկ խումբ մեր ցեղին ծառայելու լաւագոյն ցանկութիւնից մղուած՝ որոշեցին լոյս ընծայել նրան — Եւրոպայում — պատշաճ հրատարակութեամբ: Եւ այս նպատակի համար նրանցից իւրաքանչիւրը իր կարողացածին չափ տուեց որոշ գումար: Սակայն առնուազն երկու հազար օրինակ գիրք ունենալու համար մեզ դեռ եւս պակասում է hօթը հազար ֆրանք, ընդամէնը եօթը հազար:

Հայրենակիցնե՛ր,

Այս երկտողով դիմում ենք ձեզ, Սփիւռքի սրտով հարուստ մեր ազգակիցներին, ունեւոր թէ աղքատ, կուսակցական թէ անկուսակցական եւ խնդրում փոխարինաբար տալ մեզ այդ չնչին գումարը՝ մեր այս ձեռնարկը շուտափոյթ ու լաւագոյն ձեւով գլուխ հանելու համար, պայմանով, որ գիրքը ծախելուց ստացուած եկամուտից առաջին հերթին պիտի վերադարձնենք այդ գումարը իրենց տէրերին մեր շնորհակալութիւններ հետ:

Մեր հասցէն իմանալ եւ մեզ օգնել ցանկացողներին խնդրում ենք դիմել այս կոչը հրատարակող թերթի խմբագրութեան:

ՀՐԱՏ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Թուլուզի մէջ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 9 յուլիս․— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» խումբը քանի մը շաբաթ առաջ գործի ձեռնարկած էր, Տիկ. Զօրեանի յոբելեանին առթիւ: Նիւթապէս մասնակցեցաւ ոչ միայն մեր փոքրաթիւ գաղութը, այլ եւ քանի մը Ֆրանսացի ընկերներ եւ բարեկամներ: Սարգիս Հավասեան, որ նիւթապէս թէ բարոյապէս միշտ կ'օգնէ ամէնուն, անգամ մը եւս իր առատաձեռնութիւնը ցոյց տուաւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւն իրեն եւ թէ միւս ընկերներու եւ հայրենակիցներուն:

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցան Թուլուզի քանի մը թաղերու պատկանող դպրոցներու տարեկան քննութիւնները: 400 հոգիի մէջ առաջին հանդիսացաւ Օր. Ժանէթ Տէր Պօղոսեան չորս ճիւղերու մէջ: Օրիորդը բոլոր ներկաներու գովասանքին արժանացաւ: Քաղաքապետ Պ. Էլէն Փրէվօ, անձամբ շնորհաւորեց զինքը: Այս յաջողութեան առթիւ զանազան պարգեւներ զատ, օրիորդը կոկիկ գումար մը եւս պիտի ստանայ:

⁂ «Վարանդեան» խումբը որ քանի մը ամսուան կեանք ունի, դեռ որոշ գործունէութիւն մը չէ ունեցած, բացի ընկերական հաւաքոյթներէ: Ընկերները քաղաքին զանազան մասերուն մէջ բաժնուած ըլլալով, խիստ դժուար է յաճախ իրարու քով գալ: Բայց ընկերները անհատապէս միշտ բարձր կը պահեն Հ. Յ. Դ.ի գաղափարը, պաշտպանելով գաղութին համակրանքը:

Անդրանիկ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՁԳՈՅՇ ՁԱԿԵՐՏԱՒՈՐԷՆ

Անցեալ օր «Ապագայ» խմբագրականով մը կոչ կ'ուղղէր քակները լայնօրէն բանալու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ սկաուտներու «Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած առեղծուածին «գովելի» ձեռնարկին համար, այսինքն ֆութպոլիստներու Հայաստան երթուդարձի ծախքը հոգալ:

Այս առթիւ քանի մը հարցումներ․— «Փարիզի մասնաճիւղ»ը իր ո՞ր ուժին յենլով այդպիսի կարեւոր հանդիպում մը եւ սուղ ճամբորդութիւն մը ծրագրած է. երկրորդ, ո՞ւր է կարգապահութիւնը, ինչո՞ւ Ֆրանսայի շրջանային վարչութեան խօսքն անգամ չկայ այդ խիստ կարեւոր ձեռնարկի մասին:

Երրորդ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ ըսկաուտներու պաշտօնական օրգան «Հայ Սկաուտ»ի մէջ ինչո՞ւ պաշտօնական յայտարարութիւն մը չերեւցաւ: Չորրորդ «Փարիզի մասնաճիւղ»ը F.F.F.A.ի իբր անդամ, անցեալ խաղաշրջանի (1934—35) ո՞ր դասակարգին կը պատկանի, առաջի՞ն թէ երկրորդ: Հինգերորդ «մասնաճիւղը»ը ի՞նչ շատ մօտեցեր է այդ շրջանին 4րդ, 5րդ կարգի խումբին 0—12, 0—7,0—5 իր պարտութիւնները: Վեցերորդ, «Փարիզի մասնաճիւղ»ի ֆութպոլի կիսկատար եւ մօտաւորապէս 6րդ դասակարգին ինկած խումբի արհեստագիտական ո՞ր կարողութեան վստահելով, յիշեալ մասնաճիւղի «վարչութեան» պարոնները այդպիսի քայլ մը կ'առնեն, երբ անդին Վիէն եւ Մարսէյլ կրնան վերոյիշեալ խումբին շատ դիւրութեամբ յաղթել, առանց խօսելու Յունաստանի, Սուրիոյ եւ այլ շրջաններու մասին, որոնց արհեստագիտութիւնն ու կարգապահութիւնը շատ հեռուէն կը գլեն կ'անցնին «Փարիզ»ը: Դեռ չենք խօսիր ճանապարհածախսի 75 առ հարիւր նուազումի մասին: Եօթներորդ, գիտէ՞ք թէ Փարիզ – Հայաստան 15 մարզիկներու ճանապարհածախսը երթուդարձով կ'արժէ մօտ 45.000 (քառասունըհինգ հազար ֆր.): «Փարիզի մասնաճիւղ»ը իր ո՞ր պիւտճէով, հազարներով բաց մնացա՞ծ պիւտճէով պիտի հոգայ այդ իշխանական գումարը: Եւ իր ո՞ր արժանիքներուն համար, եւ ի՞նչ իրաւասութեամբ, եւ որո՞ւ հրամանով, այդպիսի բազմածախս որոշումներ ու ձեռնարկներ ընելու կ'ելլէ: Այդ «վարչութեան պարոնները» որ տարիներէ ի վեր կը ճգնին Միութեանս Փարիզի սկաուտական կանոնաւոր շարքերուն մէջ ալ թոյն սերմանել, արդեօք օր մը օրանց յիշեցի՞ն թէ հոս Փարիզի մէջ հազարի մօտ պատանիներ եւ երախաներ օրէ օր կը հիւծին մաքուր օդէն եւ արեւի կենսատու ճառագայթներէն զրկուելով, մինչ իրենք ելեր են 15 մարզիկներու ֆութպոլի մրցումին համար, հայ ժողովուրդէն 45 հազար ֆրանք կը պահանջեն, ամփոփ կովար օրկանն ալ օգնութեան կանչելով․․

Ահա ճիշդ եղանակն է հարիւրաւոր անրախտ պատանիներ օդափոխութեան ղրկելու, հարիւրաւոր մանուկներու օդ, արեւ, սնունդ եւ մտային թէ ֆիզիքական պաշար տալու:

Զակերտաւորներու ծախսելիք գումարին կէսովը միայն 200 պատանի կարելի է փրկել ու երջանկացնել: Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը ո՞ր օրուան կը սպասէ, կարգ ու կանոն մըտցնելու եւ միութեան շարքերը հականխելու համար:

Զգոյշ չակերտաւորներէն ․․․

Ժ. ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ՆՇԱՆՆԵՐ

»»»о«««

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յունիս)․

— «Ներկայիս հայ իրականութեան մէջ երկու հոսանքներ կան — Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը՝ բխած հայ ժողովուրդէն եւ յենած անոր, եւ բոլշեւիզմը, որ խորթ է մեր ժողովուրդին եւ քաղաքական անցքերու բերումով կ'իշխէ անոր եւ անոր երկրին վրայ:

Այս երկու հոսանքներու կազմակերպութեանց պայքարին մէջ ոտից կոխան պիտի ըլլան միւս բոլոր խմբակցութիւնները, որոնց մէջ եւ ռամկավարութիւնը:

Կամ Դաշնակցութեան հետ ընդդէմ բոլշեւիզմի կամ վերջինիս հետ՝ հակառակ Դաշնակցութեան եւ ազատատենչ հայութեան:

Ներկայիս մեր եւ միջազգային իրականութիւնը ուրիշ 2րդ, 3րդ եւ 10րդ միջանկեալ ուժեր չի կրնար մարսել:

Գաղթաշխարհի մէջ բոլշեւիկներու եւ անոնց հայ արբանեակներու ընդհանուր նահանջ կայ:

«Միացեալ ճակատ»ը, որ բոլշեւիզմի պարտիզանական բանակն է, բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ, ամէն տեղ իր դիրքերը կը զիջի կամ ազգայնական հայութիւնը կը ստիպէ, որ զիջին:

Հանրային, կրթական, եկեղեցական եւ այլ հիմնարկութիւններէն «միացեալ ճակատականները» դուրս կը վտարուին կանոնաւոր աշխատանքով եւ օրինաւորապէս:

Մեր կեանքը կը մաքրուի թունաւոր միքրոպներէն:

«Միացեալ»ը կատարելապէս գինաթափ եղած է:

Առաջ՝ անոնց զէնքերէն մէկը նորգաղթն էր, որու մասին այժմ խօսիլը կը նշանակէ տղայամիտ ըլլալ:

Վերաշինութիւնն ալ փուճ հաւկիթ մըն էր: Այդ գործին համար հաւաքուած հսկայ գումարները ոչ թէ զրկուեցան Հայաստան, այլ մխուեցան գաղութներու մէջ բոլշեւիկեան թերթ գիրք եւ գրականութիւն ստեղծելու եւ տարածելու:

Էջմիածինն ալ բաւական հատու զէնք մըն էր վարձկան բանակը սպառազինելու եւ մարտի մղելու:

Շուտով սակայն պարզուեցաւ, որ սրբապիղծ բոլշեւիզմը եկեղեցիին եւ կրօնաւորին թշնամի ըլլալով հանդերձ՝ զանոնք կը գործածէ գաղութահայութիւնը պառակտելու:

Հայ ժողովուրդը թէեւ նիւթական եւ բարոյական ծանր վնասներով, բայց վերջապէս փորձով հասկցաւ, որ ինքը խաբուած է: Անոր զգաստութեան պէտք է վերագրել գաղթաշխարհի համեմատաբար ներկայ խաղաղ կեանքը, զոր ան ձեռք բերաւ զատն փորձերէ յետոյ: Ուրախալի նշաններ ․․․»:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ ԵՒ Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ

Վիքթոր Հիւկոյի մահուան յիսնամեակի հանդիսութեանց լայն մասնակցութիւն ունեցած են նաեւ Հայաստանի գրական մարմինները:

Այս առթիւ, «Գրական Թերթ»ը հրատարակած է քլիշէն Վիքթոր Հիւկոյի ձեռագիր մէկ նամակին ուղղըւած Գաբրիէլ Սունդուկեանի, 16 նոյ. 1869ին: Նամակին բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

«Անակնկալ գործով բացակայ էի: Ձեր գրականութիւնը շատ լաւ կը գտնեմ: Սիրով կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը զոր ինծի ընելու փափաքը ունեցած էք: Յաջողութեան մաղթանքներս կը ղրկեմ ձեզ: Ընդունեցէք լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը»:

Նամակին բնագիրը կը գտնուի Երեւանի պետական գրական թանգարանը:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՄԷՔԹՈՒՊՃԵԱՆ

եւ

Պ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

Ամուսնացած

30 Յունիս 1935 Քօմօթինի

ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐ

Գրած էինք թէ «աշխարհական թուրք քրիստոնեաներ» անունով միութիւն մը կազմուած է Պոլսոյ մէջ: Միութիւնը նամակով մը կը ծանուցանէ թէ իրենց վարչութեան նախագահն է Դաւիթ Սաատլ Երլմազ (Սաատլեան), ընդհ. քարտուղարը՝ Թրիանտաֆիլօս Երլտըրըմ, հաշուակալը՝ Լեւոն Արզուման, գանձապահը Արամ Սէրգէլ, անդամները՝ Տօքթ. Վենսան Գասապ, Բարսեղ Ապաճը եւ Պիմէն Զարդար:

1618 ՏՈՒՆԵՐ ԱՆԲՆԱԿԵԼԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Վենետիկի քաղաքապետութիւնը տեղեկագիր մը ուղղելով կառավարութեան, յայտնեց թէ քաղաքին 29 հազար տուներէն 1618ը անյարմար են բնակութեան :Այս տուներուն 8544 բնակիչները այլուր պիտի փոխադրուին կարելի եղածին չափ շուտ:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

═ о · о ═

Ամէն մէկ քայլափոխին, յարկը կը փլչէր գլխուն վրայ, ծուխը կը կուրցնէր զինքը, եւ մէկէ աւելի անգամ՝ իյնալու վրայ էր, կրկնակ բեռով, հրդեհուած աւերակներու մէջտեղը: Վերջապէս, սակայն, յաջողեցաւ դուրս ելլել այս փլատակներէն, բայց դուրսի օդի ազդեցութիւնը զինքն ընդարմացուց եւ բերանն ի վար գետին ինկաւ: Երբ ինքզինքը գտաւ, ահաբեկութեամբ տեսաւ պատաւ հանիին դիակը, զոր սարսափը, յոյզերը, հրդեհին խեղդող տաքութիւնը իր բազուկներուն մէջ սպաննած էին: Բոցերը զինքը կը հրջապատէին, ձիաւորները կը փախչէին, ամէն կողմէ տանելով իրենց որսը կամ աւարը: Քիչ մը հեռուն,գիւղացիի մը արիւնաթաթաւ մարմինը կը տարածուէր, զրկուած գլուխէն, զոր անշուշտ Պարսկաստանի Շահը Ռուսերու վրայ տարած իր յաղթութիւններուն, աւարներուն մէջ պատկերացած պիտի տեսնէ: Բայց Շուշանը, ի՞նչ եղաւ: Սթարովսքի ետին դարձաւ եւ տեսաւ երկու Պարսիկներ որոնք կին մը քաշքշելով կը տանէին, ճանչցաւ Շուշանի ձայնը, վազած զէրանի կտոր մը առաւ եւ վազեց խեղդածի մը պէս երկու ձիաւորներուն մօտ: «Աս կինը աւարի միակ բաժինն է զոր կը պահանջեմ, կ'ըսէր անոնցմէ մին․— Ձերն է կը պատասխանէր միւսը: Այն որ Շուշանը կ'ուզէր ունենալ, նոյնինքն Թեչինոքին էր:

Սթարովսքի զայն ճանչցաւ պարսկական տարազին տակ, եւ անմիջապէս անոր դէմ նետուելով բռնած կրակ կտրած զէնքը, դէմքին զարկաւ: Թեչինոքի կքեցաւ եւ այրող փայտը որ պէտք էր մեռցուցած ըլլար, իր ձախ այտը միայն քերած էր եւ գացած ինկած անոր ազդրին վրայ: «Հազար անէծք քու վրադ, գոչեց Կախեթցի պետը, բայց ես վրէժս լուծած եմ: Քու սիրականդ իմ ձեռքս է, եւ ահա թէ ինչ կը ղրկեմ քեզի»: Այս խօսքերը ըսած ատեն ատրճանակի հարուածը պարպեց զինուորին վրայ: Բայց իր ընկերը արագ շարժումով Թեչինոքիի բազուկը վեր վերցնելով, հարուածին ուղղութիւնը փոխուեցաւ եւ գնդակը սուլեց միայն զինուորին գլխուն վերեւ: «Պահէ քու ստացուածքդ, ըսաւ անոր, եւ մի դպչիր Շահին բանտարկեալներուն»:

Անմիջապէս Սթարովսքի, կաշկանդուած զինուորի մը ձիուն գաւակին վրայ նստեցուցին եւ տեսաւ որ Թեչինոքին դժբախտ Շուշանը կը տանէր, եւ պարսիկ ուղեկիցը ճամբայ ինկաւ: Կարելի է երեւակայել այս դժբախտին անձկութիւնները, յոգնասպառ, պարտուած, շղթայուած, իր դարշելի թշնամիին կատարեալ յաղթանակին վկայ: Բայց պատերազմին փոփոխութիւնները եւ անկարգ վիճակը ուր կը գտնուէր այս երկիրը, իրեն կը վերապահէին նոր դժբախտութիւններ, ձախողանքի նոր խաղեր: Պարսիկ ասպատակներու նահանջը խառնաշփոթ էր, զանգազ եւ աւարնին իրենց հետ քշել տանելու անհրաժեշտութեան պատճառաւ դժուարացած էր: Յաճախ ցուլեր,երինջներ, որոնք Հայաստանը Պարսկաստանէն անջատող լեռներու կածաններու մէջ կը խռնուէին, մէկտեղ կը թաւալէին գահավէժներուն եւ անտառներուն մէջ: Օր մը ճամբայ կտրելէն յետոյ, երբ կը մտնէին բարձր սարին ծայրը թառածանտառակին մէջ, ձիաւոր մարդ մը երկար ճիչ մը արձակեց, պարսկական ջոկատին առաջին ձիաւորներուն վրայ տարաճանակի հարուած մը պարպեց եւ յետոյ մերձեցաւ ծառերուն մէջ: Պարսիկները ռուսական զօրակայանի մէջ ինկած էին, բազկացած Քօզաքներու զօրախումբէ մը, հանդիպում մը, որ կը սկսէր սարսափի մատնել մեր ասպատակները բայց յետոյ կարծեցին թէ գործ ունին միայն Ուքրէնիոյ երկու կամ երեք ընիկներու հետ և սիրտ առնելով երկարաձիգ ճիչով մը թշնամիին կանչերուն պատասխանեցին:

Կը խաբուէին: Ամէն կողմէ՝ Քօզաքներու երկայն նիզակները շողացին: Շատ չանցած, Պարսիկները անկարգօրէն փախուստի մատնուած, իրենց բանտարկեալները եւ աւարը յաղթականներու ձեռքը թողուցին: Սթարովսքին սպայակոյտի կեդրոնը տարին, որ մահուան դատապարտուածմինոյնզինուորն էր,եւ այն որ իրեն վերապահուած ճակատագրէն փախուստովխուսափած էր,աւելի նեղ բանտի մը մէջ նետեցին ուր սպասեց միայն իր կեանքին եւ իր դժբախտութեանց վերջին բոպէին:

Երիտասարդ զինուորին կացութիւնը այսպէս էր, երբ յանկարծական դէպք մը,բախտի անակնկալ փոփոխութիւն, եկաւ շրջել դէպքերուն հանգամանքը, յաճախ դիպուածը աւելի վիպական է քան վիպասանին ստեղծագործութիւնները եւ ոչինչ չէ աւելի անճշմարտանման քան իրականը: Մարդ մը, որ երկար ատենէ ի վեր կը սպասարկէր Թեչինոքիին, եւ որուն իբր կոյր գործիք ծառայած էր, պատերազմական ատեանին առջեւ ներկայացաւ, երբ ժողով կը գումարէր երրորդ անգամ մըն ալ Սթարովսքիի դէմ արձակուած մահավճիռը վաւերացնելու համար: Հոն, յայտարարեց թէ իր տէրը, գնդապետ Թեչինոքի իրապէս յանցապարտ էր, նախորդ շաբթուն Գուշանլու գիւղը կողոպտած ըլլալով, թէ իր յարաբերութիւնները Երեւանի սարդարին հետ եւ վայրերու իր կատարեալ ծանօթութիւնը իր միջոցները դիւրացուցած էին, թէ իր գլխաւոր նպատակն էր մանկամարդ աղջիկ մը, Շուշան անունով, Գուրգէնի աղջիկը առեւանգել, զոր առաջին անգամ Թիֆլիս տեսած էր եւ թէ բազմաթիւ անգամներ առեւանգել փորձած էր, թէ Սթարովսքիի ուղղուած նամակները յերիւրածոյ են սարքուած անոր իսկ ձեռքով, որուն վկայութիւնը մահիկ կ'ընէք, եւ թէ Թեչինոքի զանոնք գրի առնել տուած է, վերջապէս թէ այս վերջինը խարդախօրէն ամբաստանած է ռուս զինուորը, որպէսզի Սթարովսքիէն ստացած երկու վէրքերուն վրէժը լուծէ, թէ Թեչինոքի, մեռած ըլլալով վկային այն գումարը զոր կը պահանջէր, զայրացած այն մեղադրանքներէն զորս այն միեւնոյն վկան կ'ուղղէր իրեն, կռնակէն տարաճանակի հարուած մը քաշած էր, եւ թէ Կախեթցի պետին չարամտութեան եւ վրէժխնդրութեան նշաւակ ըլլալով, պարտք համարած է իր վկայութիւնը ընել, եւ ինքզինք իսկ յանձնել դատաւորներու գթութեան»:

Սթարովսքի, ծերունի Գուրգէնը եւ երիտասարդ Կախեթցին դէմ դիմաց բերին եւ վկային հաւաստումներուն ճշմարտութիւնը շուտով ճանչցան: Թեչինոքին բանտարկեալին տեղն առաւ եւ իր գլուխով վճարեց իր նենգութեանց վայրագութիւնն ու յանդգնութիւնը: Վերջապէս Շուշան, զոր յափշտակիչը իր մեղսակիցներէն մէկուն խնամքին վստահած էր, սպասելով այն բոպէին, երբ կարենար իրագործել իր գիտաւորութիւնը, ամուսնացաւ երիտասարդ եւ կարիճ Սթարովքիին հետ: Քիչ ժամանակ յետոյ ալ բազուկը կտրեցաւ յաղթանակ կոչել մը միջոցին,այժմ Թիֆլիսէ,հոնհաստատուած է իր կնոջհետ, ուր իր այն տարօրինակ վտանգաւոր և նոյնիսկ բանաստեղծական արկածները պատմեց, որոնց իր հանգամանքը եւ պարզ զինուորի տիտղոսը կը թըւէին քիչ վիճակիլ իրեն. ճշմարիտ ողբերգութիւն, այնքան աւելի հաճոյալի, որքան անոր հերոսը ռամիկ է եւ թէ պատահարները վիպական են: Սակայն եւ այնպէս այս պատմութիւնը յարմար թուեցաւ ճշգրիտ գաղափար մը տալու համար այս գեղեցիկ երկիրներու արդի վիճակի մասին, օրրան վաղեմի քաղաքակրթութեան եւ զոր այսօր պարսկական բարբարոսութիւնն ու Ռուսերու անկատար քաղաքակրթութիւնը պատերազմի դաշտ ըրարած են, որոնց համար կը մաքառին իրարու հետ:

Թարգմ. ԱՐԵՒՈՐԴԻ

(Revue Britannique), 1825

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԸ ԿԸ ՃԱՐՃԱՏԻ՞

Ջախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ լուրջ պառակտումի մը մատնուած է Հրեղէն Խաչը, որուն մաս կը կազմեն նաեւ «Ազգային Կամաւորները»: Արդէն իսկ հրաժարած են 6 յայտնի վարիչներ, առարկելով թէ գնդ. տը լա Ռօք «չարաչար գործածած է շատ մը կուսակիցներու վստահութիւնը»: Մանաւորապէս դժգոհ են երիտասարդները, որոնք դէպի ձախ կը հակին:

Մինչ այս մինչ այն, պատրաստութիւնները կը շարունակուին յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ: Կ՚ըսուի թէ վարչապետ Պ. Լավալ ճառ մը պիտի խօսի անթելով, ժողովուրդը հանդարտութեան հրաւիրելու համար:

«Փօփիւլէռ» կը բողոքէ որ Պ. Լավալ արտօնած է Հրեղէն Խաչի թափօրը եւ կը պահանջէ կա՛մ գործել, կամ հրաժարիլ:

Հայ մը դատապարտուած Մարսէյլի մէջ

Էքսի եղեռնադատ ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտեց Հայ մը, Գրիգոր Թաշճեան, 27 տարեկան, որ ծանրապէս վիրաւորած էր իր նշանածը, Եղիսաբէթ Յակոբեան: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նշանտուքը կատարուած էր տասը տարի առաջ, երբ աղջիկը տասը տարեկան էր: Ծնողքին ալ հաւանութիւն տուած էր, ըստ աւանդական սովորութեան, բայց Եղիսաբէթ երբ 19 տարեկան եղաւ, չուզեց ամուսնանալ Գրիգորի հետ: Այն ատեն այս վերջինը ետ պահանջեց իր տուած գոհարեղէնները, ինչպէս եւ Պէյրութէն Ֆրանսա ճամբու ծախքը: Աղջիկը հաւանեցաւ եւ իր սենեակը գնաց, գոհարեղէնները եւ դրամը առնելու համար: Այդ պահուն Գրիգոր դաշոյնը քաշելով, երեք անգամ խրեց աղջկան կուրծքը, եւ փորձեց փախչիլ, բայց ականատեսներ ձերբակալեցին:

Դատավարութիւնը երկար տեւեց, որովհետեւ հարկ էր հայերէնէ ֆրանսերէնի եւ փոխադարձաբար թարգմանել բոլոր հարցումներն ու պատասխանները: Գրիգոր յայտարարեց թէ ինք զոհն է դժբախտ սիրոյ մը: Դատավարութեան ներկայ էր նաեւ նշանածը, որ հրաշքով ողջ մնացած է: Դատարանը նկատի առնելով մեղմացուցիչ պարագաները, սահմանեց միայն հինգ տարի բանտարկութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ վեցերորդ հանգրուանին՝ Էվիան – Էքս-լէ-Պէն (207 քիլոմեթր) դժուարին ու անտանելի մրցումը Ալպեան լեռներու մէջ: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 10.30ին: Հեծելանուորդները առաջին քիլոմեթրէն իսկ սկսան իրար հետապնդել եւ մագլցելով լեռներու գագաթները բարձրանալ: Արավիսի գագաթը (1470 մեթր երկայնութիւն) առաջին անգամ բարձրացաւ ֆրանսացի Ռընէ Վիէթթօ (Լեռներու Թագաւորը), երեք երկվայրկեան տարբերութեամբ իր ետեւը ունենալով իտալացի Պէրթօնին, որ հետապնդած ժամանակ ոտքը սահելով վար ինկաւ եւ հազիւ ազատեցաւ մահացու վտանգէ մը:

Էքս – լէ – Պէն առաջին անգամ մուտք կը գործէ Ռընէ Վիէթթօ, 207 քիլոմեթր դժուարին ճամբան կտրելով 6 ժամ 23 վայրկեան 42 երկվայրկեան (ժամական 32 քիլոմեթր 369): Իսկ չորս վայրկեան վերջ կը հասնին ֆրանսացի Լը Կրէվէզ և Իտալացիներ՝ Պէրկամաչչի և Մորէլլի 11 հեծելանուորդներով միասին որոնց մէջ Վիէթթօի հակառակորդը իտալացի Գամուզօ: Այս հանգրուանին Վիէթթօ, յառկացուած ամբողջ «Պօնիֆիքասիոն» վայրկեանները կը խլէ իրր յաղթական: Եւ ընդհ. դասաւորման մէջ ուր 26րդ տեղը կը գրաւէր կ՚անցնի 16րդ:

Մրցումին դժուարութեան չտոկալով լքեցին երեք հեծելանուորդներ որոնք ընդհ. դասաւորման մէջ լաւ տեղ կը գրաւէին, իտալացի՝ Ճէսթրի, գերմանացի՝ Գիւրթ Շթօփէլ եւ սպանիացի՝ Ֆիքիւրաս:

Երէկ, հինգշաբթի կտրեցին Էքս – լէ – Պէն — Կրընոպլը (229 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ ամբողջովին լեռնային է եւ որուն մէջ կը գտնուի Գալիպիէրի անցքը (2658 մեթր երկայնութեամբ:

«Դեղին Շապիկը» միշտ կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս: Հ. Ս.

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆԸ» տրուեցաւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին, Պապին կողմէ, իբրեւ գերագոյն երախտագիտութիւն ֆրանսական ազգին, Լուրտի վերջին փառաւոր տօնակատարութեանց առթիւ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ վերջնապէս պիտի փակուի յուլիս 21ին, որովհետեւ անհրաժեշտ է Իտալիա փոխադրել գլուխ-գործոցները, աշնան եղանակին համար: Յուլիս 3ին 285,810 ֆրանք մուտք գոյացած էր Փըթի Փալէի ցուցահանդէսէն: Միջին հաշուով օրական 6000 այցելու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ժամանման առթիւ, խորհրդային թերթերը նորէն կը ճառեն երկու երկիրներու բարեկամութեան մասին: Դեսպանին գլխաւոր ջանքը պիտի ըլլայ զարկ տալ տնտեսական յարաբերութեանց եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ ճարտարագործութեան: Կը յիշուի թէ 1931ին խորհրդային իշխանութիւնը 8 միլիոն տոլարի վարկ մը բացաւ, վճարելի քսան տարիէն: Այդ թուականէն ի վեր խորհրդային ճարտարագէտներ երեք շաքր գործարաններ բացած են Թուրքիոյ մէջ: Թուրքիոյ տնտեսական գործավարն ալ մօտերս Մոսկուա պիտի այցելէ մասնագէտներու հետ, եւ 15 օր պիտի մնայ, ուսումնասիրելու համար խորհրդային ճարտարագործութիւնը:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՈՍԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է այս Ուրբաթ (Յուլիս 12) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Զարդարեան» Դրագարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարդարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը:

ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. դրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէրի եւ Լիվանոսի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի քննութիւն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 14 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 7ի «Դրօշակ»ի տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 14 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին իր գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը

ՍԵՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, արտասանութիւն եւյլն.:

Հայ Արիները իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն սիրուն խաղերով եւ անակնկալներով: Նոյնպէս տեղւոյս Նորագիր Հայ Արիները իրենց երդման արարողութիւնը կը կատարեն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք

Ծան.— Շոգեկառք՝ Կար տիւ Նօրէն 13.30, 14.35, 14.45 իջնել Սեվրան:

Այրի Տիկին Մաքրուհի Պատարճիկեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Կակոյեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պատարճիկեան եւ զաւակունք, Այրի Տկին Անգինէ Տավուլճեան եւ աղջիկը՝ Սրբուհի, Տէր և Տիկին Յովհաննէս Փափազեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քենեկալին, հօրեղբօրորդւոյն, քեռորդւոյն եւ կնքահօր՝

ԲԱՐԱՂԱՄ ՏՕՆԻԿ ՊԱՏԱՐՃԻԿԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ այսօր, Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ալֆորվիլի հայոց եկեղեցիին մէջ (ուր տէ Պոօշէ), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Սօֆի Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ստեփանեան եւ զաւակունք եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան, թոռան եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

(Սէօլէօզցի)

զառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 10ին առաւօտեան ժամը 9ին, 12 տարեկան ծաղիկ հասակին յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, իրենց բնակարանին մէջ, 13 Allée de Carrière, Իսի – լէ – Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը կը փոխադրուի Իսի – լէ – Մուլինոյի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ՚ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

Տարեգիրքի Գրական – Քննադատութիւն բաժինին մէջ պիտի դրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ՚ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրք խմբագրութիւն» անունով: Ուրիշ անուան կատարուած առաքումներ նկատի չառնուիր եւ կը համարուին կորսուած:

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ [illegible] մանափակ թիւով, փափաքողները կը [illegible] նան այժմէն օրինակ մը ապահովել [illegible] րենց համար, փոխարժէքը, 20 [illegible] դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատար[illegible] հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկ[illegible] խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Ֆր. կ. խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կազմակերպած դաշտահանդէսին որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 7ին կիրակի օր Մօնթէսիէօյի անտառին մէջ, կորսուած է կնոջ ձեռքի պայուսակ մը, իրիկուան ժամը 8.30—9 ատեններ: պայուսակին մէջ կը գտնուին ցիկնոջ ինքնութեան եւ Ասիւրանս Սօսիալի թուղթերը եւ 35-40 ֆր.: պայուսակը գտնողէն կը խնդրուի դրամը պահել իրեն, իսկ ինքնութեան եւ Ասիւրանս Սօսիալի թուղթերը անմիջապէս ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Guendjian, 45, Rue de Bonnel, Lyon.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնակ[illegible] Միութեան ընկերները ընդհ. ժող[illegible] վի կը հրաւիրուին 14 Յուլիս Կիր[illegible] կի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին Գ[illegible] տը Փօսթ (Րիւ Գօլպէր): Բոլոր [illegible] կերներու ներկայութիւնը անհր[illegible] ժեշտ է: Ներկայ կ՚ըլլայ Մի[illegible] թեանս Պատ. Նախագահ Պ. Տի[illegible] Թէքէեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԽԱՁԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է լըրացնէ նա: Եւ եթէ պատահում է նրան հիւանդանալ, աշխատում են առողջացնել, որ իւր ապաշխարանքը վերջացնէ:

Ես տարուեցայ հիւանդանոց: Ո՞րքան ժամանակ մնացի այնտեղ, ի՞նչ էր իմ հիւանդութիւնը,— չեմ յիշում այնքանը միայն չեմ մոռացել, որ ինձ առանձնացրել էին միւս հիւանդներից եւ գտնւում էի տիֆով հիւանդների բաժնում: Առաջին անգամ երբ աչքս բաց արի, երբ փոքր ինչ ուշի եկայ, ինձ մօտ գտայ հիւանդանոցի ծերունի սպասաւորներից մէկին, որը կանգնած ինքն իրան մրմրթում էր.

— Ինչպէս ամուսինն է, այնպէս ալ տիկինն է, ինչպէս տիկինն է, այնպէս ալ աղախինն է: Աստուած է վկայ, լաւ մարդիկ են, այսպիսի մարդիկ մինչեւ այսօր չէ տեսել մեր հիւանդանոցը:

Արդեօք ո՞ւմն էին վերաբերում այդ խօսքերը,— ես ոչ հետաքրքրուեցայ եւ ոչ էլ հասկանալ կարողացայ, իսկ նա դեռ շարունակում էր մրմրթալ.

— Ինչ բարի աղջիկ է, որքան խընամքով նայում է հիւանդներին, կարծես, իւր եղբայրները եւ հօրեղբայրները լինեն:

— Ի՞նչ աղջիկ,— մեքենաբար հարցրի ես:

— Այն աղջիկը, որ հիմա այստեղ էր. չտեսա՞ր,— զարմանալով հարցրեց նա:— Այնօրից, որ դու պառկած ես, ճակատից թրջած քաթան ու սառոյց էր դնում: Ի՞նչպէս չի տեսար:

Այդ միջոցին մի օրիորդ զանգազ քայլերով անցաւ կորիդորից եւ անհետացաւ մթութեան մէջ.

— Ահա այն աղջիկը,— ասաց ծերունին:— Ոմանք ասում են՝ մեր նոր բժշկապետի աղախինն է, ոմանք ասում են՝ նրա կնոջ ազգականն է: Ով որ էր լինի, Աստուած է վկայ, լաւ աղջիկ է: Իսկ բժշկապետը, կատարեալ հրեշտակ է. մեղք է նրան մարդ ասել: Կը մտնէ հիւանդանոցը, կը նստէ ամէն մի հիւանդի մօտ, կը խօսէ, կը հարցնէ, հանաքներ կ՚անէ, սիրտ կը տայ, կը մխիթարէ: Յետոյ կը վերկենայ, ամէն բանի վրայ կը նայէ, կը մտնէ խոհանոցը, կը մտնէ և այնտեղ, ուր մենք զգուանքով ենք մտնում: Իսկ տիկինը, կատարեալ հոգի է, օր չի լինի, որ հիւանդների համար թէյ, շաքար, սպիտակ պաքսիմաթ եւ զանազան քաղցրաւենիք չբերէ: Կը նայէ նրանց անկողիններին, կը նայէ սպիտակեղէններին, եւ վայ այն սպասաւորին եթէ մի փոքր անմաքրութիւն տեսնէ: Բայց առաջուայ բժիշկները եւ նրանց տիկինները, Աստուած ազատէ, այսպէս չէին. շատ սակաւ անգամ էր պատահում, որ հիւանդանոցը ոտք կոխէին: Պատահում էր, գնում ես պարոն բժշկապետի մօտ, ասում ես. «Պարոն բժշկապետ, խեղճը մեռնելու վրայ է»... կամ կոպիտ կերպով կը պատասխանէր, թէ ժամանակ չունի, կամ եթէ չուզէր վշտացնել քեզ, ծիծաղելով կ՚ասէր. «Թող հանգստանայ»...:

Ծերունի սպասաւորի շատախօսութիւնը վերջ չունէր: Ես ձանձրացայ լսել նրան, թէեւ նրա խօսքերը զուրկ չէին չափազանց ջերմ եւ բարի ըզգացմունքներից: Բնութեան մի առանձին խաղը պէտք է համարել, որ երբեմն այսպիսի կոշտ կոպիտ, անկիրթ, ռամիկների մէջ դնում է քնքոյշ սիրտ: Նա հին զինուոր էր: Դըրանք են թշուառ հիւանդների մխիթարիչները, դրանք են ազատում նըրանց սովից եւ ծարաւից.

Մի շաբաթ անցել էր վերոյիշեալ խօսակցութիւնից: Իմ առողջութիւնը օրըստօրէ դէպի լաւն էր գնում. ուշքս ու միտքս համարեա վերադարձել էր, աչքերս այժմ համեմատաբար աւելի պարզ էին տեսնում, թէեւ դեռ սաստիկ թոյլ էի զգում ինձ: Մի օր նոյն օրիորդը ծերունի սպասաւորի հետ մտաւ ինձ մօտ: Նա անցաւ, վերառեց իմ հիւանդութեան օրագրութեան թերթը, ուշադրութեամբ կարդաց, որ տեսնէ՝ ինչ փոփոխութիւն է արել իմ դրութիւնը:

Քանի օր էր, որ նա ինձ մօտ չէր եկել: Ես նայում էի նրա վրայ, զննում էի հասակը, դէմքը, աչքերը, ձայնը, եւ մի զարմանալի նմանութիւն էի գտնում...: Կարծես, հասկանալով այդ, նա երեսը շուռ տուեց, սկսեց խօսել սպասաւորի հետ: Որքան էլ նսեմացած լինէր իմ տեսութիւնը, դարձեալ ես նրա երեսի վրայ նկատեցի մի նշան, որ ինձ շատ ծանօթ էր: Դա մի խալ էր, ուղիղ այն տեղում, ուր երկու յօնքերը աղեղնաձեւ գալով, միանում էին միմեանց հետ: Դա բնութեան մի առանձին հրաշալիքըն էր, որ խիստ հազիւ է գտնւում կանանց դէմքի վրայ: Դա այն միջնակէտն էր, որ կենտրոնացնում է իւր մէջ դէմքի բոլոր գեղեցկութիւնը: Նէնէն միայն ունէր Արարչի այդ հազուստ պարգեւը:

Նա կրկին երեսը դարձրեց դէպի ինձ, նայեց իմ վրայ եւ, մի քանի պատուէրներ տալով սպասաւորին, պատրաստւում էր հեռանալ: Այո, նա էր, իմ սիրելի Նէնէն էր: Իմ մաշուած կուրծքից դուրս պրծաւ մի խուլ հառաչանք, ես խելագարի նման նետուեցայ եւ փորձ փորձեցի գրկել նրան: Ծերունի սպասաւորը բռնեց ինձ: Նա իսկոյն հեռացաւ, ասելով.

— Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջութեան մէջ չէ...

Ես մնացի խորին ապշութեան մէ[illegible] Ի՞նչ էր այդ, երազ էր, ցնորք էր, [illegible] խանգարուած երեւակայութեա[illegible] պատրանք: Ի՞նչ էր այդ: Նէնէի գե[illegible] ցիկ դէմքն էր, նրա վառվռուն աչք[illegible] րըն էին, նրա նուրբ, բարձր հասա[illegible] էր, նրա արծաթի հնչիւններով ձայ[illegible] էր: Բայց մի՞թէ կրակոտ, պարզամ[illegible] անհրկիւղ Նէնէն կարո՞ղ էր իր[illegible] այնպէս զգոյշ և սառնասիրտ պա[illegible] Ո՞րտեղից յայտնուեցաւ նա: Եթէ [illegible] լինէր, չէր կարող զսպել իրան, [illegible] պատճառ կը նետուէր, կը գրկէր [illegible] եւ կ՚ասէր. «Ահա ես գտայ քեզ, [illegible] այստեղ կը մնամ, էլ քեզանից [illegible] բաժանուիլ»: Նա այսպէս կը վարուէ[illegible] Այսպէս վարուեցաւ նա եւ այն օր[illegible] երբ ինձ վարում էին դէպի աք[illegible] Նա չէր ուզում բաժանուել ինձանի[illegible] նրան բռնութեամբ բաժանեցին...:

Ահա այդ մտածութիւնները պաշ[illegible] րեցին ինձ, գեղեցիկ տեսիլքը անցն[illegible] լուց յետոյ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ... այլուր	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 13 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2856 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՔ ԺՈՂՈՎ՝ ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ

Ամերիկեան վերջին թղթաբերը երէկ յանձնեց մեկ չարթուան «Հայրենիք»ը, լեցուն՝ երեք Պատգամաւորական ժողովներու նկարագրութիւններով։

Առաջինը՝ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերու երկրորդ Պատգ. ժողովն է, գումարուած յունիս 19ին, Պոսթըն, «Հայրենիք»ի ակումբին մէջ։

Երկրորդը՝ Հ. Կ. Խաչի 15րդ Պատգ. ժողովը, բացուած յունիս 26ին, նոյն ակումբին մէջ։

Իսկ երրորդը՝ Հ. Յ. Դ. 42րդ Պատգ. ժողովը, բացուած յունիս 29ին, դարձեալ նոյն ակումբին մէջ։

Կարդալով երեքին ալ բացման մանրամասնութիւնները, որոնք պիտի հրատարակուին առանձին, ձեր առաջին տպաւորութիւնը պիտի ըլլայ խանդաղատանք եւ սփոփանք։

Այդ երկու զգացումներն ալ խորապէս պիտի համակեն ձեզ մանաւանդ անոր համար որ, դեռ շատ ժամանակ չէ անցեր, ծանօթ աւեկոծութենէն ի վեր։

Հորիզոնը շատ մռայլ էր եւ մթնոլորտը անշնչելի երբ, անցեալ տարի այս ատեն, իրենց Պատգ. ժողովները կը գումարէին նոյն երեք հաստատութիւնները — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Հ. Կ. Խաչ եւ Ցեղակրօն Ուխտեր։

Բոլորովին տարբեր է կացութիւնը մէկ տարի վերջը, շնորհիւ ինքնապաշտպանութեան մեթոտիկ պայքարի մը, այլ մանաւանդ արդիւնաւոր, հանրօգուտ գործունէութեան մը։

«Հայրենիք» այսպէս կը խտացնէ այդ կազդուրիչ փոփոխութիւնը, Հ. Յ. Դ. Պատգ. ժողովին բացման առթիւ գրած խմբագրականին մէջ (2 յուլիս).

— «Ինչպէս գաղութին, այնպէս ալ մեր կուսակցական զանգուածին տրամադրութեանց մէջ անցեալ տարուընէ ասդին խոշոր փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է։ Չկայ այլ եւս անցեալ տարուան ճգնաժամ վիճակը։ Սմքած, նեղքուած, նզովուած է ազատատենչ հայութեան դէմ դաւող համայնավար-ռամկավար «միացեալ ճակատը»։ Յարձակողականէ պաշտպանողական դիրքերու մէջ են մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մահացու հակառակորդները, որոնք իրենց ծանր պարտութենէն զազազած՝ հրապարակով զիբար կը հարուածեն անխնայ։ Չեն լսուիր այլեւս պոյքոթի ատեղաւառ կոչերը, յախուռն ու ամբարտաւան սպառնալիքները այն բոլոր մութ ուժերուն, որոնք քով քովի եկած էին քայքայելու, քանդելու համար ազատատենչ հայութեան միակ մարտական կազմակերպութիւնը։ Դադրած են փողոցային աբեղնահեղ կռիւները, սանձարձակ ցոյցերը Դաշնակցութեան դէմ։ Ո՞ւր է տխրահռչակ «Դպրեան Յանձնախումբը», որ անօրինակ յանդգնութիւնն ունէր «օրէնքի» միջոցով Դաշնակցութեան զերեզմանը փորելու։

Այսօր մեր Պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի այնպիսի պահու մը, երբ վերջնականապէս վիժած է Դաշնակցութեան դէմ նիւթուած անհախընթաց դաւը, երբ ջախջախուած է Դաշնակցութեան մահացու հարուած հասցնել յուսացողներու բազուկը, երբ հակադաշնակցական խմժամուժը իր ուժերը կը սպառէ զիրար բզկտելու մէջ եւ երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն որեւէ վնաս չէ կրած իրեն դէմ մղուած կատաղի պայքարներէն, այլեւ շատ նկատելի չափերով զօրացած է թէ՛ բարոյապէս, թէ՛ նիւթապէս։»

Անշուշտ այս փոփոխութեան մէջ վճռական դեր կատարեցին ինչպէս դաշնակցական շարքերուն ինքնավստահութիւնը, զոհաբերութիւնն ու կարգապահութիւնը, նոյնպէս համակիր բազմութեան մը քաղաքացիական քաջութիւնը։

✕

Ուրեմն, երեք ժողովներն ալ բացուած են պայծառ եւ կրկնապատիկ աւելի կազդուրիչ պայմաններու մէջ։ Եւ երեքն ալ եղած են փոհունակ ունկնդիրները նորանոր նուաճումներու, բարոյական թէ նիւթական։

Այսպէս, Ցեղակրօն Ուխտերու կազմակերպութիւնը, որ դեռ երկու տարուան պատմութիւն ունի, արդէն արմատ բռնած, կը ծաւալի նոր, կիսովին անզլիացած սերունդին մէջ։

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ կազմակերպութիւնը 29 Ուխտերէ կը բաղկանար անցեալ տարի, իսկ այժմ բարձրացած է 62ի։ Անդամներու թիւն ալ, որ 1500 էր, հասած է 2300ի։

Նոյնքան ուշագրաւ է Հ. Կ. Խաչի աճումը, հակառակ այնքան խոչընդոտներու եւ անպարկեշտ բանսարկութեանց։

Շատոնց անցած՝ երեք հազարի համրանքը, այդ կազմակերպութիւնը այլ եւս կը կազմէ տիրական ազդակ մը՝ մեր հանրային կեանքին մէջ։

Ինչպէս շեշտած է ատենապետուհին, իր բացման ճառին մէջ, Հ. Կ. Խաչը հպարտ է ոչ միայն իր կրթական, խնամատարական եւ ազատագրական աշխատանքներով, «այլ եւ այն բանով որ ինք առաջնորդեց հայ կինը խոհանոցէն դուրս, դէպի ժողովասրահները եւ հանրային գործունէութիւնը։»

Իբրեւ աւելի շօշափելի փաստ մը՝ աճման եւ ուժի, յիշենք թէ Հ. Կ. Խաչին տարեկան 12–13,000 տոլարի եկմտացոյցը արդէն հասած է 20,000ի։

Ինչ կը վերաբերի Դաշնակցութեան, կարդացէք «Հայրենիք»ի վկայութիւնը։

Մենք անոր վրայ պիտի ուզէինք աւելցնել միայն մէկ բան,— Քանի կ'աճին մեր շարքերը, իրենց կարգին բազմապատկելով համակիրներու հոյլերը, այնքան կը ծանրանան մեր պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնները։

Ուրեմն կրկնապատիկ եռանդ արժեցնելու է՛ւ համայքը է՛ւ համրանքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ
Օրուան խնդիրներու մասին

ԱՄԷՆ ՋԱՆՔ ՊԻՏԻ ԹԱՓԵՆ ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԾԱԳԻ

Սըր Սէմիւըլ Հօր, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ յուլիս 11ին, երեսփ. ժողովին առջեւ, իբրեւ պատասխան բազմաթիւ հարցապնդումներու։ Նախարարը շօշափեց օրուան բոլոր խնդիրները, Եւրոպայէն անցնելով Եթովպիա, Ճափոն, Մ. Նահանգները, եւ յետոյ կանգ առնելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։ Առաջին խնդիրն էր Գերմանիոյ հետ կնքուած նաւային համաձայնութիւնը։ «Մենք կը պնդենք թէ այդ համաձայնութիւնը շահ մըն է ընդհանուր խաղաղութեան համար։ Գերմանիոյ առաջարկները այդպէս երեւցան մեզի առաջին օրէն իսկ։ Մեր նաւային մասնագէտները մեզի խորհուրդ տուին կնքել դաշինքը, ի շահ բրիտանական կայսրութեան։ Մենք եզական պատեհութիւն մը ունէինք ջնջելու դառնութեան առաջին պատճառը,— Գերմանիոյ նաւային զինարշաւը։ Այս համաձայնութիւնը երբեք չի վնասեր Ֆրանսայի շահերուն. ընդհակառակն անոր շնորհիւ Ֆրանսա շատ աւելի նպաստաւոր դիրք մը կ'ունենայ քան 1914ին։ Հիմ բռնելով Ֆրանսայի նաւային սպառազինութեանց ներկայ մակարդակը, անգլօ-գերման դաշինքը այդ երկրին կ'ընծայէ 43 առ հարիւրի տեւական գերակշռութիւն մը, նախապատերազմեան 30 առ հարիւրի ստորադասութեան դէմ»։

Յետոյ խօսելով օդանաւային դաշինքի մասին, նախարարը բացատրեց թէ անոր էական պայմանն այն է որ հինգ շահակից պետութիւնները մասնակցին։ «Արդ, հինգ պետութեանց համար դիւրին չէ համաձայնիլ նոյնիսկ բանակցութեանց հիման վրայ»։ Այս առթիւ նախարարը բացատրեց թէ կարգ մը կառավարութիւններ, որոնց կարգին Ֆրանսան բոլորովին անբաժանելի համարելով խաղաղութիւնը, անկարելի կը գտնեն առանձին քննել անոր այս կամ այն պարագան։ «Բայց մինչեւ ո՞ր կէտը կարելի է ընդունիլ այն տեսութիւնը թէ խաղաղութիւնը միակ շէնք մըն է որուն մէկ մասը չի կրնար անջատուիլ միւսէն։ Կ'ընդունիմ թէ օդագնացութեան զարգացումը եւ արդի քաղաքականութեան հակումը նպաստած են իրար շաղկապելու այնպիսի խնդիրներ որոնք անկախ պիտի ըլլային տարբեր պարագաներու մէջ։ Հարկ է իրատես ըլլալ եւ ընդունիլ թէ շատ բան փոխուած է քսան տարիէ ի վեր»։

Կարգը եկած էր արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքներու քննութեան։ «Մենք նոր յանձնառութիւններ չենք ստանձներ այդ դաշինքներու մասին, բայց ատիկա չի նշանակեր թէ խորապէս չենք հետաքրքրուիր սոյն հարցով։ Ստոյգ է որ եթէ թշնամութիւններ ծագին կեդրոնական կամ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, յառաջ պիտի բերեն ընդհանուր բռնկում։ Այդ իսկ պատճառով, բրիտանական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ կարելի եղածին չափ շուտով ոչ-յարձակման դաշնագիրներ կնքուին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ»։

Գործակցութեան հրաւէր Գերմանիոյ

Այստեղ Սըր Ս. Հօր ծանրացաւ Գերմանիոյ դիրքին վրայ, որ սահմանուած է վճռական դեր կատարելու։ Նախապէս Գերմանիա կ'ընդդիմանար արեւելեան դաշինքին ստորագրութեան, բայց Սթրէզայի խորհրդակցութեան ատեն, Հիթլէր հաղորդած էր թէ կ'ընդունի միւս պետութեանց մասնակցութիւնը փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներու, պայմանաւ որ ուրիշ բան չպահանջեն Գերմանիայէն բայց միայն ոչ-յարձակման եւ ամբաստանման դաշինքի մը ստորագրութիւնը։ Իր քաղաքական մեծ ճառին մէջ, Հիթլէր աւելի պարզաբանեց այս խոստումը, ըսելով թէ պատրաստ է ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու իր դրացիներուն հետ անջատ-անջատ եւ զանոնք լրացնելու որ եւ է տրամադրութեամբ որ կը ձգտի սահմանափակել ապագայ թշնամութիւններ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանեցաւ բանակցութեանց հիմ ընդունիլ այս առաջարկները։ «Գերմանիոյ Առաջնորդը այսօր պատեհութիւն ունի իրական աջակցութիւն մը ընծայելու խաղաղութեան դատին, աջակցութիւն մը որ պիտի անհետացնէ մտահոգութեան պատճառները ոչ միայն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի, այլեւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Կը յորդորեմ Գերմանիոյ վարչապետը չվարանիլ»։

Խօսելով Աւստրիոյ մասին, նախարարը բացատրեց թէ՝ նկատի առնելով այդ երկրին ռազմագիտական եւ տնտեսական դիրքը, անոր ամբողջութեան կորուստը պիտի խախտէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ բարոյական աջակցութիւն մը ընծայել այդ արի ժողովուրդին ջանքերուն եւ ամրապնդել անոր անկախութիւնը։ «Ահաւասիկ պատճառ մը եւս, որպէսզի դանուբեան դաշինք մը ստորագրուի կեդրոնական Եւրոպայի մէջ»։

Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ վէճը

Սըր Ս. Հօր փառաբանելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, «իբրեւ բանալին աշխարհի խաղաղութեան», շեշտեց.— «Մենք այնքան չենք խորհիր Ազգերու Դաշնակցութեան անցեալ յաջողութիւններուն եւ ձախողանքներուն վրայ, որքան այն դերին վրայ զոր պիտի կատարէ յառաջիկայ տասնըհինգ տարիներու ընթացքին։ Ցորչափ գոյութիւն ունի ազգոց կազմակերպութիւն մը, մենք պատրաստ ենք ստանձնելու հաւաքական պատասխանատուութեանց մեր բաժինը»։

Եւ անմիջապէս անցաւ իտալօ-հապէշական վէճին, մանրամասնօրէն լուսաբանելով խնդիրը։ «Մենք միշտ ըմբռնած ենք Իտալիոյ գաղթային ծաւալման տենչը։ Մենք անցեալին մէջ գործնական ապացոյցներ տուած ենք մեր համակրանքի մասին ի նպաստ Իտալիոյ յոյսերուն։ 1928ին մենք անոր ձգեցինք Ժիւպէրլանտը, եւ, վերջին բանակցութեանց ընթացքին, ջանացինք հողային զոհացում տալ Իտալիոյ, ներկայացնելով առաջարկ մը որ շատ քննադատուեցաւ։ ԲԱՅՑ ԻՏԱԼԻՈՅ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՊԷՏՔԸ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ԿԱՐԳ ՄԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ։ Ուստի, պիտի շարունակեմ ջանքերս, ձեռք բերելու համար խաղաղ լուծում մը, 1906ի դաշնագրին հիման վրայ եւ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։ Կը խնդրեմ ձեր միտքէն վանել այն անհիմն զրոյցները, որոնց համաձայն մենք պահանջած ենք ֆրանսական կառավարութենէն մասնակցիլ Իտալիոյ պաշարման եւ առանձին ալ կը պատրաստուինք ճնշողական միջոցներ ձեռք առնել ընդդէմ ազգի մը որ միշտ մեր բարեկամն է եղած»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՄԵՐԺԵ՛Ն ...

Ամերիկայի մէջ, Հնչակեաններ ունին «Շինարար» մարմին մը, որ իրեն նպատակ ընտրած է օգնել Հայաստանի, ի հեճուկս Հօկի։

Վերջերս կը գնեն հիւանդատար ինքնաշարժ մը, եւ կ'ուզեն Հայաստան ղրկել, իբրեւ նուէր Երեւանի պետական հիւանդանոցին։ Ու հրահանգ կը խնդրեն Երեւանի Կարմիր խաչի կեդր. վարչութենէն։

Հայաստանէն, Կարմիր խաչի կեդր. վարչութեան նախագահը, Մալխասեան, հեռագրով կը պատասխանէ,— ի՞նչ պատասխանէ աղէկ։

Շնորհակալութի՞ւն, պատուանը — շա՞ն։

Ոչ եւ ոչ։ Պարզապէս կը մերժեն։

Ահա պատասխանը.—

Մենք նուիրատուութիւններ կարող ենք ստանալ միմիայն ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ եւ կամ ՀՕԿԻ միջոցով։

Սակայն «Շինարար» մարմինը վստահութիւն չունի Հօկին ու խաչին վրայ, չուզեր կասկածելի ձեռքով ղրկել իր նուէրը։

Եթէ Հայաստան կարօտ է արտասահմանի օժանդակութեան,— ահա ինքնաշարժ։

Չէ՛, չուզեր։

Ժամանակ մը «Դաշնակցական» Կարմիր խաչն ալ 500 տոլար ղրկեց Հայաստան,— մերժեցին։

Վառնայէն ներգաղթի կարաւանին օգնութեան հասնելու համար, Դաշնակցականները շոգենաւ տարին գաղթականներուն անհրաժեշտ պիտոյքներ,— մերժեցին։

Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսենք։

Կարօտ է, կը մերժէ։

Ծարաւ է, կը մերժէ։

Չէ՞ք յիշեր թրքական առածը.—

Հէմ ...

ԱՐԱՋ

Անգլիա եւ Ֆրանսա

Յետոյ կրկին արդարացնելով Պ. Իտընի կողմէ եղած առաջարկները՝ Հռոմի մէջ, ծանրացաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ յարաբերութեանց վրայ։ «Ֆրանսա մեր վաղեմի եւ սերտ գործակիցն եղաւ լման երեսուն տարի։ Այս բարեկամութիւնը սկիզբէն կը հիմնուի ազատութեան հասարակաց տեսութեան վրայ, ինչ որ յաճախ կը մոռցուի կամ կը ստորագնահատուի, կը հիմնուի նաեւ հասարակաց շահերու հին խաւի մը վրայ։ Մենք արեւմտեան Եւրոպայի գլխաւոր պատասխանատու պետութիւններն ենք 1919 կարգադրութեան համար (հաշտութեան դաշնագիր)։ Հետեւաբար, մենք երկուքս մասնաւորապէս շահագրգռուած ենք այդ կարգադրութեան փոփոխումներով, որ այսօր տեղի կ'ունենան ժամանակներու ճնշման տակ։ Մենք պարտաւորուած ենք սերտ գործակցութիւն հաստատելու տարիներու ընթացքին, հասարակաց շահու խորունկ պատճառներով եւ պիտի շարունակենք պահել այդ սերտ գործակցութիւնը»։

Վերջացնելով, նախարարը խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու, Ճափոնի եւ ուրիշ պետութեանց հետ եղած յարաբերութիւններուն մասին։ Յետոյ տեղի ունեցան քննադատութիւններ եւ գնահատումներ, որոնց մասնակցեցան նախկին նախարարները,— Չէմպըրլէն, Լօյտ Ճօրճ, Չըրչիլ եւն։

Մ. Նահանգներու մտահոգութիւնը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն.— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յայտնեց իտալական կառավարութեան թէ մեծ մտահոգութեամբ պիտի մտանուէր, եթէ իտալական կառավարութիւնը ձեռք առնէ այնպիսի միջոցներ որ կրնան իրական պատերազմի յանգիլ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արտաքին նախարարը բերանացի ալ Մ. Նահանգներու տեսակէտը յայտնած է իտալական դեսպանին, յանձնարարելով դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան։

⁂ Յուլիս 11ին Սիւէզ հասան կարգ մը Ամերիկացիներ, որոնք Ատտիս-Ապէպայէն հեռացեր էին իրենց դեսպանատան հրահանգով։ Բոլորն ալ կ'ըսեն թէ պատերազմը անխուսափելի է օգոստոսի վերջը։ Իրենց տեղեկութեանց համաձայն հարիւրի մօտ բողոքական միսիոնարներ եւս պիտի հեռանան։

⁂ Անգլիական կառավարութիւնը առժամապէս արգիլեց զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը դէպի Հապէշիստան։

350 մաւզէր պահած էր..

Ոստիկանութիւնը առջի օր Պրագա փողոցին մէջ բռնեց 350 մաւզէր հրացաններ որոնք պահուած էին շտեմարանի մը մէջ։ Տէրը յայտարարեց թէ արտածման առեւտուրով կը զբաղի։ Ոստիկանները ամբողջ երկու ժամ աշխատեցան, թանկագին աւարը կարգի դնելու եւ փոխադրելու համար, մեծաքանակ փամփուշտի հետ։

Աջակողմեան թերթերը այս լուրը կ'արձանագրեն իբրեւ սովորական դէպք, իսկ ձախակողմեան մամուլը խորհրդաւոր հանգամանք մը կուտայ անոր։ «Փօփիւլէռ» կը գրէ թէ ոստիկանութիւնը բռնած է նաեւ երկու բեռնակառքեր, որոնք ինքնաշարժ ատրճանակներ կը փոխադրէին գաւառէն, Հրեղէն Խաչին համար։

«Պուրճ Համուտ Հայաստան»

Պէյրութի «Էլ Նահար» թերթը կը գրէ թէ քաղաքապետութիւնը որոշած է վերջին պայմանաժամ մըն ալ տալ Քարանթինայի հիւղաւաններու բնակիչներուն, երկարաձգելով քանդումի ժամանակամիջոցը յառաջիկայ Սեպտեմբեր ամսուան։ Իսկ միւս շրջաններու մէջ գտնուող հիւղակները պիտի քանդուին Հոկտեմբերին։

«Էլ Նահար» կ'աւելցնէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթ. Տեղաւորման Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ շատ աշխատած է գտնէ տարի մը յետաձգել տալու համար տրուած որոշումը, սակայն չէ յաջողած։ Հայերը այժմ սկսած են տեղաւորուիլ Պուրճ Համուտի շրջանին մէջ։ Քանի մը տարիէն ամբողջութեամբ Հայաստան պիտի դառնայ այդ շրջանը»։

Ասորիներու Տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ասորի գաղթականներու առաջին կարաւան մը, բաղկացած 345 հոգիէ, անցած է Իրաքեան սահմանը Հիւս. Սուրիա հաստատուելու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման համաձայն։

Տեղաւորման աշխատանքները կարգադրուած են այնպիսի ձեւով մը որ կարելի ըլլայ յառաջիկայ աշունէն առաջ ասորի գաղթականները հաստատել իրենց յատկացուած վայրերուն վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականական պաշտօնեայ Պ. Պիւրնիէ մեկնած է Հիւս. Սուրիա, տեղաւորման գործին հսկելու համար։

⁂ Մուսուլէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— Երէկ, 10 յուլիս, 359 հոգինոց կարաւան մը մեկնեցաւ դէպի Սուրիա։ Ասով 1059ի կը հասնի տեղափոխուած Ասորիներու թիւը, սկսելով յունիս 29էն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳԻՐ ՄԸ

«Խ. Հ.»ի յունիս 18ի թիւին մէջ տպուած է Խ. Միութեան հող. գործավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէի գիւղատնտեսական բաժնին հետեւեալ որոշումը.—

«Մերժուեց Հայաստանի Ժողկոմխորհի եւ կենտկոմի առաջարկը՝ Թոյլ տալ տնամերձ հողամասեր կտրել տեխնիկական մշակոյթներով բռնուած հողերից, ինչպէս եւ այն առաջարկը, որը կոլտնտեսութեան ընդհանուր ժողովին իրաւունք է տալիս փոխելու տնամերձ հողամասերի համար սահմանուած նորմաները։

Կոլտնտեսականների տնտեսութիւններին Թոյլատրուած է անձնապէս օգտագործելու համար լրացուցիչ կերպով ունենալ նոյնքան ձի, էշ ու ջորի, որքան սահմանուած է Ազրբէջանի շրջանների համար»։

Ինչպէս յայտնի է, սոյն տարուան փետրուարին հրատարակուեցաւ կոլխոզներու նոր կանոնագիրը, որով հաւաքական տնտեսութեանց անդամներուն իրաւունք կը տրուէր սեփական տնտեսութիւններ եւս ունենալ (մինչեւ մէկ հեկտար հողամաս եւ որոշ քանակութեամբ անասուններ)։ Հիմ ընդունելով ընդհանուր կանոնագիրը, շարք մը հանրապետութիւններ եւ շրջաններ դիմած են Կեդր. Կոմիտէին եւ կառավարութեան, առաջարկելով որոշ փոփոխութիւններու ենթարկել կանոնագիրը եւ յարմարցնել զայն տեղական պայմաններուն։ Իր հերթին, դիմում է կատարած նաեւ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը եւ կեդր. կոմիտէն, նպատակայարմար դատելով կոլխոզականներուն անհատական օգտագործման համար հողամասեր յատկացնել նաեւ մշակութեամբ բռնուած հողերէն եւ արտօնութիւն խնդրելով, որ անհատ կոլխոզականներու հողի օգտագործման ձեւը որոշէ ինքը՝ հաւաքական տնտեսութեան ընդհանուր ժողովը։ Բացի ասկէ կը խնդրուէր Հայաստանի խորհ. կառավարութեան իրաւունք տալ երկրի որոշ մասերուն մէջ աւելցնել սեփական անասուններ պահելու քանակը։

Եւ ահա, Մոսկուան մերժելով առաջին երկու պահանջները, ընդառաջ է գացած միայն վերջինին։ Այս որոշումը իսկապէս պատմական վաւերագիր մըն է։ Ահա թէ ինչու.—

Մենք միշտ արծարծած ենք այն տեսակէտը, թէ Հայաստանը, թէեւ ինքնավար երկիր մը կը համարուի, սակայն իրականին մէջ, զուրկ է ինքնուրոյն եւ անկախ գործելու ամէնէն տարրական իրաւունքներէ։ Հայաստանի խորհր. կառավարութիւնը պարտաւոր է ենթարկուիլ կեդրոնէն եկած բոլոր որոշումներուն, առանց քննելու թէ այդ որոշումները որչափ կը համապատասխանեն երկրի իրական շահերուն ու պահանջներուն։ Այս է պատճառը, որ Հայաստանի տնտեսութիւնը չի զարգանար համաչափ։ Մեր երկիրը մէկ կողմէ գործադրելով Մոսկուայի մէջ կազմուած հնգամեայ ծրագիրները զարկ կուտայ արդիւնաբերութեան, միւս կողմէ քայքայման ու աւերածութեան կ'ենթարկէ գիւղատնտեսութիւնն ու անասնաբուծութիւնը։ Իսկ որ եւ է երկրի տնտեսական վերելքը հնարաւոր է միայն այն պարագային երբ կը յառաջդիմէ տնտեսական բոլոր մարզերուն մէջ զուգընթաց ու համերաշխ եւ տնտեսութեան մէկ ճիւղը յենարան կ'ունենայ միւս ճիւղերը։ Երբ տնտեսութեան մէկ մասը կը զարգանայ ի հաշիւ եւ ի վնաս միւս մասին, այդ ոչ թէ նուաճում է, այլ քայքայում։ Խօսինք օրինակով։

Հայաստանը եղած է գերազանցապէս գիւղացիական երկիր։ Մինչեւ հնգամեայ ծրագիրներուն ձեռնարկելը, Հայաստանի տնտեսութիւնը կը զարգանար բնականոն պայմաններու մէջ։ Գիւղատնտեսութիւնն ու անասնաբուծութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն էր ունեցած, իսկ արդիւնաբերութիւնն ալ կը զարգանար չափաւոր համաձայն երկրի իրական հնարաւորութիւններուն։ Սակայն, երբ 1929ին Մոսկուայի մէջ կազմուած ծրագիրներու ճնշման տակ ձեռնարկեցին երկրի ճարտարարուեստացման, մէկ անգամէն կացութիւնը փոխուեցաւ։ Մէկ կողմէն երկրի մէջ աւելցան արդիւնաբերական ձեռնարկները, միւս կողմէ հողի բերքը իջնելով 44 առ հարիւր եւ անասուններու թիւը նուազեցաւ 50—67 առ հարիւր։ Եւ թէ այսօր հայ համայնավարները կը պարծենան, թէ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան արտադրանքի 64 առ հարիւրը կը պատկանի արդիւնաբերական ճիւղին, — այդ հետեւանք է ոչ թէ այն բանի, որ արդիւնաբերութիւնը շատ է զարգացած, այլ որովհետեւ գիւղատնտեսութիւնը շատ ու շատ ետ է գացած։

Ի հարկէ, ոչ ոք դէմ չէ, որ Հայաստանն ունենայ հարուստ ու բարգաւաճ արդիւնաբերութիւն։ Սակայն, երբ այդ ձեռք կը բերուի ի գին երկրի գիւղատնտեսութեան քայքայման ու քաղաքացիներու կիսամերկ ու անօթի մնալուն, այս տնտեսավարութիւն չէ։ Որովհետեւ արդիւնաբերութեան արտադրանքի սպառողը նոյն գիւղացին ու քաղաքացին է։ Իսկ վերջիններուս քայքայուած տնտեսութիւնն ու աղքատութիւնը չեն կրնար նպաստել արդիւնաբերութեան բարգաւաճման։ Այդ է պատճառը որ Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը, ի վերջոյ միշտ տարին կը փակէ վնասով եւ չարդարացներ արդիւնաբերութեան կլանած հսկայական գումարները։ Ուրեմն համաչափ զարգացում տնտեսական բոլոր մարզերու մէջ եւ ժողովրդի անհատական բարեկեցիկ վիճակ,—ահա միակ բանաւոր ուղին։

Դժբախտաբար, այդ հնարաւոր չէ, քանի որ Մոսկուան տիրաբար կը միջամտէ Հայաստանի ներքին գործերուն։ Երբ Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին, Սարօ Համբարձումեան, Ա. Տէր Գաբրիէլեան եւ շատ ուրիշներ պաշտօնանկ եղան եւ երկրէն կ'արտաքսուին ճիշդ այն պատճառով, որ փորձեցին պահպանել Հայաստանի տնտեսական անկախութիւնը, կը նշանակէ թէ Հայաստանի համայնավար վարիչները նոյնպէս կը զգան գոյութիւն ունեցող վիճակի անհեթեթութիւնը։ Սակայն, ինչ օգուտ, որ անզօր են ընդդէմ Ստալինի ... Նոյնը կ'ապացուցանէ նաեւ Մոսկուայի յունիս 18ի որոշումը։

Վերջին որոշումին մէջ ուշագրաւ է այն պարագան, որ Հայաստանի խորհ. կառավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէին որոշումը կը բեկանէ միութենական հողային գործավարութիւնը։ Ուրեմն Մոսկուայի իւրաքանչիւր գործավարութիւն ազատ է միջամտելու Հայաստանի ներքին գործերուն եւ փոփոխելու հայկական իշխանութեան որոշումները։ Մենք գիտենք, որ Խ. Միութեան սահմաններու մէջ գոյութիւն ունի մէկ ընդհանուր հողային գործավարութիւն, իսկ հանրապետական նոյնանման գործավարութիւնները կը հանդիսանան առաջինին մասնաճիւղերը։ Սակայն, ցաւն այն է, որ դիմումը եղած է ոչ թէ Հայաստանի հողային գործավարութեան կողմէ, այլ կառավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէի։ Իսկ մերժողը ոչ թէ միութենական կառավարութիւնն ու Կեդր. Կոմիտէն են, այլ հողային գործավարութիւնը։

Երկրորդ, Խ. Հայաստանի կառավարութիւնն ու Կ. Կ.ը յարմար տեսած են մշակութեամբ բռնուած հողերէն կտրել եւ յատկացնել անհատ կոլխոզականներուն։ Նոյնպէս նպատակայարմար են գտած կոլխոզականներու կողմէ անհատապէս օգտագործելի հողամասերու չափի տնօրինումը յանձնել հաւաքական տնտեսութիւններու ընդհանուր ժողովներուն։ Այս վերջին առաջարկին մերժումը ցոյց կուտայ, որ Մոսկուան կը միջամտէ ոչ միայն Հայաստանի ներքին գործերուն, այլ եւ քիթը կը խօթէ նաեւ հայկական գիւղի սահմաններէն ներս։

Գալով առաջին մերժումին (մշակութեան բոյսերով բռնուած հողերէն օգտուելու իրաւունքը), այդ յատկանշական է տարբեր տեսակէտէ։ Այդ մերժումը ցոյց կուտայ, թէ Մոսկուան թաթը ամուր դրած է Հայաստանի մշակութային բոյսերու վրայ (բամպակ, ծխախոտ, շերամ եւն.) եւ թոյլ չի տար, որ հայ գիւղացիները որ եւ է կերպ օգտուին այդ բարիքներէն, նոյն իսկ կոլխոզային կանոնագրի հիման վրայ։ Եթէ ոչ, ինչո՞ւ Մոսկուան կը մերժէ այն, ինչ որ Խ. Հայաստանի բուն կառավարութիւնը կը գտնէ հնարաւոր։ Ինչպէս որ Հայաստանի պղնձի ամբողջ արտադրանքը, նոյնպէս եւ մշակութային բոյսերու ամբողջ բերքը կը բռնագրաւէ Ռուսաստանը։

Իսկ որոշումի վերջին — անասուններու վերաբերեալ — կէտը, տարօրինակ է իր արտայայտութեան ձեւի մէջ.— «Թոյլատրուած է նոյնքան, որքան սահմանուած է Ազրբէջանի համար»...

Նախ, տարօրինակ է խտրականութիւնը։ Հայաստանի հետ միասին, կոլխոզային կանոնագրի փոփոխման դիմում բրած էր նաեւ Ազրբէջանը։ Որոշ փոփոխութիւններով, Մոսկուան Թոյլատրած է Ազրբէջանի իր յարմար դատած ձեւով գործադրել կանոնագիրը։ Միայն Հայաստանն է, որ մերժում է ստացած։ Իսկ անասուններու հարցին մէջ, Հայաստանը պարտաւոր է քալել Ազրբէջանի պոչէն եւ վերջինէս աւելին ստանալու իրաւունքը չունի։ Թէեւ Հայաստանը անասնաբուծական տարբեր հնարաւորութիւններ ունի եւ ինչպէս կը հաստատէ «Խորհ. Հայաստան»ի գլխագիրը (20 յունիս), Հայաստանի արօտավայրերէն Ազրբէջանցի վաչկատուններն են, որ կ'օգտուին։

Այս, Մոսկուայի քանի մը տողնոց որոշումը շատ երեւոյթներ կը լուսաբանէ՝ պատմական վաւերագիրներու շարքն անցնելով։

ԱՇՈՏ ԱՐԹՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Ճափոնական տնտեսութիւնը, առաջին «ղեկավարուած տնտեսութիւնն» է։ Ռուսական փորձէն և Րուզվէլթի ձեռնարկներէն շատ առաջ, Ճափոն կառավարուած է գիտականօրէն ու անոր բարգաւաճումը տեւական ու լաւ կերպով նախաձեռնուած ծրագրով մը ընթացած է։

Հո՞ն է այս ազգին վտանգաւոր ծաւալման գաղտնիքը, ազգ մը, որ հաստատուած ըլլալով հանդերձ ոչ-արգաւանդ կղզիներու վրայ, ու զուրկ բնական հարստութիւններէ, յիսուն տարուան ընթացքին աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր ազգը դարձաւ։

80 տարի առաջ, նախ Միաց. Նահանգները, իսկ յետոյ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա ստիպեցին Ճափոնը իրենց Թնդանօթներուն ուժովը բանալ իր նաւահանգիստը, որ փակ էր 17րդ դարէն ի վեր, երբ յայտնըւած էին սպիտակ միսիոնարները։ Անոնք միջնադարեան Ճափոնի ստիպեցին ճարտարարուեստականանալ, գնել իրենց մեքենաները, Թնդանօթները, պողպատեայ նաւերը։ Բնական է որ Ճափոնը գլել անցնելով իր ուսուցիչները, կը կիրարկէ անոնց թէքնիքը եւ կը վնասէ անոնց շահերուն։ Անոնց համար Ճափոնը «Մայր. Արեւելքի Գերմանիան է», ուրիշներու համար «միակ կարգաւորեալ պետութիւն»ը, «գերամերիկանացած, գերմեքենականացած երկիրը»։

20րդ դարու սկիզբէն ի վեր կը խօսուի «դեղին վտանգի» մասին ու Թօքիոյի հետ բարեկամական դաշինքներ կը կնքուին։ Նախ Անգլիան, յետոյ Ֆրանսան, այսօր Գերմանիան։

Դեղին վտանգին հին ուրուականը այլ եւս ահաւորօրէն իրական է դարձած։ Այժմ պայքար կը մղուի դեղին ու եւրոպական ճարտարարուեստին միջեւ։ Միլիոնաւոր Ասիացիներու Թշուառութիւնը նոյն Թշուառութեան կը մղէ Լանքաշիրի, Ռուպէի եւ այլ վայրերու բանուորները, բայց, նման մանր խնդիրներու համար կարելի չէ քաղաքականութիւն փոխել։ Ճափոնը սպիտակ պետութեանց համար դարձած է միջոց մը՝ փոխադարձաբար իրարու վնասելու։ Միջոց մը՝ տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումի համաձայն ներքին քաղաքականութեան կամ միջազգային խմբաւորումներու։

Առաջին երկիրը որ ոչ մէկ բան կը Թողու պատահականութեան, որ կը ղեկավարէ իր տնտեսութիւնը, իր բնակչութեան աճումը եւ դանդուածներու մտածումը,— Ճափոնն է։ Հասած է աշխարհի շատ մը շուկաներէն ճերմակները քշելու աստիճան։ Ու այժմ կը սպառնայ խախտելու ամբողջ արեւմտեան տնտեսութեան հիմերը։

Իսկ Եւրոպան՝ բիւզանդական վէճերով զբաղած՝ կը շարունակէ փորսնցնել ինքզինքը, զբաղելով ապահովութեան ուխտերով ու իր ամբողջ ուժերը յատկացնելով քաղաքական հակամարտութեանց։

Ցարական Ռուսաստանէն ծնաւ առաջին մեծամասնական պետութիւնը։ Աւատապետ Ճափոնէն ծնաւ ճարտարարուեստական պետութիւն մը՝ անգլիական չափանիշով։ Այսուհանդերձ, ոչինչ փոխուած է Մայր Արեւելքի մէջ։ Երկու ժողովուրդներու միջեւ պայքարը այնքան անխուսափելի կը Թուի, որքան էր 1904ին։

Ճափոնական բարգաւաճման մէջ կարելի է գտնել առաջին պետական տնտեսութիւնը՝ արդիական ժամանակներուն, ու կարելի է հաւկնալ թէ ամենալաւ ղեկավարեալ տնտեսութիւնը, ամենալաւ ազգային յատակագիծը լոկ քանդումի, պատերազմի եւ քաղցի կը տանի, եթէ այդ յատակագիծը պատշաճեցուած չէ բոլոր միւս ծրագիրներուն ու բոլոր միւս տնտեսութեանց։

Զա՞րմ, թէ ալ։

Կ'երեւի թէ ասիկա շատ կարեւոր չէ քաղաքականութեան մէջ։ Այսուհանդերձ, խօսքը տանք փաստերուն։

Ու քիչ մը պատմութիւն ընենք նախ։

Ճափոնը,— վեց մեծ կղզիներ, որոնք դասաւորուած են 3500 քիլոմեթր երկարութեան վրայ՝ Քամչաթքայի հարաւային մասը կապելով Ֆորմոզա կղզիին հետ ու շրջապատուելով 4000 մանր կղզիներէ։ Անհանգիստ երկիր, հրաբխային։ Քիչ յարմարութիւններով հողամշակման համար, բայց չափաւոր կլիմայով, որ յատուկ է քաղաքակիրթ աշխարհին։

660 Թուականը (Ք. Ա.) պաշտօնական Թուականն է Ճափոն առաջին կայսեր գահակալութեան. կայսրը եկած է արեւէն։ Եթէ այս Թուականը երեւակայական է, այսուհանդերձ շատ հաւանական կը Թուի, որ այժմու կայսր Հիրոհիթոյի նախահայրերը ունեցած են կեդրոնական իշխանութիւն մը, երբ Եւրոպան դեռ եւս վայրենիներու բնակավայր մըն էր։

Միջին դարու մէկ քանի ճանապարհորդներու համաձայն, Ճափոն շատ հարուստ էր ոսկիով, որուն արտածումը արգիլուած էր եւ, իբրեւ հետեւանք ատոր, հոն կուտակուած էր հսկայ քանակութեամբ ոսկի։ Երկիրը հարուստ էր նաեւ գոհարներով։ Այս զրոյցները բաւական էին որ գրգռեն արկածախնդիր Եւրոպացիները՝ երթալու եւ պրպտումներ ընելու Ճափոնի մէջ։

ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն ճերմակները կ'այցելեն Ճափոն, ու մասնաւորապէս 1549ի եւ 1612ի միջեւ Փորթուգալեան եւ սպանիական միսիոնարներ կը փորձեն հոն տարածել կաթոլիկութիւնը։ Ճափոնցիք անմիջապէս կ'ըմբռնեն «մերձաւորի սիրոյ այս առաքեալներուն» վտանգը։ Կը վռնտեն միսիոնարները եւ կը փակեն Ճափոնը՝ օտար ամէն տեսակի ազդեցութեանց առջեւ. ոչ մէկ Ճափոնացի իրաւունք չունի Թողուլ երկիրը ու մահուամբ կը պատժուի ան, որ կը փորձէ ծովեզերը եղելու, բացի Չինացիներէն,— իսկ ասոնք միայն մէկուսի կղզիի մը Նակաշաւայի մէջ,— եւ Հոլանտացիներէն, որոնք հոն հաստատուած էին 1540էն ի վեր, իբրեւ առեւտրականներ։

Երեք դար շարունակ Ճափոնի շփումը ճերմակներուն հետ կը սահմանափակուի մէկ քանի անզէն միսիոնարներու մուտքով, որոնք շուտով կ'արտաքսուին։

1853ին, ամառնային առաւօտ մը, Ուրակա ծոցին ծովափնեայ պահակները կը նկատեն տորմիղ մը, որ կ'ուղղուի դէպի Ճափոնի սիրտը։ Անոնք երկու շոգեշարժ երկյարկանի պատերազմանաւեր էին՝ 600 հոգիով։ Բայց մշուշին մէջ ահաւոր երեւոյթ մը ունէին։ Ճափոնցիք երբեք տեսած չէին զանոնք, կարծեցին թէ հարիւր նաւեր կը մօտենան, իսկ երբ լուրը կայսեր հասաւ, մարդոց թիւը բարձրացած էր 100.000ի։

Կայսրը պատուիրակութիւն մը ղրկեց օտար նաւերուն մօտ։ Պատուիրակութիւնը երբ կը տեսնէ նաւուն Թնդանօթները, կ'արտօնէ որ Մաթիւ Ք. Փէռին, հրամանատարը, ցամաք ելլէ եւ կայսեր ուղարկէ նամակ մը, որով ուզէ նաւահանգիստը բանալ։ Ինչպէս նաեւ Միաց. Նահանգներու եւ Ճափոնի միջեւ առեւտրական դաշինք մը կնքել։

Եթէ իբրեւ պատասխան այդ նամակին, Ամերիկացիք ստիպուեցան քաշուիլ դէպի Շիմոնոզէքի, Ֆրանսացիք չուշցան, սակայն, Ճափոնցիներուն հասկցնել, շնորհիւ իրենց արձակած Թնդանօթներուն թէ Արեւմուտքը անթիւ բաներ ունի, զոր կարելի չէ սորվիլ քանի մը ամիսներու ընթացքին։ Այդ շրջանին եկած էր ռուս ծովակալ Փութեաթին, գիտելու համար Ամերիկացիները եւ ուզելու համար իրենց եւս առեւտրական տորմիղ մը։ Ֆրանսական նաւը կը ռմբակոծէ երկու ճափոնական ամրոցներ եւ կ'այրէ զանոնք։ Իէյեօշի կայսրը կը մեռնի։ Ու քահանաները կը սկսին անընդհատ աղօթել, որ հսկայ ալիք մը գայ կամ ծովային երկրաշարժ մը ու «բարբարոսներ»ը քշէ տանի։

Բայց, աստուածներու օգնութիւնը չէր գար ու Ճափոն կ'ըմբռնէ, ի վերջոյ, որ օտարներու առջեւ ամէն մէկ ընդդիմութիւն անկարելի է, եթէ չգործածէ բուն իսկ անոնց միջոցները։

1854 փետր. 13ին կը ստորագրուի առաջին դաշնագիրը Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ։

Անկէ քիչ վերջ Անգլիացիք Ճափոնցիներէն կը խլեն նման դաշնագիր մը։ Ռուսիա, Ֆրանսա, Հոլանտա կը հետեւին միեւնոյն օրինակին։

Ճափոնցիները չեն դիմեր նուէրներու։ Կայսրը չուզեր երեսնին տեսնել։ Բայց անոնք կը բանան վարժարաններ՝ օտար լեզուներ սորվեցնելու համար։ Ճափոնցիք կը սկսին իւրացնել անոնց թէքնիք ծանօթութիւնները, մեքենաները, գիտութիւնները եւ առեւտրական փորձառութիւնը։ 1867ին կը մեռնի կայսր Քանօֆօս-Քամէյ ու գահ կը բարձրանայ երիտասարդ մը՝ Մուցուհիթօն, որ կը դառնայ փառապանծ Մէյժի Թէնիօն, հիմնադիրը նոր դարաշրջանին։ Եւ ծայր կուտայ արդի պատմութիւնը Ճափոնի։

Նախորդ դարու կէսին, երբ Եւրոպացիք կը ռմբակոծէին Ճափոնի զանազան մասերը, այդ երկիրը ունէր 27 միլիոն բնակչութիւն։ Այս թիւը, որուն 120 տարի առաջ հասած էր Ճափոն, չէր աճած, որովհետեւ հողը բերրի եւ նպաստաւոր չէր աճման։ Ոսկիի մեծ հանքերու զրոյցը եւս հերքուած էր փաստերով։ Ան ոչ երկաթ ունէր, ոչ ալ ուրիշ հանք։ Գրեթէ բոլոր հանքային ակերը, զորս այժմ ունի, կը գտնուին Քորէայի, Մանչուրիոյ եւ Թայվանի մէջ։

Ճափոն, իր նաւահանգիստը բանալու ստիպուելէ վերջ, հասկցաւ միայն մէկ միջոց կայ օտարներու պատկառ տիրակալութենէն ազատելու համար,— անցնիլ անոնց դպրոցէն, հաւասարիլ անոնց, գլել անոնց զանոնք։ Կայսր Մէյժիի գահակալութեան առաջին տարիներուն իսկ, Ճափոնի ծրագիրը երկու բառերու մէջ կայանար,— «Սանկիօ Ռիքքօքի» կը նշանակէ «ազգը կառուցանել ճարտարարուեստի վրայ»։

Այս ծրագիրը իրականացնելու համար, Ճափոն ունէր կարգ մը նպաստաւոր պարագաներ։ Անգլիոյ նման իր կղզիացած դիրքը շատ նպաստաւոր էր առեւտուրի։ Ան սկսաւ իր ճարտարարուեստը դար մը ուշ քան եւրոպական երկիրները, ուրեմն, հնարաւորութիւն ունէր չկրկնելու անոնց սխալները, եւ ի գործ դնելու լոկ փորձուած կերպերը։ Անկէ յետոյ կու անյագութիւնը ճերմակներուն, որ Ճափոնի տրամադրութեան տակ դնեն իրենց բոլոր մասնագէտները, մեքենաները եւայլն, յիմարօրէն մրցելով իրարու հետ՝ իրենքզիրենք տագրելու համար նոր շուկային։ բորդ առաւելն էր միայնութիւնը նակչութեան, որ բնական, ահա եւ կանոնաւոր վտանգներէն սար էր թէ՝ անձնական շահը կը կոր ընդհանուրին, հաւաքական շահու առջեւ։

Ազգ մը, որ համբերատար է, ժուած՝ դժնդակ կեանքի ու հե լու տրուած հրամաններուն, միանգամայն օժտուած ուժգնօրէն ճած զգացողութեամբ, ազգ մը, ջապէս, որ ընդունակ է արագօրէն բածունելու կարգապահ բանակի ճարտարարուեստական աշխատա րէն յանկարծ գինուորի փոխակերպուելով — անշուշտ պիտի յաջողի

ՊՐԳՏՈ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

Նոր կարգ ու սարք

— o —

ՍՈՖԻԱ.— «Հորիզոն»ի խմբագիր ընկեր Կ. Գէորգեան, որ վերջերս Սոֆիա գացած էր, յօդուածաշարքի մը մէջ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Պուլկարիոյ նոր կարգ ու սարքն ու տնտեսական վիճակը.—

Ինչպէս ծանօթ է, անցեալ տարուան Մայիսի 19էն ասդին, Պուլկարիան կը գտնուի դիկտատորական վարչաձեւի մը տակ, որուն ղեկավարութիւնը բաժանած են զինուորականները։

Նոր շարժում մըն է ասիկա, որ հիմնովին բարեփոխած է Պուլկարիոյ քաղաքական ու ընկերային կարգուսարքը։ Չկայ այլեւս երէկուան խառնակ Պուլկարիան, որ դարձած էր քաղաքական իրերամարտ կուսակցութեանց եւ խմբակցութեանց պայքարներուն թատերաբեմը, կամ եղբայրասպան կռիւներու երկիրը, ուր, մարդկային կեանքը, մանաւանդ Մակեդոնական կազմակերպութեան համար, հաւու մը արժէքը չունէր։

Ոչ այդ պայքարները կան այսօր, ոչ ալ համաճարակի մը չափ ծաւալուն եղբայրասպանութիւնները։ Կուսակցութիւնները, քաղաքական եւ ընկերային ինչ պիտակ որ ալ կրեն, լուծուած են։ Լուծուած է նմանապէս Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը։ Զինուորական ուժեղ թաթ մը կը պահէ իրերու այս գոյավիճակը, չէզոքացնելով մինչեւ անգամ օրէնքէ դուրս հռչակուած տարրերու գաղտնի եւ ապօրինի գործերը։

Մամուլը չի զբաղիր այլեւս ներքին քաղաքական վէճերով։ Մակեդոնացիները վար դրած են իրենց զէնքերը։ Խլրտումներ կը փորձեն երբեմն միայն համայնավարները, որոնց դէմ ալ, սակայն, ձեռք առնուած են ամենախիստ միջոցները։ Համայնավար պարզ քարոզչութիւնն անգամ մահուամբ կը պատժուի, մանաւանդ բանակին մէջ։ Ու գործադրուած մահապատիժները հազուադէպ չեն։ Մէկ խօսքով, ի հարկէ ի հեճուկս կուսակցականներու եւ Մակեդոնացիներու, կիրքերը դադրած են, եւ, գէթ արտաքնապէս կը տիրէ եթէ ոչ բնականոն, գոնէ խաղաղ վիճակ մը։

Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծումով բարելաւուեցան նաեւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները Եուկոսլաւիոյ հետ, քանի որ մինչեւ այսօր, պուլկարեւեուկոսլաւ հակամարտութեանց գլխաւոր պատճառը՝ դեռ եւս անլոյծ նկատուած մակեդոնական հարցն էր եւ այդ հարցի լուծման համար աշխատող մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը։ Այս վերջինիս վերցած է այլեւս հրապարակէն, իսկ ինչ կը վերաբերի մակեդոնական հարցին, որ երկու պատերազմներու ընթացքին ալ Պուլկարիոյ գլուխը կերաւ, գրեթէ լքուած է իբրեւ քաղաքական առաջադրութիւն։ Քիչ չէ թիւը այն Պուլկարներուն, որոնք հաշտուած են մակեդոնական հողամասի ներկայ գոյավիճակին հետ եւ կը յայտարարեն թէ, Պուլկարիա այդ հողամասին համար Եուկոսլավիոյ հետ թշնամանալուն մէջ ոչ մէկ շահ ունի։ Այս տիրական գիծը կը մարուի եուկոսլաւահէր ներկայ վարչաձեւի վարիչներուն մշակած արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Եւ այս է պատճառն ալ, որ մինչեւ տարիներ առաջ իրարու ծուռ նայող եւ իրարու հետ թշնամացած Եուկոսլավիան եւ Պուլկարիան, այս վերջինի հիմնական «վօլթ – ֆաս»ին շնորհիւ, կրցան բայրական կապերով միանալ իրարու հետ, տարիէ մը ի վեր։ Եւ այսօր փաստօրէն, Պալքաններու մէջ Պուլկարիոյ միակ յենարանը կը հանդիսանայ Եուկոսլավիան, որուն հետ կապերով եւս միանալու հեռանկարներ գոյութիւն ունին։

Չգիտցուիր թէ ինչ կ'ըլլան պուլկարեւեուկոսլաւ այս սերտ յարաբերութեանց ուղղակի կամ անուղղակի հետեւանքները ապագային։ Այսօրուան համար իրողութիւնը այն է, որ 19 մայիս 1934ի պետական հարուածը արձանագրեց անմիջապէս պուլկարեւեուկոսլավ մերձեցման այս փաստը հրաշքով մը հրապարակէն վերցնելով շատ մը հիմնական վէճեր ու տարաձայնութիւններ։ Այժմ, երկու կողմէն ալ կը ջանան ամրացնել սահմանուած այս բարեկամութիւնը, որ նորը էր մինչեւ երէկ եւ որ սակայն իրականութիւն դարձած է այս օր։

Վերադառնանք նորէն ներքին ճակատին։

Թէեւ, վարչաձեւի փոփոխութեամբ աւելի առողջացած կը Թուի Պուլկարիոյ պետական օրկանիզմը, սակայն, այդ փոփոխութիւնը ունեցած է նաեւ իր աննպաստ ազդեցութիւնը երկրին տնտեսական կեանքին վրայ։ Գէթ այդպէս կը գտնեն ժողովրդական խաւերը, որոնք, տարիէ մը ի վեր, տնտեսական ծանր դժուարութեանց ճանկերուն մէջ կը չարչրկուին։

Պուլկարիոյ մէջ, ներկայիս կը տիրէ գործերու ընդհանուր կայունութիւն մը։ Դժգոհ են ամէնէն վաճառականները, առեւտուր չկայ, ժողովուրդը աղքատացած է։ Գիւղացին շատ քիչ քաղաք կ'իջնէ գնումներու համար։ Իսկ իջնելու պարագային ալ քիչ բան կը գնէ, որովհետեւ դրամ չունի։ Ցորենը, Պուլկարիոյ գլխաւոր բերքը թէեւ կուշտ կը պահէ գիւղացին, բայց հնարաւորութիւն չի տար անոր հասնելու իր միւս կարիքներուն։ Պետութիւնը կը գնէ աւելցած ցորենը աժան գնով, քիլօն 3 լեւա — գին մը որ աւելի պիտի իջնայ ապահովաբար, եթէ ցորենը ծախուի ազատ շուկայի մէջ։ Իսկ այդ 3 լեւա

անբաւարար է գիւղացիին ծախքերուն համար։

Գիւղացիական չքաւոր զանգուածի կողքին աղքատ է նաեւ պետական պաշտօնէութիւնը, որ կանոնաւոր կերպով չի կրնար գանձել իր թոշակները։ Խախտած է Պուլկարիոյ ելմըտական հաւասարակշռութիւնը եւ պետութիւնը աճապին բաց ունի։ Ձի կրնար գոցել իր ծախքերը։ Առաջ, առատ դրամ կար հրապարակի վրայ, շրջանառութեան մէջ։ Այժմ չկայ։ Ամէն մարդ հաշիւով կը ծախսէ, որովհետեւ պակսած են հասոյթները, կեցած է առեւտուրը։

Այս կացութիւնը, ժողովուրդի կարծիքով, առաւելապէս ծանրացած է նոր վարչաձեւի հաստատումէն ի վեր։ Ճիշդ է որ կառավարութիւնը, վերանորոգչական ծրագրով մը կը յառաջանայ՝ քաղաքական, ելմտական ու տնտեսական մարզերու մէջ երկրին առողջացումը ապահովելու համար, բայց տակաւին, քաղաքական մարզէն դուրս միւս գետիններու վրայ շօշափելի արդիւնքներ ձեռք չէ կրցած բերել։

Կեանքը, այս պայմաններու ներքեւ, աժան է ի հարկէ, Պուլկարիոյ մէջ։ Բոլորը սակայն կը նախընտրէին սղութիւնը, լաւ գործերով, քան թէ աժան կեանքը՝ այսօրուան տագնապով։ Ի՞նչ իմաստ ունի, օրինակ, լաւ պանիր գտնել քիլօն 16 լէվայի, երբ գնելու կարողութիւնը կը պակսի ժողովուրդին, եւ կամ, երբ պանիրին հետ միասին ուրիշ պահանջներ ալ բաւարարելու չափ բաւականցիկ չէ անիկա։

Տնտեսական պատերազմը, որ մաքսային ճակատի վրայ կը մղուի Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, դժուարացուցած է հելլէնեւպուլկար առեւտուրը։ Պուլկարին՝ քիլօն 14—15 լէվայի կերած միսը Յունաստան նեղածելով կ'ուտենք հոս օխան 36 — 38 տրախմիի, և փոխադարձաբար, օխան 36—38 տրախմիի մեր գնած ձէթը, Պուլկարիոյ մէջ կը ծախուի քիլօն 70—75ի, այն ալ հարիւրին 20—25 համեմատութեամբ այլ իւղի խառնուրդով։ Ձիթապտուղը եւ մանաւանդ չամիչը պերճանքի նիւթ դարձած են հոն։ Առաջինը կը ծախուի 60 լէվայի, իսկ երկրորդը — այն ալ ոչ ամենալաւը — 120 լէվայի․․․

Եթէ, տնտեսական փոխադարձ շահերով իրարու կապուած երկու երկիրները կարենային համաձայնութեան մը գալ գէթ տնտեսական գործակցութեան գետնին վրայ, օգուտն ու նպաստաւորումն ալ պիտի ըլլային անշուշտ փոխադարձ։ Երկու երկիրներն ալ կրնան իրարու համար սպառող շուկաներ դառնալ, եթէ մաքսային այժմու պատուարները վերնան եւ դիւրին հաղորդակցութեանց միջոցներ հաստատուին պուլկարական հողին վրայ, մինչեւ Տէտէաղաճ եր կարող երկաթուղագծի մը շինութեամբ եւ պուլկարական ազատ գօտիի մը հիմնումով Սելանիկի նաւահանգստին մէջ։

Երեւոյթները, սակայն, դժբախտաբար ցոյց կուտան, թէ կանխահաս է այս ուղղութեամբ անմիջական ակնկալութիւններ ունենալ։ Իսկ, յայտնօրէն պիտի չարունակեն այսպէս ընթանալ մինչեւ այն օրը, երբ Պուլկարիան պիտի ուզէ հաւատալ՝ հելլէնեւպուլկար գործակցութեան հարցին մէջ Յունաստանի ունեցած տրամադրութեանց անկեղծութեան։

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ս. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայաստանի Կոմունիստ Կուսակցութեան պատմութեան ուսումնարանը կը պատրաստուի կարճ ժամանակի մը մէջ տալ Ս. Շահումեանի գործերուն մատենացանկը, ուր պիտի արձանագրուին Շահումեանի յօդուածները, ճառերը, զեկոյցները, ինչպէս նաեւ իր մասին հայ մամուլին մէջ լոյս տեսած յուշերն ու յօդուածները։

Այս աշխատանքը կը կատարէ Ռ. Դաշտոյեան։ Մատենացանկը կ'ընդգրկէ 1900–1918 շրջանը եւ պիտի կազմուի հինգ պրակէ։

ՏՕՆ ՈՒԺԻ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Յունիս 24ին Երեւանի քաղաքային մարզարանը փոխեր էր իր դիմագիծը։

Հակառակ անպատ եղանակին եւ փոշեխառն հովին՝ մարզիկները, կազմ եւ պատրաստ, գրաւած են իրենց դիրքերը։ Անոնք եկեր են մասնակցելու թեթեւ աթլեթիզմի Հայաստանեան մրցումներուն։

Նախ տողանցք մը, որուն կը մասնակցին բանուորական եւ արհեստակցական Միութեանց, Հայկական Զօրամասի եւ Սպարտակի մարզիկները, երկու սեռէ։ Թափօրին գլուխէն կը քալէ մարզախաղերու դատական մարմինը, 18 հոգի։

Նուագախումբը կը թնդացնէ մթնոլորտը, մինչ ճերմակ, կապոյտ եւ կարմիր շապիկ հագած՝ մարզիկները, ջղուտ մկաններով, առողջ արտայայտութեամբ, կը յառաջանան կարգապահ։

Յետոյ կը սկսին մրցումները։

Եւ ահա մարզարանը կը ներկայացնէ տարբեր պատկեր մը.— Տեղ մը նիզակ կը նետեն, ուրիշ անկիւն մը գունդ կը բարձրացնեն, անդին կին մը սկաւառակ կը նետէ, ասդին բարձրութիւն կը ցատկեն, հեռուն վազքի մրցում։

Մրցումները, որ տեւեցին մինչեւ 27 յունիս, առաջին օրը (24 յունիս) տուին հետեւեալ արդիւնքը.—

100 մեթր վազք.— Առաջին՝ ուսուկին մը, Շերբաուշենկօ (Դինամօ խումբէն), 11 երկվայրկեան, երկրորդ՝ Սեղեակին (Հայկ. Զօրամաս), 11,3 երկվայրկեան։

400 մեթր վազք.— Առաջին՝ Շերբաուշենկօ, 56,8 երկվայրկեան, երկրորդ՝ Բարխուդարեան, 57,1 երկվայրկեան։

500 մեթր վազք.— Առաջին՝ Մկրչեան (Սպարտակ), երկրորդ՝ Ալեքսանեան։

Բարձրութիւն ցատկել.— Առաջին՝ Սափարեան, երկրորդ՝ Զօրեան, երրորդ՝ Պարոնեան։

Հեռաւորութիւն ցատկել (ուժ առած).— Առաջին՝ Սիրուշ Սարգսեան, երկրորդ՝ Ազարեկովա Օլիա (Դինամօ)։

Սկաւառակ նետել.—Առաջին՝ Միքայէլեան Կլաւդիա, երկրորդ՝ Շերբաուշենկօ։

Նիզակ նետել (կիներ).— Առաջին՝ Խ. Մատինեան, երկրորդ՝ Ազարեկովա։

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ամրան արձակուրդի այս եղանակին, Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը կազմակերպած է ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացք մը, որուն պիտի հետեւին աւելի քան 200 ուսուցիչներ։ Այս դասընթացքին կազմակերպութեան յատկացուած է 100,000 րուբլի։

Դիլիջանի մէջ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքը բացուեցաւ յունիս 25ին։ Կ'աւանդուին մասնաւորաբար պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, հայ և թուրք ուսուցիչներու համար, թիւով 135, դասընթացքին տեւողութիւնը մէկուկէս ամիս։

Պատմութեան դասաւանդութիւնը կը կատարուի երկու կարգով.— Առաջին կարգ՝ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցչութեան համար, նոր եւ նորագոյն շրջանի պատմութիւնը։ Երկրորդ կարգ՝ ոչ-լրիւ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցչութեան համար, հին դար, միջին դար, յունական եւ հռովմէական պատմութիւն։

Կիրովականի մէջ յունիս 25ին բացուած է լեզուի եւ գրականութեան դասընթացք, 70 ուսուցիչներու համար։

Աբարանի մէջ յունիս 20ին բացուած է ուրիշ դասընթացք մը 35 քիւրտ ուսուցիչներու համար։

Այս դասընթացքներուն կարեւոր թերութիւնն է դասախօսներուն պակասը։ Դիլիջանի դասընթացքը տակաւին չունի Հայաստանի եւ Անդրկովկասի պատմութեան դասախօս, իսկ թրքական դասընթացքը՝ հնագոյն պատմութեան դասախօս։ Կիրովականի դասընթացքն ալ չունի գրականութեան դասախօս։

Հրաշալի՜ վերապատրաստութիւն։

Մանր լուրեր

Աստղաձեւ արշաւ մը պիտի կազմակերպուի, այս օրերուն, Երեւանի զբօսարշաւի ընկերութեան կողմէ դէպի Արագածի գագաթը։ Արշաւին կը մասնակցին 1000 հոգի։

⁂ Երիտասարդ երաժիշտ Ս. Խաչատրեան ձայնագրած է Պէպոյի երգը, որ պիտի երգուի «Պէպօ» շարժանկարին մէջ։ Այդ երգը կ'երգէ Պէպօն, ձուկ որսալու ժամանակ։ Երգը յուզական է եւ փարակող։ Ունկնդիրը անմիջապէս միտքով կը հետանայ ու կը խորասուզուի մռայլ անցեալին մէջ, երբ Զիմզիմովներէն հալածուած Պէպօները «հալալ աշխատանք էին անում» եւ կը նշաւակէին ձրիակերները.—

Վայ էն մարդուն, որն իր օրում
Խալխի դատած հացն է ուտում։

⁂ Երեւանի երաժիշտներուն նորագոյն գործերը լոյս պիտի ընծայուին յառաջիկայ նոյեմբերին։ Պետական Հրատարակչականը կ'աշխատի պայմանաւորուիլ հայ երաժիշտներուն հետ, որոնցմէ յիշենք Խ. Քուչնարեան (Լենինկրատ), Ա. Խաչատրեան (Մոսկուա), Ս. Բարխուդարեան, Յ. Ստեփանեան, Կ. Զաքարեան, Վ. Տալեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Մանուկեան։

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ ծանրութիւն վերցնելու ողիմպիական մրցումներուն կը մասնակցէին տասնեւմէկ

«Հանրապետութիւններ», ինչպէս եւ Հայաստանի մարզիկները։ Ս. Համբարձումեանէն վերջ, որ կը մնայ միշտ ախոյեան, իր յաջողութիւններով փայլուն ապացոյց մը կը խոստանայ նաեւ Ղումաշեան։

⁂ Յունիս 23ին Երեւանի մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ Երեւանի եւ Բագուի պատանի ֆութպօլիստներու մրցումը։ Երեւան յաղթուեցաւ, որովհետեւ պատանեկան այս խումբը կազմուած էր դեռ երկու ամիս առաջ, մինչդեռ Բագուի խումբը կը գործէր 2 տարիէ ի վեր։

⁂ Յունիս ամսուն Երեւանի մէջ տօնուեցաւ գերասան Կարատովի 25 ամեայ յոբելեանը։

⁂ Երեւանի թանգարանին մէջ բացուեցաւ արեւմտահայ նկարիչ-քանդակագործ Տ. Եսայեանի գործերուն յետմահու ցուցահանդէսը։ Ցուցահանդէսին մէջ կան 186 նկարներ, գլխաւորաբար բնանկարներ, կենդանանկարներ եւ էթիւտներ։

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔԸ

⋙○⋘

… Խմբագիր «Յառաջ»ի

Թոյլ տուէք ձեր թերթի միջոցաւ իմ խորին շնորհակալութիւններս արտայայտել այն մեծարանքի համար, որին արժանացրեց ինձ Փարիզի հայ ժողովուրդը՝ իմ մանկավարժական համեստ գործունէութեան քառասնամեակի առթիւ անցեալ շաբաթ օրուայ յոբելենական հանդէսը կազմակերպելով։

Ջերմ շնորհակալութեան զգացմունքներ ունեմ հանդէպ այն բոլոր հանրային կազմակերպութիւնների և անհատ հայրենակիցների, որոնք իրենց ներկայացուցիչների կամ հանդէսի Պ. նախագահի միջոցով իրենց ողջոյններն ու բարեմաղթութիւնները յայտնեցին։

Անկեղծ շնորհակալութիւններս եմ յայտնում նաեւ այն արուեստագէտներին, որոնք սիրալիր պատրաստակամութեամբ իրենց յուզիչ երգն ու նուագն էին բերել այդ հանդէսին փայլ տալու համար։

Վերջապէս իմ սրտագին շնորհակալութիւններս եմ յայտնում Յոբելենական Յանձնաժողովին ու հայ մամուլի օրգաններին, որոնք ջանք եւ էջեր չէին խնայել, որպէսզի հայ կրթական անղաստանի համեստ մշակներից մէկը հանրային գնահատումի արժանանայ։

Որ եւ է մէկի համեստութիւնը չըվիրաւորելու նկատումով՝ ոչ մի անուն չեմ յիշատակում։ Սակայն թող ներուի ինձ ասել, որ այս յուզիչ ձեռնարկի հետ կապուած բոլոր անուններն ընդ միշտ քանդակուած կը մնան իմ սրտի ու մտքի մէջ։

Խորին յարգանօք
ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

«ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

—•—

Վրաց մենշեւիկներու Փարիզի օրկանը, «Բրձոլիս Խմա», հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է Վրաստանէն, ծանօթ գործիչ Ենուկիձէի փառման առթիւ.—

Երբ պատերազմի վտանգը սպառնացին դարձաւ եւ համայնավարները դաշնակիցներ կը փնտռէին, միտք ծագեցաւ ընկերվարականներու հետ ընդհանուր ճակատ կազմելու։ Սկիզբը այդ գաղափարին համամիտ եղան բոլորը. սակայն վերջը տարբեր կարծիքներ մէջտեղ ելան։ Մէկ մասը կը կարծէր թէ միացեալ ճակատ պէտք է կազմել միայն Արեւմուտքին մէջ, իսկ միւս մասն ալ կը պնդէր, թէ ընկերվարականներու հետ գործակցութիւն պէտք է հաստատել նաեւ Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս։ Այս վերջին հոսանքին գլուխը կը գտնուէր Ենուկիձէն։

Ենուկիձէն կը պահանջէր բանակցութիւններ սկսիլ եւ համաձայնութեան գալ ռուս եւ վրացի սոցիալ-դեմոկրատներու հետ։ Այս տեսակէտը կը պաշտպանէին շատերը եւ, գլխաւորաբար, հին բոլշեւիկները. Սակայն Ստալին, Օրջոնիկիձէ, Կագանովիչ, Ակուլով եւ միւս ղեկավարները վճռապէս դէմ արտայայտուեցան, պահանջելով ոչ թէ համաձայնիլ, այլ խիստ ոչնչացնել «ներքին թշնամին»։ Ենուկիձէն առանց վախնալու իր շուրջ համախմբեց կողմնակիցները եւ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի քարտուղարութիւնը դարձաւ այդ մտայնութեան բոյնը։ Այն ատեն Ստալին որոշեց պատժել Ենուկիձէն։ Անոր տալով «պատուաւոր պաշտօն»՝ նշանակեց Անդրկովկասի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ։ Ենուկիձէն երբեք Թիֆլիս չեկաւ եւ չենք գիտեր թէ ո՞ւր կը գտնուի ներկայիս»։

ՄԱՄՈՒԼ

Ի. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

—•—

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).

— «Ռուսաստանի մէջ, Չեկայի հովանաւորութեամբ եւ նիւթական աջակցութեամբ, կազմուած էր «կենդանի եկեղեցի», որու օրինակով Հայաստանի մէջ ալ կազմակերպուեցաւ Ազատ Եկեղեցի, գլխաւորութեամբ վատահամբաւ Բենիկ վարդապետի, Աշոտ եպիսկոպոսի եւ Մելեան քահանայի, որոնք գռեհիկ ու աղմկոտ պայքար բացին էջմիածնի դէմ, Չեկայի անմիջական ղեկավարութեան տակ։ Այդ պայքարը երկար չտեւեց, բայց Չեկան կրկին մասամբ մը հասաւ իր նպատակին, պառակտելով հայ եկեղեցին, խանգարելով անոր ներքին կեանքը եւ վարկաբեկելով հայ հոգեւորականութիւնը ժողովրդական զանգուածներու աչքին։

Պառակտիչ այս աշխատանքներուն զուգընթաց, Չեկան կազմակերպեց «անաստուածներու» միութիւններ, որոնք, խորհրդային իշխանութեան նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, փողոցային մշտական ցոյցերով եւ անուանարկիչ գրականութեամբ, մոլեգին պայքար բացին կրօնի, եկեղեցիի ու հոգեւորականութեան դէմ, սպառելով ոչ միայն կրօնի սպասաւորները, այլեւ հաւատացեալները։

Ինչպէս Ռուսաստանի, Հայաստանի մէջ ալ Չեկան չյաջողեցաւ արմատախիլ ընել կրօնը ժողովրդական զանգուածներու սրտէն ու մտքէն, բայց անտարակոյս, խիստ ծանր հարուած հասցուց եկեղեցիին ու եկեղեցականներուն։

Իր մեթոտիկ հալածանքներով եւ տարածած ահ ու սարսափով, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը ի վերջոյ ստիպեց էջմիածինը հպատակելու իրեն եւ դառնալ տեսակ մը գործակից խորհրդային քաղաքականութեան։

Էջմիածնի այս գիրքէ անկամ հըպատակութեան եւ անպատիւ գործակցութեան դառն պտուղները կը նշմարենք ոչ միայն հայ եկեղեցին ու հայ հաւատացեալը Հայաստանի մէջ, այլեւ հայ գաղթաշխարհը, ուր «ամենայն Հայոց կաթողիկոսի» կոնդակները եւ խորհրդային իշխանութեան սայլին լծուած անոր պաշտօնական ու անպաշտօն ներկայացուցիչները, արդէն սկսած են աւրշտկել ամէն չափ ու սահման, քանդն ու պառակտումը ծաւալել եւս խորացնելով ամէն տեղ։

Այլ սակայն, հակառակ էջմիածնի եւ հայ եկեղեցականութեան կարեւոր մէկ մասին այս ստրկական հպատակութեան, խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մէկ զիջում բրաւ հայ եկեղեցին ու բնաւ չչեղեցաւ հակակրօնական իր քաղաքականութենէն։ Այսօր, փաստօրէն, համաձայն խորհրդային օրէնսդրութեան, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը ջնջուած է։ Եկեղեցին ու եկեղեցականը՝ խորհրդային Ռուսիոյ մէջ՝ կը հալածուին ու օրէնքէ դուրս-յայտարարուած են։ Եկեղեցին կամ էջմիածինը այլեւս իրաւական անձ չեն խորհրդային օրէնքին առջեւ։ Գոյութիւն կրնան ունենալ միայն կրօնական փոքրիկ համայնքներ։ Ու նման համայնք մըն ալ էջմիածինն է, բոլորովին զրկուած իր նախկին իրաւասութենէն, նիւթական միջոցներէն ու բարոյական հեղինակութենէն․․․ Աւելին, հայ եկեղեցական շէնքերն անգամ վարձու կ'առնուին պետութենէն, վասնզի խորհրդային օրէնքով եկեղեցական համայնքները զրկուած են ընդհանուր սեփականութեան իրաւունքէն․․․»։

«Համազգային»

—•—

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Փարիզի մէջ կազմուած է «Համազգային»ի Մասնաճիւղ մը, փարիզեան աշխատանքները կատարելու եւ զարկ տալու համար Միութեան նպատակներուն։ Ցարդ այդ աշխատանքը կը կատարէր Կեդր. Մարմինը։ Այժմ Փարիզի Մասնաճիւղը կազմած է իր վարչութիւնը հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Պ. Ռուբէն Թագէոսեան, ատենադպիր՝ Պ. Խորէն Գալուստեան, իսկ գանձապահ՝ Պ. Բէնօ Նալչաճեան։ Անդամներն են Օր. Աստղիկ Առաքելեան, Պ. Տիգրան Գահվէճեան եւ Պ. Գարեգին Գարաքէհեան։ Մասնաճիւղին հասցէն է. Պ. Խորէն Գալուստեան, 42,Rue de la Jonquière, Paris (17).

⁂ Լիոնի մէջ 4 յունիսին տեղի է ունեցած նոյն վայրին «Համազգային»ի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, եւ վերակազմած իր վարչութիւնը հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Պ. Ստեփան Թիրեաքեան, քարտուղար՝ Միսաք Ֆրնըզլեան, եւ գանձապահ՝ Պ. Սահակ Կէնճեան։ Անդամներ՝ Պ.Պ. Սրապ Ցարութիւնեան եւ Աւետիս Սիմօնեան։ Հասցէն՝ քարտուղարութիւն, 154, Rue Vendôme, Lyon.

ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

ԳԵՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

=•·•=

Ձմրան ցուրտ ու բուքէն վերջ, գարունը վրայ կը հասնի, բնութիւնը կ'այլափոխուի։

Խաղաղ ու ծիծաղկոտ պահ, կապոյտ երկինք, կանաչ արեւ թէ հարուստին եւ թէ աղքատին համար։ Օրը նոր, կեանքը նոր, գարնան եղանակին վայելքի սատուած արեւը երկնի սաւանին մէկ ծայրէն փրթեր դէպի հորիզոն մէկ, երկու թեւ բարձրացեր է, իր երիտասարդ ու զուարթուն ճառագայթները՝ ձմրան սառնկութենէն քնացած սգաւոր ու բարձրաբերձ լեռներու տեսարանը չարժանրկարի ցայտուն կեանքին կը վերածեն։ Տեսարանը կը տիրանայ գարնան հրաշալի կեանքին. անոր դեռ երկչոտ ճառագայթները կը կենդանացնեն ամէն ինչ որ գոյւելի եղանակէն ցրտահար՝ կը հեւային նոր օրերու յոյսերու արժանանալու կասկածոտ մըտայնութեամբ։

Անոյշ է եւ հաճելի միանգամայն արեւածոր գարնան կեանքը, դաշտի մարդու կեանքն է ան, գիւղացիին յարութիւնն է երկար ու ծանր լռութենէ մը վերջ։

Մեր գիւղին դաշտային աշխատանքներէն շատ բան գիտցողներէն մէկն ալ ոսկրոտ ու կարճահասակ Խչօն էր։ Դաշտի գործին մէջ այլ եւս եփած այս գեղացին ջղապինդ մէջքին նաշխուն գօտին ժիր կապելէն իրենց ախոռին տանիքը կը բարձրանայ, չէ՞ որ հին օրերու մարդ է ու սրտին ու լուծքին հոգերով ծանրաբեռն, օր առաջ գարնան գալը բացուելուն կը սպասէ համբերութեան հոգին իր մէջ այլ եւս լռնցած, նահապետական սրբազան սովորոյթով կը յիշէ արեւելք կենալը ու կը կանգնի անշարժ պատրաստ զինուորի նման, կը խաչակնքէ երեսը ու խոր հառաչանքով մը որ անշուշտ իր գոհունակութեան խանդավառ թարգմանն է, իր պեխին տակէն կը սկսի մրթմրթալ սաեղծողին փառք տալով։

— Հազար հեղ շնո՛րհ կապուտիկ Ամպած, ալ ինծալլահ սեւ ձմեռը օրեր կծկեց, թմոյ (լմնցուց)։

Խչօն երեսը խաչակնքեց եւ սրտին խոր հառաչանքով Աստուած փառաբանելէ վերջ արեւմուտք անկեց աչքերը, արեւելքէն գարնան երկչոտ արեւը մը խելյարեղ վազքով հորիզոն կը բարձրանար իր նիհար ու սառոստուն ճառագայթներով, իսկ արեւմուտքէն թանձր ու ժանիքոտ ամպեր վար կը նայէին հեգնողի բարկութեամբ նոր անէծքի խօսք ընել տալու համար կենտատու արեւին կարօտէն աւելի պէտքն զգացող դաշտի մարդ Խչոյին։ Այն պահուն երբ գեղացի Խչօն արեւմտեան կողմը յառեց իր աչքերը, զայրացաւ, վրդովանքը բազմապատկուեցաւ իր մէջ, սեւ ամպերը մէյ մէկ հսկայ քարեր ըլլալով գլխուն վրայ ինկած ըլլային կարծես, այսպէս էր իր տրամադրութիւնը ի տես այդ բոլորին։

Գարնան օրերուն վերադարձնումի կանչուող գիւղացի Խչօն, հողին ու ջուրին, բահին ու բրիչին հետ խօսիլ կամ խօսեցնելու կամք ունէր։ Հողին արդարութիւնը երգել, զուլալ ու մշտահոս ջուրին ընթացքը գիտել, գիւղացիին հոգեկան ապրումներուն ամէնէն հրճուախառն եւ գերադրական պահն է, անիկա կ'երգէ բոլորին փառքը, քանզի բնութիւնը զինք այդպէս խմորած է ու լռու այնմ յանձնած քրտինքով վաստկելու։ Եւ զուլալ ջուրը ըմպելով երկնքի բարկութեան ներքեւ դաշտային ամենադաժան աշխատանքներէ խոյս չի տար, կը սիրէ արդարութիւնը, իր հողին անով կը մրրկի, չի մոռնար ամէն ինչի բնականէն սահմանուած մեծութեան եւ արժանիքի գովքը հիւսելու։

Կը հրամցնեմ այս գեղջկական երգերը որոնք հարազատ հոգեկան ապրումներուն արտայայտութիւններն են յոգնաջան գիւղացի Խչոյին եւ դաշտի աշխատաւորներուն։

Գիւղացի Խչօն թմրած ձմրան դանդաղաքայլ անհետանալէն վերջ, կենսուրախ գարնան գովքը հիւսելու համար ապրեցաւ այս պահը երգելով գեղջուկի այս երգը.—

Հէյ գարուն, կանանչ գարո՛ւն
Կանանչ գարո՛ւն, զուարթ գարուն,
Ղուրպան ըլլիմ քի Աստուծուն
Որ մեզ կուտայ վիրա (միշտ) գարո՛ւն։
Ա՜խ ըս ինչ աղկէկ օրեր են
Ըս ինչ քէյֆլի օրեր են
Օրեր անո՛ւշ ու զուարթ
Կ'երգէ, խաղայ ամէն մարդ։
Գարնան արե՛ւն է բացո՛ւեր
Ծառ ու ծաղիկ կանչուեր,
Կարմրուկ վարդ ճերմակ բամպազ
Մեր աչքերուն կո՛ւտան յօս (լոյս)։
Գարնան անո՛ւշ հովուն ղուրպան,
Բի՛ւր անէծքներ անգութ ձմրան,
Կանանչ արեւով գարունը հասաւ
Արե՛ւէն վախցող ձմեռն հեռացաւ։
Նորէն եկան գարնայ երկայն օրերը
Առնիմ սիրած եարս ելլիմ լեռները,
Վարդ քաղիմ կուրծքին շարեմ
Անո՛ւշ ու կուշտ համբուրեմ։
Հէ՜յ դու ծաղկաբեր գարուն
Մեռնիմ կանանչ արեւո՛ւդ
Նայիմ բարձր լեռներուն
Քաշեմ հոտը վարդերուն․․․։

Ու այս գեղջկական ապրումները կը բազմապատկուին խորութեամբ, զըւարթ օրերու անուշ պահերուն։ Խոր հառաչանքը նորէն կը հրահրէ գիւղացիին հոգին զգայնիկ։ Ի՞նչ լաւ օրեր են, երջանիկ օրեր, կուգան ու կ'անցնին, երիտասարդ կուգան, յոգնած կը մեկնին, երջանիկ պահեր, ուրախութեան ժամեր, զարթօնքի տաղեր երգել կուտան գիւղացի Խչոյին, տաղեր սիրային ու տաղեր գեղջկական ուր մեր անհատնում ցաւերն ու խոր վիշտերն անվերջ հոն կը կայանան։

Ուրախութիւնը կը յորդի, պրծիլ չկայ, արեւ շատ, կեանք երջանկութիւն ներդաշնակօրէն կը խառնուին գարնան հեղեղուտ ցոլքերուն մէջ։

Տարուած այս կախարդիչ երջանկութենէն գեղի մարդը կ'երգէ տակաւին.

Հէ՛յ գարո՛ւն, զո՛ւարթ գարուն,
Հոգո՛ւդ մեռնիմ գեղի գարո՛ւն,
Առտու կանուխ հարսներն արթո՛ւն,
Երկուք հիւսած իրենց ծամեր,
Գովք կարդան քեզ անուշ գարո՛ւն։
Առտո՛ւ կանուխ հարսներն արթո՛ւն
Գոգնոց կապած դաշտ կ'իջնան
Ճնճղուկի, վարդ քաղելու
Խաղալ խնդալ տակն արեւուն։
Է՛լ գարո՛ւն է, գեղի գարուն,
Ելեր տանիքն են կայներ
Ճախիլ ճապաղ նոր հարսնո՛ւկներ,
Իրենց դալար նուշ շրթներով
Գեղջկական կեանք սիրերգելով
Կ'ողջունեն մեզ ծաղկող գարուն։

(1)

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

250 սուրիացի կամաւորներ դէպի Եթովպիա հրամայարութեամբ թուրք պայի մը

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Վերջերս հաղորդուած ըլլալով թէ եթովպական կառավարութիւնը արեւելքցի կամաւորներ զինուորագրելու յանձնառու եղած է, մօտ երկու հարիւր յիսուն նախկին պատերազմիկներ դիմում կատարած են: Թրքական բանակի նախկին սպաներէն Մուհամմէտ Սըտքի պէյ 250 թեկնածուներու անունով դիմում կատարած է Գահիրէի եթովպական հիւպատոսին եւ յայտնած թէ ինք եւ իր ընկերները պատրաստ են իրենց ուժն ու կարողութիւնները տրամադրելու եթովպական դատին, ընդդէմ Իտալիոյ, Մուհամմէտ Սըտքի խնդրած է հիւպատոսէն որ զինուորագրութեան պայմանները հրատարակուին մամուլի միջոցաւ, կասկածներու տեղի չի տալու համար:

Կ'ըսուի թէ սուրիացի յայտնի օդանաւորդ Խայրէտտին էլ Լապպապիտի իմաց տուած է եթովպական կառավարութեան թէ պատրաստ է ծառայելու Եթովպիոյ օդանաւային ուժերուն մէջ, ընդդէմ Իտալիոյ:

Մուհամմէտ Սըտքի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.—Ես յարաբերութեան մտայ Գահիրէի եթովպական հիւպատոսին հետ եւ 250 նախկին պատերազմիկներու անունով ծառայութիւն առաջարկեցի: Երբ նպաստաւոր պատասխան մը ստանանք անմիջապէս պիտի մեկնինք Եթովպիա:

Երկու պատճառով մենք նախընտրեցինք Նէկուսի բանակին մէջ ծառայել:

Նախ մենք այս քայլը առնելու մղուեցանք գրաւում մը գտնելու համար: Մեզմէ շատերը անգործ են եւ ապրուստի միջոցներէ բացարձակապէս զրկուած: Մենք համոզուած ենք նաեւ թէ Հապէշիստանի դատը արդար դատ մըն է: Ձեմ կարծեր որ հոգատար իշխանութիւնը ընդդիմանայ մեր ծրագրին գործադրութեան: Օրէնքը մեզի իրաւունք կուտայ երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս ճամբորդելու: Մենք իբրեւ պարզ ճամբորդներ կը մեկնինք Պաղեստին, ուրկէ նաւ պիտի նստինք Եթովպիա մեկնելու համար: Հոգատար իշխանութիւնը չի կրնար արգիլել մեզի, գործադրելու, որ մեր օրապահիկը շահինք:

Սուրիոյ մարզպանին ընդհ. խարտուղարը

ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանի ընդհ. քարտուղար Պ. Լակարտ յունիս 30ին այցելեց Ճէպէլ Մուսա, ընկերակցութեամբ Անտիոքի թանգարանի տնօրէն Պ. Փրօստի եւ պտտեցաւ Սելեւկիոյ աւերակներն ու Վեսպասիանոսի եւ Տիտոսի հռչակաւոր փապուղին: Յետոյ անցնելով Ճէպէլ Մուսայի հայ գիւղերու մէջէն, կանգ առաւ Խըտըր պէկ, ուր ժողովուրդը համախմբուելով խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրաւ իրեն: Խըտըր պէկի մուտքին առջեւ յաղթական կամար մը շինուած էր ուրկէ աւանդական «տավուլ զուռնա»յով, Պ. Լակարտ առաջնորդուեցաւ պատմական սօսիին տակ, գետակի ափը եւ հիւրասիրուեցաւ շամփանիայով ու պտուղներով: Անտիոքի երեսփոխան Մ. Տէր Գալուստեան բարեգալուստի մաղթանք ըրաւ հիւրին: Գիւղը ամբողջ զարդարուած էր ֆրանսական եւ սուրիական դրօշակներով որոնց մէջ կը նշմարուէր նաեւ հայկական եռագոյնը:

Պ. Լակարտ, իր հետ ունենալով նաեւ Մ. Տէր Գալուստեանը անցաւ Պիթիաս, ուր պտոյտ մը կատարելէ վերջ մեկնեցաւ Անտիոք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր հեծելանուորդները կտրեցին էքս – լէ – Պէն — Կրընոպլը հանգրուանը (229 քիլոմեթր): Մրցորդները մեկնեցան առտուան ժամը 8.30ին կիզիչ արեւին տակ: Այս հանգրուանը որ ամբողջովին լեռնային էր եւ ժայռոտ, շատ յոգնեցուց հեծելանուորդները: էքս – լէ Պէնէն 30 քիլոմեթր անդին սկսաւ մենամարտը: Նիսցի Րուսսի (շրջիկ հեծեալնուորդ) կը սկսի փախչիլ, երկու վայրկեանի չափ ետ ձգելով ամբողջ խումբը: Իտալացի Գամուզօ (Լեռներու Թագաւորը) կարծելով թէ փախչողը իր հակառակորդը Վիէթթօն է, եւ չմարսելով անոր առջի օրուան (էվիան – էքս – լէ – Պէն հանգրուանին) տարած յաղթանակը, կը սկսի ինքն ալ վազել, լեռներէն վեր մագլցելով հեծելանիւը ուսին: Տաժանելի եւ վտանգաւոր հետապնդումէ մը յետոյ վերջապէս կը հասնի եռեւէն եւ ահա մենամարտ մը երկուքին միջեւ, գրաւելու համար Գալիպիէրի անցքը որ ունի 2568 մեթր երկայնութիւնն: Ֆրանսացին կը յաջողի շահիլ այս դժուարին անցքը:

Գամուզօ գտնելով անցքէն միս մինակ ճամբան կը շարունակէ եւ Կրընոպլը կը մտնէ առանձին 3 վայրկեան 30 երկվայրկեան առաջ, 229 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 33 վայրկեան, 13 երկվայրկեանէն: Իսկ երկրորդ կը հանդիսանայ իտալացի Մօրէլլի, երրորդ՝ Րուսսի, չորրորդ Պէրկամաչի:

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան: Գամուզօ, որ 18րդ տեղը կը գրաւէր, անցաւ 4րդ իր առջին ունենալով Իտալացիներ՝ Պէրկամաչին եւ Մօրէլլին 4 եւ 2 վայրկեան տարբերութեամբ: «Դեղին Շապիկը» միշտ կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս: Ասկէց վերջ ճակատագրական պայքարը պիտի մղուի իտալացի եւ պելճիքացի հեծելանուորդներու միջեւ, խլելու համար Շապիկը: Ասոնցմէ յետոյ կուգայ Ֆրանսացի համաշխարհային նախկին ախոյեան Ժօրժ Սփէչէր, որ անգամ մը շահած ըլլալով վարժ է ճամբաներուն:

Այս հանգրուանին մրցումը Ֆրանսացիներուն համար սեւ օր մը եղաւ, երբ ձայնասփիւռները հաղորդեցին ժողովրդական ախոյեան հեծելանուորդ ֆրանսացի Անթոնէն Մանեի անցուցած մեծ վտանգը: Մրցորդը ժայռերուն վրայ ինկաւ եւ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, ստիպուեցաւ հրաժարիլ: Շատ հաւանական էր որ շահէր շրջանը, որովհետեւ ընդհ. դասաւորման մէջ առաջինէն 4 վայրկեան տարբերութիւն ունէր: Մրցումը լքեցին նաեւ ֆրանսացի՝ Տանէլ, իտալացի՝ Վինեոլի, սպանիացի՝ Սփատա, Գրօզ եւ Ֆիլիպ (շրջիկ):

Երէկ, ուրբաթ կտրեցին Կրընոպլը – Գափ (102 քիլոմեթր) լեռնային ճամբան: Իսկ այսօր պիտի կտրեն Գափ – Տինեը (227 քիլոմեթր) ամբողջովին լեռնային: Հ. Ս.

ՏԻԿԻՆ Ե. ՋՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 10 Յուլիս.— Հանգանակութեան մասնակցած են.—

Մ. Հաւասեան 50 ֆր., Գազազեան, Օ. Պահտիարեան, Z. Benbassate 20ական ֆր., Յ. Պալօեան 15 ֆր., Ա. Թէրզիպաշեան, Ղ. Մարկոսեան, Ջ. Տարաղճեան, Խաչատուր Մ. Մանուկեան, Գ. Ճրճրեան, Տիկ. Ա. Աբգարեան, Կ. Այվազեան, Հ. Իզմիրլեան, Հ. Մելքոնեան, Mme. F. Caudubois, Mme. Roque, Պ. Ժ. Տէր Պօղոսեան, Հ. Սալմաստեան 10ական ֆր., Պ. Տէր Պօղոսեան, Բ. Տէր Պօղոսեան, Շ. Պինիատեան, Տիկ. Բալջաճեան, Գր. Պաճաքճեան, Ա. Աբգարեան, փոքրիկն Այվազեան, Mr. J. Augé, Mr. Denys, փոքրիկն Թագւորեան, Ոմն, Ոմն 5ական ֆր., փոքրիկն Գ. Աբգարեան, Mr. Nissim 3ական ֆր., Mr. Carger, Mr. Alcala, Mr. Blondy, Խամէրեան, Գ. Տէրէնտէրետն 2ական ֆր.:

Ընդհ. գումար՝ 341 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական Միութեան ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 14 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին Պար տը Փոսթ (Րիւ Գօլպէր): Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Միութեանս Պատ. նախագահ Պ. Տիրան Թէքէեան:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին կայարանի դիմացի սրճարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարդարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կարին» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. դրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէրի եւ Լիվանսի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Նրջ. ժողովի քննութիւն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 14 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 7ի «Դրօշակ»ի տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 14 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին իր գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ Վարանդեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 9ին Mon Caféի ներքնասրահը:

— oo —

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Պուլկարիոյ մէջ, իբրեւ մեղսակից հանրապետական խլրտումներու: Ամբաստանեալներուն մեծ մասը նախկին վարչապետ Կէօրկիեւի մարդիկն են: Կան նաեւ Մակեդոնացիներ:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջին պահուն լուսաբանութիւն մը ստացանք Պ. Ա. Իսահակեանի կողմէ, ի պատիւ Ալաղանի տրուած թէյասեղանին առթիւ: Պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց միթէ չէ՞ր կարող պատահել, որ Նէնէն այնքան տարուայ մէջ փոխուած լինէր: Բաւական տարիներ էին անցել այն օրից, որ անջատուած էինք միմեանցից: Միթէ չէ՞ր կարող պատահել, որ այն, թէեւ կիսավայրենի, բայց աշխոյժ եւ ձիրքերով հարուստ բնաւորութիւնը, մի առաքինի հոգեւորականի ազդեցութեան ներքոյ, մեղմանար, ազնուանար եւ բարի կրթութիւն ստանար: Ես նոյնպէս մի վայրագ եւ դեռնագործ էի: Բայց ինչպէս փոխուեցայ: Համբը ինձ բոլորովին այլ մարդ դարձրեց: Միթէ միեւնոյնը չէ՞ր կարող պատահել եւ Նէնէի հետ: Ծերունի սպասաւորի ասելով, նա գտնւում էր բժշկապետի, բնտանիքի մէջ: Գուցէ այդ ընտանիքը ազդել էր նրա վրայ. գուցէ հէնց նրանց հետ էր եկել, եթէ ոչ, ո՞վ կը բերէր նրան Սիբիր:

Վերջին ենթադրութիւնը ինձ աւելի հաւանական էր թւում: Բայց ես դեռ չէի տեսել այդ բժշկապետին եւ ոչ նրա կնոջը, թէեւ շատ անգամ այցելել էին ինձ մօտ: Ես այդ միջոցներում յիշողութիւնս կորցրած եմ եղել:

Խաչագողի արհեստը թողել էր իմ մէջ մի առանձին սրտմտութիւն, այն է՝ չուտով ըմբռնել ամենանուրբ ակնարկութիւնները եւ իսկոյն յարմարուել հանգամանքների հետ: Ես յիշեցի այն խորհրդաւոր խօսքերը, որ նա հեռանալու ժամանակ ասաց. «Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջ դրութեան մէջ չէ»...: Այդ խօսքերով կամեցաւ ծածկել նա, որ ես ճանաչեցի նրան, որ իմ եւ նրա մէջ եղել են հին յարաբերութիւններ: Այդ խօսքերով կամեցաւ արդարացնել իմ հոգու սաստիկ յուզմունքը, որը համարեց նա՝ իբր իմ ուղեղի անառողջ դրութեան արտայայտութիւն:

Ես տարակոյս չունէի, որ նա դարձեալ կ'այցելէ ինձ, եւ մի քանի օր շարունակ սպասում էի նրան: Մի անգամ նախասենեակից լսում եմ հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Այժմ ի՞նչ դրութեան մէջ է խելագարը:

— Բաւական հանգիստ է:

— Խեղճ տղայ... նա դեռ շատ ջահիլ է...:

— Եւ պատուական մարդ է:

— Երկիւղ չկա՞յ նրա մօտ մտնելու:

— Զգուշութիւնը վատ բան չէ:

— Ուրեմն կապեցէք նրան:

Ծերունի սպասաւորը ներս մտաւ, ինձ կաշկանդեց: Քանի րոպէից յետոյ ներս մտաւ եւ նոյն օրիորդը: Այդ Նէնէն էր, իսկ եւ իսկ Նէնէն:

Այժմ ես իմ կատարեալ դերի մէջն էի, ոչ իբրեւ կեղծ խելագար, այլ իսկապէս ինձ տիրեց մի տեսակ խելագարութիւն: Ես մոռացայ բոլոր այն պայմանները, որով նա սկզբից նախազգուշացրել էր ինձ: Ես ամէն բան մոռացայ եւ միայն տեսնում էի իմ առջեւ սիրելի աղջկան, որին նուիրել էի իմ սրտի ամենաջերմ զգացմունքները,— տեսնում էի, եւ կատաղութիւնը տիրում էր ինձ, թէ ինչո՞ւ ես չէի կարող գրկել նրան, ինչո՞ւ չէի կարող ասել. «ահա մենք դարձեալ գտանք միմեանց, ապրենք միասին եւ կեանք վայելենք»...: Եթէ առաջուայ ուժս կորցրած չլինէի, ես անպատճառ կը կոտրատէի այն շղթաները, որոնցմով կապուած էին իմ ձեռքերն ու ոտները, եւ նրան կը սեղմէի իմ կուրծքին, ասելով, «մենք այլեւս չենք բաժանուի միմեանցից»...: Բայց ես միայն գոռում էի, գոչում էի, աղաչում էի արձակել ինձ, սպառնալիքներ էի կարդում, այս կողմ ու այն կողմ էի նետւում, խնդրում էի Նէնէից, որ գոնէ ինքը մօտենայ ինձ: Նա քաշուեցաւ դէպի դուռը ասելով.

— Խղճալիի դրութիւնը ամենեւին չէ փոխուել...:

— Նա միայն ձեզ տեսնելու ժամանակ այսպէս անհանգիստ է լինում... նկատեց ծերունի սպասաւորը:

— Այդ իրաւ է... պատասխանեց օրիորդը առանց շփոթուելու:— Խելագարները զանազան տեսակ ցնորքներ ունին. դա, երեւի, իմ մէջ գտնում է նմանութիւն մի որ եւ է ցէ կնոջ, որի հետ կապեր է ունեցել:

— Ճշմարիտ է, խելագարները զանազան տեսակ ցնորքներ ունին,— համաձայնեցաւ ծերունի սպասաւորը:— Մենք ունենք մէկը, որ ամէն անգամ ինձ տեսնելիս, յարձակւում է իմ վրայ, որ կոտրէ ինձ: Միւս սպասաւորները նրա մօտ մտնելու ժամանակ հանգիստ է: Նա միշտ երեւակայում է մի ինչ որ ընկերին, որ նրան մատնել է, եւ իմ մէջ նրա նմանութիւնն է գտնում:

Օրիորդը կռացաւ եւ հազիւ լսելի ձայնով ասաց ծերունու ականջին.

— Տեսէք, եթէ ես այժմ երեսս ծածկեմ եւ մօտենամ նրան, նա այլեւս ոչինչ չի անի:

Ես, իրաւ, որ այժմ հանգիստ էի, հասկանում էի նրա դիտաւորութիւնը, հասկանում էի, որ իմ անխոհեմ վարմունքով մատնում էի նրան: Նա երեսի քօղը ցած ձգեց եւ կամաց մօտեցաւ փոքրիկ սեղանին, որ դրած էր իմ գլխի մօտ: Նրա վրայ մի ամանի մէջ ջուր էր դրած եւ մի կտոր հաց: Նա վերառեց ջրի ամանը, հոտոտեց եւ, դառնալով դէպի սպասաւորը, ասաց.

— Այդ ջուրը բոլորովին թարմ չէ, պէտք է փոխել:

— Կը փոխեմ, օրիորդ,— պատասխանեց ծերունին:

— Այս րոպէիս փոխեցէք:

Ծերունին վերառեց ամանը եւ ուզաւ:

Նա շրթունքը մօտեցրեց իմ [ա]կ[ա]նջին եւ հազիւ լսելի ձայնով ասաց.

— Կարդա այդ տոմսակը եւ սպա[սիր] ինձ...:

Նա դրեց իմ բարձի տակին մի [թուղ]թի կտոր: Կորիդորից լսելի եղաւ ծերունի սպասաւորի ծանր քայլերի ձայնը: Նէնէն հեռացաւ ինձանից եւ նստեցաւ դրանը: Ծերունին բերեց ջուրը, դրեց իւր տեղում:

Նա կրկին անգամ նայեց իմ երե[սին] եւ հեռացաւ: Ախ, որքան սրտաշա[րժ] խօսքեր կային այդ լուռ նայուածք[ի] մէջ... Դրսից լսելի եղաւ նրա պատուէրը սպասաւորին.

— Հիմա կարող էք արձակել նրա[ն], միայն ոտները կապած պահեցէք:

Ծերունին ներս մտաւ, բաց ա[րեց] իմ ձեռքերն ու ոտները, եւ դուրս գ[ալով] նաց, իւր ետեւից դուռը կողպել[ով]:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 14 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2860

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՇԱՒԱԼՈՒՄԸ ՏՕՆ ՕՐՈՎ

Մարտական ուժերու, եթէ ոչ ժանիքներու ցուցադրութեան օր մը պիտի ըլլայ այսօրուան տօնը, Յուլիս 14:

Մարտական ուժ՝ երեք ուղղութեամբ,— Աջ թեւ, ձախ թեւ եւ կառավարութիւն:

Արդարեւ, կառավարութիւնն ալ կ'ուզէ չափել իր ուժերը եւ իր հեղինակութիւնը պարտադրել բոլորին, պատմական շրջանի մը մէջ, ուր այնքան խռոված են հոգիները:

Փարիզի մէջ, կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն ոչ միայն ոստիկանութեան բոլոր դասերը եւ հանրապետական պահակները, այլ եւ ամբողջ քաղաքապահ զօրքը:

Աջակողմեան թերթ մը մասնաւոր գոհունակութեամբ կը յիշէ վերջին պարագան, դիտել տալով.

—« Պատերազմական նախարարը փոխանակ ծածկելու յուլիս 14ի ֆրանսական բանակը, փոխանակ Մեծ եւ Փոքր Պալատներուն միջեւ խեղդելու Մառնի եւ Վէրտէօնի դրօշները, առտուն Փարիզի ամբողջ պահակազօրքը շարել պիտի տայ Էթուալէն մինչեւ Թռնիզոնը, մինչ օդանաւային երիտասարդ բանակը, որ վերակազմուեցաւ Զօր. Տէնէնի կողմէ, պիտի տարածէ իր թեւերը: Հրեղէն Խաչերը, «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը, Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւնները եւ «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը հրաւիրած են իրենց հետեւորդները՝ գալ ծափահարել մեր զինուորները, յաղթապանծ պողոտային երկայնքը:

Կէս օրէն յետոյ, բանակը չպիտի միջամտէ բարեկարգութեան կարգադրութեանց: Այդ իր գործը չէ: Բայց պատերազմական նախարարը, անշուշտ միտքը բերելով մարաջախտ Լիօթէի աւանդական խօսքը, առտուն իր ուժը պիտի ցուցնէ, որպէսզի իրիկունը զայն գործածելու պէտք չունենայ »:

Ահա թէ ի՛նչ հոգեբանութիւն կը մշակեն աջերը, օգտուելով օրուան մթնոլորտէն:

Ամուր թաթի, բռունցքի տիրապետութեան երգն է որ կ'երգեն անոնք, ընդդէմ մասոնական եւ միջազգային հոսանքներուն:

Այդ երգը երգած ատեն, անոնք ոչ միայն կը փառաբանեն բանակն ու նախկին ռազմիկները, այլեւ չնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ազգայնական կազմակերպութեանց, մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչերու աճման եւ զօրացման մասին:

Գնդ. տը Լա Ռօքի բերնէն թռած թիւ մը,— 320,000 անդամ — արդէն դարձեր է աւետաբեր պատգամ ապագայ յաղթանակներու...

Ամփոփուելով օրուան տօնին վրայ, դիտելի է որ երկու կողմերն ալ, աջ թէ ձախ, այս տարի կը փորձեն մասնաւոր բովանդակութիւն մը դնել յուլիս 14 ին մէջ:

Այս տեսակէտէն, շատ աւելի ուշագրաւ է «Ժողովրդական Ճակատ»ին (ձախ) դիրքը:

Այն օրէն ի վեր որ միասին կը գործեն ընկերվարականներն ու համայնավարները — տարին լրացաւ արդէն — աւելի ամփոփ, յստակ եւ թանձրացեալ առաջադրութիւններ կ'երեւան իրենց քաղաքական պայքարներուն մէջ:

Այս ոգին նորէն չերեւեցաւ յուլիս 14ի տօնին առթիւ արձակուած նշանախօսքերու մէջ:

Ի հարկէ հիմնական տարբերութիւններ կան, միշտ, ձախակողմեան զանգուածի երկու գլխաւոր թեւերուն, ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ:

Բայց, չեշտի եւ երանգի տարբերութիւնները իրար կը խառնուին յաճախ, երբ կարգը կուգայ գործնական պայքարներու:

Իրենց կազմած ճակատին անունն անգամ — «Ժողովրդական» — ինքնին կը նշանակէ աւելի լայն եւ հասուն ուղեգիծ:

Երկու հոսանքներուն օրկանները աւելի շատ «ժողովուրդ»ին է որ կը խօսին, քան «պրոլետարիատ»ին: Գոնէ յուլիս 14ի առթիւ:

Լէօն Պլում «Ճշմարիտ Ֆրանսա»ն կը ներկայացնէր երէկ, փառաբանելով ժողովուրդն ու հայրենասիրութիւնը.

—« Ի՜նչ սքանչելի ժողովուրդ: Ի՜նչ վէս հպարտութեամբ պիտի դիտենք մենք զայն վաղը... Ան արժանի էր իր նուաճած ազատութեանց եւ գիտցաւ պահել զանոնք, որովհետեւ արժանի էր անոնց: Երբ պատմութեան վրայ կը նային այս երեսէն, հայրենասիրութիւնը իսկապէս աւելի դիւրին է մեզի համար ուրիշներէն: Որովհետեւ ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը հպարտութիւնն է այն մեծագործութեանց զորս կատարած են մեր նախահայրերը մեզմէ առաջ, անոնց գործը երկայնաձգելու եռանդն ու կամքն է...

... Վաղը եռագոյն դրօշը, Վալմիի եռագոյնը, պիտի ծածանի կարմիր դրօշին հետ քով քովի: «Մարսէյեզ»ը, այն որ երգուեցաւ օգոստոս 10ին, պիտի հնչէ «Էնթէրնասիօնալ»ին հետ միաժամանակ: Եւ միեւնոյն ատեն պիտի թնդան երկու պատմական պղաղակները. — Կեցցէ՜ Ազգը, եւ կեցցէ՜ Յեղափոխութիւնը »:

Թերեւս ճարտասանական համարուին այս կանչերը: Հարցը այն է որ, յետաշրջական, այսպէս կոչուած ֆաշական ալիքներու մակընթացութեան դիմաց, ձախակողմեան հոսանքներն ալ երբեմն կ'ամփոփեն իրենց առագաստները: Կը նախընտրեն կանգ առնել իրական գետնի վրայ, կանխելու համար աւելի ծանր վտանգներ:

Անոնց համար՝ այսօր մեծագոյն երջանկութիւնն է միացեալ ճակատին իրականացումը, որուն փառքը անգամ մը եւս պիտի թնդացնեն այսօր, Ֆրանսայի բոլոր պողոտաներուն վրայ:

Արդարեւ, ուժերու ծաւալման եւ բաղդատութեան գերագոյն փորձ մըն է որ պիտի կատարուի այսօր, ի նախատեսութիւն ապագայ դէպքերու:

Անշուշտ իմաստ մը ունի Պասպիւսի խօսքը.— « 1935 յուլիս 14ը Ֆրանսայի մէջ պիտի ըլլայ ոչ միայն Պասթիյի գրաւման տարեդարձը, այլ եւ ժողովրդական Ճակատի գերիշխան օրը »:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՑՈՅՑԵՐ ԱՅՍՕՐ, ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԱՌԹԻՒ

Անխնայ պիտի արտաքսուին այն օտարականները որ կը մասնակցին ցոյցերուն

Հակառակ զանազան մտավախութեանց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ խաղաղութեամբ պիտի վերջանան յուլիս 14ի ցոյցերը, որոնց համար արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին շաբաթներէ ի վեր: Բոլոր հոսանքներն ալ հանդարտութեան կոչեր ուղղած են իրենց հետեւորդներուն, որպէսզի բարեկարգութիւնը չխանգարուի: « Ժողովրդական Ճակատ»ը մանրամասն ուղեցոյց մը կազմած է, հակաֆաշական վիթխարի թափօրին կանոնաւորութեան համար: Միւս կուսակցութիւններն ու խմբակցութիւններն ալ անհրաժեշտ հրահանգները ուղղած են: Արմատական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը յանձնարարէ քալել «ազգին դրօշին ետեւէն, կազմելով զանգուածային թափօր մը, խաղաղութեամբ, բարեկարգութեամբ եւ արժանաւորութեամբ»:

Նախկին ռազմիկներու ազգ. միութեան Փարիզի վարչութիւնը վստահ ըլլալով թէ բարեկարգութիւնը պիտի պահպանուի «եւ ազգային տօնը չպիտի խանգարուի հակահայրենասիրական ցոյցերով, կը պահանջէ իր անդամներէն յուլիս 14ը տօնել ծափահարելով բանակը, որ, իրենց համար, խորհրդանշանն է հանրապետութեան եւ Ֆրանսայի»: Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ նախկին ռազմիկները հանդարտ պիտի մնան, «ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՊԱՏՐԱՍՏ՝ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒ ԿՈՉԻՆ, ԵԹԷ ԿԱՐՄԻՐ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՓՈՐՁԷ ԲՌՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՎ ՄԸ ՊԱՐՏԱԴՐԵԼ ԻՐ ՈՒԺԸ»:

⁂ Ներքին նախարարութիւնը կ'ազդարարէ պաշտօնական զեկոյցով մը.— Ներքին նախարարը հրահանգած է ԱՆՑԱՊԱՂ ԱՐՏԱՔՍԵԼ այն օտարականները որ կը մասնակցին քաղաքական ցոյցերու, հրապարակին վրայ:

Վեց հարիւր օդանաւ, 50,000 զինուոր

Պաշտօնական տօնակատարութիւնը շաբաթ իրիկուն սկսած ըլլալով, պիտի տեւէ մինչեւ երկուշաբթի: Տօնակատարութիւնը իր գագաթնակէտին պիտի հասնի այսօր, կիրակի, առտուն եւ կէսօրէն յետոյ: Տարիներէ ի վեր չտեսնուած պատկառելի զօրահանդէս մը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ, Յաղթական Կամարին շուրջը: Միեւնոյն ատեն վեց հարիւր օդանաւեր պիտի սաւառնին քաղաքին վերեւ:

Քաղաքական ցոյցերը պիտի սկսին կէս օրէն յետոյ: Ձախակողմեան հոսանքներու թափօրը պիտի կազմուի քաղաքին արեւելեան կողմը, Պասթիյէն մինչեւ Փօռթ Վէնսէն, իսկ աջակողմեանը՝ գլխաւորութեամբ Հրեղէն Խաչի, արեւմտեան կողմը եւ քիչ մը աւելի ուշ, արծարծելու համար Անծանօթ զինուորի դամբարանին մշտնջենական բոցը:

⁂ Վերջին օրերս մանր մունր ընդհարումներ պատահեցան երկրին զանազան մասերուն մէջ, հակառակորդ հոսանքներու միջեւ: Հինգշաբթի գիշեր Վալանսիէնի մէջ ընդհարեցան Հրեղէն խաչի հետեւորդներն ու ձախերը: Այս առթիւ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ քաղաքական խորհուրդի անդամ մը:

⁂ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ երիտասարդ հայրենասէրները թռուցիկներ պիտի ցրուեն օդանաւերով:

Օդանաւային նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բազմաթիւ թռիչքներ պիտի կատարուին քաղաքին վրայ, առտուն եւ իրիկուան դէմ, եւ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի ընդհարումներ չպատահին օդին մէջ կամ գետնի վրայ: Ասոր համար, ժամը 6էն 24 մասնաւորներու արգիլուած է թռիչքներ կատարել կարգ մը կէտերու վրայ:

Ռումանիոյ թագաւորին եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալին տեսակցութիւնները

Եւրոպայի քաղաքական շրջանակները շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորին եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 12ին, Պուքրէշ, Սինայայի ամարանոցին մէջ: Թէեւ ո եւ է նախարար չէր ընկերանար խնամակալ իշխանին, ինչպէս կ'ըլլայ պաշտօնական այցելութեանց ատեն, բայց երկու վեհապետները լայնօրէն խօսեցան քաղաքական հարցերու մասին: Խօսակցութեանց ներկայ էր Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Թիթուլէսքու: Կը հաւաստեն թէ տեսակցութիւնը խոր ազդեցութիւն պիտի ունենայ Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան քաղաքականութեան վրայ: Օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են եղած չեխոսլովաքեան դաշինքը եւ Հապսպուրկեան գերդաստանին աքսորի վճռին ջնջումը: Պուքրէշէն Լոնտոն հասած հեռագիրներու համաձայն, թագաւորն ու խնամակալ իշխանը համաձայնած են թէ Հապսպուրկեան իշխանի մը վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ՝ պատերազմի պատճառ պիտի համարուի: Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ վարիչները չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը՝ այս մասին: Կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ Փոքր Համաձայնութեան երրորդ անդամը՝ Չեխոսլովաքիա կը նախընտրէ որ Հապսպուրկեան իշխան մը Աւստրիոյ թագաւոր հռչակուի, քան թէ Աւստրիա Գերմանիոյ միանայ:

Իշխան Փօլ Կարոլ թագաւորին հիւր պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի, յետոյ պիտի վերադառնայ Պուքրէշ: Այս առթիւ պիտի տեսակցի Յունաստանի պատերազմական նախարարին՝ Զօր. Քոնտիլիսի հետ, որ Պուքրէշ հասաւ երէկ, խորհրդակցելու համար միապետութեան վերահաստատման մասին: (Իշխան Փօլի կինը՝ Օլկա, անդամ է Յունաստանի արքայական գերդաստանին):

Պելժիան ալ ճանչցաւ Խ. Միութիւնը

Յուլիս 12ին վերահաստատուեցան Պելժիոյ եւ Խ. Միութեան դիւանագիտական յարաբերութիւնները, նամակներու փոխանակութեամբ, ընդմէջ Փարիզի պելժիական եւ խորհրդային դեսպաններուն: Պելժիական դեսպանը իր գրած նամակին մէջ կը շեշտէ.— « Մեր երկու երկիրներուն դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումը յաջողութեամբ պիտի նպաստէ մեր երկու երկիրներուն տնտեսական գործունէութեանց զարգացման»: Նոյն զգացումները կը յայտնէ խորհրդային դեսպանը, իր պատասխանին մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐ »

Երբ առաջին անգամ լսեցի թէ «Աշխարհական Թուրք Քրիստոնեաներու Միութիւն» մը կազմուեր է Պոլսոյ մէջ, երբեք մտքէս չանցաւ թէ Հայերը կրնան մեծամասնութիւն կազմել կամ նախաձեռնութիւն ստանձնել:

Մինչդեռ կը հաստատուի թէ՝ հիմնադիրներն ալ, վարչութիւնն ալ Հայեր են, երեւելի թէ աներեւոյթ:

Այսպէս, նոր Միութեան հիմնադիր – նախագահն է՝ ոմն Դաւիթ Սավուլեան, որ անունն ալ տանկացուցեր եւ վերածեր է Դաւիթ Սավուլ Եըլմազի, ընդհ. խաշուակալը՝ Լեւոն Արզումանն, գանձապահը՝ Արամ Սէրգէլ, անդամները՝ Տոքթ. Վէնսան Գասապ (Վիչէն Գասապեան), Բարսեղ Ապանի եւ Պիմէն Զարդար (ծանօթ գրավաճառը):

Այս եօթը հոգիէն վարչութեան մէջ կը գտնուի մէկ Յոյն, ընդհ. քարտուղար Թրիանտափիլօս, որ իբրեւ մականուն ընտրած է Եըլտըրըմ:

Ուրեմն պատմութիւնը պիտի արձանագրէ որ, ինչպէս շատ մը «միսիա»ներու մէջ, այս ճակատին վրայ եւս առաջնութեան մրցանիշը կոտրեցին Հայերը:

Չէ՞ որ այս քարն ալ հիմ բռնեց:

1934 սեպտեմբերին, հռչակաւոր Տոքթ. Վիչէն Գասապեանը նամակ մը կը հրատարակէր Պոլսոյ «Վագըթ»ին մէջ (այժմ «Գուրուն»), «Հա՞յ թէ թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ » խորագրին տակ:

Ուրախութեամբ իմանալով որ 8–10 հայ երեւելիներ դիմում կատարած են, օգնաւ մը նուիրելու համար, այս հանրածանօթ սրիկան դիտել կուտար.

— « Սակայն փափաքելի էր որ այս ձեռնարկը կատարողներուն « Հայ հայրենակից» չըսուէին, եթէ երբեք զատորոշութեան մը պէտք կայ, « Թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ » (Թիւրք խռիստիան կրէկօրիէնլէր) ըսուէր»:

Միեւնոյն ատեն կը յորդորէր որ հայրերն ու մայրերը «հոգի տան, իրենց զաւակները թուրք դպրոցներու մէջ մեծցնելու եւ կարդացնելու համար »:

Զափազանց պերճախօս էր իր բողոքը, այս առթիւ.

— « Այս շրջանին մէջ ի՞նչ ըսել է մասնաւոր վարժարան»: (Փոքրամասնութեանց դպրոցներ):

Մինչ տոքթորը կը շարունակէր իր առաքելութիւնը, արբանեակներ ալ ճարելով, 1935 մարտին, Աֆիոնի եպիսկոպոսական պայ Պերն Թիւրքէրն (Քէբէքնեան) էր որ, իր ընտրութեան առթիւ, կամացուկ մը կը սահեցնէր նոր բանաձեւը.

— « Ես այն համոզումն ունիմ որ դարերէ ի վեր այս երկրին մէջ գտնուող եւ ՀԱՅ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ» եւայլն:

Ըսելով – ըսելով պատրիարքն ու ազգ. վարչութիւնն ալ խելքի բերին:

Ատենէ մը ի վեր, երկուքն ալ իրենց զեկոյցներուն մէջ կը գրեն «Թուրք Հայեր »:

Ինչպէս կ'երեւայ, տակաւին լաւ չեն սորված իրենց դասը:

Բայց, ո՞ր օրուան համար է նոր թաթը, «Թուրք քրիստոնեաներու միութիւնը», իբրեւ մարմնացեալ Փափա Էֆթիմ:

Վարչութեան անդամներուն մականունները իսկ շանթեր են.—

Դաւիթ Սավուլ Եըլմազ, Արամ Սէրգէլ, Վէնսէն Գասապ, Բարսեղ Ապանի, Թրիանտափիլ Եըլտըրըմ...

ՎԱՀԷ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Բարեգործականի դրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, յուլիս 11 թուակիր.—

Ինչպէս մեր վերջին զեկոյցներով յայտնած էինք, պէտք եղած դիմումները կատարեցինք փութացնելու համար ներգաղթի գործողութիւնները, եւ ուրախ ենք յայտնելու որ Երեւանէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը որոշած է վերսկսիլ ներգաղթը:

Թէեւ որոշուած չէ ներգաղթողներու թիւը եւ թուականը, բայց կը կարծենք որ առաջին խումբը պիտի բաղկանայ 1200 աշխատաւոր գաղթականներէ, գլխաւորաբար Հայաստանի մէջ ազգաններ եւ Նուպարաշէնի մէջ թաղամասեր կառուցանող հայրենակցականներու ցանկերուն համաձայն: Քաղ. Շահվերտեան այս անգամ եւս ներգաղթի լիազօր նշանակուած ըլլալով, մօտերս կ'առաջնորդէ Եւրոպա:

Հետեւաբար ներգաղթի մանրամասնութիւնները պիտի ծանուցուին յետագային, լիազօրին հետ խորհրդակցութիւններ կատարուելէ վերջ:

Միութեանս կեդր. վարչութիւնը այդ բարեդէպ կարգադրութեան մէջ տեսնելով նոր խումբերու եւս ներգաղթի հաւանականութիւնը, Խ. Հայաստանի կառավարութեան գործը դիւրացնելու մտադրումով որոշում կայացուց, առաջին խումբին մասնակցող չքաւոր ներգաղթողներու ծախքերը հոգալով հանդերձ, յառաջիկային համար եւս իր սովորական հասոյթներուն մէկ մասը այդ կենսական նպատակին յատկացնել, եւ առ այդ ի հարկին իր ձեռնարկները եւս պակսեցնել, ինչպէս նաեւ նոր թափով մը հետապնդել ներգաղթի հանգանակութիւնը որ կանգ առած էր:

Մահ Պ. Երուանդ Աղաթոնի

Նիսէն մեզի կը հաղորդեն մահը Պ. Երուանդ Աղաթոնի, որ անկողին ծառացած էր տարիներէ ի վեր:

Հանգուցեալը ծանօթ էր իբրեւ քաջ հողագէտ եւ հիմնադիր Բարեգործական Միութեան: Եղած է հողագործական քննիչ՝ Թուրքիոյ մէջ, յետոյ անցած է Եգիպտոս, ուր շինեց իր դիրքն եւ հարստութիւնը:

Թունդ ազնուապետական եւ մոլեռանդ հակադաշնակցական, Բարեգործականի եւ հանրային կեանքի մէջ ալ այդ ոգին կ'արծարծէր գրչով եւ գործքով, մանաւանդ վերջին տարիներուն: Հրատարակած է կարգ մը հողագիտական գրքոյկներ, եւ կարեւոր գումարներ նուիրած՝ Բարեգործականին: Ութսունը անցած էր, եւ բնիկ Բալուցի:

Անկէնի ջերմուկներուն բացումը

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ Անկէնի վերաշինեալ ջերմուկներուն բացումը: Ներկայ էր նաեւ հանրապետութեան նախագահը: 14,500,000 ֆր. ծախսուած է վերաշինութեան համար, որուն շնորհիւ այցելուները պիտի կրնան մեծապէս օգտուիլ հանքային ջուրերէն: Տասներկու աղբիւրներ կը գտնուին Անկէնի հովիտին մէջ: Ջուրերը ծծմբային – կրային են, 10 — 14 աստիճան տաքութեամբ: Ծծումբին համեմատութիւնը կը տարբերի համաձայն աղբիւրին: Վաթսուն խուցեր շինուած են նոր շէնքին մէջ, որ օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով: 1773էն ի վեր ծանօթ են Անկէնի ջուրին բուժիչ յատկութիւնները, որոնք նոյն տարին երեւան հանուեցան հայր Բօթի կողմէ եւ Գիտութեանց Ակադեմիային հաղորդուեցան 1776ին: Բուն ջերմուկը բացուեցաւ 1821ին, ունենալով նշանաւոր այցելուներ: Մեծ անկում կրեց վերջին պատերազմին, եւ այժմ յոյս կայ որ շատ աւելի ժողովրդականութիւն վայելէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Լալկան գարունէ մը վերջ, ամպրոպային ամառ մը:

Արեւին գօլը կը մտնէ թոքերուդ մէջ ու կարծես պիտի խեղդէ քեզ: Թթուածինը կը նուազի: Կը դժուարանայ շնչառութիւնը: Ու թմրութիւն մը, ու խռովք մը:

— Այս գիշեր փոթորիկ կայ...

Իլյա Էրէնպուրկ, իբրեւ պատգամաւոր Գրողներու Միջազգային Համագումարին, երբ կը նստի թղթակցութիւն մը գրելու Իզվեստիային, նեղուած՝ Փարիզի յանկարծական տաքէն եւ ծանր մթնոլորտէն, կը գրէ.

— Այս գիշեր փոթորիկ կայ...

Եւ անմիջապէս կ'աւելցնէ, թէ ուրիշ փոթորիկ մը եւս կը պատրաստուի ընկերային կեանքի հորիզոնին ետեւ: Այդ փոթորիկին սպառնալիքն էր որ Փարիզ հաւաքեց աշխարհի մտաւորականները, — գրողները:

Արդարեւ 38 երկիրներէ (ըստ ոմանց՝ 14 երկիրներէ) 230 պատգամաւորներ հասեր էին Փարիզ, Յունիսի վերջը, խորհրդակցելու «մշակոյթի պաշտպանութեան մասին»:

Համագումարը տեւեց 5 օր (21-25 Յունիս):

Կուտանք օրակարգները, որ քննութեան առնուեցան 11 նիստերու մէջ:

21 Յունիս, կէս օրէ վերջ.— Բացում (Անտրէ Ժիտ):

21 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9. Կը նախագահեն Անտրէ Ժիտ եւ Անտրէ Մալրօ: Օրակարգ՝ Մշակութային ժառանգութիւն:

Զեկոյցներ՝ Ֆորսթըր (Անգլիա), Պրեխթ (Գերմանիա), Քիշ (Գերմանիա), Ա. Թոլսթոյ (Ռուսիա), Ժ. Պէնտա (Ֆրանսա), Լուի Արակոն (Ֆրանսա), Լուպոլ (Ռուսիա), Քասսու (Ֆրանսա):

Վիճաբանութիւն:

22 Յունիս, կէս օրէ վերջ.— Կը նախագահեն Ուալտօ Ֆրէնք եւ Լուի Արակոն: Օրակարգ՝ Գրողին դերը Ընկերութեան մէջ: Զեկոյցներ՝ Հըքսլի (Անգլիա), Սթրէչի (Անգլիա), Անտէրսըն-Նեքսօ (Տանիմարքա), Քարէն Միքայէլիս (Տանիմարքա), Իվանով (Ռուսիա), Ա. Քէր (Գերմանիա), Թոլլեր (Գերմանիա), Փ. Ապրահամ (Ֆրանսա):

Վիճաբանութիւն:

22 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9.— Կը նախագահեն Հայնրիխ Ման և Ժան Ռիշար Պլոք: Օրակարգ՝ Անհատը: Զեկոյցներ՝ Անտրէ Ժիտ (Ֆրանսա), Պրոտ (Գերմանիա), Իլյա Էրէնպուրկ (Ռուսիա), Անտրէ Մալրօ (Ֆրանսա), Մուսիլ (Աւստրիա), Քրըվէլ (Ֆրանսա), Թէպրասք (Հոլանտա):

Վիճաբանութիւն:

23 Յունիս, կէսօրէ ետք.— Կը նախագահեն Հ. Պարպիւս եւ Փ. Նիզան: Օրակարգ՝ Քաղաքակրթութիւն (humanisme): Զեկոյցներ՝ Ուալտօ Ֆրէնք (Միացեալ-Նահանգներ), Ռ. Սէնտէր (Սպանիա), Տիւպուան (Ֆրանսա), Եագուպ Գատրի (Թուրքիա), Լիւք Տիւրթէն (Ֆրանսա), Պեխէր (Գերմանիա), Ֆրիտման (Ֆրանսա):

Վիճաբանութիւն:

23 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9.— Կը նախագահեն Ֆորսթըր եւ Կէէննօ: Օրակարգ՝ Ազգ եւ մշակոյթ: Զեկոյցներ՝ Պարպիւս (Ֆրանսա), Ուիլերմս-Էլիս (Անգլիա), Միկլիտէնկօ (Ռուսիա), Կոլտ (Միացեալ-Նահանգներ), Սէկըրս (Գերմանիա), Ա. Շանսոն (Ֆրանսա), Տարիձէ (Վրաստան), Ցարա (Ֆրանսա):

Վիճաբանութիւն:

24 Յունիս, կէսօրէ ետք.— Կը նախագահեն Անտէրսըն-Նեքսօ և Կիյէու: Օրակարգ՝ Շարունակութիւն վիճաբանութեանց:

24 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9.— Կը նախագահեն Սփորցա եւ Մուսինաք: Օրակարգ՝ Ստեղծագործութեան հարցերը եւ մտածման ազնուականութիւնը: Զեկոյցներ՝ Հայնրիխ Ման (Գերմանիա), Ֆէօխտվանկէր (Գերմանիա), Տիխոնով (Ռուսիա), Մուսինաք (Ֆրանսա), Լահուտի (Ռուսիա), Կէկէն-Տրէյֆիւս (Ֆրանսա), Նէզվալ (Չեխոսլովաքիա), Լընորման (Ֆրանսա):

Վիճաբանութիւն:

25 Յունիս, առտուան ժամը 10.— Կը նախագահէ Անտրէ Մալրօ: Օրակարգ՝ Կազմակերպական հարցեր:

25 Յունիս, կէսօրէ ետք.— Կը նախագահէ Եագուպ Գատրի: Օրակարգ՝ Շարունակութիւն երկուշաբթի օրուան վիճաբանութեանց: Զեկոյցներ՝ Փուլայլ (Ֆրանսա), Հումմ (Գերմանիա), Կիրշոն (Ռուսիա), Ուհսէ (Գերմանիա), Սիլօ (Չինաստան), Կանտորովից (Գերմանիա), Քլաուս Ման (Գերմանիա), Վայնէրթ (Գերմանիա), Եփ. Լասթ (Հոլանտա), Տիկ. Մակտըլէն Փազ (Ֆրանսա):

25 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին.— Կը նախագահեն Ա. Թոլսթոյ եւ Ա. Շանսոն: Օրակարգ՝ Մշակոյթի պաշտպանութիւնը: Զեկոյցներ՝ Անտրէ Ժիտ (Ֆրանսա), Մաքսիմ Կորքի (Ռուսիա), Պարպիւս (Ֆրանսա), Մալրօ (Ֆրանսա), Կէէննօ (Ֆրանսա), Բաբէլ (Ռուսիա), Թոլլըր (Գերմանիա), Տոպլին (Գերմանիա):

Փակում.— Անտրէ Մալրօ:

X

Մաքսիմ Կորքի էր չեկած, իսկ Քրըվէլ մեռաւ վերջերս: Անոնց զեկոյցները կարդացուեցան դիւանին կողմէ: Ռոմէն Ռոլան ողջոյնի գրութիւն մը ղրկած էր:

Բոլոր զեկոյցները, գրաւոր, պատրաստուած էին առաջուընէ, կարելիութիւն ստեղծելու համար թարգմանելու: Այսուհանդերձ դիւանը չկրցաւ արագ կատարել իր գործը եւ մամուլին տալ ընդհանուր զեկոյց մը: Այնպէս որ պարբերաթերթերը, յուսահատ, իրենց լրաբերներուն տպաւորութիւններէն զատ, հրատարակեցին այն ճառերը միայն, որոնք ինկան իրենց ձեռքին տակ: Մեծ պարբերականները տակաւին չեն արտայայտուած համագումարին աշխատանքներուն մասին:

Հաւաքած եմ ճառերուն մեծ մասը, այլ մանաւանդ գլխաւորները: Պիտի ներկայացնեմ զանոնք՝ միացնելով մեր քննադատութիւնները:

Թէ ճառերուն եւ թէ վիճաբանութիւններուն ընթացքին ծագեցան հարցեր, որոնց մասին կարելի է գրել հատորներ: Իմ նպատակս պիտի ըլլայ համագումարին ընդհանուր մտահոգութիւններուն մէջէն դուրս հանել եւ ներկայացնել կարգ մը խմբակցութիւններ, այլ մանաւանդ վիճաբանութիւն մը, որ ցոյց կուտար կողմերէն մէկուն մտաւորական աղքատութիւնը եւ քաղաքական քարոզչութեան եռանդը, միւսին փիլիսոփայական ծանր հրետանին եւ սկեպտիկ կեցուածքը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱԺԱԿԱՃԱՌ

Գիւղական փոքրիկ դրախտի մը մէջ, նստեր ենք հիւղակին առջեւ: Կէս օր է: Նոր է աւարտեր սեղանը: Ումպ առ ումպ կը խմենք անուշահամ ըմպելին ու կը խօսինք:

Պարտէզը կը յորդի ծաղիկներով ու երաժշտութիւնը կը խառնուի բոյրերուն:

Արեւը կը հնչեցնէ իր բիւրաւոր եւ լուսեղէն զանգակները: Անոր կուրծքէն հեղեղի պէս կը վազէ տաք արիւնը:

Երաժշտութիւնը կը հրամցնէ մեզի հին երգեր, սիրերգներ, ցայգերգներ ու վիպերգներ: Հին երգերը հին գինիներու պէս են:

Պարիկ մը մեր միտքին եւ սիրտին կը փաթթէ արբեցութեան նուրբ շղարշներ:

Մեր աչքերը մերթ կը փայլին ու մերթ կը նուաղին:

Հոգիս պտոյտի է ելեր մարմնոյս մէջ: Ան մերթ շրթունքներուս վրայ է, մերթ ուղեղիս մէջ, մերթ աչքերուս, մերթ ալ մատներուս: Թռչունի մը նման կը փայփայեմ հոգիս: Կապոյտ է ան երբ աչքերուս մէջ է ու սպիտակ երբ մարմնոյս մէջ: Վարդագոյն է մատներուս մէջ եւ արեան գոյն ունի շրթունքներուս վրայ: Ու փիրուզ է: Նետ մը մխուած է անոր մէջ: Ոսկի նետ մը, սիրելի նետ մը, տաք նետ մը որ կը կոտտացնէ զինքը: Իր երջանկութիւնը իր վէրքէն կուգայ եւ տառապանքը իր ապրելէն:

Կը լուամ իր վէրքը աչքերուս աւազաններուն մէջ, կ'օծեմ իր էութիւնը վարդերու անուշահոտութիւնով ու կը բանտարկեմ զինքը սրտիս խորունկ լճակին մէջ ու կ'երգեմ ներքին երաժշտութիւնով.

— Օրօ՜ր, հոգիս, քնացիր: Սիրտս քեզի կախօրրան, օրօ՜ր: Այս խոր վէրքով թարմացար, օրօ՜ր: Հուրը մտար մանկացար, օրօ՜ր: Գինի խմեմ քու կեանքիդ, օրօ՜ր:

Սեղանին շուրջը խօսակցութիւնները կը քաղցրանան: Հին վիպերգ մը յուզում կը մաղէ ներկաներուն մէջ: Ամբողջ պարտէզը օրօրի մէջ է: Կ'օրօրուին լոյսերը, բոյրերը, գոյները եւ հոգիները:

Ցած ձայնով կը կրկնեմ հոգիիս.

— Տառապանքիդ հետ փաթթուած քնացիր մշիկ մշիկ: Երջանկութիւնը աստղի մը պէս կը նայի կախօրրանիդ: Հեռու չար աչքերէ, հեռու չար խօսքերէ, ընկղմէ թմրութեան եւ քունին մէջ, օրօր ու չօրօր:

Կը լեցուին բաժակները:

Մէկը ոտքի կը կանգնի ու կ'ըսէ բաժակաճառ.

— Կ'առաջարկեմ խմել լոյսին համար: Լոյսը արիւնն է Աստուծոյ: Ան պտուղն է արքայութեան որ երկնքի դուռներէն կը թափի առ մեզ: Լոյսը երկնային նուագահանդէսներու ալիքն է որ կը հասնի երկրին եւ կը ստեղծէ նոր դաշնակութիւններ: Լոյսը կազմուած է հրեշտակներու նայուածքներէն: Լոյսը տիեզերքին հոգին է եւ աշխարհի ստինքը: Լոյսը մայրն է բոլոր գեղեցկութեանց, բոլոր բարիքներուն: Կը պաշտեմ լոյսը իբրեւ աստուածութեան տեսանելի մասն ու մասունքը: Կը վերածաղկի մէջս հոգին մեր արեւապաշտ պապերուն: Հոգիս մեհեանն է լոյսին: Ան իր բոլոր գոյներով կը պարէ մէջս ու կ'երգէ իր զուարթութեան վիպերգը: Ան կը մտնէ երակներուս մէջ ու կը վառէ արեանս ճրագները: Լոյսը մանանայի պէս է բերնիս վրայ, պսակի պէս է գլխուս շուրջ եւ աղջկան պէս է գրկիս մէջ: Կը խմեմ այս փոքրիկ բաժակը լոյսին համար, իր փայլին համար, իր ջերմութեան համար: Անիկա Յիսուսի մերկ հոգին է, մերկ մարմինէն վազող արիւնն է, հոգիին արիւնն է: Լոյսն է որ կ'եփէ մեր իմաստութիւնը: Լոյսն է որ կը քայքայէ մահը ու միշտ նոր ճամբայ կը բանայ կեանքին: Կեցցէ՜ լոյսը:

Ծաղիկները կը քնանան խաղաղութեան մէջ, անոյշ երազներով: Վարդենի մը կը նիրհէ պատին կռթնած: Ուրիշ մը ամբողջովին տարածուեր է կամարի մը վրայ: Այծտերեւին իր թաթիկներով վանդակապատէն վեր է բարձրացեր:

Ճառագայթ մը կը պարէ սեղանին վրայ ու կը խմէ կաթիլ մը իմ բաժակիս ըմպելիէն:

Հին վիպերգ մը կը պեղէ մեր յիշողութիւնը եւ երեւան կը հանէ հին յուզումներ, հին օրեր, հին պատկերներ:

Այս եղանակով կը յիշեմ կառքով պտոյտ մը Միջերկրականի կղզիներէն մէկուն մէջ: Կառքը կ'ելլէր դարձդարձիկ զառիվերէ մը: Տղաքը կ'երգէին: Հոգիս մէջս գինի կը պատրաստէր ու կը խմէր: Հսկայ ծառերու տակէ կ'անցնէինք: Սիրերգը ճամբուն վրայ կը սարսռար: Մէջտեղ կ'ելլէն այդ երազական կղզիին տեսիլները, իր գեղջուկ դէմքերով եւ կենդանիներով:

Հին վիպերգը կ'աւարտի: Կը կրկնուի հոգիիս մէջ:

Արեւը մեր գլուխներուն վրայ է կանգներ ու կը դիտէ մեր արբեցումը:

Եղբայր մը ոտքի կ'ելլէ, նոր բաժակաճառով:

— Կը խմեմ այս բաժակը ներքին լոյսին համար: Այն լոյսը որ կը բխի հոգիին հանքերէն, սրտին կղզիներէն եւ միտքին բարձունքներէն: Այն ներքին լոյսին համար որ մեզ խաչելէ վերջ կը հասցնէ երկինքին: Որ կ'եփէ մեր էութիւնը եւ ողջակէզ կ'ընէ քաղցըր խարոյկի վրայ: Ան է որ կուտայ մեզի կեանքի բոյրը եւ մահուան համը: Առանց այդ կրակոտ լոյսին ոչ մէկ գարուն կը ծաղկի ներաշխարհին մէջ: Անիկա շունչն է հրեշտակներուն, եւ ցոլացումը բովանդակ աստղերուն: Այդ լոյսին մէջ է որ յարատեւ կ'երթեւեկենք դժոխքէն Արքայութիւն եւ Արքայութենէն մինչեւ եօթներորդ երկինք: Միածնի նման լոյս մըն է ան, մեր հոգին կ'անցնի անոր բոլոր երանգներէն ու կը պայծառակերպուի:

Այդ լոյսը կ'ազնուացնէ մեզ, կը սրբէ մեզ, ընծայելով աստղերու լոգանք ու մկրտութիւն:

Երգի պէս լոյս մըն է: Ան ունի յաճախ տառապանքի եղանակներ ու մերթ ալ ուրախութեան մեղեդիներ: Անոր կշռոյթին ներքեւ իմաստով լեցուն կը սահի նաւակը կեանքին:

Իմ սիրտս լուսամանն է այդ լոյսին:

Եւ Սէրն է այդ լոյսը:

Կը խմեմ այս բաժակս այդ լոյսով լուսաւորուածներուն կեանքին:

X

Վարդերը իրար կը համբուրէին: Մանուշակները կը խայտային, խութենէ, լոյսը կը պատարագէր:

Հոգիս դեռ կ'ունկնդրէր հին վիպերգը եւ երկրորդ բաժակաճառը:

Մատանիիս վրայ արցունքի մարգրիտ մը կը փայլէր:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷՐ ՍՏԱԼԻՆ

«Դաշնակցական բանակը զոհ գնաց Համաձայնականներու խռովարարութեա[ն]»

Ձեր գիտե՞ր ինչո՞ւ, «Խորհ. Հայաստան» (26 յունիս) կը հրատարակէ Ստալինի յայտարարութիւնները, որոնք լոյս տեսած են «Փրավտայ»ի մէջ 13 նոյեմբեր 1920ին: Երբ «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ Ստալինի այս յայտարարութիւնը իբրեւ առաջին յօդուած, պէտք է ենթադրել, որ «Փրավտա» կրկին տպած է, այս օրերուս, եւ հեռագրով տուն տուած Կովկասեան «Հանրապետութեանց» օրկաններուն:

Հետաքրքրականը այդ չէ, սակայն:

Ստալին, 1920ի վերջերը, հարաւէն կը վերադառնար Մոսկուա: Կարմիր մայրաքաղաքին առաջին օրաթերթին կողմէ տեսակցութիւն մը կը խնդրուի Ստալինէն, որ ընդհանուր ակնարկ մը կը նետէ քաղաքական հորիզոնին վրայ: Համրակ քաղաքագէտի իր այդ ակնարկին մէջ, շատ հետաքրքրական է շեշտը, որ կուտայ հայկական դէպքերու գնահատութեան:

Ստալին կը պարզէ այն խաղերը, զորս Դաշնակիցները կը կատարէին՝ տիրանալու համար Կովկասին: Թէ ի՛նչպէս Ֆրանսացի եւ անգլիացի աշխարհակալները դաւեր կը լարէին, ժողովուրդները իրարու դէմ կը հանէին, արիւնհեղութիւններ կը սարքէին, մարդկային սպանդանոցներ կը կազմակերպէին՝ շահեր ապահովելու համար իրենց:

Դէպքերը եւ իրողութիւնները վերլուծելու իր այս փորձին մէջ, Ստալին ակնարկը կը յառէ հայկական հորիզոնին.—

Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ զգալի չափով նուազեցան Համաձայնականների յաջողութեան յոյսերը Վրանկէլը ջախջախուելէ վերջ: ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԿԱՍԿԱԾ ՉԿԱՑ ՈՐ ԶՈՀ ԳՆԱՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՌՈՎԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ, (պրովոկացիա), ԱՆՈՆՔ ՔԸՍ-ՔԸՍ ԸՐԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԵՒ ԽԱՅՏԱՌԱԿՕՐԷՆ ԼՔԵՑԻՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅՕՇՈՏԵՆ ԶԱՅՆ: Հազիւ թէ կարելի է տարակուսիլ, որ Հայաստանի համար փրկութեան ոչ մի հնարաւորութիւն չէ մնացած, բայց եթէ դաշնակցիլ Խորհրդային Ռուսիոյ հետ:

... Վերջապէս Թուրքիան: Անտարակոյս իր վախճանին կը մօտենայ Սեւրի դաշնագրին շրջանը, որ խմբագրուած է ի վնաս Թուրքիոյ եւ ընդդէմ քեմալականներուն: Քեմալականներու կռիւը Համաձայնականներու դէմ, եւ այդ ուղղութեամբ անգլիական գաղթավայրերու մէջ զօրացած շարժումը մէկ կողմէ, Վրանկէլի ջախջախումը եւ Վենիզելոսի անկու[մը] Յունաստանի մէջ միւս կողմէ, հա[...] կադրեցին Համաձայնականները զգալի չափով մեղմացնեն իրենց [...] ղաքականութիւնը քեմալականներ[ու] դէմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՒԵՐՈՒՄԸ ՔԵՄ[ԱԼ]ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ՝ ՀԱՄԱՁ[ԱՅ]ՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՉԷԶ[Ո]ՔՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ Թրակիան եւ Իզմիրը հաւանօ[...] Թուրքիոյ վերադարձնելու յուսի[...] Համաձայնականներու գործակ[...] Սուլթանին եւ քեմալականներուն մ[ի]ջեւ բանակցութեան եւ Պոլսոյ պա[...]րումին լուրերը,— այս բոլորը ն[...] խանշան մըն է, որ կը հաստատէ[...] Համաձայնականները լրջօրէն կ'ա[շ]խատին սիրաշահիլ քեմալականնե[րը] ու թերեւս քեմալականներուն մէջ [...] բոլշ յեղաշրջում կատարուի դէպի ա[...] Ինչո՞վ կը վերջանայ Համաձայն[ա]կաններու սիրաշահումը, ո՞րքան [...]առաջ կ'երթան քեմալականները դէ[պի] աջ իրենց յեղաշրջման մէջ, դժուա[...]րել: Բայց եւ այնպէս, պարզ է [...] բազայ մը որ գաղթավայրերու ա[զա]տագրութեան պայքարը, որ սկս[...] դեռ քանի մը տարի առաջ, պիտի [...]րանայ հակառակ ամէն բանի եւ [...] սիա, իբրեւ դրօշակիրն այդ պայքա[...]րին, պիտի օժանդակէ, իր բոլոր ու[...]ժերով եւ միջոցներով, այդ պայքա[...]րին կողմնակիցներուն: Եւ այդ պայ[...]քարը յաղթութիւն պիտի պարգեւ[է] քեմալականներուն, եթէ անոնք չդա[...]ւաճանեն ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրութեան գործին, կամ հա[...]կառակ քեմալականներուն՝ եթէ անոն[ք] գտնուին Համաձայնականներու բա[...]նակին մէջ:

Արտատպեցինք Ստալինի յայտարարութիւնները նախ իբրեւ պատմական փաստ, երկրորդ իբրեւ դաս մ[ը] Երեւանի մեր հաջաններուն, որոնք երբ հարկ ըլլայ խօսիլ վերջին շրջանի դէպքերուն մասին, անպայման պիտի հայհոյեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ տուրք մը տալու ձեւով իրենց մեծերուն: Բայց տեսէք թէ իրենց մեծը (եւ տէրը) ի՛նչ զուսպ լեզու կը գործածէ Դաշնակցական կառավարութեան մասին, ամբողջ մեղքը բարդելով եւրոպական աշխարհակալութեան վրայ, առանց մոռնալու Թուրքերուն յօշոտումի ընդունակութիւնները:

Մինչդեռ մեր նորեկ Երեւանցիներուն համար մահացու մեղք է խօսիլ Թուրքերու ջարդարարութեան մասին, այնքան որ սովորութիւն դարձուցած են ներկայացնել Հայը Հայուն ջարդարար:

Ստալինի այս մեղմ լեզուն դա[ս] կ'ըլլա՞յ Երեւանի պզտիկ մարդոց, չենք գիտեր, միայն թէ հարկ կը տեսնենք սրբագրել Ստալինի տեսակէտը:

— Այո՛, Եւրոպացին քըս-քըս ըրաւ, Թուրքը յօշոտեց, բայց եւ այնպէս ծափ զարնող մըն ալ կար,— կարմիր Ռուսիան էր ան: Ցարական Ռուսիոյ չտես փեսան:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Արցախի կամ Ղարաբաղի Վարանդա գաւառի Պլեթա սարի լանջին թառած Քեաթուկ գիւղում 1872 թուին ծնուեց Միքայէլ Յովհաննիսեանը. այդ գիւղը հեռու չէ պատմական Ասկերանից: Յետագայում Միքայէլ իր գրական ազգանունը փոխ առաւ իր իսկ բնագաւառ Վարանդայից եւ կոչուեցաւ Վարանդեան: Իր նախնական, ապա եւ միջնակարգ կրթութիւնը ստացել է Շուշում, ուր աւարտել է ռէալական դպրոցը եւ նոյն տարին աւարտական յաջող քննութիւն է տուել Արցախի թեմական դպրոցում, այնքան արդէն տիրապետում էր հայերէն լեզուին: Սա ինքնին մի հազուագիւտ երեւոյթ է Կովկասահայ իրականութեան մէջ, միաժամանակ խիստ բնորոշ է Վարանդեանի նկարագիրը ճանաչելու տեսակէտից: Միքայէլը շատ բախտաւոր էր ուսման կողմից, որովհետեւ նրա քեռին էր յայտնի հարուստ Միքայէլ Արամեանը, որի հաշուով նա ուղեւորուեց Եւրոպա ուսանելու, եւ լի ու լի յագուրդ ստացաւ եւրոպական համալսարանների գիտութեան աղբիւրից՝ հետեւելով ընկերային գիտութեանց բաժնին: Նա աւարտել է Ժընեւի համալսարանը: Նրա շրջանի ուսանողների մէջ էին նաեւ Գարեգին Խաժակը, պրոֆեսոր Վահան Տոտոմեանցը, Լեւոն Աթաբէկեանը եւ ուրիշները: Ժընեւի համալսարանն աւարտելուց յետոյ՝ Վարանդեանն անցնում է Գերմանիա, ուր շարունակում է հետեւել դարձեալ ընկերային գիտութիւններին եւ աշխատակցում է գերմանական ընկերվարական թերթերին, մասնաւորապէս Կարլ Կաուցկու թերթին: Վարանդեանը Գերմանիայից տեղափոխւում է Ֆրանսա, ուր Սորբոնի համալսարանի դասախօսութեանց է հետեւում եւ լայն ծանօթութիւնների տէր է դառնում: Փարիզում նա աշխատակցում է Ժան Ժոռէսի Հիւմանիթէ թերթին: Իր համալսարանական գիտութեան եւ մտաւոր զարգացման կողմից նոյնպէս Վարանդեանը բացառիկ տեղ է գրաւում մեր հայկական իրականութեան մէջ: Վարանդեանը լաւ գիտէր ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, իտալերէն, լատիներէն եւ անգլերէն: Այդ լեզուներով նա ազատ գրում էր, կարդում եւ խօսում: Իսկ մայրենի լեզուով իր գրած երկերը հայ երիտասարդութեան շատ սիրած եւ փնտրած գրքերն են. նրա ոճը մշակուած է, ինքնուրոյն, լեզուն թեւաւոր է, երեւակայութիւնը հարուստ, միտքը ճոխ ու գրաւիչ:

Ընկերային գիտութիւններով այդքան օժտուած այդ երիտասարդը 1893 թուից մտնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ մէկէն ուշադրութիւն է գրաւում իր հրապարակախօսական տաղանդով եւ գիտական պատրաստութեամբ: 1896ից սկսած նա հանդիսանում է «Դրօշակ»ի խմբագրութեան մնայուն անդամը եւ թերթի սիւներից մէկը՝ ի շարս Քրիստափոր Միքայէլեանի, Ակնունու, Ռոստոմի, Ահարոնեանի, Խաժակի, Զաւարեանի, Վռամեանի եւ այլոց:

Համաձայն ընկեր Եզոր Տէր Աստիքեանի, որ այդ ժամանակ ուսանող էր Ժընեւում, Միքայէլ Վարանդեանը «Դրօշակ»ի խմբագրատանը աշխատում էր Քրիստափորի սենեակում. նա ունէր մի փոքրիկ թառ, որի վրայ երբեմն շատ մեղմաղձոտ ձայնով ու մեղմօրէն նուագում էր սիգեահ եւ այլ արեւելեան եղանակներ, ժպիտը դէմքին, հայեացքն ուղղած Ժիւրա եւ Սալէֆ լեռներին, որոնք Ժընեւի մօտ են: Նա խուսափում էր ուրիշների մօտ նուագելուց, ուստի եւ շատ քիչերին է յաջողուել լսել նրա մեղեդիները թառի վրայ... Ամէնքն ակնածում էին Վարանդեանից. նա կարծես պատգամախօսում էր, բայց ապրում էր շատ համեստ, նոյն իսկ ինքն էր պատրաստում իր աղքատիկ ճաշը եւ յաճախ բաւականանում էր լոկ ձուաղեղով: Նա ունէր կրծքի հիւանդութիւն, դժուար էր շնչում. անշուշտ այդ էր պատճառը, որ խուսափում էր ժխորից եւ բազմամարդ սրահներից. միայն հարկադրուած դէպքերումն էր նա մեղանչում այդ կանոնի դէմ. ինքն իր մէջ ամփոփուած, իր խոհերի հետ հրկիզւում էր մեն-մենակ, առանց տրտնջալու, եւ ներքուստ այրւում էր, խորապէս ապրում իր ազգի ցաւերն ու հոգերը. անձնական վշտերը գրեթէ չէին զբաղեցնում նրան. նա միշտ գերադասում էր առանձնութիւնը. այդ կողմից Ակնունու հակապատկերն էր: Վարանդեանը չէր ծխում, չէր խմում, հագուստը տարիներով չէր փոխում, բայց միշտ մաքուր էր պահում. այդպիսի կենցաղ նա վարում էր նրա համար, որ թոյլ չտայ իրեն ո՛ր եւ է շռայլութիւն, քանի որ նա յեղափոխական էր: Ժընեւում ապրում էր մի շատ յարգուած զուիցերական ընտանիքում. այդ ընտանիքը պարծենում էր, որ մէօսիէօ Միշէլը իրենց տանն է ապրում: Հայասէր գերմանուհի Իլզէ Ֆրապանը, որ այդ ժամանակները Ժընեւումն էր, մեծ յարգանք էր տածում դէպի Վարանդեանը: Վարանդեանն ամէն օր ժամերով զբաղւում էր ընթերցանութեամբ եւ գրական աշխատութիւններով: Ժոռէսը, Գեդը, Վանդերվելդը, Պրեսանսէն, Կաուցկին, Բեբելը, ականաւոր եւրոպացի շատ ընկերվարական գործիչներ, այլ եւ ռուս յեղափոխական առաջնորդները՝ Պլեխանով, Լենին, Տրոցկի, Մարտով, Չերնով եւ ուրիշներ մեծ յարգանքով էին վերաբերւում Վարանդեանին...

1915 թուին, երբ նա Կովկաս էր, իրազեկ դարձաւ Թուրքիոյ Հայոց ըննաջնջման սարսափներին, իմացաւ Վանի տնաքանդ նահանջը, ուղղակի հալ ու մաշ եղաւ. նա երանի տուաւ նրանց, որ աչքով տեսան երկիրը:

Նա շիտակ էր, և հակառակորդ թէ համախոհ անխտիր յարգում էին մտքի եւ գրչի այդ հերոսին, կուսակցական տեսաբանին:

Ինքս անձամբ բախտ եմ ունեցել 1907 թուին ունկնդրելու ամխնէ շարունակ Միքայէլ Վարանդեանին, երբ նա Ներսէսեան դպրոցի լրացուցիչ կրդ դասարանում դասախօսում էր հասարակագիտութիւն (սօսիօլօժի), այդ թուին, կարծեմ 42 նախկին թեմականաւարտներ, տարբեր վայրերի շրջանաւարտներ, Ահարոնեանի տեսչութեան օրով, ուսանում էինք Թիֆլիզում, դասախօսում էին Վարանդեան, Խաժակ, Սիրական Տիգրանեան, Յովհաննէս Տէր-Միքայէլեան եւ ուրիշները, ի՛նչ աւել կ'ուզէ, որ Խաժակը հիանալի հռետոր էր եւ համոզիչ, իսկ Վարանդեանը գրաւիչ էր ոչ միայն իր խորունկ մտքերով, այլ եւ կիրթ շարժ ու ձեւերով:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

ՄԻԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ի՞նչ կ'ըսեն ինծ ափերն աղուո՛ր սա լճին,
Երբ կը հրճուին աստղերն ու հեզ լուսընկան՝
Երկինքի՛ն մէջ, եւ երբ խանդով մը խորին
Սոխակն ամբիծ կը հրծծէ սէ՛րն իր բուրեան
Առանձնութեան մէջ անգին:
Խօսքեր փոքրիկ, եւ վարանմա՛ն պէս երկչոտ
Նուրբ յուզումներ կը զգուեն սի՛րտըս երկար.
Մինչ շողահոծ հովուինչն ալեակին նուաղկոտ
Կ'առթէ հոգւոյս տենչանքներու սիւքավար
Մանրիկ յոյզե՛ր արեւոտ:
Ի՞նչ է պահն այս, այս վայրկեաններն հեւհեւուն,
Որ կը ստեղծեն մտքիս համար մենակեաց՝
Աշխա՛րհ մ'ուրիշ, ուր ոգիներ լոկ խնդուն
Մարգերու մէջ կը շրջին խո՛ր եւ սիրուած
Կշռոյթներո՛վ վէտվէտուն:
Ո՛րքան զով է թափանցիկ օ՛դն այս անդորր,
Այս ինծ հասնող համբոյրի դողն յակինթեայ՝
Ո՛րբ ափերէն, ե՛ւ ո՛րքան ջերմ է ու խո՛ր
Գորովն անձառ գիշերներուն մէջ ամայ
Շրջող լուսնի՛ն մենաւոր:
Խաղա՛ղ գիշեր, ի՛նչ պերճաշուք ես ու վե՛հ
Լճի՛ն վրայ, երկինքի՛ն մէջ, հոգւո՛յս մօտ...
Դուն կ'առթես մեզ մոռացման պահ մը զոնէ,
Ու կը լռես խորունկ վէրքերն արիւնոտ՝
Կեանքին թշուա՛ռ եւ դժնէ:
Կու տաս մեզ դուն, ո՛վ մեծ գիշեր, մտածման՝
Ազնի՛ւ թեւեր, ու հաւատքն իսկ որ երբե՛ք
Իմ հոգւոյս մէջ չիջաւ թափով մ'անսահման՝
Կ'ողողէ՛ զիս, ինչպէս նուա՛գն այս բեկբեկ
Սրտիս ափե՛րն հեշտական:
Եկո՛ւր դուն ինծ, բարի ոգի՛դ գիշերուան
Թառիլ մատղաշ քընարիս լո՛յս լարերուն...
Պիտ' այնտեղ ես շոյեմ խոնարհ եւ բուրեան
Լռածաղիկովն ըզգայնութեա՛նըս թրթռուն՝
Պուրակներո՛ւն հոտեւան:
Ու հրպի՛լ քեզ, իմ երգերուս երկիւղած
Յաւէտ ծաղկող անըրջանքո՛վն անըսպառ...
Ու ըզգալ միշտ շրթներուս դէմ բոցարծարծ
Յածիլն արծաթ ճակտիդ դողի՛ն հողմավար՝
Լուսնալոյսին դէ՛մ դիմաց...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նիւ Եորք Թայմզ կինեմոներեայ արուեստի բաժնին մէջ (9 յունիս) կը հրատարակէ գրոյց մը, զոր Ֆրէնք Նիւկէնթի կ'ունենայ Ռուբէն Մամուլեանի հետ, բնական գոյներով շարժանկարի պատրաստութեան մասին: Մամուլեանի լուսանկարն ալ միասին:

Խօսելով գոյներու թողած տպաւորութեան մասին, Մամուլեան կ'ըսէ.

— Եթէ արիւնը կանաչ ըլլար, յուզում պիտի չպատճառէր: Արդարեւ գոյներն ալ ունին իրենց հոգեբանական արտայայտութիւնները: Մութ կապոյտը արժանապատուութեան տպաւորութիւն կը թողու, իսկ հագրեփարգը կը գրգռէ յիշողութիւնը:

Ահա գոյներու այս տպաւորութիւնն է, որ մեծ դեր կը խաղայ թատրոնի մը բեմին կամ շարժանկարի մը պաստառին վրայ: Սխալ գոյնի զգեստներ հագցնելով, սխալ գոյնի տեսարան մը մէջ դնելով, կը փճացնէք դերասանը ճիշդ ինչպէս եթէ գտնուէր գէշ դերի մը մէջ:

Այս համոզումով, Մամուլեան ջերմօրէն կը ջատագովէ գունաւոր շարժանկարը — « Գոյներու յառաջդիմութիւնը պիտի հասնի ողբերգական արուեստի կատարելութեան, որովհետեւ գոյները կը տպաւորեն եւ կը թելադրեն իրենք իրենցմէ »:

Նիւկէնթի չի մոռնար նկարագրել Մամուլեանի դիմագիծը. միաժամանակ կուտայ այն մանրավէպերը, զորս տաղանդաւոր Հայը պատմած է իրեն: Պէքի Շարփ շարժանկարին պատրաստութեան ժամանակ, կը պատմէ Մամուլեան, ինծի պատահեցան այնպիսի դէպքեր, զորս պիտի չմոռնամ երբեք: Երկու անգամ ծխեցի զօրաւոր սիկարներ, որոնք կարծես պիտի խեղդէին զիս: Դարձեալ այդ ժապաւէնին պատրաստութեան ժամանակ, դերասանուհիներէն երկուքը ծննդաբերութիւն ունեցան եւ երկու անգամ ալ հրդեհ ծագեցաւ: Եւ տակաւին աշխատաւորներէն ոմանք հիւանդացան:

Պէքի Շարփ գունաւոր շարժանկար մըն է, այս է պատճառը, որ կարմիր գոյնը անջնջելի դրոշմուած է իր յիշողութեան մէջ:

Ասով Մամուլեան կ'ուզէ բացատրել թէ շարժանկարը զգայարանական բարդ լծորդութիւն մը կը ստեղծէ:

— Այլեւս վերջն եկած է սեւ ու ճերմակ շարժանկարին, տարակոյս չունիմ որ ապագայ ժապաւէններու մեծ մասը գոյներով պիտի պատրաստուի: Գուցէ անմիջապէս տեղի չունենայ այդ, գուցէ երեք կամ չորս տարի առնէ: Բայց մեծ յեղափոխութիւն մը պիտի կատարուի շարժանկարին մէջ: Չեմ կարծեր որ սեւն ու ճերմակը անհետանայ ամբողջովին: Որոշ նիւթերու համար, ան պիտի ըլլայ իտէալ միջոցը ոչ միայն լուրերու, այլ եւ լրիւ մեծութեամբ կամ կարճ նկարներու համար:

Թոմաս Մասարիք

Ձեխերը տօնեցին, այս տարուան սկիզբը, Եւրոպայի այս իմաստունին՝ Թոմաս Մասարիքի ծննդեան տարեդարձը, — Ձեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը 85 տարեկան է հիմա:

Էմիլ Լուտվիկ, որ ծանօթ է նշանաւոր անձերու իր կենսագրութիւններով, երբ կը խօսի Մասարիքի մասին, կը գրէ. — Բոլոր կենսագրութիւններուն մէջ, որոնք կը ներկայացնեն արդի դարաշրջանին մեծագոյն էջերը, ոչ մէկը զիս գրաւած է այնքան, որքան պատմութիւնը կայսերական կառապանի մը որդւոյն, որ ի վերջոյ, կայսերական դղեակի մը մէջ բազմած, կը կառավարէ նոյն կայսեր ժողովուրդին մէկ մասը, առանց ուրանալու մարդկային բարոյականի իր նախկին ըմբռնումները»:

Հետաքրքրական է կարդալ այդ կենսագրութիւնը:

Կարլ Կապէկ կը հրատարակէ Զրոյցներ Մասարիկի հետ, ինչպէս Էքքէրման կը հրատարակէր զրոյցներ Կէօթէի հետ: Այդ զրոյցներուն հատորներուն սկզբնական էջերէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, ուր Մասարիկ իր բերնով կը պատմէ իր կեանքը.

— Մայրս վրաս աւելի մեծ ազդեցութիւն կը թողու քան հայրս: Հայրս պարզամիտ էր, մայրս էր որ « տան գլխաւորը » կը կազմէր:

Խելացի եւ սուր միտքով կին մըն էր: Խոր փորձառութիւն ունէր, երկար ատեն ապրած ըլլալով « բարձր շրջանակներու մէջ »... իբրեւ սպասուհի:

Կեանքը, որ անցուց ազնուականներու տուներուն մէջ, իրեն ներշնչած էր զաւակներն ալ տեսնել բարձր, ընկերային կարգերու վերին աստիճաններուն վրայ, որովհետեւ տեսած էր թէ հասարակ ժողովուրդը, աշխատաւորներն ու սպասաւորները, ի՛նչ թշուառութիւններու մէջ կ'ապրէին: Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզէր որ մենք « պարոն » կոչուէինք: Եթէ ես դպրոց տեսայ, շնորհիւ իրեն էր:

Հայրս Սլովակ մըն էր, ճորտ ծնած էր եւ այդպէս ալ մնաց հոգիով: Բաղդատելով մօրմէ կրած ազդեցութեանս հետ, հայրս իրական ազդեցութիւն մը չունէր վրաս: Կարդալ-գրել չէր գիտեր, սակայն կը թողուր որ մայրս մեզի կարդալ սորվեցնէ, ու չէր ալ ամչնար ինք ալ մեզի հետ սորվելով: Միայն թէ ինչ որ կ'ուզէր ինք ալ սորվիլ, կ'ուզէր որ օգտակար ու գործնական բաներ ըլլային: « Ինչի՞ կը ծառայէ այս, ի՞նչ օգուտ ունի այս » կը հարցնէր յաճախ: Հաւատացեալ չէր, բայց շատ կը վախնար դժոխքէն, ատոր համար եկեղեցի կ'երթար, երբեմն, կիրակի օրերը: Յաճախ Փրակա կ'երթար, բայց դռնապաններու եւ կառապաններու կեանքէն զատ ուրիշ բանով չէր հետաքրքրուեր:

Հայրս եղաւ պատճառը, որ ես զգացի ճորտային, տարապարհակ աշխատանքի դառնութիւնները: Հայրս կ'աշխատէր բայց միշտ հարկադրանքով, իր տէրոջ առջեւ գլխարկը կը հանէր, թէեւ չէր սիրեր իր տէրը:

Ընկերային այս անհաւասարութիւնները խորապէս դրոշմուած էին մանուկ հոգւոյս մէջ: Որպէսզի դպրոց երթայի, հայրս պարտաւոր էր արտօնութիւն խնդրել իր տէրոջմէ: Երբ ազնուականները դղեակ կուգային որսորդութեան համար, իրենց մուշտակները կը ձգէին մեր մօտ, որպէս զի պահպան կենային: Որսէն վերջ, մեծապատիւ պարոնները կը ճաշէին դղեակին մէջ, ճաշին աւելցուքները կը նետէին գիւղացիներուն առջեւ: Ու խեղճ գիւղացիները կռիւ կ'ընէին իրարու հետ, տիրանալու համար ճաշի աւելցուքին: Օր մը, գիւղացիներուն նետուեցաւ ճաշի աւելցուք մը, որ կարծեմ գդմաճ (մաքարոնի) էր: Գիւղացիները չէին գիտեր թէ ի՛նչ է, «որդ» կ'անուանէին բայց եւ այնպէս իրարու հետ կը կռուէին, ճիշդ ինչպէս կենդանիները, խլելու համար իրարու ձեռքէ: Բոլոր այս թշուառութիւնները եւ անհաւասարութիւնները պատճառ եղան որ մէջս կազմուի ժողովրդավար կարգերու հաւատքը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ժորժ Սիւարէզ Թանի մէջ կ'ողբայ հրապարակագրութեան անկումը:

Կար ժամանակ մը, երբ մամուլը կ'ապրէր հակակշիռի տակ: Երբ վերցաւ այդ հակակշիռը, գրելու ծայրայեղ ազատութենէն ծնաւ նոյօրինակ բռնապետութիւն մը, որ իր ազդեցութեան տակ է առած հանրային կարծիքը: Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր:

1883ին Վալտէք-Ռուսօ, ճառի մը մէջ, այսպէս կ'արտայայտուէր մամուլի մասին. —

« Ինչ որ ունինք այսօր, մամուլի ազատութենէ աւելի՝ իրաւունքի չարաշահում մըն է սակաւաթիւ քաղաքացիներու կողմէ: Մամուլի ազատութիւնը գոյութիւն ունի միայն իբրեւ ճարտարարուեստ, առաւել կամ նուազ չափով շահաբեր, որ կը գտնուի քանի մը մասնագէտներու ձեռքը: Իւրաքանչիւրը կը գործէ, կը շարժի, կը ճառէ, կը գրէ տարօրինակ հեղինակութիւն մը տալով ինքզինքին: Կը սպառնայ, կը յանդիմանէ, կը պարսաւէ, քառորդ ժամու մէջ սովորական գրասեղանի մը անկիւնէն կը լուծէ ամէնէն հրատապ հարցերը: Մտիկ ըրէք, հանրային կարծիք կը ներկայացնեն ասոնք ! »:

Ու Սիւարէզ կ'աւելցնէ որ Վալտէք-Ռուսոյէն ի վեր ոչինչ փոխուած է, ընդհակառակն մամուլի անկումը կը շարունակուի ու կը ծանրանայ: Ոմանք հրապարակագրութիւնը զէնք դարձուցած են իրենց անձնական վրէժխնդրութեանց, կը գրեն ու կը քննադատեն առանց տեսակէտ ունենալու, առանց մտաւորական պաշար ունենալու, նոյն իսկ առանց նկարագիր ունենալու, — տեսնուած է որ անոնք պոչի պէս կապուին ամէն թերթի՝ կը բաւէ որ իրենց տեղ տրուի մաղձ թափելու: Ոմանք ալ հրապարակագրութիւնը շուկայ դարձուցած են ու կ'ապրին շանթաժով կամ կաւէ արձաններու փառաբանութիւնը գրելով:

Սիւարէզ կ'աւելցնէ որ ժամանակին մենամարտի սպառնալիքը հակակշիռ մը ստեղծած էր հրապարակագիրներու սանձարձակ ու խելայեղ ազատութեան վրայ՝ գրիչ շարժելու: Վերջապէս պատւոյ ատեաններ կային եւ դատական հետապնդումներ: Սակայն հիմա ոչ ոք կը մենամարտի, ոչ իսկ կնիկի պատմութիւններու համար: Եւ ոչ ոք կարեւորութիւն կ'ընծայէ պատւոյ ատեաններուն: Գալով դատարաններուն, — այնքա՜ն դիւրի՛ն է հիմա ճամարտակելը եւ բառերու հետ խաղալը դատարաններու մէջ:

Հրապարակագրութիւնը քաղոթէններու ձեռքն ինկած է, աւա՜ղ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

Ֆրանսայի Հօկերի վարչութեան կողմից՝ ի պատիւ բանաստեղծ Ալազանին տրուած թէյասեղանի մասին ձեր թղթակից Աչոտ Արծրունու յօդուածը իրականութեան չի համապատասխանում: Նա գրում է («Յառաջ» յուլ. 6ի համարում). — «Իսկ երբ Ալազանի ճառէն յետոյ նախագահ Ա. Խասհակեան խօսք տուաւ դերասան Շահխաթունիին, վերջինս մերժեց եւ սրահէն հեռացաւ»:

Ձեր թղթակիցը ցանկացել է Պ. Շահխաթունիին վերագրել վրդովմունքի, ընդվզումի մի «հերոսական» ժեստ...

Ես սպասում էի, որ Պ. Շահխաթունին բողոքէր այդ յերիւրանքի դէմ, սակայն զարմանում եմ, որ մինչեւ այսօր լռեց նա: Հարկ եմ տեսնում վերականգնել իրականութիւնը:

Թէյասեղանին ներկայ էին շատ արուեստագէտներ, որոնց խնդրեցի հանդէս գալ: Բնականաբար չէի կարող անտեսել տաղանդաւոր արտիստ Շահխաթունիին, չկամենալով վիրաւորել իմ հին լաւ բարեկամին, գիտենալով որ նա ինքնամոռացութեան հասնելու չափ զգայուն է:

Մանաւանդ որ Պ. Շահխաթունին տարիների ընթացքին ինձ հետ ունեցած զրոյցներով համոզել է ինձ, որ ինքը Խ. Հայաստանի եւ Հօկերի բարեկամ է, որը եւ ապացուցել է գործով, օրինակի համար, ի նպաստ Հօկերի կազմած թատերախաղերին իր ձրի, անշահասէր մասնակցութեամբ, («Աւազակներին», «Առաքել Աղային»), Հօկերի կազմած թատերական ժողովներին մասնակցելով, Հօկերի պարահանդէսներին, հանդէսներին, եւ այլն, եւ այլն:

Այս բոլորը նկատի ունենալով խօսք տուի Պ. Շահխաթունիին, բայց դժբախտաբար նա այդ ժամանակ ներկայ չէր, ինչպէս պատասխանեցին հանդիսականները:

Սակայն թէյասեղանից յետոյ, երբ հաւաքուած էինք սրճարանում — բանաստեղծ Ալազանը, նկարիչ Երւանդ Քոչարը իր տիկնոջ հետ, դերասաններ օր. Անահիտ, Լեւոն Ցարուկ, Կիւրեղ Սրապեան եւ ուրիշներ, Պ. Շահխաթունին եկաւ մեզ մօտ, սրտագին ողջունեց Ալազանին եւ յան–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Տեսայ ես, պատուհասեալներու սահմանին կից, Զէյթունի Կանչի բերդի նման պարսպապատ գիւղաքաղաք մը. անոր ամէն պատուհաններէն կրակը ջուրի պէս կը հոսէր: Բերդի վերին աշտարակէն՝ կմախացած մեռել մը անդադար ինքզինքը գահավէժ վար կը նետէր:

Առաջնորդս՝ ինծի կը հարցնէր.

— Կը տեսնե՞ս այդ մարդը, որուն ետեւէն ինկած է Թագակիր պերճազգեստ ուրուական մը:

— Այո՛, սակայն ո՞վ է փախչողը եւ անոր ետեւէն ինկողը:

— Փախչողը՝ Զէյթունցի մատնիչ Գրիգորն է, անոր դաւաճանութեամբն էր որ կը վերջանար մեր հայ հայրենիքի, մեր Հայաստանի անկախութիւնը. այդ մատնիչը միշտ կը հալածուի այդ Թագակիր ուրուականէն:

— Ո՞վ է այդ ուրուականը:

— Լուսինեան Լեւոնն է, մեր վերջին Թագաւորը:

— Իսկ այն խիզախ կի՞նը որ պարսատիկով, դաւաճան Գրիգորին նշան կ'առնէ...

— Զարմանուհին է, Ռուբինեանց Հեթում սպարապետին տիկինը:

— Ի՞նչ հաշիւ ունի Գրիգորին հետ:

— Մեռելներն ալ վրէժառու են. ուրեմն մտիկ ըրէ. այս քու տեսած պատուհասեալներէն, այն որ Գրիգոր անունը կը կրէ, Զարմանուհին վրէժխնդրութեամբ անոր ետեւէն կ'իյնայ եւ զայն կը հալածէ: Վասն զի Գրիգոր անունով դաւաճան մը սպաննած է իր ամուսինը:

Ես դիտեցի այդ քաջարի կինը, իրաւցնէ ան դիւցազնուհի մը կը թուէր, աներկիւղ դիւտեսիլ մեռելներու հետ կը կռուէր, կը քաշէր անոնց վիզը եւ դիակը կրակի լճին մէջ կը նետէր:

Հարցուցի առաջնորդիս թէ իրաւցնէ այդ կինը պէտք չէ՞ր դասել դիւցազններու շարքին մէջ: Ան հաստատելով իմ ըսածս, պատասխանեց.

— Իրաւացի է դիտողութիւնդ. այդ հոյակապ Զարմանուհին Ռուբէնեան իշխանութեան կործանումէն վերջը, երեք հարիւր քաջորդի լեռնականներ համախմբելով՝ Կապանի ամրոցէն կը հալածէր Թուրքերը եւ վաթսունըհինգ տարի իբրեւ Թագուհի կ'իշխէր Զէյթունի վրայ:

×

Պատուհասեալներու արուարձանին մէջ խղճալի էին աղբիւրի մը շուրջ դարձող մեռելները: Անոնց լեզուն չորցած դուրս կ'իյնար:

Ես կը դիտէի որ աղբիւրը կը վազէր, սակայն երբ ծարաւի մեռելներէն մէկը բերանը կը դնէր ծորակին, ջուրը հոսելէ կը դադրէր:

Ես ապշահար կը դիտէի այդ տեսարանը. իսկ Հրազդան խնդալով կ'ըսէր ինծի.

— Տես, Աստուած որքա՜ն արդար է. այդ դատապարտեալները վարի աշխարհի մէջ մեծատուն հարուստներ էին. անոնք իրենց արտերուն ջուրը կը թափէին անպէտ փոսերուն մէջ, եւ չէին թողուր որ իրենց սահմանակից աղքատները ոռոգէին իրենց դաշտերը այդ աւելորդ ջուրովը:

Այդ անիծածներու արուարձանէն հեռանալով, մենք կը գտնուէինք դրախտի նման գեղեցիկ բուրաստանի մը մէջ. ամէն կողմ արծաթէ տեբեններով ուռենիներու շուքին տակ կը տեսնէինք մարմարէ աւազաններ, ջուրը հալած ոսկիի նման ծոր ծոր կը ծորէր:

— Գիտե՞ս, ըսաւ առաջնորդս, նորահաս մեռելները՝ հարուստ թէ աղքատ, առանց որեւէ խտրութեան, եթէ իրենց կեանքին մէջ՝ ժամանակին նիւթապէս կամ բարոյապէս աղքատներուն օգտակար եղած են, հոս որ կու գան ու կը խմեն այս ջուրէն, խոկոյն իրենց ափին մէջ ջուրը ոսկի կը դառնայ, եւ իրենք այդ ոսկին վարը աղքատներուն երդիքներուն վրայ կը թափեն...

Մինչ ես սկեպտիկ կը զարմանայի. ահա՛ յանկարծ դիմացս կ'ելլէր Սմբատ Բիւրատ, եւ կ'ըսէր ինծի.

— Խարտեաշս, ինչո՞ւ կը զարմանաս. չե՞ս յիշեր մեր Հայաստանի Անտոլյ գետի ափունքը գտնուած Իսկի աղբերակը (ոսկի աղբիւրիկ), որուն անմահական ջուրը խմող նորապսակները ինչպէ՛ս առատ առատ ոսկի կը շահէին...

×

Զմայլած կը դիտէի ծովակին շուրջ հսկայ ժայռերը, բազմաթիւ մեռելներ՝ երկար պարեգօտով ամէնուն ոտքը ծածկուած, այր եւ կին հաւասարապէս երկար մազերով: Անոնք ժայռերուն բարձունքէն խումբ խումբ կուգային, անձայն, առանց երդի ժայռերուն ետեւը կ'անցնէին: Ամէն մէկ խումբ իրեն յատուկ անզուարթ դէմքով զուարթուն մը առաջնորդ ունէր:

Հրազդան ձեռքս քաշելով զիս կ'առաջնորդէր՝ ագռաւի փետուրին պէս սեւ գետի մը եզերքը, որուն անդիի ափունքին վրայ շարուած մեռելներու ցոլքը կը ծփար գետին պղպաջուն երեսը:

Յանկարծ վայնասուն մը կը պայթէր. մենք երկուքս լարուած ուշադրութեամբ ականջ դրինք, փոթորկող աղաղակը կը հանէր ամպածրար ժայռերու ստորոտը դիզուած մեռելներու վոհմակէն:

Ես սահմռկած կը դողդղայի, իսկ առաջնորդս խնդալով գլխս կը հանգստացնէր, եւ ձեռքէս բռնած խուժանին մօտ կը տանէր: Հոն երկու հոգի դիւահարած կը պոռային.

— « Խզեսցուք զկապանս նոցա, եւ ընկեսցուք ի մէնջ զլուծ նոցա »:

Առաջնորդս իմ զարմանքիս ու հարցումիս կը պատասխանէր.

— Այդ երկու դիւահարները քեզ անծանօթ չեն. գիտնալու ես որ անոնք ալ Զէյթունի մեր եկեղեցիներուն եւ վարժարաններուն մէջ ամէնէն սիրուած տիրացուները եւ ուսուցիչներն են. շատերուն ծանօթ նշանաւոր «խալֆա»ները՝ Խաչերը ու Թորոսը, որոնք սերունդներ դաստիարակեր են:

— Ո՛հ, ես չէի գիտեր որ դիւահարեալներն ալ՝ դաստիարակներ կրնան ըլլալ...

Առաջնորդս դարձեալ մօրուքը բռնած կը սկսէր խնդալ. եւ այդ միջոցին այն երկու դաստիարակ խալֆաները կը քաշքշէին երիտասարդ մեռելները եւ անոնց ներքնաշապիկը վերէն վար կը պատռէին, սաղմոսելով « Խզեսցուք զկապանս նոցա...»:

×

Քիչ մը անդին ես տեսայ ընդարձակ քարայր մը, վարժապետի պէս մէկը, գետին նստած, աշակերտներուն դաս կ'աւանդէր: Անոր կուրծքին վրայ «Եկաւ» գրուած էր, իսկ քամակին վրայ «Գնաց»: Այդ խեղճ ուսուցիչը լարուած մարդու մը պէս քամակը կամ կուրծքը ցոյց կու տար երբ աշակերտ մը դռնէն դուրս կ'ելլէր կամ ներս կը մտնէր:

Հարցուցի առաջնորդիս.

— Ի՞նչ զարմանալի բան, հոս այս վարժարանին մէջ ձմերուկ ալ կը ծախեն...

— Համբերէ քի՛չ մը:

Ու քիչ վերջը ես տեսայ որ բլուր մը ձեւացնող ձմերուկները աշակերտ մեռելներուն բաժնուեցան: Ուսուցիչն ալ նոյնպէս մեծ ձմերուկ մը բռնած՝ աշխարհագրութեան դաս կու տար: Ձմերուկներուն վրայ գծուած էր վերին Սիոնի քարտէսը:

Դաստիարակութեան այս նոր միջոցը Էջմիածնէն Մարաշ մտցուցեր է Սերովբէ ծ. վարդապետը որ իր գիւտը կ'առնէ կը բերէ հոս վերին Երուսաղէմ:

×

Մենք անցանք տատասկով եզերուած երկար ճամբաներէն: Արքայութեան սահմաններէն շատ հեռացած էինք: Վայնասուն մը կը պատէր. պատուհասեալներու խլացուցիչ պոռչտուքը կը գրաւէր ուշադրութիւնս:

Ես կանգ կ'առնէի երբ քովէս կ'անցնէր մեռել մը, որ գրաստի պէս դանդաղօրէն ոտքերը կը շարժէր. գլուխը ծուռ, ոտքերը ծուռ, բազուկները կարծես կախուած: Ան իր վզէն անցուցած էր ծանր ու հաստ՝ երկաթէ կոչնակ մը. ու երբ իր քովէն պատուհասեալ Հայ մը կ'անցնէր, իր ձեռքի երկաթէ մուրճովը կը հնչեցնէր կոչնակը:

Հարցուցի, տեղեկացայ որ ան Կիլիկեցի Հայերը քարկոծող Ջալհաճ օղլու Թուրքն էր: Ան իսլամ կառավարութենէն վարձատրուած, պաշտօն ունէր եկեղեցիէ եկեղեցի վազվզելով հալածել կոչնակահար ժամկոչները:

Պատուհասեալներու մէջ տեսայ անձ մը մինչեւ վիզը արիւնի մէջ ընկղմած, քիթը կախ այնքա՛ն երկայն որ կը քսուէր ոտքի մատուըներուն: Պատուհասեալները գետնամած կը համբուրէին անոր դարչապարը:

Ես սոսկացի, քամնելի էր այդ տեսարանը:

Առաջնորդս ինծի ըսաւ.

— Միտքդ պահէ այդ դէմքը. եւ եկուր ետեւէս:

Ոտքերս կապարի պէս ծանրացած, չէի կրնար վերցնել: Հետեւեցայ առաջնորդիս. սակայն երբեմն գլուխս ետ դարձնելով կը տեսնէի այդ ճիւաղը. ես կը տեսնէի որ իրեն պէս գարշելի դեւեր՝ գանկեր կը թխէին անոր կլափէն ներս:

Այդ գազիր հրէշէն հարիւր քայլ հեռացած էինք, յանկարծակի խումբ խումբ դատապարտեալներ մեր ետեւէն պաղատագին կը պոռային.

— Ճար մը գտէք, մեզ ազատեցէք պատուհասեալներու պատուհաս այս հրէշէն:

— Հրազդան, ըսի, եթէ չեմ սխալիր, Հայեր են այս պաղատողները:

— Այո՛, Հայուն օճախը մարող դաւաճաններ...

— Իսկ այն մեծ քիթ հրէ՞շը...

— Զը ճանչցա՞ր, հրէշներու հրէշ, Թագակիր Համիտը...

Քիչ վերջը, Արքայութեան հիւսիսային դռնէն՝ հրեղէն կառք մը դուրս ելլելով մեր առջեւէն կ'անցնէր:

Առաջնորդս զմայլած, բարեւ տըւաւ մէջը եղողներուն եւ ինծի ըսաւ.

— Տե՛ս, մէկը Ներսէս եպս. Դանիէլեանն է:

— « Կաթիլ մը Ջուր»ի հեղինա՞կը:

— Այո՛, Խրիմեան Հայրիկէն «Սասկան վարդապետ» կոչուած սիրուած գրագէտը, յարգուած յեղափոխական վարդապետը:

— Իսկ քովի՞նը:

— «Դրօշակ»ի գրաշար Անտոնը, Գօշ մականունեալ:

— Հոս ի՞նչ գործ ունին:

— Այս երկուքը ամէն տարի Յուլիս 8ին, կուգան այս կողմերը եւ Եըլտըզի « դժոխային մեքենային » փորձը կը կրկնեն...

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՔԷՆ ՄԵՌԱՆ.— Նիւ Եորքի մէջ տաքութիւնը 91 աստիճանի հասաւ (Ֆարէնհայթ) յուլիս 12ին: Մինչեւ այդ օրը ամբողջ երկրին մէջ տաքէն մեռած էին 91 հոգի:

Փարիզի մէջ ալ երկու օրէ ի վեր սաստկացած է տաքը, հասնելով 33 աստիճանի (շուքին մէջ):

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, յուլիս 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու ընդհ. թիւն էր 393,469, որոնց 84,120ը կին: Անցեալ շաբթուան վրայ պակսած են 9450 հոգի:

7000 ՌՈՒՍ, ՍԵՐԲ ԵՒ ՉԵԽ «ՍՕԲՕԼՆԵՐ» Սօֆիա երթալով, մասնակցեցան պուլկար «եունաք»ներու (մարզիկ) միութեան 8րդ համագումարին: Այս առթիւ բոլորը մէկ թափոր մը կազմեցին Պորիս թագաւորին առջեւ: Մարզականէն զատ, քաղաքական արժէք ալ ունի այս դէպքը, մանաւորապէս Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ՝ յարաբերութեանց տեսակէտով: Մարզիկներուն 6000ը Եուկոսլավիայէն, նոյնիսկ սերպիական Մակեդոնիայէն գացած էին:

731,000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ ամուսնացած են 1934ին: Այս ամուսնութեանց 401,000ը դիւրացած են շնորհիւ պետական փոխառութեան, որուն շնորհիւ նշանածները կրնան կահ կարասի եւ առտնին սպասներ գնել:

ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ՏՐԷՅՖԻՒՍ, որուն դատը այնքան փոթորիկներ յարոյց Ֆրանսայի մէջ եւ որուն գոյութիւնն իսկ մոռցուած էր, մեռաւ առջի օր: Իր ժամանակակիցները պիտի յիշեն թէ Տրէյֆիւս 1894ին ամբաստանուեցաւ իբրեւ հեղինակը գաղտնի նամակի մը, որ գաղտնիքներ կը հաղորդէ թշնամի պետութիւն մը: Հարիւրապետը դատապարտուելով աքսորուեցաւ Սատանայի կղզին, բայց շատ չանցած վերաքննութեան պայքար մը սկսաւ, որ տարիներ տեւեց: Այս առթիւ էր որ Զօլան գրեց իր հռչակաւոր «կ'ամբաստանեմ»ը: Տրէյֆիւսի անմեղութիւնը հռչակուեցաւ 1906ին: Ծնած էր 1859ին, հրէական ընտանիքէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր հեծելանուորդները կտրեցին Կրընօպլը – Գափ (102 քիլոմեթր) լեռնային հանգրուանը: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ կէս օրուան ժամը 1.45ին, եւ հեծելանուորդները անտանելի վիճակի մը ենթարկուեցան նեղացուցիչ օդին պատճառաւ:

Ճամբու ընթացքին Լավրէյի բարձունքը առաջին անգամ հասաւ Նիսցի փոքրիկ Բուօզի որ իրր շրջիկ կը մասնակցի մրցումին: Ցաղթականը շահեցաւ բոլոր «պօնիֆիքասիօն»ները եւ պարգեւները, ինչպէս եւ 1935 տարուան «Լեռներու Թագաւոր» տիտղոսը:

Գափի 25 քիլոմեթր մնացած Իտալացիներ՝ Պերկամաչի եւ Մօրէլլի, պելճիքացիներ՝ Ժան Աէրց եւ Վէրվաէք կը սկսին հետապնդել Բուօզին եւ կը յաջողին բռնել: Այս մենամարտին մէջ Պերկամաչիի հեծելանիւը կոտրելով եւ ինք ալ վար իյնալով նորոգութեան համար ճիշդ հինգ վայրկեան կը կորսնցնէ: (Ըստ օրինի ո եւ է մէկը իրեն օգնելու իրաւունք չունի):

Առաջին անգամ Գափ կը հասնին երեք հեծելանուորդներ՝ Պելճիքացիներ՝ Ժան Աէրց եւ Վէրվաէք, Ֆրանսացի Բուօզի, ու մարզադաշտին մէջ տեղի կ'ունենայ հետաքրքրական մրցում մը: Ժան Աէրց «սփրինտ»ով յաղթական կը հռչակուի 102 քիլոմեթր ճամբան կտրած ըլլալով 3 ժամ, 24 վայրկեան, 7 երկվայրկեանէն, երկրորդ Բուօզի, երրորդ՝ Վէրվաէք: Ժորժ Սփէչէր մէկ վայրկեան 27 երկվայրկեան ուշ, հասնելով, ընդհ. դասաւորման մէջ 5րդէն անցաւ 4րդ: Եթէ ճամբու ընթացքին որ եւ է արկած չպատահի, ապահով կը համարուի անոր վերջնական յաղթութիւնը, ինչպէս 1933ին:

Իտալիոյ մարզական թերթը՝ «Գորիէրա Տէլլա Սփորթ» 5000 լիրի պարգեւ մը յատկացուցած է Իտալիոյ 1935 շրջանին յաղթականին Պէրկամաչիի, եթէ Ֆրանսայի շրջանն ալ շահի:

Հեծելանուորդները Փարիզէն մեկնած ատեն 93 հոգի էին, մինչեւ Գափ մնացած են 66 հոգի: Եւ դեռ չէ սկսած Պիրէնեան լեռներուն դժուարին մրցումը:

Երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Գափ – Տինեը (220 քիլոմեթր) հանգրուանը, մագլցելով Վարսի (2115 մեթր) եւ տ'Ալօսի (2250 մեթր) դժուարին անցքերը:

Իսկ այսօր, կիրակի Տինեը – Նիս (156 քիլոմեթր):— Հ. Ս.

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ Նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Չորեքշաբթի (Յուլիս 17), երեկոյեան ժամը 8.30ին Avenue des Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին կայարանի դիմացի սրճարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ
ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 21 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

PALAIS du BOIS de BOULOGNEի ՄԷՋ

(Route de Madrid)

Հաղորդակցութիւն.— Porte Maillotէն առնել Jardin d'Aclimatationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին դրան անմիջապէս քովը:

ՅԱՅՏՆԻ JAZZ DU LIDO

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Տիկ. ԳԵԽՈՆԵԱՆ (երգ), Պ. Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն եւյլն:

Սեղանապետ՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՇՈՏ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԱԾ:

Հաճելի անակնկալներ, երգ, պար եւ զանազան խաղեր:

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ:

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը
ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 ՅՈՒԼԻՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, արտասանութիւն եւյլն.:

Հայ Արիները իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն սիրուն խաղերով եւ անակնկալներով: Նոյնպէս տեղւոյս Նորագիր Հայ Արիները իրենց երդման արարողութիւնը կը կատարեն:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 Փրանք

Հաղ.— Շոգեկառք՝ Կար տիւ Նոռէն 13.30, 14.35, 14.45 իջնել Սեվրան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Սուլթան Պետրոսեանի, որ իր բրոջ եղսիկ Ալլայի յիշատակին 50 ֆր. նուիրեց Մասնաճիւղիս:

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Ուրբաթ 12 Յուլիսէն — Յուլիս 18

Առաւօտները ժ. 2.30ին. երեկոյները 8.30ին

ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ՖԻԼՄԵՐ

Les avantures du Roi Pausol

avec Armend Bérnard

Au nom du la Loi

avec Marcelle Chantal, Gabriel Gabrio et Charles Vanel.

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի ամենալաւ ամառանոցներէն մէկուն մէջ հայ ընտանիք մը, մատչելի գիներով ամառնային ամիսներուն կ'ընդունի 10-15 տարեկան պատանի մը, որուն կը տրամադրուի շատ օդասուն սենեակ եւ սնունդ. Պայմաններու համար դիմել՝ V. Papassian, Cité Jardin, Plessis-Robinson (Seine).

Փորթ տ'Օրլէանէն ուղղակի օթօպիւս FP.

ՈՒՐ ԵՒ ԵՐԲ ԿՐՆԱՔ ԵՒ ՊԷՏՔ ԷՔ ՏԵՍՆԵԼ
"ՀԱՅ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ"

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՕՍՈՒՆ ՖԻԼՄԸ

ASNIÈRES-BOIS COLOMBES

Modern Cinéma, Place des Bourguignons.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 21ին

MARSEILLE

Cinéma Le Foyer. 90, Rue d'Aubagne

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 14.30ին եւ ԺԱՄԸ 21ին

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 21ին

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 21ին

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 14.30ին, 17ին եւ 21ին

VIENNE

Salle Berlioz, 11 Cours Wilson (près de la Gare)

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 21ին

VALENCE

Alhambra Cinéma

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 10ին

DÉCINES (Vaulx en Velin)

Cinéma Palace Parlant, Cité de la Soie du Sud-Est

(ԺԻԼԻՆ ՍԻՆԷՄԱՆ) ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 21ին

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ ԺԱՄԸ 14.30ին, 17ին եւ 21ին

ԳԻՆԵՐԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ 4, 5 ԵՒ 6 ՖՐԱՆՔ: ՓՈՔՐԵՐՈՒ ԿԷՍ ԳԻՆ

Ըմբշամարտի մեծ մրցում Մարսէյլի մէջ

18 ՅՈՒԼԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ԱՐԷՆ ՏԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

(Arène de Marseille) Rond Point du Prado.

ՇԱՐԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 102 քիլօ, 1 մեթր 78 (Խարբերդ - Չմշկածագցի) ազատ ձեւով կռուող պիտի պայքարի ԳԱՐԱ ԱՀՄԵՏի դէմ (103 քիլօ):

Շ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Ամերիկայի ախոյեանը յաղթած է աշխարհի ախոյեան ԶԻՊԻՍՔՕին, գերմանացի ԺԱԳ ՈՒՐԱՃԱՍին, հոլանտացի ՀԵՆՐԻ ՓԷՆ ԹԷՎՈՒՆԻ, ռուս ՊԱՊԱՌՈՒԼՔիի եւյլն. եւյլն.:

Կը մրցին նաեւ՝ ԺԱԳ ՇԷՐԻ ամերիկացի. Համաշխարհային ախոյեան, 106 քիլօ, ընդդէմ ՊԻՒԼ ԿՕՐՆԸՆ Անգլիոյ ախոյեան, 102 քիլօ:

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՔ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ:

Գիները են.— 5, 8, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին երեքշաբթիէն սկսեալ FELIO գլխարկավաճառատունը, 3, Plac du Change եւ 13, Րիւ տէ Յօմինիքէն Տերիկեանի ՅԱՌԱՋ Գրատունը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն:

Հաղ. միջոց — Առնել հանրակառք թիւ 82 եւ բոլոր Րօն Բուան տիւ Փրատօ գացող հանրակառքերը: Վերադարձի համար մասնաւոր հանրակառքի սպասարկութիւն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ՔՈՎ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու միշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ, ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ, ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ, ԹՐԻՔՕԹԷՕԶՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ:

achat, vente, échange et reparation

HOVANNESSIAN

INGENIEUR E.M.I.

14. RUE DU SOLEIL. PARIS. XX. METRO: PLACE DES FETES

r.c. seine 579.489 TEL: MENILMONTANT 41.67 C.C.p. paris 171738

MOTEURS ELECTRIQUES

pour machines à coudre, tricoteuses, bobinoirs et toutes machines

RESISTANCE

pour chauffages, indéfrisables etc.

ANTIPARASITAGE DES MOTEURS

ETUDES ET DEVIS GRATUITS SUR DEMANDE

machines à coudre d'occasion, — on demande correspondants, province et étranger

---

դիմանից ինձ, որ ես նախօրօք իրեն չեմ յայտնել, որպէսզի պատրաստուէր. որ նա իմ խօսք տալու պահին սրահի ներքին յարկի սրճարանումն է եղել, որովհետեւ ամբողջ ճաշի տեւողութեան ոտքի վրայ է եղել, յոգնել է, եւ վիրաւորուած է որ իրեն տեղ չեն տուել նստելու...

Եւ ապա Ալազանին. «Մատաղ լինեմ ձեր աչքերին, որ պիտի գնաք Հայաստանը տեսնէք»: Եւ յետոյ հրաւիրեց Ալազանին օթոյով ուղեկցել մինչեւ հիւրանոցը եւ միասին մեկնեցին:

Այս բոլորի մէջ ես տեսնում եմ միայն իմ սիրելի բարեկամ Շահխաթունիի քաղաքավար եւ յարգալից վարմունքը դէպի Ալազանը և ո՛չ թէ այն, ինչ որ ձեր թղթակիցը ցանկացել է տեսնել:

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

11 յուլիսի, 1935

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես իսկոյն վերառի բարձի տակում թողած տոմսակը եւ սկսեցի կարդալ: Նրա բովանդակութիւնը խիստ կարճ էր, երկու տող միայն, բայց այդ երկու տողը պարունակում էր իւր մէջ ինձ համար անսահման բախտաւորութիւն:

«Մուրատ, կիրակի գիշերը, երկու ժամին, սպասիր ինձ, ես քեզ մօտ կը լինեմ: Նէնէ»:

Հարիւր անգամ կարդացի այդ երկու տողը, հարիւր անգամ շրթունքիս վրայ սեղմեցի, բայց դարձեալ չէի կշտանում: Նրանից, այդ անշունչ թղթի կտորից, փափագում էի առնել որտեղ կարօտը: Նրա մատներն էին գրել. նրա սիրտն էր դրած նրա մէջ: Բայց ո՞վ սովորեցրեց նրան գրելը...:

Հիւանդանոցի այն մասը, ուր այժմ գետեղուած էի ես, բաժանուած էր միւս մասերից. այստեղ պահւում էին միայն խելագարները եւ վարակիչ ախտերով հիւանդները:

Նէնէն այլեւս չյայտնուեցաւ: Մինչեւ կիրակի դեռ եւս չորս օր կար: Այդ չորս օրը աւելի երկարաձիգ էր թւում ինձ, քան թէ չորս տարի: Բայց աքսորականը սովորում է սպասել: Ես խորին անձկանօք սպասում էի:

Բժշկապետը նոյնպէս չէր յայտնըւում, երեւի նա ինձ բոլորովին առողջացած էր համարում: Միայն երբեմն մտնում էր ծերունի սպասաւորը եւ իւր շատախօսութիւններով զբաղեցնում էր ինձ: Այդ բարեսիրտ ծերունին այնքան երկար տարի ծառայել էր հիւանդանոցում, որ համարեա կէս – բժիշկ էր դարձել: Նա ծաղրում էր Փիլդշերների կատարած յիմարութիւնները, ծաղրում էր դեղարարի տխմարութիւնը, թէ ինչպէս նա շատ անգամ խառնում է դեղերը եւ թոյնը հասարակ քինայի փոխարէն է տալիս: Պատմում էր զանազան դէպքեր, որ առաջ էին եկել՝ կամ դեղերը խառնելուց, կամ նրանց չափն ու կշիռը չհասկանալուց: Ուրախանում էր, որ նոր բժշկապետը առաջարկել է փոխել այդ բոլոր «անպիտաններին» եւ գիտաւորութիւն ունի նոր կարգեր մտցնել հիւանդանոցի մէջ: Նա հիացած էր նոր բժշկապետով եւ միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը նրա տիկնոջ եւ մանկահասակ օրիորդի մասին:

Վերջապէս, եկաւ կիրակին: Ես սարսափելով մտածում էի, թէ ի՞նչպէս պէտք է անցկացնեմ այդ օրը, թէ ի՞նչպէս պէտք է սպասեմ մինչեւ գիշերուայ ժամի երկուսը: Իսկ այնօր, որպէս կարծում էի, ինձ համար այնքան ծանր չանցաւ: Համբը թոյլտուութիւն էր խնդրել ինձ տեսնելու, եկաւ եւ ժամերով մնաց ինձ մօտ: Թէեւ այժմ նրա փիլիսոփայութիւնները շատ հետաքրքրական չէին ինձ համար, բայց, այնուամենայնիւ, նրա այցելութիւնը բաւական մխիթարեց ինձ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 17 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2858

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԸ ԵՐԿՈՒ ԹԵՒԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մէջ մասնաւոր տեղ մը պիտի գրաւէ 1935 յուլիս 14ը, իր արտակարգ եւ դղրդագին ցոյցերով:

Արտակարգ եւ դղրդագին անոր համար որ, ոչ միայն փողոցը թնդաց, այլեւ պետական կարգուսարքն ալ փողոց իջաւ, տեսակ մը ռազմափորձ կատարելու համար:

Թող՛ունք պետութիւնը եւ նկատի առնենք այն երկու թեւերը որոնք փողոց իջեր էին, շարաթներու պատրաստութենէն յետոյ:

Կարելի է ըսել թէ թեւերէն մէկը — աջը — այսպէս կամ այնպէս նոյնացած էր կառավարութեան հետ: Միւսն էր — «Ժողովրդական ճակատ»ը — որ Փարիզն ու գաւառը կը թնդացնէր իր ամբողջ կերպարանքով:

Անոնք որ առիթ ունեցան տեսնելու կիրակի օրուան երկու թափորները, բնազդաբար կը չընչէին.— Ի՛նչ սքանչելի կարգապահութիւն...

Արդարեւ, երկու կողմերն ալ ամէն միջոց խորհեր էին, որպէսզի անխախտ մնայ բարեկարգութիւնը:

Եւ իրողութիւն է թէ որ եւ է դէպք չպատահեցաւ, հակառակ խռովայոյզ մթնոլորտի մը:

Առանց թուանշաններուն հետ խաղալու, եթէ կէս միլիոն մարդ հաշուենք «Ժողովրդական ճակատ»էն եւ 50,000 ալ Հրեղէն Խաչէն, իբրեւ մասնակից թափորի կամ իբրեւ հանդիսատես, դիւրին է պատկերացնել թէ ո՛ւր կրնար յանգիլ որ եւ է անհոգութիւն կամ կրքոտ շարժուձեւ:

Ժողովրդական թափորին մէջ, մինչ խմբակցութիւններն ու պատուիրակութիւնները կը քալէին հատուած – հատուած, խուռաքանչիւրին միջեւ յանկարծ ինքնաշարժ մը կ'երեւար, պաշտօնական ներկայացուցիչներով եւ կազմակերպիչներով:

Անոնց գլխաւոր հոգն էր՝ կրկին եւ կրկին ապահովել բարեկարգութիւնը:

Եւ նկատեցէք որ թափորին մասնակցողները, այր թէ կին, պահէ պահ կը ցցէին իրենց բռունցքները, իբրեւ խորհրդանշան պայքարի եւ բողոքի: Արդ, անոնք որ ճամբուն վրայ խռնուած, կը դիտէին անցքը, անպատճառ համակիրներ չէին:

Ըսել կ'ուզենք թէ լուցկի մը, կայծ մը բաւական էր, կրակ ցանելու համար:

Նոյն բարեկարգութիւնը՝ Հրեղէն Խաչի թափորին առթիւ:

Պայծուցիկ նի՞ւթ կը պակսէր Շանզ՝ Էլիզէի պողոտաներուն վրայ, Քոնքորտէն մինչեւ Էթուալի Յաղթական Կամարը, երբ ունեւորներու բազմութիւնը «ֆրանսական Ֆրանսան» կը փառաբանէր, ազնուապետական ապարանքներու եւ շքեղաշուք հաստատութեանց պատշգամներէն, անոնց պատերուն տակ:

Մանաւանդ որ, մարդիկ խորութիւն չէին դներ իրենց խանդավառութեան կանչերուն մէջ:

Մանկամարդ աղջիկներ, նոյն իսկ պառաւներ կոկորդ կը պատռէին ի պատիւ «խաչ»երուն եւ անոնց հրամանատարին, որ նշանաւոր անծանօթ մըն էր քանի մը տարի առաջ: Իսկ աջակողմեան մամուլին մունետիկները մասնաւոր եռանդով մը կը տարփողէին «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի բացառիկ թիւը, որ կրկին եւ կրկին կը չեշտէր. «կամ կործանում, կա՛մ թագաւոր». եւ «Լը Նասիոնալ»ը, ուր Երիտասարդ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան վարիչը կ'առաջարկէր Յուլիս 14ի փոխարէն ազգային տօն հռչակել Մառնի ճակատամարտին տարեդարձը ...

Ահաւասիկ մեծ ժողովուրդի մը զաւակները, ծփուն՝ երկու խռովայոյզ թեւերու վրայ, բայց ի՛նչքան լուրջ՝ իրենց շարժուձեւերուն մէջ:

Մի՛ ըսէք թէ կառավարական ուժն էր որ չափ ու սահման պահել տուաւ: Որ եւ է պոռթկում՝ բաւական էր խորտակելու բոլոր շղթաները:

Քաղաքական գիտակցութեան, լրջութեան եւ ինքնավստահութեան նոյնքան պերճ պատկեր մը կը ներկայացնէր «Ժողովրդական ճակատ»ի ժողովին եւ թափորին բովանդակութիւնը:

Ինչպէս կիրակի առտուան միթինկին մէջ, որուն բազմութիւնը 8–10,000 կը հաշուեն, նոյնպէս իրիկուան միթինկին, անհամար թափորին մէջ քով քովի կը ծածանէին կարմիր դրօշն ու ֆրանսական եռագոյնը:

Եւ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, նոյն խանդավառութեամբ կ'երգուէին «Մարսէյէզ»ն եւ «Էնթէրնասիոնալ»ը:

Քսան հակամարտ գործիչներ — ականաւոր դէմքեր — ճառ խօսեցան առտուան միթինկին մէջ, եւ մէկուն խօսածը լրացումն էր միւսին, պահելով հանդերձ տեսակէտի բոլոր նրբութիւնները:

Օրինակ մը՝ շատերու մէջէն: Խօսողն է Ժաք Տիւքլօ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը.

— «Մեր դրօշը կարմիրն է, այն դրօշը որ ծածանեցաւ 1792ին, 1793ին եւ 1794ին ... Բայց մենք որ կը պայքարինք կարմիր դրօշին ծալքերուն տակ, ուրախ ենք մեր կողքին տեսնելով ազատութեան ռազմիկներ՝ եռագոյն դրօշով զոր մեր նախահայրերը խորհրդանշան դարձուցին ֆրանսական յեղափոխութեան: Մենք եռագոյն դրօշին մէջ կը տեսնենք խորհրդանշանը անցեալի պայքարներուն, իսկ կարմիր դրօշին մէջ՝ խորհրդանշանը ապագայ պայքարներու եւ յաղթանակներու»:

Բարի եղէք այս երկու պարագաները բաղդատել մեր առօրեայ պատմութեան հետ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

23 Հրամանագիր-Օրէնքներ այսօր իսկ

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երէկ, երեքշաբթի, նախարարական խորհուրդը երեք անգամ նիստ գումարեց, առաջինը՝ ժամը 9.30ին, երկրորդը՝ 2.45ին, նախագահութեամբ վարչապետ Պ. Լավալի, իսկ երրորդը՝ ժամը 6ին, Էլիզէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Օրակարգի նիւթերն էին 23 հրամանագիր – օրէնքներ, որոնք պաշտօնաթերթին մէջ պիտի հրատարակուին այսօր իսկ, չորեքշաբթի: Հրամանագիրներէն 15ը կը վերաբերին ընդհանուր եմտացոյցին, հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, իսկ միւսները՝ տնտեսական տնօրինութեանց, ապրուստը աժանցնելու եւ տնտեսական գործունէութեան զարկ տալու համար:

Եմտացոյցի բացը, որ 2636 միլիոն ֆրանք էր 1930 — 31ին, քրոնիկ հանգամանք մը ստացաւ, յաջորդաբար բարձրանալով 5508, 6017, 7034, 6418 միլիոնի, իսկ 1935ի բացը կը հաշուեն 12 — 16 միլիառ, ինչ որ ահաւոր գումար մըն է: Կարելի չէ այս բացը գոցել խնայողութեամբ, մանաւանդ որ տոկոսն ալ շատ ծանր է: Ասկէ զատ, հանրային պարտքը որ 260 միլիառ էր 1930ին, այժմ 330 միլիառը կ'անցնի, այսինքն հարիւրին 25 աւելցած է: Հարիւրին 5 տոկոս հաշուելով, տարեկան կ'ընէ 3 միլիառ 500 միլիոն, այսինքն մարդ գլուխ 90 ֆրանք:

Կացութեան բոլոր հանգամանքները նկատի առնելով, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ առ նուազն 10 առ հարիւր զեղչ մը կատարել ընդհանուր եմտացոյցին վրայ, որ 47 միլիառի կը հասնի: Ուրիշ խնայողութիւններ կամ սրբագրութիւններ ալ կատարելով, կը յուսացուի 10 միլիառ ֆրանք ճարել:

Գալով ապրուստի սղութեան, կը խորհուի կրճատել մասնաւորապէս ելեկտրականութեան եւ կազի գիները, աժանցնել դրամը, եւ զուները աւելի լայն բանալ օտար արտադրութեանց առջեւ, անշուշտ պայման դնելով որ կարգ մը երկիրներ աւելցնեն իրենց փոխանակութիւնները:

ԻՏԱԼԻԱ ՏԵՂԻ ՏԱԼՈՒ ՄԻՏՔ ՉՈՒՆԻ

Տասը զօրաբաժին Արեւելեան Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինի իբրեւ պատերազմական նախարար հրամայեց զէնքի տակ առնել մէկ զօրաբաժին՝ կանոնաւոր բանակէն եւ մէկ զօրաբաժին ալ՝ քաղաքապահ զօրքէն (սեւ շապիկաւոր): Ասով տասը զօրաբաժնի կը բարձրանայ արեւելեան Ափրիկէի համար պատրաստուած զօրքին թիւը: Ասկէ զատ հրամայուած է սեւ շապիկաւորներու հինգերորդ զօրաբաժին մը կազմել որ պիտի կոչուի «Փետրուար 1»: Հրամայուած է նաեւ զէնքի տակ առնել 1909ի, 1910ի եւ 1912ի մասնագէտները:

Իսկ ծովային նախարարը հրամայեց անմիջապէս ձեռնարկել 10 սուզանաւերու շինութեան: Բոլորը մէկ պատրաստ պիտի ըլլան Փաշական 14րդ տարուան առաջին ամիսներուն: (14րդ տարին կը սկսի 1935 հոկտեմբեր 28ին):

⁂ *Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 81,500 իտալական զինուորներ անցած են Սուէզի ջրանցքէն, մարտէն յունիս, իսկ իրր 15,000 ալ յուլիսի ընթացքը: Մասսովայի քարափները խճողուած են ամէն տեսակ սնունդներով: Բազմաթիւ նաւեր կը սպասեն նաւահանգիստին առջեւ, պարպելու համար իրենց բեռները, որոնց մէջ կը գտնուին հրասայլեր, օդանաւեր, թնդանօթներ, ջորիներ, ձիեր եւն.: Մասսովա աշխարհի ամէնէն տաք նաւահանգիստներէն մէկն ըլլալով, չափազանց կը նեղուի ջուրի պակասէն: Զինուորները օրական միայն մէկուկէս լիտր ջուրի իրաւունք ունին: Այժմ ծովի ջուրը կը թորեն: Միեւնոյն ատեն ջրգեղուներ ղրկուած են Փորթ – Սուտան, ջուր գնելու համար որ նոյնպէս պիտի զտուի: Փութոյ պնդութեամբ ճամբաներ կը շինուին լեռնադաշտին վրայ, ինչպէս եւ ջրամբարներ, պահեստի ջուր ամբարելու համար: Յունիս ամսուան ընթացքին, արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած իտալացի բանուորները Իտալիա՝ իրենց ընտանիքներուն ղրկած են 4ու — կէս միլիոն լիր. իսկ զօրաբաժնի սեւ շապիկաւորները՝ 2,600,000 լիր:*

⁂ *Շահակից կառավարութիւնները կը շարունակեն բանակցիլ, ելք մը գտնելու համար: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալիա հետեւեալ չորս պահանջները դրած է.— 1. Սահմանագլուխի սրբագրութիւն.— 2. Տնտեսական արտօնութիւններ.— 3. Երկաթուղի մը շինել Էրիթրէի եւ իտալական Սոմալիի միջեւ.— 4. Իտալացի խորհրդականներ նշանակել հապէշական կառավարութեան մօտ, ինչպէս կան Անգլիացիներ՝ Եգիպտոսի մէջ: Մեծ դժուարութիւններ չեն սպասուիր առաջին երկու կէտերուն համար, սակայն հապէշական կառավարութիւնը տրամադիր չէ հողեր ձգելու շոգեկառքի երկու ափերուն վրայ, իսկ չափազանց վերապահ է իտալացի խորհրդականներու մասին:*

Միւս կողմէ Իտալիա հակառակ ըլլալով իրաւարարութեան նոր փորձի մը, կացութիւնը անյոյս կը համարուի ժընեւի մէջ:

Մուսոլինի ռազմադա՞շտ կ'երթայ

Հռոմի կիսապաշտօնական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի ի հարկին անձամբ արեւելեան Ափրիկէ պիտի երթայ, զօրքը աչքէ անցնելու կամ դէպի պատերազմ առաջնորդելու համար:

⁂ *Զէնքի տակ առնուած նոր զօրաբաժինը կը բաղկանայ 20,000 կանոնաւոր զինուորներէ, իսկ Փաշական զօրաբաժինը՝ 12,000 կամաւորներէ: Հասած եւ ճամբայ ելած զինուորները միասին հաշուելով, արեւելեան Ափրիկէի իտալական ուժը կը բաղկանայ 220,000 զինուորէ: Մուսոլինի հրամայած է կազմ եւ պատրաստ պահել մայր երկրի 600,000 զինուորները, ամառնային ռազմափորձերուն համար, որոնք պիտի սկսին օգոստոսին, Պոլծանոյի եւ Ուտինէի շրջականները (Աւստրիոյ սահմանին մօտ):*

«ՅԱՌԱՋ» ԼՈՅՍ ՉՏԵՍԱՒ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ՍՏԱՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ:

ՃԻԲՈՒԹԻ ՀԱՍԱՆ քանի մը հարիւր անգլիացի, իտալացի եւ ամերիկացի հպատակներ, որոնք Եթովպիա կը բնակէին տարիներէ ի վեր: Շատերը կը պատմեն թէ Իտալիա որոշած է պատերազմ հռչակել օգոստոսի վերջը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՆԻ՞ ՀՈԳԻ ԷԻՆ

Կիրակի օրուան ցոյցերու նկարագրութեան առթիւ, տեղական թերթերը վէճի բռնուած են երկու թափորներու համրանքի մասին:

Անշուշտ իւրաքանչիւր հոսանք իր ակնոցով կը կատարէ գումարումն ու բազմապատկութիւնը:

Այսպէս, համայնավար *Իւմանիթէ*ն եւ ընկերվարական *Փօփիւլէռ*ը աւելի քան կէս միլիոն կը հաշուեն «Ժողովրդական Ճակատ»ի ցուցարարներուն թիւը, իսկ հազիւ 17,000 — 20 հազար հոգի՝ Հրեղէն Խաչի հետեւորդներուն թիւը: (*Իւմանիթէ* կը գրէ 17,700, — ի՞նչպէս համրեց):

Աջակողմեան թերթերէն մէկը առաջին թափորին կէս միլիոնը կը զեղչէ 150,000ի, Հրեղէն Խաչի ցուցարարները բարձրացնելով 50,000ի:

Ուրիշ աջակողմեան մը, աւելի բարեխիղճ երեւալու նիզով, առաջինը կը վերածէ 125,000ի, երկրորդը՝ 25 հազարի:

Երրորդ մը՝ կարմիրը կը դարձնէ 100 — 110,000, դեղինը՝ (Հրեղէն Խաչ) 52,000, ճամբուն երկայնքին ալ 120,000 ծափահարող շարելով:

«*Լա Լիպէռթէ*», թունդ յետադիմական, հազի՛ւ 55,000 բանուորական համրեր է, իսկ արքայական «*Աքսիոն Ֆրանսէզ*»ը ոչ իսկ 50,000:

«*Ֆիկարօ*» 120,000 կը շնորհէ «Ժողովրդական Ճակատ»ին, հաշուելով սովորական հետաքրքիրներն ալ, համաձայն ներքին նախարարութեան վիճակագրութեան: Իսկ Հրեղէն Խաչին համար կ'ըսէ թէ «բազմաթիւ անդամներու հրահանգուած էր իրենց տեղերը մնալ, կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պարագային»:

«*Տէյլի*» հազիւ 120,000 կը գտնէ բանուորական բազմութիւնը, «մէջն ըլլալով կիներն ու մանուկները, որոնցմէ շատերը զաւառէն եկած էին»: Իսկ Հրեղէն Խաչը՝ 50,000:

Վստահաբար «*Թան*»ը աւելի վարպետ հաշիւ մը կը ներկայացնէ:

Քսաներինգ հազար ցուցնելով ազգային ճակատի ցուցարարներուն թիւը, կ'ըսէ թէ ոստիկանական պաշտօնեաները 85,000 կը հաշուեն «ժողովրդական ճակատ»ին բազմութիւնը, իսկ թափորին կազմակերպիչները՝ առ նուազն 400,000:

«Ուրիշ ականատեսներ կը հաշուեն թէ բուն թափորը տեւեց հինգ ժամ, ուրեմն ժամը 15,000 մարդ հաշուելով, գումարը կ'ընէ 75,000»:

Ականատես մըն ալ ես, թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս թափորին:

Բայց, խնդրեմ, չըլլէք վկայութեան կանչէք:

Բանուորական թափորը սկսած էր շարժիլ ժամը 3—3.30ին: Ես Պաստիյի յիշատակարանին առջեւ հասայ ժամը 4.30ին եւ կեցայ մինչեւ 5.20, երբ հակափաշական փաստաթղթերը կ'անցնէին: Եւ գետը կը հոսէր անընդհատ:

Գետինը մտնելով, անցայ «Արեւմտեան կողմն աշխարհի»— Էթուալ:

Ժամը 6ն էր, երբ երեւցաւ Հրեղէն Խաչի թափորը, որ կը յառաջանար դէպի Յաղթական Կամարը: Ժամը 7.30ին վերջին «զօրամասերը» կ'անցնէին Անծանօթ Զինուորին դամբարանէն:

Հիմա դո՛ւք հաշուեցէք թէ քանի՛ հոգի էին մէկն ու միւսը:

Եթէ թուաբանութիւնը չբաւէ, օգնութեան կանչեցէք ձեր ... համակրանքը, կարմիր կամ դեղին:

ՎԱՀԷ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Ստացանք «*ՅՈՒՍԱԲԵՐ*»ի բացառիկ թիւը, նուիրուած՝ Ֆիրտուսիի հազարամեակին: Բաղկացած՝ 28 էջերէ — եօթը թիւ «Յուսաբեր» — տպուած՝ ընտիր թուղթի վրայ եւ զարդարուած՝ բազմաթիւ պատկերներով, այս հրատարակութիւնը կը կազմէ աննախընթաց նորութիւն մը հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ: Աշխատակիցները կէս առ կէս Իրանցիներ են: Շուտով կը հաղորդենք լրացուցիչ մանրամասնութիւններ՝ բովանդակութեան մասին:

Որոշ քանակութեամբ ղրկուած ըլլալով Փարիզ, պիտի ծախուի հատը հինգ ֆրանքի:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ԱՋ ՈՒ ՁԱԽ ԹԵՒԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐՆԵՐԸ

Կիրակի օր արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ յուլիս 14ը, թէ կառավարութեան եւ թէ քաղաքական հոսանքներու կողմէ:

Կառավարութիւնը սովորականէն աւելի զինուոր թափած էր Էթուալի հրապարակը, բոլոր դասերով եւ ամէն տեսակ զէնքերու ցուցադրութեամբ: Աննախընթաց դէպք մըն էր 600 օդանաւերու թռիչքը եօթ սիւներով, հրամանատարութեամբ Զօր. Վուիլմէնի, մինչ վարը, Յաղթական Կամարին առջեւ տեղի կ'ունենային պաշտօնական արարողութիւնները: Հանրապետութեան նախագահը կարգ մը պատուանշաններ բաշխեց այս առթիւ: Զօրահանդէսը իր նպատակին հասաւ իբրեւ փայլուն ցուցադրութիւն մը զինուորական ուժի եւ կարգապահութեան:

Կէսօրէն յետոյ տեղի ունեցան «Ժողովրդական ճակատ»ի եւ Հրեղէն Խաչ»ի կազմած թափորները, կատարեալ բարեկարգութեամբ: Խաղաղութիւնը չխանգարուեցաւ ոչ Փարիզի, ոչ ալ գաւառի մէջ: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած էին ոչ միայն պետական իշխանութիւնները, այլ մանաւանդ կազմակերպիչները իրենք: Երկու ցոյցերն ալ մեծ տպաւորութիւն գործեցին, բայց մասնաւորապէս պատկառելի էր «Ժողովրդական Ճակատ»ին թափորը, թէ բովանդակութեամբ եւ թէ տեւողութեամբ: Թափորին համար կեդրոնական ժամադրավայր նշանակուած էր Պասթիյի հրապարակը: Համախմբումը սկսաւ կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին, թափորը հրապարակէն դէպի Վէնսէնի անտառը ուղղուիլ սկսաւ ժամը 3.30ին, վերջանալով ժամը 8.30ին: Թափորին կը մասնակցէին ընկերվարականներու, համայնավարներու, արմատականներու եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրերու գլխաւոր դէմքերը,— Լէօն Պլում, Փօլ Ֆօռ, Քաշէն, Պառպիւս, նախկին նախարարներ Ֆրօ, Տալատիէ, Քօ եւ ուրիշ բազմաթիւ առաջնորդներ: Թափորին մաս կը կազմէին անհամար խմբակցութիւններ եւ միութիւններ, (բացի քաղաքական կուսակցութիւններէն), Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու գլխաւոր թեւերը՝ ընկերվարական եւ համայնավար, պետական պաշտօնեաներ, օտար տարագիրներ, իրաւագէտներ, մտաւորականներ, գրագէտներ, բժիշկներ, նախկին ռազմիկներ, պատուիրակութիւններ՝ գաւառներէն, կիներ, մանուկներ եւայլն: Ձախակողմեան թերթերը 400 — 500,000 կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը, իսկ աջակողմեան մամուլը կը ձգնի նուազեցնել արժէքը (տես «Օրը Օրին»ը):

Բազմաթիւ վերտառութեանց մէջ աչքի կը զարնէին հետեւեալ նշանախօսքերը.—

— Ցանկանք ժողովրդապետական ազատութեանց.— կործանենք համար բոլոր Պասթիյները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՏԻՊԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մէքքիլասի մէջ, որ Անվերսի նահանգին մաս կազմող պզտիկ թաղապետութիւն մըն է, գոյութիւն ունի թափառաշրջիկներու յատուկ ապաստանարան մը, որ իր տեսակին մէջ եզական է, եւ իբր տիպար հաստատութիւն՝ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ երկիրներու:

Հարիւրաւոր հեկտար տարածութիւն ունեցող ընդարձակ հողամասի մը վրայ շինուած է հսկայ գաղթականը, ուր 1700 հոգի կը պատսպարուին, եւ որոնց վրայ կը հսկեն 300ի մօտ պահապաններ:

Այդ թափառաշրջիկները կը կազմեն Պելճիոյ բնակչութեան անբաղձալի տարրերը, անգործ անտուն, անտէր, գինեմոլ, մուրացիկ ու աստանդական, որոնք ասկէ անկէ հաւաքուելով, ղրկուած են յիշեալ ապաստանարանին մէջ, եւ ենթակայ խիստ հսկողութեան:

Ապաստանարանին մէջ գտնուող խուցերուն, ննջասենեակներուն, ճաշարաններուն եւ սրահներուն մէջ կը տիրէ նմանը չտեսնուած հանդարտութիւն, կանոնաւորութիւն ու մաքրութիւն: Իւրաքանչիւր պատսպարեալ ունի իրեն սեփական աշխատութիւնը: Կան փայտի, ատաղձի, երկաթեղէնի, փխաթի, հիւսուածի, սանդալի, ագիւսի պզտիկ գործարաններ, տպարան մը, եւն., որոնց մէջ օրուան որոշ ժամերուն կ'աշխատին պատսպարեալները, համեստ վճարումի մը փոխարէն:

Աշխատութեան տեւողութիւնը օրական 8 ժամ է: Աշխատանքի ժամերէն դուրս, պատսպարեալները կրնան իրենց ուզածին պէս զբօսնուլ, խաղալ, ցատքել, ֆութպոլ խաղալ, լողալ, ընթերցում ընել, եւն.: Կերակուրները շատ մաքուր ու խնամուած են, եւ անոնց տեսակները ամէն օր կը փոխուին: Մասնաւոր սրահներու մէջ դրըուած են ձայնասփիւռ գործիքներ: Կան նաեւ լսարաններ, ուր բարոյական դասախօսութիւններ եւ օգտակար բանախօսութիւններ կը տրուին լուսանկարներով, ազնուացնելու համար բարոյականը եւ բարձրացնելու անոնց մտաւորական մակարդակը:

Ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ ագարակ-դպրոց մը, մասնագէտ անասնաբոյծներու ու հողագէտներու հսկողութեան տակ, ուր կը սորվին արջառներ, ոչխարներ, այծեր, խոզեր, եւն. բուծանել, ինչպէս նաեւ պատրաստել կաթ, պանիր, կարագ, եւայլն:

Բարեկամ օրագրողներու ընկերակցութեամբ ժամեր ամբողջ առիթն ունեցանք աչքէ անցընելու գաղթականին զանազան մասերը, ընդարձակ խոհանոցները, առողջապահական կազմածները (ամէն պատսպարեալ պարտաւոր է շաբաթը անգամ մը լոգանք առնել), զգաստարար սանաթորիոմները, ուր հիւանդ մեծ ոճրագործները կը փոխադրուին, ջուրերու զտման սրահը, հիւանդանոցը, ուր կուսակրօն հիւանդապահուհիներ կը հսկեն հիւանդներուն վրայ եւ մայրական խնամք կը տանին: Հիւանդանոցը օժտուած է կարող ու հմուտ բժիշկներու խմբակցութեամբ մը, որոնք օրն ի բուն պէտք եղած դեղն ու դարմանը կը հայթայթեն հիւանդներուն, եւ կը ջանան բուժել անոնց ֆիզիքական ու հոգեկան տկարութիւնները:

Պատսպարեալներէն շատեր, երբ կը մեկնին գաղթականէն, մեծապէս օգտուած կ'ըլլան իրենց ստացած կրթութենէն ու դաստիարակութենէն, եւ երախտագիտութեամբ կը վերյիշեն հոն անցուցած օրերնին:

Այդ պզտիկ քաղաքին մէջ, որ շրջապատուած է սիրուն ծառուղիներով ու պարտէզներով, կը ցցուի խոշոր ու ընդարձակ եկեղեցի մը, ուր երեք քահանաներ ամէն օր եկեղեցական պաշտամունք կը կատարեն, եւ որոնց կրնան ներկայ գտնուիլ պատսպարեալները:

Ասոնք առտուան ժամը 6ին կ'ելլեն իրենց անկողինէն եւ իրիկուան ժամը 10ին կը մտնեն անկողին: Ամառը կը հագնին կտաւէ թեթեւ համազգեստ մը, իսկ ցուրտ եղանակին՝ բուրդէ հաստ հագուստներ:

Խուցերը օդաւէտ են, ամէն պատսպարեալ իր ճաշակին համաձայն կրնայ զարդարել իր խցիկը:

Երբ մէկը մեկնի գաղթականէն, պարտաւոր է իր շահած դրամին մէկ մասը ձգել գաղթականի սնտուկին, իսկ մնացեալ մասը կը յատկացուի ընկերային մասնաւոր գրասենեակի մը, որ կը հետաքրքրուի մեկնող պատսպարեալներու կեանքով, եւ ի հարկին անոնց դրամական օգնութիւն կ'ընծայէ, գոհացնելու համար անոնց անհրաժեշտ կարիքները: Դիւրին է հասկնալ այս վերջին տնօրինութեան նպատակը: Չէ՞ որ դրամի առատութիւնը յաճախ մարդը սխալ ճամբաներու կ'առաջնորդէ:

Գալով անդրադէտներուն, անոնք պարտաւոր են հետեւիլ մասնաւոր դասընթացքներու:

Երբեմն բարի վարք ցոյց տուող պատսպարեալներուն արձակուրդ կը շնորհուի, որուն պայմանաժամը լրանալուն պէս, անոնք ամենայն հլութեամբ վերստին փարախ կը մտնեն: Արդարեւ, գաղթականին մէջ կը տիրէ օրինակելի կարգապահութիւն մը. հոն աշխատութիւնը պարտաւորիչ է, բարոյականի սկզբունքները խստօրէն կը գործադրուին, առանց սակայն ճնշում բանեցնելու կամ զըսպողական միջոցներ կիրարկելու:

Պատերուն վրայ ամէն կողմ կը տեսնուին բարութեան, գթութեան, առաքինութեան ու պարկեշտութեան մասին խօսքեր ու առածներ, որպէսզի պատսպարեալները զանոնք կարդան եւ իրենց միտքին մէջ դրոշմուի բարոյական այդ սկզբունքները, ու երբ յառաջիկային արտօնուին մեկնիլ ապաստանարանէն, ըստ այնմ որոշեն իրենց նոր կեանքի ուղեգիծը:

Ահա մէկ երկու բառով մեր կրած տպաւորութիւնը Մէքքիլասի եզական ու տիպար հաստատութեան մասին, որ պատիւ կը բերէ Պելճ կառավարութեան, եւ բարոյական ու ընկերային տեսակէտով կոչուած է մեծ ու անբաղդատելի ծառայութիւններ մատուցանելու բախտազուրկ ու դըժբախտ արարածներու, որոնք ախտածին ժառանգականութեամբ, կամ չըքաւորութենէ մղուած, եւ կամ դէչ միջավայրի մէջ ապրելով բախտին չար բերումով կ'իյնան մեղկութեան, ծուլութեան ու մոլութեան տիղմին մէջ, եւ վատախտարակ ու թշուառ կեանք մը կ'անցընեն:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 42ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 29ին «Հայրենիք» ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 42րդ Պատգամաւորական Ժողովի հրապարակային հանդիսաւոր բացումը:

Շրջաններէն եկած պատգամաւորներու հետ ժողովի բացումին ներկայ ըլլալու փութացած էր հոծ բազմութիւն մը ընկերներու եւ համակիրներու, որոնց համար նեղ եկաւ «Հայրենիք»ի սրահը:

Ժողովը յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան բացաւ ընկ. տոքթ. Լ. Տաղլեան, որ ողջունելով պատգամաւորները, ըսաւ ի միջի այլոց. «Եկած ենք այս Պատգամաւորական Ժողովին մենք մեզի հաշիւ տալու թէ ի՞նչ ըրած ենք անցնող տարուան ընթացքին: Մեր հաշուեկշիռը ցոյց պիտի տայ, որ մեր կուսակցութիւնը աճած է քանակով եւ նիւթական միջոցներով: Թիւի եւ նիւթականի աճումը չէ սակայն, որ մեզի գոհունակութիւն կը պատճառէ, այլ բարոյական այն ուժը, որ ամբարուած է մեր կուսակցութեան մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բարոյական նկարագիրներ կերտող կազմակերպութիւն է, որ ինքզինք դրած է ի սպաս հայ ժողովուրդի, եւ ով այդ կազմակերպութեան հետ է, ան հայ ժողովուրդին հետ է»:

Բացման իր հակիրճ խօսքէն ետք ատենապետ ընկերը խօսելու հրաւիրեց «Հայրենիք»ներու խմբագրապետ ընկեր Ռ. Դարբինեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Եթէ յետադարձ հայեացք մը նետենք եւ համեմատենք այսօրուան կացութիւնը տարի մը առաջ գոյութիւն ունեցող կացութեան հետ, մենք զգալի փոփոխութիւն կը տեսնենք: Անցեալ տարուան հետ համեմատած այսօր մեր շուրջը մթնոլորտը աւելի մաքրուած է: Մենք կրցանք խորտակել մեր հակառակորդներու կազմակերպած դաւը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Ի՞նչն էր որ օգնեց մեզ հասնիլ այդ արդիւնքին: Նախ եւ առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ հմայքը: Հմայքը այն կուսակցութեան, որ տուած է մեր ժողովուրդին հերոսներ, որ ստեղծած է Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Մեր յաջողութեան երկրորդ ազդակը մեր շուրջը բոլորուած ամէն մէկ հայրենասէր Հայու այն խորունկ գիտակցութիւնն էր թէ, ինք կը պայքարի արդար դատի մը համար, իր ազգային իտէալի, իր ազգային դրօշին համար:

Երրորդ ազդակն էր այն գեղեցիկ կարգապահութիւնը, որ միշտ ալ մեր կազմակերպութեան յատկանշական գիծերէն մին եղած է:

Չորրորդը՝ զոհաբերութեան սքանչելի ոգին, զոր յայտնաբերեցին մեր շարքերը եւ մեր համակիրները: Թէեւ մեր դաւադիր հակառակորդներու համար պայմանները նպաստաւոր էին հարուածելու մեր կազմակերպութիւնը, սակայն անոնց միացեալ ուժերը չկրցին հրապարակ հանել նիւթական այն միջոցները, զորս կրցաւ հանել մեր կազմակերպութիւնը միս մինակ:

Մեր հակառակորդներու ղեկավարութեան ապիկարութիւնը ոչ նուազ դեր կատարեց մեր յաջողութեան մէջ: Ճիշդ է, որ մեր հակառակորդներու ղեկավարները այս անգամ ոչ միայն աւելի նենգամիտ, այլ եւ աւելի խելացի գտնուեցան քան ուրիշ առիթներով, բայց այդ յաւելեալ խելքն ալ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ պակաս կշռեց:

Միամտութիւն կ'ըլլար սակայն, խորհիլ թէ դաւադիր հակառակորդը վերջնականապէս պարտուած է: Ան պարտուած է, բայց ջախջախուած չէ: Մեր հակառակորդները պառակտուած են իրենց մէջ, բայց կը մնան միացած երբ խնդիրը վերաբերի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մղելիք պայքարին:

Վտանգը մեծ չէր ըլլար, եթէ Հայաստանի մէջ օտար իշխանութիւն նստած չըլլար: Քանի այդ իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ է, ան պիտի շարունակէ շահագործել այդ պարագան, մանաւանդ որ անոր ազդեցութեան տակ է Էջմիածինը, որու միջոցաւ շատ բան կարող է ընել:

Այդ օտար իշխանութիւնն է որ մեր կեանքի մէջ ներքին ճակատ կը ստեղծէ: Այդ ներքին ճակատը մէկ մասն է արտաքին ճակատի: Այդ ներքին ճակատի միջոցաւ է որ արտաքին թշնամին կռիւ կը մղէ մեր դէմ:

Օտար իշխանութիւն առաջ ալ եղած է Հայաստանի մէջ, բայց այդ օտար իշխանութիւնը, օրինակ ցարականը, չէր կրնար օգտուիլ Հայերէ կազմուած խմբակցութիւններէ, առաջ տանելու համար իր քայքայիչ գործը, մինչ այժմ, Հայերէ կազմուած ամբողջ խմբակցութիւններ կան, որոնք գործիք են ներկայիս Հայաստանի մէջ նստած օտար իշխանութեան ձեռքը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ հարուածել օտարի ձեռք գործիք դարձած հայկական այդ կազմակերպութիւնները, մինչեւ որ անոնք այլեւս յաւակնութիւն չունենան ղեկավարելու հայ կեանքը:

Այս կարեւոր խնդիրներն են, որ դրուած են մեր Պատգ. Ժողովին առջեւ: Այդ խնդիրներու յաջող լուծումէն է կախուած մեր մեծ նպատակի յաղթանակը»:

Տիկին Զապէլ Սերոբեան յանուն Հ. Կ. Խաչի գեղեցիկ եւ ներշնչուած ուղերձով մը ողջունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42րդ Պատգ. Ժողովը:

— «Ի՛նչ լաւ է, դէպի աստուածութեան բագինները քալող ուխտաւորի համար զգալ թէ նոյն ճամբու վրայ ինք պիտի հանդիպի ուրիշ ուխտաւորներու, նոյնքան իտէալապաշտ, նոյնքան ջերմեռանդ եւ յոգնատանջ: Մենք կը հասնինք բագինին Անահիտի, ոսկեծին, ոսկեմատն Անահիտին, զգաստութեան եւ իմաստութեան մօր հոյակապ բագինին:

Դուք կը հասնիք բագինին Վահագնի, ուժի, գեղեցկութեան եւ վսեմ անմահականութեան աստուածութեան բագինին: Եւ կ'երգենք փառքը ուխտին, հաւատքին եւ յաղթանակին:

Եւ ահա յանուն այդ ուխտաւորներու որ կը քալեն ձեր ուղիէն, ես կու գամ ջերմօրէն ողջունելու ձեր ընթացքը դէպի բագինները աստուածութեան»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ցեղակրօն Ուխտերու Կեդր. Վարչութեան կողմէ ողջոյնի խօսք ըսաւ ընկ. Յ. Մանթալեան, որ համեմատեց Ցեղակրօն կազմակերպութիւնը այլ նման երիտասարդական կազմակերպութիւններու հետ հայ կեանքի մէջ.—

— «Իր ծաւալով եւ բովանդակութեամբ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն կազմակերպութիւնը ամէնէն զօրաւորն է հայ երիտասարդներու բոլոր կազմակերպութիւններու մէջ:

Քանի մը օր առաջ նոյն այս սրահին մէջ իրենց Պատգ. Ժողովն ունեցան Ցեղակրօն Ուխտերը:

Տեսնելու էիք այն խանդավառութիւնը, որ անոնք հրապարակ բերին եւ այն ահագին աշխատանքը, զոր կատարեցին:

Այդ շարժումը մաքուր է եւ գաղափարական: Դուք թոյլ չպիտի տաք որ այդ շարժման մէջ մտնէ որեւէ տարր, որ կրնայ պղտորել մաքուր, ջինջ հոսանքը:

Յանուն Ամերիկայի եւ Պուլկարիոյ Հ. Յ. Դ Ցեղակրօն Ուխտերու կ'ողջունեմ այս Պատգ. Ժողովը»:

Ընկ. Ճ. Նարկիզեան քանի մը բառով յանուն Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութեան ողջունեց Պատգ. Ժողովը:

— «Հ.Յ.Դ. Ուսանողական Միութեան անդամները, ըսաւ ընկ. Նարկիզեան, թէեւ այստեղ ծնած եւ այստեղ մեծցած, բայց իրենց ազգային կոչումին գիտակից, կ'ուզեն սորվիլ հայ լեզուն եւ հայ պատմութիւնը, իրենց բաժին մասնակցութիւնը բերելու համար մեր ազգային իտէալի հետապնդման գործին մէջ»:

Ատենապետ ընկեր տոքթ. Լ. Տաղլեան ողջոյնի վերջին խօսքը տուաւ շրջանիս գործիչ ընկ. Գ. Իփէքկեանին:

— «Ամէն անգամ, երբ կը բացուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատգ. Ժողովը Ամերիկայի մէջ, մեր ընկերներու եւ բարեկամներու հայեացքները, սփիւռքի բոլոր կողմերէն, կ'ուղղուին Ամերիկա. ամէնքը կը սպասեն լսելու թէ ինչ պիտի ըսէ Ամերիկայի մեր սքանչելի կազմակերպութիւնը: Եւ մանաւանդ այս վերջին տարիները, երբ անցանք ընդ հուր, ընդ սուր եւ ընդ ջուր:

Ներքին ճակատի վրայ վտանգը դեռ չէ անցած, իսկ արտաքին ճակատի վրայ մարտահրաւէրը երբեք չէ դադրած հնչելէ: Պիտի մաղթէի որ, ծանր պարտականութեան գիտակցութեամբ մօտենայինք հարցերուն, թէ ներքին թշնամիներ ունինք, այդ միշտ ալ ունեցած ենք — այդ մեզ երբեք չի կրնար ընկճել: Ունեցած ենք եւ արտաքին, զօրաւոր թշնամիներ, բայց այդ եւս չի վախցներ: Մենք դիմագրաւեր ենք եւ չափեր ենք մեր ուժերը մեր գաղափարականութեան ուժով եւ ոչ թէ մեր նիւթական եւ ֆիզիքական միջոցներով: Եւ երբ միակամ, միասիրտ նայինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան առջեւ դրուած հարցերուն, մենք կը լուծենք այդ խնդիրները լաւագոյն կերպով: Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերոսական ոգին մեզի միշտ կը ցուցնէ շիտակ ճամբան»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
«ԷՔՕԼ ՏԷ ՌՕՇ»Ի ՄԷՋ

Ասկէ հինգ տարի առաջ Հայ Ա ները առիթը ունեցան, առաջին ան գամ ըլլալով այցելել Էքոլ տէ Ռ ինչ որ միջազգային եղբայրակ կապ մը հաստատեց: Հինգ տա վերջ երկրորդ հրաւէր մը ստացա որուն շատ սիրով պատասխանեցի թէեւ նոր վերադարձած էինք Անգ այէն:

Յուլիս 6ին ժամը 5.30ի շոգեկա քով տասնեակ մը հայ արիներ, նակցութեամբ Զօր. Կորկանեա Միութեան ընդհ. պետին և Գործա Խորհուրդին կը մեկնինք դէպի Վ նէօյլ, ուր կը գտնուի այս նշանա դպրոցը:

Ժամը 7.30ին հասանք արդէն: Կ յարանը կը սպասէին չորս Ֆրանս սկաուտներ եւ կոմս Հանրի Մարթ իր ինքնաշարժով, որուն կողքին պ ցեցինք մեր եռագոյնը եւ այդպէս առաջնորդուեցաւ զօրավարը մի դպրոց, իսկ մենք ալ քալելով վայրկեանէն հասանք:

Երեկոյեան մեծ բանակումի կ մը սարքած էին մեր սիրելի տեղ սկաուտները, որուն շուրջ տեղ նած էին կոմս Հանրի Մարթի եւ Կորկանեան: Տղոց շատ զուա խաղերէն յետոյ կոմսը ճառով մ տղոց պարզեց հայ ժողովուրդին ռապանքն եւ յատկութիւնները: ըսաւ. «Բնաւ մի յուսահատիք, գայ օր մը ուր Հայն ալ տէրը լայ իր հայրենիքին:» Յաջորդ ւօտ (կիրակի) եկեղեցին գացինք, տոյ ժամը տասնէն մինչեւ կէսօր ցելեցինք բոլոր շէնքերը, դասարա ներն ու մարզադաշտը: Ներկայ ցանք մարզական մրցումներու որ ախոյեանին մրցանակը զօր. Կո կանեան տուաւ:

Կէսօրին Գործադիր Խորհուրդը ճ շի հրաւիրուեցաւ: Ժամը 3ին տե ունեցան մրցումներ որոնց ախոյե հանդիսացաւ Փընէօ Միշըլէնի զան: Անոր մրցանակն ալ զօրավ տուաւ: Երեկոյեան բոլորս ալ ճ հրաւիրուած էինք: Ժամը 9ին հսկ սրահի մը մէջ ներկայացումներ տ ունեցան, որոնց ընթացքին մեր տղա ալ փայլեցան հայկական պարերով երգերով եւ մարզանքներով:

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8.30 շոգեկառքով Փարիզ վերադարձ լաւ յիշատակներ ձգելով:

«Էքօլ տէ Ռօշ» Ֆրանսայի ամ նամեծ եւ ամենակարեւոր գիշերօթի դպրոցներէն մէկն է, հիմնուած սկ ուտական հիմերու վրայ: Ունի 31 աշակերտ: Տեղ չըլլալով յաճախ նո աշակերտներ կը մերժուին: Հիմնուա է 1899ին Պ. Տէմօլէնի կողմէ: Ներ կայ երկու տնօրէններն են Պ. Պէ թիէ, (Ֆրանսացի չէզոք սկաուտնե րու նախագահը) եւ կոմս Հանր Մարթի, անդամ Միջազգային Գր սենեակի:

Մինչ կոմս Հանրի Մարթի հսկ սրահին մէջ, հիմնադիրի արձանի դիմաց, բացատրութիւններ կուտա ամէնքս ալ խորապէս յուզուեցանք երբ ըսաւ.

— «Այս դպրոցին հիմնադիր Տէ մօլէնի մեծ հայրը Մարսիլիա հաս տատուած հայ վաճառական մըն էր

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ինչպէս ճշտօրէն նրան նկարագրում է ընկեր Ե. Ն., նա բարձրահասակ էր, լայն ճակատով, գլուխը վեհօրէն բարձր բռնած, մազերը ալեծածան, դէմքը սովորաբար խոժոռ, բայց բարի, երբեմն կիսաժպտուն, արծուի կլոր քթով, կեցուածքը հպարտ, յօնքերը թաւ, աչքերը խոհուն, զննող ու վերլուծող, իսկ խորաթափանց հայեացքը սեւեռուն միշտ դէպի առաջ, դէպի մտքի լայն եւ ընդարձակ հորիզոններ...

Նրա դասախօսութիւնների մէջ կենդանանում եւ մեր առջեւ ներկայանում էին Սէն Սիմօնը, Ֆուրիէն, Օգիւստ Կոնտը, Պրուդոնը, Մալթուսը, Սպենսըրը, Լասսալը, Կարլ Մարքսը եւ այլն: Առաւել հետաքրքրական էին նրա այն դասախօսութիւնները, որոնք նուիրուած էին Մարքսի, բարեխիղճ քննադատ էր. նա ամէն ինչ չէր սեւացնում, ինչպէս քննադատներից ոմանք, նախ վեր էր հանում դրական կողմերը, ապա թւում էր բացասականները. անկողմնակալ եւ շիտակ հրապարակագիր էր, նոյնքան էլ մաքուր քաղաքական գործիչ...

1901 թուից մինչեւ 1912 թիւը Վարանդեանը եղել է Արեւմտեան Բիւրոյի անդամ. 1905—1907 թուերին նա Թիֆլիսում խմբագրել է «Յառաջ» թերթը, իսկ 1913 — 1916 թուերին նոյն քաղաքում «Հորիզոն»ը: Վարանդեանը 1897 թուին մէկուկէս ամսով բանտարկուել է Ռումանիայում: Հայկական Դատի պաշտպանութիւնը արեւմտեան երկիրների մէջ և պրոպագանդի գործը ծանրացած էր գլխաւորապէս Վարանդեանի վրայ. նա Պիէր Քիյարի, Լօնկէի եւ ուրիշների հետ միասին խմբագրել է «Պրօ Արմենիա» թերթը:

Շտուտգարտի Ընկերվարական Միջազգային համաժողովում եւ նրանից յետոյ Գործադիր Մարմնի եւ համագումարների մէջ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը ներկայացրել է միշտ Վարանդեանը, իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան շրջանին մինչեւ 1921 թիւը Հռոմի հայկական դեսպանն էր: Նա մասնակցել է կուսակցութեան գրեթէ բոլոր Ընդհանուր Ժողովներին: Մեծ եռանդով աշխատակցում էր կուսակցական թերթերին՝ Միքայէլ Յովհաննիսեան, Միքայէլ Վարանդեան եւ էգօ ստորագրութիւններով, բայց աւելի հանրածանօթ է իբր Վարանդեան: Նրա առանձին գրքով լոյս տեսած երկերն են՝ Հայրենիքի Գաղափարը, Բողոքը Նորագոյն Պատմութեան մէջ, Հոսանքները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և իր հակառակորդները, Վերածնուող Հայրենիքը, Կովկասեան Վանդէան, Գորդեան Հանգոյցը, Փիլիսոփայ-Սոցիոլոգ, Սոցիալիզմը եւ Սոցիալիստական շարժումը, Հայ ազատագրական շարժման նախապատմութիւնը (երկու հատոր), Սիմոն Զաւարեան, Մուրատ, Բանաստեղծ հրապարակախօսը՝ Ա. Ահարոնեան, Համաժողովրդական բանակ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը (Ա. հատոր) եւ այլն: Ունի նաեւ ֆրանսերէն հրատարակութիւններ, ապա հայերէն լեզուով դարձել Աւգուստ Բեբել եւ Համայնավարութիւնն ու համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Թերթերում գրած նրա հրաշունչ յօդուածները կարող են կազմել բազմաթիւ հատորներ եւ մենք կ'ունենանք մի պատկառելի գրադարան:

Ծնած Վարանդեանը մենաւոր էր իր խառնուածքով եւ առանձնութեան սիրահար, բայց օրը օրին ապրեց մեր ահաւոր կեանքի փոթորկալից դրուագները, ապրեց խորապէս, գրի առաւ այդ բոլորը, յուզուեց, պայքարեց, վերջն էլ փոթորկի ենթարկուած կաղնու պէս տապալուեց, տակաւին 62 տարեկան հասակում:

1900ական թուականներին Վարանդեանը ամուսնացել է Շուշում շատ յայտնի Ն. Խանդամիրեանի աղջկան հետ, որի անունն էր Մարիամ. վերջինս նոյնպէս ուսանում էր Ժընեւում. պատերազմի տարիներին կինը թոքախտից մեռաւ, իսկ ինքը որքան աշխատեց պառաւ մօրը փրկել, տանել Եւրոպա, իր մօտ, չեղաւ, քանի որ խորհրդային երկրում հնարաւոր չգտան, որ յայտնի հարուստ, վերջը սովամահութեան ենթարկուած Արամեանի հարազատ քոյրը, որ է մեր Միքայէլ Վարանդեանի մայրը՝ փոխադրուի իր որդու մօտ: Եւ արհաւիրքներ տեսած մայրը Թիֆլիսի յիմարանոցում կնքեց իր մահկանացուն: Վարանդեանը կարողացաւ միայն մի յօդուածով կրակ ու բոց տեղալ իր հարազատ մօր համար խենթանալու պայմաններ ստեղծողների հասցէին. անշուշտ «երկրի տէրերը» կարդացին այդ ահաւոր նամակը եւ պահ մը ցնցուեցին, անարդ ժպիտը դէմքներին...

Վարանդեանն իբր գրականագէտ ունէր մշակուած եւ ներդաշնակ լեզու. նա խուսափում էր սնամէջ բառակոյտերից, բայց բառերի գեղեցկութեան ճաշակն ունէր. մի քանի անգամ նա սրբագրում էր իր ձեռագիրները, որոնք առհասարակ մատիտով էին գրւում: Երբ նա Ֆրանսայում սկսեց գրել արեւմտահայ բարբառով, աւելի էր խուսափում օտար բառեր գործածելուց: Վարանդեանը իր հայերէն ոճի զարգացման համար յաճախ դիմում էր մեր հին մատենագիրներին, այլ եւ կարդում էր օտար եւ հայերէն գրական երկեր, իսկ իր լեզուի ներշնչման աղբիւրներն էին հանդիսանում Րաֆֆին, Խրիմեանը, Նարպէյն ու Ծերենցը եւ աւելի նորերը:

Հայկական թախծոտ երգերի եւ երիտասարդական պարզ միջավայրի կարօտն ունէր Վարանդեանը, ինչպէս պատմել էր «Յառաջ»ը,— 1911 թուին, Պոլսում, մի սարալանջի վրայ, միացաւ մի խումբ երիտասարդների եւ աղջիկների, գիշերը լուսացրեց «Րաֆֆի» լսարանում, սրահի բազմութեան հետ, ուր ոչ միայն ունկնդրեց, այլ եւ երգեց անձամբ Կոմիտասի երգերը: Տարիներ յետոյ 1931ին, նոյն կարօտը մղեց նրան գիշերը լուսացնելու Փարիզի «Պըթի Ժուռնալ»ի սրահում, կուսակցութեան օրուան առթիւ, հակառակ իր հիւանդ վիճակին եւ ծխի գոլորշիներին, որոնք խիստ վնաս էին նրա առողջութեան համար: Մարմնով անկար Վարանդեանը իր ոգեւորութեան սնունդը ստանում էր երկրի մէջ մարտնչող հերոսների կենդանի գործերից: Նա մեծ հմտութեամբ կարողանում էր հիւսել իր ընթերցողներին՝ մղելով նրանց դէպի զոհաբերութիւն եւ անձնազոհութիւն...

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Պարոն Տէմոլեան, որուն պզտիկ տղան արդէն Փրանսացի դարձած,
Տէմոլեանը Տէմոլէնի փոխած էր։
Տակաւին քանի՛ այսպիսի Տէմոլէններ կան աշխարհի չորս կողմը…

Փ. Ֆարչեան

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Կիրակի օր, 7 յուլիս, տեղի ունեցաւ Սեվրի Մուրատեան Վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը։ Տարեշրջան մը եւս եւ անցեալ տարուան առաջին ինը շրջանաւարտներու շարքերը կը կրկնապատկուին, ինը Մուրատեան սաներ անած տոհմային լաւագոյն դաստիարակութեամբ ու գիտութեամբ։

Հանդէսն անցաւ կոկիկ եւ խնամուած իր ամէն մանրամասնութիւններուն մէջ։

Ուղերձներու եւ ճառերու յաջորդեց ուսումնապետ Վեր. Հօր 1934–35 դպրոցական տարեշրջանի ուսումնական զեկոյցը եւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Աշակերտներէն Հայկ Սողոմոնեան, Արմէն Տապաղեան, Պօղոս Օհանեան, Յակոբիկ Մովսէսեան, Նիքոլա Լիմնոզով, Ժիրայր Տէր–Թովմասեան, Անդրէ Պարկրճեան արտասանութիւններով, վարժարանին երգչախումբը երգերով մասնաւոր փայլ մը բերին հանդէսին։ Ջերմապէս գնահատուեցան նոյնպէս աշակերտներէն Պետրոս Համբարձումեան (Թաւջութակ), Ժիրայր Տէր–Թովմասեան (ջութակ) եւ Վահէ Ճինկէօզեան (ջութակ)։

Մխիթարեան Հայրերու նոր յաջողութեամբ մը կը փակուի Մուրատեան Վարժարանին այս տարեշրջանը։ Պետական քննութիւններու ներկայացող ինը շրջանաւարտ աշակերտներէն հինգը յաջողութեամբ պսակուած կը տեսնեն իրենց աշխատութիւնը։ Համեմատութիւն մը որ շատ դժուարաւ կարելի է գտնել տեղական բարձրագոյն եւ նոյն իսկ դարաւոր հաստատութիւններու աշակերտութեան մէջ։ Ֆրանսայի պետական պաշտօնաթերթին յուլիս 11 թիւին մէջ հպարտութեամբ կը կարդանք անոնց անունները. Ժիրայր Տէր–Թովմասեան «շատ լաւ», Լեւոն Զատիկեան «լաւ», Անտոն Փութաքեան, Արթին Տէվլէթեան եւ Ենովք Լաչինեան «բաւական լաւ» չափանիշերով։ «Բաւական լաւ» չափանիշէն վերջ կան տակաւին երկու աստիճան, որոնք բաւական են պետական քննութիւններէն անցնելու համար որպէսզի համոզուինք թէ Մուրատեան աշակերտներու յաջողութիւնը պատիւ կը բերէ ոչ միայն իրենց Վարժարանին այլ եւ գաղութին։ Անոնք իրենց յաջողութեամբ պանծացուցած են օտար քննիչ յանձնախումբին առջեւ իրենց ցեղային յատկութիւնները, մինչդեռ նոյն յանձնախումբին ներկայացող քանի մը տասնեակ Ֆրանսացի աշակերտներու մէջ միայն մէկ հոգի յաջողած է «բաւական լաւ» չափանիշը ստանալ։

Խ. Մ. Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

— o —

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մանկապարտէզին հանդէսը տեղի ունեցաւ 7 յուլիսին, կիրակի, Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ Կը բացակայէին միայն կարգ մը չակերտաւոր հայրենասէրներ։ Հանդէսը բացուեցաւ երկսեռ աշակերտութեան «Ո՛վ մեծասքանչ» խմբերգով։ Նախագահ Տ. Փահլէճեան պարզեց թէ դպրոցին համար ինչ աշխատանք տարուած է եւ պիտի տարուի, որպէսզի մանուկներու կրթութիւնը աւելի հիմնական դառնայ։ Եւ հրաւիրեց ներկաները աւելի ոյժ տալ նոր սերունդին փրկութեան գործին։ Ցետոյ կարգով բեմ ելան աւելի քան յիսուն աշակերտ – աշակերտուհիներ, 4էն 13 տարեկան։ Ուսուցչուհիները, Օր. Եղիսաբէթ եւ Օր. Աննիկ խրախուսիչ փոքրիկին մէկ մէկ բաժին հանած էին. արտասանեցին 30 փոքրիկներ։ 20 հոգինոց երգչախումբ մը կազմուած էր փոքրիկներէ, ղեկավարութեամբ դպրոցիս վարժուհիներուն, որոնք շարաթներով փորձեր կատարած էին։ Տղաքը երգեցին շատ յաջող կերպով ազգային եւ գեղջկական երգեր։ Ապա ներկայացուեցաւ «Գառնուկը» (հեղինակ՝ Վրթանէս Փափազեան), անուանուած դպրոցական կեանքէ։ 14 փոքրիկներ բեմին վրայ յաջողութեամբ ներկայացուցին խաղը։ Երկրորդ ներկայացումն էր «Խէչոյի Թուղը», Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան սանուհիներու կողմէ։ Օրուան ատենախօսը, Պ. Խորէն Գալուստեան պարզեց մեր ընելիքը գաղութներու մէջ, փոքրիկներու պաշտպանութեան համար։ Նոյնպէս խօսեցաւ Տիկ. Ա. Մինասեան Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան ներկայացուցիչը որ գովելով Թաղին կրթասէրներու եռանդը եւ փոքրիկներու աշխատասիրութիւնը, կոչ ըրաւ տիկիններու, որ իրենք եւս միանան այս նուիրական գործին, որովհետեւ փոքրիկներու կրթութիւնը ամէնէն աւելի կախում ունի մայրերէն։ Բանախօսութենէն վերջ 8 փոքրիկ օրիորդներ պարեցին գեղջկական պարեր հայկական տարազով։

Աճուրդի դրուեցաւ գետին փառելիք մորթ մը եւ բարձրացաւ 227 ֆրանքի։ Շահեցաւ Պ. Իրբասանեան, 10 ֆրանք եւս նուիրելով։ Ահա դպրոցական հանդէս մը որ բացի բարոյական շահէն նիւթական շահ մըն ալ ապահովեց։

*** Դպրոցը կը մատակարարուի Թաղին կողմէն ընտրուած վարչութեան մը միջոցաւ։ Ունի 70 աշակերտ վճարովի, 5 աշակերտ անվարձ։ Կը դասաւանդեն երկու վարժուհիներ, նշանակուած՝ Դպրոցասէրի կողմէն, ստանալով ամսական 200 Ֆրք.։ Դպրոցի ելմտէն կը կազմուի աշակերտներու ամսավճարներով որ կը գանձուին հետեւեալ ձեւով,— մէկ զաւակ ունեցողէն 4 ֆր. ամսոր, երկուքը 7 Ֆր., երեքը 9 Ֆրք։ Ամսական մուտքն է 400 Ֆրանք, իսկ ելքը՝ 500 ֆրանք։ Ամէն ամիս 100 ֆրանք բաց կը մնայ որ կը փակուի հանդէսներով։ Եթէ միջոցները ներեն, կարելի է ընդարձակել դպրոցը, պահելով 130—150 աշակերտ։ Զքաւորութեան պատճառով շատեր իրենց պզտիկները չեն ղրկեր։ Ղրկողներն իսկ յաճախ մէկ–երկու ամիս դադար կուտան։

Ներկայ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՕԿԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

= o =

ԼԻՕՆ, 11 յուլիս. — Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հօկի մասնաճիւղին մէջ տեղի ունեցաւ երկրորդ քայքայում մը։ Ազմկալի ժողովէ մը վերջ անդամներուն մեծամասնութիւնը հրաժարած է։ Հայրենիքի սէրը եւ Հայաստան երթալու փափաքը շատերը մղած էր արձանագրուելու Հօկի շարքերէն ներս։ Իրենց բամծին իրենք իսկ չհաւատացող Հօկի «պարագլուխները» սկսան շահագործել իրենց դիմող հասարակութեան միամտութիւնը։ Սակայն մեղրալուսինը երկար չտեւեց. Հօկի շարքերէն ներս մտնողները հասկցան իրենց խաբուած ըլլալը, ու ժողովի մը ընթացքին անարդական խօսքեր փոխանակելէ վերջ, տեղի ունեցաւ անխուսափելի քայքայումը։ Անոնք որ կ'անտեսէին Դաշնակցականներու զգուշութեան հրաւէրները, թող հիմա իրենց նիւթական ու բարոյական կորուստներուն հաշիւը իրենք պահանջեն։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԵՏ

— o —

ՊՈՒՏՕ, 10 յուլիս (Յառաջ). — «Արարատ» Միութիւնը կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին, որուն դերակատարները բոլորն ալ դպրոցի աշակերտ–աշակերտուհիներէ կը բաղկանային։

Ինչ հաճելի պահ է, երբ ներկայ կ'ըլլաս հանդէսի՝ որուն դերակատարները կը կազմեն միայն մանուկները, իրար գերազանցելու նախանձախնդրութեամբ։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ–Շահպազ» ակումբին մէջ, կիրակի (7 յուլիս) կէսօրէ վերջ։ Հակառակ տաքին, ժամը 3.30ին երկսեռ բազմութիւն մը խուժած էր սրահը, լսելու համար երգերն ու արտասանութիւնները։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը զետեղուած էին զոյգ եռագոյնները։ Բացման խօսքը կատարեց Կ. Տօնէրեան, որմէ վերջ աշակերտները երգեցին «Բամ Փորոտան»ը, մանկական եւ գեղջկական երգեր, երկու ձայնով։

Կրթական աշխատանքներու շուրջ խօսեցաւ Տիկ. Ա. Փէնտիկեան, յիշեցնելով թէ որքան որ դպրոցի մէջ հայերէն կ'աւանդուի, բայց անհրաժեշտ է որ ծնողներն ալ հսկեն իրենց զաւակներուն վրայ, «որովհետեւ ցեղին խարխուլը կը կազմէ նոր սերունդը։ Որքան տարածենք մեր մայրենի լեզուն, այնքան կ'ուշացնենք ձուլումը. եւ պահպանած կ'ըլլանք մեր մշակոյթը»։ Աշակերտները եւ աշակերտուհիները յաջորդաբար լաւ արտասանութիւններ ըրին, իւրաքանչիւրը իր աստիճանի համապատասխան։ Զափահասները երկու մանկական փոքր ներկայացումներ կազմակերպեցին յաջողապէս։

Փոքր դադարէ մը վերջ, շիշ մը շամփանեա աճուրդի դրուեցաւ. քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 266ֆր.։ Հանդէսի վերջին մասը կը բաղկանար հայկական պարերէ։ Երբ դպրոցի չափահասները, աղջիկ եւ տղայ, հայկական տարազով բեմը երեւցան ներկաներու ուրախութիւնը սահման չունէր։ Մանուկները պարեցին երեք անգամ առանձին հայկական պարեր. ժողովուրդն այնքան խանդավառուած էր որ, պարերը կրկնել տուին։ Մուտքով միասին ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 422 ֆր.։

Կ'արժէ յիշել թէ ուսուցչուհի Տիկ. Ա. Փէնտիկեան շաբաթներ առաջ լծուած էր աշխատանքի, հանդէսին յաջողութեան համար, իրեն օգնական ունենալով մասնաւորապէս պարերու համար՝ Տիկ. Զ. Սեւակ։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Թղթակից

«ՄԱՍԻՍ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, 9 յուլիս.— «Մասիս» մարզական Միութեան առաջին դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Պ. Եօթնեղբայրներու պարտէզի մէջ։ Առտուն կանուխ մարզիկները գործի վրայ են. ժողովուրդը խումբ խումբ կը դիմէ հանդիսավայրը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զ. Ո. Մ.եան նուագախումբը, Զարսանճաքի «Արաքս» մարզական միութիւնը եւ տեղւոյս «Վահան Խորէնի» թատերախումբը։

Պ. Ն. Սարգիսեան հանդէսը բանալով, բացատրեց թէ այն երիտասարդները որոնք կորուած են հայկ. շրջանակէն, այսօր արտասանութիւններ կ'ընեն ու կ'երգեն։ Նուագախումբը ընկերակցութեամբ մարզիկներու երգչախումբին նուագեց «Բամ Փորոտան»ը։ Մէջ ընդ մէջ երգեր եւ արտասանութիւններ հանդիսականներու համակրանքին արժանացան. մօտաւորապէս եօթը ամիսէ ի վեր կազմուած այս միութեան մէջ տղաքներ կան որ հայերէնը դժուար կ'արտասանէին, այսօր կ'երգեն, եւ շնորհիւ իր օժանդակ շրջապատին եւ ղեկավար Պ. Ա. Աչճեանի ջանքերուն օրէ օր յառաջ կ'երթան։ Այսօր գործօն անդամներու թիւն է վաթսուն, պատւոյ անդամները տասներկու։ Բոլոր մրցումներու մէջ պատւով դուրս ելած են։ Երկրորդ անգամն է որ հրապարակ կուգան եւ կը գնահատուին թաղեցիներէն։ Գովելի էր իրենց կարգապահութիւնը։ Կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն Պ. Պ. Յար. Ճէվիզեան, Ե. Պազալեան, Ս. Խաչերեան, Ա. Դարբինեան, Գ. Բարսեղեան, Ն. Պալիկեան, Ա. Անասեան, Հ. Պապիկեան, Գ. Պէօչկիւթիւրեան, Յ. Գանթարճեան, Օն. Փանոսեան, Փ. Սօլաքեան, Կ. Պարթեւեան, Գ. Պօղուքլեան որոնք ղեկավարութեամբ Պ. Յակ. Ճէվիզեանի մինչեւ վերջ իրենց պարտականութեան գլուխ կեցան։ Արտասանեցին Պ.Պ. Յ. Սէքանեան, իսկ «Արաքս»ի տղաքներէն Յարութիւն եւ Լեւոն։ Կար. Պէրկէրեան արտասանեց «Մեր հողն ենք ուզում», արժանանալով ջերմ ծափերու։ Այս տղան գրեթէ հայերէնի անտեղեակ էր, եւ առաջին անգամ հրապարակ կուգայ։ Նմանապէս երգեց Պ. Կ. Գաւէճեան։

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ «Մասիս»ի վարիչ Պ. Ա. Աչճեան, պարզելով վարչութեան բարոյական եւ նիւթական աշխատանքները։ Մասնաւորապէս բացատրեց թէ Միութիւնը զուտ մարզական է եւ չէզոք ու հրաւիրեց քաջալերել ձեռնարկները։ Աճուրդէն գոյացաւ 348 ֆրանք։ «Վահան Խորէնի» թատերախումբը իր զաւեշտ ներկայացումով հանդիսականները ½ ժամ խնդացուց։ Գեղարուեստական բաժնէն յետոյ նուագի ընկերակցութեամբ պարեցին եւրոպական եւ հայկական պարեր, մինչեւ ժամը 9։ Մարզիկները նոյն կարգապահութեամբ վերադարձան «Կիլիկիա» սրահը եւ մինչեւ ուշ ատեն երգեցին ու զուարճացան։

Խէչօ

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱՒ Ի ՍԻՐՏ…

— • —

«Ասպարէզ» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յունիս).

— «Անցեալ տարուան վերջերը էջմիածնի Հայրապետութիւնը «սրբատառ» կոնդակով մը Սուրբ Գրոց Թարգմանութեան 1500ամեայ յոբելեան կը հռչակէր 1935 թուականը։

Հայրապետը առանձին պաշտօնագրով մը կը հրահանգէր Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքին՝ իր նախագահութեամբ կազմելու կեդր. Յանձնախումբը, պատշաճօրէն ընթացք տալու յոբելենական հանդիսութիւններուն հայ գաղութներու մէջ։

Իր տեսնին արտասահմանի հայ մամուլը այս տօնը նկատեց կրօնականէ աւելի՝ ազգային տօն մը, քանի որ հայ տառերու գիւտով եւ Սուրբ Գրոց հայ լեզուի թարգմանութեամբ, սկիզբը կը դրուէր հայ գրականութեան եւ մշակոյթին, այլ խօսքով Հայաստանի վերածնունդին։

Համաձայն Հայրապետական կոնդակի հրահանգներուն, սփիւռքի հայութիւնը սկսաւ տօնել մշակոյթի 1500ամեակը։ Այս մարզին մէջ պակաս եռանդ ցոյց չեն տար նաեւ հայ կաթոլիկ հաստատութիւններն ու համայնքները։

Հայրապետի կոնդակի թուականէն մինչեւ հիմա անցած ութ ամիսներու պատմութիւնը մեզի ցոյց կուտայ, թէ յոբելեանի առթիւ բացարձակ լռութիւն կը պահեն երկու մեծ կեդրոններ, — էջմիածինը եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանը։ Երկու երկիրներ կան, ուր բնաւ խօսքը չըլլար այս տօնակատարութեան մասին, — Հայաստան եւ Թուրքիա։

Մեզի համար հասկնալի եւ բացատրելի է թէ ինչո՛ւ լուռ կը մնայ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանը եւ ինչո՛ւ յոբելեանը չի տօնուիր Թուրքիոյ մէջ։ Բայց մեզի բնաւ հասկնալի չէ թէ ինչո՞ւ միեւնոյն լռութիւնը նաեւ Երեւանի եւ էջմիածնի մէջ, ուր մեր դէմ եղողը ո՛չ թէ մեր մշակոյթին, լեզուին ու գրականութեան, նոյնիսկ մեր գոյութեան թշնամի Թուրքիան է, այլ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ յոբելեանը հռչակող Հայրապետութիւնը, որ, ի դէպ, կ'ըսուի թէ «լիակատար ազատութիւն ունի» իր գործերուն մէջ։

Սկիզբէն միամտութիւնը ունէինք ենթադրելու, որ էջմիածնի Հայրապետութիւնը որոշած է տօնել այս յոբելեանը Հայաստանի բովանդակ տարածութեան վրայ, սկսեալ էջմիածնէն եւ իբրեւ հոգեկան մխիթարութիւն, կոնդակով մը կը յանձնարարէր սփիւռքի հայութեան մասնակից դառնալու յոբելենական տօնակատարութիւններուն։ Սակայն, ինչպէս տեսեալ փաստերը ցոյց կուտան, մենք սխալած ենք եղեր։ Յանձնարարուած է յոբելեանը տօնել գաղութներուն մէջ, բայց ոչ Հայաստանի մէջ… ։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս էջմիածնի նորոգութեան հանգանակութիւնը բացուած է սփիւռքի հայութեան մէջ, բայց ոչ Հայաստանի մէջ։

Երեւանի խորհրդ. կառավարութիւնը անցեալ տարի մեծ շուքով տօնեց Թուրքիոյ Հանրապետութեան տասնամեակը։ Երեւանի մամուլը այդ առթիւ գրեց բազմաթիւ յօդուածներ եւ հրատարակեց ջարդարար փաշաներու նկարներ։ Կը թուի թէ մեր լեզուի ու մշակոյթի փառապանծ տօնը անոնց համար նուազ արժէք ունի քան Թուրք Հանրապետութեան տասնամեակի տօնը։

Երեւանի հայատառ մամուլին մէջ աննշան ակնարկ մը անգամ չենք տեսներ մեր նուիրական տօնի մասին։

Այս երեւոյթը մեզի դառնօրէն կը հասցնէ այն տխուր եզրակացութեան, որ իր սեւ արարքին մէջ Հայաստանի «կառավարութիւն»ը բնաւ չի տարբերիր Թուրք կառավարութենէն։ Ու ասոնց սաստին տակն է որ էջմիածինը եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը լուռ կը մնան այս տօնին առթիւ։

Այս երկու կառավարութիւններուն տարբերութիւնը այն է որ մինչ Թուրքը բացէն կը հակառակի, միւսը կը ծածկէ, կը կեղծէ»։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

ԴԷՊԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Պ. Իցհաք Կրիւնպաում, հրէական ներգաղթի գործակալութեան վարիչը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Պուքրէշի մէջ.

— «Ներգաղթը կը շարունակուի դէպի Պաղեստին, հանդիպելով որոշ դժուարութիւններու. սակայն ի վիճակի եմ յայտարարելու, որ 1935 տարուան առաջին հինգ ամսուան ընթացքին ներգաղթողներու թիւը բարձրացած է եւ կը շարունակուի բարձրանալ, հասնելով 2500 հոգիի, որով, ամբողջ տարուան ընթացքին պիտի հասնի 60,000ի։ Վստահ ենք որ ներգաղթողներու տարեկան թիւը յառաջիկային պիտի հասցնենք հարիւր հազարի»։

Պաղեստինի հրէական ոստանին՝ Թէլ–Ավիվի ամերիկեան տնտեսական կոմիտէն դիմումներ ստացած է 1935 տարուան ընթացքին արտասահմանէն 350 հրեայ դրամատէրերէ,— որոնցմէ 268ը 1,023,000 անգլ. ոսկի դրամագլուխով, — որոնք կը փափաքին անմիջապէս երթալ հաստատուիլ Պաղեստինի մէջ, 150ը արդիւնաբերական ձեռնարկներու համար, 66ը շինարարութիւններու, 56ը վաճառականութեան, իսկ 26ը երկրագործութեան։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

— • —

Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները անգործ եւ շատ խեղճ վիճակի մէջ են, ոմանք ծանրաբեռնուած բազմանդամ ընտանիքի հոգերով։

Փարիզի «Բարձր Հայք»ի հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը այս կացութեան հանդէպ չկրնալով անտարբեր մնալ, պարտք սեպեց հանգանակութեան ձեռնարկել իր հայրենակիցներու մէջ։

Ու այս վարչութիւնս պարտք կը սեպէ նաեւ հրապարակային կոչ ուղղել բոլոր հայրենակիցներուն որ իւրաքանչիւրը իր կարողութեան չափով մասնակցի այս եղբայրական օգնութեան։

(Կնիք)

ԳԵՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

= o . o =

Եղանակին համեմատ օրերու կեանքը հաճոյքով կը պսակուի, գեղացին գարնան այս կեանքէն արբեցած չի կրնար իր ուրախութիւնը պահել, հոգին անսահման հրճուանքի խաղալիկ է եւ հանապազ ենթակայ, կը խօսի, կ'երգէ.—

Այս ինչ աշխարհ է, գարունի աշխարհ
Ալ վրանուս թռաւ ձմեռը երկար,
Ղուրպան թող ըլլինք ըն աղկէկ
Աստվածին
Որ մեզ ողջ հասցուց գարնան արեւին։

Որքան կ'երգէ գարնան հաճոյքը, այնքան աւելի կը սաստկանայ եւ կը զօրանայ իր վերադարձումին դէմն ու սաղը, վասնզի եղանակը երիտասարդական է եւ հմայիչ, եւ գեղացիին կեանքն համակ անոր մէջ կը պարփակուի։

Ահա ուրիշ երգ մը որ գեղջկական սէրը կ'արտայայտէ մաքրամաքուր վայելչութեամբ.—

Արեւն ինկաւ տըյրընին (տանիք)
Տեսայ եարիս աչուըննին (աչքերը)
Լեցնեմ ուսիս կժիկը,
Խըմիմ գարնան ջրիկը,
Ելըմ վերի աղբիրը
Աչուըննուն վերեւ սեւամաշ գիծ-յօնքեր
Պօյէն (հասակ) կալս սեւորակ մազեր։
Եարս աղուոր վարդ շրթներով
Կը խօսի նա հազար նազով
Գարնան անուշ արեւին տակ
Պագ (համբոյր) կուտայ միշտ էլ
սիրով։
Նոր յոյսերով եւ վառ սիրով
Ինչ որ ըննինք երկնքի տակ
Լուռ ու խաղաղ կ'իջնենք տնակ
Պահելով մեր սէրն անկեղծ անյայտակ։
Լուամ պագէն կարմրած
Այտերն իմ երիտասարդ,
Նստիմ աղբրին քովիկը,
Վըլամ եարիս մէնտիլը,
Երբ եարս գայ աղբիրը
Վրայ հասնիմ պագ մի առնիմ,
Անփուշ վարդ մը մեր ածուէն
Փրցնեմ շտապով կուրծքին զարնեմ
Գարնան ժպտուն արեւին տակ
Թաց մէնտիլը գլխուն մըյնեմ (փռեմ)
Հազար նազար զինք տուն ճամբիմ։

Կանաչաբոյր այս օրերուն գեղջկական երգերու պատճառած խանդավառութիւնը տիրական է եւ կ'ապրի յաւէրժական, ու գեղացի աղջիկ կամ հարս բաժնեկից այս անմեկնելի ուրախութեան, կը տանի իր հոգին խանդելու անոր մշտատեւութեան։

Խօսքը գեղացի հարսնուկին է, որ կ'երգէ անարատ սէրի զգացումներէն գրգռուած.—

Ինչպէս կ'երեւի, գեղջկուհին իր սիրոյ խօսքը կ'ընէ չափազանց պարզ ու համեստ արտայայտութիւնով. ան կախարդական ձեւերու եռեւէն ըլլալու կամեցողութիւն չունի, բնատուր գեղեցկութիւնը բաւ է հրապուրելու եւ իրար կապելու գեղջուկներն հաւատաւոր։

Օրերու կեանքը նորութիւն է. եթէ–րին բաց կապոյտ գոյնը խաղաղութեան նշան է դաշտի գործերուն մէջ քրտինք հոսեցնող մարդուն համար։ Անիկա իր ուրախութիւնը չի կրնար ծածկել այս առթիւ ու փառք կը ցայտեցնէ հոգւոյն խորերէն.

— Փա՛ռք Տիրոջ, հազար հեղ շուքրար, անթմելի (անհատնում) փառք, չէ՛, չէ՛ ալ գարնան դուռը բացուեցաւ, խերով բարով հասանք. է՛հ ալ չապկընուս մէջ կրնանք պճլտալ. ու այսպէս խօսքերու շարանը կ'երկարեն գեղացիք, այլեւս կռնակնին սկսած է տաքնալ, գոհ այս վիճակէն կ'օրհնեն Աստուած անդադար։

Ներսի տուներէն դուրս կը քաշուին այլեւս։ Եղանակին սիրահար գեղացիները տանիքներուն ցուիքներու վրայ պպզելով իրարու կը խօսին զանազան եւ անակնկալ նիւթերու շուրջ։

Այժմ նիւթին գլխաւոր առարկան կարճ Խչօն է։ Դրացի տանիքին վրայ նստող գեղացի մը ձմրան պաղէն լեզուն խածած՝ կը խօսի մատերը խածնելով.

— Տա՛ ձմեռվա բռ պաղերուն, Աստված հեռու ինէ (ընէ), տանէ չի բերէ, շուն կ'ոռնար, Թուքը կը պղէր (կը սառէր) գետին չի հասած, բռ օրերուն պիլէ (իսկ) Խչօն՝ առտուները մութնուլուսուն չարոխները (տրեխ) հագած կաքվի կ'երթար, պեխերէն լուլա՛ լուլա՛ պուզեր (սառ) կը կախուէին, ընէ նորէն եա չէր կինար, լաւ կաքաւ բռնող էր, վա՛յ վա՛յ…

Որպէս լրացուցիչ, միւս կողմէն կը յարէ Թէպոյենց Արօն որ գիւղին ուրախութիւնը ապահովուած էր, երբ ան իր ողորմելի բերանը հեղ մը բանար.

— Հըպը ձուկի երթալը չէք ըսեր ճանըմ, տա՛ լղվոր է լակոտը (լակոտ՝ ընդհանրապէս կը գործածեն պզտիկներուն, բայց Թէպօ Արօն մինակ մարդոց նոյն բառը գործածելը իրեն բարի սովորութիւն ըրած էր), գեղին տղաքը անոր չափ լողալ չեն գիտեր, ընի մանկըվորնուն հացը կռնըկին կապելով ջուրը կ'անցնի լողալով, չիտակը ըսինք նը, Խչօն գործու մարդ է, խորողկնչուն կ'ելլայ, տավրուն տակը հայէլ (նայիլ) վերջ ձուկի կ'երթայ, տա՛ հեղ մըլ կը տեսնանք որ վըրի կապօտ շալվարը բերնէ բերան ձուկ քըրսած (սեղմելով լեցնել) շալկեր գեղ կուգայ ու իրենց ներսի տան երդիքէն վար կը պարպէ։ Է՛հ, չէ՛, Թէյենց Իրմօն ըլ պակաս լղվոր չէ, շատ քնոտ ըլլալուն համար Խչոյին հետ չի կրնար չափուիլ։

Թէյենց Սըկօն իր պարթեւ հասակով՝ իրենց ախոռի տանիքին քոսոտ ցուիքին վրայ պպզած, կը հաստատէր լեցուն պեխերով Թէպօ Արօին ըսածները եւ ան ալ երկու խօսք աւուր պատշաճի կը յանձնէ ցուիքներուն վրայ նստող գիւղացիներուն։

Երկու տող ալ անկէ.—

— Իրաւ, իրա՛ւ տա՛, բռ տարի ձմեռը շատ ուժով պաղ եղաւ, աբա՛ր, ընանկ զէրպլի (սոսկալի) եղաւ որ գեղացիք չի կրցան չապկընուն մէջ պճլտալ, հըպը ձօնը. հէ՛չ չէք ըսեր, վայ որ ձօն իջաւ, վա՛յ պապամ հա՛յ, ալ մեր կալ տըյրընին քերելէն թեւերըն ու պաղը էրզրումայ ձմեռն ալ անցաւ, բռ ինչ օրերու մնացինք սովընիդ պադնիմ, չէ նը Աստած մեր գլխուն սեւ տ'իջեցնէ. օ՛յ օ՛յ օ՛յ, չիտակը, չի քաշելիք է հա՛…

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(2)

ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԱՐՋԸ

Էնկլիզէն կը հեռագրեն Մոսկուայի թերթերուն թէ Իմիրի քաղաքապետութիւնը որոշած է այս քաղաքին փողոցներէն մին անուանել Վորոշիլովի անունով, իբրեւ փաստ Թուրք եւ ռուսական բարեկամութեան։

Գայլն ու արջը, երկար տարիներ իրար հալածելէ վերջ, իրար կը հաշտուրտան հիմա։

— Հաց բոլորին, գիւղացիները պէտք է վայելեն իրենց տաժանքին պտուղը։ Աշխատանք երիտասարդութեան։

— Երիտասարդութիւնը կ'ուզէ ապրիլ աշխատանքի, խաղաղութեան եւ ազատութեան մէջ։

— Զիք անցք փաշականութեան։

Անգլին նշանատախտակի մը վրայ արձանագրուած էր հետեւեալ երդումը.—

«Յանուն ազատութեան եւ բանւորական ու գիւղացիական բոլոր կուսակցութիւններուն եւ խմբակցութիւններուն,

Յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին որ այսօր համախմբուած է երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ, մենք, 1935 յուլիս 14ի ժողովրդական համախմբումի լիազօր ներկայացուցիչները կամ անդամները, տոգորուած աշխատաւորներուն հաց, երիտասարդութեան աշխատանք եւ աշխարհի խաղաղութիւն տալու միեւնոյն կամքով, հանդիսաւորապէս կ'երդնունք միացեալ մնալ, խռովարար կազմակերպութիւնները զինաթափ ընելու եւ լուծելու, ժողովրդապետական ազատութիւնները պաշտպանելու եւ ընդլայնելու եւ մարդկային խաղաղութիւնը ապահովելու համար»։

Այս երդումը բոլորին կողմէ կը կատարուէր յեղափոխութեան զոհերէն Պոտէնի յիշատակարանին առջեւ (1851)։

Թափօրէն առաջ, առտուն միթինկ մը գումարուեցաւ Պըֆալոյի մարզարանին մէջ, ուր կրակոտ ճառեր խօսեցան բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները, յանուն խաղաղութեան եւ ազատութեան։

Հրեղէն Խաչի Թափօրը, որ սկսաւ իրիկուան ժամը 5ին, Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ, կը փայլէր իր զինուորական կարգապահութեամբ։ Ամբողջ պողոտային երկայնքը խռնուած էր բոլորովին տարբեր հասարակութիւն մը, որ անդադար կ'աղաղակէր.— «Կեցցէ՜ Ֆրանսան, կեցցէ՜ ազգային ճակատը, կեցցէ՜ տը լա Ռոք»։

Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելէ յետոյ, Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Պուլոնեի անտառը, ուր գնդ. տը լա Ռոք ճառ մը խօսեցաւ, յատկապէս շեշտելով.

— «Մեր ցոյցը խորհրդանշանն է ազգային հաշտութեան։ Մենք այդ հաշտութիւնը կ'ուզենք ոչ թէ 1 կուսակցութեան կամ 1 մարդու, այլ բովանդակ Ֆրանսայի համար։ Այստեղ կ'երդնում թոյլ չտալ որ Հրեղէն Խաչի յաղթանակը կապտուի ո եւ է մէկուն կողմէ։ Մենք հաստատեցինք թէ այսպիսի ցոյց մը շատ աւելի օգտակար է ազգային դրամին եւ երկրին պաշտպանութեան համար քան որ եւ է օրէնք եւ հրամանագիր»։

Մեծ խռովութիւններ Իրլանտայի մէջ

Շաբաթ եւ կիրակի ծանր խռովութիւններ պատահեցան Պէլֆասթի մէջ (Հիւսիսային Իրլանտա)։ Շաբաթ գիշեր հիւանդանոցները բաց մնացին եւ հարկ եղաւ կրկնապատկել բժիշկներու թիւը։ Յուլիս 12էն մինչեւ 14 սպաննուած էին վեց հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 100։ Շաբաթ գիշեր կացութիւնը այնքան ծանր հանգամանք առած էր որ ոստիկանապետը հարկադրուեցաւ բանակին օգնութեան դիմել։ Յաջորդ օրը կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը, բայց ըմբոստները չարունակեցին կրակել։ Բազմաթիւ խանութներ աւարի տրուեցան։ Զինուորները գնդացիրներ տեղաւորեցին ռազմագիտական կէտերու վրայ եւ ուրիշ ազդու միջոցներ ձեռք առնել։ Քաղաքին գլխաւոր պողոտաները պաշտպանուած են զրահապատ ինքնաշարժներով եւ հրասայլերով։ Տակաւին չէ ճշդուած թէ դաւադիրները ինչպէս կրցեր էին զէնք ճարել, կրակ տեղալով անցորդներուն եւ ոստիկաններուն վրայ։ Որոշուեցաւ ամենախիստ միջոցներու դիմել, որ եւ է նոր շարժում խափանելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՔԹ. ՇՈՒՇՆԻԿ ծանր արկածի մը հանդիպեցաւ շաբաթ օր, երբ ինքնաշարժով կը ճամբորդէր կնոջը հետ։ Շարժավարը ինքզինքը կորսնցուցած ըլլալով, ինքնաշարժը ծառի մը զարնուեցաւ։ Տոքթ. Շուշնիկ կառքէն դուրս նետուեցաւ առանց մեծ վնաս կրելու, տիկինը վայրկենապէս մեռաւ, իսկ շարժավարը ծանր վէրքեր ստացաւ։

ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼ ՄՈՒՀԻՏՏԻՆ Իստինտաղ դատի քաշուեցաւ, իբրեւ պատասխանատու մեծ դրամատան մը սնանկութեան։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ՄԸ սկսած է Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք միապետութեան վերահաստատման միտումներու։ Առաջին առթիւ Վոլոյի մէջ 2700 բանուորներ գործադուլ հռչակած ըլլալով, կազմակերպիչ կոմիտէին անդամները անմիջապէս դատուեցան։ Երկու անդամներ եւ կին մը ամայի կղզիներ աքսորուեցան, միւսները բանտարկուեցան։ Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ ալ գործադուլներ պատահեցան։ «Իսմանիթէ» կը գրէ թէ հալածանքը սաստկացած է համայնավար կուսակցութեան դէմ, որուն օրկանին չորս խմբագիրները բանտարկուած են, իսկ թերթը դատի կանչուած է։

ԼԷՆԻՆԻ ԵՒ ՍՏԱԼԻՆԻ ԿԻՍԱՆԴՐԻՆԵՐՈՒՆ բացումը պիտի կատարուի մօտերս Պէլուքքա լերան երկու կատարներուն վրայ։ Լեռնագնացներու կարաւան մը, որ կը բաղկանայ 28 կարմիր սպաներէ, 10 գիտուններէ եւ հարիւրի չափ հետեւորդներէ, պիտի փորձէ լեռն ի վեր բարձրանալ։ Կարաւանին պիտի ընկերանան երկու օդանաւեր, ամբողջ վերելքին շարժանկարը քաշելով։ Արշաւախումբին հրամանատարը պիտի ըլլայ Տօլկիս, որ 1920ին պարտութեան մատնեց սպիտակ Ռուսերը, նոյն վայրին մէջ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ առեւտրական դաշնագիր մը կնքուեցաւ յուլիս 13ին, շատ կարեւոր տրամադրութիւններով։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս դաշնագրին շնորհիւ երկու երկիրներուն առեւտուրին արժէքը պիտի եռապատկուի գոնէ մէկ տարի, մինչեւ 1936 յուլիս 13։ Դաշնագրին համաձայն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը խոստանայ 30 միլիոն տոլարի գնում կատարել յառաջիկայ մէկ տարուան ընթացքին։ Կը կարծուի թէ մասնաւորապէս պիտի գնէ մանկանէզ, որուն հայթայթիչն էր Պրազիլիա եւ կանեփ, զոր կը ստանար Պելժիայէն։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան հիւսիսային Պուլկարիոյ մէջ, յուլիս 13ի առտուն։ Սօֆիան ալ ցնցուեցաւ։

25,000 ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ Իրաքէն Սուրիա փոխադրութեան ծրագրին վերջնապէս հաւանութիւն յայտնեց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը։ Փոխադրութիւնը սկսած է արդէն, եւ պիտի շարունակուի մինչեւ Սեպտեմբեր։

ԿԱՐԼ ԿԱՈՒՑԿԻ, ընկերվարական հռչակաւոր տեսաբանը, որ 81 տարեկան է, չեհական հպատակ ընդունուեցաւ, կորսնցուցած ըլլալով գերմանական հպատակութիւնը։

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑ ՄԸ կազմել սկսած են Գերմանիոյ մէջ, նոր մաքրագործումներ կատարելու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ 9րդ հանգրուանին Գափ – Տինեը (227 քիլոմեթր) մրցումը։ Այս հանգրուանին մէջ կը գտնուին Վարսի (2115) եւ տ'Ալլոսի (2250 մեթր) բարձունքները։ Գափէն հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 7ին։ 25 քիլոմեթր անդին կատաղի պայքարի մը բռնուած էին երեք համաշխարհային «Լեռներու Թագաւորներ», ֆրանսացի Ռընէ Վիէթթօ, իտալացի Գամուցօ եւ պելճիքացի՝ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք։ Ի վերջոյ երկու դժուար բարձունքները գրաւեց պելճիքացի Ֆէրվաէք։

Իսկ Տինեը՝ որոշուած վայրը կը հասնին երեքը միասին իրարու օձիք չըձգելով, բայց «սփրինտ»ի մէջ Ռընէ Վիէթթօ յաղթական կը հռչակուի 227 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 8 ժամ 1 վայրկեան 27 երկվայրկեանէն (ժամական 28 քիլոմեթր 289), երկրորդ՝ Գամուցօ, երրորդ՝ Վէրվաէք։ Չորրորդ կը հասնի Ժօրժ Սփէչէր երեք վայրկեան յապաղումով։ Անցեալ տարի միեւնոյն հանգրուանը շահած էր նորէն Վիէթթօն։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տինեը – Նիս (156 քիլոմեթր) հանգրուանին մրցումը։ Չորս հեծելանուորդներ մէկը՝ պելճիքացի, երեքը՝ Ֆրանսացի խումբէն խուսափեցան եւ ժամական 35 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով հասան Նիս որոշեալ վայրը։ Ուր պելճիքացի Ժան Աէրց «սփրինտ»ի մէջ ջախջախիչ պարտութեան մատնելով Ֆրանսացիները հռչակուեցաւ յաղթական 156 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ 22 վայրկեան 35 երկվայրկեանէն։ Երկրորդ եղաւ Ռօժէ Լափէպի, երրորդ՝ Բուօզի եւ չորրորդ Լը Կրէվէզ։ Այս վերջինը դաշտին մէջ յաղթականին դէմ խարդախութեան դիմած ըլլալով տուգանքի դատապարտուեցաւ։ Հեծելանուորդները երկուշաբթի օր հանգստացան Նիսի մէջ, կտրելու համար Պուքըլի եւ Սօսփէլի դժուարին բարձունքները։

⁂ Սպանիացի հեծելանուորդներէն Սփատա, որ էքս – լէ – Պէն — Էվիան հանգրուանին մրցումին մէջ ծանրապէս վիրաւորուած էր, մեռաւ Կրընոպլըի մէջ, վիրաբուժական ծանր գործողութենէ մը վերջ։ Յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլայ առողջապահական նախարար Պ. Էրնէսթ Լաֆօն։ Հ. Ս.

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, *10* յուլիս.— Ազգ. կեդր. վարչութեանս եկած երկրորդ նամակով մը՝ Արտէշէն 60 գործաւորուհիներ եւ 30 գործաւորներ կ'ուզուին։ Կիները մետաքսի գործարանին մէջ ժամը 1 ֆր. 10, իսկ այրերը ջուրի ճամբայ շինելու պիտի աշխատին *18*էն *25* ֆրանք օրավարձքով։

Բնակարան եւ լոյս ձրի կը տրամադրուի։

Գործ կը տրուի այն այր մարդոց, որոնց կ'ընկերանան երկու գործաւորուհիներ։ Կ'ընդունուին նաեւ 13-15 տարեկան տղաք կամ աղջիկներ, մետաքսի գործի համար։

Օրինաւոր անցագրով ջրանսա եկողները, որոնց ինքնութեան թուղթը *100* ֆրանքնոց է, աշխատելու իրաւունքը կը խոստացուի ստանալ գործարանատիրոջ կողմէ։

Արձանագրութեան համար դիմել 3, rue Venture Հայոց Առաջնորդարանը, ժամը *9—12* եւ *3—6*, միասին բերելով ինքնութեան բոլոր թուղթերը։

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ԽՄԲ.— *Այս յայտարարութիւնը ստացանք երէկ, Երեքշաբթի։ Հրատարակելով հանդերձ, տեղեակ չենք թէ ցանկը փակուա՞ծ է։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. ՔԻԹԱՊ.— Ուշ ստացած ըլլալով չհրատարակեցինք, ինչպէս այս անգամ ալ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԱՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը։*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ Նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Չորեքշաբթի (Յուլիս 17), *երեկոյեան ժամը* 8.30*ին* Avenue des Gobelins*ի սրճարանի վերնայարկը։*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒՍ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ո. Լուսարեւեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Լուսարեւեանի, Տէր եւ Տիկին Ընկ. Հ. Լուսարեւեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ՝

Տիկ. ՔԱՋՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆի

դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 24ին, Լիոնի «Կրանժ – Պլանշ» հիւանդանոցին մէջ։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Յուլիս *18*ի Հինգշաբթի իրիկունը, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ ժամը ճիշդ *9.15*ին, Պ. Խ. ԳԱԲԻԿԵԱՆ կը խօսի *Եթովպիոյ Հայոց մասին.*

Նոյն իրիկունը ժամը *8.30*ին, նոյն տեղը կը գումարուի Ակումբի արտակարգ ընդհ. ժողովը։ Եթէ նոյն ժամուն մեծամասնութիւն չգոյանայ, երկրորդ նիստը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, նոյն տեղը, ժամը 10ին։

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։

Բանախօսութեան մուտքը ազատ է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Համբը ինձ մօտ եղած միջոցին ներս մտաւ բժշկապետը։ Նրան ես ճանաչեցի, թէեւ այժմ փոքրիկ մօրուք ունէր։ Զարմանալի բան է կեանքի մէջ դէպքերի հանդիպումը։ Այդ երիտասարդին ես պատահել էի իմ կեանքում մի քանի անգամ։ Երբ ես կալանաւորուեցայ, երբ ինձ տարան քննիչի մօտ հարցափորձ անելու, այդ երիտասարդը, իբրեւ քաղաքային բժիշկ, այնտեղ ներկայ էր։ Երբ դատարանում քննում էին իմ գործը, եւ ես մանրամասնաբար պատմում էի դատաւորներին իմ կեանքի պատմութիւնը, որպէսզի նրանց կարեկցութիւնը եւ բարոյական համոզմունքը շարժեմ իմ անմեղութեան վրայ — այդ երիտասարդը դարձեալ այնտեղ էր։ Երբ ինձ աքսորի դատապարտեցին, եւ սարսափելի դանահարութիւնից յետոյ, գիշատուած մարմնով ընկած էի բերդի հիւանդանոցում, — այդ երիտասարդն էր ինձ բժշկում։ Նա գիտէր իմ կեանքի բոլոր պատմութիւնը, նա հետաքրքրուած էր այդ դժբախտ պատմութիւնով։ Նա գիտէր, թէ որպէս հակառակ իմ կամքի, անխուսափելի հանգամանքները ձգեցին ինձ չարագործութեան մէջ։ Եւ այդ գրաւել էր նրա կարեկցութիւնը դէպի իմ թշուառութիւնը։

Նա նախածանօթ էր եւ Նէնէի հետ։ Նա գիտէր այդ անբախտ աղջկայ պատմութիւնը իւր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Նրա միջնորդութեամբ Նէնէն առաջին անգամ մտաւ ինձ մօտ բանտը։ Նրա բարեբարութեանը յանձնեցի ես անտէր, անօգնական աղջկան, այն ժամանակ, երբ մի քանի օրից յետոյ ինձ պէտք է վարէին դէպի աքսոր։ Նա էր, որ բանտում մխիթարեց ինձ այդ խօսքերով. «յոյս ունեցէք, որ մի ժամանակ կը տեսնէք նրան»...։

Այժմ ամէն ինչ ինձ համար պարզ էր։ Ցիշեալ խօսքերը ասաց նա մի քանի տարի առաջ, եւ ես այս գիշեր պիտի տեսնէի Նէնէին։ Այժմ ես գիտէի, որ երիտասարդը հէնց այն ժամանակ, երբ ես անջատուեցայ Նէնէից, առել էր նրան իւր խնամակալութեան ներքոյ, եւ յետոյ, պաշտօնով այստեղ գալով, բերել էր իւր հետ։

Ձնայելով այդ բոլոր հին յարաբերութիւններին, բժշկապետը ծանօթութիւն չտուեց ինձ։ Նա երկար խօսում էր Համբի հետ, առանց ինձ վրայ ուշադրութիւն դարձնելու։ Նրանց խօսակցութիւնը ես չէի հասկանում, որովհետեւ խօսում էին գերմաներէն լեզուով։ Այդ լեզուն ես չըգիտէի։

Բժշկապետի գնալուց յետոյ Համբը աւելի ուրախ տրամադրութեան մէջ էր գտնւում։ Այդ մարդը այն բնաւորութիւններից էր, որ հազիւ կ'ուրախանար, եւ եթէ ուրախ էր, այդ կը նշանակէր, որ մի նշանաւոր բան կայ։

Ի՞նչ կար, ի՞նչ խօսեցին, ի՞նչ էր, որ ուրախացնում էր այդ մշտատխուր երիտասարդին, — այդ մասին նա ոչինչ չի յայտնեց։ Ես էլ իմ կողմից չհարցրի պատճառը։ Նրա ներկայութիւնը, որ սկզբում այնքան մըխիթարում էր ինձ, այժմ ձանձրալի դարձաւ։ Ես ցանկանում էի միայնակ մնալ եւ յագենալու չափ մտածել Նէնէի վրայ։ Ես չէի ներում, որ մի ուրիշի ներկայութիւնը խանգարէր այդ գեղեցիկ մտածութիւնները։

Համբը երկար չնստեց, նա գնաց եւ ինձ ձեռք տալու միջոցին՝ ասաց այդ մթին խօսքերը.

— Հանգիստ կացէք, շուտով ձեր փրկութիւն կը լինի...։

Ես ուշադրութիւն չդարձրի այդ խօսքերի նշանակութեան վրայ, կարծեցի, թէ իմ հիւանդութիւնից փրկուելու մասին էր խօսքը։ Բայց այժմ ես չէի ցանկանում առողջանալ հիւանդութիւնից. այժմ ինձ խիստ ծանր էր թողնել հիւանդանոցը։ Ես կամենում էի միշտ այնտեղ մնալ եւ առիթ ունենալ տեսնելու Նէնէին։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ...... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 18 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2859

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԽՏԱՆՇԱ՞Ն ԹԷ ՆՈՐ ԱԶԴԱՆՇԱՆ

Տեղական թերթ մը տխուր տեղեկութիւններ կը հաղորդէր յուլիս 16 թուականով, հետեւեալ խորագրին տակ,— «Հայկական հանդէս մը խանգարուած Սեւրանի մէջ»:

Իր պատմութեան համաձայն, տօնակատարութեան ատեն, ժամը 6ին, անհատ մը կը խուժէ սրահին մէջ, տեղի տալով անկարգութեան մը որ կը յանգի խռովութեան:

«Տղաք ներսը ձգելով մարդիկը փողոց ելան եւ ընդհանուր խռովութիւն մը ծագեցաւ, որու ընթացքին տասը հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցան: Դրացիներ դիմեցին Սեւրանի ոստիկան–զօրքին, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Այս վերջինները դեռ իրենց զօրանոցը չէին վերադարձած, երբ խռովութիւնը վերսկսաւ: Ստիպուեցան երկրորդ անգամ իրարմէ զատել կռուողները: Քանի մը հոգի դատի պիտի քաշուին, իբրեւ փողոցի մէջ աղմուկ յարուցանող»:

Զուգեցինք արձանագրել դէպքը, սպասելով սեփական տեղեկութեանց, որոնք չուշացան:

Եւ, դժբախտաբար հաստատուեցաւ ֆրանսերէն թերթին տեղեկութիւնը:

Ինչպէս յայտարարուած էր թերթերու մէջ, կիրակի օր Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակը պիտի տօնուէր Սեւրանի մէջ, նախագահութեամբ Հայ Կրթ. Միութեան եւ նախագահութեամբ Վահան քահանայ Խոյեանի:

Բանախօսներէն մէկը, Պ. Արշակ Զօպանեան, գրաւոր կը ղրկէ իր ճառը, իրեն յատուկ պատճառներով. իսկ միւսը, ընկեր Հ. Սամուէլ, անձամբ կ'երթայ եւ կը խօսի:

Հակառակ օդին տաքութեան, սրահը լեցուած էր բազմութեամբ եւ ամէն ինչ լաւ կ'երթար: Դուրսը ութ հոգի կը սկսին մօտալ եւ կասկածելի շարժուձեւեր փորձել:

Հանդէսին կազմակերպիչները չարը խափանելու համար զգաստութեան հրաւէր կ'ուղղեն: Բայց կռիւը ծայր կուտայ եւ խառնակիչները իրենց իսկ անխելքութեան հետեւանքով շատ ծանր դաս մը կ'առնեն: Այդ պահուն ոստիկանները եկած ըլլալով, կարգը կը վերահաստատուի: Սակայն խառնակիչները փոխանակ երեսի ջուրով տուն քաշուելու, կ'երթան օգնութեան կը կանչեն ֆրանսացի համայնավարներ, իբրեւ ... «ֆաշիստ» ներկայացնելով հանդէսին կազմակերպիչները: Ֆրանսացիները կուգան, բայց բոլորովին ուրիշ բան կը տեսնեն, զարմանք յայտնելով: Այդ պահուն նորէն խլրտում ծագած ըլլալով, ոստիկան – գինուորները կուգան եւ չորս հոգի ձերբակալելով կը տանին:

Ահա դէպքը, այնպէս ինչպէս հաղորդեցին մեզի: Ե՛ւ տխուր, ե՛ւ ըմբոստացուցիչ: Տխուր՝ ինչպէս ո՛ր եւ է կռիւ, եւ ըմբոստացուցիչ՝ իբրեւ երեւոյթ:

Եւ մեզի ըսին թէ օրուան հերոսները Հօկի մարդիկն են, ինչպէս կ'ապացուցանէ իրենց կապը՝ ֆրանսացի համայնավարներուն հետ:

Անշուշտ իրենց դասը առած եղան նոյն այդ հովանաւորներէն, որոնք որքան ալ անծանօթ ըլլան հայկական անցուդարձին, չեն կրնար չլսել տրամաբանութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը:

Իսկ այս դասը տրուած եղաւ ճիշդ այն օրը, երբ «ժողովրդական ճակատ»ը,— համայնավար, ընկերվարական եւ արմատական — հոյակապ թափոր մը կը կազմէր յանուն ժողովրդապետական ազատութեանց: Երբ կարմիրներուն կարմիրը եւ երէկուան «սոցիալ դաւաճան»ը թեւ թեւի, կող կողի կը ճառէին, կ'երգէին, եղբայրակցութեան եւ միացեալ գործունէութեան հանդիսաւոր ուխտեր կը կնքէին:

Երեւի բուն լոյսը Սեւրանէն պիտի ծագի ...

Բայց, նորէն ո՞վ թունաւորեց այս անխելք եւ անկարգ տղոցներուն միտքը:

Անոնք ինքնաբերաբա՞ր կերան այս ապուրը — հանդէս խանգարել, այն ալ Աստուածաշունչի թարգմանութեան հանդէ՛ս:

Հին ախտանշա՞նն է որ կը կրկնուի, թէ նոր ազդանշան մը տրուած է, իբրեւ արդիւնք Հօկի վերջին համագումարին:

Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր, գրեթէ դադրած էին այս կարգի լրութիւնները, եւ բոլորս ալ ուրախ էինք: Եթէ ուրիշ որ եւ է մտածում չօգնէր, միայն վերջին վեց ամիսներու հակօտար տրամադրութիւնները եւ բացառիկ օրէնքները բաւական էին, յետին բարեմիտը զգաստացնելու:

Դժբախտաբար, Սեւրանի պարագան կը խախտէ մեր լաւատեսութիւնը:

Կը թուի թէ նորանոր փորձանքներ պէտք է պատահին, որպէսզի կարգ մը մարդիկ եւ օրկաններ իրենց խելքը տուն կանչեն:

Այդ փորձանքներուն պատասխանատուութիւնը կը տանձնե՞ն անոնք որ հանդէս խանգարելը արհեստի վերածեր են:

Ի վերջոյ ի՞նչ կը նշանակէ հանդէս խանգարել, երբ իւրաքանչիւր հոսանք ազատ է իր ուզած ժամուն սրահ վարձելու, ժողովուրդ հաւաքելու եւ ճառ կարդալու:

Եթէ չափուելու պայքար է որ կը մղուի, պարզապէս տգիտութիւն եւ վայրենութիւն կը նշանակէ:

Չափուելու համար լաւագոյն մեթոդը գործն է:

Գործօղին ասպարէզ չի պակսիր որ եւ է տեղ, եւ մանաւանդ այս գաղութին մէջ, ուր այնքան պահանջներ լռջութեան եւ աշխատանքի կը սպասեն:

Եւ յետոյ, չափուելու որ եւ է փորձ կատարած ատեն, մի՛ մոռնաք թէ ո՛չ ձեր տունն էք, ո՛չ ալ «մէյտան» խաղալու օրեր են:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 14 ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԵԼՈՎ ՀԱՍՏԱՏԵՑ 29 ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

100ին 10ի զեղչ թոշակներու եւ պետ. ծախսերու

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ ՏԱՍԸ ՍԱՆԹԻՄ ԱԺԱՆՑԱՒ
100ԻՆ 10 ԶԵՂՉ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախարարական խորհուրդը անընդհատ նիստ գումարեց երեքշաբթի օր, վերջնապէս վաւերացնելու համար հրամանագիր-օրէնքները: Ժողովը, որ սկսած էր առտուան ժամը 9ին, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, տեւեց մինչեւ գիշեր: Նախարարները իրենց ճաշն ալ պաշտօնատան մէջ ըրին, որպէսզի ժամանակ չկորսուի: Ժողովին անսովոր տեւողութիւնը տեղի տուաւ զանազան զրոյցներու: Ցետոյ համաձայնութիւն գոյացաւ եւ նախարարները Էլիզէի պալատը գացին, գիշերուան ժամը 11.50ին, ստորագրել տալու համար հրամանագիրները, որոնք անմիջապէս հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ: Այս օրէնքները նոյնութեամբ ի զօրու են մինչեւ հոկտ., որ ատեն խորհրդարանին քննութեան պիտի ենթարկուին:

Հրատարակուած հրամանագիր – օրէնքներու թիւն է 29, որոնց մեծագոյն մասը կը վերաբերի ելմտացոյցին հաւասարակշռութեան, իսկ մէկ մասն ալ՝ ապրուստի աժանացման: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

3 առ հարիւր զեղչ 5000էն 8000 ֆրանք թոշակներու վրայ: 5 առ հարիւր զեղչ 8000էն 10,000ի վրայ: 10 առ հարիւր 10,000էն վեր թոշակներու վրայ:

Պետական միւս բոլոր վճարումները պիտի կրճատուին 10 առ հարիւր:

Այս կրճատումներով պիտի խնայուի 7 միլիառ ֆրանք: Ուրիշ կրճատումներ ալ կատարուելով տեղական ծախքերու վրայ (նահանգային եւ քաղաքապետական) խնայողութեանց գումարը պիտի հասնի 10 միլիառի:

Ապրուստը աժանցնելու համար տրուած է շատ կարեւոր որոշում մը.— 10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԶԵՂՉ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԲՈԼՈՐ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ:

Նոյն մտահոգութեամբ, ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԻՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶԻ ԳԻՆԵՐԸ, 5 — 15 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԻ ԱԾՈՒԽԻՆ ԳԻՆԸ, ՀԱՄԱԶԱՅՆ ՏԵՍԱԿԻՆ, ԵՒ ՀԱՑԻՆ ՔԻԼՕՆ ՏԱՍԸ ՍԱՆԹԻՄ ՊԱԿԱՍ ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ (ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ):

Բազմանդամ ընտանիքներու համար տուրքերու նոր կրճատումներ պիտի ըլլան սկսելով երրորդ զաւակէն:

50 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 80,000 ֆրանքէն վեր եղած եկամուտներու տուրքին վրայ, իսկ 25 առ հարիւր՝ ռազմանիւթերու շինութիւններէն գոյացած շահուն վրայ: Արժեթուղթերու շահաբաժնի տուրքն ալ 17էն 24ի պիտի բարձրանայ, անուանական արժէքը մնալով 12 առ հարիւր:

Ինչպէս կը տեսնուի, նոր տուրքեր չեն հաստատուած, բայց կարգ մը եկամուտներու կամ բացառիկ հասոյթներու տուրքերը աւելցած են:

Ելմտացոյցին եւ երկաթուղիներու ընդհ. բացը հաշուելով 11 միլիառ ֆրանք, կը յուսան այս հրամանագիրներով ճարել 10 միլիառ 959 միլիոն:

Տրտունջներ վերական մանաւանդ ձախէն

Հրամանագիր – օրէնքներուն լուրը հազիւ հրատարակուած, դժգոհութիւններ ծայր տուին մանաւանդ ձախերու եւ նախկին ռազմիկներու շրջանակէն: Դեռ ուրբաթ օրուընէ, նախկին ռազմիկներու միութիւնք դիմում կատարած էր վարչապետին, ուշադրութեան յանձնելով կարգ մը դիտողութիւններ: Կառավարութիւնը ամէն հաւաստիք տուած էր թէ կարելի եղած հոգածութիւնը ցոյց պիտի տրուի պատերազմի զոհերուն: Կ'ըսուի թէ այսօր – վաղը միթինկ մը պիտի գումարուի, բողոքելու համար կարգ մը տրամադրութեանց դէմ:

Հրամանագիրներու բովանդակութեան ծանօթանալէ առաջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր խորին վրդովումը կը յայտնէր պետական պաշտօնեաներու թոշակներուն կրճատման առթիւ:

Ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները երէկ լայնանիստ խորագիրներով եւ սուր արտայայտութիւններով կը դատապարտէին հրատարակուած օրէնքները, զանոնք կոչելով «անարդար եւ տխմար»: «Փօփիւլէր» չորս սիւնակի վրայ դրած էր հետեւեալ խորագիրները.— «Լավալի կառավարութիւնը ազգին դէմ».— «Թոշակաւորները եւ նախկին ռազմիկները չարաչար կը տուժեն, բայց դրամագլուխները ազատ կը մնան» եւայլն: Իսկ «Իւմանիթէ» կ'ազդարարէր— «Թշուառութեան հրամանագիրները ստորագրուեցան, անկե՞ց թշուառութեան հրամանագիրները»:

Այս առթիւ կ'ըսեն թէ փոթորկալի տեսարաններ պարզուած են նախարարական խորհուրդին մէջ, թէ Պ. Էրիօ «որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուած, սակայն չէ յարատեւած»: Նախկին վարչապետը միջամտած է մանր պաշտօնեաներու համար, Պ. Ֆրօսար՝ ի նպաստ գործազուրկներու, հանգստեան կոչուածներու եւ հանքագործներու եւայլն:

Իտալիոյ երեք հիմնական պահանջները

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա հետեւեալ երեք հիմնական բաները կը պահանջէ Եթովպիայէն.—1.—Հատուցում իտալական զրօշին դէմ եղած անարգանքներուն համար.— 2. Ապահովութիւններ, որպէսզի չկրկնուին այդպիսի դէպքեր.— 3. Դիւրութիւն Իտալիոյ ծաւալման համար: Իտալիա չի գոհանար մասնակի կարգադրութիւններով, այլ կը պահանջէ «ամբողջական, շօշափելի եւ վերջնական լուծում»: Հողային ծաւալման համար, Իտալիա կը պահանջէ ոչ թէ «աւազոտ տարածութիւններ, այլ մշակելի հողեր: Ան կրնար Ազգերու Դաշնակցութեան դիմել, պահանջելով հոգատարութեանց վերաքննութիւնը ի նպաստ իրեն, բայց չուզեց խանգարել միւսներուն շահած դիրքերը: Ան նախընտրեց իր ուշադրութիւնը դարձնել դէպի բարբարոս, գերեվաճառ երկիր մը, եւ ոչ թէ ուրիշներու աշխատանքով արդէն քաղաքակրթուած երկիր մը: Իսկ ասոր համար ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք է երախտապարտ ըլլայ Իտալիոյ»:

«Փօփօլօ տ'Իթալիա» անստորագիր գրութիւն մը հրատարակեց որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻԿՕ ԵՒ ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը վերջերս արտատպեց Վիկթոր Հիւկոյի մէկ նամակը, Սունդուկեանի ուղղեալ:

Ցառաջ եւս, (ինչպէս արտասահմանի բոլոր թերթերը) արտատպեցին այդ նամակը՝ առնելով *Գրական Թերթ*էն:

Անշուշտ հայերէն չէր գրուած այդ նամակը: Հիւկոյի լեզուն հայերէնի թարգմանուած էր *Գրական Թերթ*ին կողմէ: Ուշադրութիւնս գրաւեց, այդ նամակին մէջ, սա խօսքը.— «Ձեր գրականութիւնը գտնում եմ շատ լաւ»: Հիւկոն է որ կ'ըսէ Սունդուկեանի:

Ի՞նչ, ո՛րեւէ Վիքթոր Հիւկոն, ո–րուն համար կ'ըսեն թէ կատաղի կարդացող մըն էր, կարդացեր էր նաեւ հայ գրականութեան լաւագոյն դէմ–քերը, առանց կարգին՝ Սունդուկեա–նը: Բնագրի՞ն մէջ արդեօք, բնագիրը ես չեմ հասկնար յանախ, Հիւկո՞ն պիտի հասկնայ: Պէտք է ենթադրել որ Ջիմզիմովներու եւ Պէպօներու լեզուն ֆրանսերէնի թարգմանուած է եւ Հիւկօ, կարդալով, սքանչացած:

Իրականութիւնը պարզուեցաւ, երբ ձեռքս անցաւ Հիւկոյի նամակին *քլի–շէն*: Դժբախտաբար ամէն նախադասութիւն չի կարդացուիր *քլիշէ*ին մէջ որ կը տպէ *Գրական Թերթ*ը, (պղտոր է, ինչպէս Հայաստանի թերթերուն բոլոր պատկերները): Այսուհանդերձ որոշ կը կարդացուի այն ֆրանսերէն նախադասութիւնը, որ թարգման–ուած է այսպէս.— *Ձեր գրականութիւնը գտնում եմ շատ լաւ*:

Ահաւասիկ այդ ֆրանսերէն նախադասութիւնը.— (Ըսելէ յետոյ թէ բացակայ էի), **à mon retour, je trouve votre lettre excellente.**

Նախակրթարանի աշակերտներն անգամ կրնան շիտակ թարգմանել այս խօսքը,— *Վերադարձիս ստացայ ձեր պատուական նամակը*: Ուրկէ՞ ուր, կարմիր աղբար, Հիւկոյի բերանը կը դնես թէ Սունդուկեանի գրականութեան վրայ կը սքանչանայ: Էկօ՞ն է բոլորը (Հիւկոյին կուտային էկօ անունը, իբրեւ խորհրդանշան անոր ամբարտաւանութեան): Ի՛նչ պատիւ Սունդուկեանի:

Ամէն բան այսպէ՞ս կը թարգմանեն Կովկասի մէջ: Արդարեւ վերջերս «*Խորհ. Հայաստան*» շարունակ ֆրանսերէն ռուսերէն, գերմաներէն եւ ֆրանսերէն կատարուած թարգմանութիւններու մասին: Քանի մը տարի առաջ, գրող մը ֆրանսերէն Սիմոն Ցակոբեանը, որ Եւրոպա ապրած մարդ, պէտք էր լաւ թարգմանէր ֆրանսերէնը, մինչդեռ լրբներ էր Զոլան:

Ո՛չ, կարծեմ հարցումս պէտք է ձեւեմ այսպէս.—

Ամէն բան այսպէ՞ս է Երեւանի մէջ, թերխաշ ուղեղով եւ պատասխանատուութեան անգիտակցութեամբ:

ԱՐԱԶ

Վերջապէ՛ս, 30,000 ֆրանքը պիտի բաշխեն

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ)— Ինչպէս ծանօթ է, նախանգային ընդհ. ժողովը, քանի մը ամիս առաջ, ժամանակաւոր նպաստ մը քուէարկած էր գործազուրկ հայ բանուորներու համար: Մինչեւ հիմա կարելի չէր եղած սոյն գումարը ստանալ, պարզ այն պատճառով, որ ամէն գլխէ ձայն մը կ'ելլէր: «Դրամ ես պիտի բաժնեմ, դուն պիտի բաժնես»ի կռիւ կար:

Նախանգապետի փոխանորդը, անցեալ շաբաթ իր քով կը կանչէ Մարսէյլի 12 ազգ. միութեանց ներկայացուցիչները, նպաստի բաշխման գործը կարգադրելու համար:

Սակայն հոս ալ ականատես կ'ըլլանք անվայել տեսարաններու, մինչեւ որ նախանգապետութեան ներկայացուցիչը կը պոռթկայ.

— «Ամօթ է, մէկ կրօնքի եւ ցեղի զաւակներ էք, եւ չէք կրնար իրար հասկնալ: Անօթիներ ունիք, փոխանակ անոնց ձեռք երկարելու իրար կը բամբասէք: Եթէ կ'ուզէք որ 30,000 ֆր.ը ակամայ նախանգապետարանի սեփականութիւնը դառնայ (որ ձեզի համար քուէարկեց, ի գին մեծ զոհողութիւններու), շարունակեցէք ձեր բամբասանքները: Այսօր, ի պաշտօնէ կը յայտարարեմ,— կարելի չէ երկարել այս վիճակը, այսօր պէտք է որ հոս կազմուի բաշխումի մարմինը:

Նախանգապետարանի փոխանորդը, կ'ըսէ թէ քանի որ նախորդ 10,000 ֆրանքը բաշխեց Յովիկեանի օփիսը, նոյն գումարն ալ պէտք է նոյն օփիսը բաշխէ, պայմանաւ որ, ներկայ 12 միութեանց մէջէն վերստուգիչ մարմին մը կազմուի բաղկացած հինգ հոգիէ, որպէսզի հսկէ բաշխումի վրայ, եւ առանց անոր գիտութեան Յովիկեանը չկարենայ բան մը ընել: Եւ ընտրութիւն կատարուելով, կը կազմուի վերստուգիչ մարմինը հինգ հոգիէ նախագահութեամբ վեր. Ղազարոսեանի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչին:

Այս վերջին կարգադրութիւնը հաճելի չի գար մեր անճարակ փաստաբանին որ Քիր–բերան կ'ըսէ, մոռնալով նախանգապետի փոխանորդին տըւած դասը:— *Հրաչեայ*

Անգլիական միթխարի նաւահանդէսը

ԺՈՐԺ Ե. ԱՉՔԷ Կ'ԱՆՑԸՆԷ 160 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ

Ուժերու ցուցադրութեան համաճարակ մը վարակած է բոլոր «մեծ»երը: Յուլիս 16ին, Փորթսմութի բացերը, Անգլիոյ թագաւորը աչքէ անցուց 160 մարտանաւեր, որոնք յատկապէս համախմբուած էին Ատլանտեանի, Միջերկրականի եւ ուրիշ վայրերու տորմիղներէն: Կարելի է ըսել թէ հարաւային Անգլիոյ ամբողջ ժողովուրդը ոտքի ելած էր, այս նաւահանդէսին առթիւ: Աւելի քան երկու միլիոն մարդ խռնուած էր նաւահանգիստին շրջականները: 25 նաւեր իբրեւ ամպիոն կը ծառայէին բախտաւորներուն: Հազարաւորներ գիշերը լուսցուցեր էին, տեղ գտնելու համար: Միայն Լոնտոնէն 30,000 հոգի գացած էին 60 մասնաւոր շոգեկառքերով: 160 մարտանաւերէն զատ 1200 առեւտրական նաւեր եւ հարիւրաւոր ձկնորսանաւեր եւ առագաստանաւեր իրենց կարգին փայլ կուտային նաւահանդէսին: Օդը այնքան տաք էր որ հազարաւոր այրեր եւ կիներ հանդիսութեանց կը հետեւէին ծովային լողանքի տարազներով:

Այս առթիւ մասնագէտներ հաստատեցին թէ Մեծն Բրիտանիոյ ծովային ուժը զգալապէս տկարացած է պատերազմէն ի վեր: Մարտանաւերէն շատերը հինցած են, 25 տարին լրացուցած ըլլալով: 1914ին ալ նաւահանդէս մը կատարուեցաւ այս միեւնոյն վայրին մէջ եւ այն ատեն 50 մարտանաւ աւելի կը գտնուէր:

Թագաւորը գիշերը անցուց ծովակալ — նաւուն մէջ. իսկ յաջորդ օրը մարտանաւերը ծովուն բացերը ելան, ամառնային մեծ ռազմափորձերը կատարելու համար:

ՎՐԻՊԱԿ.— ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ (14 ՅՈՒԼԻՍ) ՏՊՈՒԱԾ ԷՐ 2860: ԵՐԷԿ ՇՏԿՈՒԵՑԱՒ ԱՅԴ ՍԽԱԼԸ, ՈՐՈՎ ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԹԻՒ 2860Ը ՊԷՏՔ Է ԿԱՐԴԱԼ ԹԻՒ 2857:

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿԵՂԾԻՔՆ ՈՒ ԴԱՒԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» երեք խմբագրականներ եւս գրի առած է, պարզելով տխրահռչակ Դուրեան յանձնախումբին դաւադրական գործունէութեան ծալքերը:

Ստորեւ կ'ամփոփենք վերջին երկուքին հիմնական մասերը, լրացնելու համար պատկերը.—

Իր «պաշտօնական յայտարարութեան» հաշուետուութեան երեւոյթ տալու եւ այդ կերպով հանրութեան աչքին փոշի փչելու համար, Դուրեան յանձնախումբը պէտք է տեսած քանի մը ընդհանուր խօսքեր ըսելու այն մասին, թէ ի՞նչ տեսակի գործերու վրայ է ինք ծախսած իր ձեռքն ինկած 24,664 տոլար 15 սէնթը:

«Օրէնքի շաւիղով ընթանալու համար», յանձնախումբը վարձած է «ականաւոր փաստաբան» մը եւ «ուրիշ օգնական փաստաբաններ», իբր «խորհրդականներ»:

Սակայն, ի՞նչ պէտք կար մասնաւոր փաստաբաններ վարձելու, երբ Նիւ Եորքի սպանութիւնը քննելու, սպանիչները գտնելու, դատելու եւ պատժելու գործը արդէն կը կատարէին ոստիկանութիւնն ու դատախազի օֆիսը, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունէին բոլոր նիւթական եւ բարոյական միջոցները՝ իրենց պաշտօնը լաւագոյն կերպով կատարելու համար: Իսկ եթէ Դուրեան յանձնախումբը այնքան նախանձախնդիր էր օրէնքի գործադրութեան եւ պէտք ունէր իրաւական խորհուրդներու եւ թելադրութիւններու, կրնար ստանալ զանոնք դատախազի պաշտօնատունէն ու ատոր համար կարիք չունէր «ականաւոր» փաստաբան կամ օգնականներ վարձելու եւ անոնց վրայ դրամ վատնելու: Մենք վստահ ենք, թէ Դուրեան յանձնախումբը փաստաբաններ չպիտի ուզէր վարձել, եթէ միայն իր ձգտումն ըլլար օրէնքի գործադրութիւնը կամ արդարութեան հետապնդումը: Մարդիկ փաստաբաններու օգնութեան պէտք ունէին, որպէսզի աւելի անպատիժ կերպով կարենային հետապնդել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ նիւթած իրենց դաւերը:

Դուրեան յանձնախումբը կը յայտնէ, թէ դրամ ծախսած է նաեւ՝ օգնելու համար ոստիկանութեան, որ արագ ձերբակալուին ամբաստանեալները:

Դարձեալ այդ ծախքերը ընելու պէտքը չկար, քանի որ ոստիկանութեան պարտականութիւնն է ամբաստանեալները ձերբակալել անհրաժեշտ արագութեամբ:

Ծախքի իբր ուրիշ գլուխ մըն ալ այն է եղեր, որ Դուրեան յանձնախումբը իր նիւթած դաւին ուժ տուող վկաներու «կեանքի ապահովութեան համար» պէտք է տեսած վարձելու մասնաւոր պահապաններ: Սակայն, նախ եւ առաջ, վկաներու կեանքին ոչ ոք կը սպառնար եւ հետեւաբար մասնաւոր վճարեալ պահապաններու պէտք չկար երբեք: Յետոյ, վկաներու կեանքի ապահովութեան պաշտպանութիւնը ոստիկանութեան գործն է եւ ոստիկանութիւնը կ'ընէր այդ արդէն ու մասնաւոր վարձկան օգնականներու պէտք չունէր: Վերջապէս, Դուրեան յանձնախումբը ուրկէ՞ գիտէր, թէ այն վկաները, որոնց պաշտպանութեան համար ինք դրամ կը ծախսէր, պարկեշտ եւ խղճամիտ վկաներ էին ու կեղծ ցուցմունքներ պիտի չտային: Եւ երբ կասկածելի մարդոց վրայ դրամ կը ծախսէր, մի՞թէ պարզ չէ, որ ան օրէնքի ու արդարութեան դէմ կը շարժէր եւ իր մասնաւոր չարաշուք նպատակները կը հետապնդէր:

Դուրեան յանձնախումբի ընդհանուր կերպով յիշատակած ծախքի չորրորդ գլուխէն կը հասկցուի, թէ ան «թելադրած է վկաներուն՝ ընդհանուր դատախազութեան յանձնել անունները այն անձերուն, որոնք իրենց դիմելով ջանացած են ճշմարիտ վկայութիւններ փոխել տալ»: Սակայն, ինչպէս յայտնի է, ամբաստանեալներուն հակառակ ցոյց տուող բոլոր վկաներն ալ առաջին անգամ ոստիկանութեան մօտ նպաստաւոր կամ անվնաս ցուցմունքներ էին բրած եւ յետոյ միայն փոխած էին զանոնք: Դուրեան յանձնախումբը չի պարզեր, թէ ինք ի՞նչ դեր է կատարած այդ սկզբնական փոփոխութեան մէջ: Ապա Դուրեան յանձնախումբը չի բացատրեր նաեւ, թէ ինք ուրկէ՞ գիտէր, թէ ո՞րոնք էին ճշմարիտ վկայութիւններ տուողները եւ թէ ինք ինչո՞ւ այնքան բուռն կերպով կ'աշխատէր որ ամբաստանեալներուն հակառակ վկայութիւնները կրկին չփոխուին:

Թէ որքան տխուր է եղած Դուրեան յանձնախումբի դերը այդ խնդիրներու մէջ, անգամ մը եւս երեւցաւ այն ատեն, երբ ան փորձեց երկու անձեր գրպարտել եւ դատի յանձնել այն ամբաստանութեամբ, որ անոնք իբր թէ կաշառքով ջանացած էին փոխել տալ ամբաստանեալներուն հակառակ «ճշմարիտ վկայութիւններ»ը: Յայտնի է, թէ ինչով վերջացաւ այդ փորձը. դատարանը անպարտ արձակեց այդ երկու գրպարտուած անձերն ալ:

Այնուհետեւ, Դուրեան յանձնախումբը ծախքի՞ թէ եկամուտի աղբիւր է դարձուցած «հրապարակային ժողովներ եւ Դուրեան շարժանկար»՝ իբր թէ նպատակ ունենալով «սրտապնդել ժողովուրդը», որպէսզի ան «թեւ ու թիկունք կանգնի դատական իշխանութեան»: Սակայն, ատիկա, նախ, անարդանք մըն է՝ ուղղուած ամերիկահայ գաղութին, քանի որ վերջինս երբեք նման միջոցներու պէտք չունէր երբեք ոչ սրտապնդուելու եւ ոչ ալ թեւ ու թիկունք կանգնելու համար դատական իշխանութեան: Իրողութիւնը այն է, որ Դուրեան յանձնախումբի նպատակը ոչ թէ այդ է եղած, այլ այն, որ դրդէ «ժողովուրդը»՝ դատական իշխանութեան առջեւ զրպարտութիւններ ընելու Դաշնակցութեան դէմ, ամէն գնով Դաշնակցութեան վզին փաթթելու համար Նիւ Եորքի սպանութիւնը:

Ծախքի իբր վեցերորդ գլուխ ներկայացուած է այն, որ Դուրեան յանձնախումբը փաստաբաններ է տրամադրած «գործուած ոճիրին պատճառած գերագրգռութեան հետեւանքով տեղի ունեցող կռիւներուն առթիւ»: Սակայն, հոս «պաշտօնական յայտարարութիւնը» խօսք չէ ըրած այն մասին, ա) որ ոճիրէն հազարապատիկ աւելի «գերագրգռութիւն առաջ բերողը եղած է ինքը՝ Դուրեան յանձնախումբը. բ) որ փողոցային կռիւներ հրահրողը եղած է դարձեալ ինքը՝ Դուրեան յանձնախումբը. գ) որ այդ կռիւներէն վնասուող «ճակատականներուն» օգնելու ծախքն ալ բնականաբար պիտի ստանձնէր Դուրեան յանձնախումբը:

Դուրեան յանձնախումբի ծախքերուն իբր վերջին գլուխ ցոյց են տրուած անոր հրատարակած պրօշիւրներն ու մէկ գիրքը: Սակայն, այս հրատարակութիւններն ալ ոչ մէկ օգտակար, շինիչ նպատակի ծառայած են. անոնք եղած են չափազանց գրգռիչ եւ վնասակար, որովհետեւ ջանացած են նախապաշարել հասարակութիւնը, մոլորեցնել հանրային միտքը, բորբոքել հանրային կրքերը, որպէսզի կարենան Դուրեանի սպանութիւնը քաղաքական դրամագլուխ մը դարձնել ազատատենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Կասկած չկայ, որ ոչ միայն յիշատակուած այս ծախքերու բոլոր գլուխներն ալ կը պարունակեն թաքուն էջեր, այլ կան նաեւ ամբողջ թաքուն գլուխներ, որոնց յիշատակութիւնն անգամ չէ յանդգնած ընել Դուրեան յանձնախումբը:

Ինչպէս կը տեսնուի, Դուրեան յանձնախումբի մատնանշած ծախքերէն եւ ոչ մէկը անհրաժեշտ է եղած կամ ազգօգուտ նպատակի մըն է ծառայած: Բոլորն ալ բացարձակապէս վնասակար եւ քայքայիչ բնոյթ են ունեցած: Դուրեան յանձնախումբը պարզապէս Դուրեանի սպանութիւնը պատրուակ էր դարձուցած՝ խարեբայութեամբ դրամ կորզելու համար հասարակութենէն, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենար մութին մէջ դաւեր նիւթել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, զայն օրէնքէ դուրս հռչակել տալ եւ անոր մահացու հարուած հասցնէր:

Սակայն, հակառակ իրենց գործած բոլոր ստորնութիւններուն, չարաչար ձախողեցան եւ յուսախաբ եղան: Յուսախաբութենէ մղուած՝ «Աստուծոյ» դերին մէջ մտան եւ գործել տուին Փրովիտենսի ծանօթ ոճիրը, որով իրենց օձիքը ձգեցին ոստիկանութեան ձեռքը:

Իրենց ներկայ «հրաժարականը» ուրիշ բան մը չէ, բայց եթէ իրենց օձիքը ազատելու փորձ մը:

Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութեամբ հրատարակուած «պաշտօնական յայտարարութիւնը» կը հաւատացնէ, թէ Դուրեան յանձնախումբը իբր թէ «ճակատական» այսպէս կոչուած «Ազգ. Կեդր. Վարչութեան» ներկայացուցած է «նիւթական մանրամասն հաշուետուութիւն մը»:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ եթէ այդ հաշուետուութիւնը մութ *գործերու վերաբերեալ եւ* օրէնքի *հակառակ ծախքեր չպարունակէր, Դուրեան յանձնախումբը չպիտի վարանէր երբեք բաց ճակատով հրապարակ գալու ամբողջ հայ հասարակութեան առջեւ եւ լիակատար թիւերով ու անուններով տալու իր մուտքի եւ ելքի բոլոր մանրամասնութիւնները: Ինչպէս կ'երեւի «պաշտօնական յայտարարութենէն», Դուրեան յանձնախումբը չէ յանդգնած նոյնիսկ ճշգրիտ հաշուետուութիւն մը ընելու «ճակատականներու» «Ազգային Կեդր. Վարչութեան» եւ ցոյց տուած է բացարձակապէս* շինծու *ծախքեր, ապահովաբար իրական ծախքերը ծածկելու համար:*

Ուշագրաւ է, որ այդ շինծու ծախքերէն մէկ քանին փութացած է արդէն մատնանշել Նիւ Եորքի հայաստան համայնավար թերթը իր յունիս 20ի խմբագրականով: Համայնավարները Դուրեան յանձնախումբի զինակիցներն էին, հետեւաբար անոնց խօսքը այս խնդրին մէջ մեծապէս շահեկան է:

Ինչպէս կը տեսնուի Դուրեան յանձնախումբի նախկին (մասամբ եւ ներկայ) զինակից համայնավարներու մերկացումներէն, Դուրեան յանձնախումբը կեղծած է գրեթէ բոլոր այն ծախքերը, զորս ընդհանուր խօսքերով մատնանշած էր իր «պաշտօնական յայտարարութեան» մէջ:

Այս մերկացումները աւելի եւս ուժ կու տան մեր յայտնած այն կարծիքին, թէ Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութեամբ լոյս տեսած Դուրեան յանձնախումբի «պաշտօնական յայտարարութիւնը» կեղծիքի գլուխգործոց մըն է, որ աւելի եւս խորհրդաւոր, չարաշուք կասկածներու առարկայ կը դարձնէ այդ տխրահռչակ դաւադրական մարմնի ամբողջ գործունէութիւնը:

Դուրեան յանձնախումբը թող միամիտ չըլլայ խորհելու, թէ կրնայ խուսափիլ հանրային պատասխանատուութենէ՝ գոհանալով այնքան տղայական ու վրան-բաց կեղծիքներ հրամցնելով հանրութեան: Հայ հասարակութիւնը, որ չարաչար խաբուելով դրամ է տուած Դուրեան յանձնախումբին, չի կրնար այլեւս խաբուիլ Դուրեան յանձնախումբի շինծու գրութիւններով, որոնք ոչ միայն ոչինչ չեն պարզեր, այլեւ աւելի մեծ շփոթ ու կասկածներ կը յարուցանեն:

Ո եւ է տարակոյս չկայ, որ Դուրեան յանձնախումբը հասարակութենէն կորզած դրամները չէ ծառայեցուցած բարի նպատակին, այլ ծախսուած է շատ մութ եւ ազգավնաս գործերու վրայ:

Հայ հասարակութիւնը չի կրնար բաց ձգել եւ պէտք չէ բաց ձգէ այդ դաւադիրներուն օձիքը: Հակառակ ամէն կողմէ եղած բուռն պահանջներուն, անոնք կը շարունակեն մնալ մութին մէջ եւ իրենց հրատարակած «հրաժարական»ով ոչ թէ վերջ կու տան իրենց գոյութեան, այլ նոր խաղ մը կը խաղան, որպէսզի նոր դիմակներու տակ կարենան աւելի ապահով կերպով նոր դաւեր նիւթել ազատատենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ՃԱՓՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Ռուսիոյ վրայ ճափոնական յաղթանակէն վերջ (1905), Եւրոպա եւ Ամերիկա սկսան զարմանալ Ճափոնի արագ ու ահաւոր չափերով ընդլայնման: Եւ երբ 1931—32ին սկսաւ տնտեսական յարձակումը Ճափոնի, Ամերիկացիք, Անգլիացիք եւ Գերմանացիք սկսան ընդգծել ճշգրտութիւնը, ամենամանրամասն ծրագիրն ու համադրեալ գործունէութիւնը, որոնցմով ողողուած են համաշխարհային շուկաները, լեցուելով ճափոնական ապրանքներով: Անոնք կը զարմանան բաշխումի կատարելութեան, մտացի քարողչութեան եւ այն տեւականութեան վրայ, որ վտանգաւոր յանձնառութեանց մէջ իսկ կը յաջողի: Գրեթէ բոլոր դիտողները կ'ապշին այն ճշդութեան համար, որով կ'աշխատին դրամատուներն ու ճարտարարուեստի տուները, ղեկավարներն ու բանուորները, դիւանագէտներն ու առեւտրականները՝ ճափոնական արտածումը իրական մտրակի մը վերածելու համար ճարտարարուեստականացած աշխարհի գլխուն: Այս բոլորին մէջ ոչինչ կար, սակայն տարօրինակ: Ճափոնական տնտեսութիւնը վտանգաւոր է, որովհետեւ «ղեկավարուած»է: Ճափոնական ճարտարարուեստականացման տարօրինակ արագութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ տրամաբանական արդիւնքը այն փաստին թէ՝ ճարտարարուեստականացումը ճշդուած յատակագծով մը նախաձեռնութիւնն է եղած կառավարութեան, այսինքն՝ կեդրոնական ուժի մը, եւ ոչ թէ, ինչպէս է Եւրոպայի մէջ, իրենց միջեւ պայքարող մասնաւոր շահերու, որոնք բազմազան ուղղութիւններու կը մղեն գործը:

Դրամատուներն ու նախարարները, գործատուներն ու հանքերը, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ ճափոնական թերթերը կը գործակցին իրարու հրաշալիօրէն եւ կատարեալ ներդաշնակութեամբ, ճիշդ այնպէս ինչպէս սիրտը, ջիղերը, ուղեղը եւ ստամոքսը՝ մարդկային մարմնին մէջ: Անոնք կը կազմեն ընդհանուր օրկանիզմ մը: Անոնք նախապէս կը պատկանէին պետութեան, որ զանոնք կը կառավարէր անձամբ: Այսօր անոնք կը պատկանին միայն երկու գերդաստաններու: Այս երկու գերդաստաններու գլուխները, երկու այրեր, կը վերահսկեն եւ կը ղեկավարեն երկրին գլխաւոր ճարտարարուեստները: Անոնք պետերն են Միցուի եւ Միցուպիշի գերդաստաններուն:

Ճափոնի գործերը յստակ են, մաքրածուած, որովհետեւ մէկ ուղեղէ կը ծնին, քանի որ Ճափոնի մէջ բազմաթիւ վարիչներ չկան, ինչպէս է պարագան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ուր պետերը գրեթէ երբեք չեն մոռնար իրենց անձնական շահերը, որոնք միմեանց հակառակ են ու առեւտրական պայքարի մէջ՝ իրարու դէմ. Բայց երկու ամենակարող գերդաստանները, որոնք երբեմն մրցակցելով հանդերձ, կը գործեն իբրեւ մէկ մարդ, երբ պէտք է նոր շուկաներ իշխել, կամ երբ խնդիրը կը վերաբերի ճափոնական ընդլայնումին:

Առաջին բամպակեղէնի գործարանը, Ճափոնի մէջ, 1862ին, առաջին մետաքսեղէնի գործարանը՝ 1870ին եւ մէկ երկու այլ նիւթերու գործարաններ հիմնած է Միցիու ընտանիքը: Բոլոր ազնուական ընտանիքներու միջեւ, Միցիու ընտանիքն է միայն որ դրամ եւ առեւտրական փորձառութիւն ունի: Միայն այդ ընտանիքի անդամները առեւտրականներ կ'ըլլային: Ազնուական բոլոր ընտանիքները իրենց զաւակները պաշտօնեաներ եւ սպաներ կ'ընէին: Միցիուները առեւտրական էին ու առեւտրական են մինչեւ այսօր: Եւ երբ Մէյժի կայսրը ճարտարարուեստականացուց երկիրը, անոնք աւելի շատ դրամ ունէին քան միւս ազնուական ընտանիքները, ինչպէս նաեւ երեսուն տարուան փորձառութիւն:

Անոնք ստեղծած էին նոյնիսկ դրամատնային դրութիւն մը Ճափոնի մէջ, բայց, նման ուրիշ ընտանիքներու անկարող եղած էին թողուլ Ճափոնը: Ճափոնը բանտ մըն էր եղած իրենց համար, նման միւս բոլոր Ճափոնցիներուն: Ու բոլորին կը պակսէր թէքնիք ծանօթութիւնը: Երկիրը ճարտարարուեստականացնելու համար հարկաւոր էին, ամէնէն առաջ, մասնագէտներ, երկրաչափներ, կազմակերպիչներ:

Ճափոն երբեք կուրօրէն ընդօրինակած չէ եւրոպականը: Կայսր Մէյժի տեսած է առաւելութիւնը պետական համադրեալ տնտեսութեան մը: Ինք ու իր բոլոր խորհրդականները մէկ բան միայն նկատի առած են,—«պետութիւնը», եւ ոչ թէ «անհատը»:

Շատ բնականաբար, հոդ, այլեւս պետութիւնը, ճարտարարուեստի եկրնաւորութեան իսկ, կրնայ կարգաւորել տնտեսական կազմը, չի գտներ ոչ ազնուական ընտանիքներու ընդդիմութիւնը, ոչ Միցուինը, ոչ Սացումայինը, ոչ բանուորներունը եւ ոչ գիւղացիներուն, ինչպէս եւրո-

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Վարանդեանը մարտնչող հայութեան արթուն պահակն էր. նա հերոսների եւ դիւցազնապաշտութեան նոր գուսանն էր: Իսկ ընկերային հարցերի մէջ անվիճելի հեղինակութիւն էր: Հակառակորդները կարող էին չսիրել նրան, բայց անպայման ակնածում էին նրանից: Համազգային այն յուզիչ թաղումը, որ կազմակերպեց Մարսէյլի հայ գաղութը, ապացոյց է Վարանդեանի վայելած լայն ժողովրդականութեան. երախտապարտութիւնը նրան պաշտամունքով յուղարկաւորեց: Հայ հերոսների աննման գուսանը կատարեց այն սքանչելի դերը հայ մտաւորական սերունդի համար, ինչ որ արին Գողթան երգիչները եւ հայ աշուղները մեր ժողովրդի համար: Միքայէլ Վարանդեանը ջերմապէս հաւատում էր հայ ազատագրական շարժման յաղթանակին. նա միշտ ապրում էր գաղափարների եւ երազների աշխարհում. նա ռոմանտիկ էր, վիպապաշտ, բառիս լաւագոյն առումով: Մեր քաղաքական եւ ազգային պարտութիւնների հանդէպ նա չէր ուզում ընկճուել եւ շարունակում էր տակաւին մտորել ու երազել... Վարանդեանը մէկն էր նրանցից, որ ազատագրական գաղափարով ոգեւորուած մի յետամնաց ժողովրդի մէջ, որպիսին է հայ ազգը, ուր գրագէտները 30-40 տարի առաջ խիստ սակաւաթիւ էին, ի զուր եւ անպտուղ աշխատանք կը լինի յեղափոխութիւնը չոր տեսութիւններով հիմնաւորել, ընկերային — տնտեսական սկզբունքները գիտականօրէն դասակարգել, գործօնները եւ ազդակները առարկայօրէն դրսեւորել. նա լաւ հասկացաւ, որ մեր յետամնաց ասիական պայմաններում գաղափարներ պատրաստելու համար պէտք է առ այժմ ընթանալ «սրտի ճանապարհով», այսինքն պէտք է զգացմունքն օժանդակէ մտքի հրահրումին: Այդ էր պատճառը, որ Վարանդեանը յաջողութիւն եւ ժողովրդականութիւն գտաւ, այլ հետեւանք կը ստացուէր, եթէ նա հանդիսանար լոկ չոր ու ցամաք տեսաբան, գիտական տուեալներով ծանրաբեռնուած: Նրա խօսքը հատու էր եւ բարոյական ուժ ունէր, որ բխում էր Վարանդեանի ամբողջ էութիւնից. նա ջերմօրէն հաւատում էր իր բոլոր գրածներին եւ խօսածներին եւ այդ անկեղծ հաւատքի թափով նա վարակում եւ համակում էր իր ունկնդիրներին եւ ընթերցողներին: Ոչ թէ միայն հայ ազգի լաւագոյնն էր գնահատում Վարանդեանին, այլ եւ բոլոր ազգերի ընկերվարական պետերը, որոնք լսել էին Վարանդեանին պատեհ դէպքերում, նրանք շփուելով Վարանդեանի հետ, դարձել էին Հայկական դատի պաշտպաններ, հայասէրներ: Ֆրանսական ընկերվարութեան պետերից յատկապէս Ռընոտէլը, որ վերջերս վախճանուեց, եւ իտալական մեծագոյն գործիչ Լուծծաթին խորունկ յարգանք ունէին Վարանդեանի հանդէպ եւ գնահատում էին նրա գիտութիւնն ու խոր համոզումները:

Վարանդեանին այսպէս է բնորոշում մեր պետական ականաւոր գործիչ Ալեքսանդր Խատիսեանը: —«Անխոնջ քարոզիչ հայկական հարցի՝ պատերազմից առաջ, սպասաւորութիւն մանուկ հանրապետութեան՝ անկախութեան շրջանում. կորովի հրաւէր՝ տարագրութեան տանջալից օրերին եւ հաւատ դէպի ապագան — ահա Վարանդեանի կեանքը: Այս կեանքի պատմութիւնն է հայկական հարցի վերջին 40 տարիների ընթացքին: Ինչ եւ պատահի յետագային, Վարանդեանը միշտ կ'ապրի Հայաստանի պատմութեան մէջ, իբրեւ հայկական պետականութեան կերտողներից մէկը»:

Սխալ չէ Վահան Համբարձումեանը, երբ ասում է որ «Վարանդեանը հայ հոգւոյն եւրոպական թարգմանն էր. նա մեր հերոսերգուն էր. ազգ-մական — մարտական մեր ուժերը անոր գրչի տակ կ'աստուածանային, դիւցազնական, առասպելական դէմքեր կը դառնային եւ ոգիական խոյանքներու կը մղուէին, ներհամարհելով կեանքն ու իր խարուսիկ վայելքները»...

Ըստ Շաւարշ Միսաքեանի՝ «Միքայէլ Վարանդեանը ինքն իր մէջ ներդաշնակութիւն մը կը կազմէր երեք ցայտուն արժանիքներով: 1. Իբրեւ յեղափոխական հրապարակագիր եւ հեղինակ. 2. Իբրեւ ընկերվարական տեսաբան. 3. Իբրեւ խանդավառ ջահակիր մը մշակոյթի: Այդ երեք արժանիքներուն մէջ Վարանդեան եղաւ ոչ միայն տիրական, այլ եւ ինքնուրոյն... «Յեղափոխական հրապարակագրութեան մէջ,— ասում է դարձեալ Շ. Մ.— Վարանդեան խորապէս ազդուած էր 60-80ական թուականներու ոչ միայն շարժումներէն, այլ եւ ոգիէն, մթնոլորտէն: Իր հատորները կը վկայեն թէ որքա՜ն անկեղծ պաշտամունք ունէր Րաֆֆիներու, Նալբանդեաններու, Խրիմեաններու, Սրուանձտեաններու, ինչպէս Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի ազատագրական շարժումներու «փոթորկածայն մարգարէներուն եւ յառաջապահներուն հանդէպ»:

«Իր խաղաղասէր բնաւորութեամբ, մեղմ խառնուածքով — գրում է «Հայրենիք»ի խմբագիր Ռուբէն Դարբինեան — իր հոգեկան արիստոկրատիկ հակումներով Մ. Վարանդեանը ծնած չէր երբեք արիւնալի յեղափոխական շարժման մը գաղափարախօսն ըլլալու: Անիկա աւելի ընդունակ էր դառնալու խաղաղ բարեշրջումի նուիրուած մշակ մը. օրինակելի գիտնական մը, համալսարանի փայլուն փրոֆէսօր մը կամ արուեստի եւ գեղեցիկ գրականութեան հազուագիւտ քննադատ մը: Սակայն հայ կեանքի դժնդակ պայմանները հարկադրեցին զայն շատ մը ուրիշ հայ մտաւորականներու պէս ընտրելու ոչ թէ այն կոչումը կամ ճանապարհը, որուն համար ինք ծնուած էր եւ ընդունակ, այլ այն կոչումն ու ճանապարհը, որուն հետեւելու կը մղէին զինքը իր բազմաչարչար ժողովրդին աղաղակող կարիքները... Եւ չափազանց զգայուն խղճի ու սրտի տէր հայ մտաւորական մը ըլլալով՝ Մ. Վարանդեան բնականաբար չէր կրնար իր ազգասիրական պարտականութիւնը աւելի լաւ կատարել, քան ինքզինքը նուիրելով նորաբողբոջ հայ յեղափոխական շարժման, որ իրեն պէս փայլուն մտքի մշակներ կը պահանջէր հերոսներու հետ միասին: Եթէ Մ. Վարանդեան իր կեանքը, իր տաղանդն ու գիտութիւնը չուզէր նուիրել իր ազգին, այլ ապրէր իր անձին համար եւ փնտռէր գերազանցապէս իր սեփական հանգիստն ու վայելքը, տարակոյս չկայ, որ իր փայլուն եւ բազմակողմանի ընդունակութիւններով, բազմաթիւ լեզուներու իր հազուագիւտ գիտութեամբ, իր բացառիկ գիտական պատրաստութեամբ պիտի յաջողէր ունենալ խիստ հանգստաւէտ կեանք մը եւ հաւանաբար պիտի կարենար ապրիլ շատ աւելի երկար: Բայց ան կապեց իր կեանքը խռովայոյզ հայ յեղափոխական շարժման հետ, որ իրեն տուաւ զրկանքներով, անվերջ տառապանքներով լեցուն կեանք մը, որ իրեն պատճառեց ուժերու տենդային, անհաշիւ մսխում եւ առնուազն 10-15 տարի աւելի շուտ սպառեց, մաշեցուց զինքը: Միք. Վարանդեանի հետ միասին կարծես գերեզման կ'իջնէ հայ յեղափոխութեան երիտասարդ ռոմանթիկ շրջանը իր իւրայատուկ հերոսական դէմքերով եւ մեծ երազներով. ճիշդ է, մեծ պատերազմն էր, որ թաղեց այդ շրջանը, եւ Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումով ու անկումով հայ յեղափոխութիւնը նոր փուլի մէջ մտաւ: Սակայն կը թուէր, թէ Մ. Վարանդեան եթէ ոչ մինակ, գէթ ամէնէն յատկանշական կենդանի ներկայացուցիչն էր այդ ռոմանթիկ շրջանին, յետպատերազմեան տարիներուն ալ: Կը թուէր թէ Մ. Վարանդեանի միջոցով տակաւին ապրող հայ յեղափոխական ռոմանթիզմը դեռ կը շարունակէր իր ճառագայթներով լուսաւորել ժամանակ առ ժամանակ մեր այնքան փոթորկուած իրականութեան անդնդախոր եւ մութ ծալքերը: Մ. Վարանդեան գեղեցիկ երազի մը գեղեցիկ խորհրդանշանն էր անկասկած: Իր նմանը չունինք այլ եւս: Ատոր համար ալ իր կորուստը անդարմանելի է:

Իր թարմ շիրիմին առջեւ անսահման երախտագիտութեամբ կը խոնարհենք մեր գլուխը: Կը խոնարհենք այն խորունկ, անդրդուելի հաւատքով, թէ այն թանկագին նուիրաբերումը, զոր ըրաւ մեր հանգուցեալ ընկերը, ապարդիւն չանցաւ, եւ դատը, որուն ան այնքան ջերմեռանդութեամբ ծառայեց ամբողջ 40 տարի պիտի պսակուի վերջնական յաղթանակով: Մեր մեծ յեղափոխական գաղափարախօս ընկերոջ թարմ շիրիմին առջեւ մեզի հետ միասին ամբողջ ազատատենչ եւ հայրենակարօտ հայութիւնը կը նորոգէ իր սրբազան ուխտը՝ որ գերագոյն զոհողութիւններով պիտի շարունակէ ծառայել հայկական մեծ դատին, իրագործելու համար այն երազը, որուն համար իրեն հետ միասին ապրեցան, գործեցին եւ մեռան գրչի եւ զէնքի մեր բոլոր մեծ վարպետները»:

Եւ երախտագէտ սերունդները չեն մոռնալ սէգ Արցախի մեծ զաւակը, նուիրական գաղափարները եւ այդ գաղափարներն արծարծող Վարանդեանին:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

պական անհատապաշտները երբեւան կը բերեն կառավարութեան կողմէ ամէն մէկ առեւտրական կամ ճար – տարարուեստական միջամտութեան առթիւ:

Ճափոնի մէջ անձնական շահերու ներկայացուցիչները միշտ զիջած են ընդհանուր շահուն առջեւ:

Եւրոպայի մէջ, օտար երկիրներ ուսումնասիրութիւնը գրեթէ միշտ թողուած է մասնաւոր նախաձեռնու– թեան:

Ճափոն կը տեսնէ թէ հոն եկող Ամերիկացիները, Անգլիացիները, Ֆրանսացիները եւ Ռուսերը կ'աշխա– տին առանց ծրագրի, կը սպառեն ի – րենց ուժերը՝ զուգահեռ ճիգերով: Երբ հարկ կ'ըլլայ ուսումնասիրել ա– րեւմտեան մեթոտները, անպայման առանձնաշնորհեալ ընտանիքներ չեն որ կը ղրկեն իրենց զաւակները ար – տասահման, այլ՝ Ճափոն պետութիւ– նը, որ հարցը կը դնէ իր առջեւ ու զայն կը լուծէ ուսումնասիրող յան– ձնախումբերու, ընտրեալ անձերու միջոցաւ, որոնք ատակ են եւ վստա– հելի, ազգէն լիազօրուած ափ մը մարդիկ, ղեկավարուած միայն մէկ ուղեղէ՝ կայսրէն, ու կ'աշխատին, կը վարեն, կը սորվին յանուն բոլորին:

Ճափոնցիները Եւրոպան կը ճան – չնան իրենց ամենալաւ գիտողներուն՝ հազարներու մէջէն ընտրուածներու միջոցաւ, որոնք աչքի զարկած են ի– րենց անշահախնդրութեամբ եւ պատ– ուախնդրութեամբ: Պետութիւնը կը վճարէ անոնց ծախքերը:

Պետութիւն է որ ամէնէն առաջ կ'օգտուի անոնց տեսածներէն: Մինչ եւրոպական ճարտարարուեստը ամ– բողջ դար մը աննշան կը մնայ, ճա– փոնականը դեռ սկիզբէն իսկ այնքան միջազգային է որ բոլոր արտադրու– թիւնները կը համադրէ, կ'ընդօրինա– կէ համաշխարհային յառաջակէտ մը, կ'օգտուի ամբողջ յառաջդիմութենէն:

Եւրոպայի մէջ, 1870էն ասդին, ճարտարարուեստի տէրերը, դրամա– տէրները եւ նախաձեռնողները կը ճզլեն պետութեան քաղաքականու – թիւնը եւ կը մղեն զայն հետեւելու տնտեսական արդիական մեթոտնե – րուն: Ճափոնի մէջ կառավարութիւ– նը, կայսրը, պետութիւնն են որ կը ստեղծեն ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը եւ հաղորդակցութեան դրու– թիւնը: Պետութիւնը պարտաւոր է ը– նելու ամէն բան, որովհետեւ հոն չկայ ուրիշ ձեռնհաս օրկանիզմ:

Եւրոպայի մէջ տնտեսագէտներն ու փորձագէտները երբեմն նոր ճամբա– ներ են ցոյց տուած: Կառավարու – թիւնները պատրաստած են ծրագիր– ներ: Բայց ոչ ոք հետեւած է անոնց, երբ պէտք է եղած իրենց ամենափոքր իրաւունքէն հրաժարիլ:

Ճափոնի մէջ պէտք է եղած որ ըն– տրութիւն մը ընեն կզզիացման եւ ճարտարարուեստականացման միջեւ: Եւ ամէն գնով ընթացած են ընտր– ուած ճամբէն: Ասիկա պարզ ճշմար– տութիւն մըն է, որ անհրաժեշտ է ճափոնական տնտեսութեան կեդրո – նացումը, ուժը եւ էութիւնը ըմբռնե– լու համար:

Մինչ Եւրոպա ստիպուած է ամէն բան պատահականութեան թողուլ, Ճափոն կը գործէ ըստ ծրագրի: Մինչ Եւրոպայի ճարտարարուեստական նուաճումները գործն են, 19րդ դա– րու վերջաւորութենէն սկսած, խումբ մը դրամատէրներու, արհեստաւոր – ներու, երկրաչափներու, շահագէտ– ներու եւ յանձնաժողովներու, որոնք ի– րարու մասին լսել չեն ուզեր, մինչ Եւրոպայի մէջ անթիւ գործարաններ ամենամեծ գաղտնապահութեամբ կը փնտռեն ձեւը միեւնոյն մեքենան լա– ւացնելու, Ճափոնի մէջ մէկ ճիգ մի– այն կայ, — պետութեան ճիգը, որ կ'ուսումնասիրէ, որ կը գնէ, որ կը բաշխէ բոլոր միջոցները՝ արտադրու– թեան համար:

Առանց այդ անունը կրելու, կայ – սեր խորհրդականները դարձած են «ծրագրային յանձնախումբ»ի անդամ– ները, որոնք կ'ուսումնասիրեն ման – րամասնութիւնները, երկրին պէտքե– րը այնքան լաւ, որքան սովետներու «ծրագրային յանձնախումբ»ը այսօր կ'ուսումնասիրէ ռուսական տնտեսու– թիւնը:

Այս երկու յանձնախումբերուն հա– շիւներն ու փիլիսոփայական խա – ւխութները բոլորովին տարբեր են ի– րարմէ: Բայց գործնական հետեւանք– ները միեւնոյնն են:

Ինչպէս այժմու Ռուսիոյ մէջ բո– լոր գործարանները կը պատկանին պետութեան, նոյնպէս 1870էն ի վեր Ճափոնի բոլոր գործարանները կը պատկանին պետութեան: Ռուսերը այժմ քիչ դրամ ունին: Այդպէս էին նաեւ Ճափոնցիները՝ որով, անոնք կը ստեղծէին միայն անհրաժեշտը, կ'ուսումնասիրէին՝ ամենալայն կեր– պով՝ ամէն մէկ գործ ու անկէ վերջ էր որ պետութիւնը ձեռնամուխ կ'ըլ– լար անոր:

Բամպակի, մեքենական հիւսուած– քի, շոգենաւերու, շինութեան, ապա– կիի, լուցկիի, կղմինտրի, քարիւղի արտադրութեան, ելեկտրականու – թեան եւն. գործերը նախաձեռնած է պետութիւնը: Նոյնիսկ Սացումայի գործարանները, ինչպէս նաեւ Միցու– իինը եւ ուրիշ ազնուականներու պատկանածները գործնականօրէն սե– փականութիւնն են պետութեան, ո – րովհետեւ պետութիւնն է որ ղրկած է մասնագէտները եւ բացած է վար– կը:

Գաւառներու մէջ զարգացնելու հա– մար ճարտարարուեստը, կայսր Մէյ– ժի հրամայած է որ պետութիւնը մեծ թիւով ամենակատարեալ մեքենաներ գնէ, ինչպէս նաեւ բամպակի ներկման գործիքներ, ելեկտրական զետեղում– ներ կատարէ ու տրամադրէ տեղա – կան ճարտարարուեստի տէրերուն:

Քարածուխի, պղինձի, երկաթի հանքերը, ինչպէս նաեւ հաղորդակ – ցութեան ճամբաները կը պատկանին պետութեան: Անոնք կը ղեկավարուին մասնագէտներէ, զորս իր ծախքով արտասահման է ուղարկած պետու – թիւնը:

Իսկ երբ այդ մասնագէտները իրենց կարգին տուած են բաւականաչափ երկրաչափներ, տնօրէններ եւ փրո – ֆէսէօրներ, կառավարութիւնը սկսած է դանդաղօրէն քաշուիլ ճարտարար– ուեստի տնօրինական ղեկավարու – թենէն:

ՊՐՊՏՈՂ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն– թեռնելի եւ մելանով:

Ռումանիոյ
ԹԵՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Հակառակ Պուքրէշի Հօկին եւ խառ– նիճաղանճ պլօքի մը բոլոր դաւերուն, Ռումանիոյ դաւանութեանց նախարա– րութիւնը վաւերացուցած է նորընտիր թեմական խորհուրդը: Այս առթիւ «Արազ»էն կը քաղենք հետեւեալ տե– ղեկութիւնները (7 յուլիս).—

Եղաւ ինչ որ նախատեսեր էինք: Դաւանութեանց նախարարութիւնը անդրադարձաւ իր յունիս 28ի որոշ – ման որով վիճելի խնդիրները յառա– ջիկայ Թեմ. պատգ. ժողովի տնօրի– նութեան կը ձգէր եւ կը հրահանգէր մինչեւ Թեմ. պատգ. ժողով պահպա – նել գոյավիճակը ըլլայ Թեմին, ըլլայ Պուքրէշի համայնքին մէջ: Դաւանու– թեանց նախարարութեան այս որոշու– մը՝ թէեւ իրերու օրինական կա – ցութեան մէջ որ եւ է բան չէր փոխեր, բայց առիթ կուտար բնականոն վիճա– կի մը ստեղծումը առնել մը եւս յե – տաձգելու, հիմնապէս անհամապա – տասխան ըլլալով սակայն իրերու ճշ– գրիտ կացութեան:

Կարելի չէր որ նախարարութիւնը չանդրադառնար այդ որոշման, քանի որ ան կը թելադրէր պահպանել գո – յավիճակը Թեմին մէջ, մինչդեռ հին Թեմական խորհուրդը, որուն պէտք էր վերադառնար իշխանութիւնը, ի– րականին մէջ գոյութիւն չունէր այլ– եւս:

Բայց պատմենք նախ վերջին քանի մը օրուան անցքերը:

Թեմական Առաջնորդ Յուսիկ Արք. ստանալով դաւանութեանց նախարա – րութեան յունիս 28ի պաշտօնագիրը՝ փորձ մը ըրաւ վերստին կեանք տալու հին Թեմական խորհուրդին, նոյնիսկ նիստի հրաւիրելով զայն կիրակի, 30 յունիսին: Ծիծաղելի էր փորձը, ո – րովհետեւ Թեմական խորհուրդի 9 անդամներէն 6ը հրաժարած էին վա– ղուց, իսկ 5 փոխանդամներէն կը մը– նար միայն մէկը, Պ. Օննիկ Նալ – պանտեան, որ եւս իր հրաժարականը ներկայացուցած էր շաբաթ օր:

Այնպէս որ Յուսիկ արք. ստիպ – ուեցաւ երեքշաբթի 2 յուլիս, ներկա– յանալ Դաւանութեանց նախարարու – թեան, յայտնելու համար գրաւոր եւ բերանացի կերպով թէ հին Թեմական խորհուրդը գոյութիւն չունի որպէսզի կարելի ըլլայ անով պահպանել գոյա – վիճակը Թեմին մէջ:

Միւս կողմէ նորընտիր Թեմական խորհուրդը եւս յիշատակագիր մը ներկայացուց դաւանութեանց նախա– րարութեան, յայտնելով այն փորձե– րը որ եղան յունիս 17ի Թեմ. պատգ. ժողովը ձախողեցնելու համար նոյն ինքն այսօրուան բողոքողներուն կող– մէ՝ որոնք ժողովասրահի նրբանցք – ներուն մէջ երեւալով հանդերձ պահ մը, ժողովի չեկան որպէսզի մեծա – մասնութիւն չունենայ ան, եւ ի վեր– ջոյ փաստելով թէ հակառակ անոնց մեքենայութեանց ժողովը մեծամաս – նութիւն ունեցաւ, քանի որ Ինճ. Բ. Սօլոմօն ոչ մէկ վայրկեան չէ կորսըն– ցուցած թեմական պատգամաւորի իր հանգամանքը: Թեմական խորհուրդի յիշատակագիրը կ'աւելցնէր ի վերջոյ թէ բողոքողներու առարկութիւնները քննելու իրաւասութիւն ունեցող միակ մարմինը Թեմ. պատգ. ժողովն է, բայց մինչեւ անոր վճիռը յունիս 17ին ընտրուած Թեմական խորհուրդն է որ պէտք է մնայ պաշտօնի վրայ, եւ գոր– ծէ թեմական կանոնագրութեան սահ– մաններուն մէջ:

Դաւանութեանց նախարարութեան իրաւագէտներու խորհուրդը հիմնա – ւոր գտնելով այս առարկութիւնները, որոշեց որ մինչեւ Թեմ. պատգ. ժո– ղով նորընտիր Թեմական խորհուրդը պաշտօնի անցնի: Արդարեւ նոյն օրն իսկ խմբագրուեցաւ եւ Թեմական խորհուրդին յղուեցաւ Դաւանու – թեանց նախարարութեան պաշտօնա – գիրը:

Համաձայն սոյն պաշտօնա – գրին, Դաւանութեանց նախարա – րութիւնը հիմ ընդունելով մեր Թեմին ինքնավարութեան սկզբունքը, յառա– ջիկայ Թեմ. պատգ. ժողովին է որ կը ձգէ ճշդել թէ Պ. Ինճ. Սօլոմօն կը պահէ՞ իր պատգամաւորի հանգա – մանքը եւ թէ հետեւաբար օրինական կազմ ունէ՞ր յունիս 17ի Թեմ. պատ– գամաւորական ժողովը: Մինչեւ այդ նորընտիր Թեմական խորհուրդն է որ պաշտօնի կ'անցնի, եւ ի զօրու են ու կը մնան իր տուած ու տալիք որո – շումները, ու անոնց դէմ որ եւ է բո– ղոք կը ներկայացուի յառաջիկայ Թե– մական պատգ. ժողովին:

Ուրեմն ի զուր վատնուեցան Հօկի եւ պլօքի սարքած խրախճանքները, անոր թօղուցած թռուցիկները, եւ ա– նոր հեռագրական աւետիսները գա – ւառի ու արտասահմանի իր լրատու – բարներուն:

*** Թեմական Առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեան չորեքշաբթի առ – տու, 3 յուլիս, նորընտիր Թեմ. խոր– հուրդին փոխանցեց կնիքն ու անհրա– ժեշտ թղթածրարները, համապատաս– խան արձանագրութեամբ մը:

Նորէն նեղուցներու խնդիրը

Սօֆիայի Զօրա թերթը խմբագրա– կանի մը մէջ կը գրէ (7 յուլիս 1935).

Չափազանց թանկագին է աշխար – հագրական դիրքը Պուլկարիոյ, որ կը գտնուի Ասիոյ դռներուն առջեւ: Գի– տենք թէ ինչ ճիգ թափեց Գերմանիան համաշխարհային պատերազմին, իրեն ապահովելու համար Պերլին – Պաղ– տատ գիծը, որ կ'անցնի Ասիայով: Միւս կողմէ՝ Պուլկարիան կը գտնը– ւի Նեղուցներուն առջեւ, ուրկէ կ'անցնի ծովային ճամբան՝ փակ Սեւ ծովէն — որ կը թրջէ նաեւ մեր արե– ւելեան եզերքները եւս — դէպի տաք ծովերն ու ովկէանոսները:

Այսօր եւս Նեղուցներու վարչաձեւի հարցը սրած է ու հրատապ դարձած: Թուրքիա, կռթնած Ռուսիոյ, կ'ուզէ զանոնք ամրացնել. մինչ ուրիշներ թոյլ չեն տար՝ հիմնուելով հաշտու– թեան դաշնագրին վրայ, որ ստեղծած է, անոր երկու եզերքներուն վրայ, ապազինական գօտիներ: Անգլիա, որ ամէնէն ուժեղ ծովային տորմիղն ունի, հակառակ է Նեղուցներու ամրացման, որպէսզի անոնց դրացի պետութեանց վրայ պահէ իր հեղինակութիւնը: Ա– րեւելեան հարցը, որուն պատնէշն էին Նեղուցները, այսօր եւս ուժգնօրէն ցնցող է եւ լեցուն՝ հրատապ դէպ – քերով, որոնք կրնան տեղի ունենալ մօտիկ ապագային: Այս բոլորէն զատ Պուլկարիա ճամբուն վրան է նաեւ Եգէականին, հիւսիսէն եւ հարաւէն:

Դիրքը, զոր կը գրաւէ Պուլկարիան, իրեն կուտայ չափազանց փափուկ կա– ցութիւն մը: Ու ինքը կը պարտադրէ ունենալ պետական կազմակերպու – թիւն եւ ազգային միասնականու – թիւն:

ՃԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԿԻՆ ՏԱԿ

Վերջին ընտրութիւններէն յետոյ, համերաշխութեան փորձ մը կատար – ուած էր Աթէնքի մէջ: Դժբախտաբար այդ փորձն ալ ձախողած է: Այս առ – թիւ «Նոր Օր» դիտել կուտայ խմբ – բագրականով մը (10 յուլիս).

— «Առաջնորդը նոր քարոզ մը խօ– սած է Սինկրուի դարադարձի հանդէ– սին: Նախատինք ու անէծք հակառա– կորդներու հասցէին: Անվայել որա – կումներ ու գարշելի զրպարտութիւն – ներ՝ առաջնորդին բերնին մէջ պար բունած են:

Հանդէսէն առաջ, բարեմիտ ազգա– յիններ առաջնորդին թելադրած են որ խօսի միայն օրուան հանդէսի մասին, ազգային անցուդարձերու վրայ չծան– րանալով:

— Այս մարդը հիւանդութիւն ունի, ըսաւ մեզի Սինկրուցի ազգային մը: Առիթ չի փախցներ հոգիին մաղձը թափելու համար: Մարդ կը զարմա – նայ, տեսնելով եպիսկոպոսական սա– տիճան եւ ժողովուրդը հովուելու պաշտօն ունեցող այս եկեղեցականին քինախնդիր արտայայտութիւնները: Մինչեւ ուր ինկած է մեր եկեղեցա – կանութիւնը:

Հիմակ հաշուի նստինք:

Ֆիքսի թաղային ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ, ազօրէն կեդր. վարչութիւնը, տագնապը եւ կիրքերը մեղմացնելու համար, համերաշխա – կան քայլեր առաւ: Եւ ցոյց տալու համար որ ժողովուրդին կամքը յար– գել կ'ուզէ, ընդհանուր ընտրութիւն – ներու հրահանգ տուաւ:

Վարչութեան առած այս քայլերուն զուգընթաց, հրապարակ իջան համե– րաշխասէրները, ժողով գումարեցին եւ յանձնախումբի մը միջոցաւ միջա– մտեցին Վարչութեան մօտ, որպէսզի ընտրութիւնները կատարուին կողմե– րուն համաձայնութեամբ եւ գոյու – թիւն ունեցող օրէնքներու հիման վը– րայ:

Առաջնորդը յայտարարած է թէ բոլորովին համաձայն է որ տագնապը համերաշխութեամբ լուծուի եւ ժո – ղովուրդը ազատ քուէարկութեամբ յայտնէ իր կամքը:

Խօսքէն գործի անցնելով, կողմե – րուն փաստաբանները Թոքինիոյ ու – տիկնատան մէջ ստորագրեցին հա – մաձայնագիր մը, թաղային ընտրու – թիւններու մասին:

Համերաշխութեան խօսքերը եւ գոր– ծերը մինչեւ շաբաթ զբաղեցուցին ժո– ղովուրդը, որ անհամբեր կը սպասէր Վարչութեան վերջնական կարգա – դրութիւններուն:

Շաբաթ օր սակայն, ջուրերը պղը– տորեցան: «Համերաշխասէր» վար – չութիւնը չկրցաւ ինքզինքը պարտա – դրել Թոքինիոյ իր համախոհներուն, որոնք, տակաւին մելանը չչորցած կ'ուզէին պատռել համաձայնագիրը:

Միւս կողմէ, առաջնորդը հանդիստ չնստաւ: Կիրակի առտու Սինկրուի մէջ գրգռիչ քարոզ մը խօսեցաւ, կիր– քերը բորբոքելով եւ թունաւոր մթնո– լորտ ստեղծելով: Այս կերպով, նոր ապացոյց տուաւ որ իր մօտ անկեղ – ծութիւնը կը պակսի եւ խաբեբայու– թիւններով կ'ուզէ ժողովուրդը օրօ – րել:

Մենք՝ որ կը տեսնենք ու կը լսենք այս անախորժ անցուդարձերը, բնա– կանաբար չենք կրնար ձեռնածալ նս– տիլ եւ կացութեան նպաստ բռնը– ւածները անվնաս վիճակի մէջ դնելու համար միջոցներ չխորհիլ: Ցոյց տա– լու համար թէ համերաշխութեան դէմ չենք, լաւագոյն գիտնալով մէկ– տեղ որ մեր հակառակորդներուն մօտ պարկեշտութիւնը եւ պատիւը կը պակսի, ընդառաջ գացինք աջէն ձա– խէն եղած հրաւէրներուն, որպէսզի գաղութը օր առաջ հանդարտի եւ ա– լեկոծութիւնը վերջ գտնէ:

Ինչպէս կը տեսնենք, մեր հակառա– կորդները պատուոյ խօսքի եւ պար – կեշտութեան մասին տարբեր գաղա – փար ունին: Անոնց համար պատիւը ծախու ապրանք եւ սակարկութեան նիւթ է: Կարելի է այսօր խօսք տալ եւ վաղը դրժել:

Բարոյական այս անկումին ի տես, ին՞չ կը խորհին ընել համերաշխա – սէրները: Կը պահանջենք որ հրապա– րակաւ իրենց կարծիքը յայտնեն եւ ելք մը ցոյց տան»:

Նոր սերունդ

ԺԸՆԵՒ, 12 յուլիս (Յառաջ).— Այս տարի ալ Ժընեւի բարձրագոյն վարժարանները տուին իրենց շրջա – նաւարտները, որոնց մէջ պատուաւոր տեղ մը կը գրաւեն նաեւ քանի մը հայ ուսանողներ:

Ժընեւի քօլէճը աւարտեցին յաջո – ղութեամբ եւ ստացան իրենց պաշօն կամ պաքալօրէան Վիգէն Գարմէն անգլիերէնի մրցանակով, Զարեհ Տի– րատուրեան եւ Աշոտ Խուպէսէրեան: Իսկ արուեստի վարժարանէն շրջա – նաւարտ ելան Կարպիս Սարգիսեան, Գուրգէն Թաթարեան:

Գեղարուեստից վարժարանէն բար– ձրագոյն կարգին առաջնութիւնը շա– հեցաւ դարձեալ Կարապետ Ազատեա– նը:

Առեւտրական դպրոցը յաջողու – թեամբ աւարտած են այս տարի Աստ– տուր Փէնիրեան եւ Աւրինէ Տէրենց:

Աղջկանց երկրորդ. վարժարանի հինգերորդ կարգի երկու հայ աշա – կերտուհիները Մարգարիտ Կարա – պետեան եւ Ալիս Խաչխաչեան երկ – րորդ հանդիսացան:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐ. ՃԱՄՊԱԶ, դաշնակի ուսուցիչ, (61, Rue de Flandre, Փարիզ), այս տարի եւս կոչուեցաւ մասնակցելու «Musica» երաժշտանոցին տարեվեր – ջի քննութեանց ժիւրիին:

ԳԻՒՂԻ ՁԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

Ձմրան ըտ պաղերուն եւ տաւհա (դեռ) անկողինիս մէջ ըղդին ընդին կը դառնամ քնատ գլուխով ու դեռ լուերը հազար փախցնեմ, նորէն կը յարձակին ու նորէն կը խայթեն, մէ – կէն անկըճիս ձէն մը կ'իյնայ, ինչ ըլ– լի լաւ, ալ վել (ով) կայ, Խչօն է, առ– տուանց մութնուլուսուն ելեր ալյըը– նին կը քերէ, Աստած հեռու ինէ, բու– քը աչէն ձախէն կը փչէ, բայց Խչոյին հիչ հոգը չէ, մէկ դիէն կ'խառէկէ (մաքրել) եւ մէկ դիէն ալ ցախս – ւելով կ'աւլէ: Տնուորոզի զաւակ (կը մըթմնջէ մեկուսի) Աստած գիտէ գի – շերն ըլ քուն չունիս կնկայ մինէ քէ– նտող էրիկներու պէս թէզ (շուտ) մը ընկողնէն դուրս գործի կ'ելլայ, ի՞նչ թէշվուր (տեսակ) մարդ է, չի – տակը խելքիս չի պառկիր, չեմ գի – տեր ...

Քէյենց Սըկոյին խռպոտ ձայնը կը խլացնէ մասնաւորապէս Թէպօ Արօն, որ իրենց բիժիլէկ բուխերիկին կռթ – նած ականջը տուած էր գեղացոց զը– րոյցներուն, լսելու համար լաւն ու վատը, Արօն է, Սըկոյին բառերը մասամբ անտեղի կը գտնէ, եւ ինչ որ ալ ըլլայ մատ մալէզին չի թարխէ նը քունը չի գար, մէկ խօսքով Թէպօ Ա– րօն անհամբեր՝ կրկին խօսք առնելով կը սկսի աջ ու ձախէն գեղացի Խչօ – յին գործու մարդ ըլլալու մասին ա – ւելի գովասանքով արտայայտել ինք– զինքը:

Հեգնական գայրոյթի ազդեցութեան կատակաբան Արօն կ'աւելցնէ.

— Տա՛ Սըկօ, դուն չիտակ մարդ չես, հաւնիր, կերվայ քի պէյնդ (ու– ղեղդ) թարդ (թանձր) է Ոսկերչանց Մղտեսս ամուն պէս խելքիդ բան մը չի պառկիր, նըվ ադկէկ Աստուծդ որ կը սիրես նը դէմ դէմ մի խօսիր, գե– ղին մէջ ունինք չունինք Խչօ մի ու – նինք էն մարդը իրաւ որ գործի մարդ է, ամառ ձմեռ դադար չունի, չի խոն– ճենար, իրաւ որ խօսք մի կայ որ կ'ը– սեն.— Շան միս է կերեր, գայլի փինչ է կրծեր ...

Թէպօ Արօն, գեղին գունտ ու կլոր մարդը խօսքը կը վերջացնէ անուշու – թեամբ ու գեղացիք բոլորն ալ ցուիք– ներուն վրայէն կուգան Թէպօենց հա– սակով նշանաւոր բուխերիկին տակ ու գետին կը փռուին, գիւղական զրոյցը բաւական տաք կ'ընթանայ, խօսքը Տաչճի Կարապետինն է, ան գեղին ծերերէն է, մազ ու գլուխ ճերմկցու– ցած է բնութեան անորակելի գեղեց– կութեան ներքեւ, հասած մարդ է, անիկա Խչոյին (իր աղան) գործուն – եայ ըլլալ կամ չըլլալու մասին չէ որ պիտի խօսի, այլ պիտի ըսէ այն ինչ որ գեղացիին ապագան հետաքրքրող կրնայ ըլլալ: Իր կէս կանգուն թաչ– կինակը գոյնզգոյն թելերով հիւսուած գօտիէն հանելով՝ դողդոջուն մատնե– րով քիթն ու զեղնած պեխերը մաք – րելէ վերջ ուշի ուշով իրեն խօսքին սպասողներուն երկու խօսք կ'ըսէ օրհնեալ բերանը բաց – խփելով.—

— Հէ՜յ, տղաք, կերվա քի ըս տա– րի չըլրողնին (աչնանացանը) մըսաւ, բանկ ցուրտ ձմեռ հիչ չէի տեսած, չոր պաղը չորցուց ամէն ինչ, դուք ի՞նչ կ'ըսէք, եթէ վերի Տէրը բան մի չընէ, չաղա չօլուխնիս անօթի ծարաւ տի ջարդուին:

Տաչճի Կարօն այսպէս յարելէ յետոյ յուսահատ երեւոյթ մը առաւ իր ալե– ւոր դէմքը, հոգին վրդովեցաւ ու ինք– զինքէն դուրս ու ներս անէծք կարդաց քթին տակէն մըթմըթալով,— Ֆէլէկ տունդ ու օճաղդ աւրի, փոշիմանայ, սեւի վրայ նստիս սեւ հանաց ու ան – վերջ անէծքներ:

Սըկօն՝ ալեւոր Տաչճուն մեծ խը – նամին, նկատելով անոր յուսահա – տական երեւոյթներէ ազդուիլը, ան– միջապէս կը ջանայ քաջալերանքի երկու զրոյց ընել, չէ որ Տաչճին կեանքի տուրքի գումարը մեծ մա – սամբ վճարած էր եւ հոգեկան ան – դորրութիւնը այլ եւս անգամ մը վը– տանգուած էր ու նա ամէն ինչ յոռե – տեսի հոգեբանութեամբ կը վերլու – ծէր: Քէյենց Սըկօն միջակ մարդ, կեանքի ճահէլ օրերուն անհաւասար երջանկութեան ծոցին մէջ տապկուող պարտ կը համարի զրուցել Կարոյին ու կ'ըսէ.—

— Չէ խնամ Կարօ չէ, բան չի կայ ճանըմ, հեղ մի վարը մեր արտերը իջիր ու նայէ, կը կանչուտն ամէն կողմ կանանչ արտեր ու կանանչ ծա– ռեր արեւին տակ աչքդ կը խտտղցնեն, չէ խնամի չէ ըս տարի կանչընին շատ լաւ են փառք Աստծու:

— Թէպօյենց բիժիլէկ ու լայնա – փոր բխերիկին բոլորտիքը՝ արեւին զապուն մըշլխին տակ երկար պըպը– ղելէ (նստելէ) եւ զրուցելէ վերջ, գե– ղացի միջակ եւ հասած մարդիկ կը տարտղնուին իւրաքանչիւրը ճամբայ մը ձեռք առնելով: Իսկ քիչ մը ճա – հիլները որ ջուրերնին դեռ վեր կ'ելլէ, Մանուչենց Աւետոյին հետ խօսքի բռ– նուեր էին, քիչ մը ուշ բաժնուեցան ի– րարմէ, որովհետեւ Աւետօն շատ զը– ւարճասէր չպղուածքով ու պարթեւ հասակով ջաղացպանն էր գիւղին, խա– չին լօսը կաթի գերմընին վրայ:

Արդէն ճահիլներէն շատ առաջ, ճերմակ գլուխները որ այլ եւս գործէ քաշուածներ են, տանիքնուն վրէն տորտըրալէն քայլ կը փոխեն ու տուն կը հասնին: Օրուան զապուն արեւը հորիզոնէն կախ դէպի մար մտնելու կ'աշխատի, երկնքի սաւանը արիւն – լուայ վիճակ կը ստանայ, լեռներու կատարները բարձրաբերձ արիւնա – ներկ քօղով կը ծածկուին, տեսարանը զարհուրանք կը սփռէ. արեւի մայ – րամուտի պահը վշտերու բորբոքման պահն ըլլալ կը թուի, երկինք ու երկիր արիւնով իրարու կը մերձենան ողջա– գուրուելու: Ու ահա քիչ յետոյ բնա– կանոն վիճակը կը փարատէ ամէնը ու տիրական խաղաղութիւն կը շնոր– հէ լերան ու սարին, դաշտին ու ծառ ծաղիկին եւ առնցմէ վեր երկնքի սաւանին:

X

Նոր օրերու նոր կեանքի սեմին ենք: Ալ գարուն է: Ձմրան թմրած մթնո – լորտը զգուելի՝ իր վերջին շունչը կը փչէ ու իր յաջորդով կը սկսի նոր օր, նոր կեանք, կանանչ արեւը կը փայլի ջինջ կապուտակ երկնակամարին վը– րայ, գիւղի արեւ է, ըսելիք չկայ, կենսատու է եւ հմայիչ, մեղմ զեփիւ– ռը կը սուրայ, մերկացած բարտինե– րու եւ այլ ծառերու ճիւղերը կը շար– ժին անոսափիլի: Բնութեան քաղց - րաէտ ծաղկաստանին մէջ ամէն ինչ խաղաղ գարնան գալուստը եւ թմրած հոգիներու վերազարթնումը կը ցնծ– երգեն: Խուներամ ճնճղուկներ նո – րափթիթ ծառ – ծաղիկներու կատա - րին թառած եւ կամ կանչունակ ար– տերու մէջ նստած, իրենց ներդաշնակ ճիւճիւները կ'երկարեն ու զիրենք դիտող հոգիները կը հմայեն:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(3)

վերադրուի Պ. Մուսոլինիի: Այս գրութեամբ, յօդուածագիրը դիտել տալով թէ 1936 յունուար 1ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի տեղաւորուի իր նոր պալատին մէջ, հեգնութիւններ կը սահեցնէ եւ կ'եզրակացնէ թէ մինչեւ այդ օրը կամ Եթովպիա այլ եւս անդամ չպիտի մնայ եւ կամ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի մեռնի իր գլխաւոր անդամներուն հեռացումով: Ըսել կ'ուզէ թէ Իտալիան ալ պիտի քաշուի):

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս տարի 35 հազար գաղթականներ պիտի զետեղուին Թրակիոյ մէջ: Անցեալ տարի 22 հազար տեղաւորուած էր:

⁂ Գաղթականներու զետեղման յանձնաժողովը Անգարայի մէջ նիստ գումարեց ներքին գործավարին նախագահութեամբ: Կը մասնակցէր նաեւ Պուքրէշի դեսպան Համտուլլահ Սուպհի որ յայտնեց թէ Ռումանիայէն եկող գաղթականներու կալուածներու հարցը դեռ անլոյծ կը մնայ:

⁂ Ռումանիայէն եկած գաղթականներու առաջին խումբը Գավազներու առջեւ գարանթինայի շրջանը լրացնելէ վերջ, Ջանագգալէ (Տարտանէլ) ղրկուեցաւ, ուր իրենց համար պատրաստուած տուները պիտի բնակին:

Երկրորդ կարաւան մը, 700 հոգի նոյնպէս Ջանագգալէ ղրկուեցաւ:

Այս շաբթուան ընթացքին Ռումանիայէն դեռ 2000 Թուրքեր պիտի հասնին որոնց մէկ մասը Ջանագգալէի, մնացեալն ալ Թէքիրտաղի մէջ պիտի տեղաւորուին:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 18 յուլիս.— ժամը 8—11 թիւ 8101—8200, ժամը 14էն 17 թիւ 8200—8300:

ՈՒՐԲԱԹ, 19 յուլիս.— Իրենց թղթածրարը պիտի յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին N. տառով:

ՇԱԲԱԹ, 20 յուլիս.— Տպագիր հարցարաններ պիտի յանձնուին կազմելու համար թղթածրարները այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին O տառով եւ որոնք չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:

Առանց այլեւայլի պիտի ջնջուին թղթածրարները այն օտարականներուն որոնք չեն ներկայանար որոշուած օրը:

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ ԱՂՋԻԿԸ ԼԼԿԵՑԻՆ, ՍԻՒՆԻՆ ԿԱՊԵՑԻՆ ԵՒ ՄՈՐԹԵՑԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն (եւրոպական թերթերն ալ փութացեր են արտատպել, իբրեւ... անսովոր դէպք).—

Զորումի Սունկուրլու գաւառակին Մէհմէտպէյլի գիւղին մէջ, 50 տարեկան Նուրի կ'ուզէ իր տղան՝ Հաճին կարգել Ֆաթմայի հետ, բայց աղջկան հայրը կը մերժէ: Ասոր վրայ, հայր ու տղայ Ֆաթման համոզելով տուն կը տանին եւ հոն անոր պատիւը բռնաբարելէ յետոյ, գազանային անգթութեամբ մը զայն սիւնին կը կապեն եւ տապարով կտոր կտոր կ'ընեն հէք աղջկան մարմինը: Երկու հրէշները յետոյ մարմնին բոլոր կտորները, միս ու ոսկոր պարկի մը մէջ լեցնելով այնպէս մը կը կարգադրեն որ կասկածները աղջկան հօրը վրայ ծանրանան: Եւ սակայն, իրողութիւնը մէջտեղ ելած է եւ երկու հրէշները ձերբակալուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ շարունակելով իր ճամբորդութիւնը արեւելեան նահանգներուն մէջ, Վանէն Մուշ անցաւ յուլիս 12ին:

ԶՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ իր ճամբորդութիւնը լրացուցած ըլլալով, Աթէնք վերադարձաւ: Իսկ Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն մեկնեցաւ, նախկին թագաւոր Եորկիոսի յայտնելու համար ժողովուրդին տրամադրութիւնները միապետութեան վերահաստատման մասին:

103 ՏԱՐԵԿԱՆ հասակին մէջ մեռաւ Տոքթ. Կէնեօ, բժշկական Ակադեմիային երիցագոյն անդամը, որ գիրք մը գրած է «հարիւր տարի ապրելու» հարցին վրայ: Ունի նաեւ շատ շահեկան յուշեր 1856 եւ 1871 թուականներէն:

78 ՏԱՐԵԿԱՆ ԹՐՔՈՒՀԻ մը ամուսնացաւ Պոլսոյ մէջ, յուլիս 16ին, 28 տարեկան երիտասարդի մը հետ: Այս ... անթառամ այրին, որ 50.000 ոսկի ունի, մինչեւ հիմա կարգուած է ինը երիտասարդներու հետ, որոնք իրարու ետեւէ մեռած են, ամուսնանալէ քանի մը ամիս վերջը:

ՊՈԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ պատերազմ հրատարակեց մուրացիկներուն դէմ, որոնք կը վխտան փողոցներու մէջ: Մասնաւոր գործակալներ հետապնդում պիտի կատարեն մանաւանդ կիներու դէմ որոնք մանուկներ կը չահագործեն, գութ շարժելու համար:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ բուռն ցոյցեր պատահեցան, կիրակի օր: Կառավարութիւնը երկու պաշտօնական զեկոյցներ հրատարակեց, յայտարարելով թէ անպատասխանատու տարրերու գործն է յդ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ, Ալեքսանդր Վիրգէն, առջի օր անթելով դատախօսած ատեն, յանկարծ յայտարարեց,— «Ձեզի համար խօսեցայ, ձեզի որ դաւաճանեցիք ինծի»: Ցետոյ ատրճանակ մը պայթեցաւ եւ լռութիւն: Գրագէտը անձնասպան եղած էր, իսկ խօսքերը ուղղուած էին անհաւատարիմ կնոջը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը, որ նաւահանգիստին մասնակցելու կ'երթար, վար իյնալով բռնկեցաւ: Երկու հոգի մեռան, հինգ հոգի վիրաւորուեցան: Ուղեւորներէն մէկն էր Պ. Կիւլպէնկեան: (Զկրցանք ճշդել թէ ո՞րը):

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ գործիքները Մարսէյլ հասան յուլիս 13ին: Ինչպէս յայտնի է, ութերորդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի այդ քաղաքին մէջ, յուլիս 20ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երկուշաբթի օրուան դադարէն յետոյ մրցորդները (Նիսի մէջ) երեքշաբթի օր կտրեցին Նիս – Քան հանգրուանը (126 քիլոմեթր):

Այս անգամ մենամարտը տեղի կ'ունենար իտալացի եւ պելճիքացի երկու հեծելանւորդներուն՝ Գամուզոյի եւ Ռոմէն Մաէսի միջեւ, որոնք պաշարուած իրենց ընկերներէն կը բարձրանային լեռներու գագաթները: Այս հանգրուանին յաղթութիւնը իրենց համար ճակատագրական էր, որովհետեւ յաղթականը պիտի ստանար «պօնիֆիքասիօն» եւ ընդհ. դասաւորման մէջ կէտի առաւելութիւն:

Առաջին անգամ Քան մտաւ պելճիքացի Ռ. Մաէս 126 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ, 24 վայրկեան 53 երկվայրկեան (ժամական 28 քիլոմեթր 540), երկրորդ՝ իր եղբայրը Սիլվէ Մաէս, որուն կը պարտի իր յաղթութիւնը, ճամբու ընթացքին: Երրորդ Գամուզօ եւ չորրորդ Թէանի (իտալացի): Հինգերորդ նորէն իտալացի Մօրէլլի 3 վայրկեան յապաղումով, իսկ 8րդ Սփէշէր առաջինէն 4 վայրկեան վերջ:

Երէկ, չորեքշաբթի պիտի կտրէին Քան – Մարսէյլ (195 քիլոմեթր) հանգրուանը: Հ. Ս.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 ցուլիս, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին մանկապարտէզի սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ժողովը վաղը Ուրբաթ Հայ Սափրիչներու սրահին մէջ, 7, րիւ տէ Պէրնարտէն, մէթրօ՝ Մօպէր: կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար, կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. կ. խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 103 ֆր. 50 ս., հանգանակուած Սարգիս Աղապապեանի հարսնիքին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

կը փնտռեմ էրզրումի գարահիսան գիւղացի եղբայրս՝ Աղէկ Տէրտէրեան (գիւղին մէջ կը կոչուէր եղեայ), հօր անուն՝ գալուստ: 1912ին կը գտնուէր Պոլիս:

կը փնտռեմ նաեւ հօրաքոյրս՝ Թռւիկ Տէրտէրեան, աղջիկը՝ Մարիցայ, տղան՝ Լուդվիկ: իմացնել իր եղբօր՝ կարապետ Տէրտէրեանի՝

Chez Mr. Martel à Chespuzac, par Landes (Haute Loire) France:

կը խնդրուի եգիպտահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԿ.Ի ԺՈՂՈՎԸ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

Այրի Տիկին Շուշան Թերզեան եւ աղջիկը, Այրի Տիկին Զըմօ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թերզեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սուլթան Թերզեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Զօլաքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զօլաքեան եւ զաւակունք և պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն, փեսային, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԱՌՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 15ին, Արժանթէօյի հիւանդանոցին մէջ, 40 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 54 Allée de la Seine, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN ÉN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
RÉdaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 19 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2860 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« ՄԵԾ ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ »

Այս բառը գործածուեցաւ տեղական թերթերու մէջ, 29 (այժմ 30) հրամանագիր – օրէնքներու հրատարակութեան առթիւ:

«Մեծ ապաշխարանք»՝ անոր համար որ, այդ բացառիկ օրէնքներուն հետեւանքով, նոր զոհողութեանց կ'ենթարկուին բոլոր Ֆրանսացիները:

Անշուշտ այս առթիւ ալ շատ խոր է տեսակէտներու տարբերութիւնը:

Եւ արդէն բանավէճն սկսած է, վարիչ խաւերուն եւ ենթականերուն միջեւ, աջին ու ձախին միջեւ: Նոյն իսկ բողոքի միթինկներ ծրագրուած են, այսօր իսկ, ժողովասրահներու եւ փողոցներու մէջ:

Վարիչ խաւերը կը հաւատեն թէ ուզած են զոհողութիւն պարտադրել բոլորին անխտիր, փրկելու համար ազգային դրամը:

Իսկ դժգոհները, եւ մասնաւորապէս աշխատաւոր բազմութեանց ներկայացուցիչները բոլորովին տարբեր բան կ'ըսեն, նախատեսելով նորագոյն չարիքներ:

Անոնց թերթերուն խորագիրներն իսկ մարտակոչեր են.

— «Ամէնէն ուժգին բողոքները կը բարձրանան թշուառութեան եւ անարդարութեան այս քաղաքականութեան դէմ»:

—« Լավալ աննախընթաց յարձակում մը կը կատարէ աշխատաւոր բազմութեանց կեանքի պայմաններուն դէմ»:

— «Կործանում՝ խնայողութեամբ. փրանքը աւելի քան վրտանգուած. — Զոհողութեանց հաւասարութեան կեղծիքը:»

— «Երէկ հրատարակուած 29 հրամանագիր – օրէնքները մեծապէս պիտի կրճատեն ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը»:

— «Անոնց հետեւանքով աւելի պիտի ծանրանան տագնապը եւ գործազրկութիւնը»:

Իրրեւ նմոյշ՝ այս քանի մը հատուածները, ապացուցանելու համար ներքին խմորման խորութիւնը:

Եթէ մէկ թեւը կ'ուզէ պարտադրել, միւսը բոլոր միջոցները կը փորձէ, զանգուածային ըմբոստացում եւ դիմադրութիւն կազմակերպելու համար:

Եւ սակայն,— ահա ինչ որ կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել «մեծ ապաշխարանք»ին առթիւ, հարցը փոխադրելով հայկական գետնի վրայ:

Եւ սակայն,— մարդիկ ի վերջոյ կը համակերպին:

Անոնք ամուր կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ: Կը պայքարին անվհատ. կը փորձեն օրինական բոլոր միջոցները, մամուլէն մինչեւ ժողովասրահները եւ մինչեւ խորհրդարան: Երբեմն ալ փողոց կ'իջնեն, եթէ բացառիկ արգելք դրուած չըլլայ:

Եւ սակայն,— ի վերջոյ տեղ մը կը կենան:

Կ'ըմբռնեն եւ տեղի կու տան: Ակռայ կը կճրտեն, բայց ջուրը պատէն վեր չեն հաներ: Մէկ խօսքով, պատասխանատուութիւններ կը ստանձնեն իրենց կարգին, զանազանելով ցանկալին ու կարելին, յոռին եւ յոռեգոյնը:

Փարիզի քաղքենի թերթերը ուրիշ բան ըսել կ'ուզեն, «մեծ ապաշխարանք» անուանելով ժողովուրդին պարտադրուած բացառիկ զոհողութիւնները:

Առանց բառերուն հետ խաղալու, տարակոյս չկայ թէ նոր եւ դառն փորձի մը կ'ենթարկուի այս երկրին ժողովուրդը, մասնաւորապէս չունեւոր, աշխատաւոր զանգուածը:

Արդ, նկատեցէք թէ ան ի՛նչպէս կը պահէ, կը ճգնի պահել իր պաղարիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը, պահելով հանդերձ իր բողոքելու իրաւունքը:

Այսքանը, ինքնին, ապաշխարանք մը չէ՞, Յուլիս 14ի ժողովրդական խրախճանքներէն եւ դղրդագին ցոյցերէն անմիջապէս վերջը ...

Դուք պիտի կրնայի՞ք այդպիսի փորձ մը պահանջել մեզմէ, շարժուձեւ մը հասուն գիտակցութեան եւ հաւասարակշռութեան: Գէթ այս օրերուն, երբ անստուգութեան մղձաւանջը թառած է մեր գլխուն, մասնաւորապէս այս գաղութին մէջ:

Թերեւս ճիշդ չէ այդ շարժուձեւը կոչել «ապաշխարանք»:

Այն ինչ որ կը քաշեն տարագիր բազմութիւնները, տարիներէ ի վեր, ինքնին մեծագոյն ապաշխարանքն է, սկիզբը յայտնի, իսկ վախճանը անծանօթ:

Քաւութիւնը արդէն բնական վիճակ է դարձեր բոլորիս համար, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով:

Միայն մէկ տարբերութեամբ,— ինչ որ ուրիշը, օտարը կը պարտադրէ, գլխու վրայ կ'ընդունինք, իսկ ինչ որ մեր սեփական շահերէն եւ գիտակցութենէն կը բխի, ջուրին կու տանք:

Այսպէս, բոլորս ալ կը խոստովանինք թէ գաղութները խորապէս կը կարօտին խաղաղութեան, մեթոտիկ աշխատանքի, կազմակերպութեան եւ ինքնապաշտպանութեան:

Ուրեմն, պարտականութիւններ կ'իյնան բոլորիս վրայ:

Արդ, ի՞նչպէս կը կատարենք այդ պարտականութիւնները: Մէկուն կատարածը միւսին հաստատո՞ւմն է թէ ժխտումը, լրացո՞ւմը թէ քանդումը:

Թող տուէք որ աւելի բացորոշ ձեւակերպենք, թելադրելով ... նոր ապաշխարանք մը:

Յայտնութիւններ չէ որ գրի պիտի առնենք. այլ շատ սովորական երեւոյթներ եւ իրողութիւններ: Ամենօրեայ փաստեր, որոնք միեւնոյն ձեւով կը կրկնուին բոլոր գաղութներուն մէջ, յանգելով նոյն ելքին,— անելի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՃԱՌԸ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Մեծ ապաշխարանք» բոլորին փրկելու համար փրանքը

ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ ԶԵՂՉԵՐՈՒՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՆ 800,000 ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Վարչապետ Պ. Լավալ չորեքշաբթի իրիկուն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով, 29 հրամանագիր – օրէնքներու մասին: Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ իր գրասենեակին առջեւ, ուր ներկայ էին նաեւ Ներքին եւ Հողագործական նախարարները: Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.

— Կառավարութիւնը ծանրակշիռ որոշումներ առաւ, զանոնք անհրաժեշտ համարելով երկրին փրկութեան համար: Կը յիշէք թէ ինչ պարագաներու մէջ կազմուեցաւ կառավարութիւնը: Յունիս 7ին, յաջորդական տագնապներէ յետոյ, մենք խորհրդարանին ներկայանալով, յայտարարեցինք թէ վճռած ենք պաշտպանել ազգային ժառանգութիւնը, որ բացառիկ վտանգի մը ենթարկուած էր: Խորհրդարանը չվարանեցաւ մեզի տալ բացառիկ իրաւասութիւններ, որպէսզի կարենանք պահել մեր դրամին ամբողջական արժէքը: Եւ կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ պարզ եւ ուղղակի: Երկրին ելմտացոյցը կը ներկայացնէ բաց մը որ անդադար կը ծանրանայ: Երկաթուղիներուն բացը իր կարգին կ'աւելցնէ մեր դժուարութիւնները: Վերջապէս, նահանգներն ու համայնքները կը ներկայացնեն ելմտական կացութիւն մը որ յաճախ աւելի գէշ է քան պետութեան վիճակը: Մինչեւ հիմա փորձուեցաւ փոխառութեամբ գոհացնել այս կացութեան պահանջները: Հինգ տարուան մէջ պետութեան պարտքը 260 միլիառէն բարձրացաւ 340 միլիառի: Անհրաժեշտ չէ մասնագէտ կամ սեղանաւոր ըլլալ, հասկնալու համար թէ մարդ երբ իր ունեցածէն աւելին կը ծախսէ՝ դէպի սնանկութիւն կ'երթայ: Ինչ որ ճիշդ է անհատին համար, ճիշդ է նաեւ հանրութեան համար:

Կիրակի օր դուք արժանաւորութեամբ եւ բերկրութեամբ տօնեցիք հանրապետութեան և մեր ազատութեանց տօնը: Զանոնք կրնանք պահել միայն մեր ելեւմուտքին անկախութեամբ: Առանց առողջ ելեւմուտքի չկայ ազատ պետութիւն, եւ երբ վտանգուած է պետութեան ազատութիւնը, ձեր բոլոր ազատութիւնները կ'անհետանան: Երբ կառավարութիւնները քաջութիւն չեն ունենար, հետեւանքը կ'ըլլայ տնտեսական անկարգութիւն, քաղաքական խառնակութիւն եւ ներքին յեղափոխութիւններ: Իսկ երբ անոնք յստակատես են եւ վճռական, արագօրէն կը շտկուի երկրին վիճակը: Քաջութիւն պէտք է գործելու համար: Ներկայ պարագաներուն մէջ թուլնալ՝ կը նշանակէ դէպի կործանում առաջնորդել Ֆրանսան: Ոմանք դրամի արժեզրկում կ'առաջարկեն, ուրիշներ նոր թղթադրամ հանել: Առաջինները կը մոռնան կամ անգիտանալ կը ձեւացնեն թէ մեր դրամը արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին 4/5ը, իսկ միւսները մեզի կ'առաջարկեն կեղծ դրամ շինել: Մենք նախընտրեցինք ուրիշ մեթոտներ: Մեր ստորագրած հրամանագիրները ծանր զոհողութիւններ կը պահանջեն: Բացի օգնութեան կարօտներէն, գործազուրկներէն եւ հանգստեան կոչուած քաղաքացիներէն, անոնք զոհողութեան կ'ենթարկեն բոլոր Ֆրանսացիները: Մեր կարգ մը որոշումները յանդուգն պիտի երեւան ձեզի: Արդարեւ այդպէս են եւ մենք զանոնք առած ենք ամենաբիրտ անհրաժեշտութեանց հարկադրանքին տակ: Անոնք այնքան լայնատարած խնայողութիւն մը կը ներկայացնեն որ վերջապէս գլուխ կ'ելլէ մեր ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը:

Չեմ ուզեր վերլուծել 29 հրամանագիր – օրէնքները: Անոնք իրենց թիւով եւ կարեւորութեամբ կ'ապացուցանեն կառավարութեան կամքը՝ գլուխ հանելու համար ձեր սպասած վերականգնումը: Դուք ձեր համբերութեամբ, պաղարիւնով եւ վերականգնման մասնակցելու կամքով պիտի դիւրացնէք մեր շատ փափուկ եւ տաժանելի գործը: Մեր դրամին ամրութիւնը, մեր ելեւմուտքին ապահովութիւնը, ներքին բարեկարգութեան պահպանումը ինծի կու տան անհրաժեշտ հեղինակութիւնը խօսելու յանուն Ֆրանսայի՝ միջազգային բանակցութեանց մէջ: Այսուհետեւ ես աւելի ազատ պիտի ըլլամ գործելու համար »:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ Հրամանագիր - Օրէնքներու մասին

Երէկ հրատարակեր էինք 29 հրամանագիր – օրէնքներուն այն կէտերը որոնք անմիջական կապ ունին օրուան կեանքին եւ մեր հոգերուն հետ:

Բնակարաններու վարձքի հարիւրին 10 կրճատման առթիւ, կարգ մը թերթեր գրած էին «10,000 ֆրանքէն վեր»: Այս տեղեկութիւնը սխալ է եւ անմիջապէս հերքուեցաւ դատական նախարարութեան կողմէ: Այս բացառիկ եւ առժամեայ զեղչը կը վերաբերի բոլոր տեսակի շէնքերուն, սենեակներուն, յարկաբաժիններուն որ յատկացուած են բնակութեան — կահաւորուած թէ ոչ—կամ առեւտրական գործերու, առանց նկատի առնելու վարձքին գումարը: Այս նոր գիներուն վրայ որ եւ է յաւելում, ինչ ձեւով ալ ըլլայ, տեղի պիտի տայ 1926 ապրիլ 1ի օրէնքին 13րդ յօդուածին գործադրութեան, (փոփոխուած 1929 յունիս 29ի օրէնքով):

Նոր օրէնքին գործադրութեան յաջորդող վեց ամիսներու միջոցին, առեւտրական ճարտարագործական կամ արհեստագործական վարձակալութեանց տէրերը կամ անոնց ներկայացուցիչները, որոնք պայմանագրութիւններ կնքած են 1935 յուլիս 15էն առաջ, կրնան վերաքննութեան դիմել վարձքի համար, համաձայն 1933 յուլիս 12ի օրէնքին տրամադրութեանց:

Հրատարակուած օրէնքներուն հետեւանքները (հարիւրին 10 կրճատում) պիտի կրեն 800,000 պետական պաշտօնեաներ, 500,000 երկաթուղիի բանուորներ եւ պաշտօնեաներ, մէկ միլիոն հանգստեան թոշակաւորներ, ինչպէս եւ 7 միլիոն քաղաքացիներ որոնք պետական արժեթուղթեր ունին: Իւրաքանչիւր Ֆրանսացի որ պետական արժեթուղթ ունի, 100 ֆրանքի փոխարէն պիտի ստանայ 76 ֆրանք:

Ելեկտրականութեան եւ կազի գիներուն կրճատումը պիտի ըլլայ 10 առ հարիւր կամ աւելի, համաձայն իւրաքանչիւր քաղաքապետութեան գնահատման: Նոյնպէս ածուխի գինը:

Նոր հրամանագիրներով, կառավարութիւնը 7,063,000,000 ֆրանք պիտի խնայէ պետական ելմտացոյցէն, 1.385.000.000 ֆրանք՝ նահանգային եւ թաղապետական պիւտճէներէն, 1,066,000,000 ֆրանք՝ երկաթուղիներէն եւայլն, համագումար 10 միլիառ 959 միլիոն ֆրանք:

Բոլոր ցոյցերը արգիլուած

Ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն ուժգնօրէն քննադատել նոր օրէնքները, ազդարարելով թէ անոնք պիտի պակսեցնեն ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը, պիտի ծանրացնեն տագնապը եւն.: Այս առթիւ կը հրաւիրեն կազմակերպուած տրամադրութիւն ցուցնել: Պետական պաշտօնեաներու միութիւնը բողոքի միթինկ մը սարքած է այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 6.30ին, Օփերայի հրապարակին վրայ: Նոյն կոչը ուղղուած է նաեւ գաւառի միութեանց: Նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու Ազգ. Դաշնակցութիւնն ալ միթինկ մը սարքած է դարձեալ այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 8.30ին, Սալ Պիւլիէի մէջ: Սկզբունքով ընդունուած է ցոյցեր կատարել նաեւ փողոցներու մէջ:

Կառավարութիւնը որոշեց արգիլել հրապարակային բոլոր ցոյցերը, որպէսզի կարենայ հանդարտօրէն աշխատիլ: Ներքին նախարարը հրահանգեց գաւառական իշխանութեանց՝ խստիւ գործադրել այս արգելքը:

Կը թուի թէ ամէնէն ուժգին դիմադրութիւնը պիտի փորձեն նախկին ռազմիկները, որոնց թիւը երեք միլիոնի կը հասնի: Բացի թոշակներու 10 առ հարիւրի կրճատումէն, նոր օրէնքներով այս ռազմիկները կը զրկուին կարգ մը պարգեւներէ եւ հատուցումներէ: Նախկին ռազմիկներու ամենամեծ դաշնակցութեան գործադիր մարմինը բացառիկ ժողով պիտի գումարէ երկուշաբթի օր:

— oo —

ՉԱՆԿԸՐԻԻ ՄԷՋ (Թուրքիոյ ծանօթ աքսորավայրը) շոգեշարժ մեքենայ մը արկածի մը հանդիպելով, մեքենավարն ու օգնականը մեռան:

100.000 ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ խեղդուած են Եանկցէ եւ Դեղին գետերու յորդումէն: Աւելի քան 500.000 հոգի ալ անպատսպար կը մնան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՆԵԱՆ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Բոլորդ ալ քիչ – շատ բան գիտէք զզուելի մոլութեան մը՝ թրքախօսութեան մասին:

Բայց, գրաւի կուգամ որ այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ::

Ես ալ նոր իմացայ, եւ զարմանքէս քարացայ:

Ռամկավարներու Ամերիկայի օրկանն է որ կը պատմէ (Պայքար, 23 յունիս 1935):

— Մեր Լօս Անճըլէսի թրքախօս ազգայիններու թիւը մօտաւորապէս կը հասնի հազարի, ըլլան անոնք Այնթապցի, Մարաշցի՝ իրենց շրջակայքով: Մեր այս յարգելի ազգայինները մեծաւ մասամբ նիւթապէս բարեկեցիկ են ամէն մարզի մէջ՝ ունին կարող մտաւորականներ, արհեստաւորներ եւ կալուածատէրեր »:

Թերեւս մտածէք.— թէեւ թրքախօս, այս մարդիկը անշուշտ իրենց աջակցութիւնը կ'ընծայեն հանրային կեանքին:

Թղթակիցը ուրիշ բան կ'ըսէ.

— « Սակայն այս հայրենակիցները գաղութիս հայութենէն շատ մեկուսացեալ եւ կղզիացեալ կ'ապրին, իրենց բոլոր հանրային ձեռնարկները կը կատարեն իրենք իրենց մէջ եւ իրարմով միայն կը հետաքրքրուին: Ազգային – քաղաքական գործերը զիրենք շատ քիչ կը հետաքրքրեն »:

Եւ որպէսզի չկարծուի թէ ումացեր, օտարացեր են, թղթակիցը պարտականութիւն կը սեպէ «լուսաբանել»:

— « Պատճառը շատ պարզ եւ որոշ է: Այնթապցի կամ Մարաշցի հայրենակիցները միշտ նախապատուութիւն տուած են թուրքերէն լեզուին, իրենց ընտանեկան, անհատական, հանրային խօսակցութիւնները թուրք լեզուով են մեծամասնութեամբ: ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՏԵՆ, ԵԹԷ ՈՒԶԵՆ ՇԱՏ ՍԱՀՈՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿՐՆԱՆ ԽՕՍԻԼ. շատ չնչին բացառութիւն մը կայ որ հայագէտ չէ. բայց իրենց թուրքերէնի նախասիրութեան համար կղզիացեալ կ'ապրին »:

Ուրեմն, հայերէն գիտէ, բայց չի խօսիր, Հայ է, բայց կապ չունի միւս Հայերուն հետ. օտարացած չէ, բայց «իր պատեանէն դուրս չելլեր, շատ չնչին բացառութեամբ, կարելի չէ որ եւ է վերաշինացի կամ յօգուտ Հայաստանի տոմսակ ծախել կամ փոխադութիւն պահանջել»:

Բոլոր մեղմացուցիչ պարագաները ջուրը ձգուած շաքարի պէս կը հալին, երբ կը կարդամ շարունակութիւնը.

— « Մեր Այնթապցի եւ Մարաշցի հայրենակիցներու ցաւալի տկարութիւնը աւելի կը շեշտուի, երբ հոս ծնած մանուկները կա՛մ թուրքերէն կը խօսին եւ կամ անգլերէն, մանաւանդ այս դեռատի եւ սիրուն մանուկներուն ծնողները եթէ ուզեն հայերէն ալ կրնան սորվեցնել»:

Եւ ահաւասիկ աղն ու պղպեղը, որ անշուշտ մատ խածնել պիտի տայ վաթսունը անցած Կեսարացիներուն կամ Աֆիօնցիներուն.

— «Անցեալ օր Այնթապցի Կրտսերացի մէկ դաշտահանդէսին հանդիպեցայ: Կարծես թէ Գոնեա կամ Էնկիւրի կ'ապրէինք, խումբ խումբ դեռատի օրիորդներ եւ մանկամարդ տիկիններ թուրքերէնով իրարու հետ կը խօսէին, երիտասարդ օրիորդ մը իր փոքրիկ եղբայրը թուրքերէնով կը կանչէր իր քովը, նոյնպէս կայտառ, վայելչագեղ երիտասարդներ վայելչօրէն հագուած թուրքերէն լեզուով կը կատակէին: Դժբախտութիւնը հոն է որ երբ դիտողութիւն ըլլայ, կը վիրաւորուին, եւ շատ ալ դիւրազգած են»:

Եթէ այսօրուան Թուրքիան «լայիք» չըլլար (աշխարհական), ապահովաբար հօճա մը կը ղրկէր Լօս Անճէլէս:

ՎԱՀԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (8 ԷՋ) ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍ 4Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ:

ԹԷԵՒ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՆՇԱՆԱԿԱԾ ԷԻՆՔ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 30, ԲԱՅՑ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԷԻՆՔ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ՝ ՉՍՊԱՍԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԴ ՕՐԸ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐԸ ՂՐԿԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԵԹԷ ԿԱՐԵԼԻ Է ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 25:

ՇԱՏ ՔԻՉԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Է, ՈՐՈՇ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐՆ ԱԶԱՏ Է ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԵԼՈՒ ԸՍՏ ԻՐ ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ:

ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ Է ԳՐԵԼ ԱՄՓՈՓ, (ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ 1—1ՈՒԿԷՍ ԵՐԿԱՐ ՍԻՒՆԱԿ) ԲԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԿԱՄ ՈՐՈՇ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկրորդ պարագան, որ ուշադրութիւն կը գրաւէ՝ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի յօդուածին մէջ, կրթական հարցի մասին եղած արագ ակնարկութիւնն է:

«Այս կինը, 45 տարեկանին, լատին գրերու խրացումէն յետոյ, գրել կարդալ սորված է: Մինչեւ այն ատեն, այս երկրին մէջ գրեթէ ընդհանուր երեւոյթ էր կարդալ գրել չգիտնալը, յեղափոխութիւնը այս թերին մեծ տարբերութիւններով սրբագրած է: Շատ մը ուրիշ խնդիրներու մէջ եղածին նման, Թուրք հանրապետութիւնը այս գործին մէջ եւս անհամբեր է եւ առանց սպասելու նոր սերունդի հասակաւորման՝ կը սկսի երկու ծայրերէն: Բոլոր քաղաքներուն մէջ ձրի գիշերային դպրոցներ տարիքոտներուն գրել կարդալ կը սորվեցնեն: Թուրքիոյ մէջ ուսումը պարտադիր է եւ, համալսարանն ալ միասին, բոլոր վարժարանները անվճար են: Տարիներ չարունակ զգացուեցաւ պակասը այս ծրագիրը իրականացնելու համար անհրաժեշտ ուսուցիչներուն: Դեռ այսօր եւս շատ մը տղաք կան որոնք 7—12 տարիքին միջեւ են եւ ուսանելու հնարաւորութենէ զուրկ են... Մասամբ տնտեսական պատճառներով, բոլոր լիսէներու եւ նախակրթարաններու մէջ միօրինակ կրթութիւն մը չի կիրարկուիր»:

Շատ նոր բան չկայ այս տողերուն մէջ: Բայց, կարեւոր է այն տեսակէտէն, որ հինը կը կրկնէ. ուրեմն դեռ կը կրկնուի նախկին տարիներու վիճակը:

Լատինական տառերու կիրարկման հետ, Քամալ անձամբ սկսաւ հանրային դասերու: Գրեթէ բոլոր քաղաքներու մէջ գրել կարդալ սորվեցնելու յատուկ ձրի դասընթացքներ հաստատուեցան: Զմոռնանք, սակայն, որ գրել կարդալը զարգացում չէ: Նոյն իսկ լեզու գիտնալ չի նշանակեր: Բոլոր երկիրներու բոլոր ցրուիչներուն համար նախապայման է գրել – կարդալ գիտնալը՝ քանի մը լեզուով, բայց, անոնց մեծ մասը տրգէտ մարդիկ են: Մնաց որ դեռ մինչեւ այսօր ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը չկայ թէ բնակչութեան ինչ տոկոսը կրցաւ քով քովի դրուած երկու բառերը կարդալ:

Ճշդենք ե՛ւ ուրիշ պարագայ մը: Կարդալ – գրելը իմաստ ու արժէք ունի ընկերային – հաւաքական տեսակէտէ, երբ գործածութեան կը դրուի: Ատոր առաջին կերպը լրագիրն ու գիրքն է: Արդ, գրել կարդալ սորված Թուրք ժողովուրդը կը կարդա՞յ: Ո՛չ, կ՚ըսեն թիւերն ու ճշգրիտ տեղեկութիւնները՝ քաղուած նոյն իսկ թրքական աղբիւրէ: Գիրքերու մասին բաւական առաջ գրած ու թարգմանած ենք մեր թերթի Թուրքիա բաժնին մէջ: Վերջերս արտայայտուեցանք նաեւ մամուլի մասին (60.000 ամբողջ սպառում):

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ ձեւի կիրարկումը մնացած է առանց արդիւնքի, ինչ որ կը նուազեցնէ այս գետնին վրայ յեղափոխութեան մեծաշրջանով կերպով արտայայտած «յաջողութեան» արժէքը: Ընդունելով հանդերձ, որ բան մը փոխուած է եւ այս գետնին վրայ, ու գիրը աւելի ծանօթ է այժմ ժողովուրդին՝ քան առաջ, խոյս տանք հանուած աղմուկին տպաւորիչ երեւոյթէն, եւ իրողութիւնները տեսնենք իրենց իսկութեան մէջ:

Երկրորդը դպրոցական տարիք ունեցողներու կրթութեան խնդիրն է: Ասիկա մեծագոյն վէրքերէն մին է Թուրքիոյ: Այդ երկիրը տգէտ է: Մենք մինչեւ այսօր չունինք նաեւ վիճակագրութիւն մը, որ մեզի ցոյց տար թէ բնակչութեան ինչ տոկոսը գոնէ նախակրթութիւն մը տեսած է: Կարելի չէ ժխտել թէ վերջին տասը տարիներու ընթացքին ճիգ թափուեցաւ այդ ուղղութեամբ: Բայց, այդ ճիգի բնորոշումին մէջ եւս հարկ է նկատի ունենալ քանի մը կարեւոր երեւոյթներ:

Առաջին,— սիստեմը պակսեցաւ: Կրթութիւնը իր նախապայմանները ունի: Ծրագիր, ուսուցչութիւն, շէնք, նիւթեր, դասագիրք:

Թուրքիան այս բոլորէն ալ զուրկ մնաց: Երբ կը խօսինք կամ կը խորհինք Թուրքիոյ մասին, օրինակ չառնենք Պոլիսը: Ոչ ալ Էնկիւրին ու Իզմիրը: Թուրք թերթերը մինչեւ այսօր կը պոռպան թէ «տարին կ՚անցնի ու ապսպրուած գիրքերը չեն գար», «շէնքեր չկան», «ուսուցիչներ չեն ուզեր Պոլսէն հեռանալ», «պատրաստուած ուսուցիչներ չունինք» եւն. Իսկ «Նիւզ Քրոնիքլ» կը խոստովանի ամէնէն կարեւորը,— կրթական միօրինակութեան պակասը ... Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա: Օրէնքներ քուէարկել, ճառեր արտասանել, քաղաքակրթութենէ խօսիլ, կտրուկ հրամաններ արձակել, ակադեմի հիմնել եւ սերունդ հասցնելու ճգնիլ, եւ, հակառակ անցնող 13 տարիներուն, դեռ կրթական միօրինակութիւն չունենալ:

Կրթական հարցը դեռ տարիներով կը մնայ ու պիտի մնայ այս վիճակին մէջ, որովհետեւ կառավարութիւնը եթէ կը ցանկայ իսկ զայն բարեկարգել, պետութիւնը տէրը չէ անոր: Ատոր գլխաւոր փաստը այն է, որ ամէն մէկ վայրի դպրոցի հոգը թողուած է տեղւոյն քաղաքապետութեան: Այդ քաղաքապետութիւնը քառասուն հոգ ունի եւ քառասուն ծրագիր: Ու մենք գիտենք որ Պոլսէն ներս գործող ուսուցիչներ դասնօրէն կը գանգատէին իրենց համագումարին մէջ թէ 5—6 ամիս ամսական չեն առնար: Ասիկա ցոյց կուտայ թէ կրթական գործը թողուած է երկրորդական գծի վրայ:

Երկրորդ,— քաղաքական նկատումը գերադասուեցաւ հիմնական կրթութենէն: Իրենց ամբողջ ճիգը եղաւ «ուսեցնել»: Քէմալ, Ըսմէթ Ինէօնիւ, Թուրք,— ահա գլխաւոր նըշանաբանը: Ոչ ոք պիտի ժխտէր ատոր առաւել կողմը: Բայց անիկա պէտք էր հիմնուէր ծրագրեալ ու առողջ ուսման մը վրայ: Մինչեւ աշիրէթներուն տղաքը կրթելու ծրագիրն իսկ լոկ այս ձգտումին կը պարտի իր գոյութիւնը: Սխալած չենք ըլլար, նոյն իսկ եթէ ըսենք թէ կրթական խնդրին մէջ երեւան բերուած յեղափոխական թափը մեծ մասով Թրքացումի եւ յանձնապաստան մեծամտութեան մը ձգտող շարժում է: Կը յիշուի, ապահովաբար, որ համալսարանի մասին անգամ դեռ վերջնական կարգադրութիւն մը չըրին: Քանի քանի ծրագիրներ փոխեցին: Ու քանի քանի փրոֆէսէօրներ եկան արտասահմանէն:

Իսկ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի այն տեղեկութիւնը թէ մեծ թիւով մանուկներ ուսման հնարաւորութենէ զուրկ կը մնան, կը վերաբերի ի հարկէ գաւառներուն: Զգիտենք, սակայն, թէ անգլիերէն լեզուի յօդուածագիրը երկրին որ շրջաններն է եղած: Բայց որովհետեւ կը խօսի Այնթապէն երկաթուղիի իր տեսակցութենէն, ապահովաբար Կիլիկեան – Ատալեան շրջաններն է պտտած: Եթէ համեմատաբար լաւ այդ շրջանին մէջ մեծ թիւ մը տղաք ուսման հնարաւորութենէն զուրկ են, ապա ուրեմն ի՞նչ է վիճակը այն տղոց որոնք կը բնակին միւս նահանգներուն մէջ՝ Կեսարիայէն մինչեւ Կարս:

Կարճ՝ Թուրքիոյ մէջ կրթութիւնը դեռ կը կաղայ: Կարելի է ըսել, նոյն իսկ,— նկատի առնելով ամբողջ երկիրը,— դեռ ... պաղտաշ է՝ ծալապատիկ: Պետութիւնը հնարաւորութիւն չունի լայն պիւտճէ յատկացնելու: Իսկ երկիր մը որ յեղափոխութիւն կ՚ընէ, ճարտարարուեստական, կենցաղային եւ այլ մեծ փոփոխութիւններ կը կիրարկէ, վարչաձեւ կը հիմնէ ու նոյն իսկ պետական – ընկերային «նոր» գաղափարաբանութենէ կը ճառէ, բայց համապատասխան աստիճանով չի բարձրացներ՝ կրթականօրէն՝ իր նորահաս սերունդի նըկատելի տոկոսը, կանգնած կ՚ըլլայ խախուտ գետնի վրայ, եւ ծառայած կ՚ըլլայ, առաւելապէս, ռէժիմին եւ ոչ թէ երկրին ու պետութեան:

Ուրիշ ձեւի կատակերգութիւն մըն է «լեզուի յեղափոխութիւն»ը: Այս բառը չափազանց ածանցած ըլլալ կը թուի Թուրքիոյ մէջ: Ժողով, մասնախումբ, ճառ, յօդուած, չընդմիջող յայտարարութիւններ այս մասին եւս, ու ահա արդիւնքը,— Սվազի երեսփոխան Նէճմէտտին Սատըգը, որ «Աքշամ»ի խմբագրապետն է միանգամայն, կը գրէր քանի մը օր առաջ.— «Շատեր վախի մատնուած են Թուրք լեզուի նոր փոփոխութեան առջեւ: Ամէն կողմէ կը լսենք՝ «օր մը պիտի հասնինք այն վիճակին, որ չհասկնանք գրութիւնները»: Կարգ մը օրինակներէ դատելով, կարելի չէ իրաւունք չտալ այս վախին: Մենք իսկ, որ լեզուական գործով կը զբաղինք եւ ամէն օր կը գործածենք նոր բառերը, կը խոստովանինք թէ Անատոլուի գործակալութեան փրանսերէն պիւլլթէններուն կը դիմենք միջազգային լուրերը հասկնալու համար, որովհետեւ Թուրքերէնէն բան մը չենք հասկնար: Անճարակ ձեռքերու մէջ եւ նոր բառերով, մեր լեզուն անհասկնալի վիճակի մը կը հասնի: Պէտք է առնել ատոր առաջքը»:

Ահա ձեզի «յեղափոխական գործ» մը եւս ... Այդ դժգոհութիւնն ու լեզուի աղճատումը ո՞ր աստիճանի հասած պէտք է ըլլայ, որ «Աքշամ»ի նման թերթի մը խմբագրապետը այսքան բացայայտօրէն դէմ արտայայտուի անոր՝ մէկ ջուրով լուալով այս թաթիւ եղած բոլոր մեծախօսութիւններն ու հրամանները: Բայց որովհետեւ սկսած են, հարկ է բան մը ցոյց տալ: Ու Ն. Սատըգ կը յանձնարարէ, ի վերջոյ, «գոհանալ 200 բառերով» ... Այդ երկու հարիւր բառերն ալ դժուար թէ արմատանան ամբողջովին: Հանրութիւնը պիտի ընտելանայ, անշուշտ, անոնցմէ մէկ մասին,— ուլուս, իշպաքան, սէօյլէն եւն., որոնք ամէն օր կը գործածուին: Բայց այն բոլոր բայանուն բառերը զորս առանց որոշ կանոններու շինած են, չեն կարող դիմանալ ու կը փլին: Արդէն, Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ բան արմատապէս փոխուած է: Անցեալ օր ձեռքս հասաւ թրքական անցագիր մը: Քաուչուէ կնիքով հետեւեալը կնքուած էր վէ պիւթիւն էճնէպի մէմլէքէթլէր իչին թիւրքիալը ··· էֆէնտիէ··· փոլիս միւտիւրլիւկիւնտէն··· թաքիխինտէ վէրիլմիշ տիր»:

Պայ, պայան, եւ 1935 մայիսին մէջ դեռ «էֆէնտի»ն ի զօրու է:

Ինչպէս կ՚երեւի, կեանքը հոն եւս աւելի զօրեղ է, քան յեղափոխական թափը: Ու ժամանակը, որ գիտէ ե՛ւ շինել եւ քանդել, շատ բան ունի թափելիք եւ թրքական յեղափոխութեան գոյնզգոյն ջնարակներէն ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի, Փարիզի հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը ի նպաստ իր վարժարանին կազմակերպած է ընտանեկան դաշտահանդէս մը, Պանեէօ, Կարինեանի պարտէզին մէջ:

Վեց տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի վարժարանը: Անկէ անցած են հարիւրաւոր Արմէններ եւ Արմէնուհիներ, սորվելով գրել – կարդալ:

Պիտի ըլլայ նուագ եւ կատակերգութիւն:

Ինչ որ սակայն ամէնէն չահեկանն է եւ հետաքրքրականը՝ աշակերտներուն ու աշակերտուհիներուն մրցումը պիտի կատարեն ընթերցանութեան, ուղղագրութեան, եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Վարժարանին ընթերցանութեան գիրքերն են «Մխածան» Ա. տարի, «Մխածան» Բ. տարի եւ «Լուսաբեր» բարձրագոյն դասընթացք:

Տեղւոյն վրայ պիտի կազմուի յանձնախումբ մը որ ըստ բախտի պիտի որոշէ երեք կամ երկու էջ իբր ընթերցում: Ու ժամացոյցով պիտի հետեւին աշակերտութեան: Անսխալ եւ արագ կարդալու մրցումն է այս:

Աշակերտները սորված են 500 խիստ գործածական բառեր: Անոնցմով նախադասութիւններ պիտի կազմուին որոնք գրի պիտի առնուին աշակերտներուն կողմէ: Երկու էջ ուղղագրութեան մէջ պիտի դիտուի փոքրիկներուն կարողութիւնը: Տետրակները անմիջապէս սրբագրուելով՝ արդիւնքը պիտի հաղորդուի հասարակութեան:

Երրորդ մրցումն է Հայաստանի աշխարհագրութիւնը: Աշակերտները պիտի ըսեն թէ Հայաստանի մօտաւոր ծովերը որո՛նք են, որո՛նք են տասներկու գլխաւոր գետերը եւ ո՞ւր կը թափին, որոնք ենք տասներկու լիճերը, անոնցմէ ոմանց կրկնակ անունները, անոնց մէջ գտնուող կղզիները, անոնց խորութիւնները եւ անոնց ձուկերը: Հայաստանի գրեթէ բոլոր լեռները: Գլխաւոր լեռներուն բարձրութիւններուն չափը: Արարատի մասին մասնաւոր տեղեկութիւններ: Ներկայ Հայաստանին գալով, անոր տարածութիւնը, բնակչութեան թիւը, քանի գլխաւոր քաղաքներու անունները, իր կենդանիները, թռչունները, ձուկերը: Թէ ի՞նչ հանքեր ունի, ի՞նչ պտուղներ, ի՞նչ բերքեր, ի՞նչ արտադրութիւններ:

Կը կարծենք որ հայ ծնողքներուն հաճոյք մը պիտի ըլլայ, լսել ու տեսնել մեր Հայկակներուն եւ Հայկուհիներուն առաջդիմութիւնները, ցեղային ճամբուն վրայ:

Ուրեմն իրապէս կ՚արժէ որ այս կիրակի Հայերը խումբ առ խումբ երթան ու քաջալերեն «Յառաջդիմասիրաց»ի օրինակելի գործը:

Այդ գործը կը պահպանուի մինչեւ այսօր ժողովուրդին ազնիւ գիտակցութիւնով, հեռու ամէն կարգի աղմուկներէ:

Յաջորդ շրջանին համար որոշուած է ուժ տալ Հայոց պատմութեան, շարադրութեան եւ հայ գրականութեան:

Աշակերտներու կողմէ կը կարդացուին հէքեաթներ ու պատմուածքներ, հայ եւ օտար գրողներէ:

Դպրոցին հինգշաբթիօրեայ հանգամանքը նկատի առնելով, կիրարկուած են նոր մէթոտներ, կարելի եղածին չափ օգտագործելու համար միօրեայ դասաւանդութիւնները, չորս դասարաններէ կազմուած դպրոցին:

×

Այնտեղ պիտի գտնեն հայ ոգին, հայ գիրերը մոգական լապտերներու նման կախուած վերէն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Յառաջ) — Յունիս 23-ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, տեղի ունեցաւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին ամավերջի հանդէսը վարժարանին սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին, այս տարուան շրջանաւարտները երեւցան բեմին վրայ:

Հանդէսը սկսաւ «Մեր հայրենիք»ով որ երգուեցաւ ճեմարանի երգչախումբին կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ բեմ եկաւ, ընկ. Լեւոն Շանթ ու կարդաց խնամքով ու մանրամասնօրէն պատրաստուած տեղեկագիր մը:

Ընկ. Շանթ, իր զեկուցումէն վերջ հանրութեան ներկայացուց ճեմարանի առաջին հունձքը, ութ երիտասարդ ու խանդավառ որբ տղաք որոնք կուգան հայ ժողովուրդին ծառայելու: Այդ շրջանաւարտներն են,— Գրական ճիւղէն,— Պ. Պ. Գառնիկ Բանեան, Մանուկ Տէօվլէթեան, Կարապետ Թաթուլեան, Փիլիպպոս Դերձակեան, Մուշեղ Ճէնտէրճեան. Գիտական ճիւղէն.— Պ. Պ. Գառնիկ Թօփալեան, Հրանտ Մուրատեան, Գուրգէն Խանճեան:

Ընկ. Շանթէն յետոյ, բեմ բարձրացաւ ճեմարանի միւս վարիչը ընկ. Նիկոլ Աղբալեան որ իր խօսքը շրջանաւարտներուն ուղղելով մօտաւորապէս հետեւեալը խօսեցաւ.

— «Գիտէք եւ պիտի իմանաք որ Հայ Ճեմարանը աշխարհիկ ճեմարան է իր ծրագրով եւ իր նպատակներն ալ աշխարհիկ են: Այն միութիւնները որ կ՚օժանդակեն, անոնք ալ աշխարհիկ ընկերութիւններ են, աշխարհիկ նըպատակներով: Ասիկա հաստատութեան ազգային երեւոյթն է, այսինքն հայկական եւ ատոր համար է որ Հայ Ճեմարան կոչուած է ու Հայը չեշտըւած է: Նպատակն է հայ աշակերտներէն, սաներէն, հայ հին ու նոր լեզուի, պատմութեան, գրականութեան համար յենարաններ պատրաստել: Ուրեմն այս հաստատութիւնը հիմնուած է մեր ազգին աշխարհիկ հոգերը հոգացող գործիչներ պատրաստելու: Այդ հոգերն են տնտեսական, քաղաքական եւ ազգային հարցերը: Այս երեք չահերուն գիտակցելու, կազմակերպելու եւ պաշտպանելու համար հաստատուած է ահա Հայ Ճեմարանը: Այս հաստատութեան հիմունքը բարեգործական նպատակ հետապնդել չէ ... քատ ուսանողին ուսում ջամբելու համար, նպատակը բարիք գործել չէ, այլ ազգային, քաղաքական գործ կատարել է: Ուրեմն այն միութիւնները որ կ՚օժանդակեն բարեգործութիւն չէ որ կ՚ընեն այլ քաղաքական գործ: Ինչպէս որ առեւտրական հաստատութիւններ, դրամատուներու մէջ իրենց դրամները կը դնեն անոնցմէ չահ մը սպասելով, այնպէս ալ դուք իբրեւ դրամագլուխ դրուած էք, յետագային օգտագործելու հանրային գործերուն մէջ: Թէ մեզի օժանդակող միութիւնները, եւ թէ մենք, վարիչներս, կրցած ենք ապահովել գործիչներ որոնք ունենան որոշ մտահոգութիւն պաշտպանելու հայ աշխարհիկ չահերը: Ուստի եթէ կ՚ուզէք որ, այս ընկերութիւնը հասած ըլլայ իր նպատակին եւ նաեւ Ճեմարանը իր գոյութիւնը արժեցնէ — աշխատեցէք: Վերացական գաղափարներու [illegible] չինաք, միջազգային հոգերով չտարուիք, այլ գործեցէք մեր ազգային քաղաքական անդաստանին մէջ: Որովհետեւ Հայեր, առանց ձեզ ճանչնալու, ձեզ օգնութեան ձեռք կ՚երկարեն, հայկական ծովամոյն մշակոյթին յենարաններ հաստատելու, եւ առ այդ հիմնուած է Ճեմարանը: Պէտք է աշխատիք ձեր կարողութեան չափով, ձեր եւ ձեր միջավայրին մէջ ազգային պատիւը պահպանելով: Մի կարծէք որ ձեր ուսումը լրացաւ: Այստեղ սորվեցաք միայն գիտութեան տարերքը, հիմա է որ ձեզ նոր ասպարէզ կայ, սորվելու, աշխատելու, ձեր ունեցածը աւելցնելու միշտ նորութեանց հետեւելով: Մեր կեանքին խնդիրները եւ ուրիշներունն ալ լուծելու համար անհրաժեշտ է գիտական լայն պատրաստութիւն, այս է ձեր առաջին պարտականութիւնը: Պէտք է նետուիք հայկական կեանքին մէջ առանց ձեզ խնայելու, պէտք է միշտ յառաջ նետուիք իրարու գործակցելով: Կրնայ նոյն իսկ պատահիլ որ նեղ պայմաններու մէջ ձեզի կարիք ունենանք, մի մոռնաք նաեւ ձեր հաստատութիւնը:

Ներկաները, ձեր ծնողներն ու խնամակալները, այս պահուս տարբեր յոյսեր կը սնուցանեն ձեր հանդէպ, անոնք ձեր մէջ նեցուկներ կը փնտռեն, իսկ հասարակութիւնն ալ նեցուկներ՝ մեր ազգային գոյութեան պահպանման համար: Ինչպէս լուծել: Արդեօք Աստուծոյն ծառայե՞լ թէ մամոնային: Դուք պէտք է լուծէք այդ հարցը: Մենք ալ ունինք բազմաթիւ հեթանոսներ, որոնք չեն զգար, չեն գնահատեր Հայոց ազգին արժէքները, դուք ալ պէտք է երթաք ու մկրտէք զանոնք յանուն ազգին, ազգային մշակոյթին: Մեր վարդապետութիւնը Քրիստոսին պէս տիեզերական չէ, չունի արքայութիւն, դժոխք եւն., այլ մշակոյթ ու քաղաքական կեանք: Դուք անձամբ պիտի տաք օրինակ որպէսզի ուրիշները ձեզի հետեւին:

ՄԵ՞ՐԿ ՊԱՐԵՑ... ԹԷ ԼՈՒՍՆԻ ՇՈՂ ՀԱԳԱԾ ԷՐ

»»»· ·«««

Շան զ՚էլիզէ:

Փարիզի ամէնէն փարթամ թաղամասը, ուր կը գտնուի «Պաղտատ»:

Այսպէս կը կոչուի գրօսատունը, որուն պարուհին, Ճօն Ուօրնըր համբաւի հասաւ յանկարծ իր «հովահարի պարով»:

Ծաղկատի աղջիկ մը ամերիկացի, եղնիկի պէս,— ինչպէս կ՚ըսէ երգը հայկական,— որ, մերկ, ամբողջովին մերկ, իր մորթին բոցը պարտցուց գրօսատան մէջ:

Մէկ հոգի միայն, միայն մէկ հոգի գայթակղեցաւ:

Նիհար մարդ մը, ոսկոր կապած այլ ոչ ճգնակեաց, խստակրօն Պօվրա, որ նախագահն է Ապածնութեան դէմ պայքարի ընկերութեան,— յաճախ արձագանգ տուած ենք իր դասախօսութիւններուն, ջերմ պաշտպան՝ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի տեսակէտներուն, բնակչութեան աճման եւ ընտանեկան բարոյականի պահպանութեան հարցերուն մէջ,— դատարան կը դիմէ եւ կ՚ամբաստանէ

1.— Ճօն Ուօրնըր, որ մերկ պարած է:

2.— Ֆլօտէն, Պաղտատ գրօսատան տէրը, որ ... մերկ պարած չէ անշուշտ, բայց մերկ պարելու մղած է ծաղկատի աղջիկ մը:

Խուռն բազմութիւն մը դատարանին մէջ:

Նախագահը կը խնդրէ բոլորէն, որոնք ոտքի կանգնած են՝ դիտելու համար ջէյրանի պէս աղջիկը:

— Եթէ ամէն մարդ նստի իր տեղը, ամէն մարդ ալ կը տեսնէ ինչ որ կ՚ուզէ տեսնել ...

Ու կը նստին: Ահա աղջիկը, սակայն մերկ չէ՛ր ան: Սեւ շրջազգեստը, երեկոյի գոյն, կը փաթթուէր անոր ձուկի պէս խայտացող մարմնին ծածկելով ծոծրակէն մինչեւ ոտքերը: Շուշանի պէս ճերմակ ժանեակներու փունջ մը կուրծքին վրայ եւ վիզին չուրջ: Մազերը, յարդի գոյն կայծկլտուն:

Անմեղուկ աղջիկ մը, որ նախ կ՚ամչնայ, յետոյ կը կարմրի ի տես բազմութեան, որ իրեն կը նայի ագահ նայուածքով մը, երբեմն անպատկառ:

— Օրիորդ, կ՚ըսէ նախագահը, ձեզ կ՚ամբաստանեն թէ մերկ կը պարէք գրօսատուներու մէջ՝ խաթարելով հանրային բարոյականը:

— Այո՛, տէ՛ր նախագահ, կը պարեմ, որովհետեւ արուեստագէտ պարուհի մըն եմ ...

— Արտօնուած է բոլոր պարուհիներուն պարել, բայց ոչ մերկանալ: Կ՚ըսուի թէ դուք երեք տեսակ պար կը պարէք,— հովահարով պար մը, սորկուհիին պարը եւ արդիական պար մը: Պարի այդ երեք տեսակները աստիճանաւորումներ ունին որոնց համաձայն կատարելութեան կը հասցնէք ... ձեր մերկութիւնը:

— Այո՛, պարոն նախագահ, կը խօսի Պ. Պօվրա, Ճօն Ուօրնըր ոչ միայն կատարելութեան հասցուցած էր իր մերկութիւնը, այլեւ գայթակղութիւնը: Երեւակայեցէք որ ան մերկացաւ ամէնուն աչքին առջեւ, մարմինը ծեփուած էր սպիտակ փոշիով մը, որ թէեւ պատրանքը կուտար մարմարեայ արձանի մը, սակայն եթէ արձանները գայթակղեցուցիչ չեն, պատճառն այն է որ անոնք անկենդան են, մինչդեռ Ճօն Ուօրնըրի մերկութիւնը կը բաբախէր, կրակ կը ցայտէր եւ կը գայթակղեցնէր: Ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ թէ մերկ չէր, կը վկայեմ որ մերկ էր ինչպէս որդ մը, դեռ ի՞նչպէս ըսեմ, մե՛րկ էր, մե՛րկ էր: Եւ պէտք է գիտնալ, որ մերկութիւնը կը գայթակղեցնէ նոր սերունդը, եւ այսպէս երկիրը կ՚առաջնորդէ անբարոյութեան, կը քայքայուի ընտանիքը, բնակչութիւնը կը նուազի:

— Կարճ կապեցէք, պարոն բարոյախօս, կ՚ընդմիջէ դատախազը, կարճ կապեցէք եւ ինծի ալ ժամանակ ձգեցէք խօսելու: Եթէ շարունակէք այսպէս, ես ե՞րբ պիտի խօսիմ:

Ընդհանուր ծիծաղ:

— Թոյլ տուէք, պարոն դատախազ, մէջ կ՚իյնայ պաշտպան փաստաբանը, որ խօսի պարոնը, ան շատ աղէն անդին զարկաւ գլուխը որ իր վարդապետութիւնը բացատրէ մեզի, այսօր իր կեանքին ամէնէն երջանիկ օրն է, թոյլ տուէք որ խօսի:

Ընդհանուր ծիծաղ:

— Կարճ կապեցէք, պարոն, կը միջամտէ նախագահը, խօսքն ուղղելով Պօվրային:

Բայց Պօվրա կը շարունակէ ճառը:

— Մուսոլինին քաղաքականութիւն մը ունի ծնունդները աւելցնելու, Հիթլէր եւս նոյն գեղեցիկ նպատակը կը հետապնդէ, իսկ մե՞նք ...

— Ձեզմէ մէկը որ եւ է հարցում կ՚ուզէ՞ ուղղել այս վկային, կը հարցնէ նախագահը:

— Պ. Նախագահ, ձայն կ՚առնէ պաշտպան փաստաբանը, կը խնդրեմ, թող ոչ ոք խօսի, լաւ է որ պահ մը ամփոփուինք եւ լուռ խորհրդածենք Հիթլէրի փառաբանութեան վրայ ...

Ընդհանուր ծիծաղ:

Կը հրաւիրուին պաշտպան կողմին վկաները: Ամէնէն առաջ գրագէտ Ֆըրանսիս Քարքօ:

— Հաճոյք մըն է ինծի գալ այստեղ պաշտպանել արուեստ մը, որ կ՚ամբաստանուի քաղքենի բարոյականի մը անունով: Սպանիայէն կուգամ, այնտեղ տեսայ աղջիկներ, որոնք կը պարէին աւելի բաց:

Նախագահ.— Հարցը Սպանիոյ պարուհիներու մասին չէ: Դուք տեսա՞ք որ Ճօն Ուօրնըր կը պարէր բոլորովին մերկ, այստեղ, Փարիզի մէջ:

Քարքօ.— Ո՛չ:

Նախագահ.— Այն ատեն ի՞նչ ըսելու եկած էք հոս:

Քարքօ.— Ըսելու թէ չեմ տեսած Ճօն Ուօրնըրի մերկ պարելը:

Ուրիշ վկայ մը, կենդանաբանութեան փրոֆէսէօր, կը ներկայանայ եւ կը խօսի ոչ անշուշտ ... կենդանիներու մասին, այլ այն մասին թէ

— Ճօն Ուօրնըրի պարին մէջ ոչինչ կար գայթակղալից:

Նախագահ.— Ձեր կարծիքը չհարցուցինք: Կ՚ուզենք իմանալ թէ Ճօն Ուօրնըր ծածկոց դրա՞ծ էր հոն ուր բարոյական կարգապահութիւնը կը պահանջէ ծածկոց մը դնել անպայման:

Փրոֆ.— Ըսին թէ ծածկոց մը դրած էր, սակայն ես ուշադրութիւն չըրի, արդէն աչքիս ալ չզարկաւ:

Վկայութեան կը կանչուի նշանաւոր օդանաւորդը, Քոստս:

— Գրօսատուն գացած չէի ճշդելու համար թէ Ճօն Ուօրնըր ծածկոց դրա՞ծ էր թէ ոչ, զիս կը հետաքրքրէր արուեստը միայն: Իրապէս չարժէր զբաղիլ ծածկոցի խնդիրով մը, ան ալ դատարանի մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Քրիստոս կ՚ըսէ «Դուք էք աշխարհի աղը», իսկ մենք կ՚ըսենք,— Դուք ալ ատաղձն էք մեր աշխարհիկ, քաղաքական կեանքին: Ձեր գործերով կրնաք արդարացնել մեր գոյութիւնը, մեր զոհողութիւնները, հանրութեան հետաքրքրութիւնը ու ճեմարանին ապագան: Որքան լաւ ծառայէք, այնքան աւելի անհրաժեշտ պիտի նկատուի ճեմարանի գոյութիւնը եւ ատոր համար ոչ թէ յոյս ունիմ այլ վստահութիւն: Յաջողութիւն ձեզ»:

ՇԱՀՐՈՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

— • —

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի 42րդ պատգմ. ժողովը, որուն բացման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք չորեքշաբթի օր, վերջացաւ յուլիս 7ին, ութ օր տեւելէ յետոյ:

Ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց անցնող կուսակցական տարուան ընթացքին կեդր. կոմիտէի կատարած աշխատանքի համար:

Պատգմ. ժողովի փակման առթիւ պատգամաւոր ընկերներուն ոգեւորուած ճառեր ուղղեցին դիւանին կողմէ ընկերներ Վարդգէս Ահարոնեան եւ Լ. Պահլաւ եւ պատգամաւոր ընկերներ՝ տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան, գործիչ ընկեր Գ. Իփէկեան, տոքթ. Ս. Արգարեան, Զ. Մաթիկեան, Ասատուր, տոքթ. Ա. Բաբունեան, Ա. Մանուկեան, Խ. Պապայեան եւ ուրիշներ:

Ժողովէն յետոյ Նորվուտի մէջ, հարթ դաշտավայրի մը վրայ եւ գեղեցիկ ճամբին, տեղի ունեցաւ մեծ դաշտահանդէս մը, ու թէեւ օդը ամպոտ ու մառախլապատ, բայց աւելի քան 2500 հոգի լեցուած էին հանդիսավայրը՝ լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը շրջանիս Պատգմ. ժողովի փակման առթիւ:

Հանդէսին ատենապետեց ընկ. տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան, որ ներկաներուն հաղորդեց Պատգմ. ժողովի ողջոյնները: Եթէ պէտք են նոր զոհողութիւններ, ըսաւ ընկ. ատենապետը, Պատգմ. ժողովը վստահ է որ հայ ժողովուրդը պիտի ընէ՝ մինչեւ որ վերջապէս իրականանան հայ ժողովուրդի քաղաքական իտէալները:

Խօսեցաւ ընկեր Վարդգէս Ահարոնեան, որ ըսաւ մօտաւորապէս.

— Մի ըսէք, հայրենակիցներ, թէ ի՞նչ կրնան ընել բուռ մը Հայեր, որոնք ցրուած են աշխարհի զանազան կողմերը: Ժողովուրդներ իրենց ազատութիւնը կը գտնեն ոչ միայն երկրի մէջ ապրող իրենց զաւակներու զոհաբերութեանց, այլեւ ամէն կողմ ցրուած բեկորներու ջանքերու շնորհիւ: Իրլանտան, այլ մանաւանդ Պաղեստինը պիտի չկրնային ազատիլ, եթէ օգնութեան չհասնէին անոնց տարագիր զաւակները: Հայ ժողովուրդը ունի հայրենիք, որ պիտի ազատուի նաեւ դրսի Հայութեան անոր ընձեռելիք օգնութեան շնորհիւ: Երբ մէկ օր վերջնականապէս անկախ ու ազատ դառնայ մեր հայրենիքը, այդ օրը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հաւատարիմ պահակը մեր ժողովուրդին, անոր նոր սպարապետին կը յանձնէ այդ հայրենիքը եւ անոր պաշտպանութիւնը եւ ինքը, իր դերը կատարած, կը քաշուի մէկ կողմ:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Զատիկ Մաթիկեան, որ ըսաւ.

— Յանդգնութիւն էր երբ 1890 թըւի սկիզբը խումբ մը գաղափարապաշտ հայ մտաւորականներ հիմը դրին Դաշնակցութեան, յանդգնութիւն էր, երբ տարիներ առաջ քանի մը տասնեակ Հայեր լեռները ապաստանեցան թշնամիի հարուածներուն հարուածով պատասխանելու համար, յանդգնութիւն էր, երբ պատերազմի ժամանակ եւ պատերազմէն յետոյ հայ ժողովուրդի այդ զաւակները ծառացան թշնամիին դէմ ի խնդիր մեր ազատութեան: Այսօր ալ, երբ շատերու մէջ հաւատքն է մեռած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ նոյն յանդուգն հաւատաւորը՝ աչքերը յառած հորիզոնին, որ եթէ այսօր կը թուի ոմանց թէ մութ է ու մռայլ, մօտաւոր ապագային սակայն ան պիտի դառնայ պայծառ, լուսաւոր: Մեր Պատգմ. ժողովը, յանդուգն ինչպէս իր նախորդները, եկաւ այս հաւատքը անգամ մը եւս շեշտելու:

Վերջին խօսողը եղաւ ընկեր Գասպար Իփէկեան:

— Զարմանալի կազդուրիչ էր այն մթնոլորտը, որուն մէջ գործեցինք ամբողջ շաբաթ մը մեր պատգամաւոր ընկերներուն հետ միասին: Ամէն անգամ որ մեր շրջանները իրենց տարեկան մեծ ժողովները կը գումարեն, նկատի կ՚ունենան ոչ միայն իրենց անցեալ գործունէութիւնը, այլեւ կը մշակեն ուղեգիծ յետագայի համար:

Վերջին մեր Պատգմ. ժողովը ուրախութեամբ նկատեց որ մեր ներքին պայքարը չափազանց թուլցած, տկարացած է: Բայց այդ բաւական չէ մեզ համար. մեր մտահոգութեան առարկայ եղաւ այն պարագան թէ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ խելքի բերել մեր մոլորուած եղբայրները: Եթէ մենք սաստեր ու հարուածեր ենք սխալ ըմբռնողները, մենք աշխատած ենք ու այսօր ալ կ՚աշխատինք նաեւ զանոնք ուղղութեան բերել: Դժուար է պայքարը արտաքին ճակատի վրայ, բայց աւելի դժուար է՝ երբ մեր ծոցին մէջ կը փոխադրուի ան: Ներքին պայքարը պէտք է թուլցնել, պէտք է աշխատիլ զայն բոլորովին վերցնել:

Մենք մտածեցինք նաեւ այն միջոցներու մասին, որոնք պիտի դիւրացընեն արտաքին ճակատի վրայ մեր պայքարը յաջողութեամբ յառաջ մղելու. իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ օտարներուն ցոյց տալ թէ մենք ինչպիսի ժողովուրդ ենք եւ ինչ կ՚ուզենք:

Ցուցիչ էր այն մթնոլորտը, որ տիրեց մեր մէջ ամբողջ Պատգմ. ժողովի ընթացքին: Եւ ասիկա ամէնէն պերճախօս ապացոյցն է, որ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ կենդանի ու վառ է Քրիստափորներու ոգին: Մաղթենք որ այդ ոգին տարածուի ամբողջ հայ ժողովուրդին մէջ:

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 7 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած դաշտահանդէսը անցաւ աննախընթացօրէն բազմամարդ ու փառաշուք: Ներկայ էին աւելի քան 5000 Հայեր: Խօսեցան ընկեր Կոսեանիկ Թանտրճեան եւ Հայր Ղեւոնդ վարդապետ Մարտուկէսեան: Ժողովուրդը խորապէս յուզուած հետեւեցաւ բանախօսութիւններուն եւ Դրօշակի օրհնութեան արարողութեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՏԻԿ. ԶՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

= • =

... Խմբագիր «Յառաջ»ի,

Թոյլ տուէք ձեր թերթին միջոցաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, նիւթապէս թէ բարոյապէս, Տիկ. Զօրեանի յոբելեանի գործին:

Այս առթիւ պարտք կը համարինք յայտարարել որ մինչեւ օրս յանձնաժողովս ստացած է հետեւեալ նուէրները յոբելեարին.—

	Ֆրանք
Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութենէն (100 տոլար)	1500
Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութենէն	500
Հ. Կ. եւ Հ. Համազգային Միութեան Ֆրանս. Կ. Վարչ.	345
Հին Ջուղայի Հ. Կ. Խաչի Վարչութենէն	250
Զափահաս Որբ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղէն	255
Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի խումբերէն	880
Հ. Յ. Դ. Պանեօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթ.	435
Հ. Յ. Դ. Տրակինեանի «Զաթօ-Շէրօ» խումբէն եւ համակիրներէն	150
Հ. Յ. Դ. Սարսէյի կոմ.ի խումբերէն	345
Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէէն եւ համակիրներէն	255
Հ. Յ. Դ. Փօն տ՚Օգնայի Կորիւն խումբէն	165
Հ. Յ. Դ. Ստէնի ենթ.	225
Հ. Յ. Դ. Թուլուզի «Վարանդեան» խումբէն	332
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէէն	105
Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէէն	200
Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» կոմիտէէն	200
Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէի Ռոբթէյի խումբէն	75
Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմիտէի միջոցաւ	65
Բժ. Մ. Մանուկեանի միջոցաւ Լոնտոնի համակիրներէն վեց անգլիական	448
Տիկ. Տամլամեանի միջոցաւ Քլամարի համակիրներէն	300
Տիկ. Տէր Դաւթեանի միջոցաւ կարգ մը համակիրներէ	105
Տիկ. Ա. Շարպարոնեանի միջոցաւ Փարիզի համակիրներէն	95
Տիկ. Մ. Յակոբեանի միջոցաւ (երկու հոգի)	45
Պ. Դրաստամատ Կանայեանէ (Դրօ)	200
Պ. Լ. Կարկանեանէ	200
Իշխան Բ. Արղութեանէ	100
Պ. Մ. Քալանթարեանէ	100
Ոմն	100
	8150

Խոստացուած կարգ մը նուէրներ ստացուելէ վերջ, յանձնաժողովը իր վերջնական հաշուեկշիռը կը յայտարարէ ձեր թերթին միջոցաւ:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝ Յանձնաժողովի նախագահ՝ Ա. Զամալեան, քարտուղար՝ Հ. Փօշեան, գանձապահ՝ Մ. Զանիշեան

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԱՆՑԸ

— • —

Հ. Կ. խաչի 14րդ պատգմ. ժողովին առթիւ, որ գումարուեցաւ Պոսթընի մէջ, հետեւեալ զեկուցումը տրուեցաւ մասնաճիւղերու մասին.—

Ա.— Հարաւային եւ Հիւս. Ամերիկաներու մէջ Կ. Խաչը ունի 91 մասնաճիւղեր՝ 3162 անդամներով:

Բ.— Միայն 38 մասնաճիւղեր իր բանտարկեալներու օգնութեան գործին տուած են 5.348.45 տոլար: Կ. Խաչի մնացեալ մասնաճիւղերու անդամուհիները անհատաբար բերած են իրենց մասնակցութիւնը օգնութեան գործին:

Գ.— Անցեալ տարուան ընթացքին 93 կարմիր խաչուհիներ հայերէն կարդալ - գրել սորված են մասնաճիւղերու մէջ:

Դ.— Կ. Խաչը ունի 25 դպրոցներ Ամերիկայի մէջ՝ 1020 աշակերտներով: Դպրոցներու ծախքերը հոգացած են մասնաճիւղերը:

Ե.— Կ. Խաչը ունի 37 Արծուիկներու մասնաճիւղեր Ամերիկայի մէջ՝ 984 անդամներով: Անցեալ տարի Կ. Խաչը հրատարակած է Արծուիկներու համար գիրք մը:

Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի, համառօտ տեղեկագիր՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը ունի 20 Կ. Խաչի մասնաճիւղեր՝ 745 անդամներով:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ 3 մասնաճիւղ՝ 200 անդամներով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ 14 մասնաճիւղ՝ 1016 անդամներով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 8 մասնաճիւղ 446 անդամներով: Այստեղ է Զաւարեան վարժարանը, ուր կան 118 աղջիկ եւ 122 տղայ աշակերտներ:

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ - ԹՐԱԿԻԱ՝ 6 մասնաճիւղեր՝ 386 անդամներով:

ՍՈՒՐԻԱ՝ անցեալ տարի Կ. Խ. Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է 2000 տոլար այս շրջանի կրթական գործին համար: Այս տարի այդ շրջանը ունեցած է իր առաջին պատգմ. ժողովը:

Պէյրութի ճեմարանը այս տարի կուտայ 8 ընթացաւարտներ, որոնցմէ վեցը Կ. Խ.ի սաներ են:

ՄԻՋԱԳԵՏՔ ունի 8 մասնաճիւղեր՝ 293 անդամներով:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ, 4 մասնաճիւղեր 200 անդամներով:

ԵԳԻՊՏՈՍ, 5 մասնաճիւղեր՝ 200 անդամներով:

Կ. Խաչի անդամներու ընդհ. թիւն է 8.629:

Անցեալ տարի Կ. Խաչը ունեցաւ ընդհ. մուտք $17.694.85, ելք՝ $13.692.20: Պատրաստ դրամ ունի $4002.65:

Անցեալ տարուան սկիզբը Կ. Խ. պատրաստ գումար ունէր իր գանձին մէջ $2.599.37, որ աւելցած է իր անցած տարուան ընդհ. մուտքին վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԻՐԵՆՑ ԼԱՐԱԾ ԹԱԿԱՐԴԻՆ ՄԷՋ ԻՆԿԱԾ ԵՆ»

— • —

Գրած էինք թէ Երեւանի Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը մերժած է ընդունիլ Ամերիկայի հնչակեաններուն մէկ նուէրը, հիւանդատար ինքնաշարժ մը (ամպիւլանս):

«Բանուոր», Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն օրկանը, որ կատաղի պայքար կը մղէ Հնչակեաններուն դէմ, ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէ խնդիրը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).

— «Հնչակեան ղեկավարներէն Սիրվարդ կոչուած պարոնը Խորհ. Հայաստանէն իր վերադարձին ժամանակ յայտարարեց թէ՝ իրենց «Շինարարական Մարմինը» մեծ ընդունելութիւն գտած է կառավարութեան կողմէ եւ նոյն իսկ ընկ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան, ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի նախորդ նախագահը, առանձին գնահատանքով խօսած է անոր մասին:

Մենք, ի հարկէ, իր ժամանակին մերկացուցինք այս յայտարարութեան ետեւ թաքնուած կեղծիքը եւ զգուշացուցինք ամերիկահայ աշխատաւորութիւնն ու նոյն իսկ հնչակեան շարքայինները, որ չիյնան հնչակեան ղեկավարներու լարած նոր թակարդին մէջ: Սակայն «Շինարարական Մարմնի» ապետները, այսուամենայնիւ, շարունակեցին իրենց գործունէութիւնը եւ ժողովրդական հանգանակութիւններ բրին՝ ուղղակի Հայաստան նշանաբանով:

Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէի նամակին մէջ գրուած «Շինարարական Մարմնի» հեռագրի բովանդակութիւնը ցոյց կուտայ որ հնչակեան ղեկավարները ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը խաբելէ վերջ, փորձած են խաբել նաեւ Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէն «էմպուլենս մը գնած» ըլլալու առասպելով: Այս սուտը խօսած են անոնք, որպէսզի կարող ըլլան խորհ. Հայաստանի կառավարական օրկաններէն բարեյուսութեան վկայական մը ձեռք բերելով ամրացնել իրենց դիրքը, աւելի սանձարձակ շարունակելու համար իրենց թշնամութիւնը Հօկին եւ Պ. Հ. Կ. Խաչին դէմ, որոնք արտասահմանի եւ մանաւորապէս Ամերիկայի մէջ խորհ. Հայաստանի վստահութիւնը վայելող միակ հասարակական կազմակերպութիւններն են:

Սակայն, հնչակեան ղեկավարները այժմ ինկած են իրենց իսկ լարած թակարդին մէջ: Մինչ անոնք կ՚աշխատէին «Շինարարական Մարմինը» վահան դարձնել կռուելու Հօկին եւ Պ. Հ. Կ. Խաչին դէմ, Հայաստանի Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէն հրահանգ կուտայ իր Ամերիկայի հաստուածին, որ «Շինարարական Մարմնի» «գնած» էմպուլենսը Հայաստան ղրկելու գործը ստանձնէ եթէ այս վերջինը «նպատակայարմար» կը գտնէ ընել այդ:

Ուրեմն Պ. Հ. Կ. Խաչը այժմ իրաւունք ունի ոչ միայն էմպուլենսի գնումը ընելու, այլ եւ «Շինարարական Մարմնի» հաշիւները քննելու եւ հնչակեան ղեկավարներէն պահանջելու, որ հաւաքուած դրամը անպայման իր նպատակին գործածեն:

Ի՞նչ եղաւ եօթը ամիս առաջ գնուած էմպուլենսը, որ Իւնիըն Սիթիի մէջ ալ ցուցադրուեցաւ: Ո՞րքան դրամ հաւաքեց «Շինարարական Մարմինը», որ ամբողջ տարի մը հրապարակը աղմկեց:

Ահա հարցեր, որոնց պարտաւոր են պատասխանել հնչակեան ղեկավարները:

Փախուստի ճամբայ չկայ: Հայաստանի անունով հաւաքուած դրամները իրենց նպատակին պիտի գործածուին:

«Ուղղակի Հայաստան» կեղծիքի հերոսները պէտք է գործադրեն ուղղակի Հայաստանէն եկած հրահանգը»:

Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութիւններ

Թուրք կիները մեծ ժողով մը գումարելով Թաքսիմի յիշատակարանին առջեւ, որոշեցին սաւառնակ մը նուիրել կառավարութեան:

⁂ «Օդանաւային վտանգի դիտակից անդամներ»ու թիւ 1 յանձնաժողովը (հայկական) սկսաւ տարեկան անդամավճարներ արձանագրել: Պոլսոյ պատրիարքը պիտի վճարէ տարեկան 50 ոսկի, կարգ մը վաճառականներ՝ 100ական եւ 50ական, ուրիշներ՝ 20ական են:

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Հայաստանի Պատմութեան գրականութեան Ուսումնարանի յուշարձաններու պահպանութեան բաժինը ծրագրած է այս տարի կազմակերպել շարք մը գիտական արշաւախումբեր:

Այսպէս 3 ամիս տեւողութեամբ գիտական արշաւախումբեր պիտի մեկնին Միկոյեանի, Ազիզբէկովի, Սիսիանի, Գորիսի, Ղափանի, Դիլիջանի եւ Շամշատինի շրջանները: Այս արշաւախումբերուն պարտականութիւն պիտի ըլլայ կատարել պատմական յուշարձաններու չափագրութիւնը, լուսանկարումը դրոշմատպումը (estampage), արձանագրութեանց վերծանումը, շրջանային թանգարաններու կազմակերպութիւն են.:

Առաջին արշաւախումբը ճամբայ ելաւ արդէն յուլիս 7ին:

Այս արշաւախումբերէն զատ թուացիկ արշաւախումբեր պիտի կազմակերպուին 5—10 օրուան տեւողութեամբ, առաջինը դէպի Արագած, ուրկէ Երեւան պիտի բերուի վիմական կարեւոր հնութիւն մը, ասկէ զատ պիտի կատարուի այծագրերու լուսանկարումը, չափագրումը եւ դրոշմատպումը: Երկրորդ նման արշաւախումբ մը պիտի մեկնի Ամասիոյ շրջանի Բէֆլի գիւղը, — ստորերկրեայ բնակավայր մը, որ պիտի ուսումնասիրուի եւ չափագրուի: Երրորդ արշաւախումբը պիտի մեկնի Ալլահվերդիի շրջանը, Շամլուղի հանքային հորերը, կատարելու համար այնտեղ պեղումներ հին դամբարաններու մէջ:

Այս գիտական արշաւախումբերէն զատ, ծրագրուած է նախնական պեղումներ կատարել Երեւանի Թոփրակ-կալա կոչուած վայրին մէջ:

⁂ Մարտունի շրջանին Ներքին Ագիւլաման գիւղին մէջ տեղացիք գտնուեր են Թ.— ԺԳ. դարաշրջանի երկու կարեւոր հնութիւններ: Յանցաւորները պատասխանատուութեան կանչուած են:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ. բարձրագոյն դասընթացք: Պատկերազարդ եւ քարտէսաւոր: Ազգ. դպրոցներու համար: Կազմեց՝ Վարդան Գէորգեան: Մատենաշար «Ջահակիր» թիւ 17: Տպ. Պէյրութ, 1935: Գին 9 ֆրանք: Հասցէ՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

ԳԻՒՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

= o · o =

Գետափներէն գորտերու անսասան կռկռոցը եւ ջուրերուն գարնանային բարկութիւնը նոր գիծ մը կ՚աւելցնեն բնութեան սքանչելութեան վրայ:

Հէ՜յ օրեր, երջանիկ օրեր, զըւարթ պահեր, զարթնումի վայելչութեան օրեր, կը տեսնեմ սնամէջ եւ երբեմն ցանկալի երազներով յղփացած հոգիներ, գարնան կենսուրախ արեգին կուզան, իրենց կուրծքերը նիհար՝ մեղմ ու քաղցրաբարոյ հովով կազդուրելու, փառքեր երգելու դէպ նոր լուսաշող արեւի խաղաղութեան ներքեւ:

Ծառերը կը ծածկեն իրենց ամօթը՝ մերկութիւնը, գարնան շնորհատուր երկինքին տակ, այլ եւս հպարտ են անոնք, ու անվեհեր կեցուածքով մը կ՚ողջունեն հաճելի եղանակը: Ամէն դի անմահ՝ բայց յարափոփոխ կանաչութիւն կայ, հոգիներ կը հրճուին, մարդիկ ուրախաշէն տրամադրութեամբ կը ցնծերգեն եղանակին եռուզեռը:

Ու այժմ ես, բնաշխարհի կեանքին ու հոգեկան ապրումներուս հարազատ թարգմանն հանդիսացող այս հաճելի վերիվայրումները գրի կ՚առնեմ, հոգւոյս մէջ անթեղուած հայրենի սրբազան կրակը կը բոցավառի, կը տապկէ զիս, կը հալէ՛մ, կը հալիմ այս անուշ կեանքը մտաբերելով եւ ուրախ եմ որ այդ հուրով կ՚այրիմ քանզի վստահ եմ թէ անիկա է որ հոգեկան ապրումներուս աւելի զօրաւոր աւիւն կուտայ ու անիկա միայն պիտի ըլլայ հոգեկան մխիթարանքս ու ապաւէնս: Այժմ հեռու է չա՜տ հեռու է ինձմէ այս գեղջկական կեանքը, քէնոտած է, կ՚երեւակայեմ, աչքերս յառած դէպի հայրենի աշխարհ, կը յուզուիմ եւ կ՚ընձռուիմ մտասուզուած խորախորհուրդ պատկերներու կեանքը մտաբերելով աչքիս առջեւ... Այո՛, այո՛, ես ալ, ես ալ մասա՛ց այդ օրերուն, գեղի անուշ, անուշ օրերուն, թող կուրծքս տայի անոնց շողերուն, լսէի ձայնը գեղի ցուրթներուն թառող թռչնակներուն, ըմպէի ջուրը անյագ, էն պաղ աղբրակներուն, ու այս բազմագոյն ծիծաղկոտ կեանքին վերջ վիրաւոր հոգիս հրճուէր պահ մը գեղի շողակաթ արեւուն տակ, ի՜նչ փոյթս պիտի ըլլար, եթէ վերջին շունչս փչէի:

Նորէն մտաբերեմ այն օրերուն: Զարթնումի օրեր, երջանիկ պահեր, դուռը նախիրին կը սպասեն, գեղին նախրապանը ճահիլ ճապաղ տղայ, դեռ նոր պեխը մրոտած՝ վերի աղբերին քով կը կենայ հացին ծրարը կռնակին կապած. Այդ առաւօտեան անարեւ երկինքին տակ քանի մը անգամ սուր ձայնը կը ձգէ որ գեղացիք տաւարը դուրս հանեն ու նախիրին յանձնեն:

Նախրապանին ձայնը շատ սուր է ու զիլ, կը լսուի ամէն տեղ, բակերու դռները կը բացուին ճըռտալէն, կենդանիները բակերէն դուրս փողոցներու կամ թրքրփոսերու կռնակէն կը քալեն դէպի նախիր: Ոչխարները կը ցատկոտեն, ուլերը մանր ու արագաշարժ քայլերով կը հորտան անվախ, եզները, կամաց կամաց շարժելով կը յառաջանան դէպի աղբիւր, գոմէշները դանդաղաքայլ ըղձին ընդին պատերուն քսուելով ձիերուն եւ խենթ ջորիներուն ճամբայ կուտան որ առաջ կը վազեն, էշերը յամառ կը զռան ու երկար կը զռան խոշոր ականջներին տնկելով ու բերաննին մեծ բացած պոռալին տալով:

Դաշտի մարդ նախրապանը կ՚ամբողջացնէ իր նախիրը ու դէպի դաշտ կ՚առաջնորդէ զայն: Անիկա կ՚երգէ ու կը խօսի իր սիրելի նախիրին հետ, իր հոգեկան զգացումներու արդար գայրոյթը իր հովուերգութիւնն է, կ՚երգէ բնութեան անտեսանելի ալիքներուն մէջ ու կը հրճուի:

Կենդանիները նախիրին խառնելէ առաջ եւ թէ վերջ, հաւերը կը գրաւեն փողոցները, կուտ կը փնտռեն աստ ու անդ, աքաղաղները կարմրակատար՝ թրքրփոսերուն կատարը թառած երկար ու սուր կուկուլիկուներ կը տեղացնեն հրամայական շեշտով իրենց մէկ ստորադասներուն: Այն սուր ու երկարաշունչ ճիչերէն վերջ կ՚արթննան գեղին ծերերը՝ ճերմակ գլուխները «ռէյհէյկ»ով պատողները: Արագիլները իրենց ներդաշնակ կափկափներով երկարատեւ, հապա շուները անճոռնի՝ լայն հաչիւններով միջոցը ձայնով կը լեցնեն գիւղը թնդացնելու աստիճան. Ջուրը կը հոսի, նեղլիկ առուակը կը գլգլայ, զուլալ ջուրը կը հոսի արագ, կը խառնուի վարի աղբիւրի պղտիկ ու նեղ աւազին որ յորդառատ կը միանան ու կը ջրեն կուտ ու նորածիլ ածուները: Զէ որ գարուն է, այլ եւս ձիւնը արեւէն կը խրտչի, կը հալի շուտով, ջուրերը կ՚առատանան, կանաչութիւնը կը տիրէ ամէն դի, արտ, պարտէզ, այգի, լեռ ձոր ու սար համ հաւասար: Մօտակայ կալերու եւ արտերու թումբերու վրայ նորածիլ խոտերը, ճնճղհացիկները հաւաք կը նետեն, աղուոր բանջար կը հանի հօրթ արածող լակոտներու համար:

Գարնան գալը գեղացիին կեանքի վերածնունդն է: Այս սիրելի եղանակը հասնելուն պէս անխոնջ գիւղացին ոտքի է եւ իր գեղջկական զգացումներով խանդավառ, բնութեան բազմապիսի հրաշալիքներուն ներքեւ հաճելի գարնան գովքը կը հիւսէ:

Ալ ըսելիք չկայ, լայնանիստ դաշտեր կը կանչըրան ուզածի պէս, պարապ արտեր շատ կան գարնանացանին համար, գեղին մէջէն ամէնէն կանուխ լուծքի եկողը Խչօն է, գարին ցանելու պատրաստութեան ետեւէն են, սերմնացանը սկսելէ երեք օր վերջ գեղացիները իրենց նահապետական բարի սովորութիւնը չեն անտեսեր: Այն է որ խոշոր կոմաներ (հաց) կը պատրաստեն ու դաշտ կը տանին արօրին վրայ կտրելու որ հունձքին պէրքէթը շատնայ, որ «տուար տօնլուղ» ողջ մնան: Կոման դաշտին մէջ չեն ուտեր, երբ իրիկունը լուծքէն տուն դառնան ճամբան հանդիպողին ինչպէս նաեւ գեղին մէջ կը բաժնեն:

Կոման խոշոր հաց մըն է, գեղացիները յաճախ կը պատրաստեն այս հացէն եւ մանաւորապէս ձմեռները, խոշոր խոնչայի (սեղան) մը վրայ դնելով տանտիկինը երկար ու սուր դանակով կը սկսի երբեմն ջաղացքի քարի չափ խոշորութիւն ունեցող հացին փորը բանալ ու լեցնել խոշոր աման մը մէջ, ու յետոյ փշրել որ շատ իւղ ծծէ, կը թողու որ պաղի ու յետոյ փշրուածը կը լեցնէ իր տեղը, իւղը վրայէն կը պտտցնէ լաւ մը ջրելով: Դդալով չափազանց դժուար կ՚ուտուի, այլ մատներու ծայրով դունդ դունդ շինելով կը դրկեն ստամոքսին:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(4)

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը Իտալեւհապէշական վէճին առթիւ

Ազգ. Դաշնակցութեան Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է յուլիս 25էն օգոստոս 2, քննելու համար Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ծանօթ վէճը: Ժողովին նախագահը, Պ. Լիթվինով, անհրաժեշտ կարգադրութիւնները պիտի ընէ այս առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ Փարիզ կը գտնուի, այս որոշումը տուաւ խորհրդակցելով Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց հետ: Մասնաւորապէս վերջինը կ'ուզէ նոր պատեհութիւն մը տալ իտալական կառավարութեան, որպէսզի ամբողջութեամբ ներկայացնէ իր տրտունջները՝ Եթովպիոյ դէմ: Այս առթիւ, Իտալիա կրնայ պահանջել որ Եթովպիա վտարուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իբրեւ անընդունակ, ինչպէս եւ հոգատարութիւն մը հաստատել այդ երկրին վրայ: Անգլիա տրամադիր է որոշ զիջումներ ընելու, տնտեսական գետնի վրայ:

Ֆրանսայի ծովային ուժը կրկնապատկուած

Յուլիս 17ին Սէն Նազէրի առջեւ ծովը իջեցուցին նոր յածանաւ մը, «Մարսէյէզ»: Արարողութեան կը նախագահէր ծովային նախարարը, Պ. Փիէթրի, որ այս առթիւ ճառ մը խօսելով չեշտեց,— 1921ին Ֆրանսա ունէր միայն 300.000 թոն մարտանաւ, մեծ մասը հինցած եւ անպէտ: 1935ին, հաշուելով շինուելիք մարտանաւերն ալ, ունի 700.000 թոն: Ֆրանսայի սուզանաւերու տորմիղը այժմ ամէնէն զօրաւորն է աշխարհի մէջ, թէ տարողութեամբ եւ թէ իբրեւ չափ: Իր թորփիլանաւերն ու թորփիլահալածները ամէնէն սրընթացներն են աշխարհի մէջ: Սակայն ժամանակ է որ աւելի մեծ զրահաւորներ եւ յածանաւեր շինուին: Ֆրանսա գաղթային երկրորդ մեծ կայսրութիւնն ունի, հետեւաբար իր ծովային սպառազինութիւնները կ'արդարանան նոյն անտարկելի փաստերով զորս Անգլիա մէջտեղ կը դնէ արդարացնելու համար իր հզօր նաւատորմը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

800.000 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ զինուորական մարզանքներ պիտի կատարեն 15 օրէն, Մոսկուայի արուարձաններուն մէջ, արտակարգ պատրաստութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ շրջանին 12րդ հանգրուանին մրցումը, Քան — Մարսէյլ (195 քիլոմեթր): Մրցումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 10.30ին: Փոխադարձ հետապնդումը սկսաւ առաջին վայրկեանին: Ֆրանսացի Ժուլու Մէրվիէլ առիթէն օգտուելով խումբէն կը զատուի եւ 7 վայրկեանի չափ ճամբան կը շարունակէ խելայեղ, խլելու համար Մարսէյլի գաւիթին: Բայց երբ կոչուած վայրին մէջ քիչ մը կանգ կ'առնէ ջուր խմելու համար: Յետոյ նորէն գլուխը ծռած կը քշէ հեծելանիւը եւ Լա Լօնտի ճամբուն վրայ փայտ բեռցած կառքի մը զարնուելով ծանրապէս կը վիրաւորուի գլուխէն եւ ոտքերէն: Վիճակը յուսահատական է:

Այս երկրորդ դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ շրջանը սկսելէն ի վեր:

Յաջորդ մրցակիցները, Ֆրանսացի Շառլ Փէլիսիէ եւ պելճիքացի Օնորէ Կրանիէ տեսնելով հանդերձ դէպքը, իրենց ճամբան կը շարունակեն դէպի Մարսէյլ, իրարու ետեւէ հասնելով: Շառլը Փելիսիէ (Շառլօ) «սփրինթ»ի մէջ յաղթելով կը հռչակուի յաղթական: 195 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 6 ժամ 3 վայրկեան 2 երկվայրկեանէն (ժամ. 32 քիլոմեթր 228): Ասոնցմէ 20 վ.յետոյ գաշտ մուտք կը գործեն Զորսերը՝ Ռ. Մաէս, Գամուզօ, Սփէշէր եւ Մօրէլլի: Շաբաթ օր կը սկսի Պիրէնեան լեռներու արշաւը: Այստեղ պիտի որոշուի թէ ո՞վ յաղթական մուտք պիտի գործէ Փարիզ:

Երէկ, հինգշաբթի պիտի կտրէին Մարսէյլ—Նիմ—Մօնփէլիէ (168 քիլոմեթր): Այս հանգրուանը բաժնուած է երկու մրցումի մէկ օրուան մէջ, մին Մարսէյլ — Նիմ, եւ միւսը՝ Նիմ — Մօնփէլիէ ժամական հաշուով, ուր հեծելանուորդները պիտի մեկնին հինգական վայրկեան յապաղումով: Հ. Ս.

Տէր եւ Տիկին Բաբսեղ Տամլամեան եւ զաւակունք, Տօքթ. եւ Տիկին Խ. Տամլամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ավշարեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Մարիամ Յ. Տամլամեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Կիւլիւմիա Կ. Տամլամեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Հայկուհի Ն. Տամլամեան եւ զաւակը (Եգիպտոս), Այրի Տիկին Եսթեր Ս. Տամլամեան (Ռումանիա) եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Նազէն Ս. Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Հայկ Աբէլեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ էթմէքճեան, Քէսիֆպաշեան, Գազանճեան, Նազաշեան, Պալըթճարեան, Մուրատեան, Գույումճեան, Հայթայեան, Իփլիքճեան, Ս. Պօղոսեան, Եազըճեան, Ճամուզեան, Պուլտուքեան, Եէտիքպարտաշեան, Նեսեան, Թէրզեանեան, Չինարեան, Չինեան, Քիթապճեան, Կիւրիճեան, Ավշարեան, Տիլսիզեան, Սահակեան, Աբէլեան, Վարպետեան, Սամուէլեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները եւ բարեկամները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ—մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ Ղ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տէմիրճեան, 1849)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 18ին Քլամառի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ 20 յուլիս, առաւօտեան ժամը 10.15ին իր բնակարանին մէջ, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart?

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Քլամառի գերեզմանատան մէջ:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 89 Օթէլ Տը Վիլէն եւ Փորթ տը Վէրսայլէն եւ իջնել La Fourche, շոգեկառք՝ Մօնփարնասի կայարանէն եւ իջնել Քլամառ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 յուլիս, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին ժողովը վաղը Ուրբաթ Հայ Սափրիչներու սրահին մէջ. 7, Րիւ տէ Պէրնարտէն, Մէթրօ՝ Մօպէր: Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար. կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ - անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ազգականներուն, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Փարիզի, Արտէշի մեր բարեկամներուն, Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, Ը. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, Վէմէրէ Ի Հայր. Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրելի տիկնոջ, աղջկան եւ քրոջ՝

ՔԱՋՈՒՀԻԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սգացիրք՝

Ոսկիան Լուսարեւեան եւ Լուսարեւեան Ընտանիք:

Վիէն, *16* յուլիս *1935*

ՀՐԱՒԷՐ

Բարձր - Հայքի Հայր. Միութիւնս ազդուած Մարսէյլի գաղութին մէջ տիրող ճանրային կեանքի քաոսային դրութենէն, որոշեց Միջհայրենակցական ժողով մը գումարելու նախաձեռնարկ ըլլալ եւ առ այդ ժողովի կը հրաւիրէ Նահանգապետութենէն վաւերացուած բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները 21 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8ին, 23 Bld. du Gomier, Bar Petit Poucetի ներքնասրահը, խորհրդակցելու համար մեր գաղութը հետաքրքրող հրատապ հարցերու շուրջ:

Օրակարգը կը կազմուի ժողովին մէջ: կը խնդրուի ներկայանալ պետ. վաւերագրով:

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Վարչութիւն

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նիկոմիդիոյ բազմերախտ Առաջ. Տ. Ստեփաննոս Ս. Արքեպսկ. Յովակիմեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Իզմիտցիներու Իրերօգնութեան» Միութեան կողմէ, Յուլիս 21 Կիրակի, Լիոնի Հայ Մատրան մէջ: Նախագահութեամբ՝ Նախորդ հոգեւոր հովիւ Տ. Անանիա Ծ Վրդ. Հաբէշեանի: Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 11րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

21 յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

St. Julien La Fraissièreի պարտէզը

Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻԽՍԵԱՆ

Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւայլն: կը նուագէ ՋՈՒԻ նուագախումբը:

գեղարուեստական բաժնէ ետք եւրոպական պար:

Տախեերու նամակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք:

կարելի է կէս օրէ առաջ գալ:

Հաղ. միջոց.— Առնել Ալէ Լէօն Կամպէթայէն թիւ 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 8ի վերջաւորութեանը:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 21 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

PALAIS du BOIS de BOULOGNEի ՄԷՋ

(Route de Madrid)

Հաղորդակցութիւն.— **Porte Maillot**էն առնել **Jardin d'Aclimatation** պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին դրան անմիջապէս քովը:

ՅԱՅՏՆԻ JAZZ DU LIDO

ԴԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Տիկ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ), Պ. Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն եւյլն:

ՇՈՍ ՍԺԱՆ ՊԻՒՖԷ Ֆ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԱԾ:

Հաճելի անակնկալներ, երգ, պար եւ զանազան խաղեր:

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ եւ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Cartoucherieի օդասուն պարտէզին մէջ, Route Sabotier.

Մէթրօ՝ ՇԱԹՕ ՎԷՆՍԷՆԷՆ *10* վայրկեան հեռու:

Պարի համար մասնաւոր սրահ: կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

Ճաշը միասին բերել: Խմիչքները տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով:

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք:

Փարիզ եւ շրջակաները

Բ.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը:*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ *խումբի ընկերները ժողի կը հրաւիրուին 20 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 7.30ին Շալամոնի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն արտակարգ *ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 9ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ժ.

ՆԷՆԷԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Կան այնպիսի դրութիւններ, որ մարդ բոլէական զուարճութեան համար կորցնում է իւր ամբողջ ապագան եւ մինչեւ անգամ կեանքը, բայց դարձեալ չէ հրաժարւում իրան զրկել ցանկացած վայելքից: Այսպիսի վըտանգաւոր ձեռնարկութիւններից մէկըն էր Նէնէի գիշերայինայցելութիւնը: Ես անհամբերութեամբ սպասում էի նրան, սպասում էի, թէ ե՞րբ կը զարկէ գիշերուայ երկու ժամը:

Վերջապէս, իմ օթեւակի դուռը կամաց բացուեցաւ, ծերունի սպասաւորը նրան ներս հրեց եւ հեռացաւ, ասելով:

— Որքան կամենում էք, խօսեցէք, բայց ձայնը չը բարձրացնէք:

Ինձ դժուար է նկարագրել այն սրտաշարժ տեսարանը, որ տեղի ունեցաւ մեր տեսակցութեան առաջին րոպէներում: Այո, դժուար է նկարագրել այն բոլոր լացը, արտասուքը, այն անսահման ուրախութիւնը, այն հոգեկան սաստիկ մրրիկը, որ փոթորկում էր մեր սրտերը՝ մեր զրկախառնութեան լուռ ցնծութեան մէջ: Մեր մէջ խօսում էր հոգին, սիրտը, ճախրում էին եւ թրթռում էին, վառուց նիրհած, թախծալի զգացմունքները: Իսկ լեզուն բառեր չէր գտնըւում սրտի թարգման լինելու:

Դատապարտեալի սէրն անգամ իւր տեղերին չդժայ է կրում: Նա սիրում է՝ արտասուելով, նա սիրած կնոջը գրկում է սարսափելով: Նա սիրում է առանց սիրելու իրաւունք ունենալու: Սէրը նրա համար մի յանցանք է: Նոյն յանցանքի մէջն էինք գտնւում ես եւ Նէնէն:

— Ի՞նչպէս յայտնուեցար այստեղ, ի՞նչպէս եկար,— եղաւ իմ առաջին հարցմունքը, երբ Նէնէն, իմ ձեռքը առնելով իւր ափի մէջ, նստեց իմ մահճակալի վրայ, իմ կշտին:

— Ես քեզ այն ժամանակ ասեցի, որ կը գամ, եւ որտեղ էլ լինես դու, կը գտնեմ քեզ,— ասաց նա, սեղմուելով իմ կուրծքի վրայ:— Տեսնո՞ւմ ես, եկայ ու գտայ քեզ:

— Ախ, որքան տանջուած կը լինես, որքան նեղութիւններ կրած կը լինես, Նէնէ:

— Այդ բոլորը ես մոռանում եմ քո գրկի մէջ: Իմ կրած չարչարանքները ոչինչ են այդ մխիթարութեան առջեւ, որ այժմ վայելում եմ:

Ես հիացման մէջ էի գտնւում: Մի՞թէ այդ բարեխիտ, նազելի արարածը առաջուայ կիսավայրենի Նէնէն էր:

Ո՞ր աստուածային շունչը այսպէս մեղմացրեց, այսպէս ազնուացրեց նրա բնաւորութիւնը:

— Դու ո՞ւմ մօտ ես ապրում,— հարցրի նրանից:

— Բժշկապետի տանը: Նրա ամուսինը մի պառաւական կին է, սաստիկ սիրում է ինձ: Գիտե՞ս, Մուրատ, նա ինձ սովորեցրեցգրել, կարդալ, ես շատ գրքեր եմ կարդացել:

— Նրանք գիտե՞ն, որ դու հիմայ այստեղ ես:

— Գիտեն: Բժշկապետ ինքը պատուիրել էր ծերունի սպասաւորին, որ ինձ ներս թողնէ: Ես նրան շատ խնդրեցի, սկզբում չէր յօժարւում, ասում էր՝ քո այցելութիւնը վատ ազդեցութիւն բանէ՝ հիւանդի առողջութեան վրայ, բայց երբ երկար աղաչեցի, յօժարուեցաւ:

Ինձ աւելի հետաքրքրում էին Նէնէի հետ պատահած անցքերը, սկսեալ այն օրից, որ ես անջատուեցայ նրանից: Ես խնդրեցի պատմել բոլորը: Նա խիստ դժուարութեամբ յանձն առեց պատմել, ասելով, որ իւր հետ պատահած արկածների մէջ կային այնքան դառն այնքան տխուր դէպքեր, որ չէր ցանկանայ՝ ես լսէի:

— Այսուամենայնիւ, ես պէտք է գիտենամ բոլորը:

— Ուրեմն կը պատմեմ:

Նա այսպէս սկսեց իւր պատմութիւնը:

— Դու յիշո՞ւմ ես, Մուրատ, քո կալանաւորուելուց յետոյ, ես մի անգամ միայն կարողացայ տեսնուել քեզ հետ, այն եւս բերդի մէջ: Այնուհետեւ ես ամէն օր գալիս էի, կանգնում էի բերդի դրան մօտ, լաց էի լինում, աղաչում էի, բայց ինձ ներս չէին թողնում: — «Գիժ աղջիկը... տեսէք գիժ աղջիկը»... ասում էին ու ինձ հալածում էին: Երբ խաւարը պատում էր, երբ չար մարդիկ այլեւս չէին երեւում, ես դարձեալ մօտենում էի բերդին, պտտում էի նրա շուրջը, եւ գիշերային լռութիւնը ադմկում էր իմ հառաչանքներով: Միայն առաւօտեան լոյսը ինձ հեռացնում էր այնտեղից: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցան ամիսներ: Մի առաւօտ բերդի դրան պահապան զինուորը ասաց ինձ.— «Խեղճ աղջիկ, այն որ դու փնտռում ես, էլ այստեղ չէ»: — «Ապա ո՞րտեղ է». հարցրի ես սարսափելով: — «Տարան»... պատասխանեց նա կարճ, ինքն եւս տխրելով, չգիտեմ իմ վրայ, թէ քեզ վրայ:— «Որտեղ տարան», հարցրի ես, աւելի մօտենալով նրան:— «Սիբիր»...: Ես խելագարի նման սկսեցի վազ տալ: Չգիտէի, թէ որ կողմը գընամ: Նոյն զինուորը ետեւից ձայն տուեց.— «Բռնեցէք փոստայի մեծ ճանապարհը»:

— Վերջապէս, ես հասայ: Մի խումբ աքսորեալների հետ քեզ վարում էին: Ինձ թոյլ չտուին մօտենալ քեզ: Որքան խնդրեցի, որքան աղաչեցի, դարձեալ թոյլ չտուին: Ես կատաղեցայ, խելքս գլխիցս թռաւ, աչքերիս առջեւ մթնեց...: Չգիտեմ ես ի՞նչ արեցի, ի՞նչ պատահեց ինձ հետ, միայն այսքանը յիշում եմ, երբ աչքերս բաց արի, ինձ գտայ քաղաքային գժատան մէջ: Երբ խելքս գլուխս եկաւ, ես տեսայ միեւնոյն բժշկապետին, որի տանը այժմ ապրում եմ: Նա եկած էր ինձ նայելու: Ես բռնեցի նրա ձեռքից եւ արտասուալից աչքերով ասեցի նրան.— «Պարոն բժշկապետ, ես գիժ չեմ, ի զուր այդ չար մարդիկ ինձ գիժ կոչում: Ինչո՞ւ են բերել ինձ գժատունը»: Բժշկապետ... մեծ կարեկցութեամբ ասաց ինձ.— «Խեղճ աղջիկ, ես գիտեմ, որ դու գիժ չես, միայն խորհուրդ եմ տալիս, որ առժամանակ գժատանը մնաս»: «Ինչո՞ւ»,— հարցրի ես զայրացած կերպով: — «Այդ միայն կարող է պահել քեզ»,— պատասխանեց նա հանգիստ լսելի ձայնով:— «Ի՞նչ բանից»: — Հարցրի ես աւելի վրդովուելով: — «Սիբիրից»...: Ես սկսեցի ծիծաղել: — «Ես էլ հէնց այդ եմ ուզում, որ ինձ ուղարկեն Սիբիր... այնտեղ կը տեսնեմ նրան»...: «Ո՞ւմը», հարցրեց նա:— «Այն աքսորեալին որ քանի օր առաջ տարան»,— պատասխանեցի ես:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Ր Ե Ր Ն Ի Ե Կ Ի Ն Ա Մ Ա Ր)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ ....140 փրանք 70 փրանք 35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.....250 » 130 փրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ.....200 փրանք 100 փրանք —

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 20 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2861

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՀԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԷՋ

Արուեստը հայրենիք չունի. արուեստը ազգ... նար. արուեստը միջազգային է եւ կը պատկանի ... թեան:

Այս տեսակէտը, որ երկար ատեն իմաստութ... քը կը նկատուէր, ուրեմն եւ կ՚ընդունուէր իբրեւ ... մարտութիւն, հիմա այլ եւս սկսած է տեղի տալ ... տութեանց առջեւ: Ցեղաբանական եւ հոգեբան... ուսումնասիրութիւնները հետզհետէ երեւան կը ... յին պահը ամէնէն ներոյժ կերպով կը շեշտուի ... սել է՝ նաեւ մշակոյթի եւ արուեստի մէջ: Իսկ ... րքն՝ մասնաւորաբար երաժշտութեան մէջ, որ ... հասկնալի ամէն մարդու:

Գիտութիւն եւ արուեստ իրապէս կը պա... մարդկութեան: Բայց աւելի եզրակացնել, թէ ան... չեն ճանչնար, կը նշանակէ գործել այն աւանդ... յառաջ կուգայ երեւոյթներու պատճառին եւ ա...

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹԵՐ ԵՒ ԴԷՄ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած փողոցի ցոյցերը խափանելու համար

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁԵՂՉԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս մամուլը, նոյնպէս հանրային կարծիքը երկու մասի բաժնուած է, հրամանագիր – օրէնքներուն գործադրութեան առթիւ: Բաղքենի թերթերը կը պաշտպանեն կառավարութեան քաղաքականութիւնը, իսկ ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն անխնայ քննադատել եւ պայքար կազմակերպել: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները պաշտօնական կոչ մը ուղղած էին երէկ,— «Անկցի՛ն թշուառութեան հրամանագիր – օրէնքները», եւ կը հրաւիրէին բողոքի ժողովներ սարքել: Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնն ալ բողոքի ցոյցի մը հրաւիրած էր իր անդամները երէկ, ...

...

Ելեկտրական ընկերութիւնը 1 ֆր. 749էն 1 ֆր. 551ի ջեղչեց սովորական լոյսի գինը, գործադրելի յուլիս 18էն:

Կը հաւատեն թէ շաքարի գինն ալ զգալապէս պիտի աժաննայ, կառավարական հրահանգով:

Ելմտական նախարարը շեշտելով հրամանագիր – օրէնքներուն առիպողութիւնը, յայտարարեց թէ ուրիշ ճար չկայ, եթէ ոչ կա՛մ ծախքերը կրճատել եւ կամ կտրել դրամին գինը: «Մնաց որ, չէինք կրնար անտեսել Ֆրանսայի միջազգային դերը: Մեր երկիրը յաճախ կը վարկաբեկուի արտասահմանի մէջ: Մեր ելեւմուտքը վերակազմելու եւ մեր դրամը բացարձակապէս ապահով հիման մը վրայ դնելու կերպով մը յայտնելով, մեր երկիրը ամէնուն պիտի ցուցնէ իր ճշմարիտ դիմագիծը»:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԿՈՉԸ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Լաւ է ազատ մեռնիլ քան ի՛բրեւ ստրուկ ապրիլ»

Հայլէ Սէլասիէ, Եթովպիոյ կայսրը, որ կը համարուի «Արքայից Արքայ» յուլիս 18ին ճառ մը խօսեցաւ «աշխարհի ամէնէն հին գահէն», զօրահանդէսի ...

...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԿԵՐ Է ԱՅՍ ...

Ուրեմն, բոլորդ ալ իմացաք թէ Լօս Անճըլէսի մէջ կը գտնուին հազարի չափ թրքախօս Հայեր, «Այնթապցի, Մարաշցի՝ իրենց շրջակայքով», որոնք կը փայլին հետեւեալ առաքինութիւններով.—

1. «Մեկուսացեալ եւ կղզիացեալ կ՚ապրին», եւ չեն հետաքրքրուիր ազգային – քաղաքական խնդիրներով:

2. «Միշտ նախապատութիւն տըւած են թուրքերէն լեզուին»: Հայերէն գիտեն, բայց չեն խօսիր:

3. Ամերիկա ծնած մանուկներն անգամ կա՛մ թուրքերէն կը խօսին, կամ անգլերէն: Մանկամարդ կիներ, աղջիկներ նոյնպէս: «Կայտառ երիտասարդներ վայելչօրէն հագուած թուրքերէն լեզուով կը կատակէին»:

Լսեցէք մնացեալն ալ, շատ աւելի պատկերազարդ:

— «Իսկ պատ. Փափազեան կամ պատ. Րէճէպեան, որոնք պերճախօս հայադէտներ են, միշտ իրենց ժողովներուն Թուրքերէնով կը խօսին: Երբեք պիտի չկրնամ մոռնալ ցաւս երբ պատ. Րէճէպեան Թուրքերէն լեզուով կատարեց թաղումը Մարաշցի պատուական մայրիկի մը: Ասոնք իրենց բոլոր արարողութիւնները, մկրտութիւն, պսակ, թաղում եւ հրապարակային ժողովներու բանախօսութիւնները Թուրքերէնով կ՚ընեն, թէեւ մեծամասնութիւնը հայերէն գիտէ»: («Պայքար», 23 յունիս):

Ուրիշ «առաքինութիւն» մը եւս, նոյնքան պերճախօս.

— «Ասոնք յարանուանական հարցերու մէջ 50 — 60 տարիներ ետ գացած են: Խիստ մեծ հակակրութիւն մը կայ Լուսաւորչականի եւ բողոքականի միջեւ: Կարծես Զէյթունցիներ եւ Ճափոնցիներ եղած ըլլային»:

Այս բոլորը լսելէ յետոյ, չէ՞ք փորձուիր հարցնել.—

Հապա ի՞նչ կը բանին Մ. Նահանգներու եւ Քալիֆորնիոյ գոյնզգոյն կազմակերպութիւնները, մանաւանդ Հայրենակցականներն ու «Հայաստանեան»ները, իրենց այնքան շռնդալից յանձնառութիւններով եւ ծրագիրներով:

Մասնաւորապէս Կիլիկեցիներու նոր սերունդը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ այս անպատիւ կացութեան, — թուրքերէն խօսիլ, թուրքերէն նուագել, արարողութիւնները, նոյնիսկ թաղում մը թուրքերէն կատարել, Ամերիկայի մէջ ծնած մանուկներուն անգամ թուրքերէն սորվեցնել.

Ապահովաբար այդ Մարաշցիներն ու Այնթապցիները մեծ մասով Թուրքիայէն հեռացած են 40–50 տարի առաջ:

Եթէ նոյն իսկ 1920–21ին հեռացած ըլլան, ինչո՞վ կ՚արդարացնեն այս գարշելի մոլութիւնը, սերունդէ սերունդ:

Ո՞վ կը հարկադրէ, ո՞վ կը սպառնայ: Եւ կամ, որո՞ւ հանոյք պատճառել կ՚ուզեն:

— Իսկ այս գրածներդ որո՞ւ համար են, քանի որ մարդիկը հայերէն չեն խօսիր...

ՎԱՀԷ

կառքեր, մեքենաներ, ղեղեր եւն.:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը հաղորդեց թէ թշնամական արարք պիտի համարի, եթէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը թոյլ տայ որ իտալական օդանաւեր սաւառնին եգիպտական հողին վրայ:

⁂ Կ՚ըսուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը թելադրած է կարգադրել որ Իտալիա այն իրաւունքները վայելէ Եթովպիոյ մէջ ինչ որ Անգլիա Եգիպտոսի մէջ ...

...

բազմական պատրաստութիւնները կը շարունակուին անընդհատ եւ Մուսոլինի ինք կը բոցավառէ իր զինուորներուն ոգին, ցնորական յոյսեր ներշնչելով անոնց: Պատերազմի սպառնալիքը հետզհետէ բացայայտ կը դառնայ»:

Սերպեւպուլկար մերձեցումը կը շեշտուի

ՍՕՖԻԱ, 15 յուլիս (Յառաջ).— Պուլկարեւսերպ մերձեցումը օրէ օր աւելի շօշափելի կը դառնայ: Վերջին 5—6 ամսուան ընթացքին, Սօֆիա – Պելկրատ ճամբան անվերջ երթեւեկեցին զանազան միութիւններ, երկչախումբեր, գրագէտներու կամ արուեստագէտներու խումբեր եւայլն: Երկու կառավարութեանց աւելի քան բարեկամական փոխյարաբերութենէն զատ, երկու ժողովուրդները սրտագին, չափազանց ջերմ վերաբերում մը ցոյց կուտան իրարու հանդէպ: Այս մերձեցման զօրավիգ է նաեւ մամուլը:

Երիտասարդական կազմակերպութեանց գումարումը, որ վերջին երեք օրերը տեղի ունեցան Սօֆիայի մէջ, աւելի եւս շեշտեցին սաեղծուած եղբայրական կապը: Բազմահազար «եունաք»ներ հաւաքուեցան, իրենց պաշտօնական տարազներով ու դրօշներով, Սօֆիա: Բազմաթիւ «սօքօլ»ներ եկան նաեւ ...

...

Բուռն պայքար Կաթոլիկներուն դէմ

...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԿԱՐՄԻՐ ՊԻՂԱՏՈՍԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի յունիս 26ի թիւին մէջ տպուած է Ստալինի մէկ զրոյցը, զոր ունեցած է «Պրաւդա» թերթի աշխատակցին հետ՝ 1920 նոյ. 13ին:

Նոյն տարուան աշնան Ստալինը պաշտօնով կը ղրկուի հարաւային Ռուսաստան եւ ապա վերադառնալով Մոսկուա, կը հաղորդէ իր տպաւորութիւնները Կովկասի կացութեան մասին:

«Կովկասի կարեւոր նշանակութիւնը յեղափոխութեան համար, ըսած է Ստալին, որոշւում է ոչ միայն նրանով, որ նա հանդիսանում է հումքի, վառելանիւթի ու պարենամթերքի աղբիւր, այլ եւ Եւրոպայի ու Ասիայի միջեւ, մասնաւորապէս Ռուսաստանի եւ Թիւրքիայի միջեւ իր ունեցած դիրքով եւ տնտեսական ու ռազմական կարեւորագոյն ճանապարհների առկայութեամբ: Այդ բոլորը հաշուի է առնում Անտանտը (Համաձայնական պետութիւնները) որ տիրապետելով այժմ Կ. Պոլսին, Սեւ ծովի այդ բանալուն, կ'ուզէր պահպանել ուղղակի ճանապարհը դէպի արեւելք Անդրկովկասի վրայով: Վերջ ի վերջոյ ո՞վ կը հաստատուի Կովկասում, ո՞վ կ'օգտուի նաւթից եւ դէպի Ասիայի խորքերը տանող կարեւորագոյն ճանապարհներից, յեղափոխութի՞ւնը, թէ Անտանտը — այս է ամբողջ հարցը»:

Ստալինի համար կովկասեան հարց գոյութիւն չունի: Կայ միայն պայքար Ռուսաստանի եւ Դաշնակիցներու (աւելի ճիշդ Անգլիոյ) միջեւ եւ Կովկասն այդ մենամարտի կռուախնձորներէն մէկն է: Եթէ Պոլիսը կը հանդիսանայ Սեւ ծովի բանալին, Կովկասն այն հանգրուանն է, որ կը կազմէ հանգոյցը դէպի Արեւելք տանող ճանապարհներու: Գովելի անկեղծութեամբ Ստալին կը յայտարարէ թէ կովկասեան ժողովուրդներու ազատագրումը չէ, որ կը մղէ Խորհ. Ռուսաստանը յառաջանալ դէպի հարաւ, այլ քարիւղը, պարէնը եւ ռազմական ծրագիրները:

Այդ շրջանին՝ 1920ի աշնանը, դէպքերու ընթացքը կը դասաւորուէր ի վնաս դաշնակիցներու: Վրանգէլի բանակը պարտութեան էր մատնուած, Դաղստանի եւ Տէրէկի շրջանին մէջ խորհրդային վարչաձեւ հաստատուած, Յունաստանի մէջ տապալուած էր Վենիզելոսը, քէմալական շարժումը կը ծաւալէր, իսկ Ազրբէջանն ալ «հասաւ իր անկախութեան եւ կամաւոր դաշինք կնքեց Ռուսաստանի ժողովուրդների հետ: Հազիւ թէ կարիք կայ ապացուցանելու, որ Ազրբէջանին եւ Բագուի նաւթին մեկնուած Անտանտի գիշատիչ ճանկերը միմիայն զզուանք կ'առաջացնեն Ազրբէջանի աշխատաւորների մէջ» ...

Դաշնակիցներուն իբրեւ յենարան Կովկասի մէջ մնացած են Վրաստանը եւ Հայաստանն իրենց «բուրժուական կառավարութիւններով»:

Սակայն, «Վրաստանի տնտեսական ու պարենային կատաստրոֆիկ կացութիւնը մի փաստ է, որն արձանագրում են նոյն իսկ ներկայ Վրաստանի պարագլուխները: Վրաստանը, որը խճճուել է Անտանտի թակարդում եւ այդ պատճառով զրկուել է ինչպէս Բագուի նաւթից, այնպէս էլ Կուբանի հացից, Վրաստանը, որը դարձել է Անգլիայի եւ Ֆրանսայի իմպերիալիստական գործողութիւնների հիմնական պատուանդան եւ այդ պատճառով ժամանակաւոր յարաբերութիւններ է հաստատել Խորհ. Ռուսաստանի հետ, այդ Վրաստանն այժմ ապրում է իր կեանքի վերջին օրերը»:

Իսկ Հայաստանի համար Ստալինը հետեւեալը կը յայտարարէ, ինչպէս հաղորդուած էր կիրակի օրուան «Յառաջ»ով.

— «Դաշնակեան բանակն անկասկած զոհ գնաց Անտանտի պրովոկացիային, որը քըս-քըս արեց նրան Թիւրքիայի վրայ եւ խայտառակօրէն լքեց, որ Թիւրքիան յօշոտի նրան: Հազիւ թէ կարելի է տարակուսել, որ Հայաստանին փրկութեան ոչ մի հնարաւորութիւն չի մնացել, բացի մէկից՝ Խորհ. Ռուսաստանի հետ դաշն կնքելուց: Այդ հանգամանքն անտարակոյս դաս կը հանդիսանայ այն բոլոր ժողովուրդների համար, որոնց բուրժուական կառավարութիւնները չեն դադարում ստորաքարշութիւններ անել Անտանտի առջեւ, ու նախ եւ առաջ Վրաստանի համար»:

Վերջին ամիսներու ընթացքին քանի մը անգամ առիթ ունեցանք գրելու Լէնինի արեւելեան քաղաքականութեան եւ թիւրք-խորհրդային յարաբերութիւններու մասին: Կրկնութիւններ չընելու համար միայն չեշտենք, որ հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի հանդէպ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան առաջին իսկ օրէն Լէնինը եղաւ կատարեալ Մաքիավէլ մը: Ռուս համայնավարներու աննկարագիր, կեղծ ու խարդախ քաղաքականութիւնը անբուժելի հարուած հասցուցին հայկական դատին եւ մեծագոյն չարիք պատճառեցին տառապած հայութեան:

Եթէ փորձենք մէկ ընդհանուր բնորոշում տալ համայնավարներու այդ քաղաքականութեան, հետեւեալ պատկերը կը ստացուի.—

Խորհրդային իշխանութեան արեւելեան քաղաքականութիւնը Հայաստանի կապակցութեամբ՝ մաքիավէլական, համայնավարներու վերաբերմունքը հանդէպ Հայաստանի ինքնորոշման՝ փարիսեցիական, Հայաստանի հանրապետութեան անկման գործին մէջ՝ Պիղատոսի դերով:

Խօսինք օրինակներով.—

1. 1917 մայիսին, Ռուսաստանի Ժամանակաւոր Կառավարութեան օրով, խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ, Լէնինը քննադատելով Միլիւկով-Քէրէնսկիի ազգային քաղաքականութիւնը, կը պահանջէր Հայաստանի ազատագրումը:

Միւս կողմէ, նոյն տարուան սեպտեմբերին գրած յօդուածի մը մէջ, Լէնին կը պահանջէ անմիջապէս հաշտութիւն կնքել եւ կ'առաջադրէ պահպանել Թուրքիոյ սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը:

2. Գալով իշխանութեան գլուխ, 1917 նոյ. 24ին հրատարակած հրովարտակով մը խորհ. կառավարութիւնը ջնջուած կը յայտարարէ ցարական Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրները: Ի մէջ այլոց, հրովարտակին մէջ կը չեշտուի նաեւ հետեւեալը՝ «յայտարարում ենք, որ Թուրքիոյ անդամահատման եւ Հայաստանի անջատման դաշնագիրը ոչնչացուած ու պատռուած է»:

Իսկ 1917 դեկտ. 30ին ուրիշ հրովարտակով մը հայ ժողովուրդին կը տրուի ինքնորոշման իրաւունք՝ մինչեւ բացարձակ անկախութիւն: Սակայն, միաժամանակ կը հրամայեն ռուս զօրքին պարպել Թրքահայաստանի գրաւած վայրերը:

3. Համայնավարներն իրենք զիրենք կը համարին ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման դրօշակիրներ եւ կը յայտարարեն թէ ամէն ազգ ինքը պէտք է տնօրինէ իր ճակատագիրը:

Սակայն, այդ տեսակէտն արգելք չի հանդիսանար, որ խորհ. կառավարութիւնը 1918 մարտ 3ին Բրեստ-Լիտովսկի մէջ Թուրքերու հետ ի հաշիւ Հայաստանի դաշնագիր կնքէ եւ Թուրքիոյ յանձնէ ոչ միայն Թրքահայաստանի վիլայէթները, այլ եւ Կարսն ու Արտահանը:

4. Բագուի հերոսամարտի օրերուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը գործակցի Շահումեանի հետ եւ Բագուի Ազգ. Խորհուրդը բանակցութիւններ կը վարէ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութեան հետ հետեւեալ առաջարկներով,— Կազմակերպել հայկական զօրամասեր, օժտել զանոնք նիւթական միջոցներով ու ռազմամթերքով, ճանչնալ Ազգ. Խորհուրդի իրաւասութիւնը, ի հարկին թոյլ տալ Անգլիացիներու մուտքը Բագու եւ, առհասարակ, օժանդակել Կովկասի ինքնապաշտպանութեան գործին:

Ընդառաջ երթալով Հայերու ցանկութեան, սակայն, Ստալին յանուն Լէնինի կը հեռագրէ Շահումեանին, որ Խորհ. Ռուսաստանի սահմանները պիտի հասնին մինչեւ Գանձակ, Բագուն պէտք է պաշտպանել Թիւրքիայէն, իսկ պարտութեան պարագային այրել նաւթահանքերն ու հեռանալ Բագուէն:

Հակառակ խորհրդային այս խարդախ քաղաքականութեան, ստեղծուեցաւ Հայաստանի հանրապետութիւնը: Սակայն, հերոսական շրջան անցընելով, իր գոյութիւնը պահպանեց միայն երկուքուկէս տարի: Հայաստանի հանրապետութիւնը զոհ գնաց Խորհ. Ռուսաստանի հակահայ քաղաքականութեան:

Ստալինի զրոյցը կը վերաբերի հայկական հանրապետութեան անկման շրջանին: Գարապէքիր փաշայի բանակը գրաւած էր Կարսը եւ Ալէքսանդրապոլը եւ հայկական զօրքը ցոյց կուտար վերջին՝ Ջաջուռի դիմադրութիւնը: Քէմալականներու յարձակումը Հայաստանի վրայ Ստալին կը ներկայացնէ իբրեւ հետեւանք դաշնակիցներու «պրովոկացիայի» եւ իբրեւ թէ հայկական բանակն է նախայարձակը: Ստալին Պիղատոսի նման ձեռքերը կը լուայ եւ Ռուսաստանին կը վերագրէ հայ ժողովրդի փրկչի դերը՝ «Հայաստանին փրկութեան ոչ մի հնարաւորութիւն չի մնացել, բացի մէկից՝ Խ. Ռուսաստանի հետ դաշն կնքելուց»:

Պատմութիւնը սակայն ուրիշ բան կ'ըսէ:

1920 ապրիլին Ազրբէջանի խորհրդայնանալէն առաջ, Հայաստանի կառավարութիւնը Մոսկուա ուղարկեց Լ. Շանթի պատուիրակութիւնը՝ բանակցութիւններ վարելու Ռուսաստանի խորհ. կառավարութեան հետ: Հայկական գլխաւոր պայմանները հետեւեալներն էին.— Խ. Ռուսիան պէտք է ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը ներկայ սահմաններով՝ մէջն առնելով նաեւ Ղարաբաղն ու Գիւլիստանը, սկզբունքով պէտք է ընդունի Թրքահայկական հողերու կցումը Հայաստանին եւ պէտք չէ միջամտէ Հայաստանի ներքին գործերուն:

Չիչերին կ'ընդունի հայկական առաջարկները եւ յունիսի կէսերուն դաշնագիրը պիտի ստորագրուէր: Սակայն, ճիշդ այդ ժամանակ յանկարծ կը փոխուի խորհ. կառավարութեան ընթացքը եւ Մոսկուա ձգձգելով դաշնագրին ստորագրութիւնը, կ'առաջարկէ բանակցութիւններու շարունակութիւնը փոխադրել Երեւան:

Հայերը ակամայ կը համաձայնին, Լ. Շանթի պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ Հայաստան եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին նոյն պատուիրակութեան եւ Խ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Լեգրանի միջեւ Երեւանի մէջ: Հոկտ. 13ին, հայ-թրքական պատերազմէն երեք շաբաթ վերջը, Լեգրան կը ներկայացնէ շարք մը պայմաններ, որոնց շարքին՝ հրաժարիլ Սեւրի դաշնագրէն, թոյլ տալ ռուսական զօրքերուն Հայաստանի վրայով անցնիլ Թիւրքիա՝ միանալու Քէմալի բանակին եւ Հայաստանի ու դրացիներու միջեւ եղած սահմանավէճերը լուծել Խ. Ռուսաստանի միջնորդութեամբ:

Մերժելով Սեւրի վերաբերող կէտը, Հայաստանի կառավարութիւնը որոշ փոփոխութիւններով կ'ընդունի միւս պայմանները: Համաձայնութեան գալէ վերջ Լեգրան կը մեկնի Բագու՝ Մոսկուայի հաւանութիւնն առնելու եւ այլ եւս դաշնագրի մասին խօսք չի լսուիր, մինչեւ որ նոյեմբեր 30ին Լեգրանը վերջնագրով մը կը պահանջէ Հայաստանի խորհրդայնացումը:

Այսպիսով, հակառակ Ստալինի պնդումին, Հայաստանը ոչ միայն խաղալիկ չէր դաշնակիցներու ձեռքին, այլ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէր խորհ. Ռուսաստանի հետ եւ անոր աջակցութեան կը դիմէր: Եւ բնաւ «Դաշնակներու բուրժուական կառավարութեան» մեղքը չէ, որ խորհրդային դիւանագիտութիւնն այս անգամ ալ ցոյց տուաւ իր մաքիավէլական, փարիսեցի եւ պիղատոսեան դէմքը: Մէկ կողմէ Չիչերին կ'ընդունէր Լ. Շանթի առաջարկները, իսկ միւս կողմէ նոյն ժամանակ համաձայնութեան կուգար քէմալականներու հետ եւ կը նախապատրաստէր Գարապէքիրի արշաւանքը:

Ստալինի զրոյցը երեք կարեւոր կէտեր կը պարունակէ: Առաջին այն, որ Ազրբէջան «կամաւոր կերպով խորհրդային վարչաձեւ ընդունեց», երկրորդ, որ Մոսկուան իր արեւելեան քաղաքականութեան մէջ կը յենու Մուսթաֆա Քէմալին վրայ եւ երրորդ, որ «իր վախճանին է մօտենում Սեւրի պայմանագրի շրջանը»:

Յայտնի է, որ զինադադարէն ըսկած, Մոսկուան բանակցութիւններ կը վարէր Թուրքերու հետ՝ անոնց աջակցութիւնն ընդդէմ Անգլիոյ ապահովելու համար: Առանց խտրութիւն դնելու, համայնավարները դաշն կնքեցին թէ ջարդարարներ Թալէաթ, Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաներու եւ թէ Հայաստանի հանրապետութեան նոր թշնամի՝ Քէմալ փաշայի հետ: Այդ ընկերակցութեանը, Թուրքերու տարած աշխատանքի հետեւանքով, միացաւ նաեւ Ազրբէջանը: Բոլորի նպատակը մէկ էր,— իրարու ձեռք սեղմել Հայաստանի հանրապետութեան աւերակներու վրայ: Եւ վերջ ի վերջոյ հասան իրենց նպատակին:

Ստալինը կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափէ ի տես «Հայաստանի աւերման ու յօշոտման քէմալականներու ձեռքով», մոռնալով որ այդ աւերիչ ու արիւնոտ ձեռքը իրենք ուղղեցին դէպի Հայաստան: Ստալինի պիղատոսեան դիմակը պատռելու համար մենք ունինք նոր վկայ մը, Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավար պայ Հիքմէթը, որ այս տարի ապրիլին թրքական յեղափոխութեան դասընթացքին մէջ հետեւեալը յայտնեց.

«Ազգ. Մեծ Ժողովը Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն 20 օր առաջ գումարուած էր: Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շփում ստեղծել ռուս կառավարութեան հետ: Ռուս կառավարութիւնը այս երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ: Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկը, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան» ...

Բոլորովին պարզ է որ եթէ Ստալինի ոճը գործածենք, ոչ թէ «Անտանտը քըս-քըս արեց Դաշնակեան բանակը Թիւրքիոյ վրայ», այլ Ստալին-Լէնինը քըս-քըս ըրին Գարապէքիրի բանակը Հայաստանի վրայ ու իրենք ալ ամէն կերպ օգնեցին, որ Հայաստանը «յօշոտուի ու աւերածութեան ենթարկուի»: Այս մասին ալ բերենք բոլշեւիկ պատմաբան Բորեանի վկայութիւնը, որ անդրադառնալով 1921 հոկտ. 13ի Կարսի դաշնագրին, կը գրէ.

— «Պատմութեան մէջ չտեսնուած այդ ծանր հաշտութիւնը պարտադրուեցաւ այն աշխատաւոր հայ ժողովրդին, որ յաղթելով յեղափոխական պատերազմի մէջ, ամէն միջոց գործադրած է պարտութեան մատնելու Դաշնակցական կառավարութեանը եւ աջակցած է բոլշեւիկեան Թիւրքիայի յաղթանակն ապահովելուն: Հայաստանի աշխատաւոր զանգուածները կը յուսային, թէ «Թիւրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» եւ անոր կառավարութիւնը պատուաւոր եւ եղբայրական հաշտութիւն կը կնքեն Խորհ. Հայաստանի հետ» («Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Միութիւնը» Բ. հատոր, էջ 163):

Հայ աշխատաւոր զանգուածները այդպիսի պատրանքներ չեն տածած Թուրքիոյ հանդէպ: Սակայն կը յուսային որ ռուս աշխատաւոր կառավարութիւնն աւելի ազնիւ ու արդար վերաբերում կ'ունենայ հայ աշխատաւոր զանգուածներուն հանդէպ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

«Հայրենիք»ի աշխատակիցներէն Մ. Վրոյր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով յօդուածի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 42րդ պատգամ. ժողովին գումարման առթիւ.—

Ամէն տեղ, ուր հայկական գաղութներ կան, երկար տարիներ վեր Դաշնակցութիւնը ունեցած է կազմակերպութիւն: Ամերիկան ... գաղութներուն մէջ հնագոյններէն ... ուր Դաշնակցութիւնը անցեալ դա... 90ական թուականներու կէսերէն ... ամուր հիմերը դրած է, որոնց վրա... բարձրացած է ինքը, որ հակառակ ... ջէն ու ձախէն փչող քամիներու եւ ... մեծի փոթորիկներու, կը մնայ մ... ամուր ու անսասան, ինչպէս հաստ... բուն կաղնին դաշտին մէջ կամ ալի... ներէն ծեծուող ժայռի զանգուած ... լայնարձակ ծովուն մէջ:

Ինչպէս բնութեան, նոյնպէս կեան... քի մէջ տեղի չեն ունենար ... ներ: Յառաջդիմութիւնը քայլ ... քայլ զարգացում մըն է: Համե... կազմակերպութիւն մըն էր Դաշնակ... ցութիւնը իր սկզբնաւորութեան մէ... բայց ունենալով առողջ հիմեր, ... ջապատուած ըլլալով գաղափարակ... տարրերէ, մայրենի ժողովուրդին ծ... ռայելը զինքը ոգեւորող միակ խոկ... լը ըլլալով, ան հետզհետէ առաջ... նաց, ծաւալեցաւ եւ դարձաւ Սփիւ... քի կազմակերպութիւն: Եթէ միա... իբր օրինակ վերցնենք Ամերիկան, ... տեսնենք թէ ինչպիսի աճում ունեցա... ան տարիներու ընթացքին:

×

Դաշնակցութեան Ամերիկայի շր... ջանի առաջին Պատգամ. ժողովը գու... մարուած է 1896 դեկտեմբերին՝ Լո... վէլի մէջ: Ընդամէնը այս ժողովը ... նեցած է ինը պատգամաւորներ, ... րոնք ներկայացուցած են Լովէլի, Լ... րէնի, Փրովիտենսի, Նէշուէի, Հէ... վըրհիլի, Հէմընթի, Ֆոլրիվըրի, Լի... եւ Ֆիչպըրկի կոմիտէները: Նիւ Եո... քը, ուր այսօր հարիւրներով ընկեր... ներ ունինք, նիւթապէս անկարող ըլ... լալով, նամակով մը միայն մասնակ... ցած է ժողովին: Ուստըրը նոր կազ... մուած, դեռ չէր ալ վաւերացուած, ժողովին կարենալ մասնակցելու համար:

Այն օրերուն կազմակերպութեան տարեկան եկամուտը ողորմելի գումար մը եղած է: Պատգամաւորներ Լովէլի ժողովին մէջ միայն կ'որոշե... որ այսուհետեւ ամէն ընկեր ամսակա... 25 սէնթ վճարելու է, հոգալու համա... ոչ միայն տեղական, այլեւ շարժ... մըն ալ ընդհանուր կազմակերպակա... ծախքերը: Թերթ չունէինք: Եւ Ամե... րիկայի շրջանի առաջին պատգամ. ժողովը կ'որոշէ պարբերաբար թռուցիկներ հրատարակել: Բայց այսքա... փոքրիկ կազմ եւ ողորմելի, չըսե... համար ծիծաղելի, նիւթական եկամուտ ունեցող կազմակերպութիւն մը կ'որոշէ որ ամէն ընկեր հետամուտ ըլլայ սորվելու զինավարժութիւն, կազմակերպութիւնը եւս ջանայ բոլոր գործող յեղափոխական ուժերը միացնելու եւ երկրին օգնութեան հասնելու:

×

Ասիկա մեր երէկն էր: 1896էն մինչեւ այսօր ինչ ահարկու տագնապներ անցուցինք մէկը միւսի ետեւէն, որքան փոթորիկներ պայթեցան մեր գլ...

ՄԵ՞ՐԿ ՊԱՐԵՑ... ԹԷ ԼՈՒՍՆԻ ՇՈՂ ՀԱԳԱԾ ԷՐ

Նախագահը.— Մենք կը դատենք պատժական օրինագիրքին 330րդ յօդուածով:

Յաջորդ վկան է նշանաւոր նկարիչ Մօրիս Վլամէնք:

— Ես կը վկայեմ իբրեւ արուեստագէտ:

Նախագահը.— Մենք այստեղ հաւաքուած չենք քննելու պարին գեղարուեստական նկարագիրը, այլ ճշդելու թէ Ճօն Ուորնըր մերկ կը պարէ՞ր...

Վլամէնք.— Ինծի համար, գեղանի կնոջ մը մերկութիւնը փառաբանութիւնն է կեանքին, արեւին, կենդանութեան: Այսպէս է եղած ի սկզբանէ:

Նախագահը.— Ուրեմն ձեզ չի՞ գայթակղեցներ մերկութիւնը:

Վլամէնք.— Ամենեւին:

Դատախազը.— Ձեր այդ խոստովանութեան առթիւ ես ալ խոստովանութիւն մը ընեմ,— մերկութիւնը զիս ալ չի գայթակղեցներ: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Վկայութեան կը կանչուին տակաւին գրողներ, նոյնիսկ պարուհիին քարտուղարը, որ կը յայտարարէ.

— Ճօն Ուորնըր կը կրէր ծածկոց մը մոլոշի գոյն, բայց այնքան փակած ու յարմարած մորթին՝ որ գրեթէ դժուար էր զատորոշել ծածկոցը մորթէն:

Պարուհիին ինքնաշարժի մեքենավարը կը վկայէ թէ իր տիրուհին չափազանց պարկեշտ աղջիկ մըն է: Դատարանը որ եւ է ծանր վկայութիւն չի գտներ աղջկան անցեալին մասին: Նախագահը կ'աշխատի ճշդում մը կատարել.

— Մեզ կը հետաքրքրէ միայն մէկ պարագայ: Հրապարակաւ, բազմութեան մը առջեւ մերկանալու պարագան:

Փաստ.— Լա՛ւ, այն ատեն դատեցէք նաեւ բոլոր այն արուեստագիտուհիները, որոնք կը մերկանան եւ անկողին կը մտնեն վօտվիլներու երրորդ արարին մէջ:

Նախ.— Տեսնուած չէ որ անոնք անկողին մտնեն բոլորովին մերկ (Ընդհանուր ծիծաղ):

Փաստ.— Արուեստի հարցերու մէջ ոչ ոք կը նայի մերկութեան:

Նախ.— Ձեր «Պաղատա» զբօսատան վարիչները արուեստագէտներ չեն սակայն, այլ վաճառականներ...:

Վկայութեան կը կանչուի Տիկ. Թիթայնա.

— Շատ պարկեշտ գտայ Ճօն Ուորնըրի պարը: Աւելի պարկեշտ քան բոլոր պարերը, զորս տեսեր եմ ամբողջ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ: Այս առթիւ՝ պարագայ մը: Վերջերս շատ կը գանգատին, որ զբօսաշրջիկներ չեն գար Ֆրանսա: Իբրեւ անխոնջ ճամբորդող մը, թոյլ տուէք բացատրեմ պատճառը: Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ յաճախ կ'ըսուի թէ ձանձրանալի է Փարիզի կեանքը, թէ բարոյական կապանքներ շատ կան այստեղ, թէ Ֆրանսա փոխած է իր դիմագիծը ...

Դատախազը.— Ի՞նչ, կ'ուզէք ըսել թէ Ֆրանսա պէտք է որ մերկ պարուհիի մը դիմագի՞ծն առնէ (Ընդհանուր ծիծաղ), կամ թէ Ճօն Ուորնըր կ'ուզէր Ֆրանսայի տալ իր բուն դիմագի՞ծը (Ընդհանուր ծիծաղ):

Տիկ. Թիթ.— Ոչ անշուշտ ձեր ակնարկած դիմագիծը, այլ սակայն ազատութեան դիմագիծը, որ նուազ անբարոյ է քան այն շարժանկարները, որոնք արտօնուած են այստեղ... (Ծափահարութիւն):

Փաստ.— Կը ցաւիմ՝ տեսնելով որ իմ երկրիս դատարանները կը զբաղին դատով մը որ չի կրնար աւելի ծիծաղելի ըլլալ...

Նախ.— Շատ անգութ կ'արտայայտուիք հանդէպ երկրին կարգապահական իշխանութեան...

Դատախազը.— Իմ մասիս՝ ես խօսք չունիմ (Ընդհ. ծիծաղ):

Փաստ.— Անհուազն երկու հարիւր պարուհիներ տեսած եմ, որոնք կը պարեն մերկանալով՝ առանց գայթակղեցնելու...

Նախ.— Մենք կանչուած ենք դատելու ոչ թէ այդ երկու հարիւր պարուհիները, այլ միայն այս պարուհին..

Փաստ.— Ինծի կը մնայ ցաւիլ ձեր վրայ (Ընդհ. ծիծաղ): Դատարանը աւելի լաւ կ'ընէր, եթէ զբաղէր ուրիշ խնդրով մը (Դադրեալ ծիծաղ):

Նախագահը, այստեղ, «օդը թարմացնելու» համար, դադար մը կուտայ՝ հրամայելով պարպել սրահը:

Քիչ վերջ կը վերսկսի դատավարութիւնը: Հակառակ տաքին, ժողովուրդը խուռներամ կը թափի ներս, չուզելով զրկուիլ դատէ մը, որ կը զուարճացնէր զինք: Փարիզի ժողովուրդը շատ կը սիրէ ծիծաղը եւ սրամտութիւնը:

Խօսքը տրուած է դատախազին, որ կը պարզէ իր տեսակէտները, թէ դէմ չէ մերկութեան, կը բաւէ որ չի գայթակղեցներ: Հարցը սակայն մերկութիւնը չէ, Ճօն Ուորնըր «արուեստի քրմուհի մըն է, որ կը պատարագէ 200 ֆրանքով», ուրեմն նուազ պահանջկոտ քան Սալոմէն:

Պարուհին զարմանքով կը նայի դատախազին: Կարծես ըսել ուզէր.— Ես ի՞նչ ըրի որ...: Մազերը, յարդի գոյն, կը կայծկլտան, քանի գլուխը կը դարձնէ մէկ մը դատախազին, մէկ մը նախագահին:

— Ճիշդ է որ, կը շարունակէ դատախազը, շնորհալի պարուհին հանդերձանք մը ունէր, այնքան թափանցիկ, որքան լուսնին լոյսը, բայց երբեք բաւական գայթակղութիւն չարթնցնելու: Հետեւաբար կը պահանջեմ պատիժ մը, դէթ սկզբունքի համար:

Քիչ յետոյ հարցաքննութիւնը եւ պաշտպանութիւնը «Պաղատա» զբօսատան վարիչին, Ֆլօտէն:

Ֆլօտ.— Ես ոչ պարեցի, ոչ ալ մերկացայ (Ընդհ. ծիծաղ):

Նախ.— Մենք ձեզ կը դատենք իբրեւ մեղսակից եւ մղիչ մերկ պարելու:

Փաստ.— (Ձեռքին մէջ շարժելով պարուհիին ծածկոցը) Ահա ծածկոցը որով պարեց Ճօն Ուորնըր: Ասոր համա՞ր է այսքան աղմուկը: Պարոններ, պարուհին մերկ չէ պարած, ուրեմն երբեք յանցաւոր չէ: Յետոյ, պահանջելու համար որ պարուհիները ծածկեն իրենց մերկութիւնը, պայման չէ որ մենք ալ մեզ ծածկենք ծիծաղելիութեամբ (Ընդհանուր քրքիջ):

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը երաժշտական վարժարան մը բացած է Երեւանի մէջ, երաժշտական ընդունակութիւն ունեցող պատանիներու համար:

Վարժարանը ունի 100 աշակերտ, որոնց 50ը կ'ուսանին դաշնակի, 25ը ջութակի դասարանին մէջ, մնացեալներն ալ նախապատրաստական դասարան կը գտնուին:

խին ։ Հայ ժողովուրդը տեսաւ եւ լաւ եւ աննախընթացօրէն ծանր օրեր ։ Բայց հակառակ այս բոլորին, Դաշնակցութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ, Ամերիկայի մէջ եւս ծաւալեցաւ եւ դարձաւ բառիս իսկական նշանակութեամբ ժողովրդական կազմակերպութիւն ։

Ամերիկայի մէջ այսօր, թերեւս չըկայ քաղաք մը, ուր Դաշնակցութիւնը չունենայ իր կազմակերպութիւնը, ուր գոնէ քանի մը ընկերներ խմբուած չըլլան մեր դրօշակին շուրջ ։ Ահա եւ նորահաս երիտասարդութիւնը, յանձին Ցեղակրօն Ուխտերու, որ կը քալէն հիներու ետեւէն, պատրաստ ամէն վայրկեան իրենց ուսերուն վրայ վերցնելու գործի ամբողջ ծանրութիւնը ։

1896ին թերթ չունէինք, կը մտածէինք ժողովուրդին հետ խօսիլ թռուցիկներով միայն ։ «Հայրենիք»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1899 մայիսին միայն ։ Փոքրածաւալ շաբաթաթերթ մըն էր ան, որ հետզհետէ օրաթերթ դարձաւ ։

Այսօր ունինք նաեւ ամսագիր եւ շաբաթաթերթ, որոնք ս եւ է թերթէ աւելի ունին լայն սպառում ։ Իսկ կուսակցութեան եկամուտը ոչ թէ հարիւրներ է, այլ՝ տասնեակ հազարներ ։

Անթիլիասի դպրեվանքին հանդէսը

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Դպրոցական տարին վերջացաւ ։ Ազգային բոլոր վարժարանները իրարու ետեւէ կը կատարեն իրենց ամավերջի հանդէսները ։ Մենք մօտէն չենք Պէյրութէն մինչեւ Փարիզ այս հանդէսներուն արձագանգ տալու, բայց կ'ուզենք բացառութեան կարգին դասել Լիբանանի այն երկու հաստատութիւնները — ճեմարանն ու դպրեվանքը — որոնք, զուգադիպութեամբ մը բացուեցան նոյն թուականին, հետապնդելով միեւնոյն նպատակը՝ տարբեր ճամբաներով — այն է հայութեան մշակներ, գործիչներ հասցնել, մին կրօնական, միւսը աշխարհիկ, մին պահպանողական, միւսը հայրենասիրական ։

Ճեմարանի մասին գրած ըլլալով, այսօր կ'ուզեմ ամփոփել դպրեվանքի հանդէսը ։

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը այս երկու հաստատութիւններն ալ այս տարի կուտան իրենց անդրանիկ հրջանաւարտները ։

Յունիս 15, շաբաթ եւ կիրակի 16, երկու օր յաջորդաբար տեղի ունեցան հանդիսութիւնները՝ Անթիլիասի մէջ ։ Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ երկու սարկաւագներու (շրջանաւարտներէն) քահանայական օծումը, որոնք յաջորդ օրը, կիրակի արեգայ ձեռնադրուեցան ։

Միշտ նկատեր ենք, որ կրօնական հանդէսներուն կիները մեծամասնութիւն կը կազմեն ։ Այս անգամ, կիրակի, Կաթողիկոսարանին շրջափակը կիներով լեցուած էր ։ Կիներով խճողուեր էին նաեւ նախկին որբանոցին երրորդ հիւղին առջեւ ուր տեղի պիտի ունենար վկայականի բաշխման հանդէսը ։ Շատեր ներս չէին կրնար մտնել որովհետեւ «մասնաւոր» տոմս չունէին ։ Ցոյնաբեկ ժողովուրդը Պէյրութէն մինչեւ Անթիլիաս եկեր է ծախսելով, նեղուելով եւ ահա դուրսը, բակը կը ձգուի, ներս չէին առներ ։ Մինչդեռ ոչ միայն «երեւելիներուն», այլ եւ բոլոր հող գտնուողներուն կրկնապատիկը մարդ կ'առնէր ։ Այդ այն սրահն է ուր երբեմն մինչեւ 1500 տղայ հաւաքուեր է, գիշերներն ալ 500 որբ քնացեր է ...

Սրահը բաւականին լեցուած է ։ Կը յառաջանամ մինչեւ առաջին գիծը՝ աթոռներուն ուր նստեր են Պ. Պ. Տամատեան, Լէյլէկեան (երեսփոխան), Աղբալեան, Մովսէսեան, Տոքթ. Թօփճեան եւ մէկ երկու գրավաճառներ եւ նպարավաճառներ ։ Քիչ վերջ, ժողովուրդին մէջէն անցնելով, առանձին, կուգայ եւ բեմին շարուած աթոռներէն մէկուն վրայ կը բազմի Հալէպի առաջնորդ Սիւրմէեան արք. աջ ու ձախ բարեւներ բաժնելով ։

Եկան միւս վեղարաւորներն ալ առաջնորդութեամբ Սահակ Հայրապետին ։ Ներկայ էր նաեւ Ամերիկեան համալսարանի տնօրէն Տոքթ. Տաճ ։ Բարգէն կաթողիկոս անհանգստութեան պատճառով կը բացակայէր, որով բացումը կատարեց Սարաճեան եպիսկ., իսկ Շահէ արք. խրատական ճառ մը կարդաց 16 շրջանաւարտներուն ։ Կը սպասէինք որ արք.ը իբրեւ վերատեսուչ ներկայացնէր դպրեվանքին հինգ տարուան նիւթական ու բարոյական զեկուցումը ։ Այս մասին ոչ մէկ խօսք, միայն յիշեց թէ Ամերիկայէն Գարակէօզեան, Կիւլպէնկեան, Քիւրքճեան 50.000 տոլար նուիրած են ... յիսուն հազար տոլա՛ր եւ այս միայն երեք հոգի ։ Միւս աղբիւրները եւ ծախքերը ա՛լ մի հարցնէք ։ Իր ճառէն կ'ուզենք ընդգծել հետեւեալ տողերը, թէեւ նորութիւն չէին մեզի համար.— «Մտաւորական չէ այն, որ ծածուկ ու գաղտուկ անկիւնը նստած խէթ աչքերով կը նայի եկեղեցիին եւ անոր պետերուն ... եւ ան ուսուցիչն ու կղերը որոնք որոշ հոսանքի կը հետեւին, երկուքն ալ կը դաւաճանեն» ։

Երրորդ ուղերձը կարդաց Եղիշէ արք. Կարոեան, որմէ ետք խօսքը տրուեցաւ Տոքթ. Տաճին որ պատկերացնելով Հայուն տառապանքը եւ շրջանաւարտներուն ուղղելով խօսքը, յորդորեց որ իրենց նախնիքներուն պէս քաջ հովիւներ դառնան ։

Այս ամէնէն ետք խօսք առաւ ծերունազարդ Հայրապետը ու բառ առ բառ ըսաւ.— «Բարի արարէք յաւէտեալ սիրով, բարիք գործեցէք ուր որ ալ ըլլաք, որու որ հանդիպիք ։ Դրօշակ չունենաք ոչ կարմիր, ոչ եռագոյն, այլ սեւ լաթ մը զոր Պօղոս առաքեալ պարծանքով պիտի կրէր» ։

Այսքան ...

Նոյն հայրապետը սակայն, նոր տարուան սեմին, երբ դպրեվանքին սաները իրեն աջհամբոյրի այցելեր էին, ըսած էր.

— «Ուր որ երթաք, ուր որ գտնուիք, մի մոռնաք որ դուք Հայ էք ։ Հայ մնացէք եւ մի ըլլաք անոնց պէս որոնք իրենց ազգային դրօշակը կը կոխկրտեն, մի նմանիք անոնց որոնք կ'անպատուեն ձեր դրօշակը, որովհետեւ ան ձեր պատիւն է եւ իրական խորհրդանիշը ազգասիրական զգացումներուն ։ Սիրեցէք ձեր ազգը, ձեր եկեղեցին եւ ձեր մայրենի լեզուն» ։

Ի՞նչպէս հաշտեցնենք այս երկու հակասական գաղափարները ։ Ծերութի՞ւն թէ դրդում ։

Երկրակցութիւնը կը թողում ընթերցողներուն ։

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՏԱՐԱՍԽԱԼ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ»

Այս խորագրին տակ, երգիծական տոմս մը գրած է Լեօ – Կամսար («Խորհ. Հայաստան», 30 յունիս) .—

Ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ ։

Եթէ ձեր պլուզի գօտին սխալ կոճկած ըլլաք, կը քակէք եւ կ'ուղղէ՞ք թէ ոչ ։

Եթէ ձեզի Գասպար կանչեն, կը դառնա՞ք «ներողութիւն, անունս Վասակ է» ։

Կամ, յարգելի տիկիններ, ինչո՞ւ մինակ մնալուն պէս կը հանէք ձեր պայուսակի հայելին, կ'ուղղէք սխալ մազերնիդ ու յօնքերնիդ ։

Չեմ պախարակեր, գիտէ՞ք, Օրէնքըն այդ կը պահանջէ ։ Սխալը պէտք է ուղղել ։

Միայն ես կ'ուզէի, որ այդ օրէնքը հայերէն լեզուի վրայ նոյնպէս տարածուէր եւ խանութներու կամ այրանքի ցուցանակները գրուէին շիտակ ։

Դուն իրաւունք ունի՞ս մօրուքդ գէշ կտրելուն համար բարկանալ այն սափրիչին վրայ, որ իր խանութին վրայ «վարսաւեր» է գրած ։

Իսկ սափրիչներուն 90 տոկոսը «վարսաւեր» է ։ Այսինքն մազերը աւերող ։

Ենթադրենք, կտոր մը կերպաս ունիմ, ի՞նչպէս գլխարկ կարողին կարելու տանիմ, երբ իր խանութի ցուցանակին վրայ «գլխարկ»ը Քով գրած է ։

Անուան մէջ երկու սխալ գործող մը էութեան մէջ մէկ սխալ չի՞ գործեր ։

Կը գործէ անշուշտ ։

Ես ի՞նչ սրտով մտնեմ այն խանութը գնում կատարելու, երբ ինծմէ «կը խնդրուի կառք պահպանել» (կ'ուզէ կարգ ըսել) ։

Հինգ րուբլինոց ժամացոյց մը գնելու համար խանութէն, պէտք է կառապա՞ն ըլլամ, ի՞նչ է ։

Այս դեռ բաւական չէ ։ Դեռ «յաջախորդ» ալ պիտի ըլլամ ։ Ըսէք խնդրեմ, այսքան տառասխալով ծախուած ժամացոյց մը կրնա՞յ ճիշդ ցոյց տալ ժամերը ։

Ըսենք թէ կոլեկտիվի անդամ եմ ։ Կրնա՞մ ժողովի «հրաւէրն» ընդունիլ, երբ այդ ժողովէն վերջ «մաքերու փոխանակութիւն» տեղի պիտի ունենայ ։

Ինչքան ալ ուշադիր համբերելու ըլլաս, կրնա՞ս իմանալ դրամիդ ճիշդ քանակն այն գանձատան առջեւ, ուր գրուած է «Նախքան հեռանալը դրամն ստուգել» ։

Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ խանութներու ցուցանակները ընդհանրական դասագիրքեր են լեզու սորվողներուն համար ։

Տարբերութիւնը դպրոցներու դասագիրքերէն այն է միայն, որ Պետական Հրատարակչականը հեղինակի իրաւունք չի վճարեր խանութի աշխատաւորներուն, թէեւ բոլորն ալ իրաւունք ունին պահանջելու ։

Օտարականները ցուցանակով կը սորվին նոր լեզուն ։

Եւ կը յիշէ՞ք, ժամանակ մը «կոյշի անգրագիտութիւնը» աղաղակներուն վրայ անգրագիտութիւնն իրօք որ կորսուեցաւ ։

Դուն մի ըսեր թէ գացեր էր խանութներուն ճակատները տեղ գրուելու ։

Ծիրդ ինչպէս ղոնապանները փողոցի փոշին կը հանեն անցորդին գլխուն կը նստեցնեն ։

Եւ իրօք պահուըտելու ամէնէն յարմար վայրը մարդուս աչքն է ։

«Աչք մտած» գործակատարը ինչ որ ընէ, խանութին վարիչը չի տեսներ ։

Արդ, ժամանակը չէ՞ արդեօք անգրագիտութիւնը հոնկէ ալ վտարելու ։ Այո՛, ժամանակն է ։

ԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Քաղաքակրթութեան թանգարանի վերակազմութեան հետ Երեւանի մէջ հիմը դրուեցաւ նաեւ գրական թանգարանի մը, որուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ հաւաքել եւ կեդրոնացնել հայ գրականութեան վերաբերեալ դիւանաթուղթերը եւ զանազան նիւթեր, ցուցադրել եւ ուսումնասիրել բոլորը ։ Երբ դեռ գրական թանգարանը քաղաքակրթութեան թանգարանի բաժին մըն էր միայն, այնտեղ կուտակուած էին արդէն մեծ քանակութեամբ նիւթեր ։ Հաւաքման այդ աշխատանքը կը շարունակուի ներկայիս ։ Վերջերս թանգարանը ձեռք ձգեց Մելիք Ազամալեաններու դիւանաթուղթերուն մնացորդները, որոնց մէջէն երեւան ելաւ Խ. Աբովեանի մէկ տետրակը, տակաւին անտիպ եւ անծանօթ երկու ոտանաւորներու հետ ։

Թանգարանը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ ուսումնասիրական աշխատանքներու եւ գրական փաստաթուղթերու հրատարակութեան վրայ, — այդ մասին շատ քիչ բան կատարուած է մինչեւ այժմ Հայաստանի մէջ ։ Մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ նաեւ ցուցադրութեան վրայ, գրականութիւնը եւ պատմութիւնը ծանօթացնելու համար ժողովուրդին ։ Ցուցադրութիւնը պիտի կատարուի մեթոտիկ եւ գեղարուեստական ձեւով ։ Գրական թանգարանը կից է գրականութեան եւ պատմութեան ուսումնարանին, այսպէս ուժ տալով անոր աշխատանքներուն ։

Թանգարանը տեղ գրաւած է Մշակոյթի Տան երկրորդ յարկը, ընդամէնը երկու սենեակ, ինչ որ փոքր է ։ Անհրաժեշտ է սեփական շէնք մը հիմնել ։

ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆԸ

Անդրկովկասի մէջ երկուք են բարձր լեռնային երկրա – բնագիտական կայանները, մէկը Կազբեկի վրայ, միւսը Արագածի վրայ ։

Արագածի երկրաբնագիտական կայանը կը կատարէ օդերեւութաբանական ուսումնասիրութիւններ եւ կը քննէ մթնոլորտային բարձր գօտիներու կլիմայական պայմանները, կուտայ եղանակին նախագուշակութիւնը ։

Կայանը կը գտնուի Արագած լերան 3.250 մեթր բարձրութեան վրայ, ունի 2 դիտարան, մէկը կայանէն բարձր՝ 3800 մեթրի վրայ, միւսը աւելի վար՝ 2.800 մեթրի վրայ ։

Արագածի լեռնային կայանին կարեւորութիւնը մեծ է գիտական տեսակէտով ։ Այս կայանին շնորհիւ կարելի է պարզել ջրաբաշխութեան կապուած բազմաթիւ խնդիրներ, ինչպէս նաեւ ձիւնհալքէն յառաջացող հեղեղներու հարցը եւն. ։ Կարեւոր է նաեւ անձրեւի, քարեխառնութեան փոփոխութեան ուսումնասիրութիւնը ըստ բարձրութեան ։ Օդագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար ջրածինը կը պակսի, ուստի տեղւոյն վրայ ջրածին պատրաստելու յատուկ գործիքներ պիտի հայթայթուին ։

Այս տարի օդերեւութաբանական դասընթացքներ պիտի կազմակերպուին ․

ԴԻՒԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայէն Մուշեղ Ագայեան Երեւան ղրկած է Մոսկուայի հայկական երաժշտութեան դիւանը, որու մէջ կան արժէքաւոր երաժշտական տեսաբանական անտիպ յօդուածներ եւ այլ ձեռագիրներ (երաժշտական ստեղծագործութիւններ) ։ Ատոնց մէջ Կոմիտասի Լօօն, Սպենդիարեանի, Մ. Միրզոյեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ցարօ Ստեփանեանի, Կարօ Զաքարեանի, Արամ Խաչատրեանի, Եղիշէ Բաղդասարեանի, Կարա – Մուրզայի եւ ուրիշներու կարգ մը գործերը, ինչպէս նաեւ երաժիշտ Սարգիս Մուրատեանի Շունն ու կատուն, Ազատ Մանուկեանի Զարի վերջը մանկական օփերաները ։ Երաժիշտներու միութիւնը կ'աշխատի դասաւորել այս նիւթերը եւ որոշ մասեր յանձնել տպագրութեան ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Ուիլեըմ Սարոյեան Ամերիկացի հայ երիտասարդ գրողը, որմէ թարգմանութիւններ տուինք, ներկայիս կը գտնուի Երեւան ։

ՍՄՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀԵՆ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, տխրահռչակ Դուրեանի՝ Յանձնախումբի հրաժարականին առթիւ (10 յուլիս) ․

— «Սքեմակիր չարագործի խորհրդաւոր սպանութեան յաջորդող շաբաթներուն, բոլորովին «անակնկալաբար», խստօրէն գաղտնի ժողովի մը մէջ եւ գաղտնի պայմաններու տակ, մասնակցութեամբը գաղտնի խորհրդականներու, ընտրուեցաւ գաղտնի մարմին մը, «Դուրֆրնտ» անունով ։ Այս մարմինը, զինուած նիւթական գաղտնի միջոցներով, անցաւ իր գաղտնի գործունէութեան եւ մնաց գաղտնի մինչեւ իր հրաժարականի օրը, մինչեւ այսօր ։

Պահ մը ենթադրենք, թէ սկզբնական շրջանին, երբ տակաւին աւարտած չէր չարագործի դատը, կարիք կար գաղտնի մնալու ։ Այս վերապահութիւնը կ'ընենք հիմ առնելով «Դուրֆրնտ»ի յայտարարութիւնը իր կատարած դերի մասին, — աջակցիլ ոստիկանութեան եւ դատարանին ։ Գիտենք, որ ոստիկանական լրատուները — մատնիչ եւ լրտես — յաճախ գաղտնի կը մնան՝ յաջողապէս իրենց վստահուած բա՛րձր եւ առաքինի՛ գործերը կատարելու համար ։ Բայց «Դուրֆրնտ»ը բոլոր պայմաններու տակ ամբողջովին ոստիկանական ատեան չէ, այլ հանրային մարմին մը՝ լրտեսական որոշ պարտաւորութիւններով ։ «Դուրֆրնտ»ի այս կոչումի մասին «Պայքար» կը խօսի հիացումո՛վ եւ խանդավառութեա՛մբ. «կուսակցութեան» պաշտօնական բերանը կը յայտարարէ, որ «արդարութիւն»ը չարագործի դատին մէջ յաղթանակած է միմիայն «Դուրֆրնտ»ի ընծայաբերած ազգանուէր աջակցութեանը շնորհիւ ոստիկանութեան եւ դատարանին ։ «Պայքար» ամէնէն վսեմ ածականները կը շռայլէ Յանձնախումբի հասցէին՝ մեծմէ երախտագիտութիւն, յարգանք եւ սէր ակնկալելով անոր հանդէպ ։

Բայց տարօրինակն այն է, որ «Պայքար» վերստին գաղտնի կը պահէ ո՛չ միայն «Դուրֆրնտ»ի կատարած գործերը, ոչ միայն անոր վատնած գումարները (որմէ ի՛նչ առած եւ ո՛ւր ծախսած է), այլ եւ անոր կազմը ։

Եւ այսպէս, խորհրդաւոր մարմին մը, որուն դերը այնքան նշանակալից եղաւ չարագործի դատին մէջ, գաղտնի ծնաւ, գաղտնի ապրեցաւ եւ գաղտնի մեռաւ ...

Անհնար է հաշտուիլ մեր ցեղի ապահովութեան եւ բարոյականին դէմ նիւթուած այս ոճիրին հետ ։

Ինը արդարներու պաշտպանութեան գործին մէջ անուն առ անուն յայտնի է, թէ ո՛վ եւ ի՛նչ ըրաւ, ո՛վ եւ ի՛նչ զոհեց, ո՛վ, ո՛ւր եւ ի՛նչ ցուցմունք տուաւ ։

Ու նկատեցէք, Դաշնակցութիւնը այս ամէնը կ'ընէր հրապարակով, երբ սպանութիւնը իրեն կը վերագրուէր. մինչ «Դուրֆրնտ»ը գաղտնի մնաց մինչեւ վերջ՝ երբ դատական եւ ոստիկանական ատեաններէն եւ ոչ մէկը իրեն եւ ոչ մէկ մեղք կը վերագրէր ։

«Մեղաւոր»ը հրապարակի վրայ է, մինչ «անմեղ»ը՝ անթափանց վարագոյրի տակ ։

Անհնար է այս նենգ խաղերուն հանդուրժել ։

«Դուրփրնտ»ը իր լրիւ կազմով հրապարակ պէտք է գայ եւ իր գործի լրիւ հաշիւը ներկայացնէ հայ ժողովուրդին ։

Այսքանը պէտք է որ ըլլայ» ։

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱՌԵՆ...

Պոլսոյ Թրքուհիները միթինկ մը գումարեցին յուլիս 13ին, Թաքսիմի հրապարակը ։ Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան ։

Սուլտանական Միութեան կնոջական ճիւղի նախագահ Հագգիէ Խմին Գուրալ ըսաւ. «Մեր այսօրուան հաւաքոյթին նպատակն է, անգամ մըն ալ մեր գոյութիւնը ցուցնել աշխարհի ։ Մենք կիներս առաջին գիծին վրայ պիտի գտնուինք օդային վտանգին դիմաց ։ Չենք կրնար մեր մեծցուցած եւ մեծցնելիք զաւակները, ինչպէս նաեւ մեզ մեծցուցած մեր ծնողները եւ այս հողը անպաշտպան թողուլ սաւառնակներու յարձակման առջեւ ։ Էյ Սթանպուլի քաջ եւ կորովի պայմաններ, կոչ կ'ուղղեմ ձեր բարձր գիտակցութեան ։ Մենք չպիտի քաշուինք մեզի ինկած պարտականութենէն եւ չընունելիք սաւառնակներուն մէջ պիտի ունենանք նաեւ Սթամպուլի կիներուն սաւառնակը» ։

Յետոյ խօսեցաւ բանաստեղծուհի Մէյիհա Ամնի Սէօզէն, ի մէջ այլոց ըսելով. «Երբ մենք ազգին լուսն մնջիկ կ'աշխատինք, չենք կրնար թոյլ տալ որ դեւ մը մեր վրայ յարձակի եւ մեզ կտոր կտոր ընէ, մեր արեան վերջին կաթիլը խմելու համար ։ Մենք զաւակներն ենք ազգի մը որ գիտէ ապրիլ առանց լոյս վառելու, առանց խը–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՂԻ ՁԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

Սիրելի ընթերցող, այս կոմային միայն ուսելուն եղանակը ախորժակդ հրգրգռե՞ց, չէ՞, շիտակը խոստովանէ, եթէ օր մը հայրենիք երթանք, կը շինենք ու կը ճաշակենք ։ Անո՛ւշ ... Խչօն կոմայի պապ էր, «կոմայ, կոմայ» կ'ըսէր ու կը դառնար ։

Հաճոյքը իր հովը փչած է Խչօյին ներսը, կ'երգէ ուրախ, կը կատակէ կնկան հետ, պահանջկոտ է, կ'ուզէ որ իր կինն ալ իրեն նման չարքաշ ըլլայ ։

Աղջի խուզխս Նզօ (Նազլի)
Ալվա զարուն է
Կանչունակ զարուն
Ես դուրպան ըլիմ
Սրվ, լաւ օրերուն,
Տէ՛ լաւ նազիր տավրուն,
Ա՛յ հոգիս խո՛ւզխս
Հերիք օլըրտխս (պտտիլ)
Տավրընուն խոտ տուր,
Ծրարս հաց լեցուր
Ապուրս տաքցուր
Ջարոխս բեր հագցուր
Որ դաշտը երթամ
Ցանքը հողին տամ ։

Այլ եւս դաղար չունի դաշտի մարդ Խչօն ։ Իր չութին չպուղին ետեւէն է, մինչեւ իսկ «խոնճան» քակելու ժամանակ չունի, իր կինը Նզօն իրեն պէս գործէ վախցող չէ, քարը սեղմէ ջուր կը հանէ, հերիք է որ ամպ ու արեւ ու փոթորիկ անցեր ու գոռացեր են գլխուն վրայ ։ Առտուն կանուխ դուրս կը նետէ ինքզինքը անկողնէն, գոմէշները լագցնելու կը տանի վերի աղբիւրը, կենդանիները ջրել եւ լոգցնելէ վերջ տուն կը դառնայ որ դեռ գեղին կարիճները քուն կը քաշեն ։ Աղբիւրէն վերադարձին երբեմն ծուհար հաչուկը կը տեսնէ որ թրքըխօսը փորող աքաղաղները եւ հաւերը կը կանչէ երկար բարակ ճուճուներով,— խե՛ղճ պառաւ, հաւերն իսկ անհնազանդ են ու չեն անսար քու մարած ձայնիդ ։ Կ մօտենայ թրքըխօսին ու կը սկսի ներս քշել չարաճճիները ։

×

Կէնտուրախ եւ արեւոտ օրերէն վերջ կան նաեւ տաղտկալի օրեր գարնան եղանակին մէջ ։ Արեւ է ամէն կողմ, լեռներ ու դաշտեր արեւով կը հպարտանան եւ անով կ'օռոգուին եւ ահա անձրեւը որ կը սկսի բարակ մաղուիլ, դժգոհութիւն չկայ, բարի է անձրեւը երբ կամաց կամաց թօնթընայ, քըքուր քըքուր մաղուի, իսկ սաստկանալու պարագային գեղացին կը վհատի, ամէն ինչի համար անէծք ունի մասնաւոր, անձրեւ կամ կարկուտի բարկութիւնը մեղմացնելու համար նահապետական բարի սովորութիւն մը ունին որ ժառանգական է, այն է որ անձրեւի կամ կարկուտի սասկալի տեղալու պարագային խաչ երկաթ կոչուած երկաթի կտոր մը կը նետեն դետին, ու բնութիւնը երկաթէն վախնալով կարծես՝ կը մեղմացնէ իր անսանձ ընթացքը ։ Ու այսպէս արեւ բարի օր մը Մանուշենց Աւետօն գեղին ջաղացպանը՝ դէպի ջաղացք կը շտկուի, առանց գլխուն հնամաշ տոպրակ մը առնելու, սոսկալի անձրեւ մը կը սկսի մաղուիլ, երկինքը բարկութեան սաւան հագած երկրի մարդոց ջուր կը ղրկէ, անէծք լսելու համար ։ Խեղճ ջաղացպանը կը թրջի, չի յանդգնիր վերի ջաղացքները այցելել, հապա չիփ շիտակ վարի ջաղացքը կը անկուի ։

ԱՒԵՏՕՆ ԵՒ ՋԱՂԱՑՔԸ

Կանաչութիւնով սանդղազարդուած բլրակի մը կողին կը նստի գիւղը, ծառերու կատարները կը շքաւորեն տնակները, տանիքներու տափարակութիւնը խոշոր կալի մը ձեւը կուտան հեռուէն դիտողին, արեւը բլրակին ծայրէն կանաչազարդ ճառագայթները կը նետէ ազուորիկ բուխերիկներուն վրայ, հոսուն ջուրին պէս կը յառաջանայ ու կ'արեւաւորէ ամէն դի, բնութիւնը հիասքանչ եւ ծիծաղկոտ տեսարան կը ցուցադրէ առաւօտեան զով ժամուն ։ Երկինք ու աշխարհ խելայեղօրէն արբեցած այս անուշաբոյր պահէն իրար գգուելու կ'ելլեն կարծես հեթանոսական զարու աստուածներու նման ։

Հայրենի երկիր, անուշ բնաշխարհ, բնութեան գեղեցկութեան օրրան գիւղն իմ սիրելի, խաղաղօրէն թաղած այդ բլրակչին ուրախութեան արցունք կուլայ, իր մինակութեան մէջ ։ Պարթեւ հասակով Աւետոյին ջաղացքը կը գտնուի անմիջապէս գիւղէն վար՝ բարտիներով եւ փշատիներով հրջապատուած դաշտավայրի ընտրոտը եւ մշտահոս գետի մը լայնկեկ ափին խոշոր թումբի կուշտին ։ Նունուշիկ տնակ մը գիւղի կեանքէն քէնոտած եկած նստած է այս թմբին վրայ, չորս կողմը կանաչութիւն, կեանք ու երազ, մարդ ու աշխարհ տնակին մօտ եւ հեռու, քիչ մը վար ջուրը գարնան բարկութենէն արագ եւ ուռճացած կը փշրտայ ու տնակը իր մինակութեան մէջ աներկիւղ երկինքի տակ կը սպասէ իր տէրոջ եւ յաճախորդի ։ Իսկ վերը խիտ ծառերու կամար սաուերներու լայնանիստ տարածութեան մէջ ազքատիկ ջաղացքը հպարտօրէն կ'ապրի անդորրութեան մէջ ։

Ջաղացքին ձախ կողմը նեղլիկ ճամբայ մը կը տանի կանանչ ամպերով բեռնաւորուած թթենի ծառերու հոյլ եւ անվերջանալի շարքին, զառիվեր է ու ուղին գրեթէ անանցանելի, իսկ աջ կողմը գիւղին ժամուն բակէն վար մինակուկ ու մելամաղձոտ ճամբ աղբիւրն է, նիհար վազքով ։ Խեղճ ու լալկան տպաւորութիւն մը կը թողու դիտողին վրայ, զորտերը աչքը հանած են, իսկ անոնց բուրդերը վազքը կ'ընդհատեն ։ Խեղճ աղբրակ վիրաւոր ճնճղուկի նման կը կաղայ, կ'ոստոստէ ու կ'իյնայ իր գլխուն վրայ ։ Քիչ մը հեռու ճամբին ճամբուն մըրայ թուզի ծառեր, որոնք կը շքաւորեն եղնարօտները եւ հօտաղները ։

Զհեռանամ ոչ Աւետոյէն եւ ոչ ալ աչքին լոյսին չափ իրեն սիրելի դարձած ջաղացքէն ։ Հեղ մըն ալ եթէ ըսեմ «խաչին լօսը կաթի մեր ջաղջըպան Աւետոյի գերեզմանին վրայ», մեղք գործած չեմ ըլլար ...

Ջաղացքը իր քոստ կառուցուածքով համեստ է, ունի տախտակէ դուռ մը կղպանք – բանալիով, ցուիքները փետրաթափ կ'երեւին, վերը քանի մը մեթր խորութիւն ունեցող ջրամբարը նիհար կազմով կոթնած է մէկ երկու գիրկ ջուր հոսող առուին ։ Ջուրը սանձարձակ կը վազէ Փշրտալէն վերի ծառերուն արմատները ճերմկցնելով, իսկ վարէն ցան ու ցրիւ դուրս կը փախի, անիւի բարկութենէն ծեծուած ։

Ջաղացքին ներսը աղալու համար բերուած պարկեր իրարու վրայ դիզուած քարին տակէն սկամայ անցնելու մտահոգութեամբ առիքը կը համբուրեն, պարկերուն մօտ վառարան մը, պզտիկ ծխնելոյզով որ երբեմն ալ արեւ կը գողնայ ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(5)

Յեղափոխական խռովութիւններ Իրանի մէջ

Խռովութիւններ ծագած են Մէշէտի մէջ (Իրան), իբրեւ հետեւանք եւրոպական տարազի գործածութեան։ Իրանի հեռագրական գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ յուլիս 11ին շէյխ Պահլուլ ամբոխը հաւաքեց քարոզ տալու պատրուակով, բայց քննադատեց նոր գլխարկի եւ հագուստի գործածութիւնը։ Ոստիկանութիւնը չյաջողելով խօսք հասկցնել, որոշեց բազմութիւնը ցրուել։ Այս առթիւ հարուածներ փոխանակուեցան եւ քանի մը հոգի սպաննուեցան, ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան։ Զօրքը միջամտելով, կարգ մը խռովարարներ ձերբակալուեցան, իսկ շէյխը փախաւ։

Արգիլուած է Հրեայ տիրել

Սաքսոնիոյ մէջ ձերբակալուեցան 14 կիներ եւ երիտասարդ մը, որոնք «անպատուաբեր» յարաբերութիւններ ունեցած էին Հրեաներու հետ։ Այս դէպքը հանրութեան հաղորդուեցաւ պաշտօնական զեկոյցով մը։ Ամբաստանեալ Հրեաներէն անոնք որ օտարահպատակ են, արտաքսուեցան, իսկ միւսները կեդրոնացման բանակատեղի փոխադրուեցան։

⁂ Պրէսլաւի մէջ ալ եօթ աղջիկներ ձերբակալուեցան, Հրեաներու հետ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալով։

⁂ Գերման գրողներու ընկերակցութեան նախագահը կը ծանուցանէ թէ 1627 հրէածին Գերմանացիներ բոնի հրաժարած են, կորսնցնելով ապրուստի ամէն միջոց։ Կ'ըսուի թէ 1500 նոր դիմումներ մերժուած են, թեկնածուները զուտ արիական համարուած չըլլալով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50 ՖՐԱՆՔ տուգանքի դատապարտուեցաւ Օր. Ճօն Ուորնըր, ամերիկացի պարուհին, որուն պատմութիւնը կարդացիք երկրորդ էջին մէջ։ Զբօսատան տնօրէնն ալ 500 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ, ազդարարութեան մէջ ճշգած չըլլալով ներկայացուելիք տեսարանին բովանդակութիւնը...

ԿՈՄԻՆՏԷՐՆԻ (Գ. Միջազգային) 7րդ համագումարը, որ քանի մը անգամ յետաձգուեցաւ, կը բացուի քանի մը օրէն։ Ֆրանսայէն պիտի մասնակցին քսան պատգամաւորներ։ Կ'ըսուի թէ 400 պատուիրակներ պիտի մասնակցին 59 տարբեր երկիրներէ։ Շատերը Մոսկուա հասած են արդէն։

37 ԿԻՆ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ յաջողութեամբ անցուցին իրենց արհեստագիտական քննութիւնները իբրեւ զինուորական օդաչու եւ շուտով պիտի ընդունուին Խ. Միութեան զինուորական օդագնացութեան մէջ։

ՍՕՖԻԱՅԷՆ պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրը թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Պօրիս Թագաւորին դէմ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օրուան Մարսէյլ – Նիմ — Մօնփէլիէ (168 քիլոմեթր) հանգրուանին մրցումը տեղի ունեցաւ շատ հետաքրքրական պայմաններու մէջ, որովհետեւ բաժնուած էր երկու մասի, առաջինը՝ Մարսէյլ — Նիմ (112 քիլոմեթր) մեկնում խմբովին, իսկ երկրորդը՝ Նիմ — Մօնփէլիէ (56 քիլոմեթր) ժամական հաշուով։ Առաջին հանգրուանին մրցումը շահեցաւ 1935ի Իտալիոյ Շրջանին յաղթականը՝ Վասքօ Պէրկամաշի, որ առկէց առաջ գլուխէն ծանր – բարպէս վիրաւորուած ըլլալով, շատերը կը կարծէին թէ պիտի լքէ մրցումը։

Բայց ճիշդ հակառակը պատահեցաւ եւ այս հանգրուանին տարաւ այնպիսի ջախջախիչ յաղթանակ մը որ զարմանքի մատնեց ամբողջ մարզասէրները։ Պէրկամաշի երեք վայրկեան առաջ հասած էր որոշուած վայրը, 112 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ 9 վայրկեան 16 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 959)։ Երկրորդ հանդիսացաւ Պելճիքացի Վէյլիքսէն Ֆէրվաէք։

Իսկ երկրորդ մրցումը Նիմ — Մօնփէլիէ (56 քիլոմեթր) շահեցաւ Ֆրանսայի 1935 ախոյեան եւ համաշխարհային նախկին ախոյեան Ժօրժ Սփէշէր, այս հեռաւորութիւնը կտրելով 1 ժամ 16 վայրկեան 4 երկվայրկեանէն (ժամական 44 քիլոմեթր 171)։

Երէկ, ուրբաթ, պիտի կտրէին Մօնփէլիէ — Նարպօն — Փէրփինեան (166 քիլոմեթր)։ Այս հանգրուանին մրցումն ալ բաժնուած է երկու մասի։

Իսկ այսօր Շաբաթ կը սկսի Պիրէնեան լեռներու մրցումը, Փէրփինեան — Լուչօն (320 քիլոմեթր), որ մահու եւ կենաց խնդիր մըն է մրցորդներուն համար։ Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբի ընկերները ժողի կը հրաւիրուին 20 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 7.30ին Շալամոնի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 9ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

մելու եւ առանց ուտելու. բայց անօթի, ծարաւ եւ մերկ եղած ատենն ալ յարգանքով կ'ողջունէ իր դրօշը։

Օղային վտանգի առջեւ կը գտնուինք եւ մեր պարտականութիւնն է հիմակուընէ պատրաստուիլ։ Այս պարտականութիւնը կը վերաբերի այս հողին վրայ ապրող բոլոր անձերուն եւ Ծօրճիատիսը չի զատեր Ահմէտէն, ոչ ալ Խախամեանը Մօրիսէն։ Ռումբերը Թուրք հողին վրայ պիտի նետուին եւ Թուրք հայրենակիցներ պիտի մեռցնեն։ Չեմ կրնար երեւակայել մէկ հատիկ հայրենակից որ խուսափի իր պարտականութենէն։ Եթէ կան այդպիսիներ, եթէ կան մարդիկ որ իրենց դրամը պիտի պահեն արկղերու մէջ, անոնք այս հայրենիքի հարազատ զաւակները չեն, անոնք մեր բուն թշնամիներն են»։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 Յուլիս, շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին մանկապարտէզի սրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ - անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Մարգրիտ Պատարճիկեանի եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ ազգականին՝ Բարսեղ Պատարճիկեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը յատկացնէ չքաւորներու։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսնե – րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ պարգեւաբաշխութե – նէն շահած են հետեւեալ թիւերը։ Պարգեւները ստանալու համար պէտք է դիմել Կ. Կոմիտէին տեղական մարմինի խողովակով, ղրկելով շահող տոմսը, եւ հաղորդել նաեւ շահողին անունը մականունը եւ հասցէն։

1323, 551, 1649, 312, 829, 2431, 405, 1708, 2134, 1081, 1316, 514, 109, 2798, 2732, 1242, 2788, 1231, 2653, 1253, 1534, 2410։

« Հայ Յ. Դ. Պատմութիւն » Մ. Վարանդեանի գիրքը կը շահին հետեւեալ թիւերը.— 1950, 1738, 1704, 510, 701, 2130, 646, 1065, 634, եւ 1414։

« Հայաստանի Հանրապետութիւն » Ս. Վրացեանի՝ թիւ 2241, « Նահատակ Գրողներու մատենաշար (9 գիրք)՝ 2697, 753։ « Յառաջ » օրաթերթ (մէկ տարեկան)՝ 2348, «Հայրենիք» ամսագիր (մէկ տարեկան)՝ 771։ « Վէմ » երկամսեայ հանդէս (մէկ տարեկան)՝ 2772։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 21 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

PALAIS du BOIS de BOULOGNEի ՄԷՋ

(Route de Madrid)

Հաղորդակցութիւն.— Porte Maillotէն առնել Jardin d'Aclimatationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին դրան անմիջապէս քովը։

Փօրթ Մայեօէն կ'առաջնորդուին հայ արիները ժամը 3էն սկսեալ

ՅԱՅՏՆԻ JAZZ DU LIDO

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Պ. Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ

Ընդհանուր Սեղան։ Երգ, պար, արտասանութիւն եւայլն։

ՇԱՏ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԱԾ։

Հաճելի անակնկալներ, երգ, պար եւ զանազան խաղեր։

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 11րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

21 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

St. Julien La Fraissièreի պարտէզը

Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Նուագ. երգ, արտասանութիւն եւայլն։ կը նուագէ ԶՈՍի նուագախումբը։

Գեղարուեստական բաժնէ ետք եւրոպական պար։

Տախտակներու ժամանակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք։

Կարելի է կէս օրէ առաջ գալ։

Հաղ. միջոց.— Առնել Այէ Լէօն Կամպէթայէն թիւ 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 8ի վերջաւորութեանը։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նիկոմիդիոյ բազմերախտ Առաջ. Տ. Ստեփաննոս Ս. Արքեպսկ. Յովակիմեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Իզմիտցիներու Իրերօգնութեան» Միութեան կողմէ. Յուլիս 21 Կիրակի, Լիոնի Հայ Մատրան մէջ։ Նախագահութեամբ՝ նախորդ հոգեւոր հովիւ Տ. Անանիա Ծ. Վրդ. Հաբէլեանի։ Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ։

ՎԱՂԱՆՍՄԱՆԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մեր միութիւնը որ գոյութիւն ունի 1925էն ի վեր, բացառիկ ժողովի կը հրաւիրէ Յուլիս 25ին երեկոյեան ժամը 8.30ին։ Անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ, Ազգ. Մատուռին մէջ7, րիւ Պալթիազար Պարօ։

ՀՐԱՒԷՐ

Բարձր - Հայքի Հայր. Միութիւնս ազդուած Մարսէյլի գաղութին մէջ տիրող հանրային կեանքի քաոսային դրութենէն, որոշեց Միջհայրենակցական ժողով մը գումարելու նախաձեռնարկ ըլլալ եւ առ այդ ժողովի կը հրաւիրէ նահանգապետութենէն վաւերացուած բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները 21 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8ին, 23 Bld. du Gomier, Bar Petit Poucetի ներքնասրահը, խորհրդակցելու համար մեր գաղութը հետաքրքրող հրատապ հարցերու շուրջ։

Օրակարգը կը կազմուի ժողովին մէջ։ կը խնդրուի ներկայանալ պետ. վաւերագրով։

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան
Մարսէյլի Վարչութիւն

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ

եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասնեւերդ տարեդարձի առթիւ

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի Տարեկան Դաշտապարահանդէսը

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅՈՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը.

Տախտերու ժամանակցութեան համար մուտք՝ 2.50 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻՆՍԷՆԻ Մ. ՃԻՒՂ եւ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Cartoucherieի օդասուն պարտէզին մէջ, (Route Sabotier.

Մէթրօ՝ ՇԱԹՕ ՎԷՆՍԷՆԷՆ 10 վայրկեան քալելով։

Պարի համար մասնաւոր սրահ։ կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Ճաշը միասին բերել։ Խմիչքները տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով։

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Դուք, պարոն բժշկապետ, կարծեմ ճանաչում էք նրան, դուք բժշկում էիք նրան» :— « Այո, ճանաչում եմ» ... պատասխանեց նա,— «Ես մի անգամ խնդրեցի բերդապահից, քեզ թոյլ տուէին նրա մօտ բանտը մտնել, յիշո՞ւմ ես», հարցրեց նա :— «Այո, յիշում եմ, ես մինչեւ այսօր դեռ չեմ յայտնել ձեզ իմ շնորհակալութիւնը» : Այդ խօսքերի հետ բռնեցի նրա ձեռքը եւ ամուր կրկրալով սեղմեցի :

— « Ես այն աքսորեալին սիրում եմ, ես անկարող եմ չսիրել նրան» ,— ասեցի ես, չթողնելով բժշկապետի ձեռքը : —« Նա իմ կեանքը ազատել է մի սարսափելի սպանութիւնից, ի՞նչպէս չսիրել նրան :»— Յետոյ պատմեցի, թէ որպէս ծնողներից որբ մնալով, իբրեւ անտէր, անպաշտպան մի աղջիկ, սկսեցի թափառական կեանք վարել, միակ արհեստը, որ ուսուցել էր ինձ իմ մայրը, էր կախարդութիւնը, եւ մարդկանց բախտը գուշակում էի, նրանք ինձ հաց ու մի քանի դրօշներ էին տալիս : Պատմեցի, թէ որպէս յափշտակուեցայ աւազակներից, եւ որպէս նրանք ինձ երկար չարչարելուց յետոյ, վերջը կամենում էին սպանել, իսկ դու ազատեցիր ինձ : Մի խօսքով, պատմեցի բոլորը, ինչ որ մինչեւ այն օրը պատահել էր ինձ հետ : Բժշկապետը հետաքրքրութեամբ լսելուց յետոյ, ասաց ինձ.— « Այդ բոլորը ես գիտեմ, այն աքսորեալը պատմել է ինձ» :

— Դո՞ւք պատմե՞լ էիք նրան, Մուրատ,— հարցրեց Նէնէն, կտրելով իւր խօսքի թելը եւ դիմելով ինձ :

— Այո, պատմել էի այն ժամանակ, երբ ես բանտումն էի : Ես խնդրեցի նրանցից, որ քեզ առնէ իւր պաշտպանութեան ներքոյ, եւ նա խոստացաւ իմ խնդիրքը, եւ որպէս երեւում է, կատարեց բարի մարդը :

— Այո, կատարեց ,— կրկնեց Նէնէն մի առանձին զգացմունքով :— Ախ, ի՞նչով կարող ենք փոխարինել այդ ազնիւ երիտասարդի երախտիքը ... նա դիտաւորութիւն ունի դեռ եւս շատ լաւութիւններ անելու մեզ .. :

Նէնէն ուրախութեան արտասուքը սրբելով իւր աչքերից, շարունակեց .

— Ես հարցրի բժշկապետից, թէ ի՞նչ էր պատճառը, որ ինձ բերել էին գժատունը : Նա ասաց, որ այն դատապարտեալին, այսինքն քեզ, դէպի աքսոր վարելու ժամանակ, ես խելագարի նման յարձակուել էի պահապան զինուորների վրայ, խլել էի մէկի ձեռքից հրացանը եւ արձակել էի : Թէեւ ոչ ոքին վնաս չէի հասցրել, բայց իմ վարմունքը օրէնքով համարւում էր ծանր յանցանք : Այդ յանցանքը աւելի խստութեամբ էր պատժւում էլ խաւորապէս այն պատճառով, որ կատարել էր քեզ յափշտակելու նպատակով,— « Իսկ երբ գործողութիւնը կատարուած է ուղեղի անառողջ դրութեան մէջ» — աւելացրեց բժշկապետը, — « պատիժը մեղմացնում են» : Ես պատասխանեցի . — « Ամենեւին չեմ ցանկանում, որ իմ պատիժը մեղմացնեն : Ես շատ ուրախ կը լինեմ, թէ ինձ կ'ուղարկեն Սիբիր : Այնտեղ կը տեսնեմ նրան . այնտեղ տարան նրան, թող ես էլ նրա մօտ լինեմ» :

— « Խեղճ աղջիկ, — ասաց բժշկապետը .— Դու դեռ այնքան անփորձ ես, որ չգիտես, թէ ի՞նչպէս են վարւում աքսորեալների հետ : Խելագարութիւնը միայն կարող է փրկել քեզ» .. : Ես դարձեալ պնդեցի, թէ երբեք չեմ ասի, որ ցնորուած եմ եղել, այլ պարզ կը խոստովանուեմ, որ կամենում էի ազատել սիրելիիս, եւ այդ նպատակով յարձակուած գործեցի, բժշկապետը, թէեւ չկարողացաւ ինձ համոզել, բայց դարձեալ ուրիշ շատ խրատներ տալով, աւելացրեց, որ իմ վարմունքը իսկապէս «մինչեւ խելագարութեան հասած» սիրոյ ցնորք է եղել եւ աւելի ոչինչ :

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 21 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2862

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ըսինք թէ ինչ որ օտարը կը պարտադրէ, գլխու վրայ կ՚ըն-դունինք, իսկ ինչ որ մեր սեփական շահերէն եւ գիտակցութենէն կը բխի, ջուրին կուտանք:

Կրնայինք անհամար օրինակներ յիշել, ապացուցանելու համար այս հասարակ ճշմարտութիւնը:

Օրինակ, Հայկական Դատը,— այն որ կը կոչուի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան՝ Դաշնակցութեան բանաձեւով, իսկ «Անկորն-չելի Իրաւունքներ» եւ «Մեծ Տենիլք»՝ բոլո ռամկավար ամրա-բանի:

Դաշնակցութիւնը ամբողջ գրականութիւն մը ստեղծած է, այս բանաձեւին մշակման եւ ժողովրդականացման համար, եւ իր քաղաքական – յեղափոխական աշխատանքն ալ յառաջ կը տանի այդ ուղղութեամբ:

Սերտեցէք դաշնակցական որ եւ է ուղեգիծ, բանաձեւ կամ գործնական ձեռնարկ, եւ դուք պիտի տեսնէք հիմնական, ան-բական միտքը՝ բոլորին վերեւ,— միացնել հողերը, ամբողջա-ցնել հայրենիքը, ազատ եւ ժողովրդավար կարգուսարքով, հա-մաձայն այս ժողովուրդի հարազատ շահերուն եւ արդիական պա-հանջներու:

Անշուշտ ժամանակները նպաստաւոր չեն, գործնական, չօ-չափելի նուաճումներ կատարելու համար: Սակայն, որոշ է ճամ-բան: Բանաձեւն ալ՝ միս ու ոսկոր դարձած:

Որո՞ւնն է մեղքը, եթէ բուռ անհասկացողութիւններ, յաճախ ալ ընդհարումներ կը պատահին այս ճամբուն վրայ, ուրիշ հո-սանքներու եւ յատկապէս ռամկավարներու հետ:

Դեռ վերջերս, Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանը ցնծու-թեամբ կ՚աւետէր, իրենց երիտասարդական ակումբներու համա-գումարին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 7ին.

— «Ամէնէն մխիթարական, ամէնէն սրտապնդող եւ ամէնէն գոհունակ իրողութիւնը ցուցադրուեցաւ կիրակի օրուան կէսօրէ վերջ գումարուած նիստին մէջ, որուն այնքան անհամբերօրէն կը սպասէր երէցներու հանդիսատես բազմութիւնը:

Առիկա մեր ազգային պատմական բռնագրաւեալ հողային ի-րաւունքի խնդիրն էր, որուն այնքան ձեռնհասօրէն մօտեցաւ Ե-րիտասարդաց Ակումբներու Պատգամ. ժողովը:

Մեր երիտասարդ ընկեր –ընկերուհիները 95 տոկոսով հոս ծնած ու մեծցած, դաստիարակուած տեղական կրթութեամբ ու սնած այս երկրին մշակոյթով, անաղարտ պահած են ազգային գի-տակցութիւնը, իրենց մտքին մէջ զօրաւոր տեղ մը գրաւած է մեր պատմական իրաւունքներուն տիրանալու պահանջը:

«Չենք կրնար հրաժարիլ այն հողամասէն, որ պատմականօ-րէն մեր պապերուն արդար սեփականութիւնը եղած է»:

Դարձեալ նոյն պաշտօնաթերթը կը չհշտէր ուրիշ առիթով մը, իր խմբագրական խօսքն ուղղելով Երեւանի վարիչներուն (Պայքար, 28 յունիս).

— «Ուրիշ շատ կարեւոր իրականութիւն մը, զոր պէտք չէ որ մտահան ընեն Հայաստանի վարիչները, սա է թէ արտասահմանի հայութեան համար ընկերային ու տնտեսական բոլոր խնդիրներէ գերազանց արժէք ունի Թուրքիոյ Հայոց Ազգային Դատը: Մենք անտեղեակ չենք այն քաղաքական ստիպողականութենէն, որոնք կը հարկադրեն Մոսկուան սերտ ու բարեկամական յարաբերու-թիւններ պահել Էնկիւրիի հետ: Գիտենք թէ Երեւան չի կրնար ու պէտք չէ որ Մոսկուայէ տարբեր ուղղութեան հետեւի, ոչ ալ մտ-քէ կ՚անցընենք որ խորհրդային կառավարութիւնը մեր դատին ու իրաւունքներուն պաշտպանութեան յարմարցնէ իր արտաքին քա-ղաքականութիւնը: Միայն կ՚ակնկալենք որ խորհրդային պետա-կան մարդիկ, մանաւանդ մեզի արենակից եղողներ, որոնք շա-բունակ աշխարհի բոլոր շահագործեալներուն պաշտպանութիւ-նը կ՚ընեն ընդդէմ շահագործողներու, չմոռնան թէ Թուրքիոյ մշակ ու արհեստաւոր հայութիւնը, ոչ միայն տնտեսապէս չարա-չար կը շահագործուէր, այլ քաղաքականապէս ալ կը հարստա-հարուէր անհանդուրժելի բռնութեան տակ, որով կատարեալ ի-րաւունք ունէր ըմբոստանալու եւ իր ազատութիւնը պահանջելու ու հետապնդելու, ինչպէս որ ալ բրաւ»:

Արդ, բաղդատեցէք այս արտայայտութիւնները՝ միեւնոյն կու-սակցութեան առօրեայ, գործնական քաղաքականութեան հետ:

«Թուրքիոյ Հայոց ազգային դատ»,— եւ սակայն խափանա-րար դերք, առ նուազն կրաւորական ընդդիմադրութիւն բոլոր այն միտքերուն եւ ձեռնարկներուն դէմ որ կը ծառայեն գոնէ այդ հարցը արծարծելու, արժեցնելու համար:

«Բռնագրաւեալ հողային իրաւունքներ»— եւ սակայն յայտնի կամ գաղտնի պայքար, խեղկատակ դերք՝ Մայիս 28ի հանդէպ:

«Ըմբոստանալու եւ պայքարելու իրաւունք» — բայց եւ գետ-նաքարշ հպատակութիւն բոլոր այն ուժերուն որ կը հալածեն ե-ռագոյնը,— խորհրդանշանը «անկորնչելի» կամ պատմական ի-րաւունքներուն:

Եւ այսպէս բազմաթիւ հակասութիւններ խօսքի ու գործի, ծրագրի եւ գործնական քաղաքականութեան:

Իսկ այլանդակ երեւոյթներ ու դէպքեր բոլոր գաղութներուն մէջ, երբեւ ուղղակի կամ անուղղակի հետեւանք այդ կոպիտ հա-կասութեանց:

Սեղանի վրայ դիզուած վէճերէն ու հարցերէն ո՛րն ալ առ-նէք, անոր տակը, վրան, մէջը կամ բոլորտիքը պիտի գտնէք հետ-քը, արատը, կնիքը այս այլանդակ ոգերգութեան:

Բարեհաճեցէք հարցնել այս պարոններուն,— Հապա ինչո՞ւ կը կը ծափահարէք այն բոլոր ամբարտութիւններն ու լրբութիւն-ները որ կը կատարուին ազգային յիշատակներու եւ արժէքներու դէմ, վեղարաւոր կամ անվեղար թշուառականներու կողմէ, այս կամ այն գաղութին մէջ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՅՑԸ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Գլխաւոր պողոտաները պաշարուած էին հազարաւոր հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններով

Տանելու համա՞ր, խանն համա՞ր թէ յիսուն համար

ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՄԲ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Հակառակ ներքին գործերու նախարարութեան արգելքին եւ ոստիկանու-թեան կրկին ազդարարութեանց, ուրբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ պետական պաշտօնեաներու միացեալ դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ցոյցը, Օփերայի հրապարակին վրայ: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, թէ համախմբումը արգիլելու եւ թէ բարեկարգութիւնը պահպա-նելու համար: Ցոյցը տեւեց ժամը 6էն 8.30, անշուշտ ոչ ծրագրուած եղանա-կով, բայց եւ այնպէս պատկառելի: Հազարաւոր սաղաւարտաւոր հանրապե-տական եւ շրջուն պահակներ, հետեւակ եւ ձիաւոր, զինուած՝ հրացաններով, ատրճանակներով եւ թուրերով, բռնած էին դէպի Օփերայի հրապարակը տանող բոլոր փողոցները, որպէսզի վիժեցնեն ծրագրուած համախմբումը: Ժամը 5էն սկսեալ անմատչելի դարձած էր Օփերայի հրապարակը, մինչ բազ-մութիւնը գետի պէս կը հոսէր դէպի մեծ պողոտաներն ու փողոցները.— Ռի-վոլի, Լաֆայէթ, Մոկատոր, Սքրիպ, Օպէր, Շօսէ տ՚Անթէն, Պուլվառ Օսման, Պուլվառ տէ Քափիւսին, Քլիշի, Փուասոնիէռ, Սէն – Լազարի կայարանը եւն.: Ոստիկանները դիրք բռնած էին ոչ միայն կայարանին շրջակաները, այլ եւ սանդուղներուն վրայ, մինչեւ կառախումբերուն կեցած տեղը: Երթեւեկը դադրած էր դէպի Օփերայի հրապարակը, ոչ միայն անցորդներուն, այլեւ մեթրոյի, հանրակառքի եւ ինքնաշարժերու համար: Ոստիկանական վերա-տեսչութիւնը նախ 20,000 կը հաշուէր ցուցարարներուն թիւը. յետոյ 12,000ի զեղչեց, իսկ ցոյցին կազմակերպիչները պաշտօնապէս կը ծանուցանեն 50,000, որոնց մեծագոյն մասը պետական պաշտօնեաներ էին,— Թղթատարական, Թաղապետական, հանրակառքի, ծխախոտի գործարաններու, երկաթուղիներու, ինչպէս եւ ուսուցիչներ, նախկին ռազմիկներ, մտաւորականներ, բանուոր-ներ: Աչքի կը զարնէր կիներու գործօն մասնակցութիւնը: Ցոյցերուն գլխաւոր ղեկավարներն էին ընկերվարականներն ու համայնավարները, եւ բողոքի բո-լոր արտայայտութեանց վերեւ միշտ կը հնչէր «Էնթէրնասիոնալ»ը: Մաս-նաւոր հրահանգներ տրուած էին, որպէսզի ցուցարարները պահեն իրենց պա-ղարիւնը եւ անարգական կամ յարձակողական դիրք չբռնեն: Այս կարգապա-հութեան շնորհիւ, ծանր միջադէպեր չծագեցան, թէեւ հրմշտուքներ եւ մաս-նակի կռիւներ անխուսափելի էին: Ոստիկանութիւնն ալ իր կարգին կը զգու-շանար ծայրայեղութիւններէ: Երբ ցրուելու բոլոր հրամանները ապարդիւն կ՚անցնէին, հեծեալ պահակները յանկարծ մայթերուն վրայ խուժելով, կը ճեղքէին եւ կը քշէին բազմութիւնը, առանց որ եւ է հարուած իջեցնելու: Կալըրի Լաֆայէթի առջեւէն մինչեւ Փրէնթանի անկիւնը, երկու կողմի մայ-թերը, ինչպէս եւ ուրիշ խճողուած փողոցներ մաքրուեցան այս ձեւով: Հան-րակառքերու երթեւեկը կանգ առած էր եւ ցուցարարներ ցատկելով կառքե-րուն վրայ, ճառեր կը խօսէին բուռն ծափերու մէջ: Հեծեալ եւ հետեւակ ոս-տիկաններ խումբ խումբ մօտեցան իւրաքանչիւր կառքի, բազմութիւնը ցրուե-լու եւ ճամբայ բանալու համար: Բոլոր փողոցներուն մէջ ամէնէն շատ կը լսը-ուէին հետեւեալ բացագանչութիւնները.

— Անկցի՛ Լավալ, թող հրաժարի:

— Մեր թոշակները, մեր հանգստեան թոշակները:

Ամէն անգամ որ ոստիկանները կը յառաջանային, բազմութիւնը զանոնք պաշարելով բարձրաձայն կ՚աղաղակէր.

— Ոստիկանները մեզի հետ են, ոստիկանութիւնը մեզի հետ է ... Մեր թո-շակները, ձե՛ր թոշակները:

Տեղ – տեղ կը լսուէր կարմիր նշանախօսքը.— «Խորհրդային իշխանու-թիւն ամէն տեղ ...»:

Ցոյցերու ընթացքին ձերբակալուեցան մօտ 1200 քաղաքացիներ, որոնց մեծագոյն մասը արձակուեցաւ սովորական ստուգումներէն վերջը: Ցոյցին ուժգնութիւնը զգալի էր մասնաւորապէս Կալըրի Լաֆայէթի առջեւ, Շօսէ տ՚Անթէնի յարակից փողոցներուն մէջ, ուր աւելի քան հինգ հազար հոգի խռնուած կ՚աղաղակէին բռունցքները բարձրացնելով եւ կը փորձէին դէպի Օփերա յառաջանալ: Բայց, հակառակ տիրող գրգռութեան եւ հրմշտուքնե-րուն, ոչ իսկ ապակի մը կոտրեցաւ շրջակայ խանութներէն: Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ իր օգնականներուն հետ անձամբ կը վարէր գործողութիւն-ները, ժամը 7.40էն սկսաւ նօսրացնել ոստիկանները եւ հետզհետէ վերահաս-տատուեցաւ քաղաքին սովորական կեանքը: Զբօսարաններու եւ սրճարաննե-րու փակուած փեղկերը իրարու ետեւէ բացուեցան, եւ ցուցարարներու փո-խարէն սկսան երեւալ Օփերայի ագնուաշո՛ւք յաճախորդները, դիտելու հա-մար«Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ»ի 819րդ ներկայացումը: Օփերայի բացումէն կէս ժամ վերջը ամէն ինչ վերահաստատուած էր:

Կեդրոնի ազդանշանին համաձայն, ցոյցեր կատարուեցան նաեւ գաւառներու մէջ, հակառակ նահանգապետներու դրած արգելքին: Պրէսթի մէջ 4000 նա-ւարանի բանուորներ ցոյցեր սարքեցին աշխատանքի սակարանին առջեւ եւ թափօր մը կազմեցին, «Էնթէրնասիոնալ» երգելով: 150 ոստիկաններ փոր-ձեցին միջամտել, սակայն ձախողելով, ճարահատ արտօնեցին թափօրը:

20,000 նախկին Ռազմիկներու ժողովը

Միեւնոյն գիշերը նախկին ռազմիկներու միութիւնը վիթխարի միթինկ մը սարքած էր Սալ Պիւլիէի մէջ: Զախակողմեան թերթերը աւելի քան քսան հազար կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը: Մեծագոյն մասը դուրսը մնացած ըլլալով, կը գոհանար բացագանչութիւններ արձակելով եւ «Էնթէրնասիոնալ» երգելով: Ժողովին կը նախագահէր Պ. Ռիվօլէ, միութեան ընդհ. քարտուղա-րը, որ եղած է նաեւ հանգստեան թոշակներու նախարար: Իսկ բարեկարգու-թեան անձամբ կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը:

Բազմաթիւ ունկնդիրներ չէին ուզեր լսել Պ. Ռիվօլէն եւ հայհոյանքներ կ՚արձակէին: Համայնավար ներկայացուցիչը միջամտելով, հանդարտութեան յորդոր կարդաց: «Դուք թերեւս 12,000 հոգի էք այս սրահին մէջ: Ձեզմէ, 15,000 հոգի չեն կրցած տեղ գտնել: Այս թիւերը խոստումներ են վաղ-ուան յաղթանակին համար: Պահեցէք ձեր ուժը, յառաջիկայ զօրաշարժին հա-մար: Մենք բոլորս միասին պիտի կրնանք նահանջի մատնել կառավարու-թիւնը»:

Ուրիշներ ալ խօսեցան, մինչ բազմութիւնը կը մռնչէր, պահանջելով փո-ղոց թափիլ եւ աւելի կտրուկ միջոցներու դիմել: Կազմակերպիչները մեծ դժուարութիւն քաշեցին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, խոստա-նալով նոր ցոյց մը սարքել յառաջիկային:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞ՐՆ Է ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԸ

Ընկերս վրդովումով կը պատմէր հետեւեալը.—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ դիմում կը կատարուի Բարեգործականի Փարիզի մասնաճիւղին: Դիմումը կը ղրկուի կեդրոն: Դիմումին բովանդակութիւ-նը.— Նպաստ մը տալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Բարեգործականի վարիչ – պատ-ուիրակը, իր ստորագրութեան տակ, կը պատասխանէ.— Նկատելով որ Հ. Մ. Ը. Մ. կը գտնուի «ազդեցութեան» մը տակ, նկատելով որ Հ. Մ. Ը. Մ. դրօշի նման խնդիրներու մէջ դիրք բռնած է, Բարեգործականի կողմէ որ եւ է նպաստ չի կրնար տրուիլ: Ե՛ւ յետգրութեան մը.— Արդէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին 4000 ֆր. տրուած է, ֆութպոլի խումբի մը Հա-յաստան մեկնումին առթիւ:

Կարդացէք եւ զարգացէք:

Մեր կողմէ քանի մը հարցումներ.

1.— Ճի՞շդ է այս լուրը:

2.— Այն ատեն, Բարեգործականը, իր կանոնագրին ո՞ր յօդուածին կամ ընդհ. ժողովի ո՞ր բանաձեւին հետեւելով, «ազդեցութեան» մը տակ կը գտնուի (ըսել կ՚ուզենք՝ կուսակցու-թեան մը ձեռքը կը գտնուի):

Հարկ չկայ, սակայն, որ պատաս-խանուի մեզի:

Շարունակենք պատմել մեր գիտ-ցածները.—

Բարեգործականը, կարծես ռամկա-վար կուսակցութեան վերին մարմինն ըլլար, պոչը կապեց ռամկավարնե-րուն պոչին եւ Նիւ – Եորքի մէջ հայ կղերականի մը սպանութենէն անմի-ջապէս վերջ «նակատ» կազմած, պոյ-քոթ հռչակեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ դաշնակցական մամուլին դէմ, ճիշդ ինչպէս Միացեալ – Նահանգնե-րու հայ բաղնեպանը, որ, կը յիշէք անշուշտ, կը յայտարարէր թերթով թէ պիտի լուայ միայն ռամկավար-ներուն կռնակը:

Բարեգործականը դրժեց իր երդու-մը զեկոյց չղրկելու Դաշնակցական թերթերուն, այն օրէն ի վեր՝ երբ պա-ռակտեցաւ «ճակատ»ը եւ «Հօկ»ն ու «Բանուոր»ը սկսան նիզակ ճօճել ռամկավարներուն դէմ:

Այս խայտառակ խաղերը չե՞ն ընդ-վզեցներ ձեզ:

Ի՞նչ է, ապա – Բարեգործական, ա-րեւդ կը խաւարի՞ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եռագոյն պարզէ: Լա՛ւ, հայկական դրօշը չես ճանչնար, քու դրօ՞շդ որն է:

Կարմիր մահի՞կը թէ «անձեռնմխե-լի» կտակներու տոպրակը:

ԱՐԱՔ

Յ. Գ.— Ժամանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ բաւական խառնակութիւններ ե-ղան դուրսէն տրուած գումարի մը զօրութեամբ: Երբ գումարը հատաւ, խռովութիւնները մարեցան: Բարե-գործականը կրնայ հիմա եւս գումար մը խաղցնել անծանօթ ձեռքին պէս, եւ Հայաստան ֆութպոլի խումբ մը ղրկելու պատրուակով՝ ժամանակ մը բսի–բսա՛ներ հիւսել թերթերու մէջ: Այդ գումարն ալ կը հատնի, վս-տահ ենք, միայն վստահ չենք որ ֆութպոլի խումբ մը կ՚երթայ Հայաս-տան:

Այս առթիւ «լոյս» մըն ալ Մարսէյ-լէն.— Քանի մը օրէ ի վեր այստեղ կը գտնուի ծանօթ խլուրդը Մ. Մալում-եան, լրացնելու համար Փարիզի «շեր-տաւորում»ը: Ինքն իր գլխուն կնիք մը շինելով եւ «վարչութի՛ւն» ընտրե-լով, փողոց ինկած է, դուռնէ դուռ ման կուգայ, մի քիչ փող հանգանա-կելու համար: Հաւատարիմներու ժո-ղովի մը մէջ, այս մարդուկը կ՚ազդա-րարէ.— «Ընկերներ, ամէն գնով յա-ջողցնենք հանգանակութեան խնդի-րը, անգամ մը որ Հայաստան երթամ, վերադարձիս — երդո՛ւմ պատույս վրայ — պիտի քանդեմ Հ. Մ. Ը. Մ. կոչուած դաշնակ բոյները»:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Միապետականները կ՚անհամբերեն

Զօր. Քօնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը եւ Պ. Թէո-թոքիս, երկրագործական նախարարը, հրաժարական տուին յուլիս 19ին: Ա-սոր վրայ վարչապետ Պ. Ցալտարիս ժողովի հրաւիրեց նախարարները եւ յայտնեց թէ դահլիճը ստիպուած է հրաժարիլ: Բոլոր նախարարները հաւանե-ցան, եւ հաւաքական հրաժարականը ներկայացուեցաւ հանրապետութեան նա-խագահին, որ դարձեալ Ցալտարիսի յանձնեց վերակազմել դահլիճը:

Այս տագնապին պատճառը այն է որ Զօր. Քօնտիլիս պահանջած է ան-միջապէս հրաժարեցնել դահլիճին հանրապետական անդամները, իսկ Պ. Ցալ-տարիս մերժած է, յայտարարելով.— «Վճռած եմ բացարձակապէս չէզոք դիրք մը բռնել յառաջիկայ հանրաքուէին հանդէպ որ պիտի լուծէ միապե-տութեան վերահաստատման խնդիրը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անխուսափելի կը համարուի պետական հարուած մը, անմիջապէս վերահաստատելու համար Եօրկիոս թագաւորը, առանց սպասելու հանրաքուէին, որ պիտի կատարուի նոյեմբերին: Պ. Ցալ-տարիս յաջողեցաւ վերակազմել դահլիճը, որուն մաս կը կազմէ դարձեալ Զօր. Քօնտիլիս: Կացութիւնը ծանր ըլլալով, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է: Աթէնքի միապետական օրկանը կ՚ըսէ թէ բանակին, նաւատորմին եւ օդանաւային ուժերու հրամանատարներուն մեծամասնու-թիւնը պահանջած է Զօր. Քօնտիլիսէն դիկտատուրա հռչակել եւ ստանձնել իշխանութիւնը, վարչապետ անուանել Պ. Թէոթոքիսը եւ անմիջապէս Յունաստան հրաւիրել Եօրկիոս թագաւորը:

Օրէ օր անակնկալի մը կը սպասուի, մանաւանդ որ Զօր. Քօնտիլիս Հռոմի եւ Պելկրատի ճամբորդութեան ատեն ապահոված է Իտալիոյ եւ Եու-կոսլավիոյ հաւանութիւնը, միապետութեան վերահաստատման մասին:

25,000 Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հետզհետէ Սուրիա կը փոխադրուին Իրաքի Ասորի-ները, տեղաւորուելու համար Խապուրի շրջանին մէջ: Ազգերու Դաշնակցու-թիւնը եւ ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայնած են 25,000 Ասորիներու տեղաւորման համար, մասնաւոր ծրագիր մը մշակելով: Արդէն իսկ 3500 Ա-սորիներ տեղաւորուած են վերին Խապուրի գիւղերուն մէջ, շնորհիւ Իրաքի կառավարութեան կողմէ տրամադրուած գումարներու: (Իրաք խոստացած է 625,000 տոլար): Ծրագրուած 25,000 Ասորիներու տեղաւորման համար կը նա-խատեսուի չորս միլիոն տոլար ծախք: Ազգերու Դաշնակցութիւնը դիմած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս վերնագրին տակ, Պ. Շաւարշ Միսաքեան, երկու խմբագրականով պատասխանած է «Գրական Թերթ» յօդուածիս: (19 մայիս, 5 յունիս, «Յառաջ»): Այս վերնագիրը կը պահեմ, որովհետեւ եթէ այդ պատասխաններուն մէջ բաղձանքները նուազ էին, բայց եւ թիւրիմացութիւնները շատ են:

Պ. Միսաքեանի առաջին յօդուածը «Մտաւորականութիւն» բառին թիւրիմացութեան արդիւնքն էր: Ես ըսած էի.— «Մտաւորականութիւնը կ'անհետանայ մեր մէջէն» եւ աւելցուցած.— «Ոչ միայն անհետացած մտաւորականներուն տեղ նոր սերունդ մը չեկաւ, այլ հոսանքը դէպի մտաւորականութիւն կասեցաւ»:

Իսկ Պ. Միսաքեան, չեմ գիտեր ինչպէս, հասկցած է «գրական սերունդ», ինչ որ անշուշտ բնաւ նոյն բանը չէ, եւ ատոր վրայ հիւսած իր պատասխանը:

Կան գրագէտներ որոնք բնաւ մտաւորականներ չեն: Իսկ մանաւանդ կան բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնք բնաւ գրագէտներ չեն: Եւ մեր ազգին տարուած, անհետացած սերունդին մէջ, եթէ կային մեր լաւագոյն գրագէտներէն տասնեակ մը, բայց եւ մնացածը մտաւորականներու ամբողջ գեղեցիկ շարք մըն էր, խօսելով բարախուն, եւ կը կրկնեմ որ այդ անհետացած ընտրեալ մտաւորականութեան տեղ նոր մը չկերտուեցաւ, այլ «հոսանքը դէպի մտաւորականութիւն՝ կասեցաւ»:

Իսկ գալով արդի գրական սերունդին, որուն մէկ փայլուն գովքը եւ պաշտպանողականը ընել սխալած կը գտայ ինքզինքը Պ. Միսաքեան, ես չէ որ պիտի չանեմէի եւ չգնահատէի այս վերջին տասնեակ մը տարիներուն մէջ երեւցած մէկ քանի գրական գեղեցիկ տաղանդները մեր մէջ:

Եւ արդէն յօդուածիս առաջին մասը յատկացուցած էի ախտոսալով որ այդ գրական նոր սերունդը կարծես կը լռէ, եւ փնտռած էի «Մենք»ի մխիթարող շարժումը ...

X

Պ. Միսաքեանի երկրորդ յօդուածին թիւրիմացութիւնը յառաջ եկած է «ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը ստեղծելու» գործին մէջ Բարեգործականին անունը տալէս:

Երբոր ըսած եմ «Բարեգործականը պէտք էր ստանձնէր այդ գործը», ըսել ուզած եմ անշուշտ պարզապէս որ «մեր ազգին կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը, Բարեգործականը», պէտք էր իր ոսկիները դուրս հանէր եւ գործածէր բարձր մշակոյթի գործին ի նպաստ:

Յօդուածիս այդ մասը արդէն ամբողջութեամբ նուիրած էի բացատրելու թէ ինչպէս Բարեգործականը իբր թէ ընդ առաջ երթալով իր կրթական ծրագրին, խեղճ ու կրակ, աչք խաբող եւ տարտամ, չափազանց նախնական ծրագիր մը կը ցանցնէր ազգին աչքին: Եւ թէ «պէտք էր գիտնար հաւաքել եւ օգտուիլ մեր ազգին ցանցնուած, բայց եւ ուժգնօրէն գոյութիւն ունեցող մտաւոր ոյժերէն, եւ անոնց յանձնէր ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը վերստեղծելու անհրաժեշտ եւ դժուարին պաշտօնը»:

Դժբախտաբար Բարեգործականն իր իսկ ոյժերով եւ ծրագիրներով կրթական գործ մը կարենալ վարելուն եւ լաւագոյն ձեւով մը յաջողցնելուն մէջ, «Յառաջ»ի յարգելի խմբագրին ինծի բարեմտօրէն վերագրած յոյսերը եւ պատրանքները ունենալէ շատ հեռու եմ ...

Ոչ: Ես պարզապէս ակնարկած եմ Բարեգործականին կուտակուած ոսկիներուն, որոնք պէտք էին գործածուիլ ոչ միայն կրթութեան, այլ եւ բարձր մշակոյթի: Եւ այդ, սկսելով ուսուցչանոցէն, որուն մէկ ուրուականը երկու տարիէ ի վեր կը ջանան Կիպրոս հեռաւոր կղզին գագաթը ոտքի կեցնել, եւ որ կենալիք ոտքեր չունենալուն, շարունակ գլխիվայր կուգայ, եւ ինքն իր վրայ դառնալով, դառնալով կը գահավիժի ...:

Եւ ինչո՞ւ Պ. Միսաքեան այնքան կ'արհամարհէ դրամը: Եթէ ինք իտէալիստ դարու մը զաւակն է, ես ալ իտէալիստի մը աղջիկը, բայց եւ յայտնի է որ այդ ժամանակը շատոնց անցաւ:

Անցան այն օրերը երբ Ռեթէոս Պէրպէրեան առանց որ եւ է դրամագլուխի կը յանդգնէր հիմնել իր վարժարանը, եւ միմիայն անոր միտքին լոյսէն առաջնորդուած, քիչ յետոյ, Պոլիսը եւ գաւառը կը դիմէին խումբ խումբ անոր կրթարանը:

Այսօր ծնողքները, իրենց զաւակները վարժարան մը դնելէ առաջ, կը պրպտեն անոր գանձը եւ հասոյթները, այնպէս ինչպէս իրենց դրամը դրամատան մը վստահած ատեննին: Եւ հայ դպրոցներուն հիմերը խարխուլ գտնելուն համար է միայն, շատ յաճախ, որ կը զարնեն կառավարութենէն կամ գիտակից բարեգործներով լրջօրէն պաշտպանուած օտար վարժարանները:

Այսօր յաջողութիւնը կը ծագի եւ կը դիմանայ միայն հոն ուր ոսկի թափուած է: Եւ ինչո՞ւ ոսկի չթափէ Բարեգործականը ...

Եւ ի՞նչպէս հանդուրժենք այն ազգային գայթակղութեան, երբ Գահիրէ քաղաքի մէջ, դրամական ամենադոյզն օգնութիւն մը մերժելով անոր, իր աչքին առջեւ ստիպուեցաւ իր դուները փակել, այլ եւս ազգային հաստատութիւն մը դարձած, եւ իր վաթսունամեակի նախօրեակին հասած՝ Պէրպէրեան վարժարանը:

X

Բայց ո՞ր մեռնող, կամ ողջութեանը փառք ու պատիւ տեսնել ուզող հայ հարուստը չէ որ իր ունեցած երբեմն շատ մեծ հարստութիւնը չի տար Բարեգործականին:

Հոն, հարստութիւն դնելու լաւագոյն տեղն է, իրա՛ւ ալ: Որովհետեւ այդպէսով թէ բարեգործի պսակ կը կրէ տուողը, եւ թէ ժլատ հայ հարուստը գիտէ թէ իրեն չափ եւ իրմէն աւելի լաւ պիտի պահէ Բարեգործականը իր ոսկիները, եւ մարդու օգուտ ունենալէ հեռու, կամ աննշան doseերով ...

Եւ իրաւ ալ ի՛նչ անձնական նախանձախնդրութեամբ եւ գուրգուրանքով պահակ շարուած են անոր գանձին շուրջ, անոր մեծ ու պզտիկ վարիչները ...

Յայտնի է որ անոնց խօսքը եւ զէնքը մէկ հատ մըն է ազգին ամէնէն կարեւոր եւ անհրաժեշտ պէտքերուն առջեւ.— Տրուած դրամներուն անձեռնմխելիութիւնը:

Բայց նախ որ անոնց մեծ տոկոսները պէտք էին լաւագոյն ձեւով մը օգտագործուիլ: Եւ յետոյ, իրաւ ալ, նուիրատուութեան ի՛նչ զարմանալի եւ հայկական կերպ ... եւ ի՛նչ հիանալի պատրուակ անկամ վարիչներուն ձեռքը ...

Բայց,—գիտնալով հանդերձ որ սակա երազատեսի քմայք մը մնալու դատապարտուած է, ես պիտի ուզէի որ մեր ազգին այս վիճակին մէջ, ուր հայկական դատին փրփրականէն բակսելով, մինչեւ ներգաղթը, կրթութիւնը եւ բարձր մշակոյթը լայն դրամի կը կարօտին, Բարեգործականի վարիչներէն մէկը համձարը ունենար, անդրշիրիմեան բոլոր անէծքները իր վրայ կուտակելով, կոտրելու անպէտ տեղը սպասող ոսկիներուն այդ անձեռնմխելիութիւնը, եւ յայտնօրէն ի սպաս դնէր այդ գանձը այս այնքան հարուստ ու այնքան ողորմելի հայ ազգին պէտքերուն. ...

Կը սպասենք այս նորակերպ հերոսին ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՖՈՆ ՄՈԼԹՔԷԻ ՊՏՈՅՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՈՎ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ՄԸ.— «ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ Է ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔԵՐ ԱՆՈՒԱՆԵԼ».— ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ ՔՈՂԱՐԿՈՒԱԾ.— ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՆ ԲԱՐԵՒԻ՝ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԿՐՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՄՈԼԹՔԷԻ ԿԵԱՆՔԸ.— ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ՔՍԱՆ ԱԽԱԶԱԿՆԵՐ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿԷ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ.— ԹՈՄԱՐԶԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳԱՂԹԷԻՆ, ԵԹԷ ...

Ձեռքս անցաւ շատ մանրամասն եւ հետաքրքրական նամականին Ֆոն Մոլթքէի՝ Մերձաւոր Արեւելքի աշխարհագրին, որ 1835ին, ուրեմն ճիշդ հարիւր տարի առաջ, առնուած է Թուրք բանակին մէջ իբր առաջին գերմանացի սպան եւ որ յետագային դարձաւ նշանաւոր սպարապետը 1870–71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմի եւ աջ բազուկը Պիսմարքի: (Գիրքը հրատարակուած է 1841ին):

Հին Բիւզանդիոնը եւ Թուրք մայրաքաղաքը տեսնելու մտադրութեամբ Մոլթքէ կ'այցելէ Պոլիս, ընկերովի եւ առիթ կ'ունենայ տեսակցելու, փրուսիական ներկայացուցչին ընկերակցութեամբ, այն ատեն սէրասքէր (պատերազմական նախարար), բայց իրապէս Թուրքիոյ տէր ու տիրական Խիսրէվ փաշայի հետ եւ անոր խնդրանքով կը մտնէ Թուրք բանակին մէջ:

Պոլսոյ մէջ կը բնակի Խիսրէվ փաշայի թարգմանին տունը: Թարգմանը Հայ մըն է Արնաւուտ գիւղի մէջ: Թողունք որ Մոլթքէ 9 փետր. 1836ի իր նամակով ըսէ թէ ինչ տեսաւ հոն.

— «Սէրասքէրին փափաքով հիմա կը գտնուիմ անոր առաջին թարգմանին տունը. իմ տանտէրս հարուստ եւ երեւելի Հայ մըն է: Մարտիրոսքի (փոքր Մարթին) կը կոչուի: Հակառակ հրամանին թէ «շատ պէտք է աշխատինք», ամէն ինչ կ'ընենք բացի թարգմանութենէ: Երբ Փոքր Մարթինին կ'առաջարկեմ ծխամորճ մը քաշել կամ թրիք-թրաք խաղալ, ամէն ատեն պատրաստ է, բայց երբ թարգմանութեան մասին խօսիմ, արդէն զբաղած է ուրիշ գործով: Հետաքրքրական է ակնարկ մը նետել հայ ընտանիքի մը տունէն ներս: Այս Հայերը կարելի է քրիստոնեայ Թուրքեր անուանել. այնքան իւրացուցած են սովորութիւններն եւ նոյն իսկ լեզուն տիրող ժողովուրդին: Մինչ Յոյները շատ աւելի պահած են իրենց առանձնայատկութիւնները: Հայերու քրիստոնեայ կրօնքը կ'արտօնէ մէկ կին ունենալ բնականաբար, բայց այս կինը նոյնքան անտեսանելի է որքան Թուրք կինը: Երբ հայ կիները փողոց ելլեն, նոյնպէս միայն աչքերը եւ քիթին վերի մասը առանց քօղի են: Քանի մը օր արդէն այս տան մէջ էի առանց կնիկմարդու մը հանդիպելու: Առաջին անգամ երեւցաւ ծեր տիկին Մ., որ շատ գրաւիչ բան մը չունէր եւ ամէնէն վերջը, որովհետեւ ես մասնաւորապէս յարգուած «միսաֆիր» մըն էի միայն, իրարու ետեւէ երեւցան աղուոր աղջիկներ: Դժբախտաբար անոնցմէ ոչ մէկը Ֆրանսերէն կը խօսի: Փաշայի մը հետ թարգմանով խօսիլ կ'ըլլայ, բայց մանկամարդ կիներու հետ, ծանր կուգայ թարգմանով խօսիլ: Եւրոպացիի մը վրայ բացառիկ տպաւորութիւն կը թողու, երբ տան աղջիկները կը հիւրասիրեն, սուրճ կը բերեն, ձեռնածալ կը կենան առջեւդ, մինչեւ որ նստելու հրաման չրնես:

Մեծ տուն մըն է այս, որուն կը հպին Վոսփորի ջուրերը եւ որուն նաւամատոյցին վրայ նայող սենեակը կը բնակիմ ես: Կոնակը տուած է լեռան մը, այնպէս մը որ երրորդ յարկէն կրնաս պարտէզ ելլել: Ամբողջ տան մէջ չկայ վառարան: Շատ-շատ կրակարան մը (մանղալ) կը բերեն սենեակ. մարդիկ կը նստին ծալապատիկ եւ երեք կամ չորս մուշտակներով եւ իրենց հոգը չէ թէ դուռ կամ պատուհան բաց կայ: Ֆրէնկի իմ անյարմար հագուստներով, վնասուողը ես կ'ըլլամ: Իմ մխիթարութիւնս սակայն թոնիրն է որ կը գտնուի մեծ սրահին մէջ: Թոնիրը սեղան մըն է, որուն վրայ շատ մեծ ծածկոց մը կայ փռուած մինչեւ գետինը, տակը կայ կրակարան մը եւ շուրջը ցածլիկ բազմոց մը: Երբ մարդ սրունքը այս սեղանին տակ դնէ եւ վրայի ծածկոցն ալ մինչեւ քիթը քաշէ, կրնայ դիմանալ ցուրտին: Ամբողջ ընտանիքը իրարու քով կը սեղմուի հոս, «էքարթէ», «տոմինօ» կամ «թրիք-թրաք» կը խաղան. որը կը ծխէ, որը կը մրափէ, մեծագոյն մասը բան մը չըներ. վերջապէս ամէն մարդ կ'ընէ իր ուզած բանը: Այսպէս կը նստինք մինչեւ առտուան ժամը երկուքը: Բոլորովին ազատ այս պահուն իսկ Հայերուն մէջ խիստ ձեւականութիւն մը կայ. երբ հայրը ներս կը մտնէ զաւակները ոտքի կ'ելլեն, թէեւ առանք ալ յիսուն տարեկան են: Նոյնպէս երբ մայրը ներս մտնէ: Փոքր եղբայրը չի ծխեր մինչեւ որ աւելի տարիքոտը անոր չհրամցնէ: Կիները սակայն ոտքի կ'ելլեն ամէն մարդու առջեւ: Քանի որ հիւր ներս մտնէ, սուրճ կը հրամցուի ամէնուն եւ այսպէս օրուան մէջ երբեմն քսան անգամ: Մէջ ընդ մէջ կը հանեն պահածոյ անուշեղէն. խաքանչիները լեցուն դգալ մը կ'առնէ անկէ եւ վրայէն ալ գաւաթ մը ջուր կը խմէ. սովորութիւն է ամէնուն ալ «անուշ ըլլայ», (աֆիէթ՛լէր օլսուն) ըսել եւ ձեռքի շարժում մը ընել կուրծքէն դէպի ճակատ: Օրուան մէջ կանոնաւորապէս երկու անգամ կը ճաշեն, առտուան ժամը 9էն 10, երբ դեռ զով է եւ իրիկուան արեւը մարը մտած ատեն երբ դարձեալ զով կ'ըլլայ: Կերակուրները թրքական են, ոչխարի միս եւ բրինձ կը կազմեն ճաշին հիմը եւ իրարու կը յաջորդեն շատ մը ամաններով կերակուրներ, վրայէն անուշեղէն: Գինին Հայերուն արտօնուած է անշուշտ: Ինչ որ ես շատ պիտի գովեմ՝ փոքր ամաններով պաղ կերակուրներն են որոնցմէ կարելի է առնել մէջընդմէջ, ինչպէս ոստրէ, ուլականջ, խաւեար, պանիր, ձիթապտուղ, սեր, սոխ, կանաչ պղպեղ, աղցան եւն.»:

X

Նամականիին մէջ կը հանդիպինք յիշատակութեան հայազգի երգիչ-նուագածուներու, նոյն իսկ պալատին մէջ, ինչ որ ցոյց կուտայ հայ աշուղներու նպաստը թուրք երաժշտութեան:

Նկատի ունենալով որ Անատոլուի մէջ ճամբորդելը ապահով չէր, Ֆոն Մոլթքէի ուսումնասիրական ճամբորդութեան պաշտպանութիւնը վերին հրամանով պէտք էր ստանձնէին տեղական իշխանութիւնները:

Այսպէս Տէվէլուէն Մալաթիա երթալու համար հաճի Ալի փաշայէն թուղթ ունէր Տէվէլուի Միւսէլլիմին ուղղուած, որուն մէջ Միւսէլլիմը պատասխանատու կը համարուի եթէ Մոլթքէի բան մը պատահի: Բայց Տէվէլուի Միւսէլլիմը կը յայտարարէ որ Մոլթքէի ուզած ուղղութեամբ ճամբորդութեան պատասխանատուութիւնը ինք չի կրնար ստանձնել, Ավշար ցեղի հող բնակութեան պատճառով: Բայց եթէ Թոմարզայի հայ եպիսկոպոսին դիմուէր, ան միակը կրնար ամէնէն լաւ յանձնարարականը տալ Ավշարներուն դէմ. ուրեմն մինչեւ Թոմարզայի ապահովութիւնը կրնար ստանձնել ինք.

—«Շատ զարմացայ Միւսէլլիմէ մը (որ իսլամ մըն է) հայ եպիսկոպոսի մը մասին (որ կեաւուր մըն է) այսպէս խօսք լսելուս եւ որոշեցի անոր առաջարկը ընդունիլ: Թարգմանս, որ Հայ մըն էր, հայերէն գլուխ-գործոց յանձնարարական գրութիւն մը պատրաստեց, ըստ որու փաշաէն եւ Տէվէլուի Միւսէլլիմէն զատ ուրիշ մեծ մարդ չկար ամբողջ կայսրութեան մէջ քան ես եւ Միւսէլլիմը որ կնքեց այդ թուղթը: Մինչեւ Թոմարզա զիս պաշտպանող խումբը կարծեմ 15—16 հոգիէ կը բաղկանար, բայց բախտը չունեցայ ամբողջ խումբը միասին մէկ շարքի վրայ տեսնելու եւ միշտ բան մը կը պակսէր իրենց վրայ, կայծքարը կամ զինաձողը. իմ այս խումբիս հետխտն ըլլալը անժխտելի առաւելութիւն մըն էր բաղդատմամբ ինծի ընկերացող նախկին խումբերուն, որովհետեւ եթէ ստիպուէինք ետ քաշուիլ, պէտք էր որ անոնք յետին ճակատը պաշտպանէին. յառաջ երթալու ատեն ալ անոնք անշուշտ շատ ետ պիտի մնային եւ կը կարծեմ թէ անոնք նոյն ժամուն Տէվէլու հասան, երբ ես Թոմարզա կը մտնէի ... Այս վայրը լայն տափաստան մըն է որ արտերով եւ մարգերով ծածկուած է: Քաղաքին առջեւ կը տեսնուէին բիւզանդական գեղեցիկ եկեղեցիի մը աւերակները, զոր Թուրքերը կործանած էին, բայց միւս կողմէ կը բարձրանայ ուրիշ քարաշէն եկեղեցի մը եւ զանգակատուն մը քաղաքին մէջ: Եպիսկոպոսը դեռ անցեալ տարի վերջացուցած է այս շինութիւնը: Երբ մենք ձիով կ'անցնէինք քաղաքին մէջէն, կեաւուրները մեզի կը նայէին այնքան վստահութեամբ որ իրենք զիրենք ապահով կը զգային իրենց հոգեւոր հովիւին պաշտպանութեան տակ, ընդդէմ այն ճնշումներուն որ մերինին նման այցելութիւն մը իր հետ կը բերէր սովորաբար: Եպիսկոպոսը վերջերս Ավշարներու դէմ կռիւ մը մղած էր եւ քանի չափ աւազակներ բանտարկած իր վանքին մէջ: Ես սկսայ երեւակայել այս եկեղեցականը նմանցնելով զայն Քէօլնի Քուրֆիւրստին (հոգեւոր եւ աշխարհական իրաւունք ունեցող արքեպիսկոպոս): Թարգմանը ինձմէ առաջ գացած էր գլուխ-գործոց գրութիւնը ձեռքը, որպէսզի եթէ անոր մէջ դեռ բան պակաս էր, բերանացի լրացնէր: Զիս առաջնորդեցին ժայռի բացուածքէ մը ներս, ուր մէկ քանի տնակներ պատով մը պաշտպանուած էին: Այս էր վանքը եւ եպս.ին աթոռանիստ տեղը: Բակին մէջ ընդունեց զիս կարճահասակ եւ լաւ սնած մարդուկ մը, այս էր եպիսկոպոսը: Սուրճով, խմիչքով եւ ծխամորճով հիւրասիրուելէ ետք, հարցուցի իմ բարեհիւրընկալիս թէ ուրկէ էր իր աշխարհական զօրութիւնը:

Անկէ տասը տարի առաջ Թոմարզայի ժողովուրդը որոշում տուած էր գաղթել, թրքական իշխանութեան անտանելի ճնշումներէն ազատելու համար: Այն ատեն եպիսկոպոսը մէջ կ'իյնայ, կը համոզէ մնալ եւ ինք կը ստանձնէ «Իլթիզամը», այսինքն տուրքերու հաւաքումը: Բայց որովհետեւ Հայերէ զատ բազմաթիւ մահմէտականներ կը բնակին այս վայրերը, ձեւականութիւնը պահելու համար կը նշանակուի վոյվոտ մը (վերակացու) որ սակայն ամբողջապէս եպիսկոպոսէն կախում ունի:

Եպիսկոպոսը ինծի պատմեց դարձեալ թէ Ավշարներէն վախնալու պէտք չկար, թէ անոնք, ինչպէս ամէն ուրիշ ժողովուրդ, միայն աւազակներէ չեն բաղկանար, անշուշտ շատ վարնոցներ կան անոնց մէջ, բայց առանք նոյնքան թշնամի են իրենց ցեղին որքան օտարներու եւ թէ ինքը արդէն կը հալածէ զանոնք: Մնաց որ Ավշարները այդ պահուս Զուքուր Օվա (Ատանայի դաշտ) քաշուած են:»

Ֆոն Մոլթքէ այսպէս կը շարունակէ իր ճանապարհորդութիւնը Էկրէկ (Ագարակ) եւ Ալպիսթան (Էլ Պոսթան), հայ եպիսկոպոսին յանձնարարութիւնը միշտ գրպանը:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՔԵՆԱՎԱՐԸ

Նայում եմ քո աչքերին, մեքենավար ալեզարդ,
Այնտեղ որքան կրակներ, յոյզեր կան ինձ հարազատ:

Թռչում է քո աչքերի խորութիւնը հեռաւոր,
Ինչպէս վճիտ աղբիւրն է կանչում մարդուն վիրաւոր:

Քո հայեացքի գծերով,— ո՛ւղեփակն է արդէն բաց,—
Խոյանում է հայեացքս, որպէս գնացք սրընթաց:

Քո աչքերի դռներով թափանցում եմ հոգիդ ջինջ,
Ուր բացւում է մի աշխարհի տեսիլքի պէս հմայիչ:

Այդ աշխարհում, օ՛, որքան հպարտութիւն, որքան գանձ,
Որքա՜ն հուրեր մշտարծարծ, որքա՜ն կեանք կայ կուտակուած:

Այդ գանձերից մէկը թող հիմա հանեմ ասպարէզ,
Երգս զուգեմ նրանով ու այդ երգն էլ ձօնեմ քեզ ...

....

Ահա օրերն հեռաւոր տարիների եռեւում ...
Համատարած խաւարում ի՞նչ լոյսեր են երեւում:

Երկու պողպատ գծերի վրայ մի վեհ խստութեամբ
Զրահապատ գնացքն է ահա կանգնել ապստամբ:

Նրա աչքերն են կիսում խաւարն ամբողջ շրջակայ,
Ուր մի հզօր պոռթկումի, ըմբոստութեան շունչը կայ:

Նրա աչքերը, որպէս ազդանշան ընդվզման,
Գոռում են խիտ խաւարին սկիզբն ահեղ փլուզման:

Ու պոռթկում են դուրս ահա բանակները տքնութեան,
Որ մահամերձ մեր երկրին ազատութիւն ու կեանք տան:

Ու ծաղկում է Մայիսը կրակներով բիւրաւոր՝
Կրծքի վրայ մեր երկրի, որ ինկած էր վիրաւոր:

Ու հիւսիսի Այգը մեծ, հոկտեմբերեան շունչը տաք
Ջերմացնում է մեր կեանքը, որպէս անմար արեգակ ...

Զրահապատ գնացքը, որ սլանում է ազատ,
Դու ես վարում, ապստամբ մեքենավար ալեզարդ:

Ես քո հոգու մէջ գտայ այն օրերի մեծազօր
Ըմբոստութեան կրակը, որ վառւում է մինչ այսօր:

Այդ կրակով շողշողայ թող հոգեբուխ երգն իմ այս,
Որ ես քեզ եմ նուիրում, մեքենավար ալեհազ:

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

(«Խ. Հ.»)

ՆՇԽԱՐ ՄԸ

ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ Է

Ձիւները հատ-հատ երկինքէն վար կը թափին,
Բայց երբ կ'իջնեն, մեղմիւ կ'ասեն ընկերին.
Դո՛ւն ալ, ես ալ, թոյլ էակներ ջրի պէս,
Պիտի հալինք՝ թէ չմիանանք ամրապէս:
Մենք մեն մինակ ի՞նչ կրնանք, մենք առանձին՝ ոչինչ ենք,
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, լեռն ու դաշտը կը ծածկենք:

Անձրեւ կուգայ, ջրի փոքրիկ կաթիլներ,
Մէկտեղ կ'իջնեն եւ կը հանեն մեծ ձայներ.
Կ'ասեն՝ ի՞նչն է աւելի թոյլ քան թէ ջուր.
Բայց միութեան չի դիմանար նոյն իսկ հուր:
Մենք մեն մինակ ի՞նչ կրնանք, մենք առանձին ոչինչ ենք:
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, մեծ մեծ գետեր կը կազմենք:

Շատ տկար են ծիծեռնակներ, բայց խմբով,
Կը ճամբորդեն գարնան ատեն ապահով.
Երբ գիշակեր թռչուն տեսնեն, խմբովին,
Մեծ աղմուկով կը փախցնեն թշնամին:
Այդ աղմուկը մեզի կ'ասէ. մենք մինակ ենք, տկար ենք,
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, մենք արծիւն ալ կը վանենք:

Բնականէն տրուած է այս մեծ օրէնքն,
Որ տկարներ, թէեւ չունին ոյժ եւ զէնք,
Միանալով կը զօրանան, կը կռուին,
Եւ միութեան չի դիմանար թշնամին:
Ու կը կրկնեն՝ ձիւն ու անձրեւ, տերեւ, թռչուն,
«Միացէ՛ք, միութիւնն է զօրութիւն»:

ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս ոտանաւորը, որ կը պատկանի «Արմենիա»ի խմբագիր եւ ծանօթ գործիչ հանգուցեալ Մկրտիչ Փորթուգալեանի, «Ազատ Խօսք»ի յանձնած է Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ»

— • —

La Revue de Franceի մէջ, Հ. Լափորթ հետաքրքրական յօդուած մը ունի Պուլկարներու մասին:

Լափորթ նախ կը գրէ թէ պուլկար ժողովուրդը էովին գիւղացի է եւ աղքատ: Իր աղքատութիւնը աչքի կը զարնէ մանաւանդ երբ ներս կը մտնես Պուլկարի մը բնակարանէն: Աղիւսով շինուած անոնց խրճիթներուն մէջ կարասի չկայ բնաւ, ոչ իսկ անկողին յաճախ, այլ միայն այծի մազով հիւսուած գորգեր, քանի մը գործիքներ, բոլորն ալ կոշտ, ամբողջովին շինուած ընտանիքին ձեռքով: Իբրեւ սնունդ՝ հաց, մածուն եւ սոխ:

Կառավարութիւնը, արտաքին ճակատին վրայ, կը հետապնդէ խոհեմ քաղաքականութիւն մը,— իրապաշտ՝ գիտէ չափաւորել իր ցանկութիւնները համաձայն իր դատողութեան այն մասին թէ ինչ կրնայ ստանալ, այնպէս որ կարելի է ըսել թէ արդի Պուլկարիան կը վարէ քաղաքականութիւն մը, որ կը կոչուի համակերպութիւն կատարուած իրողութեան: Շատոնց հրաժարած է Տօպրուճայէն, զոր թողուց Ռումանիոյ, ինչպէս եւ — գէթ առժամաբար — այն հողերէն որ երկիրը կը կապէին Եգէականի, այժմ Յունաստանի տրուած: Իր համակերպութիւնը շատ դանդաղ ընթացաւ միայն՝ երբ հարկ եղաւ լքել Մակեդոնիան: Բա՛րդ է, որովհետեւ, մակեդոնական հարցը: Մակեդոնացիները, ծագումով, կապուած են երկու ցեղերու, Պուլկարները եւ Սերպերը նոյնքան իրաւամբ կրնան պնդել թէ Մակեդոնացիները Սերպեր են կամ Պուլկարներ: Թերեւս երկու ժողովուրդներն ալ պնդեն թէ սլաւական նոյն ծագումը ունին, նոյն արիւնը: Եղբօր զաւակներ են, նոյն կրօնքին յարած, գրեթէ նոյն լեզուն կը խօսին, թէեւ, յիսուն տարիէ ի վեր, շարունակ կռուած են, ճիշդ ինչպէս կը պատահի ընտանիքներու մէջ: «Եղբայրը չալրեցներ իր եղբայրը, կ'ըսէ պուլկարական հին առած մը, բայց վա՛յ անոր որ եղբայր չունի»: Արդարեւ, ներկայիս, Պուլկարիա եւ Եուկոսլավիա խորապէս կը զգան այդ եղբայրութիւնը, եւ սահմանին երկու կողմէն կը նշմարուի մերձեցումի շարժում մը, որ ծագում առաւ ժողովուրդին իսկ ծոցէն եւ տարածուեցաւ մինչեւ ղեկավարներուն հոգւոյն մէջ: Ու մինչ կենդանի Հարաւային Սլաւներու Մեծ Պետութեան գաղափարը: 1919ին Խրուաթներն ու Սլովէնները միացան իրենց արենակիցներուն: Շէնքին հիմա միայն ճակատն է պակաս: Երբ ժամանակը, այս գերագոյն բժիշկը, մոռացումը թափէ պատերազմի վէրքերուն վրայ, երբ խոտը բոլորովին ծածկէ մեռելներու շիրիմները, այն ատեն Պուլկարիա պիտի երթայ մտնել Եուկոսլաւ մեծ դաշնակցութեան մէջ: Այն ատեն վերջապէս պիտի լուծուի Հարաւ. Սլաւներուն միութեան հարցը, եւ գալոց սերունդը պիտի օրհնէ քսանըհինգ միլիոննոց Եուկոսլաւիան, զոր պիտի թրջեն Եգէականը, Ադրիականը, Սեւ ծովը: Պալքանեան այս ժողովուրդներու կեանքին ու հոգեբանութեան աւելի մօտէն ծանօթ մտաւորական մը, սակայն, դիտել կուտայ թէ գէթ պուլկար ժողովուրդը ներկայիս կը դրդի ոչ թէ այդ երազով, այլ ապրելու մտահոգութեամբ:

Ընկեր Ստալին

— • —

Շատեր գրած են Ստալինի մասին, — բարեկամներ ու թշնամիներ՝ աշխատած են ներկայացնել զայն ինչպէս որ է: Պէտք է անմիջապէս արձանագրել թէ իր բարեկամներն իսկ որոշ վերապահութիւն կը դնեն իրենց գնահատութեան մէջ եւ ոչ ոք «մեծ» անուանած է զայն, այնպէս ինչպէս կ'անուանեն «աշխարհի վեցերորդ մաս»ին մէջ:

Եթէ օժտուած է կազմակերպչական որոշ կարողութիւններով, գրեթէ բոլորը կ'ընդունին որ սահմանափակ է մտաւորական իր կարողութիւնը:

Ֆրանսուա Փորշէ աւելի անգութ է, սակայն, իր կարճ վերլուծման մէջ, զոր կը նուիրէ Ստալինի:

Ստալին աւելի կը մօտենայ, կը գրէ, Ճէնկիզ-Խանի կամ Շան-Կայ-Շէկի քան եւրոպացի ուեւէ կառավարական պետի:

Ռուսերն իսկ, որոնք կէս մը Ասիոյ կը պատկանին, կէս մը Եւրոպայի, շատ դժուար կը հասկնան զայն, որովհետեւ ամբողջովին Ասիան է որ կը ներկայացնէ ան:

Բաղդատելով իրեն հետ, Լենին, իր մտաւորական պաշարով եւ իր ազդեցութիւններով, զորս կրած էր քանի տարիներու աքսորական կեանքի մը ընթացքին, կը ներկայանայ իբրեւ Արեւմտացի: Ստալին եւս աքսոր գնաց, եւ վեց անգամ, բայց Սիպերիոյ մէջ: Հազիւ երեք անգամ անցաւ արեւմտեան սահմանագլուխը, այն ալ միշտ կարճ ճամբորդութեան մը համար: Առաջին երկու ճամբորդութիւնները կատարեց՝ պատգամաւոր երթալու համար կուսակցական համագումարներու, մէկը Ֆինլանտայի, միւսը Շուէտի մէջ: Երրորդը՝ այցելութեան երթալու համար Կորքիի (Քափրի) եւ Լենինի (Փարիզ):

Ստալին օտար որ եւ է լեզու չի գիտեր: Նոյն իսկ, երբ ռուսերէն ալ կը խօսի, իր ձայնին մէջ կը լսուի խոպոտ շեշտ մը,— անդրկովկասեան դրոշմն է այդ:

Դէպի հարաւ, Սեւ ու Կասպից ծովերուն միջեւ, լեռնային վիթխարի պատնէշի մը ետեւ կ'իյնայ իր հայրենիքը, Վրաստան:

Եօթնասուն տարի չեղաւ տակաւին, երբ Ցարերը իրենց տիրապետութիւնը հասցուցին մինչեւ Անդրկովկաս: Ու հիմա պարտուած ցեղին մէկ զաւակն է, կօշկակարի տղայ ծնեալ ի Գորի, որ իր լուծին տակ կը խոնարհեցնէ Ռուսերը: Թերեւս այս հրաշալի վրէժն պատճառած գոհունակութիւնը կը բացատրէ, անցնելով մարքսեան ճամբերուն ծուխին մէջէն, երազները անոր որ բուն անունով կը կոչուի Ջուգաշվիլի, այժմ Ստալին:

Զանգակի մը պէս կլոր՝ Լենինի ուղեղին տակ էր որ բուսաւ բոլշեւիզմը: Այդ գանկէն էր որ մեկնեցան հետաւոր նպատակի մը հասնելու պայմանները եւ նոյն կրկնեւոյթին տանող ճամբու գիծը:

Իսկ Ստալինի մտա մը ճակատին ետեւ որ եւ է գաղափար կամ մտածում չծագեցաւ երբեք, բայց եթէ միայն, նախ, կոյր հնազանդութիւն մը իր պետին: Ինչպէս պատանին գոց կը սորվի իր Քրիստոնէականը, այնպէս եւս Ստալին կ'աշխատի գոց սորվիլ Կարլ Մարքսի կարգ մը նախադասութիւնները: Երկար ատեն՝ այդ եղաւ կրթութիւնը, որով կրնայ պարծիլ:

Լենին կ'ապրէր գիրքերու մէջ: Գրադարանի մուկ մը, ըստ երեւոյթին: Ընկերաբան մը, ցնորքներու մէջ մոլորած:

Միւսը, իր ծաղկաւեր դէմքով, իր մռայլ աչքերով, կարծր ու սեւ մազերով, որոնք գրեթէ կը հասնին իր յօնքերուն (այնքան փոքր է ճակատը), կատաղի բարբարոս մըն է, Օսետ մը, որ, եթէ երեսուն տարի առաջ ծնած ըլլար, մզուած իր հայրերուն արիւնէն, թերեւս ընդգրկէր աւազակի մը ասպարէզը: Եւ, փոխանակ բազմելու Կրեմլինի մէջ, ճանչցուէր իբրեւ «Թագաւոր լեռներու», ցարին Խազախներուն ձեռքը հալածական: Այլ սակայն, դպրեվանքէ մը վռնտուելով տասնեւեօթը տարեկանին, դարձաւ ահաբեկիչ:

Լենինի զէնքն է գրիչը,— զէնքերուն ամէնէն ահաւորը թերեւս: Ստալին, իբրեւ վայրենի մը, փոխանակ գրիչ բռնելու ձեռքին մէջ, կը գործածէ ուղղակի ձեռքը: Հասկցէ՛ կը խեղդէ, կը կողոպտէ: Մինչ յանուն կուսակցութեան: Եւ այս, սահմանէն անդին, ըստ վայրագ բռնապետին, կը կոչուի «ընչաքրկել»:

Եթէ Ստալին վայրագ նկարագիր մը ունեցաւ իր երիտասարդութեանը, խորամանկութիւնն իւրացուց իր հասուն տարիքին մէջ: Թերեւս խորամանկութիւնն ու վայրագութիւնը իրարու հետ կը չխոթուէին արդէն իր հոգիին մէջ: Միայն թէ վայրագութիւնը քիչ մը աւելի նշմարելի էր այն շրջանին՝ երբ կը պայթէին ռումբերը: Ընդհակառակն խորամանկութիւնը կը սպասէ իր օրուան: Այդ խորամանկութիւնը աշխատեցաւ մութին մէջ, մինչեւ այն օրը երբ, նոր պետութեան հիմնադիրը մեռնելով, անշուք քարտուղարը գրաւեց իր պետին աթոռը:

Անհուն խորամանկութիւն եւ միջակ իմացականութիւն,—վրացական գանկի մը մէջ միայն կարելի է հաշտեցնել այս երկուքը: Սակայն Ստալին կեդրոնի ծայրայեղ ընդունակութեան կը միացնէր բացառիկ կամքի ուժ մը, եթէ յաջողեցաւ քշել մեծ մրցակից մը որ Տրոցկին էր:

Ստալին, էնթրիկի մասնագէտ ուժեղ դէմք մը, վարչական տեսակէտով անխիղճ բռնապետ մը, կը մնայ միշտ փոքրիկ ուղեղ մը որ մեծ երազներու ետեւէ է: Հնգամեայ ծրագրին տարածման մեծութիւնը չի կրնար խաբել մեզ,— անոր համեմատական անհաւասարութիւնն իսկ կը վկայէ պակասութեան մասին:

Հին Ռուսիոյ շէնքին ճակատ մը շինելով ամերիկեան ձեւով, Ստալին կը հաստատէ թէ կոմունիզմը ոչինչ կրնայ շինել ներկայիս առանց դրամատիրութեան օժանդակութեան: Բայց եթէ հին աշխարհը տագնապէ մը կ'անցնի հիմա, իր հետ կոմունիստ տնտեսագիտութիւնն ալ ահա կը մատնուի նոյն տագնապին:

Ինչպէս մակաբոյծ մը հիւանդ ծառի մը վրայ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).— Պ. Անդրանիկ Յարութիւնեան յանձնի վերջերս աւարտեց Պերլինի ճարտարագիտական բարձրագոյն վարժարանի մեքենաշինական ճիւղը, ստանալով ճարտարագէտի վկայական: Հիմնադիր անդամ է «Հայ Երիտասարդ» միութեան:

ՍԷՆԹ-ՊԷՕՎ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Թերեւս օգուտ չունի խօսիլ այս հարցին մասին,— չէ՞ որ, մեր մէջ, գրական քննադատութիւնով կը զբաղի գրեթէ ամէն գրիչ – բռնող: Այդպէս չէ, սակայն, Ֆրանսացիներուն մօտ: Էմիլ Անրիօ, ուսումնասիրութեան մը մէջ զոր կը նուիրէ Սէնթ-Պէօվի, ցոյց կուտայ թէ գրական քննադատութիւն կատարելու համար կը պահանջուի հիմնական կրթութիւն, բարձրագոյն վարժարաններու նպաստը (apport) եւ գրական փիլիսոփայութեան մէջ պատրաստութիւն: Արդարեւ, Սէնթ-Պէօվ, կարծես ծանօթ այդ պահանջին, յեղափոխութիւն մը մտցնելու համար քննադատութեան մէջ, նուիրուեցաւ բժշկութեան: Ոմանք կը պնդեն թէ Երկուշաբթիներու հեղինակը բժշկական ուսանող դարձաւ գոհացում տալու համար իր հետաքրքրութիւններուն եւ դարաշրջանային խառնուածքով մը վարակուած իր հոգւոյն:

Տօքթ. Մօրէն կ'արձանագրէ որ Սէնթ-Պէօվի մէջ իրար խառնուած էին բժիշկն ու փիլիսոփան: Ճիշդ է որ այս ճամբուն մէջ կը կրէր քանի մը ակումբներու ազդեցութիւնը: Ֆրանսական յաճախակի յեղափոխութիւններէ եւ ընկերային տակնուվրայութիւններէ վերջ, գիտական աշխատութիւններու նուիրումը մխիթարութիւն մը դարձած էր բազմաթիւ մտաւորականներու համար, եւ Սէնթ-Պէօվ մեծցաւ այդ մտաւորականներուն բարեկամութեան մէջ: 1823 Նոյեմբերին մտաւ Բժշկ. Համալսարան, չորս տարի անընդհատ շարունակեց իր ուսանողութիւնը, հիւանդանոցներու մէջ օգնական պաշտօններ վարեց, մեծ հետաքրքրութեամբ ուսումնասիրեց բնախօսութիւնը: Եւ երբ Բժշկ. Համալսարանը կը լքէր, այլ եւս կազմուած էր քննադատի իր դիմագիծը: Պատմութիւնը եւ գրական քննադատութիւնը կը համարէր բնական գիտութիւն, եւ այդ ձեւով ալ քննադատութիւններ կատարեց: Սէնթ-Պէօվի հետ՝ գրական քննադատութիւնը, հասարակ գրախօսականներու սփինակներէն հեռանալով, կը դառնար իրական եւ դժուարին արուեստ մը: Դասական բանաստեղծութիւններ գրող Սէնթ-Պէօվը այլ եւս կը թողու քերթողական քնարը եւ կը հագնի մտաւորականի պատմուճանը:

Գրախօսականը մեռաւ Սէնթ-Պէօվի յեղափոխութեան հետ: Սակայն օրաթերթերը կամ հրատարակչական տուները չարչիկական ճաշակով մը, վերստին յարութիւն տուին գրախօսականին, որ տակաւին կ'ապրի, բայց միշտ վարկաբեկ եւ արհամարհուած, տեսակ մը homme—sandwich: Ընդհակառակն գրական քննադատութիւնը բարձրացաւ նոր սեռ մը եւս, essai: Ճիշդ է որ փորձագրութիւնը ծագումով աւելի հին է քան Սէնթ-Պէօվի յեղափոխութիւնը, սակայն, փորձագրութենէն անկախ, որ ԺԽ. դարու ուսանողութեամբ մը կը մօտենար վերլուծական եւ համայնագիտական մտածողութեան, Սէնթ-Պէօվեան քննադատութիւնը քայլեց դէպի գիտութիւն եւ փիլիսոփայութիւն: Լիոնի բժշկական դպրոցը, որ հիմը կը դնէր մարդկային մտածումն ու զգացումը, վերջապէս արուեստը, հոգեբնախօսական ձեւով ուսումնասիրելու մեթոտին, ապահովաբար կը ներշնչուի Սէնթ-Պէօվի այն փորձէն, որ ոճին մէջ կը տեսնէ տարր մը բնախօսական կամ ախտաբանական,— ատոր ապացոյց իր բացատրութիւնները՝ գրական յօդացան, եւն.:

«ՎՃՌԱԾ ԵՆՔ ԿՈՒՐՑՆԵԼ ԱՅՆ ԱՉՔԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՏՆԿՈՒԻՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՎՐԱՅ»

— • —

Պուլկար գիտուն գործիչ մը, Տքթ. Ասէն Պոժինով, գրքոյկ մը հրատարակած է, պաշտպանելով Պուլկարիոյ իրաւունքները՝ Թրակիոյ վրայ: Այս հրատարակութիւնը մեծապէս գրգռած է թուրք մամուլը, որոնցմէ Ճիւմհուրիէթ հետեւեալ կոպիտ պատասխանը կուտայ.—

Պուլկարիա երբեք չպիտի հրաժարի Հարաւային եւ Հարաւ–արեւելեան սահմաններու սրբագրութենէն: Պալքանեան խաղաղութեան բուն վտանգը հոս է: Պուլկարիա կ'ուզէ վերագրաւել արեւելեան եւ արեւմտեան Թրակիաները: Վեց միլիոննոց այդ ծակաչք ազգը, եթէ կարենայ, ոչ միայն Պալքանները, ամբողջ Եւրոպան իսկ կլլել կ'ուզէ: Մեզի կ'իյնայ ըսել անոր. «Եկուր եւ գրաւէ»:

Գալով այն պնդումին թէ Թուրքիա ասիական պետութիւն մըն է, ըսենք որ մենք փոքրիկ Պուլկարիայէն շատ աւելի եւրոպական ենք, մեր ձեռքը ունենալով Նեղուցներու եւ Պոլսոյ նման երկու եւրոպական կարեւոր կէտեր: Անատոլու թէեւ Ասիոյ մէկ մասը կը կազմէ, բայց միջավայրը եւ կենցաղը եւրոպական են:

Թուրք յեղափոխութիւնը ջնարակէ կը բաղկանայ եղեր! Թուրքերու նման տարբեր ազգ մը չի կրնար եղեր իրական վերածնունդ մը ստեղծել! իսկ Պուլկարները երիտասարդ ազգ մըն են եղեր եւ կրնան եղեր նոր պետութիւն մը հիմնել:

Կ'ուզէինք որ պուլկար տօքթէօրը ըսէր թէ ի՞նչ փաստերու կռթնած կ'ընէ տարբեր եւ երիտասարդ ազգերու այդ դասաւորումը: Հազարաւոր տարիներու անցեալ մը ազգի մը արժէքը չի նուազեցներ, ընդհակառակն կ'աւելցնէ: Պետութիւնը զոր Պուլկարները հիմնեցին ուրիշներու օգնութեամբ եւ ուր քօմիթէճիները սանձարձակ կ'արշաւեն, ոչ թէ արեւ մը, աստղ մը անգամ չկրցաւ ըլլալ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ: Կը ցաւինք, երբ իրենք զիրենք խոշորացոյց հայելիի մէջ կը տեսնեն մարդիկ որոնք չեն կրցած պարզ անդորրութիւն մը անգամ հաստատել իրենց երկրին մէջ:

Իսկ զերոյի չափ արժէք չունի այն պնդումը թէ Թուրք յեղափոխութիւնը ջնարակ մըն է. որովհետեւ բխած է նախանձոտ եւ թշնամի Պուլկարի մը խելապատակէն եւ բոլորովին հակառակն է արեւմտեան մեծ մտաւորականներու կարծիքին: Թուրքին չհանդուրժողները չեն կրնար տեսնել որ Թուրք յեղափոխութիւնը բարերար վերածնունդ մըն է ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ ամբողջ Արեւելքի ազգերուն համար:

Տօքթ. Պոժինով կ'ըսէ թէ կ'ուզեն Միջերկրականի իջնել: Սեւ ծովի մէկ մասը ի՞նչ ըրին, որ հիմա ալ Միջերկրականին կ'ուզեն: Ի՞նչ, «Նորմանտի»էն աւելի մեծ շոգենաւ մը չունենալով Ֆրանսայի՞ հետ պիտի մրցիք, թէ նաւատորմ չունենալով ապարդիւն պիտի կարդաք Անգլիոյ: Վարնայի եւ Պուրկազի ծովեզերքները չէ՞ն բաւեր, որ Միջերկրականի մասին կը պոռաք: Դուք հողագործ–հովիւ ազգ մըն էք, եթէ շատ բացուիք, ծովախտի կը բռնուիք...

Պուլկարիոյ մէջ չմշակուած հող չէ մնացած եղեր, պուլկար երկրագործները դրախտի պիտի վերածեն եղեր Թրակիան զոր Թուրքերը անապատ դարձուցած են եղեր!:

Պուլկարիոյ համար պարզապէս ծիծաղելի է Իտալիոյ եւ Ճափոնի նման ըսել թէ «բնակչութիւնս կ'աւելնայ, չենք կրնար պարփակուիլ մեր հողին վրայ, ժողովուրդը անօթի կը մնայ»: Պուլկարիոյ բնակչութեան խտութիւնը 57.4 է քիլոմեթր գլուխ. իսկ երկիրներ կան ուր այդ համեմատութիւնը 400 է: Պուլկարիոյ մէջ դեռ շատ թափուր հող կայ. թող նստին իրենց տեղը եւ աշխատին:

Պուլկար քաղաքատնտեսութեան Տօքթէօրը Թրակիան կ'ուզէ ի վերջոյ, բայց իբրեւ ուսեալ մարդ, միւսներուն նման չըսեր թէ բռնութեամբ պիտի առնենք, այլ աւելի խորամանկութեամբ կը շարժի: Թրակիա թող մնայ Թրքական վարչութեան տակ, բայց հող տալու է պուլկար երկրագործներուն. Նոյն իսկ Թուրքեւպուլկար խառն վարչութիւն մը հաստատելու է Թրակիոյ մէջ: Անցեալի մէջ, աշխարհակալ պետութիւնները «խաղաղ թափանցում» կոչուած քաղաքականութիւն մը ունէին: Պուլկարներուն ուզածն ալ այս է: Եւ «Արեւելեան Ռումէլիի իշխանութիւն» մը ինչպէս կար Ապտիւլ Համիտի օրով: Պուլկարները գաղթականներով պիտի տեղաւորուին Թրակիա եւ օր մըն ալ պիտի ըսեն թէ Թրակիան մերն է, քանի որ հարիւր հազարաւոր Պուլկարներ կը բնակին հոն:

Պուլկար Տօքթէօրը իրապէս ուշիմ մարդ մըն է եղեր: Կը զարմանանք իր խելքին, երբ կը կարծէ թէ Թուրքերը այնքան յիմար են որ կրնան թոյլ տալ Պուլկարներուն՝ գալ եւ գաղթավայրի վերածել Թրակիան, այն Պուլկարներուն որոնք հրապարակաւ կը պոռան թէ մերն է Թրակիան:

Իրականին մէջ, Թրակիա շատ անհրաժեշտ է մեր տնտեսութեան համար: Առանց Թրակիոյ, Թուրքիա Թուրքեստան կը դառնայ: Հիմա ամբողջ ուժով կ'աշխատինք վերաշինել այդ հողամասը զոր Պուլկարները քարուքանդ ըրին:

Թուրք փոքրամասնութիւնները Պուլկարիոյ մէջ արժէքաւոր հողեր առած են եղեր պուլկար ազգէն եւ ատոր համար Թրակիան իբրեւ հատուցում տալու ենք եղեր պուլկար երկրագործներուն: Կը պատասխանենք այդ յօդուածագրին.— Թրակիա պիտի բերենք եւ տեղաւորենք Թուրք փոքրամասնութիւնները որոնց արիւնը փսխել կուտաք եւ գոյքերը կը գրաւէք ամէն օր: Մեր եղբայրները պիտի փրկենք ձեր ձեռքէն: Այս ձեւով աւելի լայնօրէն կը տիրանաք անոնց հողերուն, որոնց վրայ աչք տնկած էք: Եթէ իրապէս աւելորդ բնակչութիւն ունիք, գաղթեցէք Թուրքերէն թափուր մնալիք հողերը անոնց տեղ: Մեր Թրակիան թող մեզի մնայ: Մեր վերջին խօսքը սա է.—

Վճռած ենք կուրցնել այն աչքերը որոնք կը տնկուին Թրակիոյ վրայ, եւ թող ոչ ոք տարակոյս ունենայ որ մեր հողերուն աչք տնկողներուն հաշիւը ի հարկին պիտի մաքրենք մեր սահմաններէն անդին: Ասիկա գիտցած եղէք, Կօսփոթին Տօքթէօր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

— Լորիս-Մելիքով... Լազարով...

— Տղայ, շան լակոտներ, տուն եկէք, գիշեր եղաւ:

— Լորիս-Մելիքով, Լազարով...

.. ..

Ջանան հօրքուրն էր, քարափի ծայրէն իր երկուորեակ տղաներին էր կանչում, որոնք անշուշտ խաղում էին ձորը, գետափին:

Ջանան հօրքուրը գաղթական էր, Թրքական դժոխքէն ճողոպրած՝ իր նմանների հետ հաստատուած էր Կարս քաղաքում:

Նահանգապետի բնակարանէն քիչ վար, մի ընդարձակ հող էր տրամադրուած գաղթականներին, որոնք շինել էին իրենց հողէ խրճիթները քով քովի, կոնակ կոնակի, ծածկել էին իրար քով՝ մի առանձին թաղամաս կազմելով:

Այդ թաղի բնակիչներն աւելի տղամարդիկ էին, քան կանայք, բայց եղած կիները՝ հարազատ մօր, կամ քրոջ պէս՝ խնամում էին նաեւ իրենց անընտանիք հայրենակիցներին, իրենց եղբայրներին:

Տղամարդիկ մեծ մասամբ աշխատում էին պետական – զինուորական կառուցումների մէջ: Հող էին փորում, կիր ու աւազ կրում, կամ օրն ի բուն խճուղիների վրայ, մի քարակոյտի առջեւ նստած, արեւի դէմ գլուխները գունաւոր թաշկինակով կապած, մի մեծ, տափակ քար ծնկների մէջ բռնած, քար էին կոտրում, խիճը պատրաստում:

Իսկ երբ՝ դեռ աշունը չանցած՝ հասնում էր Կարսի խստաշունչ ձմեռը, այդ գործաւորներէն շատերը սղոց ու կացին վերցրած, քաղաքում դռնէ դուռ էին շրջում, քաղաքացիների ձմեռուայ փայտը կոտրելու համար, կամ թիակները ուսերին, տանիքների վրայի ձիւնը թափելու համար:

Ջանասէր մարդիկ էին, միշտ էլ գործ էին գտնում, ընտանիքաւորներն հասնում էին իրենց ընտանիքի կարիքներին, միւսները խնայում էին եւ ուղարկում երկիր՝ իրենց հարազատներին, իսկ ամուրիներն էլ խնայում էին տուն ու տեղ լինելու, ընտանիք կազմելու համար:

Կարճ ժամանակում նրանք պիտի դառնային Կարսի մնայուն ազգաբնակչութիւնը՝ հասնելով բարեկեցիկ, նոյնիսկ նախանձելի վիճակի:

Այրի կիներ՝ բազմամարդ ընտանիքով ծանրաբեռնուած մայրեր՝ նոյնպէս աշխատում էին, լուացք էին անում, հաց թխում, վերմակ կարում, բուրդ մանում, հիւսում եւ նոյնիսկ բաղնիսներում էին աշխատում:

Ջանան հօրքուրն այրի էր, նրա ամուսինը սպանուել էր այնտեղ, զուլումի աշխարհում, առանց տեսնելու իր առաջին պտուղի, երկուորեակ մանչերի աշխարհ գալը:

Ջանան հօրքուրն իր զաւակները ծնել էր՝ չգիտեմ՝ փախուստի ճանապարհին, թէ Կարս հասնելէն յետոյ:

Նրանք ծնուել էին թշուառութեան մէջ, բայց հէքեաթների թագաւորազունների նման, քաջառողջ էին ու կենսունակ:

Ջանան հօրքուրը բաղնիսում էր աշխատում, նաթըր էր, ամէնէն սիրուածն իր պաշտօնակիցների մէջ:

Նա բարձրահասակ էր, բարեկազմ, դէմքը՝ կանոնաւոր, նուրբ դիմագծերով՝ ցորենագոյն էր, մի քիչ աւելի թխացած՝ երեւի Կարսի խիստ օդէն: Սեւ, առատ մազերը երկու հիւսերով իջնում էին մէջքէն վար, գլխին միշտ կրում էր մի սեւ շալ, իբր սուգի նշան: Բաղնիսում հիւսերը պսակի պէս փաթաթում էր գլխի շուրջը: Յատկանշական էին իր աչքերը, գեղեցի՞կ, աւելին. ինչ որ բան կար նրանց արտայայտութեան մէջ, որ միայն իրենն էր: Մարմինը շատ աւելի սպիտակ էր, կաթնաթոյր: Շատ անգամներ էի տեսել նրան մերկանդամ մօրս եւ քոյրերիս լողացնելիս, շատ անգամներ էի դիտել զուլալ ջրի շողարձակ մարգարիտներն իր գեղեցիկ կրծքերի վրայ, շատ անգամներ էի լսել կանանց, նոյնիսկ տղամարդկանց բերնէն, թէ՝ «Ջէյրան է ջան կնիկը»:

Մանկամարդ հարս էր Ջանան հօրքուրը, հազիւ 28 — 29 տարեկան: Թերեւս իր այրիութիւնն էր պատճառը, կամ ընտանիքի մեծ, աշխատող լինելը, որ նա աւելի պատկառանք էր պարտադրում իր շրջապատին, քան իր տարիքն էր պահանջում: Շատերն էին ցանկացել նրա հետ ամուսնանալ, չէ՞ որ երիտասարդ էր ու գեղեցիկ, բայց նա մերժել էր բոլորին:

«Կնոջ համար ամուսնութիւնն անհրաժեշտ է մայր լինելու համար: Փառք տիրոջ, նա տուել է ինձ այդ երջանկութիւնը, ամուսինն էլ ինչո՞ւս է պէտք: Աստուած իր տուածը կը պահէ, իր օգնութեամբ կը պահեմ, կը մեծացնեմ զաւակներս»:

Այսպէս էր պատասխանում նա, երբ հարցնում էին, թէ ինչո՞ւ չի ամուսնանում:

Նրա երկուորեակ մանչերը՝ Լորիս-Մելիքովն ու Լազարովը այդ ժամանակ 9 — 10 տարեկան էին: Թէեւ մի քանի վայրկեանի տարբերութեամբ էին ծնուած, բայց իրար բոլորովին նման չէին այդ երկու եղբայրները:

Մեծը՝ Լորիս-Մելիքով՝ աւելի նիհարակազմ ու բարձրահասակ էր, թուխ դէմքով, մօր նման սեւ աչքերով, կրակի կտոր մի բան էր: Լազարովը՝ կարճ ու գիրուկ, աւելի բաց գոյն մազերով, մոխրագոյն աչքերով մի խոհուն եւ լուրջ մանուկ էր, ասում էին, թէ հօրն է նման:

Ջանան հօրքուրը՝ շաբաթուայ հինգ օրը կէս օրէն մինչեւ երեկոյ բաղնիսում զբաղուած՝ զաւակներին յանձնում էր դրացիների հսկողութեան:

Զարաճճի մանուկները՝ նեղ գտնելով իրենց համար տան չորս պատերը՝ ամբողջ օրն անցկացնում էին դուրսը, գետափին:

Լճակներ շինել, գորտեր բռնել, լճակների մէջը դնել, գարեջրի գործարանատէր Աւերտէքի սագերն ու բադերը հալածել, փետուր թռցնել, աղցանի համար պատատուկ, ջրակոտեմ, ճնճղապաշար եւ այլ բանջարներ հաւաքել, ժայռերը մագլցելով, վտանգաւոր ծերպերէ ծաղիկ ու բուժախոտեր հաւաքել, եւայլն եւ այլն, նրանց զբաղեցնող ո՞ր խաղը կարելի է յիշել:

Ամէնէն աւելի ինձ հիացնող բանն այն էր, որ նրանք առանց երկիւղի հեծնում էին կազաքների՝ ջրելու համար գետը բերուած՝ մերկապարանոց, ամեհի ձիերի կոնակը եւ մտնում գետի ամենախորունկ տեղերը: Ձմեռն էլ իր խաղերն ունէր: Ցուրտը նրանց համար չէր:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(1)

պետութեանց եւ մարդասիրական հաստատութեանց, ճարելու համար այս գումարը:

Մինչեւ հիմա եղած տեղաւորումներու շնորհիւ, բոլորովին պարպուած է Մուսուլի գաղթակայանը:

Անձնասպան եղաւ բանտին մէջ

Տիկին Մարթ Հանօ, «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի գլխաւոր վարիչը, որ այնքան հեղինակութիւն կը վայելէր սեղանաւորականշրջանակներու մէջ, եւ որուն դէմ չարք մը դատեր բացուեցան 1928էն սկսեալ, մեռաւ Ֆրէնի բանտին մէջ: Ստուգուեցաւ թէ թունաւորած է ինքզինքը, յուլիս 14ին, քնաբեր դեղ մը կլլելով մեծ քանակութեամբ: 49 տարեկան էր, հնարամիտ եւ յանդուգն տիպար մը: 1928ին երբ թերթը խորտակուեցաւ, Տիկին Հանօ երկու տարի բանտարկութեան եւ 3000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ: Վերաքննութեան դիմեց, միեւնոյն ատեն շարունակելով իր պայքարը ուրիշ թերթով մը, «Ֆօրս»: Իր լեզուն այնքան յարձակողական էր որ նորէն դատի քաշուեցաւ եւ այս անգամ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 5000 ֆրանք տուգանքի: Ձերբակալուած էր փետրուար 20ին, բայց միշտ կ'ըսէր թէ չպիտի լրացնէ պատիժը: Ասպարէզը սկսած էր 1908ին, անուշահոտութիւն մը հնարելով: Նախ երաժշտական, յետոյ... սեղանաւորական քրոնիկներ կը գրէր: 1926ին էր որ, երբ հիմնեց իր թերթը, սկսաւ միլիոնատէրի կեանք մը վարել: Նախ չքեղ հացկերոյթ մը սարքեց, հրաւիրելով Ֆրանսայի 10—12 յայտնի դէմքերը, յետոյ փայլուն երեկոյթ մը Տօվիլի մէջ, 300.000 ֆրանք ծախսելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹՐԱՎԷԼԸՐՍ» դրամատունը փակուած էր հինգշաբթի օր, առանց որ եւ է բացատրութեան: Յաջորդ օրն ալ բացուած չըլլալով, հաստատուեցաւ թէ տնօրէնը՝ Պ. Բօրս Նայտէքէր, փախած է կնոջը եւ երկու աղջիկներուն հետ: Անհետացած է նաեւ եղբայրը: Անուանական դրամագլուխն էր 2,500,000 ֆրանք, մասնագիտութիւնը՝ սակարանական գործողութիւններ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի վրայ: Տնօրէնը, որ կը հետապնդուի իբրեւ զեղծարար, շքեղ յարկաբաժին մը բռնած էր Փարիզի մէջ, տարեկան 100,000 ֆր. վարձքով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ, որ ահագին յաջողութիւն գտաւ երկու ամսուան ընթացքին, վերջնապէս կը փակուի այսօր, կիրակի: Ամէն փորձ կատարուեցաւ երկարաձգելու համար, բայց ապարդիւն: Բացումէն ի վեր աւելի քան 500,000 հոգի այցելած են: Հասոյթը եղած է հինգ միլիոն ֆրանք:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ պաշտօնանկ եղաւ եւ յաջորդ նշանակուեցաւ թունդ հիթլէրական մը, Հէլտօրֆ, որ ծանօթ է իբրեւ չեչտուած հակահրէական:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ 14րդ հանգրուանին մրցումը եւ հեծելանուորդները կտրեցին Մոնփէլիէ — Փէրփինեան հանգրուանը (195 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկու մասի բաժնուած էր, մին խմբովին, միւսը ժամական հաշուով հետապնդում:

Առաջին մրցումը Մոնփէլիէ — Նարպօն (103 քիլոմեթր) շատ հետաքրքրական եղաւ: Առաջին անգամն էր որ բոլոր հեծելանուորդները (53 հոգի) միասին մուտք գործելով որոշեալ վայրը, յաղթականը պիտի որոշուէր «սփրինտ»ի մէջ:

Այս հանգրուանին առաջին մրցումին Մոնփէլիէ — Նարպօն (103 քիլոմեթր) շահեցաւ ֆրանսացի Ռընէ Կրէվէզ, կտրելով 3 ժամ 55 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 275), երկրորդ՝ պելճիքացի Ժան Աէրց: Իսկ երկրորդ մրցումը՝ Նարպոն — Փէրփինեան (63 քիլոմեթր) ժամական հաշիւով իրար հետապնդել մրցումը որ վտանգաւոր եւ յոգնեցուցիչ է, դարձեալ շահեցաւ ֆրանսացի Մօրիս Արչամպօ, այս հեռաւորութիւնը կտրելով 1 ժամ 39 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն (ժամական 38 քիլոմեթր 130): Երկրորդ՝ կը հանդիսանայ «Դեղին Շապիկ»աւորը, պելճիքացի Ռոմէն Մաէս մուտք գործելով 1.50 վայրկեան յապաղումով:

Ընդհ. դասաւորման մէջ իտալացի Գամուցօ իր տեղը կորսնցնելով տուաւ Սփէշէրի, 5 վայրկեան վերջ ժամանելուն առթիւ:

Երէկ, Շաբաթ պիտի կտրէին Պիրէնեան լեռներու ամէնէն դժուար եւ մահացու հանգրուանը՝ Փէրփինեան — Լուշօն (325 քիլոմեթր), ուր կը գտնուին երեք դժուարին բարձունքներ: Այս հանգրուանէն վերջ է որ յայտնի պիտի ըլլայ թէ՝ «Դեղին Շապիկը» ո՞վ հագնելու իրաւունք ունի մինչեւ Փարիզ, Փարք տէ Փրէնս:

Իսկ այսօր կիրակի այս յոգնեցուցիչ մրցումէն յետոյ հանգիստ որոշուած է Լուշօնի մէջ: Հ. Ս.

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՍԷՎՐԱՆ, 19 յուլիս.— Զարման—քով կարդացի «Ապագայ» թերթի 19 յուլիսի (ուրբաթ) թիւին մէջ Գ. Պետրոսեան ստորագրութեամբ եւ «Սէվրանի պատմութիւնը» վերնագրով յօդուած մը որ կ'ըսէր.— Բարդութիւններ ծայր տալ սկսան երբ 1934ին ընտրուած վարչութիւնը Համազգային մասնաճիւղ մը կազմեց»... Միութեան այս վարչութիւնը որ նոյն ատեն Համազգայինի ալ վարչութիւնն է...»: Բացարձակապէս սխալ, քանի որ Կրթական Միութեան 1934ի վարչութեան անդամներէն ԵՐԵՔԸ մինչեւ այսօր ալ Համազգայինի անդամներ չեն, մնացած ԵՐԿՈՒՔԸ՝ մինչեւ այսօր Համազգայինի վարչութեան անդամ չեն եղած:

Անմիջապէս վարը գրուած էր թէ՝ երկու Սէվրանցիներ խմբագրատուն գալով պատմեցին երկուշաբթիի դէպքը: Կը ցաւիմ որ իրողութիւնը խեղաթիւրուած է: Ճշմարտութիւնը հետեւեալն է.—

Ժամը 3ին հանդէսը սկսած էր: Ժամը 5ին օրուան բանախօսը բեմ բարձրացած երբ կը խօսէր՝ հակառակորդներէն մէկը գալով սրահին դրան առջեւ սպառնական եւ յարձակողական ակնարկներ կը նետէ հանդիսականներուն վրայ: Կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն մէկը քաղաքավարութեամբ ներս կը հրաւիրէ զինքը, բայց ան կը մերժէ: Հետզհետէ կարգով կը հասնին իր ընկերները, թիւով ԵՕԹ ՀՈԳԻ: Ասոնց մէկը հինգ վայրկեանի համար արտօնութիւն կ'ուզէ բեմէն խօսելու: Կ'ազդարարուի սպմուկ չյարուցանել եւ սպասել բանախօսութեան աւարտման: Անմիջապէս միւս ընկերը կ'աւելցնէ.

— «Ընդհ. ժողով ընելու կը վախնաք՝ հանդէս ընելու չէ՞ք վախնար՝ (անշուշտ սպառնական): Հաշիւ կ'ուզենք, այս դրամները ինչ կ'ըլլան, մենք հանդէսի չենք եկած՝ հաշիւ պահանջելու եկած ենք:

Այդ պահուն ներսը Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը կը տօնուէր...: Կրկին կարգի հրաւիրուեցան: Ասոր վրայ սկսան պոռալ կանչել «մատնիչներ, դաւաճաններ»: Երբ տեսնուեցաւ որ հանդէսին անդորրութիւնը պիտի խանգարուի, սրահին դուռները փակուեցան, եւ բակին մէջ ծեծկըռուքը սկսաւ, ոչ թէ «գերազանց» ուժով: Դրացիներ անմիջապէս ոստիկանութեան տեղեկացուցած ըլլալով, չորսը ձերբակալուեցան, իսկ երեքը խոյս տուին: Բայց տասը վայրկեան չանցած խումբ մը տեղացի հայմայնավարներով վերադարձան: Վերջինները սպառնացին:

— «Ժողովուրդը սրահէն դուրս թող ելլէ, հոս փաշիստներ կան, մենք անոնց հետ հաշիւ ունինք»:

Այդ միջոցին երկու ոստիկաններ հասած էին եւ հանդէսը լրացած ըլլալով հանդիսականները ցրուեցան: Գիշերը մինչեւ ուշ ատեն «փաշիստ» բառը հոլովուեցաւ Սէվրանի փողոցներուն մէջ:

Հանդէսին խանգարումը կանխամտածուած էր մէկ երկու շաբաթէ ի վեր: Օրուան հերոսներէն մէկը, որ գինիէ քացախ դարձած «Հօկ»եան մըն է, աջ ու ձախ կը յայտարարէր.— Հանդէսին մի երթաք, կռիւ պիտի ըլլայ, կին ու պզտիկներ թող չերթան, արիւն պիտի թափի եւայլն:

Բացարձակապէս կը հերքեմ թէ մեր կողմէ մարդիկ իբր համայնավար ներկայացուցած ըլլան ոստիկանութեան:

Իրազեկ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Միհրան Պալթայեան՝ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Տամլամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 ֆր. Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ 50 ֆր. Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին:

Կը խնդրուի ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

×

Գ. Սերովբէ Պալթայեան ընտանիքը՝ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 ֆր. Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերութեան եւ 50 ֆր. Ֆր. Կ. Խաչի:

Կը խնդրուի ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

Տէր եւ Տիկին Հրանտ-Սամուէլ 50 ֆր. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. վէթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Տամլամեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Շուշան Թերզեան եւ աղջիկը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն այն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԱՌՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ՅՈՒԼԻՍ
MARDI
23 Juillet
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2863

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՊԱՏԻՒ «ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ»Ը

Մինչ կը պատրաստուէինք մեր եզրակացութիւնները բանաձեւել Սեւրանի տխուր դէպքի մասին, տեղական թերթերու մէջ երեւցաւ Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան «Պաշտօնական յայտարարութիւնը»:

Կարելի չէր երեւակայել աւելի անխելք եւ անկիրթ «պաշտօնական» մը, իբրեւ հերքում կամ լուսաբանութիւն:

Երեւան կուգայ որ մարդիկ ոչ իսկ իրենց կարդացած խմբագրականին ոգին հասկցեր են:

Եւ որովհետեւ կանխակալ կարծիքը, կիրքը եւ թոյնը շատոնց տուն-տեղ են եղած իրենց գլուխներուն մէջ, իրարու ետեւէ շարած են բառեր ու բացատրութիւններ, իրենց պաղպաղուր բառերով՝ «հերթական բառփոքսախօններ», որոնք այլ եւս գանելի դարձած են:

Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, այս անգամ ալ որ եւ է պատասխանի անարժան պիտի համարէինք այդ յայտարարութիւնը, եթէ անոր մէջ չեշտուած չըլլար միշտ անմեղ ձեւանալու եւ ուրիշները սեւցնելու մարմաջը:

✕

Անոնք որ կարդացին յուլիս 18ի խմբագրականը, պիտի յիշեն թէ՝ անոր կէսը յատկացուած էր դէպքին պատմութեան, «այնպէս ինչպէս հաղորդեցին մեզի»:

Հօկի վերաբերեալ մասն ալ արձանագրուած էր նոյն ձեւով,— «Եւ մեզի ըսին թէ օրուան հերոսները Հօկի մարդիկն են, ինչպէս կ'ապացուցանէ իրենց կապը՝ ֆրանսացի համայնավարներուն հետ»:

Արդ, ճի՞շդ է այս պատմութիւնը:

Մեր նորագոյն ստուգումները թեր ու դէմ աղբիւրներէ՝ հաստատեցին երկու իրողութիւններ.—

1. Կռիւ յարուցանողներէն երկուքը Հօկի անդամ են եղած:

2. Իսկապէս դիմում կատարուած է ֆրանսացի համայնավարներու:

Առաջին պարագան մեծ արժէք չունի մեզի համար: Կրնան իրենք իրենց գլխուն գացած ըլլալ իբրեւ Կրթ. Միութեան անդամ: Իսկ երկրո՞րդը:

ՈՒ՞Վ ԿԱՆՉԵՑ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ, ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ «ՖԱՇԻՍՏ»ՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ:

Նոր չէ այս բանաձեւը.— «Հայ փաշիստ», ուրիշ խօսքով Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Եւ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը ի զուր սուտ խենդ կը ձեւանայ:

Գիտենք որ մէկ տարիէ ի վեր նոր հրահանգ ստացած են Երեւանէն, եւ այժմ կը ջանան իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ: Եւ սակայն, տարիներու ընթացքին իրենց գլխուն վերեւ՝ իրենց միջոցաւ, բերանացի եւ գրաւոր ցանուած թոյնը այնքան արմատ ձգած է որ, դեռ երկար ժամանակ պիտի անցնի, մինչեւ կատարեալ զգաստացում:

Բոլորովին շուարած եւ աչքերը դարձած, Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կուլայ կ'ողբայ թէ «Յառաջ»ը կասկած կը հրաւիրէ Հօկին վրայ:

Մինչդեռ, եթէ ուշադրութեամբ կարդար իր իսկ մատնանշած պարբերութեան յաջորդ հատուածը, պիտի ըմբռնէր թէ ո՛ր աստիճան հեզնութեամբ արտայայտուած էինք այդ մասին, յիշելով «ժողովրդական ճակատ»ի ցոյցը:

Բայց, ասոնք բոլորը մանրամասնութիւններ են:

Հիմնականը այն է որ, Հօկը, իր հակադաշնակցական մոլեռանդութեան մէջ, կը մոռնայ իր կատարած քաջագործութիւնները զանազան դիմակներու տակ, եւ կ'ուզէ վարկ շահիլ միշտ իրբեւ զոհ ներկայանալով:

Նոյն «մոլեգնած թշնամութիւն»ն է որ գրի առնել կուտայ բաներ որոնք որ եւ է կապ չունին ոչ Սեւրանի դէպքին, ոչ ալ մեր գրածին հետ:

Մենք հրապարակաւ հարցումներ ուղղած էինք, հիմնուելով մեզի հաղորդուած պատմութեան մը վրայ, իսկ Հօկը իր գլխուն հէքեաթներ կը հիւսէ:

Կը ստուգուի որ յուլիս 15ի կռիւը պարզապէս հետեւանք է միեւնոյն Միութեան անդամներուն միջեւ ծագած վէճի մը, որ կրնար որ եւ է ատեն յուզուիլ, բայց ոչ հանդէսի մը [illegible]:

Արդ, բանավէճը կռիւի կը յանգի — դժբախտաբար — եւ կողմերէն մէկը կ'երթայ օգնութեան կը կանչէ ֆրանսացի համայնավարներ:

Այս դէպքը ի՞նչպէս կը բացատրէ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը:

Միայն այս կէտին լուսաբանութիւնը տասը հերքում կ'արժէ:

Եթէ միւս կողմն ալ մատնանշումներ կատարած է, մենք չենք որ պիտի վարանինք դատապարտել:

Աւելի ընդլայնելով հարցումը,— վերջապէս ե՞րբ [illegible] պիտի առնէ օտարը մեր ներքին գործերուն խառնելու բթութիւնը, որ զարգացաւ այս ափերուն վրայ, կռուելու համար «հայկական փաշիզմ»ին դէմ:

Նոյնութեամբ իրենց վերադարձնելով «Պաշտօնական Յայտարարութեան» բոլոր գռեհկութիւնները, եւ ամբողջ հարցը տեղաւորելով ընկոյզի մը մէջ, մենք իրաւունք ունինք բացատրութիւն պահանջելու Հօկէն եւ իր շրջապատէն:

Որովհետեւ, Սեւրանի պարագան առաջինը չէ: Եւ ամէնէն առաջ իրենց կ'իյնայ փարատել որ եւ է կասկած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ՞ Է

Անգլիական նոր առաջարկներ Իտալիոյ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԹԵՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Կացութիւնը ոչ միայն անորոշ է, այլեւ մէկ օրէն միւսը աւելի կը ծանրանայ, հաբէշական ճակատին վրայ: Ատտիս – Ապէպայի իտալական դեսպանը առջի օր ուժգին բողոքագիր մը յանձնեց, Եթովպիոյ կայսեր ճառին դէմ: Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի անձամբ ուսումնասիրած է այդ ճառին բնագիրը, այնպէս ինչպէս ղրկուած էր իտալական դեսպանին կողմէ: Կ'ըսուի թէ բնագիրը շատ աւելի ռազմաշունչ է քան մամուլին հրատարակածը: Այնպէս որ, կացութիւնը շատ ծանր կը նկատուի Հռոմի մէջ:

Եթովպիոյ կայսրը նոր յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Անհրաժեշտ կը համարինք վճռապէս ազդարարել թէ պիտի մերժենք որ եւ է կարգադրութիւն որ կը տրամադրէ իտալական թեւարկութիւն կամ հոգատարութիւն կամ ուրիշ որ եւ է բան որ կրնայ վնասել մեր ժողովուրդին անկախութեան, գերիշխանութեան եւ ազատութեան»:

Պարզելով վերջին դէպքերը, կայսրը գանգատեցաւ թէ կարգ մը պետութիւններ արգիլած են զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկել ժողովուրդի մը որ ուրիշ բան չուզեր բայց եթէ խաղաղութիւն: Յետոյ շարունակեց.

— «Եթովպիա վճռած է պահպանել իր ազատութիւնը ազգի մը դէմ որ կ'արհամարհէ իր յանձնառութիւնները եւ բացէ ի բաց կը նախընտրէ պատերազմը, իր ծաւալման համար: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ այդպիսի ազգերու դէմ եւ ոչ թէ Եթովպիոյ դէմ որ կը յարգէ իր բոլոր յանձնառութիւնները, եւ որ սակայն վճռած է պաշտպանել իր հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը: Մենք վստահութեամբ կը սպասենք յուլիս 25ի թուականին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Մենք վստահ ենք թէ մեր դատը արդար է եւ հետեւաբար պէտք է յաղթէ»:

⁂ Հռոմի լաւատեղեակ շրջանակներէն կը հաւաստեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները այս շաբթու տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Պ. Մուսոլինիի հետ, եւ այս առթիւ կարգ մը առաջարկներ պիտի ներկայացնեն, վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այդ առաջարկներու մասին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.— 1. Վերջնապէս ճշդել Եթովպիոյ եւ հիւսիսային – արեւելեան Ափրիկէի իտալական ստացուածքներու սահմանագիծը.— 2. Եթովպիոյ մէջ կարգ մը տնտեսական մենաշնորհներ տալ Իտալիոյ.— 3. Երկաթուղի մը շինել հաբէշական հողին մէջէն, միացնելու համար Էրիթրէն եւ իտալական Սոմալին.— 4. Կարգ մը իտալացի խորհրդականներ նշանակել հաբէշական կառավարութեան մօտ:

Կը կարծուի թէ այս առաջարկներով կարելի պիտի ըլլայ պայծառացնել մթնոլորտը:

⁂ «Օպզըրվըր», Լոնտոնի կիրակնօրեայ օրկանը որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, իր խմբագրականին բերնով կը յայտարարէ թէ «հրաշք մը միայն կրնայ խափանել պատերազմը»: Թերթը հաւատք չունի Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան վրայ. իսկ շահակից պետութիւններէն ոչ մէկը պիտի կրնայ զինու զօրութեամբ ընդդիմանալ Իտալիոյ, «առանց կայծեր բռնկեցնելու կեդրոնական Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ, ինչ որ կրնայ ընդհանուր բռնկում յառաջ բերել»:

Իտալական կարեւոր թերթ մըն ալ, «Փօփօլօ տ'Իթալիա», անխուսափելի կը նկատէ պատերազմը, երկար պատճառաբանութիւններով: Գլխաւոր պատճառներն այն են որ Եթովպիա չափազանց չփացած է հին փառքերով, եւ կը կարծէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ Անգլիա պիտի պաշտպանեն զինքը:

⁂ Եթովպիոյ կայսեր վերջին ճառը հայրենասիրական ալիք մը բարձրացուցած է ամբողջ երկրին մէջ: Հայրենասիրական միութիւն մը կազմուեցաւ, որ 173 մասնաճիւղեր ունի: Նախագահն է ականաւոր եկեղեցական մը, իսկ անդամները կը բաղկանան ընկերութեան բոլոր դասակարգերէն: Հաբէշ երիտասարդութիւնը շաբաթը երկու անգամ ժողով կը գումարէ մայրաքաղաքին մէջ: Երիտասարդները հագած են մոխրագոյն համազգեստ: Իրենց գլխանոցներուն վրայ կապուած է ժապաւէն մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Սէր հայրենեաց»: Բազմաթիւ քարոզիչներ ղրկուած են երկրին ամէն կողմը, հրահանգներ տալու համար:

Պապին բողոքը հիթլերականներուն դէմ

Կիրակի օր Գերմանիոյ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիներուն մէջ կարդացուեցաւ Պապին մէկ յայտարարութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ դատական նախարարը կը հրամայէր խստօրէն գործադրել պատժական օրէնքը՝ կաթոլիկներու քաղաքական գործունէութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը լուր ունէր թէ յայտարարութիւն մը պիտի կարդացուի եկեղեցիներու մէջ, սակայն չուզեց միջամտել եւ միայն արգիլեց անոր հրատարակութիւնը թերթերու մէջ: Յայտարարութիւնը մեծ մասով կը բաղկանար վատիկանի պաշտօնաթերթին մէկ խմբագրականին, որ կը յիշեցնէ թէ Հիթլէր դրժած է 1933ին տուած խոստումը, թէ կաթոլիկները իրաւունք ունին ընկերակցութիւններ կազմելու, ամլացման օրէնքին դէմ պայքարելու եւն.: «Քանի որ ամլացման օրէնքը հակառակ է մեր սկզբունքներուն, մենք իրաւունք ունինք ընդդիմանալու անոր»:

Դատական նախարարին հրահանգով, բանտարկութեան պիտի դատապարտուին այն քահանաները եւ միւս եկեղեցականները որոնք իրենց պաշտօնի կատարման ատեն պաշտօնագիրներ կը ցրուեն, քննադատելով պետութեան գործերը:

Միւս կողմէ հետզհետէ կը սաստկանայ հակահրէական շարժումը:

■■■■■■■■

ԱԶԱՏ ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ համար ցոյցեր կատարուեցան շաբաթ օր, Զաղրէպի մէջ, խրուաթական դրօշներով: Բազմութիւնը ապակի չձգեց այն տուներուն մէջ որոնք խրուաթական դրօշ չէին պարզած: Ցուցարարները կ'աղաղակէին.— «Ազատ Խրուաթիան կ'ուզենք, խրուաթական Տալմացիան եւ Պոսնան կ'ուզենք»: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՁԳՁԳԵՆ

— • —

Կ'իմանամ թէ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը որոշեր է այս տարի Անդրանիկի մահուան տարեդարձը տօնել Սեպտեմբեր 1ի կիրակին:

Առիթէն օգտուելով, անգամ մը եւս կը հարցնեմ, առ որ անկ է.

— Ինչո՞ւ կը ձգձգուի յուշարձանին շինութիւնը:

Առաջին անգամ,— հինգ տարին լրացաւ — այս էջին վրայ եւ այս գլուխին տակ էր որ կ'ուղղէինք միեւնոյն հարցումը:

Այնուհետեւ հանդէսներ սարքուեցան, դրամ հաւաքուեցաւ եւ կը հաւատէին թէ այսօր-վաղը հերոսը կ'ունենայ վայելուչ յուշարձան մը:

Այդ օրէն ի վեր, ամէն տարի այսպէս կամ այնպէս կը կատարուի մահուան տարեդարձը, միեւնոյն անշուք հողակոյտին վրայ, որ կը բաղկանայ սովորական քարէ մը եւ քանի մը կրտոր տախտակէ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, արդէն պատրաստ կը գտնուի 8 – 10,000 ֆրանք:

Ո՞ր օրուան համար պահեր են այդ գումարը:

Եթէ նոր գումարներու կը սպասեն, տարակոյս չկայ թէ յուսախաբութեան պիտի մատնուին:

Իմ կարծիքով, եղած գումարը հանգիստ կը բաւէ վայելուչ յիշատակարան մը շինելու համար:

Քարի տեսակ չի պակսիր: Իսկ աշխատանքի պայմանները երբեք աւելի նպաստաւոր եղած չեն որքան այսօր:

Լաչնախիստ քար մը, վերեւն ալ՝ հերոսի կիսանդրին՝ իր կտակով,— «Գործս կէս մնաց» — իբրեւ խորհրդանշան:

Ես պիտի առաջարկէի համաձայնիլ այս ծրագրին վրայ, եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, ամէն բան վերջացնել մինչեւ օգոստոս 30:

Որով, ոչ միայն մահուան տարեդարձը տօնուած կ'ըլլայ, այլեւ յուշարձանին բացումը կը կատարուի:

Չեմ գիտեր թէ որո՞ւ ձեռքն է յիշեցնել եւ հետապնդել այս գործը:

Ամէն պարագայի մէջ, ես պարտք սեպեցի յիշեցնել առ որ անկ է:

Շատ երկար տեւեց մեր խեղճուկ թեան ցուցադրութիւնը՝ փէռ Լաշէզի շքեղութեան մէջ:

Եթէ ուրիշ տարբեր մասի ծայրով բռնած են գործը կամ հանելի կը նկատեն *եավաշ-եավաշ*ի քաղաքականութիւնը, գոնէ Շ. Գարահիսարցիները ու որբերը թող արժանապատուութեան խնդիր դարձնեն եւ ժամ առաջ գլուխ հանեն այս ձեռնարկը:

ՎԱՀԷ

Միապետական հոսանքը Յունաստանի մէջ

Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն հասնելով, լման վեց ժամ խօսակցեցաւ Եօրկիոս Թագաւորին հետ: Քաղաքապետը, որուն կ'ընկերանան երկու իրաւագէտ խորհրդականներ, նախկին Թագաւորին ներկայացուց հանրաքուէի կարգադրութեան մանրամասնութիւնները: Կ'ըսուի թէ Եօրկիոս օդանաւ մը վարձած է, ի հարկին Աթէնք երթալու եւ գահը գրաւելու համար, եթէ պետական հարուած մը փորձուի: Մեծ յոյսեր դրուած են Զօր. Քօնտիլիսի վրայ, որ դիկտատուրա պիտի հաստատէ, Թագաւորին ժամանումէն անմիջապէս վերջը: Բանակէն հազարի չափ հանրապետական սպաներ հեռացած ըլլալով, մնացեալին մեծամասնութիւնը արքայական է, իսկ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հանրապետական:

Քըրք-Քիլիսէ զինուորական շրջան

Պոլսէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Քըրքքիլիսէ քաղաքը (այժմ Քըրքլար էլի), ինչպէս եւ շրջակաները, մինչեւ 16 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, զինուորական շրջան հռչակուած է: Միայն իսլամ Թուրքերը կրնան մտնել այդ շրջանին մէջ: Այս վերջիններէն զատ ո՛վ որ կ'ուզէ մտնել, պէտք է նախապէս մասնաւոր արտօնութիւն ստանայ եւ ոստիկան զօրքի հսկողութեան տակ դրուի:

Կը նշանակէ թէ Թուրքիա ամէն գնով յառաջ կը տանի Թրակիոյ վերազինումը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ հետեւանքով ձերբակալուած էին 1537 հոգի, մեծ մասը պետական պաշտօնեաներ: Բոլորն ալ արձակուեցան բացի վեց Ֆրանսացիներէ որոնք անարգած էին ոստիկանութիւնը: Իսկ 18 օտարականներ պիտի արտաքսուին:

ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ միջամտութիւնը խնդրուած է, Հունգարիոյ օրթոտոքս եկեղեցին անկախ թեմի վերածելու համար: Սերպիոյ եւ Ռումանիոյ պատրիարքութիւնները կ'ընդդիմանան այս ծրագրին:

ԵՐԿՐԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼՈՒ հրաման ստացան երկու պուլկար երեւելիներ, գնդ. Վէլչեւ, որ 1934 մայիս 19ի պետական հարուածը կազմակերպած էր եւ Զօր. Վոլքով, որ երկար ատեն պատերազմական նախարար, յետոյ Հռոմի դեսպան եղած է:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ փակուեցաւ կիրակի օր, շատ փայլուն յաջողութեամբ: Երկու ամսուան ընթացքին այցելած են 700,000 հոգի, որոնց 650,000ը վճարած են 5,000,000 ֆրանք մուտք: Ծախուած գրքոյկներուն եւ լուսանկարներուն մուտքը եղած է 2,500,000 ֆրանք: Վերջին օրը այցելած են մօտ 50,000 հոգի: Վարչապետ Պ. Լավալ հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Մուսոլինիի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համայնավար թեւը այսօր, երեքշաբթի ժողովի հրաւիրած է ընկերվարական սէնտիքան, ինչպէս եւ պաշտօնեաներու եւ նախկին ռազմիկներու զանազան միութիւններ, ընդհանուր գործակցութիւն հաստատելու համար ամբողջ երկրին մէջ, ընդդէմ հրամանագիր – օրէնքներու:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ ճամբայ ելած էր Միլանէն, վար իյնալով ջախջախուեցաւ Զուիցերիոյ մէջ: Տասը ուղեւորները եւ երեք վարիչները մեռան:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ վրդովիչ համեմատութիւններ ստացան Պէլֆասթի մէջ (Իրլանտա), հակառակ բողոքական եւ կաթոլիկ իշխանութեանց յորդորներուն: Առջի օր մարդ մը եւս սպաննուեցաւ, տասնի բարձրացնելով զոհերուն թիւը: Վախ կայ որ պայքարը տարածուի ամբողջ Իրլանտայի մէջ:

ՏԵՂԱԿԱԼ ՉԷՄՊՐԼԷՆ, Անգլիոյ արտաքին գործերու նախկին նախարարին 27 տարեկան տղան, որ գերի բռնուած էր Հիճազի մէջ, ազատ արձակուեցաւ երկար բանակցութիւններէ յետոյ:

ՄԱՌՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ տարեդարձին առթիւ, Հանրապետութեան նախագահը յիշատակարան մը բացաւ Պրէնի մէջ, ընկերակցութեամբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարդոց միջեւ տնտեսական գործակցութիւնը կը սկսի «աշխարհի ըսկիզբ»էն: Նախնական մարդիկ իրարու օգնած են: Մէկը որսի է գացած, միւսը նետեր է պատրաստած, երրորդը հողն է մշակած, իսկ չորրորդը հիւղ է շինած ու այսպէս, բոլորը օգնած են իրարու: Անոնք փոխադարձաբար բաշխած են իրարու միջեւ իրենց աշխատանքին արդիւնքները: Ուրեմն, անոնք ըմբռնած ու վայելած են գործակցութեան օգուտները:

Մենք, արդիականներս, որ աւելի խոհուն, փորձառու եւ մշակուած ենք, մի՞թէ կրնանք հրաժարիլ գործակցութենէն:

Մարդոց պէտքերը որքան բազմանան ու որքան տեսակաւորուին, գործակցութիւնը այնքան անհրաժեշտ կը դառնայ: Առանց ատոր անկարելի պիտի ըլլար յառաջդիմութիւնը: Ուրեմն անբացատրելի կը մնայ թէ մարդիկ ինչո՞ւ տեւապէս կը պայքարին իրարու հետ, կամ, այլ խօսքով, տնտեսական պայքարը ինչո՞ւ գոյութիւն ունի, երբ ի սկզբանէ աշխարհի գործակցութեան պէտքը զգացուեր է: Բայց մի՞թէ չեն գործակցիր մարդիկ այժմ:

Պարզ բաղդատութիւն մը մեզի ցոյց պիտի տայ թէ որքան մեծ ծաւալ առած է գործակցութիւնը մարդոց միջեւ:

Առնենք, օրինակ, հեծելանիւ մը: Եթէ զայն գործածողը չօգտուէր հարիւրաւոր ուրիշներու գործակցութենէն, ստիպուած էր տարիներ շարունակ առանձինն աշխատիլ շինելու համար հեծելանիւը: Եւ թերեւս պիտի չյաջողէր՝ եթէ ամբողջ կեանքն իսկ յատկացնէր միայն այդ գործին: Որովհետեւ ան առանձինն պիտի պատրաստէր ինչ որ պէտք է այդ գործիքին համար,— պողպատ, նիքէլ, ձըգախէժ, մորթ, բամպակ, եղջիւր եւն.: Ու նաեւ իւղ, ածուխ, քարիւղ, պորաքս, որոնք անհրաժեշտ են շինած ատեն: Առանց ձեռք ձգելու համար անհրաժեշտ են փոխադրական մեծ միջոցներ,— ցամաքային եւ ծովային: Մետաղները յղկելու համար պէտք են մեքենաներ: Իսկ հեծելանիւը գլուխ հանելու համար՝ հանքագործներ, նաւազներ, բեռնակիրներ, կառապաններ, մեքենագէտներ, մասնիկները շինող բանուորներ եւն., ամբողջ շարժման մէջ են:

Եթէ, ուրեմն, մէկը ստիպուած ըլլար այս բոլորին գործը առանձինն կատարել, չպիտի կրնար շուկայ հանել իր հեծելանիւը այն գինով ինչ գինով որ այժմ կը ծախուի: Եթէ ան աժան է այժմ, պատճառը այն է որ արդիւնքն է մարդոց գործակցութեան: Գործակցութիւն մը, զոր կը կատարեն մարդիկ, յաճախ իրարմէ շատ հեռու վայրերու մէջ եւ զիրար բնաւ չճանչնալով:

Այստեղ, ուրեմն, երեւան կուգայ աշխատանքի բաժանումը: Այս վերջինը որքան մեծ ըլլայ, արտադրութեանց գիները այնքան նուազ կ'ըլլան:

Այժմ կը խօսիմ, սակայն, գերարտադրութեան եւ գնելու կարողութեան նուազման մասին:

Այս երկուքը միաժամանակ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ: Բացատրենք թէ ինչու: Եթէ գերարտադրութիւն կայ, ապա ուրեմն գիները պէտք է անհամեմատ իյնան: Իսկ երբ գիները այդքան իյնան, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը իր բնականոն կամ համեմատական վիճակը կը պահէ: Ան քիչ դրամ ունի, բայց որովհետեւ գիները ինկած են, կրնայ շատ բան առնել այդ դրամով:

Այժմ իրականին մէջ, գերարտադրութիւն չկայ: Այլ՝ միայն եւ միայն գնելու կարողութեան նուազում մը: Կարելի՞ է բարձրացնել այդ կարողութիւնը: Տարիները եւ կեանքը ցոյց կուտան որ կարելի չէ: Ուրե՞մն: Կը մնայ հետեւեալ միջոցը,— արտադրել— այնպէս մը որ արտադրութիւնը գնուելու յարմար ըլլայ, կամ համապատասխանէ իր գինով ժողովուրդի գնելու այժմու կարողութեանը: Բաւական խօսուեցաւ ճափոնական վաճառամարտի մասին: Ի՞նչ կը նշանակէր ան: Որ ճափոնական ապրանքները շատ կը քշուին: Այսինքն՝ այդ ապրանքները պակաս կ'արժեն ու մարդիկ ի վիճակի կ'ըլլան զանոնք գնելու: Մենք կը տեսնենք, սակայն, որ արտադրողները տրամադիր չեն գիները նուազեցնելու: Ընդհակառակն անոնք կը ջանան բարձր պահել: Արտադրութիւնը իբրեւ նպատակ ունի փոխանակումը (բացի այն պարագային, երբ սեփական պէտքի համար կ'արտադրուի): Բայց, որպէսզի փոխանակում տեղի ունենայ, առնուազն երկու հոգի անհրաժեշտ են: Որքան շատ է սպառողներու թիւը, այնքան շատ է փոխանակումը: Երբ փոխանակումի համաձայնութիւններ կը կնքուին, երկու կողմերն ալ շահ կամ օգուտ կը տեսնեն, այլապէս չեն կնքեր: Ասա, ուրեմն, ինչո՞ւ չինական պատեր կը քաշուին ներկայիս ու փոխանակումի շատ քիչեր տրամադիր են: Փոխանակում կ'ըլլայ եւ միեւնոյն երկրին մէջ բնակող երկու անհատներու միջեւ: Այս վերջինը միշտ ազատ է: Բայց կը հարցնէինք, ինչո՞ւ առաջինին համար կան մաքսային արգելքներ, որոնք այժմ աւելի մեծ են: Եւ ինչո՞ւ այս պարագային փոխանակումը բաժներ են երկու մասի ու կ'ըսեն,— ներածում, արտածում:

Պատճառը այն է որ ամէն պետութիւն իր առեւտրական հաշուեկշիռը ունի, ամէնքը անխտիր կը ջանան որ պահեն ներածումին ու արտածումին հաւասարակշռութիւնը:

Անոնք որ դէմ են այս մաքսային դրութեան, կ'ըսեն թէ մարդիկ կուրացած են այդ հաւասարակշռութենէն:

Տնտեսական ամբողջ կեանքը, կ'ըսեն անոնք, կը նմանի մարդկային կազմին: Երբ կենսատու արիւնը դադրի շրջան ընելէ, մարմինը կը մեռնի, եթէ շրջանառութիւնը տկարանայ, նոյն համեմատութեամբ կը տկարանայ նաեւ մարմինը: Նոյնն է, նաեւ, կ'աւելցնեն անոնք, մարդկային կազմը: Անոր արիւնը հարստութիւնն է, որ արտադրութիւններ կուտայ: Այդ արտադրութիւնները պէտք է շրջաբերուին ազատօրէն եւ, իրենց արագ փոխանակումին շնորհիւ մարդիկ հարստանան: Տնտեսական գոյութիւնը կարելի է պահել լոկ փոխանակումով, ինչ որ գործակցութիւնն է, իսկ առանց այս վերջինին՝ կեանքը կը դառնայ առնուազն անմխիթար:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԻՆՉ ՈՐ ՑԱՆԵՍ ԱՅՆ ԿԸ ՀՆՁԵՍ

×

Վերջերս Լէոն Տրոցկիի կինը աշխարհի ընկերվարականներուն եւ աշխատաւորութեան կոչ մը ուղղեց՝ խնդրելով օգնութեան հասնիլ իր զաւկին, որ ձերբակալուած է Մոսկուայի մէջ Չեկայի կողմէ, թէեւ ոչ մէկ քաղաքական գործով զբաղած է:

Ամերիկայի ընկերվարական ձախ փաղանգ, Տհը Նիւ Լիտըր ընկերվարական շաբաթաթերթին յունիս 29ի թիւով Տիկին Տրոցկիի ուղղած է հետեւեալ բաց նամակը.—

Տիկին, մենք կը միացնենք մեր ձայնը ձեր ջերմ եւ ուժգին կոչին ձեր որդւոյն ազատութեան համար: Համաձայն ձեր հաւաստումին ան որեւէ յանցանք գործած չէ: Իրականին մէջ ան նոյնիսկ քաղաքական գործով ըզբաղած չէ: Անոր հետաքրքրութիւնն ու նախասիրութիւնը բացարձակապէս գիտական են: Իր ընտրած ասպարէզին մէջ ան լաւ կերպով ծառայած է սովետ կառավարութեան եւ ռուս ժողովուրդի շահերուն: Եւ սակայն, որովհետեւ ան որդին է Լ. Տրոցկիի, իբրեւ քաղաքական պատանդ ձերբակալուած է Ստալինի հրամանով:

Որ աւելի գէշ ճակատագիր մը կրնայ անոր բաժին իյնալ՝ բացայայտ է ոչ միայն ձեր կոչէն, այլ եւ փորձառութենէն Ռուսիոյ մէջ գտնուող միլիոնաւոր ուրիշներու մասին, որոնք կոմունիստ դիկտատորութեան սկիզբէն ի վեր կորսնցուցած են իրենց կեանքը եւ ազատութիւնը այնպիսի պատճառներով, որոնք աւելի զօրաւոր չեն քան այն պատճառները, որոնք կը վերաբերին ձեր որդւոյն խնդրին:

Սակայն, ինչո՞ւ հարցը կը սահմանափակէք ձեր որդիով, ամուսինով եւ իր քաղաքական ընկերակիցներով: Բաւական ծանօթ էք Ռուսիոյ կացութեան՝ գիտնալու թէ խնդիրը չի սահմանափակուիր Տրոցկիով, իր ընտանիքով եւ իր քաղաքական բարեկամներով: Դուք պէտք է գիտնաք թէ՝ այն սկզբունքն ու գործելակերպը, որով ձերբակալուած է ձեր որդին, աքսորուած ու հալածուած ու նախատուած ձեր ամուսինը սովետ կառավարութեան կողմէ պատասխանատու բռնելով զայն Կիրովի սպանութեան համար եւ կապելով զայն ենթադրական Սպիտակ պահակներու դաւադրութեանց, մասն ու բաժինը եղած են կոմունիստ դիկտատորութեան իր ծագման օրերէն սկսած: Ի՞նչ խօսք, որ դուք, ձեր կոչով, կ'ուզէք տարբեր կերպով ներկայացնել զայն, բայց իրողութիւններն ու պատմութիւնը կը հերքեն ձեզ:

Դուք այժմ ձեր ամուսնոյն հետ կը բնակիք Նորվեկիոյ մէջ, ազատ երկիր մը, որ կը կառավարուի «դեղին» ընկերվարականներէ, զորս ձեր ամուսինը այնքան անգթօրէն նախատած է, եւ որոնք ապաստան տուին ձեզ, երբ այն ռեժիմը, որու հաստատման մէջ այնքան նշանակելի գործ կատարեց Լէօն Տրոցկին, դուրս վտարեց եւ օրէնքէ դուրս հռչակեց զայն իբրեւ «ժողովուրդին թշնամի մը»:

Ձեր այս անձնական վշտի պահուն պատշաճ պիտի չըլլա՞ր եթէ մտածէիք ի մասին հարիւր հազարաւոր անմեղներու, որոնք ենթարկուած են նոյն բռնութեան եւ անարդարութեանց, կը հալին ու կը մաշին բանտերու եւ հեռաւոր աքսորավայրերու մէջ մի միայն այն պատճառով, որ անոնք դիկտատորութեան համար առարկելի տեսակէտներ կը սնուցանեն: Մեր խօսքը անթիւ ընկերվարականներու, կոմունիստներու, ազատականներու, բանուորներու, գիւղացիներու մասին է, որոնց ոճիրը եղած է մի միայն այն, որ անոնք համարձակած են՝ անկախ մտածում ունենալ, խորհիլ իրենց համար եւ մերժած են կուրօրէն հետեւիլ հրամաններուն դիկտատորութեան, որուն հաստատման համար ձեր ամուսինը այնքան կարեւոր աշխատանք կատարեց:

Ձեր որդւոյն ի նպաստ ուղղած կոչը զօրացնելու ձեր ճիգին մէջ դուք վըկայութեան կը կոչէք Լէնինի եւ Տրոցկիի վերաբերումը հանդէպ քաղաքական հակառակորդներու, եւ իբր օրինակ կը յիշէք Սոցիալ Յեղափոխականներու դատավարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1922ին: Դուք կը հակադրէք Լէնինի եւ Տրոցկիի այդ դատավարութեան մէջ ցոյց տուած ընթացքը այն ընթացքին, զոր Ստալին ցոյց կուտայ ձեր որդւոյն պարագային:

Այս հաւաստումով, տիկին, ահաւոր չափով տկարացուցած էք ձեր կոչը: Իրականութիւնն այն է, որ դուք կորսնցուցած էք ձեր բարոյական իրաւունքը ձեր կոչն ուղղելու մարդկութեան պարկեշտ կարծիքին: Իբրեւ մայր մը եւ մարդկային էակ մը դուք կը պահէք ձեր բնական իրաւունքը աղաչելու ի նպաստ ձեր որդւոյն եւ լսուելու, բայց իբրեւ ստախօս կոմունիստ մը, դուք չէք ներկայանար ատեան՝ մաքուր ձեռքերով:

Ճշմարտութիւնն այն է որ Ընկերվարական Միջազգայինի եւ այն ատեն գոյութիւն ունեցող Վիէննայի Միջազգայինի պահանջին վրայ՝ Լէնին ու Տրոցկի թոյլ տուին Վանտերվէլտի, Քուրթ Ռոզենֆէլտի եւ Կարլ Լիբկնեխտի եղբօր Թէոտոր Լիբկնեխտի, որ Մոսկուա երթան Սոցիալ Յեղափոխականները պաշտպանելու բացայայտ նպատակով: Այս թոյլտուութիւնը տեղի ունեցաւ համաձայնագրութեան մը, որ կնքուեցաւ Պերլինի մէջ, երկու Ընկերվարական Միջազգայնականի ներկայացուցիչներուն միջեւ: Սակայն, ընկերվարական փաստաբանները հարկադրուեցան լքել դատը, որովհետեւ Լէնին եւ Տրոցկի թոյլ չտուին անոնց որ ներկայացնեն պաշտպանութիւն մը եւ թոյլ չտուին որ ամբաստանեալները պաշտպանէին իրենք – զիրենք համաձայն քաղաքակիրթ դատավարութեան:

Մեր ձեռքին տակ ունինք փաստաթուղթ մը, որ վճռապէս կը հակասէ ձեր հաւաստումներուն: Այդ այն տեղեկագիրն է, որ ձեր յիշած ընկերվարական փաստաբանները ներկայացուցին բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց, երբ անոնք հարկադրուած հեռացան Մոսկուայէն, որովհետեւ Լէնին եւ Տրոցկի խոստմնադրուժ եղան: Պէտք չունինք մէջբերելու ամբողջ փաստաթուղթը: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները բաւական պիտի ըլլան:

« Եղանակը, որով կը կատարուէր դատավարութիւնը, չգոհացուց մեր ակնկալութիւնները: Առաջին վայրկեանէն իսկ բացայայտ դարձաւ որ, հակառակ Պերլինի մէջ տրուած խոստումներուն, ամբաստանեալները բերուած էին ոչ թէ իրենց դատաւորներուն առջեւ, այլ իրենց քաղաքական թշնամիներուն, որոնց նպատակն էր դատապարտել զանոնք պետական պատճառներով եւ նկատումներով: Մասնաւորապէս նշանակելի էր այն յայտարարութիւնը, զոր նախագահ դատաւորն բրաւ անմիջապէս որ դատավարութիւնը բացուեցաւ, այսինքն թէ՝ այս դատարանը դասակարգային ատեան մըն էր, եւ ան գիտակցաբար երեւան պիտի բերէր դասակարգային արդարութիւն: Դատավարութեան բացումէն առաջ, Կիրիլենկօն ինքը (Գերագոյն Ատեանի նախագահը), հրապարակային ժողովներու մէջ, անձնապէս կը պահանջէր որ դատապարտուին ամբաստանեալները:

Երբ Մոսկուա հասանք, մեզ դիմաւորեցին նախապէս կազմակերպուած ցոյցերով: Ցուցարարները կը կրէին նշանատախտակներ եւ դրօշակներ, որոնց վրայ գրուած էին մեզ նախատող խօսքեր: Կը սպառնային ու կը հայհոյէին մեզ, եւ կը պահանջէին որ բանտարկուինք մենք: Կառավարութիւնը դիմեց այն ծայրայեղօրէն սուտ հաւաստումին թէ՝ ցուցարարներու ցոյց տուած վերաբերումը մեզ հանդէպ կը ցոլացնէ Մոսկուայի ամբողջ բանւորութեան տրամադրութիւնը եւ այս պատրուակով կառավարութիւնը փոխադրեց մեզ տեղ մը, որ շոգեկառքով երկու ժամ հեռու էր Մոսկուայէն, եւ մեզ շրջապատեց պաշտօնեաներով, որոնց նպատակն էր լրտեսել մեզ: Այս պատճառով մենք ըզգացինք թէ բանտարկեալներ էինք Մոսկուայի մէջ, եւ իրապէս էինք:

Երկու վկաներ ձերբակալուեցան դատավարութեան նախօրեակին, եւ խուզարկուեցան ռուս փաստաբաններէն մէկուն բնակարանին մէջ ու գրաւուեցաւ պաշտպանութեան համար հաւաքուած նիւթերու մէկ մասը»:

Ձեր յիշած ընկերվարական փաստաբաններուն այս տեղեկագիրը միայն մէկ փոքր մասն է պատկերին, տիկին: Մենք տեղ չունինք ուրիշներ յիշելու, թէեւ անոնց մէջ գտնուին աւելի ցնցող ու ըմբոստացնող մանրամասնութիւններ:

Մենք կրնայինք մէջ բերել խորհրդային մամուլէն Լէնինի եւ Տրոցկիի այն յայտարարութիւնները, որոնցմով անոնք կը դատապարտէին ամբաստանեալները դատավարութենէն առաջ եւ կը պահանջէին անոնց անողոք ջնջումը; Տրոցկին անձնապէս կը վարէր մին այն թշնամական ցոյցերէն, որոնց մասին խօսեցան ընկերվարական փաստաբանները: Անոնք խորհրդային ատեանին յայտարարեցին թէ չէին կրնար մասնակցիլ կատակերգութեան եւ մեկնեցան Մոսկուայէն, որովհետեւ դատավարութեան ընթացքը գոհացուցիչ չէր իրենց եւ Լէնին ու Տրոցկի դրժեցին իրենց խոստումը թէ՝ ամբաստանեալները պիտի դատուէին արդար ու անաչառ կերպով: Եւ անոնք այսպէս հաղորդեցին իրենց տեղեկագրով, որով անոնք իրենց յարգանքն յայտնեցին ամբաստանեալներուն, իրենց ցոյց տուած կորովին համար, եւ հռչակեցին անոնց անմեղութիւնը:

Ամբաստանեալներէն 12ը դատապարտուեցան մահուան եւ միայն արեւմտեան Եւրոպայի պրոլետարիատի զայրոյթն էր որ արգիլեց Լէնինն ու Տրոցկին մահավճիռները գործադրելէ: Մահավճիռները փոխուեցան բանտարկութեան:

Իր ինքնակենսագրութեան 875րդ էջին վրայ ձեր ամուսինը պարզ յստակ կերպով կը խոստովանի ամբաստանեալներու հանդէպ ունեցած իր անգթութիւնն ու անխղճութիւնը, յատկութիւններ, զորս ան ցուցաբերեց իր ամբողջ կեանքին ընթացքին իբրեւ Սովետ Մեծաւոր եւ ռազմական գործավար: Այստեղ, անկեղծօրէն ան կը խոստովանի թէ ինքն էր որ թելադրեց Լէնինի թէ՝ Միջազգային Ընկերվարութեան ներկայացուցիչներու կողմէ անմեղ հռչակուած Սոցիալ Յեղափոխականները «վար դրուելու են իբրեւ պատանդներ»: Անոնց համար իր ընտրածը՝ կենդանի մահն էր:

Լէնին անմիջապէս եւ ուրախութեամբ ընդառաջ գնաց այս առաջարկին՝ ըսելով. «Շատ ճիշդ ես, ուրիշ միջոց չկայ», կը գրէ Տրոցկի:

«Ինչպէս կը տեսնէք, տիկին, ան էր որ յղացաւ կոմունիստ դիկտատորութեան ներքեւ քաղաքական պատանդներ պահելու գաղափարը, [illegible] էր ձեր որդւոյն:

«Ահա այն արդարութիւնը, որ ցոյց տրուեցաւ քաղաքական հակառակորդներու, երբ Լէոն Տրոցկի էր իշխանութեան գլուխ: Մենք պիտի յիշենք միայն թէ ինչ վայրենի եւ արիւնուշտ կերպով, 1921ի ձմեռը Տրոցկին ճզմեց ըմբոստութիւնը Քրոնշտատի նաւաստիներուն, որոնք բոլորն ալ կոմունիստներ էին եւ որոնք նախապէս Տրոցկիի կողմէ կոչուած էին «Ռուսական յեղափոխութեան հպարտութիւնն ու գեղեցկութիւնը», եւ որոնց միակ ոճիրը այն պահանջն էր թէ պէտք էր ռամկավարացնել սովետ ռեժիմը:

Բաւական շատ խօսեցանք ցոյց տալու ձեզ, տիկին, թէ ո՛չ դուք, ո՛չ ձեր ամուսինը, իրաւունք ունիք խօսելու յանուն մարդկութեան եւ քաղաքական պարկեշտութեան: Խօսեցէք իբրեւ մայր մը, եւ մենք պիտի համակրինք ձեզ, սակայն, օրինակ մի՛ բերէք Լէնինի եւ Տրոցկիի ընթացքը անոր հետեւելու համար:

Ռուսիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող դիկտատորութեան ամէն կերպով կը ցոլացնէ այն սկզբունքները, զորս անոնք տուին Լէնին ու Տրոցկի: Անոնցմէ է որ Ստալին սորվեցաւ եւ զարգացուց գրպարտութիւնը, նկարագրի խողխողումը եւ բարբարոս անգթութիւնը — ամէն վայրենի դիկտատորութեանց այս գործիքները — ընդդէմ քաղաքական հակառակորդներու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕԴԱՅԻՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ԴԷՄ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ բազմաթիւ անդամագրութիւններ եւ նուիրատուութիւններ կ'ըլլան. Իզմիրի Բամպակէ կերպասներու Անանուն ընկերութեան վարչական ժողովի նախագահ Պ. Հայրի Ժիրօ նուիրած է 10 հազար ոսկի եւ խոստացած է ամէն տարի ալ վճարել 2000 ոսկի: Այս ընկերութեան բոլոր գործաւորները իրենց վարձքին հարիւրին 20ը տալու յանձնառու եղած են:

Սթամպուլի կուսակալութեան կապուած բոլոր պաշտօնատուներու պաշտօնեաներն ալ իրենց ամսականին հարիւրին 2ը տալու յանձնառու եղած են:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»»··«««

Մեր տունը գտնւում էր գարեջրի գործարանի մօտ, քարափի կէս բարձունքի վրայ: Ունէր գետին նայող մի ընդարձակ պատշգամ, որտեղէն ես դիտում էի մանուկների անվերջ խաղերը, նախանձելով նրանց անսահման ազատութեանը:

Ես էլ նրանց պէս մի մանուկ էի, բայց չունէի նրանց ազատութիւնը: Պատշգամի դուռը մեծ մասամբ փակ էր լինում իմ առջեւ. բացի այդ, կար խստաբարոյ մօրս եւ մեծ քրոջս արգելքը:

Երբեմն փախուստը միայն ինձ տանում էր գետափ՝ երկու եղբայրների մօտ խաղի ու զուարճութեան. բայց այդ երկար չէր տեւում. քոյրս ու մայրս նկատում էին, տուն կանչում, յանդիմանում, թէ աղջկան ամօթ է փողոցում, տղաների հետ խաղալը. փակում էին սենեակում, ուր պիտի զբաղուէի իմ խամաճիկներով, կամ օրօրէի ծծկեր քրոջս օրօրոցը, որ հաւասարապէս ձանձրալի էր ինձ համար:

Թէեւ ունէի նաեւ ինձմէ մի երկու տարով մեծ քոյր, բայց նա դպրոց էր գնում, տունն եղած ժամանակն էլ ինձ խաղընկեր չէր, նա սիրում էր գիրք ու կար, իսկ ես խաղ: Խաղալ մանաւանդ դուրսը, գետափին, ուր այնքան հետաքրքիր բաներ կային:

Երբեմն մայրս Լորիս–Մելիքովին ու Լազարովին կանչում էր մեր տուն կերակրում էր, անուշեղէն ու շաքարեղէն տալիս եւ ձգում, որ միասին խաղանք:

Նրանց չէին հետաքրքրում իմ խրծիկներս ու խաղալիկներս, նեղ էր նրանց համար մեր սենեակն ու պատշգամը, ակնածում էին մանաւանդ մեծ քրոջմէս, որ միւս սենեակում միշտ կարդում էր եւ չէր սիրում, որ մեր աղմուկով իրեն խանգարենք:

Վանդակն ինկած թռչունների պէս՝ նրանք շուտով տխրում էին, լռում:

Մայրս, հոգով միշտ բարի, հասկանում էր նրանց, ու թողնում, որ դառնան իրենց ազատութեան:

Ջանան հօրքուրն էլ մեր տան մշտական այցելուն էր, սիրուած ու յարգուած ոչ միայն մօրս ու քոյրերիս կողմէն, այլ նաեւ հօրս եւ եղբայրներիս կողմէն: Ջանան հօրքուր էր նա թէ մեծի, թէ փոքրի համար. թէ ինչո՞ւ, չգիտեմ:

×

— Լորիս – Մելիքո՛վ, Լազարո՛վ ... Տղայ, շան լակոտներ...

Այդ ձայնն աւելի իմ սրտին էր խօսում, ինձ կանչում, քան իր զաւակներին:

«Ջանան հօրքուրը տուն է եկել» ...

Ու յաճախ՝ անտեսելով մօրս ու մեծ քրոջս արգելքին, իր զաւակներէն առաջ ես էի ելլում քարափի զառիվերը եւ մտնում Ջանան հօրքուրի տունը:

— Եկա՛յ, Ջանան հօրքուր:

— Վայ բարով եկա՛ր, հազար բարի, աղջիկս: Քեզի պէս մէկը Աստուած ինձ տուած լինէր:

Չէին ուշանում նաեւ Լորիս – Մելիքովն ու Լազարովը: Գալիս էին շիկնած ու քրտնած, շորերն ու գուլպաները թաց, վրայ գլուխ ցեխոտ ու պատատուած:

— Ա՛խ, տափը մտնիք, էս ի՞նչ հալ է, պիտի սպանէք ինձ:

Բարկանում էր Ջանան հօրքուրը ու հանում երեխաների թաց հագուստները: Շատ էր յանդիմանում մանաւանդ մեծին:

— Լորիս – Մելիքով, բոյդ չափեմ, ծօ՛, ահագին տղամարդ ես, շուտով բոյդ բոյիս կը հասնի, գոնէ անուանդ ամաչիր, է՛... Ու Լորիս – Մելիքովը չհասկանալով թէ ինչո՞ւ պիտի անունէն ամաչէ, հնազանդ, թոյլ էր տալիս, որ մայրը մի քիչ կոպտօրէն քաշէ, հանէ թաց շորերն ու գուլպաները:

Այդ փոքրիկները մեծ մասամբ հագնում էին ուրիշների տուած հագուստներ, երբեմն մեծ, երբեմն փոքր, բայց այդ չէր խանգարում, որ նըրանք, առաւօտները երբ նոր էին դուրս գալիս տնէն, ունենային մաքուր եւ վայելուչ տեսք. Ջանան հօրքուրը գիտէր կարել, կարկատել, հինը նոր անել: Ջանան հօրքուրը՝ թափած իր բարկութեան վերջին բաժակը՝ փոխւում էր մի բարի մօր: Խընամքով բաց էր անում հետը բերած կապոցը, որի մէջ ինչե՛ր, ինչե՛ր էին լինում, էլ միս, էլ պանիր, գաթայ, հալւայ, պտուղներ, անուշեղէններ... Ամէն մէկէն մի երկու պատառ անշուշտ տրուած իր յաճախորդների կողմէն:

Այդպէս, զանազան խրատներով ու պատմութիւններով նա բաժին էր անում ունեցածը զաւակների մէջ: Ես էլ ստանում էի իմ բաժինը:

Օ՛, այնպէս համեղ էին լինում այդ պատառները, մի քիչ փակած պտուղները, գաթայի փշրանքները:

Աշնան եւ ձմրան ցուրտ օրերին, մանաւանդ շաբաթ եւ կիրակի օրերը, Ջանան հօրքուրի մօտ էին հաւաքւում իր դրացիները, նաեւ դրսէն եկած մարդեր:

Նստում էին տաք քուրսու շուրջը, ոտքերը տալիս տաքին, քուրսու ծածկոցը քաշում ծնկներին, ծխում էին ու խօսում:

Քուրսի՛, ինձ համար հրաշալի մի բան. մեր տանը չկար, մենք վառարան էինք վառում:

Յաճախ ես էլ տեղ էի բռնում քուրսու շուրջը՝ Լորիս – Մելիքովի եւ Լազարովի կողքին:

Ի՛նչ լաւ էր քուրսու չոր տաքը, որ ոտքերէս մինչեւ ականջներս երանութեամբ էր համակում: Երբեմն թոնրի խորքէն հարիսայի կամ խաշի անուշ վխվխոցն էր լսւում եւ կերակուրի անուշ հոտը ախորժակս գըրգռում: Սակայն այդ բոլորը չէր խանգարում, որ ես ուշադրութեամբ շունչս պահած հետեւէի քուրսու շուրջը տեղի ունեցող խօսակցութեան:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր չլսեցի ես այդ պարզունակ յարկի տակ, ի՛նչ զարմանազան հէքեաթներ, թագաւոր ու թագուհի, մութ աշխարհներ ու պղնձէ քաղաքներ, անապատներ ու ովասիսներ, զրնգացող կարաւաններ, չարքեր, առիւծներ ու վագրեր, հազարան բլբուլներ, հուրի – փէրիներ, թռչող խալիներ, չարը, նենգը անխնայ պատժող թակիչ կոճղեր: Հապա Սասունցի Դաւի՞թը, ինձ համար ամէնէն հետաքրքրականը:

Հապա զուլումի աշխարհի պատմութիւնները, ջարդ ու թալան, հրկիզում, առեւանգում, ծեծ ու տանջանք, զուլո՛ւմ, զուլո՛ւմ ...

Հապա հայդուկների պատմութիւնները, Արաբօ, Ցունօ, Սերոբ, Անդրանիկ, Խանասոր եւ դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր ...

(2)

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ԴՊՐՈՑԸ

—•—

Եղած հրաւէրի մը համաձայն ներկայ կ'ըլլամ Պուլվար Օտտոյի ազգ. դպրոցի տարեկան քննութեանց: Է՛, սփոփիչ բան է գրի ու գրականութեան սիրահար երիտասարդի մը համար երթալ տեսնելու Հայկակներն ու Հայկուհիները, որոնք հայերէն կը ճառողեն, հայերէն կ'երգեն ու հայերէն կ'արտասանեն:

Սակայն, հոս փակագիծ մը:

Նախանցեալ տարի, երբ «Յառաջ»ի համար քննական պտոյտի ելած էի շրջաններուն մէջ, տարբեր էր պատկերը եւ բոլոր համեմատութիւնները պահելով հանդերձ, մխիթարական:

Սակայն այս տարի այլ է պատկերը: Դպրոցին վայրը փոխուած է: Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի նկարագրեմ «Ազգ. վարժարան»ը, որպէսզի անգամ մը եւս տեսնէք թէ աշխատաւոր, համեստ տարրերը այս ժողովուրդին ինչ հրաշքներ կը գործեն, կաթիլ կաթիլ, սակայն միշտ հաստատակամ ու հետեւողական:

Նախանցեալ տարի, ազգ. վարժարանի նախորդ տնօրէն ընկ. Ազգէնին հետ այցելութեան եկած էինք ներկայ դպրոցին:

Համեմատաբար քիչ մը խոշոր սրահ, կը ծառայէր իբրեւ կառատուն (կառաժ) եւ մեքենաներու նորոգութեան:

Պատերը սեւ, առաստաղը մութ, իսկ գետինը խորտուբորդ: Հոս ու հոն օճախներ, քարեր, երկաթի կտորներ:

Ահա այս էր պատկերը նախանցեալ տարի:

Սակայն այսօ՞ր ...

Նախորդ դպրոցական վայրը ձգած հոս եկած են: Պատերը ճերմկած են, գետինը սալայատակուած, եւ փայտի ու տախտակի կտորներով առաստաղ մըն ալ շինուած:

Իսկ անկիւնը խորան մը, կիրակիէ կիրակի եկեղեցական արարողութեանց համար:

Վերջապէս աղքատութիւն մը որ պատերէն վար կը թափի: Ճիշդ մեր տարագիր կեանքի անկայուն կնիքը վրան:

Տնտեսական տագնապը այս շրջանին մէջ աւերներ գործած է: Կարելի է ըսել որ ամէնէն անբախտ շրջանը Մարսէյլի մէջ Պուլվար Օտտոն է:

Ծխնելոյզներու քաղաք մըն է այս շրջանը: Եւ բոլոր բնակիչները կապուած էին այս կամ այն գործարանին: Հիմա, որ սկսան հարիւրին տասը օրէնքը գործադրել կամ աշխատանքի արտօնագիր չտալ, բոլորն ալ փողոցն են:

Երբ այս է պատկերը բնակչութեան, ուղղակի կամ անուղղակի պիտի չազդուէ՞ր նաեւ կրթական գործը: Այո, դժբախտաբար:

Դպրոցի աշակերտներուն թիւը նախանցեալ տարուան կէսն իսկ չկայ: Ոմանք նիւթական անձկութեան պատճառով կը ղրկեն իրենց զաւակները ֆրանսական դպրոցները որոնք ձրի են: Իսկ ուրիշներ ալ «այս մօտ» անփեսութիւնը կ'ունենան ըսել.

— Ի՞նչ պէտք հայ դպրոց, երախաս ի՞նչ կրնայ սորվիլ հոն ... ֆրանսականը կը բաւէ:

Ներկայ աշակերտութեան թիւն է 60, 25ը աղջիկ, 35 մանչ: Աշակերտներէն կը գանձուին 15 ֆր. ամսական: Իսկ երբ ծնող մը երկու կամ երեք զաւակ ունենայ, այս երկուքին կամ երեքին համար կը գանձուի միայն 17 ֆրանք:

Դասերը կ'աւանդուին մէկ սրահին մէջ. կան երեք բաժանումներ՝ Ա. կարգ, Բ. կարգ եւ Գ. կարգ, բազմած խեղճ ու կրակ գրասեղաններու առջեւ:

Կը դասաւանդուին հայերէն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, իրագիտութիւն, ֆրանսերէն ու կրօն:

Ա. կարգի հայերէն դասագիրքն է «Թանգարան» (առաջին), Բ. կարգինը «Լուսաբեր» (երրորդ), իսկ Գ. կարգինը «Լուսաբեր» 5րդ:

Այս երեք կարգերուն ընդհ. միջինն է Ա. կարգ —7, Բ. կարգ—7 եւ Գ. կարգ ութուկէս:

Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ Տիկ. Քիպրիթճեանէ եւ Տիկ. Քէօսէեանէ: Առաջինը ծանօթ է գաղութին, իսկ Տիկ. Քէօսէեանը շրջանաւարտ Տարտանէլլի Ազգ. վարժարանէն եւ երկար ժամանակէ ի վեր ուսուցչուհի, տէրն է իր ասպարէզին:

ԴՊՐՈՑԻՆ ՄՈՒՏՔԸ.—40 աշակերտ վճարովի բազմապատկելով 15 ֆր. թոշակ կ'ունենանք 600 ֆրանք:

Բացարձակ մուտք 600 ֆր.:

ԵԼՔԸ.— 900 ֆր. երկու ուսուցչուհիներուն եւ 150 ֆր. տնտեսուհին՝ գումար 1050 ֆր.:

Ուրեմն ամէն ամիս 450 ֆր.ի բաց մը կայ:

Ուսուցչուհիները արձակուրդի ամսական չեն գանձեր կամովին, իբրեւ օրինակ զոհաբերութեան եւ պարտականութեան գիտակցութեան:

Դպրոցը Թաղականութեան հսկողութեան տակ է: Եւ յաճախ ինքը կը գոցէ բացերը: Այն յամառութիւնը կրթական գործի հանդէպ, որ կը ցուցնեն թէ Թաղականութիւնը եւ թէ ուսուցչուհիները, վեր է ամէն գնահատանքէ:

Սրահին համար Թաղականութիւնը 2500 ֆր. վարձք վճարած է տարեկան եւ 250 ֆր. ամսական ալ քահանային:

Մարսէյլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 600 ֆրանք նուիրած է դպրոցին: Իսկ Բարեգործականն ալ եղած հազար բերան աղաչանքներէն վերջ, բարեհաճած է նուիրել 800 ֆրանք:

Որով մինչեւ այս ամառ վերջը, ելքն ու մուտքը փակուած են:

Սակայն յառաջիկայ ամիսներուն համար մխիթարական չենք տեսներ պատկերը: Պատահական փչրանքներով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ փրկել այս դպրոցը:

Երկու ուսուցչուհիներն ալ խնդրեցին ինծմէ «ահազանգ հնչեցնել» «Յառաջ»ի մէջ: Պէտք է որ Բարեգործականն ու Հ.Կ. Խաչը տարեկան նպաստ մը քուէարկեն:

Այլապէս յառաջիկայ տարուան համար ոչ դպրոց կը մնայ, եւ ոչ ալ աշակերտութիւն:

Դպրոցի Գ. կարգի քննութեանց ներկայ ըլլալով եւ անձամբ քննելով աշակերտները, որոնք հինգ հոգի են, այն համոզումը գոյացուցի թէ երկու ուսուցչուհիները կատարած են իրենց պարտքը խղճմտօրէն, աշակերտներն ալ իւրացուցած են իրենց դասերը:

Նոյնը կրնամ ըսել նաեւ Հայոց պատմութեան համար:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՔԱՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—•—

Պոլսոյ «Թան»ը (Միլլէթ) կը փորձէ պարզել քամալականութիւնը իբրեւ տեսութիւն.—

Թուրքիոյ նոր վարչաձեւը կարելի չէ բացատրել 18րդ եւ մանաւանդ 19րդ դարու դրութիւններով: Որովհետեւ այդ դրութիւնները կարծես իրենք զիրենք կորսնցուցած են ազատականութեան նորոյթին մէջ, տնտեսական, ընկերային, քաղաքական եւ այլ մարզերու վրայ ...

Քսաներորդ դարը ասոր ոչ թէ ժողովրդապետութիւն, այլ խենթերու ազատութիւն կ'ըսէ:

Այսպիսի անսանձ ազատութեան մը, մանաւանդ տնտեսական մարզին մէջ, ճշգրիտ ըմբռնումը սա է.— «Կուեցէք, ո՛վ մարդիկ: Զօրաւորնե՛ր, խեղդեցէք տկարները»: Քամալականութիւնը ասպարէզ չի տար ասոր: Ան կ'ըսէ թէ՝ ամէն բան պէտք է ըլլայ համաձայն ազգային գերիշխանութեան եւ ընկերային օգուտներու:

Նոր Թուրք վարչաձեւը կարելի չէ բացատրել նաեւ համայնավարական սկզբունքներով:

Որովհետեւ,

Ա.— Համայնավարութիւնը միջազգային է:

Բ.— Համայնավարութիւնը տնտեսական մարզին մէջ անհատին չի տար գործունէութեան իրաւունք: Նոյն իսկ կը դրժէ զայն:

Մարդը, ըստ այդ դրութեան, տնտեսական գործիք մըն է:

Գ.— Համայնավարութիւնը միայն ընկերային իրաւունքներ կը ճանչնայ:

Դ.— Համայնավարութիւնը կ'ըն-դունի դասակարգային կռիւը:

Ե.— Համայնավարութիւնը կ'իւրացնէ դիկտատուրան:

Իսկ քամալականութիւնը՝

Ա.— Ազգայնական է:

Բ.—Տնտես. մարզի մէջ կը ճանչնայ անհատին գործունէութեան իրաւունքը: Ի հարկին այս իրաւունքը կուտայ նաեւ պետութեան: Կամ անհատն ու պետութիւնը ընկեր կ'ընէ:

Քամալականութիւնը ընկերութեան շատ մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, տնտեսական մարզին մէջ անհատը չի ժխտեր, ինչ որ, ըստ իս, իր գլխաւոր ուժերէն մին է:

Որովհետեւ,— անհատը իրականութիւն մըն է: Ըսել թէ «միայն ընկերութիւնը գոյութիւն ունի», ճշմարտութիւնը չճանչնալ է: Այն դրութիւնները որոնք չեն ճանչնար իրականութիւնները, իրենք զիրենք կը խաբեն:

Այս հայեցողութեամբ ալ քամալականութիւնը խաբուած չէ: Ըստ իս, ան ամէնքէն աւելի գերիվեր մնացած է:

Կարելի՞ է ժխտել անհատը: Կարելի՞ է անոր առջեւ փակել գործի մարզը:

Գ.— Քամալականութիւնը միայն ընկերային իրաւունքներու չի կոթնիր: Ըստ անոր՝ անհատը ընկերութեան եւ ընկերութիւնը անհատի համար է: Մէկը ամէնքին ու ամէնքը մէկին համար:

Դ.— Քամալականութիւնը չընդունիր պրոլետարիատի դիկտատուրան: Ան փոխան դիկտատուրայի, կ'իւրացնէ ազգային գերիշխանութիւնը:

Քամալականութիւնը ազգային գերիշխանութիւն ունի: Ամբողջ ազգն է իշխողը: Եւ ոչ թէ որ եւ է դասակարգ:

Որովհետեւ,

Քամալականութիւնը դասակարգ չի ճանչնար: Ան լոկ աշխատանքի բաժանումը կ'իւրացնէ:

Ըստ անոր՝ կեանքը աշխատանքի բաժանում մըն է, հոն՝ ամէն ոք իր դերը ունի, սա պայմանով որ՝ չընդունիր որ մարդը մարդուն կողմէ օգտագործուի: Ան «պատմական մաթերալիզմը» չի նկատեր կեանքին միակ սիւնը: Ու ամէն բան անով չի բացատրեր: Անտես չառնելով հանդերձ անոր կարեւորութիւնը, կը հաւատայ այն անհրաժեշտութեան թէ՝ կեանքի էութիւններէն է նաեւ անոր բարոյական կողմը:

Տնտեսական կեանքին մէջ արդար բաշխումը իր սկզբունքներէն մին է:

Մարքսի վարդապետութիւնը ունի նաեւ կեդրոնացման օրէնք մը: Գիտենք որ ասիկա կը նշանակէ,— մեծ դրամագլուխը փոքրերը կուլ կուտայ եւ կ'ոչնչացնէ: Եւ, այս ուղղութեամբ, Թաքսին ուժի մը ձեւով, ան թէ անհատները եւ թէ պետութիւնը իրեն կը կապէ եւ կ'առնէ զանոնք իր հրամանին ներքեւ:

Քամալականութիւնը ասոր առջեւը կ'առնէ պետական միջամտութեամբ: Ճիշդ այնպէս ինչպէս՝ մարդուն կողմէ մարդուն շահագործումը կ'արգիլէր:

Ոմանք Փաշականութեամբ բացատրեցին քամալականութիւնը:

Ոմանք ալ՝ հիթլէրականութեան կը նմանցնեն:

Այդ ալ անկարելի է:

Ֆաշականութեան գլխաւոր սկզբունքներն են՝ ա) յարձակողականութիւն, աշխարհակալութիւն, բ) կրօնականութիւն, գ) տիկտատորութիւն:

Քամալականութիւնը այս բոլորը կը մերժէ:

Կրօնքը պետական գործ մը չէ, զայն կը ճանչնայ իբրեւ անհատին խղճին հետ կապ ունեցող պարագայ մը: Եւ, այս ձեւին տակ, զայն կը հովանաւորէ:

Քամալականութիւնը՝ ոչ թէ յարձակողականութիւնը, այլ անկախութիւնը բոլոր ազգերու իրաւունքը կը նկատէ:

Ֆաշականութիւնը բացայայտօրէն կը մերժէ ժողովրդապետութիւնը, ազգային գերիշխանութիւնը:

Իսկ քամալականութեան գլխաւոր սկզբունքն է ազգային գերիշխանութիւնը:

Քամալականութիւնը գերման ազգային ընկերվարականութենէն կ'անջատուի սա գլխաւոր կէտին մէջ, որ կ'ուզէ անպայման պետականացնել մեծ ճարտարարուեստը:

Քամալականութիւնը մեծ ճարտարարուեստը կրնայ թողուլ անհատներու, արդիւնաբերութիւնը ղեկավարելով:

Ուրեմն,— մենք ի՞նչ ենք, ո՞վ ենք, որո՞ւ կը նմանինք:

Մենք արդիական կեանքին ըմբռնումն ենք:

Մենք կը բացատրուինք արդի կեանքին գիտութիւններովը:

Եւ, առաջին ազգային ժողովին մէջ Աթաթիւրքին կողմէ մեզ չհասկցողներուն ըսածին նման, «մենք մեզի կը նմանինք»:

Վաղը՝ քամալականութեանն է: Անպատճառ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

═•═

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Ազգը միայն ֆիզիքական արժէք չէ, այլ եւ բարոյական: Աւելի բարոյական, քան ֆիզիքական արժէք: Ազգերու մեծութիւնը անոնց քանակական աճման մէջ չէ, այլ անոնց քաղաքակրթական ընդունակութիւններու խորութեան:

Օրինակ՝ փոքրիկ Հելլադան, որ բազմադարեան լուսատու ջահն եղած է գրականութեան, արուեստի եւ գիտութեան, ազգերու պատմութեան մէջ գրաւելով առաջին տեղը:

Հին Հելլադան մեծ չէր ոչ տարածութիւնով, ոչ ալ համրանքով: Իր ամբողջութեան մէջ ներդաշնակ ալ չէր: Իշխանապետութիւններու բաժանուած, վէճն ու կռիւը անպակաս եղած է անոր կեանքին մէջ: Մերթ Աթէնքն արշաւած է Սպարտայի վրայ, մերթ ալ վերջինը առաջինին վրայ:

Մեծ տարածութիւն, մեծ համրանք եւ ներքին ներդաշնակութիւն չունենալը պատճառ եղած չեն որ Հելլադա համաշխարհային մշակոյթի պատմութեան մէջ լաւագոյն տեղը գրաւէ:

Հազար հազար տարիներ անցած են, բայց տակաւին, առաջուան մազնիսականութեամբ, Պարթենոնը իրեն կը քաշէ հիացողները աշխարհի չորս ծագերուն: Հոմերոսը եւ Էսքիլէսը հիմակ աւելի հաճոյքով կը կարդացուին եւ անոնց շունչն ու հոգեկան կրակը կը փոխանցուի դարէ դար:

Այս օրինակը ցոյց կուտայ թէ աշխարհի վրայ բիրտ ուժը յաւիտենական կեանք չունի: Որոշ շրջաններուն եւ որոշ պարագաներու տակ ուժը կը պահէ ազգը, զայն կը պաշտպանէ արտաքին վտանգներու դէմ, բայց չապահովեր անոր տեւողութիւնը, եթէ բիրտ ուժին հետ ազգը քաղաքակրթական արժէքներ հրապարակ չբերէ:

Միջազգային ընտանիքին մէջ յաճախ Իրանը հիացումով կը յիշուի, ոչ թէ իր արքաներուն մեծագործութիւններուն եւ փայլուն յաղթանակներուն, այլ Հաֆէզը, Սաադին եւ Ֆիրդուսին տուած ըլլալուն համար:

Չէնքի յաջողութիւնը դժուար կը տոկայ դարերուն եւ կը խանդավառէ միայն այն ժողովուրդը, որուն ազգային պատմութեան մէջ արձանագրուած է: Իսկ մաքի եւ հոգիի նուաճումները տիեզերական նշանակութիւն ունենալով, կը գերեն մարդը, առանց ազգի խտրութեան:

Ուրեմն, ազգը աւելի բարոյական արժէք է, քան ֆիզիքական:

Այս անվիճելի ճշմարտութիւնը կարծես մեզի համար չէ: Ինչպէս ուրիշ ճշմարտութիւններու, այս մէկին առջեւ ալ կեցած ենք փոց աչքերով: Ոչինչ չենք ըներ մեր մշակութային արժէքները գնահատելու, գրականութիւնն ու գիտութիւնը ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ տարածելու համար: Կ'ապրինք օրը օրին, հեւ ի հեւ: Մեր տեսողութեան հորիզոնը նեղցած է: Հազիւ կրնանք մտածել վաղուան մասին: Տաշեղի պէս, մեր ազգը կը տատանի ժամերու կոհակներուն վրայ, վտանգին սարսափը միշտ հոգիին մէջ:

Ո՞վ կը մտածէ գիրքի մասին: Ի՞նչի է պէտք գրականութիւնը: Մեզի պէս փոքր ու օրուան հոգերու մէջ խեղդուած ազգերու համար պերճանք են անոնք: Ժամավաճառութիւն կամ կամ անները ելի զբօսանք: Այսպէս կը տրամաբանէ ոչ միայն առեւտրականը այլ եւ աշխատաւոր եւ արհեստաւոր Հայը:

Հսկայական կորով եւ նիւթական միջոցներ կը վատնենք կուսակցական պայքարներու մէջ, տէրտէրի եւ բանկալի սին խնդիրներու համար, բայց մէկ ժամ իսկ չենք յատկացներ մշակութային աշխատանքներու:

Կուսակցական պայքարներն ալ անհրաժեշտութիւն են, գաղափարներու բախման կապակցութեամբ, բայց եթէ անոնք պատճառ պիտի ըլլան որ մոռնանք մեր ազգի փառքին ու տեւողութեան նպաստող աշխատանքները, այդ պարագային, այդ պայքարները կը դառնան վնասակար, դահավէժ անկումի ճամբան հարթելով:

Մեր խօսքը ուղղուած է աւելի երիտասարդութեան քան հիններուն: Ի՞նչի բացած է իր մաքի եւ հոգիի պատուհանները: Ինչո՞վ զբաղուած է իր ցեղը պաշտպանելու համար բազմաթիւ վտանգներէն: Դժբախտութիւն է հաստատել թէ հայ երիտասարդութիւնը մէկիկ մէկիկ կը քնանայ: Կամ ժամանակը կը սպաննէ չարժանկարի սրահներու եւ տանսինկներու մէջ: Մինչ ուրիշ ազգերու երիտասարդութիւնը ճիգ կ'ընէ լոյսի ակօսներ բանալ, ազգային մշակոյթին ծառայելը նպատակ առաջադրելով:

Ժամանակն է որ հայ երիտասարդը ցնցուի, թօթափէ մեղկութեան փոշիները, հրաժարի ամօրեայ անբովանդակ վայելքներէն, նուիրուելու համար ցեղային մշակութային շարժումներու, որոնք ազգին ապագան կը պատրաստեն»:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

—•—

ՖԻԼԻՊԷ, 15 յուլիս (Յառաջ).— Սոֆիայի մէջ «Թրակիա» համագործակցական դրամատուն մը գոյութիւնը ծանօթ է արդէն: Նախագահը Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց ու տնօրէնը Պ. Ա. Հալըճեան, օգտուելով «Արարատ» սպառ. համագործակցականի մը գոյութենէն, անոր կողքին ստեղծեցին նաեւ դրամատուն մը: Երէկ, կիրակի, «Նափրէտ»ի սրահին մէջ, ուր երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր, բացումը տեղի ունեցաւ: Նոր դրամատան տնօրէնը՝ Պ. Մարտիկ Յարութիւնեան, բացումը կատարելով, ըսաւ թէ այլ եւս իրականութիւն մը կարելի է նկատել Ֆիլիպէի մէջ հայ համ. վարկային հաստատութիւնը: Անիկա ստեղծուեցաւ Ջանքերովը Սոֆիայի «Թրակիա»ին, յանուն որուն ներկայ են նաեւ Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց եւ Պ. Ա. Հալըճեան: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ա. Հալըճեան: Ան նախ բացատրեց թէ ի՛նչ է վարկային համագործակցականը եւ ի՛նչ մեծ դեր կը խաղայ ներկայ տնտես. տագնապի օրերուն: Վաճառական ազգակիցներ, ըսաւ, որոնք չեն գնահատած վարկային հաստատութենէն ստացուած վարկին նախապատուութիւնը ու հաշուական առաւելութիւնները, մինչեւ այժմ անհատ վարկ կը ստանան մեծ վաճառականներէն, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ իրենց յետամնացութեան: Յետոյ տուաւ մասնագիտական ծանօթութիւններ: Աւելցուց թէ «Արարատ»ը «Թրակիա»ի ճիւղը չէ, այլ քոյր հաստատութիւն մը, որուն վարկ պիտի բանան իրենք եւ նեցուկ պիտի ըլլան: Կը խորհուի պուլկարահայ ուրիշ քաղաքներու մէջ եւս հիմնել հայ համագ. դրամատուներ ու յետոյ ամէնքէն կազմել հայ համագ. դրամատանց միութիւն մը: Այս հաստատութիւնը դրամական զոհողութիւն չի սպասեր ժողովուրդէն, այլ հաւատք եւ վստահութիւն: Պ. Հալըճեանի շահեկան բանախօսութիւնը յուսադրիչ դարձաւ, երբ տուաւ «Թրակիա» դրամատան մասին թուական տեղեկութիւններ: Հիմնուեցաւ չորս տարի առաջ, ըսաւ, համեստ դրամագլուխով մը: Այսօր

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՂԻ ՁԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

═•·•═

Քիչ մը վար քարտուղը, ու ղարձող քարն ու փոշին ու Աւետոյին կեանքին թելը, ցորենը հատ հատ կը վազէ, քարը կ'ուտէ, փոշին դուրս կուգայ ու ահա փոշեկոյտը՝ ալիւր ու յետոյ բաղարջ: Հացէն առաջ բաղարջ ըսինք քանզի ջաղացպանները մինչեւ որ պատրաստուած ալիւրէն բաղարջ չըլինեն ու չճաշակեն, տիրուն չեն յանձներ:

Բարի առաւօտ մը զարնան, անձրեւոտ օր մը, որ այլ եւս անձրեւը սկսած էր հրէշի բարկութեամբ ծեծել դաշտ ու արտ եւ ինչպէս նաեւ գիւղէն հեռու բլրակի մը ոտքերուն թառած Աւետոյին ջաղացքը, երեւակայեցէք թէ որքան թթուած ու զայրացած կարելի էր տեսնել Աւետոն: Ինք տունը, ջաղացքը մինակ անձրեւէն կը ծեծուի, բայց անգիտակ այն բոլորին ներսի տան մէջ գետին փռուած զանազան գործերով կը զբաղէր: Ցանկարծ Հերքօն որ դուրսը Միրաքենց Բրքըլոսին վրայէն իրենց հորթերը ներս բերելու փութացեր էր, վազելով կը պոռայ անոր.

— Ամո՛ւ, ամո՛ւ, ամո՛ւ, կ'աղաղակէր Հերքօն առանց խօսքը երկարելու կամ լմնցնելու, որովհետեւ խելքը պակաս միջակ աղջիկ մըն էր .. Աւետոն ձեռքին գործը մէկդի ձգած — ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ Հերքօ:

— Ամո՛ւ, ամո՛ւ, ընպէս արցեւ մը կուգայ որ ...

Աւետօն մէկ քայլով դուրս կը նետէ գլխը, ինչ տեսնէ լաւ, ամպերը սեւ չուներու կատաղութեամբ եւ սեւ օձերու զիկզակ ընթացքով դէպի աշխարհ կուգան, պայթելու մեր գլխին, ջուր է անշուշտ, արիւն չէ, երկինքն է որ պիտի պարպուի երկար ու բարակ, ու Աւետօն ձեռքը ծոցը մընացող աղքատներու նման շուարած իր ջաղացքին հոգը առած կը մաղկտուի: Կը քալէ ու կը հասնի ջաղացք ջրաթթախ վիճակի մէջ: Իր մասին չի մտածեր, ջաղացքն ալ անձրեւահար ու ազատօր պատուի մը պէս չոլ-կած մինակութեան մէջ կը սպասէ իր տիրոջ: Նախորդ օրը տանիքը լողած հըլլալուն համար, անձրեւը մինչեւ ներս ալ փախած է, տաիքէն ջուրը կը կաթի, պարկերը կը թրջին, քիչ անդին քարը պարապին կը դառնայ, լողփայտը կորսնցուցած է կը փնտռէ, չի գտներ: Երկար խրարանցում մը Աւետոյին սրտին մէջ, կը փոթորկի իր էութիւնը, կը զայրանայ, ու շուարած վիճակի մէջ նախ կը կեցնէ քարը որ քարը՝ քարը չուտէ: Այս խրարանցման վրայ ջաղացքին ջրամբարն ալ կը վտանգուի անձրեւի հեղեղոտ ու աղտոտ ջուրին պատճառաւ: Անձրեւը կը սաստկանայ, մութը վրայ կը հասնի Աւետոյին հալումաշ սիրտը ճանկռտելով: Ցուսահատած իր վիճակէն, մութի ազդեցութեան եւ անձրեւին պատճառած տաղտուկին ներքեւ երանութիւններու շարքէն կը սկսի խօսիլ, ինչու որ նախորդ օրը նոյն պահուն քանի մը Քիւրտեր իրենց աղօն ընելու համար ցորեն բերած էին շալակով, եթէ միեւնոյնը պատահէր այդ օրը, Աւետօն մասամբ պիտի ուրախանար, որովհետեւ Քիւրտերը իրեն պիտի օգնէին անպատճառ ու իր գործը թեթեւցած կ'ըլլար:

Այս հովերով տարուած Աւետօն միւնաճար ու վայնաչար կը շտկուտէ խոշոր քարերով լեցուած ջրամբարը, ծռած տեղէն շտկելու ատեն աչք մը կը պտտցնէ գետակին վրայ, ինչ տեսնէ աղէկ,— գետակը վերէն վար, բերնէ բերան, մինչեւ Քէլենց թթերուն տակ, հեղեղէն քշուած փայտեր ջուրին երեսը կը լողան ու պար բռնող հարսներու պէս ետ ու առաջ կը քալեն առանց կենալու: Հեղեղը զօրաւոր է, քիչ կը մնայ որ ջաղացքին քըթին հասնի: Աւետօն միս մինակ է, ինչ ընելը չի գիտեր, սիրտը կը նեղուի ու ինք ընկճուած կը զգայ ինքզինքը:

Այժմ բաւական երկար աշխատանքէ վերջ մաքրած ջրամբարը ներս առած ջուրը կանոնաւորապէս դուրս կուտայ, այնպէս որ քարը չըխըր չըխըր կը դառնայ եւ բարակ աղօնը կը պատրաստուի: Անձրեւը կտրածի պէս է, վար կ'իջնէ, շատ չի կաթեր, ու ամէն բան գրեթէ իր կարգին վրայ է: Հոս հոգեկան ուրախութիւն մը կ'արթննայ ջաղացպանին հոգւոյն մէջ, այլայլուած կեանքը նոր գոյն նոր թափ կ'առնէ, հիմա «պէկ իլէ պաճանախ» է: Պահ մը անձրեւէն ուռած դրան սեմին վրայ կը կանգնի աչքերը կը տնկէ դէպի Փշրտացող ջուր: Ամպերու սեւութեան ներքեւ շրջակայ գիւղերը ջուրէն անդին չեն տեսնուիր, մշուշ կայ եւ թանձր մշուշ: Աւետոյին վրան – գլուխը ջուրի մէջ է, ու այս վիճակէն զոհ՝ վար կ'առնէ իր թելահիւս գլխարկը որ նուէր տրուած էր նոր փեսայութեան օրը, ծնրադիր Եհովան կը փառաբանէ: Խիղճը կը հանդարտի, մութը տիրականօրէն կը պատէ ամէն անկիւն, երկար կը սպասէ դրան վրայ, ու ահա երկինքը աստղիկներու կարաւաններով նոր հարսնուկ մը դուրս կը բերեն, նազելի հարսնուկ մը: Լուսինը կը տարտղնէ լոյսը գետին վրայ, ջուրը կը ծփծփայ ալիքները իրար կը հրմշտկեն, փայտերը իրարու վրայ կը հեծնեն հեղեղէն կաղաղած ու լուսինն արծաթափայլ կը դիտէ աշխարհի բաները հեռուէ՜ն, հեռուէն խորհրդաւոր լռութեան մը մէջ նստած: Աւետօն կը ցնծայ ի տես լուսնի պայծառութեան, անձրեւահար ծառ – ծաղիկներ իրենց դժբախտութիւնը կուլան արծաթածոր լուսինին:

Հէ՞յ լուսին, գեղի լուսին, բլուրներու կատարէն մարդատյեռ չա-ղերդ արձակելով կը լուսաւորես արծաթօրէն, ջաղացքն Աւետոյին, երկչոտ նայուածքդ փափկութիւն մը կը սահեցնէ գիւղերուան դիտողի մը վրայ, լոյս ու մունջ աստղերու հոյլերուն հետ երկնասաւանը կը լուսաւորես, աշխարհի մթութիւնը կը պայծառացնես, հոգիներ կը հրճուին քեզմով:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(6)

պատերազմական նախարարին: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յորդոր կար– դաց ներքին համերաշխութեան եւ չէզոք Ֆրանսայի խաղաղասիրութիւնը: «Չկայ ժողովուրդ մը որ Ֆրանսացիին չափ սիրէ խաղաղութիւնը, պայման որ ազատութեան զոհողութիւնը չըլլայ անոր գինը»:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձ– նուած է 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 22 ՅՈՒԼԻՍ, ժամը 8էն 11, թիւ 8301 — 8400, ժամը 14 — 17, թիւ 8401 — 8500:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ՅՈՒԼԻՍ, ժամը 8—11 թիւ 8501 — 8600, ժամը 14 — 17 թիւ 8601 — 8700:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8—11 թիւ 8701 — 8800, ժամը 14— 17 թիւ 8801 — 8900:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 26 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8 — 11 թիւ 8901 — 9000, ժամը 14 — 17 թիւ 9001 — 9100:

ՈՒՐԲԱԹ, 26 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8 — 11 թիւ 9101 — 9200, ժամը 14 — 17 թիւ 9201 — 9300:

Առանց այլ եւ այլի կը ջնջուի թղթածրարը այն օտարականին որ չի ներ– կայանար նշանակուած օրը:

Ազգային Վիճակահանութեան պարգեւները

Ինչպէս գրած էինք, Ազգ. պարգեւախաղի 8րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ, շաբաթ գիշեր:

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,252,025 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0,318,246, 0,458,939, 0,127,668, 0,021,233, 0,556,130, 0,448,771:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500000 ֆրանք.— 1,145,189, 1,066,258, 0,002,066, 1,189,959, 0,364,344, 0,028,752:

5971 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

4626 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000:

7723 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

4783 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

432 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

28 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

3 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի միջոցաւ ծախուած թիւերէն մէկը որ կը վերջա– նայ 28ով, շահած է 1000 ֆրանք, իսկ ուրիշ երկու թիւեր ալ որ 3ով կը վեր– ջանան, հարիւրական ֆրանք (1/10րդ):

ԸՄԲԻՇ Ծ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՅԱՂԹԵՑ ԳԱՐԱ ԱՀՄԷՏԻ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Յուլիս 18ին տեղի ունեցաւ ըմբշա–

մարտի մրցումը՝ ամերիկահայ ախոյեան Ծ. Մանուկեանի եւ Թուրք ըմբիշ Գարա Ահմէտի միջեւ: Հայ ըմբիշը փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ: Ման– րամասնութիւնները յաջորդով: Տեղական թերթերը գովեստով կը խօսին Ծ. Մանուկեանի մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Պիրէնեան լեռներու 14րդ հանգրուանին՝ Փէր– փինեան — Լուշօն (325 քիլոմեթր) դժուարին ու յոգնեցուցիչ մրցումը:

Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 5ին, եւ հեծելան– ւորները առաջին վայրկեանէն իսկ սկսան իրար հետապնդելով լեռներէն վեր բարձրանալ: Փէրփինեանէն 75 քիլոմեթր հազիւ զատուած երկու նշանաւոր Պելճիքացիներ՝ Սիլվէր Մաէս եւ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք, փախուստ տալով 20 վայրկեանի չափ կը յառաջանան, եւ կը գրաւեն երկու դժուարին բարձունք– ներ:

Իտալացի Գամուցօ, որ իր ամբողջ յոյսը այս հանգրուանին վրայ դրած էր իր ոխերիմ թշնամիին՝ Ռոմէն Մաէսի յաղթելով պիտի յափշտակէր «Դե– ղին Շապիկը», կը սկսի կատաղօրէն հետապնդել եւ մօտենալ անոնց, բայց ճամբուն վրայ կեցող սինէմայի օթոյի մը զարնուելով, ծանրապէս կը վիրա– ւորուի աչքերէն եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց:

Երկու Պելճիքացիները այլեւս իրենք զիրենք ապահով զգալով, 250 քիլոմեթր ճամբայ առանձին կ'երթան եւ 20 վայրկեան տարբերութեամբ կը հասնին ո– րոշեալ վայրը, ուր «սփրինտ»ի մէջ Սիլվէր Մաէս («Դեղին Շապիկ»աւորին եղբայրը) կը յաղթէ Վէրվաէքի, կը հռչակուի յաղթական: 325 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 11 ժամ 39 վայրկեան 23 երկվայրկեանէն (ժամական 27 քիլոմեթր 881): Անոնցմէ 13 վայրկեան վերջ կուգայ գերմանացի Թիէրպախ: Իսկ առաջիններէն 20 վայրկեան վերջ դաշտ հասած են Ռ. Մաէս, Մօրէյլի, Վիէթթօ եւ Արշամպօ:

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան:

Այս հանգրուանին մրցումը լքեցին չորս Իտալացիներ՝ Պէրկամաչի, Գա– մուցօ, Ճիակօպ եւ Րինալտի, պելճիքացի՝ Հարտիկէս:

Մրցորդները կիրակի օր հանգիստ ըրին Լուշօնի մէջ: Իսկ երէկ, երկու– շաբթի պիտի կտրէին Պիրէնեան լեռներու վերջին հանգրուանը՝ Լուշօն — Փօ (194 քիլոմեթր), ամբողջ լեռնային եւ որուն մէջ կը գտնուի չորս դժուարին բարձունքներ:

Այսօր երեքշաբթի վերջին հանգիստն է որ պիտի ընեն Փօյի մէջ: Հ. Ս.

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զարեան՝ «Կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տ... «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»: Ա. Մանտէլշտամ՝ «Թուրքիոյ սասունի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նկատումներ հայ եւ թուրք աշուղ գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».. Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնը.— Հին թուղթեր.— Անցեալը — կեանք եւ մշակոյթ. Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղդասեան՝ Ս. Վ.: ՑՍԻԵԼՈՒՍԵ «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

միլիոններու գործառնութիւն ունի, հրաւիրուած է պուլկ. դրամատանց միութեան կեդրոնէն՝ իրենց անդա– մակցիլ եւ մէկ միլիոն լեվայի բաց վարկ, իսկ կէս միլիոն ալ փոխադրու– թեան վարկ տրուած է իրեն:

Ի վերջոյ խօսեցաւ Փրոֆ. Վ. Տօ– տոմեանց: Ան օրինակ բերաւ Իտա– լացիներու Սան Ֆրանչիսկոս սուրբը, զոր Իտալիոյ ժողովուրդը կ'ոգեկո– չէ, ամէն անգամ որ տագնապներ ապրի: Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ, տնտեսական մեր համագործակցու– թիւնը, ըսաւ, պիտի բարելաւէ մեր անձուկ վիճակը: Օրինակ առնենք մեզմէ փոքր ազգերէն, Ֆինններէն եւն. որոնք այս շարժման շնորհիւ բարձր մշակոյթի հասած են, մշակուելով նաեւ նկարագրով:

Կարդացուեցաւ համակրանքի եւ քաջալերութեան մէկ նամակը Թեմին առաջնորդ Փէրտահճեան արք.ի:

1935էն ի վեր, ոչ մէկ անդամական ժողով գումարած է, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն ընելու համար: Նոյնիսկ իր կազմը չէ ներ– կայացուցած ընդհ. ժողովի եւ հա– կառակ 47 ստորագրութիւններու եւ կանոնագիր ծրագրի տրամադրու– թեան յամառած է ընդհ. ժողով չգու– մարել զանազան պատրուակներով: Միութեան վարչութիւնը կ'որոշէ յուլիս 15ին, հանդէս սարքել: Քանի մը ընկերներ, բոլորս ալ միութեան անդամ, գացինք հանդէսին վայրը, որպէսզի ներկայ ըլլանք, եւ արտա– յայտուինք: Կարգադիր յանձնախում– բի անդամներէն Պ. Թ. Նալպանտեա– նի դիմելով մեր փափաքը յայտնեցինք եւ ինքն ալ խոստացաւ արտօնել որ մեզմէ մէկը խօսի բանախօսութենէն վերջ: Իսկ երկու պարոններ բացար– ձակապէս մերժեցին, եւ սկսան սպառ– նական արտայայտութիւններ ցուցը– նել: Ես չկրցայ վրդովումս զսպել: Այս խնդիրը առիթ տուաւ որ խումբով վրաս յարձակին եւ գլխս զգետնեն: Ինծի ընկերացող ընկերներս, թիւով 6, տեսնելով որ վտանգի մէջ եմ, ու– զեցին միջամտել, բայց նոյն յարձա– կումին ենթարկուեցան ստանալով ա– գլխի հարուածներ: Երկուստեք վի– րաւորուեցանք: Մեր եօթը հոգիէն հինգը ոչ Հօկի կը պատկանին եւ ոչ ալ որ եւ է կազմակերպութեան մը: Իսկ երկու հոգին Հօկի անդամ են: Կռիւը պարտէզին մէջ պատահեցաւ, եւ մեզ– մէ ոչ ոք սրահէն ներս մտաւ:

Օննիկ Լօրէնեան

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— o —

ՍԷՎՐԱՆ,— Ստորագրեալս, հիմ– նադիր տեղւոյս «Արաքս» մարզականի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն եւ գայլիկներուն խումբին եւ առաջնորդ խմբապետ, Սէվրանի Կրթական Մի– ութեան հիմնադիրներէն եմ եւ անդամ առաջին վարչութեան: Տարիներ շա– րունակ ջանքերս ի սպաս դրած եմ սոյն երեք միութեանց յառաջդի– ման, եւ մանուկ սերունդի մարմնա– կան եւ մտաւոր զարգացման: Վար– չութիւնը, որ ընտրուած է 27 յունուար

Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ պարգեւաբաշխութե– նէն շահած են հետեւեալ թիւերը: Պարգեւները ստանալու համար պէտք է դիմել Կ. Կոմիտէին տեղական մարմ– նի խողովակով, ղրկելով շահող տոմ– սը, եւ հաղորդել նաեւ շահողին անու– նը մականունը եւ հասցէն:

1323, 551, 1649, 312, 829, 2431, 405, 1708, 2134, 1081, 1316, 514, 109, 2798, 2732, 1242, 2788, 1231, 2653, 1253, 1534, 2410:

«Հայ Յ. Դ. Պատմութիւն» Մ. Վարանդեանի գիրքը կը շահին հե– տեւեալ թիւերը.— 1950, 1738, 1704, 510, 701, 2130, 646, 1065, 634, եւ 1414:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» Ս. Վրացեանի՝ թիւ 2241, «Նահա– տակ Գրողներու մատենաշար (9 գիրք)՝ 2697, 753: «Յառաջ» օրա– թերթ (մէկ տարեկան)՝ 2348, «Հայ– րենիք» ամսագիր (մէկ տարեկան)՝ 771: «Վէմ» երկամսեայ հանդէս (մէկ տարեկան)՝ 2772:

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ զպրոցի հան– դէսին մէջ արտասանութիւններ կա– տարեցին հետեւեալ փոքրիկները— Մարի Ալթէշեան, Ս. Յարութիւն– եան, Լ. եւ Ա. Նաճարեաններ, Մ. Թորոսեան, Ս. Էմիրեան, Ա. Յարու– թիւնեան, Ս. Պօղոսեան, Փ. Թրէ– վիսեան, Ա. Պագրճեան, Լ. Քուխիկ– եան, Ա. Համբարձումեան, Ս. Թո– րոսեան, Շ. Յարութիւնեան, Ն. Ա– յսնեան, Պ. Մինասեան, Ռ. Մա– րաթեան, Ե. Գոճապաշեան, Լ. Պօ– ղոսեան, Ա. Յարութիւնեան, Ս. եւ Փ. Պաղտասարեաններ, Վ. Գահվէճեան, Գ. Դաւիթեան, Ս. Յարութիւնեան, Ս. Գրիգորեան, Յ. Ներկարարեան, Շ. Յովհաննէսեան, Թ. Մուրատեան Պարողները հետեւեալներն են.— Ալ. Համբարձումեան, Ա. Թորոս– եան, Ձ. Յարութիւնեան, Ս. Գրի– գորեան, Վ. Գահվէճեան, Փ. Պաղտա– սարեան, Ա. Տէրչէճեան:

Իսկ «Գառնուկը» ներկայացուցի հետեւեալները.—

Կարապետ Դաւիթեան՝ Տոփի, Ազնիւ Թորոսեան՝ Ընդհ. Քննիչ, Պ... գիւղիկ Դաւիթեան՝ Վարժուհի Լ..., Ազատնի Համբարձումեան՝ Վարժ... Բ., եւ աշակերտներ՝

Ազատնի Յարութիւնեան, Հա... բարձում Համբարձումեան, Մարգ... Թորոսեան, Գէորգ Այանեան, Վա... սենիկ Գահվէճեան, Սիրանոյշ Գրի... գորեան, Աւետիս Պօղոսեան, Սրբ... ...ի Թորոսեան, Սիրանոյշ Աչիկեան, Ստեփան Հայրապետեան՝ Դպրոց... ծառան:

Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Տամլամեանի մահուան առթիւ Այրի տիկ. Ս. Շի– րինեան եւ զաւակները փոխան ծաղ– կեպսակի 50 ֆր. կը նուիրեն թ. կ խաչի փարիզի մասնաճիւղին:

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ շահող թիւերն են,— 1886էն 8ա.323, 1903էն 767.3... թիւերը 50.000ական ֆրանք, 1911... 10.473 թիւն ալ 100.000 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (133)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Բայց ես բժշկապետին չհաւա– տացի, թէեւ նա ինձ զանազան խոստ– մունքներ արեց եւ զանազան յոյսեր տուեց: Ես հաստատ մնացի իմ կամքի մէջ, եւ երբ առաջին անգամ տարան ինձ դատարանը, ես պարզ ասեցի դա– տաւորներին.— «Պարոն դատաւոր– ներ, ես խելագար աղջիկ չեմ, ես շատ խելացի աղջիկ եմ: Խելագարութիւնը չէր, որի պատճառով ես յարձակում գործեցի զինուորների վրայ: Ես սի– րում էի նրան, այն երիտասարդին, ո– րին դուք Սիբիր ուղարկեցիք: Ես կա– մենում էի ազատել իմ սիրելիին: Ոչ, պարոն դատաւորներ, դուք մի հաւա– տացէք, որ ես խելագարուած եմ ե– ղել: Ես միշտ խելացի էի, ինչպէս այժմ: Այդ յանցանքները ես գործել եմ իմ առողջ դատողութիւնով: Ինձ եւս աքսորեցէք Սիբիր, ես ցանկանում եմ սիրելիիս հետ միասին լինել»:— Բայց դատաւորները ինձ չհաւատա–

ցին: Ես շատ բարկացայ, երբ իմ վճի– ռը կարդացին: Փոխանակ Սիբիր ու– ղարկելու, վճռել էին՝ երեք ամիս նս– տացնել ապաշխարութեան տան մէջ: Թէեւ ես վճռից գոհ չմնացի, այնու– ամենայնիւ, ինձ տարան այնտեղ:

— Բայց գիտե՞ս, Մուրատ, իմ սը– խալն ինչումն էր,— հարցրեց Նէնէն դառնալով դէպի ինձ:— Ես պէտք է ասէի, թէ խելացի աղջիկ եմ եւ ամէն ինչ գործել եմ իմ կամքով, իմ յօժա– րութեամբ: Ես պէտք է ասէի, թէ խե– լագարուած եմ եղել, չեմ հասկացել, թէ ինչ եմ գործել: Ես պէտք է աշ– խատէի արդարացնել իմ վարմունքը եւ խնդրել, որ ինձ չի պատժեն: Այն ժամանակ կը մտածէին, որ ես գիտու– թեամբ եմ գործել եւ իմ ցանկացած պատիժը կը նշանակէին: Ինձ կ'ու– ղարկէին Սիբիր: Բայց դատարանի մէջ, երբ աշխատում ես քեզ արդար ցոյց տալ, մեղաւոր են համարում:

Իսկ երբ ուզում ես քեզ գիժ ցոյց տալ, խելացի են համարում, եւ ընդհակա– ռակն:

— Ապաշխարութեան տան մէջ ե– ղած ժամանակս,— շարունակեց Նէ– նէն,— բժշկապետը մի քանի անգամ այցելեց ինձ: Այնտեղ ես առաջին ան– գամ ծանօթացայ նրա կնոջ հետ: Նա ինձ համար զանազան բաներ էր բե– րում եւ ամէն կերպով հոգ էր տա– նում, որ ես հանգիստ լինեմ: Թէ այր եւ թէ կին խոստանում էին, որ իմ ապաշխարութեան ամիսները վերջա– նալուց յետոյ, ինձ կ'ընդունեն իրանց զաւակի նման:

Բայց ես իմ վրայ չէի մտածում, ես միշտ քեզ վրայ էի մտածում: Այդ էր պատճառը, հէնց որ վերջացաւ ե– րեք ամիսը, ես փախայ այնտեղից, որ բժշկապետի տնից ազատուեմ: Առանց որ եւ իցէ պատրաստութեան, ես ճա– նապարհ ընկայ քեզ մօտ գալու հա– մար: Սիբիր, այդ անունը կրկնելով, շարունակում էի իմ ճանապարհը: Խիստ սակաւ էր պատահում, որ ես մի որ եւ իցէ բնակութեան հասնէի: Ըստ մեծի մասին անց էի կացնում բացօթեայ: Մարդիկ, տեսնելով իմ պատառոտած հագուստը, խառնուած

ծամերը, ցրտից եւ արեւից սեւացած դէմքը, ասում էին՝ «դա ջադուկ է», եւ ինձ օթեւան չէին տալիս:

Նէնէի նկարագրութիւնները ինձ սարսափեցնում էին: Որքան տանջուել էր, որքան չարչարուել էր խեղճ աղ– ջիկը մի կորած, աշխարհից կտր– ուած դատապարտեալի համար: Մի– թէ՞ ես արժան էի այսքան զոհաբե– րութեանց: Ես խնդրեցի նրանից՝ հա– մառօտել իւր պատմութիւնը եւ միայն այն ասել, թէ ի՞նչպէս կրկին հանդի– պեց բժշկապետին:

— Ես չեմ ձանձրանում, այլ տըխ– րում եմ... իմ սիրտը լցւում է ցաւե– րով...:

— Շուտով կ'ուրախացնեմ քեզ... ասաց նա եւ շարունակեց.

— Մի անգամ, երեկոյեան պահուն, հասնում եմ մի գիւղ: Գիւղացիները հաւաքուած էին գինետան առջեւ, զա– նազան զուարճախօսութիւններ էին անում: Ես հարցրի նրանցից.

— «Ո՞ր ճանապարհն է տանում դէ– պի Սիբիր»:

Նրանք զարմացած նայեցին իմ վը– րայ:

— «Սիբի՞ր,— հարցրեց մէկը ծի– ծաղելով:

— Այո, Սիբիր: Հեռո՞ւ է:

— Այդ սատանայական սեւ մազերդ կը սպիտակին մինչեւ այնտեղ կը հաս– նես:

— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապարհը,— կրկնեցի ես:

— Ահա ճանապարհը, գնա, գուցէ առաւօտեան կը հասնես:

— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապար– հը, կրկնեցի ես:

— Ահա ճանապարհը, գնա, գուցէ առաւօտեան կը հասնես,— ասաց մի ուրիշը, աւելի լրբաբար ծիծաղելով:

— Եթէ գայլերը չպատառոտեն,— նկատեց մի այլը:

— Մի ծաղրէք ինձ, բարի մարդիկ, ես Սիբիր եմ գնում,— աղաչեցի նը– րանց:

— Դա խելագար է,— ասաց մէկը:

— Չէ, անպատճառ անտառի դեւե– րից մէկը կը լինի. տեսէք, ինչպէս վառվռում են աչքերը,— ասաց մի– սը:— Նայեցէք մազերին:

Բոլորը խաչակնքեցին:

— Ոտքերից արիւն է հոսում, խեղճ աղջիկ,— նկատեց մի պառաւ կին:— Երեւի փուշերը ծակոտել են:

— Դուք չէ՞ք հասկանում, ես Սի– բիր եմ գնում,— զայրացած կերպով

ձայն տուի ես:— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապարհը:

— Կորէք, թող սատանան տանի ձեզ,— ասեցին ինձ եւ երեսները շուռ տուին:

Ես բռնեցի առաջին պատահած ճա– նապարհը եւ հեռացայ: Դեռ գիւղից չէի դուրս եկել:

— Մուրացկան, մուրացկան,— ձայն տուեց մի երեխայ:

— Ես Սիբիր եմ գնում... պատաս– խանեցի նրան:

Ես անցնում էի փոստայի իջեւանի առջեւից: Այդ միջոցին ուղեւորի սայ– լակը, փոշու ամպերի մէջ ծածկուած, փոթորիկի նման հասաւ իջեւանը: Սայլակի միջից դուրս նետուեցաւ մի պարոն, վազեց իմ ետեւից, եւ իմ թեւքից բռնելով, ասաց.

— «Վերջապէս գտայ քեզ...»:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒԼԻՍ MERCREDI 24 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2864

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԵՂՔ՝ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԴԻՄԱԿՈՎ

Կը թուի թէ բոլորովին զուարճալիք չէ «աշխարհական Թուրք քրիստոնեաներու Միութիւնը», որ վերջերս կազմուեցաւ Պոլսոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ կարգ մը ապուշներու:

Ինչպէս կ'երեւար իրենց առաջին յայտարարութենէն, Միութեան վարչութիւնը ունի եօթը անդամ, որոնց վեցը Հայեր են, եւ միայն մէկը Յոյն:

Միութիւնը իր առաջին ժողովը գումարած է յուլիս 14ին, Հալէպիի մէջ: Ինչպէս կը հաղորդեն Թուրք թերթերը, ժողովին մասնակցած են «միութեան անդամներ, փոքրամասնութեանց վարժարաններու փոխանորդ մարմինները, տնօրէնները, ուսուցիչները, կարգ մը փաստաբաններ, բժիշկներ, առեւտրականներ»:

Միութեան անդամներէն ոմն Դաւիթ Սավուգ Եըլմազ, պարզելով իրենց նպատակը, յայտարարած է.

— «Մեր առաջին ձգտումն է իրական Թուրք հայրենակից հանդիսանալ… Ամէն մէկ անհատէ կը սպասենք նախ Թրքութիւնը փառք մը նկատել եւ այդ զգացումով ապրիլ»:

Այս խեղճուկրակ ամփոփումը ամբողջական գաղափար չի տար Միութեան ծրագրի եւ գործունէութեան մասին: Եւ յետոյ, ուրիշներ ալ խօսած են, ինչպէս կը յիշէ Թուրք թերթը:

Անշուշտ Միութիւնը օր մը իր սեփական «Տեղեկատու»ն ալ պիտի ունենայ, որպէսզի կարենայ լայնօրէն տարածել իր տեսութիւններն ու ծառայութիւնները, ի լուր Թրքութեան:

Բայց անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց սպասել, իմանալու համար այս պղտոր մարդոց քաղաքականութիւնը:

Իրենց բերնով արտասանուած որ եւ է խօսք, իրենց միջոցաւ կատարուած որ եւ է արարք ուրիշ իմաստ կամ ելք չեն կրնար ունենալ, եթէ ոչ նոր ճեղքեր բանալ փոքրամասնութեանց ներքին կեանքին մէջ:

Յոյները ունին իրենց Փափա Էֆթիմը, իբրեւ հոգեւոր պետ «Թուրք օրթոտոքս քրիստոնեաներու»:

Մի զարմանաք, եթէ Հայերն ալ ունենան իրենց Էֆթիմը:

Ճիշդ է որ Պոլսոյ պատրիարքները շատոնց իրենց պատեանին մէջ քաշուած, միայն կրօնական գործերով կը զբաղին:

Անոնք նոյն իսկ իրաւունք չունեցան կարծիք մը, բաղձանք մը յայտնելու, կղերականներու նոր տարազի մասին:

Բայց էնկիւրին գոհ չէ տակաւին: Ան պատրիարքներու եւ Պատրիարքարաններու շուքին ալ չի հանդուրժեր:

Անցեալ տարի, երբ վերջնապէս կը չէզոքացնէին պատրիարքները, ճանչնալով միայն փոքրամասնութեանց աշխարհական վարչութիւնները (Քաղաք. ժողով), հաղորդուեցաւ թէ նոր կանոնագիր մը պիտի խմբագրուի ոչ-Թուրք համայնքներու համար:

Թերթերը քանի մը շաբաթ խօսեցան այս մասին, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ այսօր-վաղը կը հրատարակուի կազմական կանոնագիրը:

Եւ մինչեւ այսօր կը սպասեն:

Ինչո՞ւ այս ձգձգումը: Ապահովաբար անոր համար որ, փոքրամասնութեանց մէջ կան բազմաթիւ «Թուրք-քրիստոնեաներ», որոնք ինքնաբերաբար կը դիւրացնեն կառավարութեան գործը:

Աւելի բաց խօսելով, կառավարութիւնը շատոնց մշակած, խմբագրած է բոլոր ծրագիրները, վերջնապէս կազմալուծելու եւ իր անմիջական իշխանութեան տակ առնելու համար փոքրամասնութեանց բոլոր հաստատութիւններն ու հարստութիւնները:

Օրինակ, դեռ վերջերս կը խօսուէր «Վագըֆ»ներու նոր օրէնքի մասին, որուն շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի դառնայ իրական վարիչը այդ կալուածներուն:

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրէնքներ:

Արդ, քամալականութիւնը երբեմն մէկ անգամէն կը հրատարակէ իր օրէնքները, երբեմն ալ անոր միտքերը արծարծել կուտայ թերթերուն:

Այսպիսի առիթներու մէջ է որ իրենց արջու ծառայութիւնը կը մատուցանեն «աշխարհական Թուրք քրիստոնեաները», ազատօրէն արտայայտուելով Թուրք մամուլին մէջ, կամ ժողովներ սարքելով, միութիւններ կազմելով, աշխարհականութիւն եւ արդիականութիւն խաղալով:

Յոյն Փափա Էֆթիմը յաջողեցաւ քանի մը եկեղեցիներ եւ ազգապատկան հաստատութիւններ գրաւել Ղալաթիոյ մէջ, եւ նոր համայնք մը ստեղծել, անկախ Պատրիարքարանէն:

Նոյն Ղալաթիոյ սալայտակներէն հաւաքուած քանի մը հայ սրիկաներ ոստիկանութեան աջակցութեամբ գրաւեցին Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, կեդր. վարժարանը եւ մնացեալ բոլոր հաստատութիւնները, եւ տիրաբար կը վարեն զանոնք, դրամներն ալ իրենց ուզածին պէս բաժնելով:

Ղալաթիոյ եկեղեցին մասնաւոր խնամակալութիւն մը ունէր, տարիներէ իվեր: Յափշտակիչները զայն քշելէ յետոյ, Տնտես. Խորհուրդն ալ վռնտեցին, եւ չեն ճանչնար ազգային որ եւ է իշխանութիւն:

Ո՞վ կ'արգիլէ որ վաղը իրենց մասնաւոր պատրիարքն ալ ընտրեն, իբրեւ «Թուրք լուսաւորչական» համայնք, հովանաւորութեամբ կամ աջակցութեամբ «Թուրք քրիստոնեաներու Միութեան»:

Նոր չէ որ պիտի սորվինք թէ՝ Թուրքը երբ վճռական հարուած մը կը պատրաստէ, նախ ներսէն փորել կուտայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏ. ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ճաշկերոյթ եւ բարեկամական արտայայտութիւններ

ՍԱՐԸ ՂԱՄԸՇ, 18 (Անատոլուի գործակալութիւն).— Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Արտաքին գործոց նախարար Թ. Րիւշտիւ Արաս եւ ընկերակիցները երէկ առաւօտ Իկտիրէն մեկնելով գացին Գարագալէ եւ այցելեցին Սարտարապատի ամբարտակը, ուր Արաս գետին հունը սահմանը կը կազմէ:

Խորհրդային Հայաստանի վարչապետը ներկայիս բացակայ ըլլալով Երեւանէն, պատուիրակութիւն մը՝ բաղկացած փոխ վարչապետէն, Հայաստանի մէջ Խորհրդային Միութեան դիւանագիտական լիազօրէն, հայկ. կառավարութեան երկրագործական գործավարէն, ջրաբաշխական ճիւղի պետէն եւ սահմանապահ գունդի հրամանատարէն եւ բազմարուեստեան վարժարանի դասախօսներէն ճարտարագէտի մը,— սահմանին վրայ այցելեց Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւի եւ զայն հրաւիրեց իր ընկերակիցներով անցնելու սահմանը:

Այս հրաւէրին վրայ, մեր վարչապետը ընկերներով մտաւ հայկական հողը եւ իր հիւրընկալներուն հետ երկարօրէն տեսակցեցաւ Սարտարապատի ամբարտակին գործունէութեան մասին, շատ մանրամասն բացատրութիւններ ստանալով: Բոլորը միասին առաւ նախաճաշը ըրին այս առթիւ պատրաստուած սրահին մէջ:

Ընդունելութիւնը շատ սրտագին եղաւ: Խօսակցութիւնները շատ նպաստաւոր դարձուածք մը առին եւ շօշափեցին բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի հանրապետութեան որ մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան, որուն այնքան մտերմօրէն կապուած է մեր երկիրը: Գովասանքով խօսուեցաւ երկու բարեկամ պետութեանց մեծ պետերու մասին եւ մաղթանքներ փոխանակուեցան Թուրք եւ սովետական ազգերու բարօրութեան եւ երջանկութեան համար: Մասնաւորաբար գովուեցաւ երկու հարեւան երկիրներու հետապնդած խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը: Այս յանպատրաստից տեսակցութիւնը առիթ տուաւ շատ ջերմ ցոյցերու:

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յետոյ մեկնեցաւ Կաղզուան եւ ճաշելէ յետոյ վերադարձաւ Սարըղամըշ:

Թուրքերէն «Թան»ի թղթակիցն ալ հետեւեալը կը հաղորդէ.—

ՍԱՐԸՂԱՄԸՇ, 18.— Վարչապետ Ինէօնիւ, Թէվֆիք Արաս եւ ընկերակիցները Խորհրդային Հայաստանի հանրապետութեան սահմաններուն մէջ դիմաւորուեցան մեր բարեկամութիւնը զօրացնող գեղեցիկ ընդունելութեամբ մը: Իմացած ըլլալով որ Ինէօնիւ սահմաններուն մօտիկը կը գտնուի, բարեկամ հանրապետութեան մեծերը փափկանկատութիւնը ունեցան զայն հրաւիրելու իրենց հողը: Պատուիրակութիւն մը ընդառաջ եկաւ Ինէօնիւին եւ բոլորը միասին այցելեցին հարեւան հողին վրայ գտնուող Սարտարապատի ամբարտակը եւ մանրամասն տեղեկութիւններ ստացան ջրանցքին ինչպէս բանելու մասին:

Տեսակցութեանց ընթացքին յարգանքով յիշուեցան երկու բարեկամ հանրապետութեանց մեծ ղեկավարները եւ այս սրտագին հանդիսութեան մէջ բարձրացուած ծափերով անգամ մըն ալ երեւան եկան բարեկամ երկիրներու մերձեցումը եւ փոխադարձ երջանկութեան փափաքները:

Այս այցելութիւնը անգամ մըն ալ հաստատեց թէ Սովիէթները եւ Թուրքերը որքան կապուած են խաղաղութեան քաղաքականութեան:

ԽՄԲ.— Տեղական թերթերէն միայն «Իւմանիթէ»ն երէկ համառօտ հեռագիր մը հրատարակած էր այս մասին, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով,— «Թուրք մամուլը լայն տեղ կուտայ այս այցելութեան, շեշտելով թէ ան անգամ մը եւս կը հաստատէ թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը, որ գոհունակութեամբ ընդունուած է ամբողջ երկրին կողմէ»:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ

ԷՐԶՐՈՒՄ, 18 յուլիս (Ա.Գ.).— Վարչապետը երէկ Իգտիրէն մեկնեցաւ եւ Կաղզուանի մէջ կէսօրուան ճաշը ընելէ յետոյ Սարիղամիշ գնաց եւ հանգչեցաւ: Այս առաւօտ Սարըղամըշէն Էրզրում մեկնեցաւ եւ կէսօրուան ճաշը ըրաւ Էրզրում Գարաքէօսէ ճամբուն վրայ գտնուող Վէլի Պաշայի մէջ: Ինէօնիւ ժամը 15,50ին Հասանգալէ եկաւ եւ 45 վայրկեան մնալով ջերմուկները, տեղեկութիւններ ստացաւ անոնց մասին:

Հասանգալէցիները որոնք վարչապետին դէմքը տեսնելու համար օրերէ ի վեր կը սպասէին անոր ճամբան, այսօր բոլորը միասին ճամբայ ելան եւ սրտագին դիմաւորութիւն մը ըրին: Ինէօնիւ, ընկերակից մեծերու հետ ժամը 14,45ին պատուեց Էրզրումը եւ դիմաւորուեցաւ բոլոր քաղաքացիներու կողմէ:

Վարչապետը Կարսի դուռնէն սկսեալ 10 վայրկեան հետուոտութեամբ ճամբան հետիոտն կտրեց, եւ իր քաղցր լեզուով շոյեց զինուորները եւ ժողովուրդը, ըսելով. «մէրհապա ընկերներ, ի՞նչպէս էք»: Յետոյ ինքնաշարժով գնաց կուսակալին ապարանքը: Ընկերակիցներն ալ գացին զանազան վայրեր:

Յարգելի հիւրը վաղն ալ հոս պիտի մնայ եւ հոս պիտի գիշերէ: Յաջորդ օրը Թորթումի ճամբով Կարս պիտի երթայ: Էրզրումցիները տեղական ապրանքներէ շատ արժէքաւոր նուէրներ տուին վարչապետին:

Կասկածելի հայ երիտասարդ մը Պոլսոյ մէջ

«Սօն Փօսթա» կը գրէ այս վերնագրով.— Ընդհ. դատախազութիւնը երէկ ձերբակալման որոշում տուաւ հայ երիտասարդի մը մասին: Եղած պնդումին համաձայն, այդ երիտասարդը որ կ'աշխատի Բերա՝ սափրիչի մը մօտ, ոստիկանութեան կողմէ կասկածելի կը նկատուի իբրեւ լրտես, եւ Ա. ճիւղի պաշտօնեաները հետապնդելով կը բանեն զայն ու ինքնութեան թուղթը կը հարցնեն:

Երիտասարդը կը ցուցնէ Աթէնքի դեսպանատունէն Քօչօ անունով տրըուած անցագիր մը, մինչդեռ ոստիկանութիւնը աւելի առաջ հաստատած էր որ անոր անունը Մալխաս է եւ որպէս թէ ուսումի համար Քօրֆու ղրկուած է հայ տղոց պաշտպան միութեան կողմէ, որ զինադադարին կազմուած էր Անգլիացիներու հովանաւորութեամբ:

Առաջին հարցաքննիչ Պայ Րամազան ձեռք առած է խնդիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ...

Պոլսական թերթ մը վերջերս կը հարցնէր թէ Պոլսոյ եկեղեցական իշխանութիւնը ինչո՞ւ չի տօնեց Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500-ամեակը:

Առիթէն օգտուելով, ես ալ հարցուցի,— Իսկ Էջմիածի՞նը:

«Եթէ Էջմիածինն ալ զգուշանալու պատճառներ ունի, այն ատեն ինչո՞ւ Պոլսոյ մեղքը կ'առնեն»:

Արդ, Պոլիսը յուլիս 11ին տօնեց 1500ամեակը, ինչպէս հաղորդեցին թերթերը:

Յարմարելով տեղական պայմաններուն, պատրիարքը մայր եկեղեցի կ'երթայ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Յետոյ ընդունելութիւն մը կը կատարուի Պատրիարքարանի մէջ, ուր պատրիարքը կը յորդորէ սիրել հայ գիրը, լեզուն եւ գրականութիւնը:

Ու վերջապէս, պատրիարքին կը ներկայանան մայր վարժարանի աշակերտները, որոնք միեւնոյն յորդորը կը լսեն.— սիրել մայրենի լեզուն: «Սքանչելի, մեծվայելուչ եւ նուխ լեզու մըն է հայերէնը եւ մեր մեծագոյն փառքը»:

Ուրեմն, Պոլիսն ալ կատարեց իր պարտքը, հակառակ բոլոր անյարմարութեանց:

Իսկ Էջմիածի՞նը: Հապա Երեւա՞նը:

Ահա տարին կը լրանայ կոնդակին եւ կաթող. նուիրակին առաքումէն ի վեր: Գարեգին արք. 1500ամեակը յիշեցուց նոյնիսկ Լոնտոնի ափ մը երեւելիներուն, եւ հիմա Մանչէսթըր գացած է, նոյն պարտքը կատարելու համար:

Եւ այսպէս պիտի շարունակէ ամէն տեղ, մինչեւ որ... եա կանչեն:

Ինչպէս կաթողիկոսը իր կոնդակին մէջ, նոյնպէս նուիրակը իր քարոզներով ամէնէն աւելի շեշտեցին 1500ամեակին քրիստոնէական, կրօնական հանգամանքը:

Արդ, ինչո՞ւ չեն արժեցներ:

Պաղն ալ յոբելեան սարքեց Քրիստոսի մահուան 1900ամեակին առթիւ, եւ ամբողջ աշխարհ մը թափեցաւ Հռոմ, յետոյ, փակման առթիւ, ուխտագնացութիւն մը տեղի ունեցաւ Լուրտի մէջ:

Ինչո՞ւ Էջմիածինը ինք չի կանգնիր 1500ամեակին գլուխը, ուխտագնացութիւն մըն ալ սարքելով, հաւատացեալներու համար:

Նոյնիսկ Երեւանը շատ աւելի պիտի օգտուէր այս առիթէն, քան «Ինտուրիստ»էն, որ այցելու կը մուրայ ամէն ամառ:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ԱՄԲՈՂՋ ՈՒԺԸ ՏՈՒԱԾ Է ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ

Բուռն պայքար Ճափոնի դէմ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ

Իտալական կառավարութիւնը ծանրակշիռ որոշում մը եւս տուաւ, Հապէշական տագնապին առթիւ: Պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ «ափոզական ըլլալով դրամ գտնել արտաքին բացառիկ վճարումներու համար», առժամապէս կը կախակայուի 1927 դեկտեմբեր 21ի հրամանագիր-օրէնքին 4րդ յօդուածին գործադրութիւնը: Ուրիշ խօսքով, չպիտի պահուի 40 առ հարիւր ոսկեդրամ երաշխաւորութիւն պահելու օրէնքը, որ կը գործադրուէր 1927էն ի վեր: Այս առթիւ կը ստուգուի թէ ոսկիի արտահոսումը ուշագրաւ համեմատութիւններ առած էր վերջերս:

Այս որոշումն ալ կ'ապացուցանէ թէ Մուսոլինի վճռած է ամէն միջոց փորձել, յառաջ տանելու համար իր ծրագիրները՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ:

Միւս կողմէ, իտալական մամուլը բուռն պայքար մը բացած է Ճափոնի դէմ, Հապէշական հարցին առթիւ: Հռոմի ճափոնական դեսպանը անցեալ շաբթու հաղորդած էր թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ Հապէշական վէճին առթիւ որ կրնայ թշնամութեանց յանգիլ: Ճափոնի արտաքին նախարարը հերքեց այս յայտարարութիւնը, բայց դեսպանը պնդեց թէ ինք շարժած է համաձայն իր կառավարութենէն ստացած հրահանգին: Այս առթիւ աւելցուց թէ Ճափոն քաղաքական շահեր չունի Հապէշիստանի մէջ, ոչ ալ որ եւ է յանձնառութիւն, բայց կ'ուզէ պահել իր առեւտրական շահերը:

Դեսպանին այս նոր յայտարարութիւնը մեծ զայրոյթ պատճառեց իտալական մամուլին: Բոլոր թերթերն ալ բուռն յօդուածներ կը հրատարակեն Ճափոնի դէմ, ամբաստանելով թէ երկդիմի քաղաքականութեան մը կը հետեւի եւ կ'ուզէ գունաւոր ցեղերու խաչակրութիւն մը կազմակերպել սպիտակ ցեղին դէմ: «Մէսաճէրօ» կ'ըսէ «Թշնամին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ.— «Ճափոն թշնամին է ամբողջ սպիտակ ցեղին: Ան դարերով առեւտրութեամբ շարժած է սպիտակ ցեղին դէմ եւ այժմ կը շահագործէ մեծ պետութեանց միջեւ ծագած պառակտումը, երազելով նոյն իսկ համաշխարհային գերակայութիւն հաստատել, Եւրոպան նուաճելէ յետոյ Ռուսիոյ ճամբով: Այսօր Սպիտակ ցեղերուն համար բուն խնդիրն է ընդդիմանալ գունաւոր ցեղերու ճնշումին, ցեղեր որոնք տասնըմէկ անգամ աւելի բազմաթիւ են քան ճերմակները»:

Իսկ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» կ'ամբաստանէ թէ Ճափոն դէպի Ափրիկէ կը մտնէ Կարմիր ծովէն, միեւնոյն ատեն Հնդկաստանի դուռները ծեծելով Չինաստանէն, «տնտեսական լայնատարած յարձակողական մը հաստատելու համար Եւրոպայի դէմ»: «Թէվէրէ» Ճափոնի վերջին պատմութիւնը կը կոչէ «աւազութեան, անգթութեան, անպատկառութեան պատմութիւն մը» եւ կ'ըսէ թէ Իտալացիները այժմ գիտեն որ «վնասակար դեղին վտանգ մը կը յառաջանայ Ճափոնէն»:

Իսկ Թօքիոյի մէջ բազմաթիւ հրատարակութիւններ եղած են, որոնք խստօրէն կը քննադատեն Իտալիոյ բռնած դիրքը: Իտալական դեսպանատունը բողոքած ըլլալով մասնաւորապէս Ամերիկացիի մը գրութեան դէմ, ճափոնական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ չի կրնար ճնշել մամուլին վրայ:

⁂ Բրիտանական դահլիճը նոր նիստ մը գումարելով, որոշեց Հապէշական վէճին վերջնական կարգադրութիւնը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ֆրանսայի, Փարիզի անգլիական դեսպանին միջոցաւ, որ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ: Երէկ Փարիզ հասաւ Պ. Լիթվինով, եւ իբրեւ նախագահ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, ոչ աւելի ուշ քան յուլիս 30: Այժմ կը սպասուի որ Ֆրանսան ալ ճշդէ իր դիրքը: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Անգլիա նոյնիսկ աչք առած է Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Կ'ամփոփենք Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին զեկոյցը՝ երկրին առողջապահութեան մասին.—

Հայաստանի քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, որոնք առաջ գրեթէ զուրկ էին բժշկական օգնութենէ, ծաւալուն աշխատանքներ կը կատարուին առողջապահական եւ նախազգուշական գետնի վրայ: Այս վերջին տարիներուն, մասնաւորաբար կուսակցութեան 17րդ համագումարէն ասդին, բարելաւուած է արդիւնաբերական ձեռնարկներու բանուորներուն եւ գիւղատնտեսական կազմակերպութեանց աշխատաւորներուն բժշկական սպասարկութեան գործը: Խորհրդային իշխանութենէն առաջ Հայաստանի քաղաքներուն մէջ գոյութիւն ունէին 6 հիւանդանոցներ 217 մահճակալով, ներկայիս՝ 27 հիւանդանոցներ 1500 մահճակալով: Իսկ գիւղերուն մէջ, խորհրդային իշխանութենէն առաջ ոչ մէկ հիւանդանոց կար, ու 36էն բարձրացաւ 300ի, իսկ գիւղեճակալով եւ 193 բուժարան:

Քաղաքներու մէջ բժիշկներուն թիւը 36էն բարձրացաւ 300ի, իսկ գիւղերուն մէջ՝ 8էն 315ի:

Հետզհետէ կը ծաւալի նաեւ առողջապահական եւ բնաբուժական կայաններու շինարարութիւնը, 1000 մահճակալի ծրագրով:

Առողջապահական պիւտճէն 1922ին 313 հազար ռուբլի էր, 1935ին՝ 25 միլիոն:

Պէտք է ընդունիլ, սակայն, որ ժողովրդական տնտեսութեան աճումին հետ բաղդատելով, առողջապահական կազմակերպութիւնը տկար է տակաւին գիւղերու մէջ, գոհացուցիչ չէ հիւանդանոցներու շինութեան աշխատանքը, եւ միշտ կը պակսին բժիշկները:

Ահա թերութիւնները բժշկական եւ առողջապահական ճակատին վրայ.

1.— Գիւղերու մէջ առողջապահական շինարարութիւնները թերի են, բժիշկները կը պակսին, առողջապահական կազմակերպութիւնները լաւ չեն աշխատիր, հայթայթուած չեն անոնց գործիքները:

2.— Առողջապահական հսկողութիւնը, անհանդուրժելի ըլլալու աստիճան, թերի է, ոչ ալ գոհացուցիչ է կարգ մը կազմակերպութեանց պայքարը սուր համաճարակներու դէմ:

3.—Ծննդաբերութեան օգնութիւնը, մանուկներու եւ կիներու հիւանդութեան քննութիւնը գոհացուցիչ չէ մասնաւորաբար գիւղերու մէջ, երախաներու յատուկ բժշկական եւ նախազգուշական սպասարկութիւնը կը բացակայի:

4.— Բժշկական ուսումնական հաստատութիւնները եւ դասախօսութիւնները ապահովուած չեն մասնագէտներով եւ անհրաժեշտ պայմաններով, այնպէս որ թերի է բժշկական ուսումը եւ բժշկական վարժարանի շրջանաւարտները անբաւական իրենց ուսումով:

Նկատի առնելով այս թերութիւնները, Կեդր. Կոմիտէն հրահանգ կու տայ առողջապահական գործավարութեան.

1.— Արդիւնաբերական բոլոր կայաններուն մէջ հիմնել առողջապահական սպասարկութեան յատուկ շէնքեր եւ պայքար մղել նուազեցնելու համար հիւանդներու թիւը:

2.— Գիւղերու մէջ, բժշկական սպասարկութիւնը բարելաւելու նպատակով, 1936ին մահճակալներուն թիւը աւելցնել 100 նոր մահճակալներով, տեղծել բժշկական 18 նոր կայաններ, վեներական 5 կայաններ, ակնաբուժական 3 ջոկատներ, ատամնաբուժական 10 կայաններ:

3.— Մարտունիի, Սիսիանի, Ստեփանաւանի կիսաւարտ հիւանդանոցներուն շինութիւնը վերջացնել 1935ին, եւ գալ տարուընէ սկսեալ ձեռնարկել հիւանդանոց շինելու Ամասիայի, Միկոյեանի, Ազիզբեկովի, Ախտայի եւ Դիլիջանի մէջ:

4.— Երեւանի մէջ հիմնել, 1935ին, արեան ներարկումի տուն մը՝ անմիջական վիրաբուժութեան բաժինով: Մասնագէտներ գտնել շտապ օգնութեան կայանին համար, ինքնաշարժ հայթայթել Երեւանի, Լէնինականի, Կիրովականի շտապ օգնութեան կայաններուն:

5.— Գալ տարի, արուեստական ձեւով ichtyol, urotropine, éphédrine, camphre *պատրաստելու մասին վերջնական տեղեկագիր մը ներկայացնել: Դեղօրայքի եւ հիւանդապահական առարկաներու սպառման գիւրութիւններ տալ ժողովուրդին:*

6.— Շրջան առ շրջան վերակազմել առողջապահական հսկողութիւնը:

7.— Գալ տարուան պիւտճէն պատրաստելու ժամանակ, հիւանդանոցներու եւ մեծ բուժարաններու տալ նիւթական լայն միջոցներ:

8.— Բարելաւել բժշկական սպասարկութեան որակը, հիւանդանոցներու պարենաւորումը, մշակել հիւանդանոցներու յատուկ բանջարանոցներ եւ ագարակներ:

9.— Մինչեւ 1937ի վերջը շողաքննութեան յատուկ սարքաւորումով եւ աշխատանոցային կահորայքով օժտել Արթիկի, Ղամարլուի, Վաղարշապատի, Նոր-Բայազիտի, Ստեփանաւանի, Ամասիայի, Միկոյեանի, Դիլիջանի շրջանային հիւանդանոցները:

10.— Որպէսզի բժիշկները ամրանան գիւղին մէջ, բանջարանոցի հող տալ անոնց եւ արտօնութիւն՝ կով եւ հաւ պահելու:

11.— Զօրացնել ջերմախտի դէմ պայքարը:

12.— Պատասխանատու համարել որեւէ հիմնարկութիւն կամ կազմակերպութիւն հանրային առողջապահութեան թերացման մէջ (ջրհորներուն բերանը բաց պահել, աղբերը գիւղ բակերու մէջ եւայլն):

13.— Գալ տարուընէ սկսեալ աւելցնել առողջապահական տեսուչներուն թիւը, հիմնել 100 պահեստի մահճակալով վարակիչ ախտերու յատուկ հիւանդանոց, աւարտել Երեւանի հականեխական կայանին շինութիւնը, ծաղկախտի դէմ պատուաստ կատարողներուն թիւը բարձրացնել 60ի, հիմնել միջշրջանային 3 համաճարակային կայաններ Լէնինականի, Կիրովականի, Նոր-Բայազիտի մէջ:

14.— Ճճիներու հիւանդութեանց դէմ կանոնաւոր պայքար մը մղելու համար, քաղաքներու եւ անասնապահական կայաններու հիւանդանոցներուն մէջ ունենալ մասնաւոր մահճակալներ, ինչպէս եւ հասարակածային հիւանդութեանց դարմանատուներու մէջ ճճիներու հիւանդութեանց բժշկութեան սպասարկութիւն:

15.— Բոլոր շրջաններուն մէջ հիմնել կիներու եւ մանուկներու բժշկական քննութեան կայաններ: Ծննդաբերական մահճակալներու թիւը հասցնել 260ի: Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ կազմակերպել մանկաբարձական օգնութեան շրջուն սպասարկութիւն:

16.— Ծննդաբերութեան օգնութեան սպասարկութիւնը առաւելագոյն չափով մօտեցնելու համար հաւաքական տնտեսութեան գիւղերուն, գալ տարի կազմակերպել 10 ծննդաբերական տուներ:

17.— Ամէն տարի ամառը 300 մահճակալով ճամբար-ապաքինարան մը հիմնել փիզիքապէս տկար երախաներու համար:

18.— Գալ տարուան պիւտճէին մէջ վարկ բանալ որպէսզի բոլոր հիւանդ անապաստան երախաները խնամուին մանկատուներու մէջ:

19.— Ապաքինարաններու եւ հանգստեան տուներու մէջ բժշկութիւնը գոհացուցիչ աստիճանի մը հասած չըլլալով, լաւ մասնագէտներ պաշտօնի կոչել եւ բարելաւել ապաքինարաններու բժշկական սպասարկութիւնը:

20.— Արզնիի մէջ 1937ին աւարտել եօթը աղբիւրներու հորերը՝ համախմբելու համար ջուրերը եւ շինել 35րդ եւ 42րդ աղբիւրներու ըմպարանները (buvette):

21.— Հիւանդանոց մը հիմնել Զանգի գետին ձորին մէջ, կանանչութեամբ շրջապատել Արզնիի բնաբուժական կայանը:

22.— Աւարտել 1936ին Դիլիջանի ապաքինարանին եւ օժանդակ կիսաւարտ շէնքերուն կառուցումը, ինչպէս եւ Գիւլագարակի ապաքինարանը:

23.— Խոտի-Սուի մէջ հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն համար հիմնել ապաքինարան մը:

24.— Հրատարակել, բժշկական վարժարանին համար, դասագիրքեր եւ բժշկական աշխատութիւններ: Ապահովել, գիտնականներու եւ բժշկական վարժարանին համար, խորհրդային եւ արտասահմանեան բժշկագիտական հրատարակութիւններ:

25.— Առողջապահական գործավարութեան կից կազմել բժշկագիտական խորհուրդ մը:

26.— Բժշկական վարժարան ընդունիլ տարեկան 200 ուսանող:

27.— Մասնագէտ բժիշկներ պատրաստելու համար 20 էնթէրն *եւ 20* էքսթէրն *ընդունիլ հիւանդանոցներու մէջ եւ բժշկ. վարժարանի ամէնէն յաջողակ շրջանաւարտներէն 50 հոգի գետեղել հիւանդանոցներու մէջ:*

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԳԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Ասպարէզ»էն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար.—

Փրոֆ. Ս. Սողիկեան, 90ամեայ ծերունին, վերջերս մեռաւ Բոշէսթրի (Նիւ Եորք) մէջ, իր սիրած ժողովուրդէն ու հայրենիքէն հեռու:

Մեծ ուսուցչին մօտէն ծանօթներ կը գրեն անոր կեանքին ու ուսուցչական եւ դաստիարակչական գործերուն մասին հանգամանօրէն: Ես պիտի պատմեմ անոր հետ կապուած դրուագ մը միայն, որ հազիւ քանի մը հոգիի ծանօթ է:

Կարնոյ գերմանական հիւպատոսին ազդու միջամտութեամբն էր, որ փրոֆ. Ս. Սողիկեան ազատած էր Հայկ. մեծ սպանդէն, ու, ռուսական բանակին կողմէ Կարինը գրաւելու օրերուն, միեւնոյն հիւպատոսին շնորհիւ՝ ընտանիքով փոխադրուած էր Սեբաստիա, ուր մնաց մինչեւ զինադադար:

Մուսթաֆա Քէմալ երբ երկրորդ Միլլի պատգամաւորական ժողովը գումարեց Սեբաստիոյ մէջ, փրոֆ. Սողիկեան տակաւին հոն կը գտնուէր: Այդ օրերուն Սեբաստիա վերադարձած էին տասնեակ մը Դաշնակցական ընկերներ, որոնք հրաշքով մը ազատուած էին ընդհանուր սպանդէն: Բացի Միլլի պաշտօնական պատգամաւորական ժողովէն, գիշերները կը գումարուին եղեր աւելի սեղմ խորհրդակցական ժողովներ, որոնց կը մասնակցին Միլլի շարժման ղեկավարները, Մուսթաֆա Քէմալի վստահելիները:

Այս խորհրդակցութիւններուն կը մասնակցի եղեր նաեւ Ֆրանսական բարձր պաշտօնատար մը:

Խորհրդակցական ժողովատեղիին բնակարանը զգուշաւոր հսկողութեան տակ առնուած ըլլալով հանդերձ, մեր ընկերները կը յաջողին գտնել ձեւ մը տանիքը բարձրանալու եւ անյայտ բացուածքէ մը ունկնդրելու կարեւոր խորհրդակցութիւնները:

Ցիշեալ պատգամ. ժողովը վերջանալէ քիչ յետոյ էր որ փրոֆ. Ս.Սողիկեան միջոցը գտած էր փոխադրուելու Պոլիս, իր ընտանիքով միասին:

Պոլիս հասնելէն մէկ օր յետոյ, փրոֆ. Սողիկեան իր առաջին այցելութիւնը տուաւ «Ճակատամարտ»ի խմբագրութեան:

Խմբագրական գրասենեակին մէջ ներկայ ընկերներուն հետ ծանօթանալէ եւ ներքին գաւառներու կացութեան մասին ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդելէ յետոյ, փրոֆ. Ս. Սողիկեան ցանկութիւն յայտնեց տեսակցիլ Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնոյ մէկ ներկայացուցիչին հետ, կարեւոր գործի մը համար: Առաջնորդուեցաւ ուրիշ գրասենեակ մը, ուր զինքը ընդունեց նոյն մարմնոյ ընկերներէն մին:

Որեւէ խօսք ըսելէ առաջ, ան իր հագուստներու խորքէն դուրս բերաւ լաթի կտորով փաթթուած փոքրիկ ծրարիկ մը եւ յանձնեց ընկերոջ՝ աւելցնելով.— «Բացէք եւ կարդացէք այդ նամակը, որմէ յետոյ կարենանք խօսիլ աւելի համարձակ»: Նամակը ծածկագիր էր եւ ըստ երեւոյթին ինք ծանօթ էր բովանդակութեան: Անմիջապէս բացուեցաւ ծածկագիրը: Գրուած էր հմուտ ընկերոջ մը կողմէ: Այդ նամակին մէջ գրի առնուած էին մանաւորապէս վերոյիշեալ գոնփակ խորհրդակցական նիստերէն մէկուն մասին շահեկան տեղեկութիւններ: Ցիշողութեամբ միայն պիտի տամ անոր բովանդակութիւնը:

Ընդդրոյ առարկայ նիւթ նուիրուած է եղեր երկու կարեւոր խնդիրներու պարզաբանութեան: Զեռնտո՞ւ է արդեօք ընդունիլ Պոլսոյ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի կառավարութեան հեղինակութիւնը: Եթէ ձեռնտու չէ, այդ պարագային ի՞նչ միջոցով Միլլի շարժումը պիտի ստեղծէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս երկու կարեւոր խնդիրներու լուծումը մեծապէս կախուած էր Ֆրանսացի պաշտօնատարին յայտնելիք լուսաբանութիւններէն:

Ֆրանսացին ոտքի կ'ելլէ եւ ուշադիր ունկնդիրներուն կը յայտնէ թէ՝ անհրաժեշտ է կազմել Միլլի ըմբոստ կառավարութիւն մը, բայց առայժմ պահել գաղտնի: Անոր առաջին գործը պիտի ըլլայ մերժել Պոլսոյ կառավարութեան իրաւասութիւնը, եւ յանուն Թուրքիոյ անոր ստանձնելիք յանձնառութիւնները: Միլլի արտաքին քաղաքականութեան առաջին յենարանը պիտի հանդիսանայ Ֆրանսա...

Բայց Քլէմանսոյի կառավարութիւնը... կը հարցնեն ամէն կողմէ:

Ֆրանսացին ընդհատելով զանոնք կը շարունակէ. «Քլէմանսոյի օրերը համրուած են: Անոր անկումը մօտալուտ է: Նոր գալիք կառավարութիւնն է որ ընթացք պիտի տայ Միլլի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան»:

Ժողովականները կը մտահոգուին անգլ. կառավարութեան հակառակութիւնը Միլլի շարժման հանդէպ: Ֆրանսացին վճռականօրէն կը յայտնէ թէ անտեղի է այդ կասկածը, որովհետեւ սիրալիր համաձայնութիւնը անխախտ պահելու ցանկութեամբ, Անգլիան պահելու չի կրնար ճնշողական միջոցներու դիմել, առանց Ֆրանսայի հաւանութեան եւ գործակցութեան:

Ֆրանսա, կ'եզրակացնէ Ֆրանսացին, չի կրնար պաշտպանել Հայերու եւ Յոյներու դատը, որովհետեւ անոնք յետագային պիտի դառնան մեր առեւտրական հակառակորդներն ու մրցորդները մօտաւոր արեւելքի մէջ: Ան պիտի պաշտպանէ եւ նիւթապէս ու բարոյապէս օժանդակէ Միլլի շարժման, խափանելու համար վերոյիշեալ վտանգը:

Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ է որ կ'որոշուի կազմել Միլլի անկախ կառավարութիւնը, մերժել Պոլսոյ կառավարութեան իրաւասութիւնը, եւ այս կառավարութեան յանձնել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը:

Նամակին մէջ յայտնուած էր նաեւ որ փրոֆ. Սողիկեան ծանօթ է անոր բովանդակութեան եւ առհասարակ այնտեղի ընկերներու հետ սերտ յարաբերութեան մէջ եղած է, առանց կարեւորութիւն տալու հաւանական վտանգներուն: Ան տուաւ նաեւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ, սակայն չկրցաւ ըսել թէ ո՞վ էր յիշեալ Ֆրանսացին, որովհետեւ անոր ներկայութիւնը Սեբաստիոյ մէջ ոչ ոք գիտէր, իսկ խորհրդակցութեանց ընթացքին միշտ անոր խօսք ուղղուած է կոչելով զայն «էքսէլանս»: Այս տիտղոսն իսկ ենթադրել տուած էր թէ ան հեղինակաւոր անձ մը ըլլալու էր:

Փրոֆ. Սողիկեան այս պարագայէն չափազանց ազդուած էր եւ դարձած յոռետես մեր դատի յաջողութեան մասին:

— «Ես նպատակ չունէի հեռանալ Սեբաստիայէն, ըսաւ ան, ինքզինքս վերաբացուելիք Սանասարեան վարժարանին նուիրելու ցանկութեամբ, սակայն, այժմ կը տեսնեմ թէ Եւրոպան սկսած է մեզի մատնել զինադադարի առաջին օրերէն իսկ: Այս պատճառով ալ Սեբաստիա-մնալս անօգուտ համարեցի»:

Ցետագայի դէպքերը հաստատեցին փրոֆ. Սողիկեանի յոռետեսութիւնը: Եւ մէկը, որ 40 տարի նուիրուած է եղեր Հայ նորահաս սերունդի կրթական-դաստիարակչական գործին, պարտաւորուեցաւ իր ծերութեան օրերուն դառնալ թափառական: Եւ օտար հողի վրայ աւանդեց իր հոգին:

Շատ ուշ միայն պարզուեցաւ որ ֆրանսացի պաշտօնատարը եղած է Ֆրանքլէն Պույեօն:

Յ. Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ
Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայկական Տեղեկատու Գրասենեակը (Փրէս Պիւրօ), որուն կեդրոնը կը գտնուի Նիւ Եորքի մէջ, հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հաղորդած մամուլին.—

Իր ծագումէն ի վեր, Հայկական Փրէս Պիւրօն հետեւողական եւ արգիւնաւոր կերպով ծառայած է Հայաստանի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ գտնուող Հայոց դատերուն: Մանաւորապէս ողբացեալ Վահան Գարտաշեանի ղեկավարութեան ներքեւ ան կատարած է հետեւեալ գլխաւոր գործերը.—

1. Ան նպաստաւոր ձեւով մը կազմակերպած է այս երկրի հանրային զգացումն ու կարծիքը, որոնք կը յուզուէին մեր բախտաւորութեան ու դժբախտութեանց պատճառով:

2. Ան փնտռած եւ ապահոված է աջակցութիւնը ականաւոր անձնաւորութեանց, որոնք ղեկավարներ են ընկերային բոլոր մարզերուն մէջ, ինչպէս նաեւ աջակցութիւնը այս երկրին մէջ գործող ամէնէն ազդեցիկ կազմակերպութեանց յօգուտ մեր դատին:

3. Ան կազմակերպած է Հայաստանի անկախութեան Ամերիկեան Կոմիտէն, որ 1918էն ի վեր, գործակցութեամբ Փրէս Պիւրոյի, անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է մեր ազատագրական շարժման:

4. Ան նոյնպէս կազմակերպած է [illegible]գանի դաշինքին ընդդիմացող Ամերիկեան Կոմիտէն ու աջակցած անոր: Այս Կոմիտէն յաջողապէս կռուեցաւ ընդդէմ այս խայտառակ դաշինքին վաւերացման, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն կողմէ:

5. Ան հրատարակած եւ ցրուած է շարք մը կարեւոր գիրքեր, գրքոյկներ, յուշագիրներ եւն., ի մասին հայկական դատին եւ անոր յարակից հարցերուն:

6. Ան բազմաթիւ խօսուածներ ստացած է անհատներէ, կազմակերպութիւններէ, կուսակցութիւններէ, պաշտօնական ներկայացուցիչներէ եւ մարմիններէ, նամակներու, յօդուածներու, յայտարարութեանց, որոշումներու, խնդրագիրներու, տեղեկագիրներու, վերապահումներու եւ այլ ձեւերով:

7. Վերջապէս, ան բարեկամական յարաբերութիւններ մշակած է բարեկամ պետութեանց հաստատութիւններուն եւ ներկայացուցիչներուն հետ:

Դժբախտաբար Պ. Վահան Գարտաշեանի անժամանակ մահուան պատճառով, այս գործունէութիւնները կախակայուեցան ժամանակի մը համար: Կը յուսանք, սակայն, որ այս կախակայումը չուտով պիտի հասնի իր վերանորոգ եւ կրկնապատիկ գործունէութեամբ մը:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Այդ պատմութիւնները յաճախ համեմւում էին երգերով, երգում էին մէկ մէկ, երգում էին խմբով, երբեմն էլ շուրջպար բռնած՝ պարում էին պարեր, որ չէի տեսած մեր խնջոյքներում: Երբեմն երգում էր նաեւ Զանան հօրքուրը, ա՛խ, ինչ լաւ ձայն ունէր նա. ինչպէս կ'ուզենայի նրա պէս երգել: Առաջին անգամ ես այդ տանը լսեցի «Մոկաց Միրզէ»ն, «Կանչէ կռունկ կանչէ»ն:

Այդ կախարդիչ մթնոլորտում յաճախ մոռանում էի, թէ ուշ է, գիշեր է, թէ տանն ինձ սպասում են, թէ կարող են յանդիմանել:

Երջանիկ պիտի լինէի, եթէ ձգէին որ ես էլ քուրսու տակը, Լօրիս-Մելիքովի, Լազարովի կողքին քնէի, աւելին՝ կ'ուզենայի նրանց քոյրը լինել, միշտ նրանց տանն ապրել:

Եթէ պատահէր, որ Զանան հօրքուրն զբաղուած մոռանար իմ գոյութիւնը, ժամանակին ինձ տուն չուղարկէր, կը յայտնուէր պատանի եղբայրս եւ ինձ տուն կը տանէր:

Տանը կը սկսուէր իմ տանջանքը: Մայրիկէս աւելի մեծ քոյրս էր ինձ տանջում: Նախ՝ չէր թողնում սենեակ մտնելու: Խոհանոցում հանւեցնում էր, տակով, վրայով փոխում էր հագուստներս, քացախաջրով սանտրում մազերս, չլինի թէ ոջիլ բերած լինէի հետս:

Ես հանդուրժում էի այդ չարչարանքին, պիտի հանդուրժէի ամէն օր, միայն թէ թողնէին երթալու Զանան հօրքուրի տունը, ուր...

Զգիտեմ թէ ի՞նչ էր բերում մարմինս այդ տնէն մեր ընտանիքի համար անհանդուրժելի, բայց հիմա գիտեմ, որ այդ միջավայրէն հոգիս վերցրել է բաներ, որ ոչնչի հետ չեմ փոխի: Զանան հօրքուրը եւ նրա տունը:

Ցետոյ, շատ յետոյ պիտի հասկանայի թէ նա յեղափոխական էր. կամ յեղափոխականների հովանաւորողը, որ նրա տանը պահւում էին զէնքեր ու փամփուշտներ, որ նրա միջոցով տարածւում էր արգիլուած գրականութիւն, որ նրա տանը տեղի էին ունենում ժողովներ, կազմւում ծրագիրներ, մի խօսքով նրա տունը յեղափոխականների տունն էր ու ինքը նրանց «հօրքուր»ը:

Զանան հօրքուրն ինձ շատ էր սիրում. գուցէ նրա համար, որ աղջիկ չունէր եւ ինձնից աղջկայ կարօտն էր առնում, գուցէ նրա համար, որ ես էլ իրեն էի սիրում եւ իր հրամաններին հնազանդւում: Ցամենայն դէպս իմ եւ նրա մէջ կար մի այնպիսի մտերմութիւն, որպիսին չկար թերեւս իմ եւ հարազատ մօրս մէջ:

Գարնան եւ ամառուան կիրակիները, երբեմն լոյս ու մութին՝ Զանան հօրքուրը զարնում էր մեր դուռը:

— Հարսա՛րլա, կանչում էր մօրս, աղջիկը հանէք, ժամ տանեմ, այսօր Տէր Մինասն է պատարագիչ:

Մայրս՝ բազմամարդ ընտանիքի հոգերով ծանրաբեռնուած՝ ժամանակ չունէր յաճախ եկեղեցի երթալու, իսկ գնալիս էլ՝ չէր սիրում երախաները հետը տանել: Այդ բախտն ինձ արժանացնում էր Զանան հօրքուրը:

Պէտք չկար ինձ զարթնեցնելու, հազիւ նրա ձայնը լսած՝ ես ոտքի էի լինում արդէն: Չէին մերժում, գուցէ Զանան հօրքուրին էին ուզում հաճոյք պատճառել, գուցէ եւ իմ չարութիւններէն էին ուզում ազատուած լինել:

Ինչ էլ որ լինէր պատճառը, ես երջանիկ էի, որ Զանան հօրքուրի հետ ժամ պիտի երթայի:

Հագնում էի տօնօրեայ հագուստներս, դեղին, փամփուլով մաշիկներս, գլուխս կապում էի մետաքսէ վարդագոյն փոշին (այն ժամանակ եւրոպական գլխարկը դեռ ընդհանրացած չէր Կարսում) եւ բռնում էի Զանան հօրքուրի ձեռքը:

Ի՛նչ երջանիկ օրեր էին այդ օրերն ինձ համար:

Գարնանային, կամ ամառնային առաւօտները Կարսի՛... Օդը վճիտ, ինչպէս ցօղն աղամանդի, երկինքը կապոյտ, ինչպէս երազը մանուկի, արեւը քնքոյշ, ինչպէս համբոյրը կոյսի, զեփիւռը մեղմ, ինչպէս շունչը թռչնակի, հողը մշկաբոյր, ինչպէս բազմին Անահիտի, գետը դաշնաձայն՝ երգ պաշտամունքի:

Առաւօտնե՛րը Կարսի...

Ծոյնչը բացւող դռների, մայիսին ու բառաջը դաշտ մեկնող անասուններին, հօ՛յ, հէ՛յը հովիւների, ծուխը չէն երդիքների ու զօղանջը օրհներգու զանգերի:

Զարթօնք է:

— Ժա՛մ, ժա՛մ, ժա՛մ...

Քայլում եմ Զանան հօրքուրի ձեռքը բռնած, գետի աջ ափով, դէպի եկեղեցի:

Սուրբ Առաքելոց տաճարի մօտով ենք անցնում:

Աբբաս Բագրատունի թագաւորն է շինել այն: Մի թագաւորի աչքեր են փորուած այդ տաճարին խէթ նայած լինելու համար. պատերազմ է եղել, Հայի արիւն է հոսել այդ տաճարը Հային պահելու համար:

— Իսկ այսօ՛ր...

Մեր ձեռքը չէ այն. Ռուսն է պատարագում այնտեղ:

Մոխրագոյն կարծր քարէ, ռուսական ոճով շինուած մի զանգակատուն է բարձրանում մօտը, որտեղէն հնչում էր զոռ, սպարտակեան մի որոտ զանգի, որ մեր հոգին չէր մղում աղօթքի: Երկաթացանցով պատած էր գաւիթը եւ օտարացած էր Հային:

Զանան հօրքուրը կանգնում էր մի պահ, խաչակնքում էր կուրծքը, հառաչում էր ու յետոյ,

— Հը՛մմ...

Ես յետոյ պիտի հասկանայի այդ «հըմմ»ի իմաստը:

Մեզ մնացել էին երեք եկեղեցիներ, մէկը կաթոլիկ Հայերինը, գետի ձախ ափին, Զախմախ ամրոցի ստորոտում:

Լուսաւորչական եկեղեցիներէն մէկը՝ Ս. Նշան, պզտիկ ժամը, գտնւում էր Սեւ լեռան ստորոտում, ժայռանի վրայ: Գմբէթաւոր, հնադարեան մի մատուռ էր այն, մութ ու խորհրդաւոր:

Նրան շրջապատող թաղերը բնակուած էին մեծ մասամբ հին ու նոր գաղթականներով: Իր քահանաներն էլ երկրէն եկած՝ ժողովրդի զաւակներ էին, սրբակրօն ու նուիրուած: Կիրակի օրերը եկեղեցին նեղ էր գալիս աղօթողներին. շատերը դուրսն էին մնում, փողոցում. եկեղեցին գաւիթ չունէր:

Մեծ ժամը՝ Ս. Աստուածածին, գտնւում էր միջնաբերդի կրծքի վրայ:

(3)

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

Հայկական Հարցը մշտապէս եւ բարձր նշանակութիւն ունեցող քաղաքական հարց մըն է: Անոր լքումը պիտի նշանակէր անպատիւ եւ դատապարտելի դաւաճանութիւն մը գալոց սերունդներուն, եւ նուաստացուցիչ նշան մը մեր բարոյական սնանկութեան:

Գիտենք թէ նիւթապաշտութիւնը բացարձակապէս տիրական է միջազգային քաղաքականութեանց մէջ: Եւ սակայն, մենք վստահ ենք որ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ վերջ ի վերջոյ:

Քսան տարի առաջ, աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր անգթօրէն տեղահանուեցան իրենց պապենական տուներէն եւ քշուեցան դէպի անխուսափելի մահ, ամենախուժդուժ անգթութիւններով, որոնց նմանը չէ արձանագրուած պատմութեան մէջ: Ի մի բան, սոսկ նահատակներ էին, որոնք մեռան, հաւատարիմ մնալով կեանքի ամենավսեմ սկզբունքներուն եւ իրենց ամենաբարձր հաւատալիքներուն:

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, մեր ժողովուրդի լաւագոյն տարրերը, ընտրանին, կռուեցան ու թափեցին իրենց արիւնը գրեթէ բոլոր ռազմաճակատներուն վրայ, վսեմ գաղափարականներու եւ միջազգային արդարութեան պաշտպանութեան համար:

Նոյն իսկ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, մենք հարկադրուած էինք երեք տարի միմինակ շարունակելու մեր արիւնալի պայքարը — լքուած մեր մեծ դաշնակից ու գործակից պետութիւններէն — ընդդէմ բռնութեան եւ արտաքին յարձակումներու: Այսպէս, թէեւ մենք ահագին կորուստներ կրեցինք մեր հաւատքին եւ ուխտին հաւատարիմ մնալով, մեր իրաւացի եւ արդար պահանջները անտեսուեցան ու մենք մնացինք ձեռնունայն:

Խորհրդային Հայաստանի տարտամ գոյութիւնը լուծում մը չէ Հայկական հարցին: Վերջին տասնըհինգ տարիներու դէպքերը պէտք է համոզած ըլլան մեր ամենաթունդ խաղաղասէրներն անգամ թէ մեր պատմական հայրենիքի ներսն ու շուրջը գոյութիւն ունեցող իրաց վիճակը յուսահատօրէն աննպաստ եւ անարդար է Հայերուն համար մասնաւորապէս եւ հաղորդական չէ ազատութեան եւ խաղաղութեան ընդհանրապէս:

Մինչ Հայաստան գիտապաստ ու լքեալ կը մնայ, բոլորովին պարպըւած իր օրինաւոր տէրերէն, աւելի քան 800.000 Հայ տարագիրներ, — ցրուած Պարսկաստանի, Միջագետքի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Պալքաններու, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, — դարձած են անհայրենիք ժողովուրդ մը, ենթակայ ամէն տեսակ զրկանքներու եւ քաղաքական ու տնտեսական ցնցումներու:

Ամէն տարակոյսէ վեր, փաստուած է մեր իրաւունքը, լինելու տէրը ազատ եւ անկախ Հայաստանի, տէրը մեր ճակատագրին եւ վեհապետը մեր իշխանութեան:

Ուստի, Հայկական Փրէս Պիւրօն կը խոստանայ երբեք չլքել իր վրայ դրուած վստահութիւնը եւ շարունակել այս մեծ հանրապետութեան մէջ կազմակերպումը բոլոր կարելի ազդեցութեանց ի նպաստ հայկական անկախութեան:

Մեր նահատակները պէտք չէ որ ի զուր մեռած ըլլան: Մեր անգին զոհողութիւնները պէտք է որ հատուցուին:

Հաւատալով մեր ժողովուրդի կենսունակութեան, գիտնալով որ ոչ մէկ հարց լուծուած կարելի է համարել, քանի ան լուծուած չէ արդար կերպով, ու տակաւին վստահելով մարդկային խղճին եւ յենլով մեր բազմաթիւ բարեկամներուն անկեղծ աջակցութեան, մենք խորապէս համոզուած ենք որ Հայաստանի անկախութիւնը պիտի իրականանայ:

Հետեւաբար անհրաժեշտ է որ մենք միացնենք մեր ճիգերը այս վսեմ եւ կենսական գործին մէջ, իրականացնելու համար Հայաստանի քաղաքական ազատութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՊԱՀԱԿԱԽՈՒՄԲԸ»

Ահաւասիկ ամերիկեան շարժանկար մը եւս: Խօսուն շարժանկարին առաջին ֆիլմը գրեթէ, ուր դերասանները բոլորն ալ այր մարդիկ են: Բեմադիրն է նշանաւոր Ճօն Ֆորտ: Գլխաւոր դերակատարներն ալ Վիքթոր Մաք Լակլէն եւ Պորիս Քարլով (Ֆրանքէնշթայնի անմոռանալի խաղարկուն):

Եւրոպայի մէջ երբ դեռ կը շարունակուէր ընդհանուր պատերազմը, Հնդկաստանի խորերը անապատներու մէջ կորսուած էր անգլիական շրջուն պահակախումբ մը:

Կը քալեն, կը քալեն անընդհատ, առանց գիտնալու թէ ո՞ւր եւ կարծես ամէն վայրկեան մահը իրենց շուրջ կը դեգերի: Անօթի են, ծարաւ եւ յոգնած, յանկարծ իրենց առաջնորդ սպան թաւալգլոր վար կ'իյնայ ձիէն: Սպաննուած է անծանօթ գնդակէ մը:

Առաջնորդութիւնը կը ստանձնէ ուրիշ մը (Վիքթոր Լանկլէն): Երկար թափառումներէ յետոյ, հեռուէն կը նշմարեն ծառեր: Իսկապէս ծառե՞ր են թէ թշնամիներ են: Պէտք է սակայն մօտենան ու կը սկսին իրենց քայլերը աւելի արագացնել: Արմաւենիի ծառեր են: Ջինուորները ձիերուն հետ կը սկսին խմել այդ պղտոր ջուրը, իրենց պապակը գոհացնելու համար:

Գիշեր է, չեն ուզեր բաժնուիլ ովասիսէն եւ երկու հոգի ձգելով ձիերուն պահակ, կ'երթան քնանալու: Առաւօտ կանուխ կը տեսնեն սակայն որ երկուքն ալ դաշունահարուած են ու ձիերն ալ կորսուած:

Իրենց ընկերներու վրէժը լուծելու համար երկու հոգի կը մեկնին: Հազիւ քանի մը քայլ կ'առնեն, երբ ահա աւազներու մէջէն գնդակի մը փշշոցը:

Հետզհետէ կը պակսին եւ տասնըմէկ զինուորներէն կը մնան երեք հոգի, որոնց մէկը (Պորիս Քարլով) որ Աստուածաշունչը ձեռքը միշտ կ'աղօթէ եւ կ'ուզէ որ իր ընկերներուն հոգիներն ալ Աստուծոյ մօտեցնէ, կը տեսնէ սաւառնակ մը: Այո, Աստուած լսած էր իր ձայնը եւ եկած էր ազատել զիրենք, սակայն սաւառնորդը հազիւ ոտքը գետին դրած, գնդակ մը կը պատռէ իր կուրծքը: Ահա իրենց աչքին է օդանաւը, քանի մը քայլ անդին: Ձեն կրնար մօտենալ: Իրենց պաշարողը կը տեսնեն, ոչ մէկ օգուտ, գաղափար ալ չունին քըշելու ու գիշերանց կրակի կուտան օդանաւը, գուցէ հեռուէն նշմարուելու մտադրութեամբ:

Պորիս Քարլով, կարծելով որ իր ընկերներն էին օդանաւորդին սպաննիչները, սիրտը ատելութեամբ լեցուն, խաչը ձեռքին մէջ կը մեկնի: Ընկերներէն մին օգնութեան կը փութայ, ազատելու համար, սակայն երկուքն ալ կ'իյնան:

Գերեզմանի փոխան մէկ մէկ աւազի կոյտ, իրարու քով, որոնց վրայ իբր պահակ կը կենան, աւազի մէջ խրած իրենց անբաժանելի ընկերները՝ սուրերը:

Մեռնելու կարգը եկած է վերջինին, Վիքթոր Մաք Լակլէնի: Կիսամերկ եւ փոսի մը մէջ պահուըտած, հրացանը ձեռքին, ան որոշած է հոն մնալ մինչեւ որ սպաննէ իր հակառակորդները:

Թշնամիները կարծելով որ բոլորն ալ մեռած են, կամաց կամաց կը սկսին մօտենալ, մինչ Անգլիացին փոսին մէջ պառկած կը սպասէ անհամբեր եւ վրէժը կը լուծէ ընկերներուն:

Խենթի նման կուզայ ընկերներուն մօտ, կը պոռայ եւ թշնամիներուն մահը կ'աւետէ, սակայն անօգուտ, երբ պատասխան աւազէ կոյտերուն մէջ խրած սուրերուն երերալը կը տեսնէ որ մերթ ընդ մերթ հովը կը շոյէ:

Խաղարկութիւնը, պատկերները բոլորն ալ հիանալի են, միակ քիչ մը անբնականութիւն որ կայ, այդ ալ անծանօթ գնդակներն են: Յաջող է շարժանկարը, սակայն կարելի չէ դասել «Պէնկալի երեք նիզակաւորներ»ու կարգը:

Հ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ճիչե՛ր..

Հայրենի դաշտե՛ր, Հայրենի դաշտեր, դուք ոսկիի ամբար, սրբութեան տաճար, թողէք որ երգեմ ձեր փառքը բուրվա՛ռ ...

Հայրենի դաշտե՛ր, այս իրիկուն տարագրի մշտաբորբոք հոգիիս թոնիրը կրակ առած կը վառի, ինչպէս եթերին կրակը ամառնային օրերուն, համայն աշխարհի վրայ:

Հոգիիս կրակը կ'ուզէ երկինքին ճերմակ ու մարգարտափայլ վարդերուն մօտենալ, վարդեր, որոնց մէջ տարպայ նայուածքին հուրը ոչ ոք հասկցաւ, բացի երկնային ոսկեկափառ հրեշտակներէն:

Հայրենի դաշտե՛ր այս իրիկուն հոգիիս վրայ ճանկ մը կրակ նետեցին ձեր կարմիր կրակէն ու ես սկսայ կատաղօրէն ու տանջուածի մը նման ինքս ինձմով գալարուիլ:

Ով վիրաւոր դաշտեր, իմ տանջահար ու կարօտատենչ սրտիկս, գիշերներուն հետ ձեզի համար անքուն է: Ու բոժոժներու պէս, դաշտավայրէ դաշտավայր երգելէն իր ձայնը մարեցաւ ...

Ով ոսկիի պատմուճանով հագուած դաշտեր, տարագրի ջահաբոր հոգիս խաղաղութիւն չունի եւ չպիտի ունենայ, այս ամպամած ու օտար ափերուն վրայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզեմ որ կապոյտ աստղազարդ գիշեր մը, լուսնկայի ջահովն իսկ իմ տառապակոծ ցեղիս պաւակները մէկիկ-մէկիկ դէպի հայրենի դաշտերը մեկնին, լծուելու համար ստեղծագործ աշխատանքի նուիրական գործին:

Հայրենի դաշտեր, դուք ոսկի անհատնում, հաւատացէք որ իմ տարագրի հոգիս հայրենի երկրին երբեմնի հրավառ կրակը ունի և ի տես մեր այսօրուան ցեղադաւ գործերուն՝ իմ սիրտս արիւն արցունք կուլայ ...

Հայրենի դաշտե՛ր, Հայրենի դաշտեր, հոգիիս մէջ կրակ կայ այս գիշեր ...

Ս. ՀՐԱՑԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

«Թան» կը գրէ (15 յուլիս). — Աշխարհական Թուրք քրիստոնեաներու միութիւնը Հալէպի մէջ իր առաջին ժողովը գումարեց երէկ: Ժողովին ներկայ էին միութեան անդամներ, փոքրամասնութեանց վարժարաններու փոխանորդ մարմինները, տնօրէնները, ուսուցիչները, կարգ մը փաստաբաններ, բժիշկներ, առեւտրականներ: Ժողովը բացաւ միութեան հիմնադիրներէն եւ նախագահ Դաւիթ Սամուէլ Երլմազ եւ բացատրեց միութեան ծրագիրն ու ջանքերը: Նախագահը ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Մեր առաջին ձգտումն է իրական Թուրք հայրենակից հասցնել: Հանրապետական օրէնքը կրօնքի մէջ ազատ թողած է հայրենակիցները: Քրիստոնեայ անդամներուն կրօնքին հետ որեւէ յարաբերութիւն չունինք: Ամէն մէկ անհատէ կը սպասենք նախ Թրքութիւնը փառք մը նկատել եւ այդ զգացումով ապրիլ:

Յետոյ նախկին ուսուցիչ տնօրէն Տօնիկ Սարգիս խօսած է:

«ԹՈՒՐՔ ԹՌՉՈՒՆԸ»

Թուրք օդային պաշտպանութեան տնօրէն Րիզա հետեւեալը յայտարարեց ուր թուրք նորաւարտ օդաչուորդներու Ռուսիա մեկնումին առթիւ.—

Մօտաւորապէս երեք ամիս է որ բացուած են Թուրք թռչունին դասընթացքները: Դասընթացքը կը բաղկանայ Ա. Բ. Գ. բաժանումներէն: Ասոնցմէ ամէն մէկուն համար աշակերտը անջատ անջատ վկայագիր կը ստանայ: Այս երիտասարդները Ռուսիա կը ղրկենք, որովհետեւ սաւառնակի թռիչքները մասնաւոր պայմաններ լրացնող տարածութեան կը կարօտին: Անգարայի շուրջ յարմար տեղ գտանք Ա. եւ Բ. բաժանումներու թռիչքներուն համար: Բայց Գ. շրջանը որ կատարելագործումն է, իրեն յարմար տեղ չունի: Երկրին զանազան վայրերուն մէջ քննութիւն կատարել կուտամ: Երբ յարմար տեղ մը գտնուի, աշակերտները հոն պիտի ղրկենք, տարուան որոշ մէկ շրջանին, որպէսզի լրացնեն իրենց ուսումը: Մինչեւ այդ որպէսզի հասած ուսանողութենէն կարենանք ուսուցանողներու շարք մը ձեռք ձգել, առաջին դասընթացքին լաւագոյն պարոններէն եւ օրիորդներէն ութ հոգի զատեցինք: Ասոնք Խ. Միութեան սաւառնակի բարձրագոյն վարժարանը պիտի երթան: Հոն՝ երեք ամսուան շրջան մը ունին բոլորելիք: Ութ ուսանողները պիտի վերադառնան իրենց սորվածը հոս սորվեցնելու համար: Մարզանքի միւս ճիւղերուն նման՝ սաւառնորդութիւնը եւս մեր երկրի ամբողջ երիտասարդութեան մէջ կը տարածուի: Բայց, այս ճիւղը անհամեմատօրէն մեծ ծախքի կը կարօտի: Վայրի ալ պէտք կայ: Երկրին զանազան վայրերուն մէջ Ա. եւ Բ. բաժանումներու համար ճիւղեր պիտի բանանք: Նախ, քննենք, յետոյ որոշենք:

** Մեկնողներէն ուսանողուհի Սապիհա ըսած է.— «Շատ վստահ եմ իմ մասին: Երեք ամիս վերջ կատարեալ սաւառնորդուհի մը պիտի ըլլամ: Իբրեւ Թուրք աղջիկ աշխարհի մրցումներուն պիտի մասնակցիմ: Այս ճիւղին մէջ ալ Եւրոպայի ցոյց պիտի տամ Թուրք կնոջ արժէքը: Կեանքս սաւառնորդութեան պիտի նուիրեմ: Ջրի ուսուցչութիւն պիտի ընեմ ու իմ մեծագոյն հաճոյքս պիտի ըլլայ Թուրք սաւառնորդներ եւ սաւառնորդուհիներ հասցնել:

«ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ՄԱՌ»Ը

Ալի Հաճի Փարաճան կը գրէ.— Կ'ըսեն թէ Պրուսայի մէջ կ'ուզեն կտրատել նոճիները: Ձենք յուսար որ կուսակալ Փաշան, որ բարեկամ է կանաչութեան, նման արտօնութիւն մը տուած ըլլայ: Բայց, քաղաքապետական շրջանակներուն մէջ «նոճիները կտրենք» ըսուած է որ լուրը մինչեւ Պոլիս է եկեր: Ուրեմն, քանի որ ճիշդ է, այս մտածումին շուքն անգամ ոչ թէ նոճիներուն, այլ Պրուսայի մէջքին կացին իջեցնել կը նշանակէ: Քանի որ կարգը եկաւ, ըսենք, թէ մենք ծառին թշնամի ենք, բայց նոճիին ալ աւելի թշնամի ենք: Այս թշնամութեան առաջին կարգին վրայ կը գտնուին մեր քաղաքապետութիւնները:

Առաջին օրինակ,— Քարթալի անուանի նոճեստանէն հետք չմնաց:

Ինչո՞ւ: Շատ պարզ է,— կ'ուզեն ծախել գերեզմանատունը, բայց, նոճիներով կալուած չի ծախուիր: Հետեւաբար կը կտրեն զանոնք ու հողը կը ծախեն:

Երկրորդ օրինակ,— Այազփաշայի նոճեստանէն հետք չմնաց: Ինչո՞ւ: Նոյնն է պատճառը:

Քասըմ փաշայի նոճիներն ալ, դարձեալ հողն ու փայտը ծախելու համար, անցեալ տարի կտրեցին:

Լուր մը եւս,— Էյուպի մէջ նոճիները օր օրի կ'աւրուին: Փարաճա Ահմէտի այս ու այն կողմը կը մերկանայ:

Նոճիի հանդէպ այս թշնամութեան պատճառն ի՞նչ է: Զըլլա՞յ թէ նոճիներն ալ, մզկիթներուն, թիւրպէններուն, գերեզմաննոցներուն, թէքքէներուն եղերքը գտնուելուն համար, «յետադիմական ծառեր» նկատուին ..

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄ

Թրակիոյ մէջ տեղաւորուելիք գաղթականներու խնդիրը լրջօրէն կը հետապնդուի: Գործի ձեռնարկած է արդէն մարմին մը, որուն կը նախագահէ ներքին նախարար Շիւքրի Գայան, կը մասնակցին Պուքրէշի դեսպան Սիւպհի Թանրը Էօվէր եւ կարգ մը ուրիշ անձեր: Թրակիայէն Էնկիւրի գացին քննիչ փոխանորդ Վէհպի եւ բնակումի տնօրէն Ֆայիք: Նոյն գործով Էտիրնէ գացած են Սիւպհի Թանրը Էօվէր եւ քննչութեան խորհրդական Հուլիւսի: Սիւպհի պիտի քննէ այն վայրերը ուր պիտի տեղաւորուին Ռումանիայէն եկող գաղթականները, եւ պիտի մեկնի Պուքրէշ: Հոն պիտի երթայ նաեւ Հուլիւսի: Կ'ուզուի հիմնական ծրագրով մը կատարել այս տեղափոխութիւնները: Նախորդ տարի 22.000 հոգի տեղաւորուած են Թրակիոյ մէջ: Ասոնք գլխաւորաբար Զորլուի շրջականներն են: Այս տարի յիսուն հազար հոգի պիտի փոխադրուին: Երեսուն հազարը Ռումանիայէն, իսկ մնացեալը պալքանեան ուրիշ երկիրներէ: Փոխադրուելիք գաղթականներու տուներուն համար անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթուած են: Անցեալ տարի հասնողներուն մեծ մասին նոր տուներ տրուած են: Շինութիւնները կը շարունակուին: Ծրագրուած են տուներու տիպերը, զորս անձամբ կատարած է Ըսմէթ Ինէօնիւ, երբ Թրակիա կը գտնուէր: Թրակիոյ շրջանին մէջ շինուած տուներուն թիւը երկու տարուան մէջ 14.400ի պիտի հասնի: Շինութեան նիւթերը կուտայ կառավարութիւնը:

Այս օրերը կը սպասուին նոր գաղթականներու, որոնք պիտի հասնին Քոսթանցայէն, չորս շոգենաւերով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Ֆիլիպէի «Վօլեա» պուլկարերէն թերթը կը գրէ.—

Ընթացիկ ամսոյն 12—14, Պուրկազի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Կ. Խաչի 6րդ Պատգ. ժողովը: Ներկայ էին երկրին բոլոր քաղաքներէն եկած պատգամաւորներ: Պատգամաւորական ժողովի նիստերը տեղի ունեցած են կատարեալ համերաշխութեան եւ եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ:

Մեծ հանդիսութեամբ ոսկեայ պատւոյ սուր մը յանձնուած է Հայ Կ. Խաչի արժանաւոր գործիչ Գարեգին Նժդեհի, որ պահեստի սպայ է պուլկարական բանակին եւ պահեստի զօրավար՝ Հայաստանի բանակին: Սուրը որ հազուագիւտ գործ մըն է, բերուած է իբրեւ նուէր՝ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչէն Գ. Նժդեհին, որ կռիւներ վարած է Հայաստանի ազատագրական շարժումներու ատեն, եւ Պալքանեան պատերազմին ղեկավարած է կամաւորական զօրաբանակի հայկական բաժինը:

Գ. Նժդեհ ընդունած է սուրը, զոր իրեն նուիրած են Ամերիկայի իր ազգակիցները, հանդիսաւորապէս խոստանալով որ անոնց կամքը պիտի կատարէ՝ իր հայրենիքին՝ Հայաստանի, ինչպէս նաեւ իր երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկարիոյ համար թափելով իր արեան վերջին կաթիլը:

Հայ Կ. Խաչը, ամբողջ աշխարհի մէջ ունեցած իր մասնաճիւղերով կը հաշուէ 12.000 անդամներ: Կեդրոնն է Ամերիկա: Ան կ'օգնէ օգնութեան կարօտ Հայերուն՝ բոլոր երկիրներու, ինչպէս նաեւ Պուլկարիոյ մէջ Գթ. Խաչի միջոցաւ, մասնաւորաբար կ'օժանդակէ հայ վարժարաններու եւ հայ տաղանդաւոր երիտասարդներու:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԱՆԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ...

Թէհրանի «Ալիք»ը ուշադրութեան կը յանձնէ ընկերային չարիք մը, որ կը թուի թէ ծաւալած է նաեւ Իրանի հայ կիներուն մէջ (30 յունիս).

«Բնութեան վեհագոյն խորհուրդներից է՝ բեղմնաւորումը, սերունդի պահպանութիւնը. բայց դժբախտաբար, ինչպէս մարդկային կեանքի մէջ շատ ուրիշ վսեմ գաղափարներ եւ երեւոյթներ, այնպէս էլ բեղնաւորման մեծ խորհուրդը ստացել է այլանդակ կերպարանք, յոռի ձեւեր..

Եւ այն, ինչ որ պիտի լինէր մարդկային երջանկութեան աղբիւրը, այսօր դարձել է բիւր թշուառութիւնների աղբիւր, վէր է ածել հասարակական մեծ չարիքի ...

Քիչ չեն մեզ մօտ կանայք, որոնք բռնուած կեանքի դժուարութիւններից ու հոգերից ազատուելու անզուսպ տենչով, պայքարի մէջ են մտնում բնութեան սրբազնագոյն օրէնքի՝ սերունդ աճեցնելու, սերունդ բազմացնելու դէմ ...

Եւ ցաւով պիտի ասենք, որ թէեւ ինչպէս մեր երկրի՝ Իրանի, այնպէս էլ բոլոր քաղաքակիրթ ազգերի պետական օրէնքները արգիլում են այդ պայքարը բնութեան մեծագոյն օրէնքի դէմ, բայց եւ այնպէս նա շարունակւում է, նա տեղի ունի եւ նոյն իսկ ծաւալւում է, թափանցելով հասարակական լայն խաւերը, վարակելով զանգուածները:

Եւ քանի որ օրէնքի հակառակ երեւոյթ է, ուստի պայքարը տարւում է գաղտնի, անօրէն միջոցներով, տգէտ եւ անվարժ ձեռքերով ...

Եւ չարիքը կրկնապատկւում է ...

Օրը օրին աւելանում է անմեղ զոհերի թիւը, իրար ետեւից խաւարում են նոր լոյս-կեանքեր, սփռելով իրենց շուրջ սուգ ու վիշտ, պատճառ դառնալով անհուն թշուառութիւններին ... Անմայր որբերի թիւն է, որ բազմանում է ...

Անկարելի է մնալ անտարբեր այս հասարակական չարիքի հանդէպ:

Պէտք է մաքառել նրա դէմ եւ մենք հրաւիրում ենք նախ իրենց, կանանց, գէթ նրանց գիտակից մասին, ապա մեր հասարակական հաստատութիւններին ու մանաւանդ մեր բժիշկներին՝ լծուել աշխատանքի՝ վերացնելու այս չարիքը:

Պէտք է դասախօսութիւններով, գրքոյկներով, ժողովրդական հանրամատչելի հրատարակութիւններով, մամուլի եւ բոլոր այլ հնարաւոր միջոցներով լուսաբանել ժողովրդի լայն մասսաների առջեւ, թէ որքան յանցաւոր ակտ է արհեստական վիժեցումը բնութեան վեհագոյն խորհրդի հանդէպ, որքան վտանգաւոր իրենց, կանանց համար, եւ որքան դատապարտելի իրենց շրջապատի, պետութեան ու ցեղի կենսական շահերի տեսակէտից»:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Շ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԳԱՐԱ ԱՀՄԷՏԻՆ ԴԷՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 18ին, գիշերը Փրատոյի մարզական կրկէսը ծայրէ ծայր լեցուն էր, հոն էին բոլոր մարզասէրները եւ մանաւանդ Մարսէյլի հայ գաղութի երիտասարդ տարրերը:

Ամերիկահայ ախոյեան Շ. Մանուկեան պիտի մրցէր նոյնքան զօրաւոր Թուրք ըմբիշին՝ Գարա Ահմէտին հետ:

Եւրոպական ձեւով քանի մը ըմբշամարտերէն վերջ, ահա բեմ կ'ելլեն երկու ախոյեանները:

Ժամը 10.15: Բեմին մէկ անկիւնը Հայորդին կանգնած էր, պիրկ բազուկներն ու թիկնեղ հասակը պարզած, իսկ միւս անկիւնը Թուրքը՝ նոյնքան եւ թերեւս աւելի համարձակութեամբ:

Ազատ ըմբշամարտումին ազդանշանը տրուած էր: Երկու հսկայ մարմիններ իրարու փաթթուած կը տապլտկին: Թուրքը հակառակ իր զօրեղ բազուկներուն, պարտութեան նշաններ կը ցուցնէ: Եւ որպէսզի այդ պարտութիւնը չըլլայ, կը սկսի անխնայ բռունցքի հարուածներ իջեցնել հայ ախոյեանին քթին – բերնին, եւ վերջապէս ուր որ հանդիպի: Սակայն Հայորդին չփոխանակեց հարուածները, այլ մաքուր խաղարկութեամբ միայն ուժին ապաւինելով կը շարունակէ: Վերջապէս Թուրքին հսկայ մարմինը գլորգլոր ձայնով մը տախտակամածին փակելով, Հայը առաջին խաղամասին յաղթական կը հռչակուի 7 վայրկ. եւ 45 երկվ.ի մարտնչումէն վերջ:

Բ. խաղամասին Թուրքը տաքցած է եւ ամէն գնով կ'ուզէ յաղթել իր ոսոխին: Այսպէս, երբ Մանուկեան գետնած էր Թուրքը եւ յաղթանակը ապահով էր, Գարա Ահմէտ կը սեղմէ Հայորդիին ... ամորձիքները, որով յաղթական կ'ըլլայ Բ. խաղամասին 3 վայրկ. 50 երկվ.ի մէջ:

Հայ հասարակութիւնը խելացնոր բացագանչութիւններ կ'արձակէր: «Զա՛րկ, զա՛րկ, դուն ալ զարկ»: Եւ Հայորդին այնպիսի ուժեղ կերպով մը խոյացաւ Թուրքին վրայ, որ իր խարդախ յաղթանակը փորին մէջ ձգեց:

Հսկայ Թուրքը, կարծես քուրջի կտոր մը դարձած էր, երբ մէկ կողմէն միւս կողմը կը շպրտէր: Վերջին զուպարը որ տեւեց 4 վայրկ. 25 երկվ. վերջացաւ Հային յաղթանակով:

Հսկայ Թուրքը ջուրէն ելած հաւի մը պէս, ոտքի չկրցաւ ելլել, հարուածները այնքան ուժով էին եւ ահարկու:

Մանուկեան բնիկ Զմշկածակցի է եւ 36 տարեկան: Խելացնոր ծափահարութիւններ աջէն ու ձախէն: Հայուհի մը մեծ ծաղկեփունջ մը նուիրեց հայ յաղթականին:

Յաջորդ օրը տեղական բոլոր թերթերը հաղորդելով յաղթանակը Հային գովեստով կը խօսէին իր մաքուր խաղարկութեան մասին:

Միայն մէկ թերթ խեղաթիւրած էր գրելով թէ Հայն ու Թուրքը հաւասար էին: (Le Petit Marseillais):

Ըմբշամարտը կազմակերպող Պ. Վաղարշակ Զանկեանին նպատակն էր եղած հրապարակ բերել հայ ուժը: Եւ միաժամանակ դաս մը տալ հայ հարուստներուն որոնք կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ:

Թղթակից

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՍԻՓԱՆ» ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

«Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբերու վարչութիւնները կը յայտարարեն թէ յուլիս 17ին գումարուած վարչական խառն ժողովի մը իբր արդիւնք, համաձայնութիւն գոյացած է իրենց մէջ համագործակցութեան եւ ծրագրուած է կազմակերպել յառաջիկայ աշնան ազգային մեծ համերգ մը, միացեալ ուժերով եւ ընդհանուր ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի:

Միացեալ երգչախումբը այս ծրագիրը իրականացնելով վստահ է թէ պիտի արժանանայ հասարակութեան ընդհ. համակրութեան, տալով արուեստի գետնին վրայ համագործակցութեան այս գեղեցիկ օրինակը:

Փորձերը այսուհետեւ տեղի պիտի ունենան միասնաբար, Սալ տը Ժէօկրաֆի, 184, Պուլվառ Սէն Ժէրմէն:

Առաջին ընդհ. փորձը տեղի կ'ունենայ, 2 օգոստոս, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8·30ին:

Երաժշտասէր երկսեռ երիտասարդութենէն նոր անդամներ կը հրաւիրուին արձանագրուիլ եւ մասնակցիլ այս ձեռնարկին:

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

*** Յուլիս 21ին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ատոխ – Ապէպայի մէջ, Ս. Գէ – որգի հրապարակին վրայ, ուր կը գտնուի Հապէշիստանի երիտասարդական միութեանց կեդրոնը: Կայսրը խոստացած էր ներկայ ըլլալ, բայց չգնաց: Բոլոր հայրենասիրական ճառերն ալ ծանրացան քրիստոնեաներու եւ իսլամներու միութեան վրայ: Բազմաթիւ իսլամներ կը մասնակցէին ցոյցին, գոյնզգոյն փաթթոցներով: «Մենք սեւերս պէտք է միասին ըլլանք», կ'աղաղակէր բազմութիւնը:

Մեծ կացութիւն Յունաստանի մէջ

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, իրազեկները կը պնդեն թէ նախկին Թագաւոր Եօրկիոս Լոնտոնէն Աթէնք պիտի երթայ օդանաւով, միապետութիւնը վերահաստատելու համար: Այս առթիւ հանրապետական շրջանակները կը մեղադրեն Զօր. Գոնտիլիսը, որ միապետութեան ամէնէն ջերմ պաշտպանը կը հանդիսանայ այժմ: Հանրապետականները կը պահանջեն արտակարգ նիստի հրաւիրել ազգ. ժողովը: Վարչապետ Պ. Ցալտարիս ալ համամիտ է այս առաջարկին: Վարչապետը կը յայտարարէ թէ Աթէնքի քաղաքապետին այցելութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունի, թէեւ կառավարութիւնը կրնայ օգտուիլ անոր բերելիք տեղեկութիւններէն: Քաղաքապետը, որ յուլիս 21ին չորս ժամ տեսակցած էր Եօրկիոս Թագաւորին հետ, յաջորդ օրն ալ տեսակցեցաւ, կարելի եղածին չափ լայն լուսաբանութիւններ փոխանակելու համար: Քաղաքապետը գաղտնի կը պահէ բոլոր խօսակցութիւնները եւ Աթէնք պիտի վերադառնայ այսօր – վաղը:

Թոլսթոյի պիտի տօնուի Կարմիր Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին գրական եւ գեղարուեստական կազմակերպութեանց կողմէ, տօնելու համար Թոլսթոյի մահուան 25ամեակը, նոյեմբեր 20ին: Պատրաստութիւնները կը վերաբերին ամբողջ Ռուսաստանի: Մասնաւորապէս փայլուն հանդէսներ պիտի կատարուին Թուլայի մօտ, ուր անցած է Թոլսթոյի կեանքին մեծ մասը: Սովորաբար տարին 20,000 մարդ կ'այցելէ այդ շրջանը, իսկ այս տարի անհամար բազմութիւն պիտի թափի:

Թոլսթոյի թանգարանը, որ կը գտնուի Մոսկուայի մէջ, ցուցահանդէս մը սարքած է, սկսելով 1860էն: Թոլսթոյի անտիպ գործերուն մէկ չքեղ հաւաքածոն պիտի տպուի տօնակատարութեան առթիւ:

Հայ երիտասարդ մը գետը կը նետուի

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Յուլիս.— Մալաթիացի համեստ մտաւորական եւ Դաշնակցական գործիչ հանգուցեալ Մանուկ Խանճեանի որդին, Կարապետ, երկար ատենէ ի վեր թշուառութեան մատնուած էր: Վերջերս կը ծառայէր հայ ագարակապանի մը քով, սակայն հոգերը աւելի ծանրացան եւ անոնց ազդեցութեան տակ ջիղերն ալ խանգարուեցան: Տղան յուսահատելով ութ օր առաջ ինքզինքը Ռոն գետի հոսանքին կը յանձնէ բոլորովին մերկ: Հայուստանները գտնուեցան գետափը, իսկ դիակը երեւան ելաւ չորսթ օր (20 յուլիս) Վալանսէն հինգ քիլոմեթր հեռու:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ այսօր: 25 տարեկան էր, համեստ բնաւորութեան տէր, աշխատասէր, ու իր հօր պէս ուշիմ: Սրտագին ցաւակցութիւններ իր եղբօր եւ ազգականներուն:— Մ. Դ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 9րդ վիճակահանութիւնը պիտի քաշուի... «Նօռմանտի» շոգենաւին մէջ, համաձայն տեղական թերթերու քաղած լուրերուն: Թուականը եւ վայրը որոշուած չեն դեռ:

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ համար նոր հրամանագիրներ պիտի մշակուին վաղը, հինգշաբթի, նախարարական խորհուրդին կողմէ:

ՍԹՐԱՄՊՕԼԻ ՀՐԱԲՈՒԽԸ, որ հանդարտած էր տարիներէ ի վեր, սկսաւ բորբոքիլ: Յուլիս 22ին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, թանձր ծուխ մը բարձրացնելով եւ կատարեալ մթութիւն պատճառելով: Ցեռոյ մոխիրի անձրեւ մը տեղաց ամբողջ կէս ժամ: Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԶԻԶ մը երեւան հանուեցաւ Սօֆիայի մէջ: Ութ հոգի ձերբակալուեցան: Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ տպագրական մեքենայ մը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնական վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն 1933 յունիս 30էն մինչեւ 1934 յուլիս 1 «փախած ատեն գնդակահարուած են 184 հոգի: Ամլացած՝ 12.863, հպատակութենէ զրկուած՝ 13.121, կեդրոնացման բանակավայրեր ղրկուած՝ 49.102 հոգի»:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ դեսպանը բանակցութիւններ կը վարէ, երկու միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը կնքելու համար:

500.000 ԻՏԱԼԱՑԻ երիտասարդներ այս տարի պիտի հետեւին զինուորական պատրաստութեան դասընթացքին, համաձայն նոր օրէնքին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Կիրակի օրուան դադարէն յետոյ երկուշաբթի տեղի ունեցաւ Շրջանին 16րդ Լուշօն–Փօ (194 քիլոմեթր) արկածալի հանգրուանին մրցումը:

Հեծելանւորդները առաւօտեան ժամը 7.30ին կազմուպատրաստ կը սպասէին մեկնումի ազդանշանին: Ժամը ճիշդ 8ին ազդանշանը հազիւ տրուած, մրցորդները արդէն մենամարտի բռնուած էին: Այս անգամ մենամարտը նորէն տեղի կ'ունենար Իտալացի եւ Պելճիքացի հեծելանւորդներու միջեւ: Առաջին վայրկեանին իսկ Պելճիքացիներ՝ Սիլվէր Մաէս եւ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք, առջի օրուան իրենց յաղթականէն քաջալերուելով փախուստի ճամբան կ բռնեն լեռներէն վեր բարձրանալով արագ – արագ, սակայն Իտալացիներ՝ Մօրէլլի եւ Թէանի (նախապէս 12 հոգի էին, բայց 10ը լծեցին) տեսնելով անոնց փախուստը, ճարպիկութեամբ մը կը մօտենան անոնց եւ բուռն մենամարտի մը կը սկսին, գրաւելու համար հետեւեալ բարձունքները — Օպսէք (1748), Թիւրմալէ (2122), տ'Ասփին (1489) եւ Բէյրէս (1565 մեթր): Յաղթականը պիտի շահի թէ դրամական նուէր եւ թէ «պօնիֆիքասիօն»:

Մօրէլլի մի՛ս – մինակ Փօ կը մտնէ 194 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ 12 վայրկեան 22 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 921), երկրորդ կը հանդիսանայ իր ընկերը՝ Թէանի 5 վայրկեան յապաղումով: Երկուքն ալ մահը աչք առած էին եւ յաղթեցին: Վերջը կը հասնին Պելճիքացիներ Վէրվաէք, Ռոմէն Մաէս 7 վայրկեան յապաղումով:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ Մօ – րէլլի կը գրաւէ երկրորդ տեղը «Դեղին Շապիկաւորին» վրայ ունենալով երկու վայրկեան 57 երկվայրկեանի տարբերութիւն: Այս իսկ պատճառով Ռ. Մաէսի դիրքը նորէն խախտած է: Այսուհետեւ շիտակ ճամբու վրայ մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս երկուքին միջեւ, բայց Մօրէլլիի ընկերները ամէնքը լքած ըլլալով մրցումը մի՛ս – մինակ պիտի պայքարի, իսկ Ռ. Մաէսի ընկերները՝ թիւով հինգ՝ ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն եւ պիտի քաջալերեն որ նոյն թափով շարունակէ:

Հեծելանւորդները երէկ, երեքշաբթի Փօյի մէջ հանգիստ ըրին, իսկ այսօր, չորեքշաբթի պիտի կտրեն Փօ —Պօրտօ ճամբան (224 քիլոմեթր):—

Հ. Ս.

Յ. Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԳՒՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի (24 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3., Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՊՈՄՈՆԻ Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը կ'ըլլայ Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ն. ԱՄՐԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՆՔԻՆԿ, Մ. Թաց.— 200:
ՓԱՐԻԶ, Փրօֆ. Ա.— 70:
ՊՕՐԸՓԵՌ, Հ. Ա.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Աղլ.— 874:
ՊՈՆՏԻ, Մեղ.— 70:
ՍԵԹԻՖ, Լ. Մ.— 140:
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիմպ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 140:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Մ. Ա.— 50:
ԼԱ ԿՕՏԸՆԻԷՌ, Տիկ. Դ.— 70:
ՆԷՕՑԻ, Տիկ. Դ.— 70:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ.— 70:
ՍԱՐՍԷԼ, Օր. Օսմ.— 35:
ԹՈՒՐ, Իսկ.— 50:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկուար.— 70:
ՇԱԼԷԹ, Քէչ.— 103:
ՊԱՐԻ, Վ. Փ.— 100:
ԱՆՎԷՐՍ, Սալ.— 100:
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Ղ.— 253:
ԼԱՎԻԼՏԻԷՕ, Մ. Տ.— 35:
ՊԵՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Վարդ.— 70:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ.— 20:
ԼԱՆԸՍԹԵՐ, Կար.— 35:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Մ. Զ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Մ. Ս.— 140:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ԱՐԼ, Ա. Կիւլ.— 35:
ՊԷԼՄՈՆ, Ա. Մ.— 70:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Դաւիթ Զօլաքեանի իր քեռայրին՝ Գառնիկ Թերզեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Վիլֆրանշի հայրենակիցներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին տիկ. Զօրեանի Յոքելեանի առթիւ կազմակերպուած հանգանակութեան:

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կազմակերպած է հաւաքական պտոյտ մը ԿԱՐՇի անտառին մէջ, Յուլիս 28ի կիրակին:

Շամակիրներ կրնան մասնակցիլ: Ժամադրութիւն եւ հաւաքական մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ. Սէն Լազարէն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

28 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն ընկեր ԼԵՒՈՆ ԵՕԹԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ագարակին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ «ՎԱՀԱՆ - ԽՈՐԷՆ»ի Թատերախումբին կողմէ:

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ: Մուտքը՝ 2 ֆրանք

Հանդիսավայրը երթալու համար, Պուլվար Կարիպալթիէն առնել 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈ[ՂՄԷ]

28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ [...]

ՓԻԼԻԹ-ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ օդասուն պարտէզին մէջ

Գեղարուեստական բաժին.— Եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ Սասունցի՝ Ե Ր Օ[...]

Պաղ եւ առատ ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— օթօպիւսները կը մեկնին փլաս կիշառէն առաւօտ[եան] ժամը ճիշտ 8 9 10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-2: իսկ երեկոյեան[...] բաղարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակին:

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի

Տարեկան Դաշտապարահանդէսը

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբօրս[...] Գա[...] սան գիւղացի եղբայրս՝ Աղէկ[...] տէրեան (գիւղին մէջ կը կո[չուի]) եղեայ), հօր անունը՝ Գալուստ: 19[...] կը գտնուէր Պոլիս:

Կը փնտռեմ նաեւ հօրաք[...] Թռչիկ Տէրտէրեան, աղջիկը [...] ցայ, տղան՝ Լուդվիկ: Իմացնել եղբօր՝ Կարապետ Տէրտէրեանի Chez Mr. Martel à Ches[...] zac, par Landes (Haute Loi[re]) France:

Կը խնդրուի Եգիպտահայ եւ [...] րիահայ թերթերէն արտատպե[լ]:

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ պարոնը բժշկապետն էր: Ես իսկոյն նկատեցի նրա բարի դէմքի վրայ այն մեծ ուրախութիւնը, որ պատճառեց ինձ գտնելը: — «Ո՞ւր ես գնում»,— հարցրեց նա, չը թողնելով իմ ձեռքը:— «Սիբիր»,— պատասխանեցի ես, աշխատելով դուրս պրծնել նրա ձեռքից:— «Այժմ ուշ է, — ասաց նա,— տեսնո՞ւմ ես, արեգակը մտնելու մօտ է, տեղ չես հասնի, անապատումը կը մնաս:— «Ես միշտ անապատումն եմ գիշերում. մարդիկ ինձ տեղ չեն տալիս»,— «Մնա ինձ մօտ, այս գիշեր հանգստացիր, առաւօտեան կը շարունակես քո ճանապարհը:— «Ես դեռ ոչ բոլորովին յոգնած եմ, կարող եմ անցնել մի քանի վերստ եւս, մինչեւ արեգակը կը մտնէր:»

— Վերջապէս նա համոզեց ինձ մնալ եւ տարաւ փոստայի կայարանը, շարունակեց Նէնէն:— Աշնան սաստիկ ցրտերի ժամանակն էր: Իսկ իմ հնամաշ հագուստը հազիւ ծածկում էր իմ մարմինը: Ես նոր էի զգում, թէ որքան մսել էի: Երբ մտայ սենեակը, իմ ատամները սկսեցին բաբախել: Իմ լեզուն դժուարանում էր շարժուել: Նա իսկոյն փաթաթեց ինձ իւր մուշտակի մէջ եւ նստացրեց մահճակալի վրայ: Տաք թէյը կեանք տուեց ինձ, իսկ սպիտակ հացը կարագի հետ զօրացրին իմ սպառուած ուժերը: Ես այժմ միայն հասկանում եմ, եթէ այն գրութեան մէջ անապատում մնայի, անպատճառ կը սառէի: Երբ ես բաւական հանգստացայ, երբ իմ դրդուած դրութիւնը մեղմացաւ, բժշկապետը ասաց ինձ, որ ինքը յատկապէս ինձ համար եկած էր: Նա պատմեց, թէ այն առաւօտը, երբ ինձ պէտք է արձակէին ապաշխարութեան տնից, ինքը եւ իւր կինը կառքով եկան այնտեղ, որ ինձ առնեն եւ իրանց տունը տանեն: Բայց մինչեւ իրանց գալը, ես անյայտացած էի: Ցետոյ հարցուփորձ անելով, տեղեկացան, թէ ես որ կողմն էի գնացել: Բժշկապետը առանց ժամանակ կորցնելու հետամուտ եղաւ եւ գտաւ ինձ:

— Առաւօտեան,— շարունակեց Նէնէն,— բժշկապետը յայտնեց, թէ ինքը նոյնպէս Սիբիր գնալու դիտաւորութիւն ունի եւ խոստացաւ, որ ինձ եւս կը վերառնի իւր հետ: Կարծես, ամբողջ աշխարհը ինձ տուեցին, ուրախութիւնից չգիտէի թէ ինչ անեմ: Երեխայի նման քարշ ընկայ իմ բարեբարի պարանոցից եւ սկսեցի համբուրել նրա աչքերը, երեսը, ճակատը, բոլորը:— «Կը տանէ՞ք, կը տանէ՞ք»,— անդադար հարցնում էի ես:— «Անպատճառ կը տանեմ»— պատասխանեց նա, եւ աւելացրեց, թէ ինքը պէտք է պաշտօնով գնայ այնտեղ, եւ այդ մասին արդէն առաջարկել են իրան, եւ ինքը ընդունել է:— «Եւ ես կը տեսնե՞մ նրան»...: — «Կը տեսնես, շատ անգամ կը տեսնես»,— պատասխանեց նա: Ես կրկին գրկեցի նրա պարանոցը:

— Բժշկապետը,— առաջ տարաւ Նէնէն,— ինձ շատ խրատներ էր տուել, ինձ շատ խորհուրդներ էր տուել, բայց առաջ ես չէի հաւատում նրան: Մարդիկ ինձ այնքան շատ խաբել էին, որ ես կորցրել էի իմ հաւատը դէպի ամէն մարդ: Բայց երբ նա խոստացաւ, որ ինձ կը տանէ Սիբիր, ես բոլորովին հաւատացի: Այդ էր պատճառը, որ ես իսկոյն հնազանդեցայ, երբ առաւօտեան առաջարկեց ինձ՝ նստել ճանապարհորդական սայլակի վրայ եւ վերադառնալ տուն: Զնայելով, որ ես մինչեւ այն գիւղը հասել էի երեք օրուայ մէջ, բայց նոյն օրուան երեկոյեան պահուն մենք հասանք քաղաքը: Բժշկապետի բնակարանը բաւական ընդարձակ էր. իսկոյն ինձ համար որոշեցին մի առանձին սենեակ: Նրա մանկահասակ կինը աւելի բարեսիրտ երեւաց ինձ, քան թէ ամուսինը: Նրա առաջին հոգը եղաւ լուանալ իմ գլուխը, սանտրել եւ փոխել իմ հագուստը: Երբ ես ոտքից գլուխ հագնուեցայ, նա մի առանձին ուրախութեամբ նայեց իմ վրայ, գրկեց, եւ համբուրելով, ասաց.— «Հիմա դու շատ սիրուն աղջիկ դարձար»: Եւ որպէսզի ես մի նոր ծանրութիւն չզգամ այդ ոչ այնքան միջոցներ ունեցող ընտանիքի վրայ, հէնց երկրորդ օրը ես խնդրեցի տիկնոջ, որ ինձ ցոյց տայ մի քանի գործեր, թէ ինչով կարող էի ծառայել նրանց: Տիկինը ժպտաց եւ ինձ յանձնեց մի քանի թեթեւ գործեր: Ես իմ պարտաւորութիւնները այնքան ճշդութեամբ կատարում էի, որ նրանք, որ առաջ միայն խղճում էին ինձ, սկսեցին այնուհետեւ սիրել: Տիկինը չափազանց գութ ունէր ինձ վրայ: Նա մի առանձին եռանդով սկսեց զբաղուել իմ դաստիարակութեամբ. ամէն օր մի քանի ժամ պարապում էր ինձ հետ: Ես սովորեցի գրել, հաշուել եւ գրքեր կարդալ: Ախ, որքան լաւ բան են այս գրքերը: Նրանց մէջ խօսում են խելացի մարդիկ. նրանք այն չեն ասում, ինչ որ մենք սովորաբար լսում ենք, կամ տեսնում ենք կեանքի մէջ: Նրանք պախարակում են այդ մեր տեսածները, եւ ասում են, որ լաւ բաներ չեն, եւ ցոյց են տալիս, թէ ի՞նչպէս մարդիկ կարող էին աւելի լաւ լինել:

— Եւ դու լաւացար,— կտրեցի ես Նէնէի խօսքը:

— Այո, լաւացայ,— պատասխանեց նա մի առանձին բաւականութեամբ:

— Դու հէնց սկզբից բարի էիր, Նէնէ:

— Իմ առաջուայ բարութեան եւ այժմեան բարութեան մէջ մեծ զ[ա]նազանութիւն կայ: Աղաւնին էլ բար[ի է], բայց եթէ նրան հարցնելու լինե[ս] ինչու համար է բարի, նա քեզ չ[ի կա]րող բացատրել պատճառը: Նա [...] է, ինքն էլ չգիտէ, թէ ինչի հա[մար]: Այդպէս էր եւ իմ բարի լինելը: [...] րի բարութիւն եւ աւելի ոչինչ: [...] ես հիմա գիտեմ, թէ ինչո՞ւ [...] բարին եւ ինչո՞ւ վատ է չարը: [...] ես առաջ սուտեր էի խօսում, [...] էի մարդկանց, բայց չէի հասկա[նում], որ դա վատ է: Ես մի բօշայ աղջի[կ] եւ մօրիցս սովորած կախարդու[թիւ]նը ինքս էլ հաւատում էի: Բայց [...] մա գիտեմ, որ այն բոլորը խաբե[բայ]ութիւն էր:— Այդ թողնենք,— [...] քը փոխեց Նէնէն,— բժշկապետը [եւ] նրա կինը կատարեցին իրանց խո[ստ]մունքը: Երբ նրանք պաշտօնով [...] Սիբիրում, ինձ եւս բերեցին [իրանց] հետ: Իմ յարաբերութիւնները [...] հետ նրանք գիտէին, նրանց յա[...] էր եւ այն, թէ որ պատիճան ես [...] րում եմ քեզ:

(Շար[ունակելի])

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 25 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2865 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Մէկ տարիէն միւսը, արտակարգ համեմատութիւններ ստացաւ Թրքական Թրակիոյ տեղաւորման եւ վերազինման քաղաքականութիւնը, որ յառաջ կը տարուի զուգընթաց:

Տարիներ առաջ, նոյն իսկ Պոլիսը երկրորդական գետնի վրայ ձգուած կ'երեւար, իսկ արտասահմանի Թուրքերը առաւելապէս կ'ուղղուէին դէպի Անատոլու:

Իսկ այժմ — մասնաւորապէս երկու տարիէ իվեր — Էնկիւրի իր գլխաւոր ուժը թափած է Թրակիոյ վրայ, թէ ժողովուրդը բազմացնելու, երկիրը շէնցնելու եւ թէ սպառազինութիւնները կրկնապատկելու համար:

Իր առջեւ լուրջ արգելքներ չկան գաղթականներու տեղաւորման համար, բացի նիւթականէն: Այս վերջին հոգն ալ բաւական թեթեւցած է, քանի որ գաղթականները առ այժմ կ'երթան Ռումանիայէն, այսինքն չէն շրջանէ մը: Եւ ռումանական կառավարութիւնը առաւելագոյն դիւրութիւններն ընծայած է: Պիտի վճարէ Թուրքերու ձգած կալուածներուն փոխարժէքը, մէկ մասը՝ դրամով, մնացեալը՝ ապրանքով, չեղեալ պիտի համարի անոնց պետական պարտքերը, եւն.:

Գոյացած համաձայնութեամբ, Էնկիւրի կը յուսայ Ռումանիոյ Թուրքերը Թրակիա փոխադրել 3 — 4 տարուան ընթացքին, եւ ամբողջովին շէնցնել այդ երկրամասը, որ ամայացաւ Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու վտարումով:

Ինչպէս բսինք, այս աշխատանքը միայն մէկ մասն է հիմնական ծրագրի մը:

Տեղեկութիւնը կ'աւելցնէր թէ միայն իսլամ Թուրքերը կրնան մասը պիտի դառնար, առանց վերազինման եւ սպառազինութեանց յաւելման: Իսկ այդ հարցը չառնց է որ կ'արծարծուի, ոչ միայն Թուրք մամուլին, այլ եւ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, ամենաջերմ պաշտպանութիւն գտնելով մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ:

Գերմանիոյ վերազինման հարցին քննութեան առթիւ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Ժընեւի մէջ ալ յուզեց այս հարցը: Եւ երբ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը տհաճութիւն յայտնեց, Փարիզի եւ Մոսկուայի ներկայացուցիչներն էին որ բարեխօսեցին, որոշապէս դիրք բռնեցին, սիրալիր արտայայտութիւններով:

Մնաց որ Թուրքիա հրամանի չսպասեր, իր միտքին անցածը գործի վերածելու համար: Ո՞վ Թուրքին չափ հիմնովին սերտեր է «կատարուած իրողութեան» իմաստութիւնը:

Տակաւին առջի օր, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ զինուորական շրջան հռչակուած է Քըրքլարէլին (Նախկին Քըրքքիլիսէ), 16 քիլոմեթր տարածութեան վրայ:

Տեղեկութիւնը կ'աւելցնէր թէ միայն իսլամ Թուրքերը կրնան մտնել շրջանին մէջ: «Այս վերջիններէն զատ ո՛վ որ կ'ուզէ մտնել, պէտք է նախապէս մասնաւոր արտօնութիւն ստանայ եւ ոստիկան զօրքի հսկողութեան տակ դրուի»:

Երբ այսքանը հրատարակութեան կուտան իբրեւ պաշտօնական զեկոյց, կրնաք հետեւցնել թէ ի՛նչ ուժգին թափ ստացած է վերազինման աշխատանքը:

Ամիսներ առաջ, այդ մասին գրգռադին յայտնութիւններ ըրաւ Ազգերու Դաշնակցութեան պուլկար պատուիրակը: Բայց որովհետեւ շատ յառաջ գացած էր, իր մեղքը քաւեց դիւանագիտական մեղայականով մը եւ պաշտօնանկութեամբ:

Կացութեան միւս երեսները կը պարզուին Թուրք եւ պուլկար թերթերու բանավէճերով, որոնք բուռն համեմատութիւններ կը ստանան, պարբերաբար:

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ են մասնաւորապէս Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները:

Բոլորդ ալ կարդացիք Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ»ին կրակ ու բոց սպառնալիքները, պուլկարական հրատարակութեան մը առթիւ, որ կը յուզէր Թրակիոյ խնդիրը:

Պալքանեան պատերազմին «փիւսկիւրտիւք»ը չէ՞ք յիշեր, կարդալով այդ ճամարտակութիւնները.

— «Մենք վճռած ենք կուրցնել այն աչքերը որ կը տնկուին Թրակիոյ վրայ: Եւ թող ոչ ոք տարակոյս ունենայ որ մեր հողերուն աչք տնկողներուն հաշիւը ի հարկին պիտի մաքրենք մեր սահմաններէն անդին»:

Այսպէս ուրեմն, բոլոր երեւոյթները կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիա վճռած է ամէն գնով պահել եւրոպական ցամաքամասի վերջին հողաշերտը: Իսկ ատոր համար զուգընթաց յառաջ կը տանի երկու հիմնական եւ լրացուցիչ աշխատանքներ,— տեղաւորում եւ վերազինում:

Հետզհետէ չեշտելով այս քաղաքականութիւնը, Էնկիւրի միեւնոյն ատեն կ'ապացուցանէ թէ իրական արժէք չունին ոչ ուխտերը, ոչ ալ գոյնզգոյն դաշինքները:

Չէ՞ որ խմորումներն իրարու կը յաջորդեն ինչպէս կեդրոնական Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններուն մէջ:

Միայն Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցումը կրնայ ամպեր կուտակել: Իսկ ուրիշ վրդովիչ երեւոյթ մըն է՝ միապետութեան հաստատումը Յունաստանի մէջ:

Եւրոպայի այդ մասին վրայ պատահելիք որ եւ է փոփոխութիւն կամ արկած՝ չի կրնար անտարբեր թողուլ Թուրքիան:

Աւելի քան տասնըհինգ տարիէ ի վեր, Թուրքիոյ ամէնէն վտանգելի բարեկամն էր Պուլկարիան: Իսկ այսօր պաշտօնական յարաբերութիւնները հազիւ կրնան պարտկել յարաճուն հակամարտութիւնը:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ: Մինչ մէկը յղփացած է անհաշիւ աւարներով, միւսը կը խեղդուի լեռներու խորը, կաշկանդուած՝ ամէն կողմէ:

Շ.

ՀՕԿԻ «ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ» ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս կը գործածեն հաւաքուած գումարները

Ինչպէս ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ Հօկը «նուիրուած է միայն եւ միայն խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան եւ օգնութեան գործին»:

Դժբախտաբար շատեր չեն հաւատար այդ պաշտօնական հաւաստիքներուն, բերանացի ըլլան թէ գրաւոր:

Այդպիսիներուն լուսաբանութեան համար, առորեւ կը հրատարակենք բանաձեւ մը՝ Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովէն, որ գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, Մայիս 30 — 3 յունիս:

Հարցը կը վերաբերի այն հիւրանոցին որ պիտի կառուցուէր Երեւանի մէջ, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ գաղութներէ հաւաքուած գումարներով եւ որուն շինութեան մասին չընդալից աւետիսներ կը կարդաք պարբերաբար.—

«Արմենիա Օթելի պարգեւատր հանգանակութեան զեկոյցէն, զոր կատարեց յանձնաժողովի գանձապահ ընկ. Ա. Խաչատրեան, պարզուեցաւ որ առաջին սէռիի տոմսերէն գոյացած է 45,225 ֆրանք:

«ԱՅՍ 45,225 ՖՐԱՆՔԷՆ 18,000 ՖՐԱՆՔ ԴՐՈՒԱԾ Է ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ, ԻԲՐԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՖՕՆՏ, ԳԼԽ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ:

Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատկացուած է 8822 ֆրանք:

1000 (ՀԱԶԱՐ) ՖՐԱՆՔ ՏՐՈՒԱԾ Է ԼԷՕՒ ԳՐՔԻՆ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԳԼԽ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ:

1884 ՖՐԱՆՔ ՎՃԱՐՈՒԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՈՒՂԱՐԿՈՒԱԾ ԵՒ ԶՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՖԻԼՄԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԾԱԽՈՒՑ ԵՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽԻՆ:

4574 ՖՐԱՆՔ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՂԱԾ Է « ՀՕԿ » ԱՄՍԱԳՐԻՆ ԵՒ 5470 ՖՐԱՆՔ ԱԼ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:

ԳԱՆՁԱՊԱՀԻՆ ՔՈՎ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄՕՏ 5475 ՖՐԱՆՔ: ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՄԲ ՏՐՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՈՐ ՀՆԱՐԱՒՈՐ ԸԼԼԱՅ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Անյապաղ ժողովի հրաւիրել Ա. Դ. Խորհուրդը

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ԼԻՐ ԾԱԽՍԱԾ Է

Մեծագումար զէնքեր արտասահմանէն

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալ երեքշաբթի օր կրկին տեսակցեցաւ անգլիական դեսպանին հետ, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստ հրաւիրուի յառաջիկայ շաբթու, յուլիս 31ին կամ օգոստոս 1ին: Արդ, որպէսզի ժողովը արդիւնաւոր ըլլայ, անհրաժեշտ է որ Իտալիա մասնակցի, հիմնովին քննելու համար հապէշական խնդիրը: Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'աշխատին միտքերը պատրաստել, որպէսզի բուռն ընդհարումներ չպատահին Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ: Եթէ կարելի չըլլայ կանխել այդ վտանգը, այն ատեն պիտի դիմեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 15րդ յօդուածին 7րդ հատուածին տրամադրութեան: Ուրիշ խօսքով, Ա. Դ. Խորհուրդը պէտք պիտի ձգէ երկու կողմերը, իրեն վերապահելով անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, «յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան»:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը առջի օր նորէն Փարիզ եկաւ, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար, որպէսզի Իտալիա ժողովէն չքաշուի ձեւական պատճառներով:

Երէկ սխալմամբ ծանուցուած էր թէ Փարիզ հասած է Պ. Լիթվինով, Ա. Դ. Խորհուրդին հերթական նախագահը: Հաւանական է որ գայ վաղը, ուրբաթ, խորհրդակցելու համար Պ. Լավալի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին հետ: Եւ որովհետեւ հինգ օր պէտք է անցնի ժողովի հրաւէրներուն առաքումէն վերջը, հաւանական չէ որ գումարումը տեղի ունենայ յուլիս 31էն առաջ:

Իտալիոյ դրամական հոգերը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, իտալական կառավարութիւնը առժամապէս կախակայեց հարիւրին 40 ոսկեդրամ երաշխաւորութիւն պահելու օրէնքը, որ կը գործադրուէր 1927էն ի վեր: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդուին իտալական աղբիւրէ.— Զինուորական պատրաստութեանց համար Իտալիա մինչեւ հիմա ծախսած է մէկ միլիառ լիր: 1927ի օրէնքին կախակայումը միջոց մըն է դիւրացնելու դրամի հայթայթումը պատերազմի մը պարագային որ կրնայ արժել 10 միլիառ լիր: Այս հաշիւները եղած են պաշտօնական տուեալներու վրայ: Իտալիա ձոյլ երկաթ, ինքնաշարժ բեռնակառքեր, պղինձ, բամպակ, ձգախէժ եւ ուրիշ նիւթեր գնած է վերջին շաբաթներու միջոցին: Արդ, Իտալիոյ դրամատունը հարկադրուած է 500 միլիոն լիրի անմիջական վճարումներ կատարել, որոնց համար անհրաժեշտ էր թեթեւցնել օրէնքին տրամադրութիւնները: Եղած կարգադրութիւնը լիրի արժեզրկում չի նշանակեր եւ պաշտօնական շրջանակներ կը հաւատան թէ կառավարութիւնը պիտի վերականգնէ ոսկեդրամի պահեստը: Իտալիա պարզապէս կ'ուզէ ապահովել իր վարկը արտասահմանի մէջ:

Հակառակ պաշտօնական լաւատեսութեան, 1927ի օրէնքին կախակայումը դժնդակ տպաւորութիւն գործեց մասնաւորապէս անոր համար որ տեղի ունեցաւ անակնկալ, եւ առանց նախապէս մամուլին հաղորդուելու: Հրամանագիրը պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ առանց պատճառաբանութեան, որով անհասկնալի կը դառնար հասարակ մահկանացուներուն համար: Կախակայումը գէշ տպաւորութիւն ձգեց նաեւ սակարանին մէջ, ուր պետական արժեթուղթերը զգալի անկումներ կրեցին: Եւ վերջապէս, դիւանագիտական շրջանակներու տպաւորութիւնն ալ նպաստաւոր չէ: Հրամանագիրը նոր ապացոյց մը կը համարուի Իտալիոյ դրամական դժուարութիւններուն, որոնք մեծապէս պիտի աւելնան, եթէ տագնապը պատերազմի յանգի: Կը վախցուի որ Անգլիա ուզէ օգտուիլ այս կացութենէն, չէզոքելու համար իր ընդդիմութիւնը իտալական ծրագիրներուն դէմ, ինչպէս կ'օգտագործէ Ճափոնի բռնած դիրքը:

Իտալիոյ մէջ ծանր տպաւորութիւն ձգեց այն լուրը թէ անգլիական կառավարութիւնը չպիտի արգիլէ զէնքերու արտածումը դէպի Եթովպիա: Իտալական մամուլը թշնամական կը նկատէ այս ընթացքը:

** Կեդրոնէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, Եթովպիոյ անգլիական հպատակներէն մօտ հարիւր հոգի համախմբուեցան Ատտիս — Ապէպայի մէջ: Մասնաւոր օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Եգիպտոսի մէջ, ի հարկին փոխադրելու համար այս հպատակները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԽԵՉՕՆ ԵՒ ԻՐ ԽՈՒԼՈՒՃԻԿԸ

Նիւ – Եօրքի մէջ կը հրատարակուի պռռպռան թերթ մը, *Բանուոր*, որուն միակ թերութիւնն այն է որ, զօռ տալով ինքզինքին՝ շատ կը բանի ... ցնդաբանութեան մէջ:

Այդ բանուկ երեւակայութեան արդիւնք է անշուշտ այն խմբագրականը, որուն խորագիրն է. «Դաշնակ եւ Ռամկավար ղեկավարներու սիրաբանութիւնը»:

Ի՞նչ սիրաբանութիւն է այդ, տեսնենք...

«*Փարիզի մէջ գոյութիւն ունեցող Հայ Գրողներու Ընկերութիւն կոչուած Դաշնակ խրտուիլակին մէջ կողք կողքի նստած են Ռամկավար յայտնի ղեկավար Ա. Չօպանեանը եւ Դաշնակցութեան վտառհամբաւ* (sic) *առաջնորդներէն Ս. Վրացեանը*»:

Այսքա՞ն է «սիրաբանութեան» մեղքը: Ոչ, մեր կարմիր լօլօն ուրիշ լօլօներ ալ գիտէ, մտիկ ըրէք.—

«*Ի՞նչ է այս կազմակերպութեան նպատակը.— «Կազմակերպել գրական դասախօսութիւններ եւ անդամներուն համար հաւաքոյթներ սարքել ընկերական յարաբերութիւնները սերտ պահելու համար*»:

Այս ալ մե՞ղք է: Խնդրեմ, մեր *Բանուորը*,— «հովն ետեւէն», ինչպէս կ'ըսէ հայ ժողովուրդը,— սովորութիւն ունի փչել ու ֆշել իր գաղափարները — «հովն ետեւէն»,— ֆշել ֆշել ֆշել մինչեւ որ սպառի ու պարպուի փչուկը:

Արդ, փչուկը պարպելու առեն, այսպէս կ'ըսէ մեր *Բանուորը* —«հովն ետեւէն».—

«*Փարիզի* Հայ Գրական Ընկերութիւնը *փորձ մըն է մեռնող ազգայնականութեան ախտավարակ մշակոյթը հակադրելու Խորհրդային Հայրենիքի երիտասարդ, առոյգ եւ ծաղկող կեանքին, որուն փայլուն իրականութիւնը հզօր ջահի մը պէս կը լուսաւորէ գաղութահայ աշխատաւորութեան միտքը*»:

Ինչպէս կը տեսնէք, հալածախտով վարակուած է նաեւ մեր *Բանուորը* —«հովն ետեւէն»,— այնքան որ, երբ Փարիզի մէջ Վրացեանը նառ մը կարդայ գրական, անդին փրփուր կը ժայթքի *տավարիշչ* Խաչիկ Քէօսէեանի բերնէն՝ ճիշդը ընկնաւորիպէս: Կամ երբ Համազգայինը նեմարան կը բանայ Սուրիոյ մէջ՝ հայ երիտասարդները պատրաստելու համար Սահակի եւ Մեսրոպի նամբով, մղձաւանջի կը մատնուի մեր Խաչիկը՝ երեւակայելով որ երիտասարդութիւնը կ'արշաւէ Հայաստանի վրայ:

Այս մղձաւանջը ինծի կը յիշեցնէ «խուլուճիկ»ը:

Հայ գիւղերուն մէջ, սովորութիւն է, Մեծ – Պահքի օրերուն, ձեղունէն կախել սոխ մը, որուն կողերուն մէջ կը խրեն եօթը փետուրներ, մեծ պահքի շաբաթներուն թիւով: Ամէն շաբաթ որ կ'անցնի, փետուր մը կը փրցնեն սոխէն, որ սաւառնակի նման կախուած մնայ ձեղունէն:

Հայ գիւղացին «խուլուճիկ»ով (փետրազարդ սոխ) կը սպառնայ իր երախաներուն, որ պահքը կը լուծեն, կամ ծոմ չեն պահեր: Եւ տուներուն մէջ սարսա՛փ կը տիրէ Մեծ - Պահքի օրերուն, որովհետեւ երախաները կը վախնան, որ խուլուճիկը յանկարծ փետուրը կը նետէ եւ մեղաւորին աչքը կը խոցէ:

Այսպէս եւ մեր կարմիր աղբարներ,— խուլուճիկին վախին տակ կ'ապրին փիշեր ցերեկ:

Այնպէս չէ՞, խեչօ՛:

ԱՐԱԶ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ՉԻ՞ ԳՏՆԵՐ ԴԻՄՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ (ՈՐ ԱՅԺՄ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ), ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՈՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ԽՆԴԻՐԸ:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՅՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Օգոստոս 18ին Սոֆիայի մէջ պիտի տօնուի Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակը: Այդ առթիւ բացումը պիտի կատարուի նաեւ պուլկար բանտեղծ Եավորովի արձանին, զոր Հայերը պատրաստել տուած են:

Արտասահմանէն եւս հիւրեր պիտի մասնակցին: Հայեւպուլկար կոմիտէի դիմումին վրայ կառավարութիւնը համաձայնած է որ Սոֆիա մեկնողները պուլկարական երկաթուղիներէն զեղչ ստանան 70 առ հարիւր:

Հայեւպուլկար կոմիտէն կոչ մը հրատարակած է որուն թարգմանութիւնը պիտի կարդաք շաբաթ օր:

Օդանաւային ռազմափորձեր Անգլիոյ մէջ

Այս տարի եւս, օդանաւային ռազմափորձերը հաստատեցին թէ Անգլիոյ հարաւային շրջանը ապահով չէ օդային ոմբակոծութեանց դէմ: Յուլիս 23ին, իրիկուան ժամը 6էն մինչեւ առտուան ժամը 8 «թշնամի» օդանաւեր յարձակեցան Լոնտոնի եւ շրջականներուն վրայ եւ հաստատուեցաւ թէ մայրաքաղաքին ռազմագիտական կեդրոնները մոխրակոյտերու վերածուած պիտի ըլլային, եթէ իրական ռումբեր ձգուէին, փոխանակ պարզ հրթիռներու:

Հակառակ պաշտպանողական տորմիղի ուժգին ընդդիմութեան, «թշնամի» օդանաւերը յաջողեցան ուղղակի զարնել օդանաւային նախարարութիւնը, 13,500 ոտք բարձրութենէ մը, թէեւ գետնէն չէր տեսնուեր: Ուրիշ երեք տորմիղիկներ ալ որոշուած կէտերը հասան առանց դիմադրութեան:

Ռազմափորձերը հաստատեցին թէ պաշտպանողական միջոցներն ալ բարւոքած են, անցեալ տարուան վրայ: Գործողութեանց կը մասնակցէին 180 օդանաւեր:

Եուկիոս թագաւորին պայմանները

Աթէնքի «Քաթիմէրինի» թերթը, որ կիսապաշտօնական հանգամանք ունի, կը գրէ թէ նախկին թագաւոր Եորկիոս հետեւեալ պայմաններն առաջարկած է, միապետութեան վերահաստատման համար.— 1. Հանրաքուէի գործողութիւնը կատարել բացարձակ անաչառութեամբ եւ անկեղծութեամբ, այնպէս որ արդիւնքը երբեք վիճելի չըլլայ,— 2. Վանել պետական հարուածի որ եւ է գաղափար.— 3. Եթէ մթնոլորտը խռովեալ մնայ քաղաքական կիրքերու բորբոքումով, նախընտրելի է յետաձգել հանրաքուէն, մինչեւ որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի.— 4. Թագաւորը ինք պիտի վճռէ թէ գոյացած մեծամասնութիւնը բաւակա՞ն է միապետութիւնը վերահաստատելու համար:

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս հարցումի մը պատասխանելով, բսաւ թէ լուր չունի այս պայմաններէն, բայց «բանուոր» կը գտնէ զանոնք:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ելմտական նախարարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ պիտի արժեզրկուի լէյը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Քաղաքական կեանքի այս գորշ օրերուն, բացորոշ նկատելի է ամերիկեան քաղաքականութիւնը որ օրէ օր աւելի կը հակի դէպի ամերիկեան ցամաքամասի հանրապետութիւնները:

Երկու տարիէ ի վեր, այսինքն Րուզվելթի հանրապետութեան նախագահ ըլլալէն ասդին թէեւ ոչ ոք գիտէ անոր դէպի Մոնրոյի ծրագիրն ունեցած ուղղակի կարծիքը, բայց՝ յիտակ է որ եւրոպական շուկաներու ատեանական լքումէն վերջ, ուշադրութեան կեդրոնական առանցքը լատին Ամերիկան կը հանդիսանայ: Այս կէտը աչքի զարկաւ ամէնէն առաջ, Մոնթէվիտէոյի մէջ գումարուած վերջին համամերիկեան համագումարին, ուր Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչները գլխաւորութեամբ արտաքին նախարար Հըլի, վարեցին քաղաքականութիւն մը, որ իր տեսակէտով մինչ այդ աննախընթաց էր ամերիկեան պատմութեան մէջ:

Ծանօթ է որ երկար տարիներու ընթացքին, ամերիկեան քաղաքականութիւնը ոչ այլ ինչ է եղած եթէ ոչ տեսակ մը աշխարհակալութիւն: Ծանօթ են մանաւանդ, զինուորական կամ նոյլ միջամտութիւններ, որով ամէն անգամին առիթ կը փնտռէին խառնուելու հանրապետութեանց ներքին գործերուն:

Հոս աւելորդ է յիշել անցեալի այն տխուր դէպքերը, որոնց պատճառաւ յաճախ քաղաքական ու տնտեսական վերիվայրումներու ենթարկուած են Քուպայի, Սանթօ Տօմինկոյի, Փուէրթօ Րիքոյի, Նիքարակուայի, Փանամայի, Մեքսիկայի եւ այլ հանրապետութեանց ընթացիկ կեանքը, առիթ տալով քաղաքացիական կռիւներու կամ յեղափոխութեանց, իսկ միւս կողմէն սրելով ուսանողութեան ու ազատամիտ տարրերու հերթական պոռթկումները:

Ամերիկեան անցեալի ու ներկայի պատմութիւնը լեցուն է նման դէպքերով: Հիւսիսի ծանր բռունցքը կարծէք յաւիտենական սպառնալիք մը պիտի մնար կեդրոնական կամ հարաւային Ամերիկաներու համար, եթէ դէպքերու աստիճանական զարգացումով, ասպարէզ չիջնէր նախագահ Րուզվելթը իր նոր քաղաքականութեամբ: Շնորհիւ այս քաղաքականութեան էր, որ անիկա հակառակ Հիւս. Ամերիկայի ունեցած իրաւական լիազօրութեան, մերժեց միջամտել Քուպայի ծանօթ դէպքերուն: Այսպէսով անոնք ազատեցին Քուպան ոչ միայն իրենց զինուորական միջամտութենէն, այն հսկայական ու աներեւակայելի ծախքերէն որոնց պիտի ենթարկուէր կղզին, իր ամբողջ ազգաբնակչութեամբ:

Ու դեռ աւելին:

Քուպայէն վերջ, Միաց. Նահանգները ետ քաշեցին բոլոր իրենց ռազմական ուժերը, որոնք մինչ այդ իբրեւ տեսակ մը վերին մարմիններ կը շարունակէին մնալ Հայիթիի ու Նիքարակուայի մէջ:

Ու այն ինչ որ երէկ Մ. Նահանգներու համար խոհեմ քաղաքականութիւն կը համարուէր, այսօր արդէն նեղ կուգայ, չհամապատասխանելով օրուան խմորումներուն եւ շարժման: Այնպիսի ղարաշրջան մը կ'ապրինք, ուր այս կամ այն վայրի առօրեայ կեանքի դաշնաւորումը կամ տարաձայնութիւնները իրենց անմիջական անդրադարձումը կրնան ունենալ առիթ տալով նորանոր սաղմնաւորումներու ու շարժումներու: Ներքին աղճատուած գոյավիճակէն ազատուելու համար, նախագահ Րուզվելթը արագօրէն ձեռնարկած է անգլօսաքսոն ու լատինական Ամերիկաներու ներքին առեւտրական եւ այլ փոխյարաբերութեանց մշակման: Ամենակարճ ժամանակամիջոցին մէջ, կնքուած են բազմաթիւ առեւտրական պայմանագրութիւններ: Անցնող տարուան հաշուեկշիռները մանաւանդ ցոյց տուին, որ շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, այս տարի Հարաւ. Ամերիկան, գերազանցօրէն նպաստաւոր արդիւնք մը ունեցաւ, շնորհիւ այն բանի որ ազատօրէն կրցաւ սպառել իր արդիւնաբերութիւնը Հիւս. Ամերիկայի լայնածաւալ շուկաներու վրայ:

Առկէ զատ, օրէ օր աւելի կը շեշտուի նաեւ այն կապը որ կը հիմնուի երկու Ամերիկաներու միջեւ: Բացի եղած նաւային կանոնաւոր երթեւեկներէն, օդային բազմաթիւ փոխադրութեանց նորանոր գիծեր կը հիմնուին: Այս ուղղութեամբ սերտ կապ կայ հաստատուած Հարաւային Ամերիկայի գլխաւոր հանրապետութիւններէն՝ Պրազիլիոյ, Ուրուկուայի, Արժանթինի եւ Չիլիի հետ:

Օրը օրին տնտեսական բոլոր նորութիւնները, սակարանի եւեւէջներն ու դիւղատնտեսական կեանքին վերաբերեալ բոլոր եղոյթները մէկ մասէն միւսը կ'անցնին եւ մամուլի էջերէն միլիոնաւոր ընթերցողներուն կը փոխանցուի:

Լատին Ամերիկայի բոլոր գլխաւոր ու արդիւնաբերական քաղաքներու մէջ բազմաթիւ Հիւսիս. ամերիկեան տնտեսական եւ այլ մասնագիտական յանձնախումբեր կան, որոնք գիշեր ցորեկ աշխատելով, անմիջական ու սերտ կապ կը պահեն իրենց պատկանած վայրերու եւ տնտես-արդիւնաբերական հիմնարկութիւններու հետ, խիտ ցանցով մը կապելով Խաղաղականի եւ Ատլանտեանի երկու թեւերուն մէջ փռուած հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներն ու արդիւնաբերական կեդրոնները: Միւս կողմէ, այսօր աւելի քան երբեք, անթիւ գործակալներ կը շրջին Քալի-փօրնիոյ, Շիքակոյի, Պոսթընի, Ֆիլատելֆիոյ, Ուաշինկթընի եւ այլ տնտեսական ու առեւտրական կեդրոններ ներկայացնող քաղաքներու մէջ, նոյնանման ձգտումներով միացնելով յիշեալ վայրերը Ռիօ տէ Ժանէյրոյի, Մօնթէվիտէոյի, Պուէնոս Այրէսի եւ Սանթիակոյի հետ:

Շնորհիւ այս նորանոր տնտեսական ու քաղաքական խմորումներուն, օրը օրին աւելի կը փոխուին Հիւս. ու Հարաւ. Ամերիկաներու փոխյարաբերութիւնները:

Եւ ինչքան աւելի սերտ կ'ըլլան կապերը, այնքան աւելի կը ճանչնան իրար:

Ամենամօտիկ անցեալին իսկ, Հիւս. Ամերիկացին (նոյն իսկ այսօր ալ դեռ շատերը), այն կարծիքն ունէին թէ Հարաւ. Ամերիկան ոչինչ է, եթէ ոչ բռունցքի եւ կոպտութեան մարմնացումը: Իբրեւ ազդ մը, լատին Ամերիկացին կը ներկայանար խառնուրդ մը, որու պետականութեան ապիկարութիւնը առիթ կուտար մշտական ու տեւական յեղափոխութիւններու կամ սնանկութեանց: Ու եւ է փոքրիկ հանրապետութեան մը պարտքերու երկարաձգումն իսկ բաւական պիտի ըլլար ամբողջ Հարաւ. Ամերիկան սնանկացած յայտարարել, մէջն ըլլալով եւ Արժանթինի հանրապետութիւնը, որ մինչեւ օրս ալ կանոնաւոր կերպով կարգադրած է իր բոլոր դրամական, առեւտրական եւ այլ տեսակի փոխառութեանց վերաբերեալ գործերը:

Բաւական է յիշատակել, որ այսօր ալ տակաւին Նիւ Եորքի ամէնէն աղտոտ, ինկած ու յետամնաց թաղամասը, «լատինական շրջան» անունը կը կրէ, թէեւ հոն մէկ հատիկ լատին Ամերիկացի ապրած չըլլայ: Եւ այսօր ալ քիչ չեն միջին կարգի այն Ամերիկացիները, որոնց կարծիքով, Հարաւ. Ամերիկայի աշխարհագրական կազմը Ռիօ Գրանդէէն մինչեւ Հրոյ Երկիրը կ'երկարի, ուր հանրապետական բաժանումներ գոյութիւն չունին եւ ազգաբնակչութիւնը միեւնոյն միատարր զանգուածն է…

Այսպէս էր երէկ: Այսօր սակայն բոլորովին տարբեր է ընդհանուր պատկերը:

Ներկայիս արդէն Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ, օրը օրին բազմաթիւ ու նորանոր հրատարակութիւններ ու լուրջ ուսումնասիրութիւններ լոյս կը տեսնեն, որոնց գլխաւոր նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ լայնօրէն ներկայացնելով Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր տնտեսական ու քաղաքական կարելիութիւնները, առիթ ստեղծել երկու մասերու սերտ յարաբերութեանց, որմէ այնքան առատօրէն կրնայ օգտուիլ նոյն ինքն Մ. Նահանգները: Նոյն իսկ շարք մը ամերիկեան համալսարաններու մէջ, առանձին բաժիններ կան, ուր մասնագէտներու միջոցաւ կ'աւանդուին լատին-ամերիկեան գրականութիւնն ու պատմութիւնը: Ուսանողութեան համար «Գաուչօն» (գեղջուկը) առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ կը հանդիսանայ, որու միջոցաւ լաւագոյն առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու Հարաւ-ամերիկեան գիւղացիի հոգեբանական կազմութեան, կենցաղի՝ բայց մանաւանդ ընկերային վարք ու բարքին:

Ամերիկեան հողամասի այս երկու հսկայ հատուածներու անմիջական միացման ձեռնարկներէն մէկն ալ պէտք է համարել, ճիշդ այս օրերուս Պ. Այրէս հաւաքուած համամերիկեան Առեւտրական Համագումարը, որու միջոցաւ Հիւս. Ամերիկայի Մ. Նահանգները նախ կ'աշխատին լրացնել Մոնթէվիտէոյի մէջ գումարուած համամերիկեան համագումարի նախագծած որոշումները, իսկ ապա դուրս ալ սերտօրէն ի մի հաւաքել բոլոր Հարաւ. Ամերիկայի այն փոքրիկ հանրապետութիւնները, որոնք մինչեւ այսօր հեռու կը մնան իր վարած ընդհ. տնտեսական քաղաքականութենէն: Նկատի են առնուած մաքսային, ներածման եւ արտածման եւ այլ պայմանագրութիւններ, որոնց միաձոյլ հիմնաքարին վրայ զուցէ կարելի ըլլայ հիմնել աշխարհի ամէնէն տոկուն տնտեսական շէնքը:

Այսօր աւելի քան երբեք, Հիւս. Ամերիկան մտահոգ է Հարաւ. Ամերիկայի ընդհ. տնտեսական կեանքի մասին: Որովհետեւ այս երկրամասը իրենց մէջ տնտեսական անսպառ հարստութիւններ կը պահեն, ինչ որ շատ կարեւոր է, ճիշդ այս օրերուն՝ երբ այնքան շատ կը խօսուի պատերազմի մասին:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»Ի ՊԱՏԳԱՄԸ

Ֆրանց Վէրֆէլը վէպ չի գրել, այլ պատմութիւն: Հայ դիւցազնական հերոսապնդումի մէկ փառաւոր դրուագը:

«Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» հզօր ու կախարդիչ մի մատեան է, աստուածային մի պատգամ՝ Ֆրանց Վէրֆէլի գրչով արձակուած ներկայ ու գալիք սերունդներին, մեռնող հերոսների կողմից:

Ու երբ կը կարդաք այս բաց գիրքը, թւում է թէ դրա հեղինակը օտար մը չէ, այլ հայ յեղափոխութեան գործիչ մը, որ իր բովանդակ կեանքն անցուցած է Հայաստանի լեռների կատարներին, հրացանը ձեռքը, միշտ անձնուէր հայ ժողովուրդի ձայնին եւ հաւատարիմ իր փայփայած գաղափարին:

Հայ գրականութիւնը հարուստ է այդպիսի «վէպ»երով. միակ տարբերութիւնը Ֆրանց Վէրֆէլի գրքի՝ այն է, որ այդ դրուագը գրուած է օտարի կողմից եւ ոչ հայ հեղինակի: Ու գրուած է հզօր շունչով, գունաւոր պատկերներով ու գրաւիչ լեզուով:

Այդ գիրքը մի յուշարձան է, կրանիթեայ մի հսկայ կոթող՝ այս կեղծ ու տգեղ աշխարհի առջեւ. քարացած սփինքս է, որ դարերի պատմութիւնն ունի իր դարաւոր ճակտին եւ մի ոտնահարուած ու անիրաւուած ցեղի արդար զայրոյթը:

Ֆրանց Վէրֆէլի գիրքը թափառական ու սատանդական հայ ֆետային է. քաղաքակիրթ Եւրոպայի ու համայն աշխարհի քարացած գոները բախող հայ զինուորը՝ պատմելու բոլորին, բոլորին այն ինչ որ կատարւեց Հայոց աշխարհում… Այդ՝ թափառական հայ ժողովուրդն է, իր ծըւէն-ծուէն եղած հայրենիքով ու յօշոտուած մարմնով… Այդ՝ մի հերոս ժողովուրդի կարմիր հողն է, լի զարհուրանքով, լի արհաւիրքներով ու նախճիրներով եւ միեւնոյն ժամանակ լի փոթորկոտ ու մրրկածուփ հերոսապատումներով…:

Այդպէս է «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը»:

Առասպելական հերոսներ չեն Ֆրանց Վէրֆէլի տիպարները, այլ ապրած ու իրական դէմքեր, որոնցից շատերը դեռ ապրում են այսօր ու կենդանի վկաներ են քառասուն օրերի հերոսական մարտնչումի:

Ու թւում է թէ Ֆրանց Վէրֆէլը իր այս գրքի մէջ խտացրել է մեր վերջին կէս դարու փոթորկոտ անցեալը: Կարդալով այս «վէպ»ը, մեր աչքերի առջեւից շարան շարան անցնում են մրրկածուփ գաղափարի «խենթ» սիրահարները: Ահա նրանք բոլորը, անցած ու վերապրող հերոսները, որոնք կեանք են տուել Ֆրանց Վէրֆէլի հարուստ երեւակայութեան մէջ եւ անմահացել նրա հզօր գրչի տակ:

Քանի՛ քանի՛ Գաբրիէլ Բագրատեաններ ինկան հեռու, խրոխտ ու վէս լեռների կատարներին, միշտ արթուն ու հսկիչ հրեշտակ հայ գիւղացուն, միշտ պատրաստ իրենց կեանքը նուէր տանելու հայ ժողովրդի ազատութեան բագինին, միշտ պատրաստ կախաղանների կատարներից գոռալու կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ ազատ ու անկախ Հայաստանը…

Քանի՛ քանի՛ Տէր Հայկազուններ խաչի կողքին սուրը պարզեցին եւ իրենց աղօթքների հետ միշտ ունկնդիր եղան հրացանների որոտումներին…

Հայաստանի ամէն մի թիզ հողը լեցուն է նրանց նուիրական ոսկորներով…

Եւ Ֆրանց Վէրֆէլի գրչի տակ կեանք են առել հայ յեղափոխութեան բոլոր տիպարները, — ուսուցիչ, քահանայ, դեղագործ, բժիշկ, արհեստաւոր, եւն. եւն.: Ու նրան յաջողուել է տալ այս բոլորի նիստն ու կացը, կենցաղը, հոգեբանութիւնն եւ այն բոլորը ինչ որ յատուկ է հայ ֆետայուն, հայ յեղափոխականին…

Նրա գրչի տակ չունչ են առել բոլոր Անդրանիկները, Սերոբները, յեղափոխական հոգեւորականները, Սօսէները, Սաթենիկները, Վազրիկները եւ վերջապէս հայ յեղափոխական աշխարհի բոլոր դէմքերը:

Ամէն Հայ պէտք է կարդայ այս գիրքը, ինչ լեզուով ալ թարգմանուած լինի:

Կարդա՛ այս գիրքը, հայ երիտասարդ, կարդա եւ լսէ լեռներից եկած այս հզօր պատգամը: Մուսատաղից Զէյթուն, Զէյթունից Սասուն ու Վասպուրական եւ մինչեւ Սարդարապատ ու Ղարաքիլիսէ նոյն պատգամն է կը յիշեցնեն քեզ՝ քո նահատակ քոյր եղբայրները: Պարտականութիւն ունիս կատարելու եւ մի արդար ու ազնիւ դատ իրագործելու, որի խորհուրդը նահատակուած եղբայրներիդ անմեռ աչքերի մէջ է գրուած Վահագնեան հուր կրակով եւ յօշոտուած քոյրերի կուսական մարմիններին վրայ՝ իրենց բոսոր արիւնով:

Կայէնի նման պիտի թափառես երկրէ երկիր՝ եթէ դաւաճանես նրանց, որոնք ինկան յանուն ազգապահպանման եւ յանուն քո անկախութեան, քո ազատութեան…

Իմացիր որ Թուրքը քանդեց ու աւերեց քո հայրենիքը: Թուրքը ջարդեց քո ցեղ: Թուրքն է պատճառը այսօրուայ անկայուն թափառումներիդ եւ անիծեալ ճակատագրիդ…

Ու գիտցիր որ Մուսատաղի, Շապին-Գարահիսարի, Վան-Վասպուրականի եւ վերջապէս Սարդարապատի ու Ղարաքիլիսէի օրհասական պայքարներն ի զուր չէին, ամէն մէկը մէկ մէկ պատգամներ են նահատակ եղբայրներիդ ու քոյրերիդ կողմից:

Հաւատարիմ մնա՛ այդ աստուածային պատգամներին:

ՀԱՅՈՐԴԻ

Սիrtս թrթռաց…

ՎԱՐՇԱՒԱ, 20 յուլիս (Ցառաջ) — Ամառնային անձրեւոտ օր էր յուլիս 19ը… Ժամը 5.30ին գործարանից ելլելով, պայուսակը ձեռքիս շտապ, շտապ գնում էի ելեկտրաքարշ հանրակառքը, ցանկանալով ժամ առաջ կայարան հասնել, ամարանոց մեկնելու եւ փոքրիկ ձագուկիցս անմեղ ժպիտներ քաղելու: Օ՜, ինչքան քաղցր են Սարգիսիս անմեղ ժպիտները… Փողոցը աճապարանքով դառնալիս նկատեցի մի քանի օտար սկաուտներ, բայց հազիւ երկու քայլ առած, կարծես մի ինչ որ բան մագնիսի նման քաշեց ինձ, կանգ առի եւ մի սուր հայեացք նետելով խմբուած սկաուտներին մօտեցայ: Թուխ դէմքերով հայ երիտասարդներ՝ ձախ ուսերից կախուած եռագոյն փունջ ժապաւէններ…

Սիրտս թրթռաց, պաղ քրտինք անցաւ վրայիցս… Քիչ էլ մօտեցայ, ուզեցի խօսել — լեզուս չդարձաւ. ուժ լեզուներ իմանալով հանդերձ հազիւ կարողացայ թոթովել.

— Հա՞յ էք:

Մատներս ինքնաբերաբար չփում էին ժապաւէնները.

— Ռումէն, պատասխանեց մէկը:

Ապշեցայ, աչքերս մթագնեցան, մարմինս խորհրդաւոր թմրութիւն տիրեց…

— Հա՞յ էք, կրկնեցի այս անգամ ֆրանսերէն:

— Ո՛չ, Ռումէն:

Անցորդները ուշադրութեամբ եւ աներանարաց նայում էին մեզ: Պէտք էր հեռանալ…

ԳԱԲ-ՄԱՐ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՉԱՐԻ՞Ք ԹԷ ԲԱՐԻՔ

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ կարդացի Պ. Արայ Պարթեւեանի «երաժշտական հոգերը»: Իր տեսակէտը միակողմանի գտնելով, կ'ուզեմ իմ համեստ կարծիքս յայտնել T. S. F.ի բարիքներուն կամ չարիքներուն մասին, պիտի ըսկսիմ երաժշտութեան ծնունդ առած տեղէն, այսինքն մարդու մը ֆիզիքական կազմէն:

Մեր ուղեղը տարբեր թրթռացումներու կեդրոն մըն է որոնց ամէն մէկը տարբեր զգայարանքի յատկացուած է: Մարդու մը ֆիզիքական կազմին համաձայն, այս կամ այն զգայարանքը աւելի զգայուն կ'ըլլայ: Բնական կազմ մը ունեցող մարդ մը, որուն զգայարանքներուն յատկացուած թրթռացումները համաչափ կ'ըլլան, չի կրնար արուեստագէտ մը ըլլալ, սակայն այս ըսել չէ թէ ան բոլորովին անզգայ մնայ արուեստին առջեւ:

Նկարիչ մը իր աչքերուն յատկացուած թրթռացումներուն առատութեան եւ յաճախանքին շնորհիւ է որ կը տեսնէ գոյները, գիծերը, զանոնք կ'իւրացնէ եւ վերջը կրնայ արտայայտել իր կտաւին վրայ:

Նոյնպէս երգահան մը, իր ականջին յատկացուած թրթռացումներուն առատութեան եւ յաճախանքին շնորհիւ լսած ձայները կ'իւրացնէ եւ զանոնք իրարու քով բերելով եղանակներ կը յօրինէ: Մեծ երգահանները իրենց ըզգացումները երաժշտութեան կը վերածեն իրենց ուղեղին ճկունութեան շնորհիւ, որ մէկ զգայարանքին զգացածը կը փոխանցէ ականջի կեդրոնին:

Ուրեմն ամէն պարագայի մէջ մեր ուղեղը ձայնագրի սկաւառակի մը (տխք) դերը կը կատարէ եւ յետոյ միջնորդի մը դերը՝ իր կեդրոններուն միջեւ:

Հինէն ի վեր ըսուած է. — Երաժշտութիւնը կը մեղմացնէ բարքերը:

Մարդկութեան մեծագոյն զանգուածը երգահաններէ չէ բաղկացած, սակայն բոլորն ալ աւելի կամ պակաս կը զգացուին իրենց թրթռացումներուն մօտեցող եղանակներով:

Մինչեւ հիմա երաժշտութիւնը երկու տարբեր մասերու բաժնուած էր. — Ինչպէս ընկերական կեանքի մէջ ազնուականը եւ ժողովուրդը, երաժշտութեան մէջ ալ դասականը եւ ժողովրդականը:

Երաժշտութիւնը պակաս կ'ունկնդրուէր, վերացումով մը՝ դասականին համար, ուրախութեամբ՝ ժողովրդականին համար: Մինչեւ հիմա ժողովուրդին մեծ մասը կը նախընտրէ այս վերջինը, հակառակ անոր որ կարգ մը երգահաններ ի զուր փորձած են երկու երաժշտութիւններուն միջինը գտնել «թեթեւ» երաժշտութեամբ մը: Իմ կարծիքով, ժողովուրդը պէտք է իմանայ դասականը, հոգ չէ թէ սկիզբները բան մը չհասկնայ, սակայն քանի մը անգամ մտիկ ընելէ վերջ մասնաւոր հակում մը ցոյց կուտայ, ինչ որ պատճառ պիտի ըլլայ իր ազնուացման. եթէ T. S. F. չըլլար, ժողովուրդին մեծամասնութիւնը չըպիտի կրնար այդ ազնուացման աղբիւրին մօտենալ, չհաշուելով բացառութիւնները: Ուրեմն T. S. F.ը երաժշտութիւնը ժողովուրդին մօտեցնելով անոր բարիք մը ըրած եղաւ քան չարիք մը:

Ինչպէս քիչ մը վերը ըսի, բնական կազմ ունեցող անձ մը դասական երաժշտութեան հակամէտ չըլլար: Եւ որովհետեւ մարդկութեան մեծամասնութիւնը ասոնցմէ կը բաղկանայ, զանոնք ազնուացնելու համար, թանկագին գործիք մըն է T. S. F.ը:

Քանի մը տարիէն պիտի ունենանք téléovisionը որ ժողովուրդին պիտի մօտեցնէ թատրոնը եւ նկարները եւն.: Արդէն յաջողած են փորձերը: Վեցերորդ յարկի մը բնակիչները անտարբեր պիտի լսեն Պէթհովէնի մէկ սէնֆօնին առաջին տասը անգամները, սակայն երկրորդ անգամին համակրանքը ծայր պիտի տայ, տպաւորուած ըլլալով մտքին մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, ես պիտի նախընտրէի աշխարհահռչակ համանուագ մը կամ քառեակ մը սկաւառակի վրայ ունկնդրել քան թէ 3 — 4 հոգինոց պզտիկ եւ ցաւալի նուագախումբէ մը որ երաժշտութիւնը գէշ արտայայտելով, պիտի խաթարէ:

Մ. ՓԱՄՄԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Ներկայիս ռուսերէնի կը թարգմանուին Ե. Չարենցի բանաստեղծութիւնները: Թարգմանութիւնները կը կատարեն Պաստերնակ, Սվիտլով, Շիրվինսկի, Անտոկոլսկի, Գատով, Բրիգ, Սերեբրիակովսկի:

Այս տարի միաժամանակ Մոսկուայի եւ Թիֆլիզի մէջ լոյս կը տեսնէ Գ. Մահարիի Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն գործին թարգմանութիւնը:

Գարադեցկի եւս կը թարգմանէ Չարեանի Ռուշանի Քարափը: Արդէն ռուսերէն լեզուով լոյս տեսաւ Ալազանի Վաթսուներորդ հորիզոնում վէպը:

Զբօսարշաւ

Ամրան այս եղանակին զբօսարշաւներու կազմակերպիչ մարմինը եռանդագին կ'աշխատի, ոչ միայն բանուորները կը մղէ լեռնագնացութեան, այլեւ հարեւան երկիրներէն խումբեր կը հրաւիրէ Հայաստան: Այսպէս Վրաստանի Կախեթիայի շրջանի հայկական դպրոցներու աշակերտներէն խումբ մը Երեւան հասաւ վերջերս, այցելեց գործարանները, յետոյ գնաց Վաղարշապատ՝ ծանօթանալու ձեռագիրներուն, թանգարանի [illegible] շարժաններուն: Այնուհետեւ խումբը կարգով շրջեցաւ Սեւան, Կիրովական, Լենինական:

Կը կազմակերպուի նաեւ զբօսարշաւ մը դէպի Ալագեազ: Այս արշաւախումբին նպատակն է ծանօթանալ Ալագեազի բարձունքներուն, լեռնային բոյսերուն, հանքային նիւթերուն եւ յուշարձաններուն:

Արշաւախումբը պիտի մեկնի հետեւեալ գիծով. —

Երեւան — Նոր — Բայազիտ — Աղմանի գագաթէն դէպի Ուչ - Թափա Ղըզղազ (3561 մեթր) — Սպիտակ լեռ (3576 մեթր)— Գեղարդ — Գառնի — Երեւան: Ընդամէնը 45 քիլոմեթր ճամբայ, զոր զբօսարշաւին մասնակցողները պիտի կտրեն ոտքով:

Դիլիջանի եւ Արզնիի ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Խորհ. Հայաստան» (9 յուլիս) կը գրէ. —

Աւելի քան ամիսէ մը ի վեր սկսած են գործել Հայաստանի ապաքինարանները: Դիլիջանի ապաքինարանը պիտի շարունակէ գործել անընդհատ մինչեւ 15 ապրիլ 1936, վերանորոգութեան համար մէկուկէս ամիս փակուելու պայմանով անմիջապէս յետոյ: Արզնիի բնաբուժական կայանը պիտի գործէ մինչեւ նոյեմբեր 20:

Արզնիի թիւ 1 ապաքինարանը անճանաչելի է դարձած իր արտաքին գեղեցիկ ձեւաւորումով եւ ներքին կահաւորումով: Դիլիջանի ապաքինարանին մայր շէնքը, որ կը սպասարկէ ծանր հիւանդներուն, աւելի լաւ կահաւորուած եւ սարքաւորուած է քան անցեալ տարի: Այժմ հիւանդները կը նան, իրենց ուզած ժամուն, ելեկտրական զանգով, կանչել հերթապահ հիւանդապահուհին: Նոյն շէնքին մէջ ծանր հիւանդներու համար շինուած է լոգարան: Վերանորոգուած են կոյուղին եւ ջրմուղը, բոլոր շէնքերն ալ պահովուած են ջուրով:

Դիլիջանի ապաքինարանին շէնքերուն միջեւ ինկած տարածութիւնը փոխած է իր տեսքը: Այժմ չէք տեսներ անճոռնի եւ կիսաքանդ ցանկապատեր, փշէ լարեր, եւայլն: Բարեկարգուած են ծառուղիները եւ ճամբաները:

Դիլիջանի ապաքինարանին մէջ մտցուած է ճաշարանային կարգ: Այժմ ամէն օր 3 տեսակ ճաշ կը պատրաստուի: Հիւանդը մէկ օր առաջ պատրաստուած ճաշացուցակին վրայ կ'ընտրէ իր ուզած ճաշը: Միւս օր կը ստանայ իր ընտրածը:

Այս կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ Արզնիի բնաբուժական կայանին մէջ: Բազուէն հրաւիրուած է Տէր - Ղազարեանը, որ պիտի ղեկավարէ բժշկական աշխատանքները Դիլիջանի ապաքինարանին մէջ: Մնայուն աշխատանքի հրաւիրուած է նաեւ Բժ. Քալանթարեան:

Միակ թերութիւնն այն է որ հիւանդներուն մշակութային պահանջը կարգ[illegible] չէ: Ներկայիս կ'աշխատուի վերցնել այդ թերութիւնը: Դիլիջանի ապաքինարանին համար Երեւանի Պետ. Օփերայէն հրաւիրուած են 8 արուեստագէտներ: Արզնիի ապաքինարանին մէջ շաբաթը 2 անգամ կը նուագէ փողային նուագախումբ մը:

Խոտի - Սուի մէջ կը շինուի [illegible]

մը 32 սենեակով, խոհանոցով եւն.: Այստեղ կարելի պիտի ըլլայ ընդունիլ 30 հիւանդ, գլխաւորաբար հաւաքական գիւղատնտեսութեան յարած հիւանդներէն: Այս նոր բնաբուժական կայանը պիտի գործէ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը:

** Ճարտարապետ Սաֆարեան պատրաստած է հիւանդանոց – ապաքինարանի գեղեցիկ նախագիծ մը: Այս հիւանդանոց – ապաքինարանը, որ պիտի հիմնուի Արզնիի մէջ, պիտի ունենայ 170 մահճակալ, լոգարաններ ջրաբուժութեան եւ արեւաբուժութեան, ղարմանատուն, բնաբուժական բաժին, Ռէօնթկէնեան ճառագայթներու աշխատանոց եւայլն: Շէնքը պիտի ունենայ 5 յարկ: Այնպէս մը պիտի կառուցուի, որ հիւսիսէն փչող հովերուն ազդեցութենէն ազատ մնայ հիւանդանոցային բաժինը:

Պիտի ունենայ նաեւ թատրոն – շարժանկար, 300 աթոռով, ընթերցարան, խաղարան, ճաշարան: Շէնքին առջեւ ընդարձակ պարտէզ՝ արձաններով:

Այս տարի արդէն տնկուած են 1600 ծառեր: Ծառատնկութիւնը կը շարունակուի:

Շինութիւնը կը նախատեսուի աւարտել 1937ին: Ապաքինարան – հիւանդանոցը բաց պիտի ըլլայ ամառ – ձմեռ եւ մէկ տարուան մէջ թերեւս կարենայ ընդունիլ 1875 հիւանդ:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

—o—

Վերջերս Երեւան հասաւ ակադեմական Լեվինսոն – Լէսինկ, որ կատարեց Գիտութեանց Ակադեմիայի Հայաստանի բաժնին բացումը:

Գիտական Ակադեմիայի առաջին այդ նիստը բանալով, Լեվինսոն – Լեսինկ ողջունեց ձեռնարկը եւ իր գնահատութիւնը յայտնեց որ Գիտութեանց Ակադեմիային Հայաստանի բաժանումը կարճ ժամանակի մէջ մեծ աշխատանք կատարած է, յետոյ կանգ առաւ Հայաստանի աճող կամ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող գիտնականներուն վրայ: Եւ վերջացուց ըսելով որ Հայաստանի Ակադեմիան կ'արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը:

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի փոխ–նախագահը, Ալ. Մելիք, զեկոյցով մը պարզեց կատարուած կազմակերպչական աշխատանքները: Ցոյց տուաւ գաւառները ղրկուած վեց արշաւախումբերու դրական աշխատանքը, մօտ ժամանակէն կազմակերպուելիք արշաւախումբերու դերը:

Երկրորդ խօսողն էր երկրաբանական ուսումնարանի տնօրէն ճարտարագէտ – երկրաբան Կարապետեան, որ ներկայացուց ուսումնարանին աշխատանքները:

Երկրաբանական ուսումնարանը, որ Ակադեմիային գլխաւոր հիմնարկութիւններէն մէկն է, կարճ ժամանակի մը մէջ կրցած է իր շուրջ հաւաքել առաջնակարգ մասնագէտներ, որոնք գիտական արշաւանքներէ զատ, տպագրութեան համար պատրաստած են կարգ մը լուրջ աշխատութիւններ: Կարապետեան ըսաւ նաեւ որ ուսումնարանը լրջօրէն զբաղած է Հայաստանի արծաթակապարի հանքերուն ուսումնասիրութեամբ, Հայաստանի հողագիտական հարցերուն մասին աշխատութիւններ պատրաստած: Շուտով երկրաբանական ուսումնարանին կողմէ չորս գիտական արշաւախումբեր պիտի ղրկուին գաւառները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ

»»»o«««

Աքշամ կը գրէ (16 յուլիս). — Մեր «Ճումհուրիէթ» պաշտօնակիցը, Պուլկարիոյ մէջ լոյս տեսած երկէ մը թարգմանաբար տուաւ մեզի գրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները եւ որ իրապէս տարօրինակ հոգեվիճակ մը երեւան կը բերէ: Այդ գիրքը գրած է պուլկար – եւկոսլաւ միութեան քարտուղարը, որ իր ուսումը առած է Գերմանիոյ մէջ: Ուրեմն, ան մէկն է Պուլկարիոյ մտաւորականներէն: Այդ պատճառաւ ալ կը յուսայինք որ հոն կը գտնենք դատողութիւններ եւ խորհրդածութիւններ, փոխանակ այն անհամ, անտրամաբան եւ ամբոխավարական աղաղակներուն, որոնց հանդիպելու վարժուած ենք պուլկար թերթերու մէջ: Հակառակ ատոր, սակայն, տարօրինակ է որ մենք հոն հանդիպեցանք այն յարձակումներուն եւ օտար խօսքերուն, որոնց վարժուած ենք: Նախ նկատեցինք «աչքը բաց գողը տան տէրը կը ճնշէ»ի հոգեբանութեան: Հեղինակը կ'ըսէ թէ թուրք թերթերը Պուլկարիոյ դէմ հրատարակութիւններ կ'ընեն եւ հանրային կարծիքը կը գրգռեն, ինչ որ անըմբռնելի է իրեն համար: Թուրք թերթերը իրենց բերանը կը բանան միայն այն ատեն երբ կը տեսնեն անհաշտելի կայծեր՝ իրենց դրացիներուն աչքերուն մէջ, որոնք ուղղուած են Թրքական հողերուն: Զարիքը կուգայ Պուլկարիայէն. կը ծնի Պուլկարիոյ անուցած յարձակումի եւ դրաւումի տրամադրութենէն: Մենք պատրաստ ենք ներկայանալու քննիչ մարմնի մը առջեւ որ պիտի քննէ թուրքեւպուլկար թերթերու գրածները: Եթէ գրգռումը եւ յարձակումը մեր կողմէ է ծայր տուած ու դեռ կը շարունակենք, պատրաստ ենք հատուցում ընելու եւ խոստանալու որ պիտի չշարունակենք նոյն բանը: Ըստ մեզի թուրք թերթերը ստիպուած կ'ըլլան թուրք հայրենիքի հողերը պաշտպանելու: Վերջին յարձակումը ատոր ապացոյցն է: Եթէ պուլկար հեղինակը ըսէր որ Պուլկարները որ եւ է գրաւումի ցանկութիւն չեն սնուցաներ թրքական հողերու մասին եւ հետեւաբար թուրք թերթերը զուր տեղը պաշտպանութեան փորձեր կ'ընեն, ճշմարտութեան հակառակ բան մը ըսած կ'ըլլար, բայց ցոյց տուած կ'ըլլար մեկին տրամաբանութեան մը ջնարակը: Արդ, հեղինակը չի ծածկեր Թրակիոյ մասին Պուլկարներուն սնուցած յոյսերը, ընդհակառակն, զանոնք տրամաբանական եւ իրաւացի կը գտնէ: Իսկ յետոյ կը զանգատի որ թուրք մամուլը կը փոխադարձէ: Իրրեւ թէ մենք Թրակիան անպատճառ ենք վերածեր: Իսկ անոնք՝ թրքական հողերը դրախտ ըրեր են: Ոչ միայն մենք, այլ եւ աշխարհ գիտէ, սակայն թէ դրախտ կոչուած այդ հողերուն վրայ պուլկար գիւղացին ինչ թշուառութեան եւ տագնապի է մատնուած: Եթէ ճիշդ ալ ըլլայ ըսածը, մի՞թէ ատիկա պատճառ մըն է, որ մենք մեր Թրակիան Պուլկարիոյ թողունք: Եթէ Թրակիան աւերակի է վերածուած, արդեօք ատոր մէջ պուլկարական գրաւումը պատասխանատուութիւն մը չունի՞: Թուրքիա, որ զբաղած է երկրին ներքին վերքերը մէկ առ մէկ դարմանելու, այսօր ձեռք զարկած է նաեւ Թրակիոյ խնդրին: Քանի մը տարի յետոյ մենք Պուլկարներուն ցոյց պիտի տանք թէ ինչպէս է որ երկրամաս մը դրախտի կը վերածուի: Անմիտ բան է երեւակայել թէ կը գտնուի թուրք մը որ յիմարօրէն Պուլկարներուն յանձնէ իր երկրին մէկ մասը: Թուրքը գիտէ իր հայրենիքը պաշտպանել եւ այդ բանը աբար աշխարհի ցոյց տուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Յուլիս. — Ինչպէս որ մամուլի միջոցաւ յայտարարուած է արդէն, Յանձնախումբս Պուշ տիւ Ռոնի նահանգային ժողովին տեղեկագիր մը ներկայացուցած էր, որուն մէջ գործազուրկներու խիստ տագնապալից կացութիւնը պարզուելէ վերջ կը խնդրուէր վերահաստատել հայ գործազուրկներու սովորական նպաստը:

Նահանգային ժողովը իր մայիսի նստաշրջանին նկատի առած է Յանձնախումբիս տեղեկագիրը եւ շնորհիւ բարեացակամ միջամտութիւններու, ամսական 10.000 ֆրանքի նպաստը բարձրացուցած է 30.000 ֆրանքի եւ իրեն վերապահած է յառաջիկայ հոկտեմբերի նստաշրջանին կրկին նկատողութեան առնել հայ գործազուրկներու կացութիւնը:

Այս առթիւ նահանգային ժողովը որոշած ըլլալով հայկական միութիւններէ կազմել բաշխման յանձնաժողով մը, պաշտօն տուած էր Պ. նահանգապետին որպէսզի գործադրէ այս որոշումը:

Սոյն յանձնաժողովը արդէն կազմուած է 12 անդամներէ, որոնց երեքը կը ներկայացնեն գործազուրկներու կազմակերպութիւններ, չորսը ազգային յարանուանութիւններ, երկուքը գաղթականաց օֆիսներ, եւ երեքը բարեգործական զանազան կազմակերպութիւններ:

Այս նորընտիր Յանձնաժողովը, որ ամբողջացուցիչ մասը կը կազմէ Յանձնախումբին, պաշտօն ունի մասնակցելու նպաստներու բաշխումի տնօրինութեան:

Նահանգային ժողովը, ըստ առաջնոյն 30.000 ֆրանքի ամսական վճարումը պիտի կատարէ մեր յանձնախումբին, որ ինչպէս անցեալին, այսուհետեւ ալ պիտի կատարէ նպաստներու բաշխումը:

Նպաստի խնդրանքները պէտք է գրաւոր կատարուին Յանձնախումբի նախագահ Պ. Յովիկեանի անուան եւ հասցէին, 7A, Rue de la Darse, Marseille եւ ձգուին իր նամակատուփին մէջ:

Նահանգային ժողովը նպաստընկալներու լրացնելիք պայմաններու մէջ փոփոխութիւն չէ մտցուցած, որով նպաստէն կարենալ օգտուելու համար պէտք է.—

1. 1934 հոկտ.ի մէջ եւ անկէ առաջ արձանագրուած ըլլալ իբրեւ գործազուրկ:

2. Ունենալ գոնէ մէկ զաւակ որ ծնած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ:

3. Ունենալ հայ գաղթականի համգամանքը:

4. Ապրուստի միջոցներէ բացարձակապէս զուրկ ըլլալ:

Վճարումները պիտի ըլլան չէքերով որոնք մասնաւոր պաշտօնէի միջոցաւ պիտի յանձնուին ուղղակի նպաստընկալին:

Բերանացի եւ անձնապէս եղած դիմումներուն հետեւանք չի տրուիր:

(Կնիք)

Յ.Գ.— Այն նպաստընկալները որոնք աշխատիլ սկսած են, պարտին անմիջապէս տեղեկացնել Յանձնախումբիս, հակառակ պարագային ընդմիշտ կը զրկուին նպաստի իրաւունքէ:

ԶԱՒԱԿՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

—●—

ՌՕՄԱՆ, 21 Յուլիս. — Այսօր տեղի ունեցաւ Սահակ Մեսրոպ դպրոցի դաշտահանդէսը: Հակառակ օդին անյարմարութեան, առտուն կանուխէն հոգաբարձութեան վարձած կառքը խումբ խումբ դէպի դաշտավայր կը փոխադրէր ծնողները:

Կէսօրէ վերջը ժամը 3ին նախագահին քանի մը խօսքերէն յետոյ, հանդէսը բացուեցաւ «Ով մեծասքանչ»ով: Յաջորդաբար երգեցին եւ արտասանեցին փոքրիկները, իրենց մանկական լեզուով: Տեղի ունեցան երկու խմբերգներ եւս «Հասօր երգը» եւ «Օդդ սիրուն ջուրդ սիրուն»: Յիշատակութեան արժանի են Զ. Ճիզմէճեանի «Յաղթանակի գիշերն է», փոքրիկն Գինոսեանի «Երբոր ես մեծնամ» եւ Ա. Թորոսեանի «Էյ ջան հայրենիք» արտասանութիւնները եւ երկու փոքրիկ օրիորդներու՝ Գրիգորեանի եւ Թաշճեանի «Թշնամական գոռ վաշտերը»: Ժողովուրդը պահանջին վրայ ներկաներէն մէկը հաւաքոյթը շնորհեց արտասանելով «Աբիսողոմ աղայի երազը»:

Հանդէսին առաջին մասը լրացած ըլլալով տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որմէ գոյացաւ 300 ֆրանքէ աւելի գումար մը: Երկրորդ մասը սկսաւ Յ. Քեփենեկեանի Ս. Մեսրոպին ուղղուած «Ողջոյն»ով: Բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը Յ. Մանուկեանի եւ Յ. Քեփենեկեանի կողմէ: Երկուքն ալ շատ յաջող էին, առաջինը ծառայի, իսկ երկրորդը տիրոջ դերին մէջ: Դարձեալ սկսաւ երգերու եւ արտասանութիւններու շարքը: Ցեաւոյ բաժնուեցան վկայագիրները: Դպրոցի երկու յառաջադէմ աշակերտներն եղած են Յ. Քեփենեկեան եւ Ռուբէն Գույումճեան: Երեկոյեան ուշ ատեն բոլորը վերադարձան տուն, գոհ ըլլալու ուրախութեամբ:

Գրիստամ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—●—

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք., որ մէկ ամիսէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուէր, իր գործը վերջացուցած ըլլալով անցած է Մանչէսթըր:

Նուիրակը Լոնտոնի մէջ կազմած է հանգանակիչ յանձնաժողով մը, որուն անդամներն են Պ.Պ. Յ. Շահինեան, Իզմիրլեան, Տոքթ. Իւթիւճեան, Տիկիններ Ճըրճըրեան եւ Ամասեան եւ Օր. Կիւմիւշճեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՅԺԸ...

—●—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Յունիս 24ին Ցեղակրօն Ուխտերը աւարտած են աշխատանքները իրենց 2րդ Պատգ. ժողովին, գումարուած Պոսթըն, «Հայրենիք»ի սրահներուն մէջ:

Յունիս 26ին, նոյն սրահներու մէջ, մասնակցութեամբ 110 պատգամաւորներու, տեղի ունեցած է Հ. Կ. Խաչի 15րդ Պատգ. ժողովի հանդիսաւոր բացումը:

Նոյն սրահներու մէջ, յունիս 29ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի 42րդ Պատգ. ժողովի բացումը, խուռներամ բազմութեան ներկայութեան:

Մեր տրամադրութեան տակ տակաւին չունինք լրիւ տեղեկութիւնները այս երեք ծաւալուն կազմակերպութեանց վերին ատեաններու կատարած աշխատանքներու մասին. եւ այս ըմբռնումով վաղաժամ է թերեւս այն խմբագրականը, զոր կ'ուզենք գրել. բայց միայն այսքանը. առկէ անկախ երեք կազմակերպութիւններն ալ արժանի են Հայրենատենչ Հայորդիներուն խորունկ ուշադրութեան, անվերապահ հիացումին եւ ջերմ գուրգուրանքին:

Մեզ կը յուզէ ամէնէն առաջ ինքը երեւոյթը: Ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ իրարու կը յաջորդեն Պատգ. ժողովները երեք մեծազդեցիկ եւ կենդանի կազմակերպութեանց որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր սեփական տեղը եւ իր յատուկ դերն ունի մեր կեանքի մէջ:

Մինչեւ 1933ը երկուք էին այս կազմակերպութիւնները. հայութեան թշնամիները ողի ի բուին մաքառեցան յատկապէս 1933էն ասդին, անոնց գոյութեան վերջ տալու համար. ցեղը պատասխանեց այդ զազիր արշաւին՝ երկուքը բարձրացնելով երեքի: Ոչ միայն իբրեւ քանակ, այլ եւ իբրեւ որակ: Երիտասարդ սերունդը հազարներով խուժեց դէպի ցեղակրօն ուխտերը. շարան առ շարան նոր մշակներով ստուարացան Կ. Խաչերը, ու զուգահեռաբար բազմացաւ քանակով ու ծաւալեցաւ հմայքով գաղափարական առաջնորդ ու վարիչ-րազմուհը այս հայրենանուէր կազմակերպութեանց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Մեզմէ չքաւոր կազմակերպութիւն չկայ, որովհետեւ հազարներ չկան մեր դրպանը. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ հարուստը, որովհետեւ մեր փողերանոցը մեր հոգիին մէջ է՝ ուրկէ կը յորդի մեր զոհողութեանց աղբիւրը,— ապացոյց ամսուան մը մէջ ինը արդարներու դատին տրամադրուած աւելի քան 80,000 տոլարը:

Մեզմէ աւելի անյենակ կազմակերպութիւն չկայ, որովհետեւ բուռ մը հող չկայ մեր ոտքերուն տակ. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ աւելի ամուրը, որովհետեւ մեր կռուանը — մեր հաւատքն է, աշխարհի ամրոցներուն մէջ ամէնէն անխորտակելին:

Ու չկայ նաեւ մեզմէ աւելի հալածուածը, որովհետեւ «հարազատ»ն իսկ թրքահոգի դաժանութեամբ կ'առէ մեզ. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ աւելի պաշտուածը, որովհետեւ ընտիրները մեր գահը կերտեցին հայութեան սրտին մէջ եւ կերտեցին ծովարիւն թափելով:

Երեք յաջորդական Պատգ. ժողովները — Ցեղակրօն Ուխտերու, Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան — կը խորհրդաւորեն կենսունակութիւնը այն գաղափարին եւ մեծութիւնը այն ուժին, որ կը մարմնաւորէ իր մէջ Հայ Դատի միակ հաւատաւոր պահակը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Միայն Ամերիկայի մէջ թիւը այն անձնազոհներու, որոնք խմբուած են մեր յիշատակած երեք կազմակերպութեանց շուրջ, կը հաշուուի հազարներով,— հազարներո՛վ՝ Ցեղակրօն Ուխտերու մէջ, հազարներո՛վ՝ Հ. Կ. Խաչի մէջ, եւ հազարներով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ»:

ՃԻ՞ՇԴ Է ՈՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԷՋ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ ՄԸ ԽՈՇՏԱՆԳԱԾ ԵՒ ԲԱՆՏԱՐԿԱԾ ԵՆ, ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, ստիպողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար:

Զկրցանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ ոմանց հասցէները: Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր:

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան:

Ջերմագին կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձուելու պայմանով:

Տարեգիրքի գինն է 20 ե.գ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե.գ. լաւագոյն թուղթի վրայ: Այժմէն կ'ընդունինք ապսպրանքներ կանխիկ վճարումով:

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Իսկ դրամական առաքումներ կատարել Բժ. Հ. Օհանջանեանի անուան, նոյն հասցէով:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»»..«««

Դրսէն բնաւ եկեղեցու նման չէր այն, քառակուսի մի շէնք էր, տափակ կտուրով. կողքին մի փոքրիկ փայտաշէն զանգակատուն: Ներսը՝ խարխուլ մի վերնատուն, փայտէ սիւներ, տախտակէ յատակ: Այդ բոլորէն բացի, անտանելի էր իր ճանապարհը, սանդղամատերով մանուածապատ մի նեղ զառիվեր: Ձմեռը մանաւանդ, երբ սառ էր կապում, անտանելի էր դառնում երթեւեկը: Դրացիները մոխիր էին թափում՝ ոտք բռնելու համար, բայց այդ էլ քիչ էր վտանգի համար: Մեռելներն անգամ քաշելիք ունէին այդ ճամբու ձեռքէն: Շատ անգամ դագաղակիրները սայթաքում էին ու դագաղը շուռ տալիս:

Շատ անգամ անանցանելի էր դառնում այդ ճանապարհը, կար նաեւ մի այլ բանուկ ճամբայ, որ բաւական հեռու էր: Ստիպուած դիմում էին այդ յոգնութեանը, բայց չէին հրաժարում մեծ ժամէն. չէ՞ որ Աստուածածինն էր այնտեղ, մէկ էլ Տէր Մինասը: Մեծ ժամի աւագ քահանան էր Տէր Մինասը: Բարձրահասակ, յաղթանդամ, փառայեղ սպիտակ մօրուքով մի ծերունի էր նա, իր կեցուածքն ուղիղ էր, իր քայլուածքն արագ ու հաստատ, իր շարժումները կտրուկ ու ուժական, իր ձայնը՝ թաւ ու ներգործող, իր հայեացքը՝ ձգող ու հնազանդեցնող:

Հնադարեան մի առաքեալ էր նա՝ սիրուած ու յարգուած բոլորէն:

Երբ նա էր պատարագիչ՝ եկեղեցին ծայրէ ծայր լիքն էր լինում, չէ՞ որ պատարագին պիտի յաջորդէր քարոզը նրա:

Առաւօտեայ ժամերգութիւնը, որ շատ կանուխ էր սկսւում, եւ տեւում էր մինչեւ ժամը եօթը, քիչ ժողովուրդ էր ունենում, աւելի ծերեր ու պառաւներ էին լինում ժամաւորները: Եկեղեցում նստարաններ չկային, նստելը սովորութիւն չէր, աղօթելու համար միայն չոքում էին յատակին, վերնատունը միայն գործեր ու օթոցներ կային կիներին համար:

Վարը, դասէն աջ՝ կանգնում էին տղամարդերը, իսկ ձախում՝ կիները:

Ջանան հօրքուրն ունէր իր յատուկ տեղը առաջին շարքում, կենտրոնի սիւներէն մէկի մօտ, ես էլ կանգնում էի մօտը, շատ անգամ փէշը բռնած:

Առաւօտեան ժամերգութիւնը ձանձրալի էր ինձ համար, տեսնելու շատ քիչ բան կար, իսկ լսածս բան չէի հասկանում: Հետաքրքրական էր մի–այն «Հրաժարիմք ի սատանայէ»նը: Բաւական էր սատանայ անունը, որ երեւակայութիւնս ինձ տանէր սատանաների, դեւերի ու չարքերի աշխարհը:

Մէկ էլ սիրում էի աշխարհի չորս կողմերի օրհնութիւնը.

— Արեւելեան կողմն աշխարհի ... Արեւմտեան կողմն աշխարհի ... Հարաւային կողմն աշխարհի ... Հիւսիսային կողմն աշխարհի...

Դառնում էին քահանաներն ու դպիրները, շարժւում էին բուրվառները, խաչը խաչակնքում էր օդը, ու այդ բոլորին ընկերանում էր ինձ սիրելի շարական–երգը:

Այդ արարողութեան ժամանակ՝ Ջանան հօրքուրի դէմքն առնում էր մի արտակարգ արտայայտութիւն: Նա որ ամբողջ ժամերգութիւնը մրմռում էր մեղմաձայն, այդտեղ բարձրացնում էր ձայնը եւ օրօրում գլուխը:

Ցետո՛յ, շատ յետոյ պիտի հասկանայի թէ մի Հայի ի՛նչ ապրումներ կարող էր տալ աշխարհի չորս կողմերի յիշատակութիւնը, օրհնութիւնը:

Սփի՛ւռքը հայութեան ...

— Արեւելեան կողմն աշխարհի՛, արեւմտեան կողմն աշխարհի, հարաւային կողմն աշխարհի, հիւսիսային կողմն աշխարհի ...

Վերջանում էր ժամերգութիւնը:

Պատարագն սկսւում էր ժամը տասնին. շատ ժամանակ կար մինչ այդ: Տուն չէինք դառնում, հեռու էր մեր տունը:

Ջանան հօրքուրը այցելում էր իր յաճախորդներին, ես էլ հետը:

Հիւրասիրութիւն, խօսակցութիւն, պատմութիւններ ...

— Ջանան հօրքուր, Աստուած սիրես, պատմէ տեսնենք ճկոյթ մատդ ինչո՞ւ չի շարժւում: Նա միշտ հրաժարւում էր ճկոյթի պատմութենէն: Ես իր բերնէն չէի լսած երբեք, բայց գիտէի, լսել էի ուրիշներէն:

Ասում էին թէ երկրում մի օր արտէն դառնալիս, նա հանդիպում է մի Քիւրտի, որն ուզում է համբուրել Ջանան հօրքուրին:

Ջանան հօրքուրը կռւում է իր պատիւը պաշտպանելու համար: Զրի կուժը փշրւում է Քիւրտի գլխին, Քիւրտը ցաւէն այնպէս է խածում Ջանան հօրքուրի ճկոյթ մատը, որը դատապարտւում է ընդմիշտ անշարժ մնալու:

Իսկապէս, նրա ձախ ձեռքի ճկոյթը մի քիչ կծկուած էր ու անշարժ:

— Ջանան հօրքուր, չլինի թէ այն ժամանակ մի գէշ բան պատահեց եւ այդ մանչերդ ...

— Վա՛յ, կուրանամ ես, ի՞նչ էք ասում, եթէ մի բան եղած լինէր դանակ կար մօտս, կը խրէի սիրտս ու կը մաքրէի պատիւս: Շունը ցաւէն գետին ինկաւ, գլուխը պատռած էր, ես թողի փախայ: Չէ, իմ Լորիս – Մելիքովն ու Լազարովը Հայ են, հայդուկի զաւակ:

— Ջանան հօրքուր, ինչո՞ւ տղաներիդ այդ անուններով ես կանչում:

— Իրենց մկրտութեան անունն է, հապա ի՞նչպէս կանչեմ:

— Իսկ ինչո՞ւ այդ անուններով ես մկրտել:

— Ինչո՞ւ դու քուկինդ Վարդան ես մկրտել. միւսը Արամ, Տիգրան, Հայկ: Լորիս–Մելիքովն ու Լազարովն էլ Հայեր էին, Հայի պատուականը: Ու կը սկսէր Լորիս – Մելիքովի պատմութիւնը.

— «Նրանք խօսք մէկ արած, կ'երթան կը մտնեն ռուսի ծառայութեան, որ ռուսի զօրքով, ռուսի ուժով Հայաստանն ազատեն: Հայերին էլ հրաման կ'անեն, որ Ռուսին օգնեն:

Հայաստանի մէկ մասը կ'ազատեն Պարսիկէն ու Թուրքէն, կը հասնին Կարս, կը հասնին Կարի՛ն: Ռուսերը կը տեսնեն որ Լորիս – Մելիքով շատ առաջ կ'երթայ, Հայաստանի թագաւորութիւն կ'ուզէ, կը վախնան:

Հայաստան շատ սիրուն երկիր է, դաշտ ու հովիտ, լեռ ու անտառ, ձոր ու ծմակ, հազար բարիքով, հազար ակերով լեցուն, իսկ Ռուսի երկիր ցուրտ ու ձմեռ, արջ ու գէլ. ժողովուրդը ցրտէն թմրած, օղիի սիրահար, ծոյլ, անբան: Հայ ժողովուրդը աշխատաւէ՛ր, շինո՛ղ, իմաստո՛ւն:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(4)

Թրքական լրտեսութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Ֆիլիպէի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Կէորկի Փէնչեւ Քոթինով եւ Վահէտտին Ճէվտէթով: Այս վերջինը Թուրք համայնքին նախկին նախագահն է: Ոստիկանութիւնը ստուգած է որ անոնք որոշ ատենէ ի վեր ի նպաստ Թուրքիոյ լրտեսութիւն կ'ընէին, քարտէսներ ու տեղեկութիւններ տալով: Վահէտտին նիւթական լայն միջոցներ ունէր իր տրամադրութեան տակ ու ճոխ դրասենեակ մը: Ձերբակալուածները դատի տրուած են:

325 սնտուկ զէնքը աւազի կը վերածուի...

«Մաթէն» երկար մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ խորհրդաւոր գործի մը մասին, որ տեղի ունեցած է Ֆրանսայի մէջ: Իր պատմութեան համաձայն, 325 սնտուկներ, որոնց մէջ տեղաւորուած էին 25,000 քիլօ զէնք եւ ռազմանիւթ, օտար երկրի մը համար, անհետացեր են Հավրի նաւահանգիստին մէջ: Ահաւասիկ Հավրի քաղաքապետին պատմութիւնը՝ այդ դէպքի մասին.

— Չորս հինգ ամիս առաջ, զէնքի եւ ռազմանիւթի գործարան մը, որ կը գտնուի Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, կարեւոր ապսպրանք մը կը ստանար Պուէնոս Այրէսի համար (Արժանթին): Ապսպրանքը, որուն մէջ կը գտնուէին գնդացիրներ, հրացաններ, վառօդ, ձեռնառումբ եւ փամփուշտ, 325 սնտուկի բաժնուեցաւ: Ծանրութիւնն էր 25,000 քիլօ, իսկ արժէքը կը կազմէր շատ կարեւոր գումար մը: Բեռը նանթ փոխադրուեցաւ շոգեկառքով, նաւ դրուելու համար, բայց կարգ մը դժուարութիւններ ծագած ըլլալով, առաքիչը հարկադրուեցաւ զանոնք ուղղել դէպի Ռուան, ուր երկու փոխադրանաւեր կը սպասէին: Երկու նաւերը Հավրի բացերէն կ'անցնէին, երբ Արժանթինի կառավարութիւնը խնդրեց Ֆրանսական կառավարութենէն՝ թոյլ չտալ առաքումը: Բայց շատ ուշ էր միջամտելու համար: Երկու նաւերը ճամբան շարունակեցին առանց շեղելու: Բայց երբ իրենց տեղը հասան, մաքսային վարչութիւնը արգելքի տակ առաւ բեռը, նաւահանգիստին ապահովութեան համար: Քանի մը շաբաթ վերջը, սնտուկները նորէն շոգենաւ դրուեցան, Ֆրանսա փոխադրուելու համար: Երբ Հավռ հասան, սնտուկները ցամաք հանուելով տեղաւորուեցան մթերանոցներու մէջ, ինչպէս ուրիշ ապրանքներ: Այդ միջոցին էր որ ստուգիչ մը կարգ մը կասկածելի կէտեր գտնելով բեռնագիրներուն մէջ, բանալ տուաւ սնտուկները եւ ի՞նչ գտնէ,— մէկ մասը լեցուած էր աւազով, միւսը՝ սալաքարերով ... Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ձեռնհաս իշխանութեան, որ քննութեան ձեռնարկեց, պարզելու համար գաղտնիքը: Աւազներն եւ քարերը ճիշդ Փարիզի մէջ գործածուած տեսակներէն են, այնպէս որ կասկած չկայ թէ խարդախութիւնը կատարուեր է Ֆրանսայի մէջ: Բայց ո՞վ է օգտուած, այսինքն՝ ո՞ւր գացած են զէնքերն ու ռազմանիւթերը...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ նոր միջոցներ կը խորհի կառավարութիւնը: Մինչ այս մինչ այն, Փարիզի կարգ մը թաղամասերուն մէջ առեւտրականները ինքնաբերաբար զեղչեր կը ծանուցանեն հարիւրին 10 համեմատութեամբ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 9րդ վիճակահանութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ օգոստոս 27ին: Կը հաստատուի թէ այս անգամ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի «Նոռմանտի» շոգենաւին մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹՐԱՎԷԼԼԸՐՍ» ԴՐԱՄԱՏԱՆ տնօրէնը, Քօլս Նէյտէքէր, որ դրասենեակները փակելով անհետացած էր, ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: Կը սպասուի նաեւ իր երկու եղբայրներուն ձերբակալութեան: Ընդհ. դատախազը առջի օր խուզարկութիւն մը կատարել տուաւ դրամատան մէջ, ուր գտնուեցաւ 200,000 փրանքի գումար մը: Բացը 25 միլիոն փրանք է: Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ իրեն յանձնել երեք փախստական եղբայրները:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ծննդեան 44ամեակը տօնուեցաւ յուլիս 23ին: Այս առթիւ սարքուած ընդունելութեան միջոցին մասնաւոր ցոյցեր եղան ի պատիւ ամերիկեան դեսպանին: Իտալական դեսպանը մերժեց իրեն ուղղուած հրաւէրը, նկատելով որ դեռ պատասխանած չեն իր բողոքին՝ ընդդէմ կայսեր ճառին կարգ մը նախադասութեանց:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՉ ՄԸ Նազիլլիի շրջանէն փոխադրուեցաւ Իզմիրի հիւանդանոցը, իբրեւ արտակարգ երեւոյթ: Տղեկը արդէն պեխեր ունի եւ քսան տարեկան երիտասարդի մը ֆիզիքական յատկութիւնները կը ցուցնէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ հասած է 200,000 անգլ. ոսկիի եւ կը շարունակուի նոյն եռանդով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ընտրուեցաւ Յորդանանի մետրապոլիտը, Տիմոթէոս արքեպիսկոպոս: Դժգոհները կը բանակցին իրենց ընտրութիւնը արժեցնելու համար: Եթէ չյաջողին, մինչեւ 30 օր դիմում պիտի կատարեն, ընկերութիւնը չեղեալ հռչակելու համար, առարկելով թէ աշխարհականները չեն մասնակցած:

ԵՐԿՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, «Ռօտնա Զաշիթա» եւ «Ազգային լեգէոններ», որոնք լուծուած էին 1934ին, արտօնուեցան գործելու: Առաջինը 7000 անդամ ունի, իսկ երկրորդը՝ 30,000: Կը կարծուի թէ երկու ընկերակցութիւնները այսուհետեւ կորիզը պիտի կազմեն ապագայ պետական կուսակցութեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Խրուաթիոյ մէջ, ծանօթ գործիչ Տոքթ. Մաչէքի ծննդեան տարեդարձին առթիւ: Առջի օր երեք Խրուաթներ վիրաւորուեցան Զագրէպի մէջ, սերպիական զարդանիշեր դրած ըլլալով: Ուրիշ 25 հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան, եւ մէկը մեռաւ:

852 ԿԻՆԵՐ ԽԱԲԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ռուս Տօն Ժուան մը, Փեթր Մաչքի: Այս մարդը երբեմն տնօրէն էր Մոսկուայի «Ինտուրիստ»ի (ճամբորդական) վարչութեան մէջ, եւ միշտ միեւնոյն երգը կ'երգէր իբրեւ սիրային արտայայտութիւն՝ իր ձեռքին տակ աշխատող կիներուն եւ աղջիկներուն.— «Ամուսկանդ պիտի աւելցնեմ: Իմ անձնական քարտուղար պիտի ըլլաս, տարփուհիս, կի՞նս»... Եւ ճիշդ 852 մանկամարդուհիներ լսեցին, հաւատացին ու խաբուեցան: Բոլորին հասցէները գտնուեցան իր տանը մէջ: Դատավարութեան ատեն հաստատուեցաւ թէ անոնք որ տեղի կուտային, պաշտօնի եւ թոշակի բարձրացում կը ստանային ի վնաս կառավարութեան, իսկ ընդդիմացողները կ'արձակուէին:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère, (Քաշան): Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՊՈՄՈՆԻ Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, Դրօշակի Տան մէջ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ.
եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
28 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն
ընկեր ԼԵՒՈՆ ԽՕԹԵՂԲԱՅՐԵԱՆի ագարակին մէջ
կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ մը «ՎԱՀԱՆ - ԽՈՐԷՆ»ի Թատերախումբին կողմէ:

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ: Մուտքը՝ 2 ֆրանք:

Հանդիսավայրը երթալու համար. Պուլվար Կարիպալթիէն առնել թիւ 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9
ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ օդասուն պարտէզին մէջ

Գեղարուեստական բաժին.— եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ Սասունցի Ե Ր Օի. Պաղ եւ առատ ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Թօռլիւմները կը մեկնին փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշտ 8-9 10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-2: իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը, իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԱԼԻՔԵԱՆԻ, որոնք հագուստեղէններ նուիրեցին մասնաճիւղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globeի սրահին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդացի մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական զեկոյցը:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԾԱԽՈՒ Է

Զափազանց աժան գինով, «Յառաջ»ի ծաւալով օրաթերթ մը հանելու չափ ճոխ գիր ունեցող տպարան մը (առանց մեքենայի):

Դիմել թերթի վարչութեան միջոցաւ՝ Հ. Ակոնայեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յուլիս.— Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս պարտք կը համարի հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու Պ. Յ. Պալաքեանի (Աւստրալիա) որ ղրկած է իր ազնիւ քրոջ՝ Տիկին Ռ. Ն. Անտրէասեանի (Փարիզ) միջոցաւ, ազգ. առաջնորդարանիս 25 անգլ. ոսկի, փոխան ծաղկեպսակի, իր ողբացեալ եղբօր եւ թեմիս բոլորանուէր առաջնորդին ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի մահուան առթիւ: Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած ենք Տիկին Ե. Պէնլեանէ (Լոնտոն) 15 անգլ. ոսկի եւ ազնիւ Տօքթ. Ա. Անտրէասեանէ 1000 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, նոյն առթիւ:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Վալանսի երկսեռ Հարազատ մասնաճիւղս իր սրտագին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Պ. Արմենակ Խանձեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր, ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԽԱՆՋԵԱՆի

զաւնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԽՆՋՈՅՔ - ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Խանասորի Արշաւանքին առթիւ, կազմակերպուած Փօն տ'Օպնայի Կորեն ենթակոմիտէի կողմէ, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ:

Այս Կիրակի (28 յուլիս) ժամը 12էն սկսեալ:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց ընտանիքով:

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ եւ Գ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Երգ, նուագ եւ հանդէսէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Մէօտօնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նախագահէ՝ երգիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր Տարօնի տարազով:

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին: Պաղ խմիչներ եւ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէոի տ'Իսիին մօտ գտնուող մասնաւոր թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert:

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի Տարեկան Դաշտապարահանդէսը

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 18ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով դիմել՝ 29bis. rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով:

Դիմել՝ տեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier, Paris (9).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ էրզրումի Գարահասան գիւղացի եղբայրս՝ Աղէկ Տէրտէրեան (գիւղին մէջ կը կոչուէր Եղեայ), հօր անունը՝ Գալուստ: 1912ին կը գտնուէր Պոլիս:

Կը փնտռեմ նաեւ հօրաքոյրս՝ Թուչիկ Տէրտէրեան, աղջիկը՝ Մարիցայ, տղան՝ Լուդվիկ: Իմացնել իր եղբօր՝ Կարապետ Տէրտէրեանի՝

Chez Mr. Martel à Chespuzac, par Landes (Haute Loire) France:

Կը խնդրուի Եգիպտահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

ԽԱԶԱՓԱՌԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ցեռոյ, Թէեւ ինձանից գաղտնի, նրանք աշխատում էին, որ դու ազատուած լինես քո դատապարտութիւնից, եւ մեզ բախտաւորացնեն ամուսնական կեանքով: Այդ մասին ինձ հետ չէին խօսում, բայց ես նրանց ակնարկութիւններից եւ առանձին խօսակցութիւններից շատ բան էի հասկանում:

— Ի՞նչ միջոցներով էին աշխատում, հարցրի ես անհամբերութեամբ:— Արդեօք յոյս կա՞յ... կարելի՞ է... եւ բազմաթիւ հարցերով չփոթեցրի Նէնէին:

Կարծես, նա վախենում էր, որ միանգամից հաղորդած ուրախալի տեղեկութիւնը կարող էր վատ ազդել իմ առողջութեան վրայ եւ, երեւի այդ մտքով բաւական հեռուից սկսեց իր պատասխանը:

— Դու պէտք է գիտենաս.— ասաց նա,— որ բժշկապետը աղքատ եւ շատ աղքատ ծնողների որդի է եղել, ժողովրդի սոոր դասակարգից: Նրա հայրը փողոցներում կօշկաներկ վաճառող է եղել, իսկ մայրը՝ մի լուացարար կին: Բայց տիկինը բարձր շրջաններից է, Ս. Պետերբուրգում նշանաւոր ազգականներ ու բարեկամներ ունի, որոնք նոյնպէս նշանաւոր պաշտօններ են վարում: Բժշկապետը, որպէս աղքատ ուսանող, նրա հօր տանը մասնաւոր դասեր էր տալիս: Այնտեղից սկսուեց նրանց ծանօթութիւնը, որը յետոյ սիրոյ փոխուեցաւ: Օրիորդի ծնողները, ի հարկէ, հակառակեցին նրա ամուսնանալուն մի բժիշկի հետ, որ թէ իր դիրքով եւ թէ իր ծագումով չէր համապատասխանում նրանց կոչմանը, որ հակառակ ծնողների կամքի, թողեց հայրենական տունը, եւ սկսեց սիրած երիտասարդի հետ ապօրինի ամուսնութեամբ ապրել: Այնուհետեւ ծնողները բոլորովին մերժեցին նրան, եւ միշտ անհաշտ մնացին նրա հետ: Բայց տիկինը ունէր մի ազգական, որ ծառայում էր մինիստրութեան մէջ: Այդ բարձր աստիճանաւորը սաստիկ սիրում էր տիկնոջը եւ գնահատում էր նրա արժանաւորութիւնները:

Նա մինչեւ անգամ մեղադրում էր տիկնոջ ծնողներին, որ այնպէս անգթաբար վարուեցան նրա հետ: Ահա այդ ազգականի հետ տիկինը սկսեց բանակցութիւններ անել քո ազատութեան մասին եւ կարծեմ յաջողուած է....:

— Այդ դու ո՞րտեղից գիտես, իմ աւետաբեր հրեշտակ,— բացականչեցի ես եւ սկսեցի անյագաբար համբուրել նրա ձեռքերը:

— Գիտեմ, մի քանի օր առաջ տիկինը ցոյց տուեց ինձ մի նամակ, որ նոր էր ստացել Ս. Պետերբուրգից, ու ասաց.— «Նէնէ, քո բախտը վճռուած է»...:

— Բարերար Աստուած, փառք լինի քո գթութեանը,— կրկին բացականչեցի ես, յետոյ դառնալով դէպի իմ պատուիչը, ասեցի նրան.— այդ բոլորը քեզ եմ պարտական, քեզ, եթէ դու չլինէիր, եթէ դու չգտնուէիր բժշկապետի ընտանիքի մէջ, ո՞վ կը դարձնէր նրանց բարի ուշադրութիւնը ինձ վրայ: Դու, միայն դու քո հրեշտակային բնաւորութեամբ գրաւեցիր է տիկնոջ սիրտը եւ նրա ամուսնու ցաւակցութիւնը դէպի մեր թշուառ վիճակը: Եթէ դու չլինէիր, ես յաւիտեան կորած էի, թէ աշխարհի եւ թէ քեզ համար... :

Այդ միջոցին դուռը բացուեցաւ եւ ծերունի սպասաւորի երկայն կերպարանքը յայտնուեցաւ շեմքի վրայ:

— Օրիորդ,— դարձաւ նա դէպի Նէնէն,— օրը լուսանում է, լաւ կը լինի, եթէ քեզ տեսնեն այստեղ:

Նէնէն վերկացաւ եւ ինձ հետ կրկին եւ կրկին համբուրուելով, հեռացաւ անելով.

— Շուտով դարձեալ կը տեսնուենք:

(Շար.)

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կազմակերպած է ճաւաքական պտոյտ մը 28ին ԿԱՐՇի անտառին մէջ, Յուլիս կիրակին:

Համակիրներ կրնան մասնակցիլ: Ժամադրութիւն եւ ճաւաքական մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ. Սէն Լազարէն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 26 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2866

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԱՒԵՐԸ «ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»ԻՆ ԴԷՄ

Հայ հասարակութիւնը չի կրնար անտարբեր վերաբերուիլ դէպի այն ճիգերը, զոր, ինչպէս յայտնի է, ՔԷնկիրեր վերջերս կ'ընէ արգիլելու համար Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Տաղի 40 Օրերը» աշխարհահռչակ վէպի իբր շարժանկար պատրաստութիւնն ու ցուցադրութիւնը:

Յատկանշական է, որ Թուրք կառավարութիւնը ոչ միայն ինքը դիւանագիտական ճնշում ի գործ կը դնէ Ուաշինկթընի վրայ, այլ եւ Ֆրանսայի օգնութեան կը դիմէ՝ իր նպատակին հասնելու համար:

Թուրքերը հարկաւ շատ լաւ գիտեն, թէ Ամերիկա ազատ ժողովրդավար երկիր մըն է եւ կառավարութիւնն անգամ չի կրնար արգիլել պատրաստութիւնն ու բեմադրութիւնը շարժանկարի մը, որ ա) բարոյական բարձր նպատակներու կը ծառայէ, բ) միանգամայն համապատասխան է պատմական ճշմարտութեան եւ գ) որեւէ կերպով չի հակասեր ամերիկեան օրէնքներուն: Այդ է պատճառը, որ ՔԷնկիրեր դիմած է անուղղակի միջոցներու, այն է՝ կը սպառնայ առեւտրական տեսակէտով վնասներ պատճառել, եթէ «Մուսա Տաղ» շարժանկարը չխափանուի:

Սակայն, Թուրքիա ինքը չափազանց պզտիկ շուկայ մը կը ներկայացնէ ամերիկեան շարժանկարներուն համար: Թուրքերու պոյքոթի սպառնալիքը չի կրնար վախցնել «Մուսա Տաղ»ը շարժանկարի վերածող ամերիկեան ընկերութիւնը, որ 2 միլիոն տոլար յատկացուցած է այդ շարժանկարը պատրաստելու համար: Այդ բանի մէջ համոզուելէ ետքն է, որ ՔԷնկիրեր պէտք է տեսած դիմել Ֆրանսայի օգնութեան, այն յոյսով թէ Ֆրանսա շատ աւելի մեծ շուկայ մը ըլլալով ամերիկեան շարժանկարներուն համար, կրնայ անհամեմատ աւելի զօրաւոր ճնշում բանեցնել եւ յաջողցնել «Մուսա Տաղ»ի խափանումը:

Յայտնի չէ տակաւին, թէ ինչ շօշափելի արդիւնք պիտի տան թրքական այս ճիգերը, որոնք անկասկած վերջացած չեն տակաւին: Որոշ է, որ Թուրքերը նորանոր փորձեր պիտի ընեն՝ իրենց նպատակին հասնելու համար:

Ինչպէս յայտնի է, քէմալական կառավարութիւնը իր արտասահմանեան փրոփականտի գլխաւոր զէնքերէն մէկն ալ դարձուցած է այն գաղափարը, թէ քէմալական Թուրքիան սուլթանական Թուրքիայէն հիմնովին տարբեր, նոր պետութիւն մըն է, եւ թէ, հետեւաբար, քէմալական Թուրքիա ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի այն աւերոր ոճիրներուն համար, զոր գործած է սուլթանական Թուրքիան: Սակայն, յատկանշական չէ՞ որ այս գաղափարը շարունակ արծարծող ՔԷնկիրեի այսօր այնքա՛ն տարապայման դիւրազգածութիւն ցոյց կուտայ սուլթանական Թուրքիոյ գործած ոճիրները ցուցադրող շարժապատկերի մը հանդէպ եւ ամէն գնով կ'աշխատի խափանել զայն:

Ակներեւ է, որ քէմալականները չեն ուզեր, որ սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրները ցուցադրուին: Ինչո՞ւ: Ա) Որովհետեւ սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրները թանձր ստուեր մը պիտի ձգեն նաեւ իրենց վրայ. բ) որովհետեւ անոնք գիտեն, թէ իրենք ալ մասնակից եղած են սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրներուն. գ) որովհետեւ իրենք ալ իրենց գործունէութեան հիմնական կէտերէն մէկն ըրած են Հայերը ջնջելու քաղաքականութիւնը. հետեւաբար, հայկական հարցի վերարծարծումը որ եւ է կերպով ձեռնտու չէ ՔԷնկիրեի:

Յայտնի է, որ Լօզանի խորհրդաժողովէն յետոյ քէմալական Թուրքիա ինքզինքը գտաւ շատ նպաստաւոր կացութեան մը մէջ: Թուրքիա փայլուն զինուորական եւ դիւանագիտական յաղթանակ մը տարած էր իրմէ շատ աւելի զօրաւոր Դաշնակիցներու հանդէպ: Մեծ պատերազմի մէջ պարտուած պետութիւններէն միակն էր, որ կրցած էր առանց զինուորական եւ քաղաքական կաշկանդումներու, առանց պատերազմական տուգանքներու ազատել իր օձիքը յաղթող պետութեանց ձեռքէն եւ նոյն իսկ անոնց թելադրել իր հաշտութեան պայմանները:

Այնուհետեւ քէմալական Թուրքիոյ արդիւնաւոր փորձերը մեծապէս բարձրացուցին իր վարկը: Յունաստանի հետ բարեկամութեան դաշինք կնքելը, Ազգերու Լիկի մէջ մտնելը եւայլն աւելի եւս նպաստեցին այդ վարկի բարձրացման: Ասոր հետ մէկտեղ, զանազան առեւտրական ձեռնարկներով, օտար մասնագէտներ հրաւիրելով ու սիրաշահելով, Թուրք փրոփականտիստներ պտտցնելով ամէն տեղ, օտար ազդեցիկ անձեր ամէն հնարաւոր միջոցներով կաշառելով՝ քէմալական Թուրքիա յաջողեցաւ ոչ միայն մոռցնել տալ թրքական ծանօթ ոճիրները, այլ եւ նպաստաւոր կարծիք մը ստեղծել իրեն հանդէպ արտասահմանի եւ նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ, որ մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անոր անմիջապէս յաջորդող տարիներուն այնքան բուռն հակա–Թուրք տրամադրութիւններու թատերաբեմ էր եղած:

Եւ ահա յանկարծ հրապարակ կուգայ Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Տաղ»ի անգլիերէն թարգմանութիւնը, որ կարճ ժամանակի մը մէջ կը տարածուի հարիւր հազարաւոր օրինակներով: Այդ գիրքը նորէն հակաթուրք տրամադրութիւններ կը հրաւիրէ, նորէն կենդանի հետաքրքրութիւն ու համակրանք առաջ կը բերէ Թուրքերուն այնքան ատելի Հայերու հանդէպ: Եւ շուտով ակներեւ կը դառնայ, որ հարիւրաւոր հայկական փրոփականտի կոմիտէներ չպիտի կարենային ընել այն մեծ գործը, զոր յաջողեցաւ ընել Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Տաղ»ը:

Այս երկրին մէջ Թուրքերը հարկաւ ոչինչ կրնային ընել՝ արգիլելու համար վէպին տարածումը: Սակայն, երբ վէպը շարժանկարի վերածելու պատրաստութիւններ սկսան, ՔԷնկիրեի այլ եւս չկրցաւ համբերել: Գիտնալով, որ շարժանկարը շատ աւելի կենդանի ու ցնցող կերպով եւ տասնապատիկ աւելի բազմութիւններու առջեւ պիտի ցուցադրէ թրքական ոճիրները եւ անգամ մը եւս խորապէս պիտի ապրեցնել տայ հայութեան կրած անօրինակ ողբերգութիւնը, Թուրքերը սկսան մութին մէջ ամէն ջանք թափել, որպէսզի խափանեն շարժանկարի պատրաստութիւնն իսկ: Եւ ինչպէ՛ս ՔԷնկիրեի չվախնար շարժանկարէ մը, որ բացառիկ գեղարուեստականութեամբ միլիոնաւոր անձերու մէջ կրնայ արթնցել խորունկ համակրանք դէպի Հայերը եւ բուռն ցասում դէպի անոնց դահիճները՝ Թուրքերը:

Աւելորդ է ըսել, թէ հայ հասարակութիւնը չի կրնար եւ պէտք չէ անտարբեր մնայ թրքական խափանարար ճիգերուն հանդէպ, որոնց նպատակն է լռեցնել իրենց համար աննպաստ ճշմարտութեան եւ արդարութեան ձայնը:

Պէտք է բողոքել ամերիկեան մամուլի մէջ: Պէտք է մերկացնել Թուրքերուն դիմակը:

Պէտք է անհատական նամակներով եւ հանրագրութիւններով դիմումներ ընել «Մուսա Տաղ»ի շարժանկարը պատրաստող Մեթրօ–Կոլտուին ընկերութեան ու պահանջել, որ որ եւ է կարեւորութիւն չտայ թրքական էնթրիկներուն:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ԷՆԿԻՒՐԻ – ԵՐԵՒԱՆ

«Փուրուն» թերթին (նախկին «Վագըթ») խմբագրապետը, Ասըմ Ուս–հետեւեալ խմբագրականը հրատարակած է յուլիս 21ին, այս խորագրին տակ.

— Հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, որ քննական լայն պտոյտ մը կը կատարէ մեր Արեւելեան նահանգներուն մէջ, Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն անցած միջոցին, այդ երկրի պետական մարդոց կողմէ իրական բարեկամութեամբ մը դիմաւորուած է, հոն բարեկամական սեղան մը տրուած է եւ այս առթիւ բարեկամական շատ գեղեցիկ խօսքեր ըսուած են: Անտարակոյս շատ գոհ մնացինք, տեսնելով այս բնաւ չսպասուած բարեկամութեան ձեռնարկը: Թուրքերու հանդէպ Խորհրդային Հայաստանի սիրոյն մէկ օրինակը տեսանք այս կերպ դիմաւորութեան մէջ:

Բայց եւ այնպէս, գիտենք թէ այս ցոյցին մէջ իր պատուոյ բաժինը ունի նաեւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը: Հետեւաբար, արեւելեան սահմանին վրայ մեր վարչապետին գտած լաւ ընդունելութիւնը գոհունակութեամբ յիշած ատեն, մոռնալու չենք նաեւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը որ կայ Անգարայի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Ճիշդ է թէ մեր մէջ կան այնպիսիներ որ արեւելեան սահմանի հարեւան Հայաստանը դեռ իբրեւ մութ կէտ մը կը տեսնեն Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան շրջանակին մէջ: Եւ ասոնց թիւը քիչ չէ: Պատճառը այն է որ շատ քիչ ուղղակի յարաբերութիւն կայ Անգարայի եւ Երեւանի միջեւ: Ասկէ զատ, հին շրջաններէ մնացած կարգ մը գէշ տարրեր կան որ, երբ առիթը գտնեն, չեն քաշուիր թթուցնել բարեկամութեան զգացումները:

Այսպէս, կը յիշենք նամակ մը որ քանական ատեն առաջ հրատարակուեցաւ Փրանսերէն «Թան»ի մէջ: Այդ յօդուածը, որ յայտնապէս Հայու մը գրչէն ելած էր, կը բացատրէր թէ Երեւանի կառավարութիւնը ինչպէս կ'աշխատի քիւրտ ազգ մը ստեղծել մեր արեւելեան սահմանին վրայ եւ Երեւանի մէջ ուսուցչանոց մը բացած է քրտական լեզուի համար: Արդեօք սո՞ւտ են այս խօսքերը: Եթէ սուտ են, ինչո՞ւ չհերքուեցան մինչեւ հիմա: Այս տեսակ գրութիւններ կարդացող Թուրքերը եթէ կասկածին Թուրքիոյ հանդէպ Երեւանի կառավարութեան բարեկամութեան իրական ըլլալէն, անկարելի է իրաւունք չտալ անոնց: Եւ կը կարծենք որ, Անգարա – Երեւան բարեկամութիւնը հիմնելու համար, անհրաժեշտ է այս տեսակ կասկած մը ջնջել Թուրքերու սիրտէն, իսկ այս պարտականութիւնը մեզի չիյնար:

⁂ Վարչապետը Էրզրումէն յետոյ Կարս գնաց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Պիտի մասնակցի՞ թէ պիտի խաչուի

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի արտակարգ նստաշրջանը պիտի գումարուի հաւանաբար յուլիս 31ին: Հրաւէրները ղրկուած են արդէն: Վերջնական որոշումը տրուեցաւ Փարիզի մէջ, Պ. Լավալի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին տեսակցութենէն, ինչպէս եւ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց խորհրդակցութենէն յետոյ:

Հրաւէրները ստորագրած է Պ. Լիթվինով, իբրեւ նախագահ: Ա. Դ. Խորհուրդին այս նիստը շատ փափուկ եւ տագնապալի կը համարուի, որովհետեւ եթէ Իտալիա գոհացում չստանայ պիտի քաշուի: Միւս կողմէ, եթէ խորհուրդը չկարենայ խաղաղօրէն լուծել իտալեւհապէշական վէճը, նոր եւ ծանր հարուած մը կրած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Կ'ըսուի թէ Իտալիոյ դիւրազգածութիւնը չվիրաւորելու համար, Ա. Դ. Խորհուրդը վերջնապէս փակուած պիտի նկատէ իր մայիս 25ի բանաձեւը:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալիոյ ներկայացուցիչները պիտի քաշուին, եթէ Ա. Դ. Խորհուրդը բատ էութեան զբաղի այնպիսի խնդիրներով որոնք դուրս կը մնան իր իրաւասութենէն: Այդ խնդիրներն են.— 1. Հինգեւորդ իրաւարարի մը ընտրութիւնը՝ իտալեւհապէշական հաշտարար յանձնախումբին մէջ, որ իր նիստերը դադրեցուց վերջերս, առանց համաձայնութեան յանգելու:— 2. Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ վէճին պատճառները:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստը յատկացուց իտալեւհապէշական վէճին: Ժողովը նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը, յետաձգեց իր վերջնական որոշումը:

«Արծաթէ աւազ» դրամ չի կրնար գտնել

Տոքթ. Ալայ Մարթէն, Լոնտոնի հապէշական նոր դեսպանը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլար երկու միլիոն անգլ. ոսկի փոխ ճարել, ձախողած է իր պաշտօնին մէջ, ինչպէս կը խոստովանի հրապարակաւ: Դեսպանը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.

— «Իտալիոյ հետ պատերազմը ստուգութիւն մըն է մեզի համար եւ մենք պատրաստուած ենք մեր կարելին ի գործ դնելու: Ես այստեղ եկած եմ ոսկիի, պղինձի եւ քարիւղի մենաշնորհներ առաջարկելու եւ փոխառութիւն մը կնքելու, բայց Լոնտոնի սեղանաւորները տրամադիր չեն դրամ տալու: Անոնք գիտել կուտան թէ եթէ Իտալիա յաղթէ Եթովպիոյ, նկատի չպիտի առնէ ուրիշ երկիրներու տրուած մենաշնորհները: Կարգ մը անգլիական զինագործարաններ տրամադիր են անհրաժեշտ ռազմանիւթերը ճարելու, պայմանաւ որ ի վճարել դրամով վճարելու: Այս միջոցին շատ դրամ չկայ Եթովպիոյ գանձին մէջ եւ ատոր համար է որ փոխառութեան կը դիմենք:

Դեսպանը, որ տարօրինակ անկեղծութեամբ կ'արտայայտուի, խոստովանեցաւ նաեւ թէ անգլիական կառավարութիւնը կանոնաւոր չի նկատեր զէնքի կարգ մը ապսպրանքներ, քանի որ անոնք ստորագրուած չեն կայսեր կամ վարչապետին կողմէ: «Ճիշդ է որ կայսրը տակաւին չէ ստորագրած այդ ապսպրանքները, բայց իր գրաւոր արտօնութիւնն ալ անօգուտ պիտի ըլլայ, քանի որ դրամ չունինք: Հաւանական է որ կայսրը մօտերս հաշիւ մը բանայ Լոնտոնեան դրամատան մը մէջ, բայց գումարը բաղդատաբար փոքր պիտի ըլլայ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թօքիոյի թրքական գործակատարը ճափոնական կառավարութեան դիմելով, շատ մը բաներու կարգին, ուզեց իմանալ Ճափոնի դիրքը՝ իտալեւհապէշական վէճին առթիւ: Կ'ըսուի թէ գործակատարը Թուրքիոյ մտահոգութիւնները յայտնած է Իտալիոյ բռնած դիրքի մասին:

Գործակատարը ուզած է ապահովել Ճափոնի աջակցութիւնը, Թուրքիոյ ճարտարարուեստական զարգացման համար:

ՀՕԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Երէկ իմացանք Հօկի հաւաքած դրամներուն գործածութեան մէկ մասին զեկուցումը՝ իրենց Ե. պատգամաւորական ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Փարիզ, Սօսիէթէ Սավանթի ծանօթ սրահը, մայիս 30 — 3 յունիս:

Ինչպէս կը հաստատէր այդ գրաւոր զեկոյցը, Երեւանի մէջ «Արմենիա» հիւրանոցը շինելու համար, պարզեւատր հանգանակութիւն մը կատարուած եւ 45,225 ֆրանք հաւաքուած է, բայց փոխանակ Երեւան ղրկուելու, ծախսուած է Փարիզի մէջ, իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, իբրեւ փոխառութիւն «Հօկ» ամսագրին եւ կեդր. վարչութեան եւն.: «ԳԱՆՁԱՊԱՀԻՆ ՔՈՎ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԻԱՅՆ 5475 ՖՐԱՆՔ»:

Այժմ լսեցէք Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան հաշուական գործունէութեան պատկերը, միշտ համաձայն Ե. պատգմ. ժողովի արձանագրութեան.—

ԲԱՆԱՁԵՒ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.— Հաշուեքննիչ յանձնաժողովը քննելէ յետոյ գանձապահի յատուկ տետրակները եւ անոնցմէ քաղուած մանրամասնութիւններ պարունակող հաշուեցոյցները եւ նկատի ունենալով որ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄԱՐՆԵՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻՆ, որոշեց, իբրեւ հաշուեքննութիւն, ստուգել միայն գանձապահի տետրերու մէջ մուտքի եւ ելքի գումարներու ճշդութիւնը եւ ըստ այնմ ներկայացնել իր դիտողութիւնները:

Յանձնաժողովը յետ քննութեան գտաւ որ գանձապահի տետրերու մուտքի եւ ելքի գումարները ճշգրիտ են եւ կանոնաւոր»:

Ճափոնի «Սեւ Վիշապը» Իտալիոյ դէմ

Ճափոնական գաղտնի կազմակերպութիւնը, «Սեւ վիշապ», որ հզօր յառաջապահն է բոլոր ազգայնական խմբակցութեանց, յուլիս 24ին դիմում կատարեց կառավարութեան, խնդրելով որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ լուծելու համար իտալեւհապէշական վէճը: Ընկերակցութեան վարիչները այցելեցին արտաքին, պատերազմական եւ ծովային նախարարներուն, նախապէս գաղտնի խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ: (Կազմակերպութեան մէջ կը գտնուին ականաւոր ծովակալներ, զօրավարներ եւ դիւանագէտներ): Սեւ Վիշապը հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, ուժգնօրէն դատապարտելով Իտալիոյ զինուորական գործողութիւնները Հապէշիստանի դէմ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Իտալիոյ վարած քաղաքականութիւնը բռնաբարումն է միջազգային արդարութեան եւ խորհուրդ կուտայ Մուսոլինիի ետ քաշել իր զինուորները, դադրեցնելով յարձակողական քաղաքականութիւնը:

Միւս կողմէ, ճափոնական մամուլն ալ յարձակողականի սկսած է, իբրեւ պատասխան իտալական թերթերու քննադատութեանց: Կիսապաշտօնական թերթ մը գրել կուտայ թէ իտալական մամուլը կ'ուզէ Եթովպիոյ վէճը վերածել ընդհանուր պայքարի մը՝ գունաւոր եւ սպիտակ ցեղերու միջեւ եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի աջակցութիւնն ապահովել:

Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ ռազմանիւթ ղրկուած է Հապէշիստանի: Կառավարութիւնը արգիլած է ռազմանիւթ արտածել առանց արտօնութեան: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ Ճափոն միայն երեք հաստատ ունի Եթովպիոյ մէջ եւ տարեկան 10 միլիոն եէնի արտածում: Իր դիրքը պարզապէս բարոյական է: Ճափոն չի հանդուրժեր որ թշնամական տրամադրութիւններ արծարծուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողովուրդներուն դէմ:

300,000 Խրուաթ գիւղացիներու ազգային ցոյցը

Վիէննայի թերթերը կը գրեն թէ խրուաթ ազգային գործիչ Տոքթ. Մաչէքի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, շատ աւելի դղրդագին ցոյցեր կատարուած են քան կ'ենթադրուէր: Խրուաթիոյ բոլոր կողմերէն 300,000 գիւղացիներ Զագրէպ երթալով, ազգային դրօշներ պարզած եւ հայրենասիրական ցոյցեր կատարած են: Հրամայուած էր խրուաթական դրօշ պարզել բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Եւ ամբողջ մէկ օր արգիլուած դրօշը ծածանեցաւ բոլոր շէնքերուն վրայ, մէջն ըլլալով կառավարական հաստատութիւնները, նոյնիսկ զօրանոցները: Երբ 65 ոտք երկայնութեամբ դրօշ մը կը պարզուէր կառավարական «Նովոսթի» թերթին խմբագրատան վրայ, բազմութիւնը ոռոթկաց աղաղակելով.— «Կեցցէ՛ Խրուաթիոյ ազատ եւ անկախ պետութիւնը»: Գլխաւոր զօրանոցը մերժած ըլլալով պարզել խրուաթական դրօշը, բազմութիւնը արշաւեց եւ ջարդուփշուր նետեց սպաներու կեդրոնին կահկարասիները: Ոստիկանութիւնը անզօր էր, իսկ զինուորները հրամանի կը սպասէին:

Յունաստանի հանրապետականներու համախմբումը

Յունաստանի հանրապետականները սկսած են կազմակերպուիլ, միշտ այն կասկածն ունենալով թէ դաւադրութիւն մը կը սարքուի, բանի վերահաստատելու համար Ճորճիոս թագաւորը: Անհամբեր կը սպասուի Աթէնքի քաղաքապետին զեկուցման: Կառավարական պաշտօնեաներուն մեծ մասը հաւատարիմ կը մնան հանրապետութեան: Բանակին եւ օդանաւային ուժերու մէկ մասն ալ հանրապետական է: Կարգ մը հանրապետական առաջնորդներ Աթէնք վերադարձած են, Փարիզի մէջ խորհրդակցելով Պ. Վենիզէլոսի հետ: Ուժերու այս համախմբումը մտահոգութիւն կը պատճառէ միապետականներուն, իսկ ժողովուրդը կը վախնայ որ քաղաքացիական պատերազմ ծագի:

Տանտէրները կը բողոքեն...

Սէնի նահանգապետը յանձնարարեց Փարիզի քաղաքապետական բնակարաններու վարչութեան հարիւրին 10 զեղչել վարձքերը, համաձայն յուլիս 17ի հրամանագիր – օրէնքին: Յուլիսի եռամսեային աւելի գանձուած գումարը պէտք է հաշուակցիլ յառաջիկայ եռամսեային հետ:

Միւս կողմէ, կալուածատէրներու ՍԷնտիքային նախագահը նամակ մը ուղղած է վարչապետին, բողոքելով շէնքերու վարձքի հարիւրին 10 կրճատման դէմ: Նախագահը գիտել կուտայ թէ՝ բոլոր ծախքերը հաշուելով, տանտէր մը հազիւ հարիւրին 30, նոյնիսկ պակաս եկամուտ կը ստանայ, որով հարիւրին 10 զեղչել՝ կը նշանակէ կրճատել եկամուտին մէկ երրորդը: «Արդա՞ր է այս»:

Երկու Սէնտիքաներու միացումը

Ձախակողմեան թերթերը ցնծութեամբ կ'աւետեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացման առաջին ձեռնարկը, պատմական կոչելով 1935 յուլիս 24 թուականը:

Երկար բանակցութիւններէ վերջը, երկու սէնտիքաներու պատուիրակ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԱՋԱՏԱՐԱՐ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ռուսեւթրքական հակամարտութիւնը, որ կը շարունակուէր ամբողջ երկու դար, վերջ գտաւ միայն խորհրդային իշխանութեան օրով, Պրեսթ-Լիթովսկիի դաշնագրին ստորագրութեամբ (1918 մարտ 3): Այդ պայքարի ընթացքին, ի հաշիւ թրքական հողամասերու, ռուսական սահմանները կը տարածուէին դէպի արեւմուտք եւ հարաւ: Միայն 19րդ դարու ընթացքին, Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տեղի ունեցան չորս պատերազմներ (1802-12, 1828-29, 1853-54 եւ 1877-78):

Սլաւ ժողովուրդներու ազատագրումը պատրուակ բռնելով, ցարական Ռուսիան մէկ կողմէ կը ձգտէր տիրանալ Նեղուցներուն եւ միւս կողմէ ելք ունենալ դէպի տաք ջուրերը: Ռուսական աշխարհակալ ծրագիրներուն ընդդիմացան եւրոպական պետութիւնները եւ, առաջին հերթին, Անգլիան: Այս պարագան վարպետօրէն օգտագործեց սուլթանական Թուրքիան, ինչ որ այնքան աղետաբեր եղաւ մեզ՝ Հայերուս համար: Պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրումէն վերջ, ռուսեւթուրք պայքարն ամբողջովին փոխադրուեցաւ կովկասեան ճակատ, եւ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին աւերի ու աւարի մատնուեցան հայկական վիլայէթները:

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին ցարական Ռուսաստանի հսկայական նուաճումները չեղեալ համարուեցան բոլշեւիկեան յեղափոխութեամբ եւ ի վերջոյ Թուրքիան յաղթական ելաւ եւ այսօր խրոխտ ու սպառնական կեցած է Կովկասի դուռներուն առջեւ:

Խորհրդային-քեմալական բարեկամական յարաբերութիւնները կարծես թէ կը չէզոքացնեն թրքական վտանգը: Սակայն, շարք մը պարագաներ լուրջ խորհրդածութիւններու տեղի կուտան:

Առաջին եւ հիմնականն այն է, որ փոխուած են Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ պատմական դերերը: Կը թուի թէ կարմիր Ռուսաստանն իր պատմական առաքելութիւնը փոխանցեց քեմալական Թուրքիային: Մինչեւ խորհրդային իշխանութեան հաստատուիլը, Ռուսաստանը կը հանդիսանար Թուրքիոյ լուծին ենթարկուած քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատագրման դրօշակիրը: Ներկայիս, Թուրքիան է որ դարձած է խորհրդային սահմաններու մէջ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարար փարոսը:

Արեւելքը Արեւմուտքի դէմ ոտքի հանելու սին երազներով տարուած, Լէնինը արեւելեան յեղափոխութեան յառաջապահ դարձուց Մ. Քեմալը եւ անոր յանձնեց արեւելեան ճնշուած ժողովուրդներու պայքարի դրօշը: Երեւութապէս ստանձնելով այդ դերը, Քեմալը խելացի կերպով օգտագործեց խորհրդային զինական ու նիւթական օժանդակութիւնը եւ ապա ծալեց ու մէկդի նետեց իրեն յանձնուած կարմիր դրօշը: Սակայն, իր ազատարար դերը պահպանեց նախկին Ռուսաստանի մահմետականներու աչքին: Գոնէ այդ կը հաստատէր խորհրդային մամուլը, երբ կը տպագրէր Ազրպէջանցի համայնավար Կարայեւի զեկուցագիրը եւ կը մերկացնէր Թուրքեստանցի համայնավար Սուլթան Գալիեւի համաթուրանական ծրագիրները (իր ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ գրած ենք այդ մասին):

Երկրորդ, աւատական-խալիֆայական Թուրքիան կ'ապրի ազգային-քաղքենի յեղափոխութեան շրջան: Թուրքիոյ ազգային վերածնունդը դեռ իր շրջանը չէ լրացուցած եւ Թուրք վարիչները կը զբաղին առայժմ ներքին նուաճումներով: Անկասկած, օր մը պիտի ձգտին նաեւ արտաքին նուաճումներու: Ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, Թուրք քաղքենի դասը եւս պիտի ջանայ նոր հողամասեր ու նոր շուկաներ գրաւել: Արդէն քեմալական վարչաձեւի էութենէն կը բխէր, երբ անոնք առաջին իսկ օրէն փարեցան Թուրանական գաղափարին:

Արդի Թուրքիան դէպի արեւմուտք եւ հարաւ տարածուելու հնարաւորութիւն չունի, որովհետեւ իր դէմ կեցած են Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան: Եւրոպական ցամաքամասի վրայ եւս իր առջեւ ճամբաները գոցուած են: Կը մնայ իրեն տարածուիլ դէպի Կովկաս ու անդրկասպեան երկրամասերը, որոնք եթէ չհաշուենք Հայաստանը եւ Վրաստանը, մեծ մասով ունին մահմետական ժողովուրդներ (Ազրպէջան, Տաղստան, Խազախստան, Թիւրքմէնիստան, Տաճիկստան, Ուզբէկստան եւ Կիրգիզստան): Եւ Թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնն աւելի լայն հնարաւորութիւններ կուտայ Թուրք գործակալներուն ազատօրէն մուտք գործել այդ ժողովուրդներու մէջ: Բաւական է, որ Մոսկուան արտաքին բարդութիւններ ունենայ, որպէսզի Կովկասի դռները լայն բացուին Թուրքիոյ առջեւ:

Երրորդ, հակառակ Թուրք-խորհրդային բարեկամութեան, Թուրքիան դաւադիր աշխատանք կը տանի ընդդէմ կարմիր Ռուսաստանի: Լեհ-թրքական բարեկամութիւնը, ճափոն-թրքական գաղտնի դաշնագիրը, սիրաբանութիւններ հիթլէրական Գերմանիոյ հետ, Թուրք գործակալներու հակառուս աշխատանքը արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ՝ Ճափոնի հովանիի տակ եւ խորհրդային մահմետական ժողովուրդներու տարագիր գործիչներու գործունէութիւնը այդ կ'ապացուցանեն:

Ուշագրաւ էին խորհրդային երկիրներէն տարագրուած մահմետական ներկայացուցիչներու արտայայտութիւնները Ազրպէջանի անկախութեան տարեդարձին օրը, որ տօնուեցաւ այս տարի յունիս 2ին Փարիզի մէջ: Տաղստանի ներկայացուցիչը յայտարարեց, թէ իրենց երկիրները կ'ազատագրուին ռուսական լուծէն եղբայրական Թուրքիոյ օժանդակութեամբ: Թուրքմէնիստանի ներկայացուցիչը նոյն միտքը յայտնելով, աւելցուց թէ Կասպից ծովը ոչ թէ կը բաժնէ Անդրկասպեան մահմետականները Կովկասի իրենց եղբայրներէն, այլ, ընդհակառակն, կը միացնէ բոլորը: Ազրպէջանի տօնը շնորհաւորելու եկած էին նոյն իսկ ոչ մահմետական Կալմիկներն ու Խազախները: Պարզ է, որ կըծիկին ծայրը կը գտնուի Էնկիւրի:

Տարագիր մահմետականներու թրքասէր զգացումները վտանգաւոր չըպիտի նկատէինք, եթէ նոյն տրամադրութիւնները երեւան չգային նաեւ հոն՝ բուն երկրի մէջ:

Վերջերս Ազրպէջանէն Պոլիս է փախած ուսանող մը, որ հետեւեալը կը պատմէ Փարիզի «Կավկազ» ամսաթերթի վերջին թիւին մէջ.

— Խորհրդային գիւղի համայնացման (կոլխոզ) սկզբնական շրջանին (1930-31), ինչպէս ամենուրեք, Ազրպէջանի մէջ եւս գիւղացիական ապստամբութիւններ են ծագած: Ըմբոստութեանց զսպումէն վերջ, Ազրպէջանցի ուսանողը այցելած է ապստամբած քանի մը շրջաններ (Նուխի, Զաքաթալա եւն.): Նկարագրելով գիւղացիներու կեանքի ծանր պայմանները եւ իշխանութեան գործադրած բռնութիւններն եւ ըմբոստութեան զսպումը դաժան միջոցներով, յօդուածագիրը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Կը պարզուի, որ Ազրպէջանցի գիւղացին ապստամբութեան դրօշ պարզելով, իր ամբողջ յոյսերը դրած էր Թուրքիայի օժանդակութեան վրայ: Կռուի մէջ սպաննուած ըմբոստ ղեկավարներէն մէկը հետեւեալն է յայտնած գիւղացիներուն.

— «Խորհրդային իշխանութեան դէմ կռիւ սկսելով, մենք մեզի չենք մնայ: Թուրք եղբայրական ժողովուրդը, որ մէկ անգամ արդէն ազատած է մեզ կարմիր բռնակալներէն (կ'ակնարկէ Բագուի գրաւման 1918ին, Ա. Ա.): Այս անգամ եւս օգնութեան կուգայ: Վերջերս թրքական սահմանագլուխէն վերադարձած մեր սուրհանդակները հաստատեցին Սարիղամիշի եւ Արտահանի թուրք զօրամասերու դրդումը օգնութեան հասնիլ իրենց ցեղակիցներուն: Այդ լուրը գարնան արեւի նման յոյս ու կենդանութիւն էր ներշնչած մարդոց հոգիներուն»...

Իսկ երբ կռիւներու ատեն երեւցած են խորհրդային օդանաւեր, բոլորը համոզուած էին, թէ «թրքական օդանաւեր են որ օգնութեան կը հասնին»:

Այս երեւոյթը յատուկ չէ միայն Ազրպէջանի: Խորհրդային մամուլի մէջ յաճախ երեւցող կցկտուր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, որ այդպիսի յոյսերով կ'ապրի խորհրդային ամբողջ մահմետական աշխարհը:

Եւ եթէ այսպիսի պարարտ հող կայ, քեմալական «բուրժուազիան» ինչո՞ւ երկրորդ անգամ եւս չպիտի փորձէ գրաւել Բագուն... Չէ՞ որ իրեն է վերապահուած ռուսական լուծի տակ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարարի դերը:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀՈՎԻՒ ՔԱՋ...

— o —

ԽՄԲ.— Յուլիս 21ին Լիոնի մէջ տօնուեցաւ Նիկոմիդիոյ հանգուցեալ առաջնորդ Ստեփաննոս սրբ. Յովակիմեանի մահուան տարելիցը:

Այս առթիւ խօսելու հրաւիրուած ըլլալով Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան տոքթ. կը ներկայացնենք իր ճառին ամփոփումը, որ երեւան կը հանէ մէկէ աւելի յուզիչ դրուագներ՝ այդ առաջնորդին կեանքէն.—

Այս ընտանեկան, մտերմիկ, խնկաւէտ շրջանակին մէջ, գրեթէ բացօթեայ պատարագի բարկ հոտի այս ամպերուն մէջ, ո՛րքան պիտի սիրէր մեր Սրբազանը որ իր անունին յիշատակութիւնը կ'ըլլայ:

Հաւատարմօրէն ու խղճի մտօք ծառայել իր հաւատքին, նոյնքան հաւատարմօրէն ու խղճի մտօք ծառայել իր ազգին, անոր իտէալը նոյնացնելով հաւատքին ուժգնութեան — ահա՛ ճշմարիտ հոգեւորականի տիպարը: Մենք, հանգուցեալին հոգեւոր ընտանիքին զաւակները, մէկ յարկի տակ իրարու շունչով տաքցած մթնոլորտին մէջ, կը վկայենք ահա, յանուն ճշմարտութեան եւ սուրբ խորանին առջեւ, որ Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեան, մեր հոգեւոր հայրը, ապրեցաւ անբասիր կեանքով, ունէ գայթակղութիւն չպատճառելով իր զաւակներուն, մօտաւորներուն եւ հեռաւորներուն: Իր բովանդակ գործունէութիւնը կը յանգէր յօգուտ ազգին եւ ազգային եկեղեցիին, պարկեշտութիւնը զուգորդած արժանապատուութեան զգացումին, հայրենի աւանդութիւններուն հպարտութիւնը կրօնքի գործերու եւ տեսակ մը անձնական հպարտութեան հետ հաշտեցուցած: Իր թեմը կազմող 60.000 հայորդիներու երգիչը իր երգիչն էր միաժամանակ, առանձին սեղան չունէր, ոչ ալ առանձին ունէր սպասարկութիւն. սեղանակից էր ամէնուն, նոյն հացով ու նոյն ըմպելիով սնած, եւ այս իսկ պատճառով գիտակ՝ ամէնուն ուրախութեան եւ տրտմութեան, կեդրոն՝ ամէնուն ցաւերուն եւ ուժերուն, իր թեմականներուն հրամայքով ոգեւորուած եւ ինք գլխովին իր թեմականներուն պարծանք հանդիսացած:

Աչք չունէր իր տունէն դուրս, հետեւաբար ոչ մէկ փառասիրութիւն՝ քան ինչ որ կրնար տալ աղքատին, անկեալին, անարգուածին ծառայելու փառքը: Թեմը կամ վիճակը՝ որուն համար հաւատարմութիւն ուխտած էր՝ իր ճշմարիտ տաճարը դարձուց յաւէտ ցմահ, հանդիսանալով այսպէս Առաջնորդներուն Առաջնորդը, ինչպէս անուանեց զայն պարկեշտութեամբ իր նմանակը՝ Երկաթեայ Պատրիարք Իզմիրլեան Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, երբ ընդունելութիւն կը կատարուէր Եւրոպայէն խանդավառ ցոյցերով իր աթոռը դարձող հայրենասէր հոգեւորականին համար: Իզմիրլեան, ի տես իր պարթեւական ուխտակիցին, ընդառաջեց եւ երկու սրբազանները ողջագուրուեցան: Այդ ողջագուրումի պահէն՝ կը լսուէր Իզմիրլեանի քիչ մը խռպոտ ձայնը, որ կ'ըսէր.— «Սրբազան Եղբայր, Առաջնորդներուն Առաջնորդն ես դուն...»:

Պատմութիւնը պիտի դասէ զայն իր բուն տեղը,— իրեն յանձնուած հօտին հաւատարմութեան ուխտին մէջ: Քանի՛ հոգեւորականներ մեր մէջ կարողացան հասնիլ իրենց հօտին հաւատարմութեան այդ չափին, ամբողջ վաթսուն տարի անթառամ դալարութեամբ կենդանի ուխտը ծաղկած մնաց Ահարոնեան գաւազանին պէս, եւ ծծապլուխ մականը իր հօտին շրջակայքէն յաւէտ հեռի պահեց գայլն ու բորենին: Ան չէր գիտեր թէ իրեն յանձնուած հօտին ծառայութենէն տարբեր ծառայութիւն կրնայ գոյնըւիլ: Իր կիրքը, իր եռանդը չէր կըրնար ըմբռնել հոգեւորականներուն այն տենչանքը, որով թէկ կ'ածէին բարձրագոյն պաշտօններու: Մարդ կրնայ եւ պէտք է միայն ամփոփուիլ ու կեդրոնանալ սուրբ ու անկեղծաւոր ոգիով պատմական ուխտին ու գործունէութեան մէջ, ուր կը վայլէ իրեն յարատեւել, ալեւորիլ եւ ի հող մահու ծրարուիլ...

Այս էր իր սկզբունքը, յաւէտ ճշմարիտ ըլլալու ընդունակութեամբ սկզբունք մը: Սկզբունքները չեն բանաձեւուիր, անձին կենդանի օրինակովն ու դասով միայն կ'աւանդուին եւ անոնց արմատը հող բռնած է սիրտին մէջ, սեփական արիւնով ուռճացած:

Հայ ցեղի վերջին սարսափներուն, երբ — իր իսկ բառերով — Ֆրանք-սըղներուն, Ինկլիլիզներուն ատուածը լքեց մեզ «անդնդային վիշապ»ին երախին, Կ. Պոլսոյ աւստրիական դեսպան Փալլավիչինիի մարքիզին ընդումին վրայ՝ Էնվէր կը պարտաւորուէր յատուկ սպայ մը ղրկել Գոնիայի կողմերը, իր հօտին հետ տարադէմ փախստեայ Յովակիմեան Սրբազանը փառքով մայրաքաղաք փոխադրելու համար: Սպան կը յաջողի վերջապէս Առաջնորդը գտնել իր մաս մը ուղեկիցներէն շրջապատուած, նստած գետինը խոնաւ հողին վրայ, ցնցոտիներով ծածկուած: Թրքական սարկուութեան յատկանշական խոնարհութիւնը կը մատուցանէ երբեմնի դաժան սպան, իր գազանամիտ մեծաւորին հրամանը հաղորդելով կորիւնները կորսնցուցած առիւծին: Հազիւ կը գիջանի իր սրակնեայ ճակատը վեր առնելու, եւ անողորկ ցալկը չեշտ դարձնելով հողի փուշերուն, որոնք այդ միջոցին քիչ մը աւելի ուռեցած էին, քանի մը երախաներու թաղումէն ... կը գոչէ, ալեկոծելով իր երկայնատեւ մօրուքը.— «Ահա իմ պատասխանս մեծաւորիդ պատուէրին»: Եւ բոպէ մը վերջ դարձնել նոյն չեշտով կ'ուղղուի յապուշ կրթած սպային.— «Ես չեմ կրնար բաժնուիլ իմ հօտէն»:

Աստուածաշնչական մարգարէներուն այս անժպիտ կեցուածքը սարսափահար ըրաւ սպան, որ հեռացաւ անճիկ ու անձայն:

Ֆրանց Եօզէֆ կայսրը Ս. Ստեփաննոսի Երկաթեայ Թագին մեծ պատուանշանը շնորհած էր մեր սրբազանին, ի յարգանս այն ծառայութեան՝ զոր Առաջնորդը մատուցած էր Աւստրիամաճար կառավարութեան 1898ին: 1848ի Մաճառ յեղափոխութեան ղեկավարներէն ոմանք Թուրքիա ապաստանած էին, եւ ի վերջոյ Նիկոմիդիա ինկած: Հոն կը մեռնին եւ կը թաղուին Հայոց գերեզմանատան մէջ: Յեղափոխութեան յիսնամեակին 1895ին՝ Փէշթայի խորհրդարանը կ'որոշէ անոնց ոսկերոտին կամ մնացորդները փոխադրել Մաճառստան: Մաճառ երեսփոխանները, իմացած էին թէ Հայոց գերեզմանը թաղուած են անոնք, եւ Փալլավիչինիի առաջնորդութեամբ աւստրիամաճառ պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Նիկոմիդիա: Առաջնորդը հիմա իր տեսակ մը վեհափառի դիրքին մէջ է: Հրամայած է արդէն որ մեծապատիւ ասպնջականութիւն ըլլայ առաջնորդարանին մէջ: Իրեն յատուկ անզուգական տրամախօսութեամբ հայ ազաները կը հաւաքէ իրեն մօտ եւ պատուիրակութիւնը կ'ընդունի հայկական շքեղ միանգամայն անփառունակ պարզութեամբ: Հիացում պատուիրակութեան կողմէ ի տես Առաջնորդին պատկառելի երեւոյթին: Հանդիսական առիթներու մէջ իրեն միայն յատուկ սրամիտ, քաղաքավար ասոյթներով օտարներուն կը հասկցնէ թէ ով է Հայը, թէ ի՛նչ է իր եկեղեցին: Երկու օր վերջ քաղաքին Ս. Աստուածածին եկեղեցին առջեւ մեծ թափօր մը կը կազմակերպուի նախագահութեամբ Առաջնորդին, հանդիսաւոր արարողութեան յատուկ եղող հանդերձանքով: Թափօրին երկու կողմէն երկիւղած ու պատկառոտ կը քալեն պատուիրակութեան անդամները — ահա կը սկսի մեռելաթաղի պաշտամունքը: Ճար չկայ կարճ կապելու... Սրբազանը վճռած է Նէմցէին ու Մաճառին հասկցնել Հայաստանեայց Եկեղեցին վեհութիւնը, նաեւ թէ դիւրին գործ չէ, անանկ շուտով մը յիսուն տարուան մեռելները հողին տակէն հանել եւ Եւրոպացիին ... թէսլիմ ընել: Ասոր համար ծանրածանր արարողութիւն պէտք է: Շնորհալիին «Աշխարհ ամենայն»ը պէտք է երգել: Մաշթոցին աղօթքները պէտք է կարդալ, յետոյ տեսնենք կարելի կ'ըլլա՞յ մեռելները հանել...

Այո՛, կարելի եղաւ: Թափօրը նենգամիտ Տաճիկներուն ալ աչքին առջեւ, որոնք սակայն մուկ դարձած էին քանի որ Աւստրիոյ կողմէն կուգար հովը, հասաւ գերեզման, ուր ինք Առաջնորդը հանդարտ ու նուրբ ձայնովը կէտկիտեց երգն ու աղօթքը, եւ բրիչը հողին դպցնելով նշան բրաւ... բանալ... Վիհեր կարծես բացուեցան, եւ ապստամբ յեղափոխականներուն մահկանացու մնացորդները մանրակրկիտ հոգածութեամբ ամփոփուեցան յատկապէս պատրաստըուած արկղիկներու մէջ: Առաջնորդը անոնց վրայ խաչակնքեց լայնքէն ու երկայնքէն: Եւ Ստեփաննոսի ձեռքով Հայկական խաչէն սրսկուած օտար յեղափոխականները գացին իրենց յաւիտենական հանգիստը առնելու հայրենի հողին վրայ...

×

Այս աննմանօրէն հեռատես հոգեւորականը հաւատք ունէր միշտ յեղափոխութեան վրայ, որուն մինչեւ իսկ զարգանալուն ցանկացող էր: 1908էն վերջ մինչեւ 1914, զանազան առիթներով ու միջոցներով Պոլիս եւ գաւառը յաճախ թատր կը հանդիսանային ազգամիջեան կուսակցական վէճերու եւ վէգերու, որոնց թելադրող ոգին էր ընդհանրապէս հակայեղափոխական շարժումը մեր աղա-փաշաններուն կողմէ: Գոնէ, պատմութեան սիրոյն համար, թող տուէք որ այս մասին դրուագ մը, նշանակալից ու ամէն ժամանակ մեզի համար օգտակար պարագայ մը յիշատակեմ, որ կապ ունի հանգուցեալ Սրբազանին անձին եւ գործին հետ.— Սմբատ Բիւրատ, Գառնիկ Թուլլաճեան (երկուքն ալ սպաննուած), Յակոբ Տէր Յակոբեան (այժմ տպարանատէր) եւ ես սեղանակից էինք Սրբազանին իր թեմին մէջ քննական-լրագրական պտոյտի մը առիթով: Ստեփաննոս իր պատգամներով կը հիացնէր մեզ. մեզի մինչեւ իսկ անհաւատալի կը թըւէր այսքան հմտութիւն այս պարզուկ եւ մեծահոգի եկեղեցականին մէջ. կը զեղուր ու չէր սպառեր: Այդ պատգամներէն մին ահա հետեւեալը.

— Յեղափոխական ոգին պէտք չէ մեռցնել, այլ, ընդհակառակն, պէտք է արծարծել զայն: Ըլլայ Տաճիկը, ըլլայ օտարը, այդ ոգիէն միայն կըրնան ակնածիլ: Ես դրոց բրոց շատ բան չեմ գիտեր — այս պարագան գիտէ արդէն Երուանդ Էֆէնտին, որ տեսնօք ինծի դէմ դազէթային մէջ բաներ մը գրած է... — բայց փորձառութեամբ գիտեմ, որ Թուրքին որքան քծնիս, այնքան կը հեծնէ բաղ... Երբ Տաճիկը իմանայ մեռնելէն չես վախնար, ինք կը վախնայ քու դիմացդ: Որ Միւթէսարրըֆէն թեմին կամ թե կաններուս օգտակար բան մը բերած եմ, պոռալով ձեռք բերած

Առաջնորդին այս ոգին էր ո թեմը զերծ պահեց ունէ չափազ ցուած ցոյցէ կամ կուսակցակ ճ: Աներկիւղ եւ արդարամիտ ւարար մըն էր: Եւ այս իսկ պատ ճառ տարիներով Նիկոմիդիոյ թե մէջ առանց կուլտելու ապր յեղափոխական Դաշնակցական Հնչակեանը, քաղքենի ռամկ ու Ազատականը:

Մինչ ուրիշ թեմերու մէջ, ա նորդներուն եւ նաեւ պատրիարք րուն ապիկարութեան երեսէն ա գայթակղութիւններ տեղի կ'ունէ յին, որոնց ապա իբրեւ դրդիչ կ բաստանուէր յեղափոխականը:

Այսքան բարեմասնութիւնն օժտուած հոգեւորական մը իր չաճ ու յեցուն տեղը պիտի ունե պատմութեան մէջ, եւ մենք որ կ'ապրինք, իբրեւ ժառանգորդ չունինք, մեզի ուրիշ բան չի ընել եթէ ոչ անոր յիշատակի ջահը ձեռքէ ձեռք փոխանցել բա պաշտիկ լռութեամբ եւ լրջութ մինչեւ որ մաճառ յեղափոխակա ներուն ցուրտ աճիւնը կենդանա ծող մեծ խաչը արուեստի պէտ յաւակէ Մասիսի ստորոտը ա ցեղին հարազատ անկախութեան րեւ:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՒ ԵԱՎՈՐՈՎ

Հայեւպուլկար տօնակատարութիւն մը

ԽՄԲ.— Օգոստոս 18ին Սոֆիայի մէջ կը տօնուի Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակը:

Միեւնոյն օրը պիտի կատարուի պուլկար մեծ բանաստեղծ եւ Քրիստափորի գործակից Փէտօ Եավորովի արձանին բացումը:

Այս առթիւ, Սոֆիայի Հայեւպուլկար կոմիտէն մամուլին յանձնած է երկու կոչեր, մէկը՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի, միւսը՝ Եավորովի համար:

Յուզումով կը հրատարակենք երկուքն ալ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ ցեղի ոգին Քրիստափորեան գիծն էր, որ Եավորովի սիրտը լեցուց հայկական վշտի եւ հերոսականութեան պաշտամունքով:

Եւ պուլկար ոգին Եավորովեան գիծն էր, որ Քրիստափորը քաշեց դէպի Վիտօշ, որու լանջը օր մը պիտի ներկուէր այս խռովայոյզ առաքեալի արիւնով:

Աղետաւոր արկածի օրէն Վիտօշը դարձաւ Հայոց համար նուիրական լեռ, իսկ Սոֆիայի գերեզմանատունը հայ մարտնչող սերունդներու ուխտատեղին:

Օգոստոս 18ին Հայերը Քրիստափորի ուրուականին առջեւ հանդիսաւորապէս պիտի կրկնեն իրենց յաւիտենական ուխտը:

Եւ սակայն, երկար է յաւիտենականութեան ճամբան եւ քմահաճ ճակատագրի ոյժը:

Միքայէլեանը Հայաստան ստեղծելու կամքը պարտադրեց իր ցեղին եւ ինքը տակաւին կը մնայ տարագիր գերեզման:

Իր երգով վառուած հայ ռազմիկները Հայաստան ստեղծեցին ու Հայը տակաւին կը մնայ անհայրենիք թափառող:

Պիտի յարատեւէ՞ այս զարհուրելի ողբերգութիւնը: Երբե՛ք:

Ցեղ մը, որ մարգարէի տարագիր գերեզման ունի ու խռոված խղճմտանք, չի կրնար սպասել իր ուխտի ճամբին:

Շարժում մը, որու մէջ յաւիտենական հայրենիքի ձգողական խորհուրդը կայ, չի կրնար վախճանիլ օտար երկինքներու տակ:

Հայը կ'ապրի իր վաղուան համար:

Եւ այդ վաղը պիտի գայ:

Անխուսափելիօրէն:

Պատմական անցքերու տրամաբանութեան օրէնքով:

Քրիստափորի կամքով առաջնորդուող հայ սերունդներու հաւատի ուժով:

Անոնց նուիրումով:

ԵԱՎՈՐՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 18ին, Սոֆիայի մէջ, Հայեւպուլկար Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ Պուլկարիոյ Հայերու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ բանաստեղծ Եավորովի արձանի բացման հանդէսը:

Երախտագիտական արժա ցոյց մըն է, որ կ'ընեն Հայերը, ի երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկա հանդէպ, որու զաւակներու հայ րական զգացումներուն հարա թարգմանն է հայ տառապանքի ու րոսականի երգիչ Եավորովը:

Բանաստեղծի «Հայերը» նշան քերթուածը ոչ պատահականութ ոչ ալ վայրկենական տրամադր թեան արդիւնք է: Ան գեղարուես կան վերարտադրումն է պատմ կուտակած դարաւոր զգացումներ անցեալի նուիրագործած հայեւպ կար եղբայրակցութեան:

Կապը Պուլկարներու եւ Հայ միջեւ խոր է եւ բազմազան — հ սական եւ զինաբեան մարգարտ գիծերու ընդհանրութեամբ՝ ա ցեղակից են, Թրակիական ընկ արենախառնութեամբ՝ ազգակից զով-կովկասեան նախապապ րու շրջանէն իսկ քաղաքական կից, Պորիս Ա.ի օրերէն ի վեր կ կից, պաւղիկեանց եւ բողոմիլ ժամանակէն՝ մշակութակից, հո ւոր անկախութեան ողորմ ընդդէմ բիւզանդական կեդրոնա ցիչ սիստեմի՝ գործակից, Թր տիրապետութեան լուծի տակ՝ տառապա կից, քաղաքական բախտով՝ ճակա տագրակից, վերափրկչական ճիգ րով՝ դաշնակից:

Ցեղահոգեբանական եւ պատմ զաքական այս եւ այլ բազում կ րով պայմանաւորուած զգացու ներն էին ահա, որ օր մը շարժման մէ բերին Եավորովի քնարը: Ասոնց ա էր, որ բանաստեղծի խօսքը բացառօրէն հուժկու, կենդանի, ռովիչ:

Եավորովը Պուլկարիոյ Պայր որ ապրեցաւ մեր ժամանակ մարդկային ամենախորունկ ցա հայկական գողգոթան — եւ զգ սրտի ջերմութիւնը խօսքի վեր լով՝ իր հայրենիքին պարգեւեց րական ստեղծագործութեան գա կան կոթող մը, եղբայրական Հայ տանի նահատակուող հերոսակա պսակ մը:

Եավորովը պուլկար բարոյակ յայտնութիւնն է, որ հանճարի ձ ճմլուեցաւ աշխարհի ցաւէն եւ մ ցաւ անոր տագնապէն:

Ազգերու մեծութիւնը կը չափ ոչ թէ իրենց թիւով, այլ իրենց ն կայացուցիչներու հոգեւոր երկն անոնց սրտի խորքով:

Եավորովը պուլկար ոգիի մեծ թեան, պուլկար սրտի խորին մ կայնութեան ծնունդն է:

Եւ իրաւացի են Հայերը, որ զայ համարեն իր ցեղի էութեան ամ կայացումը, որ անոր միջոցաւ կ' րին ու կ'ըմբռնեն պուլկար գող թեան խորհուրդը:

Տակաւին չկայ անկախ Հայաստա նը, որ կարենար իր ստամոքներուն յաւերժօրէն կոթողել յիշատակը պսակաւոր երախտաւորին:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Բաց նամակ առ Արազ)

— o —

Իրա՞ւ։ Երեւանի մէջ ա՞յդքան միայն կը հասկնան Ֆրանսերէնը։ Հապա ո՞ւր մնացին Կեդրոնականի, Պէրպէրեանի շրջանաւարտները, ո՞ւր պաշտօներ են հոն երբեմնի Կ. Պոլսոյ գլխաւոր Թաղային վարժարաններուն սաները։ Հապա ի՞նչ կը բանին մանաւանդ բանաւէր Աճառեանները, մաճառեանները։ Աղէ՛, Արա՛զ, եթէ «նամակդ սառցայ»... Ֆրանսերէնը «գրականութիւնդ ընտիր կը գտնեմ» կը թարգմանուի Երեւանի մէջ, ի՞նչ կը բանի ուրեմն այդ քաղաքին Համալսարանը եւ անկէ առաջ, ի՞նչ կը բանի իրաւամբ Հայ Միտքը խորհուրդներու երկրին մէջ։ Եւ իրաւունք չունի՞նք հիմա բացատրութիւն պահանջելու Երեւանէն այնքան առատաբեր-պատում խապրիկներ բերող փարիզաբնակ Հայ գրագէտներէն, խմբագիրներէն, նոյն իսկ Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանէն, որ սկսած է, ան ալ, Հայ բեմին վրայ փոխադրել իր Ֆրանսախօս գրողի համբաւը, ինչպէս Նուպարեան Մատենադարանը տանիլ գիրքերու համութեան իր պաշարը, ան այժմ, իբրեւ ձրի պաշտօնատար — փոխարերարար։ Այս վերջինները մանաւանդ պէտք է կարծիք մը յայտնեն այս երեւոյթին վրայ, որ վերջապէս ելեկտրական կառուցումներու չի պատկանիր, այլ ուղակի իրենց ... մասնագիտութեան։ Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլայ իրենց տալիք մեկնութիւնը։

X

Բայց, Գ. Արազ, թոյլ տուր որ յուսաբանութիւն մը խնդրեմ քեզմէ։ Երեւանէն առնելով քանիցս մեր թերթերուն մէջ փոխադրուած կը տեսնեմ տարօրինակ բարդութեամբ բառ մը — սառցարան։ Տո՛ւր ձեռքդ, Գ. Արազ, տարբաղադրենք այս բառը։— սառ եւ արան. հասկնալի է չէ՞։ Բայց բայց հոս ի՞նչ կ՚ընէ, ի՞նչ գործ ունի սա ցն։ Եթէ սառնարան ըլլար, բան մը չունիմ, քանի որ ն գիրը բաղկացուցիչ մասն է սառին, ինչպէս նաեւ դառն, առն, մառն, հիմն եւն. եւն. եւ բարդ բառերու կազմութեան մէջ այս տեսակ մը արմատական ն գիրը ինքնապահպանումի բացարձակ իրաւունք ունի։ Սակայն սառցարանին մէջ ի՞նչ կը բանի սա ցն։ Արդեօք բնի նախ, Խորհրդային երկիրներու վարչաձեւին անխուսափելի փա՞ստ մըն է սառնարանին սա ցն։

Հիմա ե՛կ, նորէն տուր ձեռքդ, Գ. Արազ, եղբայր ենք մենք, որ տարբքով ենք բաժնուած, դուն գործօն ծառայութեան մէջ սպայ, ես հանգստեան կոչուած յիսնապետ մը ... Տարբաղադրենք, quand même! Արանը մինչ մեր գիտցած յետադիր մասնիկն է, չա՞։ Սա՛ոց... գուցէ սառոյց։ Այս բառին փոփոխելի երկբարբառը, ոյ, կ՚ըլլայ յաւէտ ու, բարդութեան մէջ, չէ՞, — կոյս — կուսել, յոյզ — յուզել, բոյս — բուսնիլ, կոյս — կուսանոց, թոյլ — թուլնալ, ցեկոյց — ցեկուցանել։ Այս վերջինին ապահովաբար ամէնէն իրազեկն է «Ջեկուցապատիւ» Գ. Մալէզեան։ Առով բառը եղանք արդէն, թէ ոյ փոխուելով ու[ի], սառցարան, — բարբարոս ձեւը պէտք է փոխարկուի սառուցարանի։ Եթէ սովետներու վարչաձեւը անպայման չի պահանջեր սառցարան կամ նոյն իսկ ճիշդը՝ սառուցարան, նախընտրելի է սառնարանը։ Այս բառով ալ Երեւանի գրագէտները կրնան հաղորդել մեզի իրենց պաղութեան աստիճանը։

X

Գտնիկ որոշում մըն ալ, Գ. Արազ։ Սովետական արդի գաւառին մէջ գժուար բան մը չէ Երեւանէն Երուսաղէմ փոխադրել, մանաւանդ երբ շարժիչ մեքենան Խորհրդային է։ Սիոնի մէջ կը գրուի յետ այսու։ Երուսաղէմի Հայոց վանքին մէջ ծեմարան հաստատուելո՞ւն կը պարտինք այս նորութիւնը, թէ Թորգոմ պատրիարքին քրնանալուն։ Անգլիոյ մէջ աստուածաբանական կրթութիւն ստացող գնոստիկ վարդապետները գոնէ հայերէնի այս շատ պարզ ծանօթութիւնը պէտք էր ունենային, թէ յետ նախադրութիւնը սեռական հոլով կ՚առնէ, ուստի յետ այսորիկ, փոխանակ գործիական հոլովով յետ այսու ըսելու։ Սխկա նուազագոյն շափով ճշգրտելով՝ ամօթ է, երբ այդ թերթին գլուխը կը գտնուի Թորգոմ Արք. խորհրդաւոր Պատրիարքը, որ հիմա պարտաւորուած ալ չէ, ինչպէս երբեմն Եգիպտոսի մէջ, Դաշնակցական-Ռամկավար գժտութիւններով զբաղելու, քանի որ վանքին պարտքին թնճուկն ալ պարզելու գործը մասնագէտի յանձնուած է, ի բուժումն փայթակղեալ մտաց։

Սիոնի մէջ իբրեւ որ միւս կողմէ յետ այսուն կ՚անցնի ուրիշ ... պարապ յօդուածներուն շարքին մէջ, գրեթէ անտես։

ՏԱՐԱԶ

Կա՛յ, սակայն, Հայը, որ գիտէ անգամ իր թախանձքի, իր ազգատութեան մէջ եւ քաղաքական աշխարհի պարտադրած անիրաւութեան լուծին տակ «արբենալ» յաւիտենականութեան կարօտով, «երգել» իր հերոսական ցաւը, ոգորել իր գալիք համար եւ երախտագիտութեան տուրքը տալ անոնց, որոնք բարոյական ուժ եւ հոգիի մեծութիւն ունին ապրելու իր օրհասական գուպարը, իր պատմութեան ճգնաժամը, իր յոյսը։

Գիտենք, որ Եավորովի արձանի բացումը սփիւռքի բովանդակ հայութեան սիրտը կը լեցնէ խանդաղատանքով։ Եւ այդ՝ ոչ թէ անոր համար, որ Եավորովը «Հայերը» քերթուածի հեղինակն է կամ մէկ գործակիցը հայ նորագոյն հերոսամարտի առաքեալ Քրիստափոր Միքայէլեանի, այլ որ «Եավորով» անունը հայ-պուլկարական եղբայրակցութեան խորհրդանշանն է։

Եավորովը յաւիտենական հոգեւոր կամուրջ մըն է Պուլկարիոյ եւ Հայաստանի միջեւ։

Ան խորհուրդ մըն է երկու ժողովուրդներու անցեալի եղբայրակցութեան. խորհուրդ մը նաեւ անոնց գալոց պատմութեան։

Թող այս խորհուրդով ապրին պուլկար եւ հայ սերունդները։

Եւ թող ան դառնայ փառքի եւ մեծագործութեան ուխտ մը, երդում մը երկու ցեղերու յաւիտենականութեան առջեւ։

ՀԱՅԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ԿՈՄԻՏԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԱՆԴԵԼՈՒ ԲՆԱԶԴԸ

ooooo

Մահմուտ էսադի, թուրք գրագէտը, հրատարակելով իր տպաւորութիւնները Պրուսայէն, կը գրէ.—

Պրուսան սկսած է քանդել իր սեփական պատմութիւնն ու հին գեղարուեստական գործերը։ Ան ունէր շատ հին ու պատմական գերեզմանոց մը։ Ան իր մէջ կ՚ամփոփէր թուրք մեծ դէմքեր։ Իսկ անոնց շիրիմներն ու գեղեցիկ գիրերը պատմութիւն մըն էին արդէն։ Պրուսայի քաղաքապետութիւնը ուզեր է երիտասարդութեան մարզադաշտ մը նուիրել։ Եւ կարծես ուրիշ տեղ չգտնուէր, էվգաֆի գերեզմանոցը գրաւեր է։ Էվգաֆը գերեզմանաքարերը ծախեր է քարակոփներուն։ Տգէտ քարակոփները, տեսնելով որ քարերուն վրայ արաբերէն գիրեր կան, կը տանին կը ծախեն գետին եղերքը։ Ճերմակեղէն լուացող գեղջկուհիներ երկար ատեն կը թակեն անոնց վրայ։ Ասոր վրայ, քարակոփներն ալ կը քաշուին ու կը սկսին կոտրտել զանոնք։ Կարգ մը անձեր, որոնք արուեստը կը սիրեն, իրար կ՚անցնին ու հազիւ մէկ քանին փրկելով թանգարան զնել կուտան։

Փէյամի Սաֆա կը գրէ («Թան»).— Մեր մէջ, անկումի կեանք ապրողները երկու տեսակ են, — մարզականներ եւ խումար խաղցողներ։ Մենք չունինք պարագայ մը որ մեզ միացնէ որ եւ է սրահին մէջ ու մեր խօսակցութեան նիւթը դառնայ, բացի մարզանքէն որ մարմինին խումարն է, ու խումարէն, որ մտքին մարզանքն է։ Ուշադրութիւն ըրէք, մեծ ժողովի մը մէջ մարզականները անմիջապէս կը գտնեն իրար եւ անկիւն մը քաշուելով խումբ մը կը կազմեն։ Խումար խաղցողներն ալ սեղաններուն շուրջ կ՚անցնին։ Անդին կը մնան բժիշկ, փաստաբան, գրագէտ, բայց անոնք ալ որ եւ է նիւթի շուրջ չկարենալով կեդրոնանալ, հոս հոն կը ցրուին եւ, կարծես ժողովին «փարազիթ»ները ըլլային, կը թողուն կը հեռանան։ Ուրեմն, եթէ մեր երկրին մէջ մարզանք ու խումար չըլլար, ակումբ պիտի չունենայինք։ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի ընկերութիւն կը նշանակէ ակումբ, սալոն եւն.։ Ամէն մէկ ասպարէզի մարդ, այդտեղը իր մտքին օճախը նկատած է։ Մեր երկրին մէջ եթէ մարզական չէք, մէկ քանի արուեստակիցի դէմքը տեսնելու համար խումար խաղցող պէտք է ըլլաք։ Թուրքիոյ մէջ, քաղաքները լերան գլուխներ, իսկ տուները՝ հանոցներ ըլլալէ փրկող երկու բան — թուղթը եւ ըմպելին — թէ ընկերութիւն կը կազմէ եւ թէ ընկերութիւնը կը քանդէ ...

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յուլիս.— Հրաշքով թրքական եաթաղանէն ազատած եւ աշխարհի զանազան հողամասեր չափչփելէ վերջ քանի մը տասնեակ հայրենակիցներ բախտը ունեցած ենք հիւրընկալուելու ազնիւ Ֆրանսայի Մարսէյլ քաղաքը։ 1926էն ի վեր կազմած ենք մեր հայրենակցական միութիւնը (տեսակ մը շարունակութիւնը Պաթումի Հայրենակցական Միութեան)։

Տասնեակ մը տարիներ մեր գոյութիւնը պահած ենք անայլայլ, սակայն վերջերս Հարիւրին տասնի օրէնքը անտեսական աննախընթաց տագնապին յարաճուն ծաւալումը եւ ամենակարեւորը՝ պետական նպաստի դադարումը մտահոգութեան մատնած են մեզ։

Տասը առ հարիւրի օրէնքը կը գործադրուի տառացի, խումբ-խումբ գործարաններէն դուրս կը նետուին մեր հայրենակիցները, աւելի մօտալ եւ անստոյգ կացութեան մը առջեւ կը գտնուին մեր այն հայրենակիցներն որ ծանրաբեռնուած են ընտանիքներով։

Բաբերդի Հայր. Միութեան Մարսէյլի վարչութիւնը, հաւատարիմ իր հայրենասիրական գաղափարին, պարտականութիւն կը սեպէ մամուլի միջոցաւ եղբայրական կոչ ուղղել բոլորին եւ խնդրել ձեզմէ անկարելին կարելի դարձնել, պատառ մը հացագին ճարելու համար։

Հայրենակիցներ, Բաբերդի հարազատ ժառանգներ, գիտենք որ գաղթաշխարհի Բաբերդցիները տնտեսական նախանձելի պայմաններ չունին։ Սակայն հարկադրուած ենք դիմել ձեր հայրենասիրական զգացումներուն եւ խնդրել անմիջական օգնութիւն մը համեստ նուէրներով։

Հայրենակիցներ, մեր այս եղբայրական կոչը ձեր բոլորի լուրջ ուշադրութեան յանձնելով, թարգմանը կը հանդիսանանք մեր կարօտեալ հայրենակիցներու արդար բաղձանքին, վստահ թէ չպիտի թերանաք ձեր պարտականութեան մէջ։ (Կնիք)

Յ. Գ.— Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին՝ Horen Nazaretian, Boulevard Mourin, No 7, Capucelle, St. Louis, Marseille (B.D.R.)։

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Երկու ամիս առաջ էր որ հողին յանձնեցինք Դաշնակցութեան համակիրներէն Հայկ Մանկասարեան, 21 տարեկան։ Հայկ անծանօթ էր շատերու. կ՚ապրէր խեղճ վիճակի մէջ իր եղբօրը հետ։ Բնաւորութեամբ շատ համեստ էր Հայկ եւ մօլի ընթերցող դաշնակցական գրականութեան։

Եւ ահաւասիկ նոր զոհ մը եւս, Գառնիկ Թէրզեան, որ մահացաւ Արժանթէօյի հիւանդանոցին մէջ յուլիս 15ին, եւ փոխադրուեցաւ Իսի լէ Մուլինօ։ Գառնիկ բնիկ Կէյվէցի է։ Կը թողու այրին եւ եօթը տարեկան աղջիկ մը։ 1917–19ին եղած էր զինուոր Անդրանիկի բանակին մէջ։ Տեսած էր Հայաստանի անկախութիւնը եւ միշտ կը յիշէր.— «Եթէ Հայաստան անկախ մնար մինչեւ հիմա, իսկապէս դրախտավայր մը դարձած կ՚ըլլար»։ Կը մասնակցէր մեր բոլոր ձեռնարկներուն միշտ ներկայ կ՚ըլլար մեր հանդէսներուն, մանաւանդ մայիս 28ի տօնակատարութեան։ Շատ անգամներ առիթ կ՚ունենար երիտասարդ Դաշնակցականներուն ըսելու.

— «Դուք կարդալով եւ լսելով է որ Դաշնակցական եղած էք այս պօղոտաներուն վրայ, բայց ես տեսած եմ Դաշնակցութեան ուժը եւ անձամբ մասնակցած հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար։ Շնորհիւ հայ ժողովուրդի եւ Դաշնակցութեան ճիգերուն ձեռք ձգեցինք ազատութիւնը, եւ խլեցին մեր ձեռքէն։ Բայց վստահ եմ որ օր մը կրկին Դաշնակցութիւնը ցոյց պիտի տայ իր ուժը։ Այն ատեն ես պատրաստ եմ կրկին զէնք առնելու եւ միանալու Դաշնակցութեան բանակին»։

Ափսո՛ս, առանց այդ օրը տեսնելու աչքերը փակեց եւ մեկնեցաւ յաւիտեան։ Սիրելի Գառնիկ, եթէ այդ օրը գայ, մենք պիտի կատարենք քու պարտականութիւնը։

Հողը թեթեւ գայ վրադ։

Արսէն Պօյաճեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՑ «ՐԱՖՖԻ»ՆԵՐԸ

— • —

Պուքրէշի «Արազ»ը արդար գոհունակութեամբ կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս).

— «Կարելի չէ խօսիլ Ռումանահայ գաղութի սփիւռք երեւոյթներուն վրայ, եւ մասնաւոր գոհունակութեամբ չյիշել վեց «Րաֆֆի»ները։

Հիմնուած հազիւ երեք տարի առաջ հայ երիտասարդութիւնը համախմբելու համար առողջ ու կենսունակ յարկի մը տակ, «Րաֆֆի»ն կրցաւ շուտով ոգեւորել հայ երիտասարդութիւնը եւ զայն լծել խանդավառ աշխատանքի մը։ Վկայ է մասնաճիւղերու ցանցը որ ստեղծուեցաւ հետզհետէ հայաշատ կեդրոններու մէջ, Պուքրէշէն սկսեալ Քոսթանցա, Սիլիսթրէ, Պազարճըք, Կալաց եւ Փլօէշթ։ Վկայ է մանաւանդ համակրութեան ալիքը որ շուտով ծաւալեցաւ վեց «Րաֆֆի»ներու շուրջը, զանոնք դարձնելով հանրութեան լայն խաւերուն գուրգուրանքին առարկան։

Համեստ յաւակնութիւններով բակաւ՝ բայց շուտով ընդարձակած իրենց աշխատանքի դաշտը, «Րաֆֆի»ները իրական պահանջ մըն են այսօր մեր գաղութին մէջ։ Երբ մէկ կողմէ կազմալուծման մանրէն սպրդած հայ ժողովուրդի ծոցը՝ կը ջլատէ զայն ներսէն եւ երբ ամէն տեսակ խառնակիչներ թոյն կը սրսկեն գաղութէ գաղութ, հայ ժողովուրդին մէջ գեղեցիկ բնազդ մը կայ՝ փտութեան մանրէները ամլացնելու, եւ փնտռելու փրկութեան լաստեր անոնց կառչելու համար։ Այդ լաստերէն մէկն է «Րաֆֆի»ն, որուն կուզայ կառչիլ երիտասարդութիւնը հեղեղէն չքշուելու համար, եւ որուն տակաւ իրենց սիրտը կը կապեն լայն զանգուածներն ալ թրծուելու համար հոն հայեցի շունչով, եւ պատսպարելու համար հոն իրենց դալկացող հոգիները։

Ասկէ է որ «Րաֆֆի»ի բեմերը տակաւ կ՚ընդարձակեն իրենց շուրջ բացուած հետաքրքրութիւնը, եւ լայն խաւերու ջերմագին ընդունելութեանը կ՚արժանանան անոր յարակից ձեռնարկներն ալ։ Սրտապնդիչ խօսքի, հայ շունչի, առողջ մթնոլորտի ծարաւ բազմութիւն մըն է որ կը դիմէ դէպի «Րաֆֆի»ները, ոգեւորելու, թրծուելու համար։

Բայց դեռ սկիզբն է աշխատանքներուն։ Իր սկզբնական երեք տարիներուն մէջ «Րաֆֆի»ն իր գործունէութեան դաշտն է որ ճշդեց եւ իր դիմագիծը պարզեց հանրութեան։ Հիմա որ հանրութիւնը իր համակրութեամբ շրջապատեց զայն, կը սկսի տքնութեան բուն շրջանը յուսախաբ չընելու համար զանգուածները իրենց համակրանքին մէջ, եւ դառնալու համար իսկապէս մշակոյթի վառարան, ուրկէ տարէցները գան ամրապնդուիլ իրենց հաւատքին մէջ, եւ ուր նոր սերունդը գայ իբր հայ թրծուելու համար։ Ժամանակ է մանաւանդ որ «Րաֆֆի»ները երթան իրենք մխրճուիլ զանգուածներուն մէջ, անտարբերները եւս արթնցնելու եւ ուծացածները ոգեւորելու համար վերստին։

Երբ կ՚ըսէինք թէ ազգային պաշտօնական մարմինները իրենց աշխատանքներուն մէջ խաղաղ ձգելով, հայ երիտասարդութիւնը պէտք է իր ճիգերը յարէ ժամուն բակէն դուրս, ժողովուրդին ծոցին մէջ, ամէնէն աւելի նկատի ունէինք մենք «Րաֆֆի»ները։ Երիտասարդութիւնը որ արդէն համախմբուած է հոն՝ նուիրական պարտականութիւնը ունի զանգուածներուն ալ մօտենալու տակաւ, թափանցելու բուն ժողովուրդին մէջ, անոնց արհամարհելու որ եւ է դաս եւ որ եւ է խաւ։ Շատ մը կնճիռներ պիտի խնայուէին այս գաղութին, ու շատ մը խառնակիչներ պարապ պիտի գտնէին իրենց ունկնդիր, եթէ զանգուածը լուսաբանուած ըլլար ատենին հայ կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին։

Աշխատանքի ճիշդ ժամն է։ Պէտք է այլ եւս սիսթեմով մտնել մեր ճիգերուն մէջ, ու ամէն մէկը բաժին մը ստանձնէ ընդհանուր աշխատանքէն։ Քանի՛ քանիները կ՚ուծանան ու իրենց կապը կը խզեն իրենց ժողովուրդին հետ՝ որովհետեւ անոնց հոգիներուն հաղորդ մը չկայ. ու քանիներ օտար կ՚արթննան որովհետեւ չկայ մէկը որ զանոնք իրենց ցեղին կապէ։

«Րաֆֆի»ներն են որ պէտք է յառաջապահ դառնան այդ նուիրական ճիգերուն, ու գրգռեն բարի նախանձը հայ ոգիի նախանձախնդիր բոլոր միւս կազմակերպութեանց»։

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու տարեկան ընդհ. բանակումը տեղի կ՚ունենայ այս տարի Իէնի Թերակղզիին վրայ, բացառիկ յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, նոճիի անտառով, բարակ աւազի ծովեզրով, աղբիւրով, հաղորդակցութեան եւ գնումի դիւրութիւններով։

Առաջին մեկնումի թուականն է օգոստոսի սկիզբը, երկրորդ մեկնումը 15 օգոստոսի իրիկունը։

Բանակումի բոլոր օրէնքներու հպատակելու պայմանաւ շրջ. գործ. մարմինը, որոշած է ընդունիլ ոչ սկաուտ պատանիներ։ Բոլոր մանրամասնութեանց եւ արձանագրութիւններու համար դիմել.— Մ. Քիւրքճեան, 39 ռիւ տը Մօպէօժ, Փարիզ։

Արձանագրութիւնները կը փակուին յառաջիկայ յուլիս 31ին։

Սկաուտ. գործ. մարմին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»»· ·«««

Ռուս թագաւորը, իր շահի համար կ՚ուզէ Հայաստանն ու ժողովուրդն իր թաթի տակ պահել. Հայաստանը իր թագի մարգարիտն անել։ Իսկ Լօրիս-Մելիքովը չի ուզում Հայաստանը Ռուսին տալ. ուզում է Հայոց թագաւոր օծուել։

Ռուսերը կ՚որոշեն Լօրիս-Մելիքովին խաբել։ Կը մտածե՛ն, կը մտածեն ու կը գտնեն հնարը։ Կը կանչեն Լօրիս-Մելիքովին՝ Ռուսաց թագաւորին ընկեր կը կարգեն. թագաւորի քովը, գահի վրայ կը նստեցնեն, մի գաւազան էլ ձեռքը կուտան ու կ՚ըսեն.

— «Ահա քեզ անում ենք մեր թագաւորին ընկեր, թագաւորին հաւասար, թագաւորէն բարձր։ Մեր թագաւորն էլ, մենք էլ քո հրամանով պիտի նստենք, ելլենք, շարժուենք։ Դու միայն Հայերի թագաւոր կ՚ուզէիր լինել։ Մենք քեզ ամբողջ Ռուսաստանի թագաւոր կարգեցինք, ուզածիդ պէս կառավարէ, քո Հայաստանն էլ հետը։ Բայց որպէսզի էլ կռիւ չլինի եւ Ռուսաց թախտը հաստատ մնայ, եկ Կարինը ետ տանք Թուրքին։

Կնիկայ մատ կար մէջը։ Լօրիս-Մելիքովը կը խաբուի, Կարինը ետ կուտայ ու ... բայց շուտով կը հասկանայ իր խաբուած լինելը, կը տխրի, կը հրաժարի Ռուսաց ծառայութենէն, թագաւորութենէն ու փառաւորութեան մէջ մենակ, տխուր կը մեռնի՛... Մեռնելիս մի Հայ կը կանչէ մօտը ու կ՚ըսէ. «Ես խաբուեցի, Հայոց երկիր, Հայոց թագաւորութիւն Ռուսին տըւի։ Ես կը մեռնեմ, բայց ուզում եմ, որ իմ անունս մնայ, որ ինձնից յետոյ եկողներ, ինձ յիշելով էլ չխաբուեն օտարի խօսքէն, օտար փառքէն։ Քաջ լինեն, Հայաստանն ազատեն, Հայոց թագաւոր կարգեն։

Ես խաբուեցի, ինձնից յետոյ թող ուրիշներ չխաբուեն»։

Վերջացնում էր Զանան հօրքուրն իր զարմանազան պատմութիւնը եւ խորը ա՛խ քաշելով շարժում էր գլուխը.— «Եթէ չխաբուէր Լօրիս-Մելիքովը ...»։

Պատարագի զանգերն էին ղօղանջում, Զանան հօրքուրը ոտքի էր ելլում։

Կարսը կիրակի օրերին։

Ռուսերի բարձր զանգակատնէն՝ մեծ ու փոքր զանգերն ու զանգակները՝ հատ-հատ ու միաժամանակ զնգում էին, զրնգում, ծնկծնկում, ծնկում հպարտ, յաղթական մի քայլերգի նման պատռում էին օդը, տարածւում հեռուները, լեռների ապառաժներին զարնուելով, փշրւում, լռւում էին ձորերն ու հովիտները եւ հրահանգում.— Տէ՛ր ենք, տիրող ենք։ Քիչ վերը՝ Յոյների եկեղեցու հաստատուր զանգերը իրենց զրնգոցով, մրցում էին առաջինների հետ, հասկցնելու համար նրանց, թէ իրենցն է առաջին եկեղեցին, թէ իրենցն է առաջնութիւնն աւետիսի։

Ու իրար հետ մրցող այդ զանգերի համերգը տօնական ուրախ տրամադրութիւն էր ստեղծում քաղաքում։

Մինչդեռ Հայկական եկեղեցիների նրբակերտ զանգերը իրենց երեքնոց զարկերով,

Տի՛նկ, տա՛նկ, տի՛նկ

Տի՛նկ, տա՛նկ, տի՛նկ ...

Հոգիներին էր խօսում ու դեռ ժամ չմտած մարդուն՝ աղօթքի տրամադրում։

Պատարագի զանգերն էին ղօղանջում։ Ու ժողովուրդը փողոց ելած՝ եկեղեցիների ճամբէն էր բռնում։

Կիները, Հարսները Կարսի ... Ազգային տարազներով հարուստ, դիպակ ու թաւիշ խիլայ, ջնպպէով մետաքս ու քիշմիր վերարկուներով, փուշի շալերով ծածկուած՝ իրենց նազելաճեմ երթն են սկսում։ Որքա՛ն ոսկի, որքա՛ն մարգարիտ, որքա՛ն ակ ու ակնեղէն ունեն իրենց ճակատին, թեւին ու մատներին։

Հայերը, նոյնպէս ազգային տարազով. կարճ չուխայի փէշերն ազատ, մետաքսէ արխալուխի վրայէն արծաթ ոսկեջուր, ոսկէ քամարները կապած, փայլուն մոյկերը մինչեւ ծնկները քաշած, հպարտ ու սէգ, առցուն իրենց ընտանիքի պետ լինելու գիտակցութեամբ, պատկառելի քայլուածքով ընթանում են միշտ կիների առջեւէն։

Իսկ երիտասարդները՝ աղջիկ ու տղայ, եւրոպական հագուստներով, պլրոցական համազգեստներով առանձին խմբակներ են կազմում, ոստոստուն քայլերով, ճռուողուն ձայներով փողոցները կեանքով են լեցնում։

Տների պատուհանները բաց են փողոցների վրայ, ժպտուն դէմքեր դուրս են նայում պատուհաններէն, պատշգամներէն, փողոց չելածներն են նրանք, որ հետաքրքրութեամբ ժամւորն են դիտում։

Մի տան մէջ մանտօլին է ծնկծնկում, մի այլ տան մէջ թառն է թրթռում, ուրիշ տեղ կիթառն է բեկբեկում, պակաս չէ նաեւ ջութակը, դաշնակը, ձայնագիրը։

Ե՛րգ, նուա՛գ, ծիծա՛ղ ... կիրակի՛ տօ՛ն ...

Մինչդեռ լուսաւորչականները ժատը, զարդն ու զարդարանքը։ Արդ-կաթոլիկները պատարագը վերջացրած տուն էին դառնում։ Նրանց հանդիպումը փողոցներում, ողջագուրա՛նք, ժպի՛տ, բարեկամութի՛ւն։

Հարուստ էին Կարսի կաթոլիկները, անմրցելի իրենց հագուստ-կապուստը, զարդն ու զարդարանքը։ Արդուին, Արտանուշ, Խոտորջուրցիներ են մեծ մասամբ, ունին իրենց յատուկ բարբառը։ Բայց ոչ իրենց եկեղեցին, ոչ իրենց դաւանանքը խորթութիւն չէր մտցրած հայութեան մէջ։ Հայ են, Կարսեցի, առանց դաւանանքի խտրութեան, միասին է իրենց ուրախութիւնն ու վիշտը, երջանկութիւնն ու սուգը։

Իրենց երիտասարդութիւնը մերինների հետ, յեղափոխական է, մարտնչող, իրենց ուսանողութիւնը մեզ հետ է, մշակութային ձեռնարկների մէջ։ Այդպէս էին նաեւ փոքրաթիւ բողոքականները, Կարսում դաւանանքը թշնամութիւն չէր սերմանած երբեք, ազգը մէկ էր ու բարձր ամէն բանէ։

Հարուստ է Կարսը, համերաշխ ազգայնակցութիւնը, ու երջանկաւէտ է իր կիրակին, իր տօնը։

Սկսուած է պատարագը։

Տարէցները ներս են մտնում պատարագը լսելու, աղօթելու համար, երիտասարդները, որ եկել են ոչ թէ աղօթելու, այլ իրենց ցոյց տալու եւ աղջիկ տեսնելու համար, մնում են դուրսը՝ գաւիթը, մանուկները մէկ ներսն են, մէկ դուրսը իրենց շարժումներին ազատութիւն տալու համար։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(5)

ները աւչի օր ստորագրեցին բանաձեւ մը, որով արհեստակցական միութիւնը բացարձակապէս անկախ կը հռչակուի «գործատիրութենէն, կառավարութիւններէն, քաղաքական կուսակցութիւններէն, փիլիսոփայական աղանդներէն կամ ուրիշ արտաքին խմբակցութիւններէ»:

Տակաւին առկախ հարցեր կան, բայց սկզբունքի հարցը ճշդուած ըլլալով, հաւանական է որ երկու սէնտիքաներուն (Ս. Ժ. Թ. եւ Ս. Ժ. Թ. Իւ.) ընդհ. ժողովները յառաջիկայ սեպտեմբերին վաւերացնեն միացումը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ չպիտի կատարուի յուլիս 19ի ցոյցերուն առթիւ, կ'ըսեն թերթերը, իբրեւ արդիւնք ձախակողմեան հոսանքներու պատուիրակութեանց դիմումին: Վարչապետը լսելով բոլոր բացատրութիւնները, յայտարարած է թէ պետական պաշտօնեաները պիտի դատուին յարգելու համար պետութեան հեղինակութիւնը, սակայն բարեացակամութիւնը չպիտի պակսի:— Միւս կողմէ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ եւ նոր միթինկներ կը սարքուին:

310 ՄՆՏՈՒԿՆԵՐՈՒ ԶԷՆՔԵՐԸ ի՞նչպէս աւազի եւ խիճի վերածուեցան, — այս խնդիրը կը քննուի փութայ պնդութեամբ, երեւան հանելու համար ամբողջ գաղտնիքը: Կը հաստատուի թէ խարդախութիւնը կատարուած է Փարիզի մէջ: Ապահովութեան տեսչութիւնը ձեռք առած է ամբողջ խնդիրը:

ՀԱ՞Յ Է.— Երէկ հաղորդած էինք թէ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է կարմիր կնամոլ մը, Մէչքի: Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ դատապարտեալը կը կոչուի Գալուստով, 45 տարեկան, որ 1907ին դատապարտուած է սպանութեան մը առթիւ եւ յետոյ ցարական ոստիկանութեան գոհ ներկայացած: Համայնավար եղած է 1917ին, բայց յաջողած է իր ցարական ընկերներէն մէկուն մեղսակցութեամբ արձանագրուիլ իբրեւ 1907ին գրուած եւ մտնել «Հին Բոլշեւիկներու» Միութեան մէջ, որ լուծուեցաւ վերջերս: Միեւնոյն ատեն յաջողած էր համոզել իր ընկերները թէ միակն է որ ողջ մնաց 1918ին Բագուի մէջ, 26 բոլշեւիկներու գնդակահարումէն: Իշխանաստատ եւ խստակրօն ձեւեր կ'առնէր, իբրեւ տնօրէն Մոսկուայի «Ինստուրիստ»ին:

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ՃԱՄԲՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԷՆ.— Ներքին նախարարը շրջաբերականով մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ինքնաշարժի արկածներու մասին, որոնք աւելցած են վերջերս: 1934ին պատահած են 4413 արկածներ եւ մեռած են 4737 հոգի, մինչդեռ 1924ին մահերու թիւն էր 1594:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան դադարէն յետոյ Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ 17րդ Փօ — Փորտօ մրցումը (224 քիլոմեթր): Ալպեան եւ Պիրէնեան լեռներու տաժանելի մրցումները վերջացած ըլլալով, այնուհետեւ շիտակ ճամբու վրայ է որ պիտի մրցին մինչեւ Փարիզ: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 9ին: Ֆրանսացի Ժիւլիէն Մուանօ, Փորտոյի 45 քիլոմեթր մնացած ճարպիկութեամբ մը փախուստ կուտայ եւ առանձին Փորտօ կը մտնէ խումբէն քառորդ ժամ առաջ, 224 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 34 վայրկեան, 30 երկվայրկեանէն (ժամական 29 քիլոմեթր 570): Երկրորդ կը հանդիսանայ պելճիքացի Ժան Աէրց ամբողջ խումբին հետ 47 հոգի (Փարիզէն մեկնած ատեն ընդամէնը 93 հոգի էին), եւ «սփրինտ»ի մէջ յաղթելով:

Երէկ, Հինգշաբթի պիտի կտրէին 18րդ հանգրուանը (Փորտօ—Րօշէլ, 192 քիլոմեթր), որ բաժնուած է երկուքի: Առաջինը՝ Փորտօ — Րօշըֆօր (159 քիլոմեթր) խմբովին մրցիլ, իսկ երկրորդը՝ Րօշըֆօր — Րօշէլ (33 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել:

⁂ Դամասկոսի «Les Echos» օրաթերթի կազմակերպած հեծելանիւի մրցումը, Դամասկոս — Զըպտան (87 քիլոմեթր երթուդարձ), որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 17ին շահած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ական Օննիկ Պալըգճեան: Այս տղան արդէն մեծ համբաւ կը վայելէ Դամասկոսի մէջ իբրեւ հեծելանուորդ, իր տարած յաղթութիւններով: Յաղթականը ստացած է թերթին կողմէ նուիրուած բաժակը եւ նիւթական պարգեւ:— Հ. Ս.

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայք

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն եւ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ:

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère, (Քաշան): Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, Դրօշակի Տան մէջ:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ վարանդեան խումբի վճարանական ժողովը 28 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մօն Գաֆէի ստորնայարկին մէջ: Մուտքը ազատ է բոլորի համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վ.ահագն խումբի ժողովը 4 Օգոստոս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 7ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլըվար տիւ Նոր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ
ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22:

կը ներկայացուի «ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱԻՕՏ» օբէրէթը
(Ոգեկոչում հայ մեծենական կեանքէ)

երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներուն կողմէ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում:
ՃԱԶՊԱՆԴ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:
ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ:

Հաղորդակց. միջոց.— Հանրակառք ՕՊԸՐԱՅԷՆ կամ ԺՕՐԷՍԷՆ 21A: ԿԱՐ ՏԸ ԼԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ՊԱՎԻՅԵՕՆ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
28 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն
ընկեր ԼԵՒՈՆ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ագարակին մէջ
կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ մը «ՎԱՀԱՆ - ԽՈՐԷՆ»ի Թատերախումբին կողմէ:

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ: Մուտքը՝ 2 ֆրանք:

Հանդիսավայրը երթալու համար, Պուլվար Կարիպալթիէն առնել թիւ 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լուի:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9
ՓԻԼԸ-ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ օդասուն պարտէզին մէջ

գեղարուեստական բաժին.— եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ Սասունցի՝ ԵՐՕԻ:

Պաղ եւ առատ ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— ըթօպիւսները կը մեկնին փլաս կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 8-9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-2: իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Մէօտօնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նախագահէ՝ երգիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր՝ Տարօնի տարազով:

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին: Պաղ խմիչներ եւ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէռի տ'Իսիին մօտ գտնուող մասնաւոր թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert:

Երեկոյթ-Պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿ. ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
27 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ
ԼԱ ՎԻԵԹ ԷՐՄԻԹԱԺի սրահին մէջ:
կը նախագահէ ընկեր Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ
կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կ'արտասանեն ընկերներ կ. Թիւթէլեան, կ. Մութաֆեան, գ. Քէնտիրեան եւ Օր. Եպրաքսէ Պոլոյեան: Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան:

Սպանիական պար, զանազան անակնկալներ ընկ. ԱՇՈՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ:

Ջաւեշտ ղեկավարութեամբ ընկեր ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ:

կէս գիշերէն վերջ պար: Կը նուագէ փոքրիկ ԱՌԱՔԵԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ծանօթ.— Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globe ի սրահին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդացի մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական զեկոյցը:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կազմակերպած է հաւաքական պտոյտ մը ԿԱՐՇի անտառին մէջ, յուլիս 28ի կիրակին:

Համակիրներ կրնան մասնակցիլ: Ժամադրութիւն եւ հաւաքական մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ Սէն Լազարէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի կ. Խաչի վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացաւ 100 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Ստեփան Ոսկեանի մահուան առթիւ:

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը դիւրամատչելի պայմաններով: Դիմել՝ 29bis rueEtienne-Dolet. Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ Թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով:

Դիմել՝ տեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier, Paris (9).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

ԺԱ.
Ն Ե Ր Ո Ւ Մ Ն

Սպիտակ տնակը այժմ բոլորովին ուրիշ տեսք էր ստացել: Պատշգամբի կոտրատուած վանդակապատը նորոգուել էր եւ փայլում էր ձիւնի պէս բոլորովին սպիտակ գոյնով: Փտած սանդուղքները նոյնպէս նորոգուած էին, եւ աջ ու ձախ կողմից շարած էին ծաղիկների թաղարներ: Պարտիզի ճեմելիքները պատած էին մանրած աղիւսի ծիրանագոյն փոշիով: Հովանոցը կանաչազարդ վրանի էր նմանում, որովհետեւ ճառագայթները անկարող էին թափանցել պատատուկ բոյսերի սաղարթախիտ հիւսուածքի միջից: Պարտիզի ցանկապատը, բոլորած կենդանի բոյսերով, ներկայացնում էր մի ծաղկազարդ պատնէշ: Ծառերը մանկացել էին, գեղեցկացել էին եւ տարածում էին իրանց շուրջը խիստ զովարար ստուեր: Ծաղիկները քաղցրանում էին ամառնային առաւօտների ախորժելի անուշահոտութեամբ: Հին, աւերակ դարձած տնակը այժմ փոքրիկ դրախտ էր դարձել: Նա ներկայացնում էր խիստ աչքի զարկող հակապատկեր իւր տխուր, միօրինակ շրջակայքի մէջ: Նէնէի եւ նրա աշխատասէր տիկնոջ ջանքերին էին պարտական այդ բոլոր նորոգութիւնները:

Երեկոյեան պահուն, երբ արեւը խոնարհւում էր դէպի իւր գիշերային մուտքը, Նէնէն, ցնցուղը ձեռին, սառն ջրով ոռոգում էր ցերեկուայ տօթից թառամած ծաղիկները: Նրա ժրաջան տիկինը, կարճ շրջազգեստով, գոգնոցը կապած, կամ փոքրիկ բահը ձեռին փորում էր ածուները, կամ մկրատով կտրատում էր թուփերի աւելորդ ճիւղերը: Նրա ամուսինը, հովանոցում նստած, գիրք էր կարդում եւ երբեմն, աչքերը բարձրացնելով, նայում էր գեղեցիկ կնոջ վրայ եւ բարկանում էր:

Այդ պարտէզում առաւօտները եւ երեկոյները հաւաքւում էին մի խումբ երեխաներ, տղայ, աղջիկ, զանազան հասակների: Այդ փոքրիկ չարաճճիները, աւելի քան երգեցիկ թռչունները, կենդանացնում էին գեղեցիկ դրախտը իրանց ուրախ ճլվլոցով: Քրտնած, փթթած, կարմրած թշերով, վազվզում էին նրանք ճեմելիքներում, ընկնում էին փափուկ աւազի վրայ, վեր էին կենում, եւ կայտառ, անվաստակելի բնաւորութիւնները դարձեալ շարունակում էին վազվզել: Նէնէի տիկինը գրկում էր նրանց, համբուրում էր, թափ էր տալիս փոշոտած հագուստները, պատուիրում էր զգոյշ լինել:

Նոյն պարտէզում տիկինը շինել էր տուել փոքրիկ մանուկների համար զանազան մարմնամարզական գործիքներ, սովորեցրել էր նրանց մի քանի կանոնաւոր խաղեր, կրթութիւններ, եւ շատ անգամ ինքն եւս մասնակցում էր նրանց զուարճութիւններին մէջ: Դրանք տիկնոջ աշակերտներն ու աշակերտուհիներն էին, որոնց հետ որոշեալ ժամերում պարապում էր նա: Դրանք թշուառ աքսորեալների զաւակներն էին, որոնց ընտանիքները ուղարկել էին այնտեղ բնակութեան համար:

Տարուայ բարեխառն ամիսներում տիկինը պարապում էր նրանց հետ պարտէզում, իսկ երբ սկսւում էին ցրտերը, նրանց համար մի առանձին սենեակ էր որոշել իւր տան մէջ: Նրա դպրոցը փոքրիկ էր. աշակերտների ու աշակերտուհիների թիւը հասնում էր ութն հոգու, որոնք սովորում էին ձրի եւ նոյնպէս ձրի ստանում էին գրքեր եւ թէ դասական այլ պարագաներ: Տիկինը իւր ծանօթներից կազմել էր բարերարների մի շրջան, որոնք մատակարարում էին բոլոր ծախքերը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 27 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2867

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ «ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»

Պոլսական թերթերը տեղեկութիւններ կը հաղորդեն «Թուրք քրիստոնեաներու Միութեան» մասին, հատուածներ յիշելով հիմնադիրներուն ծրագիր – կանոնագրէն եւ ճառերէն:

Արձանագրենք նաեւ այդ մանրամասնութիւնները, լրացնելու համար պատկերը նենգամիտ շարժումի մը, որ կը ձգտի ամէն գնով կազմալուծել փոքրամասնութեանց հաւաքական կեանքը:

Բնականաբար Միութեան հիմնական նպատակն է «կատարեալ Թուրք հայրենակիցներ» հասցնել: Ի՞նչպէս: Կանոնագիրն է որ կը տրամադրէ.

— «Միութիւնը բնաւ չի խուսափիր ու եւ է օրինական շարժումէ եւ ձեռնարկէ՝ թուրք մշակոյթի տեսակէտով մեծ թուրք ամբողջութեան հպատակելու եւ Թուրքի պէս զգալու, խորհելու, թուրքերէն խօսելու, գրելու եւ կարդալու, հոգիով, սրտով ու մտքով թուրք ըլլալու նպատակին հասնելու համար:

Միութիւնը թուրք միութիւն մըն է: ԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՈՎ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ ՈՒ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԻՐԵՆ ՏՐՈՒԱԾ ԱՅԴ ԱՆՈՒՆԸ ԵՒ ԶԶՈՒԱՆՔՈՎ ԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԷ ԶԱՅՆ»:

Ահա ուրեմն հիմնական բանաձեւ մը, ծրագիր–կանոնագրի վերածուած այն գաղափարները որ ցանուեցան վերջին տարիներու ընթացքին, կարգ մը կասկածելի մարդոց բերնով, իբրեւ թէ նոր մթնոլորտ ստեղծելու համար:

Ինչպէս կ՚երեւայ, անոնք իրենց ետեւէն քաշեր են ուրիշներ ալ — նոյն իսկ ուսուցիչ մը — եւ ազատ համարձակ ասպարէզ իջած, կ՚ուզեն գործել տիրաբար:

Պէտք յիշել թէ՝ Միութեան եօթը անդամներէն վեցը Հայեր են, եւ միայն մէկը Յոյն:

Արդ, Պոլսոյ լրագիրները կը գրեն թէ հիմնադիրներու առաջին ժողովին, ուր պիտի կարդացուէր կանոնագիրը, ներկայ չէ եղեր միակ յոյն անդամը, Թրիանտաֆիլոս Երլօրըրմ, քարտուղար եւ տեղեկաբեր …

Այս բացակայութիւնը սթափում ըլլայ թէ պատահմունք,— հարցը այն է որ վարչութեան անդամներու համեմատութիւնն իսկ, —մէկի դէմ վեց — կ՚ապացուցանէ թէ այս լպրծուն ճակատին վրայ եւս առաջնութիւնը կը պատկանի «Հայ անունը կրող քրիստոնեայ Թուրք հայրենակիցներու»:

Այո, նորէն հայանուն ապուշներ եւ սրիկաներ են որ յառաջապահի դեր կը կատարեն, իբրեւ թէ օրուան պայմաններուն յարմարելու մտահոգութեամբ, սակայն իրականին մէջ մթնոլորտը աւելի թունաւորելու եւ փոքրամասնութիւնները բոլորովին անել կացութեան մը մատնելու համար:

Չէ՞ք իմանար, այս հատընտիրները «փոքրամասնութիւն» բառին ալ չեն հանդուրժեր եւ «զզուանքո՛վ» կը մերժեն զայն:

Երբ համայնքի մը մէջէն մարդիկ այս նշանախօսքը կ՚արձակեն, անոր տարածման եւ զարգացման համար ալ կազմակերպութիւն ստեղծելով եւ Հալքէվիներու առջեւն իյնալով, անշուշտ օր մը պիտի ազդարարուի միւսներուն,— ծշդեցէք ձեր դիրքը:

Այդ ազդարարութիւնն ալ աւելորդ է: «Քրիստոնեայ Թուրքերը» իրենց գործունէութեան լպրծուն ճամբուն վրայ, միշտ ալ պիտի ձգտին խնդիրներ, վէճեր ստեղծել փոքրամասնութեանց հետ եւ դուռները լայն բանալ նոր ոտնձգութեանց, խաղաղ թափանցումի համար:

Ինչ խնդիր ալ ծագի, օրուան իշխանութիւնը պիտի բռնէ խառնակիչներուն կողմը, որոնք իր հացին իւղ կը քսեն ինքնաբերաբար: Պիտի ստեղծուին «վստահելի»ներու, «հաւատարիմ»ներու դասակարգեր, պիտի բացուին նորանոր ճեղքեր, եւ առտուն կանուխ արթնցողը պիտի կրնայ տէր դառնալ այս կամ այն ազգային հաստատութեան:

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք Ղալաթիոյ ժամուն պատմութիւնը, որ շատ մը ախորժակներ սրած է, իր անակնկալ յաջողութեամբ:

Ինչ ուղղութեամբ ալ դառնէք, պիտի հասնիք միեւնոյն եզրակացութեան,— այս «քրիստոնեայ Թուրքերը» սահմանուած են կատարելու երբեմնի «Ազատ Եկեղեցի»ներու դերը:

Միջավայրին տարբերութիւնը բան մը չի փոխեր հիմնական կացութենէն:

ՇՈՒՔ ՄԸ ՍԱՀԵՑԱՒ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ..

Անոնք որ ուշադրութեամբ հետեւեցան Զօր. Ըմէթ Ինէօնիւի ուղեւորութեան, «Արեւելեան Նահանգ»ներու մէջ, պատահմամբ նկատեցին շատ կարեւոր պարագայ մը:

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործավարը, որոնք իրենց պտոյտն սկսեր էին Տիգրանակերտէն, երկար կանգ չառին կեդրոն քաղաքներու մէջ, իսկ իբրեւ ուղեգիծ նախընտրեցին սահմանային անցքերը:

Այս տեսակէտէն յատկապէս ուշագրաւ է իրենց ուղեգիծը՝ Վանէն Կարին, Իգտիր – Գարագալէ ճամբով, իրենց հանդիպումը Խ. Հայաստան՝ Արաքսի ափին վրայ, յետոյ իրենց պտոյտները մինչեւ Օլթի եւ ուրիշ ռազմական դիրքեր:

Կը թուի թէ՝ արեւելեան նահանգներուն տնտեսական կամ ներքին կացութենէն աւելի, Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը ուզած են ուսումնասիրել սահմանագլուխի ապահովութեան պայմանները: Այսինքն, աւելի շատ քաղաքական – զինուորական ծրագիրներ ունեցած են:

Այս տպաւորութիւնը կը զօրանայ, եթէ նկատի առնենք նաեւ օրուան քաղաքական մթնոլորտը:

Շ.

ՅՕԿԻՆ «ԱՆԵԼԻՔՆԵՐԸ» ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Կ՚ըսեն թէ Յօկը ոչ քաղաքական գործով կը զբաղի, ոչ ալ «հասարակական», նուիրուած ըլլալով «միայն եւ միայն Խ. Հայաստանի շինարարութեան եւ օգնութեան գործին»:

Բարեհաճեցէք ուշադրութեամբ կարդալ եւ վերլուծել հետեւեալ որոշումները, որոնք տրուած են Ֆրանսայի Յօկի Ե. պատգմ. ժողովին մէջ (գումարուած Փարիզ, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, մայիս 30 — 3 յունիս).—

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ.—

3.— «ՀՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԲԱՆԱԼ, ՕԺՏՈՒԱԾ ԸՆԴՀ. ԾՐԱԳՐՈՎ ՄԸ: ԱՅՆ ՏԵՂԵՐԸ ՈՒՐ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻՆՔ ՀՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԲԱՆԱԼՈՒ, ԱՇԽԱՏԻԼ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԸ ՄԵՐ ՁԵՌՔԸ ԱՌՆԵԼ ԵՒ ԿԱՄ ԱՌ ՆՈՒԱԶՆ ՄԵՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼ:

5.— ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ.—

4.— ՉԱՐԿ ՏԱԼ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳՐԱՒՈՒՄԻՆ:

5.— ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿԻՆ — ԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆՁՆԵԼ ՀՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ:

9.— ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԵՐԻՏ.— ՀՕԿԵՐԸ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ.—

ԸՆԴՈՒՆԻԼ «ՆՈՐՔ» ԱՆՈՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՊԻՏԱԿ ՀՕԿԻ ԿՈՂՔԻՆ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՄԱՐԶԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ: ՆՈՐՔԸ ՈՒՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ ԾՐԱԳԻՐ - ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ԵՒ ՍԵՐՏԻ ԿԱՊՈՒԱԾ Է Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ…

Պուլվառ Օսմանի «ազգ. խորհուրդ»ը կը խնդրէ «Յառաջ»էն ծանուցանել թէ՝ երկու ամիս դադրած են «Մասնագէտ իրաւաբաններու ընդունելութիւնները»,արձակուրդի առթիւ:

Ուրիշ խօսքով, այլեւս դիմումներ չպիտի ընդունուին «ամէն օր, որոշ ժամերու»:

Քանի որ տանտէրը —«իրամանա-տա՞ր» — օդափոխութեան գացած է, ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ:

Անշուշտ «Միացեալ»ին անդամներն ալ պիտի հանգստանան, եւ յանձնաժողովը մէքենաբար պիտի հայի ամրան գոլորշիներուն մէջ:

Չէ՞ որ Փարիզի յետին դռնապանուհին անգամ գոնէ երկու օր արձակուրդի կ՚երթայ, կառոյն գիւղ:

— Բայց ո՞վ պիտի հետապնդէ անբար աշխատաւորներու գործերը, արձակուրդի շրջանին, որ կրնայ տեւել մինչեւ հոկտեմբերի վերջը, համաձայն իրաւաբանիի կարգադրութեան:

Ես ալ հետաքրքրուեցայ եւ առպահովեցին թէ գործերու ընթացքը չպիտի խանգարուի:

Այսպէս, կը հաւաստեն որ Պուլվառ Օսմանի գրասենեակը բաց ըլլայ թէ գոց, Պ. Գեղամ Մանուկեանը եւ իր ինքնաշարժը բաւական են, այս կամ այն գործը հետապնդելու համար:

Բայց Պ. Մանուկեան արձակուրդ չունի՞:

Իսկ Միացեալը արդէն իր տրամադրութեան տակ ունի երկու օֆիսներ, որոնց մէկը (Քլէպէռ) կը պահէ Օր. Քարտուղար մը, միշտ պաշտօնի վրայ, իսկ միւսը՝ (եկեղեցի) երկու վարիչ – տնօրէններ, պատրաստ իրար փոխարինելու:

Միացեալը թանկագին աջակից մըն ալ ունի,— անխոնջ եւ կորովի Մութէն, որ ո՛ւր ալ գացած ըլլայ, միշտ միջոց կը գտնէ օգնութեան հասնելու:

Իրականին մէջ, ընդհանրապէս ան է որ ժամադրութիւններ կը ստանայ Միացեալի պատուիրակութեան համար, կանխօրէն հիմնաւորելով անոնց խնդրանքները:

Այս առթիւ, փակագիծ մը:

Ռուսերը, որոնք նոյնպէս կ՚օգտուին Պ. Մութէի աջակցութենէն, ոչ միայն հացկերոյթներով մեծարած են զայն եւ ուրիշներ, այլ եւ 18,000 ստորագրութեամբ ուղերձ մը ներկայացուցած են, իբրեւ երախտագիտութիւն:

Իսկ մերինները՞: Կը բաւէ՞ նամրու վրայ ճաշարան մը հանդիպիլ եւ հիւրասիրել:

Աւելի քան վեց ամիսէ ի վեր, օրուան հոգերուն առթիւ, կը լսենք շարք մը անուններ,— Մութէ, Հիւսէլ, Ֆ. Հէրօլտ,Լօնկէ, Վայեան Քութիւրիէ, եւն.— Բայց մէկն ու մէկը խելք չըրաւ սեղանի մը շուրջը հաւաքել այս բարի մարդիկը կամ շնորհակալութեան հաւաքական ցոյց մը կատարել:

Կը թուի թէ պարտաճանաչութեան գիտակցութիւնն ալ… արձակուրդի գացած է, ամիսներ առաջ:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ ստորագրեց կարգ մը նոր հրամանագիրներ, ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան համար: Այս առթիւ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ելմտացոյցը, որ 51 միլիառ ֆրանք էր 1932ին, կրճատուած է 42 միլիառի:

Յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի օգոստոս 6ին, եւ այս առթիւ պիտի ստորագրուին շարք մը նոր հրամանագիրներ, մասնաւորապէս աժանցնելու համար ապրուստը: Վարչապետը խօսելով նոր օրէնքներու մասին, բացատրեց թէ պիտի ջանան իջեցնել ապրուստի գինը եւ մղում տալ տնտեսական գործունէութեան: Նոր գեղչ մը կատարուած է թղթատարական նախարարութեան ելմտացոյցէն: Արտածման վաճառականութիւնը քաջալերելու համար, կառավարութիւնը նոր աջակցութիւններ եւ երաշխաւորութիւններ պիտի ընծայէ:

Գործազրկութիւնը իրապէս պակսա՞ծ է

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ տեղական թերթերու.—

Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503,000 էր մարտին, իջած է 387,000ի: Իբր 100,000 օտարականներ վերադարձուած են իրենց երկիրները, եւ սաստկացած է սահմանագլուխի հսկողութիւնը: Միայն մասնագէտ հողագործական բանուորներու մուտքը կ՚արտօնուի, գլխաւորաբար Պելժիայէն: Համախորհուրդ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան հետ, կեդրոններ պիտի հաստատուին զօրանոցներու մէջ, մասնագիտական կրթութիւն տալու համար գործազուրկներուն: Միջոցներ կը խորհուին հանգստեան թոշակ մը ապահովելու համար 60 տարեկանէն վեր բանուորներու, որոնց թիւը կը հասնի 700,000ի: Ցետոյ ծրագիրներ կը մշակուին հանրօգուտ շինութեանց համար: Նախ կայ Մարքէի ծրագիրը, որ այժմ գործ կը ճարէ 40,000 բանուորներու: Պիտի ջանան աւելցնել անոնց թիւը եւ վեցի փոխարէն երկու տարիէն լրացնել ծրագիրը, 10 միլիառ ֆրանք ծախսելով: Նաեւ տեղական եւ ապակեդրոնացեալ հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին:

Իտալիա եւ Եթովպիա Ժընեւի մէջ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ կանխել պատերազմը

Յուլիս 25ին երկու կարեւոր դէպքեր պատահեցան, իտալեւհապէշական ճակատին վրայ: Իտալական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, հաղորդեց թէ պատրաստ է շարունակելու բրջանքերը, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, պայմանաւ որ իրաւարարութեան համաձայնագրին սահմանէն դուրս չելլեն: Հապէշական կառավարութիւնն ալ ծանուցագիր մը ուղղեց, խնդրելով փութացնել Ա. Դ. Խորհուրդը, «կանխելու համար պատերազմը»:

Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուի չորեքշաբթի, 31 յուլիս: Ինչպէս կ՚երեւայ, երկու ոսոխները համաձայն չեն հիմնական կէտերու մասին: Ժընեւի մէջ իտալական ծանուցագիրը վարպետ խաղ մը կը համարուի, սահմանափակելու համար Ա. Դ. Խորհուրդին իրաւասութիւնը, առնուազն մէկ ամիս ժամանակ շահելու եւ իր զինուորական պատրաստութիւնները շարունակելու առաջադրութեամբ:

⁂ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հարցումի մը պատասխանելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը 1930ի դաշնագրին համաձայն արտօնած է ռազմանիւթերու փոխադրութիւնը դէպի Եթովպիա, բրիտանական երկիրներու մէջէն, բայց առ այժմ չպիտի թոյլատրէ որ զէնք ծախուի Իտալիոյ կամ Հապէշիստանի: «Կառավարութիւնը այժմ ամէն միջոցով կ՚աշխատի խաղաղօրէն կարգադրել ցաւալի միջադէպը եւ չուզեր որ եւ է վնաս հասցնել մէկ կամ միւս ազգին»:

Թէեւ առժամեայ, այս արգելքը ծանր հարուած մըն է Եթովպիոյ համար, քանի որ Իտալիա պէտք չունի զէնք ներածելու: Իր զինագործարանները կը բաւեն իր պէտքերուն: Մինչդեռ Եթովպիա թէ զէնք եւ թէ դրամ կը փնտռէ Լոնտոնի մէջ: Կ՚ըսուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը պիտի պահանջէ արտօնել զէնքերու ներածումը, իբրեւ միակ միջոցը խաղաղութիւնը պաշտպանելու:

Դ. ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կ՚իմանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան Պերլին հասած է եւ կը սպասէ իր անցագրին վաւերացման, Փարիզ գալու եւ նէրգաղթի գործը կազմակերպելու համար:

Կոմինտերնի եօթներորդ Համագումարը

Գ. Միջազգայինի (կոմինտէրն) 7րդ համագումարը, որ ծանուցուած էր մայիսին, բացուեցաւ երէկ, 26 յուլիս, Մոսկուայի մէջ: Օտար պատուիրակները շատոնց հասած են, բայց անոնց բնակարանները գաղտնի կը պահուին, որպէսզի քաղքենի թղթակիցները չմօտենան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մոսկուա կը գտնուին մօտ վեց հարիւր գործիչներ, որոնց 400ը բուն պատուիրակներն են, աշխարհի բոլոր մասերէն:

Համագումարին առթիւ, խորհրդային թերթերը զարմանալի մտքեր կը յայտնեն: «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը յանձնարարէ աջակցիլ ազատական – ժողովրդապետական կառավարութեանց պահպանման, իբրեւ պատուար Ֆաշականութեան դէմ: Տարակոյս չկայ թէ ուղղափառ գիծէն արմատական շեղում մըն է այս, քանի որ մինչեւ հիմա քաղքենի կառավարութիւններն ալ Ֆաշականութեան չափ թշնամի կը համարուէին համայնավարական շարժումին:

Կը թուի թէ քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը հետեւանք է հիթլէրականութեան ծաւալման, որ ոչնչացուց Գերմանիոյ ընկերվարական եւ համայնավարական կազմակերպութիւնները:

Կոմինտէրնը հիմնուեցաւ 1919ին, Լէնինի կողմէ: Իր անկման ապացոյցներէն մէկն ալ այն է որ համագումարը —գերագոյն ժողով — պէտք է գումարուէր երկու տարին անգամ մը, մինչդեռ ներկայ գումարումը առաջինն է 1928-էն ի վեր, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ ճգնաժամներու:

Մոսկուա կը զօրացնէ նաւատորմը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի նաւային աշխատակիցը կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը 60ի չափ սուզանաւեր շինել սկսած է անցեալ յունիսէն ի վեր: Ցանձնարարուած է տասը սուզանաւեր եւս շինել:

Չորս տարի առաջ, Խ. Միութիւնը միայն 15 սուզանաւեր ունէր, մեծ մասով հինցած: 1937ի սկիզբը պատրաստ պիտի ըլլան 55 սուզանաւեր, ամենավերջին դրութեամբ: Մեծ մասը պիտի ունենայ 800 թոն տարողութիւն, 15 հանգոյց արագութիւն եւ 7000 մղոն գործունէութեան շրջագիծ: Բոլորն ալ սպառազինուած պիտի ըլլան 10 թորփիլարձակ խողովակներով եւ մէկ թնդանօթով: Սուզանաւերու գլխաւոր խարիսխն է Քրոնշթատ: Մաս մըն ալ կը գտնուի Վլատիվոսթոք եւ Սեւ ծով: Կ՚ըսուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է Պալթիկ ծովուն մէջ կեդրոնացնել իր օդանաւային եւ ծովային ուժերը, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ վերազինման: Իր սուզանաւերուն թիւով եւ կատարելագործութեամբ Խ. Միութիւնը մօտերս պիտի հաւասարի Անգլիային, եթէ չգերազանցէ զայն:

Ռուս օդային մասնագէտներ

Գրած էինք թէ երկու ռուս մասնագէտներ հրաւիրուած են Թուրքիա՝ օդային գործերու համար: Մասնագէտները՝ Թոմանով եւ Անոհին նախ գացած են Էսքիշէհիր՝ Թուրք թռչունի պետին՝ Սամիի հետ, օդը քննելու համար: Իրենց եղած հարցումներուն պատասխանելով, ըսած են,— «Պոլսոյ շուրջ, Եալովայի, Պրուսայի եւ Կէմլէկի մէջ քննութիւններ պիտի կատարենք:Եթէ հարկ ըլլայ, մինչեւ Իզմիր պիտի երթանք:Պիտի փնտռենք տեղեր,որոնք յարմար ըլլան առանց մօթէօրի օդանաւերու թռիչքին:

Ռուսիա ղրկուած ուսանողները մինչեւ վերադառնան, վայրը պատրաստ պիտի ըլլայ:Ա.և Բ.Վկայականներ առած ուսանողներու թիւը դեռ 20 է:Ասոնք ղրկուած են Ռուսիա: Միւսները պիտի հասնին իբրեւ ուսուցիչներ: Ուսուցիչ պիտի ըլլան նաեւ Ռուսիա մեկնողները: Հարիւրաւոր երիտասարդներ կ՚ուզեն արձանագրուիլ դպրոցի համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ՕԳՏԱՇԱՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Սոֆիայի Հայ Համագործակցական դրամատունը գնահատելի գաղափարը ունեցած է կազմակերպելու գաղթա-հայ համագումար մը՝ Սոֆիայի մէջ, յառաջիկայ 20 օգոստոսին: Հարկ է անմիջապէս ճշդում մը կատարել: Ծրագրուած համագումարը քաղաքական հանգամանք չունի: Ոչ ալ «ազգային» է ան՝ այս բառին ընթացիկ իմաստով: Իբրեւ տնտեսական հաստատութիւն մը, «Թրակիա» կը խորհի զուտ տնտեսական ու կրթական համագործակցութեան մը գետինը պատրաստել: Իր օրակարգը կը բացատրէ արդէն իր նպատակը:—

Այսպէս,

1. Ի՞նչպէս հիմնել քօօփերաթիւ ընկերութիւններ զանազան հայ գաղութներու մէջ ու միացնել զանոնք:
2. Առեւտրական կապակցութեան անհրաժեշտութիւնը հայ վաճառականներու միջեւ ու առ այդ պէտք եղած միջոցներուն որոշումը:
3. Հայ գաղթական պիւրոներու հաստատումը հայ գաղութներու մէջ:
4. Միջնակարգ վարժարաններու ըղձալի պէտքը եւ անոնց համար որոշուելիք կեդրոնները ու գործունէութեան շրջանակը:
5. Ուսուցիչներու կեդր. պիւրոյի մը հաստատումը եւ անոնց համար ապահովագրական քօօփերաթիւ ընկերութեան մը կատարելիք խոշոր դերը:
6. Հիմնում կեդր. հրատարակչական քօօփերաթիւ ընկերութեան մը, որ զբաղի միակերպ դասագրքերու հրատարակութեամբ, լուրջ գրքերու թարգմանութեամբ ու ընթերցասիրութեան զարկ տալու հարցերով:

Ուրեմն, համագումարը կը ձգտի, նախ, ստեղծել կարելիութիւն մը, որ զանազան հայ գաղութներու պատկանող անձեր շփում մը ունենան: Կամ տալ առիթ մը, որ անոնք կարծիքներ փոխանակեն ու ծանօթութիւններ տան իրարու: Հասկնալի է, անշուշտ, որ համագործակցականներու հաստատումը կարելի չէ ապահովել աւելի կամ նուազ թիւով անձեր հաւաքելով, 8—10 օր, սրահի մը մէջ: Ինչ որ պէտք է, սակայն, համագումարը, պարզաբանումն է այդ գործին: Նկատի ունենալով, մանաւանդ, այն իրողութիւնը թէ համագործակցական շարժումը, հակառակ ընկերվարութեան քիչ մը կանխահաս մուտքին մեր մէջ, իւրացուած չէ մեր կողմէ, պէտք է ջանալ զայն բացատրել մեր զանգուածներուն: Մենք որ տնտեսութեան վարժուած ենք նայիլ լոկ արեւելեան մտայնութեամբ մը, շուկայիկ խորամանկութիւնը շփոթելով իսկական վաճառականութեան հետ, համագործակցական շարժումը պէտք չէ նոյն կաղապարին մէջ ձուլենք: Անիկա վարդապետութիւն մըն է, որ ունի իր բարոյական հիմքը, ձգտումները, գաղափարաբանութիւնը, գրականութիւնը:

Երկրորդ պարագան, զոր աննկատ պէտք չէ թողունք, մեր տնտեսական դժբախտ կացութիւնն է: Գաղութներու մէջ հայ տնտեսութիւնը կը քայքայուի: Առաջին տասնամեակին, կրցանք տեղ - ճար ընել ու կրկին ոտքի կանգնիլ: Այսօր այլ եւս օղակը մեր շուրջ կը սեղմուի հետզհետէ, ու մեր «դասակարգերը» իրարու ետեւէ կ'իյնան,— վաճառականները կը փակեն իրենց վաճառատունները, հայ փիրմաները կը պակսին օր օրի: Մանր առեւտրականները շատոնց դարձած են փերեզակներ: Բանուորը փակ դռներ կը գտնէ իր առջեւ...

Ահա իրողութիւն մը, որուն առջեւ ստիպուած ենք միասնաբար մտածելու, քան թէ այլայլած կամ ընկճուած իրարու երես նայելու:

Համագործակցականները ամբողջական դարմանում մը չեն, անշուշտ, այս համատարած ցաւին: Բայց, մեղմացում մըն են:

Համագումարը կոչուած է, ուրեմն այդ աշխատանքը ծրագրելու: Կենդանի օրինակ մըն է Սոֆիայի «Թրակիա»ն, որ կը ժխտէ քիչ մը հայկական նկատուած յոռետեսութիւնը՝ կարելիութիւններու ապացոյցը տալով: Մշակուելիք ծրագիրը պէտք է նախատեսէ փոփոխականի, վարիչ ուժերու պատրաստութեան եւ այլ գործերը: Ստեղծելով աւելի լաւ տնտեսութիւն մը, մենք մեզի ապահոված կ'ըլլանք, նաեւ, յաչս այն երկիրներուն ուր կը գտնուինք, քաղաքական ու բարոյական վարկ մը: Կը դադրինք, գոնէ, անոնց երեւոյթէ իրբեւ մակաբոյծ տարր:

Օրակարգի երկրորդ նիւթը առեւտրական կապն է: Ամէն մէկ գաղութի մէջ մենք ունինք առեւտրական տուներ եւ ընկերութիւններ, որոնք կ'արտադրեն, կը ներածեն կամ կ'արտածեն: Բայց անոնք փոխադարձ ծանօթութիւններ չունին: Առեւտուրին յաջողութիւնը կ'ապահովուի յարաբերութեանց ընդլայնումով: Չափազանց կարեւոր է նաեւ սա պարագան որ կառավարութիւններ մեծ արժէք կ'ընծայեն ատոր: «Թրակիա» օրինակ, դիմում կատարեց պուլկար հաղորդակցութեանց նախարարութեան, որպէսզի պատուիրակները կարենան պուլկարական շոգենաւերով ու շոգեկառքերով ճամբորդել, 70 առ հարիւր զեղչով: Եւ նախարարութիւնը, այդ ձեռնարկը գտնելով երկրին օգտակար անմիջապէս արտօնեց: Այնպէս որ, օրինակ, Եգիպտոսէն կամ Յունաստանէն պուլկարական շոգենաւ նստող մը կրնար մինչեւ Վառնա կամ Պուրկազ գալ զեղչով ու անկէ ալ, նոյն պայմաններով, շոգեկառք առնել Սոֆիայի համար:

Նուազ անհրաժեշտ չէ գաղթ. պիւրոներու հաստատումը որ օրակարգի երրորդ խնդիրը կը կազմէ: Ասոր պէտք է նայիլ բացառապէս տնտեսական ակնոցով: Անոնք պէտք է ըլլան տեղեկատու գրասենեակներ, որոնք պիտի դիւրացնեն մեր ազգակիցներու աշխատանքի փնտռտուքները կամ հայթայթումը: Ստեղծուած են այնպիսի պայմաններ, որ այսօր գործ ունեցող մը վաղը յանկարծ անգործ կը մնայ: Ճարահատ գլուխը կը զարնէ աջ ու ձախ, տեղեկութիւն չունի թէ այլ քաղաքներու կամ այլ երկիրներու մէջ ինչ պայմաններ կամ հնարաւորութիւններ կան: Եթէ ամէն մէկ համագործակցականի քով — ըլլայ ան սպառողական, ապահովագրական թէ վարկային — հաստատուին նման գրասենեակներ, բարերար դեր կը կատարեն:

«Թրակիա» համագործակցականը նկատի ունեցած է նաեւ կրթական հոգերը:

Օրինակ, իր օրակարգին չորրորդ կէտը կը շօշափէ միջնակարգ հայ վարժարաններ հաստատելու պարագան:

Ի՞նչքան ստիպողական հարց մըն է սա: Գաղութներու մէջ մեր կրթական գործը ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ: Քանի մը միջնակարգ վարժարաններ (հազիւ այնքան որքան միայն Պոլիս ունէր պատերազմէն առաջ), քանի մը բարձրագոյն նախակրթարաններ, ու մնացեալը անխնամ ու պատահականութեան թողուած նախակրթարաններ են: Ոչ որոշ ծրագիր ունինք, ոչ մեթոտի նոյնութիւն, ոչ դասագրքերու միօրինակութիւն, ոչ ալ մեկնողներու տեղը բռնելու կոչուած նոր ուսուցիչներ: Հայ տղեկին ինքնածին ընդունակութիւնը բաւարար չէ հայ սերունդ ունենալու համար: Ոչ ալ քանի մը դասագիրք կարդացնել տալով կարելի է զանոնք հայ պահել: Հայեցի դաստիարակութիւնը միակ ապահովիչ պատուաստումն է ուծացման վտանգին դէմ: Մինչ մեր տղաքը թողուած են պատահականութեան: Հազիւ աւարտած նախակրթարանը, կամ շուկայ կ'իյնան, կամ կ'անցնին օտար միջնակարգ վարժարան: Մինչդեռ, եթէ մենք ունենանք որոշ հաստատութիւններ, որոնք նեցուկ ըլլան միջնակարգ վարժարաններու, ամէն տարի ամէն մէկ գաղութի մէջ հրապարակ պիտի դնենք տոհմիկ դաստիարակութեամբ սնած խումբ խումբ երիտասարդներ: Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանը անկարող էր իր գոյութիւնը շարունակելու: Տնօրէնը ձեռնթափ եղաւ ու «Թրակիա»ն էր որ ստանձնեց անոր նիւթական հոգը, վարկ բացաւ, կանոնաւորապէս վճարեց ուսուցիչներու ամսականները: Օրինակը ինքնին այնքան պերճախօս է, որ աւելորդ է մանրամասնել:

Ուղղակի համագործակցականի ճիւղին կը պատկանի օրակարգի 5րդ կէտը: Հայ ուսուցիչ ըլլալ կը նշանակէ դժբախտ ըլլալ: Այս իրողութիւնը, սակայն ազգային դժբախտութիւն է: Կոչումի եւ ընդունակութեան տէր ի՛նչ անձեր օձիք թօթվելով հեռացած են այդ ասպարէզէն: Ապահովագրական համագործակցական ընկերթ. մը բարերար դեր կրնայ կատարել: Պուլկարիան, իր բազմազան համագործակցականներու կարգին, ունի ե՛ւ ուսուցչական ապահովագրական ընկերութիւն: Համագումարը իր առջեւ պիտի ունենայ շատ հաւանօրէն մը — շակուած ծրագիր մըն ալ, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէ գործը:

«Թրակիա» համագործակցականը կը բաղձայ գլուխ հանել նաեւ կեդր. հրատարակչականի մը հիմնարկութեան գործը: Օրակարգի այդ բաժինը կը ձգտի «միակերպ դասագրքերու հրատարակութեան եւ լուրջ գրքերու թարգմանութեան»:

Անիկա մասնագիտական հարց մըն է: Համագումարը պիտի լսէ զեկուցումներ: Եւ հարցը պիտի քննէ սկըզբունքի տեսակէտէն: Չկայ մէկը որ անհրաժեշտ չնկատէ դասագիրքերու միօրինակութիւնը: Ուրեմն, կը մնայ գտնել միջոցներ՝ այդ պահանջը իրականացնելու համար: Ռումանիոյ մէջ հաստատուած է «Մասիս» հրատարակչականը: Ու սկսած է հրատարակութիւններու: Իր դրամագլուխէն մաս մը կը մնայ անշարժ: Թերեւս որոշ գումար մը կարենայ տրամադրել կամ հայթայթել «Թրակիա»ն եւ նաեւ ուրիշ գաղութներ: Ուրեմն, այս կերպով դժուարութիւնը կը մեկուսացուի: Նախաձեռնողները կը խորհին ունենալ տեւական պիւռօ մը, զոր պիտի վարէ յարմար անձ մը, շարժման մէջ դնելու համար, որոշ վճարումի փոխարէն, մեր գրողները: Պիտի կազմակերպուի նաեւ տպագրութեան եւ սպառումի գործը:

Ինչպէս կը տեսնէք, քաղաքական հարցեր չկան հոս: Անհրաժեշտը բարեացակամութիւնն ու գործնական ոգին են: Իսկ այդքանը պէտք է երեւան բերել այլ եւս՝ երբ վտանգն ու թշուառութիւնը եկեր մեր դուռը կը բախեն:

Նախաձեռնող մարմինը չի խորհիր թէ կարելի է մէկ անգամէն իրականութիւն դարձնել այս բոլոր առաջադրութիւնները: Բայց յաջող սկզբնաւորութիւն մը պիտի ապահովէ յաջորդ համագումարները, որոնք պիտի գան ընդլայնել ծրագրուած աշխատանքները: Դրամատան վարչութիւնը իր հրաւէրի վերջաւորութեան կ'ըսէ արդէն.— «Այս առիթը որ կը ստեղծուի քով քովի բերելու ցարդ իրարու կեանքին անհաղորդ մնացած դրացի գաղութները, առաջին քայլն է կազմակերպելու մեր հանրային կեանքը՝ իր մտաւոր եւ տնտեսական զոյգ երեսներով: Սոֆիայի այս անդրանիկ համագումարին (որուն պատուիրակները պիտի ըլլան անոնք որոնք անհատապէս կ'ուզեն գալ ու մասնակցիլ) կը յուսանք թէ պիտի յաջորդեն ուրիշներ ալ, տարբեր գաղութահայ կեդրոններու մէջ, միանգամընդմիշտ կապելու համար արտասահմանի հայութիւնը իրարու եւ լծելու հաւաքական աշխատանքի»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՐՕՆԻ ԱՆՁԻՏՄԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԱԹԷՆՔ.— Ահա լրացաւ ահուսարսափի քսան տարին:

Սակայն որքան ալ անթիւ են վէրքերը եւ խոր են վիշտերը, նոյնքան խոր է Տարօնցիներուն հաւատքը եւ եւ արդարութիւնը անյաղթելի:

Երբ կը թղթատենք Հայոց պատմութիւնը, կը տեսնենք որ Տարօնի հողէն ծնած են հրաշագործներ՝ Սահակ — Մեսրոպներ, Խորենացիներ ու Վարդաններ: Եւ բռնութեան շղթաներուն տակ աւերակ ու արիւնաներկ հողը ծնած է նոր նոր հերոսներ:

Քսան տարուան աւերակները եւ հողերը կ'ողբան իրենց թանկագին կորուստը, բայց մենք խորապէս կը հաւատանք գերբնական ուժի մը գոյութեան: Այո՛, անծանօթ եւ զօրաւոր ուժ մը որ շատ անգամ կը գործէ մեր կամքէն անկախ:

Այդ ուժը կուգայ Տարօնի հողէն, մեր նախնիքներէն ու կը թափանցէ սերունդէ սերունդ:

Տարօնի հողը կը փնտռէ զէնքը սիրող ու գուրգուրացող, իր կուրծքին վրայ արիւն քրտինք թափող Հայ մարդը:

Մեր նախնիքները իրաւունք ու պահանջ ունին մեզմէ, ինչպէս նաեւ մեր ապագայ սերունդը: Մեր պարտականութիւնն է լսել պահանջը եւ գիտակցօրէն կատարել անոնց կամքը:

×

Դարեր առաջ Սելճուքները կը շարժէին դէպի Հայաստան ասպատակելով եւ աւերումներ կը սփռէին ամէն կողմ: Տուղրիլ գազանային ուժգնութեամբ կը գործադրէր հայաջինջ ծրագիրները, արեան մէջ խեղդելով Ատրպատականը, Վասպուրականը եւ Տարօնը:

Բայց դեռ չյագեցած, երբ Տարօնի վրայ կը քալէր իր աւերման հետքերը սփռելով, Հացիկ գիւղի մէջ փոս փորել տուաւ երեք արշին խորութեամբ, երեք արշին լայնութեամբ եւ հրամայեց որ երկու տարեկանէն վար բոլոր մանուկները հաւաքեն եւ կոտորեն այդ փոսին շուրջ: Այնքան մանուկներ հաւաքուեցան եւ կոտորեցին որ փոսը լեցուեցաւ մանուկներու արիւնով: Այն ատեն հրէշ Տուղրիլ իր հագուստներն հանեց ու այդ անմեղ մանուկներու արեան մէջ լողաց, իր գազանային ծարաւը յագեցնելու համար:

Այսպիսի եղեռնային օրեր շատ են անցած Հայութեան եւ Տարօնի վրայէն: Եւ սակայն մենք անսասան հաւատք ունեցած ենք թէ միշտ ալ աւերակներէն պիտի ծնին Վարդաններ, Վահաններ, Հրայրներ, Սերոբներ, Գէորգներ եւն.:

Այսօր թէեւ մենք այս սգատօնը կը տօնենք օտար երկնքի տակ, սակայն չպիտի ուշանայ արդարութեան վերջնական յաղթանակը:

Ով դուք Տարօնի բեկորներ, դո՛ւք էիք որ կրեցիք այնքան խոր վիշտեր ձեր կուրծքին տակ, արդար իրաւունքի պահանջին համար, դուք տեսաք Տարօնի անցեալ տառապանքները, դուք գիտէք թէ այդ սուրբ հողէն ծնած դիւցազնները, հերոսները եւ նուիրեալները ինչպէս իրենց մահուան գնով կատարեցին իրենց պարտքը հայրենիքի եւ ազգութեան հանդէպ:

Այդ պարտականութիւնը հիմա մեր վրայ կը ծանրանայ: Դաւաճութիւնը թերահաւատներուն կը վայլէ, յուսահատութիւնը՝ դաւաճաններուն, իսկ մենք Տարօնի արիւնաքամ բեկորներս ներշնչուինք մեր անհամար մեռելներուն յիշատակով:

Նուիրական օրուան առթիւ նորոգենք մեր ուխտը միահամուռ եւ մեր հերոս ժողովուրդի փշոտ ճանապարհէն քալենք, որովհետեւ Տարօնի արիւնաներկ հողը կուլայ խորունկ վէրքի կսկիծէն ու այդ կսկիծն է որ արձագանգ կուտայ եւ կը պարտադրէ մեզ հետեւիլ մեր նախնիքներուն:

Փառք անոնց անմոռաց յիշատակին եւ պատիւ մեր անկեղծ գործող սերունդին:

ՄԻՀՐԱՆ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՈՒԺԸ

ooooo

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով տենդագին աշխատանքի մը մէջ է տօնելու համար արիւնոտ Վարդավառի 20րդ տարեդարձը: Այդ շրջանին էր որ բնաջինջ եղաւ Տարօնի ամբողջ ժողովուրդը: Քսան տարիներ անցան այդ չարաշուք թուականէն ի վեր, եւ մեր վէրքերը կը կսկծան տակաւին: Տարօնի ցանուցրիւ բեկորները, աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուին, մի մոռնաք մեր պաշտելի նահատակներու խաչելութեան օրը:

Եթէ մենք ողջ մնացող Տարօն-Տուրուբերանցիներս սրբութեամբ չհետեւինք մեր արի արանց հերոսներուն, եթէ չշարունակենք անոնց կիսատ ձգած գործը եւ հաւատարիմ չմնանք անոնց սուրբ կտակին ու աւանդութիւններուն, պիտի դառնանք անարժան ժառանգորդները այն հազարաւոր հերոսներուն որ զէն ի ձեռին եւ մարտական երգը իրենց շրթներուն կը շրջէին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, դաշտէ դաշտ եւ լեռնէ լեռ յանուն մեր ազատութեան եթէ մենք վերապրող Տարօն Տուրուբերանցիներս մոռնանք մեր արի հերոսներուն քաջագործութիւնները, անոնց անթիւ յիշատակները եւ մեզի կտակուած սրբազան աւանդութիւնները, բիւր անէծք մեզի նման անարժան ժառանգորդներուն: Եթէ վերապրողներս հաւատարմութեամբ չկատարենք մեր պարտքը եւ չքալենք մեր առաջնորդներու գաղափարի փշոտ ճանապարհէն, մեռելները մեր երեսին պիտի պոռան.—Մենք ինկանք ձեր ազատութեան համար, իսկ դուք կը դաւաճանէք մեր անթաղ ոսկորներուն:

Այսօրուան տարեդարձին առթիւ լուռ երկիւղածութեամբ խոնարհինք անոնց նշխարներուն առջեւ եւ անգամ մը եւս վերանորոգենք մեր սրբազան ուխտը, ու բարձր պահենք այն պաշտելի ու առնական դրօշը որ մեզ յանձնեցին Հրայրներ, Գէորգ Չաւուշներ, Մշօներ, Վաղարշականներ, Գալէներ, Սերոբներ, Մուրատներ, Կորիւններ, Ռուբէններ եւ Տիգրաններ: Այսօր լացի եւ հառաչանքի օր չէ, այլ հաւատքի: Գօտեպնդուինք մեր առաջնորդներուն անձնուիրութեամբ եւ անվհատ շարունակենք մեր ազատագրական պայքարը:

Ով իմ պաշտելի ծննդավայրս՝ Տարօն, թող քու հազարաւոր նահատակներուդ արիւնոտ պատմութիւնը ներշնչարան մը դառնայ ողջ մնացած բոլոր Տարօն Տուրուբերանցիներուս համար:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՈՐՈԳԵՆՔ ՄԵՐ ՈՒԽՏԸ

Հայ նահատակներու համազգային սգատօնին հետ, Տարօնցին առանձնապէս կուգայ սգալու 23 յուլիսի օրը:

Այդ թուականին էր, Վարդավառի տօնին, որ կատարուեցաւ Տարօնի հայութեան բնաջնջումը:

Ոչ միայն պատահած աղէտը, այլեւ Տարօնը ամբողջութեամբ կը խռովէ մեր հոգին:

Նախ քան քրիստոնէութիւնը, հեթանոսական փառայեղ շրջանին, Տարօնը կեդրոնական վայրն էր հայ աստուածներուն՝ Վահագնին, Անահիտին ու Աստղիկին:

Քրիստոնէութեան մուտքով ալ Տարօնը պահեց իր դիրքերը: Եկեղեցւոյ Հայրապետները, Մաշտոցները հոն մեր ոսկեդարը պատրաստեցին:

Հեթանոսական Վարդավառի տօնը իր բոլոր աւանդութիւններով միայն անունը փոխեց:

Եկաւ պատմութեան երրորդ մեծագոյն շրջանը, ազատագրական պայքարը ընդդէմ թուրք բռնակալութեան:

Տակաւին թարմ են դէպքերը: Տարօնը իր լեռներով, դաշտերով ու ամբողջ, ժողովուրդով, օրրանը կը հանդիսանար հերոսական մարտնչումներու, մաքառումներու: Մուրատ, Տամատեան, Աղբիւր Սերոբ, Հրայր, Գէորգ Չաւուշ, Կորիւն, Հաճի Յակոբ Կոտոեան, Մշօն, Անդրանիկը, եւ շատ շատեր, յաջորդաբար կը յենուին այդ շրջանի գիւղացիներուն վրայ, որ անադարտ պահած էին ցեղին ազնուագոյն յատկութիւնները:

Ահա պատմական երեք շրջաններ, հեթանոսական, քրիստոնէական եւ ազատագրական, որոնց մէջ Տարօնցին հաւասարապէս համբաւ շահած է:

Տարօրինակ պէտք չէ թուի որ այսօր ալ տնաքանդ վիճակի մէջ, Տարօնցին կը ներկայանայ ինքնատիպ դրոշմով մը:

Կը տեսնենք անոր խրոխտ նայուածքը եւ կ'ուրախանանք:

Հարուածը որ տրուեցաւ վայրագ ու 'տմարդի թուրքերէն, չափազանց ծանր էր:

Եւ սակայն, ցրուած գաղութներու մէջ, Տարօնցին դարձեալ կը կատարէ իր պատմական դերը: Ան կը հեգնէ անողնայարները եւ ինք կը մնայ հաւատարիմ դրօշակիր ազատագրական շարժումին:

Մի՞թէ մեր բեկորներուն սրտերը պիտի չըլլան պահապանը մեր նահատակներուն, որոնց սրբազան ուխտին եւ զոհաբերութեան պատմութիւնները տեսած կամ լսած ենք բոլորս:

Մի՞թէ անոնց պաշտելի գաղափարները մեր սիրտերուն մէջ այնքան շուտով պիտի խամրին: Չէ՞ որ մենք ալ անոնց հոգիով սնած ենք, եւ անոնց գաղափարներով հասակ նետած: Տարակոյս չկայ թէ պիտի կատարենք մեր սրբազան պարտքը, եւ պիտի քալենք ազատութեան փշոտ ճանապարհէն:

Ո՛վ Տարօնի դժբախտ բեկորներ, այսօր վարդավառի օրով, որ մեր խաչելութեան օրը եղաւ, մեր պարտքն է ոչ միայն երկիւղածութեամբ խոնարհիլ անհամար զոհերուն առջեւ, այլեւ միշտ յիշել թէ ինչպէս կոտորուեցան անոնք, այր, կին երախայ:

Տարօնը առանձին յանձնուած իր սեւ ճակատագրին, եւ կը շարունակէր օրհասական պայքարը, մինչեւ որ դաշտը եւ քաղաքը մնացին փլատակներու տակ, 1915 յուլիս 23ին եւ ժողովուրդը այրուեցաւ թոնիրներու եւ մարագներու մէջ, իսկ Արածանին եւ Մեղրագետը արիւնով ներկուեցան:

Այնուհետեւ կռիւը շարունակուեցաւ Սասնոյ լեռներու եւ սուրբ Կարապետի անտառներուն մէջ եւ Տարօնի 22500 ժողովուրդէն միայն բեկորներ մնացին:

Յարգանք Տարօնի նահատակներուն, եւ բիւր համբոյր Մեսրոպներու, Մամիկոնեաններու, Աղբիւրներու, Չաւուշներու, Հաճի Յակոբ Կոտոեաններու, Կորիւններու, Մշօներու, Սայատօ Փօղոսներու ծննդավայր Տարօնին:

Լ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Վարդավառը Մուշի Ա

— o —

Անցած է ճիշդ քսան տարի գուլումի օրերէն որ մենք զրկուեցանք ենք տօնելու մեր նահապետական յիշատակելի օրը, Վարդավառը: Ա րան այս եղանակին կալ ու կուտ րերուն Տարօնի ժողովուրդը կ'ապր ցնծութեան մէջ, ամէն բնակ պատրաստութեան մէջ էր ուխտի ե թալու: Հայ գեղջուկը կը թողու կալն ու կուտը: Հայ առեւտրակ կը ձգէր իր առօրեայ գործը, հե ուէն եւ մօտակայ տեղերէն կուգա ոմանք բոպիկ ու հերարձակ իրե հաւատքի տուրքը մատուցանելու բաշխող Ս. Կարապետին:

Այսօր կրկին Վարդավառի տօնն այժմ չկայ ոչ Ս. Կարապետը եւ ալ անոր հաւատացեալ ժողովուրդ այն առաքինի ժողովուրդը որ դար շարունակ կառչածհայրենի հողի լուռ ու մունջ կ'աշխատէր գեղջկա կան անուշ երգը շրթունքին:

Այո, հայրենակիցներ, այսօր Տարօնի ամէն մէկ ծառ, ամէն մէկ քա կամ բլուր լեռ ու ձոր, մէկ մէկ պա մութիւն ունին: Սիրելի հայրենակի ներ, այս յիշատակելի օրերուն ու քանի մը հայրենակիցներ կը գտնու ուինք, ձգենք քէն ու ոխը, համախմ բուինք, խօսինք մեր անցեալին, մե աւանդութեանց մասին պատրաստ ուինք անոնց անեղծ շունչով ու վայր կեան մը ապրինք մեր անցեալի անմ յուշերով: Վայրկեան մը վերանանք սլանանք դէպի Տարօն, բարձրանա Իննակնեան լեռը, մագլցելով Եղն Հաւատամքի գագաթը, ուր կը տե նուէր Ս. Կարապետի գմբէթը ու զա գակատունը, ուր արեւածագէն առա կը լսէինք անոր զիլ ու յստակ զօղա ջիւնը եւ բոլորս միատեղ ծունկի գանք համբուրենք այդ արգասաբեր հողը որ դարեր շարունակ մեր պա պերուն քրտինքով է ոռոգուած:

Ափսոս, այսօր Տարօնի մէջ չկա հաւատացեալ Հայ մը որ պաղունց խունկ ծխէ այդ նահատակներուն յ շատակին: Սակայն անոնք որ անխախ կեցած են եւ ականատես եղած մե խաչելութեան, անոնք տեսան մե քոյրերուն բռնաբարուիլը եւ եղբայ ներուն խողխողուիլը եւ իբրեւ կենդա նի վկայ կան ու պիտի մնան մինչե յաւիտեան: Անոնցմէ մէկը մեր ալ ւոր Եփրատն է (Արածանի) որ փրփ րելով կուգայ կ'անցնի Մշոյ լայնա տարած դաշտէն, իբրեւ Տիգրան Մեծ իսկ միւսը մեր գեղջուկներուն սիրել բարեկամ Մեղրագետն է որ մռնչելո կուգայ կը միանայ Եփրատին, իբր սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան Երկուքը մէկտեղ կ'անցնին այդ քաջ րուն կողքէն անոնց ըսելու համար թ եթէ համայն աշխարհ ու հայրենի վատեր մոռցան քեզ ու ձեր տառա պանքը, մենք իբրեւ ականատես վկա չպիտի մոռնանք մինչեւ որ համբ հատուցման ժամը:

Արդեօք պիտի գա՞յ օր մը կրկին,
Ձեզ տեսնենք ժամը վերջին,
Կորուստն առնենք հայրենիքին,
Պառկինք մեր պապերու կողքին:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՕՐ. ՔԱՌԷՆ ԵԷՓՓԷ

— o —

Յուլիս 7ին Հալէպի մէջ մեռաւ ա արի օտարուհին, որ այնքան անձն ուիրութեամբ ծառայած է Հայ ժողո վուրդին, անոր ամէնէն սեւ օրերուն:

Բաւական երկար ատենէ ի վեր, ա դէն ֆիզիքապէս տկար էր, սակայ վայրկեան մը իսկ ետ չմնաց իր հա յօգուտ, այրիախնամ, որբախն նամ եւ այլ բարեսիրական բազմապ սի աշխատանքներէն:

Երեսունեւչորս տարի, անընդհատ ա ինքզինքը տուաւ հայ ժողովուրդի ցա ւերուն, տառապանքին եւ կարօտու թեան: Տանիմարքացի այս օրիորդը եղաւ լուսաւոր եւ ազգայնական Հայ մը, արի Հայուհի մը եւ ապրեցաւ հայ ժողովուրդի ամբողջ խաչելու թիւնը: Իր պետական ժողովուրդի մէ անկախ ազգի մը զաւակն ըլլալը նե կատի չառաւ ինքը բնաւ եւ իր ճակա տագիրը չզատեց Հայուն տխուր եւ վատաբախտ ճակատագրէն:

Ազգերու Դաշնակցութեան որբա հաւաք առաքելութեան ներկայացու ցիչն եղաւ ան եւ իր ջանքերով ազա տագրեց Թուրքիայէն եւ անապատնե րէն հազարներու հասնող անծնող մա նուկներ, պատանիներ, երիտասարդ ներ, աղջիկներ եւ որբ և այրի կիներ: Ազատագրութեան դժուարին գործէն յետոյ պատսպարեց, խնամեց ան, հո գաց եւ մեծցուց ազատագրուածները, արհեստով ինքնապահ դարձուց զա տերը եւ ոմանց ալ ազգականները,

պարագաները գտաւ եւ տուաւ անոնց: Շատերը դարձան անոնցմէ Հայր, մայր, կազմեցին ընտանիքներ և միշտ իր գուրգուրանքին, Հոգածութեան եւ իր գուրգուրանքին, Հոգածութեան եւ Հսկողութեան առարկայ եղան: Ան անօրէնուՀին էր նաեւ Հալէպի մէջ կիներու եւ որբ զաւակներու պաշտպանութեան եւ չքաւոր տղոց կրթութեան նպաստելու գործին, ինչ որ պէտք չէ շփոթել ազատագրեալներու գործին Հետ: Ներկայացուցիչն էր գործին Հետ: Ներկայացուցիչն էր ան զանիական Հայասէրներու Ընկերութեան եւ գերման Հայասէր Տօքթ. Յ. Լէփսիուսի Արեւելեան Առաքելութեան: Իսկ մեծ պատերազմէն առաջ եւ մանաւանդ ընթացքին, իր գործը եւ աշխատանքները Ուրֆայի մէջ կը Հասնին Հերոսութեան սաՀմանները: Պարտք է որ այս մեծ Հայասէրի մասին Հանգամանօրէն գրեն եւ անոր կատարած մեծ գործը ծանօթացնեն շատերու, մանաւանդ մեր մեծ Հարուստներուն, անտարբեր միլիոնատէրերուն, որոնք իրենց սեղանին աւելցուք փշրանքները նետեցին ցարդ իրենց ազգի ցաւերուն եւ կարօտութիւններուն, աղքատ Ղազարոսի բաժին մը, որով նոյն իսկ իրենց տուներու շուներն անգամ չեն կշտանար...:

Յուլիս 9ին, կատարուեցաւ Օր. Էկփէի յուղարկաւորութիւնը: Իր բընակարանին առջեւ եկած տեղ բռնած էին իր պաշտպանեալներու, այրինեըու, որբերու սեւազգեստ շարքերը, Հայկազեան ազգ. վարժարանի, ՍաՀակեանի եւ ուրիշ Հայ վարժարաններու աշակերտութիւնէն քանի մը կարգեր: Հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հալէպի կազմէն ղեկավար եւ կարեւոր ընկերներ, ներկայացուցիչներով եւ շարքային շատ մը ընկերներով: Սիրած էր ան Դաշնակցութեան գործը, եւ շատ առիթներով քաջալերած: Եկած էին նոյնպէս Հայ ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասը եւ Ազգային Իշխանութեան անդամները: Քաղաքական, Գաւառական ժողովի ներկայացուցիչներ, Թաղական խորՀուրդի եւ Հոգաբարձութեան կողմէն ներկայացուցիչներ, դպրոցներու տնօրէնները եւ ուսուցչութիւնը, ՔաՀանայից եւ Ս. Քառասուն Մանկանց դպրաց դասերը: Ինչպէս նաեւ ՍուրիաՀայ Օգնութեան Խաչի կեդրոնական եւ տեղական վարչութիւնները եւ ուրիշ միութիւններ, ընկերակցութիւններ եւ Հայ ու օտար ծանօթ դէմքեր: Ասոնք բոլորը կը կազմէին Հսկայ Թափօր մը, որ իր յարգանքի եւ երախտագիտութեան բաժինը կը բերէր Հանգուցեալին: Ծաղկեպսակներ, զօրս դիւրին չէր Համրել եւ ճշդել, բերած էին վերը յիշուած բոլոր միութիւնները, դպրոցները եւ Հաստատութիւնները:

Այս Հսկայ Թափօրը յուղարկաւորութեան, ննջեցեալին բնակարանէն տխուր եւ խոր պատկառանքով մը, զանգակ քայլերով կը յառաջանար, կուգար, կ'անցնէր Հալէպի մէկ գլխաւոր պողոտայէն դէպի Նոր գիւղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակառոյց եկեղեցին, որուն մօտն է իր որբանոցը: Բազմութիւն մը արդէն խռնըւած էր եկեղեցւոյ չորս կողմը, ուր Հայ սկաուտները եւ ոստիկանները կը Հսկէին կարգապաՀութեան: Եկեղեցւոյ մէջ Թաղման կարգը կատարեցին Առաջնորդը՝ Արտաւազդ արքեպ., ՇաՀէ եպիսկոպոս, Երուսաղէմէն եկած վարդապետ մը եւ քաՀանայից ու դպրաց դասերը: Հալէպի առաջնորդը դամբանական — քարոզով մը

ամփոփ կերպով Թուեց եւ ներկայացուց ննջեցեալին գործերը եւ անոր կատարածմեծ եւ Հայօգուտ դերը Հայ իրականութեան մէջ:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ գաւիթը, ապագային Տանըմարքա փոխադրուելու Համար:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

== o ==

Յուլիս 21ի կիրակին Հաճելի օր մը եղաւ բոլոր անոնց Համար որոնք գիտցած են միշտ քաջալերել Փարիզի մասնաճիւղին եռանդուն անդամուՀիները եւ շրջապատել զանոնք իրենց Համակրանքով:

Երեք ամիսը Հինգ ֆրանք,— աՀա այս ժողովրդական մեծ կազմակերպութեան Հասոյթի Հիմնական աղբիւրը, իր անդամավճարները պիտի ըսէի: Հաշուեցէք, գումարեցէք ու պիտի տեսնէք որ իր դարմանատան դեղորայքին Հազիւ պիտի բաւէ ան. ալ ի՞նչպէս Հոգալ միւս ծախքերը, ի՞նչպէս Հասնիլ այն բոլոր դիմումներուն Հիւանդ կամ անգործ որ իր դուռը ափ կ'առնեն օրն ի բուն: Ու իրարու ետեւէ այս ափ մը կիները անխոնջ ու միշտ յուսալից կը կազմակերպեն պարահանդէս, ներկայացում կամ ցերեկոյթ, մէկ մտաՀոգութեամբ միայն,— Հասնիլ բոլորին, չմերժել իրենց դիմողները, մէկուն դեղ, միւսին Հագուստ, երրորդին սնունդ մատակարարելով:

Դիւրին է շարել այսպէս իրարու ետեւէ Թուղթի վրայ, բայց եթէ Հարցնենք կազմակերպողներուն կամ ուզենք մաս վերցնել այն աշխատանքէն որ իրենցն է, պիտի Հասկնանք Թէ ամիսներու ուշադիր յոգնութենէ մը վերջ ինչ բռել է պարապ սրաՀ մը: Բարեբախտաբար Ֆր. Կ. Խաչի Հանդէսները այդ յուսախաբութիւնը կը խնայեն մեր տիկիններուն:

ԱՀա կիրակիի սրաՀը, Boisին ամէնէն չքեղ չէնքերէն մէկուն մէջ, օդաւոր եւ Հաճելի, Հաւաքուած էր գեղեցիկ բազմութիւն մը, որ գիտցաւ ոչ միայն զուարճանալ, այլ եւ չէնցնել մուտքի աղբիւրները:

— Ծախքերը Հանեցի՞ք:

— Ի Հարկէ. Հազարէն աւելի շաՀ ունինք, լաւ է, գոՀ ենք:

— Գո՞Հ էք տիկին, դուք որ կարծեմ առաջին անգամ կուգաք Կ. Խաչի Հանդէսին:

— Շա՛տ, շատ գոՀ ենք, շնորՀակալութիւն պիտի յայտնեմ մեզի տամակ տուող տիկնոջ: Այնքան Հաճելի, ընտանեկան, ժտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ եղած չէինք:

Ցերեկոյթին Համար շատ Հաճելի անակնկալ մը եղաւ Պ. ԳանԹարեանի «Շարլօ»ն խիստ Հարազատ մանաւանդ «ՎաՀրամ Փափազեան»ի արտասանութեամբ: Փակեցէք ձեր աչքերը ու կարելի չէ տարակուսիլ որ նոյն ինքն մեր տաղանդաւոր դերասանն է խօսողը:

Պարե՛ր, պարե՛ր կովկասեան, եւրոպական, գեղջկական, Թառով կամ դափով ու մանաւանդ ճազով: Մեղադրե՞նք Թէ ուրախանանք որ մեր նոր երիտասարդութիւնը զուարճանալ է սորված: «Նուագ, նուագ» կ'աղաղակեն անդադար, շուղելով լսել նոյն իսկ մեր անուշ, զմայլելի երգերը...

⁂ Անակնկալ ուրախ լուր մըն ալ տուին Հոն ինծի: Ֆր. Կ. Խաչի Տրջ. Վարչութեան կազմակերպած օդափոխութեան կայանի մասին էր խօսքը:

ԱՀա նորութիւն մը մեր բարենպատակ միութիւններուն Համար: Արիները միայն նման ձեռնարկներ կ'ունենան, բացօթեայ եւ վճարովի կարծեմ: Կ. Խաչինը 25—30 տկար երախաներու Համար է, Նիսի ծովափը, գեղեցիկ շէնքի մը մէջ, ամէն յարմարութիւններով ու բոլորովին ձրի, ինչպէս կարօտ մանուկներու Համար: Ձեռնարկ մը որ անշուշտ մեծ ՀամակրուԹեամբ պիտի ողջունուի ՖրանսաՀայ գաղութին կողմէ:

Անդադար կը տրտնջանք Թէ Թոքախտը աւեր կը գործէ, մեր գաղութի երիտասարդութիւնը Հնձելով: Դժուար է դարմանել, դժուար է անվերջ օգնել Թոքախտաւորին, բայց կանխել զայն լաւագոյն միջոցը չէ՞ օգնութեան: Առողջ մեծցնել երախան, օդէ, արեւէ եւ սնունդէ չզրկել զայն, դարմաններու լաւագոյնն է որուն ձեռնարկեր է Ֆր. Կ. Խաչը: Կեցցեն մեր կիները որ լուռ ու մունջ կը գործեն:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻՔ, ԵՐԵԽԷՔ...

—•—

ՌՕՄԱՆ, 21 յուլիս.— Սիրելի «Յառաջ», սենեակիս մէջ մինակ եմ, քաղաքէն Հեռու գիւղի մը մէջ եւ նստած այս վայրկեանին կ'ուզեմ քեզի Հաղորդել այն տպաւորութիւնները զորս ունեցայ, այսօր, նորէն քաղաքէն Հեռու գետակի մը ափին, ուր գացեր էի ներկայ ըլլալու եւ մօտիկ ընելու Հայկիկները, եւ դիտելու անոնց բազմապիսի Հայաբարբառ խաղերը:

Լեզուս տկար է բացատրելու Համար քեզի այն Հրճուանքը զոր զգացի Հոն ծառերուն սօսափիւնին եւ գետակին անուշ կարկաչին Հետ միասին, ունկնդրելով փոքրիկներուն:

Այնտեղ բազմութիւն մը բոլորուած փոքրիկներուն շուրջ, խնդումերես մօտիկ կուտար եւ Թերեւս կը կսկծար յիշելով անցեալը:

Հայկական բարբառը կ'արձագանգէր դաշտերուն եւ Հովիտին մէջ: Մերթ ընդ մերթ Հովը տեղի կուտար Հայկական երգերուն եւ կանչերուն: Եւ այնտեղ փոքրիկներուն բոլորակը, երգերը, խաղերը ինծի յիշեցուցին որբանոցի կեանքը ուր մենք աւելի բախտաւոր էինք քան այս փոքրերը Հոս...

Ցիշեցի Թէ ինչպէս մեր մեծերը գուրգուրանքով կը դաստիարակէին մեզ ապագայի մեծ-մեծ յոյսերով, յիշեցի երգերու շարքը, որբերու բազմութեան բերնէն.

Հայ ապրինք եղբայրք մարդկութեան մէջը

Հայ կնիքը է մեզ պատմութեան էջը...

Ամէն ինչ փոխուեր է Հիմա...

Եւ սակայն Հայ կ'ապրինք եւ կ'առանդենք մեզմէ փոքերուն, Թումանեանին պէս,

Ապրիք երեխէք,

Բայց մեզ պէս չապրէք...

Երանի Թէ ապրէին, սիրելի «Յառաջ», գոնէ մեզի պէս:

Սուրէն Գասպարեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բնթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՇԱՏ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

Ֆրանսա մտաՀոգ է միշտ որ ծնունդներու Թիւը չաճիր երկրին մէջ: «Քիչ կը ծնին Ֆրանսացիները» կ'եզրակացնէ պաշտօնական վիճակագրութիւն մը: Ընտանիքները իրենք զիրենք կ'արդարացնեն տագնապով որ այնքան տնտեսական է, որքան ընկերային:

Սակայն բուն մտաՀոգութիւնը չի կայանար ծնունդներու Թիւին պակասութեան մէջ, միւս կողմէ մաՀերու Թիւն է որ չառնալով՝ խորունկ խորունկ մտածել կուտայ երկրին վարիչներուն: Արդարեւ, կացութիւնը խռովիչ է, երբ նկատի կ'առնուի որ Ֆրանսայի մէջ շատ կը մեռնին ու քիչ կը ծնին, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու:

ԱՀաւասիկ բաղդատութիւն մը.—

1925ին Ֆրանսայի մաՀերուն տոկոսն էր Հազարին 17.43: Այդ տոկոսը 1928ին իջաւ մինչեւ 16.44: ԸնդՀակառակն, 1928ին Գերմանիոյ մաՀերուն տոկոսն էր 12.6, իսկ Անգլիոյ մաՀերուն տոկոսը 11.7:

Ինչո՞ւ բարձր է մաՀերու Թիւը Ֆրանսայի մէջ: Պատճառը վատասերումը չէ բարեբախտաբար, այլ առողջապաՀական պայմաններու պակասը: Բաղդատութիւն մը կատարեցէք գլխաւոր մայրաքաղաքներու ժանտատենդի զոՀերուն միջեւ եւ Հարցը կը պարզուի անմիջապէս: 1928ին, ժանտատենդէ մեռածներուն տոկոսն է 1.5 առ Հազար Նիւ Եորքի մէջ, 1.1 Լոնտոնի մէջ, 0.5 Պերլինի մէջ, 1.2 Պրիւքսէլի մէջ, 5.3 Փարիզի մէջ: Մայրաքաղաքներէն վերջ, բաղդատութիւն մըն ալ զանազան երկիրներու գաւառական մեծ քաղաքներու մաՀերու տոկոսին միջեւ,— միշտ ֆրանսական քաղաքներն են որ վիճակագրութեան գլուխը կուգան մաՀերու բարձր տոկոսով մը: Այսպէս 1928ին, Ազգերու Դաշնակցութեան պատրաստած վիճակագրութեան Համաձայն, 107 անգլիական քաղաքներու մաՀերու տոկոսն է 0.8 առ Հազար, 49 գերմանական քաղաքներու մաՀերու տոկոսն է 1.0 առ Հազար: Ֆրանսայի ընդՀանուր վիճակագրութեան տախտակներուն Համաձայն, աւելի քան 50.000 բնակչութիւն ունեցող 40 քաղաքներու (բացի Փարիզէն, Վերսայլէն եւ Սէնի գլխաւոր քաղաքներէն) մաՀերու տոկոսն է 11.3, որ մրցանիշ մը կը մնայ:

Կ'ըսէինք Թէ ֆրանսական քաղաքներու մաՀերու Թիւին շատութիւնը կախում ունի առողջապաՀական պայմաններու պակասութենէն: Ասիկա ցոյց կուտայ նաեւ Հետեւեալ պարագան.— 1900ին Նիւ Եորքի մէջ մաՀերու տոկոսն էր 26.7 Հարիւր Հազար բնակչութեան վրայ:

ԱռողջապաՀական պայմաններ ըստեղծուելուն Հետեւանքով, 1928ին մաՀերու տոկոսը իջաւ մինչեւ 1.5, իսկ 1930ին՝ 1.2: Մանուկներու ընդՀանուր մաՀացութեան տոկոսն ալ 1900էն 1930 պակսելով 112էն իջաւ մինչեւ 60 առ Հազար, իսկ մանուկներու փորՀարութեան եւ աղիքային Հիւանդութեանց տոկոսը 43.2 առ Հազարէն իջաւ 5.9 առ Հազար:

Ժանտատենդի դէմ պայքարը սաստկացուելով Ֆրանսայի մէջ, մաՀերու տոկոսը սկսաւ նուազիլ: Այդ պայքարին առաջին քայլն եղաւ վէրտէօնիզէ ընել խմելու ջուրերը:

Ուէնս քաղաքը, որ առաջինն եղաւ խմելու ջուրը «վէրտէօնիզէ» ընող քաղաքներուն մէջ, եթէ պատերազմէն առաջ իր մաՀերու տոկոսն էր 100.000 բնակչութեան վրայ 12.4, մէկէն իջաւ 0.25ի 1926—29 տարիներու ընթացքին, իսկ զէրօ՝ 1930—1931—32 տարիներու ընթացքին:

Յիշեցէք նաեւ Լիոնի պարագան: 1928—29 տարիներու ընթացքին, Լիոնի արուարձաններուն մէջ ժանտատենդի Համաճարակը աւերներ գործեց, բայց երբ ջուրերը «վէրտէօնիզէ» եղան, մաՀերու տոկոսը իջաւ 1 առ Հարիւր Հազար 1932ին: Փարիզի մէջ ջուրերը «վէրտէօնիզէ» Թէեւ չեն եղած, (մասնակի, կարգ մը Թաղամասերու մէջ միայն), ժանտատենդի մաՀացութիւնը 4.8 տոկոս կը ներկայացնէր 1931ին եւ վերջին Հինգ տարիներու ընթացքին, իսկ 1932ին՝ 2.5:

Այս քաջալերական արդիւնքը վիճակագրութիւններով կը Հաստատուի նաեւ Հետեւեալ քաղաքներուն մէջ, ուր ջուրերը «վէրտէօնիզէ» եղած են, — Մոնթէ Քարլօ, Սէն-Մալօ, Սապլտ'Օլոն, Սօմուր, ՄոնԹօպան, Լիպուրն, Լա Ռօշ սիւր Իոն, Ռոշֆոր, Մոն տը Մարսան, Պար լը Տիւք, Սէնթ-Անտրէս, Թուլ, Էվրէօ, Օքսէր, Վիշի, Էքս-լէ-Պէն, Պանեէր տը Պիկոր, Քալվի, Էքս լէ Թէրմ, արտասաՀմանի մէջ՝ Ժընեւ, Պրիւքսէլ, Լիզպոն, Իսմայիլա, Սուէզ, ֆրանսական գաղութներուն մէջ՝ Տաքար, Սայկոն:

ՄաՀացութեան Թիւը, մասնաւորաբար ժանտատենդի զոՀերը նուազեցնելու Համար, անՀրաժեշտ է պարտադիր դարձնել «վէրտէօնիզէ» ընելը ջուրերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՄՕՏ

—•—

Մոսկուայի «Պրավդա» Թերթը կը գրէ.—

Արտաքին գործավարութեան դաՀլիճը յուլիս 3ին արտասովոր տեսք էր ընդունած: Երկար սեղանի շուրջը տեղ էին գրաւեր ԽորՀրդային Հայաստանէն եկած զուարթադէմ սկաուտներ: Հիւրերը եկած էին շլացուցիչ սպիտակ զգեստներով եւ նաւաստիի գլխարկներով, որոնց ժապաւէնին վրայ գրուած էր «Լիթվինովեան»:

Սեղանի վրայ են երաժշտ. գործիքները: Պատուիրակութեան նախագաՀ Սերոժա ԹոԹոլեան ջղայնութիւն ցոյց կուտայ: Հանդիպման ծրագիրն ընդարձակ է. կը յաջողի՞ արդեօք ծրագիրը կատարել շնորՀալի կերպով, եւ կարճ ժամանակի մէջ, որպէսզի արտաքին գործավարը չկտրուի իր պետական պարտականութիւններէն:

Առանձնասենեակէն դուրս կուգայ աՀա Լիթվինովը: Երեխաներն աղմկալից կը ծափաՀարեն եւ մայրենի լեզուով ներդաշնակ կ'երգեն «Միջազգային»ը: Ցետոյ Սերոժան կը պատմէ դէպի Մոսկուա կատարած արշաւանքի մասին: Երեւանի «Գորկի» դպրոցին մէջ կազմակերպած են պիոներական միութիւն, որ կը կոչուի Լիթվինովի անունով: Միութեան անդամները, շնչին բացառութեամբ, բոլորը «գերազանցիկ»ներ են: Պատուիրակութիւնն անցեալ տարի նոյնպէս այցելեր է Մոսկուա, սակայն չէ կարողացեր Հանդիպիլ գործավարին: Պատանի Հիւրերն իրենց պետի Լիթվինովի առջեւ կը կատարեն իրենց գեղարուեստական փոքրիկ ծրագիրը՝ բաղկացած երգերէ եւ պարերէ: Լիթվինով, արտաքին պաշտօնատարները եւ մամուլի ներկայացուցիչները ջերմօրէն կը ծափաՀարեն տաղանդաւոր երիտասարդութիւնը:

Ժամանակի սղութեան պատճառով ծրագիրը կը կրճատուի: Գործավարը անոնց պետին Հետ զրոյց կ'ունենայ իր տպաւորութիւններուն մասին: Իր անկեղծ ուրախութիւնը կ'արտայայտէ Հայաստանի այդ կենսուրախ, այդ խնդապէս երջանիկ ու ոգեւորութեամբ աճող սերունդի Հետ ունեցած Հանդիպման առթիւ: Լիթվինով մանուկներուն կոչ կ'ուղղէ աւելի լաւ սորվիլ եւ իր կոչը կ'աւարտէ Հայերէն լեզուով, «Եղիր պատրաստ» բացագանչութեամբ, որուն «Միշտ պատրաստ ենք» կը պատասխանեն Հայ արիները:

Այնուհետեւ իրենց պետին (Լիթվինով) Հետ ունեցած տեսակցութենէն Հրճուած ու յուզուած, Հիւրերը Հրաժեշտ կուտան Լիթվինովին:

Գալ տարի նորէն պիտի այցելութեան գան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

—•—

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (8 ԷՋ) ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍ 4Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ:

ԹԷԵՒ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՆՇԱՆԱԿԱԾ ԷԻՆՔ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 30, ԲԱՅՑ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԷԻՆՔ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ՝ ՁՍՊԱՍԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԴ ՕՐԸ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐԸ ՂՐԿԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ:

ՇԱՏ ՔԻՉԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Է, ՈՐՈՇ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐՆ ԱԶԱՏ Է ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԵԼՈՒ ԸՍՏ ԻՐ ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ:

ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ Է ԳՐԵԼ ԱՄՓՈՓ, (ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ 1—1ՈՒԿԷՍ ԵՐԿԱՐ ՍԻՒՆԱԿ) ԲԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԿԱՄ ՈՐՈՇ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Սկսած է պատարագը, լսած է զանգերի ղօղանջը:

Պատարագը... ես սիրում էի այն, տեսնելու, եւ լսելու շատ բան ունէր նա:

Արծաթազօծ ջաՀերը կերոններով լուսաշող՝ վառած են մռայլ մութը եկեղեցու: Ոսկի եւ արծաթ խաչ ու խաչվառը, սկիհ ու բուրվառը, քշոց ու ծնծղան փայլում են պայծառ: ՔաՀանաների Հանդերձանքները ոսկեբանուած դիպակ ու Թաւիշ, փակեղ ու Թագն ականակուռ, շողշողուն՝ փառք են ներբողում:

Դասը դպիրների, քառաձայն խումբը երգեցիկ, ամպՀովանու տակ առաջնորդ վարդապետը վեՀապանծ՝ խորՀուրդ խորին: Այո, պատարագը կարելի է դիտել ու լսել, կարելի է ժամերով ոտքի կենալ ու չձանձրանալ: Ու ես կանգնում էի Ջանան Հօրքուրի մօտ, մինչեւ վերջը պատարագի:

Եթէ պատարագիչը Տէր Մինասն էր, աւելորդ էր նոյն իսկ դուրս ելլելու մասին խորՀիլը, որովՀետեւ այնքան լեցուն էր լինում եկեղեցին, որ ճեղքել անկարելի էր:

Պատարագիչը մինչեւ իր քարոզը չխօսէր, մարդ չէր շարժուի իր տեղէն:

Պատարագի սկիզբէն մինչեւ վերջը Ջանան Հօրքուրը մեղմ ձայնով ընկերանում էր երգչախմբին, տեղ տեղ ինքնաբերաբար բարձրանում էր նրա ձայնը, ու նրա Հետ շատերինը:

Նրա ձայնը ամէնէն աւելի բարձր էր Հնչում «Տէր ողորմեա»ի ժամանակ:

—«Տէր ողորմեա՛, Տէր ողորմեա՛».

ձեռքեր կարկառած մի դերագոյն, ամենակարող էակի:

— Արի Աստուա՛ծ, Հարցն մերոց, ազատութիւն տուր նեղելոց...

«Տուր փրկութիւն Հայոց ազգին»:

Ազգի՛ն... Հայոց ազգին... փրկութի՛ւն, ազատութի՛ւն...

Այդ ժամանակ ինձ Թւում էր, Թէ Ջանան Հօրքուրը կանչում է մի Աստուծոյ, որ միայն իրեն է լսում, խաղաղութիւն ու փրկութիւն է ուզում մի ազգի Համար, որ միայն ինքն է ճանաչում: Օ՛, այդ վայրկեաններին ես այնպէս սիրում, այնպէս խղճում էի Ջանան Հօրքուրին, այնպէս ուզում էի լինել նրա կանչած Աստուածը, ու ողորմել այն ազգին, որի Համար խաղաղութիւն, փրկութիւն էր աղերսում նա:

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ...

Ծունկի են աղօԹողները, խոնարՀած են գլուխները, ծեր ճակատներ Հասել են գետնին, յօնքերը ամփոփած են Հոգիների մէջ, ու Հոգիներն ուղղուած գերագոյնին: Զանգերը ղօղանջում են կրկին, աւետում են աշխարՀին, Թէ սկիՀն է բեմ եկած, Թէ Աստուած ՀաղորդւԱռւմ է մարդկերուս Հետ:

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ...

Քարոզ:

Տէր Մինասը խօսում է:

Նա կերպարանափոխուած է, այլ եւս Հեզ, առաքելատիպ պատարագիչը մարդ է, ուսուցիչ, առաջնորդ: Ձայնը չէշտ ունի, երբեմն խրատող երբեմն ՀրաՀանգող, ցուցամատը՝ նոր ուղիներ մատնանշող:

Գետնամած, խոնարՀ ճակատները բարձրացած են, մէջքերն ուղղուած, ներսոյց, պղտոր Հայեացքները պարզուած են, յօնքերը սիրտին են դարձած ու սրտերը կեանքին կապուած: Մարդ են ու մարդկային կեանքը լաւագոյնս ապրելու Համար մարտնչելու պատրաստ:

Քարոզէն յետոյ ժողովուրդը նօսրանում էր: Ջանան Հօրքուրն էլ երկար չէր մնում, դուրս էինք գալիս ու բռնում տան ճամբան: Ժամւորն արձակւում էր: Տո՞ւն, ոչ, տուն չէին գնում: Գետափեայ փողոցներով ուղղւում էին դէպի Կարսի միակ զբօսավայրը «Սադ»ը (ռուս. պարտէզ):

Մինչեւ ժամը մէկը, երկուսը ժամանակ էին անցնում պարտէզում, զովասուն ծառերի տակ, նստարանների վրայ նստում էին տարէցները:

Երեք տարի միայն դրացի եղանք Ջանան Հօրքուրին: Մենք փոխադրուեցինք քաղաքի կենտրոնը: Ջանան Հօրքուրն էլ բերդի Թաղը՝ բաղնիքների մօտ: Գաղթականների Թաղը քանդուեց, նրա տեղը բարձրացան Հոյակապ շինութիւններ:

Այլ եւս ուշ-ուշ տեսնում էի Ջանան Հօրքուրին, մեծ մասամբ բաղնիքում, գործի վրայ: Երբեմն կարճ ժամանակով գալիս էր մեզ այցելութեան: Իր գրպանում ինձ Համար միշտ մի անուշ բան էր ունենում: Համբուրում էր ինձ խանդաղատանքով ու պաշտպանում մօրս յանդիմանութիւնների դէմ: Մայրս յուսաՀատ էր իմ ապագայի Համար, ասում էր Թէ այս աղջիկը մարդ չպիտի դառնայ, խելքը բանի չի կապում, Հովարտա է, պինչը Հով առած Հորթ:

Ջանան Հօրքուրը Հակառակ կարծիքի էր, նա Հաւատում էր Թէ մի օր ես պիտի գտնէի իմ Բեգասը:

— Իմ Բեգա՛սը...

Ի՞նչպէս չսիրէի Ջանան Հօրքուրին:

Ջանան Հօրքուրը բաղնիքում:

Կարսի Հնադարեան գմբէԹաւոր բաղնիքները իրենց կլոր ընդարձակ սրաՀներով, շատրուաններով, Հսկայ կլոր պորտով, մարմարեայ դուռերով, տաք ու պաղ «Հիճարա»*)ներով, ինքնատիպ գեղեցկութիւններ էին:

Կիներն այնտեղ գալիս էին լողանալու, իրենց սակեղէն բոլոր զարդերով պճնուած:

Դամասկոսի մետաքսէ չէնճակնեըը, սատափազարդ, կաղնեփայտ նալըններ, բաղնիքի պղնձեայ, ոսկեփայլ սպասները, փղոսկրեայ սանտրները աւելի էին շեշտում կիների եւ մանուկների մերկանդամ գեղեցկութիւնը:

Երբ բացւում էին տաք ջրերը եւ սկսում էր լողանքի արարողութիւնը, զրնգում էին Թասերը, շփում, շփշըփում գլուխներէն վար Թափող ջրերը: Երկար մազերն արծաթ Թելերի պէս չԹրԹում էին սանտրների տակ, քըսայուած մարմինները վարդի գոյն առած՝ զարդարւում էին ջրի մարգարիտներով մանուկների մատներէն Թռած սապոնի պղպջակները պար էին բռնում գմբէԹի տակ ու այդ բոլորի վրայ գմբէԹի նեղ լուսամուտներէն ներս ընկած լոյսը ծիածանի գոյներ էր Թափում ցնցուղի պէս:

Ջանան Հօրքուրն աշխատելիս միշտ խօսում էր, կատակում, երգում:

Նա գովում էր Հարս-աղջիկների սիրուն Հասակը, մետաքս մազերը, շամամ ծիծերը, արեւ աչքերը, նշիկ բերանը:

Ո՞ր մէկը կարելի է յիշել իր գովասանքների, նա իր խօսքը զարդարում էր զանազան նմանութիւններով ու դարձնում մի յանկերգ, բանաստեղծութիւն, երգ:

ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

*) Առանձին խցիկներ լողանալու Համար:

(6)

ՕԴԱՆԱՒԻ ՀԱՄԱՐ Ի՞ՆՉ ՀԱՒԱՔԵՑԻՆ

Թուրք օդային պաշտպանութեան տեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ ցարդ օդային տորմիղի զօրացման համար գործօն անդամ արձանագրուած են 19,802 հոգի, որոնք վճարած են 897,576 ոսկի: Օժանդակներու թիւն է՝ 82,477, վճարած են 277,093 ոսկի:

Այս հաշւոյն մէջ չէ պաշտօնեաներուն վճարած երկու առ հարիւրը:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը գրեն թէ պարենաւորման վարչութիւնը անհամար բողոքներ կը ստանայ: Վերջին քանի մը շաբաթներու միջոցին ծանր անկանոնութիւններ գործուած են ճարտարագործական շրջաններու մէջ, երեք պատճառներով.— 1. Արմտիքի պակաս.— 2. Անկանոնութիւն բաշխիչ օրկաններու.— 3. Հաց գնելու անկարողութիւն, քանի որ բանուորները կանոնաւոր օրավարձ չեն ստանար: Կ'ըսուի թէ յետնեալ վճարումներու գումարը, որ 100 միլիոն րուբլի էր անցեալ տարի, աւելցած է փոխանակ պակսելու: Անցեալ տարի բանուորները պարէն կը ստանային, իսկ այս տարի զրկուած են այդ դիւրութենէն, քանի որ տոմսերու դրութիւնը ջնջուեցաւ յունուարին եւ ստիպուած են իրենց ստացած օրականով գնել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ մտաւորական եւ համալսարանական յարաբերութիւնները զարգացնելու համար, յուլիս 24ին պայմանագիր մը կնքուեցաւ Փարիզի թրքական դեսպանին հետ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ կոչ մը ուղղելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան, կը յայտնէ թէ մարզպանը Փարիզ գացած է նոր սահմանադրութիւն մը մշակելու եւ երկիրը փոքր ինքնավարութեանց բաժնելու համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի, մեկնելէ առաջ յանձնարարած է 30—50 առ հարիւր զեղչել մաքսատուրքերը, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով առեւտրական դասուն:

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ համար խորհրդակցութիւններ կը կատարէ կառավարութիւնը: Մսավաճառներու աչնտիքան անկարելի կը գտնէ որ եւ է զեղչ, առանց տուրքերու կրճատման:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ժողով մը սարքեցին երէկ իրիկուն, իբրեւ բողոք հրամանագիր - օրէնքներու դէմ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏԱԿԻՐՆԵՐ»ՈՒ բոլոր կազմակերպութիւնները պիտի լուծուին եւ անդամները պիտի միացուին պետական բանակին: Հալածանքը նորէն սաստկացած է անոնց դէմ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ մէկ վարչութեան տակ առնել բոլոր նախկին ռազմիկները, հիթլէրական կամ ոչ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Շրջան 17րդ հանգրուանին մրցումը, Պորտօ — Րօշէլ, (192 քիլոմեթր), որ բաժնուած էր երկու մասի: Առաջինը՝ Պորտօ — Րօշըֆօր (159 քիլոմեթր) խմբովին, ուր հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին: Հեծելանուորդները չիտակ ճամբուն վրայ միշտ իրար կը հետապնդէին, իրենց գլուխն ունենալով նշանաւոր երեք հեծելանուորդներ՝ Ժան Աէրց, Րընէ Գրէվէց եւ Շառլ Փէլիսիէ: Որոշեալ կէտին 15 քիլոմեթր մնացած հեծելանուորդները փախուստ կուտան (որոնց մէջ «Դեղին Շապիկաւորը» եւ խումբէն չորս վայրկեան առաջ մուտք կը գործեն եւ ահա կը սկսի մենամարտը «սփրինտ»ով: Ժան Աէրց ճիշդ գիծին վրայ յաղթական կը հըռչակուի, բայց «սփրինտ»ի մէջ ֆրանսացի Րընէ Գրէվէցին առաջքէն անցնելով ճամբան կտրելուն համար, քոմիսէրները յետ խորհրդակցութեան յաղթական կը հռչակեն Ֆրանսացին՝ որ 159 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 4 ժամ, 17 վայրկեան 51 երկվայրկեան (ժամական 36 քիլոմեթր 998): Երկրորդ կը հըռչակուի պելճիքացի Ժան Աէրց եւ երրորդ Շառլ Փէլիսիէ:

Այս հանգրուանին «Դեղին Շապիկաւորը» իտալացի Մօրէլլիէն 9 վայրկեան առաջ հասնելով, ընդհ. դասաւորման մէջ 15 վայրկեան 23 երկվայրկեանի տարբերութիւն մը կ'ունենայ: Այլեւս վախու բան չունի եւ մինչեւ Փարիզ կրնայ մուտք գործել յաղթական, եթէ ճամբու ընթացքին որ եւ է արկած չպատահի:

Իսկ երկրորդ մրցումը Րօշըֆօր — Րօշէլ (33 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել՝ եղած է շատ աւելի հետաքրքրական: Ամէնէն առաջ մեկնումի ազդանշանըրտրուած է ընդհ. դասաւորման գլուխը գտնուող հինգերուն: Այս հինգերուն մէջէն նորէն յաղթական ելած է Ռոմէն Մաէս ունենալով երկու վայրկեան տարբերութիւն:

Ըսկ ընդհ. հանգրուանին մէջ յաղթական հռչակուած էր ֆրանսացի Ֆօնթընէյ (33 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 52 վայրկեան, 19 երկվայրկեան (ժամական 37 քիլոմեթր 855), երկրորդ Անտրէ Լիւտիք (Տէտէ), բայց Ֆօնթընէ ճամբան ինքնաշարժներու հետեւած եւ օրէնքի դէմ շարժած ըլլալով քոմիսէրները 5 վայրկեան ընդհ. դասաւորումէն եւ 100 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտեն եւ յաղթական կը հռչակեն Անտրէ Լիւտիքը:

Երէկ Ուրբաթ պիտի կտրէին Րօշէլ — Լա - Րօշ - Սիւր - Իօ - Նանթ (176 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկու մասի բաժնուած է, առաջինը՝ խմբովին Րօշէլ— Լա - Րօշ - Սիւր - Իօն (81 քիլոմեթր), իսկ երկրորդը՝ Լա - Րօշ - Սիւր - Իօն— Նանթ (95 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել որ շատ յոգնեցուցիչ պիտի ըլլայ ճամբուն երկայնութեան պատճառաւ: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère, (Քաշան): Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԹՈՒԼՈՒԶԻ վարանդեան խումբի վճռական ժողովը 28 Յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մօն Գաֆէի ստորնայարկին մէջ: Մուտքը ազատ է բոլորի համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վաչագն խումբի ժողովը 4 Օգոստոս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 7ին Պատանեկան Միութեան Ֆրաղարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

28 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

ընկեր ԼԵՒՈՆ ԽԹԹԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ագարակին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ մը «ՎԱՀԱՆ - ԽՈՐԷՆ»ի Թատերախումբին կողմէ:

Մանրամասնութիւնք տեղւոյն վրայ: Մուտքը՝ 2 ֆրանք:

Հանդիսավայրը երթալու համար, Պուլվար Կարիպալտիէն առնել թիւ 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

ՓԻԼԻԹ ՊԼԻՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ օդասուն պարտէզին մէջ

գեղարուեստական բաժին.— եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ Սասունցի ՅԷՐ Օի: Պաղ եւ առատ ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Ինքնաշարժերը կը մեկնին Փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 8-9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-2: իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Երեկոյթ-Պարահանդէս

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿ. ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

27 յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

ԼԱ ՎԻՍԹ ԷՐՄԻԹԱԺԻ սրահին մէջ:

կը նախագահէ ընկեր Մ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կ'արտասանեն ընկերներ Կ. Թիւթէլեան, Կ. Մուրթաֆեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Օր. Եղիսաբէթ Պոլոյեան: Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան: Սպանիական պար, զանազան անակնկալներ ըն. Կ. ԱՇՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ: Ջազպէնտ ղեկավարութեամբ ընկեր ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ:

կէս գիշերէն վերջ պար: Կը նուագէ փոքրիկն ԱՌԱՔԵԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ծանօթ.— Արահին մէջ որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

ԽՆՋՈՅՔ - ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Խանասորի Արշաւանքին առթիւ, կազմակերպուած Ֆօն տ'Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէի կողմէ, Դաշնակցութեան Ֆրաղարանին մէջ:

Այս Կիրակի (28 յուլիս) ժամը 12էն սկսեալ:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց ընտանիքով:

Կը խօսին՝ ընկերներ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ եւ Գ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Երգ, նուագ եւ հանդէսէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Մէօտոնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ

կը նախագահէ՝ երգիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, Տարօնի տարազով:

Պաղ խմիչքներ ժողովրդական գիներով: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէռի տ'Իսիին մօտ գտնուող մասնաւոր թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՒ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլըվար տիւ Նօր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22:

կը ներկայացուի «ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏ» օբէրէթը

(Ոգեկոչում հին մեհենական կեանքէ)

նրաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վս[illegible]

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ՍՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Մրցումնաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում

ՃԱԶՊԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ

Հաղորդակց. միջոց.— Հանրակառք ՕՐԼԷԱՆԷՆ կամ ԺՕՐԼԱՆԷՆ 21 A: [illegible] Լ'ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ԲԱՎԻՅԵՈՆ:

Տարեկան մեծ Դաշտապարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊՈՐԹԷԻԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ. ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յատուկ [illegible] սրահին մէջ:

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 [illegible] tickets) եւ իջնել Րօպէնսոն (վերջաւորութիւն):

Մ Ո Ւ Տ Ք 3 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

կազմակերպուած ՍՈՖՐԻՎԻԼԻ «ՍԻՐԼԷ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Bois de Cocosի դաշտին մէջ եւրոպական եւ Արեւելեան պարեր: Կը նուագէ ԵՓՐՈՍ Նուագախումբը ճոխ պիւֆէ, ուտեստներ քէպապ մատչելի գիներով:

Հաղ. միջոցներ.— Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն ժամը 1.17, 1[illegible] եւ 3.17 ու իջնել Villiers-les-Belle կայարանը:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 11րդ թիւը (օգոստոս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ջղո՞յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն): Հատիկ հատիկ կը հազար (Տոքթ. Հաճօլեան): Շաքար ուտե՞լ թէ ո՛չ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ): Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան): Մանիշը — խօս (Տոքթ. Ե. Արզումանեան): Օգտութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարոյեան):

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք. Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարասնճագի Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globeի սրահին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդացի մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական զեկոյցը:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱԶԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ [illegible] ճաշարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով դիմել 29bis. rue Etienne Dolet. Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով:

Դիմել՝ անտեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier, Paris (9).

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իսկ այնօր սպիտակ տնակում ինչ որ անսովոր շարժում կար, ինչ որ պատրաստութիւններ էին լինում: Փոքրիկ չարաճճիները այլեւս չէին վազվզում, նրանք, դարան մտած կատուների նման, հաւաքուել էին հօվանոցի շուրջը եւ պլշած աչքերով նայում էին դէպի սենեակների լուսամուտները: Տիկինը այն օր խոստացել էր նրանց քաղցրաւենիք բաժանել: Նոր բոված ղահվէի ախորժելի հոտը դեռ բուրում էր օդի մէջ: Սպասաւորը հագել էր իւր սեւ սերթուկը, որ խիստ հազիւ անգամ էր հագնում, եւ կրում էր սպիտակ ձեռնոցներ ու սպիտակ փողկապատ: Նէնէն նոյնպէս հագել էր իւր տօնական հագուստները եւ պարտէզում ծաղիկներ էր փնջում սեղանի համար: Բացուած լուսամուտներից երեւում էին սենեակներում անցուդարձ անող հիւրերի ուրախ դէմքերը: Ինքը բժշկապետը այն օր կտրել էր գլխի մազերն ու եղունգները, որ տարուայ մէջ հազիւ մի քանի անգամ էր պատահում, ժամանակ չգտնելու պատճառով: Իսկ նրա մանկահասակ կինը հագել էր մետաքսեայ սեւ հագուստ, եւ գլխի շիկագոյն խիտ գիսակների մէջ երեւում էր մի մեծ, սպիտակ վարդ:

Հիւրերի թւում գտնւում էին տեղային ծառայողներից մեծ եւ փոքր աստիճանաւորներ իրանց կանանց հետ: Սեղանի վրայ պատրաստուած էր նախաճաշիկ, դրած էին զանազան ըմպելիներ: Հիւրերը ոտքի վրայ ուտում էին, խմում էին, ծխում էին եւ շատախօսում էին: Տանտիկինը անդադար դիմում էր մէկից դէպի միւսը եւ ամենի համար նա պատրաստ ունէր մի քանի քաղցր խօսքեր: Բժշկապետը ուշադրութիւն չէր դարձնում նրանց վրայ, այլ մի անկիւնում առանձնացած, տաք վիճաբանութեան մէջ էր մի լեհական ինժեների հետ: Նա պնդում էր, թէ տեղային հանքային բուժողութեան եղանակը խիստ ապարդիւն է, եւ աշխատում էր ապացուցանել, որ արտասահմանում այժմ բոլորովին ուրիշ սիստեմներ են ընդունուած: Վիճաբանութեանը վերջ դրուեցաւ, երբ հիւրերի մէջ լսելի եղաւ. «կամենդանտը գալիս է»: Այդ ժամանակ միայն բժշկապետը բաց թողեց ոգէտ ինժեների օձիքը, դուրս եկաւ իւր անկիւնից եւ դիմեց դէպի սանդուղները՝ յարգելի հիւրին ընդունելու համար: Տիկինը նոյնպէս մօտեցաւ դրանը:

Կամենդանտի գալուց յետոյ, նրա բերեցին սկուտեղների վրայ շարած շամպանիայի գինու երկայն գաւաթներ: Սառոյցի մէջ դրած շիշերը վաղուց սպասում էին այդ հանդիսաւոր րոպէին:

Կամենդանտը, բոլորի հետ բարեւելուց յետոյ, անցաւ սենեակի վերեւի կողմը եւ ոտքի վրայ մնաց: Նրա կշտին կանգնած էր մի երիտասարդ, որին իւր հետ էր բերել: Գունաթափ, մաշուած դէմքով այդ երիտասարդը այնպիսի տխուր տպաւորութիւն էր գործում, որ, կամ նոր էր դուրս եկել հիւանդանոցից, կամ նոր էին բաց թողել նրան երկար տարիների բանտարկութիւնից: Այդ թառամած դէմքը, որը, երեւի, շատ ժամանակ չէր ծիծաղել այժմ փոքր ինչ զուարթացել էր, եւ նրա մռայլուած աչքերում երեւում էին ուրախութեան նշոյլներ:

Սենեակի մէջ տիրեց լռութիւն: Հիւրերը ոտքի վրայ սպասում էին. բոլորի աչքերը դարձրած էին դէպի կամենդանտը: Նա մի համառօտ յառաջաբանից յետոյ, հանեց ծոցից մի թուղթ, սկսեց կարդալ: Երբ վերջացրեց ընթերցումը, ամբողջ սենեակը թնդաց ուռաների աղաղակներով. «կեցցէ Կայսրը», մի քանի անգամ լսելի եղաւ բոլորի բերանից: Յետոյ ամէնքը, շամպանիայի գաւաթները ձեռներին, մօտեցան գունաթափ երիտասարդին եւ շնորհաւորեցին նրան:

Երիտասարդը Մուրատն էր. կարդացին նրան ներումն շնորհելու թուղթը: Նա ազատուած էր աքսորանքից:

Շամպանիայի գաւաթները դատարկուեցան. ամէնքը խմեցին Կայսրի կենացը: Այդ ժամանակ առաջ անցաւ բժշկապետը եւ, առաջարկելով խմել մի նոր կենաց, խնդրեց նախապէս լսել իրան: Նա սկսեց մի փոքրիկ ճառ, խօսում էր հանդարտ, սահուն եւ առանց պաճուճանքների, լեզուով: Ճառախօսը, որ բաւական ծանօթ էր դատապարտեալի անցեալի հետ, նկարագրեց նրա կեանքի նշանաւոր գծերը, եւ գլխաւորապէս չեշտում էր այն կենսական պայմանների վրայ, որոնց անխուսափելի ազդեցութեան ներքոյ, այդ բնականից բարի եւ տաղանդաւոր երիտասարդը դարձաւ մի տաղանդաւոր չարագործ: Եւ յետոյ աւելացրեց թէ ի՛նչպէս նա, հանդիպելով մի օրինաւոր ընկերի, նրա ազդեցութեան ներքոյ ուղղուեցաւ, զարգացաւ եւ բարոյական մարդ դարձաւ: Նա վերջացրեց իւր ճառը այդ խօսքերով. «Եթէ ցանկանում ենք, որ մեր բանտերը, որ մեր աքսորատեղերը չլցուեն յանցաւորների ահագին բազմութեամբ, պէտք է աշխատենք անհետացնել յանցանքների պատճառները իրանց բուն արմատի մէջ»:

Բոլորը ծափահարեցին: Գաւաթները դատարկուեցան. խմեցին ուղղուած եւ ներումն ստացած դատապարտեալի կենացը:

ԺԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆ

— Երդւում եմ երկնքի եւ երկրի բոլոր սրբութիւններով, որ դէպի ձեզ ոչ մի չար նպատակ ունեմ,— ասաց նա համոզիչ ձայնով:— Ընդունեցէք այդ նամակը:

Մի ամիս անցել էր այդ օրից: [illegible] կառք սահում էր հարթ, փոստայ[illegible] ճանապարհով: Նրա մէջ նստած է[illegible] Նէնէն եւ Մուրատը: Երկուսն էլ [illegible] րախ, երկուսն էլ բախտաւոր: Կա[illegible] ռապանը սուլելով քշում էր ձիանե[illegible] կարծես, նա եւս ուրախ էր, որ տա[illegible] նում է մի զոյգ նորապսակ ամուսի[illegible] ներ.

Առջեւում, երկայն կօշիկները [illegible] գին, ցուպը ձեռին, ուղեւորի պար[illegible] ուսին, դանդաղ քայլերով գնում [illegible] մի ճանապարհորդ: Երբ նա հետ[illegible] նշմարեց կառքի մօտենալը, կանգնե[illegible] Կառքը հասաւ ճանապարհորդին:

— Ձեր անունով նամակ մը ունե[illegible] պարոն,— ասաց նա եւ մի ծրար մե[illegible] նեց դէպի կառքը:

(Շար.)

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբը կազմա[illegible] կերպած է հաւաքական պտոյտ [illegible] ԿԱՐՇի անտառին մէջ, Յուլիս 2[illegible] կիրակին:

Համախմբեր երնան մասնակցութ[illegible] ժամադրութիւն եւ հաւաքական մեկ[illegible] նում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30[illegible] կառ Սէն Լազարէն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 28 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2868

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

(Տարօնցիներու այսօրուան տօնին առթիւ)

— Եա՛ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ, կը լսէինք հազարաւոր բերաններէ, ամէն տարի այսօր: Տարինե՜ր առաջ...

Վարդավա՛ռ էր, եւ վարդի պէս կը վառէին բոլոր դէմքերն ու հոգիները: Կը ցնծային մինչեւ անգամ Քիւրտն ու Քրտուհին, «լօլօ»ներ արձակելով եւ խումբ խումբ ուխտի երթալով Ս. Կարապետ:

Անշուշտ քրիստոնէական «սուրբ»ը չէր որ կը բոցավառէր հոգիները, այդ սարալանջին վրայ:

Ուրի՛շ ոգի մը, հեթանոսական տենդերու խոյանքն էր որ կը սաւառնէր այդ պուրակներուն եւ անտառներուն մէջ, անծայրածիր լեռնաշխարհի մը դիմաց, Տարօնի ծիծղուն դաշտին ի վեր:

Եւ խսկապէս, հեթանոսական ոստան մըն էր «Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը», իր շրջապատով, պուրակներով, պարիսպներով, մեհեաններով, գմբէթարաններով կամ աղբիւրներով:

Ո՞վ չէ լսած կաղ դեւին հէքեաթը,— իբրեւ խօսուն վկայութիւն մը Գրիգոր Լուսաւորչի հալածանքին՝ հեթանոսութեան դէմ:

Ո՞վ չէ հմայուած անհուն խանդավառութեամբ, լսելով դեռ ուրիշ «կռապաշտական» պատմութիւններ, կամ դիտելով, անվերջ դիտելով մնացորդները քարուքանդ փառքերու:

Կանգնած՝ Ս. Կարապետի ո՛ր եւ է մէկ անկիւնը, ծառի մը տակ, պուրակի մը մօտ կամ քիչ անդին՝ Գէորգ Զավուշի եւ Անդրանիկի անտառին ափը, ձեր հոգին թեւ կ'առնէր, կը սլանար դէպի անցեալը, եւ մեր խիկան պատմութիւնը կը կարդար ամբողջ հմայնապատկերին մէջ:

Ու ձեր աչքերը կ'ուզէին ձեղքել գետինը, սարալանջին ամէն մէկ հողակոյտը, գտնելու համար ինչ որ թաղուած էր անոնց տակ, քրիստոնէութեան բարբարոսներուն կողմէ:

Ոչ եւս է, այսօր, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը: Եւ կարմիր է, այսօր, Վարդավառը, որովհետեւ՝ այդ օրն էր որ ողջ-ողջ գերեզման գրին նաեւ Տարօնի ժողովուրդը: Ե՛ւ լերան ե՛ւ դաշտի բնակիչը:

1915էն առաջ, ամէն տարի այս օրը, Տարօնի ժողովուրդը ծիծաղ էր եւ յորդահոսան ալիք մը կենսունակութեան, ինչպէս ծաղիկները իր լեռներուն եւ դաշտերուն:

1915էն աղին, նոյն արի ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները Վարդավառի ջուրին տեղ արցունք է որ կը ցանեն, երկիրէ երկիր, եւ իրենց չքեղ ծաղիկներուն փոխարէն, արտասուական խունկն է որ կը փնտռեն, տունէ տուն:

Ինչպէս միւս բոլոր մնացորդները, որ անչնչացան Վարդավառէն առաջ կամ վերջը...

Եւ սակայն, դուն կաս, Տարօ՛ն, ինչպէս կան Բարձր Հայքը, Վասպուրականը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը, Սեբաստիան, Բաղէշը, Կիլիկիան եւ միւսները:

Երկու երրորդով կոտորուած եւ մնացեալով ցիրուցան, դուն կաս իբրեւ կենդանի մէկ մասնիկը ժողովուրդի մը որ չուզեց ծռել իր գլուխն ու մէջքը, որ թէեւ ուչ արթնցաւ, բայց գիտցաւ զարնել զարնողին, եւ ստեղծել խարիսխ մը, կռուան մը, մեկնակէտ մը վաղուան համար:

Տարբեր պարագաներու մէջ, Վարդավառը կրնար դառնալ քու կարմիր կիրակիդ — հայկական իմաստով — փոխանակ վերածուելու սգատօնի մը:

Եւ սակայն, ահա քու մնացորդներդ են որ կ'աղաղակեն, այս պողոտաներուն վրայ եւ ամէն տեղ, — Աշխատէ որ սուգի տօնը վերածուի յաղթանակի:

Որովհետեւ, իբրեւ լերան ու դաշտի զաւակ — ինչպէս միւսները — անոնք Աշուղ Ջիւանիէն շատ առաջ գիտէին ու գիտեն.—

Փորձանք, հալածանք եւ նեղութիւն ազգերի գլխից
Ինչպէս ճանապարհի կարաւան՝ կուգան ու կ'երթան.
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ, ոչ տկարը տխրի,
Փոփոխակի անցքեր զանազան կուգան ու կ'երթան:

Ո՞վ կրցաւ չափել ձեր մէջ — այս ամբողջ ժողովուրդին մէջ — կուտակուած կորովն ու կամքը, որպէսզի համարձակէր արտասանել մահավճիռը, վերջնական ու անվերաքննելի:

Եւ ո՞վ համարձակեցաւ պատմութեան յանձնել մեզ, նոյնիսկ աշխարհասասան ալպանդի ամէնէն կատաղի օրերուն, երբ վերը երկինքն էր, իսկ վարը՝ սաթաղանը:

Մշեցի մօր համար չէ՞ր որ կ'երգէր բանաստեղծը.

Կարդալ-գրել լաւ բան է,
Բայց երբ կուգայ քննութիւն,
Հարցուցէք աշակերտին,
Վաթել գիտէ՞ նա արիւն:

Տարօնը ստացա՛ծ էր այդ գիտելիքը — արիւն թափել, յանուն ազատութեան: Եւ եթէ ծանր վրիպումներ գործուեցան, ճակատագրական պահուն, այդ չի նշանակեր թէ այլ եւս չպիտի ունենանք ոչ Վարդավառ, ոչ ալ հայրենիք մը ամբողջական:

Մեր անդարձ մահավճիռը կը տրուի այն ատեն, երբ կը մոռնանք ե՛ւ Վարդավառ ե՛ւ հայրենիք: Երբ կը դառնանք միջազգային բոշաներ, առանց դաւանանքի եւ առանց պատմութեան: Երբ հոգին կուտանք մեր սրբութիւնները, թերխաչ մարդանքը չփոթելով բուն գիտութեան հետ:

Ու մանաւանդ, երբ ոտքով ձեռքով մրցումի կ'ելլենք, բացուած ճեղքերը աւելի լայնցնելու խելացարութեամբ:

Թշնամին այդ օրը չի տեսներ, եթէ մենք սորվինք — սորվինք, վերջապէս — սանձ դնել մեր ներքին թշնամութեանց, որոնք արդէն հասած են զարհուրելի եւ անտրամաբանելի աստիճանի մը:

Թող Վարդավառը ջուր ցանէ բոլոր անոնց կիրքերուն վրայ:

(1934) Շ.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՐԵՔ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ԴԻՄԵԼՈՎ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ԵՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱԿԱԿՇՌԻ ՏԱԿ ԱՌՆԵԼ ՎԱՆՔԸ

«Ազդարար»ի մէջ կը կարդանք (23 յուլիս).—

Այսօր Երուսաղէմէն ստացանք պատճէնը անգլիերէն խնդրագրի մը որ յուլիս 15ին տրուած է Պաղեստինի անգլիական մարզպանութեան եւ կը կրէ հետեւեալ ստորագրութիւնը. «Երուսաղէմի երեք հայ երիտասարդ լուսաւորեալ միաբաններու մարմին»:

Ստորագրողները կ'ըսեն թէ Ս. Յակոբի վանքը 100,000 պաղեստինեան ոսկիի պարտք ունի, բայց հինգ տարիէ ի վեր պատրիարքը եւ երեսփոխանները որեւէ բան բրած չեն, զայն թեթեւցնելու համար: Վերջերս նոյնպէս շէնքեր շինուեցան եւ հազարաւոր ոսկիի վարձք գանձուեցաւ, բայց պարտքի հաշուին որ եւ է վճարում չեղաւ:

Անկէ զատ, վանքին տրուած արժէքաւոր նուէրները, ինչպէս գորգ, գոհարեղէն, եւն., Եգիպտոսի մէջ ծախու հանուած են կարեւոր պաշտօնեայի մը կողմէ: Հետեւաբար,— կ'աւելցնեն ստորագրողները, կը խնդրենք ձեր վսեմութենէն որ օգնէք մեզի եւ անմիջապէս յանձնաժողով մը կազմուի՝ Պատրիարքարանի ելեւմուտքը հակակշռելու համար, ինչպէս կառավարութիւնը այնքան բարեդէպ կերպով կ'ընէ Յոյներու վանքին համար, տասը տարիէ ի վեր:

Խնդրագիրը յետոյ կը յիշէ հետեւեալ անձերը, իբրեւ պատասխանատու գոյացած հսկայական պարտքին.— Կարապետ Նուրեան, Ոսկան Մարտիկեան, Լեւոն Գէորգեան, Վարդան Մատթէոսեան, Կարապիս Հինդլեան, Յովսէփ Գրիգորեան (Եաֆա), Մեսրոպ Նշանեան, Գէորգ Սահակեան, Միքայէլ Միքայէլեան եւ հրեայ Ջիլպէրշթայն:

Բողոքող միաբանները կը խնդրեն որ մարզպանութիւնը վանքին նայի ոչ թէ դուրսէն, այլ ներսէն (ընդգծումները իրենց կը պատկանին), որովհետեւ դուրսէն փայլուն կը ցուցնեն, գեղեցիկ շէնքեր կառուցանելով, եւ շքեղ թափօրներ կազմելով ամէն կիրակի: Ձեր վսեմութենէն կը խնդրենք որ անգլիացի մասնագէտ մը ղրկէք վանքը, որպէսզի հակակշռի ենթարկէ ամենօրեայ մթախումները: Այս ձեւով առաջքը պիտի առնուի ապագայ բոլոր մսխումներուն եւ կաշառակերութեանց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ ՔԱՂԱՔԸ ՄՈԽԻՐ ԴԱՐՁԱՒ

Վառօդարանն ալ պայթած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 26 թուականով.— Այս առտու բուռն հրդեհ մը ծագեցաւ Իզմիթ քաղաքին մէջ եւ շարունակուեցաւ ամբողջ օրը: Քաղաքին մեծագոյն մասը մոխիր դարձաւ: Բնակիչները, որոնց թիւը 13,000ի կը հասնի, ապաստանած են դաշտերը: Քաղաքին մերձակայ վառօդարանն ալ պայթեցաւ: Բազմաթիւ մարդիկ պակաս են: Կը կարծուի թէ զոհ գացած են հրդեհին:

⁂ Յուլիս 23ին մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ Քազըմփաշէի մէջ (Պոլիս) եւ 33 տուներ մոխիր դարձան: Բացը մնացած են 150 հոգի:

Անգլիա ճամբայ կը փնտռէ համոզել Իտալիան

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր դիմում մը կատարած է Պ. Մուսոլինիի, աջակցութեամբ ֆրանսական դեսպանին, խաղաղօրէն լուծելու համար հապէշական վէճը: Դեսպանը առաջարկած է գոհանալ տնտեսական մենաշնորհներով, եւ քաղաքական – հողային խնդիրները չյարուցանել: Կը կարծուի թէ Իտալիա կատարեալ գոհացում պիտի ստանայ, եթէ հաւանի կենալ այս գետնին վրայ, մանաւանդ որ Եթովպիա եւս տրամադիր է բանակցելու այդ ուղղութեամբ: Եթէ այս փորձը յաջողի, մեծապէս պիտի դիւրանայ Ա. Դ. Խորհուրդին գործը. այլապէս անստոյգ է ելքը եւ հաւանաբար պատերազմի յանգի:

Լոնտոնի մէջ պահ մը որոշ լաւատեսութիւն տիրեց այս լուրին վրայ, բայց հորիզոնը նորէն ամպոտեցաւ, երբ թերթերը գրեցին թէ Անգլիոյ պատերազմական եւ արտաքին նախարարութիւնները կը խորհրդակցին, Աստիս-Ապէպա զօրք ղրկելու մասին, պաշտպանելու համար անգլիական դեսպանատունը եւ հպատակները: Այժմ դեսպանատունը իբրեւ պահակ ունի միայն մէկ սպիտակամորթ սպայ եւ քանի բնիկ զինուոր:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ վճռական յայտարարութիւններն ըրաւ եւրոպական թերթի մը թղթակցին.

— «Մեր հինաւուրց քաղաքակրթութիւնը չի կրնար փոխուիլ յախուռն ձեւերով: Եւրոպայի համար անհրաժեշտ կենցաղը կրնայ աղէտալի ըլլալ Եթովպիոյ համար: Մենք պատրաստ ենք հետեւիլ յամր բարեշրջման մը: Ես համոզուած եմ թէ պատերազմի պայմանները աննպաստ են իտալական բանակին համար, որ երկուքի բաժնուած է ֆրանսական եւ անգլիական Սոմալիներով: Իտալական զօրքերը բարձր լեռներուն մէջ պիտի հանդիպին այնպիսի դժուարութեանց զորս երբեք չեն նախատեսած եւ չպիտի կրնան օգտագործել իրենց արդիական սպառազինութիւնները: Միւս կողմէ Կաւէնի անապատը ջուրէ զրկուած է: Ես վստահութիւն ունիմ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, մանաւանդ եթէ Ֆրանսա եւ Անգլիա արդարութեան կողմը բռնեն: Անկարելի է որ եւ է հողային զիջում Իտալիոյ եւ եթէ պատերազմ ծագի, ես իմ բանակիս առաջին զինուորը պիտի ըլլամ, բախտակից իմ զինուորներուս»:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հեռագրով հաղորդեց խորհուրդին անդամներուն թէ ժողովը պիտի գումարուի յուլիս 31ին կամ օգոստոս 1ին:

⁂ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հապէշական բանակը 30,000 արդիական հրացան ունի, 15 միլիոն փամփուշտներով: Հապէշները նշանաւոր են իրենց կարգապահութեամբ եւ նշանառութեամբ: Բանակը ունի նաեւ 11 օդանաւեր, որոնց միայն հինգը ամբաձիգ: Հրետանի գրեթէ չունին: Կայսերական անձնապահ գունդը եւ հարաւային բանակը սա հասարակ օժտուած են արդիական զէնքերով: Իսկ հիւսիսային բանակը, որուն դէմ կեդրոնացած է իտալական բանակին մեծագոյն մասը, այժմ կը հաշուէ իբր 160,000 զինուորներ, զինուած՝ կրա հրացաններով որոնց գնդակները կապար են:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի, Սուտանի եւ բովանդակ Արեւելքի մէջ այլեւս կասկած չունին թէ պատերազմը անխուսափելի է եւ թէ ամէն տեսակ առեւտուրներ կ'օգտուին Իտալիոյ պատրաստութիւններէն: Ամէնէն շահաբեր գործն է ըմպելի ջուրի վաճառումը: Ադէնի եւ Փորթ - Սուտանի զտիչ գործարանները կը բանին գիշեր ցերեկ: Սուտանի մէջ տրամադրելի վերջին ուղտերը ծախուած են Իտալացիներուն: Գահիրէի առեւտրականները աճագին քանակութեամբ ապրանք կը ղրկեն, կրակի գիներով ծախելու. Թէեւ քանի մը ամիս առաջ կարգ մը գործարաններ օտար բանուորներ արձակած էին, այժմ ամէն բան շարժման մէջ է... պրած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ «ՓԱՆԱՄԱ»Ն

— • —

Կարդալով Երուսաղէմի գայթակղութեան լուրը, անգամ մը եւս յիշեցի ողբացեալ Շահրիկեանը, իր պատմական բացագանչութեամբ.

— Սա մի Փանամա է...

Չեմ գիտեր որքան հիմնաւոր են երեք երիտասարդ միաբաններուն մեղադրանքները: Չեմ ալ ճանչնար, որպէսզի կարենամ հաւաստիքներ տալ իրենց նկարագրի մասին:

Բայց, քանի որ դիմած են հոգատար իշխանութեան միջամտութեան, հակակշիռ պահանջելով, կը նշանակէ թէ բաւական զօրաւոր փաստեր ունին:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել ոչ պարտքին գոյութիւնը, ոչ ալ ուրիշ խորհրդաւոր պարագաներ:

Վկայ՝ նոյն ինքն «Սիոն»ը, Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը:

Այդ ամսագրի յուլիսի թիւին մէջ, հրատարակուած է պատրիարք Թորգոմ արք.ի ճառը՝ 1935 — 36 վարչական եւ ելմտական տարեշրջանին բացման առթիւ:

Մէկէ աւելի ուշագրաւ պարագաներ կան այդ ճառին մէջ, բայց ես կը գոհանամ յիշելով այն որ կապ ունի օրուան լուրին հետ:

Պատրիարքը պարտք սեպեր է յայտարարել պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ, սակայն նմոթկուած հայերէնով մը.

— «Վարչական եւ ելմտական վիճակնիս (!), իբրեւ շարունակութիւնը անցեալ տարեշրջանի վիճակին, գոհացուցիչ եղաւ ամէն մասամբ»:

Որո՞նք են «գոհացուցիչ» ըլլալու փաստերը.—

1. «Անցեալ տարուայ սկիզբը ծախուց համար սահմանուած 23595 պ. ո. վարկին տեղ ծախսուեցաւ 24792 պ. ո.», (կը բացատրէ թէ բացառիկ ծախքեր են եղած:

2. «Տարեկան ելեւմուտքնիս (!) 2032 պ. ո.ի առաւելութիւն մը կը ցուցնէ: (Նախատեսուած՝ 25462, իրականացած՝ 26825):

3. Գալով տոկոսաւոր պարտքին, «մեծ 100,000ը (պաղեստինեան ոսկի) անցեալ մայիսին իջած էր 97000ի, իսկ այս վերջինը մէկ տարուան մէջ եւս իջած է 93,000ի»:

Ինչո՞ւ աւելի չեն վճարած, երբ միւս կողմէ, նոր շէնքեր կը շինուին անընդհատ:

Պատրիարքը ինքն է որ այդ հարցումը կ'ուղղէ, պատասխանն ալ ետեւէն գրելով.

— «Փախուկ խնդիր է պարտուց վճարման գործը: Երբ ամբողջովին եւ միանուագ հնար չըլլայ կատարել պարտքին վճարումը, մաս առ մաս վճարումին մէջ պէտք է ի գործ դնել մեծ շրջահայեցութիւն, որպէսզի ընդհանուր հաշուեյարդարութեան տպաւորութիւն յառաջ չիգայ հանրային կարծիքին մէջ, եւ բոլոր պահանջողները յանկարծ մէկ անգամէն խումբով ալէտք չպատճառեն: Այսու հանդերձ եղած է կարելին ու պիտի լինի միշտ, որպէսզի պարտուց վճարման գործը աւելի կանոնաւոր մեթոտի վերածուի»:

Ելմտագէտ չըլլալով, չեմ կրնար կարծիք յայտնել այս իմաստութեան կամ անիմաստութեան մասին:

Բայց, կը վախնամ որ շատ չանցած նոր թափ մը եւս թառի մեր գլխուն, այս անգամ ալ Երուսաղէմի Փանամային պարտկելու համար:

Ո՞ւր ես, Գրիգոր Շղթայակիր:

ՎԱՀԷ

Մխիթարական լուրեր Բանուորական շրջանէ մը

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Ուրախ եմ հաղորդելու թէ գործերը բաւական լաւ են: Թէեւ քանի մը ամիս առաջ կարգ մը գործարաններ օտար բանուորներ արձակեցին, որոնց մէջ բաւական թիւ մըն ալ Հայերը կը կազմէին, բայց երկար չտեւեց: Արձակուած հայ աշխատաւորները գրեթէ բոլորն ալ տեղաւորուած են զանազան հաստատութիւններու մէջ: Բացի քանի մը կին աշխատաւորներէ, ներկայիս անգործ չունինք: Գաղութը գտած է իր նախկին վիճակը: Հայերէնի դասաւանդութիւնները փակուեցան տեղական դպրոցներու հետ: Մանուկները ներկայիս օդափոխութեան գացած են Կրընոպլի լեռները: Ծախքը կը հոգան քաղաքապետութիւնը եւ զանազան բարենպատակ ընկերութիւններ առանց խտրութեան տեղացիի եւ օտարի: Շատ չնչին մաս մը միայն կը հոգան ծնողները:

Գալով ինքնութեան թուղթերուն, պատասխանները հետզհետէ կը հասնին: Մինչեւ հիմա եկածները շատ լաւ են բացի մէկ հայ աշխատաւորէ որ մերժուած է (երեք զաւակներու տէր Հայր մը, կ'աշխատէր Հայու մը քով): Մնացեալները ստացած են ճիշդ այնպէս ինչպէս նախորդ տարիները, առանց պայմանաժամի: Ասոնց կարգին կան այնպիսիներ որ նախապէս եղած են աշխատաւոր, բայց իրենց դիմումի ժամանակ աշխատանք չունէին: Քաղաքապետութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ: Պիտի աշխատիմ կարելի եղածին չափ հաւաքել ցանկը ամէն անոնց որ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն եւ օրը օրին պիտի հաղորդեմ «Յառաջ»ին, բոլոր մանրամասնութիւններով:

⁂ Անցած շաբաթ երեկոյեան սինէմա Պէրլիօզի մէջ ցուցադրուեցաւ «Հայ գեղջկական հարսնիքը» խօսուն շարժանկարը: Ներկայ էր գաղութին մեծ մասը, բայց բոլորն ալ դժգոհ մնացին:— Գառնի

Կոմինթերնի Եօթերորդ Համագումարը

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր բացուեցաւ Գ. Միջազգայինի 7րդ համաշխարհային ընդհ. ժողովը, Մոսկուայի մէջ: Ներկայ էին 65 երկիրներու պատգամաւորները: Տասնըմէկ լեզուներով արձանագրուած էր դասական վերտառութիւնը,— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»: Սրահին երկու կողմերը, վեց լեզուներով արձանագրուած էր հետեւեալ նշանաբանը.— «Յառա՜ջ պրոլետարական միացեալ ճակատով ընդդէմ Ֆաշականութեան եւ աշխարհակալութեան դրամատիրական յարձակողականին»: Սթալին ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով: Նախագահական կազմը կը բաղկանայ 42 անդամներէ, որոնց մէջ կը գտնուին Քաշէն, Մառթի (Ֆրանսա), Տիմիթրով (Պուլկարիա) եւն.: Բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Վիլհէլմ Փիք, Գերմանիոյ համայնավարներուն պետը, մանաւորապէս ծանրանալով հակաֆաշական պայքարին վրայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ.- Ժողովին կազմախօսութիւնը

Նախապէս տուինք մասնակցողներու անունները եւ օրակարգի նիւթերը, — այդ ձեւով՝ պարզ է արդէն ժողովին կազմախօսութիւնը (structure):

Յեղափոխական տարրերու մէջ, ցանուցիր, ազատական տարրեր:

Դուրս ձգուած էր իտալական գրականութիւնը, եւ Գերմանիայէն հրաւիրուած էին անոնք որ վտարուած էին Գերմանիայէն (Հրեաները): Չէ՞ որ օրակարգը կազմուած էր, — համագումարը հրաւիրուած էր, — պատերազմ յայտարարելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ: Համագումարին կազմակերպիչները, միւս կողմէ, խմբակցական ոգիով շարժած էին այստեղ Ֆրանսայի մէջ, — դուրս ձգած էին Լէ Նուվէլ Լիթէրէրի խմբակը, պարզապէս որովհետեւ Արագոն կռուած է Մօրիս Մարթէն տիւ Կարի հետ: Այսպէս թէ այնպէս, պէտք է խոստովանիլ որ կազմակերպիչները կրցած էին համագումարին խմբակցական կազմութիւնը ծածկել միջազգային բաւական լաւ կարուած վերարկուով մը:

Իրականին մէջ, Փարիզի այդ գրական արիսպագոսը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ զարգացումը այն ժողովներուն, որոնք տեղի ունեցան զանազան անուններով, այս վերջին տարիներու ընթացքին. — Պրոլետ գրողներու համագումար, Խարկով (1930, Նոյեմբեր), Խորհրդային գրողներու համագումար, Մոսկուա (1934, Օգոստոս), Մարքսիստ (մեծ մասամբ) գրողներու համագումար, Փարիզ (1935, Յունիս):

Կազմակերպիչները կը պնդեն թէ Փարիզի գրական համագումարը առաջինն էր միջազգային նման խորհրդակցութեանց մէջ:

Ո՛չ, գրական միջազգային խորհրդակցութիւններ եղեր ու կ'ըլլան տակաւին, անկախ Փարիզի այս համագումարէն: Խորհրդային գրող Ա. Թոլստոյ եւս կը յիշեցնէր որ աւելի քան յիսուն տարի առաջ ռուս եւ ֆրանսացի գրողներու խորհրդակցութիւն մը կատարուած է Փարիզի մէջ:

Բայց միջազգային գրական — մտաւորական ժողովները նոր ձեռնարկներ են առաւելապէս: Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ Պերկսոնի թելադրանքով, 1925ին կազմուեցաւ մտաւորական համագործակցութեան միջազգային կազմակերպութիւն մը, որ ժամանակ առ ժամանակ համագումարներ կուտայ եւրոպական գլխաւոր քաղաքներու մէջ, գրականութեան, փիլիսոփայութեան եւ արուեստի վերաբերեալ հարցերու մասին: Այսպէս գրողներու եւ մտաւորականներու միջազգային համագումար մը տեղի ունեցաւ 1932ին Ֆրանքֆորթի մէջ օրակարգ ունենալով Կէօթէն, 1933ին Մատրիտի մէջ՝ օրակարգ ունենալով մշակոյթին ապագան, 1934ին Փարիզի մէջ՝ օրակարգ ունենալով եւրոպական միտքին ապագան, 1935ին Վենետիկի մէջ՝ օրակարգ ունենալով նախ արուեստին եւ իրականութեան յարաբերութիւնները, յետոյ պետութեան եւ արուեստին յարաբերութիւնները: Բաղդատեցէք օրակարգի այս նիւթերը յեղափոխական գրողներու համագումարին օրակարգի նիւթերուն հետ, անմիջապէս աչքի կը զարնէ հանգիտութիւն մը:

Ի՞նչ պէտք է հետեւցնել այս հանգիտութենէն:

Հեռուները չերթանք: Թէեւ կարելի չէ հերքել պայքարը, որ գոյութիւն ունի Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, եւ այն յաւակնութիւնը, զոր կը մշակէ Ռուսիան, — ասիական մշակոյթը հակադրել եւրոպական քաղաքակրթութեան (Ա. Պլոքի սկիւթապաշտութիւնը): Մօտաւորապէս տասը տարիներ առաջ, քանի մը եւրոպացի մտաւորականներ ահազանգ կը հնչեցնէին՝ պաշտպանելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը (Հ. Մասի), ընդդէմ ասիական այդ զարթօնքին: Ու Ժընեւի արիսպագոսը, որ պետութեանց ներկայացուցչական ժողովի մը երեւոյթին տակ դրամատիրական վիթխարի ուժերու զօրածակցութենէն զատ ուրիշ բան չէ մեզի համար, կը ստանձնէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան պաշտպանութիւնը՝ իր հովանաւորութեան տակ խորհրդակցութեան կանչելով առաւելապէս քաղքենի մտաւորականներ:

Անոնց դէմ ահա գրողներու միջազգային տարբեր համագումար մը, որուն օրակարգը կարելի է ըսել թէ մշակուեցաւ 1934ին, Մոսկուայի մէջ, խորհրդային գրողներու համագումարին ընթացքին:

Անոնք որ կը ներշնչուին Ժընեւէն, մշակոյթ կամ քաղաքակրթութիւն անունին տակ կը ճանչնան հելլէն եւ հռոմէական աւանդութիւններու պաշտպանութիւնը, մինչ անոնք որ կը ներշնչուին Մոսկուայէն, մշակոյթ կամ քաղաքակրթ. անունին տակ կը ճանչնան ռուսական յեղափոխութեան յաւակնութիւններուն պաշտպանութիւնը: Ահա երկու ճակատներ նոյն օրակարգին վրայ:

Հետաքրքրական է դիտել այն դէմքերը, որ կը տիրապետեն այդ երկու ճակատներուն վրայ: Վալերի եւ Ժիտ կը պատկանին La Nouvelle Revue Française-ի խմբակին, բայց կը բաժնուին իրենց ճակատները, — սակայն, եթէ Վալերի կը հակի միջերկրականեան մշակոյթին, գործերն իսկ կը վկայեն իր անկեղծութեան մասին, ընդհակառակն փարատոքս մը կը մնայ Ժիտի դիրքը հանդիպակաց ճակատին վրայ, երբ կ'աշխատուի զուգորդութիւն մը փնտռել իր գործերուն եւ դիրքին միջեւ: Ժիտի քննադատներէն մին, երբ կը խօսի այդ փարատոքսալ դիրքին մասին, կ'ըսէ թէ Դոստոեւսկիի հեղինակին միակ ինքնատպութիւնն ալ այդ ծփունութիւնն է արդէն, կամ դժուարութիւնը զայն հանդչեցնելու ցամաքի վրայ, որոշ գետնի վրայ: Երբ կարգը գայ համագումարի ճառերուն, երկար կը խօսինք իր մասին: Ժիւլիէն Պէնտա, որուն ներկայութիւնն էր որ ստեղծեց քիչ մը կենդանութիւն եւ մասամբ փրկեց համագումարին բնախօսութիւնը, կարծես եկած էր այնտեղ հետաքրքրութեան համար: Երկար պիտի խօսինք նաեւ իրեն կապուած միջադէպին մասին, — միակ միջադէպը, եթէ նկատի չունենանք Տիկ. Մակտըլէն Փազի յարուցած աղմուկը, — առ այժմ կ'արձանագրենք միայն որ Պէնտա օտար էր համագումարին կազմախօսութեան:

Երբ կուտանք գրական համագումարին կազմախօսութիւնը, վերջակէտ դնելէ առաջ՝ հարկ կը տեսնենք արձանագրել թէ գրական կամ մտաւորական բոլոր այս համագումարները չունին տակաւին իրենց dynamismeը, որովհետեւ.

Նախ, տարտամ են միտքերը եւ գաղափարները (օրինակ, բոլորը կ'ընդունին թէ humanismeը, որուն պաշտպանութեան համար խօսք առին շատեր, լաւ սահմանուած չէ տակաւին): Այստեղ հարց մը կը ծագի արդէն, — յեղափոխութի՞ւնն է որ կը ստեղծէ գաղափարը թէ գաղափարն է որ կը ստեղծէ յեղափոխութիւնը, (այդ մասին յետոյ):

Երկրորդ, մինչ մարդկային մտածողութիւնը կը ձախանայ, երիտասարդութեան մէջ կը տեսնուին աջ մտածողութեան հետեւորդներ, ինչպէս յառաջապահ դիրքերու մէջ՝ տարէցներ, (Ժընեւեան մտաւորական քաղքենի արիսպագոսին մէջ կը հանդիպիք ձախ մտաւորականներու, բայց այլ եւս գագաթը ճերմկած), — պարագայ մը որ կը պակսեցնէ մտածման արծուային խոյանքը կամ բարբարոս ուժգնութիւնը:

Ու խառնակ վիճակ մը:

Տարտամ ու քաոսային այս կացութեան մէջ, վերջապէս մարդկային մտածողութեան ներկայ մթնշաղին մէջ անհրաժեշտ էր կարծեմ գրել ուրուագիծ մը քան թէ փորձ մը: Ահա թէ ինչու համագումարին կազմախօսութիւնը, — ընդարձա՛կ նիւթ — տուի ուրուագիծով միայն:

Ժողովին բնախօսութիւնը, յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հրաման արևին

Հերիք է, արև՛, հերիք բոցկլտաս,
Հեռավոր ու նոր սիրով կատաղի,
Հերիք է վառես մեր դաշտերը խաս,
Որ հարսի նման կեանքով են յղի:

Հերիք է այրես հողի սիրտն անծայր,
Ծծես անյագուրդ իր ցողը վերջին,
Ամպի տակ անցիր, հեզ եղի՛ր ոնց մայր,
Որ լսեմ անման շշունջն առաջին:

Դադարիր եւ դու, քամի՛ խելայեղ,
Ծածկիր կատաղած թևերդ արծուի,
Թող երկնի աչքից պոկուի մի հեղեղ,
Թող անձրեւը գայ, թող հասկը լցուի ...

Թող միշտ զովաշունչ մարգարիտ տեղայ
Մեր դաշտի վրայ, մեր արտի, հանդի,
Որ ծով հասկերի ծիրանին շողայ,
Շողան եռանդով հնձուոր, գերանդի:

Հերիք է, արև՛, հերիք կատաղես,
Այրես դաշտերը, արտերը դալար,
Դու խնդուն եղիր, մարդու սրտի պէս,
Որ շողերդ լինեն քնար ոսկելար:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

(Գրական Թերթ)

ԾԵՐՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՆՁԸ...

— Տարի՞քը, ծննդեան թուակա՞նը:

— Ո՛չ:

Աւելի կը նախընտրեմ Արիստոփանի մը ճերմակ մօրուքը համբուրել, քան դարավերջիկ պատանիի մը սանտրած ու խնամքով ծեփուած սեւ գլուխը շոյել...

Խօսքս ոգիի մասին է:

×

Պէտք է կասեցնել ամէն թռիչք, պէտք է կտրատել երեւակայութեան ստեղծած բոլոր հորիզոնները, պէտք է թոյն քամել հոգիի խորերէն, — հայ իրականութեան ներկայ մահաշունչ պատկերը կերտելու համար...

— Յոռետեսութի՞ւն:

×

Բայց ահաւոր վտանգը դրան սեմէն ներս է մտեր եւ իր հաստ կացինը ցեղի արմատին է որ կը զարնէ...

Նորէ՞ն ուրիշն է մեղաւորը, դարերուն յանկերգը, դարերուն սահող հոսանքը չի մոռցներ...

×

— Ի՞նչ է պատահեր, ոչ մէկ ժամանակ հայ քնարը այնքան է բացուեր, որքան այս տասնըհինգ տարուան միջոցին, — երբ հազարամեայ կեանքի մը ընթացքին չտեսնուած ահեղ փոթորիկը տակն ու վրայ բրաւ երկիր մը, արմատախիլ փշուրները զարկաւ հորիզոններէն անդին... Եւ ահա այսքան ամէն գոյնի, ամէն ձեւի հաստատութիւններ, դպրոցներ, թերթեր, միութիւններ...

×

Բայց արեւմուտքէն արեւելք, հիւսիսէն հարաւ, չէ՞ք նկատեր — ծերութեան շունչ մը, մահուան շունչ մը կը փչէ ամէն կողմ...

Ընդհանուր նշանաբան մը, պահպանողականէն մինչեւ ազատամիտը, — բանիր է ամէնուն հոգին. — Անցեալի պահպանումը:

Դասատուի մը թուլամորթ փափկանկատութեամբ ամէնուն ձգտումն ու նպատակն է պահպանել անցեալը: Կարծես թէ ներկայ սերունդի միակ գործն այդ ըլլար, ու ամէն կողմէ զարնելով հին արժէքներու թմբուկը, մարդիկ կը կարծեն թէ իրենց սրբազան պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլան... Ա՛հ, սագերուն կանչը — մեր նախնիքն ազատեցին Հռոմը — եթէ դէթ ազատած ըլլային...

Ժողովուրդներու ներկայ օրերու գոյութեան կռուի ընդարձակ կրկէսի մէջ մեր բարոյական պաշտպանութեան խարիսխը միայն անցեալի յաճախ մգլոտած բառակոյտերու դէզին է ձգած:

×

Արժէքներու գնահատութիւն, — ամէն տեղ, նոյն հաստատուն, քիչ մը տքալով տարիներու բեռան տակ, մաշած վերարկուն ուսերուն, վերմակ մը ծունկերուն, բազմոցին վրայ ծալապատիկ, ձեռքերը կը շփէ ինքնիրմէ գոհ, անցեալի գումարներու տոկոսները, երբեմն ալ տոկոսներու տոկոսները կը հաշուէ... Բայց «Նարկիլէի» ծուխէն քիչ մը աւելի մթագնած հայեացքը չի կրնար նկատել, որ իր այնքան հպարտութեամբ պահած դրամագլուխը իր նախկին արժէքը կորսնցուցեր է...

×

Հաստատուն վստահ որ զաւակներու ապագան ապահովեր է, իր ծերութեան իրաւունքի աթոռին վրայ կը շոյէ մեղմօրէն գլուխը այն զաւկին, որ հնազանդութեան գլխարկը մինչեւ ականջները քաշած, խելօքիկ, դրան առջեւ՝ ձեռքը կուրծքին ծերուկի հրամաններուն կը սպասէ անոր պահպանածը անվթար պահելու խոստումներով:

×

Ցամքե՞ր է արդեօք այս ժողովուրդի ստեղծագործական աւիւնը, ո՞ւր է նոր սերունդը ժամանակին համապատասխան գաղափարախօսութեամբ ու պատասխանատուութեան համարձակ գիտակցութեամբ:

Ո՞ւր է այն սերունդը, որ կրակ ունի իր աչքերուն մէջ, սերունդ, որուն ռունգերէն ուժի գոլորշին կը մխայ, սերունդ, որ յեղաշրջելու, յեղափոխելու եւ նոր արժէքներ ստեղծելու անմարելի եռանդն ունի...

×

Ան չէ մեռեր, բայց իբրեւ խորթ զաւակը հաստատուն զառամած ուղեղին, տեւականօրէն դուրս կը նետուի հարազատ տունէն: Ան չէ մեռեր, բայց դառնութեան ու վայրոյթի կսկիծը սրտին մէջ, ատամները պնդսեղմած՝ դաժան կեանքի, դժոխային պայքարին դէմ առ դէմ, նոր արժէքներ ստեղծելու հուրը հոգւոյն խորքը, մայրաքաղաքներու մայթերուն վրայ թէ հեռու անապատներուն աւազին մէջ, ան իր չոր հացը գրպանէն կը հանէ, իր չոր հացը իր ծունկերուն վրայ կ'ուտէ...

Բայց մինչեւ ե՞րբ:

×

Ահաւոր վտանգը դրան առջեւն է, բայց բազմոցներուն վրայ ընկողմանած հաստատուն չի տեսներ ժողովրդի մը իսկական հարստութիւնը, նոր սերունդը, որ ամենօրեայ չփման ու յարաբերութեան մէջ է միջազգային իրար խաչաձեւող ուղիներու վրայ, դուն չես կրնար անոր արգիլել ընթացք տալու իր բնական երիտասարդ ձգտումներուն, եթէ նոյն իսկ օրական հազար անգամ, սաղմոսի մը պէս մրմնջես անոր ականջին.

— «Վերացական գաղափարներով մի՛ տարուիր»:

Վերացական գաղափարներու փունջ մը չէ՞ արդեօք այնքանփառաբանուած «փառաւոր անցեալի» տօնակատարութիւնը, «Աստուածաշունչի թարգմանութեան» քիչ մը չափազանց ինքնահաւան ու սնամէջ ցոյցերէն մինչեւ այնքան յաճախ կրկնուող հանդէսներուն ցուցադրութիւնը:

Ինչո՞ւ այսօրուան այն շողգոթան, որուն վրայ կը շարունակէ տքալ ամբողջ ժողովուրդ մը...

— Ժամանակնե՞րն են փոխուեր:

Ո՛չ:

Հրաշալի դար, քսաներորդ դարը, ես կը տեսնեմ բոցավառ հրդեհ մը, ամբողջ երկրագունդը պարփակած կը լափէ ամէն ինչ, ե՛ւ ընկերային ըմբռնումներ, ե՛ւ քաղաքական ա սակէտներ, ե՛ւ տնտեսական հա ծրագիրներ:

Հրաշալի դար...

Եւ կրակը կը մաքրէ դարերու կ ծեփով ամրացած ոճիրներու գործ րը:

Հրաշալի դար:

Ու հայու ոտուերը այդ ամբողջ րածութեան վրայ ճնշացող ու փ չող գերաններու տակ ապաստան փնտռէ երբեմն Մուրացիկի հագու տով, շաբաթական 100 կրամ միս բալով, այլ վայր մը, Միջերկրակ ալիքներուն ակնդէտ՝ անոր յորձ ներուն ուժին ապաւինած՝ ատ վրայ նետած լաթերուն ... ի ապա իր անօթութենէ կոկոացող փորը գեցնելու ... ո՞վ դարերու վրէժ եւ այս օրերուն՝

Հայ քաղաքական, մտաւորակ պաշտօնական թէ անպաշտօն հաս տուն կը մերժէ իր օգնութեան ձեռ հայ ստեղծագործող ուժին:

×

Հայ հաստատուն միլիոններու վր նստած ամլութեան մոլուցքով բա կը մղէ հայ ստեղծագործող միտ ոչնչանալու կամ օտար դռներ զա րն՞ւ:

Ժամանակն է բանալու դռները, կարաց ընդունելու բոլոր ստեղծա գործութեան ընդունակ միտքեր Ժամանակն է որ պատրաստուինք միայն լսելու թէ ինչ են ըսեր, եւ կ'ըսեն մեր մասին օտարները ...

Ժամանակն է պատրաստուելու օտարն ալ լսէ, թէ հապա Հայը կ'ըսէ իր մասին:

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԱՐԱՄԱՐԸ ԵՒ ՉՈՐՍ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

Արամար իր ժամանակին ամէնէն հռչակուած իմաստունն էր: Անիկա արտաքին ու ներքին ելեւէջներով սերտած էր կեանքը: Հասած էր խորունկ ծերութեան: Պարթեւ հասակով, գմբէթաւոր ճակատով, գեղեցիկ ու բարի աչքերով եւ հայրապետական մօրուքով ծերունի մըն էր ան:

Մայրաքաղաքին մէջ ծաղկած էր իր անունը: Իր համբաւը հետզհետէ արմատ ու ճիւղ էր նետած մինչեւ հեռաւոր գիւղերը: Իր խօսքերը փոխուած պատգամներու եւ առակներու, ամէն օր, ամէնուն բերնին մէջ էին: Մեծամեծներ կը դիմէին իր խորհուրդին, նեղուածներ կը դիմէին իր հնարամտութեան եւ բազմութիւններ կը հետեւէին իր դասերուն: Ան կը ճանչնար կեանքը իր լեզուին գիրերուն պէս: Իր հոգիին անհուն բարութեան մէջ իր միտքը պողպատէ ծառաստան մըն էր: Մարդիկ չէին գիտեր թէ իր իմացականութի՞ւնը աւելի զօրեղն էր թէ իր առաքինութիւնը:

Օր մը, իմաստուն Արամարը իբրեւ օդափոխութիւն գացած էր իր երկրին հեռաւոր ու սիրուն գիւղերէն մին: Ամբողջ գիւղը տակնուվրայ էր եղած: Գիւղացիները, մանաւանդ գեղջկուհիները, կը շատաբանէին իր մասին: Ամէն ոք կը փափաքէր տեսնել ու խօսիլ իմաստուն Արամարին հետ: Ոչ ոք սակայն կը համարձակէր:

Արամար իր ժամանակը կ'անցընէր իր լուսաւէտ սենեակին մէջ, երբեմն ալ վերջալոյսին երփներանգ շողերով զգեստաւորուած ման կուգար գետակին եզերքը, միս մինակ իր խոհերուն հետ: Գիւղը ամբողջ զինքը կը դիտէր հիացումով եւ ապշութեամբ: Բաւական օրեր անցած էին եւ սակայն ոչ ոք յանդգնած էր մօտենալ Արամար իմաստունին, բառ մը փոխանակելու համար անոր հետ: Կարիճը ան պիտի համարուէր որ պիտի խիզախէր մօտենալ փիլիսոփային եւ քանի մը խօսքով ասուլիս ունենար անոր հետ:

Այդ կարիճը աղջիկ մը եղաւ:

Գիւղին ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը, որուն անունն էր Շանուշքէ:

Առաւօտ մըն էր: Շանուշքէ հագաւ իր ծաղկաւէտ զգեստը եւ իբրեւ կենդանի գարուն ներկայացաւ Արամարին ու ըսաւ համարձակ անմեղութիւնով.

— Քեզի համար կ'ըսեն թէ կը ճանչնաս կեանքը տասը մատներուդ պէս: Փիլիսոփայ, իմաստուն ու բանաստեղծ ես: Ամբողջ կեանքիդ մէջ ճշմարտութիւնը քարոզած ես եւ շիտակ խորհուրդներ տուած բոլոր քեզի դիմողներուն:

Իմաստուն Արամարը հիացած աղջկան գեղեցկութեան ու ձայնին, քաղցր ժպիտով մը հրաւիրեց նստիլ իր դիմացը: Աղջիկը վստահեցաւ: Արամար պարտաւորուեցաւ երկրորդել եւ երրորդել հրաւէրը: Գեղուհին իր վարդենի մարմինը հանգչեցուց բազմոցի մը վրայ եւ սկսաւ դիտել գետնի գորգը որուն վրայ սիրահար զինուորականներ իրենց սէրը կը յայտնէին իշխանուհիի մը:

Արամար ըսաւ աղջկան.

— Գեղեցիկ աղջիկ, ինչ որ ըսիր դուն ինծի ճշմարտութիւն ըլլալէ աւելի երաժշտութիւն էր: Քանզի քու ձայնդ կը հնչէ նէյէ մը դուրս հոսող մեղեդիին պէս: Ինչ որ ալ ըսես, ինչ որ ալ պատմես հաճելի է ինծի, քանի որ ձայնդ գարուն կը հոտի տեսքիդ նման:

— Իմաստուն Հայր, ես անարժէք աղջնակ մըն եմ, սակայն չեմ գիտեր ինչու գիւղին երիտասարդներէն չորս հոգի սէրը տուած են ինծի: Ժամանակ է որ մարդու երթամ: Կը փափաքիմ ընտրութիւն մը ընել այդ չորսին մէջ: Եկած եմ խնդրելու որ օգնէք ինծի իմ ընտրութեանս մէջ: Կ'ուզեմ գիտնալ թէ այդ չորսէն ո՞րն է որ ամէնէն աւելի կը սիրէ զիս:

— Դուն ինքդ ո՞րն է որ ամէնէն աւելի սիրած ես: Զօրաւոր ու մեծ սիրոյ հոտը դուն ինքդ չե՞ս առած:

— Իմաստուններու թագաւորն ես դուն: Ես եկած եմ վաւերացնել իմ ընտրութիւնս:

— Լաւ ուրեմն: Զատ զատ նկարագրէ ինծի քու սիրահարներուդ ընթացքը եւ ես քեզի ըսեմ թէ ո՛րն է որ քեզի կը սիրէ ամէնէն աւելի:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Կարմիր վարդեր կը ծաղկէին Շանուշքէին այտերուն վրայ:

Արամար խորապէս բարի ժպիտով մը հրաւիրեց Շանուշքէն քանի մը խօսքով պատկերազարդել իր սիրահարներուն նկարագիրը կամ աւելի ճիշդ անոնց վերաբերումը իրեն հանդէպ:

Վերջապէս Շանուշքէ մեղմ ու երկչոտ անուշութիւնով սկսաւ խօսիլ.

— Առաջինը հարուստ է: Ան ինծի կը բերէ միշտ ընծաներ: Թանկագին մարգրիտներ եւ ոսկեակներ: Բոլորն ալ մերժած եմ: Ան ինծի կ'առաջարկէ ոսկի տուն եւ ճոխ կենցաղ: Հեռաւոր քաղաքներէ անուշահոտութիւններ, մետաքսներ եւ հայելիներ բերել կուտայ: Պաղատելով կը խնդրէ որ ընդունիմ իր պարգեւները:

Արամար ըսաւ.

— Նկարագրէ երկրորդը:

— Ինծի սիրտ տուողներէն երկրորդը կատակախօս մէկն է: Կը ջանամ զսպել ծիծաղս իր սրամիտ խօսքերը ընելով, եւ սակայն չեմ յաջողիր: Ան ինծի կը պատմէ, մեծ ճարպիկութեամբ եւ յաջող ձեւերով, զանազան զուարճալի առակներ ու մանրավէպեր:

— Նկարագրէ երրորդը:

— Անիկա նշանաւոր խօսող մըն է: Ունի պերճ լեզու եւ խօսած ատեն բանաստեղծութիւն կը հիւսէ: Հրաշալի կերպով կ'արտայայտէ իր սէրը եւ ժամերով կրնայ օրօրել ու արբեցնել զիս իր նախադասութիւններով: Այսքան:

— Աղջիկս, այդ երեքէն ոչ մէկը քեզ կը սիրէ այն մեծ զգացումով որուն միայն կ'ըսեն ճշմարիտ սէր:

Հիմակ նկարագրէ չորրորդը:

—Չորրորդը դժուար է նկարագրել: Ո՛չ, ո՛չ, շատ դիւրին է: Անիկա բառ մը չըսեր, բնաւ բառ մը չըսեր իր սիրոյ մասին: Ամբողջովին լռութիւնն է: Հազիւ կը համարձակի նայիլ ինծի: Ոչ կը դպի, ոչ կը մօտենայ: Եր կը նայի ինծի՝ կը կարծեմ որ ծաղ մը կը դիտէ եւ վարդ մը կը հոտո հեռուէն: Ոչ ընծայ, ոչ ծիծաղ, ալ խօսք ունի ան: Աղքատ, տխուր լուռ է: Բայց չեմ գիտեր ինչու մ այն զինքն է որ կը սիրեմ, միայն սիրոյն է որ կը վստահիմ ...

— Եւ շատ իրաւամբ: Ահա այդ եր տասարդն է որ ունի քեզի հանդէ այն խորունկ զգացումը որուն կ'ը սէր: Քանզի ճշմարիտ սէրը այն է լեզու չունի: Ու բոլոր անոնք որ թ թակներու պէս, օրն ի բուն, կը խ սին, կ'երգեն, կը գրեն իրենց սիր մասին՝ անոնք կը կարծեն միայն կը սիրեն:

Երբ Շանուշքէ գլխահակ շնորհա կալութեամբ կը պատրաստուէր հե ռանալ իմաստուն Արամարէն՝ դէմ ելաւ իր համր սիրահարին, սենեակ դրան մէջ:

Իմաստուն Արամարը ճանչցաւ ու հասկցաւ ամէն բան: Զանոնք վար դը րաւ եւ հիւրասիրեց իր սենեակ մէջ:

Եօթը օր վերջ անոնց հարսնիքն ղաւ:

Կ'ըսեն թէ դեռ կը շարունակուի այդ հարսնիքը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Տասը օրեր»

—•—

Շաբաթ իրիկուն, ֆրանսացի ընկերոջ մը հետ, կառքով կը սուրանք դէպի Պէլվիլուազ՝ բանուորական թաղին մէջ, համայնավար սրահ մը, ուր պիտի ներկայացնեն՝ ռուսական յեղափոխութեան տասը օրերը: Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով ներկայացումը, տեղի ունեցաւ դռնփակ: Առաջուց սահմանափակ թիւով հրաւիրագրեր հրապարակ հանած էին:

Ներս կը մտնենք սրահէն: Սկսած է արդէն բանախօսութիւնը: Պ. Ֆէրնան Կրընիէն է, Ռուսիայէն նոր վերադարձած, որ իր տպաւորութիւնները կը պատմէ, կը գովաբանէ Խ. Միութիւնը, կը նկարագրէ ժողովուրդին վիճակը, տեղեկութիւններ կու տայ հողի մասին: Կ'ըսէ թէ ցարական իշխանութեան ժամանակ խոպան դաշտերը այժմ ամբողջովին փոխուած են, թէ տասնըեօթ տարիներու ընթացքին, այդ կարճ ժամանակամիջոցին մէջ, այդ խորհրդային Ռուսիան կրցած է այդ դաշտերը բեղուն դարձնել: Գիւղացիները ուրախ են, չկայ այլեւս նախկին բռնի իշխանութիւնը, եւ բոլորը ազատ են:

Գործարաններու մասին խօսելով, կը պատմէ թէ քանի մը տարուան ընթացքին ահագին յառաջացում ցոյց կու տան: Կարելի չէ ըսել այդ գործարաններուն ծաւալը, կարելի չէ տեսնել միւս ծայրը, իսկ ներսը վերջին դրութեամբ մեքենաներ տեղաւորուած են: Բանուորը իր կողքին ունի աղբիւրը, բերանը զովացնելու համար: Ճամբաներն ալ փոխուած են: Եւայլն:

Վերջացնելով իր խօսքը Ռուսիոյ մասին, ուզեց քանի մը տեղեկութիւններ ալ տալ, խորհրդային երկիրներու ուրիշ ազգերու մասին:

Ցարմար դատեց խօսիլ Թաթարներու վրայ:

Ֆրանսայի ժողովուրդին քիչ մը անծանօթ ըլլալով այդ անունը, պէտք էր բան մը նմանցնէր: Եւ բացատրեց.

— Vous savez que les Tartares sont pires que les Arméniens. (Գիտէք որ Թաթարները աւելի գէշ են քան Հայերը):

Ֆրանսացի ընկերս կը կոխէր ոտքիս վրայ, կը կարծէր թէ ես պիտի պարծենայի...

Ու բանախօսը սկսաւ նկարագրել այդ ժողովուրդը, որ յառաջ գացած է շնորհիւ խորհրդային Ռուսիոյ: Դպրոցներ կը շինուին եւ ժողովուրդի մեծ մասը սկսած է կարդալ գրել սորվիլ: Միայն նկատեց բժիշկներու պակասը: Երեք օրը անգամ մը միայն, բժիշկը այցելութիւն կը կատարէ: Հեծելանիւն ալ սկսած է երեւալ այդ ժողովուրդին մէջ:

Բուն շարժանկարէն առաջ, ներկաներուն ցոյց տուին յուլիս 14ի «Ժողովրդական ճակատ»ի թափօրը:

Թէեւ յստակ չեն պատկերները, սակայն ներկաները ատով ալ կը գոհանան: Իսկ ընկերս կը սկսի դժգոհութիւն յայտնել.

— Եթէ գիտնայի այդպէս ըլլալը չէի գար:

Կը խրախուսեմ որ մնանք:

Քանի մը վայրկեան յետոյ կը սկսի «Տասը օրեր»ու ներկայացումը:

Ցարին արձանն է որ վար կ'առնեն:

1917ի փետրուարի յեղափոխութիւնն է: Տապալած է ցարը եւ անոր փոխան կ'որոշուի առժամեայ կառավարութիւն մը, Քէրէնսկիի ղեկավարութեամբ:

Նախ պատերազմական նախարար, վարչապետ եւ հետզհետէ կ'ուզէ ինքզինքը դիկտատոր հռչակել, կ'երազէ Նափոլէոն մը դառնալ:

Ժողովուրդը սակայն կը հասկնայ, բոլշեւիկները երեւան կուգան, կ'ուզեն տապալել այդ իշխանութիւնը: Այդ ժամանակ տեղի կ'ունենայ մենշեւիկներու եւ բոլշեւիկներու համագումարը եւ կը յաղթեն այս վերջինները:

Լէնինն է իրենց պարագլուխը: Ծափերը կը սկսին, երբ պաստառին վրայ կ'երեւայ ճաղատ գլուխը:

Քէրէնսկի չուզեր կառավարութեան ղեկը յանձնել այդ մարդոց: Զինուորական վարժարանի ուսանողները կը հաւաքէ, ինչպէս նաեւ կիներ եւ մուժիկներ:

Գիւղերէ կը հասնին մուժիկները: Լէնինի մարդիկը գիշերանց շոգեկառքին գիծերը կ'աւրեն: Շոգեկառքը կը կենայ եւ գիւղացիները վար կ'իջնեն: Անդիէն մէկը կը մօտենայ, Մուժիկները իրենց սուրերը կը հանեն պատեաններէն, պատրաստ են: Եւ ահա իրենց մօտ կուգայ այդ մարդը: Կը խօսի.

— Ինչո՞ւ համար կռուիլ, որո՞ւ համար մեռնիլ, կը բաւէ այլեւս որքան զոհ գացինք անոնց համար, եղբայրներ ենք մենք:

Մերկացած սուրերը կը մտնեն իրենց պատեաններուն մէջ, իրարու ձեռք կը թօթուեն, իրար կը համբուրեն, չէ՞ որ եղբայրներ են:

Քէրէնսկի կը շարունակէ գործել, մտադրած է դիմադրել: Իրեն պայմանաժամ տրուած է մինչեւ տասներկու: Ժամերը կ'անցնին, սակայն ինք մտադիր չէ յանձնելու կառավարութիւնը:

Ժամը կը մօտենայ, պալատին չուրջ պահակ կեցած են զինուորական վարժարանի երիտասարդ տղաքը եւ զինուած կիներէ բաղկացած խումբ մը:

Կիները անհամբերութեան նշաններ ցոյց կու տան, կամաց կամաց կը լքեն զէնքերը: Վախը պատած է իրենց սիրտը:

Պալատին մէջ հաւաքուած են երիտասարդներ եւ պալատական մը կը խօսի.

— Պէտք չէ այլ եւս տարուիք խօսքերէ, պէտք չէ այլ եւս գերի դառնաք Գերմանացիներու կողմէ վարձուած այդ մարդոց, պէտք է պաշտպանէք ձեր հայրենիքը...

Յանկարծ կը նկատեմ որ ընկերոջս գլուխը հետզհետէ կը ծռի: Սկսած է քնանալ, կը ցնցեմ եւ աչքերը բացած կրկին կը սկսի դիտել:

Ճիշդ այդ պահուն ռումբ մը կը պայթի պալատին մէջ: Պալատականները կը փախչին աջին, անդին խուճապի մատնուած, մինչ դուրսը կը շարունակուի կռիւը: Բոլշեւիկներու ղեկավարն է Անտոնով:

Ցաղթած են յեղափոխականները եւ գերի բռնուածպալատականզինուորներուն վրայ կը գտնեն պրծաթեղէններ:

Ներկաները կը սկսին խնդալ եւ բոլորը մէկ կ'երգեն «Միջազգային»ը:

Շարժանկարը ամբողջութեամբ համըր է:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Շարժանկարի հայ տաղանդաւոր բեմադրիչը, Ռուբէն Մամուլեան, քարոզչական պայքար մը բացած է ի նպաստ գունաւոր շարժանկարին, ամերիկեան մամուլին մէջ: Իր մէկ յօդուածէն քաղուածաբար.—

Եօթը տարի առաջ, ձայնի մուտքը յեղափոխութիւն յառաջ բերաւ պաստառին վրայ: Մինչ այդ, համր շարժապատկերը տիրապետեց ձայնին եւ «շարժապատկեր» անունը տեղի տըւաւ «խօսուն պատկեր»ին: Եթէ սինեմայի արտայայտութեան միջոցներու փոփոխման դէպքին հետ կը փոխուի նաեւ անունը, այդ պարագային, իբրեւ հետեւանք գոյներու ներմուծման, մէկ քանի տարուան մէջ, «խօսուն պատկեր» անունը իր հերթին կը փոխուի «խօսուն գունաւոր շարժապատկեր»ի:

Պաստառի վրայ, մինչեւ հիմա մենք զգացած չէինք գոյներու պակասը, որովհետեւ շարժապատկերը, ի սկզբանէ, ծնած էր սեւ ու ճերմակ: Բայց երբ գոյնը մուտք գործէ պաստառի վրայ, անոր բացակայութիւնը մեզի զգալի կը դառնայ ճիշդ այնչափ, որչափ զգալի է ձայնի բացակայութիւնը, երբ մենք այսօր կը դիտենք քանի մը տարիներ առաջ պատրաստուած անխօս պատկերը: Զեմ ուզեր ըսել, որ բոլոր պատկերները անպատճառ գունաւոր պէտք է ըլլան, բայց ի հարկէ՝ ամենամեծ մասը գունաւոր: Նոյն երեւոյթը տեղի կ'ունենայ նաեւ նըկարչութեան մէջ: Թէեւ մենք կը հիանանք եւ կը սիրենք սեւ ու ճերմակ գծագիր նկարները, բայց միթէ մենք այսօր, նկարչութեան մէջ, կրնա՞նք գոհանալ առանց գունաւոր ներկերու: Պաստառը մինչեւ այժմ մատիտ կը գործածէր, իսկ այսօր անոր կը տրուի ներկ եւ վրձին:

Գոյներու մուտքը պաստառի վրայ, գարնան մուտքը կը յիշեցնէ, եւ իր յուզիչ ու թելադրիչ յատկութեամբ արուեստագէտին առջեւ կը բանայ ստեղծագործական նոր հորիզոններ, իսկ հանդիսատեսին կու տայ գեղարուեստական մեծագոյն հաճոյք:

Գոյնը բնութեան ամենահմայիչ եւ ուժեղ յատկութիւններէն մէկն է: Բաւ է միայն երեւակայել թէ ինչի՞ կը նմանէր աշխարհը, եթէ գոյներէն զրկէին: Ի՞նչ կը դառնար մեր կեանքը, եթէ մենք ստիպուած ըլլայինք ապրիլ այնպիսի միջավայրի մէջ ուր երկինքը, ծառերը, ծաղիկները եւ ամէն առարկայ ըլլային միմիայն սեւ, ճերմակ եւ մոխրագոյն: Ճաշակած լինելով գոյներու կենսատու հաճոյքը, հաւանաբար մելամաղձոտութենէ մեռնէինք: Գոյներու սէրը եւ դէպի գոյները ունեցած զգայականութիւնը մարդկային էակի ամէնէն ուժեղ բնազդներէն մէկն է: Եթէ դուք, այսօրուան քաղաքակրթեալ մարդու ամենահիմնական եւ էական յատկութիւնները կ'ուզէք գիտնալ՝ դիմեցէք վայրենի մարդոց եւ երեխաներուն: Եւ դուք կը տեսնէք, որ կերակուրէն յետոյ անոնք ամէնէն շատ կը սիրեն գոյն եւ փայլ ունեցող իրերը: Եւ այդ բնազդը կենդանի է եւ ուժեղ բոլորիս մէջ:

Մինչեւ այսօր գոյներու մեր պահանջը շարժապատկերի մէջ գոհացուած չէր: Բայց երբ գոյնը մուտք կը գործէ պաստառի վրայ, առանց գոյներու մենք մեզի դժբախտ կը զգանք: Գոյները շարժանկարին կը հաղորդեն նոր եւ մեծագոյն ոյժ: Մեր ամէնէն ուժեղ տպաւորութիւնները կը ստանանք տեսողութեան միջոցաւ: Մինչեւ այսօր, շարժանկարի մէջ, մենք գործ ունէինք միայն լոյսի ստուերի շարադրութեանց հետ, այժմ իբր յաւելեալ տարր՝ մենք ունինք գոյն, վերջինս ոչ միայն կը զարդարէ պատկերը, այլ եւ կ'ուժեղացնէ պաստառին վրայ կատարուող պատմութեան զգայական եւ տրամաթիք տպաւորութիւնը:

Մարդիկ եւ կենդանիներ անգիտակցաբար եղած են եւ ենթակայ են միշտ գոյներու մագնիսացնող ազդեցութեան: Որքան յաճախ մխիթարանք էք գտած արեգնամուտի փառայեղ եւ ճոխ գոյներու եւ ստուերներու ազդեցութեան տակ:

Գոյներու եւ ստուերներու մէջ, բացի զուտ տեսողական գեղեցկութենէն եւ զուարճական արժէքէն կայ նաեւ որոշ զգացողական ու մտային բովանդակութիւն: Այս հանգամանքը պարզապէս վրիպած է մեր ուշադրութենէն եւ դարձած է մեզի համար ենթագիտակցական: Պատահական չէ, որ այսօր քաղաքներու փողոցներուն մէջ հաղորդակցութեան կանոնաւորութեան վրայ հսկող լոյսերը՝ կանաչ են ապահովութեան եւ կարմիր՝ վտանգի ի նշան: Գոյները մեզի կը հաղորդեն իրարմէ շատ նուրբ կերպով տարբերուող տրամադրութիւններ, զգացումներ եւ ցանկութիւններ: Պատահական չէ նոյնպէս, որ մենք կը գործածենք նման դարձուածքներ՝ «կարմիր տեսնել», «կապոյտ զգալ», «նախանձէն մոխրագոյն դառնալ», «սեւ յօնքերը պռստել» եւն.: Ի զուր չէ նաեւ մեր հաւատքը, որ ճերմակը արտայայտութիւնն է անմեղութեան, սեւը՝ վշտի, կարմիրը՝ կիրքի, կապոյտը՝ յոյսի, դեղինը՝ յիմարութեան եւ այսպէս շարունակ:

Դերասանը պէտք է օգտագործէ պաստառի վրայ գոյներու մտային եւ զգացողական միջամտութիւնը՝ տեսարանի, դիրքերու ուժը եւ ազդեցութիւնը զօրացնելու նպատակաւ:

«Պէքի Շարփ» շարժապատկերին մէջ փորձեցի օգտագործել գոյներու բոլոր առաւելութիւնները այն չափով, ինչ չափով նիւթը կը թոյլատրէր ինծ: Որպէսզի յիշեմ օրինակներէն գոնէ մէկը, կը մատնանշեմ պատկերին այն մասը, ուր կը տեսնուի Կոմսուհի Րիչմոնտի տան պարահանդէսի ժամանակ տարածուած սարսափը երբ կը լսուի Նափոլէոնի Թնդանօթի ձայները: Դուք կը տեսնէք թէ որչափ քիչ նշմարելի, բայց շատ արտայայտիչ են, պատկերին այդ մասը կ'ուժեղանայ, կ'աճի եւ կը հասնի իր գագաթնակէտին, շնորհիւ Թնդանօթին կարգ մը իրար ընդհատող որոտումներուն, որոնք սկսեալ հանդիստ եւ ժուժկալ գոյներէն, ինչպէս կապոյտը, կանաչը եւ բաց-դեղնագոյնը, կը զարգանան դէպի սպառնալիքի եւ վտանգի յուզիչ գոյնը նարնջագոյն եւ բոցավառ կարմիր գոյները: Տեսարանը յաջողցուած է դերակատարներու հագուստներուն եւ պաշտօնազգեստներուն լոյսերուն եւ միջավայրի գոյներուն համապատասխան եւ նպատակայարմար ընտրութեամբ: Այս հանգամանքը բոլորովին նոր եւ անծանօթ չէ ինծի, որովհետեւ, վաղուց արդէն, իմ գլխաւոր ձգտումներէն եւ նուաճումներէն մէկն էր՝ գոյներու եւ գունաւոր լոյսերու նպատակաւոր օգտագործումը բեմի վրայ:

Մենք մեծ սէր եւ ձգտում կը զգանք դէպի գոյները: Միթէ աւելի հրապուրիչ չէ, երբ կանայք իրենց մարմինը կը զարդարեն գունաւոր հագուստներով եւ իրենց դէմքերը կը գեղեցկացնեն նրբութեամբ: Միթէ միեւնոյն պահանջը չէ, որ յոգնած, գունատ գործաւոր ընտանիքները իրենց կիրակնօրեայ բացօդեայ հանգիստներուն համար կ'երթան այնպիսի վայրեր ուր կայ կապոյտ երկինք, կանաչ խոտ, ծառեր եւ ծաղիկներ:

Ամէն ինչ որ գեղեցիկ է տեսողութեան համար՝ մարդկութեան մեծագոյն գանձը կը կազմէ: Գոյնը պաստառի վրայ՝ այդ գանձերէն մէկն է:

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

—•—

Առջի օր ուրիշներու պէս ես ալ, սափրիչներու ընկ. կեդր. գրասենեակը գացի, նորութիւն մը առնելու համար:

Դրան առջեւն եմ:

Ըստ սովորութեան, ձեռքերս ետեւս, մայթին վրայ կեցած՝ ներսը կը դիտեմ: Ամբոխը, կ'ըսես, ցուցահանդէսի մը առջեւ կեցող ունկնդիրներու պէս լուռ, իրարու սեղմուած կը սպասէ:

Բայց ի՞նչ բանի:

Ողորմութիւն չէ որ կ'ուզէ, այլ՝ գործ:

Ահա մեր հայրենակիցները, ընդամէնը 20 — 25 հոգի, քով-քովի կը խորհրդածեն.—

«Ինչ ընենք եւ ի՞նչպէս...

Հարցը գիս ալ կը հետաքրքրէ: Կը մօտենամ:

— Լսեցի՞ր, լսեցի՞ր:

— Ի՞նչը, կը հարցնեմ զարմացած:

— Գիտենք որ այսպիսի բաներով շատ կը հետաքրքրուիս, ուստի գնա մեր ջոջերուն պատմէ մեր վիճակը:

— Բայց ի՞նչը:

— Մինչեւ հիմայ անօթի չմեռնելու համար, գոնէ, երկու օրուան գործ կու տային, իսկ այսօր այդ ալ չկայ:

— Մի ըսէք, այդ կարելի բան չէ, թերեւս սխալ հասկցած էք:

Ամէնը մէկէն.

— Ճիշդ է, այո, շատ ճիշդ, եթէ քիչ մը սպասէք, կարելի է հեղ մըն ալ կրկնուի ազդը:

Լուրը գիս ալ ցնցեց:

Ու սպասեցի:

Հազիւ քանի մը վայրկեան, եւ ահա ընկերակցութեան գրագիրը, կարծես ազդուկը հանդարտեցնելու համար, ձեռքը սեղանին զարնելով՝ յայտարարեց.

— Այն օտար բանուորները որ այստեղ գործ գտնելու եկած են, այսուհետեւ, ի զուր թող չսպասեն: Կառավարութեան հրամանով ամէն ինչ անոնց առջեւ փակուած է:

— Հապա մեր նպաստի տոմսե՞րը, ո՞ւր պէտք է կնքել տանք, հարցուցին քանի մը հոգի:

— Այդ մեզ չի հետաքրքրեր: Կրնաք ձեր պատկանած թաղապետարանին հետ կարգադրել:

Քիչ մը անդին, նախագահին գրասենեակէն կ'ազդարարեն.

— Այն օտար գործատէրերը որ գործաւորի համար հոս կը սպասեն, թող պարապ տեղը չյոգնին: Նոր օրէնքին համաձայն բանուոր չենք կրնար տալ:

Այս չարաշուք յայտարարութենէն հիմա, բոլոր օտար գործաւորները՝ այլայլած՝ իրարու կ'ըսեն.

— Ամէն ինչ վերջացաւ, պէտք է այս երկրէն հեռանանք:

Մինչ անդին կը կրկնէր պաշտօնեան.

—Դո՛ւրս բոլոր օտարականները: Անոնց տալիք գործ չունինք:

Խորապէս ազդուած, հրմշտկելով ամբոխը, դուրս կ'ելլեմ սրահին ապականած օդէն:

Ահա մերինները, ամէնն ալ երիտասարդ, իրենց պարթեւ հասակով, անմիջապէս դրան մօտը՝ յուսահատական խօսքեր կը փոխանակեն:

— Շատեր իրենց երկիրը կ'երթան, բայց մենք ո՞ւր երթանք: Երեւանը ինչո՞ւ քնանալ կը ձեւացնէ...

Պատկերը չափազանց տխուր է եւ լուրջ ուշադրութեան արժանի:

Սափրիչներու Միութիւնը չի՞ կրնար դարման մը մտածել: Ի հարկին կրնանք խորհրդակցիլ իրենց հետ, ելք մը գտնելու համար:

Հոս, պիտի թելադրէինք մեր հայրենակիցներուն, որ միւս օտար բանուորներու հետ՝ ցոյցեր եւ իշխանութիւնը վիրաւորելիք խօսքեր չընեն: Այլապէս, հետեւանքը աւելի ծանր կ'ըլլայ:

Ուրիշ արհեստակցական գրասենեակներու առջեւ ալ պատկերը նոյնն է: Այս առթիւ նոյն չարաբաստիկ հարցումը.— Ի՞նչ կը խորհին մեր իրաւասու մարմինները: Օրուան հոգերը հետզհետէ կը ծանրանան:

Թողո՞ւնք որ, մեր այս հուժկու, քաջարի, աշխատասէր տղաքը ծիւրին պատառ մը հացի մտմտուքին մէջ:

Ծ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ՝ ՅԱՒԵԼԻԿԱՑ ԿԻՐԱԿԻ

(Հրատարակութեան տասնամեակին առթիւ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀՐԱՒԷՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ԲՈԼՈՐԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԽՏՐՈՒԹԵԱՆ:

ՍՏԻՊՈՒԱԾ ԷԻՆՔ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ՈՐՈՇԵԼ, ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԴԱՍԱՒՈՐՈՒՄԸ ԴԻՒՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՈՒԹ ԷՋԻՆ ԶՈՐՍԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՐԴԷՆ ԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ: ՄՆԱՑԵԱԼԻՆ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ:

ԳԱՒԱՌԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ՈՉ ՈՔԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԱՄԱԿ ԳՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԻՆՉ ՈՐ ՀԱՍՆԻ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Կ'ԵՐԵՒԱՅ ԲԱՑԱՌԻԿԻՆ ՄԷՋ, ԻՍԿ ՈՒՇԱՑԱԾՆԵՐԸ ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Նա իր գովքը չէր խնայում նաեւ պառաւին ու մանուկին, ու այդպէս սիրելի էր դառնում ամէնքին:

Իսկ հարսնիքների ժամանակ, նա էր անցնում թափօրի գլուխը: Պղնձէ թասերը ծնծղաների պէս իրար զարնելով՝ նա երգում էր այդ օրուան յատուկ երգեր ու պարում էր հարսնացուի առջեւը:

— Ջանան հօրքո՛ւր, Ջանան հօրքո՛ւր...

Կանչում էին ամէն կողմէ, ու չգիտէր, թէ առաջ որ մէկ յաճախորդին հասնէր:

Լոգանքի առաջին ջրէն յետոյ, երբ դուրս էին գալիս փոքր սրահը զովանալու, սկսւում էր կերուխումի պահը, թարմ սառնաջրէն հանած՝ պըտուղներ, ընտիր խմորեղէններ, ու օշարակ...

Ահա թէ ո՞ւր էր Ջանան հօրքուրի ծրարների գաղտնիքը: Նա միշտ ստանում էր ամենաընտիր պատառները:

Բնաշխարհում հայ կինը լոգանքի ձանձրալի արարողութիւնը փոխարկած էր մի սիրուն տօնակատարութեան:

×

1903ի օգոստոս ամիսն էր:

Մի օր Կարսն յանկարծ ոտքի ելաւ: Հայ տների պատուհաններին սեւեր քաշուեցան: Խանութները, արհեստանոցները գոցուեցան: Եկեղեցիների զանգերը ահազանգ հնչեցին ու քաղաքի հայ բնակչութիւնը այր ու կին, մեծ ու փոքր մէկ մարդու պէս ոտքի ելած դէպի Առաջնորդարան, դէպի եկեղեցիները դիմեց:

Յուզում ունին դէմքերին, կրակ ունին աչքերում, բողոք ունին շրթներում:

— Չենք տայ մեր եկեղեցիները, չենք զիջի մեր կալուածները, չենք ուրանայ մեր հաւատը, չենք հրաժարի մեր պապերի յիշատակներէն:

— Չե՛նք, չե՛նք, չե՛նք...

Ժխոր է փողոցներում:

Ոստիկաններ, զինուորներ, ձիաւոր Կօզակներ... Ձիերի դոփիւն, զէնքի փայլ, հրաման, սպառնալիք:

Զօրքն աշխատում է ցրել խռնուած բազմութիւնները, բայց ոչ ոք տեղի չի տալիս, խմբւում են, շարժւում դէպի եկեղեցիները:

Եկեղեցական կալուածները յարքունիս գրաւելու հրամանն է գործադրուելու: Կառավարութիւնը մտնելու է եկեղեցիները, առաջնորդարանը, ինչքերը ցուցակագրելու, մատեանները գրաւելու համար:

Ժողովուրդը ցասումով ոտքի է ելել:

— Չե՛նք տայ, չե՛նք տայ...

— Կը մեռնենք ու չենք տայ:

Ահա կիների մի մեծ խումբ զինուած քարերով, փայտերով, շամփուրներով ու դանակներով: Ու այդ խմբի գլուխը՝ Ջանան հօրքուրը, կացին ունի ձեռքը, քարեր գոգնոցի փէշում:

— Պիտի կտրեմ այն ձեռքը, որ համարձակի բանալ ժամի դուռը: Պիտի փշրեմ այն գլուխը, որի լեզուն «կուտանք» բառն արտասանէ:

Հերիք է մեզ խաբեն, չենք տայ, չպիտի տանք:

Գոռում է նա պայրոյթով, հրամայում է կիներին ճեղքել ամբոխը, հասնել ժամի դռներին:

Ս. Նշան եկեղեցու տանիքին կանգնած է մի գաղթական քահանայ, Տէր Դիոնէսը, խաչն ու Աւետարանը ձեռքին, խօսում է ժողովրդին՝ հաստատ կենալ իր որոշման վրայ, չզիջանել, չտալ, չտալ:

Փակ են եկեղեցիների դռները:

Ոստիկանապետը պահանջում է բանալին: Պատասխանը մէկ է.

— Ժողովրդի քովն է բանալին, նա է, որ պիտի տայ, կամ չտայ:

— Չենք տա՛յ, չենք տա՛յ...

Գոռում է ժողովուրդը:

Ի զուր են ոստիկանների սպառնալիքը, մտրակների հարուածները, ի զուր է զօրքի օդը պայթեցրած հրաշունչ ազդը, ի զուր է Կօզակների ըսպառնացայտ կեցուածքը, ժողովուրդը տեղի չի տալիս: Քարեր, փայտեր են տեղում ժամին մօտեցող զինուորների վրայ, կիները պառկում են գետնին, ճանապարհների վրայ:

— Անցէք, անօրէններ,— գոռում է Ջանան հօրքուրը, անցէք մեր դիակների վրայով, մեր ժամի դուռը բանալու համար: Դուք է՞լ, դուք է՞լ:

Իբրեւ քրիստոնեայ հաւատացինք ձեզ, իբրեւ ազատարար կանչեցինք, ապաւինեցանք ձեզ, դո՞ւք էլ...

Ոստիկաններ են բարձրացել եկեղեցու տանիքը, քաշկռտում են քարոզիչ քահանային, բանալին են պահանջում:

— Թրա՛խկ...

Մի ահագին քար պատռում է ոստիկաններէն մէկի գլուխը:

Ջանան հօրքուրն էր: Ազդանշանը տրուած է, կարկուտի պէս քարեր են տեղում ոստիկանի ու զօրքի վրայ: Վէրք, արիւն...

Կատակը վերջացած է, կռիւ է կատարեալ, զօրքը կրակում է ժողովրդի վրայ, սպանուած, վիրաւոր, ճիչ, աղաղակ, գրոհ, նահանջ, խուճապ...

Ժողովրդի մէջէն պայթում են մի քանի ատրճանակներ, վիրաւորում, սպանում են զինուորներ, կօզակներ:

Հայ վիրաւորներին փոխադրում են մօտիկ տները, ու բերողները նորէն թափում են փողոց:

Ժամեր, ժամեր է տեւում այդ անզէն ժողովրդի քաջարի դիմադրութիւնը:

Ցաղթանակ:

Զօրքին հրամայուած է քաշուել:

Ժողովուրդը դեռ երկար մնում է փողոցներում:

Սուգ է: Ժողովուրդը գիտէ, որ այստեղ չէ վճռուելու խնդիրը, իրենք տան, չըտան՝ լոկ միայն իրենց տրամադրութիւնն են յայտնում, հարցը պիտի վճռուի այնտեղ, Էջմիածնում, Հայոց Հայրիկի մօտ:

— Կուտա՞յ, չի տա՞յ...

Փողոցներն ամայանում են, մարդիկ քաշւում են տները, խանութները չեն բացւում: Մի ահաւոր լռութիւն է տիրում քաղաքում: Այս ու այն տեղ ձիաւոր պահակներ են շրջում:

Տխուր է: Արիւն է հոսել, անմեղ արիւն:

— Արդի՞ւնքը:

Ապագան պիտի որոշէ:

Ջանան հօրքուրը վիրաւորուած է թեւէն, բերել են մեր տունը: Ծանր է վէրքը, բժիշկ են կանչել:

Բոլորը վախով, ցաւով ու կսկիծով նայում են նրան.

— Խեղճ կին, փսփսում են ծածուկ, եթէ թեւը վնասուի՝ ինչո՞վ պիտի հաց հանէ զաւակների համար:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(7)

Օրուան խմբագրականի մէջ, «Փրավտա» կը բացատրէ թէ՝ Ֆրանսայի օրինակը հաստատեց որ միացեալ ճակատը կրնայ կասեցնել ֆաշական գրոհը: «Միացեալ ճակատը հաստատեց թէ ինչ ահագին ուժ կը ներկայացնէ բանուորական դասը, եթէ ճակատի միացեալ ուժերով եւ անձնատուր չըլլայ առանց կռիւի, ինչպէս եղաւ Գերմանիոյ մէջ»:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը մեղադրէ Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը որ մերժեց միացեալ ճակատ կազմել համայնավարներուն հետ:

Հայ պանդոկատէր մը եւ յոյն հիւանդի մը 22,000 ֆրանքը

«Մաթէն» ի Մարսէյլի թղթակիցը կը պատմէ, իբրեւ «ընչաքաղցութեան մասնաւորապէս յատկանշական դէպք մը.—

Հայ պանդոկատէր մը, Կարապետ Յակոբեան, 28 տարեկան, որ կը բնակի Փլաս Ժիւլ Կէտ թիւ 4, իբրեւ յաճախորդ ունէր Յոյն մը, Մոտէն Փանայոթիս: Մարդը հիւանդացաւ եւ պանդոկատէրը վախնալով թէ չպիտի կրնայ դրամ ստանալ, որոշեց հիւանդանոց փոխադրել Յոյնը: Բայց անհրաժեշտ էր ինքնութեան թուղթեր ունենալ, իսկ Յոյնը ոչ հայերէն կը հասկնար, ոչ ալ ֆրանսերէն: Յակոբեան յարմար դատեց պրպտել հիւանդին գրպանները, անհրաժեշտ թուղթերը գտնելու եւ հիւանդանոցներու վարչութեան յանձնելու համար: Իր չար բախտէն, հիւանդը որ չքաւոր կը կարծուէր, վրան ունէր 22,000 ֆրանք թղթադրամ: Պանդոկատէրը այս անակնկալ գումարը գտնելով, երկա՛ր որոճաց եւ որոշեց անձամբ խնամել հիւանդը, փոխանակ հիւանդանոց տանելու: Բայց վստահ չըլլալով թէ Յոյնը չպիտի աղէկնայ, զայն փակեց սենեակի մը մէջ, դուրսէն ալ կղպանք մը անցընելով: Հիւանդը մեռաւ եւ թաղեցին, իսկ պանդոկատէրը ժառանգեց 22.000 ֆրանքը:

Դժբախտաբար մարդը մոռցած էր իր յաճախորդներէն մէկը, Պ. Ռու, որ ճամբորդութեան գացած էր Յոյնին հիւանդութեան ատեն, բայց վերադարձած: Այս յաճախորդը կասկածելի գտնելով հիւանդին մահը, բողոքեց ոստիկանութեան եւ Յակոբեան ձերբակալուեցաւ: Կ՚ըսէ թէ միայն չիչ մը ջուր տուաւ Փանայոթիսի: Բայց խնդիր է թէ այդ ջուրին մէջ բան մը խառնուած չէ՞ր, մարդը թունաւորելու եւ 22.000 ֆրանքը ժառանգելու համար:

Ռումանիոյ առեւտրական նախարարը եւ Ազգ. Դրամատան տնօրէնը հրաժարեցան

Յուլիս 26ին հրաժարեցաւ Ռումանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը, Պ. Տիմէթրէսքու, ինչպէս եւ առեւտրական նախարարը, Պ. Սթրունկա, իբրեւ հետեւանք ելմտական դժուարութեանց եւ բուռն քննադատութեանց: Կը ստուգուի թէ չէ յաջողած բաժնեցուցակի, հաշուակցութեան եւ ուրիշ մեթոտներու վրայ հաստատուած քաղաքականութիւնը, քանի որ միւս երկիրները փոխադարձ միջոցներ ձեռք առած են, վնասելով Ռումանիոյ արտածումներուն:

Վերջերս պարզեւ խոստացուած էր արտածումներու համար, բայց հետեւանքը եղաւ ներածուած բոլոր ապրանքներու գիներու յաւելում, 44 առ հարիւր համեմատութեամբ: Այն ատենէն որ առեւտրական նախարարը հարկադրուեցաւ խոստովանիլ թէ լէյին գինը ինկած է 30 առ հարիւր համեմատութեամբ, թէեւ անուղղակի: Արդարեւ, Ազգ. դրամատունը ուրբաթ առտու հաղորդեց թէ պատրաստ է մասնաւորներէ օտար դրամ գնելու, հարիւրին 30 աւելցնելով ամրագման պաշտօնական սակը:

Թուրքերը կը փչեն Պուլկարիոյ դէմ

Այս միջոցին Թուրք թերթերը միաբերան կրակ կը տեղան Պուլկարիոյ դէմ: Թուրքերէն «Թան»ի մէջ յօդուածագիր մը գռեհկօրէն անարգելով պուլկար ժողովուրդը եւ անոր վարիչները, կ՚աղաղակէ.

— Այնպէս որ չարժեր անգամ պատասխանել Սոֆիայի դատարկապորտներուն, երբ անոնք կը պոռան. «Էտիրնէն կ՚ուզենք, Եուկոսլաւներու հետ կը միանանք»: Զանոնք լռեցնելու համար մէկ միջոց ունինք.— Թրակիան լեցնել անդադար:

Իսկ եթէ պատմութիւնը քրքրենք, կը տեսնենք որ թրքական է ոչ միայն Ֆիլիպէն, այլ եւ ամբողջ Պուլկարիան:

Մենք չենք հաւատար Պուլկարներու բարեկամութեան խօսքերուն: Սա փողոցի անունը «Այսթեֆանօ» է, միւսինը՝ «Շիփկա»: Ամէն օր փողոցին մէջ դէմ դիմաց կը գտնուիմ՝ Միտհաթ փաշայի կողմէ սպաննուած հրոսակ Վասիլ Լէվսքիի գլուխին, որ արձանի ձեւով տնկուած է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ.— «Իզվեստիա» (23 յուլիս) կը գրէ թէ 39 աստիճան տաքութիւն կը տիրէ Երեւանի մէջ, ինչ որ չէ տեսնուած 1899էն ի վեր:

ԿՈԼԽՈԶԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԸ ԵՒՍ սպաննուեցաւ Մակորովսքի մէջ (Ռուսաստան), երեք գիւղացիներու կողմէ որոնք իշխանութեան թշնամի ներկայացուած էին:

Ք. ԱԹԱԹԻՒՐՔ արդիական «փլաժ» մը հաստատել տուած է Ֆլօրիայի մէջ (Պոլիս), առանձին բաժին մը վերապահելով իրեն: Այս առթիւ «Փըթի Փառիզիէն» փառաբանական յօդուած մը կը հրատարակէ, միեւնոյն ատեն տպելով Աթաթիւրքի մերկ նկարը՝ ծովուն մէջ:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Մոսկուայի վրայ: Տեղատարափ անձրեւը հեղեղներ գոյացնելով ողողեց բազմաթիւ շէնքերու գետնայարկերը, որոնց բնակիչները խուճապահար փախան եւ գիշերը միայն կրցան վերադառնալ:

ՊՈՂՊԱՏԵԱՑ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ արեւելեան Փրուսիոյ մէջ:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐԸ, որոնք 5 եւ 25 առ հարիւր էին ամսական հասոյթին վրայ, համաձայն հաստատութեան արժէքին, զեղչուեցան 2 եւ 20 առ հարիւրի: Թատրոններու տուրքը անփոփոխ կը մնայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Ուրբաթ հեծելանուորդները կտրեցին 19րդ Լա Ռօշէլ — Լա — Ռօշ — Սիւր - Իօ - Նանթ (192 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ երկու մրցումի բաժնուած էր, մին խմբովին, իսկ միւսը ժամական հաշուով իրար հետապնդել:

Առաջին մրցումին տեւողութիւնն էր 81 քիլոմեթր, մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 10.30ին: Ամբողջ խումբը որոշեալ վայրը հասնելով ֆրանսացի Ռընէ լը Կրէվէզ «սփրինտ»ի մէջ յաղթեց Ժան Աէրցի, Շարլ Փէլիսիէի եւ ամբողջ խումբին, ու յաղթական հռչակուեցաւ, 81 քիլթ. կտրելով 2 ժամ, 54 վայրկեան, 51 երկվայրկեանէն (ժամական 27 քիլոմեթր 796): Երկրորդ հանդիսացաւ Ժան Աէրց, իսկ երրորդ Շարլ Փէլիսիէ:

Երկրորդ մրցումը (ժամական հաշուով իրար հետապնդել) սկսաւ ժամը ճիշդ 2ին, խումբ առ խումբ, ազգային դասակարգով: Առաջին անգամ մեկնեցաւ պելժ խումբը, երկրորդ՝ իտալականը միացեալ գերմանականին հետ, երրորդ՝ իրենց հաշուոյն վազողները, չորրորդ՝ Զուիցերիա – Սպանիա միացեալ եւ հինգերորդ՝ ֆրանսականը: Այս հանգրուանին յաղթանակը տարաւ պելժիական խումբը, յանձին Ժան Աէրցի, որ 95 քիլոմեթր կտրած էր 2 ժամ 45 վայրկեան, 47 երկվայրկեանէն (ժամական 34 քիլոմեթր 382): Երկրորդ հանդիսացաւ իտալականը 3 վայրկեան տարբերութեամբ: Իսկ ֆրանսական խումբը որ մեծ յոյսերով տոգորուած էր, ընդհակառակն առաջինէն 9 վայրկեան վերջ հասնելով հանդիսատեսները սկսան սուլելով դիմաւորել զանոնք, ինչ որ անսպասելի էր:

Երէկ, շաբաթ կտրեցին 20րդ հանգրուանը (Նանթ—Քան 275 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկուքի բաժնուած է Նանթէն մինչեւ Վիր (220 քիլոմեթր) խմբովին, իսկ Վիրէն Քան (55 քիլոմեթր) ժամական հաշուով:

Իսկ այսօր կիրակի պիտի կտրեն 29րդ շրջանին վերջին հանգրուանը Քան — Փարիզ (221 քիլոմեթր) եւ հեծելանուորդները իրենց վերջին շունչը պիտի առնեն Փարք տէ Փրէնս, ուր ներկայ պիտի ըլլան նախարարներ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ, եւ ֆրանսական եւ օտար թերթերու թղթակիցներ: Հրաւիրուած է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ենթայանձնախումբի նիստը տեղի կ՚ունենայ այս Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3Հ, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»:

Հայ երաժշտահանդէս

Օր. Մ. ՊԱՊԱՅԵԱՆի աշակերտներէն Օր. Փիլպիլեան եւ Պ. Paul Derenne պիտի երգեն Էյֆէլի աշտարակէն (P. T. T.), այսօր կիրակի ժամը 14.30ին «Le Deserteur de Monsigny (18րդ դար) եւ Devin du Village de J. J. Rousseau.

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 11րդ թիւը (օգոստոս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն): Հատիկ հատիկ կը հաւար (Տոքթ. Հանօլեան): Շաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեան): Փոխան գեղագրի (Բժշկ. առածներ): Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան): Մանիշը — խօտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեան): Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շալաքեան):

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տամլամեան գերդաստանը, Ավշարեան, Տէմիրճեան եւ Աքէլեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաներն ու ազգականները իրենց խորին շնորհակալիքը կը յայտնեն Փարիզի Հայոց Ազգային Հովիւ Վսեմ. Ղազարեանի եւ բոլոր անոնց, որոնք ներկայ գտնուեցան յուղարկաւորութեան եւ անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, քրոջ մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ Ղ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

տխուր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Պ. Կ. Գանթարճեանի եւ Ս. Թորոսեանի որոնք սիրայօժար յանձն առին գեղարուեստական բաժին մը հրամցնել հանդիսականներուն, 21 յուլիսի ցերեկոյթին առթիւ:

Շնորհակալութիւն նոյնպէս բոլոր անոնց, անդամուհի կամ ոչ, որոնք իրենց նուէրներով մասնակցեցան պիւֆէի ծախքերուն:

Վարչութիւն

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Շավիլի հայրենակիցներու կը ծանուցանենք թէ տեղւոյս Մանկապարտէզի հոգաբարձութիւնը Եկեղեցական Ընկերութենէն փոխանցուած է տեղւոյս Ֆր. Կ. Խաչի եւ «Համազգային»ի Ընկերութեանց եւ վերաբացումը կը կատարուի 1 Օգոստոս Եշ. օր կէս օրէ վերջ:

Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան գրկել իրենց զաւակները, սորվելու իրենց մայրենի լեզուն եւ ստանալու ազգային դաստիարակութիւն: (Կնիք)

Շավիլ, 24 Յուլիս

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ MARDI 30 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2869

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՈԶԱՑ ԱՂՈՒԷՍՆԵՐՈՒ ՈՐՋԻՆ ՄԷՋ

Շարք մը վաւերական վկայութիւններով — նոյն ինքն իրենց Է. Պատգ. ժողովին զեկուցումներէն եւ որոշումներէն քաղելով — «Յառաջ» ներկայացուց պատկերազարդ պատմութիւն մը Ֆրանսայի Հօկին գործունէութեան եւ առաջադրութեանց մասին: (Յուլիս 25, 26, 27 եւ 30):

Այդ վկայութիւնները, ինչպէս եւ ուրիշներ ալ որ կրնան հրատարակուիլ, անգամ մը եւս եւ անխնայ կը պատռեն այս կազմակերպութեան դիմակը: Ու դայն կը վերածեն փետրաթափ ագռաւի մը, միշտ ի վնաս Հայրենիքին:

Հրատարակուած փաստերը թէեւ կը վերաբերին Ֆրանսայի շրջանին, բայց միայն տեղական հանգամանք չունին: Այդ երկդիմի կոմիտէն միեւնոյն լպրծուն քաղաքականութեան կը հետեւի ամէն տեղ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ:

Տեղ մը գգոյշ եւ ծածկամիտ, ուրիշ տեղ մը աւելի գունաւորեալ եւ յախուռն, միեւնոյն մարմնացեալ կեղծիքն է որ երեւան կը բերէ Հօկը:

Անոր հիմնական ծրագիրն է եղած եւ է պառակտել գաղութները եւ անոնց ազգային կազմակերպութիւնները, քաղաքական եւ կուսակցական մարզանքներ կատարել, ապաստանելով անմեղ անունի մը տակ,— Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէ:

Այս գիծը այնքան չեշտուած է որ, Հայրենիքի օգնութեան խնդիրը դարձեր է միջանկեալ ժամանց ինչպէս ուրիշ գաղութներու, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ:

Ի՛նչ աւելի վաւերական եւ ազդու ապացոյց, քան իրենց իսկ զեկուցումներն ու բանաձեւերը:

Միայն «Արմենիա» հիւրանոցին պատմութիւնը բաւական էր խելքի բերելու ամէնէն թթու հակադաշնակցականը կամ «Հայաստանասէր»ը:

Ֆրանսայի Հօկը պարզեւաւոր հանգամանքեան կը ձեռնարկէ եւ կը յաջողի 45,225 ֆրանք հաւաքել դժուարին պարագաներու մէջ:

Այս գումարը պէտք է ղրկուէր Երեւան, յատկացուելու համար ծրագրուած հիւրանոցին շինութեան, որուն աւետարեր լուրերը տարիներէ ի վեր շրջան կ'ընեն, բերանացի, գրաւոր, եւ, եթէ չենք սխալիր, լուսանկարով:

Արդ, Հօկի Ե. Պատգ. ժողովին առջեւ տրուած զեկուցմէն երեւան կուգայ որ այդ 45,225 ֆրանքը նոյնութեամբ հալեր է Փարիզի մէջ, չ... աւելի ստիպողական — հարուածայի՛ն — ճակատի մը վրայ:

Լսեցէք եւ դատեցէք: Զեկուցանողն է Պ. Ա. Խաչիկեան, յանձնաժողովին գանձապահը.

— «Այս 45,225 ֆրանքէն 18,000 ֆրանք դրուած է Կեդր. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

«Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատկացուած է 8822 ֆրանք:

1000 ֆրանք տրուած է Լէօի գրքին արտագրութեան ու սրբագրութեան, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

1884 ֆրանք վճարուած է Երեւանէն ուղարկուած եւ չօգտագործուած ֆիլմի մաքսային ծախուց եւ ճանապարհածախսին:

4574 ֆրանք փոխառութիւն եղած է «Հօկ» ամսագրին եւ 5470 ֆրանք ալ Կեդր. Վարչութեան: Գանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 ֆրանք»:

Ուրեմն, 45,225 ֆրանքին առիւծի բաժինը, 39,750 ֆրանք, յատկացուած է տպարանի մը վարկ բանալու, թերթ եւ գիրք հրատարակելու, Կեդր. Վարչութեան գրասենեակին ծախքերը եւ ուրիշ պէտքեր հոգալու, եւ մնացեր է միայն 5475 ֆրանք (եթէ չհալեցաւ պատգ. ժողովէն յետոյ):

Աւելորդ բաներ չպիտի գործածենք, որակելու համար այս ի—րողութիւնը: Որակումը ինքն իր մէջն է արդէն, ծցուոր թուանշաններով:

Հարցը այն է որ՝ Երեւան եւ Փարիզ գլուխ գլխի տուած՝ հալեցուցեր են հիւրանոցի մը շինութեան համար հաւաքուած գումարը: Եւ հալեցուցեր են շատ խայտառակ պայմաններու մէջ,— Հրատարակչական ֆո՛նտ, Լէօի գիրք, փոխառութիւն «Հօկ»ի եւ Կեդր. Վարչութեան եւն.:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն Լէօի գրքին եւ «Հօկ» ամսագրին խնդիրը ամբողջ վկայութիւն մը կ'արժէ:

Հոգ չէ, գումարը նկատի մի՛ ունենաք եւ հարցուցէք թէ Լէօի գրքին հրատարակութիւնը ի՞նչ կապ ունի Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէի մը գործունէութեան հետ:

Այդ գիրքը — «Թրքահայ Յեղափոխութեան գաղափարախօսութիւնը» — թխածոյ ծաղրանկարն է թրքահայ ազատագրական շարժման, գրուած՝ ապսպրանքի վրայ եւ յատկապէս ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Միւս կողմէ, «Հօկ» ամսագիրն ալ, որ տեղեկատու օրկանի դեր պիտի կատարէր, առաւելապէս կը ձգտի նոյն նպատակին,— շերտաւորում եւ կուսակցական - քաղաքական պայքար:

Երեւանի կամ Փարիզի պոչատ աղուէսները ի՞նչով կ'արդարացնեն այս անպարտկելի խարդախութիւնը, — հիւրանոցի մը շինութեան յատկացուած գումարը մսխել՝ կուսակցական, յատկապէս հակադաշնակցական պայքար մղելու համար:

Հաշուակցութի՞ւն է: Բայց Երեւանի Հօկը օգնութի՞ւն — դրամ — կը ղրկէ արտասահմանի Հօկերուն, թէ օգնութիւն — դրամ — կը ստանայ:

Միայն դրամական ճակատին վրայ չէ որ պոչերը դուրս կը մնան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՎԱՂԸ

Հապէշական կառավարութիւնը հեռագիր մը ուղղելով Պ. Մուսոլինիի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, հաղորդեց թէ պատրաստ է վերսկսելու իրաւարարութեան բանակցութիւնները, որպէսզի անելի մը չմատնուի Ա. Դ. Խորհուրդը: Եթովպիա պիտի մասնակցի ժողովին: Այս հեռագիրը պատասխանն է Մուսոլինիի ազդարարութեան, որ կ'ըսէր թէ Իտալիա պիտի մասնակցի, եթէ Եթովպիա ընդունի իրաւարարութեան առաջարկը: Սակայն հապէշական պատասխանը վճռապէս կը մերժէ Իտալիոյ այն թելադրութիւնը որ կը սահմանափակէ իրաւարար յանձնաժողովին ձեռնհասութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը կարծուի թէ Իտալիա պիտի մասնակցի Ա. Դ. Խորհուրդին, սպասելով դէպքերու ընթացքին: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց հապէշական կառավարութեան պատասխանը: Ֆրանսայի դահլիճը այսօր պիտի խորհրդակցի կացութեան մասին: Յետոյ վարչապետը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ անգլիական պատուիրակին հետ: Կը կարծուի թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնութեան մը պիտի յանգին, Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման առթիւ: Սակայն գաղտնիք չէ որ Ֆրանսա ուժ կուտայ Իտալիոյ քաղաքականութեան:

Ա. Դ. խորհուրդը կը գումարուի վաղը, 31 յուլիս:

*** Հապէշ կիներու մասնաւոր յանձնաժողովը որոշեց ամէն ջանք թափել օգնելու համար զինուորներուն, պատերազմի պարագային: Հին սովորութեան մը համաձայն, կիները մինչեւ ռազմադաշտ պիտի հետեւին զինուորներուն, պիտի կերակրեն զանոնք, անոնց վէրքերը պիտի դարմանեն եւ պիտի թաղեն մեռելները: Յանձնաժողովը կը բաղկանայ գլխաւոր զօրապետներու, գրագէտներու եւ երեւելիներու կիներէն:

ԵԹՈՎՊԻԱ, ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ...ՀԱՅԵՐԸ

Փրակայէն կը գրեն մեզի յուլիս 26 թուականով.—

Այսօրուան «Փրակէր Թակպլաթ»ը կը հրատարակէ իր տնտեսական աշխատակից Տօքթ. Փիքի մէկ թղթակցութիւնը, «Զէնքի մաքսանենգութիւն», որ հեռագրով իրեն հաղորդուած է Փարիզէն: Իր պատմութեան համաձայն, դէպի Հապէշիստան զէնք կը փոխադրեն միջազգային յէլուզակներ (կէնկսթըր), գլխաւորապէս բաղկացած Հայերէ, Յոյներէ եւ Լըվանթէններէ: Նոյն աշխատակիցը դեռ անցեալ տարի «Վիրթշաֆթ» տնտեսական ամսագրին մէջ Գ. Կիւլպէնկեանի մասին գրած առեն մատնած էր իր հակահայ տրամադրութիւնները: «Փրակէր Թակպլաթ»ը կեդրոնական Եւրոպայի ամէնէն տարածուն գերմաներէն թերթն է: Թերեւս թղթակիցը ուզած է միտք պղտորել եւ գրգռութիւն սերմանել:

Ճափոն ի՞նչ կ'ուզէ Եթովպիոյ մէջ

Ֆրանսական թերթ մը հարցուցած էր թէ Ճափոն ի՞նչ կ'ուզէ այսօր Եթովպիոյ մէջ:

Միջազգային Արդարադատութեան մնայուն ատեանին սղագիրը կը պատասխանէ թէ Ճափոն Եթովպիոյ կայսրէն ստացած է աֆիոնի մենաշնորհը, որու շնորհիւ, հակառակ միջազգային պայմանագիրներու արգելքին, պիտի կրնայ ազատօրէն պատրաստել արբեցուցիչ արտադրութիւն մը զոր կրնայ դիւրաւ արտածել Չինաստան: Մորֆինը այժմ ժընեւի մէջ կը ծախուի քիլօն 4000 ֆրանքի: Իսկ Չինաստանի մէջ սանթիկրամը 2.50 ֆրանքի, այսինքն քիլօն 250.000 ֆրանքի:

Այս շահը բաւական չէ՞ որ Ճափոն կանգնի Եթովպիոյ կողքին ...

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՑՈՅՑ ՄԸ

Նիւ-Եորքի նաւահանգիստին առջեւ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԲՈՒՌՆ ԲՈՂՈՔԸ

Շաբաթ գիշեր հակահիթլէրական բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Նիւ Եորքի նաւահանգստին առջեւ, գերմանական «Պրէմէն» շոգենաւին մէջ: Ոստիկանութիւնը նախապէս լուր առած էր թէ թշնամական ցոյցեր պիտի կատարուին շոգենաւը մեկնած ատեն, ուստի հսկողութեան տակ առած էր քարափը: Ո՛վ որ նաւ մտնէր, կը հարցաքննուէր երկարօրէն: Եւ սակայն, կէս գիշերուան մօտ հազարի չափ ցուցարարներ, որոնց մեծ մասը գերմանածին Ամերիկացիներ էին կամ համայնավարներ, յանկարծ խոյացան ճամբորդները բերող ինքնաշարժներուն ետեւէն եւ սկսան պոռալ.— «Անկցի՛ Հիթլէր» Ամբոխը յաջողեցաւ բռնի գրաւել «Պրէմէն»ը: Երեք ցուցարարներ խլեցին շոգենաւին ցռուկէն կախուած գերմանական դրօշը եւ ջուրը նետեցին: Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանութիւնը օգնական ուժ ստացած ըլլալով միացաւ շոգենաւին նաւաստիներուն, ետ մղելու համար յարձակողները: Մակոյկ մը իջեցուցին գերմանական դրօշը վերցնելու համար, մինչ սպայ մը հիթլէրական դրօշը կը պարզէր եւ կը հնչեցնէր քայլերգը, ձայնակցութեամբ նաւաստիներուն: Հակահիթլէրականները միայն գաւազաններով զինուած կ'երեւային, սակայն կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տուին: Յանկարծ երկու գնդակ պարպուեցաւ: Ցուցարար մը զարնուեցաւ գնդակէ մը: Տասներկու ցուցարարներ եւ ոստիկան մը վիրաւորուեցան: Ընդհանուր խառնակութեան մէջ, խումբ մը ցուցարարներ, որոնց մէջ կը գտնուէր կին մը, յաջողեցան կայմին հասնիլ: Իբրեւ բողոք հիթլէրական հալածանքներուն դէմ, կինը շղթայի պիտի զարնուէր եւ կղպանքին բանալին ծովը պիտի նետուէր, բայց ոստիկանները ժամանակին հասնելով յաջողեցան ցրուել ցուցարարները եւ ձերբակալել կինը որ կ'ուզէր իբրեւ ողջակէզ ներկայանալ: Վերջապէս ոստիկանութիւնը կացութեան տէր դառնալով, շոգենաւը խարիսխը վերցուց եւ ճամբայ ելաւ: Ցապաղումը քանի մը վայրկեան տեւած էր, սակայն ցամաքի վրայ ցոյցերը շարունակուեցան գիշերը ուշ ատեն: Ցուցարարներուն խառնուեցան համայնավարներն ալ: Ամբոխը պաշարեց ոստիկանական պահականոցը, ուր արգելափակուած էին կարգ մը ցուցարարներ: Յարձակողները մերժեցին հեռանալ, եւ գիրկընդխառն կռիւ մը սկսաւ, երկար ատեն անքուն պահելով ամբողջ թաղը: Քննութենէն կաղղած վարձակալները օգնութեան հասան ոստիկաններուն: Շատերը գիշերազգեստ հագած էին եւ ցուցարարներուն վրայ յարձակեցան աթոռներով, մուճակներով եւ ուրիշ առարկաներով:

*** Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն այս ցոյցերուն դէմ, զանոնք վերագրելով պոլշեւիկեան դաւերու: Սակարանի թերթը դիտել կուտայ բուն խմբագրականի մը մէջ.— «Ոչինչ կրնայ Գերմանիան շեղեցնել իր շաւղէն: Ան պիտի մնայ բարեկարգութեան պատուարը եւ միջնաբերդը ընդդէմ համայնավարութեան: Փարիզի մէջ վերջերս եղբայրակցութեան ցոյցեր կը կատարուէին համաշխարհային յեղափոխութեան սպայակոյտի մէկ ներկայացուցիչին՝ համայնավար եւ հրեայ Վալլախ Լիթվինովի հետ: Փարիզի մէջ խաղաղութեան մասին կը խօսին եւ երեւութապէս կը ջանան արժեցնել այդ սկզբունքը: Բայց կ'եղբայրակցին յեղափոխականներու հետ եւ կը զարմանան որ համայնավարները ցոյցեր եւ գործադուլներ կը սարքեն Փարիզի բանուորական թաղերուն մէջ: Կարելի է անվերջ բազմապատկել այս հակասութիւնները»:

Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն, այս առթիւ քննադատելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ ոչ միայն ընկերակցութեան անդամ ընդունած է խորհուրդին իշխանութիւնը, այլ եւ խորհուրդին նախագահ ընտրած է Լիթվինովը: Գերմանական տեսակէտով, Նիւ Եորքի դէպքը հետեւանքն է այս կոյր քաղաքականութեան, որ, Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, օգնութեան կը հասնի համայնավարութեան,— քաղաքակրթութեան մահացու թշնամին:

*** Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ չի կարծուիր որ Նիւ Եորքի դէպքը դիւանագիտական բարդութեանց յանգի: Հաւանական է որ գերմանական կառավարութիւնը սկզբունքի դիտողութիւններ ընէ գերմ. դրօշին դէմ եղած անարգանքին առթիւ: Հակառակ պաշտօնական վերապահութեան, Գերմանիոյ հանրային կարծիքը շատ գրգռուած է եւ մասնաւորապէս կը քննադատէ Նիւ Եորքի քաղաքապետ Լա Կարտիան, որ վերջերս թեր ելած էր Գերմանիոյ Հրեաներուն:

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի նոյն դէպքերը չկրկնուին գերմանական ուրիշ նաւերու մեկնումին առթիւ: Վերջին լուրերու համաձայն, հիթլէրականները եւ հակառակորդները նոր ցոյցեր կը սարքեն: «Պրէմէն»ի դէպքին ցուցարարներէն չորս հոգի ազատ արձակուեցան, 37,000 ֆրանք երաշխաւորութեամբ: Բոլորը մէկ պիտի դատուին այս շաբթու:

*** Հակահրէական ցոյցերը կը շարունակուին Գերմանիոյ մէջ: Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչը արգիլեց ցոյցեր կատարել անհատ Հրեաներու դէմ, կառավարութեան վերապահելով հակահրէական պայքարին հետապնդումը:

ՀՕԿԸ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շարք մը եւս Հօկի Զ. Պատգ. ժողովի որոշումներէն (գումարուած Փարիզի մէջ, Մայիս 30—3 յունիս).—

Յանձնարարուեցաւ աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել Հօկի կողքին գործող Միութիւններուն (ԽՄԲ. ստորագծումը բնագրէն),— երգչախումբերու, թատերական, կին եւ Երիտ - Հօկեան Բաժիններու, դպրոցներու եւայլն):

— «Կիներու եւ երիտասարդներու ներգրաւման հարցը մասնաւոր վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ: Պատգամաւորները անհրաժեշտ գտան որ իւրաքանչիւր մասնաճիւղ առանձին ջանք թափէ Կին եւ Երիտ—Հօկեան Բաժիններու կազմութեան համար: Առ այս որոշուեցաւ կեդր. վարչութեան կողքին կազմել համապատասխան կեդր. յանձնաժողովներ, մշակուած ծրագրի մը համաձայն գործելու համար»:

— «Տաք վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ Հայր. եւ Վերաշինաց Միութիւններու հետ յարաբերութիւններու խնդիրը:

— «Համագումարը գնահատելով բարեկամ Հայրենակցական ու Վերաշինաց Միութիւններու ջանքերը, կառուցանելու Խ. Հայաստանի մէջ նոր աւաններ, Հօկի Գլխ. վարչութեան ղեկավարութեամբ եւ արտասահմանի Հօկերու աջակցութեամբ, կը նկատէ որ կան տակաւին ուրիշ Հայրենակցական Միութիւններ, որոնք իրենց դիրքը չեն ճշդած Խ. Հայաստանի հանդէպ: Հօկի պարտականութիւնն է լուսաբանել զանոնք եւ լծել երկրի շինարարութեան գործին: ԱՌ ԱՅՍ, ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ԿԸ ԳՏՆԷ ՈՐ ՀՕԿԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՄՏՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏԿԱՆԱԾ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԵՒ ՏԱՆԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ՀԱՇՈՒԵՏՈՒ ՄՆԱԼՈՎ ԻՐԵՆՑ ՀՕԿԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ»:

ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

Զանազան վայրերէ «Յուսաբեր»ի բացառիկ թիւը կ'ուզեն մեզմէ: Կը ցաւինք յայտնելու թէ այդ բացառիկէն սահմանափակ թիւով եկած եւ անմիջապէս սպառած է, որով տրամադրելի չունինք ոչ իսկ մէկ հատ: Գրուած է «Յուսաբեր»ի, կրկին ղրկելու համար (եթէ մնացած է):

Օտարահպատակ Հայերը կ'արձակուին Պուլկարիայէն

Պուլկարիա մեր թղթակիցը կը գրէ յուլիս 20 թուականով.—

Ստուարաթիւ գործաւորք հայրենակիցներ, որոնք վերջերս աշխատելու արտօնութիւն ստացած էին եւ դէչ - աղէկ կը բանէին, նորէն արգելքի հանդիպեցան, պայմանաժամը լրացած ըլլալով:

Պուլկարիոյ աշխատանքի տեսչութեան մասնաճիւղէն մասնաւոր պաշտօնեայ մը խանութէ խանութ պտտելով, գործէ կ'արձակէ անոնք որոնց աղերսագիրը մերժուած է:

Հակառակ Պուլկարիոյ Թաղականութեան կրկնակի դիմումներուն, Սոֆիայի Թեմականը դժբախտաբար չկրցաւ վերջնապէս կարգադրել օտարահպատակ Հայերու խնդիրը, որով Պուլկարիոյ մէջ գործաւորներուն թիւը 160ը կ'անցնի:

Թուրքիա կ'երկարէ զինուորութեան շրջանը

Թուրքիոյ ընդհ. սպայակոյտը պատերազմական նախարարութեան յանձնեց ծրագիր մը որով կ'առաջարկէ վերահաստատել 18 ամսուան պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Այս ծրագիրը Ազգ. ժողովին պիտի ներկայացուի, որպէսզի ընդունուած ատեն գործադրուի 1936ի դասուն համար:

Թրքացնելու փորձ եւ դժոխքին կրակը

Քանի մը ամիս առաջ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ կրօնաւոր մը, Մուսա, երբ քարոզ կուտար մզկիթի մը անկիւնը, դատապարտելով կիներու «աչքը-աչքը» մերկութիւնը եւ այրերու սանձարձակ բարքերը:

Յուլիս 27ին սկսաւ Մուսայի դատը: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ քարոզիչը ծաղկած էր հանրապետական իշխանութիւնը եւ Գուրանին թուրքերէն ըն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Երիտասարդութեան մէջ անհանգստութիւն մը կայ, խոր դժգոհութիւն մը, անգործութեան ցաւ մը որ կը նշմարուի պարբերաբար զանազան արտայայտութիւններու մէջ։ Շատերուն ուշադրութենէն վրիպած ըլլալու չէ զանազան խմորումներու եւ խմբակցութիւններու երեւումը. շատերը կարդացած ըլլալու են «Հայ Ազգայնական»ներու կոչը, լսած ըլլալու են «Նոր Հայ Շարժումի» մասին։ Վերջերս տեղեկացայ որ «Նարնջագոյն շապկաւոր»ներ կան եւ ուրիշ խմբակցութիւն մը որ նպատակ ունի մաքրել հայ կեանքը։ Ասոնք իմ գիտցածներս են միայն։ Վստահաբար ուրիշներ ալ կան։

Կարեւոր չէ թէ ասոնցմէ իւրաքանչիւրը ի՞նչ արժէք եւ ոյժ կը ներկայացնէ, ի՞նչ տարրերով կազմուած է եւ թէ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ։ Հետաքրքիրը երեւոյթն է, փաստը։ Երբ այնքան կազմակերպութիւններ կան արդէն մեր մէջ, ինչո՞ւ այս նոր խմբակցութիւնները։ Պզտիկ անքէթ մը անոնց ղեկավարներու մօտ պիտի կրնար լուսաբանել թերեւս երեւցող մտայնութիւններն ու ձգտումները, հետապնդուած նպատակները, միւս կողմէ կարգ մը մատնանշումներ պիտի ընէր տիրող կացութեան հիւանդ կողմերու մասին։ Սպասելով որ օր մը կատարուի այդ աշխատանքը եւ աւելի շօշափելի տուեալներու վրայ կարելի ըլլայ հանել եզրակացութիւններ, աւելորդ չէ կը կարծեմ երեւոյթը յանձնել հանրութեան ուշադրութեան, կարգ մը խորհրդածութիւններով։

Անմիջական ու առաջին մտածումը որ մարդ կ'ունենայ այս երեւոյթին առջեւ, սա կ'ըլլայ.— Գոյութիւն ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւնները չեն գոհացներ երիտասարդներու մեծ մասը։ Պէտք պիտի ըլլար ժողովուրդի ընկերային եւ տնտեսական կառուցուածքի քննութեան հետ, քննել նաեւ բոլոր կազմակերպութիւններու ծրագիրներուն մէջ գրուած նպատակները, անոնց հետապնդած իսկական եւ անմիջական ձգտումները, անոնց անցեալը, հին ու նոր գործունէութեան եղանակը, իրենցմէ ներս ստեղծած հոգեկան մթնոլորտը եւն.։ Այս աշխատանքը ենթադրել կու տայ լայն ծանօթութիւն այդ կազմակերպութիւններու գործունէութեան եւ ներքին կեանքի մասին։ Առանց սակայն այդ տեղեկութիւնն ունենալու, ընդհանուր գծերուն մէջ կարելի է ըսել թէ շատերու մտքին համար մեր քաղաքական կազմակերպութիւններու մէկ մասը ծնունդն է հին պայմաններու եւ իր անցեալով ու գործունէութեամբ ստեղծած է իր աւանդութիւնները, հոգեկան կեանքը եւ դիւրութեամբ չի կրնար պատշաճիլ ներկայ պահանջներուն։ Արդիական պահանջի առաջին եւ ամէնէն ցայտուն յատկանիշը իրապաշտ եւ գործնական ըլլալ ուզելն է։ Խօսքը՝ հեռաւոր ապագայի մէջ իրագործելիք, ինչքան բարձր ու կախարդական ըլլայ, չի կրնար քաշել իր ետեւէն այժմու երիտասարդը՝ որ ամէնէն առաջ գործ ու աշխատանք կ'ուզէ եւ իր աշխատանքին արդիւնքը տեսնել ու շօշափել։ Իրականութիւն է որ մեր քաղաքական կազմակերպութիւնները, մեր ժողովուրդի այս պայմաններուն մէջ չեն կրնար գոհացնել երիտասարդներու այս պահանջը։ Այդ կազմակերպութիւնները չեն կրնար գոհացնել նաեւ «նոր գործ նոր մարդոցմով» պահանջը։ Մեր իրականութեան ցաւոտ խնդիրներէն մէկը, նորերու եւ հիներու անլոյծ հարցը ամէն մարզի մէջ գրականութենէն մինչեւ քաղաքական ասպարէզ։ Կը լուծուի՞ երբեւիցէ. քանի հիները նորերու պատրաստութեան վրայ — կամքի, նկարագրի եւ ձեռնհասութեան տեսակէտէն — հաւատք չունին, քանի իրենց ղեկավարողի դիրքերը կորսնցնելը իբրեւ իրենց մահացումը կ'ընդունին, իսկ նորերն ալ քանի կ'ամբաստանեն հիները կամայ թէ ակամայ պատասխանատու եւ մեղսակից մեր այժմու դժբախտութիւններուն եւ շատ անգամ ցոյց կու տան յաւակնութիւն մը որ ոչ իրենց պատրաստութիւնը կ'արդարացնէ, ոչ ալ գործելու իրենց ոյժը, դժուար թէ կարելի ըլլայ այս հարցը լուծել։ Որովհետեւ փոխադարձ զիջողութեամբ լուծելու անցեալի փորձերը եղած են ապարդիւն, կը մնայ պայքարի ճամբով լուծման եղանակը, ուր տեղի տալու դատապարտուած է տկարը, անպատրաստը, անկազմակերպը։

Ներկայ կազմակերպութիւնները չեն գոհացներ նաեւ երիտասարդութեան մեծ մասը, իրենց աշխատանքի եղանակով եւ փոխադարձ պայքարի ձեւով։ Որ եւ է կազմակերպութեան մաս չկազմող Հայու մը առաջին արտայայտութիւնը իր ցաւն է եւ—ծանր բառ է— պժգանքը տեսնուած պայքարներու, փոխադարձ ատելութեան, կռիւներու եւ սպանութեանց։ Այս բոլորը ոչինչով կ'արդարանան անոր համար։ Լուռ, ինքնամփոփ, իրարհասկացողութեամբ աշխատանք մը մի միայն տեղ ունի մեր կեանքին մէջ։ Բոլոր ուժերու գործակցութեան արդիւնքն իսկ անբաւարար է մեր ցաւերու դարմանումին, ո՛ւր մնաց այս բաժանումներն ու պայքարները։

Խոշոր գծերուն մէջ, դժգոհներու դիտողութիւնները կարելի է այսպէս բանաձեւել։ Պէտք է նկատել որ այս դիտողութիւնները առաւելապէս ձեւի հետ կապուած են, քան թէ էութեան։ Բոլորը համոզող հիմնական եւ գործնական առաջարկներ դժուար է լսել։ Ճիշդ է որ կարգ մը մանր մունր գործերու մասին առաջարկներ կ'ըլլան, բայց ամբողջական եւ հիմնական լուծումներ չեն տեսնուիր։

Բոլորին մօտ քննադատական կողմը զեղչուած արտայայտութիւն ունի, բայց շինարարական առաջարկներ, նոր լուծումներ կը պակսին։ Իրենք ալ կը գիտակցին իրենց տկար այս կողմին վրայ, բայց շատերու կարծիքով անգամ մը իր աշխատանքի ձեւը փոխուի, հոգեբանութիւնը պատշաճի նոր պայմաններուն, կարելի պիտի ըլլայ դրական եւ օգտակար աշխատանք կատարել։ Իսկ այս փոփոխութիւնը հին կազմակերպութիւններով եւ հին մարդոցմով անհնար կը գտնեն։

Այս խմորումներու եւ խլրտումներու ձգած միւս տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ որ հայ երիտասարդութիւնը՝ իր մեծ մասով ինչքան հեռու մնացած ըլլայ կազմակերպութիւններէն, կը նշանակէ կ'ապրի հայ կեանքով, անհետաքրքիր ու անտարբեր չէ, կորսուելու դատապարտուած չէ, ինչպէս շատերը կը կարծեն։ Կը մտածէ, կը խորհի եւ նոյն իսկ գործելու փորձեր կ'ընէ։ Սրճարաններու մէջ իրարու քով հաւաքուած երիտասարդներու խօսակցութեան գլխաւոր առարկան հայ հանրային քաղաքական խնդիրներն են։ Երեւոյթ մը որ անպայման մխիթարական է ու դրական։ Ճիշդ է որ շատերը ամաթէօրներու պէս կը խօսին, իբրեւ ժամանց եւ պարապութիւն կը ձգեն աշխատանքէ ու գործէ խուսափողներու, գործի ու զոհողութեան ժամուն բացականերու։ Ճիշդ է որ շատերը իրենց կարծիքներուն եւ տեսակէտներուն միայն կը հաւատան, ուրիշին մօտ արժէք եւ կարողութիւն չեն տեսներ. բայց ճիշդ է միանգամայն եւ մատնանշուած երեւոյթը փաստ է որ հայ երիտասարդութիւնը՝ դժգոհ է ներկայ վիճակէն, փնտռտուքի մէջ է, խարխափումներու մէջ է նոր ջահ մը գտնելու, նոր լոյսեր երեւան հանելու, լուսաւորելու համար իր մշուշոտ ճամբան։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՅԱՐՄԱՐ

ԱՐԵՒԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐԵՒԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր օրով ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ մարմինը արեւին ցուցադրելը ընդհանուր սովորութիւն դարձած է, եւ վայելչասէր կիներուն կողմէ մորթին թխութիւնը գեղեցկութիւն կը նկատուի։ Դրեթէ ամէն մարդ, ծեր կամ տղայ, կին կամ աղջիկ, առողջ կամ հիւանդ, արիւնային կամ անարիւն, յօդացաւոտ կամ թոքախտաւոր, ժամեր ամբողջ, բոլորովին մերկ վիճակի մը մէջ կը ցուցադրուին արեւին եւ անկէ կ'ակնկալեն իրենց ֆիզիքական տկարութիւններուն բուժումը։

Աւելորդ է ծանրանալ հոս արեւի ճառագայթներուն բնախօսական յատկութեանց վրայ։ Գիտենք թէ արեւը միասակար մանրէներուն դէմ հականեխական զօրաւոր ազդակ մըն է։ Հասարակածային երկիրներուն մէջ, ուր օդին բարեխառնութիւնը գրեթէ միշտ 30—40 աստիճաններու մէջ կը տարուբերի, եւ մթնոլորտը խոնաւութեամբ յագեցած է, կեանքը անկարելի պիտի ըլլար, եթէ արեւը իր ճառագայթումի ազդեցութեան տակ, չչէզոքացնէր այն բազմաթիւ մանրէները, որոնք կը վխտան օդին մէջ։

Արեւաբուժութիւնը շատ մը հիւանդութեանց դարմանումին մէջ բարերար դեր մը կը կատարէ։ Ամէնուն ծանօթ է այդ մասին սանաթօրիօմներու մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնը։ Պարագան նոյնն է նաեւ անոսրութենէ առաջ եկած վէրքերուն, դանդաղ բուժուող կեղերուն, յօդացաւերուն եւ ջլացաւերուն համար։ Եթէ արեւաբուժութիւնը չափաւոր ու գիտական մեթոտով կիրարկուի, վերջինները հիւանդութեանց մէջ զգալի բարւոքում մը առաջ կը բերէ, եւ ի հարկին կրնայ զանոնք հիմնովին բուժել։

Խոշոր սխալ մըն է սակայն ենթադրել թէ չափէն աւելի արեւին տակ ցուցադրուիլը օգտակար է, եւ թէ ամէն հիւանդութիւն կրնայ արեւաբուժութեամբ դարմանուիլ։ Արդարեւ, արեւին լոյսը օգտակար դեղ մըն է, եւ իբր այդ՝ ունի իր դարմանումի եղանակները, իր բնախօսական ազդեցութիւնները, եւ կրնայ ինչ ինչ պարագաներու մէջ այնպիսի զօրաւոր հակազդեցութիւններ առաջ բերել, որոնք կրնան մահացու ըլլալ։

Սովորաբար մութին մէջ ապրող կարգ մը կենդանիներ, ինչպէս մուկերը, կը մեռնին երբ յանկարծ դրուին զօրաւոր արեւի մէջ։

Երբեմն ծեր մարդիկ իրենց ճաղատ գլուխը ժամերով արեւին կը ցուցադրեն, ինչ որ կրնայ յաճախ ուղեղին մէջ արեան համախռնում առաջ բերել եւ մահ պատճառել։

Նորագոյն քննութեանց համաձայն, արեւին երկարատեւ ցուցադրութիւնը արեան «հէմօկլազին» կոչուած գնդակներուն վրայ քիմիական փոփոխութիւններ առաջ կը բերէ, եւ կրնայ ընդհանուր առողջութեան համար լուրջ վտանգ մը կազմել։

Արեւաբուժութեան մէջ գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերելու համար, անհրաժեշտ է միշտ բժիշկին խորհուրդին համաձայն շարժիլ, գլուխը ծածկուած պահել եւ գունաւոր ակնոցներ գործածել։

Մարմնին ամբողջութեան կամ գլխուն վրայ կիզիչ արեւին ներգործած ազդեցութիւնը արեւահարութիւն առաջ կը բերէ։ Տաք երկիրներու մէջ, ամառուան սաստիկ տաքին արեւահարութեան ենթակայ կ'ըլլան մանաւանդ անոնք որ տեղական կլիմային չեն վարժուած եւ ենթակայ են արեւին կիզիչ ճառագայթներուն ազդեցութեան։ Արեւահարութիւնը յաճախադէպ է զինուորներու մէջ, որոնք ռազմափորձերու ատեն ստիպուած են երկարատեւ ու յոգնեցուցիչ մարզանքներ կատարել ամառուան հրատապ օրերուն. երբեմն արեւահարութեան ազդեցութիւնը այնքան արագ ու սաստկօրէն տեղի կ'ունենայ, որ խեղճ զինուորները քալած ատեննին վայրկենապէս գետին կ'իյնան անշնչացած։

1743ին, Յուլիս 14էն մինչեւ 23, Փեքինի մէջ ջերմաչափը 40 աստիճան բարձրանալով, 11.400 հոգի փողոցներու մէջ արեւահարութենէ մեռան։

1854ին, Յունիս ամսու մէջ 400 զինուորներէ բաղկացած ֆրանսական ջոկատ մը զօրահանդէս մը ներկայ գտնուելու համար, Վէնսէնէն Փարիզ կ'երթար, երբ ճամբուն տեւողութեան 109 զինուորներ արեւահար եղան, որոնց 11ը մահացու եղաւ։

1858ին պերճական զօրագունդի մը երկու երրորդ մասը Պէշաւըրի գաւառին մէջ արեւահար եղաւ։ Անոնցմէ 150 զինուորներ միայն կրցան Պրիւսէլ հասնիլ։

1859ին իտալական պատերազմի ատեն, Օթթոման հրամանատարին բանակէն 2000 զինուորներ զոհ գացին արեւահարութեան։

Տօն Սէգաս որ Պագան արեւահարութենէ գերծ մնալու համար կը յանձնարարէ գլուխը պահել ջուրին մէջ, իսկ ոտքերը արեւին մէջ։ Արդարեւ, օրուան միայն այն ժամերուն դուրս ելլելու է, երբ արեւին ազդեցութիւնը նուազ սաստիկ է, կամ թէ ի հարկին գլուխը յարդէ մեծ գլխարկ դնելու կամ արեւի յատուկ հովանոց գործածելու է։

Եթէ հակառակ այս նախազգուշութիւններուն, անկարելի է խուսափիլ արեւահարութենէն, պէտք է երկննալ անկողինի մը վրայ, մութ սենեակի մը մէջ, ուր զով օդ բանի, պաղ ջուրով թրջուած լաթի կտորներ դնել ճակատին ու գանկին վրայ, եւ միշտ փոխել զանոնք. ծոմ պահել, թարմ բայց ոչ սառուցեալ ըմպելիներ խմել, կատարեալ հանգիստ ընել եւ խուսափիլ ընթերցումէ կամ խօսակցութենէ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ Գ. ԽԱՉԻ Զ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՓՈՒՐԿԱԶ, 18 յուլիս (Ցառաչ).— Յուլիս 12ին Պուրկազի մէջ, հանդիսաւորապէս բացուեցաւ պուլկարահայ Գթութեան Խաչի Զ. պատգմ. ժողովը «Բանուորներու» ընդարձակ սրահին մէջ։

Ժողովին բացումը կատարեց Շրջ. Վարչութեան լիազօր ներկայացուցիչը՝ Տիկ. Արսինէ Յովհաննէսեան։

Մասնաճիւղերէն եկած 18 պատգամաւորներու հետ, ժողովին բացման ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։

Բացման առթիւ, յատկապէս կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Զարուհի Սայեանի եռանդուն երգեց Հայ Կ. Խաչի քայլերգը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս եւ ծափահարութեամբ։

Պատգ. ժողովին վճռական ձայնով կը մասնակցէին Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութենէն ընկ. Գ. Նժդեհ, Պուլկ. Շրջ. Վարչութենէն Տիկ. Ա. Յովհաննէսեան եւ ընկ. Գ. Փիլիպպոսեան, Սոֆիայի մ.-էն՝ Տիկ. Եղիսաբէթ Մօզեան եւ Օր. Ար. Ցարութիւնեան, Փլովտիվէն՝ ընկերուհիներ Օր. Օր. Հռիփ. Սարգսեան, Նելլիկ Գասպարեան եւ ընկ. Թադէոս Արզումանեան, Պուրկազէն՝ տիկիններ Հ. Սայեան եւ Ա. Արզումանեան, Ռուսճուքէն ընկ. Օն. Զարմունի, Ստ. Զակորայէն՝ ընկ. Գ. Երզնկեան, Թ. Փազարճըքէն՝ Օր. Վարսենիկ Արփաճեան, Եամպոլէն՝ ընկ. Ս. Ջալալեան, Վառնայէն՝ Տիկ. Շաքէ Թովմասեան եւ ընկ. Մ. Թովմասեան, Սլիվէնէն՝ Օր. Մարի Գալուստեան, իսկ Այթօսէն՝ Տիկ. Սիր. Կիւլեան։

Ժողովի հանդիսաւոր բացման առթիւ, շատ գեղեցիկ ուղերձ մը ըրաւ, յանուն Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, ընկ. Գ. Նժդեհ, պարզելով հայ կնոջ մեծ դերը։

Ուղերձներ եղան նաեւ Սոֆիայի, Փլովտիվի, Ռուսճուքի, Պուրկազի եւ Եամպոլի մասնաճիւղերուն կողմէ։

Ժողովասրահը զարդարուած էր հայկ. եւ պուլկ. եռագոյներով եւ Գթ. Խաչի դրօշով։

Շրջ. Վարչութեան միամեայ տեղեկագրէն պարզուեցաւ, որ Պուլկարահայ Գթ. Խաչը, հակառակ իր դէմ յարուցուած խոչընդոտներուն, այս տարի եւս ունեցած է նիւթական եւ բարոյական բեղնաւոր գործունէութիւն մը։ Կազմակերպութիւնը կը զարգանայ տարուէ տարի ոչ միայն աւելցնելով իր անդամներուն թիւը, այլ եւ տարածելով գործունէութեան իր դաշտը ամէն ուղղութեամբ։ Կը բաւէ ըսել թէ այս տարի Շրջ. Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը հաւաքած են 350.000 լէվի մուտք։

Ասիկա իրօք աննախընթաց երեւոյթ մըն է, մանաւանդ ներկայ տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ծանր օրերուն։ Աւելցած են նաեւ գրեթէ բոլոր մասնաճիւղերու անդամ - անդամուհիները։

Հայ Գթ. Խաչի գլխաւոր նպատա… կը եղած է ազգապահպանում, որու… համար կիրարկուած է իւրօրին… թեան գեղեցիկ սկզբունքը քաջալեր… լով գաղթաշխարհի հայութեան յա… բարուեւ ձգտումը, ապազգայնացման դէմ անոր մղած անդուլ պայքար… ընթացքին։

Այս նպատակին ծառայելու համար… Շրջ. Վարչութիւնը իր հասոյթներէն… Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վ… թենէն ստացած նպաստէն գլխա… մասը յատկացուցած է կրթական գ… ծին,— Սոֆիայի Ազգ. «Մեսրոպեան» ճեմարանին, Խասքովոյի, Եամպոլի, Սլիվէնի եւ Այթօսի ազգ. վարժարա… ներուն, ինչպէս նաեւ Թ. Փազարճը… գործակցութիւններուն։

Մասնաճիւղերու գործունէութիւ… նը.— Պատգմ. ժողովը լսելէ յետ… մասնաճիւղերու տարեկան գործառ… նութեանց տեղեկագիրներն ու հաշ… ուեկշիռները, եւ պատգամաւորներ… տուած բացատրութիւնները, կատար… ուած աշխատանքները գտաւ գոհա… ցուցիչ եւ շնորհաւորութեան խօս… ուղղեց բոլորին։

Պատգմ. ժողովը ընդառաջ երթա… լով իրեն եղած պաշտօնական դիմու… — խնդրանքին, որոշեց յառաջիկայ… գոստոսին սկսուող բանակումի… յատկացնել վեց հազար լէվա։

Զ. Պատգմ. ժողովը, լիակատար յաջողութեամբ, յուլիս 12 եւ 13ին յաջորդական չորս երկարատեւ նիստերու մէջ եւ համերաշխութեամբ… բացնելէ յետոյ իր աշխատանքները… գնահատելով նախկին Շրջ. Վարչ… թեան բեղնաւոր գործունէութիւնը… միաձայնութեամբ եւ ծափահարու… թեամբ վերընտրեց զայն իր ամբող… կազմով։

Շրջ. Վարչութեան կ'անդամակցի… — Տիկիններ Գ. Բարսամեան, Ս. Ստեփանեան, Ա. Ռուսեան, Ա. Յով… հաննէսեան, եւ ընկերներ Ա. Յակոբ… եան, Գ. Հալաճեան եւ Գ. Փիլիպպո… եան։

Զ. Պատգմ. ժողովի փակման առ… թիւ գեղեցիկ ճառեր խօսեցան ընկ… Գ. Նժդեհ, Թ. Արզումանեան, Գ. Փիլիպպոսեան եւ Օն. Զարմունի, … րոնք նորընտիր Շրջ. Վարչութեա… եւ մասնաճիւղերու յառաջիկայ գոր… ծունէութեան համար բարի սրտառ… մաղթանքներ։ Պատգմ. ժողովը փա… կուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով եւ Հ… Կ. Խաչի քայլերգով, զոր յոտնկայ… երգեցին բոլոր պատգամաւորներն… ներկայ բազմութիւնը եւ շարք… գիշերին բաժնուեցան սրահէն։

Ծովային պտոյտ.— Պուրկազի Գթ. Խաչի վարչութիւնը կազմակերպ… ծովային պտոյտ մը, դէպի Սվէ… Անաստասիա կղզին, յուլիս 14ին… րակի առտու։ Մասնաւոր շոգենա… կոյկով պատգամաւորներն ու բազ… մաթիւ համակիրներ ճամբայ ել… դէպի վերոյիշեալ կղզին։ Շոգենա… կոյկին մէջ երգուեցան ազգ. եւ յե… փոխական զանազան երգեր եւ տեղ… ծեցին խանդավառ տրամադրութիւն։

Երեկոյթ ի պատիւ պատգամաւոր… ներուն.— Նոյն գիշեր, 14 յուլ… նախաձեռնութեամբ Պուրկազի Գթ. Խաչի… սարքեց գրական — գեղարուեստակա… պարերեկոյթ «Բանուորներու» սրա… հին մէջ։ Տեղի ունեցան խմբերգ… տասանութիւններ, կենդանի պատկեր… մեներգներ, մարզանքներ եւ բուֆ… գեր, զեկոյց Հ.Կ. Խաչի եւ Գթ. Խա… չերու գործառնութեանց մասին… «պատւոյ սուր»ի յանձնում։

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

ՌՈՒՍ ՕՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ԳԱՂԹԻ ԵՒ ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Նշանաւոր ռուս լրագրող Պ. Ս. Պօլեակով Լիտովցեւ, որ իբրեւ ռուսական կարեւոր օրաթերթի թղթակից մեծ պատերազմին սկիզբը գտնուած է կովկասեան ճակատին զանազան կէտերուն վրայ, եւ ապա նոյն պաշտօնով անցած է Պալքանեան երկիրները եւ եւրոպական մեծ պետութիւնների մայրաքաղաքները, եւ որ յաճախ կը ճամբորդէ, կապեր հաստատելով մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա, վերջերս հետեւեալ նկարագրութիւնը հրատարակեց Փարիզի Պոսլետնիա Նովոստի թերթին մէջ, Պայազիտի գաղթի եւ Վանի հերոսամարտի մասին։

Կովկասեան ռազմաճակատի պատմութեան մէջ կայ դրուագ մը, որ քիչ հոգ չպիտի պատճառէ վերջին ռուս-թրքական պատերազմի պատմագիրներին.— Ի՞նչպէս այդ կարող էր պատահել։ Էնվէր փաշայի երկու զօրամարմինը Թիֆլիզի ետեւը պաշարում են Սարիղամիշը, որ ռազմաճակատի հանգոյցն էր։ Եթէ Սարիղամիշը ընկնէր Էնվէրի ձեռքը, Թիֆլիզը պէտք է տեղահանուէր։ Հայաստանի Ալաշկերտի հովիտն ու Պայազէտը գրաւող եւ դէպի Վան ու Թուրքիայի խորքերը յառաջացող Զօր. Նիկոլայեւի զօրաբաժինը կը կտրուէր ռուսական բանակից։ Նա պէտք էր որքան կարելի է արագ ետ քաշուէր, քանի դեռ կանգուն էր Սարիղամիշը եւ ազատ էին նահանջի ուղիները։

Սարիղամիշի քովերը երեք կողմից պաշարել էին։ 1915 դեկտ. 18ին էր Էնվէրը իր ապայակոյտով թառել էր քաղաքի վրայ։ Սարիղամիշի ռուս զօրքերը կացութիւնը համարելով անյոյս, թողնում են քաղաքը։ Սակայն Էնվէրը չի համարում քաղաքի թշնամու ուժը բաւականաչափ թուլացած եւ մէկ օրով յարձակողականը յետաձգում է — նա վաղը կ'իջնէ քաղաք։ Սարիղամիշում մնացել էին ռուսական մի քանի վաշտ միայն, պարտութիւնից վհատած։ Իսկ զինուորական կայանում քաղաքի հրամանատարի թէյի բաժակը մնացել էր կիսատ։ Չխմած … քաղաքը դատարկ էր։ Այդ ժամանակ Թիֆլիսում մի ոմն միտք է յղացել դիմադրել, թէեւ անյոյս — դիրքը շատ կարեւոր է։

Սակայն յաջորդ օրը Սարիղամիշը թարմ ուժերով եւ որ գլխաւորն է՝ թարմ հրամանատարներով յաղթականօրէն դիմադրում է։ Էնվէր փաշան Սարիղամիշի մօտ ենթարկւում է պարտութիւններից ամէնից ճակատագրականին։ Ես ասացի «մի ոմն», վասնզի ես գիտեմ առնուազն երեք զօրավարներ, որոնք բացառապէս իրենց են վերագրում Սարիղամիշի փրկութիւնը …

Դեկտեմբեր 19ին Էնվէրը նահանջեց անկանոն կերպով, ձիւների մէջ թողնելով իր դժբախտ բանակի զգալի մասը, Արաբներից բաղկացած, որ սովոր էին Պաղտատի տաք կլիմային։ Թիֆլիսը հանդստացաւ։ Պայազէտը ապահով է։ Բայց եւ այնպէս նախօրօք ծրագրուած նահանջը Պայազէտից իրագործւում է դեկտ. 22ի առաւօտը, թէեւ այլ եւս այդ կարիքը չըկար, եւ մի քանի օրից մեր բանակը նորից գրաւեց սրածայր ապառաժի վրայ թառած գեղատեսիլ թրքական քաղաքը։

Այդ թուականները ես լաւ եմ յիշում, որովհետեւ այդ օրերին վկայ եմ եղել մարդկային այնպիսի ողբերգութեան, որ չպիտի մոռանամ մինչեւ կեանքիս վերջը։ Ես տեսայ Հայեր, որոնք փախչում էին Թուրքերից։ Թերեւս ոչ այնքան Թուրքերից, որքան Քիւրտերից եւ աւելի ճիշդը — խուճապային սարսափով՝ թէ մէկից եւ թէ միւսից։

Երեւանից - Պայազիտ տանող ճանապարհը, իր հոյակապ եւ հրաշալի տեսարանով ամէնից սքանչելիներից մէկն է որ երբեւիցէ ես տեսել եմ։ Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի սահմանագլխին, Իգդիրում, ինչպէս ափի վրայ է Արարատը իր ստորոտից մինչեւ գագաթը։ Իրիկնամուտին ամբողջովին նա փայլում է վարդամանիշակագոյն լոյսերով։ Ցեռոյ Չինգիլի լեռնանցքը, կարծես 7000 ոտնաչափ բարձրութեամբ։ Վերեւում զմրխթանման բլուրներչարորուած, գերծ հետքերից եւ ծալքերից։ Թւում է թէ այդ զմրխթներից լսւում է սպիտակ զօղանջ … Ներքեւում զարմանահրաշ տասնեակ լճեր. այդ ձիւնի վրայից սահող լոյսն է, ջրերի համախմբման պատրանք ստեղծող … Թւում է թէ չի կարող աւելի հրաշագործ լինել։ Սակայն Ալաշկերտի հովիտը, աւելի գեղատեսիլ է իր տեսակի մէջ։ Անծայրածիր տարածութիւն, հարթ ծածկուած ուժեղ ջրերով. ամէն կողմից շրջապատուած բլուրներով, այնպիսի համաչափութեամբ, որ թւում է թէ հսկայ փիղեր են պառկած հսկելու այս հովիտին մէջ … Եւ ամբողջ ժամանակը՝ Արարա՛տը …

Հովիտով «դրօշում են» Քիւրտերը։ 4րդ զօրամարմնի հրամանատար Զօր. Օգանովսկին ինձ արտօնեց մեկնել դէպի Պայազէտ, պայմանով որ ինձ ուղեկցեն զինուած կամաւոր հայ երիտասարդներ։ Այս կենսուրախ, բարեհոգի կտրիճները սիրով համաձայնեցին ուղեկցել իմ կառքին։

Նրանք իրենց նժոյգների վրայ հեծած, ամբողջ ժամանակը ինձանից ետ ու առաջ էին անցնում, բաժանուեցին ինձանից ճիշդ Պայազէտին մօտենալիս։ Արդէն մութ էր, երբոր լերկ ապառաժի վրայ պատկերացաւ քաղաքը, բերդի մէջ խճողուած լաբիւրինթոսանման նեղլիկ փողոցներով։ Մեր կառքը դանդաղօրէն բարձրացաւ մինչեւ քաղաքը։ Ահա արդէն նա մօտ է, առաջին փողոցը, երբ յան… կարծ մթութեան մէջ ձիու վրայ… կուեց մի Կօզակ։ Նրա տակի ձի… թուլանում էր։ Նա բացագանչեց.

— Ո՞ւր կ'երթաք։ Նահանջում ենք։

Զինուորական կայանում իրարան… ցում էր, անկարգութիւն, … Հիւրով զբաղուելու ժամանակը չէր։ Սակայն ծերունի զօրավարը ընդու… նեց սիրալիր, պատուեց ընթրիք… ոչխարի մսից եւ յայտնեց որ քաղա… քը թողնում ենք, գլխաւոր ուժեր… չկտրուելու վախից … Նահանջը «դ… պի նախօրօք պատրաստած դիրքեր… օտարոտի չէ պատերազմի ժամանա… բայց այստեղ սոսկալին այն է, … ամբողջ ժողովուրդին էլ պէտք … գաղթեցնել։ Հայերը ի՞նչպէս ա… մայ թողնել Թուրքերի եւ Քիւրտեր… հետ։ Չէ՞ որ անոնք մեր դաշնակից… ներն են եւ նոյն իսկ մարդկայն… րէն …

Մինչեւ լոյսը բացուելը ոչ երկար ժամանակով մի կերպ տեղաւորուելով հանգստանալու նպատակով, ես չկարողացայ քնել։

Բ— Օ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԷՏԻՐՆԷՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ» ՊՈՌԱՑՈՂ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ

— o —

Թուրքերէն Թանի խմբագրական քարտուղար Ալի Նուրի Գաբաճան կը գրէ այս խորագրին տակ.—

«Երկու տարի Պուլկարիա մնացի եւ աշխատեցայ ամբողջովին ճանչնալ Պուլկար կոչուած տարօրինակ արարածը, թէ իբրեւ անհատ, թէ իբրեւ ազգ: Տեսակցեցայ նախարարներու, դիւանագէտներու, երկրագործներու, գիտնականներու, քոմիթէճիներու եւ զինուորականներու հետ, եւ սա եզրակացութեան եկայ.—

1. Պուլկար զինուորը նշանաւոր է իր քաջութեամբ: բայց իրենց անիր քաջութենէն ի վեր պուլկար բանակը որ եւ է պատերազմ չահած չէ:

2. Արիւնարբու քոմիթէճիները ազգային չահին համար չէ որ կը գործեն, այլ ամէնէն շատ վճարողին հաշուին: Ապացոյց՝ անոնց 40 տարուան պատմութիւնը:

3. Պուլկար երկրագործը շատ աշխատասէր եւ չարքաշ է, բայց ահաւոր կերպով կռիւ եւ միեւնոյն ատեն տգէտ: Անոնց յատկանիշը՝ խարդախութիւնն է:

4. Պուլկար մտաւորականը այնքան տաշուած է, որքան գէշ խմոր մը կրնայ շաղուիլ ուսումով եւ գեղարուեստով:

5. Աշխարհի մէջ կարելի չէ երեւակայել պուլկար քաղաքագէտէն աւելի ինկած եւ գէշ քաղաքագէտներ: Տեսակցեցայ Մալինովի հետ, որ անոնց որպէս թէ ամէնէն կատաղի դիւանագէտն է, բայց դիւանագէտէն աւելի ծեր, ուժասպառ ագռաւ մը կը յիշեցնէ: Հակառակ իր բոլոր խորամանկութեանց, խեղճ, ողորմելի մարդ մըն է: Պուլկար նախարարներուն հարիւրին 80ը դիրքի կ'անցնի, պարզապէս հարստութիւն դիզելու ցանկութեամբ: Զեղծումը շատ բնական բան մը դարձած է հոն: Օրինակ, նախկին վարչապետ Սթամպուլիսքի ամբողջ երկիրը կողոպտող հասարակ աւազակ մըն էր: Խարլաքով անուն սպայ մը գիշեր մը Թաթար Փազարճըքի մէջ կը բռնէ Սթամպուլիսքին եւ կը կտրէ անոր գլուխը, քիթը եւ ականջները եւ անոր գրպանէն 4 միլիոն զուիցերիական ֆրանք կողոպտելով կը փախի արտասահման, ու մինչեւ հիմա կ'ուտէ այդ դրամը:

Դարձեալ անձ մը որ վերջին տասնամեակին արտաքին նախարար եղաւ, ահագին դրամ շահեցաւ արտաքին փոխառութիւններէ եւ ոչ միայն տուներու եւ կալուածներու տիրացաւ, այլ եւ ամբողջ քաղաքի մը, չքաշուելով իր անունով ալ կոչելու այդ քաղաքը»:

Յօդուածագիրը յետոյ կը բացատրէ թէ Պուլկարիա ատեն մը փորձեց Թուրքիոյ դէմ հանել Եուկոսլավիան, Ռումանիան եւ Յունաստանը, բայց Պալքանեան ուխտը այդ զէնքը առաւ անոր ձեռքէն: Յետոյ փորձեց Եուկոսլաւիան սիրաշահիլ ու ասոր համար լուծեց մակեդոնական կազմակերպութիւնը եւ անոր փոխարէն ուժ տուաւ «Թրակիա» կոմիտէին, բայց Եուկոսլաւիա կարեւորութիւն չտուաւ: Ասոր վրայ նետեցին Կէօրկիէվը եւ տեղը բերին զօրավարներ: Հիմա ալ «սօքօլ»ներու համաժողով մը կը գումարեն ու միւս կողմէ «էտիրնէն կ'ուզենք» կը պոռան:

Պուլկարիան ճանչցողները կը խնդան այս կատակերգութեան վրայ, որովհետեւ ջուրը եւ կրակը կրնան միանալ, բայց Եուկոսլաւները չեն կրնար միանալ Պուլկարներուն: Անկախ ամէն բանէ, անոնք չեն մոռցած որ Աղեքսանդր Թագաւորը սպաննելու համար արհեստով մարդասպան մը փնտռեցին եւ վերջ ի վերջոյ Պուլկարներու մօտ գտան: Եւ Կէօրկիէվ միայն Աղեքսանդր Թագաւորը չմեռցուց, այլ եւ պուլկարեւեուկոսլաւ մերձեցման գաղափարը:

Այնպէս որ չարժեր անգամ պատասխանել Սոֆիայի դատարկապորտներուն, երբ անոնք կը պոռան. «Էտիրնէն կ'ուզենք, Եուկոսլաւներու հետ կը միանանք»: Զանոնք լռեցնելու համար մէկ միջոց ունինք.— Թրակիան լեցնել անդադար:

Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի ԺԴ. Պատգամաւորական Ժողովի նուիրած «Պատւոյ ոսկի սուր»ը Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ ընկ. Գ. Փիլիպոսեան մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ գեղեցիկ ուղերձով մը, յանուն Հ. Կ. Խ.ի Կեդր. Վարչութեան յանձնեց ընկ. Գ. Նժդեհի եւ վերջինը հանդիսականներու բուռն ծափերու մէջ բեմ գալով խօսեցաւ կուռ բանախօսութիւն մը եւ խոստացաւ մինչեւ իր վերջին կաթիլ արիւնը պաշտպանել ինչպէս իր հայրենիքը՝ Հայաստանը, նոյնպէս իր երկրորդ հայրենիքը՝ Պուլկարիան:

ԹՈՎՄ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Իմացեր էի թէ գայլիկները, չորեքշաբթի երեկոյ պիտի մեկնէին Կրընոպլ, քառասուն օրուան համար: Ուստի առանց ժամանակ կորսնցնելու ժամը 8ին Կառ տը Լիոն գացի:

Գայլիկներէն առաջ, դէմս ելան երկու հայ արենոյշներ:

— Դուք ո՞ւր այսպէս, ըսի մտերմօրէն ...

— Մենք ալ կը մեկնինք այսօր 15 հոգիով դէպի Նիս, առաջնորդութեամբ խմբապետուհի Զապէլ Խանճեանի:

Բարի ճանապարհ մաղթելով իմ սիրելի քոյրերուս, սկսայ գայլիկներ փնտռել: Կայարանի հսկայ սրահին մէկ անկիւնը հաւաքուած էն բոլորն ալ իրենց ծնողքներով: Ամէնուն դիմագիծն ալ կը փայլի ժպիտով մը: Ներկայ էին Միութեան ընդհ. պետը եւ գործադիր խորհուրդին անդամները:

Ափսոս, որ ներկայ դժուարին պայմանները թոյլ չեն տար աւելի մեծ թիւով տղաք ղրկելու բնութեան ծոցը: Գայլիկներու օդափոխութեան կազմակերպիչն է ընդհ. գայլիկապետ Արմէն Շանթը, իսկ առաջնորդ խմբապետուհիներն են Օր. Աղաւնի Աւետիսեան, Օր. Մելինէ Եսայեան, Օր. Աստղիկ Արուսեան, որոնց հսկողութեան եւ խնամքին տակ պիտի գտնուին բոլորն ալ: Մեկնումի պահը եկած է: Ծնողքները եւ մեծերս վերցնելով տղոց գոյքերը կը վազենք դէպի իրենց շոգեկառքը: Քանի մը վայրկեանէն ամէն մարդ իր տեղը գրաւած էր եւ վար իջած, խօսակցելու համար քիչ մը եւս իրենց ծնողքին հետ, լսելով վերջին խրատականները: Ժամը 9ը 10 անցած էր երբ գայլիկապետի մէկ յայտարարութեամբ երեխաները ծնողքները համբուրելով իրենց տեղերը գրաւեցին: Ժամը 9ը 21 անցած, խանդավառ աղաղակներու մէջ, շոգեկառքը կը մեկնի տանելով մեր սիրելիները:

** Ընդհ. գայլիկապետ Արմէն Շանթը մեր սիրելի գրագէտ - մանկավարժ Լեւոն Շանթի երրորդ որդին է: Կը յաճախէ Սորպոնի համալսարանը, ուրկէ երկու տարիէն շրջանաւարտ պիտի ըլլայ իբրեւ քիմիագէտ: Անդամ է Հայ Արիներու Միութեան գործադիր խորհուրդին: Ունի հինգ խմբապետուհիներ եւ 80ի մօտ հայորդիներ իր հրամանին տակ, որոնց կազմակերպութիւնը շատ վարպետօրէն կը վարէ:

Յաճախ երբ պէտք կ'ունենանք իրեն, միջազգային հաւաքոյթներու համար, օտար երկիրներու մէջ, մեզի միեւնոյն պատասխանը կուտայ.

—Թողէք զիս իմ գայլիկներուս հետ, ես շատ լաւ կը զգամ ինքզինքս:

Չորեքշաբթի երեկոյ երբ կայարանէն կը վերադառնայինք, խօսակցութեան մը միջոցին տիկ. Շանթ կ'ըսէր.

— Զարմանալի բան, Արմէնն է որ ամէնէն քիչ յարաբերութիւն ունեցած է իր հօրը հետ, եւ ինքն է որ անոր կը նմանի ամենաշատը, բնաւորութեամբ, զգացումներով, նոյն իսկ քալուածքով:

Մաղթենք որ միշտ այսպէս ըլլայ եւ հայ մանուկները լայնօրէն օգտուին իր ձիրքերէն:

Այն ծնողքները որ կը փափաքին իրենց երախաները (8—11 տարեկան) Արմէն Շանթին յանձնել եւ կամ այն օրիորդները որ կ'ուզեն այսպիսի նուիրական գործով մը զբաղիլ իբրեւ ազգային խմբապետուհի, ազատելու համար մեր մատաղ սերունդը այլասերումէ, թող գրաւոր դիմեն հետեւեալ հասցէին.— M. Armen Chanth, 93 Ave. des Moulineaux, Billancourt (Seine).

Քերովբէ Ֆարշիեան

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

— • —

Ֆրանսական Ակադեմիան — քառասուն «անմահ»ներու այս օթեւանը — վերջերս հանդիսաւորութեամբ տօնեց իր հաստատութեան երեք հարիւրամեակը, ինչպէս գրեցինք ժամանակին:

Ահա թէ ի՞նչպէս ծնաւ ան:

1635 տարւոյն սկիզբը, ձմրան ցուրտ օր մը, կարտինալ Ռիշըլիէօյի կարմիր հրացանակիրները տեսան հասարակ երեւոյթով կառքի մը ժամանումը Ռիւէյ: Կառքէն իջան երեք հոգի, ամբողջովին սեւ հագուած՝ հոլանտական ճերմակ օձիքով: Զինուորները կարծեցին թէ ասոնք իրենց տիրոջը թշնամի ժողովի մը անդամներն են: Ամէնէն աչքառուն երիտասարդ մըն էր, նիհար ու տժգոյն, եւ աննշնորհք դէմքի մը վրայ կրակոտ գեղեցիկ աչքերով: Իր մռայլ երեւոյթին հակառակ՝ այս մարդը ասպետական շարժումներ ունէր: Անիկա Թագաւորին քարտուղար Քօնրարն էր, որու կ'ընկերանային նորածին Ակադեմիային տնօրէնն ու դիւանապետը:

Այս վերջինը տագնապաւոր էր, կը խնդացնէր Կարտինալը, որ պէտք ունէր այդ բանին՝ իր առողջութեան համար, եւ անոր կը ծառայէր իբր լրաբեր:

Երեք հիւրերը անմիջապէս առաջնորդուեցան այս սքեմաւոր ամենազօր վարչապետին մօտ:

Ի՞նչ էր եղածը:

Տասնըհինգ ամիս առաջ կարդինալին լուր տրուած էր թէ Փարիզ, Սէն Մարթէն փողոցը գոյութիւն ունէր Քօնրար անուն ակումբ մը ուր կը հաւաքուէին գրագէտներ ոչ միայն իրար զուարճանելու համար, այլ եւ միանգամայն ֆրանսերէն լեզուին լաւ գործածութիւնը զարգացնելու միտքով: Ռիշըլիէօ խորհեցաւ թէ ֆրանսերէնի գեղեցկութեան եւ ազդեցութեան ծառայող այդպիսի խմբակ մը չէ՞ր կրնար միթէ պետութեան օգտակար ըլլալ՝ եթէ ընդունէր իր հակակշիռը ... Այդ ակումբը պիտի ազդէր հանրային կարծիքին վրայ, եւ պիտի ծառայէր թէ Ֆրանսայի փայլին եւ թէ իր անհատական տեսակէտներուն:

Կանչեց իր պաշտպանեալ աբբայ Պուա - Ռոպէրը եւ իրեն սեփական վճռականութեամբ ըսաւ.

— Հարցուր այդ մարդոց թէ չե՞ն ուզեր մարմին մը կազմել, կանոնաւորաբար գումարուիլ եւ իշխանութեան պաշտպանութեան տակ գտնուիլ:

Պատասխանը ժխտական չէր կրնար ըլլալ: Ուրեմն ակումբին գլխաւորը՝ Քօնրար որ արդէն ջատագովական մը հրատարակած էր Ռիշըլիէօյի մասին, պաշտօն ստացաւ այդ կազմակերպութեան ծրագիր - կանոնագիրը շինելու, եւ զայն իր երկու ընկերներուն հետ խմբագրելով՝ այդ ձմեռ օրով կը բերէր յանձնելու ամենազօր կարտինալին:

Այդ առթիւ պատրաստուած յայտարարութեան մէջ Լուի ԺԳ. Թագաւորին բերանը կը դրուէին սա խօսքերը.

— «Մեզի պարզուեցաւ թէ պետութեան մը երջանկութեան ամէնէն փառաւոր նշաններէն մէկն է արուեստի, գիտութեանց եւ գրականութեան զարգացումը, թէ ֆրանսերէն լեզուն իր մէջ երեւցած անփութութիւններէն պէտք է մաքրուի եւ դառնայ նորագոյն ամենակատարեալ լեզուն, եւ անոր համար որոշ կանոններ դրուին ժողովի մը կողմէ ... եւն. կ'ուզենք որ ասկէ վերջ ան շարունակէ մեր պատուական Փարիզ քաղաքին մէջ, «Ֆրանսական Ակադեմի» յորջորջումին տակ:

Թագաւորը քառասուններուն հանդէպ իր հոգածութեամբ հրամայեց որ անոնք ամէն տեսակ խնամակալութենէ, հետապնդումէ եւ հսկողութենէ ազատ ըլլան:

Այսպէս ծնաւ Ակադեմիան:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 22 յուլիս (Յառաջ).—Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը երէկ, իր սեփական մարզադաշտին մէջ սարքած էր մարզահանդէս մը, շատ ճոխ ու հաճելի յայտագրով մը:

Մարդիկներ, արիներ, արենուշներ, պարիկներ ու գայլիկներ, զինուորական նուագախումբի եւ հայկական ու պուլկարական եռագոյններու առաջնորդութեամբ տողանցք մը կատարեցին փողոցներէն ու մտան մարզադաշտ: Հոն դրօշներու հանդիսաւոր պարզումէն յետոյ:

Յաջորդաբար տեղի ունեցան 80 մ. վազք մարդիկներու կողմէ, չուան քաշել՝ արիներ, ազատ մարզանքներ՝ գայլիկներ ու պարիկներ, մէկ քայլ ցատկել, գունտ նետել, գնդակով վազք եւ մրցում, ազատ մարզանք՝ բոլորի մասնակցութեամբ — որ գեղեցիկ համադրոյթ մըն էր՝ գոյներու, շարժումներու, զանազանութեամբ բայց ներդաշնակութեամբ, — ձողով ցատկել եւն.:

Երեկոյեան, երբ մութը կ'իջնէր, մարդիկները, գունաւոր լոյսերու տակ գեղեցիկ բուրգեր կազմեցին, իսկ արենոյշները գեղջկական տարազներով պարեցին:

Նկատելի էր որ յայտագրի պատրաստութեան համար լուրջ խնամք էր տարուած ու մանրամասնօրէն ընկ. Նըշան Դաւիթեան ճիգ խնայած չէր թիւերը անթերի ու հաճելի դարձնելու համար:

Յայտագրի աւարտումէն վերջ, նոյնքան հանդիսաւոր կերպով վար առնուեցան եռագոյն դրօշները:

Գիշերը, մասնաճիւղի ակումբին մէջ ընկերահամակրական հանդիպում մը տեղի ունեցաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յուլիս).

— «Էնկիւրիի կառավարութիւնը եւս սկսած է աննախընթաց չափերով զօրացնել իր օդային տորմիղը:

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա վերջերս յայտարարած է, թէ Թուրքիոյ սպառնացող մեծագոյն վտանգը օդային յարձակումներէ է եւ թէ երկիրը առնուազն պէտք է ունենայ 50 ռազմական սաւառնակներ՝ ինքզինքը օդային յարձակումներէ պաշտպանելու համար: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է, որ ժողովուրդը «ազատ նուիրատուութիւններով» 30 միլիոն թրքական ոսկի տրամադրէ կառավարութեան:

Աւելորդ է ըսել, թէ այդ «ազատ նուիրատուութիւնները» կը գանձուին ոչ նուազ բռնութեամբ, քան պետական պարտադիր տուրքերը: Ուստի զարմանալի չէ, որ, ինչպէս կը հաւաստեն ամերիկեան թերթերու թղթակիցները, Էնկիւրիի կոչը «լայն արձագանգ» գտած է եւ անօթի ու կիսամերկ ժողովուրդը «առատօրէն» իր չունեցածն ալ կուտայ՝ կառավարութեան պահանջը կատարելու համար:

Սակայն, Թուրքիոյ անմիջական հարեւաններէն մէկը՝ Խորհ. Միութիւնը միայն ունի օդային մեծ տորմիղ մը, որմէ Էնկիւրի կրնար վախնալ իրապէս, եթէ Ճափոն, Գերմանիա, Լեհաստան եւ Ֆինլանտիա ամբողջովին չկլանէին Մոսկուայի ուշադրութիւնն եւ ուժերը ու գրեթէ անպաշտպան վիճակի մը չդատապարտէին Կովկասը: Հետեւաբար, ներկայ պայմաններու մէջ Էնկիւրի գործնականապէս ոչինչ ունի վախնալու Խորհ. Միութեան օդային տորմիղէն: Թուրքիոյ ասիական հարեւաններէն եւ ոչ մէկը (ոչ Աֆղանիստան, ոչ Պարսկաստան, ոչ Իրաք, ոչ ալ Սուրիա), ի վիճակի չէ նոյն իսկ մտածելու յարձակման մասին Թուրքիոյ վրայ: Իսկ Թուրքիոյ եւրոպական հարեւաններէն Պուլկարիա կը գտնուի տակաւին զինուորական կաշկանդումներու տակ եւ յամենայն դէպս օդային յարձակման տեսակէտով չի կրնար այժմ լուրջ վտանգ մը ներկայացնել Թուրքիոյ համար: Յունաստան թէ՛ ներքնապէս տկար է եւ թէ Պուլկարիայէն ու Եուկոսլաւիայէն այնքան կը վախնայ, որ հազիւ թէ այժմ մտածէ իսկ յարձակիլ Թուրքիոյ վրայ: Վերջապէս, Իտալիա, որմէ Էնկիւրի ասկէ առաջ ամէնէն աւելի վախնալու հիմեր ունէր, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Ափրիկէի վրայ եւ երկար ատեն ի վիճակի պիտի չըլլայ զբաղելու Թուրքիայով կամ սպառնալու անոր:

Արդ, եթէ Էնկիւրի այսուհանդերձ օդային մեծ տորմիղ մը կ'ուզէ ստեղծել, ասոր գլխաւոր շարժառիթը, կը թուի թէ, ոչ այնքան պաշտպանողական, որքան յարձակողական է: Էնկիւրի երբեք հրաժարած չէ իր համաթրքական ծրագիրներէն եւ կը պատրաստուի օգտուիլ միջազգային նոր բարդութիւններէ՝ Կովկասը Ռուսիոյ միւս մասերէն անջատելու համար:

Ճիշդ է, թէ Էնկիւրի բարեկամ կը մնայ Խորհ. Միութեան, բայց ատիկա առերես է միայն, ներքնապէս սակայն ան լաւագոյն կապեր հաստատած է Ճափոնի, Գերմանիոյ ու Լեհաստանի հետ եւ, երբ ասոնք յարձակում գործեն Խորհ. Միութեան վրայ, ինք եւս անգործ պիտի չմնայ եւ առիթէն օգտուելով՝ պիտի փորձէ անջատել Կովկասը Ռուսիայէն՝ կովկասեան լեռնականներու, Թաթարներու եւ Վրացիներու իսկ օգնութեամբ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴՊՐՈՑԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ՏՂԱՔԸ

— • —

Կրթական գործավարութեան հրահանգով, Պոլսոյ մէջ ցանկը կը պատրաստուի այն տղոց, որոնք դպրոցական տարիք ունին, բայց դպրոց չեն յաճախեր:

«Ագշամ» (17 յուլիս) կը գրէ այս առթիւ.— «Նախակրթութեան տարիքին մէջ եղող բայց դպրոց չգացող տղոց թիւը բաւական շատ է: Կրթական տեսչութիւնը այդպիսի տղաքներ կը փնտռէ Պոլսոյ մէջ:

Կարգ մը թերթեր կարծեր են թէ կրթական տեսչութիւնը զանոնք բռնօրէն դպրոց պիտի ղրկէ: Տնօրէն Պ. Էմին, երէկ մեր մէկ խմբագրին ըսած է.— Այո, կը փնտռենք այդպիսի տղաքներ, նախ վիճակագրական տեղեկութիւններ կ'ուզենք ձեռք ձգել, երկրորդ մտածենք թէ հոս հոն աշխատող տղոց ի՞նչպէս կրնանք կարգադրել սորվեցնել՝ առանց արգելք ըլլալու իրենց գործին:

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, կրթական տեսչութիւնը գործի պատճառաւ կամ անգործ ըլլալով հանդերձ դպրոց չգացող տղոց թիւը ստուգելէ վերջ, աշխատողները աշխատանքի ժամերէն դուրս դպրոց պիտի ղրկէ տարրական կրթութիւն մը տալու համար անոնց:

Գալով արհեստից վարժարաններ բանալու խնդրին, կրթական տնօրէնը ըսած է.— «Կ'ըսեն թէ աշխատող տղոց համար արհեստից վարժարաններ բանանք, ամէն արհեստ կը հիմնուի նախակրթութեան վրայ: Առանց ասոր արդիւնաւոր չըլլար: Անոնց համար պիտի բանանք գիշերային դպրոցներ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Ընկճուած են ամէնը, ընկճուած չէ միայն ինքը՝ Ջանան հօրքուրը:

Բարձերին թիկնած՝ նա խօսում է ցասումով:

— Խաբե՛լ, միշտ խաբե՛լ ...

Խաբեցին Լօրիս - Մելիքովին, Հայոց աշխարհն առան, պահեցին իրենց. հիմա էլ ուզում են խաբել Հայոց Հայրիկին, մեր սիրուն ժամերը, մեր պապերի հարստութիւնն ուզում են առնել, լափել:

Նորէ՞ն պիտի խաբուենք, պիտի տա՞նք:

Վա՜յ մեր գլխին. լաւ է մեռնենք, տափ մտնենք, լաւ է մեր տղամարդոց գլխուն լաչակ կապենք:

Ա՜խ, թէ տղամարդ ծնած լինէի:

Հողեմ գլուխը կոմիտէի մեծին. (ակնարկը Դաշնակցութեան է), տըղոցը հրաման չտուեց կրակել զօրքին: Ախ թէ հրաման տար, Ռուսը պիտի տեսնէր, թէ դիւրին չէ Հայի հետ խաղալ:

Բժիշկը եկաւ, նայեց վէրքը. մեծ բան չէր, բայց արիւն շատ էր կորցրել: Հրամայում է հանգիստ պառկել ու չխօսել:

Բայց Ջանան հօրքուրը խօսք ունի տալու, չի հանգստանում:

— Պիտի խաբեն, Հայոց Հայրիկն էլ պիտի խաբեն:

×

— Գործերը, չա՛տ: Հարսապլա՜յ, հոգուդ մատաղ, այս երկար, մեծ գործն էլ տուր տանեմ:

— Ջանան հօրքուր, ախր ...

— Ի՞նչ, չես հաւատում ինձ, ես եմ տանողը, կը տանեմ, իմ ձեռքովս կը բերեմ: Լաւ եմ ճանաչում ձեր գործերը, նշան կ'անեմ, չեն կորսուի, դու ինձնից պահանջէ:

— Այո՛, բայց ...

— Հասկանում եմ, հարսապլայ, չես ուզում որ փչանան, չէ, հաւատացնում եմ, որ դեռ ինը չեմ փռի: Գիտեմ, աղջկայ օժիտի գործերն են, մեղք է, որ փչանան: Այս գործերը Մկրտումեանների պատշգամէն պիտի կախեմ, ամէնէն աչքի ընկնող տեղը: Սիրուն են, գործողի մատներին մեռնեմ, շատ սիրուն գործեր են, ուզում եմ որ փայլին, ծփծփան արեւի տակ:

(Այդ գործերը քոյրս ինքն էր գործել իր օժիտի համար):

— Ջանան հօրքուր, ախր մենք էլ մեր պատշգամը, պատուհանները պիտի զարդարենք, մեզ էլ պէտք են գործերը:

— Կը բաւէ, ձեզ էլ կը բաւէ, ես միայն երկու հատը կը տանեմ: Տըղերքը դուրսը, կառքով սպասում են, մենակ ձեռքիս չէ որ, այնքան գործեր եմ հաւաքել:

Ու չսպասելով մօրս վերջնական համաձայնութեան՝ Ջանան հօրքուրը քաշում, հանում է ծալքէն իր ուզած գործերը, տանում, ձգում է դուրսը սպասող կառքի վրայ: Կառքը սուրում է արագ, ուրիշ դռների առջեւ կանգ առնելու համար:

Կարսեցիները զարդարում են պատուհան եւ պատշգամ, գորգ ու կապերտ, շալ ու բեհեզ, ծաղիկ ու կանաչ իրար են խառնել իրենց նուրբ գոյները: Զարդարւում են մանաւանդ Սարիղամիշի խճուղու երկարութեամբ տարածուող տները. եկեղեցիների բակերը, քաղաքի գլխաւոր պողոտան, Մկրտումեանների չքեղ տունը: Տեղ տեղ փողոցներն էլ ծածկուած են գորգերով, այն տեղերը, ուր պիտի իջնի, ոտքով քայլէ նա, որի ժամանումի համար տեսնւում է այս արտակարգ պատրաստութիւնը:

Ս. Էջմիածնէն Երեւան, Երեւանէն Կողբ, Կաղզուան, Օլթի, Արտահան, Սարիղամիշ ու հիմա՛, հիմա գալիս է Կարս ...

— Գալի՛ս է, գալի՛ս է ...

Հայոց Հայրիկը:

Տրոփում են սրտերը: Զրնգում է քաղաքը, բոլորը պատրաստութեան մէջ են, այր ու կին, ծեր ու մանուկ հագնւում են, զարդարւում:

Կառքերն ու ձիերը նոյնպէս զարդարուած են ծաղիկներով, թաշկինակներով, ժապաւէններով: Տանտիկինները ընտիր խմորեղէններ են պատրաստում՝ նուէր ղրկելու համար Հայրիկի խոհանոցին: Հայրիկը երեք օր Կարսում պիտի մնայ: Ո՞ր ընտանիքն իրեն երջանիկ չպիտի զգայ, եթէ Հայրիկի սեղանին մի բան էլ իրենց տնէն երեւայ, ո՞վ չպիտի ուզենայ որ իրենց մի բուռ ալիւրը Հայրիկի օրհնութեանն արժանանայ:

Զրնգում են զանգերն արագ, արագ, մունետիկներ են կանչում փողոցներում — Ելե՛ր է, ելե՛ր է Հայրիկը վերջին կայարանէն: Ելէ՛ք, ելէ՛ք» ...

Ով դեռ փողոցը չէ, շտապով ձգում է ձեռքի գործը, փակում է խանութի փեղկերը ու շտապում, վազում է դէպի Սարիղամիշի խճուղին: Ասեղ ձըգելու տեղ չկայ, իրար հրելով են յառաջանում, էլ իրենց կամքն ի զօրու չէ, հոսանքն է տանում իրենց:

Խճուղին եզերող տների դռներն ու պատուհանները, պատշգամներն ու տանիքները ճռնչում են մարդկանց ծանրութեան տակ, քիչ է մնում փըլչին: Բայց ո՞ւմ հոգն է, պիտի տեսնեն Հայրիկի մօրուքը, պիտի տեսնեն իր օրհնող ձեռքը՝ կառքի պատուհանէն դուրս երկարած, պիտի տեսնեն զուգէ եւ դէմքը, դէմքը Հայրիկին ...

Ո՞ւր է հասել ծովածաւալ ժողովրդի ծայրը, ո՞ւր են հասել կառքերն ու ձիաւորները, ո՞վ կարող է ասել:

Անցել են «Աղջիկ աղբիւրը» վաղուց, անցել են Վլատիկարս գիւղէն, ու դեռ գնում են, դեռ պիտի գնան յառա՛ջ, յառա՛ջ, մինչեւ հանդիպեն Հայրիկին, Հայոց Հայրիկին:

Մանուկներ կան, որ կորցրել են իրենց ծնողներին, մայրեր կան, որ իրենց մանուկներին են որոնում, ինչո՞ւ ոչ, կայ եւ մանկական ճիչ ու լաց, սեղմուած ոտքի ցաւի մրմունջ, գետին թաւալուածներ, որ ճգնում են ոտքի ելլել, իրենց տեղը չկորցնել, բայց ո՞րի փոյթն է, պէտք է շարժուել յառա՜ջ, յառա՜ջ Հայրիկին ընդառաջ:

Ի զուր է Կարսի Ռա գետը ուժգնօրէն զարնում ժայռերին ու քարերին, ի զուր է փրփրում ու խշշում, այսօր Կարսի լեռներն ու ձորերը իր ձայնը չեն լսում, չեն արձագանգում, որովհետեւ աւելի մի զօրեղ զրնգոց կայ, մարդկային ձայների, քայլերի, շարժումների զրնգոց, որ թնդացնում է լեռ ու ձոր:

— Եկա՛ւ, եկա՛ւ, եկա՛ւ ...

Ճամբէ՛ն ... բացէ՛ք ճամբէն:

Ու մարդիկ սեղմւում են ճամբի եզերքներին, բարձրանում են լեռների լանջերին, բաց է ճամբէն, բաց է ճամբէն Հայրիկի առջեւ:

— Կառէ՛թը, Հայրիկի կառէ՛թը ...

ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(8)

Թերցումը, չեշտելով թէ յարութեան օրը մեռելները պիտի հարցաքննուին արաբերէն։ Վերջապէս ըսած էր թէ այն Իսլամուհիները որ քող չեն գործածեր եւ կը պտտին թեւերը բաց, իրենց ամուսիններուն հետ, պիտի գիշատուին դժոխքին կողմէ եւ իրենց գլուխները պիտի ջախջախուին կիկլոպներու մուրճերով։

Թրքուհի մըն էր որ մատնեց Մուսան, լսելով անոր քարոզը եւ ուժգնօրէն բողոքելով անոր զառանցանքներուն դէմ։

Ինչպէս ծագեցաւ Նիկոմիդիոյ հրդեհը

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Ուրբաթ օրը պայթեցաւ Տէրինճէի փամփուշտի եւ ռումբի գործարանը, Իզմիթի մօտ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ հրդեհը յառաջ եկած է ճամբորդներու կողմէ չոր խոտերու վրայ նետուած գլանիկներէն։ Նիկոմիդիոյ եւ Գառըքէօյի հրշէջները յաջողեցան սահմանափակել հրդեհը։ Քանի մը ռումբեր որոնք չէին պայթած, շոգեկառքի գծին վրայ ինկած ըլլալով, երթեւեկը դադրեցաւ, զանոնք հաւաքելու համար։ Երկաթուղին որ եւ է վնաս չէ կրած։ Էնկիւրիի եւ Տաւրոսի ճեպընթացներուն երթեւեկը կը կատարուի շոգենաւ բանեցնելով Պոլսէն Իզմիթ։ Մարդկային կորուստ չկայ։ Հրշէջ մը եւ վեց զինուորներ թեթեւապէս վիրաւորուեցան, հրդեհը մարած ատեն։

Իրլանտա թողոյցին կը բաժնուի

Իրլանտայի ազատ պետութեան կառավարութիւնը վերջնապէս խմբագրեց երկու կարեւոր օրինագիծներ, որոնց առաջինը կը ջնջէ նահանգապետի պաշտօնը, իսկ երկրորդը ամբողջովին կը վերակազմէ սահմանադրութիւնը, մասնաւորապէս ջնջելով Անգլիոյ թագաւորին ուղղուած հաւատարմութեան երդումը։ Նահանգապետն ալ Անգլիոյ թագաւորին ներկայացուցիչն ըլլալով, եթէ այս երկու օրինագիծները ընդունուին, Իրլանտայի ազատ պետութիւնը բացարձակապէս անջատուած կ՚ըլլայ Անգլիայէն։

Ռազմանիւթի գործարան մը պայթեցաւ Իտալիոյ մէջ.-- 60 մեռեալ, 100 վիրաւոր

Յուլիս 27ին, ռազմանիւթի գործարան մը պայթեցաւ Իտալիոյ Թայնո քաղաքին մէջ, ծանր կորուստներ պատճառելով, մարդկային թէ նիւթական։ Ներսը աշխատող բոլոր պաշտօնեաներն ու բանուորները տեղն ու տեղը մեռան վիրաւորուելով կամ փլատակներուն տակ մնալով։ Մարդկային մարմնի կտորներ կը նետուէին աջ ու ձախ։ Նախապէս 30 կը հաշուէին զոհերուն թիւը, բայց վերջին տեղեկութիւններու համաձայն մեռելները 50էն աւելի են, իսկ վիրաւորները հարիւրի չափ։ Շատ մը կիներ կան զոհերուն մէջ։ Խ... զարկութիւնները կը շարունակուին։ Բանուորները թաղիքէ կօշիկներ հագած են, որովհետեւ կը կարծուի թէ պայթուցիկներ մնացած են փլատակներուն տակ։

Կ՚առաջարկուի գործ ճարել հանգստեան կոչելով 60ը անցած բանուորները

Մէկ միլիոն քաղաքացիներ հանրագրութիւն մը ներկայացուցին անգլիական կառավարութեան, առաջարկելով հանգստեան թոշակ սահմանել 60 տարեկանը անցած բանուորներուն եւ անոնց տեղ առնել երիտասարդ բանուորներ։ Այս շարժումին գլուխն անցած է եկմտագէտ մը, Պ. Օսթըր, եւ կ՚աշխատի վեց ամիսէ ի վեր։ Հանրագրութիւնը կ՚ըսէ թէ չորս տարիէ ի վեր ազգ. կառավարութիւնը, ինչպէս նախորդները, չկրցան լուծել 2,500,000 գործազուրկներու խնդիրը, առանց հաշուելու դպրոցաւարտ երիտասարդները որոնք անգործութեան դատապարտուած են։ Կառավարութիւնը ամէն տարի 5920 միլիոն փրանք կը ծախսէ լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու համար այս տղաքներէն եւ յետոյ կը լքէ։ Միւս կողմէ տարին 8920 միլիոն փրանք նպաստ կը տրուի գործազուրկներուն։ Այս բոլորը գետը նետուած դրամ է, որովհետեւ չի կրնար փարատել թշուառութիւնը։ Մինչդեռ շաբաթը մէկ անգլ. ոսկի հանգստեան թոշակ սահմանելով 60 տարեկան բանուորներուն, տարին պիտի ծախսուի 7400 միլիոն փրանք, եւ տեղ պիտի բացուի երիտասարդներուն։ «Ողբերգութիւն է որ աւելի քան 60 տարեկան 1,750,000 այրեր եւ կիներ անօթի չմեռնելու համար աշխատելու պարտաւորուին երկրի մը մէջ ուր մէկ միլիոն գործազուրկներ կան՝ 30էն վար։ Միւս կողմէ, հազարաւոր պատանիներ անգործ կը մնան, մինչ 65ը անցուցած 700,000 բանուորներ իրենց գործին կառչած են, որովհետեւ պետութիւնը չօգներ»։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կեսարացի Կարապետ Ղուկասեան, որ Շավիլ կը բնակի, կիրակի իրիկուան ժամը 5ին, իր ընտանիքին հետ եւ անձնական ինքնաշարժով կ՚երթայ Ֆոնթէն, Տէնուէթ կոչուած Պաղ Աղբիւրին մօտ։ Կէս ճամբան կառքին շարժանիւը խանգարուելով, վար կ՚իջնեն քննելու համար։ Կառքը որ զառիվերի վրայ կեցած էր, յանկարծ ճամբայ ելլելով ետ-ետ կուգայ։ Կարապետ կառքը կեցնելու համար վրան ցատկելու ատեն ոտքը կը սահի եւ կառքին տակ կը մնայ։ Օթօին ետեւի երկու անիւները կուրծքին վրայէն անցնելով ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ կը փոխադրուի Վէրսայլ, Օփիթալ Սիվիլ։

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ մշակուած է Ճափոնի մէջ, կ՚ըսեն Մոսկուայի թերթերը։ Ծրագրին գործադրութիւնը պիտի լրանայ 1940ին, արժելով 900 միլիոն եէն։ Այն ատեն կրկնապատկուած պիտի ըլլայ Ճափոնի օդանաւային ուժը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի կ՚ունենայ այս Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3Հ, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Խնճոյք Աշխատաւորի Ագարակին

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանեէօ-Քաշանի ԱՐԾԻՒ Ենթ. կողմէ

4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ (ՐԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»Ը

Գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս եւգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Խիստ դիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։

Հաղ. միջոց.— փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել պանեէօ:

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «Կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տայք՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»: Ա. Մանտէլշտամ՝ «Թուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղ գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը»․․ Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին թուղթեր.— Անցեալը.— Կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.: ՑՍԻԵԼՈՒՍԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր. ։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսնեբուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով. դիմել՝ 29bis rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine).

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

100.000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 10 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ, 500 միլիոն տոլար վնաս.— ահա Չինաստանի Եանկցէ գետին ողողումներուն վերջնական հաշիւը։ Դարերէ ի վեր այսպիսի աղէտ չէր պատահած։ Շատ մը քաղաքներ եւ գիւղեր ամբողջովին սրբուած են։ Այժմ ալ համաճարակներն ու սովը կը սպառնան անտուն բազմութեանց։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ Փարիզ – Օրլէան գծին վրայ, կիրակի կէսօրին, Օրլիի մէջ։ Ուղեւորները ազատեցան, իսկ օդանաւը փռուեցաւ չորս գիծերու վրայ։ Բարեբախտաբար կարելի եղաւ լուր հասցնել, որպէսզի շոգեկառքերը կենան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՇԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԵՐԸ

Կիրակի օր վերջացաւ «Ֆրանսայի շրջան»ը, որուն անցուդարձերը օրը օրին հաղորդած ենք «Յառաջ»ի մէջ։ Վերջին հանգրուանը, Քան—Փարիզ շահեցաւ պելժիքացի 22 տարեկան բանուորը, Ռօմէն Մաէս, տիրանալով «Դեղին Շապիկ»ին։ Ցաղթականը ամբողջ մրցումը՝ 4338 քիլոմէթր՝ կտրած էր 141 ժամ 32 վայրկեանէն, (ժամական միջին հաշուով 30 քիլ. 600)։ Միեւնոյն ատեն պելժիական խումբը յաղթանակը տարաւ գտնուելով ընդհանուր դասաւորման գլուխը։ Հեծելանորդները Փարիզէն ճամբայ ելած ատեն 93 հոգի էին, բայց միայն 46 հոգի յարատեւեցին մինչեւ վախճանը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ խօսակցութեան բոլոր ժամանակը Նէնէն կանգնած էր իւր սիրելի ամուսնու կողքին եւ անդադար հարցնում էր.— Ի՞նչ է ասում, ի՞նչ է ուզում այդ մուրացկանը։

Մուրատը հրամայեց կառքը կանգնեցնել, ձեռքը մեկնեց եւ առեց ծրարը։ Նա իսկոյն բաց արեց նամակը, որ սկսւում էր այդ խօսքերով.

«Մուրատ, կարդացէք, յետոյ ոչնչացրէք այդ նամակը։ Մեզ յաջողուեցաւ ազատել դատապարտեալների տնից։ Մենք կը սպասենք քեզ Օ... քաղաքում։ Ներեցէք նամակաբերին եւ մոռացէք անցեալը։ Մեր ազատութիւնը նրան ենք պարտական»։

Ստորագրուած էին նրա երկու բարեկամների՝ Համբի եւ Աւագակապետի անունները։

Մի քանի անգամ Մուրատը կարդաց այդ տողերը։ Նրա սրտին տիրեց անչափ ուրախութիւն եւ միեւնոյն ժամանակ կասկած։ Մի՞թէ այդ բոլորը կեղծ չէր։ Երեւի, նամակաբերը նկատեց նրա տարակուսութիւնը եւ խիստ սրտաշարժ ձայնով ասաց.

— Երդւում եմ այն աղուհացով, որ շարունակ տասնեակ տարիներ միասին կերել ենք, եւ հաւատացնում եմ ձեզ, որ այդ նամակի մէջ կեղծ ոչինչ չկայ։

Մուրատը կրկին ուշադրութեամբ նայեց նամակի վրայ։ Նրա մի անկիւնում հազիւ նշմարւում էր մի խորհրդաւոր էմբլէմա, որ կազմուած էր հայոց այբուբէնի առաջին եւ վերջին տառերից՝ Ա եւ Ք, իսկ այդ երկու տառերի մէջտեղում զետեղուած էր մի խաչիկ, որ հովանաւորուած էր սեւ ձեռքով։ Դա նրա եւ իւր երկու ընկերների մէջ մի պայմանական նշանաքան էր։

— Հաւատում եմ,— ասաց Մուրատը, եւ, նամակը բռնելով վառած լուցկիի վրայ, այրեց։

Նամակաբերը խօսեց.

— Իմ ձեռքով կատարուեցաւ քո անկումը, Մուրատ, ես ինձ բախտաւոր կը համարէի, եթէ քո ազատութիւնը նոյնպէս իմ ձեռքով կատարուէր։ Դրբանով ես իմ խիղճը հանգստացրած կը լինէի։ Բայց դարձեալ ուրախ եմ, որ քեզ ազատուած եմ տեսնում եւ բախտաւոր։ Իսկ այն ծառայութիւնը, որ պատրաստել էի կատարել քո փրկութեան համար, եւ որի մասին մի քանի անգամ դիմեցի քեզ,— այն ծառայութիւնը ես մատուցի քո երկու բարեկամներին։ Ցաւում եմ, որ այդ էլ բաւական կը լինի, որ դու ներես ինձ եւ չյիշես մեր անցեալը․․․։

Մուրատը, ձեռքը տալով նրան, ասաց.

— Շնորհակալ եմ, մոռանում եմ բոլոր անցեալը․․․։

Փոստային իջեւանը շատ հեռու չէր։ Մուրատը իջաւ կառքից, սկսեց նրա հետ ոտքով գնալ։ Նէնէն մնաց կառքի մէջ, որը կամաց կամաց քշում էին դէպի իջեւանը։

Այդ մարդը քաւոր Պետրոսն էր։ Մինչեւ իջեւան հասնելը, նա պատմեց, թէ ինչ հնարքով կարողացաւ փախցնել Համբին եւ Աւագակապետին։

— Բայց դու ի՞նչպէս կարողացար այդքան մօտիկ յարաբերութիւններ ունենալ դատապարտեալների հետ,— հարցրեց Մուրատը։

— Քեզ յայտնի է, որ վերջին օրերում տիֆով հիւանդների թիւը սաստիկ բազմացաւ, օր չէր անցնում, որ մի քանի հոգի չմեռնէին։ Տեղային միակ քահանան նոյնպէս հիւանդացաւ, այդ պատճառով քահանայի մեծ պահանջ կար։ Ես իբրեւ պատահական յոյն աբեղայ, առաջարկեցի իմ ձրի ծառայութիւնը։ «Փէշքէշի ձիու ատամներին չեն մտիկ անում»։ Ինձ նոյնպէս չքննեցին։ Ես ազատ մուտք ունէի թէ բերդում, եւ թէ հիւանդանոցում։ Այդ բաւական էր իմ նպատակին հասնելու համար։

— Դու նախածանօ՞թ էիր Համբի եւ Աւագակապետի հետ։

— Ոչ։ Այսքանը միայն գիտէի, որ նրանք քո բարեկամներն են։ Բայցի դրանից, այդ մարդկանց ես շատ հաւանեցի։ Նրանք սովորական մարդկանց տեսակից չէին։

Կառքը հասաւ իջեւանին։ Մուրատը մօտեցաւ, վեր բերեց Նէնէին։ Այստեղ պէտք է մի փոքր ճաշէին, յետոյ ճանապարհ ընկնէին։ Նէնէն յայտնեց թէ ուտելու ախորժակ չունի. նա մօտեցաւ, թէք ընկաւ դիւանի վրայ եւ մի-քանի րոպէից յետոյ նրա քունը տարաւ։ Նա սաստիկ յոգնած էր։ Ամուսինը ծածկեց նրան եւ թողեց հանգստանալ։

Մուրատը եւ քաւոր Պետրոսը գնացին նստեցին միւս սենեակը եւ պահանջեցին նախաճաշիկ։ Հասարակ կաղնեայ փայտից շինած սեղանի վրայ,— որի մակերեւոյթը պատած էր բազմաթիւ սեւ խորշիկներով, որոնք գոյացել էին ծակ սամավարի տակից թափուած կրակներից,— դրուեցաւ մի շիշ գինի, պանիր, հաց եւ մի ամբողջ խաշած հաւ։ Մուրատը իւր հին դաստիարակի հետ նստեց այդ սեղանի մօտ։

Քաւոր Պետրոսը տխուր էր. նրա թախծալի դէմքը ցոյց էր տալիս ներքին խռովութիւն։ Մուրատը այժմ միայն ուշադրութեամբ նայեց այդ երկաթի մարդու վրայ։ Նա բաւական փոխուել էր։ Նրա մօրուքի եւ գլխի մազերը բոլորովին ճերմակացել էին։ Նրա ճակատի վրայ առաջ կար մի մռայլ դրոշմ, որը դրուած էր այն ժամանակ, երբ առաջին անգամ մի մեծ յանցանքի համար նրան Սիբիր աքսորեցին։ Ցետոյ փախչելով այնտեղից, այդ ամօթալի նշանը նա այնպիսի զգուշութեամբ միշտ ծածկում էր որ չճանաչուի։ Երբ նա իւր մորթի կաւ թանձր գլխարկը մի կողմ դրեց, այժմ միայն Մուրատը նկատեց, այն դրոշմի հետքերը բոլորովին եղծուած էին, իսկ նրա փոխարէն ... բացուած էր լայն ճակատի վրայ ... սարսափելի սպի։ Երեւում էր որ ... կացրած երկաթով ամբողջ ճակատը այրել ու խարել էին։

— Քո ճակատի վրայ ես մի փոփոխութիւն եմ նկատում,— հարցրեց Մուրատը։

— Այդ ես արեցի քեզ համար,— պատասխանեց նա, գլուխը վեր բարձրացնելով։— Ես կորցրի այն սեւ դրոշմի հետքերը, որպէսզի ճանաչուել եւ աւելի վստահութեամբ կարողանամ մօտենալ այն բնակարանին, որտեղից մտածում էի ազատել քեզ ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒԼԻՍ MERCREDI 31 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2870

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԵՐՏԱՒՈՐՈՒՄ»Ը ՕՐՕՐՈՑԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻ

Պատահմունքի մը հետեւանքո՞վ է որ Երեւանի «Արմենիա» հիւրանոցը շինելու համար Ֆրանսայի մէջ հաւաքուած 45,225 փրանքը հալեցուցեր են Փարիզի մէջ:

Պատասխանը կրնաք իմանալ, հաւաքելով Հօկի գանազան մասնաճիւղերուն գործառնութեանց հաշիւները:

Բայց, ինչո՞ւ հեռուները կ'երթաք:

Ահա Մարսէյլի Հօկեաններու «ներքին շրջաբերական»ը, ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն».

— «Կեդր. Վարչութիւնը իր թիւ 6 շրջաբերականին կցած է հաշուական տախտակ մը, որմէ կը հասկցուի որ 1933 օգոստոսէն մինչեւ դեկտեմբեր 31 մուտք ունեցած է 28,344 փրանք եւ 34 սանթիմ, իսկ ելք՝ 29,052 փր. 65 ս.:

«Ցանուն Խ. Հայաստանի շինարարական վերելքին եւ Հօկի նուիրական շահերուն, կոչ եղած եւ անգործ ընկերներու գրպանէն դուրս եկած այդ 28 հազար փրանքէն սանթիմ չէ ղրկուած ոչ Հայաստանի շինարարութիւններուն, ոչ ալ անոր արտասահմանի պրոպագանտին, այլ ծախսուած, վճարուած է վարիչ քարտուղարին՝ 3700 փրանք, օգնական քարտուղարին՝ 5095 փրանք, անոնց հանգստի ապահով տեղին՝ 4233»: (ԽՄԲ.— Միւս մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք):

Այդ շրջաբերականը այլապէս շահեկան խրողութիւններ կը պարզէր: Բայց աւելորդ է խճողել նիւթը, երբ աչքի առջեւ ունինք Ե. Պատգ. Ժողովին վաւերական գեկուցումներն ու բանաձեւերը, այնքան յատակ եւ պերճիմաստ:

Մեզի համար որ եւ է արտակարգ նորութիւն չեն պարունակեր այդ բանաձեւերը:

Անոնց արժէքը այն է որ, անգամ մըն ալ կը հաստատեն թէ Հօկը հաւատարմօրէն, յամառօրէն կը կատարէ Երեւանէն յանձնուած տխուր պաշտօնը,— ճեղքեր բանալ եւ ճակատներ յարդարել գաղութներու մէջ: Փոխանակ իր բուն դերին կապուելու, քաղաքական – կուսակցական օրկանի դեր կատարել, վարձու տալով կամ ծախու հանելով Խ. Հայաստանի «սէր»ը:

Կը սխալի՞նք,—բարեհաճեցէք նորէն եւ նորէն կարդալ Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովին որոշումները:

Զատեցէք որ եւ է բանաձեւ եւ ազատօրէն սերտեցէք անոր բովանդակութիւնը:

Ահա հատուած մը «Դաստիարակչական» գլուխէն.—

3. «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհանուր ծրագրով մը: Այն տեղերը ուր հնարաւորութիւն չունինք Հօկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:

5. Ձեռնարկել դասագիրքերու պատրաստութեան, Հօկեան դպրոցներու համար»:

Յետոյ, իբրեւ լրացուցիչ մաս (Կազմակերպչական).—

5. «Մասնաճիւղերու կին – Բաժիններուն յանձնել Հօկեան դպրոցներու խնամակալութիւնը»:

Ի՞նչ բան է այս,— «Հօկեան դպրոց», իրեն յատուկ ծրագրով, սեփական դասագիրքերով եւ առանձին խնամակալութեամբ:

Արտասահմանի նոր սերունդին դաստիարակութեան գործը ի՞նչ կապ ունի Հայրենիքի օգնութեան կոմիտէի մը պարտականութեանց հետ:

Ուրեմն դասակարգային կրթութիւնը, «չերտաւորո՞ւմ»ն ալ օրօրոցէն պիտի սկսի:

Կը կարդանք եւ չենք ուզեր հաւատալ: Կ'ուզենք մեղմացուցիչ պարագաներ գտնել:

Եւ սակայն, շատ յատակ է բանաձեւը եւ ամբողջական: Ծրագրեալ եւ «հարուածային».

— «Այն տեղերը ուր հնարաւորութիւն չունինք Հօկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:

Ինչպէս միւս որոշումները, այս բանաձեւն ալ նոր չէ եւ կը գործադրուի տարիներէ ի վեր, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ:

Առիլ կը բացատրուին շատ մը տխուր պայքարներ այս կամ այն գաղութին մէջ, դպրոցի մը, նոյն իսկ ծաղկոցի մը գլխուն:

Կը նշանակէ թէ Հօկը կոչուած է «վերաշինելու» ոչ միայն երկիրը, այլ եւ միտքերը:

Ան պիտի ջանայ իրեն՝ այսինքն Երեւանի յատուկ սերունդ մը արտադրել արտասահմանի մէջ, ընդ հովանեաւ «Կին – Բաժիններու եւ Երիտ. – Հօկերու»:

Եւ քանի որ ընդհ. ծրագիր ունին, պիտի ունենան իրենց մասնաւոր դասընթացքը, ինքնուրոյն գիտելիքներով եւ «ագիտ – պրոպ» հայերէնով:

Մնաց որ, «Հօկեան դպրոցներ բանալու», դպրոցները ձեռք առնելու կամ «առնուազն ազդեցութեան ենթարկելու» որոշումը միայն մէկ մասն է ընդհանուր ծրագրին:

Նոյնքան շահեկան են միւս բանաձեւերը, իբրեւ ամբողջական ուղեգիծ:

Օրինակ՝ մարզական ճակատը:

Որքա՜ն իմաստալից է բանաձեւը.

— «Ընդունիլ «Նորք» անունը որպէս պիտակ Հօկի կողքին կազմուած մարզականներուն»:

Եւ յետոյ «ուսումնական»ը.

— «Զարկ տալ մտաւորականներու եւ ուսանողներու ներգրաւումին»: (Ներս առնել):

— «Կիներու եւ երիտասարդներու ներգրաւման հարցը մասնաւոր վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ»:

Ու վերջապէս՝ Հայրենակցական – Վերաշինաց ճակատը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Դժուար է նախատեսել արդիւնքը

Այսօր, 31 յուլիս, կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, նախագահութեամբ Պ. Լիթվինովի: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է իտալեւ-հապէշական վէճը: Իտալիա պաշտօնապէս հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու Խորհուրդին, ինչ որ բաւական լաւատեսութիւն կը ներշնչէ: Իտալական պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին բազմաթիւ մասնագէտներ, մանաւանդ իրաւագէտներ: Պատուիրակութեան նախագահը, պարոն Ալոյզի, մեկնելէ առաջ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Ա. Դ. Խորհուրդին գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ իրաւարարութեամբ լուծել վիճելի խնդիրները, եւ Իտալիան գոհացնել տնտեսական առանձնաշնորհներով: Գլխաւոր խնդիրը այն է որ մինչ Հապէշիստան յանձն առած է ընդունիլ Խորհուրդին որոշումները, Իտալիա շատ սահմանափակ դեր մը կուտայ իրաւարար յանձնաժողովին:

Ֆրանսական պատուիրակութեան կը նախագահէ Պ. Լավալ, իբրեւ արտաքին նախարար: Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Պ. Լավալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ գլխաւոր պատուիրակին՝ Պ. Իտընի հետ: Թէ Անգլիան եւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզեն հաշտարար ելքի մը յանգիլ օգոստոս 25էն առաջ, որպէսզի ճամբան հարթուի, յառաջիկային աւելի խորապէս քննելու համար խնդիրը:

Եթովպիոյ զինուորական պատրաստութիւններ

Յուլիս 28ին Հապէշիստանի մայրաքաղաքը հասան 5700 զինուորներ, հրամանատարութեամբ Քուլլոյի կառավարիչ Տէջազմաճ Ապտա Միքայէլի, որ նստած էր ոսկեճամուկ եւ արծաթակուռ ջորիի մը վրայ եւ ձեռքն ունէր ոսկենստած էր ոսկեճամուկ եւ արծաթակուռ ջորիի մը վրայ եւ ձեռքն ունէր ոսկեզօծ վահան մը: Եկուորները հանդիսաւորապէս անցնելով փողոցներէն, գացին կայսերական պալատ եւ խնջոյքներ կատարեցին: Բոլորն ալ զինուած էին հրացաններով, մեծ մասը՝ Կրա եւ Լըպէլ, բայց կը նշմարուէին նաեւ արդիական զէնքեր: Երկուքէն մէկը փամփշտակալ մը լեցուն ռազմանիւթ ունէր, մեծ մասով հին, թաց եւ ցուցադրական: Ամբողջ ճամբուն վրայ զինուորները մոլեգնօրէն կ'երգէին ռազմական երգեր, ուխտելով արիւն թափել հայրենիքի պաշտպանութեան համար: Զինուորները կը քալէին հինգական հոգինոց խումբերով, իրարմէ չորս-չորս եարտա հեռու: Մէջտեղը կը գտնուէին ստորադաս հրամանատարները, գեղարդներով եւ առիւծի բաշէ շինուած գլխանոցներով: Յետոյ կուգային ջորիներ՝ խրաքանչիւրը մէկ մեծ եւ մէկ փոքր թմբուկ բեռցած: Այս բանակին տեղափոխութիւնը այնքան արագութեամբ կատարուած էր որ վերջին պահուն միայն լսուեցաւ: Զինուորները անցած էին Հարարէն հիւսիս, եւ կը յուսան իրենց որոշած վայրը հասնիլ 17 օրէն: Դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան, միայն 7000 հոգի՝ Սիտամոյէն, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ Հապէշները գիտեն վտանգուած կէտերը եւ կ'ըմբռնեն զինուորական կացութեան լրջութիւնը:

Եգիպտացիները համակիր Եթովպիոյ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի հանրային կարծիքը բացորոշապէս համակիր է Հապէշիստանի: Թերթերը, ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին, կը դատապարտեն Իտալիոյ «յարձակողական քաղաքականութիւնը»: Ազգայնական թերթերը կոչեր կը հրատարակեն, որոնցմով կը յանձնարարուի կամաւորներուն՝ միանալ հապէշական բանակին: Դիմումներ եղած են բոլոր խաւերէն: Ղպտիներու պատրիարքը բժիշկներու եւ հիւանդապահներու մարմին մը կը կազմէ, իսկ իսլամ երիտասարդներու միութիւնը ժողով գումարած է, քննելու համար թէ ինչպէս կարելի է օգնել Հապէշիստանի, եթէ պատերազմ ծագի: Առաջարկողներ կան որ, այդ պարագային անգլեւեգիպտական ջոկատներ գրաւեն Ցանա լիճին ամբողջ շրջանը, բայց այս անգամ իսկական զինուորներով եւ ոչ թէ բանուորներով, ինչպէս եղաւ մեծ պատերազմի ընթացքին: Եգիպտական կառավարութիւնը դեռ պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակած չէ իր դիրքի մասին. բայց կը հաւատեն թէ համաձայն է վէճը խաղաղութեամբ լուծելու, պայմանաւ որ Հապէշիստան չտուժէ:

Միւս կողմէ զինարշաւը կը շարունակուի

132 ՄԱՐՏԱՆԱՒ 150 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԾԱԽՔՈՎ

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը, երեւան կը հանէ ծովային նախարարութեան «գաղտնի» ծրագիրները, բրիտանական նաւատորմի վերակազմութեան մասին: Իր յայտնութեան համաձայն, նախարարութիւնը որոշած է մինչեւ 1942 լրացնել 132 նոր մարտանաւեր, 150 անգլ. ոսկի ծախսելով: Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնէ թէ մանրամասնութիւնները հաղորդուած են ֆրանսական, գերմանական, իտալական եւ ճափոնական կառավարութեանց: Եօթ տարուան ընթացքին, 1936 — 1942 պիտի շինուին 12 առաջնակարգ զրահաւորներ, 33 յածանաւեր, 63 թորփիլանաւեր, 21 սուզանաւեր եւայլն: Ծրագիրը առժամեայ է եւ կրնայ փոխուիլ համաձայն օրուան պահանջներուն: Բայց աւելի հաւանական է որ վերաքննութիւնը կատարուի դէպի վեր եւ ոչ թէ դէպի վար (յաւելում, ոչ թէ կրճատում): Առաջին քանի մը տարիներու ընթացքին ծախքը աւելի բարձր պիտի ըլլայ քան վերջին տարիներուն: Եթէ ամբողջ արժէքը իբրեւ սովորական ծախք հաշուեն, 1937ի եւ յաջորդ տարիներուն նաւային ելմտացոյցը պիտի ըլլայ աւելի քան 180 միլիոն անգլ. ոսկի (տարեկան): Սակայն ծովային նախարարութիւնը պիտի պահանջէ որ ծախքին մէկ մասը ճարուի փոխառութեամբ:

⁂ Ծովային նախարարը խօսելով լորտերու ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ նաւային ուժերու սահմանափակման միակ միջոցը այն է որ իւրաքանչիւր պետութիւն ինքնաբերաբար ուրիշ պետութեան մը հաղորդէ իր սպառազինութիւնները, որոշ ժամանակաշրջանի մը համար, 1937 — 1942: Անգլ. կառավարութիւնը այլեւս հնարաւոր չի գտներ նոր դաշնագիր մը կնքել համեմատութեան սկզբունքին վրայ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ԱՂՋԻԿՆԵՐ սեւ ցանկը անցան Միւնիխի մէջ, յարաբերութիւն մշակած ըլլալով Հրեաներու հետ: Ցանկերը կը հրատարակուին պաշտօնական զեկոյցներով: Հրեայ Շտալինկ, որ յարաբերութիւն ունեցած էր 150 արիական (գերման) աղջիկներու հետ, կեդրոնացման բանակատեղի փոխադրուեցաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՑՍ ՔԱՂԱՔԻՆ «ԼՈՑՍԵՐԸ»

Յաճախ մտնանշուած է թէ ի՜նչ կոպիտ սխալներ կը գործուին ֆրանսական եւ ուրիշ օտար հրատարակութեանց մէջ, երբ խնդիրը կը վերաբերի Հայերու, Թուրքերու եւ առ հասարակ Արեւելքի:

Եթէ մէկը բան - գործ ըլլէր, կրնար հատընտիր հաւաքածոյ մը կազմել:

1921ին, «Իւմանիթէ»ն լուրի մը հրատարակութեան առթիւ Հայաստանը սահմանակից կը դարձնէր... Աֆղանիստանի:

Քանի մը ամիս առաջ, Իրանի երկրաշարժին նկարագրութեանց մէջ, «Փառի - Սուար» Թէհրանը կը ներկայացնէր մայրաքաղաք... ուրիշ քաղաքի մը, Ղազուինի:

Կիրակի օր, վսեմաշուք «Թան»ը Տէրինեէի վառօդարանին պայթիւնը կը պատմէր, լուրին իբրեւ խորագիր դնելով *Հրդեհ Պոլսոյ մէջ*. իսկ նկարագրութեան մէջ՝ ԻԶՄԻԹ (Նիկոմիդիա) բառը երկու անգամ վերածելով ... ԻԶՄԻՐԻ:

Եւ դեռ ինչե՜ր: Աշխատակից մը չպատմե՞ց ամիսներ առաջ:

Անշուշտ վրիպումները մարդկային են: Մանաւանդ որ այս կարգի նիւթերը կ'իյնան երկրորդական խմբագիրներու ձեռքը:

Բայց, վրիպումներ կամ անգիտութիւններ կան որոնք ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժեն:

Տարիներ առաջ, Սորպոնի համալսարանին մէջ, ֆրանսացի ուսանողներ կը հարցնեն հայ երիտասարդի մը.

— Ո՞ւր կը գտնուի ձեր երկիրը, Հայաստան:

— Հարաւային Ամերիկա:

— Ո՞րքան բնակիչ ունի:

— Քառասուն միլիոն:

— Կեցցե՜ս, ուրեմն այդքան մեծ երկիր ունիք...

Երբ այս է պատկերը համալսարանին մէջ, ալ ինչո՞ւ կը զարմանանք որ հասարակ ժողովուրդը մինչեւ այսօր ալ կը շփոթէ «Առմէնիէն»ը եւ «Ռումէն»ը:

Թէեւ — խօսքը մեր մէջ — վերջին տասը տարիներու ընթացքին այնպիսի ստուգներ կերանք որ, տեղ - տեղ պէտք եղածէն աւելի ճանչցան մեզ:

×

Բայց, մի՛ շփանանք:

Եթէ փորձէք հաւաքածոյ մըն ալ հայկական հրատարակութիւններէն կազմել...

Անցեալ շաբթու, թերթի մը մէջ կարդացի հետեւեալ բառերը.— *Սքօչցի! Կալցի!...*

Առաջինը, «Սքօչ», (Scotch) անգլերէն է եւ կը նշանակէ «Սկովտացի»: Երկրորդը՝ մեր գիտցած «Կալլէս»ին ֆրանսերէնն է (Galles): Ուրեմն Կալլէցի:

Կարգ մը թերթեր, նոյնիսկ ծանօթ գրողներ դեռ կը շարունակեն գրել «Ալպանիա» (Ալէվի), «Մարոնիթ» (Մարոնի):

Իսկ Ամերիկայի հայերէն թերթերը ուխտած են յաւիտեան «քարտուղար» պահել իրենց «նախարար»ները, արտաքինէն մինչեւ ելմտականը, ծովայինը կամ պատերազմականը:

«Պետական քարտուղար! Հըլ» (արտաքին գործերու նախարար):

«Բանուոր»ը, որ բաղդատաբար նոր թերթ մըն է, եւ բոլշեւիկ, նոյնքան հաւատարմութեամբ հետեւելով հայ ... փաշական մամուլին, ծովային նախարարը կը կոչէ ... «ծովային բաժնի քարտուղար»!:

ՎԱՀԷ

Միացեալ ճակատը Ֆրանսայի մէջ

«Սատանային հետ ալ կը զինակցինք»...»

Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) 7րդ համագումարին մէջ, Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը, Մարսէլ Քաշէն, պարզելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան քաղաքականութիւնը, ըսաւ.

— «Քաղքենի դասը եւ ընկերավարութիւնը ուզեցին համայնավար կուսակցութեան դէմ շահագործել Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, ուր յանգեցաւ ֆրանքեւխորհրդային համաձայնութեան: Բայց կուսակցութիւնը լիովին ըմբռնեց այդ քաղաքականութեան իմաստը եւ անոր յաջողեցաւ խանդավառութեամբ: Ֆրանսացի բանուորները, լի աննկարագրելի խանդավառութեամբ կը խմբուին Ստալինի խաղաղասիրական քաղաքականութեան շուրջ: Կուսակցութեան յայտարարութիւնները երբեք այնքան զանգուածային յաջողութիւն չունեցան Ֆրանսայի մէջ որքան հետեւեալը,— « Ստալին իրաւունք ունի »:

« Ֆաշականութիւնը Ֆրանսայի մէջ շատ աւելի զօրաւոր է քան կը կարծեն սովորաբար: Մենք առանձին բաւական զօրաւոր չենք տակաւին, անոր յաղթելու համար եւ մեզի անհրաժեշտ զինակիցները կուտայ Ժողովրդական ճակատը: Անշուշտ վտանգներ կը ներկայացնէ ժողովրդական ճակատը: Մեզ կը մեղադրեն թէ երեսի վրայ կը թողունք համայնավարութեան նպատակները: Ոչինչ կրնայ հարկադրել մեզ որ շեղինք մեր նպատակներէն, նոյնիսկ մազի չափ: Բայց, Ֆաշականութիւնը եւ պատերազմը ձախողեցնելու համար, մենք պատրաստ ենք նաեւ զինակցելու նոյն իսկ սատանային հետ: Դուաճան Տորիօն կը յայտարարէ թէ Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ, ինչպէս եւ Ժողովրդական ճակատին քաղաքականութիւնը, ցորչափ ենթարկուած է «ռուսական ազդեցութեան»: Խաղաղութեան սիրոյն, պէտք է համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ այնպէս ինչպէս որ է, բայց չլծուիլ ռուսական «պատերազմի քաղաքականութեան մը» :Ահա թէ մինչեւ ուր իջեր է Տորիօ: Բանուորները երբեք չպիտի հաւատան թէ Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը պատերազմի պիտի առաջնորդէ, իսկ Հիթլէրի հետ զինակցութիւնը՝ խաղաղութեան:

«Տնտեսական դժուարութիւնները պիտի ծանրանան աշնան: Կառավարական փոփոխութիւն մը կը սպասուի: Ձմեռը չպիտի անցնի առանց լուրջ դէպքի: Հարկ է պատրաստ գտնուիլ: Զուներորները, գիւղացիները, գրագէտներու եւ ուրիշ մտաւորականներու լաւագոյն ուղեղները հետզհետէ աւելի լաւ կ'ըմբռնեն թէ խորհրդային իշխանութեան հաստատումը ի սփիւռս աշխարհի միակ ելքն է աշխատաւոր մարդկութեան համար»:

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը կարդացինք «Իւմանիթէ»ի մէջ: «Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Քաշէն ապդարարած է չատորադնահատել Հրեղէն Խաչին ուժը, յայտարարելով.

— « Ինչքան ալ զանգուածային հանգամանք ունենան, փողոցի ցոյցերով չէ որ պիտի կրնանք յաղթել 300,000 սպառազէն մարդոց»:

Նախարարական Խորհուրդին նիստը

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ առտու, Էլիզէի պալատին մէջ, քննելու համար արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներ: Այս առթիւ նկատի առնուեցան շարք մը նոր հրամանագիր - օրէնքներ: Իւրաքանչիւր նախարարութիւն բազմաթիւ ծրագիրներ մշակած է,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Քիչ մը ուշ թէեւ, բայց աւելորդ չէ, կը կարծենք խօսիլ մամուլի համագումարի մասին, որ տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մէջ:

Ի՞նչի կը ձգտէր ան — «պետութեան ու թերթերու միջեւ կապ մը հաստատել», ինչպէս բացատրած է յանձնախումբի տեղեկաբեր Թէվֆիք Աճմէտ:

Այդ կապը չկա՞ր, արդեօք, ցարդ: Ըստ երեւոյթին, դրական է պատասխանը: Քանի որ Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս գիտենք, ամէն ինչի կ'իշխէ Էնկիւրիի թաթը ու թերթերը ենթակայ են անոր: Աւելին,— անոնցմէ ոմանք նիւթապէս կապուած են կառավարութեան:

Եւ սակայն, հակառակ այդ բոլորին, Էնկիւրի միշտ ալ դժգոհելու պատճառներ ունեցած է Թուրքիոյ, բայց մանաւանդ Պոլսոյ մէջ հրապարակուող թերթերէն: Գերմաներէն թերթին «Քէօլնիշէ Ֆոլքցայթունկ»ի մէկ յօդուածը՝ Թուրք մամուլի մասին՝ որոշապէս կ'ըսէ արդէն թէ Թուրք մամուլը մինչեւ վերջերս ոչ միայն ներդաշնակ միութիւն մը չէր ներկայացներ, այլեւ՝ զանազան շահեր ներկայացնող խմբակներէ բաղկացած էր:

Այդ խմբակները կամ տարրերը գլխաւորաբար երեք էին,— զուտ թրքական, փոքրամասնական եւ օտար:

Վերջինները իրենց դիրքը կը ճշդեն համաձայն այն յարաբերութեանց, զորս ունին իրենց կառավարութիւնները Թուրքիոյ հետ: Ճիշդ է որ միշտ ենթակայ են հսկողութեան, բայց, այդ հսկողութիւնը համամտութիւն չապահովեր: Տող մը լուրի մը տարբեր ձեւով տրուիլը, վերապահ արտայայտութիւններ եւայլն, կը ստեղծեն հանրային կարծիքներ:

Փոքրամասնութիւններէն բացառապէս յունական թերթերն էին որ որոշ դիրք էին բռնած: Նախ «էթապլի»ի խնդիր, յետոյ Պատրիարքարանի պարագան՝ լարուած պահեցին կիրքերը: Փափա Էֆթիմ եւայլն, նուազ դեր չխաղացին: Եւ որովհետեւ Էնկիւրի կ'աշխատէր ու ցարդ կ'աշխատի Պոլսոյ «հելլենական դիմագիծը» աղօտել ու անոր տալ թրքական գոյն, Յոյները, թերեւս իրենց հետ ունենալով յոյն կառավարութիւնը, կ'աշխատէին ու կ'աշխատին ընդդիմանալ ատոր:

Երկրորդ վերապահութիւնը որ երեւան կը բերէին թերթերը՝ քամալական «բարենորոգումներու» մասին էր: Թուրք թերթը կը փառաբանէ ու կ'ուռեցնէ: Եւ այդ կ'ընէ՝ թերեւս առանց շատ հաւատ ընծայելու: Յոյնը, Ֆրանսացին, Գերմանացին վերապահ կը մնան: Կան եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներ: Օրինակ, դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցը: Թուրք կառավարական թերթերը բնաւ չեն խօսիր այդ մասին, արձագանգ իսկ չեն ըլլար արտասահմանեան թերթերու յօդուածներուն: Իսկ ուրիշներ, իրենց ասպարէզին պարտադրութեամբ, կը թարգմանեն ու կուտան (Շիւքրիւ Քայա տարի մը առաջ, Պոլսոյ մէջ իր քով կանչեց խմբագիրները եւ արգիլեց):

Աւելի աննպաստ դեր կատարեցին կարգ մը Թուրք թերթեր: Կը յիշուի որ ներքին խուլ պայքար մը մղուեցաւ տարիներ շարունակ: Փակեցին, դատեցին, տուգանեցին: Անօգուտ: Արիֆ Օրուճ տարիներով պայքար տարաւ Պոլսոյ մէջ: Աճմէտ Ջէքեային («Սօն Փոստա») մեղադրուեցաւ իբրեւ դաւաճանող: Այս երկուքը, ինչպէս նաեւ ուրիշներ, տեսակ մը Ալի Քէմալներ կը նկատուէին:

Մինչդեռ Էնկիւրի ուրիշ բան կը պահանջէր: Այսպէս, համագումարին մէջ, խօսելով մամուլի դերի մասին, Նէճիպ Ալի Քիւչիւքա ըսաւ.— Ընկերներ, մեր, աւելի ճիշդ՝ յեղափոխութեան պահանջը հետեւեալն է: Մենք ազգ մըն ենք, որ մեծ շրջանի մը ոստումները կը կատարէ: Մեր յառաջդիմութեան ընթացքին, մեզ հետ միեւնոյն մթնոլորտով ու մեզ հետ ձեռք ձեռքի, նոյն հաւատքը՝ իրենց սրտին մէջ նոյն յուզումով պիտի քալեն եւ թերթերը: Թերեւս ըսուի թէ մամուլը իր այս պարտականութիւնը ցարդ չէ՞ր կատարեր: Կասկած չկայ, որ Թուրք մեծ շրջանին մէջ մամուլը մեծ օգտակարութիւն եւ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է: Բայց, մենք մեծ կարեւորութիւն կուտանք մամուլի գործակցութեան՝ ամբողջ յեղափոխական գործին մէջ: Օրինակ, յեղափոխական կուսակցութիւնը կարեւորութիւն կ'ընծայէ ընտանեկան հիմունքներուն: Հետեւաբար, մեր մամուլը եւս ըստ այնմ պէտք է արտայայտուի: Կուսակցութիւնը միշտ իրականութեան կարեւորութիւն կուտայ: Որով, շատ մը պատմուածքներ եւ իրականութեան չհամապատասխանող պատմական զրոյցներ մեր յեղափոխական ըմբռնումներուն հետ կապ չունին»:

Նէճիպ Ալիի այս խօսքերուն վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ համագումարի նախագահ Շիւքրիւ Քայայի ճառին հետեւեալ մասը.— «Ինչպէս ըսաւ մեր ընկերներէն մին, Թուրք մամուլի թերիներէն մէկը լրագրական գործին համար անհրաժեշտ ծանօթութեանց պակաս ըլլալն է: Այս պակասը կարելի է լրացնել դասախօսութիւններով, դասընթացքներով ու յօդուածներով: Երկրորդ թերութիւնն է պաշտօնակիցներու միջեւ կապի պակասը»:

Այս արագ մէջբերումները ցոյց կուտան որ Թուրք մամուլը, թէեւ երեւութապէս ճոխ, բայց խորքին մէջ շատ մխիթարական չէ:

Էնկիւրիի վարիչները կը գանգատին թէ՝ գոհացուցիչ չափով չի ծառայեր ան իր կոչումին: Նիւթապէս օգնել, ամէն մէկին գլուխը դնել մոլեռանդ քամալականներ, տուն տալ օրն ի բուն ու կրկին գոհ չըլլալ: Արդա՞ր է, արդեօք, այս թելադրանքը:

Ըստ մեզի, ոչ:

Որովհետեւ Թուրք մամուլը չունի ուրիշ դիկտատորութեանց մամուլին նման նախագծեալ շրջանակի մը կաշկանդուած ազատութիւնը: Նախ՝ գաղափարաբանութիւնը դեռ ճշդուած չէ: Ֆալիհ Րըֆքը մէկ տեսակ կը մեկնէ, Եոնուս Նատի՝ ուրիշ տեսակ: Անոնք որ կարդացին «քամալականութեան գաղափարաբանութիւն»ը (Թարգմ. տուինք Յառաջի մէջ), տեսան, անշուշտ, թէ որքան շատ բան է ըսուած՝ գրեթէ առանց հիմնաւորումի ու յաճախ կոնակ տալով իրականութեան եւ ընկերային գիտութեանց:

Պատճառներէն երկրորդը իրենք թուած են,— բովանդակութեան պարագան: «Ընտանեկան սկզբունքներ» կամ «անիրական պատմուածքներ»ը ինչո՞ւ տեղ կը գտնեն Թուրք թերթերու մէջ: Համագումարի նախօրէին, մեր առաջին յօդուածին մէջ կ'ըսէինք թէ Թուրք մամուլը բովանդակութիւն չունի: «Յառաջ»ի խմբագիրը անձնական նամակի մը տակ հետեւեալ հարցումը կ'ընէր ինծ,— «անարդար չէ՞ր Թուրք մամուլի մասին»: Երկար մտածեցի: Խորհեցայ Թուրք լաւագոյն թերթին քանի մը թիւերուն նիւթերու ցանկը պատրաստել: Սկսայ, նոյն իսկ: Ու ահա ներքին նախարարին եւ Նէճիպ Ալիի վկայութիւնը հասաւ:

Կարելի չէ ժխտել, անշուշտ, որ մեծ ծաւալ ունին անոնք: Գեղեցիկ տպագրութիւն: Նկարներ: Ճոխ են՝ լուրերու կողմէ: Բայց այս բոլորը արհեստագիտական եւ լրագրական բաժինն են: Հարցին մօտենանք հետեւեալ ձեւով,— Թուրքիա մեծ յեղաշրջումներ կը կատարէ· մամուլը մեծագոյն դերը ունի ատոր մէջ· հասարակութիւնը պէտք է պատրաստել ու բարձրացնել: Մանաւանդ որ ան գիրք չի կարդար եւ, հետեւաբար, եւրոպական մամուլէն բոլորովին տարբեր, գրքին պակասը լրացնող բովանդակութիւն պէտք է ունենայ: Թուրք թերթերուն մէջ կարելի չէ տեսնել այդ դերին ամբողջական ըմբռնումը: Հոն չկայ նաեւ տարողութեան համեմատութիւն: Հասարակութիւնը, միշտ, զանազան խաւեր ունի: Թերթը ստիպուած է միջինը գտնել անոնց: Թուրք թերթերը տարիներէ ի վեր ամէն բանի մասին կը գրեն: Բայց որակի խստապահանջութիւն չկայ: Այդ «որակ»ը կարելի է փնտռել ամէն նիւթի մէջ: Առօրեայ, ընթացիկ պատմուածքներն իսկ ունին իրենց լաւը: Պէտք է բծախնդիր ըլլալ անոնց ընտրութեան մէջ: Մանկական բաժինը, երգիծականը, թարգմանականը եւն.: Ուրեմն, բաւարար չէ այն իրողութիւնը թէ ասոնք ունին այդ բաժինները: Էականը այն է թէ այդ բաժիններէն ամէն մէկը ինչ որակ ունի:

Որակի այս ընտրութեան հետ կապուած է ահա ընթերցողներու իմացական աստիճանաչափը: Մամուլը գտնելով անոր միջինը, ու մասամբ ջանալով գոհացնել վարի եւ վերի խաւերը, պիտի ձգտէր երկրին ընդհանուր մշակոյթին ծառայել՝ ոչ թէ հասարակութեան փնտռածը միայն տալով, այլ՝ պէտք ունեցածը: Այս կերպով ան նպաստած կ'ըլլայ նաեւ ինքզինքին: Վասնզի, քանի կը բարձրանայ «ընթերցող հասարակութիւն»ը, մամուլը այնքան կը բարձրացնէ իր բովանդակութեան միջին տարողութիւնը:

Մեկնելով այս տեսակէտէն, հարկ է արդարութեան տուրք մը վճարել, սակայն: Ճիշդ չէ, միշտ, այն տեսակէտը թէ մամուլը կը վարէ հանրային կարծիքը: Որոշ չափով ճիշդ է եւ այն, որ հանրութիւնը բովանդակութիւն կուտայ մամուլին: Ուրեմն, երբ Թուրք մամուլին կը նայինք, կրնանք տեսնել եւ Թուրք հոգին, ճաշակը, պահանջը, տրամադրութիւնն ու իմացական կարողութիւնը: Եթէ Նէճիպ Ալի Շիւքրի Գայա կը գանգատի թէ Թուրք թերթերը ընտանեկան սկզբունքներուն կարեւորութիւն չեն տար եւ իրականութեան չհամապատասխանող պատմութիւններ կը հրատարակեն, ատոր պատճառներէն մին ալ այն է որ ընթերցողը նման գրութիւններ կը փնտռէ: Այլ խօսքով՝ Թուրք տարրը հոգեւին կ'ապրի այդ անբաղձալի կեանքը: Կը փնտռէ զայն ու հաճոյք կը զգայ անկէ:

Համագումարը կրնա՞յ դարմանել այդ ցաւը կամ թերին: Մասամբ: Սակայն, որպէսզի մամուլ մը կարենայ պարտադրել ինքզինքը, կը կարօտի ազատումի: Ու հոս է որ կոչումի ու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը կը բախին իրարու: Եւ քանի որ առաջինը ի հաշիւ պետութեան (քամալականութեան) է, երկրորդը պէտք է ապահովուի անոր կողմէ: Այսինքն՝ պետութիւնը ստանձնէ նաեւ սպառման հոգը: Համագումարը զբաղած է եւ այդ խնդրով: Բայց անկարելի նկատուած է:

Համագումարը, նկատի առնելով Զիա Ճէվտէթ Էթիլիի զեկուցումը, գտած է որ լրագրողները պէտք է զարկ տան իրենց ասպարէզի ծանօթութեանց եւ ընթացք տուած է լրագրողներու ակադեմիի մը հիմնումին, որուն ստիպուած են հետեւիլ բոլոր լրագրողները: Ընտրուած է մարմին մը՝ այդ խնդիրը ուսումնասիրելու համար:

Ինչպէս կ'երեւի, հիմնական ու գործնական աշխատանք մը տարուած չէ, համաձայն տրուած տեղեկութեանց: Այն պարագան, սակայն որ մամուլի համագումարին մասնակցած են լոկ Թուրքեր (320 պատուիրակ) ու անոր նախագահած է ոչ թէ կրթական գործավարը, այլ ներքին գործավարը, ենթադրել կուտայ թէ երկրին ներքին ու արտաքին քաղաքականութեանց, Հալքի համագումարէն բխած որոշումներուն եւ կատարուող ու կատարուելիք ձեռնարկներուն շուրջ եղած են զեկուցումներ ու թելադրանքներ, որոնք կոչուած են չորս պատերուն մէջ մնալու, բայց «պետութեան եւ մամուլի միջեւ կապ մը հաստատելու» ···

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

ՌՈՒՍ ՕՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ԳԱՂԹԻ ԵՒ ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շների սոսկալի հաչոցի եւ այստեղ ու այնտեղ բռնկւող հրդեհների սարսռեցուցիչ հրեղէն բոցերի պատճառով դուրս ելայ փողոց իմանալու թէ ի՞նչ է կատարւում: Այդ զինուորներն էին վառում այն բոլորը, ինչ որ չէր կարելի իրենց հետ տանել ··· Հսկայ խարոյկների վրայ վառում էին հացը, ձիերի կերը, եւ ամէն ինչ ···

Գնացի փողոցներով թափառելու, ի՛նչ տեսակ փողոցներ, սակայն: Լեռնային արահետների պէս իրար հիւսուած կածաններ: Ցարկարաժիններով: Ամբողջ Պայազիտը փախուստի է պատրաստւում: Տներից լսւում են լաց ու կոծի ձայներ: Հայկական մի խրճիթի առաջ, հազուագիւտ գեղեցկութեամբ մի երիտասարդ Հայուհի, գլխիկոր կանգնած, աչքերի մէջ արցունքը դողում է — ողբի, հառաչանքի արգասիք ··· Առաւօտ մենք շարժուեցինք դէպի ներքեւ, հովիտը, Զինգիլի լեռնանցքի ուղղութեամբ: Զինուորներ, սայլեր, ձիաւորներ, հետիոտներ: Ծերունի Հայեր, կանայք, երեխաներ, երեխաներ ··· Նրանց ձեռքերի վրայ են տանում ծնողները, զինուորները, նրանցով լիքն են սայլերը ··· Կէսօրուան մօտ բոլորն էլ ուժից ընկել էին: Սակայն այս բոլորը գեղեցիկ երազ էր համեմատաբար այն տանջանքին, որ փախստականներին սպասում էր Զինկիլի կիրճում:

Մի այնպիսի բուք բարձրացաւ, որի նմանը կեանքիս մէջ չեմ յիշում: Սառնամանիքի ուժը իր բարձր գագաթնակէտին էր հասել, որի իւրաքանչիւր հարուածից մարդուս երեսն էր սառչում: Մեզ վիճակուած էր քալել քամու հոսանքին դէմ, ուստի շարժուելը շատ դժուար էր, ինչպէս փոթորկալից ծովի վրայ ալիքների դէմ: Սայլերի վրայ տեղաւորել էին որքան հնարաւոր էր, բայց ոչ բոլորին: Մեր աչքի առաջ մարդիկ թափւում էին: Օգնութիւն էին խնդրում, բայց ինչպէս կարելի էր օգնել: 6—7000 ոտնաչափ բարձրութեան վրայ: Ինձ թւում է թէ շատերը, շատերը չհասան մինչեւ Օրդով, առաջին ռուսական գիւղը, որտեղ սննդակայան կար: Չգիտեմ ճամբան ծերունիներ փճացա՞ն արդեօք,— սարսափելի էր հարցնելը: Մարդիկ փախչում էին մարդկային դաժանութիւնից: Այսպիսի վայրկեաններում ինչպէս սակաւ է մարդս պարծենում իր կոչումով ···

2.

Ով որ տեսել է նման տեսարաններ, նա չի կարող զարմանալ այն բացառիկ հերոսութեան վրայ, որ այդ բազմաչարչար ցեղին պատկանող մարդիկ ցոյց տուին Վանում թրքական բռնակալութեան դէմ: Այս քաղաքը ես այցելեցի յետագային: Նա գտնւում է Հայաստանի սրտի վրայ: Գարնանային սկիզբն էր: Մեր ուղին ընկած էր նոյն Զինկիլի կիրճով, Ալաշկերտի հովիտը, եւ յետոյ երեք օր շարունակ մենք պէտք է ճամբորդէինք սքանչելի հովիտներով, ինչպէս պարսկական գորգերը, քանդակուած ծաղիկներով, ճամբին հանդիպում էինք խոշոր հանքային աղբիւրների: Զօր· Նիկոլայեւի բանակը դէպի Վան արշաւելիս մի անգամից գրեթէ բոլորը բուքից կուրացել են: Այդ տեղի ջրով աչքերը լուանալով, զինուորները անմիջապէս ապաքինուել են ··· Պէտք է անցնէինք Թափարէզից 11.000 ոտնաչափ բարձրութեամբ: Թափարէզից միաժամանակ երեւում է Ռուսաստանը, Թուրքիան եւ Իրանը: Իրիկնադէմին լեռների լանջերով լողում էին երամներով բազմերանգ ամպերը: Բացի այդ զարմանահրաշ ամպերից ոչինչ չի երեւում· Թւում է սկզբնական քաոսն է որից ստեղծուել է աշխարհը ··· Երբեմն ժամերով ճամբորդում էինք կաթի պէս սպիտակ եւ թանձր ամպերի միջից: Ճամբին երբեմն հանդիպում էինք Քաղաքների Միութեան ռուս պաշտօնեաներին: Յիշում եմ հեռուից մի անգամ տեսայ ձիու վրայ փափախով Ալեքսանդրա Լվովնա Թոլսթոյին (ռուս գրող Լեւ Թոլսթոյի աղջիկը·Բ·):

Բերկրի – Գալա գիւղի մօտ մարգագետնի մէջ ցոյց տուին մի ջրհոր, որի մէջ Քրտերը նետել էին Հայերի դիակները: Այդ ջրհորից հանեցին քառասունհինգ դիակ: Եւ այսպիսի ջրհորներ քիչ չէին մեր ճամբի վրայ: Ամերիկացի միսիոնարը այս մասին ինձ պատմեց եւ յանկարծ փղձկաց: Այդ բոլորը նա տեսել էր իր աչքերով:

Վանի գրաւումը պաշտօնական զեկոյցների մէջ վերագրում էին Զօր· Նիկոլայեւին: Նրա բանակը քաջ էր եւ տոկուն: Սակայն պատմական ճշմարտութիւնը Վանի գրաւման մասին զինուորական գրաքննութեան կողմից խեղաթիւրուած էր: Իրօք Վանը գրաւել են Հայերը, Վանի բնիկները, մինչեւ ռուս զօրքի գալը: Քաղաքաբանալիները Զօր· Նիկոլայեւին է յանձնել հայ յեղափոխական Արամը (կարծեմ ես չեմ աղաւաղում այդ հէքեաթային հերոսի անունը):

Վանի Թուրք նահանգապետը որի անունը մոռացել եմ (տխրահռչակ Ճէվտէթի մասին է խօսքը·Բ·), աչքի է ընկել Վանի Հայերի հանդէպ իր դաժանութեամբ: Նա ասել է·

— Իմ սպիտակ ձին կարմրելու է դաւաճանների արիւնով:

Զօր· Նիկոլայեւի բանակի Վանին մօտենալը նրան աւելի է կատաղեցրել, վասնզի նրա վախը աւելի է սաստկացել: Հայերի դէմ սկսուել է սարսափելի հալածանք եւ նրանք ապստամբել են: Թէ որքան յանդուգն ձեռնարկ էր այդ, միայն տեղի վրայ կարելի էր ըմբռնել: Տափակ Վանը ընկած է համանուն լճի ափին — այնքան ազի, որ նրա մէջ դժուար թէ մարդ խեղդուի: Մի կողմից Վանի վրայ իշխում է բարձրադիր բերդը, միւս կողմից՝ լեռը: Երկու բարձրութիւններից էլ օգտւում էին հարկաւ Թուրքերը: Նրանք էին գրաւած դըսի թաղամասերը, այնպէս որ Հայերը գտնւում էին թշնամու օղակի մէջ, ենթակայ ռմբակոծութեան շրջակայ բարձունքներից: Չնայած այն բոլորին նրանք ապստամբուել են: Նրանք ամրացել են իրենց կենտրոնական թաղամասի մէջ, վերածելով բերդի: Հայերը ունէին անշուշտ զէնքի որոշ պաշար: Իւրաքանչիւր տուն դարձել էին ամրոց, եւ իւրաքանչիւր այգի՝ դիրք: Ես տեսել եմ այդ տուները ծակծկած թրքական գնդակներից եւ այգիները ռմբակոծութիւնից այլանդակուած: Կռիւը տեւել է երեսուն օր: Կիները ու երեխաներն անգամ մասնակցել են այդ կռիւներին: Այդ ժամանակները Վանում ապրող ամերիկահայ գիտնական Յակոբեանը հնարել է ռումբ պատրաստելու մի նոր միջոց, որով աւելի է զարկ տուել ապստամբների ոգու բարձրացման: Դրսից եկող կամաւորական գնդերին յաջողուել է գրաւել մօտակայ լեռները, ապա եւ մօտեցել է Զօր· Նիկոլայեւի բանակը: Թուրք փաշային մնացել է միայն իր սպիտակ ձիով գլուխը ազատել:

Հայերը գտնում են քաղաքի մէջ··· Ի պատիւ իրենց պէտք է ասել, որ քաղաքի Թուրք բնակիչներին հանդէպ վարուել են վեհանձնօրէն, չեն դիմել փոխվրէժի:

Ես առիթ եմ ունեցել Վանում Արամի հետ մասնակցել իր համեստ ընթրիքին՝ ոչխարի պանրից եւ ինչ որ ուրիշ ուտելիքից եւ իր բերանից լսել մանրամասն պատմութիւնը այդ երեւ–

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՇԱՔԱՐ ՈՒՏԵ՞Լ, ԹԷ ՉՈՒՏԵԼ

Անուրանալի իրողութիւն է թէ մարդկային բնախօսութեան մէջ շաքարը կը ներկայացնէ պահանջ մը: Ածուխն է ան, որ պիտի վառէ սնունդը եւ ուժ պիտի հայթայթէ ղնդերներուն: Եթէ «խնայողական սնունդ» կ'անուանուի շաքարը, ըստ բնախօսներուն, պատճառն այն է, որ կտոր մը շաքարը բաւական է ահագին շարժում ծնցնելու:

Այս յօդուածով պիտի բացատրենք թէ ինչո՛ւ բժշկական բնապաշտ դպրոցը «մարդասպան սնունդ» կ'անուանէ այն որ «խնայողական սնունդ» կ'անուանուէր ժամանակ մը:

Արհեստական շաքարը քիմիական նիւթ մըն է եւ մեռած սնունդ մը: Մեր բնախօսութեան օտար է ան, այս պատճառով դժուար է իւրացումը: Միւս կողմէ կը գրգռէ մեր բջիջները եւ կը թունաւորէ:

Մինչեւ վերջին տարիները, սովորութիւն էր, կենսաբնախօսութեան մէջ, ընդօրինակել այն բոլոր երեւոյթները, զորս ցոյց կուտայ մարդկային կազմախօսութիւնը՝ իւրացնելու համար սնունդը որ անհրաժեշտ է իրեն: Այսպէս, մեր աղիքները, տարրադարձելով նշան (նշաստա, amidon), շաքար կը շինէին եւ, արեան ճամբով, թոքերու մէջէն անցնելով, գոլի (calorie — ջերմուժ) կը վերածէին: Ու քիմիագէտները կ'ըսէին· «Շաքա՞ր կը պահանջէ մարդկային կազմախօսութիւնը, մենք կը հայթայթենք իրեն պատրաստ շաքար»: Բայց որովհետեւ բնական շաքար չէ տրուածը, այլ քիմիական նիւթ մը պարզապէս, ահա թէ ի՛նչ կը պատահի· 1.— Թթուութիւն մը կուտայ մեր բնախօսական խմորին (humeur), 2.— Կը մետաղազրկէ մեր հիւսուածքները, 3.— Կը գրգռէ ջղային դրութիւնը: Եւ ահա արդիւնքը (երախաներու մօտ).— Ոսկրաթեքութիւն, անքնութիւն, գիշերային վախեր (մղձաւանջ), ջղագալարում: Կարգ մը գերման բժիշկներ, Ֆինքելշթայն, Մէօլհաուզըն, Շափս եւ Մէյեր, կ'արձանագրեն ախտաբանական երեւոյթ մըն ալ, զոր կ'անուանեն «շաքարի տենդ»:

Շատ աւելի կարեւորը, սակայն:

Խլիրդը (քանսէր), որ չափահասներու յատուկ հիւանդութիւն մըն է, իր մեղսակցութեան մէջ ցոյց կուտայ նաեւ շաքարը: Արդարեւ Տոքթ· Կէլփա կը գրէ.— Խլիրդին բջիջները, որոնք ճաքելու աստիճան լեցուած կ'ըլլան շաքարային տարրերով, չափազանց խոշոր են եւ յարձակուն; ընդհակառակն խլիրդին այն բջիջները, որոնք շաքարային տարրեր չունին իրենց մէջ, անզօր են եւ դիւրաւ կը նահանջեն(*): Ի՞նչ կարելի է հետեւցնել այս երեւոյթէն: Դարմանաբանական հրաշալի յոյսեր.— Դիւրին է բժշկել խլիրդ մը մարդու մը վրայ, որ շաքարը քիչ կը գործածէ: Միւս կողմէ կը հետեւի թէ շաքարակերութիւնը անկողին կը շինէ խլիրդին: Անգլիական բժշկական կարեւոր թերթ մը վերջերս կը հաստատէր, որ Թիպէթեան շրջանի ժողովուրդներուն մէջ, որոնք շաքար չեն գործածեր, գրեթէ անծանօթ է չաքարը: Տոքթ· Քարթոն նոյն երեւոյթը կը հաստատէ ուրիշ ձեւով մը.— Քանի շաքարակերութիւնը մոլութիւն դարձաւ, այնքան շատցան խլիրդի եւ շաքարախտի դէպքերը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ, ըստ վիճակագրութիւններու: Եւ հիմա դիտեցէք հետեւեալ թիւերը.— Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը կը հաղորդէ թէ վաթսուն տարուան ընթացքին ցորենի սպառումը կրկնապատկուած է հարիւրին 60, ոգելից ըմպելիներուն սպառումը՝ հարիւրին 200, շաքարին սպառումը հարիւրին 500 համեմատութեամբ:

Վերջացնելու համար, արձանագրենք նաեւ որ շաքարը մեծ վնաս կը հասցնէ մանուկներու ակռաներուն: Հարկ կա՞յ, դարձեալ, ըսել թէ շաքարը վնասէն զատ որ եւ է օգուտ չունի արիւնաշատ մարդոց (pléthorique), գէրերուն, անոնց որ մալաքար (eczéma) ունին, եւ վերջապէս անոնց որ մարսողական տկարութիւններ ունին եւ իրենց մորթին վրայ՝ բշտիկներու գեղազարդում մը: Վերջապէս արեան մէջ շաքարին անբնական աճումը ենթական ընդունակ կը դարձնէ հիւծախտաւորումի(*):

Ի՞նչ կը յանձնարարենք.—

1.— Մեղրը հրաշալի սնունդ մըն է, եւէլ – եւէլօք կը փոխարինէ շաքարը, կենդանի սնունդ եւ ծաղկահամ:

2.— Պտուղները եւս բաւական են գոհացնելու շաքարի մեր պահանջը իրենց կենդանի եւ բուրումնաւէտ շաքարով: Երբ ամառը անձրեւով կ'անցնի եւ գրեթէ առանց արեւ տեսնելու, պտուղները քիչ մը թթու կ'ըլլան,— այն ատեն կարելի է շաքար աւելցնել քիչ մը:

Թէ մեղրին եւ թէ պտուղներուն մէջ՝ շաքարը կը ստանանք կենսանիւթերու (վիթամին) հետ խառն:

3.— Արհեստական շաքարը գործածել ֆիզիքական ծանր աշխատանքներու ժամանակ (բանուորներ եւ զինուորներ), մարզանքէ առաջ:

4.— Արհեստական շաքարը, կարգ մը հեղինակներու կարծիքով, նուազ վնասակար է՝ երբ կը խառնուի կաթնեղէնի, բրինձով եւ պտուղներով պատրաստուած ուտելիքներու:

5.— Արհեստական շաքարը կը գործածուի նաեւ իբրեւ դեղ (օրինակ՝ ջրախառն կը տրուի այն երախաներուն, որոնք շատ կը փսխեն):

ՏՈՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

(ՀԱՅ – ԲՈՅԺ)

(*) Dr. Gyelpa, Le Matin, 29 Févr. 1924:

(*) Dr. Ghislain - Houzel fils,— L'Ami du Peuple, 3 Févr. 1933:

նորեայ անհաւասար հերոսամարտի մասին։ Այսպէս էլ միշտ պատահում է, այս տեսակ դէպքերի պատճառով ոմանք ընկճւում են, ոմանք էլ դառնում են անվախ կռիւներ։ Մէկ մասի տառապանքները դարձնում են միւս-ների ոգին։ «Իմ մեծ տանջանքներից ես յօրինում եմ փոքրիկ երգեր», գրել է Հայնրիխ Հայնէն։ Վանից վերադարձին այդ երգերը ես յանձնեցի Էջմիածնում, որտեղ Նորին Վեհափառութիւն Գէորգ Ե.ը համբուրելու համար մեկնեց ինձ իր աջը եւ առաջարկեց «սուրճ», (մի բաժակ կաֆէ)։ Զորրորդ դարում հիմնած եկեղեցիի երգչախումբի ղեկավար երիտասարդ Բագրատ եպիսկոպոսը իր առանձնասենեակի մէջ մեզ համար երգեց հայկական երգեր, որոնց թւում նաեւ հռչակաւոր «Կռունկ»ը, որի ելեւէջների մէջ առանց բառերի արտացոլւում էին այն բոլորը, ինչ որ ես վերը պատմեցի — հինաւուրց ժողովուրդի տառապանքը, որը եւ ապրելու յոյսն ու հաւատքը···

Բ— Օ

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔՈՍԹԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՔՈՍԹԱՆԹԻՆ (Ալժերիա), 21 յուլիս.— Մեր գաղութը աննշան թիւ մը կը կազմէ, հազիւ 12 հոգի, եւ երկար ժամանակէ ի վեր հայկական միջավայրէ մեկուսացած, բայց իր սրտին մէջ վառ կը մնայ ազգային զգացումը։ Ուստի ամենայն յօժարութեամբ ընդունեցաւ աշխատանքի, կարելի եղածին չափ փայլ տալու համար Տիկին Փրթի Տէր Պօղոսեանի բանախօսութեան։

Մինչ 25.000նոց Փարիզի մէջ, ուր գոյնզգոյն միութիւններ իրար կը հրմշտկեն, հազիւ 7—8 հոգի ներկայ կ՚ըլլան, հեռաւոր Ալժերիոյ 12 հոգինոց գաղութը կրցած էր 300 հոգիի բազմութիւն մը հաւաքել,— բժիշկ, փաստաբան, դեղագործ, գինուորական եւն.։ Հազիւ մէկ օր առաջ էր որ լուր առինք. եթէ քանի մը օր ժամանակ ունենայինք կրնայինք տասնապատկել բազմութիւնը։ Միջանկեալ ըսեմ որ մեր հայրենակիցները թէ կառավարական շրջանակներու եւ թէ տեղացիներու քով շատ համակրանք վայելած են։ Լաւ աչքով կը նային մեզի, գրեթէ Ֆրանսացիներու հաւասար։

Ժողովին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր փրանսական Կ. Խաչի եւ Տամ տը Ֆրանսի նախագահուհին, Տիկ. Ֆէրանտօ։ Իսկ նախագահեց նախկին ոստիկներու ընդհանուր նախագահ փաստաբան Ժօրժ, որ ծանօթացուց հայ ազգը նախ իբրեւ քաջ պաշտպան համաձայնական դատին, յետոյ իբրեւ անիրաւուած եւ զոհ նոյն դատին։ Տիկին բանախօսին երեւումը բեմին վրայ ընդունեցաւ բուռն ծափերով։ Յարգելի տիկինը մանրամասնօրէն նկարագրեց հայ ժողովուրդին ծագումը, երբ դեռ Եւրոպայի մէջ ազգային գաղափարը գոյութիւն չունէր եւ ժողովուրդները կիսավայրենի էին, հայ ազգը քրիստոնեայ կազմակերպուած ժողովուրդ մըն էր եւ իր սեփական գրականութիւնն ունէր։ Յետոյ նկարագրեց Հայաստանի կործանումը, Կիլիկեան հարստութիւնը, խաչակիրներու արշաւանքը, Հայոց մատուցած ծառայութիւնը, Կիլիկիոյ կործանումը, Հայաստանի աւերը, Թուրքերու տիրապետութիւնը եւ անոնց լուծին տակ Հայոց քաշած տառապանքը, ընդհ. պատերազմը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Էրզրումի Ընդհ. Ժողովը, Թուրքերուն առաջարկը Ռուսիոյ մէջ ապստամբութիւն սարքելու համար եւն.։ Պատմեց թէ հայ ազգը 180 հազար զինուոր տուաւ ռուսական բանակին եւ անկէ զատ ալ հազարաւոր կամաւորներ իրենց ընտանիքը եւ զաւակները ձգելով կռուեցան ի նպաստ համաձայնական դատին։ Վերջապէս յիշեց Կիլիկիոյ գրաւումը, Ֆրանսայի պետական մարդոց պաշտօնական խոստումը, Կիլիկիոյ պարպումը, Իզմիրի ջարդը եւ Հայոց նոր արտագաղթը։ «Ինչպէս կը տեսնէք, այս հերոս ազգին ներկայ կացութեան ուղղակի պատճառը Եւրոպայի շահամոլ քաղաքականութիւնն է։ Այս աշխատասէր ազգը իր դատին եւ համաձայնականներու յաղթանակին համար ամէն բան զոհեց, երէկուան հարուստ հողատէր երկրագործը, վաճառականը, այսօր հոս գործաւոր եղած են, իրենց զաւակներուն հացը շահելու համար, իսկ մենք այդ ալ կը զլանանք, ըսելով թէ օտարական է։ Այսօր հազարաւոր Հայեր գործէ կ՚արձակուին եւ օրուան հացի կարօտ կը մնան։ Մենք պէտք չէ Հայերը նկատենք օտարականներ, այլ իբր մեր հարազատ եղբայրները։ Յարգելի ունկնդիրներ, հայ ազգը հազարաւոր տարիներ հազար ու մէկ չարչարանք, տառապանք անցուց, այս ալ պիտի անցընէ։ Այս հերոս ազգը ապրելու իրաւունք ունի եւ պիտի ապրի»։ Այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։ Ազնիւ տիկինը խոստացաւ աշնան անգամ մը եւս այցելել։ Կը յուսանք այն ատեն աւելի բազմամարդ ժողով մը սարքել։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԸ

— • —

«Բէօրիւքլէ Ֆօլքսցայթունկ» լրագիրը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Թուրք մամուլը, մինչեւ վերջերս, ոչ միայն միացած վիճակ մը չէր ներկայացներ, ընդհակառակն կը բաղկանար ցրուած խմբակներէ, որոնք զանազան շահեր կը ներկայացնէին։ Մօտաւորապէս տարի մը առաջ էր որ Էնկիւրիի մէջ հաստատուեցաւ Մամուլի Ընդհ. Տեսչութիւն մը, անկէ ասդին, այս մարզին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ ուշադրութիւն գրաւեցին։ Նոր մամուլի տեսչութիւնը կապուած է ներքին գործավարութեան։ Այս տեսչութեան հիմնումին գլխաւոր պատճառն էր մանաւորապէս Պոլսոյ մէջ կարգ մը թերթերու չյարմարիլը նոր Թուրքիոյ կառավարութեան ըմբռնումներուն։ Ասոնց վերեւ կը գտնուէին յունարէն թերթեր, որոնք թարգմանն ըլլալով յոյն փոքրամասնութեան շահերուն, Փոքր Արհեստներու Օրէնքի հրատարակութեան օրերուն, Թուրքիոյ շատ իրաւացի եւ ամէն մէկ ազգայնական պետութեան համար շատ բնական միջոցները լաւագոյն կերպով չէին թարգմաներ։ Ասոնց քով կը գտնուէին փրանսերէն եւ իտալերէն պարբերականներ, որոնք ազատօրէն մուտք կը գործէին Թուրքիոյ մէջ։ Ասոնք նոր Թուրքիոյ յաջողութիւնները, օսմանեան սկզբունքներէն տարբերիլը ի վերջապէս «Վոսփորի հիւանդ մարդուն» առողջանալը չէին հասկնար եւ հասկնալ չէին ուզեր։ Անշուշտ, Թուրքիա մէկ կողմէ արգիլելով այդպիսի թերթերու մուտքն ու վաճառումը, միւս կողմէ ալ իր մամուլը հրաւիրեց որ պայքարի սխալ ու դիտումնաւոր լուրերուն դէմ, այս ընթացքը շատ ուղիղ էր։

Արդարեւ, հարկ է խոստովանիլ որ մինչեւ այսօր Թուրքիա բաւարար չափով չի կիրարկեր փրոփականտի միջոցները, որոնք ամբողջ աշխարհի մէջ կարեւոր դեր մը կը կատարեն։

Օրինակ, մամուլը, ներքին եւ արտաքին քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներու մասին երբեմն շատ քիչ եւ երբեմն ոչ մէկ պաշտօնական ցուցմունք չի ստանար, իսկ ձայնասփիւռը ցարդ պետութեան ծառայութեան անցած չէ։ Ձայնասփիւռին շատ արժէք չտրուելո՞ւն, թէ այդ կարողութենէն շատ բան չսպասուելուն համար՝ չգիտենք, այդ ուղղութեամբ ոչինչ կատարուած է։ Այսօր Թուրքիա կը գտնուի ճարտարարուեստականացումի նախաշրջանին մէջ, որով իրեն յատուկ ելեկտրական կամ ռատիօ-ելեկտրական ճարտարարուեստ մը ունենալու ի վիճակի չէ։ Ռատիոյի յատուկ ամէն բան օտար երկիրներէ կը ներածուի։ Բայց, ամէն մէկ քիլօյի 10—15 մարք մաքս կ՚առնուի, որով ուրիշ երկիրներու միջին տարբերուն համար եղածները անգամ՝ Թուրքիոյ մէջ հազիւ բարձր դասակարգերը կրնան գործածել։

Հետեւապէս, չափազանց անհրաժեշտ էին հրատարակութիւնները, ինչ լեզուով ալ ըլլան, կեդրոնացնել զանոնք ուղղակի պետութեան եւ քաղաքականութեան ազգայնական մտածումներուն տարածման միջոց մը դարձնել։ Վարչապետ Ինէօնիւ համագումարէն առաջ ու համագումարի ատեն ազգ. պաշտպանութեան չուրջ ազգային պաշտպանութեան չուրջ խօսած իր ճառով բացատրութիւններ տուաւ։

Ճիշդ է որ Թուրքիոյ ցամաքային եւ ծովային ուժերը այժմու պաշտպանութեանց պայմաններուն յարմար են, բայց, եթէ զանոնք բաղդատենք միւս պետութեանց արդիական սպառազինութեանց հետ, կը տեսնենք որ տկար է ան։ Թուրք մամուլը ասկէ վերջ պիտի աշխատի որ օդային ուժերը աւելնան։ Դրական եւ կամ բացասական պաշտպանութեան մասին հանրութիւնը լուսաբանել, օդային տորմիղի զօրացման համար ամբողջ ազգը օգնելու հրաւիրել եւ վերջապէս Թուրքիոյ բարգաւաճման եւ պաշտպանութեան համար հանրութեան պարտականութիւնը վեր առնելով, բացատրել թէ այդ պարտականութեան առջեւ բոլոր անձնական շահերը ետ կը մնան։ Ասիկա պիտի ըլլայ, այլ եւս, մամուլի հիմնական միտքերէն մին։

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

— o —

ՆԻԿՈՍԻԱ, 18 յուլիս.— Կիպրոսի Լառնաքա պատմական հին քաղաքին մէջ, ուր Միջերկրականը իր կապուտակ կոհակներով հայկական Կիլիկիոյ յիշատակելի Այաս նաւահանգիստին յուշերը կ՚արթնցնէ, հոն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Կիպրոսի երկու գլխաւոր հայաշատ կեդրոններէն՝ Նիկոսիայէն ու Լառնաքայէն, պատշաճօրէն տօնելու համար անկախութեան տօնը։

Լառնաքայի Երիտ. Ակումբին վարչութիւնը ձեռնարկած էր այս հանդէսին։ Բանախօսը, Տոքթ. Ռուբէն Թագւորեան, նկարագրելով ազատագրական պայքարին զանազան դրուագները, փառաբանեց Մայիս 28ը։

⁂ Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, յունիս 30ին սարքեց իր 10րդ շրջանին ամավերջի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Կիպրոսի առաջնորդին։

Յայտագիրը երեք մասերու բաժնըւած էր ու կը պարունակէր ներկայացումներ, ուղերձներ նուագ եւ բանախօսութիւն։ Հանդէսը բացաւ ընդհ. տնօրէն Պ. Գրիգոր Կիրակոսեան, կարդալով տարեկան տեղեկագիրը, իսկ Պ. Վահան Թէքէեան իր «Հուսկ բանք»ին մէջ բացատրեց մայր Հայաստանի արժէքը, թելադրելով որ ան բաց ըլլայ բոլոր Հայերուն համար անխտիր։

Հայերէն, անգլիերէն ու Փրանսերէն ուղերձներ կարդացին հաստատութեան շրջանաւարտ սաներէն Օր. Օր. Լուսին Տէմիրճեան, Մանուշ Ստեփանեան ու Պ. Մարտիրոս Մարտիրոսեան։

1935ի շրջանի շրջանաւարտներու թիւն է 21, ութը մանչ եւ 13ը աղջիկ։

⁂ Նիկոսիոյ ազգային Մելիքեան վարժարանի ամավերջի հանդէսն ալ տեղի ունեցաւ։ Այս առթիւ շրջանաւարտներուն ուղղեալ խրատական խօսքեր խօսուեցան առաջնորդին կողմէ։

⁂ Մօտերս կը վերջանայ դատ մը, որ բացուած էր յանուն ազգ. սահմանադրութեան։

Կիպրացի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԼԻՈՆ.— Ուրախութեամբ կը հաղորդեմ «Յառաջ»ին որ յառաջիկայ ամիս, օգոստոս 5ին, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սիրուած երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան պիտի երգէ Լիոնի ռատիօ կայանէն (Radio Lyon), մասնակցութեամբ իր ուսուցչուհիին՝ ծանօթ երաժշտագէտ Madame Jéhane Louis Goudetի։

Յայտագրին մաս կը կազմեն Փրանսերէն եւ Հայերէն ընտիր կտորներ։ Ֆրանսերէն կտորները ընդհանրապէս պիտի ըլլան իր դաստիարակին արտադրութիւնները։

Օր. Ծովինարը որ անծանօթ մը չէ Փրանսահայ գաղութին, միայն վեց ամիսէ ի վեր է որ կը հետեւի Տիկին Կուտէի երաժշտական դասընթացքներուն։ Եւ ահա այդքան կարճ ժամանակամիջոցին, կ՚արժանանայ ռատիոյի առջեւ երգելու։

Բոլոր անոնք որ այս համեստ աղջկան անունը լսեր են «Յառաջ»ի մէջ, անշուշտ առիթը չպիտի փախցնեն լսելու եւ հեռուէն հեռու ծափահարելու զինքը։

Մ. Մ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Յաղթեցին

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 յուլիս).

— «Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Դաշնակցութեան միասնական ու անխորտակելի ուժին դէմ ծառացած հակառակորդներու զարշելի վոհմակը չարաչար պարտուեցաւ իր պայքարին մէջ։ Բոլոր գաղութներու մէջ ջախջախեց ան իր գլուխը մեր հզօր կուսակցութեան ապառաժին վրայ։ Ինչպէս վոհմակին նիւթած դաւադիր պայքարը, այնպէս եւ անոր կրած չմէկցուցիչ պարտութիւնը գիպուածի, պատահականութեան արդիւնք չէ։ Եթէ յարձակման թիրախը Դաշնակցութիւնը եղած չըլլար, հաւատաւոր պլօքը անպայման կը յաղթէր չնորհիւ այն աննախընթաց գրոհին, զոր ան փորձեց կազմակերպել, մեր վերջին կիսադարու պատմութեան մէջ նմանը չունեցող ուժգնութեամբ ու բազմաթիւ թեւերով, բազմաթիւ միջոցներով։ Պարտուեցաւ դաւաճան պլօքը, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը կեցած էր դէմը։ Որովհետեւ, մանաւորապէս եպիսկոպոսի մը գլխին ընձեռած պատեհութեան հրճուանքէն խելակորոյս, ստորագնահատեց ան Դաշնակցութեան ուժը եւ կարճամտօրէն կարծեց, որ գլխով մը հնարաւոր է սպաննել կամ ստնումով վերացնել մեր իրականութեան ամէնէն առոյգ եւ ամէնէն արի կազմակերպութիւնը։ Ու պարտուեցաւ, որովհետեւ չմտաբերեց բնաւ, որ իր պայքարը հակապայքար պիտի ստեղծէ եւ յարձակումը՝ հակայարձակողական եւ որ այդ հակապայքարի ու հակայարձակողականի ընթացքին, Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հայ ժողովուրդի մագնիսական միակ ուժը, իր շուրջը պիտի համախմբէ բոլոր հարազատ տարրերը, բոլոր մաքրարին ու հայրենասէր Հայերը, անոնց բարոյական արժէքներով, հոգեկան գանձերով, նիւթական միջոցներով եւ անսպառ նուիրումով։

Հայ ցեղի վճռուկը խայտառակօրէն պարտուեցաւ, իրերու անվրէպ նախասահմանումով, անոնց բնական զարգացումով եւ ոչ թէ դիպուածի բերմամբ։ Դաշնակցութիւնը եւ անոր կողքին կանգնած համակիր տարրի հսկայ զանգուածը, նախ եւ առաջ, անսասան հաւատք յայտնաբերեցին իրենց մղած հակապայքարի ընթացքին։ Անոնք իբրեւ զէնք, իբրեւ պայքարի գրաւական, իրենց հետ ունէին հայ ցեղի բոլոր առաքինութիւնները,— զոհաբերութիւն, գիտակցութիւն, կամք, վճռականութիւն, բարձր թռիչքներ, հայրենասիրական անաչառ ոգի, խանդ, կարգապահութիւն եւ նուիրում. ունէին ցեղային բոլոր սրբութիւնները,— Դրօշակ, Մայիս 28, Ապրիլ 11—24, ցեղին ամբողջ հերոսականը՝ ունէին, մանաւանդ, այսօրուան պայքարը վաղուան գերագոյն յաղթանակին համար մղած ըլլալու բացարձակ համոզումը։

Հակառակորդներու լրբացած խուժանը անտեսեց կամ չնախատեսեց այս բոլորը, երբ խորհրդաւոր ձեռքերու կողմէ տրուած ազդանշանի վրայ չզթայազերծեց իր գրոհը Դաշնակցութեան դէմ։ Պատահականութեան հետ կապեց ան իր պայքարի ելքը։ Ու սպասեց որ բախտը օգնէ իրեն, Դաշնակցութեան գլխակը իր ոտքերուն տակ դնելու համար ··· Դիպուածը, սակայն, չեկաւ, բախտը չժպտեցաւ իրեն եւ ինք, Դաշնակցութեան գլխակին տեղ, անոր պողպատեայ բռունցքը տեսաւ իր գլխուն վրայ։

Ու դեռ երկու տարի չանցած, վոհմակը կրեց պարտութեանց ամէնէն խայտառակը, ամէնէն նուաստացուցիչը։ Անտեսածն ու չնախատեսածը։ Դաշնակցութիւնը գրաւեց բոլոր բերդերը, բոլոր երկինքներու տակ, բոլոր գաղութներու մէջ։ Գեղեցկագոյն նուաճումներու թատերաբեմը հանդիսացաւ սակայն ամերիկահայ գաղութը։ Ելեկտրական աթոռէն փրկուեցան մեր երկու թանկագին ընկերները,— Մաթէոսն ու Նշանը։ Ստացուեցաւ իրաւունք միւս եօթը ընկերներու դատավճռի վերաքննութեան համար։ Դաշնակցութիւնը իբրեւ համրանք կրկնապէս զօրացաւ։ Դաշնակցութեան դրօշին տակ կազմուեցաւ Ցեղակրօններու բանակը, որ կոչուած է ճակատագրական դեր խաղալու մանաւորաբար վաղուան ամերիկահայ գաղութին մէջ։ Հզօրացաւ Հայ Կ. Խաչը։ Աւելի քան ութսուն հազար տոլար հանգանակուեցաւ հրապարակով եւ մէկ ամսուան ընթացքին, արդարագոյն դատի մը պաշտպանութեան համար։ Ժողովուրդը — այն որ արժանի է հայ ժողովուրդ անունը կրելու — իր բոլոր ուժերով ու կարողութիւններով կեցաւ Դաշնակցութեան կողքին, բազմահազար զանգուածներով ողողեց անոր հրապարակային հաւաքոյթները, քաջալերեց անոր ձեռնարկները, խրախուսեց անոր քայլերը։ Եւ այսպէս՝ ոչ միայն ամերիկահայ գաղութին, այլ եւ բոլոր գաղութներու մէջ, առաւել կամ նուազ չափով։

Սա մեր յաղթանակն էր։ Ու վոհմակին պարտութիւնը»։

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՅԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆ ···

— • —

Ռուսիոյ հարաւային Կարպաթեան գիւղի մը մէջ (որ մաս կը կազմէ այժմ Չեխօսլօվաք հանրապետութեան) տեսնուեցաւ հաւաքական յիմարութեան հետաքրքրական պարագայ մը։ Լրագիրներու ընթերցումէն դրդուած, մսավաճառ մը, համոզուած էր թէ պատերազմը մօտալուտ է։ Իրիկուան դէմ, խանութէն դուրս ելլելով, խուճապ ձգեց ամէն տանը մէջ, պոռալով թէ հսկայ զօրքերը գիւղին վրայ կը քալեն։ Գիւղացիները հաւատալով, դուռները կղպեցին աճապարանքով պատնէշներ կազմեցին փողոցներու մէջ եւ սկսան մութին մէջ կրակել անտես թշնամիին դէմ։ Հազիւ առաւօտուն հասնող ժանտարմները դժուարաւ կրցան համոզել այս խեղճ գիւղացիները թէ պատերազմ չկար, որով կրնան թողուլ իրենց հրացանները եւ երթալ իրենց դաշտային աշխատանքին։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Մարդկային ոչ մէկ սաստ, ոչ մէկ ուժ չի կարող կանգնեցնել ամբոխը, Շրջապատած է Հայրիկը, կանգնած է կառքը։

Հայրիկը յոգնած եւ յուզումէն գունատ դէմքով՝ դուրս է նայում կառքէն ու դողդոջուն ձեռքով օրհնում է ժողովուրդը։ «Օրհնութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն ամենեցուն»։

— Կեցցէ՛ Հայրիկը, կեցցէ՛ Հայոց Հայրիկը, քանդուած են կառքի 4 ձիերը, բեռէն ազատ, քայլում են հանդիսաւոր։ Մարդիկ լծւում են կառքին, իրար են հրում տեղ գրաւելու համար, ու շարժում են կառքը։

Եթէ ծեր չլինէր Հայրիկը՝ ձեռամբարձ պիտի տանէին նրան, բայց խղճում են իր տարիքը։ Ու կառքը շարժւում է դանդա՛ղ, հանդիսաւոր։ Խնդրում, աղաչում է Հայրիկը, որ թողնեն կառքը, լծեն ձիերը, սպառնում է իջնել կառքէն, բայց այսօր ժողովուրդի կամքն է օրէնքը, ինքն է ուզում տանել Հայոց Հայրիկը։

Մատաղներ են կտրում ճանապարհին, աղաւնիներ են թռցնում, ծաղիկ են ցանում։ Ու ղօղանջո՛ւմ են, ղօղանջում են քաղաքի բոլոր եկեղեցիների զանգերը։

Թրքական եւ պարսկական մզկիթներն էլ են զարդարւած պատշաճաւոր կերպով, յոյն, ռուս, թուրք, պարսիկ բոլոր հոգեւորականութիւնը ընդառաջ են ելած Հայոց Հայրիկին։

Եկեղեցի. ու յետոյ իր հանգստավայրը՝ Մկրտումեանների շքեղ բնակարանը։ Ժամե՛ր, ժամե՛ր ժողովուրդը խուռներամ, սպասում է հերթի՝ Հայրիկի աջն առնելու համար։ Դրսի դռնէն մինչեւ իր բազմոցը՝ բազմութիւնը չոքէ չոք, մրջիւնների պէս՝ շարժւում է դէպի իր աջը։

Երեք օր, տիւ ու գիշեր տօն է Կարսում։ Հայրիկը այցելութիւն է տալիս Յոյների, Ռուսերի, Պարսիկների եւ Թուրքերի եկեղեցիներին ու մզկիթներին։ Ամէն օր, ամէն տեղ ժողովուրդն՝ առանց յոգնութեան հետեւում է նրան։

Ու ամէն օր, ամէն տեղ Թափօրի մէջ, առաջին շարքերում երեւում է Ջանան Հօրքուրի գեղեցիկ հասակը։

Արտակարգօրէն փայլում են իր աչքերը, ամբողջ էութիւնը երջանկութիւն է արտայայտում։ Նա ամէն բան տեսել է, ամէն բան լսել, առել է Հայրիկի աջը, արժանացել է նրա օրհնութեան, ու խօսում, պատմում է այնպիսի բաներ, որ շատերը ոչ տեսել են ոչ լսել։ — Որբերի համա՛ր, որբերի համա՛ր ···

Ժողովուրդն ինքնաբերաբար հանգանակութիւն է սկսել որբերի համար։ Ջանան Հօրքուրը շրջում է տունէ տուն, խանութէ խանութ, ու երբեք դատարկաձեռն ետ չի դառնում։ Ո՞վ կը մերժէ Ջանան Հօրքուրին, այնպիսի անուշ, այնպիսի համոզիչ լեզու ունի նա։

— Տա՛նք, տա՛նք Հայրիկին, նա իր արդար ձեռքով կը բաժնէ որբերին։

Մերն են, չէ՞, այդ որբերը, պիտի պահենք, պիտի մեծացնենք։ Հայրիկի ձեռքով՝ մեր լուման հասցնենք որբերին։

Ու տալիս են բոլորը, տալիս են առանց վարանումի, ճանաչում են Ջանան Հօրքուրին առաջին անգամ չէ, որ նա դրամ է հանգանակում. գիտեն որ ոչ մէկ կոպէկ չի կորսուի, կը հասնի ուր որ պէտք է։

Ու այդպէս՝ Կարսը երեք օր, երեք գիշեր ապրեց Հայրիկի հետ, Հայրիկի շնչով, Հայրիկի խօսքով։

Չորրորդ օրը՝ նոյն հանդիսութիւններով՝ Հայրիկը ճանապարհեց դէպի Գիւմրի, ու Կարսի ժողովուրդը նրան ընկերացաւ, նրան հետեւեց մինչեւ Ղզըլ-Չախչախ գիւղը։ Գնաց Հայրիկը, քաղաքն առաւ իր սովորական տեսքը, բայց մտքերի եւ հոգիների մէջ դեռ նա պիտի մնար երկա՛ր, երկա՛ր։

×

Ո՛չ, Հայրիկը չխաբեց, կալուածների գրաւումը մնաց լոկ իբրեւ հրաման, իբրեւ խօսք։ Մի ամբողջ ժողովուրդ էր ոտքի կանգնել, դժուար էր առանց արիւնհեղութեան նրան ընկճել, այդ հասկացել էր ռուս իշխանութիւնը։ Բռնութիւնը հրահրել էր ազգային գիտակցութիւնը, պատիւը, կամքը, ազգասիրութիւնը խառնուել էին ազգամոլութեան։

Հալածւում, մերժւում էր, ինչ որ հայկական չէր, ինչ որ օտարէն, Ռուսէն էր գալիս։

Շատ ընտանիքներ հանեցին իրենց զաւակները պետական դպրոցներէն, յանձնեցին մասնաւոր հայ ուսուցիչների, ո՞ր հայ աղջիկն էր որ այդ օրերին կը համարձակէր եւրոպական գլխարկով փողոց ելլել, կամ ռուսերէն խօսել։ Հայ տարազը պարտադրւած էր նաեւ նոր սերունդին։ Մէջ տեղ ելան նոյն իսկ, երբ թէ հայկական գլխարկներ, որ ի հարկէ, չպիտի դիմանային ժամանակի պահանջին, կրքերի խաղաղումով՝ պիտի անցնէին պատմութեան, թանգարանին։

Եւ ահա Կարսը՝ ցոյց տալու համար իր անընկճելի կամքը՝ ձեռնարկել է մի նոր եկեղեցու շինութեան։

Մի նոր եկեղեցի, փառայեղ ու ամուր, ինչպէս ամուր է ապրելու կամքը հայ ժողովրդի։ Քաղաքի ամենանշանաւոր փողոցի՝ Ալեքսանդրովսկու վրայ՝ պատրաստ է եկեղեցու հողը, մէկ մասը նուէր է, մէկ մասը գնւած է էժան գներով։ Այդ հողերի տէրերը գաղթական Հայեր են, որ հազիւ տուն ու հողի տէր դարձած՝ տալիս են, պիտի տան հայ եկեղեցու համար։ Ընդարձակ է հողը ու դեռ պիտի ընդարձակուի, եթէ պէտք եղաւ՝ շրջապատի տնատէրերը պատրաստ են քանդելու իրենց խրճիթները, հողը տրամադրելու համար եկեղեցուն։ Չէ՞ որ եկեղեցու մօտ դպրոց էլ պէտք է, թատրոն էլ։ Պէ՛տք է, պէ՛տք է, պէ՛տք է···

Հողն արդէն շրջապատուած է տախտակէ ցանկապատերով, հաւաքուած է կիրն ու աւազը, վաղուց աշխատում են քարտաշները։ Մարդիկ խումբ-խումբ գնում են դիտելու այդ աշխատանքները, շրջապատի երեխաները՝ օրն ի բուն խաղում են աւազակոյտերի վրայ, պալատներ, դղեակներ, բերդեր են շինում ու փլում։ Եկեղեցու կառուցման ոգին է Տէր Մինասը։ Կարսը նրա եռանդին, նրա անդուլ աշխատանքին, նրա աննկուն կամքին է պարտական, որ ունեցաւ հոյակապ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը։ Այդ էր պատճառը որ յետագային, այդ եկեղեցու գաւթում ամփոփեց սիրելի հովուի մարմինը։

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(9)

որոնք հետզհետէ կը քննուին: Կարգ մը ստիպողական ծրագիրներէ զատ, հաւանական է որ հրամանագիրներու նոր շարքը հրատարակուի օգոստոս 6ին:

Նոր հրամանագիրներուն նպատակը պիտի ըլլայ մղում տալ ազգային տնտեսութեան, վստահութիւն ներշնչելով, տոկոսի սակը աժանցնելով, վարկերը ընդարձակելով եւ առեւտրական նոր համաձայնութիւններ կնքելով:

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ՏՂԱՅ ՄԸ ԿԸ ԽԵՂԴՈՒԻ ՌՕՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 28 Յուլիս (Յատուկ).— Երէկ կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, քանի մը տղաքներ 13 — 14 տարեկան, կ'երթան Ռօն գետին մէջ լողալու: Մէկը, Տատա, հազիւ 13 տարեկան, բնիկ Բաղմաշէնցի (Խարբերդ), զաւակը Պաղտասար Բալոյեանի, կը սկսի գետին եզերքը լողալ: Եղբայրը եւ ուրիշ քանի մը տղաներ կը զգուշացնեն, բայց մտիկ չըներ: Քանի մը անգամ դուրս կը քաշեն ջուրէն, բայց անօգուտ: Քովի ընկերները կը տեսնեն որ յանկարծ հոսանքն ի վար կ'երթայ: Տղաքներէն մէկը, որ քիչ մը լողալ գիտէ, անմիջապէս կը նետուի գետը եւ իր ձեռքը կ'երկարէ: Դժբախտ տղեկը չնչահեղձ իր ազատարարին մատէն հազիւ կրնայ բռնել, սակայն շունչը կտրելով թող կուտայ եւ կ'անհետանայ ջուրին մէջ: Ընկերները օգնութիւն կը խնդրեն մօտակայ ձկնորսներէն, որոնք կարեւորութիւն չեն տար: Այլեւս ամէն յոյս կտրած, եղբայրը լուր կուտայ ոստիկանութեան, բայց արդէն շատ ուշ էր: Նոյնպէս իր ծնողքը շատ ուշ կ'իմանան: Մինչեւ այս առաւօտ դիակը գտնուած չէր:

Այս հինգերորդ արկածն է որ կը պատահի Վիէնի մէջ հայ մանուկներու գլխուն, մէկ տարուան ընթացքին: Առաջինը Ժիրայր Մարգարեան, որ խեղդուեցաւ ջրհորի մը մէջ, երկրորդը՝ աղջնակ մը որ պատուհանէն վար իյնալով մեռաւ, երրորդը՝ Վազգէն Տէր Յարութիւնեան, որ զոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի մը, չորրորդը՝ Ժորժ Բարսեղեանը խաշեցաւ եռացած ջուրի մէջ, իսկ հինգերորդը ահաւասիկ խեղդուեցաւ Ռօնի մէջ: Պէտք է զգուշանան ծնողները: Թող ներուի ինձ որ ըսեմ թէ շատեր անհոգ են: Մեր քաղաքը ունի 25000 բնակիչ, որոնց հազիւ հազարը Հայեր են: Արդ, բաղդատելով մեր թիւին հետ, կրկին համեմատութիւն կը կազմեն մեր մանուկներուն կրած արկածները:— Պ. Մ.

Մարսէյլի պանդոկապետին խնդիրը

«Մաթէն»էն քաղելով, կիրակի օր հրատարակեր էինք Մարսէյլի պանդոկին մէջ պատահած դէպք մը: Թղթակիցը կ'ըսէր թէ պանդոկապետը, Կարապետ Յակոբեան, փոխանակ հիւանդանոց փոխադրելու սենեակի մը մէջ փակեր եւ ձգեր է որ մեռնի հիւանդ վարձակալ մը, Փանայոթիս, իւրացնելու համար անոր 22,000 ֆրանքը:

Երէկ Մարսէյլէն կարգ մը թերթեր ստացանք, որոնք նոյն պատմութիւնը կը հրատարակեն քիչ մը տարբեր ձեւով: «Լը Փըթի Փռովանսալ»ի պատմութեան համաձայն, Կարապետ Յակոբեան յունարէն չգիտնալով, դիմած է իր վարձակալներէն հելլենացի Պ. Ռուի աջակցութեան: Եւ երկուքը մէկ հիւանդին սենեակը մտած են, ինքնութեան թուղթերը ստուգելու եւ հիւանդանոց փոխադրելու համար: Փանայոթիս պատասխաներ է թէ թուղթերը կը գտնուին հագուստին գրպանը: Պանդոկապետը խնդրեր է Պ. Ռուէն՝ պրպտել գրպանները: Թարգմանը երեւան հաներ է 15 հատ հազարնոց, բայց ոչ թուղթերը: Այն ատեն Ռու յանձնարարեր է պանդոկի վարիչին՝ մասնաւոր բուժարան մը գտնել իր հարուստ վարձակալը: Յակոբեան հաւանութիւն յայտներ եւ չապիկին տակ դրեր է թղթադրամները: Շաբաթ կէս օրէն յետոյ Պ. Ռու, որ գիւղ պիտի երթար կնոջը հետ, կ'իմանայ թէ նիգ մը կ'անցընեն Փանոյիթիսի դրան, բայց կարեւորութիւն չի տար: Երկուշաբթի օր երբ կը վերադառնայ, ապշութեամբ կը լսէ որ Յոյնը մեռած եւ թաղուած է: Յետոյ Կարապետ իր դիմացն ելլելով, կը պահանջէ հաշիւը փակել, նոյն իսկ սպառնալով: Ռու վախնալով կ'երթայ լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ Կարապետ կը ձերբակալուի: Վարպետ քննութեան մը շնորհիւ մեռելին սենեակին մէջ կը գտնուի չիչ մը, իսկ 15.000 ֆրանքը անհետացած էր: Ռու կ'ամբաստանէ թէ Կարապետ գողցած է զանոնք, իսկ պանդոկապետը իբրեւ գող կ'ամբաստանէ Ռուն: Ոստիկանութիւնը հարցաքննած է պանդոկին հայ սպասուհին, Մարգրիտ, որ պատմեր է թէ իր վարպետը գողցաւ դրամը: Կարապետ կ'ըսէ թէ ինք սենեակը ոտք կոխած չէ, այլ Մարգրիտ եւ Ռու մտան, Յոյնին ինքնութեան թուղթը փնտռելու համար: Սպասուհին կը պատմէ թէ ինք կեցած էր սենեակին դրան առջեւ, երբ իր վարպետը եւ թարգմանը կը խուզարկէին զոհին գրպանները:

** Վերջին լուրերու համաձայն, հարցաքննիչ դատաւորը առ այժմ հիմք չի գտներ մարդասպանութեամբ մեղադրելու Կարապետ Յակոբեանը: Այս վերջինը ուժգնօրէն կը մերժէ նաեւ գողութեան ամբաստանութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ եւ 3000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ ռումանացի սեղանաւոր Կոստանդին Քոստաչէնքօ, որ վստահութեան ղեղծում եւ բազմաթիւ խարդախութիւններ գործած էր:

50.000 ԴԱՆԻԱՑԻ հողագործներ թագաւորին ներկայանալով, իրենց գանգատները յայտնեցին պալատին առջեւ: Յետոյ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին, որ իբրեւ վերջնագիր յայտարարեց թէ հողագործները պիտի մերժեն որ եւ է բան արտադրել, եթէ դարման չգտնուի իրենց թշուառ կացութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ (Մէթրօ) աւելի շէնցնելու համար, տոմսակներու գինը 50 կոպէկէն վերածուեցաւ 40 կոպէկի: Այժմ կը շինուի երկրորդ գիծ մը, 16 քիլոմեթր երկարութեամբ: 26.000 բանուորներ կ'աշխատին 34 կէտերու վրայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ենթակոմիտէի Նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3., Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»:

ԱՆԻԷՌ-ԺԸՆՆԸՎԻԼԻԷ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ Արղութեան խումբի ընկերները: Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը:

Գաւառ

ՌՈՄԱՆԻ ընդհ. ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ

եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ:

կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Այցելութիւն Իշխան ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ

գեղարուեստական բաժին: Կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:

ՃՈԽ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ:

Փոն տը Սէվռէն առնել 1 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin: կամ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

Խանասորի Արշաւանքը

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանեէօ-Քաշանի ԱՐԾԻՒ ԵՆԹ. կողմէ

4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ (Րիւ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ)

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Խիստ դիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Օգոստոս, կիրակի առտուան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme, PARIS (13)

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան հետեւեալ օրը.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 31 ՅՈՒԼԻՍ.— Ժամը 8—11 թիւ 9601—9675, ժամը 14էն 17 թիւ 9676 — 9750:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Ժամը 8 — 11 թիւ 9751 — 9825, ժամը 14էն 17 թիւ 9826 — 9900:

ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՕԳՈՍՏՈՍ, ժամը 8 — 11 թիւ 9901 — 9950, ժամը 14 —17 թիւ 9951 — 10,000:

Առանց այլեւայլի պիտի ջնջուի թղթածրարը այն տար աշխատաւորին որ չի ներկայանար որոշուած օրը:

Տարեկան շքեղ Դաշտապարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈԲԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառք (tickets) եւ իջնել Րոպէնսոն (վերջաւորութիւն):

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, ստիպողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներուն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար:

Զկրցանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ ոմանց հասցէները: Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր:

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան:

Ջերմագին կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձուելու պայմանով:

Տարեգիրքի գինն է 20 ե. դ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե. դ. լաւագոյն թուղթի վրայ: Այժմէն կ'ընդունինք ապսպրանքներ կանխիկ վճարումով:

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Իսկ դրամական առաքումներ կատարել Բժ. Հ. Օհանջանեանի անունով, նոյն հասցէով:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին, իր դպրոցներու ամավերջի առիթով, 4 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Երրորդ Քաղաքապետարանի սրահը:

կը նախագահէ

Գ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, դպրոցներու երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Շավիլի հայ[...] կիցներու կը ծանուցանենք թէ[...] ւոյս Մանկապարտէզի հոգաբար[...] թիւնը Եկեղեցական Ընկերութ[...] փոխանցուած է տեղւոյս Ծ[...] Խաչի եւ «Համազգային»ի Ընկեր[...] թեանց եւ վերաբացումը կը [...] տարուի՝ 1 Օգոստոս Եշ. օր կէս[...] վերջ:

Կը խնդրուի ծնողներէն որ[...] թան ղրկել իրենց զաւակները[...] վելու իրենց մայրենի լեզուն[...] ստանալու ազգային դաստիա[...] կութիւն:

(Կ[...])

Շավիլ, 24 Յուլիս

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ վերին աստիճան զոհաբերութիւնը մի պարզ ապացոյց էր այդ հին չարագործի անկեղծութեանը դէպի իր սիրելի սանիկը, որ սաստիկ զգածուեցաւ եւ, լցնելով բաժակը, մեկնեց նրան ու ասաց,

— Խմիր, յաղեցրու քաղցդ: Ես քեզ կառնեմ իմ՝ կառքի մէջ եւ կը տանեմ մեր հայրենիքը: Բաւական է, որքան թափառեցիր, բաւական է որքան աշխարհից աշխարհ պտտեցար: Թող այժմ գոնէ ծերութիւնը ստիպեցնէ քեզ հայրենի տանիքի տակ անցկացնել կեանքի վերջին օրերը:

Նա խմեց բաժակը, պատասխանելով.

— Ոչ, ես չեմ ների ինձ նստել այն կառքի մէջ, այն կնոջ մօտ, որին մի ժամանակ ես հրամայեցի սպաննել եւ դահիճի պաշտօնը քեզ յանձնեցի, Մուրատ: Դու աւելի բարեխիղճ գտնուեցար, քան թէ ես, եւ խնայեցիր անմեղ կեանքը, եւ քո բարութիւնը վարձատրուեցաւ...: Այդ նազելի հրեշտակը, երեւի, չէ ճանաչում ինձ, եթէ ճանաչէր, անպատճառ կը զզուէր ինձանից: Ոչ, ես իմ ներկայութեամբ չեմ պղծի մի սուրբ ամուսնութիւն: Գնացէք, Տէր ընդ ձեզ, եւ տարէք ձեզ հետ իմ օրհնութիւնը, եթէ Աստուած կ'ընդունէ օրհնութիւնը մի եղեռնագործի շրթունքներից: Իսկ ես կայէնի նման կը թափառեմ աշխարհից աշխարհ, մինչեւ դժոխքը կը խղճայ իմ վրայ եւ իմ առջեւ բաց կ'անէ իւր դռները...:

Նա գլուխը քարշ գցեց եւ նրա խիտ, ճերմակ ծամերը թափուեցան սոսկալի ճակատի վրայ, ծածկեցին արտասուքը, որ գետի նման հոսում էր այն աչքերից, որոնք երբեք արտասուելու սովոր չեն եղել:

— Դու կարծում ե՞ս, որ քեզ համար փրկութիւն չկայ, դու կարծում ես, որ չե՞ս կարող մաքրել քո խիղճը, — հարցրեց Մուրատը խորին ցաւակցութեամբ:— Ապա ինչո՞ւ համար է քրիստոնէական ներողամտութիւնը, որ հաշտեցնում է մեղաւորին սիրոյ ու խաղաղութեան Աստուծոյ հետ:

— Շատ անգամ փորձել եմ, բայց չէ յաջողուել... պատասխանեց նա առանց գլուխը վեր բարձրացնելու:— Մեղքը միացել է իմ հոգու, սրտի եւ ամբողջ մարմնի հետ: Նա ամէն բոպէ անունդ է պահանջում: Չեմ կարող չկերակրել նրան: Նա ինձ հետ պէտք է ապրէ, որպէս չարութիւն, միայն չար գործելու համար: Չեմ կարող բաժանուել նրանից: Միթէ կարելի է օձից խլել թոյնը եւ կարծել այնպէս դաստիարակել, որ չխայթէ...:

Նա գլուխը վեր բարձրացրեց եւ ճակատի վրայ թափուած մազերը մի կողմ ձգեց: Այժմ նրա ահռելի աչքերում փոխանակ արտասուքի, նշկատում էր բարկութեան կրակը:

— Այո, չեմ կարող... կրկնեց նա: — Ես մի չար դեւի նման պէտք է պատժեմ մարդկանց անիրաւութիւններ միայն անիրաւութիւններով: Մարդիկ իրանք են ստեղծել ինձ նման պատիժը իրանց համար...: Ես նրանց մեղքերի հրէշաւոր ծնունդն եմ...: Նրանց վատ օրինակներով ես էլ մոլորուեցայ:

— Հէնց այդ գիտակցութիւնը բաւական է, որ ուղղէ եւ փրկէ քեզ, — կտրեց նրա խօսքը Մուրատը:— Ես էլ այդ գիտակցութեանը հասայ եւ փրկուեցայ:

— Հասկանում եմ...: Բայց այդ փրկութեան մէջ կը լինի եւ իմ մահը: Իսկ ես դեռ մեռնել չեմ ուզում: Սատանան պէտք է անմահ մնայ:

Նա միայն խմում էր, բայց ոչինչ չէր ուտում: Մարդը պատուիրեց մի նոր շիշ գինի եւս դնել սեղանի վրայ:

— Երբեմն բարութիւն եմ գործում, — ասաց նա, — ինչպէս միգապատ երկնքի կամարի վրայ ճեղքւում են թանձր ամպերը եւ բոպէապէս դուրս են ցոլացնում արեգակի կենսատու ճառագայթները: Բայց այդ երկար չէ տեւում. կրկին անցնում են սեւ ամպերը, եւ ամէն ինչ կրկին նսեմանում է, մթնում է:— Ես ուրախ կը լինէի, որ կատարեալ չարագործ լինէի եւ իմ մէջ բնաւ բարութեան սերմեր չլինէին: Այն ժամանակ խիղճս աւելի հանգիստ կը լինէր: Այն ժամանակ գուցէ ամենեւին չէի զգար որ ես չար եմ: Որովհետեւ, բարութիւնն է միայն ընդգալ տալիս մեր չարութիւնը, ինչպէս սպիտակի վրայ աւելի պարզ կերպով նշմարւում է սեւը: Կը ցանկայի, որ իմ սրտի մէջ ամէն ինչ միագոյն լինէր, կամ սեւ, կամ սպիտակ, կամ բարի, կամ չար: Սատանաները նրա համար միայն բախտաւոր են, հրեշտակները, որ զուտ բարի են: Իսկ ի՞նչ եմ ես:— Մի այլանդակ խառնուրդ: Ի՞նչով կարող եմ ես բախտաւոր լինել, երբ իմ սրտի մէջ միշտ պատերազմ կայ, եւ մանաւանդ, չարը աւելի զօրեղ է, քան թէ բարին:

Նա վերկացաւ, ասելով.

— Ախ, ինչո՞ւ եմ այդքան երկար խօսում: Դուք պէտք է ճանապարհ գնաք, իսկ ես ուշացնում եմ ձեզ:

Նա մօտեցաւ իւր ճանապարհորդական պարկին, եւ հանեց նրա միջից մի ծանր քսակ, կրկնեց Մուրատին, ասելով.

— Ես կը խնդրէի քեզանից, թեթեւացնէիր իմ բեռը եւ ընդունէիր այդ, գուցէ քեզ հարկաւոր կը լինէր:

— Շնորհակալ եմ,— ասաց Մուրատը հրաժարուելով: Բժշկապետը հոգացել է մեր ճանապարհի ծախքը:

— Գիտեմ... դու խորշում ես այդ ոսկիներից, որովհետեւ նրանք ղախուած են արիւնով...: Բայց տե՞ս հին առակը, Յուդայի [...] երեսուն արծաթի մէջ նոյն [...] կար: Այդ երեսուն արծաթով գ[...] մի ագարակ, որ կոչուեցաւ «Ա[...] դամայ», որ նշանակում է արեա[...] գարակ: Աւանդութիւնն ասում է[...] այդ ագարակի վրայ մշակւում էի[...] բուսաղէմի ամենապտղաբեր ձիթ[...] ները: Երբ դու կը այնտեղ քեզ մեծ աշխատութի[...] են սպասում: Այդ ոսկիներով կը[...] մի ագարակ եւ կը սկսես նրա մշակութիւններ անել: Թող այդ [...] րակը կոչուի «արեան ագարա[...] փոյթ չէ, բայց քո աշխատութիւ[...] բուսեցնէ նրա վրայ հայրենիքի[...] նապտղաբեր տունկերը: Ես իմ [...] արժեթուղթերը նուիրեցի Համբ[...] Աւագակապետին: Այն թղթերը պէս մաքուր վաստակ չէին: Բայց[...] րանք ընդունեցին, ասելով. «[...] Թող համեղ լինի, ինչ փոյթ որ [...] գի թխած կը լինի»...:

(Շար[...])